ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1900

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1900

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Wilhelm, A. Ἐπιγραφὴ ἐκ Θουρίας 151

Δραγατση, Ιακ. Χ. Ψήφισμα ἐκ Πειραιῶς (μεθ' ἑνὸς παρενθέτου πίνακος) . . . 91

Δραγουμη, Στ. Ν. Ἐλευσινία ἐπιγραφὴ περὶ ἱεροῦ κεφαλαίου καὶ κατασκευῆς θυμιατηρίων (μετὰ δύο παρενθέτων πινάκων) 74

Ζηκιδου, Γ. Δ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Θεσσαλίας ἀνέκδοτοι. 51

Καστριωτου, Π. Κεφαλὴ Ἀφροδίτης (πίν. 5) 87

Klein, W. Νεανικὴ κεφαλὴ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως (πίν. 1) 1

Κουρουνιωτου, Κ. Ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος (πίν. 2 καὶ 5 ζιγκογραφήματα ἐν τῷ κειμένῳ) 5

— Βοιωτικὰ Σύμμικτα (6 ζιγκογραφήματα ἐν τῷ κειμένῳ). 101

— Τρία νέα ψηφίσματα ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὑπερτελεάτου Ἀπόλλωνος 153

Λεοναρδου, Β. Σημείωσις εἰς Θεσσαλικὰς ἐπιγραφὰς 141

Ξανθουδιδου, Στ. Μῆτραι ἀρχαῖαι ἐκ Σητείας τῆς Κρήτης (πίν. 3 καὶ 4) . . . 25

Σταη, Β. Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (πίν. 5-9) 113

Σωτηριαδου, Γ. Ἀνασκαφαὶ ἐν Θέρμῳ (πίν. 10 καὶ 11 καὶ 4 παρένθετοι πίνακες καὶ 11 ζιγκογραφήματα ἐν τῷ κειμένῳ) 161

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Πίναξ 1 Νεανικὴ ἐπιγραφὴ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως.
— 2 (1) Ἀνάγλυφον Ἐρετρίας, (2-3) Ἀνάγλυφα Λαρίσης.
— 3-4 Μῆτραι ἐκ Σητείας τῆς Κρήτης.
— 5 Κεφαλὴ Ἀφροδίτης.
— 5 Ναὸς Ποσειδῶνος.
— 6 Ἱερὸν Ποσειδῶνος ἐν Σουνίῳ.
— 7 Ἱερὸν Ποσειδῶνος ἐν Σουνίῳ — Προπύλαια.
— 8 Ναὸς Ἀθηνᾶς — Γενικὸν διάγραμμα.
— 9 Ναὸς Ἀθηνᾶς — Λεπτομέρειαι.
— 10 Ὀρθοκέραμοι Θέρμου.
— 11 Ὀρθοκέραμοι Θέρμου.
Παρένθετος πίναξ σελ. 73 1-2 Ελευσινία ἐπιγραφή.
— — » 91 3 Ψήφισμα ἐκ Πειραιῶς.
— — » 161 Ἐρείπια τοῦ ναοῦ — Τὸ οροπέδιον τοῦ Θέρμου.
— — » 175 Ναὸς τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος.
— — » 183 Βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ ναοῦ.
— — » 191 Ἐλλειψοειδὲς παρὰ τὸν ναὸν κτίριον.
Σελ. 19 Μαρμάρινος ὀμφαλός.
— 21 Μολύβδινον σταθμίον.
— 22 Μολύβδινον σταθμίον.
— 24 Ἀγαλμάτιον Ἀρτέμιδος.
— 25 Ἀγαλμάτιον Ἀρτέμιδος.
— 102 Ἀγγεῖον Βοιωτικόν.
— 103 Πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς.
— 105 Ἀγγεῖον Βοιωτικόν.
— 107-109 Πανομοιότυπα ἐπιγραφῶν.
— 117 Τεμάχιον ἀναγλύφου ἐκ τῆς ζωοφόρου.
— 136 Χαλκοῦν ὀδοντωτὸν μηχάνημα (τροχαλία).
— 161 Κεφαλὴ λέοντος.
— 169 Σχ. 1 Γωνία τοῦ βορείου τείχους.
— 175 » 2 Πίθος παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ στυλοβάτου
— 177 » 3 Πίθοι παρὰ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην.
— 191 » 4 Ὀρθοκέραμοι.
— 193 » 5 Καλυπτῆρες ἀνθεμωτοί.
— 197 » 6 Καλυπτῆρες ἀρχαιότατοι.
— 201 » 7 Καλυπτὴρ τοῦ ναοῦ.
— 205 » 8 Στρωτὴρ τοῦ ναοῦ.
— 209 » 9 Γοργόνειον, σίμη.
— 211 Περίχωρος Θέρμου.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Πίν. 1)

Ἡ μαρμαρίνη κεφαλή, ἣν ἐπὶ τοῦ πίνακος 1 δημοσιεύομεν, εὑρίσκεται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως[1], ἔνθα φέρει τὸν ἀριθμὸν 1331. Εἶνε αὕτη πεποιημένη ἐκ μαρμάρου λεπτοκόκκου καὶ ἔχει ὕψος 0,34.

Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ μουσείου εἶνε ἀναγεγραμμένον, ὅτι ἡ κεφαλὴ εὑρέθη ἐν ἔτει 1886 παρὰ τῷ Ἐρεχθείῳ, καὶ τῇ βραχείᾳ περιγραφῇ ταύτης προστίθεται ἐκεῖ μόνον ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἴσως εἶνε εἰκονιστικὴ παράστασις τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οὐδαμοῦ δ᾽ ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς συγγράμμασιν ἠξιώθη μέχρι τοῦδε οἱασδήποτε μνείας, ἐνῷ ἡ ἀδελφὴ ταύτης, ἡ ὀλίγους μόνον μῆνας πρότερον εὑρεθεῖσα Ἐλευσινιακὴ κεφαλή, ἧς ἡ ἀξία καὶ ἡ σπουδαιότης διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας δὲν εἶνε ὑπερτέρα, ἐπέσυρε γνωσθεῖσα ὑπὸ τὸ ἐπίσης ἄνευ λόγου προσκολληθὲν αὐτῇ ὄνομα «Εὐβουλεὺς» τὴν γενικὴν προσοχὴν τῶν τε τεχνοδιφῶν καὶ τῶν φιλοτέχνων.

Τοῦτο συνέβη τὸ μὲν διότι ἡ ἔκθεσις τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει κεφαλῆς ἐπὶ τόπου ὑπὲρ τὸ δέον ὑψηλοῦ παρεκώλυε τὴν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας αὐτῆς, τὸ δὲ διότι τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως παρέχοντα πολλὴν διδασκαλίαν καὶ πλῆθος προβλημάτων εἰς τὸν ἀρχαιολόγον, ἐπιδρῶσι τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐπὶ τούτου καὶ ἐπισπῶνται τὸν νοῦν αὐτοῦ τόσον, ὥστε εὐκολώτερον ἢ ἄλλοῦ που δύναται οὗτος νὰ παρίδῃ ἔργον τῆς δ᾽ ἑκατονταετηρίδος, ἂν μὴ κεῖται τοῦτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ του.

Ἡ σπουδαιότης τῆς κεφαλῆς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας ἐξετιμήθη παραδόξως διὰ πλαγίας ὁδοῦ, δηλαδὴ δι᾽ ἑνὸς ἀντιγράφου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου, τῆς ἐκ Μαδύτου[2] προερχομένης κεφαλῆς, ἣν ὁ συγγραφεὺς μετ᾽ ἀκριβείας καὶ ἰδιαζόντως ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Εὐβουλέως ἐπραγματεύθη πρὸ μικροῦ ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ «Praxitelische Studien». Ὡς εἰκός, ἡ ὁμοιότης τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς ἐκείνην δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν τούτου, ὅστις καὶ παρεκάλεσεν ἵνα ἡ κεφαλὴ στηθῇ εἰς ταπεινοτέραν θέσιν, ἐν ᾗ τὸ ἐκπληκτικὸν αὐτῆς κάλλος ἔτι μᾶλλον κατεδείχθη.

Τὸ πρῶτον ἐξαγόμενον τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῆς κεφαλῆς εἶνε, ὅτι ἡ συμφωνία αὐτῆς πρὸς τὴν τοῦ Βερολίνου φθάνει μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, ἁπλῆ δὲ παράθεσις τῶν ἀπεικονισμάτων τῶν δύο κεφαλῶν θὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστην, ὅτι δύο μόνον εἶνε δυνατά, τουτέστιν ἢ ὅτι καὶ αἱ δύο κεφαλαὶ ἐποιήθησαν κατὰ τρίτον ἀπολεσθὲν πρωτότυπον, ἢ ὅτι ἡ ἑτέρα τούτων εἶνε τὸ πρωτότυπον τῆς ἄλλης καὶ τῶν λοιπῶν ἀντιτύπων, ὅσα τυχὸν ὑπῆρχον.

Ἡ Βερολίνειος κεφαλὴ χαρακτηρίζεται ἐν τῷ καταλόγῳ ὡς ἔργον τῶν ὑστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι εὑρίσκω νῦν ἐπιτυχέστερον, ἢ ὅτε ἐπραγματεύθημεν περὶ ταύτης ἐν τῷ προμνημονευθέντι ἔργῳ μου.

Ἕνεκα τῆς ἐμψύχου καὶ λεπτῆς ἐργασίας τῆς κεφαλῆς, ὁποία δὲν συνηθίζει νὰ ἀπαντᾷ ἐν ἔργοις Ρωμαίων ἀντιγραφέων, μοὶ ἐπῆλθε τότε ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Βερολίνου ἦτο πρωτότυπος, ἐνῷ αὕτη εἶνε τῷ ὄντι μόνον ἀντίγραφον πρωΐμων Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἡ διαφορὰ τῆς ποιότητος αὐτῆς πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε οἵα συνήθως ἡ μεταξὺ ἀντιγράφου καὶ πρωτοτύπου.

Ἡ ὡραιότης τοῦ πρωτοτύπου τούτου ἐπιτείνεται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἐξαιρέτου αὐτοῦ διατηρήσεως, διότι ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως μικροῦ τεμαχίου τῆς ῥινὸς ἀποκρουσθέντος καὶ μικρᾶς βλάβης τῆς κόμης κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος ὑπεράνω τοῦ με-

[1] Καστριώτης, Κατάλογος τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως σ. 60.

[2] Ant. Sculpturen Nº 329, Praxitelische Studien Fig. 14.

τώπου, ἡ κεφαλὴ κατὰ τὰ λοιπὰ εἶνε ἀνέπαφος. Ἕνεκα τῆς τελευταίας ταύτης λεπτομερείας μόνον θὰ μνημονεύηται τοῦ λοιποῦ ἡ κεφαλὴ τοῦ Βερολίνου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καλλιτεχνίας, ἐνῷ κατὰ τὰ ἄλλα ὀφείλει αὕτη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς ἐξ Ἀκροπόλεως κεφαλῆς, ἧς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν δυσκόλως λέξεις δύνανται νὰ ἐκφράσωσιν, καὶ μόνον διὰ τοῦ τὰ πάντα διακρίνοντος ὀφθαλμοῦ δύναταί τις νὰ αἰσθανθῇ.

Ἡ τέχνη τῆς κεφαλῆς εἶνε κατὰ γραφικὸν ὅλως τρόπον, πλήρης λεπτῶν ἐλαφρῶν φωτοσκιάσεων, αἵτινες πρὸ παντὸς τὸ ἁπαλὸν στόμα ἐπιχαρίτως περιβάλλουσι, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἡ πλήρης ἰσχύος ἀλλὰ λεπτὴ ῥίζα τῆς ῥινὸς ὡς καὶ τὰ μικρὰ ἀναπεπταμένα πτερύγια ταύτης, παρέχουσι καλλονάς, ὧν στεροῦνται οὐ μόνον ἡ κεφαλὴ τοῦ Βερολίνου, ὅπως αὕτη νῦν σώζεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἐλευσινιακὴ προτομή. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῷ μετώπῳ καὶ πρὸ πάντων τῇ διαμορφώσει τοῦ λαιμοῦ, ἅτινα σῴζονται ἔν τε τῇ τῆς Ἀκροπόλεως κεφαλῇ καὶ παρὰ τῇ προτομῇ τῆς Ἐλευσῖνος, ἡ πρώτη βεβαίως δὲν εἶνε κατωτέρα τῆς δευτέρας.

Ἡ ἀριστοτεχνικὴ ἐπεξεργασία τῆς σαρκὸς ἐξαίρεται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἐργασίας τῆς κόμης, ἥτις, ἂν καὶ ἀφελής, προδίδει ὅλως ἐξαίρετον καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν· τὸ πλῆθος τῶν βοστρυχίων ταύτης μόνον ὑπὲρ τὸ μέτωπον καὶ κατὰ τοὺς κροτάφους ἀνορθοῦνται, ἐνῷ κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος πρόσκεινται ταῦτα τῷ κρανίῳ. Ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν τῆς κόμης σκέπην ἀποκρύπτονται τὰ ὦτα, ἀλλὰ πρὸς τελείαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ἐκπλήρωσιν, ὅπως ἐξαίρῃ δῆλα δὴ τὴν λάμψιν τοῦ προσώπου, στερεῖται νῦν ἡ κόμη τοῦ χρωματισμοῦ, ὅστις καθίστα καταληπτότερον τὸν χαρακτῆρα τῆς σχεδὸν μόνον ἐν σχεδιαγραφίᾳ ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Τὴν θέσιν τῆς νεανικῆς κεφαλῆς τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καλλιτεχνίας ἐπειράθημεν νὰ καταδείξωμεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐξετάσεως τοῦ Βερολινείου ἀντιγράφου καὶ διὰ τοῦτο μόνον εἰς ὑπαινιγμούς τινας δυνάμεθα νῦν νὰ περιορισθῶμεν. Παρεδέχθημεν ὅτι ἐκεῖνο κατεῖχε μέσην τινὰ θέσιν μεταξὺ τοῦ Σατύρου τῆς Λαμίας καὶ τοῦ Εὐβουλέως, οὗτινος τὴν καταπληκτικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἐξ Ἀλεξανδρείας κεφαλὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπεδηλώσαμεν ἤδη τότε, ἐξήραμεν δ' ἔτι μᾶλλον καὶ τὴν ὑπὸ ἄλλων ἀναγνωρισθεῖσαν σχέσιν τοῦ Σατύρου τῆς Λαμίας πρὸς τὸν Γανυμήδη τοῦ Λεωχάρους καὶ πρὸς τὸ πρωτότυπον τοῦ Ἀπόλλωνος Belvedere. Διατεινόμενοι, ὅτι καὶ περὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀκροπόλεως ἰσχύουσιν, ὅσα ἐκεῖ ἐξεθέσαμεν, παρατηροῦμεν μόνον, ὅτι αὕτη εἶνε κατά τι ἱλαρωτέρα, καὶ μᾶλλον κατὰ Πραξιτέλειον τρόπον ἐρρυθμισμένη ἢ ὁ Εὐβουλεύς, ὅστις, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔχει τι τὸ μὴ ἱλαρὸν ἐν τῇ ἐκφράσει, προσεκτήσατο τὴν τόσον πρόχειρον ὅσον καὶ ἐσφαλμένην ταύτην ἐπωνυμίαν, κατὰ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην προσεγγίζει ἡ κεφαλὴ ἡμῶν μᾶλλον πρὸς τὸν Σάτυρον τῆς Λαμίας. Συγχρόνως δικαιούμεθα ἐνταῦθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ κεφαλὴ ἡμῶν διὰ τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς διατηρήσεως θὰ συντελέσῃ ὅπως ὁριστικῶς διαλευκανθῇ τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ἐξ Ἀντίου γυναικεῖον ἄγαλμα, ἐξ οὗ ὡρμήθη τότε ἡ μελέτη ἡμῶν, ἀνήκῃ εἰς τὸν κύκλον τῶν ἔργων τούτων, ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν θέλω νὰ εἴπω ἐπὶ τοῦ παρόντος πλείονα.

Τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου Λεωχάρους, ὅπερ ἦτο τότε τὸ ἐξαγόμενον τῆς μελέτης ἡμῶν, ὑποστηρίζεται καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, διότι ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρέθησαν τρεῖς βάσεις ἔχουσαι τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ τεχνίτου Λεωχάρους[1], ὧν μία εἶνε ἡ μεγάλη, ἥτις ἔφερέ ποτε τὸ ἀνάθημα τοῦ Πανδαίτου καὶ Πασικλέους, ὅπερ ὁ Λεωχάρης ἐξειργάσατο μετὰ τοῦ Σθένιδος, καὶ ἥτις δὶς μετεγράφη, τὸ τελευταῖον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τραϊανοῦ, Γερμανικοῦ, Αὐγούστου καὶ Δρούσου. Ἴσως δ' εἰς τοιοῦτόν τινα μεταβαπτισμὸν ὀφείλεται καὶ ἡ σωτηρία τῆς κεφαλῆς. Ἦτο αὕτη αὐτοτελῶς εἰργασμένη καὶ προωρισμένη, ὅπως ἐντεθῇ εἰς ἄγαλμα ἐνδεδυμένον, ὥστε πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν ἤρκει νὰ ἀφαιρεθῇ αὕτη καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπ' ἄλλης ἁρμοδίας κεφαλῆς.

Πρὸ παντὸς οἱ θησαυροὶ τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ὅτι πρὸ πάντων περιεσώθησαν μέχρι σήμερον, ὅσα οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἀπορρίψῃ ὡς ἄχρηστα.

Ἡ κεφαλὴ ἡμῶν εἶνε λαμπρὸν παράδειγμα ἰδανικῆς εἰκονιστικῆς παραστάσεως, ἥτις ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ὑψίστης ἀκμῆς τοῦ νεκρικοῦ ἀναγλύ-

[1] Lövy Inschr. Gr. Bildh. Nº 79, 80, 83.

φου καὶ τῶν νεκρικῶν ἀγαλμάτων, φυσικὸν εἶνε νὰ ὑφίστατο καὶ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς μάλιστα ἐν ἔργοις τοῦ τεχνίτου Λεωχάρους.

Τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ὅπερ ἀπεδόθη μετὰ δικαίων ἀμφιβολιῶν τῇ κεφαλῇ ἔν τε τῷ Βερολίνῳ καὶ ἐν Ἀθήναις ἀνεξαρτήτως ἀπ᾽ ἀλλήλων, οὐδὲ χρήζει νὰ εἴπωμεν ὅτι πρέπει νὰ ἀπορριφθῇ, ἐνέχει ὅμως σαφῶς γεγονός τι, ὅπερ προσμαρτυρεῖ ἰσχυρῶς τῇ ἡμετέρᾳ γνώμῃ. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἀνεγνώρισεν, ὡς γνωστόν, ὡς ἐπίσημον τὴν ὑπὸ τοῦ Λυσίππου ποιηθεῖσαν εἰκόνα, καὶ ταύτην ἀνεγνώριζον οἵ τε σύγχρονοι αὐτοῦ καὶ οἱ μετ᾽ αὐτόν. Ἡ διὰ τῶν μνημείων παράδοσις, ὡς ἀποδεικνύει ἡ πραγματεία τοῦ Koepp καὶ τελευταῖον τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Μαγνησίας[1] παρέχει ὅλως ἀλλοῖον τύπον τῆς εἰκόνος ταύτης, ὅστις ὡς δι᾽ ὑποβολῆς παρεκίνησε τὴν ὀνομασίαν τῶν ἐν λόγῳ κεφαλῶν. Ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα σήμερον, ὁ τύπος οὗτος δύναται νὰ εἶνε μόνον ὁ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου Λεωχάρους ποιηθείς.

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ Μαρτίῳ 1900.

W. Klein.

[1] Wiegand Arch. Jahrb. XIV (1899) σ. 1 ff.

ΕΚ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΗΣ ΑΜΑΡΥΣΙΑΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ

(Πίν. 2)

Ἀρτέμιδι, Ἀπόλλωνι, Λητοῖ

Εἰς δέκα τρεῖς ἀνέρχονται οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ τὴν ὡς ἐπικεφαλίδα τοῦ κεφαλαίου τούτου τεθεῖσαν ἀφιέρωσιν φέροντες ἐνεπίγραφοι Ἐρετρικοὶ λίθοι[1]· τούτων οἱ δέκα εὑρέθησαν περὶ τὴν Βάθειαν[2]. Ὅτε πρὸ ἔτους ἔγραφον ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1898 μικρὰν σημείωσιν περὶ δοκιμαστικῆς τινος ἀνασκαφῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ λοφίσκου τῶν Παληοκκλησιῶν, ἔλεγον ὅτι τὸ ἱερόν, ἐξ οὗ οἱ λίθοι, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, τοῦτο δὲ διότι ἐν οὐδενὶ τῶν λίθων ἡ Ἄρτεμις ἐφέρετο μετὰ τοῦ ἐπιθέτου αὐτῆς ὡς Ἀμαρυσία[1], ἐνῶ λατρεύονται μὲν αἱ Λητῷαι θεότητες ὁμοῦ[2] καὶ ἔνθα μόνον μία ἐξ αὐτῶν εἶνε

[1] Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σ. 159, 15. Ἐφημ. Ἀρχ. 1899 σ. 142.

[2] Ἡ Βάθεια εἶνε μικρὰ κώμη ἀπέχουσα 1 ½ ὥραν περίπου πεζοπορείας ἐξ Ἐρετρίας καὶ τρεῖς περίπου ὥρας δι᾽ ἁμάξης ἐκ Χαλκίδος· κατέχει τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς ἐκτεταμένης Ἐρετρικῆς πεδιάδος, ἥτις ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου καὶ πρὸς Ἀν. ὑπὸ τοῦ Κοτυλαίου ὄρους, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνοικισμῶν τῆς Ἄνω Βάθειας καὶ τῆς Κάτω Βάθειας ἢ Παραλίας ἐχόντων ὁμοῦ περὶ τοὺς 800 κατοίκους. Ἡ Κάτω Βάθεια εἶνε ὁ νεώτερος συνοικισμὸς καὶ ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ πρὸς μικρῷ φυσικῷ λιμένι κειμένη ἀποτελεῖ τὸ ἐπίνειον τῆς κώμης καὶ τείνει ὡς ἐκ τῆς προσφορωτέρας θέσεως νὰ συγχωνεύσῃ καὶ τὴν Ἄνω Βάθειαν· μέχρις αὐτῆς φθάνει ἡ ἁμαξιτὸς ἡ μέλλουσα νὰ συνδέσῃ τὴν Χαλκίδα μετὰ τῶν νοτίων καὶ ἀνατολικῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων. Ἡ Ἄνω Βάθεια κεῖται ½ περίπου ὥραν πρὸς Β. τῆς Κάτω Βάθειας καὶ περιβαλλομένη πανταχόθεν ὑπὸ ὑψωμάτων δὲν εἶνε ὁρατὴ οὔτε ἐκ τῆς πεδιάδος οὔτε ἐκ τῆς Κάτω Βάθειας. Ὁ μεταξὺ Ἄνω καὶ Κάτω Βάθειας ὡς καὶ ὁ πρὸς Ἀν. τούτων χῶρος τῆς πεδιάδος εἶνε κατάφυτος ὑπὸ ἀμπέλων, συκῶν καὶ ἐλαιῶν. Πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια καί τινα γλυπτὰ ἐνῳκοδομημένα ἐν ταῖς οἰκίαις τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Βάθειας ἢ φυλαττόμενα πρὸ τῶν οἰκιῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐκεῖ που πλησίον ἔκειτο ἀρχαῖος συνοικισμὸς ἢ καὶ πλείονες. Εὑρίσκονται δὲ τῷ ὄντι καὶ ἐντὸς τῆς Κάτω Βάθειας καὶ ἐντὸς τῶν ἀγρῶν συχνότατα θεμέλια παλαιῶν οἰκημάτων. Πρὸ δύο ἐτῶν ἐπιχειρήσας μικρὰν δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν (ἰδ. Πρακτικὰ 1898 σελ. 100) ἐπὶ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ δυτικοῦ πλαγίου μικροῦ λόφου κειμένου 20 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀνατολικῶς τῆς Βάθειας ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ καὶ καλουμένου «Παληοκκλησιές» ἢ «Παληοχώρια» (Πρβλ. Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σ. 161 καὶ 1892 σελ. 157 ἀρ. 52 καὶ 1899 σελ. 142) ἐπὶ μὲν τοῦ ὕψους οὐδὲν εὗρον, ἐπὶ δὲ τοῦ πλαγίου ἀνεκάλυψα ἰδιωτικὰ οἰκήματα Ἀλεξανδρεινῶν ἴσως χρόνων. Ἓν τέταρτον τῆς ὥρας περίπου πρὸς Β. τῆς Κάτω Βάθειας κεῖται μικρὸς λόφος, ἐφ᾽ οὗ ὑπάρχει ἡ ἠρειπωμένη ἐκκλησία «Παληοπαναγιὰ» καλουμένη ἡ ἔχουσα ὡς ἁγίαν Τράπεζαν ἐπιγραφὴν μετὰ τῆς ἀναθέσεως Ἀρτέμιδι, Ἀπόλλωνι, Λητοῖ (Ulrichs Reisen und Forsch. P. II, 249 Bursian Geogr. σ. 422 Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 154 ἀρ. 41 καὶ 42. Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σ. 161). Ἐν Βάθειᾳ ἐτοποθετοῦντο ἄλλοτε αἱ Τάμυναι (Rhangabé Mém. de l'île d'Eubée σ. 213). Ἐν αὐτῇ ἀναζητητέον τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευόμενα χωρία *Αἰγίλια* καὶ *Χοιρεάς* (Bursian Geogr. 423). Ἐν αὐτῇ δ᾽ ἀναμφιβόλως ἔκειτο πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀρχαία Ἐρετρικὴ κώμη Ἀμάρυνθος μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος.

[1] Τῶν μνημονευόντων τὴν Ἀμαρυσίαν Ἄρτεμιν λίθων ὁ μὲν εἷς Ἀρχ. Ἐφημ. 1869 ἀρ. 401 ἄγνωστον ποῦ ἵστατο, πιθανῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, εὑρέθη δ᾽ ἐν Χαλκίδι. Ὁ δ᾽ ἕτερος (Ἐφ. Ἀρχ. 1853 ἀρ. 1382) ἔκειτο πιθανώτατα ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἐρετρίας ἔνθα καὶ εὑρέθη. Παραπομπὰς εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἴδε Baumeister topogr. Skizze von Euboia σ. 51, 34. Preller-Robert, Griech. Mythologie 314,4 πρβλ. καὶ Gruppe Gr. Myth. (Iv. Müller's Handbuch V, 2) 66, 7 καὶ Busolt Griesch. Gesch. I, 289.8.

[2] Ἴδε παραδείγματα ἐν Pauly-Wissowa R.E. II Sp. 34-35.

ἡ κυρίως λατρευομένη, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ κυρία θεότης (ὁποία πάντοτε σχεδὸν εἶνε ὁ Ἀπόλλων ἢ ἡ Ἄρτεμις) διατηρεῖ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς ἐπίθετον, ἂν ἔχῃ τοιοῦτον[1]. Ἀλλ' ὅμως ἥ τε πρόταξις τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀρτέμιδος ἐν ταῖς ἀφιερώσεσιν[2], μαρτυροῦσα ὅτι ἐξ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος προέρχονται οἱ λίθοι, καὶ ἡ ἄλλως παντελὴς ἔλλειψις ἰχνῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, ἀφοῦ ἐσώθησαν τοσαῦτα ἐξ ἱερῶν ὀλιγώτερον σπουδαίων, τοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος[3] ἐπὶ παραδείγματι καὶ τοῦ ἄλλου ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐξ οὗ θὰ προείρχοντο οἱ φέροντες τὴν ἀφιέρωσιν ἡμῶν λίθοι, ἂν ἀφῃροῦμεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὅτι ἐν Βάθειᾳ ἔνθα τὸ πλεῖστον τῶν μετὰ τῆς ἀφιερώσεως ἐπιγραφῶν εὑρέθη καὶ ὁ μόνος τὴν Ἀμάρυνθον[4], ἐν ᾗ βεβαίως ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, μνημονεύων λίθος, πείθουσι καὶ ἐμέ, ὅτι καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀφιέρωσις εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος ἀναφέρεται.

Μετὰ τὰς ἀγόνους δοκιμὰς πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἱεροῦ ἐν τῇ μεταξὺ Βάθειας καὶ σημερινῆς Ἐρετρίας πεδιάδι[5] καὶ τὴν προσεκτικὴν ἐπισκόπησιν ταύτης μηκέτι καλυπτομένης ὑπὸ θάμνων, οἵτινες ἄλλοτε[6] ἠμπόδιζον τὴν ἀκριβῆ ἀναγνώρισιν αὐτῆς, ὀφείλομεν νὰ συμφωνήσωμεν μετὰ τῶν δεχομένων ὡς ἐσφαλμένην[7] τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος[8] ἀναφέροντος, ὅτι εἰς ἀπόστασιν ἑπτὰ σταδίων ἀπὸ τῆς Ἐρετρίας ἔκειτο ἡ Ἀμάρυνθος, καὶ νὰ ἀναζητήσωμεν ταύτην καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος ἀνατολικώτερον ἔτι, ἔνθα ἄγουσιν ἡμᾶς τὰ μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέντα ἴχνη.

Ἐπὶ τριετίαν ἐργαζόμενος ἐν Ἐρετρίᾳ κύριον μέλημά μου εἶχον τὴν ἀνασκαφὴν τῶν μεγάλων

[1] Ἴδε ὁμοίως Pauly-Wissowa ἔ. ἀ.

[2] Am. J. of. Arch. 1895 (X) σελ. 333 Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 (Σταυρόπουλλος) ἔ. ἀ.

[3] Ἐφημ. ἀρχ. 1895, 157, 9δ.

[4] Ἀρχ. Ἐφ. 1872 (Β. Περ.) σελ. 382.

[5] Ἴδ. Am. J. of Arch. 1895, 335-336.

[6] Πδλ. Baumeister Skizze σελ. 11.

[7] Ἴδ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 162 καὶ Am. J. of Arch. 1895, 337,25.

[8] Στράβωνος 448 «Ταύτης δ' ἔστι κώμη ἡ Ἀμάρυνθος ἀφ' ἑπτὰ σταδίων τοῦ τείχους». Τὸ χωρίον Πτολεμαίου III, 15, 24 «Νῆσοι δὲ παράκεινται τῇ Ἀχαΐᾳ ἡ Εὔβοια... ἧς ἡ περιγραφὴ ἔχει οὕτω... Χαλκὶς.. Ἐρέτρια.. Ἀμάρυνθος» μαρτυρεῖ ὡς ἐκ τῆς τάξεως τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν πόλεων, ὅτι ἡ Ἀμάρυνθος ἔκειτο μετὰ τὴν Ἐρέτριαν πρὸς Ἀν. τῆς Χαλκίδος.

αὐτῆς νεκροταφείων, ἥτις ἐκρίθη ἐπὶ τοῦ παρόντος ὡς μᾶλλον κατεπείγουσα, ἐπειδὴ τὰ τῆς Ἐρετρίας νεκροταφεῖα γνωστὰ ἤδη ἀπὸ πολλοῦ γενόμενα ἦσαν λίαν ἐκτεθειμένα εἰς τὴν ὑπὸ τυμβωρύχων σύλησιν, ἐν παρέργῳ δὲ μόνον ἠσχολήθην εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, διὸ καὶ πάλιν ἴχνη μόνον τούτου παρουσιάζω ἐν τοῖς ἑπομένοις ἐπικυροῦντα ἔτι μᾶλλον τὴν γνώμην, ὅτι ἐν Βάθειᾳ ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος.

Μαρμάρινον ἀνάγλυφον

Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ Κ. Μπαραμπούτη ἐν Κάτω Βάθειᾳ, ὀλίγον μακρὰν τοῦ λιμένος, ὅτε οὗτος ἔσκαπτε πρὸς οἰκοδομίαν, μικρὸν τετράγωνον δωμάτιον, οὗ οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων μετ' ἀσβέστου, ἡ δὲ στρῶσις ἀπετελεῖτο ἐκ μεγάλων μαρμάρων ληφθέντων ἐξ ἀρχαιοτέρου οἰκοδομήματος, ὧν ἓν ἦτο καὶ τὸ ἐν πίνακι 2 εἰκονιζόμενον ἀνάγλυφον[1].

Τὰ μάρμαρα ἦσαν τετράγωνοι πλίνθοι πλ. 0,80-1,00 καὶ προείρχοντο ἐκ δαπέδου ἀρχαίου οἰκοδομήματος, δὲν ἔφερον δ' ἴχνη συνδέσμου.

Τὸ ἀνάγλυφον ἀπετέλει ἄλλοτε τὴν κορυφὴν ἐπιγραφῆς θραυσθὲν ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα ἤρχιζεν αὕτη, εἶνε δὲ ναϊδιόσχημον, ἔχει δῆλα δὴ τὴν παράστασιν περιβεβλημένην ὑπὸ πλαισίου ἀπεικονίζοντος πλευρὰν ναοῦ καὶ ἀποτελουμένου ἐκ δύο παραστάδων φερουσῶν ἐπιστύλιον καὶ ὑπὲρ τοῦτο γεῖσον κοσμούμενον ὑπὸ τῶν ἀκροκεράμων. Κορωνὶς κάτωθεν τοῦ ἀναγλύφου ἐχρησίμευε διὰ τὴν συνένωσιν αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ μάρμαρον εἶνε πιθανῶς Πάριον, ἔχει δὲ τὸ ἀνάγλυφον πλ. 0,64 ὕψ. 0,50 καὶ πάχ. 0,19. Εἶνε τοῦτο ἄρτιον μέχρι μικροῦ μέρους τῆς ἐν τῷ μέσῳ μορφῆς ἀποσπασθέντος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε διάβρωτος εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ καθιστῶνται πολλάκις δύσγνωστοι αἱ λεπτομέρειαι τῆς παραστάσεως καὶ εἰκονίζονται ἐν αὐτῷ ὁ Ἀπόλλων μετὰ τῆς Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος, πρὸς οὓς προσεύχεται ἀνήρ.

Ὁ Ἀπόλλων ἵσταται ἀριστερὰ πρὸς τῇ παραστάδι ἐν κατατομῇ πρὸς δεξιὰ τὸν συνήθη κιθαρῳ-

[1] Mitt. 1899 σελ. 355.

δικὸν δύσγνωστον ἂν μετὰ ἢ ἄνευ χειρίδων ἠμφιεσμένος χιτῶνα, ἐζωσμένον κάτωθεν τοῦ στήθους καὶ ἔχοντα ἀπόπτυγμα φθάνον μέχρι τῶν μέσων μηρῶν· μακρὰ χλαμὺς καταπίπτουσα ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ καλύπτει τὸ νῶτον μέχρι τῶν κνημῶν, καὶ φαίνεται ὀλίγον μὲν κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, περισσότερον δὲ κατὰ τὴν ἀριστεράν, ἔνθα ἁπλοῦται αὕτη ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος[1]. Ἡ πλουσία αὐτοῦ κόμη περισφίγγεται ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ μετώπου καὶ οὕτω σχηματίζεται ἐκ τῶν ὀγκουμένων ὑπὲρ τὸ μέτωπον τριχῶν οἱονεὶ μικρὸν στέμμα, δύο δὲ πλόκαμοι ἑκατέρωθεν κατέρχονται ἄνωθεν τῶν ὤτων ἐπὶ τοῦ στήθους.

Ὁ Ἀπόλλων ἀτενίζει εὐθὺ ἀνεπαισθήτως μόνον κλίνων τὴν κεφαλὴν καὶ ἵσταται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἔχων τὸ ἀριστερὸν γόνυ κεκαμμένον, φέρει δ' ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ τὴν λύραν ἔχων τοὺς δακτύλους ἐπὶ τῶν χορδῶν, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ, καθειμένῃ, τὸ πλῆκτρον δύσγνωστον νῦν.

Παρὰ τοῦτον εἰκονίζεται ἡ Λητὼ κατ' ἐνώπιον ἱσταμένη ἐν τελείᾳ ἠρεμίᾳ, φέρει δὲ καὶ αὕτη μακρὸν δωρικὸν χιτῶνα καὶ ὑπὲρ τοῦτον ἱμάτιον καλύπτον κατὰ τὸν συνήθη εἰς ἔργα τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος δυσπερίγραπτον τρόπον τὸν ἀριστερὸν ὦμον, ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν γονάτων, πλὴν τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ στήθους καὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καὶ τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος· ἡ κεφαλὴ αὐτῆς εἶνε δυστυχῶς κατεστραμμένη, ἦτο δ', ὡς φαίνεται, ἡ κόμη ἄνω ἐκτενισμένη καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μικρᾶς στεφάνης. Ἀτενίζει καὶ ἡ Λητὼ πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ κλίνει ὀλίγον τι μᾶλλον τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν κεφαλήν, ἵσταται δ' ὁμοιοτρόπως τῷ Ἀπόλλωνι ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἔχουσα τὸ ἀριστερὸν γόνυ κεκαμμένον. Ἐν τῇ ὑψωμένῃ ἀριστερᾷ εἶχε τὸ σκῆπτρον γραφῇ ἴσως ἄλλοτε δεδηλωμένον, τὴν δὲ δεξιὰν ἔχει καθειμένην ἄνευ ὁρατοῦ ἀντικειμένου τινός.

Ἡ Ἄρτεμις ἵσταται δεξιόθεν τῆς Λητοῦς ἔχει καὶ αὕτη ὁμοίαν ἐκείνῃ στολήν, μακρὸν δῆλαδὴ χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καλύπτον ἐνταῦθα, ὡς φαίνεται, μετὰ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σώματος καὶ τὸν δεξιὸν μαστὸν καθ' ὃν τρόπον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ ἐν ἄλλοις ἔργοις τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος τοῦτο συμβαίνει. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆς εἶνε λίαν ἐφθαρμένη, ἀλλὰ καὶ οὕτω δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τοὺς πλήρεις χάριτος καὶ παρθενικῆς ἐκφράσεως χαρακτῆρας τῆς θεοῦ. Ἡ στάσις τῶν ποδῶν αὐτῆς εἶνε ὁμοία τῇ τῆς Λητοῦς, τὴν δὲ κεφαλὴν ἔχει μᾶλλον ἐκείνης κεκλιμένην καὶ οἱονεὶ τὸν πρὸ αὐτῆς ἱκέτην ἀτενίζουσαν.

Ὁ προσευχόμενος ἐν τῇ συνήθει στάσει εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότερος τῶν θεῶν καὶ φέρει ἱμάτιον ἀφίνον ἀκάλυπτον τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους.

Ἡ ἐργασία τοῦ ἀναγλύφου εἶνε μετρία, μέρος δ' ὅμως τῆς κακῆς ἐντυπώσεως, ἣν τοῦτο προξενεῖ, ἀποδοτέον εἰς τὴν λίαν κακὴν αὐτοῦ διατήρησιν παραμορφοῦσαν τελείως τὰς γλυφάς. Ἀνήκει τοῦτο κατά τε τὴν μικρὰν ἔξαρσιν τοῦ ἀναγλύφου καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ πλαισίου εἰς τὴν τάξιν τῶν τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος ὁμοιοσχήμων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων τόπων ἀναγλύφων.

Ὡς κορυφὴ τῆς περιεχούσης τὰς πρὸς Χαιρεφάνη συνθήκας τῶν Ἐρετριέων ἐπιγραφῆς τοῦ τέλους τοῦ δ' αἰῶνος[1], ἐχρησίμευεν ἀνάγλυφον, οὗ μικρὸν μόνον μέρος σῴζεται νῦν. Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τούτου πείθει ἡμᾶς, ὅτι ἐπανελαμβάνετο ἐν αὐτῷ ἡ παράστασις τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου.

Τὸ λείψανον τῆς μορφῆς δεξιὰ εἶνε ἀρκετὸν ὥστε νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι αὕτη ἀπεικόνιζε πιστῶς τὴν τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν Ἄρτεμιν μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῆς ἐν χερσίν, ἡ δ' ἐν ἀριστερᾷ θεὰ μετὰ τοῦ σκήπτρου ἐν τῇ ὑψωμένῃ ἀριστερᾷ χειρὶ εἶνε ἡ Λητὼ μετά τινων οὐσιωδῶν, εἶνε ἀληθές, παραλλαγῶν. Ἵσταται αὕτη ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἀντὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ φέρει χιτῶνα μετ' ἀποπτύγματος, τὸν δὲ μανδύαν ἔχει ἐρριμμένον ἀπὸ τῶν ὤμων εἰς τρόπον ὥστε μόνον τὸν ἀριστερὸν ὦμον μετὰ τοῦ ἄνω ἀριστεροῦ βραχίονος καὶ μέρος τοῦ ἀριστεροῦ στήθους ὡς καὶ τὸ νῶτον τῆς μορφῆς μέχρι τῶν γονάτων νὰ καλύπτῃ. Ὁ Ἀπόλλων ἵστατο δεξιόθεν τῆς Ἀρτέμιδος, ἔνθα ὑπῆρχε χῶρος διὰ δύο τοὐλάχιστον ἔτι μορφὰς λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἀποστάσεως τῶν σῳζομένων μορφῶν ἀπ'

[1] Πρβλ. διὰ τὸν τύπον Pauly-Wissowa RE. II, 98.

[1] Ἐφ. Ἀρχ. 1869, 404 ἔνθα ἐν τῷ πίνακι 48 μετὰ τοῦ πανομοιοτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ἀπεικονίζεται μετρίως καὶ τὸ ἀνάγλυφον. πρβλ. καὶ Ἐφ. Ἀρχ. 1895, 125,1. Ἡ χρονολογία αὐτῆς Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 147 (Σταυρόπουλλος) πρβλ. καὶ Rev. d. Ét. Gr. 1897 σ. 181 (Holleaux).

ἀλλήλων καὶ τοῦ πλάτους τοῦ ἀναγλύφου ὑπολογιζομένου ἐκ τοῦ πλάτους τῆς ἐπιγραφῆς.

Δυσκολίαν εἰς τὴν τοποθέτησιν ταύτην τοῦ Ἀπόλλωνος παρέχει ἴσως μόνον ἡ ἐκ τούτου προερχομένη τάξις τῶν θεῶν μενούσης τῆς Λητοῦς ἐν τέλει, ἀλλ' ἴσως ἡ θέσις τῆς Ἀρτέμιδος, κυρίας θεοῦ, ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ἡ σχέσις τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὁρκίου θεοῦ πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ προὐκάλεσαν τὴν τάξιν ταύτην τῶν θεῶν.

Ἡ ὀνομασία τῶν δύο σῳζομένων μορφῶν ἐπὶ τοῦ τῆς Χαιρεφανείου ἐπιγραφῆς ἀναγλύφου σχετιζομένου πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ ἐν πίνακι 2,1 ἀναγλύφου προκύπτει ἀσφαλῶς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, διότι ἐν αὐτῇ οἱ Ἐρετριεῖς ὁρκίζονται τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητοῦν καὶ τὴν Ἄρτεμιν, ἀφοῦ ἑπομένως ἐν τῷ ἐπ' αὐτῆς ἀναγλύφῳ εἰκονίζεται ὁ Ἀπόλλων μετὰ δύο θεῶν, φυσικὸν εἶνε, ὅτι αἱ δύο αὗται θεαὶ εἶνε ἡ Λητὼ καὶ ἡ Ἄρτεμις· εἶνε δὲ ἀναγκαία ἡ μαρτυρία τοῦ Χαιρεφανείου ἀναγλύφου, διότι ἐπὶ κιθαρῳδικοῦ τινος ἀναγλύφου ἐν Δρέσδῃ[1], ἔνθα ἐπαναλαμβάνεται ἡ μορφὴ τῆς ἡμετέρας Ἀρτέμιδος, ὀνομάζεται αὕτη *Κουροτρόφος*, τὸ δ' ὄνομα Ἄρτεμις ἀποδίδεται εἰς ἄλλην μορφὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναγλύφου, τοῦθ' ὅπερ ἀποδοτέον εἰς λόγους τοπικοὺς τῆς λατρείας ἐν Μιλήτῳ[2], ἔνθα τὸ τῆς Δρέσδης ἀνάγλυφον εὑρέθη.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο μαρτυρεῖται διὰ τῆς Χαιρεφανείου ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ ἀναγλύφου αὐτῆς. Ἐν ταύτῃ δῆλα δὴ λόγου γινομένου περὶ πληρωμῆς προστίμου, ὁρίζεται νὰ ἀφιερῶται τοῦτο τῇ Ἀμαρυσίᾳ Ἀρτέμιδι καὶ ἄλλως δὲ μνημονεύεται ἡ Ἀμαρυσία Ἄρτεμις ἐν αὐτῇ, ἀναγκαίως λοιπὸν πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῇ Ἀρτέμιδι τοῦ ἀναγλύφου τῆς ἐπιγραφῆς εἰκονίζεται ἡ Ἀμαρυσία Ἄρτεμις, καὶ ὅτι ἐπίσης ἡ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ πίνακος 2,1 Ἄρτεμις εἶνε ἡ Ἀμαρυσία, ὅπερ ἄλλως καὶ μόνον ἐκ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ τοῦ ἀναγλύφου θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς προτάξεως τῆς Ἀρτέμιδος μετὰ τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου ἄρθρου λεχθέντα περὶ τῆς ἀφιερώσεως Ἀρτέμιδι, Ἀπόλλωνι, Λητοῖ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ ἐκ Βάθειας ἀναγλύφου εἶνε μετρία, τοῦτο ὅμως ἰσχύει μόνον περὶ τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως τούτου, τοὐναντίον δ' ἥ τε ἐφεύρεσις τῶν μορφῶν τῶν θεῶν καὶ ἡ καθ' ὅλου διάταξις τῶν κατ' αὐτὰς μαρτυροῦσιν ἔργα ὑψηλοτέρας τέχνης.

Ἐν πρώτοις ἡ σεμνὴ καὶ ἄνευ τινὸς ἐνεργείας στάσις τῶν θεῶν δεικνύει ἀναμφισβητήτως, ὅτι ἔχομεν ἐν τούτοις εἰκόνας λατρείας, ἀπεικονίσεις δῆλα δὴ ἀγαλμάτων, ἅτινα ἵσταντο ἐν ναῷ τινι, ἂν δέ τις ἀποβλέψῃ πρὸς τὰς μορφὰς καθ' αὑτάς, ἀνευρίσκει ἔν τε τῇ στάσει καὶ τῷ ἱματισμῷ πρὸ πάντων τῶν δύο τελευταίων τοσαύτας ὁμοιότητας, ὥστε δὲν δύναται ἢ νὰ δεχθῇ, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς μορφαὶ ἢ μᾶλλον τὰ τρία διὰ τούτων εἰκονιζόμενα ἀγάλματα ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου ἐποιήθησαν, ὅστις βεβαίως δὲν ἦτο ὁ γλύπτης τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν, ὅστις ἔργον ἴσως ἔχων τὴν χάραξιν τῶν γραμμάτων μόλις θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ ἀντιγράφῃ μετρίως δεδομένας μορφάς.

Καὶ ἐν ταῖς τρισὶν μορφαῖς πρὸ πάντων δ' ἐν τῷ Ἀπόλλωνι ἐμποιεῖ αἴσθησιν ἡ αὐστηρότης περὶ τὴν στάσιν καὶ τὴν διάθεσιν τῶν πτυχῶν τῆς ἐσθῆτος, ἥτις ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς μᾶλλον ἔργα τοῦ ε' αἰῶνος. Ἀλλ' ὅμως ἂν ἀποβλέψωμεν πρὸ πάντων εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀναβολῆς τοῦ ἱματίου τῶν δύο γυναικείων μορφῶν, ἀνευρίσκομεν τὴν ἀμφίεσιν, ἥτις ὡς διὰ πολλοῦ ἐσχάτως περὶ αὐτῆς γενομένου λόγου ἀνωμολογήθη[1], κυρίως εἰς ἔργα τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος ἀπαντᾷ. Ἂν παραβάλωμεν εἰδικώτερον τὴν μορφὴν τῆς ἡμετέρας Ἀρτέμιδος πρὸς τὸ ἔργον, ὅπερ προὐκάλεσε τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζήτησιν, τὰς Μούσας τῆς Μαντινειείου βάσεως[2] καὶ ἰδίως τὴν ἔχουσαν τοὺς αὐλούς[3], εὑρίσκομεν, ὅτι ἡ ὁμοιότης τούτων εἶνε τοσαύτη ὥστε ἀδύνατον εἶνε νὰ παρήχθησαν ἀνε-

[1] Arch. Anz. 1894, 26. Collignon Hist. de la plastique II, 653, 1. Furtwängler Meisterwerke σ. 535. Roscher's Lexicon (Leto).Sp. 1977.

[2] Πρβλ. P. Hermann ἐν Arch. Anz. 1894,26, ὅστις ὅμως σχετίζει τὴν Κουροτρόφον πρὸς τὴν Λητὼ ἐν ᾧ καθὼς φαίνεται πρὸς τὴν Ἄρτεμιν μᾶλλον δέον αὕτη νὰ σχετισθῇ. Τοὐναντίον ὁ Furtwängler ἐν Meisterw. σ. 535,5. Περὶ τῆς λαμπάδος ὡς συμβόλου τῆς Ἀρτέμιδος πρβλ. Pauly-Wissowa. RE. II, 1435. Μόνον λαμπάδα ὡς σύμβολον ἔχει ἡ Ἄρτεμις καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαϊζόντων κιθαρῳδικῶν ἀναγλύφων.

[1] Fougères Mantinée 553-554. Amelung Die Basis des Praxiteles aus Mantinea σ. 50 κέ. Furtwängler Meisterw σ. 397 περὶ ἀγάλματος τῆς Ὑγιείας.

[2] Πρβλ. τελευταῖον Fougères ἔ. ἀ. Oesterreich. Jahresh. 1899 σ. 259 (Benndorf). Collignon Hist. de la pl II 258 κέ.

[3] Fougères ἔ. ἀ. πίν. III.

ξαρτήτως ἡ μία τῆς ἄλλης αἱ μορφαί. Ἂν ἐξαιρέσῃ τις ἴσως μόνην τὴν ἔκφρασιν τῆς κεφαλῆς, τὸ λοιπὸν σῶμα μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς θέσεως τῶν βραχιόνων ἐν μέρει, ἂν δὲν ἀντεγράφησαν τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου, ἐποιήθησαν ὅμως παρ᾽ ἀμφοτέροις κατὰ τὸ αὐτὸ πρωτότυπον. Ἡ στάσις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς μετὰ τοῦ ἰσχυρῶς κεκαμμένου δεξιοῦ γόνατος, ἡ ἔξαρσις τῆς ἀριστερᾶς λαγόνος, ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς, ἡ περιβολὴ τοῦ ἱματίου καλύπτοντος καὶ τὸν δεξιὸν μαστὸν[1] καὶ σχηματίζοντος τὸν χαρακτηριστικὸν κυλινδροειδῆ ὄγκον ἀπὸ τῆς δεξιᾶς λαγόνος πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον, εἶνε κοινὰ γνωρίσματα ἀπαιτοῦντά τι μᾶλλον ἢ μόνην τὴν σύγχρονον γένεσιν τῶν ἔργων. Ὅ,τι εἴπομεν περὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἰσχύει καὶ περὶ τῆς Λητοῦς, διότι καὶ ταύτης ἡ στάσις εἶνε ἡ αὐτή, τὸ δ᾽ ἱμάτιον κατὰ τὸν αὐτὸν φέρει καὶ αὕτη τρόπον μετὰ τῆς μικρᾶς διαφορᾶς μόνον, ὅτι μένει παρ᾽ αὐτῇ ἀκάλυπτος ὁ δεξιὸς μαστὸς καὶ ἁπλοῦται τὸ ἱμάτιον μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, χαρακτῆρες, οἵτινες καὶ πάλιν ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν Μαντινείειον βάσιν, ἐν ᾗ ἐπιζητεῖται ἡ διὰ τοιούτων μικρῶν παραλλαγῶν ποικιλία τῆς ἄλλως ὁμοίας περιβολῆς τοῦ ἱματίου ἐν ταῖς διαφόροις μορφαῖς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου ἀναπολεῖ ἡμῖν τὸν Ἀπόλλωνα τῆς βάσεως τῆς Μαντινείας· ὁ αὐτὸς κάτωθεν τῶν μαστῶν ἐζωσμένος χιτών, ἡ αὐτὴ μακρὰ χλαμύς, οἱ ἐπὶ τῶν ὤμων καταπίπτοντες πλόκαμοι· τὸ πρόσωπον τοῦ τῆς Μαντινειείου βάσεως Ἀπόλλωνος εἶνε ἐφθαρμένον, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὅσον σῴζεται δύναταί τις εὐκρινῶς νὰ γνωρίσῃ τὴν ἤρεμον καί πως ὀνειροπόλον ἔκφρασιν τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βάθειας Ἀπόλλωνος.

Λεπτομερεστέραν μελέτην τῶν μορφῶν τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν δὲν ἐπιτρέπει δυστυχῶς ἡ κακὴ κατάστασις ἐν ᾗ τοῦτο περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, καὶ οὕτω δ᾽ ὅμως δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ τεχνίτης διέκρινεν ἐν τοῖς προσώποις τῆς Λητοῦς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τοὺς ἁπαλοὺς καὶ παρθενικοὺς οὕτως εἰπεῖν χαρακτῆρας ταύτης ἀπὸ τῶν ὡρίμων καὶ μητροπρεπῶν ἐκείνης.

Νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ γλύπτης τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν, ὅστις, ὡς εἴπομεν ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐφεύρῃ αὐτὸς τὰς μορφὰς τούτου, ἀντέγραψε ταύτας ἐκ τῆς βάσεως τῆς Μαντινείας εἶνε ἀδύνατον, νὰ δεχθῶμεν δὲ πάλιν ὅτι ὁ Πραξιτέλης ἀντέγραψε πιστῶς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἡμετέρας Ἀρτέμιδος τὴν Μοῦσάν του λίαν δύσκολον καὶ μὴ ἁρμόζον τῷ μεγάλῳ τεχνίτῃ. Ἓν μόνον εἶνε δυνατὸν καὶ πιθανόν, ὅτι ὁ ἴδιος εἶνε ὁ πλάστης καὶ τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἡμετέρας Ἀρτέμιδος, ὁπότε θὰ ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν δι᾽ ἔργον δευτερευούσης σημασίας, οἷον ἡ Μαντινείειος βάσις νὰ ποιήσηται χρῆσιν τύπου, ὃν αὐτὸς ἔπλασεν.

Περὶ τοῦ Πραξιτέλους γνωρίζομεν[1] ὅτι ἐν ἀρχῇ τοὐλάχιστον τοῦ σταδίου του ἐποίει ἔργα ὑπόδειγμα ἔχων ἐν πολλοῖς προϊόντα τῆς προηγηθείσης αὐτοῦ μεγάλης καλλιτεχνικῆς περιόδου. Τὰ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προστατηρίου Ἀπόλλωνος ἐν Μεγάροις ἀγάλματα Ἀπόλλωνος, Λητοῦς, Ἀρτέμιδος ἦσαν, ὡς φαίνεται ἐξ ἀπεικονισμάτων αὐτῶν ἐπὶ νομισμάτων ἐκ Μεγάρων, λίαν ἀρχαιότροπα[2], εὐεξήγητος λοιπὸν θὰ ἦτο καὶ ἡ παρατηρουμένη αὐστηρότης ἐν ταῖς μορφαῖς τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου, ἂν αὗται ἀντεγράφησαν ἐξ ἔργων τῶν πρώτων χρόνων τῆς δράσεως τοῦ Πραξιτέλους.

Πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα τῶν ἐκ Μεγάρων νομισμάτων συμφωνεῖ καθ᾽ ὅλα ἔν τε τῇ στάσει καὶ τοῖς κρατουμένοις ἀντικειμένοις ὁ Ἀπόλλων τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν, καὶ ἡ μορφὴ δὲ τῆς Λητοῦς μεθ᾽ ὅλην τὴν ἐκ τῆς κακῆς διατηρήσεως τοῦ νομίσματος μὴ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς φαίνεται νὰ συνεφώνει πρὸς τὴν Λητὼ τοῦ ἐπὶ τοῦ

[1] Ὁ Φίλιος Mitt. 1895 σελ. 256 ὡς ἑξῆς περιγράφει τὴν ὁμοίαν περιβολὴν τοῦ ἱματίου τῆς Κόρης «τὸ ἱμάτιον οὗ ἡ μία ἄκρα κρέμαται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ὃν καὶ καλύπτει, στρέφει ὄπισθεν, σκεπάζει ἐν μέρει τὰ νῶτα καὶ ὕστερον ὑπὸ τὴν δεξιὰν μασχάλην συρόμενον ἔμπροσθεν κατὰ τὸ στῆθος, μέρος μὲν τανύεται στερρῶς ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην διὰ πόρπης συγκρατούμενον οὕτως, ὥστε νὰ δηλῶται σαφῶς καὶ ὑπ᾽ αὐτὸ ὁ δεξιὸς μαστός, τὸ δ᾽ ἐπίλοιπον ἀνέτως ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα ἐρριμμένον σχηματίζει κρεμάμενον τὸ ἕτερον αὐτοῦ ἄκρον». Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν τοιαύτην περιβολὴν τοῦ ἱματίου ἐχουσῶν μορφῶν εἶνε καὶ ἡ κυλινδρικὴ ἐξόγκωσις τοῦ ἱματίου σχηματιζομένη διαγωνίως τοῦ στήθους ἀπὸ τῆς δεξιᾶς μασχάλης πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον.

[1] Amelung ἔ.ἀ. σ. 57. Oesterr. Jahresh. 1899 σ. 262.

[2] Collignon Hist. de la plast. II, 255. Furtwängler Meisterw. 538,1 (προβάλλει τὴν πιθανότητα τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγαλμάτων ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου Πραξιτέλους). Overbeck, Kunst. mythol. Apollon σελ. 94 (Münzt. V, 3) J. H. St. XVI, 1896 σ. 281 Percy Gardner. Imhoof Blumer καὶ Percy Gardner, numismat. Commentary on Pausanias πίν. A,X,FF,I,II.

πίνακος 2,1 ἐκ Βάθειας ἀναγλύφου, διαφορὰ μόνον ὑπάρχει ἐν ταῖς μορφαῖς τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ' ἐξοχὴν πλάστης τῶν Ἀπολλωνείων θεοτήτων δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ Πραξιτέλης· οἱ πλείονες τῶν τύπων τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς ἀγαλμάτων Ἀρτέμιδος εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται. Ἤδη νεώτατος ὁ Πραξιτέλης ἐκλήθη εἰς Μαντίνειαν πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀγαλμάτων τῶν τριῶν θεῶν ἐν τῷ ἐκεῖ ναῷ, ἀλλ' ὅπως κληθῇ οὗτος εἰς χώραν ἀπομεμακρυσμένην τῶν Ἀθηνῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τοιούτου ἔργου θὰ εἶχεν ἤδη γίνῃ γνωστὸς διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν αὐτῶν θεῶν ἐν Ἀθήναις ἤ που πλησίον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν τούτων, ἅτινα ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ κληθῇ ὁ Πραξιτέλης εἰς Μαντίνειαν, δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἦσαν τὰ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἡμῶν εἰκονιζόμενα. Ποῦ δ' ἵσταντο ταῦτα δὲν εἶνε δύσκολον νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν προλεχθέντων. Ὁ ναὸς τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, τόπος πανευβοϊκῆς λατρείας[1], δὲν ἦτο ἀνάξιος νὰ περιλαμβάνῃ ἔργα ἑνὸς τῶν πρώτων τῆς Ἑλλάδος γλυπτῶν, ἐν δ' Ἐρετρίᾳ ἐγγύτατα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν ἀδιακόπῳ συγκοινωνίᾳ μετ' αὐτῶν εὑρισκομένῃ εὔκολον ἦτο νὰ ἦτο γνωστὸς ὁ Πραξιτέλης καὶ ἐν ἀρχῇ ἔτι τῆς τέχνης αὐτοῦ.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐρετρίας δὲν εἶνε δυστυχῶς καλῶς ἐγνωσμένη, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἂν καὶ μετὰ ποῖον συμβὰν ἐγένετο ἡ ἵδρυσις τῶν ἀγαλμάτων τούτων κατὰ τὴν διάρκειαν ἴσως τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ δ' αἰῶνος π. Χ., ἀλλ' ἴσως τότε μόλις οἱ Ἐρετριεῖς ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὴν φοβερὰν καταστροφήν, ἣν ὑπὸ τῶν Περσῶν ὑπέστησαν, ἀναλαβόντες τελείως καὶ μικρὸν ἀνανήψαντες ἐκ τῶν διαφόρων περιπετειῶν, εἰς ἃς ὁτὲ μὲν ἡ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν σύμπραξις αὐτῶν, ὁτὲ δ' ἡ ἐχθρικὴ αὐτῶν πρὸς ἐκείνους στάσις παρέσυρεν αὐτούς, ἠδυνήθησαν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν διαφόρων δημοσίων[2] οἰκοδομημάτων καὶ νὰ ἀνανεώσωσι τὰ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντα ἀγάλματα, ἅτινα ἴσως μόνον προχείρως μετὰ τὰ Περσικὰ ἀντικατέστησαν.

Τὸν τύπον τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν ἀναπαριστᾷ καθ' ὅλα ἐκ τῶν σῳζομένων ἀγαλμάτων μόνος ὁ ἐν Μονάχῳ Ἀπόλλων Barberini[1], διαφέρων μόνον πρὸς τὸν ἡμέτερον κατὰ τὴν διάθεσιν τῆς κόμης ἐπὶ τοῦ κρανίου, διότι ὁ Ἀπόλλων Barberini ἔχει ταύτην ἐκτενισμένην οὕτως ὥστε νὰ χωρίζηται εἰς δύο ἀντιθέτους φορὰς ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὰ πλάγια τοῦ κρανίου· γνωστοῦ ὅμως ὄντος ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀπόλλωνος Barberini πιθανώτατα δὲν εἶνε ἡ ἀρχῆθεν εἰς τὸ ἄγαλμα ἀνήκουσα, ἡ διαφορὰ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ὑφισταμένη. Τὴν κεφαλὴν τοῦ ἡμετέρου Ἀπόλλωνος μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν γνωρισμάτων ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ προτομῇ τοῦ Ἀπόλλωνος Petworth[2], ἥτις ὑπὸ τοῦ Furtwängler ἀποδίδεται εἰς τὸν ἀρχαιότερον Πραξιτέλη.

Ἡ Λητὼ ὡς ἄγαλμα καθ' ἑαυτὴν δὲν σῴζεται[3], τὴν μορφὴν δ' αὐτῆς μόνον ἐν ὀλίγοις δημοσιευθεῖσιν ἀναγλύφοις[4] καὶ ἐν εἰκόσιν ἀγγείων ἀνευρίσκομεν, ἡ παράστασις αὐτῆς συμφωνεῖ μέχρι παραλλαγῆς πρὸς τὴν τῆς Δήμητρος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἄρτεμιν, ὅπως αὕτη παρίσταται ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἡμῶν, μόνον ἐν τῷ μνημονευθέντι ἐκ Μιλήτου ἀναγλύφῳ τῆς Δρέσδης εὑρίσκομεν ἐκτὸς τῆς Ἐρετρίας[5], καὶ ταύτης δὲ τὴν μορφὴν ἀνευρίσκομεν ἐν ταῖς διαφόροις παραστάσεσιν τῆς Ἐλευσινίας Κόρης.

Αἱ σχέσεις τῆς Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος πρὸς ἀλλήλας ὡς μητρὸς καὶ θυγατρὸς καὶ πρὸς τὸν Δία ὡς συζύγου τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν καὶ θυγατρὸς αὐτοῦ, εἶνε αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, εἶχε λοιπὸν πολλοὺς τοὺς ὁμοίους χαρακτῆρας ὁ γλύπτης, ὥστε νὰ μὴ δύνηται νὰ ἀποφύγῃ, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα ἐν τῇ παραστάσει τῶν δύο τούτων ζευγῶν.

Μολονότι δὲν εἶνε τοῦ κυρίου σκοποῦ τοῦ πα-

[1] Arch. Epigr. Mitt. a. Oe. U. 1892 XV σελ. 115 Titi Livi XXXV, 38.

[2] Am. J. of Arch. 1891 περὶ τοῦ θεάτρου καὶ αὐτόθι σελ. 243.

[1] Πρβλ. Pauly-Wissowa RE. II, 98. Ὑπὸ τοῦ Furtwängler ἀποδίδεται ὁ Ἀπόλλων Barberini (Meisterw. 119) εἰς τὸν Ἀγοράκριτον. Πρβλ. τὸν τύπον ἐπὶ νομισμάτων ἐν Overberck, Kunstmythol. Apollon σελ. 306 καὶ Münzt. V. Ἴδε καὶ Fougères Mantinée p. 312.

[2] Meisterw. 140.

[3] Τὴν κεφαλὴν ἀγάλματος Πραξιτελείου τῆς Λητοῦς ὑποθέτει ὁ Furtwängler Meisterw. ἐν τῇ κεφαλῇ τῆς Ἥρας Ludovisi. Λητὼ ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ἄργους Collignon Hist. II 262.

[4] Roschers Lex. Sp. 1977.

[5] Πρβλ. Él. Céram. I, A.

ρόντος ἄρθρου ἐπισυνάπτομεν (ἐπὶ τοῦ πίνακος 2,2 καὶ 3) τὰς εἰκόνας δύο ἀναγλύφων τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου καὶ διότι ἡ ἐπ' αὐτῶν παράστασις εἶνε ὁμοία τῆς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἡμῶν καὶ διότι αἱ παραστάσεις ἐπ' αὐτῶν τῆς Τριάδος τῶν Ἀπολλωνείων θεοτήτων δύνανται ἴσως νὰ βοηθήσωσι τοὺς εἰδικώτερον ἀσχολουμένους[1] περὶ τὸ ζήτημα ὅπως μορφώσωσιν εὐκολώτερον ἰδέαν περὶ τῆς ἐν τῷ δ' αἰῶνι ὑπὸ διαφόρων τεχνιτῶν παραστάσεως τῶν τριῶν θεῶν ὁμοῦ, περὶ ὧν ὑπὸ συγγραφέων ἔχει ἡμῖν παραδοθῇ[2].

Πίν. 2, 2. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον (Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 1400).

Ἡ παράστασις εἰκονίζεται ἐπὶ βάσεως προεχούσης τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀναγλύφου καὶ στεγάζεται ὑπὸ ἁπλῆς ἀετωματιομόρφου προεξοχῆς. Ὁ Ἀπόλλων πρὸς δεξιὰ παρίσταται ἐν τῇ συνήθει κιθαρῳδικῇ τοῦ δ' αἰῶνος στολῇ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἔχων τὴν λύραν, ἐνῷ ἡ δεξιὰ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος κεκαμμένη κρατεῖ δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον πρὸ τοῦ κάτω ἄκρου τῆς λύρας· ἡ κόμη αὐτοῦ εἶνε βραχεῖα καὶ ἄνευ τινὸςκόσμου. Ἡ Λητὼ ἐν τῷ μέσῳ κατ' ἐνώπιον ἐν τῇ γνωστῇ Δημητροειδεῖ μορφῇ δῆλα δὴ μητροπρεπής, τὸ ἱμάτιον ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, ἥτις κοσμεῖται καὶ διὰ μικρᾶς στεφάνης, ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὸ σκῆπτρον· ἐν τῇ δεξιᾷ τείνει φιάλην μεσόμφαλον πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἡ Ἄρτεμις ὀλίγον πρὸς ἀριστερὰ ἐν τῷ γνωστῷ τύπῳ κάλλιστα ἀντιπροσωπευομένῳ διὰ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Δρέσδης[3] κρατεῖ ἐν τῇ καθειμένῃ ἀριστερᾷ τὸ τόξον καὶ ὑψοῖ τὴν δεξιὰν πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον, οὐχὶ κρατοῦσα γραφῇ δεδηλωμένην δᾶδα, ὡς ὑπέθεσεν ὁ Amelung, ἀλλ' ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα Ἄρτεμις τῆς Δρέσδης, ὅπως ἀφαιρέσῃ βέλος ἀπὸ τῆς φαρέτρας, ἥτις φαίνεται ὄπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τῆς θεᾶς. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὸν αὐτῆς ἵσταται μικρὰ δορκάς, ἧς μόνον τὸ πρόσθιον μέρος φαίνεται.

Ἡ μορφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος διαφέρει τῆς παραστάσεως τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Μαντινειείου βάσεως ἰδίως κατὰ τὴν κόμην, διαφέρει δὲ και τῆς παραστάσεως τοῦ ἐκ Μεγάρων νομίσματος κατὰ τὴν θέσιν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, ὥστε μολονότι ἡ Ἄρτεμις ἀπεικονίζει τὴν τοῦ ἐκ Μεγάρων νομίσματος[1] Ἄρτεμιν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς μορφαὶ κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ ἐκ Μεγάρων νομίσματος ἐποιήθησαν.

Ἐν πίνακι 2, 3 (Hartwig, Bendis σ. 9 εἰκ. 2) ἀπεικονίσθη ὁμοίου σχήματος ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἀρ. 1380 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Αἱ κεφαλαὶ εἶνε ἀποκεκρουσμέναι καὶ ἄλλως δ' ἡ παράστασις εἶνε βεβλαμμένη.

Αἱ μορφαὶ ἵστανται κατ' ἐνώπιον ὁ μὲν Ἀπόλλων καὶ ἡ Λητὼ ἐν ᾧ καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ σχήματι μετὰ μικρᾶς παραλλαγῆς ἐν τῷ ἱματίῳ τῆς Λητοῦς, ἡ δ' Ἄρτεμις ἐν τῷ ἀμαζονοειδεῖ τύπῳ, ἔχουσα πρὸς τοῖς χιτῶσιν περιβεβλημένην τῷ στήθει δορὰν[2] καθ' ὃν τρόπον παρίσταται αὕτη διὰ τοῦ πηλίνου εἰδωλίου ἐν Samml. Sabouroff πίν. 125-126. Οἱ πόδες αὐτῆς εἶνε τεθραυσμένοι, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ λείπουσα νῦν ὑψοῦτο ὡς φαίνεται, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς θωπεύει τὴν κεφαλὴν μικρᾶς δορκάδος δεξιόθεν αὐτῆς ἱσταμένης.

Κάτωθεν τοῦ ἀναγλύφου ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ

ΓΟΡΓΟΝ . . . ΑΣΑΝΕΘΗΚΕ[3]

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς δύναται τὸ ἀνάγλυφον νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ περίπου χρόνους πρέπει νὰ ἀναχθῇ καὶ τὸ προηγούμενον ἀνάγλυφον.

Λείψανον ὁμοίας παραστάσεως τῶν τριῶν θεῶν περιεσώθη ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 1359, οὗ σώζεται μόνον μικρὸν τμῆμα τοῦ ἀριστεροῦ μέρους μετὰ τῆς μορφῆς τοῦ Ἀπόλλωνος παρισταμένου ὡς παίζοντος τὴν λύραν κατὰ τὰ ἄλλα δ' ὁμοίου τῷ ἀναγλύφῳ τῆς Βάθειας.

[1] Πρβλ. τὰ περὶ τοῦ ζητήματος ἐν Fougères Mantinée. ἔ. ἀ.

[2] Τὰ ἀνάγλυφα προέρχονται ἐκ Λαρίσης· τὰ τῆς προελεύσεως μοι ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Wolters.

[3] Meisterw. XXIX. Pauly-Wissowa RE. II, 1423.

[1] Amelung Die Basis des Praxiteles σ. 23,1.

[2] Hartwig Bendis σελ. 8.

[3] Πῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ἡ ἐπιγραφὴ δέν μοι ἐγένετο δυνατὸν νὰ συμπεράνω. Ἐν τῇ Γοργον...ας ἐγκρύπτεται πιθανῶς ὄνομά τι Γοργονίλλας; Ἐν τῇ συνοδευούσῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀναγλύφου ἐκθέσει τοῦ Ἐλ. Κούση ἐπιμελητοῦ ἐν Λαρίσῃ ἀπὸ 2ας Μαρτίου 1887 ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Lolling συνεπλήρου τὴν ἐπιγραφὴν *Γοργονίσκα ἀνέθηκε*, ἐν τούτοις τὰ ἴχνη τοῦ Σ μοι φαίνονται ἀσφαλῆ.

Μαρμάρινος ὀμφαλός[1].

Ὁ ἐν τῇ προκειμένῃ εἰκόνι (εἰκ. 1) δημοσιευόμενος μαρμάρινος ὀμφαλός, ἔκειτο πρὸ μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς ἁγ. Παρασκευῆς κειμένης ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων μακρὰν πρὸς ΒΔ τοῦ λόφου τῶν Παληοκκλησιῶν ἐν Βάθειᾳ. Ἡ ἐγχώριος θυμοσοφία εἶχε πλάση τὴν ἱστορίαν τοῦ ὀμφαλοῦ τούτου, ὅστις ὡς ἐκ τῆς μορφῆς αὐτοῦ ἐξελήφθη ὡς ἀπεικονίζων πῖλον καθολικοῦ ἐπισκόπου.

Ἱδρύθη, ἔλεγον, ὑπὸ τῶν Φράγκων πρὸς ἀνάμνησιν τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῆς καθολικῆς. Ἀπόκειται νῦν οὗτος ἐν τῇ συλλογῇ Ἐρετρίας.

Εἰκὼν 1

Ὁ ὀμφαλὸς ἔχει ἡμισφαιρικὸν σχῆμα καὶ περιβάλλεται ὑπὸ πλέγματος δικτυωτοῦ κοσμουμένου ὑπὸ ἀστραγαλοειδῶν ἐξογκωμάτων καὶ ἀπολήγοντος κάτω εἰς τρίγωνα φέροντα κροσσούς· ἔχει ὕψ. 0,45 καὶ πλ. 0,60, εἶνε δὲ συμφυὴς μεγάλῃ μαρμαρίνῃ τετραπλεύρῳ βάσει πλ. 0,90 καὶ ὕψ. σωζομένου νῦν 0,75 περίπου.

Ὁ ὀμφαλὸς ὡς σύμβολον, κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ σύμβολον ἰδιάζον τῷ Ἀπόλλωνι[1] κυρίως, καὶ εἰκονίζεται πολλάκις μετὰ παραστάσεων αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ἀρχαίων ἔργων[2].

[1] Πρακτικὰ 1898 σελ. 100.

[1] Pauly-Wissowa II, Sp. 110.

[2] Ἴδ. J. H. St. 1888 σ 295 (Middleton) καὶ 1899 σ. 239 (Jane Harrison) καὶ Hiller v. Gärtringen gesch. v. Delphi S. 6 (Separatabdruck aus Pauly-Wissowa RE. Bd. IV).

Ὁ μέγας ὄγκος τοῦ ἐκ Βάθειας ὀμφαλοῦ δὲν ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι μετεφέρθη εἰς τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ ἐξ ἀπομεμακρυσμένου τόπου, ἡ δ' εὕρεσις αὐτοῦ ἐγγὺς τοῦ μέρους, ἔνθα εὑρέθησαν αἱ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος ἀποδοθεῖσαι ἐπιγραφαὶ δικαιοῖ ἡμᾶς ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ προερχόμενον καὶ τὸν ὀμφαλὸν τοῦτον νὰ θεωρήσωμεν, ὅπου μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ἀπόλλων.

Δύο ὅμοιοι ὀμφαλοὶ ὡς ἀφιερώματα καθ' ἑαυτοὺς εὑρέθησαν καὶ ἐν τῷ τεμένει τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς [1].

Μολύβδινον σταθμίον.

Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ πλαγίου τοῦ λόφου τῶν Παληοκκλησιῶν παρὰ τὴν θάλασσαν ἐπὶ τοῦ μέρους ἔνθα ἀπεκάλυψα ἐγὼ ἐν δοκιμαστικῇ ἀνασκαφῇ ἀρχαῖα ἰδιωτικὰ οἰκήματα, ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ χώρου Ὄθ. Μιχαὴλ κατοίκου Βάθειας σκάπτοντος πρὸς φύτευσιν ἐλαίας τὸ κάτωθι εἰκονιζόμενον μολύβδινον σταθμίον. Κάτοχος αὐτοῦ εἶνε ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ ἐν Χαλκίδι χρυσοχόος Γ. Κεφάλας.

Τὸ σταθμίον ἔχει τὸ σύνηθες σχῆμα τετραγώνου μνᾶς καὶ διατηρεῖται ἐξαιρέτως. Μικρὸν τεμάχιον ἀπεκόπη πρὸ τῆς ἀνευρέσεως αὐτοῦ ἐπίτηδες κατὰ μῆκος τῆς μιᾶς γωνίας. Ζυγίζει τὸ σταθμίον δράμια 130 ἤτοι περίπου 416 γραμμάρια.

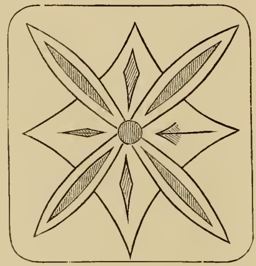
Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἔχει τὸ ἡμέτερον σταθμίον ἐντὸς περιθωρίου, ἀποτελεσθέντος διὰ μικρᾶς ἐξοχῆς τῶν ἄκρων κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς, τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀρτέμιδος* διανενεμημένην ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ εἰκόνι 2 καὶ ἐν τῷ μέσῳ

Εἰκὼν 2

ταύτης τὸ ἐν τῇ αὐτῇ εἰκόνι ἀπεικονισθὲν μονόγραμμα ἄρχοντος πιθανώτατα, ἐν ᾧ διακρίνονται τὰ γράμματα ΕΥΘΚ (Εὐθυκλῆς ἤ τι παρόμοιον).

Ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς (εἰκ. 3) εἰκονίζεται ἐντὸς

Εἰκὼν 3

ὁμοίου περιθωρίου κόσμημα (ἄνθος;) ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων φύλλων (ἐλαίας;) συμμετρικῶς διανενεμημένων περὶ μικρὸν κύκλον ἐν τῷ κέντρῳ καὶ τεμνομένων ὑπὸ τετραγώνου ἔχοντος καμπύλας τὰς πλευράς. Τέσσαρες λογχισκοειδεῖς περίπου ἀκτῖνες χωροῦσι μεταξὺ τῶν φύλλων ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὰς γωνίας τοῦ τετραπλεύρου. Ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν εἶνε εἰκονισμένον σπειροειδὲς κόσμημα.

Ὁ τύπος εἶνε λαμπρὸς εἰς τίνα δὲ σχέσιν εὑρίσκεται τὸ κόσμημα πρὸς τὴν Ἐρέτριαν ἢ τὸ χωρίον ἐν ᾧ εὑρέθη δὲν δύναμαι νὰ εἴπω. Κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἐπιγραφῆς τὸ σταθμίον ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Ἡ ἐπιγραφὴ *Ἀρτέμιδος* καὶ ὁ χῶρος ἐν ᾧ εὑρέθη μὲ παρακινοῦσι νὰ σχετίσω καὶ τοῦτο τὸ σταθμίον πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος.

Ἐπιγραφαί.

Οὐχὶ μακρὰν τοῦ πύργου, ὅστις ὑπάρχει εἰς τὸ Ν Α ἄκρον τοῦ τείχους τῆς Ἐρετρίας τοῦ μέρους δῆλα δή, ἔνθα τὸ τεῖχος ἀπὸ τῆς πρὸς Ν φορᾶς κλίνει πρὸς Δ σχηματίζον γωνίαν, καὶ ἔνθα κατ' ἐκεῖ φαινόμενα ἴχνη ὑπῆρχε πύλη ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ τείχους (EF ἐπὶ τοῦ τοπογραφικοῦ σχεδιογραφήματος Ἐρετρίας ὑπὸ J. Pickard ἐν Am. J. of arch. VII, 1891 πίν. XIX), ἐν τῷ κτήματι τοῦ ἰατροῦ Νικ. Κάραλη εὑρέθησαν κατὰ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον αἱ ἑξῆς δύο ἐπιγραφαί,

[1] Bull. Corr. Hell. 1894 σ. 180. Frazer Pausanias V, 314.

ῶν ἡ μία (ἀρ. 2) μένει ἔτι ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει, καὶ ἃς δημοσιεύομεν, διότι μαρτυροῦσιν, ὅτι καὶ ἐν τῇ πόλει Ἐρετρίας ἐλατρεύοντό που ἐν ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ὁμοῦ αἱ τρεῖς θεαί[1].

Ἀρ. 1.	ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ	Ἀπόλλωνος
	ΔΗΛΙΟΥ	Δηλίου
	ΛΗΤΟΥΣ	Λητοῦς
	ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ	Ἀρτέμιδος

Ἐπὶ στήλης μαρμάρου ἐχούσης ὕψ. 0,65, πλ. 0,35, πάχ. 0,09. Εὑρέθη ὀλίγα μόνον μέτρα ἀνατολικώτερον τῆς ἀνωτέρω ὑποδειχθείσης θέσεως ὀρθία ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει, καθὰ μ' ἐβεβαίωσεν ὁ ἀποσπάσας αὐτὴν ἐκεῖθεν φύλαξ τῶν ἀρχαιοτήτων Ἐρετρίας εἰς ἐλάχιστον μόνον βάθος ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ ἐκ τῆς ἀμέσως κατωτέρω δημοσιευομένης ὑποδεικνύεται ἡμῖν ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, δυστυχῶς ἡ μικρὰ ἐπίχωσις καὶ ἡ ἔλλειψις ὁρατῶν ἰχνῶν τοῦ ἱεροῦ ὀλίγας ἐλπίδας παρέχουσιν, ὅτι θὰ ἀνευρεθῇ μέγας τις ναὸς ἢ ἄλλο σπουδαῖον οἰκοδόμημα, πάντως ὅμως λίαν πιθανὸν εἶνε νὰ εὑρεθῶσι μικρὰ ἀναθήματα ἴσως δὲ καὶ ἐπιγραφαί. Τοῖχός τις ἀκολουθῶν τὴν γραμμὴν τοῦ Ἀν. τοῦ τείχους σκέλους ἴσως ἀπετέλει τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ.

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τοῦ γ' αἰῶνος.

Ὅτι ὁ Ἀπόλλων Δήλιος ἐλατρεύετο πολλαχοῦ ἐκτὸς τῆς Δήλου εἶνε γνωστόν[2].

Ἀρ. 2.	ΟΡΟΣ	ὅρος
	ΙΕΡΟΥ	ἱεροῦ

Ἐπὶ στήλης μαρμάρου ὕψ. 0,70 περ., πλ. 0,40, πάχ. 0,10 εὑρέθη πεντήκοντα περίπου μέτρα ἀνατολικώτερον τῆς προηγουμένης ὀρθία ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει, ἐν ᾗ καὶ ἀφέθη ὑπ' ἐμοῦ παρατυχόντος κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν.

Ἡ μικρὰ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς καθιστᾷ βέβαιον, ὅτι τὸ ὑπονοούμενον ἱερὸν εἶνε τὸ ἐν ἐκείνῃ μνημονευόμενον, περιορίζεται δὲ διὰ ταύτης ἔτι μᾶλλον ὁ χῶρος, ἐν ᾧ δέον νὰ ζητηθῇ τὸ ἱερόν, οἱασδήποτε μορφῆς καὶ ἂν ἦτο τοῦτο.

Ἡ ἐπιγραφὴ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶνε νεωτέρα τῆς προηγουμένης προέρχεται δ' ἐκ τοῦ α' ἴσως αἰῶνος π. Χ.

Ἀγαλμάτια Ἀρτέμιδος.

Τῶν παρακειμένως δημοσιευομένων δύο κορμῶν, ὁ μὲν εἷς εὑρέθη ἐντὸς τῆς Ἐρετρίας (εἰκὼν 4), ὁ δ' ἕτερος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κατόχου ἰατροῦ Νικ. Κάραλη ἐν ᾗ θέσει καὶ αἱ ἀνωτέρω δημοσιευόμεναι δύο ἐπιγραφαί.

Ὁ ἐν εἰκ. 4 παριστᾷ τὴν Ἄρτεμιν ἐν τῷ σχήματι τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρτεμις Colonna τύπου, οὗ τὸ πρωτότυπον ἀποδίδεται κοινῶς εἰς

Εἰκὼν 4

[1] Πρβλ. Ἀπόλλωνος Τριμοριδίου, Λητοῦς Ἀρτέμιδος ἐν Ἀθηνᾶς 1893.

[2] Pauly-Wissowa RE ἔ. ἀ. σελ. 49.

μέγαν τινὰ τεχνίτην τῶν ἀρχῶν τοῦ δ' αἰῶνος[1], ἡ ἐντομὴ διαγωνίως τοῦ στήθους ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου

Εἰκὼν 5

πρὸς τὴν ἀριστερὰν μασχάλην δεικνύει τὴν θέσιν τοῦ τελαμῶνος τῆς φαρέτρας, ἥτις ὅμως οὐδαμῶς δηλοῦται. Ἵσταται ἡ Ἄρτεμις ἐπὶ μικρᾶς συμφυοῦς πλίνθου, ἐντεθειμένης εἰς βάσιν, ἐφ' ἧς ἦτο προσκεκολλημένη διὰ μολύβδου, ὅστις ἐν εἴδει ἥλου προὐχώρει διὰ τρήματος ἐν τῇ πλίνθῳ σχηματίζων ἄνω ἐξόγκωμα ὁμοιάζον πρὸς κεφαλὴν ἥλου.

Ὁ ἕτερος κορμὸς (εἰκ. 5) παριστᾷ τὴν Ἄρτεμιν ἐν τῇ συνήθει ἀμαζονοειδεῖ στολῇ ἐν Πραξιτελείῳ στάσει στηριζομένην διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ κορμοῦ δένδρου· τὸ ἱμάτιον κρεμάμενον ἀπὸ τῶν δύο καθειμένων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος κεκαμμένων βραχιόνων φέρεται ὄπισθεν κατὰ μῆκος τῆς ὀσφύος· τὸ ἄκρον τῆς κόμης, ἥτις ὡς συμπαγὴς μάζα κατέπιπτεν ἐπὶ τοῦ νώτου τῆς μορφῆς σῴζεται ἔτι ὄπισθεν. Παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον ὄπισθεν σῴζεται ὀπὴ ἐν ᾗ ἦτο προσηλωμένη ἡ ἐκ μετάλλου ἴσως φαρέτρα. Καὶ τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο ἀναπαριστᾷ τύπον τῆς Ἀρτέμιδος[2], διὰ τοῦ κορμοῦ Chiaramonti γνωστὸν καὶ ἐπὶ σφραγιδολίθου τοῦ Ἀπολλωνίου καί τινος νομίσματος τῶν Ταβῶν ἀπεικονισμένου.

Καὶ τοὺς κορμοὺς τούτους δημοσιεύομεν ὡς μαρτύρια καὶ τούτους τῆς λίαν διαδεδομένης λατρείας τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐρετρίᾳ.

Κ. Κουρουνιωτης.

[1] Pauly-Wissowa Sp. 1426.

[2] Meisterw. σ. 558. Klein Praxiteles 314. Jahrbuch III σ. 320. Κορμὸς μικροῦ ἀγαλματίου ἐν τῇ συλλογῇ Κ. Καραπάνου ἐν Ἀθήναις ἀναπαριστᾷ τὸν τύπον.

ΜΗΤΡΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΕΚ ΣΗΤΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

(Πίν. 3-4)

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους γεωργὸς ἐκ Καρυδίου Σητείας καλλιεργῶν τὸν ἀγρόν του κείμενον 150 μέτρα ΒΔ τοῦ χωρίου Παλαιοκάστρου ἀνέσυρε διὰ τοῦ ἀρότρου δύο μικρὰς πλάκας φερούσας λαξεύματα· αἱ πλάκες κατεσχέθησαν ὑπὸ τῆς Χωροφυλακῆς καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Χανία, ὅπου ἐγὼ εἶδον αὐτὰς ἐν τῇ Ἀν. Διευθύνσει τῆς Παιδείας, ἀνεγνώρισα ὡς μήτρας ἀρχαίων τεχνιτῶν καὶ κατέθηκα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου.

Αἱ πινακίδες αὗται ἐξ ὑποπρασίνου ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου ἀρκετὰ μαλακοῦ καὶ εὐθρύπτου διατηροῦνται καλῶς· μόνον κατὰ τὸ ἓν ἄκρον τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἶναι ἑκατέρα ἐφθαρμένη, ἄνευ ὅμως βλάβης τῶν τύπων, διότι εἴτε κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν, ἢ μᾶλλον διότι ὑπῆρχεν ἢ προεβλέπετο ἡ φθορὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς χαράξεως ὁ τεχνίτης δὲν ἔγλυψεν ἐδῶ παραστάσεις, ἢ ἀκριβέστερον, ἐσκέφθη, φαίνεται, νὰ χαράξῃ καὶ εἶχεν ἀρχίσῃ διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ χοανώδους χείλους τῆς αὔλακος, ἥτις θὰ ἔφερεν εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ τύπου, ἀλλὰ

παρητήθη τοῦ σκοποῦ διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἢ παρατηρηθεῖσαν τότε βλάβην τοῦ λίθου.

Αἱ πινακίδες εἶναι ἰσομεγέθεις καθ᾿ ὅλας τὰς διαστάσεις, ἤτοι ἔχουσι μῆκος 0,225, πλάτος 0,10, πάχος 0,02.

Οἱ τύποι τῶν ἐγγεγλυμμένων παραστάσεων εἶναι

Α΄. Πινακίς. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά.

α΄.) Ἐπὶ βάσεως κωδωνοειδοῦς μετὰ ῥαβδώσεων ὁριζοντίων δίσκος ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύο συγκεντρικοὶ κύκλοι ἐκ στιγμῶν· μεταξὺ τῶν δύο κύκλων πρὸς τὴν βάσιν ἡμισέληνος λεπτή, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τοῦ δίσκου καὶ τῶν κύκλων μικρὸς σταυρός, οὗ τὰ ἄκρα παχύνονται στρογγυλούμενα, ὥστε νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὸν γνωστὸν ἀγκιστρωτὸν λεγόμενον σταυρὸν (swastika). Ὑπεράνω τοῦ δίσκου μικρὸν κοίλωμα στρογγύλον ἀκτινωτὸν ἐν εἴδει ἀστέρος συνδεόμενον πρὸς τὸν δίσκον διὰ χαράγματος, ἑκατέρωθεν δὲ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ δίσκου ἀνὰ ἓν τριγωνικὸν δελτοειδὲς σχῆμα ἐκ τριῶν στιγμῶν συνδεομένων διὰ γραμμῆς ἀποτελούμενον ἕκαστον.

β΄.) Γυνὴ ὀρθία φέρουσα ῥαπτὴν παχεῖαν ἐσθῆτα ποδήρη πεποικιλμένην διὰ στολίδων καὶ γραμμοειδῶν ποικιλμάτων ἐζωσμένην περὶ τὴν ὀσφύν· τὸ στῆθος αὐτῆς καὶ τὸ περίγραμμα τῶν μαστῶν ὡς νὰ μὴ ἔφερεν ἔνδυμα, ἀλλὰ πιθανὸν φαίνεται ὅτι ὁ τεχνίτης ἤθελε νὰ εἰκονίσῃ αὐτὴν φέρουσαν στενὸν καὶ λεπτὸν περικόρμιον κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῆς Μυκηναϊκῆς γυναικείας ἐνδυμασίας, τοῦ ὁποίου ἄλλως διακρίνονται γραμμαί τινες ἄνω τοῦ ἀγκῶνος καὶ παρὰ τὰς ἄκρας χεῖρας, ἂν μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι παριστάνουσι ψέλλια. Ἡ γυνὴ ἔχει στάσιν οὕτως εἰπεῖν ἐπίσημον καὶ θρησκευτικήν· εἰκονιζομένη ἐντελῶς κατὰ μέτωπον ἔχει τὰς χεῖρας συμμετρικῶς ἐκτεταμένας καὶ κεκαμμένας πρὸς τὰ ἄνω ἐκ τοῦ ἀγκῶνος κρατοῦσα ἐν ἑκατέρᾳ ἄνθος δισχιδὲς ἢ δύο μήκωνας. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆς δυσαναλόγως μεγάλη, τὸ πρόσωπον τερατωδῶς παχύ, ἡ ῥὶς τεράστία, οἱ ὀφθαλμοὶ μικροὶ καὶ στρογγύλοι· ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει εἶδος διαδήματος ἀκτινωτοῦ ἀπολήγοντος ἑκατέρωθεν πρὸς τὰ ἄνω εἰς ὀξύ, ἐκ τοῦ μέσου δὲ τῆς κεφαλῆς ἐκφύεται ἄνθος τρισχιδές. Ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀλλὰ λίαν πλαγίως ἐκφύονται κέρατα. Ἵσταται ἐπὶ βάσεως κωδωνομόρφου μετὰ καθέτων γραμμῶν. Μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς ἄκρας χειρὸς καὶ τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικὸς ἐπῆλθε μικρὰ βλάβη τοῦ λίθου κατὰ τὴν διάτρησιν ἴσως τῆς πλακὸς πρὸς κατασκευὴν τῆς διὰ τὴν γόμφωσιν ὀπῆς γενομένη, ἡ βλάβη δὲ αὕτη ἐξηφάνισε τὸ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ἄνθος.

γ΄.) Μέγας τροχὸς ἐκ δύο κύκλων συγκεντρικῶν ἀποτελούμενος ἔχων ἐξέχοντας τῆς περιφερείας ὀδόντας τριγωνικοῦ σχήματος 25 τὸν ἀριθμόν, διατεμνόμενος ὑπὸ δύο παχειῶν διαμέτρων ἀποτελουσῶν σταυρόν. Οἱ κύκλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν τροχὸν συνίστανται ὁ μὲν τῆς περιφερείας ἐκ δύο πάλιν συγκεντρικῶν κύκλων καὶ ἑνὸς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κοκκιδωτοῦ, ὁ δὲ ἐσωτερικός, οὗ ἡ συνέχεια διακόπτεται εἰς τέσσαρα μέρη ὑπὸ τοῦ σταυροῦ, ἐκ ταινίας ἐκ γραμμῶν ἐγχαράκτων. Αἱ δύο διάμετροι αἱ ποιοῦσαι τὸν σταυρὸν ἔχουσιν ἡ μὲν κάθετος μίαν σειρὰν στιγμῶν, ἡ δὲ ὁριζοντία δύο. Καὶ οἱ ὀδόντες τῆς περιφερείας ἔχουσι στιγμὰς λεπτάς.

δ΄.) Λαξεύματα 4 κατεσκευασμένα πιθανῶς ἵνα συγκοινωνήσωσι πρὸς τὸ λάξευμα τοῦ μεγάλου δίσκου διὰ τεχνικοὺς λόγους, ἀλλὰ πράγματι ἐκ τῶν τεσσάρων μόνον τὸ ἓν συγκοινωνεῖ.

Ἐπὶ τῆς ἄλλης ἐπιφανείας τῆς αὐτῆς πινακίδος κατὰ τὸ ἓν ἄκρον τὸ σῶον εἶναι γεγλυμμένον ἓν εἶδος κοσμήματος ἀποτελούμενον ἐξ ἡμίσεος κύκλου διατεμνομένου ὑπὸ καθέτου, ἐφ᾿ οὗ ἐπίθημα ἐκ βάσεως καὶ κεράτων ἑκατέρωθεν· εἰς τὸ μεταξὺ δὲ τῶν κεράτων διάδημα κύκλος ἐκ στιγμῶν μικρῶν μόλις φαινόμενος· ἑτέρα στιγμὴ μεγαλυτέρα ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ κύκλου.

Β΄. Πινακίς. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας δύο πελέκεις ἀμφίστομοι μετὰ τῶν στειλεῶν καταλαμβάνοντες ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην, ὧν ὁ εἷς πολὺ μεγαλύτερος τοῦ ἄλλου· τοῦ μὲν μεγαλυτέρου τὸ μῆκος ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀκμῆς μέχρι τῆς ἄλλης εἶναι 0,12, τοῦ δὲ μικροῦ 0,59· ἐπὶ τῆς πλακὸς ὁ μὲν πρῶτος εἶναι λελαξευμένος ὁριζοντίως ὥστε ὁ στειλεὸς ἔρχεται κάθετος ἐπ᾿ αὐτῆς, ὁ δὲ δεύτερος κάθετος ὥστε ὁ στειλεὸς ὁριζόντιος. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ διακόσμησις αὐτῶν εἶναι αὗται: τὰ στόματα αὐτῶν ἔχουσι σχῆμα ἡμισεληνοειδές, ἡ λεπὶς κατόπιν στενοῦται μέχρι τοῦ μέσου ὅπου προσαρμόζεται ὁ στειλεός, ἀλλ᾿ ἡ γραμμὴ ἡ καμπύλη ἡ ἀπὸ τοῦ στόματος μέχρι τοῦ μέσου δὲν

εἶναι ὁμαλή, ἀλλὰ ποικίλλεται ὑπὸ κοσμηματικῶν ὀδόντων τριῶν ἑκατέρωθεν τοῦ στειλεοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ δύο ἐν τῷ μικρῷ· ἐν τῷ μέσῳ ἑκατέρωθεν τοῦ στειλεοῦ ὑπάρχουσι κοσμήματα προέχοντα ἐπίσης τῆς λεπίδος ἐκ στιγμῶν ἀποτελούμενα. Ἡ ἐντὸς τοῦ περιγράμματος τούτου ἐπιφάνεια κοσμεῖται ἐν μὲν τῷ μεγάλῳ πελέκει ἐκ τριῶν γραμμῶν, ὧν ἡ μὲν ἐν τῷ μέσῳ ἑνώνει τὰ μέσα τῶν δύο στομάτων, αἱ δὲ ἄλλαι δύο τεμνόμεναι χιαστὶ συναντῶσι τὴν πρώτην καὶ ἑαυτὰς ἐν τῷ μέσῳ. Τὰς μεγάλας ταύτας γραμμὰς ἑνώνουσιν ἄλλαι μικρότεραι· τὰ μεταξὺ δὲ τούτων διαστήματα καὶ αἱ ὀδοντωταὶ προεξοχαὶ εἶναι κατάστικτοι μικραῖς στιγμαῖς, αἵτινες ἐν τῷ ἀποτυπώματι γίνονται κοκκίδες.

Ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς κατὰ τὸ ἄκρον τὸ μὴ ἐφθαρμένον γυνὴ ὁμοία τῇ ἐν τῇ πρώτῃ πινακίδι ὀρθία καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπισήμῳ στάσει· ὁ ἱματισμὸς σχεδὸν ὁ αὐτός· μόνον τὰ χαράγματα τῆς ἐσθῆτος ἀβαθέστερα καὶ αἱ στολίδες καὶ τὰ κοσμήματα ποικιλώτερα ἀποτελούμενα ἐκ γραμμῶν καθέτων, κεκλιμένων, κεκλασμένων καὶ ἐκ στιγμῶν· ἡ ὀσφὺς καὶ τὸ στῆθος καὶ οἱ βραχίονες ἐπίπεδα πλατύτερα καὶ ἀκομψότερα, οἱ μαστοὶ ἁδρότεροι, αἱ χεῖρες κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συμμετρικῶς διατεταγμέναι· κρατοῦσιν ἑκατέρα ἀμφίστομον πέλεκυν ὅμοιον τὸ σχῆμα τοῖς περιγραφεῖσιν ἀνωτέρω ἀλλὰ μετὰ κοσμημάτων, ὡς ἦν φυσικὸν διὰ τὴν σμικρότητά των, ἁπλουστέρων· ἡ κατασκευὴ τῆς κεφαλῆς, τὰ κέρατα καὶ τὸ ἀκτινωτὸν διάδημα ἐντελῶς τὰ αὐτά· ἡ μορφὴ ὅμως τοῦ προσώπου εἶναι ὀλιγώτερον παχεῖα καὶ τερατώδης καὶ ἐλλείπει καὶ τὸ ἄνθος τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Χαρακτὴρ καὶ ἑρμηνεία τῶν παραστάσεων.

Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν πινακίδων ἢ τῶν ἀπεικονίσεων αὐτῶν ἐν πίναξιν 3-4 ἀρκεῖ νὰ πείσῃ πάντα περὶ τοῦ ξενοτρόπου τῶν παριστανομένων ἀντικειμένων· ἐξαιρέσει τῆς ἀμφιέσεως ἥτις ὁμοιάζει τῇ Μυκηναίᾳ οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἑλληνικὸν ἐν αὐτοῖς, οὔτε τὰ πρόσωπα οὔτε οἱ δίσκοι οὐδὲ τὰ λοιπὰ χαράγματα. Καὶ πάλιν ἐκτὸς τοῦ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐπιφανείας τῆς πρώτης πινακίδος κοσμήματος οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν οἱ τύποι οὗτοι πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν τέχνην καὶ τὸν Αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν. Ἀλλαχοῦ ὅθεν πρέπει νὰ στραφῶμεν πρὸς ἐξήγησιν τῶν παραστάσεων· τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν τῇ θρησκείᾳ, τῇ τέχνῃ καὶ τῷ πολιτισμῷ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς τῶν ἀκμασάντων καὶ πολιτισθέντων πρὸ τῶν Ἑλλήνων. Φρονῶ δὲ ὅτι οὐχὶ δυσκόλως αἱ παραστάσεις ἀναγνωρίζονται ὡς Ἀσσυροβαβυλωνιακαί. Ἀλλ' ἂς δοκιμάσωμεν νὰ πείσωμεν περὶ τούτου εἰσερχόμενοι εἰς τὴν καθ' ἕκαστον καὶ λεπτομερῆ ἑρμηνείαν τῶν εἰκονιζομένων ἀντικειμένων.

Νομίζω ὅτι τὴν κλεῖδα πρὸς κατανόησιν καὶ ἐξήγησιν τῶν παραστάσεων δίδει ἡ σειρὰ τῶν εἰκόνων ἡ ἐν τῇ πρώτῃ πλευρᾷ τῆς πρώτης πινακίδος· περιέγραψα ἀνωτέρω τὴν σειρὰν ταύτην· γυνὴ ἐν στάσει θρησκευτικῇ καὶ ἐπισήμῳ εἰκονίζεται μεταξὺ δύο δίσκων ἑνὸς μεγάλου ὀδοντωτοῦ ἢ ἀκτινωτοῦ καὶ ἑνὸς μικροτέρου τοποθετημένου ἐπὶ βάθρου. Ἐντὸς τοῦ μικροτέρου τούτου εἰκονίζεται ἡμισέληνος· λαμβάνοντες ὅθεν καὶ τὸν μεγαλύτερον κύκλον ὡς ἀντίστοιχον τοῦ τὴν σελήνην εἰκονίζοντος δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἰκονίζει τὸ ἀντίστοιχον τῆς ἡμέρας ἄστρον, τὸν λαμπρὸν καὶ φωτοδότην ἥλιον· οὕτω ἐξηγοῦντες τὰς δύο ταύτας παραστάσεις καὶ ἔχοντες ἐν νῷ τὰς παραδόσεις τῆς Χαλδαϊκῆς θεολογίας ἐμπίπτομεν οἱονεὶ φυσικῶς καὶ ἀβιάστως εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο οὐρανίων σωμάτων γυναικείας μορφῆς, ἥτις τότε οὐδεμία ἄλλη δύναται νὰ εἶναι ἢ ἡ Ἰστὰρ ἡ ἀποτελοῦσα μετὰ τοῦ θεοῦ Ἡλίου Shamash καὶ τοῦ θεοῦ τῆς Σελήνης Sin τὴν γνωστὴν θείαν τριάδα τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς θεολογίας· ὥστε Shamash, Sin, Istar εἶναι αἱ τρεῖς θεότητες αἱ εἰκονιζόμεναι ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ ταύτῃ τῆς πρώτης πινακίδος, ἡ μὲν τελευταία ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῆς μορφήν, ὁ δὲ Sin καὶ ὁ Shamash ὑπὸ τὴν συμβολικὴν μορφὴν τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου καὶ τῆς ἡμισελήνου. Τὴν ἐξήγησιν δὲ τοῦ ἔθους νὰ εἰκονίζηται τὸ μὲν ἓν πρόσωπον τῆς Τριάδος ὑπὸ μορφὴν ἀνθρωπίνην τὰ δὲ δύο ἄλλα ὑπὸ συμβολικὴν εὑρίσκομεν ὡς νομίζω ἐν Λουκιανῷ τόμ. III Teubner 479-480 ἐν οἷς λέγονται περὶ τῆς Συρίης θεοῦ· μετὰ τὴν περιγραφὴν δηλ. τοῦ ἐν τῇ Ἱρῇ πόλει ναοῦ καὶ τοῦ ξοάνου τῆς Συρίης θεοῦ, ἥτις οὐδεμία ἄλλη εἶναι ἢ ἡ Ἰστὰρ τῶν Ἀσσυρίων φέρονται

«ἐν αὐτῷ δὲ τῷ νηῷ εἰσιόντων ἐν ἀριστερῇ κέεται πρῶτα μὲν θρόνος Ἠελίου, αὐτοῦ δὲ ἕδος οὐκ ἔνι· μούνου δὲ Ἠελίου καὶ Σεληναίης ξόανα οὐ δεικνύουσιν· ὅτεο δ' εἵνεκα ὧδε νομίζουσιν, ἐγὼ καὶ τόδε ἔμαθον. λέγουσι τοῖσι μὲν ἄλλοισι θεοῖσιν ὅσιον ἔμμεναι ξόανα ποιέεσθαι, οὐ γὰρ σφέων ἐμφανέα πάντεσι τὰ εἴδεα. Ἠέλιος δὲ καὶ Σεληναίη πάμπαν ἐναργέες καὶ σφέας πάντες ὁρέουσι. κοίη ὦν αἰτίη ξοανουργίης τοῖσιν ἐν τῷ ἠέρι φαινομένοισι;» Παρὰ τοῖς Σύροις ἄρα τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως τοῦ περὶ τῆς Συρίης θεοῦ συνταγματίου ἐπεκράτει τὸ ἔθιμον νὰ μὴ ποιῶσι ξόανα τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, ἀλλ' ἐποίουν μόνον θρόνους αὐτοῖς, βάθρα τινὰ ἐφ' ὧν θὰ ἔθετον τὰ σύμβολα τῶν οὐρανίων θεοτήτων, ὡς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πινακίδι βλέπομεν τὸ σύμβολον τῆς Σελήνης ἐπὶ βάθρου καὶ ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ τὸ σύμβολον τοῦ Ἡλίου ἐπὶ μνημείων Ἀσσυριακῆς τέχνης. Τὸ πρᾶγμα βεβαίως ἐπεκράτει πρότερον παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις καὶ Ἀσσυρίοις παρ' ὧν θὰ τὸ παρέλαβον καὶ τὸ διετήρουν οἱ Σύροι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, διότι φυσικὸν ἦτο ἀφ' οὗ ἐδέχθησαν τὴν λατρείαν τῆς θεότητος νὰ ἀκολουθῶσι καὶ τοῖς ἔθεσι τοῖς ἐπικρατοῦσι κατὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς. Καὶ φαίνεται μὲν τὸ πρᾶγμα οὕτω γινόμενον ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεως, διότι βλέπομεν ἐν πινακίδι προερχομένῃ ἐκ τῆς πόλεως Sippara τῆς Ἀσσυρίας αὐτὸν τὸν θεὸν Ἥλιον Shamash εἰκονιζόμενον ἐν μορφῇ ἀνθρώπου καθημένου ἐπὶ θρόνου[1] ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ εὑρίσκεται καὶ τὸ σύμβολόν του, ἤτοι ὁ ἀκτινωτὸς δίσκος ἐπὶ βάθρου τοποθετημένος καὶ ἐξηρτημένος ἀπὸ δύο σχοινίων τὰ ὁποῖα κρατοῦσιν ἄνωθεν φαινόμενοι δύο δαίμονες ἀνθρωπόμορφοι· ὁ ἀκτινωτὸς αὐτὸς δίσκος ὁ συμβολίζων τὸν Ἥλιον εἶναι κατὰ τὴν θεολογίαν τῶν Ἀσσυρίων εἷς τῶν φωτεινῶν τροχῶν τοῦ ἅρματος αὐτοῦ[2]. Ἀνθρωπόμορφος ἐπίσης εὕρηται ὁ Shamash ἀλλὰ πάλιν μετὰ τοῦ συμβολικοῦ τροχοῦ ἐν κυλίνδρῳ Χαλδαϊκῷ[3]. Ὁμοίως ὁ θεὸς τῆς Σελήνης Sin παρίστατο ἐνίοτε ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφὴν ὡς βλέπομεν αὐτὸν ἐν κυλίνδρῳ ἀσσυριακῷ καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ ἔχοντα πρὸ αὐτοῦ τὸ σύμβολον τὴν ἡμισέληνον[1]. Πάντως ὅμως ἐπεκράτει ἡ συνήθεια νὰ εἰκονίζωνται μόνον διὰ τῶν συμβόλων[2].

Καὶ ποία μὲν ἡ σημασία τῶν δύο ἄλλων προσώπων τῆς τριάδος ταύτης δῆλον· πῶς ὅμως ἡ Ἰστὰρ συνεδυάζετο τοῖς οὐρανίοις θεοῖς τῷ Shamash καὶ τῷ Sin, τῷ Ἡλίῳ καὶ τῇ Σελήνῃ; Ἡ Ἰστὰρ κατὰ τὴν ἀστρολογικὴν θεολογίαν τῶν Χαλδαίων καὶ Βαβυλωνίων εἶναι ὁ Ἕσπερος ὁ προηγούμενος τῆς ἐμφανίσεως τῆς Σελήνης καὶ ὁ Ἑωσφόρος ὁ προαγγέλλων τὴν προσεχῆ ἔλευσιν τοῦ Ἡλίου, ἡ δὲ λάμψις τῶν ἀκτίνων του δικαιολογεῖ τὴν πρὸς τὰ μείζονα ἄστρα συμπαράθεσιν[3]· «τὰς παρελθούσας ἡμέρας . . . . ὁ Ἐᾶ ἐπεφόρτισε τὸν Σὶν τὸν Σαμᾶν καὶ τὴν Ἰστὰρ νὰ διευθύνωσι τὸ στερέωμα τῶν οὐρανῶν — μετὰ τοῦ Ἀνοῦ διένειμε μεταξύ των τὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματος τῶν οὐρανῶν — καὶ μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων θεῶν, τῶν τέκνων του, διεμοίρασε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ ἐργάζωνται αἰωνίως[4]». Ἔχομεν ἄρα ἐνταῦθα τὴν δημοφιλῆ θεότητα τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων ὑπὸ ἕνα τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς χαρακτήρων τὸν οὐράνιον καὶ ἀστρονομικόν, τὴν Οὐρανίαν Ἰστάρ, τὴν πρόγονον τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν κυρίαν τοῦ ἐπιθέτου σημασίαν τὴν τοῦ πλανήτου Ἀφροδίτης. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην εἰκονίζεται ἡ Ἰστὰρ κρατοῦσα ἐν τῇ χειρὶ τὸ σύμβολόν της, τὸν ἀστέρα ἐν Ἀσσυρ. κυλίνδρῳ[5]. Τὸν ἀστρονομικὸν τοῦτον χαρακτῆρα διετήρησε καὶ ἡ Ἑλλ. Ἀφροδίτη· τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πλανήτου Ἀφροδίτης, ὅστις εἶναι ὁ αὐτὸς ὃς συνεβόλιζε τὴν Ἰστάρ, καὶ ἔκ τινων ἄλλων ἀρχαίων μνημείων, ἐν οἷς εἰκονίζεται μετὰ τῶν οὐρανίων συμβόλων τῆς σελήνης καὶ ἑνὸς ἀστέρος, ἢ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ μετὰ πόλου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ὡς τοιαύτη ἠγάπησε καὶ ἥρπασε τὸν Φαέθοντα τὸν υἱὸν τῆς Ἠοῦς τὸν λάμποντα ἀστέρα τῆς πρωΐας καὶ τῆς ἑσπέρας. Οὕτως ἐπὶ Μακεδονικοῦ νομίσματος τῆς Οὐρανοπόλεως ἐν τῇ χερσονήσῳ Ἀκτῇ παρὰ τὴν διώρυχα τοῦ Ξέρξου

[1] Perrot et Chipiez, Histoire de l'art II pag. 211. 605.
[2] Maspero, Histoire ancienne des peuples de l'Orient I. pag. 656.
[3] Ibidem pag. 681.

[1] Ibidem p. 655.
[2] Perrot, Hist. de l'art II. fig. 340, 342, 344, 345 etc.
[3] Maspero, Histoire I p. 658.
[4] Ibidem.
[5] Maspero, Hist. I. pag. 659.

παρατηροῦμεν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους ἥλιον, σελήνην ἀστέρας, ἐπὶ τοῦ ἄλλου ΟΥΡΑΝΙΔΩΝ Ἀφροδίτην Οὐρανίαν καθημένην ἐπὶ σφαίρας καὶ ἔχουσαν σταυρὸν ἢ ἀστέρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς[1]. Καὶ ἐπὶ νομίσματος τῶν Ἀφροδισιέων ἐν Καρίᾳ παρίσταται ἡ Ἀφροδίτη ἔχουσα τοὺς βραχίονας πρὸς τὰ ἐμπρὸς τεταμένους, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει πόλον, ἔμπροσθεν ἔχει ἡμισέληνον, ὄπισθεν ἀστέρα καὶ παρὰ τοὺς πόδας ἀγγεῖον πλῆρες ἀνθέων[2].

Ἐν Σικυῶνι ὁ Κάναχος παρέστησε τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην καθημένην φέρουσαν πόλον καὶ κρατοῦσαν τῇ μὲν μιᾷ χειρὶ μήκωνα τῇ δ' ἑτέρᾳ μῆλον[3]. Καὶ εἰς τὰ νομίσματα τοῦ κοινοῦ τῶν Κυπρίων ἐν οἷς εἰκονίζεται ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης-Ἀστάρτης ἄνωθεν τοῦ ναοῦ εἶναι ἡ ἡμισέληνος καὶ εἷς ἀστήρ[4]. Ἕνεκα τῆς ἰδιότητος ταύτης ἔλαβεν ἡ Ἀφροδίτη καὶ τὰ ἐπίθετα Πασιφάη-Πασιφάεσσα καὶ Ἀστερία.

Ἀλλ' ἡ Μεγάλη θεὰ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων δὲν ἦτο μόνον οὐρανία θεότης ἀλλ' εἶχε καὶ ποικίλας ἄλλας ἰδιότητας, ἐντεῦθεν δ' ἔλαβον ἀφορμὴν οἱ λαοὶ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ οἱ Ἕλληνες ἄποικοι οἱ γνωρίσαντες τὴν θεὰν ταύτην ὑπὸ τοὺς διαφόρους χαρακτῆρας νὰ ταὐτίσωσιν αὐτὴν πρὸς διαφόρους θεότητας ἰδικάς των καὶ νὰ ἀποδώσωσιν αὐτῇ ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε ἰδιότητος διάφορον ὄνομα. Οἱ Ἕλληνες π. χ. ἐταύτισαν μὲν αὐτὴν πρὸς τὴν Φοινικικὴν Ἀστάρτην καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀφροδίτην πρὸς ἃς ἔχει κοινὰ τὰ πλεῖστα γνωρίσματα, ἀλλ' ἄλλοτε πρὸς ἄλλους χαρακτῆρας τῆς θεότητος ἀπιδόντες ὠνόμασαν αὐτὴν Κυβέλην, Ἥραν, Ἄρτεμιν, Περσεφόνην, Ἀθηνᾶν, Σελήνην.

Εἶναι ζήτημα ἀκόμη μεταξὺ τῶν Ἀσσυριολόγων ποῖος ἦτο ὁ ἀρχικὸς χαρακτὴρ τῆς θεότητος ταύτης, ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Χαλδαίᾳ ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ Σουμιρικὸν ὄνομα Nana ἤτοι Ὑπάτη Κυρία, ἀλλαχοῦ δὲ ὡς Anat καὶ Anahit (Ἀναΐτις τῶν Ἑλλήνων), ὑπὸ τῶν Σύρων καὶ Ἰουδαίων Ashtoreth· ὅπως καὶ ἂν λυθῇ ὅμως τὸ ζήτημα

[1] Head, Historia numorum pag. 183. Zeit. f Num. Pl. I. 2 Brit. Mus. Catalog. Mac. p. 133.

[2] Decharme, Mythologie de la Grèce (μεταφ. Καράλη σελ. 261 εἰκ. 58).

[3] Παυσανίας Χ. 5.

[4] Perrot, Hist. III. pag. 120. fig. 58.

τοῦτο εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ὁ κυριώτερος καὶ δημοτικώτερος χαρακτὴρ τῆς Μεγάλης Κυρίας, ὡς πολλάκις ἀποκαλεῖται, ἦτο ὁ ἑξῆς· ἐπιστεύετο ὡς θεὰ τῆς φύσεως καὶ μήτηρ πάσης ζωῆς· ἦτο θεὰ τοῦ ἔαρος καὶ τῆς παραγωγῆς· προΐσταται τῆς γεννήσεως πάντων τῶν ὄντων, ὑπεκκαίει τὸ πῦρ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἡδονῆς. Ἦτο σύζυγος καὶ μήτηρ καὶ τροφός, προστάτις τοῦ γάμου καὶ τῆς συζεύξεως τῶν γενεῶν. Ἄνευ αὐτῆς τὸ πᾶν μαραίνεται καὶ φθίνει, οὔτε ἡ γῆ δύναται νὰ παραγάγῃ βλάστησιν ἄνθη καὶ καρποὺς οὔτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῷα νὰ διαιωνίσωσι τὸ εἶδός των. Διὰ τοῦτο ὅτε ποτε κατὰ τὴν Ἀσσυριακὴν κοσμογονίαν κατελθοῦσα εἰς τὸν ᾅδην αὐθαιρέτως ἵνα ἀναγάγῃ τὸν ὑπὸ συὸς δηχθέντα καὶ ἀποθανόντα ἐραστήν της τὸν ὡραῖον ποιμένα Doumouzi ἐδεσμεύθη ὑπὸ τῆς ἀπηνοῦς Allat τῆς βασιλίσσης τοῦ κάτω κόσμου καὶ ἐκρατήθη ἐκεῖ· πᾶσα ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἐμαράνθη καί, ὡς λέγουσι τὰ θεολογικὰ κείμενα[1] «Ἡ Ἰστὰρ κατῆλθεν εἰς τὸν ᾅδην καὶ δὲν ἐπανῆλθεν — καὶ ἀφ' ὅτου ἡ Ἰστὰρ κατῆλθεν εἰς τὸν ᾅδην χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ — ὁ ταῦρος δὲν ὁρμᾷ πλέον ἐπὶ τῆς δαμάλεως καὶ ὁ ὄνος ἐπὶ τῆς ὄνου — ὁ δεσπότης δὲν ἐπιζητεῖ πλέον τὴν δούλην εἰς τοὺς διαδρόμους — ὁ δεσπότης ἀποκοιμᾶται διατάσσων καὶ ἡ δούλη ἐργαζομένη». Οἱ θεοὶ συσκεφθέντες ἀποφασίζουσι νὰ ἀναγάγωσιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ πᾶσα ἰκμὰς καὶ ζωή, στέλλουσι διαταγὴν εἰς τὴν Allat νὰ ἀφήσῃ αὐτὴν ἐλευθέραν, ἡ δὲ θεὰ παραλαβοῦσα τὸν ποθητὸν ἐρώμενον καὶ ἀνανεάσασα αὐτὸν ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν, ἡ ζωὴ δὲ καὶ ἡ χαρὰ ἐπανέρχεται μετ' αὐτῆς.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μήτρᾳ ἡ Ἰστάρ, ὡς νομίζω, εἰκονίζεται ὄχι μόνον ὑπὸ τὸν ἀστρονομικὸν χαρακτῆρα ὡς ἓν τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἀστρονομικῆς Τριάδος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν φυσικὸν τὸν ὁποῖον περιεγράψαμεν ἀνωτέρω. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τούτου ὅτι κρατεῖ ἄνθος ἐν ἑκατέρᾳ χειρί, ὅτι τοιοῦτον ἄνθος φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ ὅτι οἱ μαστοὶ αὐτῆς, ἐξ ὧν ἀλλαχοῦ εἰκονίζεται ἐκθλίβουσα τῆς ζωῆς τὸ νᾶμα, εἰσὶ δεδηλωμένοι ἀρκούντως σφριγηλοί, μάλιστα ἐν τῇ δευτέρᾳ πινακίδι. Ἔχομεν ἄρα τὴν Ἰστὰρ ὑπὸ τὰς δύο αὐτῆς ἰδιότητας τὴν ἀστρονομικὴν καὶ τὴν φυσικήν, τὴν Οὐ-

[1] Maspero I 695.

ρανίαν καὶ τὴν Πάνδημον Ἀφροδίτην ὡς θὰ ἔλεγον οἱ Ἕλληνες. Βεβαίως πόρρω ἀπέχει ἀκόμη ἡ παράστασις αὕτη τοῦ μετὰ ταῦτα συνήθους τρόπου τῆς ἀπεικονίσεως τῆς Ἀστάρτης γυμνῆς μὲ τοὺς παχεῖς γλουτούς της ἐκπιεζούσης διὰ τῶν χειρῶν τὸ γάλα ἐκ τῶν μαστῶν ἢ φερούσης τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ αἰδοίου, ἀλλὰ πάντως ἡ τελευταία αὕτη ἀπεικόνισις τῆς Φοινικικῆς Ἀστάρτης εἶναι ἀνάπτυξις μόνον καὶ ἐξέλιξις διὰ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχαιοτέρας ἀλλὰ σεμνοτέρας ἀπεικονίσεως τῶν ἡμετέρων πινακίδων. Ἴσως ἡ παράστασις τῆς γυμνῆς Ἰστὰρ ἔχει τὴν ἀρχήν της ἐν τῷ θεολογικῷ ἀσσυριακῷ μύθῳ, ὃν εἴδομεν καὶ προηγουμένως, καθ᾽ ὃν ἡ Ἰστὰρ ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν ᾅδην, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς Ἀλλὰτ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα καὶ νὰ ἔμβῃ γυμνὴ ὡς φέρεται ἐπὶ Ἀσσυρ. κυλίνδρων[1], ἐκ τοῦ περιστατικοῦ δὲ τούτου ἐπεκράτησε τὸ ἔθος νὰ εἰκονίζεται οὕτω, τὸ ἔθος δὲ τοῦτο παρέλαβον εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ οἱ παραδεχθέντες τὴν λατρείαν τῆς θεότητος, οἱ Φοίνικες διὰ τὴν Ἀστάρτην καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπ᾽ εὐθείας ἢ διὰ τῶν Φοινίκων διὰ τὴν Ἀφροδίτην των[2].

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω γενικὰ τῆς θεᾶς χαρακτηριστικὰ ἂς ἴδωμεν καὶ ἰδιαίτερά τινα γνωρίσματα παρατηρούμενα ἐν τῇ προκειμένῃ εἰκόνι. Τὸ δύσμορφον καὶ ἐξωγκωμένον πρόσωπον δὲν ἔχει βεβαίως ἰδιαίτερόν τινα λόγον ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τὴν ἀδεξιότητα τοῦ τεχνίτου. Ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀκτινωτὸς στέφανος ἔχων ἴσως σχέσιν πρὸς τὸν οὐράνιον χαρακτῆρα τῆς θεᾶς εἶναι γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν ὅτι ἐφέρετο ὑπ᾽ αὐτῆς, ὡς ἐκ τοῦ Λουκ. περὶ Συρίης θεοῦ (Teubner 478) «Καὶ τὰ μὲν ξύμπαντα ἀτρεκέϊ λόγῳ Ἥρη ἐστιν· ἔχει δέ τι καὶ Ἀθηναίης καὶ Ἀφροδίτης καὶ Σεληναίης καὶ Ῥέης καὶ Ἀρτέμιδος καὶ Νεμέσιος καὶ Μοιρέων· χειρὶ δὲ τῇ μὲν ἑτέρῃ σκῆπτρον ἔχει, τῇ ἑτέρῃ δὲ ἄτρακτον καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ *ἀκτῖνάς* τε φορέει καὶ πύργον καὶ κεστόν, τῷ μούνην τὴν Οὐρανίην κοσμέουσιν».

Ὁμοιότατος τῷ τύπῳ τῆς Ἰστὰρ ἢ Ἀστάρτης τῷ ἐν ταῖς ἡμετέραις μήτραις εἶναι ὁ ἐπὶ χρυσοῦ ἐλάσματος ἔν τινι τῶν τάφων τῆς Φοινίκης εὑρεθέντος ὑπὸ τοῦ E. Renan καὶ εἰκονιζομένου ἐν Perrot Hist. de l'art III. pag. 814 fig. 566, 567. Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ὁμοιότης· ἡ κεφαλὴ κατὰ μέτωπον εἶναι ἐπίσης ἐστεμμένη διαδήματι ἀκτινωτῷ, ἡ μορφὴ τοῦ προσώπου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πλατεῖα καὶ δύσμορφος ἑκατέρωθεν τοῦ μετώπου τὰ δύο κέρατα καὶ ἐπὶ τοῦ πεπλατυσμένου στήθους οἱ μαστοί. Τὸ χρυσοῦν ἔλασμα εἰκονίζει τὴν θεὰν μόνον μέχρι τῆς ὀσφύος, ὄπισθεν δὲ φέρει κεκολλημένους δύο μικροὺς δακτυλίους δι᾽ ὧν θὰ προσηρμόζετο τὸ εἰδώλιον εἰς ἄλλο τι μεγαλύτερον ἀντικείμενον, ἴσως εἰς προστερνίδιον ἱερέως ὡς ὑποθέτει ὁ Perrot[1]. Ἡ ἐν τῷ χρυσῷ ἐλάσματι θεότης βεβαίως εἶναι ἡ Φοινικικὴ Ἀστάρτη ἔχουσα τὸν αὐτὸν τύπον καὶ τὰς αὐτὰς ἰδιότητας τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς Ἰστάρ.

Ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι καὶ τὰ δύο κέρατα τὰ ἐκφυόμενα τοῦ μετώπου καὶ εἰς τὰς δύο τῆς θεότητος ἀπεικονίσεις τῶν μητρῶν καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ ἐλάσματος τοῦ Renan. Ταῦτα συμβολίζουσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σημίταις τὴν ῥώμην, ἐκ τούτων δὲ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἡ Ashtoreth Karnaïm = Ἀστάρτη μὲ τὰ δύο κέρατα[2].

Τὸ ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τῆς πινακίδος κόσμημα εἶναι κατ᾽ ἐξαίρεσιν Αἰγυπτιακόν· εἶναι τὸ σύνηθες διάδημα τῆς Αἰγυπτίας θεότητος Ἴσιδος τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν κεράτων τῆς δαμάλεως τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει καὶ τῆς ὁποίας τὴν κεφαλὴν πολλάκις φέρει ὡς Isis Hathor, μεταξὺ δὲ τῶν κεράτων ἔχει τὸν ἡλιακὸν δίσκον, ὅστις ἐν τῷ ἡμετέρῳ κοσμήματι λίαν ἐπιπολαίως παρίσταται διὰ κύκλου ἀβαθῶν στιγμῶν μόλις φαινομένων. Τὸ διάδημα τῆς Ἴσιδος παραλαβόντες οἱ Φοίνικες παρὰ τῶν Αἰγυπτίων τὸ ἐπέθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Βαβυλωνιακῆς θεᾶς Ἰστὰρ τῆς ὑπ᾽ αὐτῶν λεγομένης Astoret[3]. Τὸ ἐπὶ τῆς πινακίδος ὅμως κόσμημα ἀπεμακρύνθη ἀρκετὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ μορφῆς καὶ ἔχει χαρακτῆρα μᾶλλον συνθηματικὸν καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν κεράτων καὶ διὰ τὸ σχηματιζόμενον ἐπίθημα τὸ κεκοσμημένον διὰ στιγμῶν, ὥστε δυ-

[1] Maspero, Hist. I. 695. Perrot, II pag. 505 fig. 228 et 229.
[2] Παραβαλ. τὴν Κνιδίαν καὶ καλλίπυγον Ἀφροδίτην, ἰδίως ὅμως τὰ ἀρχαϊκὰ εἰδώλια ἐκ πηλοῦ τῆς γυμνῆς Ἀφροδίτης τὰ ἐσχάτως εὑρεθέντα ἐν Ἀξῷ ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς τῆς ὑπὸ τὸν F. Halbherr.

[1] Ibidem.
[2] Perrot IV. pag. 372.
[3] Perrot III. pag. 68 fig. 23

νάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ τεχνίτης ὁ χαράξας αὐτὸ ἐπὶ τῆς μήτρας δὲν εἶχε πλέον συναίσθησιν τῆς σημασίας αὐτοῦ καὶ τῶν μερῶν ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο, ἐποίησε δὲ αὐτὸ ὅλως τυπικῶς καὶ μηχανικῶς.

Μετὰ τὰ εἰρημένα αἱ τῆς δευτέρας πινακίδος παραστάσεις δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην πολλῆς ἑρμηνείας. Καὶ πρῶτον οἱ διπλοῖ πελέκεις οἱ γεγλυμμένοι ἐν τῇ μιᾷ πλευρᾷ τῆς μήτρας οὐδὲν ἔχουσι τὸ δυσεξήγητον. Ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς λιθίνης λεγομένης ἐποχῆς εὑρίσκομεν τὸν πέλεκυν εἴτε ἁπλοῦν εἴτε διπλοῦν ὡς ἓν τῶν χρησιμωτάτων οἰκιακῶν ὀργάνων καὶ ἓν τῶν συνηθεστάτων καὶ προχειροτάτων ὅπλων. Πολλαχοῦ δὲ τοιοῦτοι λίθινοι πελέκεις ἔχουσιν εὑρεθῇ ἀπὸ τῆς Ἀσίας, τῆς Τρωάδος, τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν ἐν τῇ Δύσει χωρῶν. Δείγματα καὶ σχήματα αὐτῶν εὑρίσκει ὁ βουλόμενος παρὰ Perrot Histoire de l'art VI pag. 118 καὶ ἐφεξῆς, ὅστις ἐξηγεῖ καὶ τὸν λόγον δι' ὃν ἀπεδόθη εἶδός τι λατρείας εἰς τὸ ἐργαλεῖον αὐτὸ τὸ τόσον χρήσιμον κατὰ τὴν λιθίνην μάλιστα ἐποχὴν καὶ ὡς οἰκιακὸν σκεῦος καὶ ὡς ὅπλον διὰ τὴν θήραν καὶ τὸν πόλεμον, δι' ὃ ἀπεδόθη μετὰ ταῦτα αὐτῷ μαγική τις καὶ ἀλεξίκακος δύναμις, ἡ ἰδέα δὲ αὕτη καὶ μέχρι σήμερον ἐπικρατεῖ ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἔνθα ὁ λαὸς ἀποδίδει τοιαύτην τινὰ ἐνέργειαν εἰς τὰ λίθινα αὐτὰ ἐργαλεῖα τῆς λιθίνης ἐποχῆς ἃ ἀποκαλεῖ ἀστροπελέκια [1].

Οἱ ἐκ χαλκοῦ, ὀρειχάλκου καὶ ἄλλων μετάλλων πελέκεις εἶναι συνηθέστατοι παρὰ τοῖς Ἀσιάταις, τοῖς Μυκηναίοις καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι παρὰ μὲν τοῖς πρώτοις ὁ πέλεκυς ἦτο κοινότατος καὶ χρήσιμος καὶ ὡς ἐργαλεῖον καὶ ὡς ὅπλον, ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοὐλάχιστον τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ἦτο μὲν χρήσιμον ἐπίσης ἐργαλεῖον ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὅπλον, διότι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὸν πέλεκυν ὅπλον βαρβαρικόν· διὰ τοῦτο ἐπὶ μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης μόνον βαρβάρους βλέπομεν κρατοῦντας πέλεκυν καὶ μαχομένους δι' αὐτοῦ οὐχὶ δὲ καὶ Ἕλληνας, ἰδίως δὲ ἦτο ὅπλον ἰδιάζον τῶν Ἀμαζόνων, ὡς βλέπομεν ἐπὶ τῶν πολυαρίθμων παραστάσεων Ἀμαζονομαχιῶν. [2] Καὶ οἱ Μυκηναῖοι φαίνονται ποιούμενοι χρῆσιν τοῦ πελέκεως ὡς ὅπλου, δι' ὃ καὶ εὑρίσκομεν αὐτὸν συχνὰ ἀπεικονιζόμενον ἐν μνημείοις τῆς ἐποχῆς ταύτης, δίστομον μὲν ἐν τῷ περιφήμῳ χρυσῷ δακτυλίῳ [1] καὶ ἐν τοῖς λεπτοῖς χρυσοῖς κοσμήμασι ἐν οἷς εὕρηται μεταξὺ τῶν κεράτων βοός [2], μονόστομον δὲ εὗρεν ὁ κ. Τσούντας ἐν Βαφειῷ [3], καὶ οὗ ὅμοιον ἀπαντῶμεν ἐν διατρήτῳ λίθῳ (Inselstein) τῶν Μυκηνῶν [4] καὶ ἄλλον ἐπὶ διατρήτου ἀμυγδαλοειδοῦς αἱματίτου λίθου ἀγορασθέντος ὑπ' ἐμοῦ ἐν Κρήτῃ καὶ ἀποκειμένου ἐν τῇ συλλογῇ τῶν διατρήτων λίθων τοῦ Μουσείου τοῦ Ἡρακλείου. Πελέκεις δίστομοι ἐξ ὀρειχάλκου εὑρέθησαν ἐν Κρήτῃ πολλοὶ ὅμοιοι τοῖς ὑπὸ Schliemann εὑρεθεῖσιν ἐν τῇ ἕκτῃ πόλει τῆς Τροίας [5] καὶ ἐν Μυκήναις [6]. Τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου κατέχει τοιούτους 15, ἅπαντας προερχομένους ἐκ τῶν περὶ τὴν Δίκτην ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. Καὶ οἱ ἁπλοῖ καὶ οἱ διπλοῖ πελέκεις ἀπαντῶσι συχνὰ ἐπὶ μνημείων τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς τέχνης [7].

Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ δίστομος πέλεκυς ἐλέγετο καὶ *βουπλὴξ* ὡς χρησιμεύων ἵνα καταβάλωσι τὸν διὰ τὴν θυσίαν προωρισμένον βοῦν [8] (παράβαλε τὰς χρυσᾶς κεφαλὰς βοῶν τῶν Μυκηνῶν μετὰ τοῦ διστόμου πελέκεως μεταξὺ τῶν κεράτων). Ὁ ἀμφίστομος πέλεκυς ἰδίᾳ ἐθεωρεῖτο σύμβολον τοῦ ἐν Λαβράνδοις τῆς Καρίας λατρευομένου Διὸς ὃς ἐκ τούτου ἐκαλεῖτο Ζεὺς Λαβρανδεύς. Ἐμυθολογεῖτο δὲ ὅτι ὁ δίστομος πέλεκυς (λάβρη) ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὃν ἀφήρεσεν ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ τὴν βασίλισσαν τῶν Ἀμαζόνων νικήσας αὐτήν. Κοσμηματικοὶ χρυσοῖ πελέκεις, ὧν τινες λίαν ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς διὰ τῶν ἡμετέρων μητρῶν κατεσκευαζομένους εὑρέθησαν ἐν Τράλλεσι τῆς Μ. Ἀσίας παρὰ τὸ σημερινὸν Ἀϊδίνι καὶ τὰ παλαιὰ σύνορα Καρίας καὶ Λυδίας ἐκ τύμβου προερχόμενοι [9]. Τὸ σχῆμα, ἡ

[1] Περὶ τῶν λιθίνων πελέκεων ἴδ. Schliemann, Ilios (ἀγγλ.) pag. 238. 239. 244. 275 καὶ ἐφεξ. 445. 569. 573.

[2] S. Reinach, pierres gravées pl. 55, f. 32, 33. 1.

[1] Perrot VI. pag. 841 fig. 425.

[2] Schuchardt, pag. 290. 321.

[3] Τσούντα, Μυκῆναι πίν. 7. ἀριθ. 8.

[4] Perrot VI. p. 847 fig. 231. 4.

[5] Schliemann, Ilios (ἀγγλ.) p. 606.

[6] Schliem. Mycenae p. 111. № 173.

[7] Perrot II. pag. 75. 76. Maspero, Hist. anc. I. 768.

[8] Ὁμηρ. Ὀδυσ. Γ. 449.

[9] Perrot V. p. 295 καὶ ἑξ. Bull. de corr. Hel. 1879 p. 129-130.

τεχνοτροπία καὶ ἐν μέρει τὰ ποικίλματα εἶναι τὰ αὐτὰ τοῖς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μήτρᾳ.

Ὑπολείπεται νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς γυναικείας μορφῆς τῆς εἰκονιζομένης ἐν τῇ β΄. πλευρᾷ τῆς πινακίδος ταύτης. Καὶ ἐν τῇ μορφῇ ταύτῃ ἔχομεν τὴν Μεγάλην θεὰν τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν αὐτὴν ταύτην τὴν Istar-Astoret, οὐχὶ πλέον ὑπὸ τὴν εἰρηνικὴν καὶ παραγωγικὴν αὐτῆς φάσιν ἀλλ᾽ ὑπὸ τὴν ἀντίθετον, τὴν *πολεμικὴν καὶ καταστρεπτικήν*, τὴν πρόγονον τῆς ἐνοπλίου Ἀφροδίτης ἢ τῆς πολεμοχαροῦς Παλλάδος Ἀθηνᾶς. Διότι ἡ θεὰ αὕτη τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων συνεδύαζεν ἐν ἑαυτῇ ὄψεις ἀντιφατικάς· «τὸ ἄστρον τῆς ἑσπέρας ἐσυμβόλιζε τὴν θεότητα τοῦ ἔρωτος, ὅστις ἕλκει τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ δεσμεύει αὐτοὺς διὰ τῆς ἡδονῆς, ἐν ᾧ τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς ὑπελάμβανον ὡς τὴν ψυχρὰν καὶ ὠμὴν πολεμίστριαν τὴν περιφρονοῦσαν τὴν ἡδονὴν διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἰστὰρ διέμεινεν σεμνὴ ἅμα καὶ ἀκόλαστος, φιλόφρων καὶ ἀγέρωχος, εἰρηνικὴ καὶ φιλόμαχος, χωρὶς ἡ συνύπαρξις τῶν ἀσυμβιβάστων ἰδιοτήτων νὰ ταράξῃ τὴν εὐσέβειαν τῶν λατρευτῶν της»[1]. Ὁ πολεμικὸς χαρακτὴρ φαίνεται ὅτι ἀπεδόθη εἰς τὴν θεὰν ταύτην ὡς καὶ ἄλλους θεοὺς τοῦ Χαλδαϊκοῦ πανθέου ὑπὸ τῶν φιλοπολέμων Ἀσσυρίων συμφώνως πρὸς τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ τούτου, οὕτω δὲ ἡ φιλειρηνικὴ καὶ ἐρωτικὴ θεὰ τῶν Χαλδαίων καὶ Βαβυλωνίων ἐγένετο κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ ἡ πολεμικὴ καὶ ἔνοπλος Ἐνυὼ τῶν φιλοπολέμων Ἀσσυρίων.

Παραστάσεις τῆς Ἰστὰρ ὑπὸ τὴν φάσιν ταύτην ἔχομεν ἐν Ἀσσυριακοῖς μνημείοις· ἐπὶ κυλίνδρου Ἀσσυριακοῦ[2] φέρεται καθημένη ἐπὶ θρόνου ποικιλτοῦ φέρουσα ἐν τῇ κεφαλῇ τὸ ἀκτινωτὸν διάδημα καὶ περιβαλλομένη κατὰ τοὺς ὤμους ὑπὸ δοράτων καὶ ἄλλων ὅπλων, ἄνωθεν δὲ αὐτῆς φαίνονται ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ἐν ἄλλῳ Ἀσσυριακῷ κυλίνδρῳ ἀρχαϊκῆς τέχνης παρίσταται ἡ θεὰ ὀρθία κρατοῦσα πέλεκυν ἁπλοῦν μετὰ λεπίδος τριγωνικῆς[3].

Τὸν διπλοῦν καὶ ἀντιφατικὸν χαρακτῆρα ἡ Ἰστὰρ διετήρησε καὶ παρὰ τοῖς Φοίνιξι, παρ᾽ οἷς ἡ Ἀστάρτη ἐλατρεύετο ὡς Δέσποινα τοῦ κόσμου ἀδιαλείπτως καταστρέφουσα καὶ παράγουσα, παράγουσα καὶ καταστρέφουσα· διὰ τοῦ πολέμου καὶ παντὸς εἴδους κακοῦ φθείρει τὰ ἀνωφελῆ καὶ γεγηρακότα ὄντα . . . . . ταὐτοχρόνως διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς παραγωγῆς προΐσταται τῆς ἀδιαλείπτου ἀνανεώσεως τῆς ζωῆς[1]. Ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς Πλαῦτος[2] μιμούμενος ἑλληνικὸν πρότυπον ἔργον τοῦ Φιλήμονος διὰ τῶν ἑξῆς στίχων ἐξυμνεῖ τὰς πολλαπλᾶς ἰδιότητας καὶ τὴν παντοδυναμίαν τῆς Ἀστάρτης τῶν Φοινίκων.

Diva Astarte, hominum deorumque vis, vita, salus; rursus eadem quae est
Pernicies, mors, interitus. Mare, tellus, coelum, sidera
Jovis quaecunque templa collimus, ejus ducuntur nutu, illi obtemperant
Eam spectant . . . .

Τέλος οἱ Ἕλληνες παραλαβόντες διὰ τῶν Φοινίκων τὴν λατρείαν τῆς Ἀσιατικῆς θεότητος, μᾶλλον ἀκόλουθοι ἑαυτοῖς εἰς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας, ἀπέδωκαν τὴν δύναμιν καὶ τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τῆς θεᾶς εἰς τὸν ἔρωτα, ἐν τούτῳ παραδεχόμενοι αὐτὴν παντοδύναμον καὶ ἄμαχον. Ἐν τούτοις καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν λείπουσιν ὅλως καὶ λείψανα τῆς πολεμικῆς φύσεως τῆς Ἀφροδίτης-Ἀστάρτης, ἐξ ὧν ἡ θεὰ ἔλαβε τὰ ἐπίθετα ἐνόπλιος, ἔγχειος, Ἀρεία, νικηφόρος[3].

Ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφέρεται ἐν Κυθήροις ξόανον τῆς Ἀφροδίτης ὡπλισμένον[4] «τὸ δὲ ἱερὸν τῆς Οὐρανίας ἁγιώτατον καὶ ἱερῶν ὁπόσα Ἀφροδίτης παρ᾽ Ἕλλησίν ἐστιν ἀρχαιότατον. αὐτὴ δὲ ἡ θεὸς ξόανον ὡπλισμένον». Καὶ ἄλλαι παραστάσεις ὡπλισμένης Ἀφροδίτης ἐν μέρει τοὐλάχιστον σώζονται φερούσης τόξον ἢ δόρυ ἢ ἀσπίδα, αἱ ἀπεικονίσεις δὲ αὗται δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ πολεμικοῦ χαρακτῆρος τῆς θεᾶς. Τοιοῦτον ἄγαλμα εὑρέθη ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι ὑπὸ Β. Στάη (1886 πιν. 13). Ἄλλαι δὲ παραστάσεις ἐνόπλου Ἀφροδίτης εὑρίσκονται ἐν Reinach Repertoire I. pl. 593. 3. 594, 3. 596, 1. 2. 3.

Τοιαῦται περίπου αἱ ἐπὶ τῶν μητρῶν κεχαραγμέναι παραστάσεις καὶ τοιαύτη ἡ ἑρμηνεία τὴν ὁποίαν ἐγὼ δίδω εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῆς

[1] Maspero, Hist. anc. I. pag. 670.
[2] Maspero I. pag. 681.
[3] Perrot II. pag. 684 fig. 340.

[1] Perrot III. pag. 69.
[2] Mercator IV. sc. VI. v. 825. Perrot. ibidem.
[3] Πολίτου Ἐγκυκλ. Λεξικὸν λ. Ἀφροδίτη.
[4] Παυσαν. III. 23.

ἑρμηνείας ταύτης ὁρμηθεὶς δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ κάμω μικρὰν παρέκβασιν καὶ ἀντιπαραβολὴν τῶν παραστάσεων τούτων πρὸς τὰς τοῦ γνωστοτάτου χρυσοῦ δακτυλίου τῶν Μυκηνῶν τοῦ εἰκονιζομένου παρὰ Τσούντᾳ Μυκην. πιν. 5. 2 καὶ Perrot VI. 841 fig. 425 καὶ ὑποδεικνύων ὅ,τι θεωρῶ κοινὸν ἐν ἀμφοτέροις νὰ δοκιμάσω νέαν ἐξήγησιν τῶν ἐπὶ τοῦ δακτυλίου παραστάσεων. Ὡς παρετήρησαν ἤδη ἄλλοι ἐλλείπουσι τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα στοιχεῖα πρὸς ἀκριβῆ καὶ ἀναμφισβήτητον ἑρμηνείαν τῶν γλυφῶν τοῦ Μυκην. δακτυλίου, ἤτοι ἡ γνῶσις τοῦ πανθέου καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐν γένει δοξασιῶν τῶν λεγομένων Μυκηναίων λαῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἐπιχειρήσαντες ἑρμηνείαν τῶν ἐν τῷ δακτυλίῳ ἀρκετὰ ἀπεμακρύνθησαν ἀλλήλων (Milchhöfer, Τσούντας, Furtwängler), ἐκ διαφόρου ἕκαστος ὁρμηθεὶς ἀρχῆς. Ἂν ὅμως εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ Μυκηναῖοι εἶχον κοινὸν ἔν τινι μέτρῳ τὸν πολιτισμὸν πρὸς τὰ πρὸ αὐτῶν ἀκμάσαντα ἔθνη τῆς Ἀσίας καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι εἶχον πυκνὰς τὰς ἐμπορικὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους οἵτινες εἶναι τρόπον τινὰ οἱ διδάσκαλοί των εἰς τὴν ἐξημέρωσιν καὶ τὸν ἀνθρωπισμόν, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ἐπίσης πιθανώτατον ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι καὶ εἰκονίσωσι τοὺς θεούς των παρὰ κατὰ τὰ πρότυπα τῶν διδασκάλων των, ὡς συνέβη καὶ εἰς τόσα ἄλλα στοιχεῖα τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης στηριζόμενος ἀναγνωρίζω ἐν ταῖς παραστάσεσι τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου, αἵτινες κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν πάντων σχεδὸν τῶν μέχρι τοῦδε ἑρμηνευτῶν ἔχουσιν ἀναφορὰν θρησκευτικήν, ἀναγνωρίζω, λέγω, τινὰς καὶ δὴ τὰς κυρίας ὡς τὰς αὐτὰς ταῖς ἐν ταῖς μήτραις. Οὕτω τὰ οὐράνια σύμβολα τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, ὁ διπλοῦς πέλεκυς, τὸ ὅπλον τῆς Μεγάλης θεᾶς τῶν Ἀσσυρίων καὶ τελευταῖον αὐτὴ αὕτη ἡ Μεγάλη Κυρία τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς θεολογίας ἐν τῇ ὑπὸ τὸ δένδρον καθημένη καὶ τὴν λατρείαν τῶν ἄλλων γυναικῶν δεχομένη εὑρίσκονται καὶ ἐν τῷ χρυσῷ δακτυλίῳ. Νομίζω ὅθεν ὅτι ἡ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου καθημένη γυναικεία μορφή, ἥτις οὐδεμία ἄλλη εἶναι ἢ ἡ Ἰστάρ, εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον περὶ ὃ συγκεντροῦται ὅλη τοῦ δακτυλίου ἡ παράστασις καὶ ὅτι παρίσταται ταὐτοχρόνως καὶ ὑπὸ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἰδιότητας ἃς εἴδομεν ἐν ταῖς μήτραις, ἐν ὅλῃ δηλ. τῇ θείᾳ αὐτῆς παντοδυναμίᾳ καὶ δὴ α΄.) ὑπὸ τὴν *οὐρανίαν* φάσιν καθ᾽ ἣν εἶναι ἓν τῶν προσώπων τῆς ἀστρονομικῆς τριάδος τῶν Χαλδαίων, δι᾽ ὃ ἔχει ἄνωθεν τὰ δύο ἄλλα ἄστρα τὸν Ἥλιον (Σαμᾶς) καὶ τὴν Σελήνην (Σίν), β΄.) τὴν *εἰρηνικὴν* καθ᾽ ἣν εἶναι ἀφορμὴ πάσης βλαστήσεως, πηγὴ πάσης ζωῆς καὶ τροφὸς τῶν ὄντων· ἐντεῦθεν δ᾽ εἰκονίζεται καθημένη ὑπὸ δένδρον καὶ κρατοῦσα ἐν τῇ χειρὶ ἄνθος καὶ ἕτερον φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οἱονεὶ πρὸς συμβολισμὸν τῆς ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἀνθέων ἐπικρατείας της καὶ γ΄.) ὑπὸ τὴν *πολεμικὴν* καὶ καταστρεπτικὴν φάσιν, τὴν συμβολιζομένην διὰ τοῦ ἄνωθεν ἐπικρεμαμένου φοβεροῦ της ὅπλου τοῦ ἀμφιστόμου πελέκεως, δι᾽ οὗ φθείρει καὶ καταστρέφει ὅ,τι πρὸ ὀλίγου παρήγαγεν. Ὑπολείπονται ὁ ὁπλίτης μὲ τὴν ἀμφίκυκλον ἀσπίδα ἡ μικρὰ γυναικεία μορφὴ καὶ αἱ λεοντοκεφαλαί· ταῦτα θεωρῶ ἐγὼ ὡς δευτερεύοντα ὅλως σημεῖα τῆς εἰκόνος (ἐντεῦθεν καὶ εἰς μικροτέραν κλίμακα πεποιημένα) τεθέντα ἁπλῶς ἵνα καταδειχθῇ ἔτι περισσότερον ἡ δύναμις τῆς θεᾶς καὶ συμπληρωθῇ ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας της, ὅπως ἐτέθη διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὸ δένδρον· ὁ μὲν ὁπλίτης λοιπὸν εἶναι ὁ ἀνὴρ εἰς οὗ τὴν καρδίαν ἡ πολεμοχαρὴς θεὰ ἐμφυσᾷ τὸ πολεμικὸν μένος, αἱ δὲ λεοντοκεφαλαὶ εἶναι αἱ κρῆναι καὶ αἱ πηγαὶ καὶ οἱ ῥύακες δι᾽ ὧν ζωογονεῖ τὴν γῆν καὶ τέλος τὸ δένδρον ἀφ᾽ οὗ δρέπει τοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἄνθη ἡ μικρὰ ὄπισθεν γυνή, ἵνα τὰ προσφέρῃ πάλιν εὐχαριστίαν τῇ θεῷ, εἶναι τὸ εὐεργετικὸν δῶρον τῆς θεότητος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἡ προτεινομένη ἑρμηνεία τῆς παραστάσεως τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου διὰ τῶν παραστάσεων τῶν ἡμετέρων μητρῶν θὰ γίνῃ ἀσπαστὴ καὶ ὑπὸ ἄλλων· τοὐλάχιστον νομίζω ὅτι παρουσιάζει δύο σπουδαῖα πλεονεκτήματα ἡ ἑρμηνεία αὕτη· ὅτι ἔχει μεγάλην ἑνότητα καὶ συγκεντροῖ περὶ τὸ πρόσωπον τῆς καθημένης θεότητος πάντα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς εἰκόνος τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἀπ᾽ αὐτῆς καὶ εἶναι ἀποτελέσματα τῆς θείας αὐτῆς δυνάμεως, καὶ δεύτερον ἡ ἑρμηνεία γίνεται δι᾽ ὁμοίων παραστάσεων ὧν ἡ ἔννοια εἶναι καὶ σαφὴς καὶ βεβαία, ὡς νομίζω.

Ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἴσως θὰ θεωρηθῇ ὡς πολὺ

ἀσιατική, διότι προσπαθεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ πράγματα μᾶλλον κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὰς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις τὰς θρησκευτικὰς τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ἀντιθέτως ἐγὼ φρονῶ ὅτι αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι εἶναι ὑπὲρ τὸ μέτρον *ἑλληνικαί*, διότι ἐξηγοῦσι τὰ εἰκονιζόμενα ἀναχρονιστικῶς ὡς εἰ προὔκειτο περὶ ἔργου ὅλως ἑλληνικοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεολογικῶν ἰδεῶν τῶν Ἑλλήνων τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Δὲν θέλω διὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης νὰ εἴπω ὅτι ὁ προκείμενος δακτύλιος εἰσήχθη ἐξ Ἀσίας, ἢ ὅτι εἶναι ἀσιατικῆς ὅλως τέχνης, οὐδ' ὅτι οἱ Μυκηναῖοι ἐλάτρευον καθ' ὅλα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰς θεότητας τῆς Ἀνατολῆς. Ἁπλῶς φρονῶ ὅτι ἡ προκειμένη παράστασις ἂν καὶ ἐποιήθη ὑπὸ τεχνίτου ἐγχωρίου, κατεσκευάσθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ ὑπὸ θρησκευτικὴν ἀτμόσφαιραν πολλὰ τὰ κοινὰ ἔχουσαν πρὸς τὴν ἀσιατικήν. Ἴσως δὲ καὶ μέρη τινὰ τῆς εἰκόνος μάλιστα τὰ δευτερεύοντα (δι' ὃ καὶ δὲν ἐπιμένω ἐπὶ τούτων) διεσκευάσθησαν ἢ προτετέθησαν κατὰ τὰς παρηλλαγμένας και τροποποιημένας θρησκευτικὰς ἰδέας τοῦ Μυκηναϊκοῦ λαοῦ.

Ἀρχαῖαι μῆτραι καὶ τρόπος τῆς χρήσεως αὐτῶν.

Ὡς εἶπον καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς προκειμένης πραγματείας τὰς πινακίδας τοῦ Παλαιοκάστρου θεωρῶ ἀναμφισβητήτως μήτρας ἢ τύπους τεχνιτῶν πρὸς κατασκευὴν εἰδωλίων καὶ κοσμημάτων ἐκ μετάλλου μάλιστα χρυσοῦ, ἵνα ἐπικολλῶνται ἢ ῥάπτωνται πρὸς κόσμον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ἢ φέρωνται (μάλιστα τὰ εἰδώλια) ὡς περίαπτα ἀποτρόπαια παντὸς κακοῦ καὶ βασκανίας.

Μῆτραι ἢ τύποι τοιοῦτοι ἀρχαῖοι διὰ τοιοῦτον σκοπὸν ἢ διὰ χώνευσιν ὅπλων ἔχουσιν εὑρεθῇ πολλοὶ πολλαχοῦ. Ὁ Σλεῖμαν π. χ. ἐν Τροίᾳ[1] ἐν τῇ πρώτῃ πόλει εὗρε τοιαύτας ἐκ σχιστολίθου πρὸς κατασκευὴν αἰχμῶν βελῶν παραδόξου σχήματος, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τῇ κεκαυμένῃ, ὡς λέγει[2], συνέλεξε περὶ τὰ 90 κομμάτια μητρῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν τινας ἀκεραίας ἐκ σχιστολίθου, ἄλλας ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ μίαν ἐκ γρανίτου. Τινὲς τούτων ἔχουσι καὶ εἰς τὰς ἓξ ἐπιφανείας τύπους πρὸς κατασκευὴν χυτῶν ὅπλων, ἤτοι πολεμικῶν πελέκεων, μαχαιρῶν καὶ ἄλλων ἀγνώστου χρήσεως ἀντικειμένων.

Εν Ἀσσυρίᾳ εὑρέθησαν ὑπὸ Layard[1] μῆτραι ἐκ γρανίτου ἢ ὀφίτου πρὸς κατασκευὴν κοσμημάτων εἴτε χυτῶν ὅπου παρατηρεῖται ἡ αὖλαξ ἡ ἑνώνουσα τὸ χάραγμα τοῦ τύπου πρὸς τὸ χεῖλος τῆς μήτρας ἢ ἐκτύπων ἐπὶ μεταλλίνων πλακῶν, ὅπου δὲν ὑπάρχει τοιαύτη αὖλαξ.

Ὑπῆρχον καὶ μῆτραι πρὸς κατασκευὴν μικρῶν χυτῶν ὑαλίνων ἀντικειμένων[3]. Ἡ σημαντικωτέρα καὶ μᾶλλον ὁμοιάζουσα ταῖς ἡμετέραις ἀρχαία μήτρα εἶναι ἡ εὑρεθεῖσα ἐν Θυατείροις τῆς Λυδίας καὶ ἀποκειμένη νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου[2], σπουδαία καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν δι' αὐτῆς κατασκευαζομένων ἀντικειμένων καὶ τὸν χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον παρουσιάζουσιν οἱ τύποι. Ἡ μήτρα αὕτη πρὸς τοῖς ἄλλοις φέρει δύο γυναικείας μορφάς, ὧν ἡ μία ἡ ὑψηλοτέρα ἐντελῶς γυμνὴ θὰ εἶναι ἡ Istar-Anahit, ἡ δὲ παρ' αὐτὴν ἐνδεδυμένη θὰ εἶναι ἄλλη κατωτέρα θεὰ ἢ ἱέρεια τῆς πρώτης. Διὰ τῶν τύπων τούτων κατεσκευάζοντο εἰδώλια τῆς θεᾶς τὰ ὁποῖα θὰ ἔφερον ὡς φυλακτήρια ἀλεξίκακα οἱ πιστοί. Ὁ Perrot παρατηρεῖ[4] ὅτι οἱ τύποι τῆς μήτρας ταύτης ἔχουσι τόσον στενὴν σχέσιν πρὸς τοὺς ἐν Χαλδαίᾳ παραδεδομένους, ὥστε εὑρίσκεταί τις εἰς πειρασμὸν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ μήτρα μετηνέχθη ἐκ Μεσοποταμίας ὑπό τινος τῶν πλανήτων χρυσοχόων οἷοι εὑρίσκονται καὶ σήμερον ἐν Ἀνατολῇ. Ἀλλὰ πάλιν, παρατηρεῖ ὅτι ἡ τέχνη εἶναι πολὺ ἀγροῖκος καὶ ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν λεπτότητα τῆς Χαλδαϊκῆς, ὥστε οἱ χαράξαντες τοὺς τύπους τούτους ἐμιμοῦντο ξένα πρότυπα ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ Λυδία δὲν εὑρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ μεγάλα πολιτισμένα ἔθνη τῆς ἐπέκεινα Ἀσίας εἰμὴ διὰ μεσαζόντων ἐθνῶν τῶν Συροκαπαδοκῶν καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐλογίζετο ἀκόμη.

Ἑτέρα μήτρα ἐξ ὀφίτου ἀγνώστου προελεύσεως εὑρισκομένη ἐν τῷ Cabinet de la Bibliothèque nationale φέρει δύο πρόσωπα ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἱστα-

¹ Schl Ilios (ἀγγλ.) p. 248.
² Schl. Ibid. p. 423 καὶ ἑξῆς

¹ Discoveries p. 527. Perrot II. pag. 765 καὶ ἑξῆς.
² Perrot III. pag. 745.
³ Perrot V. pag. 299 et suiv. fig. 209.
⁴ Ibidem.

μένους τὸν ἕνα παρὰ τὸν ἄλλον· ἡ γυνὴ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ γυμνὴ φέρει τὰς χεῖρας εἰς τοὺς μαστοὺς καὶ ἔχει κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μηνοειδὲς μὲ γεωμετρικὰ σχήματα· εἶναι δὲ ἔργον δεξιωτέρου τεχνίτου[1].

Ἐν Μυκήναις εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Σλεῖμαν[2] δύο μῆτραι ἡ μία ἐκ γρανίτου, ἡ ἄλλη ἥτις εἶναι καὶ μικροτέρα ἐκ βασάλτου· ἡ πρώτη ἔχει γλυφὰς εἰς τὰς δύο ἐπιφανείας, ἡ ἄλλη εἰς τέσσαρας· τὰ ἐπὶ τούτων κατασκευαζόμενα δὲν ἦσαν χυτά, ἀλλὰ ἔκτυπα ἐπὶ ἐλασμάτων, διότι λείπουσι τὰ ἀναγκαῖα τεχνικὰ συστατικὰ πρὸς κατασκευὴν τῶν χυτῶν ἤτοι ἡ ἀκριβὴς λείανσις τῶν ἐπιφανειῶν, ἡ σύριγξ δι' ἧς ἐγχεῖται τὸ ῥευστὸν μέταλλον καὶ αἱ πρὸς γόμφωσιν ὀπαί.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν μητρῶν τούτων παρατηροῦμεν ὅτι δύο διάφορα συστήματα ὑπῆρχον πρὸς κατασκευὴν ἀντικειμένων μεταλλίνων διὰ τῶν μητρῶν· ὁ εἷς τρόπος ἦτο ἡ τῶν χυτῶν καὶ ὁ ἄλλος ὁ δι' ἀποτυπώσεως ἐπὶ λεπτῆς μεταλλικῆς πλακός. Κατὰ τὸ πρῶτον σύστημα ἐρρευστοποιεῖτο τὸ μέταλλον καὶ εἶτα ἐνεχεῖτο ἐντὸς τοῦ τύπου τῆς μήτρας καὶ ἔμενεν ἐκεῖ μέχρι ἐντελοῦς ψύξεως καὶ στερεοποιήσεως, τὰ δὲ οὕτω κατεσκευασμένα χυτὰ ἀντικείμενα ἦσαν στερεὰ (massif). Κατὰ τὸν ἄλλον ἐλαμβάνετο τὸ λεπτὸν ἔλασμα τοῦ μετάλλου ἐπετίθετο ἐπὶ τοῦ τύπου τῆς μήτρας, ἐπιέζετο ἰσχυρῶς ὥστε τὸ ἔλασμα νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς κοιλότητας τοῦ τύπου καὶ νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν αὐτοῦ. Καὶ τὰ δύο ταῦτα συστήματα μετεχειρίσθησαν οἱ ἀρχαῖοι.

Ὁ πρῶτος πάλιν τρόπος δηλ. ὁ τῆς κατασκευῆς τῶν χυτῶν ἀντικειμένων ἦτο διττός, ἤτοι δι' ἁπλῆς ἢ διὰ διπλῆς μήτρας. Ἡ δι' ἁπλῆς μήτρας μέθοδος ἦτο ἡ ἁπλουστέρα· ἐχαράσσετο ὁ τύπος ὁλόκληρος ἐπὶ μιᾶς μήτρας, ἐχύνετο τὸ ῥευστὸν μέταλλον ἢ ἡ ὕαλος ἐντὸς τῆς κοιλότητος ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐντελῶς καὶ ἀφίετο μέχρι ἐντελοῦς στερεοποιήσεως· διὰ τοιαύτην μέθοδον εἶναι προωρισμέναι αἱ μῆτραι τῆς Τροίας πρὸς κατασκευὴν χυτῶν ὅπλων, αἰχμῶν βελῶν, πολεμικῶν πελέκεων, μαχαιρῶν, ξιφῶν[3]. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει τοῦτο τὸ μειονέκτημα ὅτι ἡ μία ἐπιφάνεια τοῦ ἀντικειμένου ἡ πρὸς τὰ ἄνω πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐπίπεδος.
Ἡ δὲ διὰ διπλῆς μήτρας μέθοδος ἦτο τοιαύτη· ὁ τύπος δὲν ἐχαράσσετο καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ πάχος ἐπὶ μιᾶς πλακὸς ἀλλ' ἐπὶ δύο, ἤτοι τὸ ἓν ἥμισυ ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ πάχος ἐπὶ τῆς ἄλλης, ἐλειοῦντο ἀκριβῶς αἱ ἐπιφάνειαι αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐφαρμόζωνται ἀκριβῶς, ἐλαξεύετο ἐν ἑκατέρᾳ μήτρᾳ αὖλαξ ὥστε συνενουμένων τῶν δύο πλακῶν νὰ ἀποτελεσθῇ σύριγξ χρησιμεύουσα πρὸς ἔγχυσιν τοῦ ὑγροῦ καὶ ἐνεγομφοῦντο, ὥστε νὰ μὴ μετακινῶνται κατὰ τὸν χειρισμὸν διὰ μικρῶν ξυλίνων ἐμβόλων ἢ μεταλλικῶν συρμάτων ἐντεθειμένων ἐντὸς ὀπῶν ἀκριβῶς ἀντιστοίχων ἐπὶ τῶν προσαρμοζομένων πλακῶν τῶν ἐχουσῶν τὰς μήτρας. Ἀφ' οὗ οὕτω στερεῶς προσηρμόζοντο αἱ δύο ἡμίσειαι μῆτραι ἐνεχεῖτο τὸ ῥευστὸν μέταλλον διὰ τοῦ συριγγίου οὗ τὸ στόμιον πλατύτερον πολὺ ὂν λελαξευμένον ἐσχημάτιζεν εἶδος χοάνης πρὸς εὐκολωτέραν ἔγχυσιν τοῦ ὑλικοῦ, μετὰ τὴν ψύξιν ἀπεχωρίζοντο αἱ δύο πλάκες καὶ οὕτω ἐλαμβάνετο τὸ κατασκευασθὲν ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο στερεὸν (massif) ἦτο καὶ πανταχόθεν στρογγύλον (en ronde bosse). Ὁ τρόπος οὗτος ὅθεν παρῆχε τὰ τελειότερα χυτὰ ἀντικείμενα. Ἂν ἀντὶ τῶν δύο ἡμισειῶν μητρῶν ἐλαμβάνετο μόνον ἡ μία ἡ φέρουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἀντὶ τῆς ἄλλης ἡμισείας ἐνετίθετο ἁπλῶς ἡ πλὰξ μὴ ἔχουσα τύπον ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν τεχνικῶν μέσων, ἃ ἀνεφέραμεν προηγουμένως, προσαρμοζομένη πρὸς τὴν μήτραν, τότε παρήγετο τὸ χυτὸν ἀντικείμενον κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον τοῦ ὅλου πάχους.

Μῆτραι πρὸς κατασκευὴν χυτῶν ἀντικειμένων κατὰ τὴν μέθοδον τῶν δύο πλακῶν εἶναι αἱ ἐν Ἀσσυρίαι εὑρεθεῖσαι[1], ἡ τῶν Θυατείρων καὶ ἡ τῆς Bibliothèque nationale, περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω[2].

Ἡ δευτέρα μέθοδος ἡ δι' ἀποτυπώσεως ἐπὶ λεπτοῦ ἐλάσματος τοῦ τύπου τῆς μήτρας εἶναι ἁπλουστάτη. Ἡ μήτρα οὐδεμίαν ἄλλην ἐργασίαν ἀπῄτει παρὰ τὴν λάξευσιν τοῦ τύπου· ἐπὶ τούτου ἐπετίθετο τὸ λεπτὸν πέταλον τοῦ μετάλλου ἐπιέζετο δυνατὰ ἢ καὶ ἐτύπτετο δι' ἀμβλέος ὀργάνου, ὥστε νὰ εἰσδύσῃ ἐντελῶς εἰς τὰς κοιλότητας καὶ

[1] Perrot V. pag. 302 fig. 210.
[2] Schuchardt p. 323-324.
[3] Schliemann Ilios (ἀγγλ.) p. 248.

[1] Perrot II. p. 766 fig. 436, 437.
[2] Perrot V. p. 30 fig. 209 et 210.

πτυχὰς τοῦ τύπου καὶ ἀφῃρεῖτο μὲ προσοχὴν φέρον τὴν μορφὴν τοῦ τύπου ἀρνητικὴν καὶ ἔκτυπον ὁμοίαν τῇ ἐργασίᾳ τῇ λεγομένῃ *ἐκτύπῳ* (au repoussé).

Μῆτραι πρὸς τοιαύτην μέθοδον πεποιημέναι εἶναι αἱ τῶν Μυκηνῶν ἐν μέρει τοὐλάχιστον καὶ αἱ Ἀσσυριακαὶ τοῦ Layard[1]. Ἐκ τοιούτου ἐπίσης συστήματος μητρῶν προῆλθον τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ οἱ χρυσοῖ κοσμηματικοὶ πελέκεις τῶν Τράλλεων περὶ ὧν εἴπομεν προηγουμένως καὶ τὰ πολυάριθμα χρυσᾶ πέταλα καὶ κομβία μετὰ παραστάσεων ἐκ τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν καὶ ἐκ Κρήτης.

Ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ τὰς ἡμετέρας μήτρας καὶ ἴδωμεν εἰς ποῖον τῶν συστημάτων ἀνήκουσιν. Ἐν πρώτοις παρατηρητέον ὅτι φέρουσιν ὅλα τὰ τεχνικὰ συστατικὰ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὰς μήτρας τὰς προωρισμένας πρὸς κατασκευὴν χυτῶν ἀντικειμένων διὰ δύο μητρῶν, ἢ διὰ μιᾶς μήτρας καὶ μιᾶς πλακός, δηλ. ἔχουσι τὰς ἐπιφανείας ἐντελῶς λελειασμένας, φέρουσι τὰς αὔλακας μετὰ τῶν περιχειλωμάτων πρὸς ἀποτέλεσιν τῆς χοάνης καὶ τέλος τὰς ὀπὰς δι' ὧν ἐνεγομφοῦντο καὶ στερεῶς προσηρμόζοντο ἀλλήλοις διὰ δύο μέρη· εἰς μίαν δὲ ἐκ τῶν ὀπῶν τούτων τῆς πρώτης πινακίδος σώζεται ἀκόμη καὶ λείψανον χαλκοῦ σύρματος ἐμβεβλημένον πρὸς τοῦτο. Ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι αἱ μῆτραι αὗται ἐχρησίμευον πρὸς κατασκευὴν χυτῶν ἀντικειμένων διὰ τῆς μεθόδου τῶν δύο πλακῶν. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ διὰ τὴν μέθοδον τῆς ἀποτυπώσεως ἦσαν ἐπιτήδειοι αἱ μῆτραι αὗται, διότι καὶ ἀβαθεῖς λίαν εἶναι οἱ τύποι ὥστε ἄνευ βλάβης τοῦ μεταλλικοῦ ἐλάσματος νὰ ἀποτυποῦνται, καὶ ἡ μορφὴ τῶν τύπων εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἁρμόζωσι διὰ κοσμήματα καὶ εἰδώλια προωρισμένα νὰ ἐπιρράπτωνται ἐπὶ ἐνδυμάτων ἢ νὰ ἐπικολλῶνται πρὸς κόσμον ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ὥστε ἐγὼ φρονῶ ὅτι αἱ μῆτραι αὗται ἦσαν οὕτω κατεσκευασμέναι ὥστε νὰ εἶναι κατάλληλοι καὶ διὰ τὰς δύο μεθόδους καὶ ὁ τεχνίτης ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν παραγγελιῶν τῶν πελατῶν μετεχειρίζετο πότε τὴν μίαν καὶ πότε τὴν ἄλλην μέθοδον. Τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ φανῇ παράδοξον, ἂν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς μήτρας τὰς εὑρεθείσας ἐν Ἀσσυρίᾳ ὑπὸ τοῦ Layard, ἐν αἷς ἐν τῇ αὐτῇ μήτρᾳ ἄλλοι μὲν τύποι ἦσαν διὰ χυτὰ καὶ ἄλλοι δι' ἔκτυπα ἀντικείμενα.

[1] Perrot II. p. 765 fig. 436 et 437.

Τόπος καὶ χρόνος τῆς κατασκευῆς τῶν μητρῶν.

Ὑπολείπεται τὸ τελευταῖον ἀλλὰ καὶ δυσχερέστατον σημεῖον τῆς ἑρμηνείας τῶν μητρῶν τοῦ Παλαιοκάστρου. Πότε, ποῦ καὶ ὑπὸ τίνος κατεσκευάσθησαν καὶ πῶς εὑρέθησαν ἐκεῖ ὅπου ἀνέσυρεν αὐτὰς τὸ ἄροτρον τοῦ χωρικοῦ τοῦ Παλαιοκάστρου; Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἣν ἔδωκα εἰς τὰς παραστάσεις τὰς ὁποίας φέρουσιν αἱ μῆτραι, αὗται χαρακτηρίζονται ὡς τέχνης Ἀσσυριακῆς ἔργα· καὶ ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἰσχυρισθῇ τις μετά τινος πιθανότητος ὅτι προέρχονται ἐκ Μεσοποταμίας καὶ ὅτι κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τεχνίτου Ἀσσυρίου. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ἐχαράχθησαν ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν καὶ κατὰ μίμησιν Ἀσσυροβαβυλωνιακῶν ἔργων τέχνης, ἀλλ' ἂν ὁ τεχνίτης ἦν Ἀσσύριος, Σύρος, Φοῖνιξ, Μυκηναῖος ἢ Ἐτεόκρης δεῖται μαντικῆς, διότι ὅλαι αὗται αἱ περιστάσεις εἶναι δυναταί. Δὲν εἶναι βεβαίως παράδοξον νὰ εἰσήχθησαν οὕτω κατεσκευαμέναι ἐκ Μεσοποταμίας ὑπὸ τεχνίτου πλάνητος, ἐξασκοῦντος τὴν τέχνην μακρὰν τῆς πατρίδος κατὰ τὴν καὶ μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν ἐν Ἀνατολῇ. Τοιοῦτοι πλάνητες τεχνῖται[1] δὲν ἔλειψάν ποτε περιερχόμενοι μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ ἀπὸ κώμης εἰς κώμην πρὸς ζήτησιν ἐργασίας πολλάκις πολὺ μακρὰν τῆς ἰδίας πατρίδος, ὅπως οἱ *κωμοδρόμοι* (χαλκεῖς) τῆς Βυζαντιακῆς ἐποχῆς καὶ ὅπως οἱ *γανωτάδες* τῆς σήμερον. Ἀλλ' ἔτι πιθανώτερον ὅτι ὁ εἰσαγαγὼν καὶ ποιήσας τὰς μήτρας ταύτας καὶ μεταχειριζόμενος αὐτὰς πρὸς κατασκευὴν τῶν κοσμημάτων δὲν ἦτο Ἀσσύριος ἀλλ' ἄλλος τις ἐκ τῶν μεσαζόντων ἐθνῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας πιθανώτατα δὲ Φοῖνιξ, ἐκ τοῦ ἔθνους δηλ. ἐκείνου περὶ οὗ εἶναι πεπιστωμένον σήμερον ὅτι πολλὰ στοιχεῖα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ καὶ Ἀσσυριακοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν

[1] Μάλιστα χρυσοχόοι, orfèvres ambulants ὅπως τοὺς καλεῖ ὁ Perrot.

τεχνῶν παρέλαβε καὶ ἢ μικρὸν ἢ οὐδόλως τροποποιημένα μετεφύτευσεν εἰς τὴν εἰσέτι νηπιάζουσαν Ἑλλάδα. Ἡ πιθανότης δὲ αὕτη ὑπὲρ τῶν τελευταίων γίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα καὶ ἐκ τῆς συνυπάρξεως τοῦ αἰγυπτιακοῦ κοσμήματος ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιφανείᾳ τῆς πρώτης πινακίδος, τὸ ὁποῖον ἡρμήνευσα ὅτι εἶναι τὸ σύνηθες διάδημα τῆς Ἴσιδος, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Φοίνικες καὶ παρὰ τῶν δύο πεπολιτισμένων λαῶν δηλ. τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυροβαβυλωνίων παραλαμβάνοντες τὰ στοιχεῖα ταῦτα πολλάκις ἀνέμιξαν καὶ συνέχυσαν αὐτά. Πρόχειρον καὶ σχετικὸν τῷ ἡμετέρῳ θέματι παράδειγμα τῆς ἀναμίξεως ταύτης φέρω τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης τοῦ Jchawmelek λεγομένης ἐν ᾗ εἰκονίζεται ἡ Ἀσσυριακὴ Ἰστὰρ φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα τῆς Αἰγυπτιακῆς Ἴσιδος[1], τὸ παράδειγμα δὲ τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς μείζονα ἐνίσχυσιν τῆς Φοινικικῆς προελεύσεως τῶν μητρῶν, ὡς καὶ ἡ ὁμοιότης ἡ μεγάλη ἥτις ἀνωτέρω παρετηρήθη μεταξὺ τῆς θεᾶς τῶν ἡμετέρων μητρῶν καὶ τοῦ χρυσοῦ εἰδωλίου τοῦ εὑρεθέντος ὑπὸ τοῦ Renan.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους θεωρῶ πιθανώτατον ὅτι Φοῖνιξ ἦτο ὁ τεχνίτης ὁ κατασκευάσας καὶ μετακομίσας τὰς μήτρας ταύτας εἰς Κρήτην, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἀποκλείεται παντάπασιν καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι καὶ ἐγχώριος τεχνίτης ἠδύνατο νὰ μιμηθῇ καὶ ἀντιγράψῃ παρόμοια ἔργα, τὰ ὁποῖα καθ' ἑκάστην θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν μετακομιζόμενα ὑπὸ τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτίλων τῆς Φοινίκης. Ἓν μόνον δύναται νὰ τεθῇ ὡς βέβαιον ὅτι οἷος δήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ τεχνίτης καὶ ἐν οἵῳ δήποτε τόπῳ καὶ ἂν ἐλαξεύθησαν αἱ πλάκες αὗται, εἶναι προϊόντα τέχνης Ἀσιατικῆς καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἶναι ὑποθέσεως Ἀσσυριακῆς πλὴν τοῦ διαδήματος τῆς Ἴσιδος.

Ἐκ τῆς λύσεως τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος ἐξαρτᾶται ἀναγκαίως καὶ τὸ χρονολογικὸν ζήτημα τῆς κατασκευῆς τῶν μητρῶν, ἐν ὅσῳ δὲ ἐκεῖνο μένει ἄλυτον οὐδὲ περὶ τούτου δύναται νὰ γίνηται λόγος. Ἓν δύναται νὰ τεθῇ ὡς βέβαιον καὶ ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὅτι δηλ. ὁ χρόνος τῆς κατασκευῆς τῶν μητρῶν αὐτῶν δὲν δύναται νὰ μεταβιβασθῇ ἐντεῦθεν τοῦ τέλους τῆς λεγομένης Μυκηναϊκῆς περιόδου.

Τέλος εἶναι ἄξιον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ μέρος ἐν ᾧ εὑρέθησαν αἱ μῆτραι αὗται ἐξόχως ἦτο πρόσφορον διὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰσαγωγήν των, τὰ παράλια δηλ. τῆς ἀνατολικωτέρας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης τῆς μᾶλλον προσεγγιζούσης πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας ἐπαρχίας ἐν ᾗ κατῴκουν οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς Κρήτης περὶ τὴν πόλιν Πραισόν, οἱ Ἐτεόκρητες. Ὁ λαὸς οὗτος καὶ ἂν δὲν θεωρηθῇ Ἀσιατικῆς καταγωγῆς, ὡς φρονεῖ ὁ Padre de Cara[1], πάντως ὅμως πολὺ πρωϊμώτερον τῶν ἄλλων ἑλλ. φύλων ἦλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς ἀντικρὺ αὐτῶν κατοικοῦντας τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας λαοὺς καὶ πολὺ φυσικὸν εἶναι, ὅτι πρῶτοι τῶν λαῶν τῆς Κρήτης ἴσως καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ μάλιστα πάντων ἦλθον εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀσιάτας γείτονας καὶ πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ἀσιατικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης παρέλαβον.

Ἐν Χανίοις μηνὶ Μαρτίῳ 1900.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

---

[1] Perrot II. pag. 68.

[1] Padre de Cara. Gli Hetei Pelasgi.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

1

ΙΠΟΛΥΞΕΝΟΙΠΟΛΥΞΕΝΕΙΟΙΔΑ
ΜΦΙΛΟΧΟΙΜΕΝΙΤΑΙΟΙΠΟΡΤΙΝΟΙΦΡΥΝΕΙ
ΔΑΙΟΙ·ΕΔΟΞΕΤΟΥΚΟΙΝΟΥΤΑΣΠΟΛ
ΣΤΑΓΟΣΚΑΙΤΟΣΤΑΜΙΑΣΟΥ
ΝΚΙΟΝΑΛΙΘΙΑΝΟΣΣΑΟΥΝΝΕΚΕΙ
ΛΙΤΑΝΚΙΟΝΑΕΝΤΑΝΚΕΕΣΓΡΑΦΕ
ΟΙΕΡΟΝΤΑΣΑΘΑΝΑΣΤΑΝΜΑΟΝΑ
ΤΕΤΑΝΚΙΟΝΑΚΑΙΕΝΤΑΝΕΣ
ΕΝΑΤΤΑΝΚΟΙΝΑΝΠΟΘΟΔΟ
ΝΑΣΙΑΡΧΕΝΤΟΣΠΙΘΟΥΝΟΣ
ΤΑΣΚΡΑΝΝΟΥΝΙΟΥΝΚΟΝΑΙΟ
ΟΞΕΝΕΙΟΣΜΑΡΣΥΑΣ
ΣΙΠΠΕΙΟΣΒΡΟΧΥΣΓΕΝΝΑΙΕΙ
ΛΥΞΕΝΟΣΠΟΛΥΞΕΝΕΙΟ
ΥΔΑΜΑΝΤΟΣΔΑΙΜΟΝ
ΙΟΣΤΑΝΙ

Ἐπ]ὶ Πολυξένοι Πολυξενείοι, Δα . .
Ἀ]μφιλόχοι Μενιταίοι, Πορτίνοι Φρυνει-
. . δαίοι : Ἔδοξε τοῦ κοινοῦ τᾶς πόλ[ι-
ος τὸ]ς ταγὸς καὶ τὸς ταμίας ου . .
. . τὰ]ν κίονα λιθίαν, ὀσσάουν νεκει
. . . . λι τὰν κίονα, έν τάν κε ἐσγραφε-
ῖ, έν τ]ὸ ἱερὸν τᾶς Ἀθάνας τὰν μάονα
. . . . . . τε τὰν κίονα καὶ έν τὰν ἐσ-
γράφ]εν ἀττᾶν κοινᾶν ποθόδο[υν.
Πεφή;]νασι ἄρχεν τὸς πιθούνος
πόλιος] τᾶς Κραννουνίουν Κοναιο
. . . . Ἀστ]οξένειος, Μαρσύας . .
. . . Μνα]σίππειος, Βροχὺς Γενναίει-
ος, Πο]λύξενος Πολυξένειο[ς
. . . Πολ]υδάμαντος, Δαιμον
. . . . ιος Τανι
. . . .

Ὁ λίθος ἐκ τῆς οἰκίας Γ. Οἰκονομάκη, μετενεγκόντος αὐτὸν ἀλλαχόθεν εἰς Λάρισαν, μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἔχει δὲ μῆκος 0,35, πλάτος 0,27 καὶ πάχος 0,09 ἀποκεκρουμένος ὢν κάτωθεν καὶ ἀριστερόθεν.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, γεγραμμένη ἐν τῷ Θεσσαλικῷ ἰδιώματι. Τὸ ἐν στίχ. 3 «*τοῦ κοινοῦ*» = τῷ κοινῷ, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν ἄλλαις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, ὡς *Κερδοίου* (Dial. I, 372 = Κερδῴῳ), *ἱαροῦ* = ἱερῷ, *αὐτοῦ* = αὐτῷ. Ὁ μακαρίτης Ι. Οἰκονομίδης (Ἐποίκ. Λοκρ. Γρ. 1869 σ. 129) νομίζει ὅτι τὸ ἰδίωμα τοῦτο διεσώθη καὶ ἐν τῇ δημώδει, ὅπερ δὲν εἶνε ὀρθόν· διότι ἡ χρῆσις τῆς γενικῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ἀντὶ τῆς δοτικῆς συμβαίνει οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς δευτεροκλίτοις ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρωτοκλίτοις καὶ τοῖς τριτοκλίτοις, ὡς «*ἔδωκα τῆς κόρης μου, τῆς γυναικός μου χρήματα*» (ὅρα Δοκίμ. Ἱστ. Ἑλλ. Γλ. Μαυροφρ. σελ. 504-5). Τοῦτο δὲ γίνεται καὶ ἐν ταῖς γενικαῖς πληθυντικαῖς κατὰ τὴν δημώδη. Τὸ ἐν στίχ. 4 «*τὸς ταγὸς καὶ τὸς ταμίας*» καὶ στίχ. 10 «*τὸς πιθούνος*» (= τοὺς ταγοὺς καὶ τοὺς πιθούνους) εἶνε ἰδίωμα συμβαῖνον οὐ μόνον παρὰ Θεσσαλοῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Κρησί, Κυρηναίοις, Θηραίοις, Κῴοις καὶ Ἀρκάσιν (ὅρα Γραμ. Kühner-Blass 2 τόμ. Α', σ. 168, 6'). Τὸ ἐν στίχ. 4 «*ου . . .*» εἶνε βεβαίως λείψανον ἀπαρεμφάτου τινός, χρῄζοντος συμπληρώσεως. Τὸ ἐν στίχ. 5 «*νεκει*» ὑπολαμβάνομεν ὅτι εἶνε Θεσσαλικόν τι ῥῆμα ἄγνωστον, περὶ οὗ ἀναμένομεν ἄλλων γνώμην. Τὸ ἐν στίχ. 6 «*ἐν τάν κε ἐσγραφεῖ*» = εἰς ἣν ἂν ἐγγραφῇ καὶ στίχ. 8 «*ἐν τὰν ἐ[σγρά]φεν*» = εἰς ταύτην εἰσγράφειν, ἔνθα ἡ ἐν = εἰς, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν ἄλλαις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς «*ὀνγράψειν αὐτὸ ἐν στάλλας λιθίας*» (Athen. Mitth. 1882 σ. 65, στίχ. 21 κτλ.). Τὸ ἐν στίχ. 7 «*τὰν μάονα*» εἶνε λέξις ἄγνωστος, ἐὰν μὴ εἶνε τὸ *μήονα* = μείονα, ὡς λέγεται καὶ *πλῆον* (= πλεῖον) καὶ *ἄπηρος* (= ἄπειρος)· ὅρα Σημειώσ. ἐν Γρηγορ. Κορίνθ. σελ. 279 καὶ 888. Τὸ «*ἀττᾶν κοινᾶν ποθόδουν*» (στίχ. 9) = ἀπὸ τῶν κοινῶν προσόδων (ὅρα καὶ Athen. Mitth. 1882 σελ. 66, στίχ. 46), πρβλ. καὶ «*ἀττᾶς πρεσβείας*» (αὐτόθι σελ. 64, στίχ. 12) = ἀπὸ τῆς πρεσβείας. Ἡ λέξις «*τὸς πιθούνος*» (στίχ. 10) εἶνε ἄγνωστος. Παρὰ Θεσσαλοῖς ἐφέρετο τὸ κτητικὸν ἐπίθετον *Πιθούνειος* (Athen. Mitth. 1882

σελ. 66, στίχ. 53 καὶ 55) τὸ ἐκ κυρίου *Πίθουνος* γενόμενον. Ἄγνωστα εἶνε καὶ τὰ κύρια ὀνόματα *Μενίτας* (πρβλ. Mitth. 1883 σ. 131, 8), παρ' ὃ τὸ *Μενίταιος*, καὶ τὸ *Βροχύς*. Τὸ δὲ ἐν στίχ. 10 «. . . *νασι*» συμπληροῦμεν διὰ τοῦ «[*πεφή*]*νασι*»· διότι «*πέφηνας*: τὸ εἴρηκας. Μένανδρος» (Φωτί. Λεξ. Τόμ. Β', σελ. 87, 11 Ναβ.).

2

ΘΙΟΣΤΥΧΑΝΑΓΑΘΑΝ
ΑΠΟΛΙΣΑΚΡΑΝΟΥΝ
ΝΟΙΝΕΔΟΥΚΕΑΡΧΑΡΕ
ΤΑΛΕΠΤΙΝΑΙΑΚΑΛΥΔΟ
ΥΝΙΑΠΟΛΙΤΕΙΑΝΚΑΙΕΝ
ΤΑΣΙΝΚΑΤΑΠΕΡΚΟΙΑΛ/
. ΡΑΝΝΟΥΝΙΟΙΚΑΙΦΥΛΑ
. . . ΜΕΝΤΑΣΚΕΔΕ
. . . ΙΕΙΛΕΤΟΕΜΜΕΝΑ
. . . . ΑΟΥΝΤΑΓΕΥΟΝ
. . . . ΦΕΙΔΟΥΝΟΣΠΑΥ
. . . ΝΕΙΟΙΟΝΑΥΤΑΦΑ
. . . ΛΓΙΟΙ . . . . .
, ...

Θιὸς τύχαν ἀγαθά[ν·
Ἁ πόλις ἁ Κρανούν-
νοιν ἔδουκε Ἀρχαρέ-
τᾳ Λεπτιναίᾳ Καλυδο-
υνίᾳ πολιτείαν καὶ ἔ[νκ-
τασιν κατάπερ κοὶ ἄλ[λοι]
Κ]ραννούνιοι καὶ φυλᾶ-
ς ἔμ]μεν, τᾶς κε δε[ί-
ληται κα]ὶ εἵλετο ἔμμεν ἀ-
πασ]άουν, ταγευόν-
τουν] Φείδουνος Παυ-
σουν]είοι, Ὀναύτα (;) Φα-
. . . γίοι . . . . . .
. . . .

Ὁ λίθος (ὑπογλαυκίζων) εὑρεθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ Χρίστου Λιάπη ἐν τῷ χωρίῳ Χατζιλὰρ μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἔχει μῆκος 0,26, πλάτος 0,23 καὶ πάχος 0,12. Εἶνε κάτωθεν ἀποκεκρουμένος καὶ ἀριστερόθεν ἀπὸ τοῦ στίχου 7, εἶνε δὲ ψήφισμα, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τῆς πόλεως Κραννωνίων, δι' οὗ δίδοται πολιτεία καὶ ἔγκτησις Ἀρχαρέτᾳ τινί, θυγατρὶ Λεπτίνου τινὸς ἐκ Καλυδῶνος τῆς Αἰτωλίας.

Τὸ ἐν στίχ. 2 «*Κρανούννοιν*» νομίζω ὅτι προῆλθεν ἐκ λάθους τοῦ χαράκτου ὀφείλοντος νὰ γράψῃ «*Κραννουνίουν*», ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς (στίχ. 11). Τὸ ἐν στίχ. 6 ἀναγνοὺς πρότερον «*κατάπερ κοίαν Κραννούνιοι*» (=καθ' ὁποίαν περ Κραννώνιοι ἔχουσι), νῦν ἀναγινώσκω «*κατάπερ κοὶ ἄλ*[.*λοι*] *Κραννούνιοι*» = καθάπερ χοὶ ἄλλοι Κραννώνιοι, διότι παρατηρῶ ὅτι τὸ δυνάμενον ἐν τῷ λίθῳ νὰ ἐκληφθῇ ὡς Ν ἔχει πλαγιωτέραν τὴν πρὸς τἀριστερὰ κεραίαν, ὅπερ δὲν συμβαίνει κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ Ν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ. Καὶ ἐν τῇ Θεσσαλικῇ δὲ διαλέκτῳ φέρονται ψιλὰ σύμφωνα πρὸ δασυνομένων φωνηέντων, ὡς «*ταγὸν τὸν ἐπεστάκοντα*» (Athen. Mitth. 1896 σελ. 248, στίχ. 8). Ἡ δὲ ἀνάγνωσις «*κατάπερ κ' οἱ ἄλλοι*» = καθάπερ ἂν οἱ ἄλλοι (ἔνθα θὰ ἐννοῆται τὸ *ἔχωσιν* ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον), ἣν δέχεται ἐμὸς φίλος, φαίνεταί μοι οὐχὶ ὀρθή, διότι οὕτω θὰ ἀναφέρηται εἰς πολιτείαν καὶ ἔγκτησιν, ἣν μέλλουσιν οἱ Κραννώνιοι νὰ ἔχωσιν, καὶ οὐχὶ εἰς ἣν νῦν ἔχουσι πολιτείαν καὶ ἔγκτησιν. Ἡ δὲ ἐν στίχ. 8-9 συμπλήρωσις «*τᾶς κε δε*[*ίληται*]» γενομένη ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Ἀ. Σκιᾶ φαίνεταί μοι ἐπιτυχής. Ὄνομα δὲ *Ἀρχαρέτα* εἶνέ μοι ἄγνωστον (πρβλ. καὶ κατωτέρω *Μνασαρέτα* ἀριθ. 15). Τὸ δὲ *Ὀναύτα* ἀντὶ τοῦ *Ὀνάτα* κατὰ λάθος ἐχαράχθη ἢ οὕτως ἴσως παρὰ Θεσσαλοῖς ἐφέρετο τὸ ὄνομα.

3

ΤΑΜΙΕΥΟΝΤΟΥΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣΕΠΙΚΡΑΤ
ΝΟΙΕΡΓΙΝΕΙΟΙΤΑΓΕΥΟΝΤΟΥΚΡΑΤΙ
ΙΣΑΓΟΡΑΦΕΡΕΚΡΑΤΕΙΟΙΚΛΕΟΝΙΙ
ΕΥΝΟΤΕΙΟΙΘΑΥΜΑΡΕΙΤΟΙΓΟΡΓ
ΠΕΤΘΑΛΟΙΤΙΜΟΚΛΕΑΙΟΙΣ
ΕΝΕΟΣΟ

Ταμιευόντουν τᾶς πόλιος Ἐπικρατ . . . . . .
νοι Ἐργινείοι, ταγευόντου(ν) Κρατι. . .
Ἰσαγόρα Φερεκρατείοι, Κλεονί[κοι; . .
Εὐνοτείοι, Θαυμαρείτοι Γοργ . . .
Πετθαλοῖ Τιμοκλεαίοι, Σ . .
. . . . [illegible] ενεος Ὀ . . . .
. . . .

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρεθεῖσα ἔν τινι ὁδῷ σκαπτομένῃ παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀναστασίου Φιλίου

μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ἔχει δὲ μῆκος 0,46, πλάτος 0,26 καὶ πάχος 0,13. Ὁ λίθος λευκὸς μετὰ γείσου ἄνωθεν, κάτωθεν δὲ καὶ δεξιόθεν ἀποκεκρουμένος.

Ἐν τῷ στίχ. 2 ὁ χαράκτης πλημμελῶς ἐχάραξε «*ταγευόντου*», ἀντὶ τοῦ «*ταγευόντουν*». Ὀνόματα δὲ *Εὔνοτος*, παρ᾽ ὃ τὸ *Εὐνότειος*, καὶ *Θαυμάρειτος* καὶ *Πετθαλὸς* (πρβλ. Athen. Mitth. 1882 σελ. 67, 55) καὶ *Τιμοκλέας*, παρ᾽ ὃ τὸ *Τιμοκλέαιος*, εἶνε ἀκαταχώριστα ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape-Benseler.

4

ΚΑΙΟ
Ι Ϟ : ΚΑ
ΙΑ Ϟ Ι
Α Ϟ : Μ
ΘΕΚ
ΜΑΙ:
ΕΤΟϞ

Ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα ἔν τινι γηπέδῳ ἀνασκαπτομένῳ κατὰ τὸν παρελθόντα Μάϊον καὶ κειμένῳ παρὰ τὴν νῦν νομαρχίαν. Αἱ λέξεις χωρίζονται ἀπ᾽ ἀλλήλων διὰ δύο στιγμῶν. Ὁ λίθος λευκὸς καὶ ἔχων μῆκος 0,31, πλάτος 0,12 καὶ πάχος 0,12, ἀποκεκρουμένος δὲ ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

5

ΝΙΟΥΝ
ΘΕΝΕΙΟΝ
Α

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,70, πλάτος 0,38 καὶ πάχος 0,12, ἀποκεκρουμένος δὲ ἀριστερόθεν τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις κεῖται ἐν τῇ εὐθείᾳ πλευρᾷ· διότι ὁ λίθος εἶνε ὀγκώδης καὶ ἐχρησίμευεν ὡς γεῖσον. Εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ Διδασκαλείῳ εὑρεθεὶς παρ᾽ αὐτό.

6

Υ
ΝΞ Ϻ
ΟΣϞΚ
ΛΕΥΘΕΡΙ
ΗΟΖΕΙ
ΠΗ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρεθεῖσα ἐν Λαρίσῃ παρὰ τὸ νῦν καλούμενον Φάληρον μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, εἶνε δ᾽ ἀποκεκρουμένη ἁπανταχόθεν πλὴν τῶν στίχων 1-4, ἔνθα σώζεται ἡ ἀριστερὰ αὐτῆς ἄκρα. Ὁ λίθος λευκὸς καὶ πωροειδὴς ἔχει μῆκος 0,17, πλάτος 0,19 καὶ πάχος 0,14.

7

ΠΕ
ΒΟΛ
ΚΑΤ
ΠΑΛΙ
ΙΛΑΔϹ
ΑΚΑ
ΦΟΛΑ
ΚΡΑΚΝ
ΕΠΕΙΡΑ
ΟΞΙΟΥ
ΟΡΟΥΙΑ
ΑΥΜΑΙΙ
ΑΝΑΔΙ
ΥΚΚΝ
ΛΙ

Ὁ λίθος λευκὸς καὶ πωροειδής, ὅστις ἔχων μῆκος 0,29, πλάτος δὲ 0,08-0,16 καὶ πάχος 0,11 καὶ εὑρεθεὶς ἐν τῷ Φαλήρῳ τῆς Λαρίσης μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Εἶνε ἀποκεκρουμένος δεξιόθεν καὶ κάτωθεν, ἀπὸ δὲ τοῦ 14ου στίχου καὶ ἀριστερόθεν.

8

ϽΙΑΝΜΑ
ΠΠΟΔΑΜ
ΠΑΝΓ////Λ
ΛΑΙΝΟΥΓ
ΠΑΝΠ

Λίθος ὑπομέλας καὶ πωροειδὴς καὶ ἀποκεκρουμένος ἁπανταχόθεν μήκους 0,13, πλάτους 0,17 καὶ πάχους 0,09. Εὑρεθεὶς ἐστρωμένος ἐν τῷ λιθοστρώτῳ παρὰ τὰ κρεοπωλεῖα μετὰ τῶν γραμμάτων πρὸ τὰ κάτω μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

9

ΑΛΛΟΙΝ
ΝΟΙΚΑΙΦΥΙ

ΑΥΤοΙΕΛΟΥΝ
ΚΝΙΤοΙοΑΝ
ΕΥΙΝΤοΥΝ(
ΜΕΙοΙΟΚΛΕΑ
ΕΜΠΕΔΙοΥ
ΕΥοΜΝΑΜοΙ
ΙΟΑΣΤΙοΥΝΟΣ
ΧΕΝΥΘΥΝΣΤΡ
ΚΛΕΙοΙοΙΡΙΞοΙΟ
ΘΕοΤοΤοΙΓΥΝ
ΙΙΛοΜΜΕΙ·ΙΕΦ

Λίθος κιτρινοειδὴς ἔχων μῆκος 0,19, πλάτος 0,10 καὶ πάχος 0,05, εὑρεθεὶς δὲ ἐν τῷ χωρίῳ Χατζιλὰρ ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀποστόλου Καραλιγκιώτου μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Εἶνε ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν, δεξιόθεν καὶ κάτωθεν.

10

ΝΙΟΝΑΥ
ΟΛΙΣ ΣΑΙ
ΡΙ

Ὁ λίθος εὑρεθεὶς ἐν τῷ αὐτῷ γηπέδῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ 4η μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ἔχει δὲ μῆκος 0,59, πλάτος 0,43 καὶ πάχος 0,15. Τὰ τέσσαρα πρὸς τἀριστερὰ γράμματα εἶνε μείζονα καὶ ἴσως = [π]όλις, ἐν δὲ τῷ πρώτῳ στίχῳ ἦσαν καὶ ἄλλα γράμματα, ἅτινα ἀπεξέσθησαν, μόλις δὲ φαίνονται ἐκ τῶν σῳζομένων καὶ τὰ 4 πρῶτα γράμματα.

11

ΙΟΙΔΕΕΙ
ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ
ΘΕΜΙΣΤΙΩΝ
ΣΗΣ ///// ///// ΣΠΕΛ
ΑΠΟΛΛΩΝ
ΟΔΕΑ

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,24, πλάτος 0,12 καὶ πάχος 0,06. Εὑρεθεὶς δὲ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας Κ. Πατόφλα ἐστρωμένος μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος δεξιόθεν καὶ κάτωθεν καὶ ἐν μέρει καὶ ἀριστερόθεν, εἶνε δὲ καὶ κατὰ τὸ μέσον διερρωγώς. Ὄνομα δὲ *Θεμιστίων* εἶνέ μοι ἄγνωστον ἀλλαχόθεν.

Εἰ καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν κολοβῶν τούτων λίθων (4-11) εἶνέ μοι ἀσαφὲς (μόνον ὁ ὑπ' ἀριθ. 9 φαίνεται ὢν κατάλογος ὀνομάτων), ὅμως ἐνταῦθα, μετὰ τὰ ψηφίσματα, ἔκρινα καλὸν νὰ καταλέξω αὐτούς.

12

ΛΕΥΚΑ/////ΑΑΝΤΙΓΕΝΕΙΣΔΕΞΙΠΠΕΙΟ/////
ΑΡΧΙΦΡΟΥΡΕΙΣΑΣΚΑΙΟΙΣΥΝΦΡΟΥΡΟΙ

Λευκά[τ]ᾳ Ἀντιγένεις Δεξίππειο[ς]
ἀρχιφρουρείσας καὶ οἱ σύνφρουροι.

Ὁ λίθος εὕρηται ἐν μεγάλῳ Καισερλὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀτὴφ Ταφούρμπεη. Ἦν δὲ γραπτὸς πίναξ (λ. λευκοῦ) ἀέτωμα καὶ παραστάδας ἔχων καὶ κατὰ τὴν κάτω πλευρὰν ἔμβολον πρὸς ἐγγόμφωσιν ἐπὶ βάθρου. Ὑψ. 0,80, ἐμβόλου 0,20. Ὅθεν τὸ ὅλον ὕψος 1,00, πλ. 0,75, πάχος 0,14. Τῆς ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ μέσον τετραγώνου βαθύσματος ὑπαρχούσης ποτὲ γραφῆς ἴχνη δὲν σῴζονται. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ γείσου τοῦ ἀετώματος. Ὁ πίναξ ἦν ἀνατεθειμένος τῷ *Λευκάτᾳ* (= Ἡλίῳ). Τὸ *ἀρχιφρουρεῖν* μόνον ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, ὅσον ἔμοιγε γνωστόν, ἀπαντᾷ.

13

. . ΣΙΠΠΟΣ . . . .

Λύ]σιππος . . . .

Ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ λ. λευκοῦ γραπτὸς πίναξ ὕψ. 0,75, πλάτους 0,50 καὶ πάχ. 0,04. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐφέρετο οὐχὶ ἄνω ἐπὶ τοῦ γείσου, ἀλλὰ κάτω ἐπὶ τῆς ταινίας τῆς παρὰ τὸ ἔμβολον ἐγκεχαραγμένη. Μοίρᾳ κακῇ μόνον τὸ ὄνομα, καὶ τοῦτο κολοβόν, τοῦ ἀναθέντος ἐσώθη. Ὁ λίθος ἐκ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ Δαμασιώτου μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

14

. . . . ΥΝΑΡΝΑΕΙοΣΣΑΡΑΠΙΔΙΙΣΙΔΙ

. . . . υν Ἀρνάειος Σαράπιδι Ἴσιδι.

Ἕτερος ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ λευκοῦ λίθου

γραπτὸς πίναξ ὕψ. 0,48, πλάτ. 0,36 καὶ πάχ. 0,05. Ἀποκεκρουμένος εἶνε κατὰ τὴν ἄνω πρὸς τἀριστερὰ (τοῦ θεατοῦ) γωνίαν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὅσον 4, ὡς εἰκάζω, ἠδύναντο νὰ χωρήσωσιν ἔτι γράμματα. Ὅθεν συμπληρωτέα ἴσως ἡ ἐπιγραφὴ ὧδέ πως [*Πύθο*]*υν* (=Πύθων) ἢ [Φίλο]υν Ἀρνάειος κτλ. Ὄνομα *Ἄρνας*, παρ' ὃ τὸ κτητικὸν Ἀρνάειος, εἶνέ μοι ἄγνωστον. Τῆς δ' ἐπὶ τοῦ πίνακος γραφῆς ἴσως λείψανα εἶνε τὰ καὶ νῦν ἔτι σῳζόμενα ἀμυδρὰ ἴχνη ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ. Φαίνεται ὅτι οἱ τοιοῦτοι πίνακες ἦσαν συνήθεις ἐν Θεσσαλίᾳ (παράβ. καὶ κατωτέρω ἀριθ. 22)

15

ΜΝΑΣΑΡΕΤΑ	Μνασαρέτα
ΠΑΝΤΑΠΟΝΕΙΑ	Πανταπονεια
ΑΦΡΟΔΙΤΑ	Ἀφροδίτᾳ

Λίθος λευκὸς τετράγωνος ἔχων μῆκος καὶ πλάτος 0,46, πάχος δὲ 0,13. Εὑρεθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἰωάννου Τζίρου μετενεγκόντος αὐτὸν ἐκ τῆς κατεδαφισθείσης οἰκίας τοῦ Ἰουδαίου Ἰσιουὰ μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἐν τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ ὑπάρχει κοίλωμα ἀκανονίστου κύκλου, ἐν ᾧ ἴσως ἐστηρίζετο ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης, ἣ προσήνεγκεν αὐτὸ *Μνησαρέτη ἡ Πανταπόνου*. Ὄνομα *Παντάπονος*, παρ' ὃ γίνεται τὸ κτητικὸν *Πανταπόνειος*, εἶνέ μοι ἄγνωστον.

16

ΚΑΛΛΙΑΣ	Καλλίας
ΝΙΚΟΥΝΕΙ	Νικούνει-
ΟΣΟΝΕΘΕ////	ος ὀνέθε[ι-
ΚΕ	κε

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,26, πλάτος 0,22 καὶ πάχος 0,06. Εὑρεθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰουδαίου Σαμουὴλ Μιζᾶ μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

17

ΟΙΝΕΑΝΙΣΚΟΙ
ΠΟΛΥΞΕΝΟΝΑΣΤΟΦΥΛΕΙΟΝ
ΓΥΜΝΑΣΣΑΡΧΕΙΣΑΝΤΑ

Οἱ νεανίσκοι
Πολύξενον Ἀστοφύλειον
γυμνασσαρχείσαντα.

Λίθος λευκὸς ἀκριβῶς τετράγωνος ἔχων ἐν ἑκάστῃ πλευρᾷ ἔκτασιν 0,88 καὶ πάχος 0,13, κάτωθεν δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου γίνεται σχῆμα στρογγύλον καὶ οὕτως ἀποτελεῖται κιονόκρανον. Ἡ ἐπιγραφὴ (τὰ γράμματα σφόδρα πεποικιλμένα δι' ἀκρεμόνων) εἶνε κεχαραγμένη ἐν μιᾷ πλευρᾷ. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λίθου ὑπάρχουσι κοιλώματα, ἐν ᾧ ἐστηρίζοντο οἱ πόδες ἀγάλματος τοῦ Πολυξένου. Ὁ λίθος εὑρεθεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὄνομα κύριον *Ἀστόφυλος*, παρ' ὃ τὸ *Ἀστοφύλειος* γίνεται, εἶνέ μοι ἄγνωστον. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε καὶ τὸ ῥῆμα *γυμνασσαρχεῖν* ἀντὶ τοῦ *γυμνασιαρχεῖν*, ἔνθα τὸ Ι ἀφωμοιώθη εἰς Σ.

18

ΕΥΑΝΔΡΟΣΕΥΑΝΔΡΟΥΒΕΡΟΙΑΙΟΣΕΠΟΙΕ////

Εὔανδρος Εὐάνδρου Βεροιαῖος ἐποίε[ι].

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,54 καὶ πάχος 0,35· εἶνε προτομὴ γυναικὸς μετὰ βάσεως ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ἡ δὲ κεφαλὴ πρόσθετος οὖσα καὶ ἐξ ἄλλου λίθου, ὡς δεικνύει ἡ κατὰ τὸν λαιμὸν κοιλότης, ἐν ᾗ ἐτίθετο, ἐλλείπει. Τὸ ἔργον φαίνεται τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων ὂν καὶ οὐχὶ καλὴν γλυφίδα ἐμφαῖνον, εἶνε δ' ὅμως σπουδαῖον κατὰ τοῦτο, ὅτι νέον γλύπτην ἐκ Βεροίας παρέχει ἄγνωστον τέως, ὡς βλέπω ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape - Benseler, ὅπερ μόνον ἐνταῦθα βοήθημα ἔχω [1].

19

ΤΑDΑΙΕ	Ταδαῖε

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,15 καὶ πλάτος 0,05 καὶ ἀποκεκρουμένος ἀπανταχόθεν. Εὑρίσκεται ἐστρωμένος ἐν τῇ αὐλῇ Ἰωάννου Εὐαγγέλου ἐν τῇ συνοικίᾳ Σαρασλάρ. Ὄνομα *Ταδαῖος* (;) εἶνέ μοι ἄγνωστον ἄλλοθεν.

20

ΤΟΝΜΕΤΑΛΗΘΕΙΑΣΖΗ
ϹΑΝΤΑΚΑΛΩΣΑΓΕΛΑΟΝ

[1] Καὶ ἐν τῷ τοῦ E. Loewy βιβλίῳ (Ins. Gr. Bildhauer) δὲν φέρεται ἀναγεγραμμένος ὁ τεχνίτης, ὡς φίλος ἀνὴρ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστέλλει μοι.

ΤΥΜΒΟΣΕΧΕΙΚΑΤΑΓΗΣ
ΤΕΡΜΑΛΑΧΟΝΤΑΒΙΟΥ
ΜΝΗΜΗΣΔΗΛΙΘΟΣΕΙΜΙ
ΦΕΡ8ΣΑΤΑΓΡΑΜΜΑΤΑΤΑΥΤΑ
ΣΠΟΥΔΗΣΤΕΥΝΟΙΑΣ
ΚΥΔΟΣΕΝΕΓΚΑΜΕΝΩ

Τὸν μετ' ἀληθείας ζήσαντα καλῶς Ἀγέλαον
τύμβος ἔχει κατὰ γῆς τέρμα λαχόντα βίου,
μνήμης δ' ἡ λίθος εἰμὶ φέρουσα τὰ γράμματα ταῦτα
σπουδῆς τ' εὐνοίας κῦδος ἐνεγκαμένῳ.

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,92, πλάτος 0,65 καὶ πάχος 0,17. Λήγει εἰς ὀξύ, ἐν δὲ τῷ τριγώνῳ τῷ ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ῥόδαξ ἀντ' ἀνθεμίου, ἐν δὲ ταῖς ἐντομαῖς τῶν γραμμάτων ὑπάρχει καὶ ἐρυθρὸν χρῶμα καλῶς σῳζόμενον. Τὰ γράμματα εἶνε μεγάλα, ἅπαξ δὲ τὸ Σ χαράσσεται διὰ τοῦ C (στίχ. 2) καὶ τὸ ΟΥ διὰ τοῦ 8 (στίχ. 6). Ὁ λίθος εὑρεθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Μουρούφη κειμένῃ παρὰ τὸ παραποτάμιον Τουρκικὸν νεκροταφεῖον μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Εἶνε δὲ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐν στίχοις ἐλεγειακοῖς, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης. Σημειωτέον τὸ *λίθος* μετὰ θηλυκοῦ γένους. Ὄνομα δὲ *Ἀγέλαος* εἶνέ μοι γνωστὸν ἐκ πολλῶν ἄλλων χωρῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ Θεσσαλίας.

21

ΠΟΛΥΑΙΡΟΣ	Πολύαρος
ΠΑΓΚΛΕΑΙΟΣ	Παγκλέαιος

Μάρμαρον λευκὸν μετὰ γείσου ἔχον μῆκος 0,97, πλάτος δὲ 0,46 καὶ πάχος 0,19, εὑρεθὲν δὲ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ σχολείῳ μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Τὸ μεταξὺ τοῦ Α καὶ Ρ φερόμενον Ι νομίζομεν μεταγενεστέρας χειρὸς ἢ τύχης ὅλως ἔργον, διότι καὶ τὴν ἀνάλογον ἀπόστασιν δὲν ἔχει τὸ Ι ἀπὸ τῶν ἄλλων γραμμάτων καὶ διότι τὸ ὄνομα *Πολύαρος* καὶ ἐξ ἄλλων Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν εἶνε γνωστόν. Ὄνομα δὲ *Παγκλέας* (κατὰ τὸ Ἀγαθοκλέας, Νικοκλέας, ἅπερ καὶ εὕρηνται ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς), παρ' ὃ τὸ *Παγκλέαιος* γίνεται, εἶνε ἀμάρτυρον, ὅσον ἐγὼ οἶδα, ἄλλοθεν.

22

ΦΙΛΟΛΑΕΕΜΜΠΕΔ·ΩΝΟΣΚΑΛΛΙΚΛΕΑΙΕΡΩΝΟΣΧΡΗΣΤΟΙ
ΧΑΙΡΕΤΕΕΜΠΕΔΙΩΝΕΣΦΙΛΟΛΑΟΥΧΑΙΡΕΤΕ

Φιλόλαε Ἐμπεδίωνος, Καλλίκλεα Ἱέρωνος χρηστοὶ χαίρετε. Ἐμπεδίωνες Φιλολάου χαίρετε.

Λίθου λευκοῦ πίναξ ἀναθηματικός, οἷοι οἱ προηγούμενοι τὸ σχῆμα (παράβ. ἀριθ. 12, 13, 14) μῆκ. 0,67, πλ. 0,60 καὶ πάχ. 0,08. Ἐξιτήλου γενομένης τῆς γραφῆς ἀπεξέσθησαν ἔπειτα καὶ τὰ πρότερον γράμματα καὶ ὁ πίναξ μετετράπη εἰς στήλην ἐπιτύμβιον. Εὑρέθη ἐν τοῖς ἀγροῖς παρὰ τὸ χωρίον Χατζιλὰρ (παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κραννῶνα) ὑπὸ ποιμένων καὶ ἐκ τῆς καλύβης, ἔνθα ἦν κατακείμενος, μετεκομίσθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Εἶνε δὲ τεθραυσμένος εἰς τέσσαρα τεμάχια. Ἐν τῷ 1ᵩ στίχῳ τὸ Δ μετὰ τοῦ Ι εἰς ἓν γράμμα ἡνωμένα (Ⱇ).

23

ΜΗΝΟΔΟ

Λίθος λευκός, ἀποκεκρουμένος δὲ δεξιόθεν καὶ κάτωθεν, ἔχει μῆκος 0,35, πλάτος 0,19 καὶ πάχος 0,10. Εὑρεθεὶς μεταξὺ λίθων συμπεφορημένων παρὰ τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

24

Θ Ε
Φ Ω Κ

Λίθος λευκὸς μήκους 0,41, πλάτους 0,18 καὶ πάχους 0,08. Εὑρεθεὶς ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κομνηνοῦ τῇ ὑπαρχούσῃ παρὰ τὸ Τσάγεζι μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὁ λίθος εἶνε περίεργος, διότι δεξιόθεν θὰ ἦτο ἀποκεκρουμένος, εἰ καὶ φαίνεται καὶ ἐκεῖ νῦν ἐπειργασμένος· τοὐλάχιστον τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ σχῆμα αὐτοῦ.

25

ΚΑΙΟΣΕΥΔΑΜΕΙΟ	Δί]καιος Εὐδάμειο[ς

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,57, πλάτος 0,38 καὶ πάχος 0,08, εἶνε ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν, καὶ ἑκατέρωθεν τῶν γραμμάτων βεβλαμμένος, εὑρέθη δὲ ἐν τῷ βραχίονι τοῦ Πηνειοῦ παρὰ τὰ σφαγεῖα, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

26

////ΡΧΕΠ////ΛΙΣΔΙΟΚΛΕΙΑΙΑ

Ἀ]ρχέπ[ο]λις Διοκλειαία

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 1,43, πλάτος 0,61 καὶ πάχος 0,15. Εὑρέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ἀνθέμιον. Τὸ *Ἀρχέπολις* ὡς ὄνομα γυναικὸς εἶνέ μοι ἀλλαχόθεν ἄγνωστον.

27

. . . . ΩΤΟΥΗΡΩΙΧΑΙΡΕ

. . . Φιλ]ώτου ἥρωϊ χαῖρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,70, πλάτος 0,82 καὶ πάχος 0,08 καὶ ἀέτωμα. Εὑρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ Βασιλείου Χρόνη ἐν τῇ συνοικίᾳ *Σάλια*, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος κάτωθεν καὶ ἀριστερόθεν.

28

. . . . ΔΕΙϹΙΑϹΑΜΒΑ	Παρα]δεισία Σαμβα-
. . . . . ΑΤΟΝΕΑΥΤΗϹ	υλαί]α τὸν ἑαυτῆς
. . . . . ΑΜΝΕΙΑϹΧΑ	ἄνδρ]α μνείας χά-
. . . . . ωϹΧΡΗϹΤΕ	ριν· ἥρ]ως χρηστὲ
. . . . . ΙΡΕ	χα]ῖρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,88, πλάτος 0,23 καὶ πάχος 0,12, ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνθέμιον. Εὑρέθη ἐστρωμένος ἐν λιθοστρώτῳ ὁδῷ τῆς συνοικίας Σαρασλὰρ τῆς Λαρίσης μετὰ τῶν γραμμάτων πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένων, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον· εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος ἀριστερόθεν. Εἰ καὶ τὸ ὄνομα *Παραδεισία* εἶνέ μοι ἄγνωστον ἀλλαχόθεν, ὅμως οὕτως ἐτόλμησα νὰ συμπληρώσω αὐτό, τὸ δὲ ὄνομα *Σαμβαύλας*, παρ' ὃ τὸ κτητικὸν *Σαμβαυλαία* γίνεται, εἶνε ἤδη γνωστόν.

29

. . . . Ω Ρ Ο Ϲ	Διόδ;]ωρος
. . . . . . Τ Η Ϲ Υ Ν	. . . . . . τῇ συν-
. . . Μ Ϲ Χ Α Ρ Ι	βίῳ] μ(νεία)ς χάριν[ν.

Ὁ λίθος λευκὸς καὶ ἀποκεκρουμένος ἀριστερόθεν, ὅστις ἔχων μῆκος 0,45, πλάτος 0,19 καὶ πάχος 0,06 εὑρέθη μεταξὺ λίθων συμπεφορημένων ἐν τῷ ἁγίῳ Νικολάῳ καὶ προελθόντων ἐκ τῆς πύλης Φαρσάλων κατεδαφισθείσης, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ *μνείας* ἐχαράχθη μόνον διὰ δύο γραμμάτων Μ Ϲ συντόμως.

30

ΑΥΞΗΣΣΚΡΑΤΗΣΩ	Αὔξηςς Κρατησὼ
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΑΧΡΗΣΤΗ	ἀπελευθέρα χρηστὴ
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,50, πλάτος 0,50 καὶ πάχος 0,09, ὅστις εὑρεθεὶς ἐστρωμένος ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ φωτογράφου Γ. Ἀποστολίδου μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν εἶνε Ἑρμοῦ χθονίου ὁμοίωμα. Περίεργος δ' εἶνε ὁ διπλασιασμὸς τοῦ ἐν τέλει τῆς λέξεως Σ, πρβλ. καὶ ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς « *είςς τὴν* » (C. I. A. II, 272, 8 τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος) καὶ « *είςς τὸ* » (C. I. A. II, add 573, b, 15 τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος), κτλ. Κύρια δὲ *Αὔξη* (ἡ) καὶ *Κρατησὼ* (ἡ), οὗ ὅμοιον εἶνε τὸ ἐν Ἐπιγρ. Περγάμου 882 *Νικησὼ* (πρβλ. καὶ *Ἡγησώ*, *Κτησώ*, *Μνασώ*, κτλ.), εἶνε ἀκαταχώριστα ἐν τῷ Λεξικῷ Pape. Τὸ *Κρατησὼ* εἶνε γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλης Θεσσ. ἐπιγρ. (Athen. Mitth. 1883, σ. 50, 13).

31

ΥΓΙΑΝϹΠΟΝ	Ὑγίαν Σπόν-
ΔΗΤΗΝΕΑΥΤΗϹ	δη τὴν ἑαυτῆς
ΘΡΕΠΤΗΝΜΝΗ	θρεπτὴν μνή-
ΜΗϹΧΑΡΙΝ	μης χάριν.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 1,13, πλάτος 0,45 καὶ πάχος 0,10. Εὑρέθη ἔν τινι ἀμπέλῳ τοῦ χωρίου Γκερλί· ἀποκείμενος δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρῴην δημάρχου Ψάρα μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ἦν προτομὴ γυναικὸς γεγλυμμένη, ἧς σῴζεται μόνον ὁ λαιμὸς καὶ τὸ στῆθος. Τὸ ὄνομα *Σπόνδη* (ἐκ τοῦ σπονδὴ γενόμενον, πρβλ. ἀρετὴ *Ἀρέτη*, κραυγὴ *Κραύγη*, κτλ.) φέρεται μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν, ὅσον ἔμοι γε γνωστόν.

32

ΑΠΟΛΛΟΔΩ.	Ἀπολλόδω[ρ-
ΟϹΑΝΑΤΟΛΗ.	ος Ἀνατολὴ[ν
ΤΗΝ///ΑΥΤΟ.	τὴν [ἑ]αυτο[ῦ
ΓΥΝΑΙΚΑΜ	γυναῖκα μ-
ΝЄΙΑϹΧΑΡΙΝ	νείας χάριν·
ΗΡΩϹΧΡΗϹ	ἥρως χρησ-
. . . .	[τὴ χαῖρε].

Λίθος λευκὸς ἔχων ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ῥόδακα καὶ μῆκος 0,35, πλάτος 0,21-0,32 καὶ πάχος 0,07. Εἶνε ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν, δεξιόθεν καὶ κάτωθεν, εὑρεθεὶς δὲ παρὰ τὸ καλούμενον Φάληρον μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Κύριον δὲ ὄνομα γυναικὸς *Ἀνατολὴ* εἶνέ μοι ἄγνωστον ἀλλαχόθεν.

33

ΦΙΛΩΤΕΡΑΘΕΟΤΕ	Φιλωτέρα Θεοτε[ί-
ΜΑΣΑΠΕΛΕΥΘΕΡΑ	μας ἀπελευθέρα
////// ΡΕ	χαῖ]ρε.

Λίθος ὑπομέλας ἔχων μῆκος 1,26, πλάτος 0,64 καὶ πάχος 0,16. Εὑρεθεὶς δ' ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἰατροῦ Γερογιώκα μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Τοῦ *χαῖρε* τὸ *χαι* εἶνε ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐξαληλιμμένον. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Pape-Benseler δὲν ὑπάρχει διὰ τοῦ ΕΙ τὸ *Θεοτείμα*.

34

ΡΘΟΥΛΕΥΚΙϹ	Ὄ]ρθου Λεύκι[ε
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 1,45, πλάτος 0,46 καὶ πάχος 0,14· εὑρεθεὶς δ' ἐν τῷ ἁγίῳ Ἀχιλλείῳ ἐκ λίθων τῆς Φαρσαλίας πύλης κατεδαφισθείσης μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

35

ϹΝ ✠

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΒΙΛΟΥ	Ἀλέξανδρε Βίλου,
ΗΡΩΣΧΡΗΣΣΤΕΧΑΙ	ἥρως χρησστὲ χαῖ-
ΡΕ	ρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,38, πλάτος 0,43, πάχος 0,18 καὶ ὑπάρχων ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ τῷ παρὰ τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Γαλλίας κειμένῳ μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον· εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Τὸ *χρηστὸς* γράφεται διὰ δύο Σ, πρβλ. καὶ ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς «*χρησστή*» (C. I. A. III, 3021,3 ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Καισάρων). Κύριον δὲ ὄνομα *Βίλος* εἶνε ἄγνωστον. Ὁ σταυρὸς καὶ τὰ λείψανα τῶν γραμμάτων τὰ παρ' αὐτὸν εἶνε μεταγενέστερα. Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχουσι δύο ῥόδακες κατὰ τὸ ἥμισυ σῳζόμενοι.

36

. . . . ΙΙΑΧΙΛ
ΧΑΙΡΕ

Λίθος λευκὸς ὀγκώδης ἔχων μῆκος 1,61, πλάτος 0,32 καὶ πάχος 0,24 καὶ ἀποκεκρουμένος ἀριστερόθεν. Εὑρέθη ἐν τῇ Φαρσαλίᾳ πύλῃ παρὰ τὴν τάφρον, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

37

. . . .	. . . . . .
ΛΟϹΙΜΝЄΙΑϹΧΑ...	.οσι μνείας χά[ριν
ΗΡΩϹΧΡΗϹΤЄΚΑΙ...	ἥρως χρηστὲ καὶ [κα-
ΛΗΨΥΧΗΧΑΙΡ.	λὴ ψυχὴ χαῖρ[ε.

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,52, πλάτος 0,42 καὶ πάχος 0,08 καὶ ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν καὶ δεξιόθεν. Εὑρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ Παναγιώτου Σιώκου ἐστρωμένος ἐν τῇ αὐλῇ, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Εἶνε δ' ἄξιος λόγου διὰ τὸν πρόσθετον τύπον «*καὶ καλὴ ψυχή*».

38

ΝΕΙΚΩΝΠΟΛΥΚΡΙ	Νείκων Πολυκρί-
ΤΟΥΗΡΩϹΧΑΙΡΕ	του ἥρως χαῖρε.

Λίθος λευκὸς μετὰ βαθύσματος κωνοειδοῦς καὶ μετ' ἀνθεμίου ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς καὶ μετὰ δύο ῥοδάκων κάτωθεν αὐτῆς. Ἔχει μῆκος 1,22, πλάτος 0,49 καὶ πάχος 0,10, εὑρεθεὶς δ' ἐν τῷ βραχίονι τοῦ Πηνειοῦ παρὰ τὰ σφαγεῖα μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Τὸ δὲ ἐν τῷ *Νείκων* Ε δὲν ἔχει τὴν ἐν τῷ μέσῳ κεραίαν καὶ εἶνε ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ν εἰς ἓν γράμμα συμπεπλεγμένον ὅπως καὶ τὸ Η μετὰ τοῦ Ρ ἐν τῇ λέξει ἥρως.

39

ΦΙΛΟΞΕΝΑΦΙΛΟ	Φιλοξένα Φιλο-
ΞΕΝΟΥΗΡΩΙΣΣΑ	ξένου ἡρώισσα
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ	χρηστὴ χαῖρε.

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,79, πλάτος δὲ 0,43 καὶ ὑποβαστάζων κίονα ξύλινον ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς οἰκίας Γ. Μπούρα. Τὸ δὲ ἐν τῷ *Φιλοξένα* Ξ κατὰ λάθος ἐχαράχθη ὡς Ε τὸ πρῶτον.

40

ΦΙΛΑΔ...	Φίλα Δ[ημάδην;
ΤΟΝΕΑ...	τὸν έα[υτῆς ἄν-
ΔΡ.......	δρ[α μνείας χάριν].
ΗΡΩϹΧ....	ἥρως χ[ρηστὲ
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

Λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,55, πλάτος 0,46 καὶ πάχος 0,10. Εὑρεθεὶς ἐν τῷ ἁγίῳ Χαραλάμπει μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ἦσαν γεγλυμμέναι δύο προτομαί, ἀλλ' αὗται νῦν οὐδόλως σώζονται ἐκτὸς μικροῦ μέρους τοῦ λαιμοῦ. Τὰ δ' ἐν παρενθέσει ἐν τῇ μεταγραφῇ διειλημμένα γράμματα οὐδόλως φαίνονται ἐν τῷ λίθῳ ἐξαφανισθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου.

41

ΦΙΛΑΚΙΜ///ΟϹ	Φίλα Κίμ[ων]ο[ς
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ	χρηστὴ χαῖρε

Λίθος ὑπομέλας ἔχων μῆκος 0,31, πλάτος δὲ 0,23 καὶ πάχος 0,07 καὶ ἀποκεκρουμένος κάτωθεν. Εὑρεθεὶς ἔν τινι λιθοστρώτῳ ὁδῷ παρὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κενὸς ὁ λίθος.

42

....	
...ΩΑΝΔΡΙΜΝ..	τ]ῷ ἀνδρὶ μν[είας]..

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς ἔχων μῆκος 0,62, πλάτος 0,48 καὶ πάχος 0,08 καὶ ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν παρὰ τὰ γράμματα, κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ἀνάγλυφον παριστάνον ἔφιππον μετὰ χλαμύδος ἐξηνεμωμένης, δεξιόθεν δὲ τοῦ ἱππέως κάθηται γυνὴ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὴν κεφαλὴν ἐρείδουσα, κάτωθεν δὲ τοῦ ἱππέως ὑπάρχει κύων. Τὰ πρόσωπα ὑπὸ τοῦ χρόνου εἶνε κατεστραμμένα, εἶνε δὲ τὸ ἔργον καθόλου γλυφίδος οὐχὶ καλῆς. Ὁ λίθος εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ Διδασκαλείῳ διῃρημένος εἰς δύο, μετηνέχθη δὲ εἰς αὐτὸ ἐκ τῶν κατεδαφισθεισῶν Τουρκικῶν εἱρκτῶν.

43

.ϹΠΕΡΟϹΦΙΛΙϹΚΟΥΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟϹ
ΧΡΗϹΤΕ

Ἕ]σπερος Φιλίσκου ἀπελεύθερος
[ἥρως] χρηστὲ [χαῖρε].

Ὁ λίθος λευκὸς ὢν ἔχει μῆκος 0,21, πλάτος δὲ 0,18 καὶ πάχος 0,05, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος κάτωθεν, ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ἀνάγλυπτον κόσμημα. Εὑρεθεὶς δὲ ἐν ταῖς κατεδαφισθείσαις εἱρκταῖς μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

44

ΑΝΔΡΑ	ἄνδρα
ΜΝΗΜΗϹ	μνήμης
ΧΑΡΙΝ	χάριν
ΗΡΩϹ	ἥρως
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς ἔχων μῆκος 1,20, πλάτος δὲ 0,14 καὶ πάχος 0,15. Ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται ἐν τοῖς δεξιοῖς ἀναγλύπτου εἰκόνος ἀνδρός, οὗτινος σώζεται μόνον μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος, περὶ δὲ τοὺς πόδας ὑπάρχει μικρὸς παῖς, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δὲ τοῦ παιδὸς ὑπάρχει ἡ χεὶρ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγμένη τῆς ἐσθῆτος. Ὁ λίθος καθόλου εἶνε διῃρημένος καθέτως εἰς τὸ ἥμισυ, βεβαίως δὲ καὶ ἀριστερόθεν κατὰ τὸ ἀπολόμενον μέρος τοῦ λίθου ὑπῆρχον ἕτερα γράμματα τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρὸς τὸ ὄνομα ἐμφαίνοντα. Εὑρεθεὶς δὲ καὶ οὗτος ἐν ταῖς εἱρκταῖς μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

45

ΜΑΡΚΙΑΑϹΚΛΗΠΙΑΔΟΥΧΡΗϹΤΟΝ
ΧΡΗϹΤΟΥΤΟΝΕΑΥΤΗϹΑΝ
ΔΡΑΗΡΩϹΧΡΗϹΤΕ
ΧΑΙΡΕ

Μαρκία Ἀσκληπιάδου Χρῆστον
Χρήστου τὸν ἑαυτῆς ἄν-
δρα· ἥρως χρηστὲ
χαῖρε.

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς καὶ ἀποκεκρουμένος κάτωθεν, ἔχει δὲ μῆκος 0,65, πλάτος 0,52 καὶ πάχος 0,06, ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ἀνθέμιον. Καὶ οὗτος εὑρεθεὶς ἐν ταῖς εἱρκταῖς μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

46

ΜΑΡΚΕΟΚΤΑ...	Μᾶρκε Ὀκτά[βιε φι-
ΛΑΔΕΛΦΕΗ...	λάδελφε ἥ[ρως
ΧΡΗΣΤΕΧ...	χρηστὲ χ[αῖρε.

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς καὶ ἀποκεκρουμένος δεξιόθεν, ἔχει δὲ μῆκος 0,33, πλάτος 0,25 καὶ πάχος 0,08, εὑρεθεὶς δὲ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

47

CΑΒΕΙΝΑΑΠΟΛ	Σαβεῖνα Ἀπόλ-
ΛωΝΙΝΤΟΝΙΔΙΟΝ	λωνιν τὸν ἴδιον
ΠΑΤΕΡΑΜΝΕΙΑΣΧΑ	πατέρα μνείας χά-
ΡΙΝ	ριν
ΗΡωCΧΡΗCΤΕΧΕ	ἥρως χρηστὲ χε[ρε.

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς καὶ ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν, ἔχει δὲ μῆκος 0,65, πλάτος 0,40 καὶ πάχος 0,05, εὑρεθεὶς δὲ ἐν τῷ μύλῳ τοῦ Δημητριάδου μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ὄνομα δὲ *Ἀπόλλωνις* (ἐκ τοῦ Ἀπολλώνιος, ὡς τὸ Ἄλεξις ἐκ τοῦ Ἀλέξιος ἢ Ἀλεξίας, Ἄκεσις ἐκ τοῦ Ἀκέσιος, κτλ.) εἶνέ μοι ἀλλαχόθεν ἄγνωστον.

48

ΚΕΡΔωΝΛΥΚΑ.	Κέρδων Λύκα[ν
ΤΗΝΕΑΥΤΟΥΜ...	τὴν ἑαυτοῦ μ[ητέ-
ΡΑΜΝΗΜΗCΧ	ρα μνήμης χ[ά-
ΡΙΝΗΡωCΧΡΗΡΤ.	ριν ἥρως χρη(σ)τ[ὴ
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,78, πλάτος 0,35 καὶ πάχος 0,08 καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἴχνη Ἑρμοῦ, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος δεξιόθεν καὶ εὑρεθεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀρναούτη μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Τὸ *χρηστ[ὴ]* εἶνε πλημμελῶς κεχαραγμένον ΧΡΗΡΤΗ ἀντὶ τοῦ ΧΡΗCΤΗ. Τὸ δὲ Η μετὰ τοῦ C (νῦν Ρ) εἰς ἓν γράμμα συμπεπλεγμένον.

49

ΝΕΙΚΑΓΟΡΑΝΕΙΚΑΝΟ
ΡΟΣΘΥΓΑΤΗΡΧΡΗΣΤΗ

Νεικαγόρα Νεικάνο-
ρος θυγάτηρ χρηστή.

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς ἔχων μῆκος 0,30, πλάτος 0,37 καὶ πάχος 0,08, ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει ῥόδακα, εὑρέθη δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

50

ΖωCΙΜΟCΠΑΡ	Ζώσιμος Παρ-
ΔΑΛΙCΤΗCΓΥΝΑΙ	δαλιστῆς γυναι-
ΚΟCΜΝΗΜΗCΧΑ	κὸς μνήμης χά-
ΡΙΝ	ριν.

Ὁ λίθος ὑπομέλας ἔχων μῆκος 0,77, πλάτος 0,45 καὶ πάχος 0,06. Εὑρέθη ἐστρωμένος παρὰ τὸ φρέαρ τῆς οἰκίας Ἄννης Βάλδη, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Κύριον ὄνομα *Παρδαλιστὴ* εἶνέ μοι ἄγνωστον ἄλλοθεν.

51

ΘΕΟΚΛΗΣΦΙ	Θεοκλῆς Φί-
ΛΙΠΠΟΝΜΝΕΙ	λιππον μνεί-
ΑΣΧΑΡΙΝΗΡωΙ	ας χάριν ἥρωι.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,42, πλάτος 0,25 καὶ πάχος 0,07, εὑρέθη δὲ ἐστρωμένος ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ Χρίστου Κουτσούμπα, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Συμπεπλεγμένα τὰ γράμματα ΝΕ τῆς λέξεως *μνείας* καὶ τὰ γράμματα ΝΗΡ τῶν λέξεων *χάριν* καὶ *ἥρωι*.

52

ΕΡΜΑΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ	Ἑρμάου χθονίου

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν γραμμάτων ὑπάρχει σχῆμα Ἑρμοῦ. Ὁ λίθος ἔχων μῆκος 0,62, πλάτος 0,36 καὶ πάχος 0,10 εἶνε ὑπομέλας, εὑρέθη δ' ἐν τοῖς ἐρειπίοις γεφύρας καταπεπτωκυίας παρὰ τὸ κτῆμα τοῦ Ὀθωμανοῦ Λιγκέρη, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, εἶνε δ' ἄνωθεν ἀποκεκρουμένος, δι' ὃ δὲν διεσώθησαν τὰ ἄλλα γράμματα.

53

. . . . . ΙΕΙΑΛΟΚΛΕ
. . . ΔΧΡΗΣΤΕΧΑΙΡΕ

ΕΡΜΗ ΧΘΟΝΙΩ

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,90, πλ. 0,56 καὶ πάχος 0,17 εἶνε ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν καὶ ἐν μέρει ἀριστερόθεν μάλιστα κατὰ τὰ γράμματα. Εὑρέθη ἐν τοῖς πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου συνηγμένοις λίθοις καὶ ἐκεῖθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Μεταξὺ τῆς κυρίας ἐπιγραφῆς καὶ τῆς εἰς τὸν Χθόνιον Ἑρμῆν ἀναφερομένης ὑπάρχουσι ῥόδακες (ὧν ὁ ἕτερος ἀποκεκρουμένος) καὶ μεταξὺ τούτων ἄνθος. Ὑπὸ δὲ τὰ γράμματα *Ἑρμῇ Χθονίῳ* τοῦ Χθονίου Ἑρμοῦ τὸ σύνηθες ἐν τοῖς τοιούτοις λίθοις ὁμοίωμα.

54

ΓΡΟΦΙΜΕ	Γρόφιμε
ΗΡΩΣΧΡΗΣ	ἥρως χρησ-
ΧΑΙΡΕ ΤΕ	χαῖρε τέ

Ὁ λίθος εἶνε ὑπογλαυκίζων, ἔχει δὲ μῆκος 0,78, πλάτος 0,28 καὶ πάχος 0,08 καὶ εὑρέθη ἐν τῷ παρὰ τὸν ποταμὸν Τουρκικῷ νεκροταφείῳ, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει σχῆμα Ἑρμοῦ. Ὄνομα κύριον *Γρόφιμος* εἶνέ μοι ἄγνωστον, ἴσως δὲ ὁ χαράκτης κατὰ λάθος ἐχάραξε τοῦτο ἀντὶ τοῦ *Τρόφιμος*.

55

ΣΑΚΟΝΔΑΛΑΙΛΙΑ	Σακόνδα Λαιλία
ΓΥΝΗΑΝΤΙΓΟΝΟΥ	γυνὴ Ἀντιγόνου
ΗΡΩΙΣΑΧΡΗΣΤΗ	ἡρώισα χρηστὴ
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

Ὁ λίθος εἶνε ὑπομέλας ἔχων μῆκος 0,69, πλάτος 0,13 καὶ πάχος 0,09, ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς εἶχε γυναικείαν προτομήν, ἀλλ' αὕτη νῦν εἶνε συντετριμμένη, σῴζεται δὲ μόνον ὁ λαιμός, οὗ πέριξ ὑπάρχουσι πλόκαμοι, ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει σχῆμα Ἑρμοῦ. Εὑρέθη δὲ ἐν τῷ χωρίῳ Δερελί, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Τὸ *ἡρώισα* κακῶς ἐχαράχθη δι' ἑνὸς Σ (ὅρα καὶ ἐπιγρ. 30). Ὄνομα *Σακόνδα* εἶνε μόνον ἐκ θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν γνωστόν.

56

ΦΙΛΑΕΥΒΙΩΤΟΝΤΟΝΕΙ
ΔΙΝΥΙΟΝΜΝΙΑϹΧΑ//ΙΝ
ΗΡΩϹΧΡΗϹΤΑΙΧΑΙΡ//

Φίλα Εὐβίωτον τὸν εἴ-
δι(ο)ν υἱὸν μνίας χά[ρ]ιν
ἥρως χρησταὶ χαῖρ[ε.

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων καὶ ἔχων μῆκος 0,50, πλάτος 0,27 καὶ πάχος 0,15, εἶνε δὲ ἐνῳκοδομημένος ὡς ἀκρογωνιαῖος λίθος ἐν τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ χωρίου Νεχάλης, κτήματος Δημητριάδου καὶ Σκαλιώρα. Ὄνομα δὲ κύριον *Εὐβίωτος* διὰ τοῦ Ω δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τοῦ Pape-Benseler λεξικῷ, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ Ο. Αἱ ἀνορθογραφίαι τοῦ λίθου μαρτυροῦσι σαφῶς τὴν προφορὰν τοῦ ΕΙ ὡς Ι καὶ τοῦ ΑΙ ὡς Ε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους.

57

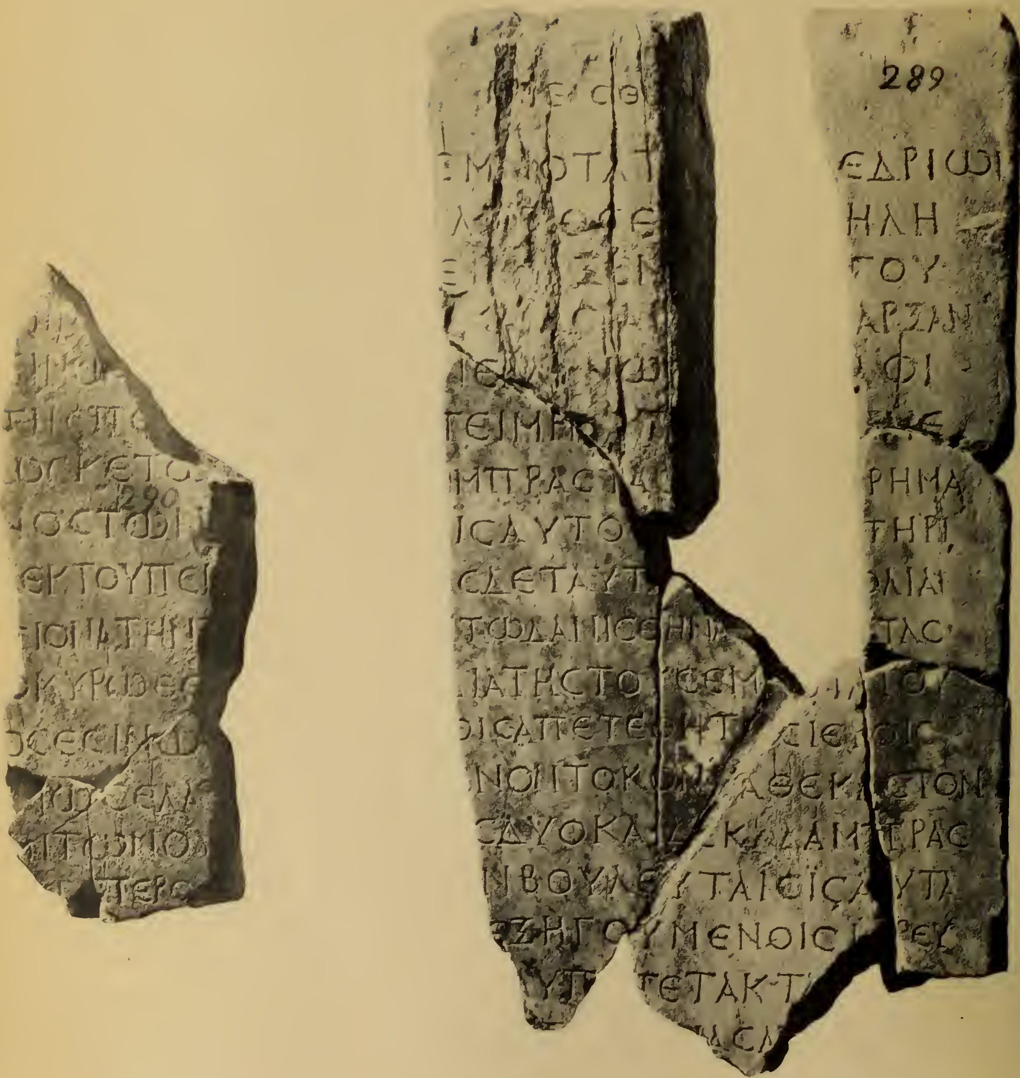
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΕΡΜ	Ἀλέξανδρε Ἑρμ-
ΙΟΥΗΡΩϹΧΡΗϹΤ	μίου, ἥρως χρηστ-
ΕΧΑΙΡΕ	ὲ χαῖρε.

Ὁ λίθος εἶνε πωρώδης, εὑρεθεὶς δ' ἐν τῇ οἰκίᾳ Μαρκίδου μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ἀλλὰ δυστυχῶς συντετριμμένος εἰς ἐννέα τεμάχια. Ἄνωθεν ἔχει κεφαλὴν γεγλυμμένην, κάτωθεν δὲ ἱππέα. Ἔχει πλάτος 0,48, μῆκος δὲ 0,92 καὶ πάχος 0,12.

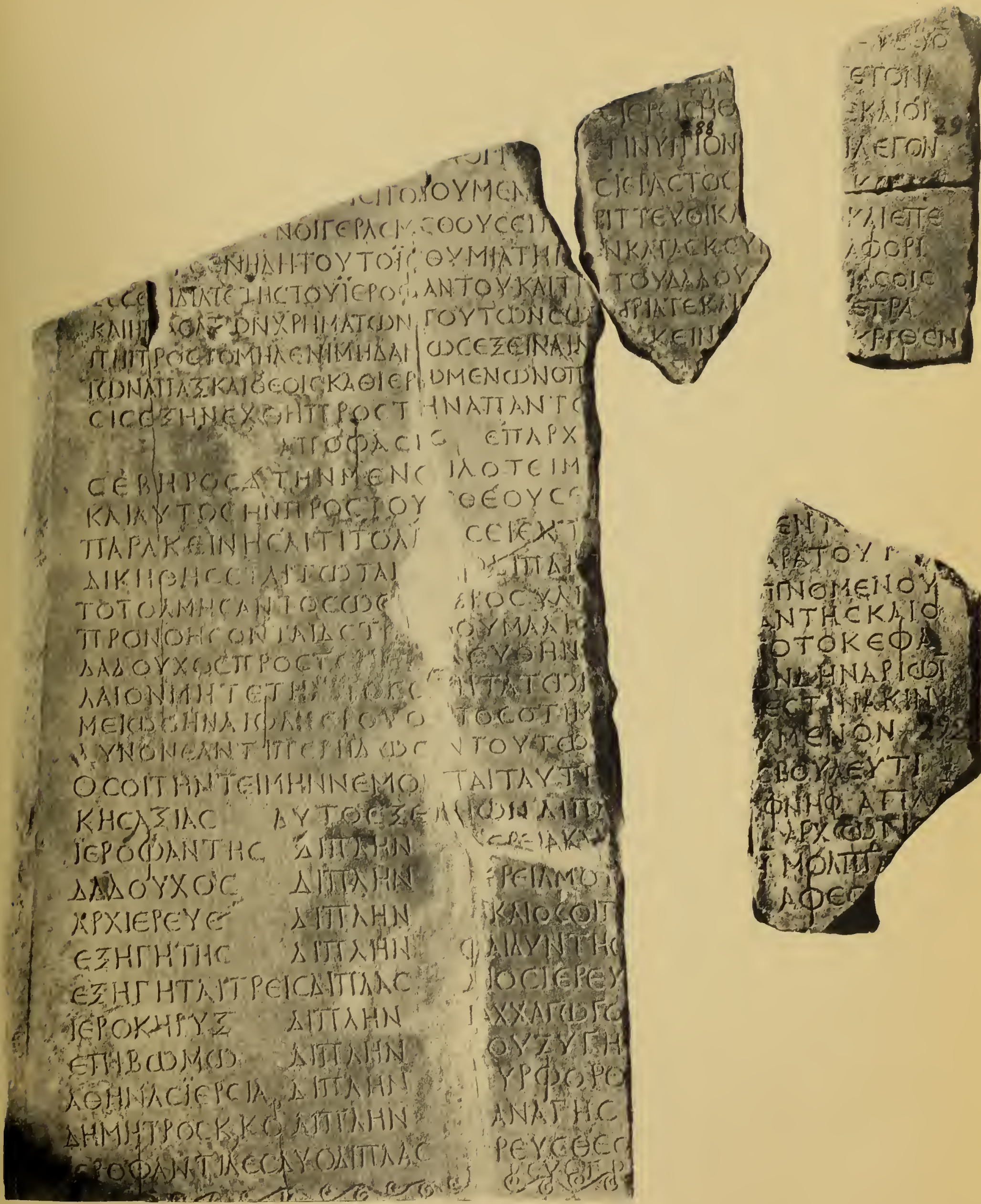
58

ΑΓΑΘΑΔΙΚΕΑΓΟΡΑΣ
ΗΡΩΕΙΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ

Ἀγάθα Δικεαγόρας
ἥρωεὶ χρηστὴ χαῖρε.

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων φέρει γεγλυμμένον ὑπὸ τὰ γράμματα σχῆμα Ἑρμοῦ χθονίου. Μῆκος ἔχει 0,90, πλάτος 0,49 καὶ πάχος 0,13, εὑρέθη δὲ ἐν τῷ πολιτικῷ νοσοκομείῳ Λαρίσης, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape εὑρίσκεται τὸ θηλ. ὄνομα *Δικααγόρα*, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ *Δικεαγόρα*, καὶ τὸ *Ἀγάθη* καὶ οὐχὶ *Ἀγάθα*. Πλημμελῶς δὲ ὁ χαράκτης ἀντὶ τοῦ ἥρως ἢ ἡρωὶς ἢ ἡρώϊσσα ἐχάραξεν ἡρωεί. Ἴσως ἤθελε νὰ γράψῃ ἡρωὶ (παράβ. ἀριθ. 27).

59

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣΤΗΣΙ	Ἀλέξανδρος τῆς ἰ-
ΔΙΑΣΓΥΝΑΙΚΟΣΜΝΙ	δίας γυναικὸς μν(ε)ί-
ΑΣΧΑΡΙΝΗΡΩΣΧΡΗΣ[Τ	ας χάριν, ἥρως χρησ[τ
ΕΧΑΙΡΕ	ὲ χαῖρε.

Ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λίθου ὄντος κυκλικοῦ ὑπάρχει ἀντὶ ῥόδακος κόσμημα ὀμφαλοειδεῖ φιάλῃ προσόμοιον, μεθ' ὃ ἱππεὺς μόλις φαινόμενος. Ὁ λίθος εἶνε Ἀτράγιος, εὑρέθη δὲ ἐν τῷ Τουρκικῷ τεμένει τῷ παρὰ τὸ Διδασκαλεῖον κειμένῳ καὶ ἐκεῖθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ἔχει δὲ μῆκος 0,81, πλάτος 0,40 καὶ πάχος 0,08.

60

. . . . ΔΙΟΣ	........[σ]ιος
. ΛΙΤΟΡΕΥΣΑΣ	[λε]ιτορεύσας

Λίθος λευκὸς εὑρεθεὶς ἔν τινι τοίχῳ ἐνῳκοδομημένος τοῦ Ἰμαρὲτ τζαμίου τῆς Λαρίσης καὶ ἐκεῖθεν μετενεχθεὶς εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, ἀποκεκρουμένος δὲ ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν καὶ ἔχων μῆκος 0,35, πλάτος δὲ 0,31 καὶ πάχος 0,19. Εἶνε δὲ τὸ *λειτορεύειν* γνωστὸν μόνον ἐκ Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν = ἱερατεύειν.

61

ΖΩΣΜΟΣΦΙΛΙΠΑ	Ζ[ώ]σ(ι)μος Φιλίπ(π)α
Λ ΑΩΧΑΙΡΙΝ	λαῷ χαίρ(ε)ιν.

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων εἶνε τεθραυσμένος ἄνωθεν ἐν αὐτοῖς τοῖς γράμμασι καὶ κάτωθεν μετ' αὐτὰ ἔχων μῆκος 0,61, πλάτος 0,48 καὶ πάχος 0,09. Εὑρέθη ἐν τῷ πολιτικῷ νοσοκομείῳ καὶ ἐκεῖθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

Ἐν Λαρίσῃ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1899.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΖΗΚΙΔΗΣ

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΘΥΜΙΑΤΗΡΙΩΝ

(Μετὰ 2 παρενθέτων πινάκων)

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν τῇ Ἐφημερίδι ταύτῃ (1899, σ. 218-221) παρατηρήσεων τοῦ κ. Α. Ν. Σκιᾶ ἐπὶ τῆς ἀξιολόγου ἐπιγραφῆς, ἧς τὰ λείψανα πρῶτος ἐν ἔτει 1894 (*Ἐφημ. Ἀρχ.* σ. 173 ἐπ. 241 ἐπ.) ἐδημοσίευσεν, ἐζήτησα καὶ παρ' αὐτοῦ τούτου προφρόνως ἔλαβον χάρτινον ἐκτύπωμα τῶν σωζομένων θραυσμάτων τῆς στήλης, ὅπως, ἐκ νέου ἐξετάσας τἀμφιβαλλόμενα, παρασκευάσω τὰ χρήσιμα εἰς ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν, ἃς ἐν ἔτει 1897 ἐν τῷ ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐκδιδομένῳ Περιοδικῷ (Mittheilungen d. D. Arch. Inst. XXII, σ. 381-386) ἐξήνεγκα, συναρμολογήσας τῆς τεθραυσμένης ἐπιγραφῆς τὰ μέρη, ὡς τότε ὑπῆρχον ὑπὸ τὰς ὄψεις μου, ἐπὶ μόνων τῶν ἁπλῶν μεγαλογραμμάτων πινάκων τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος*.

Ἀλλ' ἐξετάζων τὸ παραδοθέν μοι ἐκτύπωμα ἐπειθόμην περισσότερον ὅτι τοιαύτης ἐπιγραφῆς, ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἡ προσήκουσα παρὰ παντὸς ἁρμοδίου ἀνδρὸς μελέτη καὶ κατ' ἀκολουθίαν πᾶσα ἀσφαλὴς ἐπὶ τῶν προτεινομένων κρίσις ἀδύνατος ἄνευ πιστοτάτου ἀποτυπώματος, ὅπερ μόνη ἡ φωτογραφία ἠδύνατο νὰ παράσχῃ. Εὐτυχήσας δὲ νὰ ἔχω συμφωνοῦντα καὶ τὸν κ. Σκιᾶν, εἰς τούτου τὴν πεπειραμένην μέριμναν ὀφείλω τὸ ἀγαθὸν ὅτι τὰ ἐνταῦθα σήμερον γραφόμενα παρακολουθοῦνται

ὑπὸ δύο φωτοτυπικῶν πινάκων, εἰς οὓς παραπέμπονται πρὸς ὀρθὴν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν οἱ μέλλοντες ν' ἀναγνώσωσι τὰ κατωτέρω[1].

Ἐπὶ τοῦ τμήματος Α΄.

Ἡ πιθανότης τῆς ἐν τοῖς Mittheilungen (Beilage I, σ. 382) μετ' ἐνδοιασμοῦ ὑποδειχθείσης συναρμόσεως τῶν θραυσμάτων, καὶ μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Σκιᾶ, διαμένει ἡ αὐτή, ἴσως δὲ καὶ ἐνισχύεται κατά τι παρὰ τῷ βλέποντι μὲν νῦν αὐτὸν τὸν λίθον ἐπὶ τοῦ φωτογραφικοῦ ἀποτυπώματος, ὑφ' οὗ σαφῶς μαρτυρεῖται ὅτι οὐδὲν τὸ ἀντίστοιχον μεταξὺ τῆς ἐν Α΄ ἐπικεφαλίδος ΠΕΙϹΘΕ[1] καὶ τῆς ἐν Β΄ ΑΠΟΦΑϹΙϹ ΕΠΑΡΧ[ΟΥ], ἀντιπαραβάλλοντι δὲ τὸ φωτοτύπημα πρὸς τὴν ἑπομένην μικρογράμματον μεταγραφήν, ἧς ὁ ἑνδέκατος στίχος φαίνεταί μοι πολλὴν παρέχων πιθανότητα λογικῆς συνεχείας, ὡς κατωτέρω ἀποκαθίσταται.

Α΄.

(Π)εῖσθε
Ἔδοξε τῶι σ]εμνοτάτ[ωι συν]εδρίωι
[τῶν Πανελλήνων] . . . . Λ... ος ε . . . . ἤδη
. . . . ε(ἶπ)[εν] Ξεν[ίων] . . . . του
. . . . [τὰς δ]ικαίας ἀρ[χὰς] . . . . . ἄρξαν-
;[τος . . . γ](ε)ινω[σκ . . . . τῶν Πα]νελλήνω[ν . . . . . . οἱ] ἀφι-
;[κνούμενοι] . . . . τῆς πε . . . . τειμή[σ](α) . . . . (ἐν)ε
. . . . ; [γειν]ωσκέτω . . . . [λα]μπρὰς τὰς . . . . . . [χ]ρημα-
; [τιζόμε]νος τῶν . . . . ἰς αὐτὸ . . . . τηρι
. . . . . ἐκ τοῦ Πει[ραιῶς]; . . . . [τὰς . . .]ς δὲ ταύτ(α)ς . . . . [ἡμι]ολίαι
. . . πλ](ε)ίονα τὴν (π)[οσότητα . . . . ἐξε](σ)τω δανισθῆν(α)[ι καὶ τα]ύτας
;[κατὰ τ](ὸ) κυρωθὲ[ν . . . . (δ)ιὰ τῆς τοῦ σεμ[ν](ο)τάτου
. . . . (ω)σεσινω . . . . [αὐτ]οῖς ἀπετέθη τ[οῖ]ς ἱεροῖς
; [οἷς τεταγμέ](ν)ως ἐλά[μβανον τὸν γιγνόμ](ε)νον τόκον καθ' ἕκαστον
[ἐνιαυτὸν ἐ](π)ὶ τῶν οὔ[τω . . . . τὰ]ς δυοκαίδεκα λαμπρὰς
. . . . (κι ὑ)πὲρ ο . . . . ν βουλευταῖς ἰς αὐτὰ
. . . . ἐξηγουμένοις ἱ(ε)ρεῦ-
[σιν] . . . . ἀλ]λ' ὑπ(ο)τέτακτ(α)ι . . .
τ. . . . ιαςα(τ) . . . .

Ἐπὶ τοῦ *1ου στίχου (ἐπικεφαλίδος)* : *(Π)εισθε*. Πρὸ τῶν γραμμάτων τούτων ὑπάρχει ἐλάττωμα φυσικῆς φλεβὸς τοῦ λίθου καὶ ἀπολέπισις μετ' ἐπιπλοκῆς γραμμῶν, τυχαίων ἢ χαρακτῶν, δυσχεραινούσης τὴν διάγνωσιν ἂν προηγοῦντο ἓν ἢ δύο, καὶ τίνα γράμματα. ;*Πέ*]*πεισθε; Πεῖσθε; Ὅ*]*πεισθε; Πεισθέ*[*ταιρος*; — *Πέπεισθε* καὶ *πεῖσθε* προστακτικὰ ὑποταγῆς εἰς τὸ ἀκολουθοῦν κείμενον ἱεροῦ νόμου, ἐκεῖνο μὲν κατὰ τὸ αἰσχύλειον *Πέπεισθι (Εὐμενίδες*, 750), τοῦτο δὲ κατ' ἀναλογίαν, ὡς τὸ σημερινὸν *πείσθητε* (;)

Ἐν *στίχῳ 3ῳ*, τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Σκιᾶ διακριθὲν ΕΛΠΤΟϹ δὲν ἐπιβεβαιοῦται. Στοιχεῖον μὲν Ε δὲν φαίνεται, τὰ δὲ μεταξὺ τῶν βεβαίων Λ καὶ ΟϹ γράμματα, ἀμυδρὰ καὶ ἀσαφῆ, ἕνεκα τῆς τε μεγάλης ἐκεῖ τριβῆς τοῦ λίθου καὶ τῆς συμπτώσεως τυχαίων γραμμῶν παρεμφερῶν χαράγμασι. ΛΩΤΟϹ; ΛΟΙΠΟϹ;

Ἐν *στίχῳ 4ῳ*, τὸ ἐνδοιαστικῶς ὑπ' ἐμοῦ ὑπο-

[1] Ἐν τῷ ἑπομένῳ μικρογραμμάτῳ κειμένῳ ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων, ἐν ἀγκύλαις μὲν [ ] ἐτέθησαν τὰ συμπληρώματα, ἐν καμπύλαις δὲ ( ) αἱ κατὰ τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου σημεῖα ἀποτελέσεις ἀκεραίων τῶν βεβλαμμένων γραμμάτων, τέλος δ' ν ὀγκίνοις ⟨ ⟩ τὰ μεταξὺ τῶν στίχων ἐν τῇ ἐπιγραφῇ παρέγγραπτα καὶ αἱ τῶν συγκεκομμένων λέξεων ἀναπτύξεις.

[1] Ἡ ἐπικεφαλὶς ΠΕΙϹΘΕ τοῦ τμήματος Α΄ ἀπέχει τῆς κορυφαίας γραμμῆς τοῦ ἑπομένου στίχου τρία ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, ἐν ᾧ ἡ ἐν τῷ Β΄ τμήματι ἐπικεφαλὶς ΑΠΟΦΑϹΙϹ ΕΠΑΡΧ[ΟΥ], ἴσον ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἀφίσταται $1\,{}^{1}/_{2}$ ἑκατοστόν. Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο (διότι ἐπὶ τῶν πινάκων δὲν ἔχομεν διατετηρημένας τὰς ἀναλογίας ἕνεκα τῆς μὴ φωτογραφήσεως ἁπάντων τῶν θραυσμάτων ἐκ τῆς αὐτῆς ἀποστάσεως) ὅτι ἐπὶ τοῦ λίθου αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ χαρτίνων ἐκτύπων τὰ ἐν τῷ τμήματι Α΄ γράμματά εἰσι μείζονα τῶν ἐν τῷ Β΄, καθὼς καὶ τὰ διάστιχα πλατύτερα πολὺ τῶν ἐν τῷ Β΄ (16-18 χιλιοστὰ πρὸς 10).

δειχθὲν *Ξενοφάντου* καταδικαστέον. Ἀλλ' ἀποδεικνυομένου ἐν Β', κατωτέρω, ὅτι ἔχομεν ἐπὶ τῆς στήλης *Ξενίωνα* καὶ τῶν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ γραμμάτων, τῶν πρὸ τῆς συλλαβῆς ΞΕΝ φαινομένων ὅτι λέγουσιν «*εἶπεν*», ἐπιτρέπεται ἡ εἰκασία ὅτι ἡ συλλαβὴ ΞΕΝ δεικνύει τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος τούτου, οὗ τὸ πατρωνυμικὸν ἴσως κρύπτει τὸ χάσμα τὸ ἀπολῆγον εἰς τὴν κατάληξιν *του*. Ἀλλὰ τὸ χάσμα χωρεῖ ὀκτὼ τὸ πολὺ γράμματα, κατὰ τὰς κάτωθεν ἐνδείξεις, μετὰ δὲ τὴν προσθήκην τῆς καταλήξεως ΙΩΝ μένει θέσις ὑπόλοιπος εἰς πέντε μόνον γράμματα.

Ἐν *στίχῳ 5ῳ*, τὴν ἀνάγνωσιν «[*τὰς δ*]*ικαίας ἀρ*[*χὰς*]» κρίνω ἀσφαλῆ. Τὸ *δικαίας* ἀντὶ *νομίμους* ἢ *ἐννόμους*.

Ἐν *στίχῳ 6ῳ*, κυροῦται τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Σκιᾶ ἀναγνωσθὲν ΝΕΛΛΗΝΩ(Ν), ἐξ οὗ δυνατὸν μὲν νὰ γραφῇ *τῶ*]*ν Ἑλλήνων*, ἀλλὰ πιθανώτερον τὸ ὑπ' αὐτοῦ προτεινόμενον «*Πα*]*νελλήνων*»[1], ὅπερ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον προσέθηκα ἐν ἀρχῇ τοῦ τρίτου στίχου.

Ἐν *στίχῳ 10ῳ*, τὴν τελευταίαν λέξιν ἀναγνωστέον εἴτε ἑνικῇ δοτικῇ «*ἡμι*]*ολίᾳ*», — «ἡμιολία· τὸ ἥμισυ τοῦ κεφαλαίου», κατὰ Σουΐδαν καὶ Ἡσύχιον, — εἴτε ἐν πληθυντικῇ ὀνομαστικῇ «*ἡμι*]-*ολίαι*», — «δίκροτοι νῆες». — Διὰ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν, σημειωτέον ὅτι τὸ προσγεγραμμένον ἰῶτα μαρτυρεῖται ἐν τῇ λέξει «*συνεδρίωι*» τοῦ τμήματος Α', ἐν ᾧ ἐν Β' οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ. Ἂν δὲ προκριθῇ ἡ δευτέρα ἀνάγνωσις, ἐνδείκνυται ἡ συμπλήρωσις τῶν ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ προηγουμένων ΕΚΤΟΥΠΕΙ οὕτως «*ἐκ τοῦ Πει*[*ραιῶς*].

Ἐν *στίχῳ 14ῳ*, ἡ συμπλήρωσις «*τεταγμέ*]-*νως*» ὑπαγορεύεται καὶ ὑπὸ τῶν σαφῶν ἰχνῶν τοῦ Ν καὶ ὑπὸ τοῦ νοήματος. Τὸ δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου «*οἷς*» συντελεῖ εἰς ἀποκατάστασιν τῆς συνεχείας τοῦ λόγου, ἐν θέσει μὴ παρεχούσῃ χῶρον δεκτικὸν πλειόνων τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμάτων.

Ἐπὶ τοῦ τμήματος Β'.

Ἐνταῦθα ἡ συναρμολόγησις τῶν λίθων, ὡς ἐγένετο (Mitth. Beil. II, σ. 382), φαίνεται βεβαία, καίτοι ἀνεπαρκὲς τὸ συναγόμενον νόημα, κατὰ τὸ πολλάκις καὶ ἐπὶ ἀκεραίων ἐπιγραφῶν συμβαῖνον ἡμῖν, διὰ τὴν ἀτελῆ γνῶσιν ἀρχαίων τινῶν ἐθίμων ἢ ὀργανισμῶν, μάλιστα δὲ τῶν θρησκευτικῶν.

Ὁ κ. Σκιᾶς, ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς θέσεως εἰς ἣν κατετάχθη ὑπ' ἐμοῦ τὸ θραῦσμα γ', λέγει, πλὴν ἄλλων, ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀμφιβολιῶν αὐτοῦ συνηγοροῦσι καὶ αἱ ἀντιφάσεις, αἱ ὅλως ἀσυμβίβαστοι «μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Δραγούμη συμπληρουμένων καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς ἐπιγραφῆς». Ἀντίφασιν δ' εὑρίσκει τὸ ὅτι ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ δᾳδοῦχος, ἐν ᾧ ὁρίζονται ἐκτελεσταὶ τῶν περὶ τιμωρίας εἰς τὸ διπλάσιον ὁρισμῶν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἐπάρχου, ἀναγράφονται καὶ ὡς ἔνοχοι μετὰ ποινῆς τῆς διπλῆς. Ἀλλὰ παρεῖδεν ὁ κ. Σκιᾶς ὅτι ἡ ἀπόφασις, ἀνατιθεμένη εἴς τε τὸν ἱεροφάντην καὶ τὸν δᾳδοῦχον τὴν πρόνοιαν περὶ ἀμετακινήτου τῶν ἐγκριθέντων καὶ καθιερωθέντων «πρὸς τὸ μὴ σαλευθῆναι τοῦτο τὸ κεφάλαιον μήτε τὴν ποσότητα τῶν καθιερωθέντων δηναρίῳ ἑνὶ μειωθῆναι», ἐπισείει καὶ κατὰ τούτων εἰδικῶς καὶ ῥητῶς ἀπειλὴν ποινῆς, ἐὰν παρίδωσι τοιαύτην τινὰ μετακίνησιν· «φανεροῦ ὄντος ὅτι μηδαμῶς ἐστιν ἀκίνδυνον ἐάν τι περιίδωσιν τούτων μετακεινούμενον ὅσοι τὴν τειμὴν νέμονται ταύτην τῆς σεμνῆς βουλευτικῆς ἀξίας», δηλαδὴ καὶ ὁ δᾳδοῦχος καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ οἱ ἄλλοι πάντες καὶ αὐτὸς ὁ ἄγνωστος ἡμῖν Ξενίων, ὅστις ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἐνέμετο τὴν τιμὴν τῆς σεμνῆς βουλευτικῆς ἀξίας. Οὐδὲν δὲ ἄπορον ὅτι καὶ μὴ βουλευταὶ συναναφέρονται ὡς ὑποκείμενοι εἰς *διπλῆν*, ἀφ' οὗ οὕτω κολάζονται πάντες οἱ ὁπωσδήποτε μετακινοῦντες κατὰ τὸν γενικὸν ὁρισμὸν τῆς ἀποφάσεως. Ἀλλὰ παρατηρητέον ὅτι εἰδικῶς κατονομάζονται πάντα τὰ ἀξιώματα ἐκείνων, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, οἵτινες ἕνεκα τῆς ἐπισήμου θέσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ εἶχον μετοχήν τινα ἢ ἀνάμιξιν εἰς τὰ τῆς διαχειρίσεως. Τὸ ὅτι δὲ ὁ *δαφνηφόρος*, οἱ *Μολπίδαι*, δηλονότι οἱ Εὐμολπίδαι, ἢ καὶ ἄλλος τις φέρονται ὡς ἐνεχόμενοι εἰς *ἁπλῆν*, — διότι ἴσως τούτων ἡ εὐθύνη ἦν ἐλαφροτέρα, — δὲν βλέπω κατὰ τίνα τρόπον ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν γενομένην συναρμολόγησιν. Πολλὰ τῷ ὄντι ὑπάρχουσι τὰ ἀσαφῆ ὅλως καὶ ἀνεξήγητα, ἔτι καὶ μετὰ τὴν νέαν ἐνταῦθα ἐπεξεργασίαν, ἱκανὰ δὲ καὶ τὰ ἀσυμπλήρωτα, ἀλλ' οὐδὲν τὸ ἀναιροῦν τὴν λογικὴν συνέχειαν, τὸν εἱρμὸν τοῦ κειμένου ὡς συνεπήχθη.

[1] Ἴδε κατωτέρω σημείωσιν 1 ἐν σελ. 83.

Β'.

(α) εισ(ε)χō
(ιπλ) . . . . . (τ)ετονα
ες ἱερεῖς ⟨συν⟩ήθ[εις τ]ε καὶ οἱ
ἄλ](λ)οι (μ)[ὲν καῦ]στιν ὕπιόν [τε ἐπ]ιλέγον-
[τες] . . . . το]ῖς ποιουμέν[οις ἰ]ς ἱερὰς τοσ[αύτας οἰ]κ(ο)[ν](ο)-
[μίας]. . . ἐξαιρούμ]ενοι γέρας, μεθ' οὓς εἴ τ[ι πε]ριττεύοι κα[ρποῦ] καὶ ἐπε-
[δαψίλε](υ)σεν ἤδη, τοῦτο ἰς θυμιατηρ[ίω]ν κατασκευ(ὴν) ἀφορί-
(ζ)εσθ[α]ι διά τε τῆς τοῦ ἱεροφάντου καὶ τῆς τοῦ δαδού(χ)[ου οἰ](κ)ίας οἷς
καὶ ἡ πᾶσα τῶν χρημάτων τούτων σω(τ)ηρία τε καὶ [χρεία ἐ](π)ετρά-
πη, πρὸς τὸ μηδενὶ μηδαμῶς ἐξεῖναι (μ)[ετ](α)κειν(ῆ)[σαί τι τῶν ἐγ]κριθέν-
των ἅπαξ καὶ θεοῖς καθιερωμένων ὅπ[ως καὶ ὑ](πὸ) [τοῦ ἐπάρχου ἡ ἀπό](φ)[α]-
σις ἐξηνέχθη, πρὸς τὴν ἁπάντ(ω)[ν γνῶσιν].
Ἀπόφασις ἐπάρχ[ου]
Σεβῆρος Δ̌ τὴν μὲν φιλοτειμ[ίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν οἶδα]
καὶ αὐτὸς ἣν πρὸς τοὺς θεοὺς ἔ[χοντες διατελεῖτε... εἰ δέ τις]
παρακεινῆσαί τι τολ(μ)[ή]σειεν τ[ῶν καθιερωθ]έντ(ω)[ν]
δικηθήσεται τῷ τα(μ)[εί](ω) διπλ(ῆ)[ν εἰσπρᾶξαι π]αρὰ τοῦ (τ)[οῦ]-
το τολμήσαντος ὡς [ἐφ' ἱ]εροσυλί[α τούτου] γιγνομένου
προνοήσονται δὲ τ(ο)[ῦ ὅ](λ)ου μάλι(σ)[τα ὅ τε ἱεροφ]άντης καὶ ὁ
δαδοῦχος πρὸς τὸ μὴ σ[α](λ)ευθῆν[αί ποτε τοῦ](τ)ο τὸ κεφά-
λαιον μήτε τὴν ποσό(τ)ητα τῶν [καθιερωμέν](ω)ν δηναρίω Ī
μειωθῆναι, φανεροῦ ὄ[ν]τος ὅτι μ[ηδαμῶ](ς) ἐστιν ἀκίν-
δυνον ἐάν τι περιίδωσιν τούτω(ν) [μετακεινο]ύμενον
ὅσοι τὴν τειμὴν νέμονται ταύτη[ν τῆς σεμνῆ]ς βουλευτι-
κῆς ἀξίας. Αὐτὸς Ξενίων διπ(λ)[ῆν Δ](α)φνηφ⟨όρος⟩ ἁπλ⟨ῆν⟩
Ἱεροφάντης διπλῆν Ἱέρεια ⟨Καύστιδος⟩; [διπλῆν] Ἄρχων (ἐ)[πώνυμος ἁπλῆν]
Δαδοῦχος διπλῆν [Ἱ]έρεια Μο(ι)[ρῶν διπλ]⟨ῆν⟩ Μολπί⟨δαι⟩ ἁ(π)[λῆν]
Ἀρχιερεὺς διπλῆν Καὶ ὅσοι (π) . . . . ἀφ' ἑσ[τίας] . . . . .
Ἐξηγητὴς διπλῆν Φαιδυντὴς . . . .
Ἐξηγηταὶ τρεῖς διπλᾶς Διὸς ἱερεὺ[ς] . . . .
Ἱεροκήρυξ διπλῆν Ἰαχχαγωγὸ[ς] . . . .
Ἐπὶ βωμῷ διπλῆν Βουζύγη[ς] . , . .
Ἀθηνᾶς ἱέρεια διπλῆν Πυρφόρο[ς] . . . .
Δήμητρος κ⟨αὶ⟩ Κ⟨όρης⟩ διπλῆν Παναγὴς . . .
Ἱεροφάντιδες δύο διπλᾶς Ἱερεὺς θεο[ῦ] . . .
Ἱερεὺς Τρ[ιπτολέμου]

Ἐν *στίχῳ 3ῳ*, ἡ ἀνάγνωσις «ἱερεῖς συνήθεις τε *καὶ οἱ*» λίαν πιθανή. Τοῦ «*συνήθεις*» τὸ «*συν*» παραλειφθὲν κατὰ τὴν χάραξιν, παρενεγράφη ἔπειτα μικροῖς γράμμασιν ὑπεράνω τοῦ στίχου.

Τὸ ἐν *στίχῳ 4ῳ* κενόν, τὸ μεταξὺ τῶν τεσσάρων μοναδικῶν λειψάνων γραμμάτων τοῦ πρώτου θραύσματος (ἀριθμὸς Μουσείου 287),—ὧν τὸ πρῶτον φαίνεται λείψανον Λ, δυνατὸν ὅμως καὶ Κ, τὸ δεύτερον καὶ τρίτον βεβαίως ΟΙ, εἰς δὲ τὸ τέταρτον διακρίνω πρὸς τῇ καθέτῳ γραμμῇ καὶ λοξῶς ἐπηρτημένην τὴν ἀριστερὰν κεραίαν Μ,—τὸ μεταξύ, λέγω, τούτων καὶ τῶν σαφεστάτων CTINYΠΙΟΝ τοῦ δευτέρου θραύσματος (ἀρ. Μουσείου 288) κενόν, χωροῦν βεβαίως πέντε γράμματα, συνεπλη-

ρώθη ὧδε· «*ἄλ*](*λ*)*οι* (*μ*)[*ὲν καῦ*]*στιν*». Τὸ δὲ μεταξὺ τοῦ δευτέρου τούτου θραύσματος καὶ τοῦ τρίτου (ἀρ. Μουσείου 291) κενόν, ὅπερ ἀσφαλῶς ἐκ τῶν κατωτέρω (στίχος 7) ὁρίζεται δεκτικὸν τεσσάρων γραμμάτων, συνεπληρώθη οὕτω· «*ὕπιόν* [*τε ἐπ*]*ιλέγον*», — ἤτοι ἐν συνεχείᾳ «*ἄλλοι μὲν καῦστιν ὕπιόν τε ἐπιλέγον* | *τες*».— *Καῦστις*, «ἐπώνυμον Δήμητρος», καθ' Ἡσύχιον, ἐν τῇ λέξει. Ἀλλὰ καὶ «ἡ ἔκφυσις τῶν σταχύων» καὶ «*πυροὶ ἁδρυνόμενοι καὶ χόρτος*· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ *ἀμφίκαυστις* . . . καλεῖται δὲ καὶ *εὔστρα*» [1]. Ἐνταῦθα δὲ τὸ νόημα δεικνύει *εἶδός τι πυρῶν*, ἤτοι *σίτου*.— *Ὕπιον* δὲ ἢ *ὕπιος* τί; *Ὕπιος* ἐπώνυμον Διός, κατὰ τὸ *Μέγα Ἐτυμολογικόν*· ἀλλ' ὡς τὴν *καῦστιν* μεμαρτυρημένως, οὕτω δυνάμεθα ἴσως *ὕπιον* νὰ δεχθῶμεν ἐπίθετον δηλωτικὸν εἴδους σίτου ἐκ τῆς Ποντικῆς Ἡρακλείας καταγομένου, ἔνθα *Ὕπια* ὄρη καὶ *Ὕπιος* ποταμός [2].

Ἐν *στίχῳ 5ῳ*, ἡ μὲν ἐλλείπουσα ἀρχὴ μέχρι τῶν γραμμάτων ΙϹΠΟΙΟΥΜΕΝ εἶχε βεβαίως 17 ἢ 18 γράμματα, ὡς δεικνύουσιν οἱ ἑπόμενοι στίχοι 7ος καὶ 8ος. Τούτων τῶν γραμμάτων τὰ τρία πρῶτα ἀποτελοῦσι τὴν βεβαίαν κατάληξιν *τες* τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ προηγουμένου στίχου· «*ἐπιλέγον* | *τες*».— Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν τελευταίων γραμμάτων τοῦ πρώτου θραύσματος (ἀριθ. Μουσείου 287) ΙϹΠΟΙΟΥΜΕΝ καὶ τῆς ἀπέναντι ἐπὶ τοῦ δευτέρου (ἀριθ. Μουσ. 288) συνεχείας ϹΙΕΡΑϹΤΟϹ κενὸν χωρεῖ τρία ἢ τέσσαρα ἢ καὶ ἐστενοχωρημένως πέντε γράμματα. Ἐνταῦθα δυνατὸν ν' ἀναγνώσῃ τις καὶ οὕτω· « . . . *ις ποιούμεν*[*οι*

[1] *Ἡσύχιος* ἐν λ. «*εὔστρα*· . . . καὶ ὁ στάχυς, ὅταν μήπω πέπειρος ὢν ἀποφλογισθῇ».— *Μέγα Ἐτυμολογικόν*, ἐν λ. *Ἀμφίκαυστις*· «ἡ ὡρίμη (διόρθωσις ἐκ τοῦ *ὀρεινή*, κατ' *Εὐστάθιον*, *Ὀδυσ*. δ, 1446· ἀλλὰ γραπτέον *πρωΐμη*) κριθή, ἣν ἡμεῖς εὔστραν (Εὐστάθιος: «*εὔστραν*») καλοῦμεν . . . Οἱ δὲ τὴν πρώτην ἔκφυσιν τῶν πυρῶν, ἣν λήϊον προσαγορεύουσιν ὡραῖον, *διὰ τὸ τοὺς πρωΐμους, καέντων τῶν ἀχύρων, ἐπιτηδείους εἶναι εἰς τροφήν*». Ἐν δὲ λ. «*εὔστρα*· . . . *ὁ στάχυς ὅταν μήπω πέπειρος ἀποφλογισθῇ*». Ἐν λ. «*πυροί*· . . . . σημαίνει καὶ τὴν κριθήν». Πρβ. *Ἡσύχ*. ἐν λ. «*κριθή*· *πυροί*».— Ἡ λέξις *εὔστρα* περιεσώθη μέχρι σήμερον παρὰ Μεγαρεῦσιν οὕτως· *οὔστρα* (ἡ) Σημαίνει δέ, κατ' ἐξήγησιν ἣν ἔχω ἔγγραφον προκρίτου Μεγαρέως, τοῦ πρώην Δημάρχου κ. Σ. Ἀραπάκη, «*τοὺς στάχυς τοῦ σίτου* (οὐχὶ καὶ τῆς κριθῆς) *τοὺς ἀώρους, οὓς καίουσι καὶ τρώγουσιν οἱ Μεγαρεῖς*», αὐτὸ τοῦτο τὸ παλαιόν· «*ὁ στάχυς ὅταν μήπω πέπειρος ὢν ἀποφλογισθῇ*». Ὅτι *εὔστρα* καὶ *οὔστρα* δασυντέα πρόδηλον.

[2] *Μέγα Ἐτυμολογικόν*, ἐν λ. *Ἴμφιος*, *Ἄνιος*, *Ὕπιος*. *Στέφανος Βυζάντιος*, ἐν λ. *Ὕπιος*.

τὰ]*ς ἱερὰς τοσ*[*αύτας*]» ἢ οὕτω «*τοῖς ποιουμέν*[*οις τὰ*]*ς ἱεράς*» ἢ « . . . . . *τῆ*]*ς ἱερᾶς τοσ*[*οῦτον*]».— Μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου (ἀρ. Μ. 291) θραύσματος, τὸ τελευταῖον C ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι Κ χωρίζεται διὰ κενοῦ χωροῦντος 6-7 γράμματα. Κεῖται δὲ τὸ Κ τοῦτο εὐδιάκριτον ἐπ' αὐτῆς τῆς ὁριζοντίου τομῆς εἰς δύο τοῦ τρίτου θραύσματος καὶ μετ' αὐτὸ ἀμέσως εὐδιάκριτον ὡσαύτως Ο διχοτομημένον, μεθ' ὃ ἓν γράμμα κατεστραμμένον καὶ μετὰ τοῦτο ἄλλο, οὗ ἀσθενῆ ἴχνη ἄνω καὶ κάτω τῆς τομῆς φαίνονται ἡμῖν ὡς δεύτερον Ο. Ἐκ τούτου ἐτολμήσαμεν τὴν ἀνάγνωσιν· *τοσ*[*αύτας οἰ*]*κ*(*ο*)[*ν*](*ο*)|*μίας* [1].

Ἐν *στίχῳ 6ῳ*, τὰ μὲν πρῶτα τῶν ἐλλειπόντων ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἐν ὅλῳ γραμμάτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ προηγουμένου στίχου, ἣν ἐσημείωσα ἤδη ἀνωτέρω· «*οἰκονο*|*μίας*». Τῶν δὲ πρώτων ἀναγινωσκομένων ΕΝΟΙ ἡ συμπλήρωσις (μετὰ τὴν βεβαίωσιν ὅτι ὀρθῶς ὁ κ. Σκιᾶς ἀνέγνωσε τὴν ἀμέσως ἑπομένην λέξιν «*γέρας*»), εὔκολος, ὑπαγορευομένη ὑπὸ τοῦ νοήματος εἰς «*ἐξαιρούμ*]*ενοι*».— Μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου θραύσματος κενὸν τριῶν γραμμάτων, ὡρισμένως, *ιπε*, μεταξὺ δὲ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου χῶρος κενὸς 4 ἕως 5 γραμμάτων, ἔνθα ἡ ἔννοια ὑπαγορεύει τὴν συμπλήρωσιν «*κα*[*ρποῦ*».

Ἐν *στίχῳ 7ῳ*, οὗ τινος ἐλλείπει μόνη ἡ ἀρχή,— γράμματα ἀσφαλῶς πέντε ἢ ἕξ καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἕκτου ἢ ἑβδόμου,—ὁδηγούμενος ἔνθεν μὲν ὑπὸ τῶν λειψάνων τούτου, ὅπερ μόνον Ι ἢ Υ εἶναι δυνατὸν (μᾶλλον δὲ Υ ἕνεκα τῆς ἑκατέρωθεν φαινομένης εὐρυτέρας ἀποστάσεως), ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ἀρχῆς τῆς λέξεως καί, ἐπὶ πᾶσιν, ὑπὸ τῆς ἐννοίας, ἔγραψα, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς ἐπιγραφῆς «*ἐπεπλεόνασεν*» τὴν λέξιν «*ἐπεδαψίλευσεν*» Δυνατὸν ὅμως ν' ἁρμόζῃ ἐκεῖ καὶ ἄλλη τις παραπλήσιος, οἷον *ἐπεχρημάτισεν* κλπ. *Ἐπεδαψίλευσεν*, ἀμεταβάτως =*ηφθόνησεν*. *Ἐπεχρημάτισεν*, ὡσαύτως ἀμετά-

[1] *Οἰκονομίας* Ἡ λέξις ὡς σημαίνουσα *διαμερισμόν*, *διανομήν*, *βράβευσιν*, *ὁρισμὸν ἀμοιβῆς* δυνατὸν νὰ ἔχῃ θέσιν ἐνταῦθα, ἔνθα πρόκειται περὶ διαλογῆς ἱεροῦ καρποῦ καὶ προεξαιρέσεως μερίδος ὑπὲρ τῶν ἱερέων λόγῳ ἀμοιβῆς (*Ἡσυχ*. ἐν λ. *οἰκονομία*. *Σουΐδας* ἐν λ. *οἰκονομία*, *βραβεύει*, *βραβευτής*).—Ἀλλὰ καὶ ὡς σημαίνουσα *διοίκησιν ἔργου ἢ ὑποθέσεως*, ὁποῖον καὶ τὸ εἰς τοὺς ἱερεῖς ἀνατεθειμένον· ὑπὸ τοιαύτην τινὰ ἔννοιαν παρελήφθη ἄνω ἐν τῇ δοκιμαστικῇ κατασκευῇ τῆς φράσεως.

6ατον = συνέλεξε χρήματα (*Ἡσύχιος* ἐν λ. *χρηματίζει*. *Πολυδ*. Γ' 113. Ἀντιτίθεται ὁ *Σουΐδας* ἐν λ. *χρηματίζεσθαι*).

Οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἀποκατάστασις ἡμιτελὴς μὲν καὶ ἀμφίβολος τῶν στίχων 3-7, παρέχουσα ὅμως εἰς τὸ κείμενον γενικήν τινα ἔννοιαν, ἐπαρκῆ εἰς κατανόησιν τοῦ θέματος περὶ οὗ ἡ ἐπιγραφὴ πραγματεύεται· «*ἱερεῖς συνήθεις τε καὶ οἱ . . . . ἄλλοι μὲν (;) καῦστιν ὑπιόν τε ἐπιλέγοντες, οἱ δὲ (;) . . τοῖς ποιουμένοις ἰς ἱερὰς τοσαύτας οἰκονομίας (;) ἐξαιρούμενοι γέρας*· μεθ' οὓς εἴ τι περιττεύοι καρποῦ καὶ ἐπεδαψίλευσεν ἤδη, τοῦτο εἰς θυμιατηρίων κατασκευὴν ἀφορίζεσθαι». Πρόκειται ἐνταῦθα ὁρισμός, ὡς ὀρθῶς ὑπετόπασεν ὁ κ. Σκιᾶς (*Ἐφ. Ἀρχ* 1899 ἐν σελ. 221), περὶ καρποῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν Δήμητρος καὶ Κόρης, οὗ τὰ περισσεύματα, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκουσῶν θυσιῶν καὶ τὴν προεξαίρεσιν τῶν εἰς τοὺς ἱερεῖς ἀνηκόντων γερῶν (ἱερωσύνων, ἀμοιβῶν, δωρεῶν), προστάσσει τὸ κείμενον, τρεπόμενα διὰ πωλήσεως εἰς χρῆμα, νὰ δαπανῶνται εἰς κατασκευὴν ὡρισμένου εἴδους ἀναθημάτων *θυμιατηρίων*, ὃν τρόπον καὶ ἐν ἔτει 431 π. Χ., ἐπὶ Περικλέους, βλέπομεν ψήφισμα ἀττικὸν ἐπιτάσσον τοῖς ἱεροποιοῖς, μετὰ τὴν εἰς θυσίας δαπάνην ἐκ τῆς ἑκάστοτε «*κατὰ τὰ πάτρια*» προσφερομένης ἀπαρχῆς, νὰ πωλῶσι μετὰ τῆς Βουλῆς τὸν σῖτον καὶ τὰς κριθάς, τὸν καρπόν, καὶ «*ἀναθήματα ἀνατιθέναι τοῖν θεοῖν ποιησαμένους, ἅττ' ἂν τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων δοκῇ καὶ ἐπιγράφειν τὰ ἀναθήματα, ὅτι ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπαρχῆς ἀνεθέθη καὶ Ἑλλήνων τὸν ἀπαρχόμενον*»[1]. Ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ Ε' πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, μέχρι τῶν μέσων καὶ πέραν ἔτι τοῦ δευτέρου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, τοῦ χρόνου δηλονότι εἰς ὃν ἀνήκει ἡ ἐνταῦθα ἐξεταζομένη ἐπιγραφή, βλέπομεν ἐξακολουθοῦσαν τὴν ἤδη καὶ ἐπὶ Περικλέους *πάτριον* ἀφιέρωσιν *δημητρείου καρποῦ* εἰς τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερόν, οἰκονομουμένου κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου, γενικῶς εἰπεῖν, τρόπον[1]. Ὤχοντο μὲν ἀνεπιστρεπτεὶ οἱ σύμμαχοι καὶ ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἡ αὐτονομία τῶν ἑλληνίδων πόλεων καὶ ἡ ἐλευθέρα Βουλὴ καὶ οἱ Ἱεροποιοὶ οἱ ὑπὸ τῆς πόλεως κληρούμενοι ἢ ἐκλεγόμενοι καὶ ὁ Δῆμος ὁ τὰ πάντα, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀναθημάτων τῶν εἰς τὰς ἐν Ἐλευσῖνι θεὰς κατασκευαστέων, ὁρίζων· — ἀλλ' ὁ σῖτος καὶ αἱ κριθαί, πτωχότερα ὑπὸ πτωχοτέρων, ἐξηκολούθουν νὰ προσφέρωνται εἰς τὸ ἱερόν· καί, ἀντὶ τῶν ἐλευθέρων ἀρχῶν, ὁ ῥωμαῖος Ἔπαρχος νὰ ἐγκρίνῃ καὶ κυροῖ ἐν ἰδίᾳ ἀποφάσει τὰ εἰς τὴν ἱερὰν κοινότητα περὶ αὐτῶν δόξαντα, περί τε τῆς ἄλλης οἰκονομίας τοῦ καρποῦ καὶ περὶ τῆς ἐπευωνίσεως τοῦ περισσεύματος καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀργυρίου τοῦ ἀπ' αὐτοῦ κατασκευῆς καὶ ἀναθέσεως θυμιατηρίων.[2]

[1] «*Καὶ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀπαρχόμενον*»· οὕτως ἀναγινώσκεται νῦν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐπιγραφῆς, εἰς ἣν παραπέμπομεν κατωτέρω ἐν σημειώσει . . . . Ἀλλά, μετὰ τὸν Εὐστρατιάδην, ὁ Foucart ἀνέγνω· «*καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀπαρχομένων*», ἐννοῶν ὅτι τὰ ἀναθήματα ἐπεγράφοντο ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπαρχῆς καὶ ἀπὸ τῶν ἀπαρχομένων Ἑλλήνων, ἡνωμένων καὶ κατὰ διάκρισιν ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν ἀπειργμένων τῆς ἀπαρχῆς (Bull. de Corr. Hell., IV, σ. 238-241). Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Foucart, ἐπὶ τῶν ἀναθημάτων ἐφέροντο τῶν ἀποπεμπουσῶν τὰς ἀπαρχὰς ἑλληνίδων πόλεων τὰ ὀνόματα σὺν τῷ τῶν Ἀθηνῶν, ἡνωμένως, ὃν τρόπον μετ' Ἀδριανὸν βλέπομεν ἁπάσας συλλήβδην ἀναγεγραμμένας ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Συνεδρίου τῶν Πανελλήνων*». Ἐν τῇ ἱδρύσει τοῦ συνεδρίου τούτου, ὑπόδειγμα βεβαίως προτεθειμένον εἶχεν ὁ φιλέλλην Αὐτοκράτωρ τὸ τοῦ Περικλέους ψήφισμα· «*πάντας Ἕλληνας τοὺς ὁπήποτε κατοικοῦντας Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἱερῶν*, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρβαροι, *καὶ τῶν θυσιῶν*, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ὅτε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο, καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλέωσιν πάντες ἀδεῶς καὶ *τὴν εἰρήνην ἄγωσιν*». (*Πλούταρχος*, ἐν βίῳ *Περικλέους*, 17). Διὰ τοῦτο, βέβαιον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι, ὡς ἐπὶ Περικλέους, *συγγραφαῖς καὶ ψηφίσματι τοῦ Δήμου πανελληνίως ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς ἀπαρχῆς*, οὕτω καὶ ἐπ' Ἀδριανοῦ ὡρίσθησαν, ὅτε ἵδρυσε τὸ *Συνέδριον τῶν Πανελλήνων*, ἀληθῆ *σύλλογον τῶν βουλευσομένων περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἱερῶν καὶ τῶν θυσιῶν*, ἃς ὤφειλον οἱ Ἕλληνες *ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ τὴν εἰρήνην ἄγοντες*.

[1] Περὶ τῶν διαχειριζόντων τα τῶν θυσιῶν καὶ διοικούντων τὰ Ἐλευσίνια κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἴδε *Ἀριστοτέλους*, *Ἀθηναίων Πολιτείας* XXX καὶ LIV. — Ἡ δὲ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ ἀνακτέα εἰς τοὺς τῶν Ἀντωνίνων χρόνους, (138-180 μ. Χ.), εἰ μὴ τὸ προγεγραμμένον τῆς *Ἀποφάσεως Ἐπάρχου* ὄνομα «*Σεβῆρος*» ἀνήκει, οὐχὶ εἰς τὸν Ἔπαρχον, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτε καταβιβάζεται ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος (Σεπτίμιος Σεβῆρος. 193-211 μ. Χ.). Τὴν περὶ τοιαύτης ἐνδείξεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὀνόματος ὑπόνοιαν, φαίνεταί πως ἐνισχύον τὸ παρακολουθοῦν αὐτῷ ἰδιόρρυθμον σῆμα ἢ σύμβολον, οὗ τινος ἐξήγησιν ἀκριβῆ μάτην ἀνεζήτησα.

[2] CIA. IV, I, 27 b (Suppl. II). — Ἐν CIA. IV, σ. 174 ἀριθ. 225 k, βλέπομεν τοὺς *ἐπιστάτας* παραλαμβάνοντας παρὰ τῶν *ἱεροποιῶν* «ἀργύριον ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς ἀπαρχῆς τοῖν θεοῖν». Πρβ. CIA. I, ἀριθ. 32. — Ἐν *Ἐφημ. Ἀρχαιολ.* 1894, σ. 84, ἀριθ. 29 καὶ 30, ἴδε δύο βάθρα ἀναθημάτων ἱδρυθέντων ὑπὸ τῶν *Πανελλήνων* «ἐκ τῆς τοῦ *δημητρείου καρποῦ ἀπαρχῆς*», κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, τὸ πρῶτον ἴσως ἐν ἔτει 122-123 μ. Χ., ἐπὶ Ἀδριανοῦ, ἂν ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένος ἄρχων *Φλαούϊος Ἀμφικλῆς* ταυτισθῇ πρὸς τὸν ἐκ μόνου τοῦ οἰκογενειακοῦ *Φλαουΐος* μέχρι τοῦδε γνωστὸν ἄρχοντα τοῦ ἔτους τούτου (Pauly-Wissowa, Real Encyclopaedie, ἐν λ. Archontes, σ. 595). Περὶ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ δευτέρου βάθρου ἐπιγραφῆς ἴδε ὅσα ἐν Bull. de Corr. Hell. (ἔνθα ἀνωτέρω)

Ἐν *στίχῳ 8*ῳ, τὴν παλαιοτέραν ἀνάγνωσιν «*ἐπι-μελε*]*ίας*» ἀπεδοκίμασα, πεισθεὶς ὅτι ὁ κενὸς χῶρος δὲν δέχεται πλείονα τῶν ἓξ γραμμάτων, ὧν τὸ ἕκτον φαίνεται ὅτι ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ πρὸς δεξιὰ τελευταίου θραύσματος ἴχνος, δεικνῦον αὐτὸ Κ. Διὸ καὶ ἔγραψα ἀνωτέρω «*δαδούχ*[*ου οἰ*](*κ*)*ίας*». — Ὡσαύτως δὲ ἐν *στίχῳ 9*ῳ, διὰ λόγους δυσχωρίας, ἀντικατέστησα τὴν πρώην τεθειμένην ἐκεῖ λέξιν «πρόνοια» διὰ τῆς ταὐτοσήμου καὶ οὕτω κατὰ τοὺς ταπεινοὺς χρόνους εὐχρήστου λέξεως «*χρεία*»[1].

Κατὰ ταῦτα, εἰς τὸν οἶκον ἱεροφάντου καὶ δᾳδούχου ἀνετίθεντο τὰ τῆς κατασκευῆς θυμιατηρίων καὶ ἡ πᾶσα τοῦ χρήματος σωτηρία τε καὶ ἐπιμέλεια[2].

Ἐν *στίχῳ 10*ῳ, «*μετακεινῆσαί τι*», ἀντὶ τοῦ τέως «*μετακεινεῖν*».

Ἐν *στίχῳ* 19ῳ, «*προνοήσονται δὲ το*[*ῦ ὅλ*]*ου*» οὐχὶ «*τ*[*ούτ*]*ου*», καὶ διότι σώζεται τὸ πρῶτον Ο σχεδὸν ἀκέραιον καὶ διότι τὸ κενὸν θέλει τρία γράμματα καί, πρὸς τούτοις, διότι τοῦ τρίτου γράμματος, παρὰ τὸ τελικὸν ΟΥ, σώζεται ἴχνος λοξὸν δεξιοῦ σκέλους Λ.

Ἐν *στίχῳ 20*ῳ, καλῶς ἐπέμεινεν ὁ κ. Σκιᾶς εἰς τὴν λέξιν «*τοῦ*]*το*», βεβαίου ὄντος τοῦ ΤΟ.

Ἐν *στίχῳ 25*ῳ, οὔτε «*Ξενιιφν*» οὔτε «*Ξενοφν*», ἀλλὰ σαφέστατα «*Ξενίων*»[3]. — Πρὸ δὲ τοῦ «*δαφνηφόρος*» διέγραψα τὸ κακῶς προστεθὲν «*ἱερεύς*».

Ἐν *στίχῳ 26*ῳ, «*Ἱέρεια* Κ˴˴». Τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου φαινόμενα χαράγματα δὲν ἐπιτρέπουσι βεβαίωσιν ὅτι μετὰ τὸ Κ ἔχομεν λείψανα ΑΥ, ὅτε ἀφ' ἑαυτῆς ἐμφανίζεται ἡ Δήμητρα ὡς *Καῦστις*. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατωτέρω ἔχομεν ἱέρειαν *Δήμητρος καὶ Κόρης*, ἐκεῖ δὲ ἄλλως βλέπομεν συντετμημένον ταύτης τὸ ὄνομα (τῆς Κόρης) καὶ οὐδὲν ὄνομα θεᾶς ἀπὸ Κ ἀρχόμενον ἔρχεται ἐνταῦθα συνεπαγόμενον δικαίωμα προτιμήσεως ἢ ἴσον[1], τὸ τῆς *Καύστιδος* δὲν φαίνεται, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἄξιον ἀπελάσεως.

Ἐν *τῷ αὐτῷ στίχῳ*, μετὰ τὴν λέξιν «*ἄρχων*» (τὸ ΩΝ ἐπιγεγραμμένον τοῦ ἀρχικῶς ἐκ παραδρομῆς χαραχθέντος καὶ ἀτελῶς ἔπειτα ἀποξεσθέντος ΟΝΤ) ἀκολουθεῖ σαφὲς ἴχνος Ε. Ἄρα· «*ἄρχων ἐ*[*πώνυμος*]».

Ἐν Ἀθήναις, κατ' Ἀπρίλιον 1900.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

γράφει ὁ Foucart, τελευταῖος πρὸ τοῦ κ. Σκιᾶ ἀναδημοσιεύσας αὐτήν. Τὰ βάθρα ταῦτα ἐξεταστέον μὴ ἐστήριζον *θυμιατήρια*, ἀναθήματα τῶν Πανελλήνων. Περὶ δὲ θυμιατηρίων, ἐκτὸς ὅσων ὑπεδείξαμεν ἐν Mitth. XXII, σ. 384, ἴδε καὶ τὰ ὑπὸ O. Rubensohn, ἐν τῷ αὐτῷ γερμανικῷ περιοδικῷ (XXIV-1899-, σελ. 56 μετὰ τοῦ πίνακος VIII, 2-3) γεγραμμένα.

[1] *Σουΐδας*, ἐν τῇ λέξει· «ὑπόθεσις, πρόνοια», ἔνθα καὶ τὸ τοῦ Πολυβίου «παρέχεσθαι χρείαν τοῖς κοινοῖς πράγμασιν».

[2] Εἰς τὸν ἱεροφάντην καὶ τὸν δᾳδοῦχον ἦν ἀνατεθειμένη καὶ τὸν πέμπτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἡ περὶ τῆς ἀπαρχῆς καὶ τῶν θυσιῶν φροντίς, κατὰ τὰ ἐν στίχοις 26-30 καὶ 36-40 τῆς ἄνω ἐν σελ. 83, σημ. 1, μνημονευθείσης ἐπιγραφῆς. Ἀλλ' εἰς τοὺς ἱεροποιοὺς ἦν τότε παραδεδομένη ἡ διαχείρισις καὶ ἡ πώλησις, συμπραττούσης εἰς ταύτην καὶ τῆς Βουλῆς. Ἴδε ὅσα περὶ τούτων λέγει ὁ Foucart, (ἔνθα ἀνωτέρω) μνημονεύων καὶ τοῦ ἀξίου παραθέσεως ἐνταῦθα χωρίου Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος· «τὸ δὲ δὴ μέγιστον καὶ θειότατον, μόνην γὰρ ταύτην τὴν πανήγυριν *εἷς οἶκος συλλαβὼν εἶχε* κλπ.» Εἰς τὸν οἶκον τοῦτον εὐνόητον ὅτι ἀνατίθεται τοιαύτη πρόνοια.

[3] *Ξενίων*· κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν ὄνομα κύριον. Ἀλλ' ὁ κ. Σκιᾶς δέχεται τὴν λέξιν γενικὴν πληθυντικὴν τοῦ *ξένια*, κατὰ τὸ ὧδε ἑπόμενον σημείωμα, ὅπερ κατὰ παράκλησίν μου ἔγραψεν ὅπως καταχωρισθῇ ἐνταῦθα:

«Ἐπὶ τοῦ λίθου κεῖται ἀληθῶς ΞΕΝΙΩΝ, ἀβλέπτημα δ' ἐμοῦ ἦτο ὅτι τὸ πρῶτον ἀντὶ τοῦ Ω ἀνεγνώσθη Φ, ἐξ οὗ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποτελεσθῇ γνωστή τις λέξις. Τὸ ἀβλέπτημα ὀφείλεται εἰς γραμμήν τινα σχηματιζομένην ὑπὸ τοῦ ῥύπου τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου κάτωθι τοῦ Ω καὶ φαινομένην ὡς οὐρὰν Φ, ἥτις διακρίνεται μὲν καὶ ἐν τῇ φωτοτυπίᾳ, ἀλλ' ἔτι ἐμφανεστέρα ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, ἐν ᾧ τὰ χαράγματα τῶν γραμμάτων δὲν ἀποτελοῦσι τοσοῦτον ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ὡς ἐν τῇ φωτογραφίᾳ. Ἡ ἀνάγνωσις ὅμως αὕτη δὲν ἀναιρεῖ τὰ ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1899 σελ. 218 ἑξ. γεγραμμένα, φρονῶ δ' ἔτι καὶ νῦν ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ὁρίζονται αἱ μερίδες, ἃς ἕκαστον μέλος τοῦ ἐλευσινιακοῦ ἱερατείου ἐδικαιοῦτο νὰ λαμβάνῃ ἐκ τῶν προσόδων κεφαλαίου τινός, περὶ ὧν προνοεῖ ἡ ἀπόφασις τοῦ ἐπάρχου. Ἀναγινώσκω λοιπὸν τὸ ΞΕΝΙΩΝ ὡς πληθυντικὴν γενικὴν τοῦ ὀνόματος *ξένιον*, ἤτοι δῶρον διδόμενον τοῖς ξενιζομένοις, πιστεύω δ' ὅτι διὰ τοῦ *αὐτὸς ξενίων διπλῆν* ὁ ἔπαρχος ὁρίζει τὴν ἑαυτοῦ μερίδα, ἣν ἔμελλε νὰ λαμβάνῃ παρὰ τῶν διοικούντων τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν ἀντὶ ξενίων ἤτοι ὡς ξενιζόμενος ὑπ' αὐτῶν. Ἕνεκα δὲ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπάρχου ἡ μερὶς αὐτοῦ ὁρίζεται πρωτίστη τῶν ἄλλων, ἕπονται δὲ αἱ μερίδες τοῦ ἱεροφάντου καὶ τοῦ δᾳδούχου καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ τάξιν ἱεραρχίας».

Α. Ν. ΣΚΙΑΣ

[1] Ἐκτὸς ἴσως τῆς *Καλλιγενείας*.

ΚΕΦΑΛΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

(Πίναξ 5).

Ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1889-1890 παρὰ τὸν Πύργον τῶν Ἀνέμων γενομένων ἀνασκαφῶν[1], αἵτινες, ὡς γνωστόν, προήγαγον εἰς φῶς τὴν καλουμένην *Ἀγορὰν τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων*, εἶνε καὶ ἡ κεφαλὴ ἣν δημοσιεύομεν ἐνταῦθα (πίναξ 5).

Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἔκειτο ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1898 μετὰ καὶ ἄλλων εὑρημάτων ἀρχαιολογικῶν ἧττονος λόγου ἀξίων, ὅτε ἐπισκεψάμενος ἡμέραν τινὰ τὰ ἐκεῖ ἔκτοτε ἀφεθέντα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα ἐπέστησα τὴν προσοχήν μου ἐπ᾽ αὐτῆς, ἣν καὶ λαβὼν ἐκόμισα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον καὶ κατέγραψα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν γλυπτῶν ὑπ᾽ αὔξ. ἀριθ. 1762.

Ἡ κεφαλὴ αὕτη ὑπερφυσικοῦ μεγέθους καὶ Πεντελησίου μαρμάρου οὖσα, σῴζεται μετὰ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ σημείου, ἐν ᾧ συνεσωματοῦτο μετὰ τοῦ κορμοῦ· ὅλον ὕψος 0.40. Ἡ ῥὶς εἶνε ἀποκεκρουμένη, ὀφθαλμοί, κάτω χεῖλος καὶ πώγων μικρὸν ἀποτετριμμένα[2]. Ἐν τῷ μετώπῳ ἐνεχαράχθη ἀτέχνως ὑπὸ χριστιανικῆς βεβαίως χειρὸς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ δι᾽ οὗ ἡ εἰδωλολατρικὴ θεὰ μετεβλήθη εἰς χριστιανὴν ἁγίαν, ἢ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θεομήτορα Μαρίαν. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Ἀληθῶς ἡ κεφαλὴ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ μία τῶν ὡραιοτέρων τοῦ ἡμετέρου Μουσείου καὶ ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐν ἔτει 1823 ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Προβηγκικῆς πόλεως Arles (Ἀρηλάτῳ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων) εὑρεθεῖσαν καὶ ἐν τῷ Μουσείῳ αὐτῆς ἀποκειμένην κεφαλὴν Ἀφροδίτης, ἀντιτύπου τῆς Κνιδίας. Νομίζομεν περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν Arles ὡς καὶ ἐν τῇ ἀστυγείτονι Μασσαλίᾳ καὶ γενικῶς καθ᾽ ἅπασαν τὴν Προβηγκίαν μέγας τὸ πάλαι ἀνεπτύχθη πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἐπιστήμη μέχρι τοῦ Ϛ´ μ.Χ. αἰῶνος μεγάλως ἤκμασαν αὐτόθι[1]. Ἀπόδειξις τὰ πολλὰ ἐκεῖ εὑρεθέντα ἀρχαῖα ἀντικείμενα τέχνης ἐναποκείμενα ἐν τῷ Μουσείῳ Baurely, ἐν τῷ τῆς Λυὼν καὶ ἄλλοις, ἡ δὲ θεία λειτουργία ἐν Ἀρηλάτῳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ´ αἰῶνος ἐτελεῖτο ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως.

Ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς πρὸς τὴν ἐν Arles καταφανὲς γίνεται ὅτι καὶ αὕτη παρίστησι τὴν θεὰν Ἀφροδίτην εἰς ὑπερφυσικὸν μέγεθος, ὡς παρίσταντο σχεδὸν πάντα τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἤτοι τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, καθ᾽ ἣν ἐποιήθη καὶ αὕτη κατ᾽ απομίμησιν τῆς Πραξιτελείου Κνιδίας. Ὡς γνωστὸν ὁ Πραξιτέλης ἤρξατο ποιῶν τὸ μὲν Μαυσωλεῖον τῷ 353, τὴν δὲ Κνιδίαν τῷ 350. Μετὰ τὸ τελευταῖον λοιπὸν τοῦτο ἔτος ζητητέον τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς τῆς ἡμετέρας Ἀφροδίτης, ἥτις, ὡς ὅλα τὰ ἐκ τῆς ἀριστοτέχνιδος σμίλης τοῦ Πραξιτέλους προελθόντα καλλιτεχνήματα, ἔχει λαμπρὰν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ χείλη ἡμίκλειστα, ἐντεῦθεν δ᾽ ἡ ὅλη μορφὴ προσλαμβάνει προσμειδιῶντά τινα τύπον, χαρακτηριστικὸν τῶν ἔργων τοῦ Ἀθηναίου καλλιτέχνου.

Ἡ κεφαλὴ μικρὸν ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὦμον κλίνουσα

[1] Πρβλ. Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1890 σελ. 18.

[2] Σημειωθήτω ἐνταῦθα ὅτι κατόπιν ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως εὗρον ὅτι ἡ κεφαλὴ ἔφερε χρωματισμόν· καὶ δὴ ἡ μὲν κόμη ἦν κυανῆ, τὰ δὲ χείλη ὡς καὶ τὰ βλέφαρα ἐρυθρά, μέχρι τοῦδε δὲ σῴζονται γραμμαὶ ἐρυθραὶ κανονικαὶ κάθετοι ἄνωθεν τοῦ ταρσοῦ τοῦ δεξιοῦ βλεφάρου πρὸς δήλωσιν τῶν βλεφαρίδων.

[1] Ἰδὲ Charles Lentheric, La Grèce et l'Orient en Provence, Paris 1878 σελ. 404.

στέφεται ὑπὸ πυκνοτάτης κόμης, ἥτις περιβάλλεται δι' εὐρείας ταινίας καὶ χωρίζεται μικρὸν πρὸ τοῦ μέσου, ἤτοι ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ ἐσωτερικοῦ κανθοῦ τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ, κυματοειδῶς καὶ καλύπτουσα τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὤτων καὶ καταλήγει ὄπισθεν εἰς κόρυμβον ἐξ οὗ βόστρυχοί τινες καταπίπτουσιν οὖλοι ἐπὶ τὸν αὐχένα. Τὸ ὄπισθεν ἄκρον τοῦ κορύμβου εἶνε ἐξ ἄλλου τεμαχίου λίθου προσηλωμένου ἀρχαιόθεν διὰ σιδηροῦ γόμφου. Μικρὸν τεμάχιον τούτου ἐλλεῖπον συνεπληρώθη νῦν διὰ γύψου [1].

Ὁποία τις παρίστατο ἡ ἡμετέρα Ἀφροδίτη δὲν εἶνε εὔκολον ἐκ μόνης τῆς κεφαλῆς νὰ μαντεύσωμεν, θὰ ἦτο δὲ τολμηρὰ καὶ παρακεκινδυνευμένη πᾶσα ἀναπαράστασις αὐτῆς, ἐκτὸς ἂν ἀποδεχθῶμεν ὅτι παρίστατο ὑπὸ μίαν τῶν συνήθων τοῦ Πραξιτελείου τύπου μορφῶν.

Καὶ ἐὰν μὲν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐχαράχθη ὅτε ἡ κεφαλὴ ἵστατο εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἰδίου κορμοῦ, τότε προφανῶς πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀρχαία γυναικεία μορφὴ ἀπεικονίζετο σεμνή τις καὶ χιτῶνα περιβεβλημένη, ἵνα οὕτω κατορθωθῇ νὰ καταστῇ ὑποκείμενον λατρείας χριστιανικῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Μητρὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς θρησκείας ἡμῶν, ἢ ἐν τῷ προσώπῳ ἄλλης τινὸς ἁγίας μάρτυρος, ὧν αἱ εἰκονικαὶ παραστάσεις τόσον ἐν τοῖς περισῳζομένοις ἀρχαιοτάτοις χριστιανικοῖς γλυπτοῖς, ὅσον καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἁγιογραφικαῖς ἀπεικονίσεσιν οὐδέποτε παρεξέκλινεν τῶν αὐστηρῶν τῆς τέχνης κανόνων οἵτινες ὡς ἔστιν ἰδεῖν διήκουσι διὰ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς [2].

Τὸ ζήτημα ὅμως ἀλλάσσει ἐὰν ἀποδεχθῶμεν τὴν ἐναντίαν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ σταυρὸς ἐνεχαράχθη κατόπιν, τεθραυσμένης ἤδη τῆς κεφαλῆς ἐκ τοῦ κορμοῦ, ὅτε οὐδὲν τὸ ἄσεμνον ὑπῆρχεν ἵνα κωλύσῃ τὸν χριστιανὸν νὰ λατρεύσῃ ἐν τῇ διὰ τοῦ σταυροῦ ἐκχριστιανισθείσῃ κεφαλῇ τὴν Παρθένον Μαρίαν ἢ ἄλλην τινὰ ἁγίαν.

Ἡμεῖς κλίνομεν νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν δευτέραν θεωρίαν, ἥτις προσφυεστέρα φαίνεται, ἀποδειχθέντος ἐκ τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὴν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Arles ἀποκειμένην κεφαλήν, ὅτι εἶνε κεφαλὴ Ἀφροδίτης, διότι ἄλλως τὸ ἄσεμνον τῆς παραστάσεως πάντως θὰ ἀπέτρεπε πάντα χριστιανὸν νὰ ἐπιθέσῃ τὸ κατ' ἐξοχὴν σημεῖον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ ἀσέμνου ἐθνικοῦ εἰδώλου. Κατὰ ταῦτα φανταζόμεθα τὴν ἡμετέραν Ἀφροδίτην καθ' ὅλα ὁμοίαν πρὸς τοὺς γνωστοὺς αὐτῆς τύπους, ἤτοι ὅτι παρίστατο γυμνή.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ.

---

[1] Πρὸ τῆς διὰ γύψου συμπληρώσεως τοῦ ἐλλείποντος μικροῦ τεμαχίου ὁ σιδηροῦς γόμφος ἦτο ὁρατός, ἂν δὲ ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου οὕτω κατεσκευάσθη ἢ κατόπιν, ἀγνοοῦμεν.

[2] Πρβ. W. Amelung ἐν Römische Mittheilungen Τόμ. XII, 1897 σ. 71-74 ἰταλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον « *Di statue antiche transformate in figure di Santi* ». Ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ ταύτῃ ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἁγνῆς ἐν Agone εὕρηται ἀνδριὰς τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ, οὗ ὁ κορμὸς εἶνε ἀρχαῖος καὶ παρίστα ἢ Δία, ἢ αὐτοκράτορά τινα καθήμενον, μετεποιήθη δὲ εἰς Ἅγ. Σεβαστιανὸν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ πρὸ τῆς Porta Pia ὑπάρχει ἀγαλμάτιον τῆς Ἁγίας Ἁγνῆς ἐξ ἀλαβάστρου ἀρχαῖον, ἢ μίμησις ἀρχαίου. Ἐπίσης τῆς ἁγίας ταύτης ἔν τινι κόγχῃ ὑπάρχει ἄγαλμα ἐκ δύο ἀρχαίων τεμαχίων ἀγαλμάτων γυναικείων ἐκ κορμοῦ Ἀρτέμιδος καὶ ἐκ κεφαλῆς γυναικείας μὴ ἀνηκούσης εἰς τὸ ἄγαλμα.

Ἐπίσης ἐν τῇ κρύπτῃ τοῦ Παναγίου Σταυροῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν Ρώμῃ ὑπάρχει ἄγαλμα τῆς ἁγίας Ἑλένης κρατούσης σταυρὸν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί. Διατηρεῖται καλῶς καὶ φαίνεται ἀντίγραφον ἀρχαίας μορφῆς τῆς Ἥρας. Ἕτερον ἄγαλμα τοῦ ἁγίου Ἰωσὴφ κρατοῦντος τῇ ἀριστερᾷ ἄνθος κρίνου καὶ τῇ δεξιᾷ εὐλογοῦντος. Ἡ κεφαλὴ εἶνε τοῦ αὐτοκράτορος Πίου. Τοῦτο εὕρηται ἔν τινι αὐλῇ ὑπό τινα γυναικείαν σχολὴν καλογραιῶν ἐν τῷ Παλατίῳ Σαχριπάντε. Καὶ ἐν πλείστοις ἐπιτυμβίοις ἀναγλύφοις ἐντετειχισμένοις ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιδίῳ τοῦ Ἁγ. Ἐλευθερίου.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

(Μεθ' ἑνὸς παρενθέτου Πίνακος).

Κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον σκαπτομένης τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας Ἀρ. Ἀλεγιζάκη, πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς ἐν Πειραιεῖ ὁδοῦ Θεάτρου, τῆς διερχομένης πρὸς δυσμὰς τῆς θέσεως τοῦ θεάτρου τῆς Μουνιχίας, ἀπεκαλύφθη ὄρυγμα ὑπόγειον μετὰ θόλου κυλινδρικοῦ ἄνω, εἰς ἔκτασιν μέτρων ἕξ, ἐκ λίθου Πειραϊκοῦ, ἰσοδομικῶς κατεσκευασμένου. Τοῦτο διὰ τῆς γενομένης ἀνασκαφῆς, ἥτις προέβη μέχρι βάθους μέτρων δέκα τεσσάρων ἐν τῷ βράχῳ, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο λατομεῖον ὑπόγειον, διερχόμενον ἀπὸ Β. πρὸς Ν. μετ' ἀντιθέτως φερομένης κλίσεως, ὑπὸ τὴν ῥάχιν τὴν ἀνιοῦσαν εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τὸ λόφου τῆς Μουνιχίας, ἐφ' ἧς καὶ ἡ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο γραμμὴ τοῦ τείχους τῆς Μουνιχίας. Ἡ κλίσις αὐτοῦ εἶνε τοιαύτη, ὥστε τὸ ἄνοιγμα πίπτει που ἔξωθεν τοῦ τείχους, κατὰ τὸν καλούμενον Ἱππόδρομον τοῦ Πειραιῶς. Ὅτι εἶνε τοῦτο λατομεῖον εἶνε πλέον ἢ βέβαιον ἐκ τῶν ἔτι ἐκεῖ κατὰ χώραν κειμένων, περικεκομμένων μέν, ἀναποσπάστων δὲ ἀνέκαθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τεμαχίων λίθων διαφόρου μεγέθους, ὡς θὰ φανῇ ἐν τῷ δημοσιευθησομένῳ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἑταιρείας διαγράμματι.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὀρύγματος τούτου, τῇ ἐν τῇ ἄνω ῥηθείσῃ αὐλῇ, μετὰ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ βαθμίδας κλίμακος προστεθειμένης δι' ὅλου τοῦ πλάτους τοῦ ὀρύγματος τούτου, ἀνευρέθη πλὰξ ἐνεπίγραφος, ὕψους 0.80, πλάτους 0.54, πάχους 0.14, ἐφθαρμένη ἄνω καὶ κάτω πρὸς τὰ ἀριστερά, μετὰ φθορᾶς καὶ κατὰ τὰ δεξιά, λεία ἐντελῶς ὄπισθεν. Ἀνευρέθη δ' ἐν τοῖς ἐκεῖ χώμασιν ἔχουσα τὴν τῶν γραμμάτων ἐπιφάνειαν πρὸς τὰ κάτω. Καὶ τὰ γράμματα καὶ τὸ περιεχόμενον καὶ ἐξωτερικά τινα σημεῖα, ἐὰν πρέπῃ καὶ ταῦτα νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει, ὅπως ἰδίως τὸ ἐντελῶς λεῖον τῆς πλακὸς ὄπισθεν, θέτουσιν αὐτὴν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ τῆς ἐπισκευῆς τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἰδίᾳ τῶν τειχῶν, οἵα ἡ ἐν τῷ C. Inscr. Att. τόμῳ II, 167 μεγάλη περὶ τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν μακρῶν καὶ τῶν τοῦ Πειραιῶς, ἀλλὰ τόσον ἐφθαρμένη ἐπιγραφή.

Ἔχει δ' ἡ ἐπιγραφὴ κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς πλακὸς γραφήν, ὅπως ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι ἐκδίδοται.

Συμπληρουμένη δὲ διὰ τῶν δυνατῶν συμπληρώσεων ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ε

..........................ιος εἶπεν ἀγαθῇ τύχῃ το..........
.....................τὰ περὶ τὴν Ἠτιώνειαν καὶ τὸν ἄλλο[ν Πειραιᾶ...
..................δ]ὲ καὶ τὰ ἔλλοιπα τῶν λιθίνων τειχῶν μ.........
................ἐπ]ισκευασθῶσιν ἐπισκευάζηται δὲ καὶ τὰ........
................δεδόχθαι τοῖς νομοθέταις τοὺς μὲν ἄρχο[ντας.....
..........συγγρα]φὰς συγγράψαντας καθ' ἕκαστον τῶν ἔργων.........
..........πρυτάν]εις καὶ τὸγ γραμματέα παραλαβόντας ἐκ τ.........
...................αν αὐτὸ καθ' αὐτὸ περὶ τούτων τὴν δὲ βουλὴ[ν........
.............ὁπο]ίας δ' ἂν χειροτονήσει ἡ βουλὴ κατὰ ταῦτα........
................ταλάντων ἔργα σὺν τῷ ἐπὶ φυλὴν διδομέ[νῳ.....
..........οἰκοδο]μηθῇ τὰ τείχη. Ὅπως δ' ἂν καὶ χρήματα εἰς τ.......
.........κατὰ τὸν] ἐνιαυτὸν ἕκαστον ἐκ τοῦ προτέρου νόμο ε[ἶναι....

Ε
. . . . \ Φ , Ζ . . ΙΟΣΕΙΠΕΝΑΓΑΘΗΙΤΥΧΗΙΤΟ . . . . . .
. . . . ΤΑΠΕΡΙΤΗΝΗΤΙΩΝΕΙΑΝΚΑΙΤΟΝΑΛΛ(. . . .
. . . . ΕΚΑΙΤΑΕΛΛΟΙΠΑΤΩΝΑΙΘΙΝΩΝΤΕΙΧΩΝΜ . . . . .
. . . . ΙΣΚΕΥΑΣΘΩΣΙΝΕΠΙΣΚΕΥΑΙΗΤΑΙΔΕΚΑΙΤΑ . . . .
. . . . ΔΕΔΟΧΘΑΙΤΟΙΣΝΟΜΟΘΕΤΑΙΣΤΟΥΣΜΕΝΑΡΧΟ . . . . .
. . . . ΦΑΣΣΥΓΓΡΑΨΑΝΤΑΣΚΑΘΕΚΑΣΤΟΝΤΩΝΕΡΓΩΝ . . . . .
. . . . ΕΙΣΚΑΙΤΟΓΓΡΑΜΜΑΤΕΑΠΑΡΑΛΑΒΟΝΤΑΣΕΚΤ . . . . .
. . . . ΑΝΑΥΤΟΚΑΘΑΥΤΟΠΕΡΙΤΟΥΤΩΝΤΗΝΔΕΒΟΥΛΗΝ . . . . .
. . . . ΙΑΣΔΑΝΧΕΙΡΟΤΟΝΗΣΕΙΗΒΟΥΛΗΚΑΤΑΤΑΥΤΑ . . . . .
. . . . ΤΑΛΑΝΤΩΝΕΡΓΑΣΥΝΤΩΙΕΠΙΦΥΛΗΝΔΙΔΟΜΕ . . . . . .
. . . . ΜΗΘΗΙΤΑΤΕΙΧΗΟΠΩΣΔΑΝΚΑΙΧΡΗΜΑΤΑΕΙΣΤ/ . . . . .
. . . . ΕΝΙΑΥΤΟΝΕΚΑΣΤΟΝΕΚΤΟΥΠΡΟΤΕΡΟΥΝΟΜΟΕΠ . . . . .
. . . . ΝΤΟΥΔΙΑΜΕΣΟΥΧΩΜΑΤΟΣΑΡΞΑΜΕΝΟΝΑΠΟΤΟΥ . . . . .
. . . . ΚΑΙΜΗΑΝΗΛΩΤΑΙΕΙΣΤΑΤΕΙΧΗΥΠΑΡΧΕΙΝΔΕΚΑ . . . . .
. . . . ΚΟΝΤΑΡΧΟΥΣΕΠΕΙΔΗΟΥΓΙΓΝΕΤΑΙΗΑΙΡΕΣΙΣΑ . . . . .
. . . . ¯ΑΣΥΠΗΡΕΣΙΑΣΠΑΡΑΤΟΕΣΣΑΜΩΙΕΚΤΟΥΕΝΙΑΥ . . . . .
. . . . ΔΑΝΕΙΣΘΕΝΤΟΣΕΚΤΩΝΤΕΙΧΟΠΟΙΙΚΩΝΤΑΛΑΝΤ(. . . . .
. . . . ΕΛΛΕΙΠΗΙΕΙΣΤΑΔΕΚΑΤΑΛΑΝΤΑΜΕΡΙΞΕΙΝΤΟΥ . . . . .
. . . . ΕΙΣΦΕΡΕΙΝΔΕΚΑΙΤΟΥΣΜΕΤΟΙΚΟΥΣΤΟΕΚΤΟΝΜΕ . . . . .
. . . . ΑΥΠΑΡΧΟΝΤΑΧΡΗΜΑΤΑΕΝΤΩΙΔΕΤΩΙΝΟΜΩΙΤΕΙΧ . . . . .
. . . . ΝΕΠΙΤΗΣΠΕΜΠΤΗΣΤΗΝΔΕΤΡΙΤΗΝΕΠΙΤΗΣΕΝΑΤΗΣ(. . . .
. . . . ΜΕΛΕΙΑΝΤΩΝΤΕΙΧΩΝΚΑΙΤΟΝΑΝΤΙΓΡΑΦΕΑΤΑΑΝΑ . . . .
. . . . ΝΑΤΗΣΠΡΥΤΑΝΕΙΑΣΠΡΟΤΗΣΚΑΤΑΒΟΛΗΣΟΠΩΣΔΑΝΤ . . . .
. . . . ΥΠΙΣΜΕΝΩΝΤΩΓΧΡΗΜΑΤΩΝΕΙΔΟΤΕΣΚΑΤΑΒΑΛΛΩΣΙΝ(. . . .
. . . . ΜΙΑΣΚΑΙΤΟΥΣΕΠΙΜΕΛΗΤΑΣΤΩΜΜΕΤΟΙΚΙΚΩΝΣΥΜΜΟΡΙ(. . .
. . . . . . ΗΣΚΑΤΑΒΟΛΗΣΤΩΓΧΡΗΜΑΤΩΝΜΙΑΝΗΜΕΡΑΝΠΕΡΙΤΟΥΛΟΓΙΣΜ . . . .
. . . . . ΕΝΗΤΑΙΗΟΦΕΙΛΕΙΝΕΚΑΣΤΟΝΤΩΜΠΡΟΕΔΡΩΝΕΚΑΤΟΝΔΡΑΧΜΑΣ . . . .
. . . ΡΑΣΕΞΑΘΗΝΑΙΩΝΑΠΑΝΤΩΝΟΙΤΙΝΕΣΕΠΙΜΕΛΗΣΟΝΤΑΙΤΩΝΕΡΓΩΝ . . . .
. . . ΣΑΝΕΞΕΡΓΑΙΩΝΤΑΙΟΙΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΟΙΚΑΤΑΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΕΚΑΣ . . . .
. . ΑΤΕΡΩΙΑΥΤΩΝΤΡΕΙΣΟΒΟΛΟΥΣΤΗΣΗΜΕΡΑΣΕΚΤΩΝΤΕΙΧΟΠΟΙΙΚΩΝΤΟΥ . . .
. ΣΗΙΡΗΜΕΝΟΙΣΕΠΙΤΑΤΕΙΧΗΗΓΕΜΟΝΙΑΝΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥΟΤΑΙΙΠΑΡΑΠ . . .
ΗΕΞΕΡΓΑΙΩΝΤΑΙΕΙΝΑΙΚΑΤΑΥΤΩΝΤΑΣΑΥΤΑΣΤΙΜΩΡΙΑΣΚΑΘΑΠΕΡΠΕΙ . . .
ΥΣΜΕΤΑΤΩΝΤΕΙΧΟΠΟΙΩΝΚΑΙΤΩΝΤΑΜΙΩΝΚΑΙΤΩΜΜΑΚΡΩΝΤΕΙΧΩΝΚΑΙ . . .
¯ΑΙΩΝΤΑΙΤΑΕΡΓΑΚΑΙΕΙΤΙΝΕΣΤΩΜΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΩΝΗΕΓΓΥΗΣΑΜΕΝΩΝ/ . . .
. ΤΟΥΤΟΥΣΕΙΣΤΟΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝΤΗΝΔΕΒΟΥΛΗΝΤΗΝΑΕΙΒΟΥΛΕΥΟΥΣΑΝΙ . .
ΝΜΙΑΝΗΜΕΡΑΝΤΗΣΠΡΥΤΑΝΕΙΑΣΕΚΑΣΤΗΣΒΟΥΛΗΣΕΔΡΑΝΠΕΡΙΤΩΝΤΕΙΧ . . .
ΟΥΣΗΙΡΗΜΕΝΟΥΣΚΑΙΤΟΥΣΤΑΜΙΑΣΤΗΣΘΕΟΚΑΙΤΟΥΣΤΕΙΧΟΠΟΙΟΥΣΟΤΑ . . .
ΓΩΝΔΙΔΟΝΑΙΕΙΣΑΝΑΘΗΜΑΤΗΙΜΕΝΒΟΥΛΗΙΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑΣΔΡΑΧΜΑΣΤΟΙΣ∠ . .
ΑΣΕΚΤΩΝΤΕΙΧΟΠΟΙΙΚΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΟΠΩΣΔΑΝΚΑΙΟΙΛΙΜΕΝΕΣΚΛΕΙΩΝΤΑ, . .
ΡΑΤΗΣΠΟΛΕΩΣΜΙΣΘΟΦΟΡΟΥΝΤΑΣΚΑΙΑΛΛΟΝΤΟΜΒΟΥΛΟΜΕΝΟΝΣΥΓΓΡΑΦ/ . .
ΗΙΤΩΝΣΥΓΓΡΑΦΩΝΧΕΙΡΟΤΟΝΗΣΑΙΚΑΘΑΣΤΙΝΑΣΑΝΔΟΚΗΙΑΥΤΗΙΕΓΔΙΔΟ . .
ΠΙΤΗΝΕΜΙΜΕΛΕΙΑΝΤΩΝΤΕΙΧΩΝΕΠΙΜΕΛΕΙΣΘΑΙΚΑΙΤΟΥΤΩΝΤΩΝΕΡΓΩΝΟ . .
. ΤΗΣΠΟΛΕΩΣΤΟΔΕΑΡΓΥΡΙΟΝΕΙΝΑΙΕΙΣΤΑΥ/ΑΕΚΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΤΩΝΤΕΙ . .
. ΡΟΤΟΝΗΜΕΝΩΝΥΠΟΤΟΥΔΗΜΟΤΟΙΣΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΟΙΣΤΑΕΡΓΑΛΑΜΒΑΝΟΝ . . .
. ΜΟΣΤΙΜΟΝΙΔΟΑΛΑΙΕΥΣΦΙΛΟΔΗΜΟΣΑΥΤΟΚΛΕΟΥΣΕΡΟΙΑΔΗΣΔΙΟΔΩΡΟΣ . .
. . ΓΓΡΑΦΑΙΤΟΥΤΕΙΧΟΥΣΤΟΥΜΟΝΙΧ ΠΟΙΩΝΤΑΜΕΤΩΠΑΤΩΝΚΑΙΜΑΚΤΗΡΩ . .
. ΑΣΙΟΙΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΟΙΤΑΣΤΟΜΑΣΤΩ ΛΕΙΑΚΑΙΟΡΘΑΚΑΙΕΞΑΜΗΣΑΜΕΝΟΝ . .
ΝΑΙΘΩΝΕΠΙΤΑΤΕΙΧΗΤΕΜΟΥΣΙΝΠΕΤ ΗΝΛΑΤΥΠΗΝΤΗΝΕΓΚΕΧΩΜΕΝΗΝΕΚΤ . .
ΡΑΣΟΠΟΘΕΝΑΝΕΚΑΣΤΟΣΜΙΣΘΩΣΗΤΑ ΣΤΡΟΓΓΥΛΟΠΥΡΓΟΑΠΑΣΑΝΠΛΗΡΩΣ . .
ΙΟΜΑΛΟΥΣΚΑΙΥΓΙΟΥΣΚΑΙΠΕΛΕΚΗΣ ΣΤΟΜΠΥΡΓΟΝΑΙΘΟΙΣΜΗΕΛΑΤΤΟΣΙ . .
ΟΥΣΙΝΟΡΘΟΥΣΠΑΝΤΑΧΗΙΚΑΙΕΥΓΩΝ ΗΔΙΠΟΣΙΝΕΑΜΜΗΠΟΥΑΝΑΓΚΗΗΙΘΕ . .
ΙΟΥΣΠΡΟΣΤΑΜΕΤΡΑΑΑΝΜΙΣΘΩΣΗΤΑ ΝΑΙΕΛΑΤΤΩΠΡΟΣΤΟΧΩΡΙΟΝΤΟΔ΄ . . .
ΙΕΚΑΣΤΟΣΚΑΙΠΡΟΣΤΟΥΣΑΝΑΓΡΑΦΕ ΟΣΙΣΟΥΣΤΩΙΣΤΟΙΧΩΙΤΩΙΕΞΩΘ . . .
ΑΣΟΥΣΑΝΟΙΤΗΝΕΡΓΑΣΙΑΝΜΙΣΘΩΣΑ ΥΝΤΙΘΕΙΣΑΡΜΟΤΤΟΝΤΑΣΠΡΟ΄ . . . .
ΜΕΝΟΙΚΕΛΕΥΩΣΙΝΚΑΙΚΟΜΙΟΥΣΙΠΡ ΛΟΥΣΠΑΝΤΑΧΗΙΠΟΙΩΝΤΟΥΣΑ . . . .
ΟΣΤΟΕΡΓΟΝΑΓΟΝΤΕΣΟΠΟΙΟΥΣΑΝΚΕ ΤΟΥΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣΤΟΥΤΟΑΠΟΤ . . . .
ΛΕΥΩΣΙΠΡΩΤΟΥΣΟΙΤΗΝΕΡΓΑΣΙΑΝΜ ΘΟΙΣΔΕΧΡΗΣΘΑΙΕΙΣΤΟΠΛΗΡΩ . . . .
. ΣΘΩΣΑΜΕΝΟΙΚΑΙΚΑΘΑ,ΡΗΣΟΝΤΑΙ ΙΣΥΠΑΡΧΟΥΣΙΝΕΝΤΗΙΜΟΥΝΙΧ . . . .
. ΡΟΣΤΟΕΡΓΟΝΤΟΝΑΙΘΟΝΕΚΑΣΤΟΝΟ ΛΗΝΟΠΟΣΟΙΑΝΕΠΙΣΗΜΑΝΘΩΣΙΝ . . . .
ΥΑΝΟΙΤΗΝΕΡΓΑΣΙΑΝΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΟ ΣΙΜΟΙΟΝΤΕΣΕΙΣΤΗΝΟΙΚΟΔΟΜ . . . .
ΙΚΕΛΕΥΩΣΙΝΟΥΑΝΗΙΞΕΥΓΕΙΠΡΟΣΟ ΩΝΝΕΩΡΙΩΝΚΑΙΕΠΙΚΟΠΤΕΙΝΤ . . . .
. ΟΣΕΑΝΔΕΤΙΣΤΩΝΑΙΘΩΝΕΧΕΙΤΙΚΡ ΡΩΜΑΤΑΟΡΘΑΚΑΤΑΚΕΦΑΛΗΝ . . . .
ΡΙΟΝΜΗΜΕΙΞΟΝΗΗΜΙΠΟΔΙΟΥΟΜΗΕΣΤ ΝΤΟΙΧΟΝΤΟΥΠΥΡΓΟΥΤΟΝΕΞΩ' . . . .
. . ΑΝΕΡΟΝΚΕΙΜΕΝΟΥΤΟΥΛΙΘΟΥΕΣ ΣΤΗΣΤΗΣΕΦΟΔΟΥΤΑΥΤΑΟΙΜΙΣ . . . .
. . . . . , ΜΟΣΤΕΜΝΕΙΝΔΕΚΑΙΚΟΜΙΞ ΜΕΝΟΙΑΠΟΔΩΣΟΥΣΙΝΠΕΠΟΙΗΜ . . . .
. . . . ΥΣΠΡΟΣΤΟΕΡΓΟΝΤΟΥ ΠΑΝΤΑΟΡΘΑΚΑΙΑΡΜΟΤΤΟΝΤΑΠ . . . .
. . . . ΣΤΟΣΜΙΣΘΩΣΗΤΑ ΧΗΙΚΑΙΠΡΟΣΤΗΝΕΝΤΟΡΝΟΝΣΤΡ . . . .
. . . . ΗΜΕΡΑΝΕΚΑΣΤΗ ΥΛΑΚΑΙΤΑΣΠΡΟΣΑΓΩΓΑΣΟΜΟΙΑ . . . .
. . . . ΟΠΩΣΑΝΚΟΜΙΞΩ ΚΛΩΙΟΠΩΣΑΝΗΙΟΡΘΑΤΑΜΕΤΑΠΥ . . . .
. . . . ΙΣΧΡΟΝΟΙΣΤΟΙ ΑΚΑΙΟΙΠΥΡΓΟΙΑΠΑΝΤΑΧΗΙΚΑΙ\ . . .
. . . . ΝΑΕΤΟΥΚΟΜ ΛΙΜΑΚΕΣΠΑΡΕΧΟΜΕΝΟΙΑΥΤΟΙΑ/ . . .
. . . . ΕΚΑΤΗΝΗΜ ΙΣΚΑΙΤΟΙΣΛΙΘΟΤΟΜΟΙΣΑΝΑΓΡΑ . . .
. . . . ΛΑΒΗΙΤΑ ΑΣΚΑΙΤΑΛΛΑΠΑΝΤΑΩΝΑΝΔΕΩΝΤΑ . . .
. . . . ΝΗΤΑΙΠ ΙΣΤΟΕΡΓΟΝΤΟΥΣΛΙΘΟΥΣΤΟΥΣΕΙ . . .
. . . . ΑΜΕΝΟΙ ΟΠΛΗΡΩΜΑΤΩΙΠΥΡΓΩΙΠΡΟΣΑΞΕ . . .
. . . . \ΛΑΚΗ ΑΥΤΟΣΑΥΤΩΙΑΠΑΝΤΑΣΟΣΩΝΑΝ . . . .
. . . . ΗΕΝ ΑΙΑΠΟΔΩΣΟΥΣΙΝΤΑΥΤΑΑΠΑΝ . . . .
. . . . ' ΟΙΗΜΕΝΑΚΑΤΑΤΑΓΕΓΡΑΜΜΕ . . . . .
. . . . Ι . Κ . . . . ΤΩΙ . . . . . .
. . . .

..............ν τοῦ διὰ μέσου Χώματος ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ......
..............καὶ μὴ ἀνήλωται εἰς τὰ τείχη ὑπάρχειν δὲ κα[ὶ.........
..............κοντάρχους, ἐπειδὴ οὐ γίγνεται ἡ αἵρεσις ἀ......
..............τὰς ὑπηρεσίας παρὰ τὸ ἐς Σάμῳ ἐκ τοῦ ἐνιαυ[τοῦ....
...............δανεισθέντος ἐκ τῶν τειχοποιϊκῶν τάλαντ[α....
...............ἐλλείπῃ εἰς τὰ δέκα τάλαντα μερίζειν τοὺ[ς....
..............εἰσφέρειν δὲ καὶ τοὺς μετοίκους τὸ ἕκτον μέ[ρος...
.............τ]ὰ ὑπάρχοντα χρήματα ἐν τῷδε τῷ νόμῳ τειχ[οποιϊκὰ.......
.....τὴν δευτέραν] ἐπὶ τῆς πέμπτης τὴν δὲ τρίτην ἐπὶ τῆς ἐνάτης [πρυτανείας....
...........τὴν ἐπι]μέλειαν τῶν τειχῶν καὶ τὸν ἀντιγραφέα τὰ ἀνα[λώματα..
.............ἐ]νάτης πρυτανείας πρὸ τῆς καταβολῆς. Ὅπως δ' ἂν τ. ....
...........λελο]γισμένων τῶγ χρημάτων εἰδότες καταβάλλωσιν......
τοὺς τα]μίας καὶ τοὺς ἐπιμελητὰς τῶμ μετοικικῶν συμμορι[ῶν. .....
........τ]ῆς καταβολῆς τῶγ χρημάτων μίαν ἡμέραν περὶ τοῦ λογισμ[οῦ....
.......γ]ένηται ἢ ὀφείλειν ἕκαστον τῶμ προέδρων ἑκατὸν δραχμὰς......
...ἄνδ]ρας ἐξ Ἀθηναίων ἁπάντων, οἵτινες ἐπιμελήσονται τῶν ἔργων .....
......ὁπό]σ' ἂν ἐξεργάζωνται οἱ μισθωσάμενοι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἕκασ[τον....
....ἑκ]ατέρῳ αὐτῶν τρεῖς ὀβολοὺς τῆς ἡμέρας ἐκ τῶν τειχοποιϊκῶν τοῦ....
..τοῖ]ς ἡρημένοις ἐπὶ τὰ τείχη ἡγεμονίαν δικαστηρίου ὅταμ παραγ.....
.....ἣ ἐξεργάζωνται εἶναι κατ' αὐτῶν τὰς αὐτὰς τιμωρίας καθάπερ πε[ρὶ...
..το]ὺς μετὰ τῶν τειχοποιῶν καὶ τῶν ταμιῶν καὶ τῶμ μακρῶν τειχῶν καὶ....
ἐξεργ]άζωνται τὰ ἔργα καὶ εἴ τινες τῶν μισθωσαμένων ἢ ἐγγυησαμένων....
.....τούτους εἰς τὸ δικαστήριον, τὴν δὲ βουλὴν τὴν ἀεὶ βουλεύουσαν.....
....ν μίαν ἡμέραν τῆς πρυτανείας ἑκάστης βουλῆς ἕδραν περὶ τῶν τειχ....
...τ]οὺς ἡρημένους καὶ τοὺς ταμίας τῆς θεῶ καὶ τοὺς τειχοποιοὺς ὅταν...
....γων διδόναι εἰς ἀνάθημα τῇ μὲν βουλῇ πεντακοσίας δραχμὰς τοῖς....
...ας ἐκ τῶν τειχοποιϊκῶν χρημάτων. Ὅπως δ' ἂν καὶ οἱ λιμένες κλείωνται...
πα]ρὰ τῆς πόλεως μισθοφοροῦντας καὶ ἄλλον τὸμ βουλόμενον συγγραφὰ[ς...
....ῇ τῶν συγγραφῶν χειροτονῆσαι καθ' ἅς τινας ἂν δοκῇ αὐτῇ ἐγδίδο.....
ἐ]πὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν τειχῶν ἐπιμελεῖσθαι καὶ τούτων τῶν ἔργων ὅ.......
... .τῆς πόλεως τὸ δὲ ἀργύριον εἶναι εἰς ταῦτα ἐκ τῶν χρημάτων τῶν τει[χοποιϊκῶν........
ι]ροτονημένων ὑπὸ τοῦ δήμου τοῖς μισθωσαμένοις τὰ ἔργα λαμβάνον...........
.μος Τιμωνίδο Ἁλαιεύς, Φιλόδημος Αὐτοκλέους Ἐροιάδης, Διόδωρος............

Συ]γγραφαὶ τοῦ τείχους τοῦ Μουνιχ-
ί]ασι. Οἱ μισθωσάμενοι τὰς τομὰς τῶ
ν λίθων ἐπὶ τὰ τείχη τεμοῦσιν πετ-
ρας ὁπόθεν ἂν ἕκαστος μισθώσητα-
ι ὁμαλοὺς καὶ ὑγιοὺς καὶ πελεκήσ-
ουσιν ὀρθοὺς πανταχῇ καὶ εὐγων-
ίους πρὸς τὰ μέτρα, ἃ ἂν μισθώσητα-
ι ἕκαστος καὶ πρὸς τοὺς ἀναγραφέ-
ας, οὓς ἂν οἱ τὴν ἐργασίαν μισθωσά-
μενοι κελεύωσιν καὶ κομιοῦσι πρ-
ὸς τὸ ἔργον ἄγοντες ὁποίους ἂν κε-
λεύωσι πρώτους οἱ τὴν ἐργασίαν μ-

ποιῶν τὰ μέτωπα τῶν κλιμακτήρω[ν ...
λεῖα καὶ ὀρθὰ καὶ ἐξαμησάμενον [τ ...
ὴν λατύπην τὴν ἐγκεχωμένην ἐκ τ[οῦ ...
στρογγύλο πύργο ἅπασαν πληρώσ[α ...
ς τὸμ πύργον λίθοις μὴ ἐλάττοσι[ν ...
ἢ δίποσιν ἂμ μήπου ἀνάγκη ᾖ θε[ι- ...
ναι ἐλάττω πρὸς τὸ χωρίον, τὸ δ' [εὖρ. ...
ος ἴσους τῷ στοίχῳ τῷ ἔξωθ[εν σ- ...
υντιθείς, ἁρμόττοντας πρὸ[ς ἀλλή- ...
λους πανταχῇ ποιῶν τοὺς ἁ[ρμοὺς ...
τοῦ πληρώματος τοῦτο ἀποτ... [Λί- ...
θοις δὲ χρῆσθαι εἰς τὸ πληρῶ[σαι το- ...

ι]σθωσάμενοι καὶ καθαιρήσονται
π]ρὸς τὸ ἔργον τὸν λίθον ἕκαστον ὅ-
ὑ ἂν οἱ τὴν ἐργασίαν μισθωσάμενο-
ι κελεύωσιν, οὗ ἂν ᾖ ζεύγει πρόσο-
δ]ος. Ἐὰν δέ τις τῶν λίθων ἔχει τι κρ-
ῥιον μὴ μεῖζον ἢ ἡμιποδίου, ὃ μὴ ἐστ-
ιν φ]ανερὸν κειμένου τοῦ λίθου ἔσ-
ται δόκι]μος. Τέμνειν δὲ καὶ κομίζ-
ειν τοὺς λίθο]υς πρὸς τὸ ἔργον τοὺ-
ς ἄνδρας οὓς ἂν ἕκασ]τος μισθώσηται-
[ι ἱκανοὺς κατὰ τὴν] ἡμέραν ἑκάστη-
[ν, ἐπιμεληθῆναι δ'] ὅπως ἂν κομίζω-
[σιν αὐτοὺς ἐν το]ῖς χρόνοις τοῖ-
[ς] . . . . .ναε του κομ-
. . . . δ]εκάτην ἡμ-
έραν] . . . . λάβῃ τὰ
. . . . .νηται π-
. . . . οἱ μισθωσ]άμενοι
. . . . λακη-
. . . . ηεν
. . . .

ῖς ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Μουνιχ[ίᾳ, π- . . .
λὴν ὁπόσοι ἂν ἐπισημανθῶσιν [χρή- . . .
σιμοι ὄντες εἰς τὴν οἰκοδομ[ὴν τ- . . .
ῶν νεωρίων καὶ ἐπικόπτειν τ[ὰ στ- . . .
ρώματα·ὀρθὰ κατὰ κεφαλὴν [πρὸς τὸ- . . .
ν τοῖχον τοῦ πύργου τὸν ἔξω [ἑκά- . . .
στης τῆς ἐφόδου. Ταῦτα οἱ μισ[θωσά- . . .
μενοι ἀποδώσουσιν πεποιημ[ένα . . .
πάντα ὀρθὰ καὶ ἁρμόττοντα π[αντα- . . .
χῇ καὶ πρὸς τὴν ἔντορνον στρ[ογγ- . . .
ύλα καὶ τὰς προσαγωγὰς ὁμοία[ς τῷ κύ- . . .
κλῳ, ὅπως ἂν ᾖ ὀρθὰ τὰ μεταπύργι- . . .
α καὶ οἱ πύργοι ἁπανταχῇ καὶ [αἱ κ- . . .
λίμακες, παρεχόμενοι αὐτοὶ τούτ- . . .
ις καὶ τοῖς λιθοτόμοις ἀναγρα[φέ- . . .
ας καὶ τἄλλα πάντα, ὧν ἂν δέωντα[ι ε- . . .
ἰς τὸ ἔργον τοὺς λίθους τοὺς εἰ[ς τ . . .
ὸ πλήρωμα τῷ πύργῳ, προσάξε[ιν δ' . . .
αὐτὸς αὐτῷ ἅπαντας, ὅσων ἂν [δέητ . . .
αι. Ἀποδώσουσιν ταῦτα ἅπαν[τα πεπ- . . .
οιημένα κατὰ τὰ γεγραμμέ[να. . . .
. . . . κ . . . . τῷ . . . .

Ὅτι ἡ ἐπιγραφή, πλὴν τῶν ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου χασμάτων, δὲν εἶνε πλήρης πρὸς τὰ δεξιά, ἀλλ᾽ ὅτι ἐλλείπει ἱκανὸν μέρος τῆς συνεχείας αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, φαίνεται ἐκ τοῦ κενοῦ τοῦ μεγάλου τῶν φράσεων τοῦ μεταξὺ τοῦ σῳζομένου τέλους τῶν στίχων καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἑπομένων· τοῦτο δὲ μάλιστα φαίνεται ἐκ τοῦ τέλους τοῦ τελευταίου στίχου τοῦ α΄ μέρους, ἔνθα κεῖται τὸ κύριον μόνον ὄνομα ΔΙΟΔΩΡΟΣ, οὗ ἐλλείπει τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος τὸ ὄνομα, ἴσως δ᾽ ἠκολούθει καὶ ἄλλου ἀνδρὸς ὄνομα. Πλὴν τούτου, ἡ ἐπιφάνεια τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ στενῆς πλευρᾶς τοῦ λίθου δὲν εἶνε ὁμοία τῇ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐνταῦθα εἶνε καλῶς ἐξειργασμένη, ἐκεῖ ἀποτόμως ἀποκεκομμένη ἢ μᾶλλον ἀπεσχισμένη, πρὸς δὲ τὸ ὄπισθεν τέρμα αὐτῆς φέρει καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος λείψανα ὀργανικῆς συνδέσεως πρὸς ἕτερον τεμάχιον πλακός, ὅπερ ἀπεσπάσθη ἐκεῖθεν. Ἔπειτα, τὸ κυριώτατον πάντων, τὸ Ε τῆς λέξεως ΘΕΟΙ, ἥτις ἔκειτο ὑπὲρ τὸν πρῶτον στίχον, κεῖται εἰς θέσιν τοιαύτην, ὡς πρὸς τὴν ὅλην ἐπιγραφήν, ὥστε ἐκ τῆς θέσεως ταύτης τοῦ μόνου σῳζομένου γράμματος τῆς λέξεως ταύτης, ἐὰν τεθῶσιν εἰς σύμμετρον καὶ τὰ λοιπὰ ἀπόστασιν, θὰ εὑρεθῇ τοῦ Ο καὶ τοῦ Ι ἡ θέσις πολὺ πέραν τοῦ νῦν ἄκρου τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ ὅλον αὐτῆς ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μέρη· τὸ πρῶτον ἄνω μέχρι τοῦ στίχου 45^{ου}, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνεται γενικῶς περὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς συντάξεως τῶν καταλλήλων συγγραφῶν καὶ τῆς καταβολῆς τῶν χρημάτων παρὰ τῶν μισθωσαμένων, εἶτα αἱ εὐκολίαι, ἃς ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν οὗτοι ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀλλὰ καὶ αἱ τιμωρίαι, ἃς ἔπρεπε νὰ ὑποστῶσιν ἐν περιπτώσει μὴ ἐκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν. Τὸ δεύτερον ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο στήλας ἢ σελίδας καὶ περιλαμβάνει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πλήρεις συγγραφάς, πλῆρες συμβόλαιον, διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ τείχους τοῦ Μουνιχίασι. Εἶνε λοιπὸν ἀρκετὰ σπουδαία ἡ ἐπιγραφὴ καὶ διὰ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἀναφερόμενα, ἀλλὰ κατ᾽ ἐξοχὴν διὰ τὸν τόπον, ἐνῷ ἀνευρέθη, καὶ τὸν σαφῆ καθορισμὸν τοῦ τείχους τῆς Μουνιχίας καὶ τῆς Μουνιχίας αὐτῆς,

ἥτις οὕτω, διὰ τοῦ νέου τούτου τεκμηρίου τῆς ἐκεῖ ὑπάρξεως αὐτῆς, ἀσφαλίζεται ἀκόμη περισσότερον ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τοῦ Πειραιῶς κατὰ πάσης ἀποπείρας μεταθέσεως.

Ἐάν, ὡς φαίνεται, ἐλλείπῃ πρὸς τὰ δεξιὰ ἕτερον πρόσθετον μέρος, βεβαίως ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ τρίτη στήλη ἢ σελὶς συμπληροῦσα τὴν δευτέραν. Ἀλλὰ καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς πλακὸς εἶνε ἀποκεκρουσμένον μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ γραμμάτων, ὧν ἴχνη σώζονται, τὸ δὲ μῆκος τῆς πλακὸς θὰ ἦτο ἀνάλογον τοῦ πλάτους.

Ἐν στ. 2 ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τῆς ἄκρας *Ἠετιωνείας* ἄνευ τοῦ ε' γράφεται *Ἠτιώνειαν* ἀντὶ *Ἠετιώνειαν*. Φαίνεται δὲ ὅτι μετὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν τειχῶν ὑπὸ τοῦ Κόνωνος τῷ 394 ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος Εὐβουλίδου καὶ εἶτα τοῦ Διοφάντου καὶ πάλιν ἐλήφθη ἀνάγκη ἐπὶ τοῦ Λυκούργου τῆς ἐπισκευῆς τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ τείχους, ὅπερ σώζεται μέχρις ἡμῶν. Ὥστε τὸ νομιζόμενον ἐκεῖνο τεῖχος τοῦ Κόνωνος μετατάσσεται νῦν καὶ παρουσιάζεται ἐπεσκευασμένον εἰς ἄλλους χρόνους.

Ἐν στ. 3. ἀναγράφεται τύπος λέξεως *ἔλλοιπα*, ἀντὶ τῆς ἁπλῆς *λοιπά*, κατὰ τὸ ὑπόλοιπος, κατάλοιπος κ.τ.λ.

Ἐν στ. 5. ἀναγράφεται ἡ ἀρχὴ τῶν *νομοθετῶν* ὡς ἀποφασίσασα τὰ κατὰ τὰ τείχη, ἐνῷ συνήθως ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἐκδίδονται τοιαῦται ἀποφάσεις. Τοῦτο ὅμως ἑρμηνεύεται ἐκ τοῦ ἐν στ. 12 *ἐκ τοῦ προτέρου νόμο*, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι ἐγίνετο διὰ τοῦ παρόντος ψηφίσματος διαρρύθμισις τοῦ νόμου ἐκείνου, ἐν ᾗ περιπτώσει ἁρμόδιοι ἦσαν *οἱ νομοθέται*, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐν στ. 20 διαστολὴ *ἐν τῷδε τῷ νόμῳ*, ὁ ὁποῖος οὕτω διὰ τῶν νομοθετῶν εἰσήγετο ἀντὶ τοῦ προτέρου.

Ἐν τῷ 14 στ. ὑπάρχει ἡ φράσις *τοῦ διὰ μέσου χώματος*. Πάντως πρόκειται περὶ τοῦ Χώματος τοῦ ἐν Πειραιεῖ, θέσεως ἀγνώστου ἔτι τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως. Καὶ δὲν εἶνε μὲν δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ καθορισθῇ ποῦ κεῖται ἡ θέσις αὐτή, οὐδὲ προστίθεται νέον τι· ἀποκλείεται ὅμως διὰ τῆς φράσεως *τοῦ διὰ μέσου* ὁ καθορισμὸς ὁ τελευταῖον δοθεὶς ὑπὸ τοῦ **Wachsmuth**, καθ' ὃν τὸ Χῶμα πρέπει νὰ ζητηθῇ πρὸ τῆς ἄκρας Ἠετιωνείας, ἢ μᾶλλον εἶνε αὐτὴ αὕτη ἡ πρὸ αὐτῆς χηλή, ἤτοι ὁ βραχίων ὁ πρὸς τἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Ἐκ τῆς φράσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι ὡρίζετο ἐν τῷ νόμῳ ἡ θέσις ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ γείνῃ ἡ ἐπισκευή, ἔπειτα τίθεται ὁ καθορισμὸς τοῦ πόθεν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ διὰ τῆς ἀμέσως ἑπομένης φράσεως: *ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ*, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐν τῇ ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τειχῶν ἐπιγραφῇ (C. Insc. Att. 167). Πρόκειται λοιπὸν περὶ θέσεως μεταξὺ δύο ἄλλων, *διὰ μέσου*, κειμένης, ἐφ' ἧς ἐὰν ἦτο ἡ τῆς Ἠετιωνείας χηλή, πᾶς ἄλλος διορισμὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἢ οὗτος, ἀφ' οὗ οὕτως εἰς τὸ τελευταῖον τῆς ἄκρας σημεῖον ζητεῖται νὰ τεθῇ.

Ἐν στ. 17. *ἐκ τῶν τειχοποιϊκῶν*, τὸ αὐτὸ καὶ ἐν στ. 30ᾠ, ἐν δὲ 38ᾠ, *ἐκ τῶν τειχοποιϊκῶν χρημάτων* καὶ ἐν 42ᾠ *ἐκ τῶν χρημάτων τῶν τει-*[*χοποιϊκῶν*. Γνωστὴ εἶνε ἡ λέξις τειχοποιὸς καὶ ἡ σημασία αὐτῆς (ἴδε στ. 33) καὶ ἀλλαχόθεν, μάλιστα δ' ἐκ τῶν περὶ τὸν Δημοσθένην (Αἰσχ. κατὰ Κτησ. 58 καὶ 31) καὶ ἡ *τειχοποιΐα* ἐκ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Δημοχάρους (ἐν τέλει τῶν βίων τῶν δέκα ῥητόρων τοῦ Πλουτάρχου). Τοὺς τειχοποιοὺς δὲ τούτους νοεῖ καὶ ἡ ἐν στ. 31 φράσις: *τοῖς ᾑρημένοις ἐπὶ τὰ τείχη* (*τειχοποιὸν ἀπέδειξε Δημοσθένην*. Αἰσχ. ἔν. ἀν.). Τὰ ἐνταῦθα σημειούμενα νῦν *τειχοποιϊκὰ* δὲν φαίνονται ὅτι εἶνε χρήματα ἰδίου ταμείου διαρκῶς ὡρισμένου, οἷον τὰ θεωρικά, τὰ στρατιωτικά, τὰ δικαστικὰ κτλ., ἀλλὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ὡρίζοντο ἑκάστοτε κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως πρὸς ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἀποφάσει τοῦ δήμου ἐψηφίζοντο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους ἐξάγεται. Ἐν τῷ περὶ τοῦ Στεφάνου αὐτὸς οὗτος λέγει: «Μετὰ γὰρ τὴν μάχην εὐθὺς ὁ δῆμος, εἰδὼς καὶ ἑωρακὼς πάντα ὅσα ἔπραττον ἐγὼ . . . . . πρῶτον μὲν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως τὰς ἐμὰς γνώμας ἐχειροτόνει, καὶ πανθ' ὅσα τῆς φυλακῆς ἕνεκα ἐπράττετο, ἡ διάταξις τῶν φυλάκων, αἱ τάφροι, **τὰ εἰς τὰ τείχη χρήματα**, *διὰ τῶν ἐμῶν ψηφισμάτων ἐγίγνετο*». Τὰ εἰς τὰ τείχη χρήματα εἶνε τὰ τειχοποιϊκὰ τῆς ἐπιγραφῆς, περὶ ὧν ἐγίνοντο ψηφίσματα προτάσει ἑνὸς τῶν πολιτῶν, ὡς ἐνταῦθα τοῦ Δημοσθένους, εἰς τοῦτο δὲ συνίστατο ἡ περὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων φροντίς, εἰς τὸ ἐξευρίσκειν δηλ. τὸν τρόπον τῆς συντηρήσεως ἢ ἐπισκευῆς αὐτῶν («ἐπεμελοῦντο γὰρ οἱ

μὲν τῆς τῶν τειχῶν κατασκευῆς, οἱ δὲ τῆς τῶν τάφρων, οἱ δὲ τῆς χαρακώσεως» Λυκ. κατὰ Λεωκ. 153 § 44).

Ἐν στ. 21 ἀναγράφεται ὁ τρόπος τῆς καταβολῆς τῶν χρημάτων κατὰ δόσεις: *τὴν δευτέραν] ἐπὶ τῆς πέμπτης τὴν δὲ τρίτην ἐπὶ τῆς ἐνάτης [πρυτανείας*. Ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν Ἀθ. Πολ. 47) γνωρίζομεν ὅτι τῶν χρημάτων αἱ καταβολαὶ παρὰ τῶν μισθουμένων τὰ ἔργα ἐγίνοντο κατὰ τὴν ἐνάτην πρυτανείαν· «*διὸ καὶ πλεῖστα χρήματα ἐπὶ ταύτης συλλέγεται*». Ἐκ τοῦ ψηφίσματος ὅμως τούτου ἐξάγεται ὅτι καὶ κατὰ δόσεις ἐγίνετο ἡ καταβολὴ τῶν τειχοποιϊκῶν, κατὰ τὴν τρίτην ἴσως, τὴν πέμπτην καὶ ἐνάτην, ὁπότε ἐγίνετο ἡ τελευταία δόσις.

Ἐν στ. 25 *τοὺς ἐπιμελητὰς τῶμ μετοικικῶν συμμοριῶν*. Γνωσταὶ εἶνε αἱ τῶν ἀστῶν συμμορίαι καὶ τὰ κατ' αὐτὰς μάλιστα ἐκ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ τὸ ὄνομα τοῦτο φέροντος λόγου αὐτοῦ. *Μετοικικαὶ* ὅμως συμμορίαι νῦν τὸ πρῶτον σημειοῦνται. Ἀναφέρονται «Μετοίκων λειτουργίαι», ἃς ὁ Φώτιος ἑρμηνεύει τὰς αὐτὰς ταῖς σκαφηφορίαις: *Μετοίκων λειτουργίαι, αἱ σκαφηφορίαι*. Ἐνταῦθα ὅμως δηλοῦται ὅτι καὶ συμμορίαι τούτων ὑπῆρχον καὶ ἐπιμεληταί. Εἰς δὲ τὰς συμμορίας ταύτας ἦσαν ἐπιβεβλημέναι ὑποχρεώσεις τινὲς ὡς καὶ εἰς τὰς τῶν ἀστῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ 19ου στίχου: *εἰσφέρειν δὲ καὶ τοὺς μετοίκους τὸ ἕκτον μέρος*.

Ἐν στ 38 *Ὅπως δ' ἂν καὶ οἱ λιμένες κλείωνται* . . . Ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ λαμβάνεται πρόνοια καὶ περὶ τῆς τῶν λιμένων ἀσφαλείας. Πρόκειται περὶ τῶν καλουμένων κλείθρων τῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς (Ἐφ. ἀρχ. 1884 σ. 170 στ. 45), περὶ τοῦ τρόπου δηλ. καθ' ὃν τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰσόδου καὶ ἡ εἴσοδος αὐτὴ θὰ κατεσκευάζετο οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται οἱ λιμένες νὰ εἶνε ἠσφαλισμένοι ἐν ἀνάγκῃ. Ἐκ τούτου καὶ ἡ ὀνομασία τῶν λιμένων παρὰ τοῖς παλαιοῖς «*ἔχει δὲ ὁ Πειραιεὺς λιμένας τρεῖς πάντας* **κλειστούς**» (Σχ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 144). Ἡ δὲ φροντὶς τῆς κλείσεως τῶν λιμένων βεβαίως θὰ ἀπέβλεπε καὶ εἰς τοὺς τρεῖς τοιούτους, τὸν μέγαν λιμένα, τὸν τῆς Ζέας καὶ τὸν τῆς Μουνιχίας, οὕτως ὥστε ἐκεῖ, ἔνθα περὶ τὰ στόμια τῶν λιμένων κατέληγε τὸ τεῖχος εἰς τοὺς πύργους τῶν εἰσόδων νὰ ἦσαν οὗτοι ἀσφαλῶς ἐξειργασμένοι *ὅπως κλείωνται οἱ λιμένες* κατὰ τὸ ψήφισμα.

Ἐκεῖνο ὅμως διὰ τὸ ὁποῖον τὰ μάλιστα ἀξία λόγου εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ περιλαμβάνεται ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ 45ου στίχου εἰς δύο στήλας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ μέρους τούτου δηλοῖ τὸ ὅλον. Ἀφ' οὗ δηλ. ἀνεγράφη ὁ νέος νόμος τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν, ἤδη ἀναγράφεται τὸ συμβόλαιον τῆς κατασκευῆς τοῦ τείχους τῆς Μουνιχίας ῥητῶς οὕτω: *Συγγραφαὶ τοῦ τείχους τοῦ Μουνιχίασι*. Πρόκειται ἀριδήλως περὶ τοῦ τείχους, ὅπερ διήρχετο ὀλίγον βορειότερον τοῦ μέρους ἔνθα ἡ ἐπιγραφή, τοῦ μέρους, ὅπερ κεῖται ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη οὕτως ἐπικυροῖ τὰ τόσα ἄλλα τεκμήρια τὰ ἀψευδέστατα, ἔρχεται ἐπίκουρος εἰς τὰς τόσας ἄλλας προγενεστέρας περὶ τοῦ διαμερίσματος τῆς Μουνιχίας, τοῦ λόφου αὐτῆς, τοῦ λιμένος τέλος, ὃν ἵνα μεταθέσωσί τινες, μάτην ἐπεχείρησαν νὰ μεταθέσωσι καὶ τὸν λόφον αὐτόν. Οὕτω δ' ὁ λίθος ἐτέθη ἀκριβῶς εἰς τοῦτο τὸ μέρος, διότι ἔφερε τὸ συμβόλαιον τῆς ἐπισκευῆς τοῦ τείχους κατὰ τοῦτο, ὅπως εἰς ἄλλα μέρη ὅμοιαι στῆλαι περιλαμβάνουσαι μετὰ τὸ γενικὸν μέρος τὸ συμβόλαιον τῆς ἐπισκευῆς ἄλλου μέρους τοῦ τείχους θὰ ἦσαν ἱδρυμέναι εἰς τὰ ἀνάλογα μέρη.

Ἐν στ. 62ῳ τῆς α' στήλης ὑπάρχει ἐν ἀρχῇ τὸ τέλος λέξεως, ἧς ἡ ἀρχὴ ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου στίχου. Ἐκεῖ ἐν τῷ 61ῳ φαίνονται τὰ γράμματα ΚΡ, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑπομένου τὰ γράμματα ΙΟΝ καὶ πρὸ αὐτῶν τὸ ἥμισυ τοῦ φ οὕτω ϽΙΟΝ ὥστε ἀποτελεῖται βεβαίως ἡ λέξις ΚΡΥΦΙΟΝ, ἧς ἐξ ἀβλεψίας[1] τοῦ χαράξαντος ἐξέπεσε τὸ Υ, διότι δὲν ὑπάρχει χῶρος, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ. Καὶ ἡ ἔννοια δὲ τοῦ ὅλου μέρους δὲν ἀποκρούει τὴν λέξιν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ κατωτέρω *ὃ μὴ φανερόν ἐστι*.

Οἱ ἐν στ. 53-54 τῆς πρώτης στήλης ἀναφερόμενοι *ἀναγραφεῖς* καὶ κατωτέρω ἐν στ. 72-73 εἶνε βεβαίως τὰ σχέδια ἢ τὰ ὑποδείγματα, καθ' ἃ ἔπρεπε νὰ κοπῶσι καὶ νὰ πελεκηθῶσιν ὑπὸ τῶν λιθοτόμων οἱ λίθοι.

Ἐν στ. 55-60: *λί]θοις δὲ χρῆσθαι εἰς τὸ πληρῶ[σαι το]ῖς ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Μουνιχ[ία π]λὴν ὁπόσοι ἂν ἐπισημανθῶσ[ιν χρή]σιμοι ὄντες εἰς τὴν*

[1] Ὅπως ἐξ ὁμοίας ἀβλεψίας ἐν στ. 42 ἐχαράχθη ΕΜΙΜΕΛΕΙΑΝ ἀντὶ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ.

οἰκοδομ[ὴν τ]ῶν νεωρίων. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δηλοῦται ὅτι ἦτο καθωρισμένον καὶ τὸ μέρος ἔνθεν ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν οἱ λίθοι διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν πύργων περὶ ἧς πρόκειται. Ἐντεῦθεν δ' ἑρμηνεύεται καὶ ἡ ἐκεῖ ὕπαρξις τοῦ λατομίου, ἐν ᾧ ἡ ἐπιγραφή, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ σήμερον ὑπάρχει λίθος μαλακός, κατάλληλος μόνον δι' ὃν σκοπὸν ἀναγράφει ἡ ἐπιγραφή, πλὴν ἐὰν παρουσιάζοντό που καί τινες κατάλληλοι διὰ τὴν τῶν νεωρίων οἰκοδομήν, σκληρότεροι δηλ. καὶ στερεώτεροι.

Τὸ δὲ ἐν τῷ στ. 66ῳ *πρὸς τὴν ἔντορνον στρογγύλα* δηλοῖ τὴν προσαρμογὴν τὴν συμμετρικὴν εἰς τὸ κυκλοτερὲς καὶ στρογγύλον τοῦ πύργου σχῆμα, τιθεμένης τῆς λέξεως *ἔντορνον* κατὰ παράληψιν τοῦ οὐσιαστικοῦ *γραμμήν*, ἀντὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ, καίτοι ὡς ἐπίθετον εἶνε μόνον γνωστόν.

Ἐκ τῆς ὅλης ἀναγραφῆς τῶν κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐξάγεται ὅτι ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, ἓν τῶν καλλιτέρων τεκμηρίων τῆς ἐργασίας ἑνὸς τῶν δραστηριωτάτων τῶν Ἀθηνῶν ἀρχόντων, ἓν τῶν πολλῶν μαρτυρίων τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ ἐν Πειραιεῖ δράσεως, τῆς περὶ τὴν αὔξησιν τοῦ στόλου στραφείσης καὶ περὶ τὴν διαρρύθμισιν τῶν τοῦ ναυστάθμου, καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς σκευοθήκης καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τῶν τειχῶν ἐπισκευῆς. Ὡς ἐκ τοῦ χώρου ἔνθα ἀνευρέθη τὸ ψήφισμα τοῦτο καὶ τῆς Μουνιχίας τὸ ὄνομα ἀσφαλίζεται ἐπὶ τοῦ χερρονησιάζοντος λόφου τοῦ Στράβωνος, καὶ τὸ ὑπόγειον ὄρυγμα σαφῶς δηλοῦται, ὅτι ἐχρησίμευσε πρὸς τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἐξεδόθη τὸ ψήφισμα. Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι οἱ παλαιοὶ πρὸς οἰκονομίαν χρήματος καὶ χρόνου τοὺς λίθους ἀπέκοπτον ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα ἔμελλον νὰ οἰκοδομήσωσιν, ἐὰν τοιούτους καταλλήλους εὕρισκον ἐκεῖ. Τούτου πανταχοῦ πρόκεινται ἐν Πειραιεῖ παραδείγματα, καὶ παρὰ τὰ τείχη καὶ παρὰ τοὺς ναοὺς καὶ παρὰ τοὺς νεωσοίκους, καὶ παρ' αὐτὰ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα.

Ἐν Πειραιεῖ τῇ 7 Ἰουνίου 1900.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

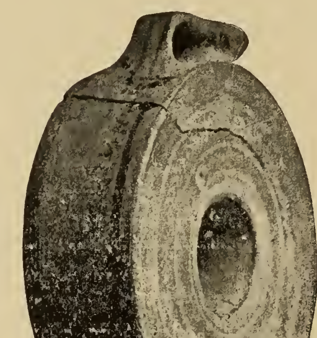
ΒΟΙΩΤΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Α

Νέος τεχνίτης προστίθεται εἰς τὴν μικρὰν ὁμάδα τῶν ἐκ Βοιωτίας ἀγγειοπλαστῶν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ παρακειμένως εἰκονιζομένου μικροῦ ἀγγείου [1].

Ὁ κ. Παπαδῆμας ἠγόρασε τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἐν Θήβαις παρὰ χωρικῶν, ὑπ' αὐτοῦ δ' ἐπωλήθη τοῦτο πέρυσιν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

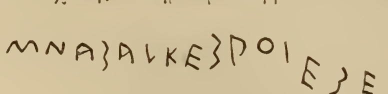
Τὸ ἀγγεῖον ἔχει σχῆμα μικροῦ τροχοῦ ἀποτελουμένου ἐκ δύο ἐπιπέδων δίσκων (διαμ. 0.075) μετ' ὀπῆς (πλ. 0.025) ἐν τῷ μέσῳ, συνηνωμένων κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῶν ἄκρον καὶ κατὰ τὸ κατὰ τὴν ὀπὴν ἄκρον διὰ μετρίου πάχους ταινίας (πλ. 0.025)· ὁ οὕτω σχηματισθεὶς κυκλοτερὴς τετράπλευρος σωλὴν φέρει μικρὸν πρόσθετον στόμιον μετὰ μιᾶς λαβῆς. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνεια

τοῦ ἀγγείου καλύπτονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κοσμή-

[1] Εἰς τοὺς τέσσαρας, οὓς μετὰ τοῦ Φιθάδα ἀριθμεῖ ὁ Pollak ἐν Röm. Mitt. 1897 σελ. 107 δέον νὰ προστεθῇ καὶ ὁ Γρύτων ἐξ ἀγγείου ἐν μορφῇ ὑποδήματος τοῦ μουσείου τῆς Βοστώνης, ἴδε Arch. Anz. 1899, 142 ἀρ. 4.

ματος, δύο πλατέων κύκλων, τοῦ μὲν περὶ τὴν ὀπὴν τοῦ δὲ κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἀγγείου δι' ἐρυθροῦ χρώματος γεγραμμένων, καὶ κοσμήματος πληροῦντος τὸ μεταξὺ τούτων κενὸν καὶ ἀποτελουμένου ἐκ τεθλασμένων γραμμῶν περιεχομένων ὑπὸ δύο λεπτῶν κύκλων. Ἐπὶ τῆς ἑνούσης τοὺς δύο δίσκους κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον ταινίας τῆς ἀποτελούσης τρόπον τινὰ τὴν στενὴν πλευρὰν τοῦ ἀγγείου ὑπάρχει παρὰ μὲν τὴν λαβὴν κόσμημα ὅμοιον πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς οἰνοχόης ἐν Bull. 1897, 446 fig. 2 καὶ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀγγείου ἐν Jahrb. 1888, 338 fig. 14 ἐν συστήματι ἀπάντων καὶ σχηματιζόμενον ἐξ ἑνὸς φύλλου κρεμαμένου ἀπὸ εὐθείας γραμμῆς παρὰ τὴν λαβὴν ἐλλειψοειδοῦς περίπου περιγεγραμμένου διὰ δύο γραμμῶν, ὧν τὸ μεταξὺ εἶνε πλῆρες κεραιῶν, καὶ μετὰ τοῦτο κατὰ μῆκος τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς ταινίας κυματοειδὲς κόσμημα ἀποτελούμενον ἐκ συστήματος σχημάτων ὁμοίων περίπου πρὸς τὰ ἄγκιστρα, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐχὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπαντῶσι συνήθως ἐπὶ πρωταττικῶν ἀγγείων. Τὸ δεύτερον τοῦτο κόσμημα παύει ὀλίγον κατωτέρω τοῦ στομίου, μένει δ' οὕτω θέσις διὰ τὴν ἐπιγραφήν, *Μνασάλκες ποίεσε*, γεγραμμένην δι' ὁμοίου πρὸς τὸ τῶν κοσμημάτων χρώματος, δι' ἧς παρουσιάζεται ἡμῖν ὁ τεχνίτης τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου. Τὸ ὄνομα

Μνασάλκες ποίεσε

Μνασάλκης ἀπαντᾷ καὶ ἄλλως ὡς ὄνομα Σικυωνίων[1], παραπλήσιον δ' ἐκ Τανάγρας εἶνε τὸ Ἀμφάλκης, ὁ δὲ τύπος *ποίεσε* ἄνευ τῆς αὐξήσεως εἰ καὶ δὲν εἶνε μοναδικὸς[2] ἐν ἐπιγραφαῖς ἀγγειοπλαστῶν, προῆλθεν ἴσως ἐνταῦθα καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως χώρου, ἥτις ἠνάγκασε τὸν γράψαντα νὰ ἀλλάξῃ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιγραφῆς.

Τοῦ σχήματος τοῦ ἄρτι περιγραφέντος[3] ἀγγείου ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἐθνικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν τέσσαρα ἔτι ὑπὸ τοὺς ἀρ. 2,250, 2,251, 2,252 καὶ 439· τούτων τὰ τρία πρῶτα ἐκομίσθησαν ἐκ Τανάγρας εὑρεθέντα ἐν ταῖς ἐκεῖ ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1882 μετὰ πολλῶν κορινθιακῶν ἀρυβάλων καὶ μελανομόρφων ληκυθίων προερχομένων ἐκ τῶν αὐτῶν ἀνασκαφῶν, τὸ δ' ὑπ' ἀριθ. 439 ἠγοράσθη ἐν Θήβαις παρὰ Δ. Μπέλλου.

Ὁ ἀριθμὸς 2,250 ἔχει ὕψος 0.08 (διάμετρος σώματος 0.068, ἄνοιγμα τῆς ἐν τῷ μέσῳ ὀπῆς 0.025). Ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι ἔχουσι κόσμημα ὅμοιον πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου τοῦ *Φιθάδα* (Röm. Mitt. 1897 σελ. 105), ἤτοι εἶδος ἀστέρος ἀποτελουμένου ἐκ δύο παραλλήλως περὶ τὴν κεντρικὴν ὀπὴν βαινουσῶν πολλάκις καὶ κανονικῶς τεθλασμένων γραμμῶν ἐχουσῶν τὸ μεταξὺ διάστημα πλῆρες κεραιῶν. Τὸ κόσμημα τοῦτο ὡς καὶ δύο περικλείοντες αὐτὸ ἑκατέρωθεν λεπτοὶ κύκλοι εἶνε γεγραμμένα διὰ μελανωποῦ ὀλίγον στίλβοντος γανώματος, ἐν ᾧ ὁ παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον τοῦ ἀγγείου καὶ ὁ περὶ τὴν κεντρικὴν ὀπὴν ὑπάρχων πλατύτερος κύκλος εἶνε γεγραμμένοι δι' ἐρυθροῦ ἔχοντος κλίσιν πρὸς τὸ ἰῶδες χρώματος εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ. Ἐπὶ τῆς στενῆς πλευρᾶς ὑπάρχει παρὰ τὸ στόμιον κόσμημα ὅμοιον πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου ἀγγείου παρὰ τὴν λαβὴν ὑπάρχον ἀλλ' ἄνευ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ φύλλου, περιγεγραμμένον δι' ἐρυθρᾶς γραμμῆς. Τὸ χεῖλος καὶ ἡ λαβὴ κοσμοῦνται διὰ μικρῶν γραμμῶν.

Ὁ ἀρ. 2,251 ἔχει ὕψ. 0.09 διάμ. 0.07 πλάτ. 0.027. Ἡ λαβὴ εἶνέ πως τεχνικώτερον εἰργασμένη, εἶνε πλατυτέρα καὶ κάμπτεται κάτω ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔσω σχηματίζουσα ὀξεῖαν γωνίαν ὀλίγον πρὶν συνδεθῇ μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου. Καλύπτεται τοῦτο σχεδὸν ὁλόκληρον ὑπὸ μελανωποῦ γανώματος, καὶ μόνον ἐπὶ τῶν δύο ἐπιφανειῶν ἔχει μικρὸν κενόν, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχει κύκλος φέρων ἑκατέρωθεν στιγμάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ μόνον στιγμαί.

Ὁ ἀρ. 2,252 ὕψ. 0.082, διάμ. 0.07, ὀπῆς ἄνοιγμα 0.022 πλάτ. 0.024. Ὁ διάκοσμος αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐκ διαφόρου πάχους συγκεντρικῶν κύκλων γεγραμμένων ἐναλλὰξ διὰ μελανωποῦ ἢ βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος. Ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου ὑπάρχει κόσμημα παραπλήσιον πρὸς τὸ τῶν προηγουμένων ἀγγείων συνι-

[1] Pape Lex. καὶ JGS.

[2] Πρβλ. Klein Meisters.[2] σελ. 47.

[3] Τὴν εἰκόνα ὁμοίου ἀγγείου τῆς συλλογῆς Edw. Habich, νῦν ἐν μουσείῳ Cassel, δημοσιεύει ὁ Boehlau ἐν Arch. Anz. 1898 σελ. 191 fig. 8.

στάμενον δ' ἐκ μόνου τοῦ κεντρικοῦ φύλλου πλατυτέρου ἐνταῦθα καὶ ἔχοντος μικρὰν ἀπόφυσιν, δι' ἧς ἐξαρτᾶται ἀπὸ γραμμῆς παρὰ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀγγείου μετ' ἄλλων τριῶν ὑπαρχούσης, καὶ τούτου ἑκατέρωθεν δύο ἄμορφα σχήματα ὁμοιάζοντα πρὸς λίαν ἀτέχνως πεποιημένα ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐξηρτημένα μικρὰ ζῶα, οἷα φέρονται ἐνίοτε ἀπὸ ῥάβδων ἐπὶ κακοτέχνων ἀγγειογραφιῶν ἀπὸ τῶν ὤμων κυνηγῶν. Καὶ τοῦ ἀγγείου τούτου τὸ στόμιον ὡς καὶ ἡ λαβὴ ἔχουσι μικρὸς γραμμὰς ἐναλλὰξ ἐρυθρὰς καὶ μελαίνας. Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ σῶμα δύο δίσκοι εἶνε ὀλίγον συμπεπιεσμένοι ἐκ σφάλματος κατὰ τὴν ὄπτησιν.

Ὁ ἀρ. 439 (ὕψ. 0.082, διάμ. 0.07, πλ. 0.028) ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τὴν ὀπὴν κομψὸν στέφανον (ὡς βλέπει τις ἐπὶ τῆς κάτωθι εἰκόνος)

ἐκ καρδιοσχήμων φύλλων συμπεπλεγμένων μετ' ἀνθεμίων πληρούντων τὰ μεταξὺ τῶν φύλλων κενά· τῶν φύλλων τὰ πλεῖστα εἶνε γεγραμμένα δι' ἰώδους χρώματος. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἐπιφανείας ὑπάρχει περιγεγραμμένος ῥόδαξ σχηματιζόμενος ἐξ ἐπιμήκων φύλλων ἐναλλὰξ ἐρυθρῶν καὶ μελάνων ἐχόντων ὡς κέντρον τὴν ὀπήν· ὁ ῥόδαξ οὗτος ὁμοιάζει πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀμφορέως Myk. Vas. XXXVIII, 393 καὶ τοὺς τῶν Μηλίων ἀμφορέων καὶ τοῦ ἀμφορέως τῆς Ἐρετρίας (Bull. 1898) ῥόδακας. Ἡ στενὴ πλευρὰ κοσμεῖται διὰ συστήματος γραμμῶν κατ' ἀποστήματα ἐπαναλαμβανομένων καὶ διὰ κιγκλιδωτοῦ ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου.

Ὅμοιον πρὸς τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα διαφέρον μόνον κατὰ τὸ ὅτι ὁ ἀποτελῶν τὸ σῶμα αὐτοῦ σωλὴν εἶνε κυλινδρικὸς ἀντὶ νὰ εἶνε τετράπλευρος, κέκτηται ὁ Παπαδῆμας ἀγορασθὲν ὁμοίως ἐν Θήβαις. Τοῦτο φέρει ἑκατέρωθεν κόσμημα ἐκ δύο συγκεντρικῶν κύκλων, ὧν τὸ μεταξὺ εἶνε πλῆρες κεραιῶν, καὶ παρὰ τὸ στόμιον κόσμημα ὅμοιον πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 2,250 τοῦ ἐθνικοῦ Μουσείου. Ὕψ. αὐτοῦ εἶνε 0.09.

Ὁ πηλὸς τοῦ μὲν ἀγγείου τοῦ Μνασάλκους εἶνε ἐρυθρίζων, τῶν δ' ἄλλων ὠχρὸς κλίνων πρὸς τὸ ἐρυθρὸν μὲν παρὰ τῷ ἀριθ. 2,250, πρὸς τὸ κίτρινον δὲ παρὰ τῷ τελευταίως περιγραφέντι, εἶνε δὲ λεπτότερός πως ἢ ὁ συνήθης βοιωτικός, εἰ καὶ ἔχει φυσαλίδας καὶ μικρότατα λιθάρια.

Ἐκτὸς τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως ἢ τῆς ἀγορᾶς τῶν ἀγγείων τούτων καὶ τοῦ παλαιογραφικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Μνασάλκους ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Βοιωτίαν ἥτε τεχνοτροπία ἐν μέρει καὶ ὁ τύπος τῶν κοσμημάτων. Τὸ παρὰ τὸ στόμιον πάντων σχεδὸν τῶν ἀγγείων ὑπάρχον κόσμημα ἀπαντᾷ συνήθως ἐπὶ Βοιωτικῶν ἀγγείων (ἴδ. ἀνωτέρω). Τὸ κυματοειδὲς κόσμημα τῆς στενῆς πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου τοῦ Μνασάλκους εὕρηται ὁμοίως ἐπὶ Βοιωτικῆς φιάλης τῆς συλλογῆς Παπαδῆμα τοῦ τύπου Jahrb. 1888 σελ. 331 fig 2, ἥτις δὲν ἔχει τὸ σύνηθες λευκὸν ὑπάλειμμα καὶ ἐκτὸς τοῦ κοσμήματος τούτου φέρει καὶ μικροὺς ῥόδακας δι' ἐρυθροῦ χρώματος γεγραμμένους καὶ περιβαλλομένους ὑπὸ λευκῶν στιγμῶν. Τὴν ζώνην τῶν τεθλασμένων γραμμῶν μεταξὺ δύο συγκεντρικῶν κύκλων ἀνευρίσκομεν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Φιθάδα ὡς καὶ τῆς οἰνοχόης Bull. 1897 σελ. 446 fig. 2.

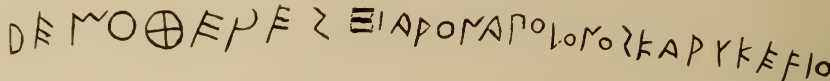
Ὡς ἰδιαιτέραν πατρίδα τῶν ἀγγείων ἡμῶν ὑποδεικνύουσι τὰ τρία τοῦ ἐθνικοῦ μουσείου τὴν Τάναγραν. Τῷ ὄντι δ' ἐκεῖ φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Μνασάλκους προκύπτει, ἐπλάσθησαν τὰ ἀγγεῖα, πρὸς τὸ μέσον τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος ἤκμαζεν ἀγγειοπλαστική, ἧς οἱ ἐργάται ἰδιαιτέραν ὅλως τέρψιν εἶχον ἐν τῇ παραγωγῇ ἰδιορρύθμων τύπων κατὰ πρότυπα

ἐκ τῆς μεταλλοτεχνίας, διότι πρόδηλον εἶνε ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ἡμετέρων ἀγγείων, ὅτι καὶ ταῦτα κατὰ μίμησιν μεταλλίνων προϊόντων ἐπλάσθησαν.

Ἐν Τανάγρᾳ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων τεχνοτροπιῶν εἰργάζοντο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ Γαμήδης καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ πλάσται τῶν διαφόρων σχημάτων οἰνοχοῶν[1], τριποδίσκων καὶ ἄλλων νεοτρόπων σχημάτων ἀγγείων, ἅτινα τελευταίως συνήθροισεν ὁ Couve ἐν Bull. 1897 σελ. 444-480 καὶ 1898 σελ. 293 κέ. Ἐκεῖ μετὰ τῶν ἐγχωρίων τεχνιτῶν φαίνεται ὅτι εἶχε τὸ ἐργαστήριόν του καὶ ὁ Ἀθηναῖος Τεισίας[2].

B

α) Παρὰ τὸ χεῖλος λέβητος, οὗ σῴζεται μόνον τοῦτο μετὰ μικροῦ μέρους τοῦ σώματος ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

Δεμοθέρες hιαρὸν Ἀπόλονος ΚαρυκεϜιο

Εὑρίσκεται αὕτη ἐπὶ ἑνὸς στίχου κεχαραγμένη κάτωθεν καὶ κατὰ μῆκος τοῦ χείλους. Τὰ γράμματα εἶνε ἐκκεκρουμένα δι' ἐργαλείου οὐχὶ τόσον ὀξέος ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου, οὕτως ὥστε ἐξέχουσιν ἐπὶ τούτου.

Τὸ σῳζόμενον μέρος τοῦ λέβητος, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφή, εἶνε λίαν κατεστραμμένον καὶ συμπεπιεσμένον, ἐν τούτοις τὰ γράμματα διακρίνονται κατὰ τὸ πλεῖστον σαφῶς, ἂν καὶ μετά τινος δυσκολίας. Παρὰ τὸ χεῖλος ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου τῇ ἐπιγραφῇ μέρους ἔχει ὁ λέβης μίαν μικρὰν ὀπὴν προελθοῦσαν ἐξ ἥλου ἀποπεσόντος νῦν. Διάμετρον ἔχει ὁ λέβης 0,30 περ. τὰ δὲ γράμματα ποικίλλουσι μεταξὺ 0,03 καὶ 0,01. Τὰ γράμματα τῆς πρώτης λέξεως καὶ τὰ τελευταῖα τῆς τελευταίας εἶνε τὰ μεγαλείτερα τὰ δὲ ὁμικρὰ εἶνε τὰ μικρότερα. Μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας λέξεως ὑπάρχει κενὸν 0,05 περ.

Τοῦ ϟ καὶ Γ ἡ μορφὴ δὲν εἶνε τόσον ἀσφαλής.

Τὸν λέβητα ἔχει νῦν ἐν τῇ κατοχῇ του ὁ κ. Παπαδήμας ἠγόρασε δ' αὐτὸν ἐν Θήβαις παρὰ χωρικῶν.

Τῆς ἐπιγραφῆς ἡ βοιωτικὴ προέλευσις προσμαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων.

Ἐν τῇ Ἀρχαιολογ. Ἐφημ. 1896 σελ. 243 ὁ Σταυρόπουλλος δημοσιεύσας ἐπιγραφὴν ἐκ χαλκῆς φιάλης ἱερᾶς τῶ *ΚαρυκεϜίο* συνεπέρανεν ἐπὶ χωρίου τινὸς τοῦ Παυσανίου[1] στηριχθείς, ὅπως καὶ ὁ ταυτοχρόνως δημοσιεύσας τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἐν Bull. 1896, 242. 243 Perdrizet, ὅτι ὡς Καρύκειος ἐλατρεύετο ἐν Τανάγρᾳ ὁ Ἑρμῆς· διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν δηλοῦται ὅτι οὐχὶ ὁ Ἑρμῆς ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων εἶνε ὁ ὡς Καρύκειος ἐν Βοιωτίᾳ πιθανώτατα ἐν Τανάγρᾳ λατρευόμενος.

Τὸ ὄνομα Δεμοθέρης εἶνε ἴσως πεποιημένον ἐκ τῆς ῥίζης *θερο* τοῦ *θάρρος* καὶ εἶνε γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *Δεμοθέρρης*. Πρβλ. τὸ ὄνομα Δαμοθέρσης (Bechtel-Fick σελ. 95) ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Θουρίας (Le Bas-Foucart 301, 13). Περίεργος πάντοτε εἶνε ὁ τύπος ἀντὶ Δαμοθέρες.

Ἀπόλονος ἀντὶ *Ἀπόλλονος* δὲν εἶνε ἀσύνηθες ἐν Βοιωτικαῖς ἐπιγραφαῖς.

[1] Τοῦ σχήματος τῶν ὑπὸ Couve ἐν Bull. ἔ. ἀ. μνημονευθεισῶν οἰνοχοῶν κέκτηται ὁ Παπαδήμας τρεῖς καλυπτομένας ὑπὸ κοσμημάτων τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὰ κοσμήματα τῶν ὑπ' ἐκείνου δημοσιευομένων οἰνοχοῶν, προερχομένας δὲ καὶ ταύτας ἐκ Βοιωτίας καὶ πιθανῶς ἐκ Τανάγρας.

[2] Klein ἔ. ἀ. σ. 212. Kretschmer Vaseninschr. σ. 52, 1. Εἰς τοὺς τεχνίτας τούτους δέον νὰ ταχθῇ καὶ ὁ Κλεομένης τοῦ Λούδρου (Monuments Grecs 1897, p. 55), ἂν ἀληθεύῃ πληροφορία τις, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ἐμπόρου ἀρχαιοτήτων Ἠλ. Γελαδάκη· διατείνεται δῆλα δὴ οὗτος, ὅτι τὸ ἀγγεῖον τοῦ Κλεομένους ἠγόρασεν αὐτὸς ἐν Τανάγρᾳ, καὶ ὅτι τοῦτο εὑρέθη ἐν τάφῳ ἐν θέσει Κοκκάλι πλησίον τῆς Τανάγρας· παρ' αὐτοῦ ἐπωλήθη εἶτα τοῦτο εἰς ἄλλον, ὅστις τὸ ἀπέστειλεν εἰς Γαλλίαν. Πρβλ. ἐν τούτοις Furtwängler Moderne Fälschungen v. Antiken σελ. 21.

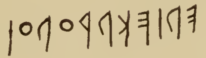
[1] IX, 20, 3.

β) Παρὰ τὸ χεῖλος ἑτέρου ὁμοίου ἐκ Θηβῶν λέβητος, οὗ τὸ κάτω μέρος ὁλόκληρον λείπει, τῆς συλλογῆς Ἀλεξ. Ξακουστῆ, ἐν Ἀθήναις ὑπάρχουσιν αἱ ἐπιγραφαί·

1) hιαρὸν τō Πυθίο FισFόδιϙος ἀνέθεκε

2) ἐπὶ Ἐκπρόποι

3) τὸν ἐπ . .

1 καὶ 2 εἶνε ἐγκεκολαμμέναι, ἀφοῦ προεχαράχθησαν ὡς φαίνεται τὰ γράμματα δι' ὀξέος ἐργαλείου, ἐκ τοῦ ἔξω πρὸς τὸ ἔσω τοῦ ἀγγείου, οὕτως ὥστε τὰ γράμματα εἶνε κοῖλα, δὲν εἶνε δὲ πάντα ὁμοίως βαθέα.

Ἡ 3 εἶνε κεχαραγμένη κατὰ τρόπον ὅμοιον πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου λέβητος ὑπὸ χειρὸς διαφόρου[1] ἢ αἱ 1 καὶ 2, δὲν συνετελέσθη δ' ἀρχῆθεν ἡ ἐπιγραφή, ἣν ὁ γράφων εἶχεν ἐν νῷ, διότι ἐκ σφάλματος κατὰ τὴν ἐργασίαν ἐφθάρη ὁ λέβης καθ' ὃ μέρος ἐξεκρούοντο τὰ γράμματα, ἴσως ὅμως καὶ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν. Μετὰ τὸ Γ δῆλα δὴ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὑπάρχουσιν ἐπιμήκεις μικραὶ κάθετοι ὀπαὶ προξενηθεῖσαι ἴσως κατὰ τὴν χάραξιν τῆς ἐπιγραφῆς. Παρὰ τὸ χεῖλος ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τοῦ λέβητος τούτου μικρὰ ὀπή.

Καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἡ Βοιωτικὴ προέλευσις εἶνε ἀσφαλὴς καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐκ τοῦ ἐν γένει τύπου τῶν γραμμάτων. Περίεργον καὶ πρωτοφανὲς ἐν Βοιωτίᾳ τουλάχιστον εἶνε τὸ Β μετὰ τεσσάρων ὁριζοντίων κεραιῶν. Τὸ Ʃ τετρασκελὲς καὶ ἀντεστραμμένον ἀπηντήσαμεν ἤδη ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Μνασάλκους, πρβ. δὲ καὶ JGS σ. 187 ἀρ. 624 καὶ 664 ἀρ. 3612.

Ἐν Θήβαις, ὡς γνωστόν, ἐλατρεύετο ὁ Πύθιος Ἀπόλλων καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ λέβης ἡμῶν.

Fισόδιϙος ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ ἐξ Ἀκραιφίας JGS 2720. Bechtel-Fick σελ. 130.

Διὰ τὴν ἐπιγραφὴν 2 *ἐπὶ Ἐκπρόποι* (κατὰ τὸν ὀρθὸν Βοιωτικὸν τρόπον ἔπρεπε νὰ γραφῇ *Ἐκπρόποε*) πρβ. ὅ τι λέγει ὁ Bather ἐν JHS XIII σ. 129 περὶ ὁμοίου τύπου δοτικῶν μετὰ τῆς *ἐπὶ* ἐν ἐπιγραφαῖς χαλκωμάτων ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Δὲν γνωρίζομεν, ἂν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος ἐν Θήβαις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ταμεῖον ἰδιωτῶν, δυνατὸν ἐν τούτοις εἶνε ἡ δοτικὴ μετὰ τῆς ἐπὶ νὰ δηλοῖ τὸν ταμίαν ἐπι τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἀφιέρωσις τοῦ λέβητος. Δὲν εἶνε δὲ καὶ ὅλως ἀπίθανον ὁ τύπος οὗτος νὰ δηλοῖ ἀναλόγως ταῖς ἐπιτυμβίαις ἐπιγραφαῖς τὸν ὑπὲρ οὗ ἐγένετο ἡ ἀνάθεσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἁπλῆν δοτικὴν *Λεϙτοῖς Θηβαίοις* ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ ἐπιγραφῇ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1896, σελ. 243.

Διὰ τὸ ὄνομα Ἔκπροπος πρβ. τὸ Σπαρτιατικὸν *Ἐκπρέπης*.

Τὸν ἐπ(ὶ τῷ δεῖνι) εἶνε τύπος συνήθης ἐπὶ τῶν ἐξ Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἐπιγραφῶν ἐπὶ χαλκωμάτων.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

[1] Ὑπὸ διαφόρων χειρῶν κεχαραγμέναι ἐπιγραφαὶ ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τοῦ χαλκώματος JHS ἔ. ἀ, σελ. 129 ἀρ, 64ᵃᵇ πρβλ. ἐν τούτοις Lolling, Κατάλογος Ἐπιγρ. Μουσ. σελ. 3 III.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

εἴς τινας τῶν ἀνωτέρω (σ. 51 ἑξ.) ἐκδεδομένων Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν.

Ἐν δευτέρᾳ ἐπιστολῇ πρὸς φίλον ὁ δημοσιεύσας τὰς ἐπιγραφὰς προστίθησιν ὅτι ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 19 ἐπιγραφῇ δὲν πρόκειται περὶ κυρίου ὀνόματος καὶ ὅτι τὰ σῳζόμενα γράμματα εἶνε λείψανα ἐπιγραφῆς ἀγνώστου ὑποθέσεως. Ἐν ἀριθ. 2 στίχ. 7 γράφ. *φυλᾶ*[*ς* καὶ στίχ. 8 *ἔμ*]*μεν*, ἐν ἀριθ. 3 *Εὐ*(*βι*)*οτεῖοι*, ἀριθ. 14 *Ἀργάειος* πατρωνυμικὸν τοῦ *Ἀργαῖος*, ἀριθ. 28 *Ἀφρο*]*δεισία*, ἀριθ. 30 *Αὔξησ*(*ι*)*ς*, ἀριθ. 50 *Ζώσιμος Παρδάλις τῆς γυναικός*, ἀριθ. 54 *Τ*]*ρόφιμε*, ἀριθ. 1 στίχ. 11 *Κόραβος*, στίχ. 13 *Βρόχυς*.

Περὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1 ἐπιγραφῆς γράφει ὡσαύτως, ἀποστέλλων ἅμα καὶ ἔκτυπον αὐτῆς καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2, ὅτι φαίνεται τῷ ἀκριβέστερον ἐξετάζοντι τὸν λίθον ὅτι πρὸς ἀριστερὰ ὑπῆρχε περισσότερον μέρος λίθου ἢ ἔσον τὸ πρῶτον ὑπέλαβε. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἰδόντες τελευταῖον τετυπωμένην ἀνωτέρω τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην καὶ τὴν ὑπ' ἀρ. 2 σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς, παραλείποντες εἰκασίας περὶ ἄλλων χωρίων τῆς ἐπιγραφῆς. Στίχ. 1 ἴσως συμπληρωτέον ἐν ἀρχῇ *ταγευόντουν*] *Πολυξένοι*. Στίχ. 5 ἴσως - - - *ἐ*]*ν κίονα λιθίαν ὅσσα οὖννε*. Στίχ. 6 ἑξῆς· ἂν τὸ 1ον γράμμα ἦτο *λ*, ἴσως γραπτέον - - - (*ἀκρο*)*πόλ*]*ι τὰν κίονα*, ἂν δὲ (ὁ καὶ πιθανώτερον) *α*, τότε ἴσως συμπληρωτέον --- *καὶ στᾶσα*]*ι τὰν κίονα* κλπ. *ἐν τ*]*ὸ ἱερὸν* (ἢ *κα*]*ὶ τὰν κίονα* κλπ. *στᾶσαι ἐν τ*]*ὸ ἱερὸν*) *τᾶς Ἀθάνας*, *τὰν μὰ ὀνά*[*λαν τὰν γενομέναν* (πρβ. *O. Hoffmann* Dial. II ἀριθ. 54 στ. 26, «ἐσσομέ[ν]αν» αὐτ. ἀρ. 7 στ. 39, «γινυμέναν» αὐτ. ἀρ. 16 στ. 45) *ἔν*] *τε τὰν κίονα καὶ ἐν τὰν ἐσ*[*γράφαν* (πρβ. «τὰν ὀνγρά[φαν]» *Hoffm*. II ἀρ. 7 στ. 40) *τὸς ταμίας δόμ*]*εν ἀτ τᾶν κοινᾶν ποθόδο*[*υν*. Στ. 10 - - -, *γυμ*]*νασιαρχέντος Πίθουνος*.

Περὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιγραφῆς σημειοῦμεν ὡσαύτως τὰ ἑξῆς. Στίχ. 2/3 *Κρανουννοιν*· παραλειπομένης τἆλλα πάσης εἰκασίας παραβάλλομεν κατωτ. στ. 7 *Κ*]*ρανγούνιοι* καὶ *Hoffm*. II ἀρ. 53 στ. 7 «Κρανουννίοις» (πρβ. αὐτ. σελ. 477, 482, *Ahrens* Dial. II σελ. 532, *Meister* I σ. 145, 302, καὶ τὴν δι' ἑνὸς *ν* γραφὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ). Στ. 6/7 πιθανῶς *καὶ ἔ*[*ντπ*]*ασιν*. Στ. 8/9 ἴσως *τᾶς κε δε*[*ύειτα*]*ι* (ἐπὶ τοῦ ἐκτύπου ἴχνη τινὰ ὡς τοῦ *υ*), πρβ. ἐν Τεγέᾳ «δέατοι» *Hoffm*. I ἀρ. 30 στ. 10, 18, 46 σελ. 137, 315, πρβ. II σελ. 291, 568. Στ. 9/10· ἐνταῦθα κατ' ἄλλου ὀρθὴν γνώμην ἔκειτο τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς· ἡ Ἀρχαρέτα δηλ. *εἴλετο ἔμμεν Α*...*άουν*, ἤγουν τῆς φυλῆς τῶν τῶν Α....ῶν. Στίχ. 11 ἑξ. *Παν*[*σουν*]*είοι*· ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς παράδειγμά τι τῆς εἰς -*οιο* γενικῆς, τῆς καὶ Θεσσαλικῆς κλπ. ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν καλουμένης, θὰ ἀνεγινώσκετο ἐνταῦθα *Παν*[*σουν*]*είοιο*, *Ναύτα* (*Ahrens* II σελ. 221, *Meister* I σ. 305, *Hoffm*. II σ. 533, *Brugmann* Gramm.² σ. 205, *G. Meyer*³ σ. 444· πρβ. τὰς αὐτόθι ἑρμηνείας)· ἴσως δὲ καὶ κατωτ. ἐν στίχ. 13 τὸ τοῦ 2ου ταγεύοντος πατρωνυμικὸν ἦτο *Φα*[.....*ε*]*ίοι*[*ο* (λ. χ. Φανοδαμείοιο;), ἀλλὰ καὶ διακρίνονται μὲν ἐπὶ τοῦ ἐκτύπου μετὰ τὸ *ε*]*ίοι* ἴχνη τινὰ ὡς τοῦ *ο*, δύναται ὅμως τὸ ὑποτιθέμενον τοῦτο *ο* νὰ ἀνήκῃ τῇ ἑπομένῃ λέξει, ἥτις τεθραυμένου τοῦ λίθου ἐλλείπει. Εἶχον ἤδη γεγραμμένα τὰ ἐνθάδε περὶ τούτου εἰκαζόμενα, ὅτε ἀνέγνων καὶ τὰς ἄλλας ἀνωτέρω ἐκδεδομένας Θεσσαλικὰς ἐπιγραφὰς (ἀριθ. 3 ἑξ.)· ἔν τινι τούτων, ἀριθ. 9, ἀπαντῶσα, ὡς φαίνεται, ἐνιαχοῦ τοιαύτη (εἰς -*οιο*) γενικὴ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῇ εἰκασθείσης ὑπάρξεως τοῦ εἰς *οιο* τύπου.

Β. Λ.

Ἐξεδόθη τῇ 25ῃ Ἰουλίου 1900.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩι

Α΄

Τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος.

Τῶν ἐν Σουνίῳ ἀνασκαφῶν ἠρξάμην κατὰ τὸ ἔτος 1897, ἀλλ᾽ ἕνεκα λόγων ὑπηρεσιακῶν ἡ ἀνασκαφὴ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲν διήρκεσεν ἢ ὀκτὼ μόνον ἡμέρας καὶ συνεπῶς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου (παρβ. Πρακτικὰ ἀρχ. Ἑταιρ. 1897 σελ. 16) ἦσαν σχετικῶς ἀσήμαντα. Κατὰ τὰ ἑπόμενα δύο ἔτη εἰργάσθην ἐκεῖ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας[1], τὰ ἐξαγόμενα δὲ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐκτίθημι ἤδη ἐνταῦθα μετὰ τῶν σχετικῶν σχεδιαγραμμάτων, ἐκπονηθέντων ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἰωανήτου, καὶ φωτοτυπικῆς εἰκόνος (πίν. 5) τοῦ ἐπὶ τῆς Σουνιάδος ἄκρας γνωστοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ τέως «τῆς Ἀθηνᾶς» καλουμένου. Ἐν δὲ τῷ πίνακι ὑπ᾽ ἀριθ. 6 ἔχει τις ὑπ᾽ ὄψιν ἅπαν τὸ ἀνασκαφὲν τοῦ ναοῦ τέμενος ἐν σχεδίῳ, μετὰ τῶν προπυλαίων αὐτοῦ, τῆς ἀποκαλυφθείσης παραπλεύρως μακρᾶς στοᾶς καὶ τοῦ ναοῦ ἐν τῷ μέσῳ.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεχείρησα τὴν ἐν Σουνίῳ ἀνασκαφὴν δὲν ἤλπιζον βεβαίως ὅτι αὕτη θὰ ἦγεν εἰς φῶς σπουδαῖα εὑρήματα· ἡ γενομένη πρὸ δεκαπενταετίας περίπου ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld ἔρευνα[2] ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ναὸς εἶχεν ὑποστῇ σύλησιν καὶ φθορὰν ὄντως μοναδικήν. Ἐλάχιστα δὲ καὶ τότε εὑρέθησαν λείψανα τοῦ γλυπτοῦ τοῦ ναοῦ κόσμου[3], καὶ ταῦτα — ἐκ τῆς ζωοφόρου προερχόμενα — εἰς κακὴν ὅλως κατάστασιν[4]. Ἐπεχείρησα ὅμως τὴν ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐκκαθάρω κύκλῳ ἅπαντα

[1] Παρβ. Πρακτικὰ ἀρχ. Ἑταιρ. 1898 καὶ 1899 σελ. 98. 92.

[2] Mitth. d. D. Inst. Τόμ. 9 σελ. 324 καὶ ἑξ.

[3] Αὐτόθι, Fabricius· σελ. 338 καὶ ἑξ.

[4] Παρβ. καὶ Lange: Mitth. d. D. Inst. 6, σ. 233-237 (1881).

τὸν ναόν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ ἀρκτικὴν αὐτοῦ πλευράν, ὅπου ὁ κ. Dörpfeld δὲν ἠδυνήθη, ἐλλείψει τῶν καταλλήλων ἐργαλείων, νὰ ἐνεργήσῃ τὴν δέουσαν ἐκκαθάρισιν. Ἦσαν δὲ ὄντως ἐπὶ τῶν δύο τούτων τοῦ ναοῦ πλευρῶν σεσωρευμένα παμμέγιστα τεμάχια, τῶν ἐπιστυλίων ἰδίως, ἅτινα μετὰ πολλοῦ κόπου ἠδυνήθημεν νὰ ἀπομακρύνωμεν ὅπως προβῶμεν εἰς τὴν πλήρη ἐκσκαφὴν τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ. Εὑρέθημεν δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν πρώτων τούτων κωλυμάτων πρὸ καταστροφῆς ὅλως πρωτοφανοῦς· τὸ κρηπίδωμα τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν αὐτοῦ γωνίαν ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ βορείαν αὐτοῦ πλευράν, ἦτο κατέστραμμένον εἰς βάθος δύο καὶ πλέον μέτρων[1]· ἡ καταστροφὴ δὲ αὕτη, ἡ προξενηθεῖσα ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων, ἐδήλου ὅτι ὁ ναὸς *ἀνεσκάφη* κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ πιθανῆς εὑρέσεως θησαυροῦ ὑπὸ τὸ κρηπίδωμα. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει πρῶτον, τὸ γεγονὸς ὅτι μέγιστον μέρος τοῦ ὑλικοῦ, ἐξ οὗ τὸ κρηπίδωμα, τὰ ἐκ πώρου λίθου ἐγχωρίου ὀρθογώνια ἐπιμήκη τεμάχια (κεσάρια), παράκεινται τῷ ναῷ, ἑπομένως ἐκλείπει ὁ κύριος λόγος δι᾽ ὃν θὰ προέβαινέ τις εἰς τοιαύτην δαπανηρὰν καταστροφήν, ὁ τῆς χρησιμοποιήσεως δηλαδὴ τοῦ ὑλικοῦ τούτου· δεύτερον, τὸ ὅτι, ὡς εἶνε γνωστόν, ἐπεκράτησέ ποτε παρὰ τῷ λαῷ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ναὸς ἦτο ἄλλοτε ἀνάκτορον βασιλίδος τινός, ἐξ οὗ καὶ ἐκαλεῖτο οὗτος «τὸ παλάτι τῆς βασιλοπούλας». Πότε ἔγεινεν ἡ καταστροφὴ αὕτη, δὲν εἶνε εὔκολον βεβαίως νὰ ἐξακριβωθῇ[2]. Ἡ καταστροφὴ

[1] Παρβ. καὶ Dörpfeld Mitth. ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 327.

[2] Περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ ἐν γένει ὀλιγίστας ἔχομεν εἰδήσεις· πρῶτος ποιεῖται τούτου μνείαν ὁ Wheler κατὰ τὸ 1676 ὅστις εὗρε τὸν ναὸν ἐρειπωμένον ἤδη καὶ σώζοντα τοὺς καὶ σήμερον ὑπάρχοντας ἐννέα κίονας τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς καὶ πέντε τῆς ἀρκτικῆς. Ὁ Roy (1714) εὗρε 4 μόνον τῆς πλευρᾶς ταύτης. Ὁ Revett καὶ ὁ Chandler (1765) ὡς καὶ ὁ Dodwell (1805) τρεῖς. Τέλος ὁ Rouet (1829) τοὺς δύο μόνον τοὺς τὰ νῦν σωζομένους Ὁ Wheler

τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ συνεπέφερε καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς *στοιβῆς*, τοῦ ἐκ λίθων ἀργῶν δηλ. καὶ χώματος παραγεμίσματος τῶν διακένων μεταξὺ τῶν τοίχων· οὕτω δὲ ἠναγκάσθημεν, πρὸς ἀποφυγὴν μείζονος καταστροφῆς, κατὰ πρῶτον μὲν νὰ κατασκευάσωμεν ἁπλοῦν τοῖχον (ξηρολιθιὰν) ἀναλημματικόν, πρὸς συγκράτησιν τῆς στοιβῆς, ἰδία μεταξὺ τοῦ τοίχου τοῦ ὀπισθοδόμου καὶ τοῦ στυλοβάτου, ἀκολούθως δὲ νὰ προβῶμεν διὰ καταλλήλων ἐργατῶν εἰς τελείαν ἀνακαίνισιν (restauration) τοῦ καταστραφέντος κρηπιδώματος, ἥτις, ἀρξαμένη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, θὰ συντελεσθῇ, ὡς ἐλπίζομεν, κατὰ τὸ παρὸν καὶ οὕτω ὁ ναὸς θὰ ἀνακτήσῃ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ σχῆμα, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν βάσιν αὐτοῦ.

Ἡ κατὰ τὸ 1884 γενομένη ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld ἀνασκαφικὴ ἐργασία (Mittheilungen ἔνθ. ἀνωτ.) δὲν ἀπεκάλυψε μὲν τὸν ναὸν ὁλόκληρον, διότι ἔμεινεν ἅπασα ἡ ἀρκτικὴ αὐτοῦ πλευρὰ κεκαλυμμένη ὑπὸ ἐρειπίων, ἐπέτρεψεν ὅμως ἡ γενομένη τότε τοῦ ναοῦ ἐκκάθαρσις εἰς τὸν διαπρεπῆ ἀρχιτέκτονα τὴν μελέτην τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ναοῦ κατὰ τρόπον οὕτως ἐπαρκῆ, ὥστε ἠδυνήθη οὗτος, οὐ μόνον τὸ ἐξαίρετον σχέδιον τοῦ ναοῦ νὰ ἐκπονήσῃ (Mitth. ἔνθ. ἀνωτ. πίν. 15ος), ἀλλὰ καὶ τὴν λεπτομέρειαν νὰ ἐξακριβώσῃ, ἣν εἴκασεν ἁπλῶς ὁ ὀξυνούστατος Leake[1] ὅτι ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἐπὶ ἀρχαιοτέρου, προϋπάρχοντος, πωρίνου τὴν ὕλην, ἀρχαϊκοῦ ναοῦ, καταστραφέντος πιθανῶς κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν εἰς Ἀττικήν.

Αἱ συμπληρωματικαὶ ἡμῶν ἀνασκαφαὶ συνεπῶς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ναὸν καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτοῦ διάταξιν, δὲν ἐπηγγέλλοντο νέας ἀνακαλύψεις, οὐδὲ προσεδοκῶμεν ἡμεῖς, τὸν ναὸν τελείως ἀποκαθαίροντες ἄλλο τι ἢ τὴν ἀνεύρεσιν λειψάνων τοῦ γλυπτοῦ κόσμου τοῦ ναοῦ. Καὶ ὅμως ὡς πρὸς τὴν προσδοκίαν ἡμῶν ταύτην ἀπογοητευτικῶς διεψεύσθημεν μὴ ἀνευρόντες ἢ ἓν μόνον τεμάχιον τῆς ζωοφόρου, ἐφ᾽ οὗ εἰκονίζεται κρανοφόρος γίγας μαχόμενος[1], μὴ σωζόμενος ὅμως ἢ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω καὶ ἐν διατηρήσει κακίστῃ, ὅπως καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Fabricius (Mittheilungen ἔνθ. ἀνωτ. πίν. 17-19) ἐκδοθέντα ἄλλα τεμάχια τῆς αὐτῆς ζωοφόρου. Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον τσιγκογράφημα παρέχει ἰδέαν τοῦ γλυπτοῦ τούτου, τοῦ ὁποίου δὲν ἐκρίναμεν ἀναγκαίαν τὴν εἰς φωτοτυπικὸν πίνακα ἔκδοσιν.

Ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ λοιπόν, ἐξαιρέσει ἀσημάντων τινῶν διαφορῶν ἐπὶ τοῦ καταμετρήματος, ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν δὲν ἐπέφερεν οὐσιώδεις μεταβολὰς εἰς τὸ σχέδιον, τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld ἐκπονηθέν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν θὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ναοῦ, ὅπως μὴ ἐπαναλάβωμεν ἐξ ἀνάγκης ὅσα ὁ κ. Dörpfeld μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας ἐξέθηκεν ἐν τῇ σχετικῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ. Τὸ μόνον ἄξιον λόγου νέον εἶνε ἡ ἀποκάλυψις ἐσωτερικοῦ στυλοβάτου, διήκοντος κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἑκατέρωθεν τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζοντο κίονες ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τοῦ σηκοῦ (Πρβ. σχέδιον πίν. 6). Ἡ ἀπόστασις τοῦ στυλοβάτου τούτου ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ εἶνε ἐλαχίστη (1.25) οἱ δὲ κίονες συνεπῶς, ὅπως καὶ ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐφαίνοντο σχεδὸν κεκολλημένοι ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ὑπολείπεται ἐν τούτοις νὰ ἐξακριβωθῇ, ἐὰν ὁ στυλοβάτης οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὸν νέον ἢ εἰς τὸν παλαιὸν ναόν, τοῦ ὁποίου ἅπαν τὸ κρηπίδωμα (Πρβ. σχέδιον Dörpfeld, ἔνθα σημειοῦται τοῦτο δι᾽ ἐρυθρᾶς γραμμῆς) ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου ναοῦ. Τὸ ζήτημα εἶνέ πως δυσχερές. Καὶ ὅμως ἐξετάζων τις ἐπισταμένως τὸ κτίριον θὰ πεισθῇ, ἐκ τῆς ἁρμονικῆς κυρίως συνδέσεως τῶν λίθων, ὅτι ὁ ἐσωτερικὸς οὗτος στυλοβάτης δὲν προσετέθη ἀκολούθως ἀλλ᾽ ὅτι ὑπῆρχεν ἀρχικῶς. Συνεπῶς δ᾽ ἐξάγεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ πώ-

ἀναφέρει δύο σωζομένας παραστάδας καὶ μέρος τοῦ προνάου, Ὁ Ravelt δὲν εὗρεν ἢ τὴν μίαν μόνον, τὴν καὶ σήμερον ὑπάρχουσαν Οὐδεὶς τούτων ἀναφέρει τι περὶ τοῦ κρηπιδώματος, τὸ ὁποῖον ὅμως καὶ ἂν ἦτο ἤδη κατεστραμμένον τότε δὲν θὰ ἐφαίνετο, ἅτε κεκαλυμμένον ὑπὸ τῶν ἐρειπίων. Πιθανώτερον ἐν τούτοις φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς βάσεως τοῦ ναοῦ ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος.

[1] Παρβλ. Die Dem. v. Attika (μετάφρ. Γερμ.) σελ. 55. Milchhöfer, Text z. d. C. v. Att. Heft III-VI σελ. 30.

[1] Ἡ πλὰξ σώζεται κατὰ τὸ ἥμισυ ἀριστερὸν αὐτῆς περίπου, ἔχει δὲ διαστάσεις πλάτος μὲν 0,70 καὶ ὕψ. 0.65. Ἡ θέσις τοῦ πίπτοντος ἤδη ἐπὶ τῆς ἀσπίδος αὐτοῦ γίγαντος εἶνε ἡ συνήθως ἀπαντῶσα ἐν γιγαντομαχίας σκηναῖς, ἰδίως ἐπὶ ἀγγείων. Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀναγλύφου εἶνε ἀρίστη. Ἡ μορφὴ δὲ τοῦ γίγαντος ἐκοσμεῖτο δι᾽ ἐνθέτων χαλκῶν ἀντικειμένων, ὡς δηλοῦται τοῦτο διὰ τῶν σωζομένων ὀπῶν περὶ τὸ κράνος καὶ ἐν τῇ ἀσπίδι· τοιαῦτα κοσμήματα παρετηρήθησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῆς ζωοφόρου πλακῶν. Πρβλ. Fabricius, ἔνθ. ἀνωτ.

ρινος ναὸς ἐκοσμεῖτο δι᾽ ἐσωτερικῶν κιόνων. Οὕτω δὲ μένει νὰ λυθῇ κυρίως τὸ ζήτημα: ἐχρησιμοποιήθη ὁ στυλοβάτης οὗτος κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου ναοῦ, ἔφερε τουτέστι καὶ ὁ μαρμάρινος ναὸς ἐσωτερικοὺς κίονας; Τοῦτο ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ λύσωμεν ἕνεκα τῆς φθορᾶς ἣν ὑπέστη τὸ κτίριον. Εἰκάζομεν ὅμως ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχον ἐν τῷ νέῳ ναῷ τοιοῦτοι κίονες, διότι οὐδ᾽ ἐλάχιστον ἴχνος αὐτῶν ἀνευρέθη μεταξὺ τῶν ἐρειπίων. Ἐὰν δ᾽οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ὁ ἀποκαλυφθεὶς στυλοβάτης ἔμεινεν ἄχρηστος ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω λεπτομερείας ἐξηκριβώθη ὅτι κατὰ τὸ πρὸς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ ἀνάλημμα (stützmauer) ὑπῆρχον, εἰς ὑστερωτέρους χρόνους ποιηθεῖσαι, τέσσαρες τοὐλάχιστον δεξαμεναὶ πρὸς ἀποταμίευσιν τοῦ ἀπὸ τῆς στέγης ῥέοντος ὀμβρίμου ὕδατος. Ὑπὸ τὸ ἐπικεχρισμένον δάπεδον μιᾶς τούτων εὕρομεν τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἐπιγραφὴν (ἀριθ. 1), τὴν βεβαιοῦσαν τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὅστις ἐλατρεύετο ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ.

Πρὸς τούτοις ἀπεκαλύφθη, κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, μικρὰ καὶ εὐτελής, μεταγενεστέρα δὲ πάντως, στοὰ (πίν. 6), πρὸς κατασκευὴν τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθησαν σπόνδυλοι τοῦ πωρίνου ναοῦ· ταύτης ὅμως μοὶ εἶνε ἄδηλος ἡ χρῆσις.

Τεμάχιον πλακὸς ἐκ τῆς ζωοφόρου

Ἐπίσης ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἴχνη τοῦ τείχους τοῦ προασπίζοντος μεσημβρινῶς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνώδους βράχου, τὸ ὁποῖον σῴζεται καὶ ὑπὸ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν, κάτωθεν ὅμως τοῦ χείλους. Εἰς ταῦτα ἐὰν προσθέσωμεν τὴν ἀποκάλυψιν ὁμαλῶς καὶ ἴσως λελαξευμένου τμήματος βράχου, κειμένου κατὰ τὸ ἀνατολικομεσημβρινὸν ἄκρον τοῦ ναοῦ, ἔμπροσθεν ἰσοπεδωμένης πλατείας, χρησιμεύσαντος πιθανώτατα ὡς βωμοῦ, ἔχομεν ὅ,τι νέον ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαὶ ἡμῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ναοῦ ἐπεχειρήσαμεν τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ περιβόλου, τοῦ ὁποίου τὸ τεῖχος, δι᾽ ὀγκολίθων ὀρθογωνίων ἐκτισμένον ὄν[1], σῴζεται καλῶς, ἰδίως κατὰ τὴν

[1] Ἐνταῦθα δέον ν᾽ ἀναγράψωμεν ὅτι τὸ τεῖχος τοῦτο προϋπῆρχε τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μαρμαρίνου ναοῦ, προφανῶς ἀνῆκον εἰς τὸν

ἀρκτικὴν αὐτοῦ πλευράν. Τὸ σχῆμα τοῦ περιβόλου εἶνε περίπου τετράγωνον, τὸ δὲ ἐμβαδὸν αὐτοῦ ἐξωμαλισμένον ἐπικλινῶς δι᾽ἐπιχώσεως τεχνητῆς[1] μέχρι τοῦ βράχου, ἀφ᾽ οὗ ὁ ναὸς ἐγείρεται. Ἀνάθημά τι ἢ βάθρον (ἐξαιρέσει τῶν φερόντων ψηφίσματα) καθ᾽ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ περιβόλου, παραδόξως, δὲν ἀνευρέθη, ἀλλ᾽οὐδὲ ἄλλο τι πλὴν ὀλίγων ἐπιγραφῶν καὶ λιθίνων σφαιρῶν — τούτων διαφόρου μεγέθους — τινῶν καὶ σεσημασμένων διὰ γραμμάτων δηλούντων τὸ βάρος αὐτῶν· περὶ τῆς πιθανῆς χρήσεως αὐτῶν κατωτέρω γίνεται λόγος. Ἐπελήφθημεν ἀκολούθως τῆς ἀνασκαφῆς τῶν προπυλαίων, τῶν ὁποίων αἱ ὑπὸ τοῦ Blouet (Exped. de Morée III V. 36) καὶ ἐν τῷ συγγράμματι Ant. Un. of Att. (ἐκδ. Hittorff. VIII πιν. 1-3) ὅπως καὶ ἐν τῷ Ant. of Jonia III π. 9 καὶ ἑξ.) γενόμεναι δημοσιεύσεις οὕτως ἀτελῶς παρέστησαν αὐτά, ὥστε ἐπέτρεψαν εἰς ἀρχαιολόγους τινὰς νὰ εἰκάσωσιν[2] ὅτι ὁ ἀναζητούμενος ἐν Σουνίῳ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἦτο ἐκεῖ ἔνθα τὰ προπύλαια. Ὡς ὁρᾷ τις ἐν τῷ σχεδίῳ (Πιν. 7) τὰ προπύλαια ταῦτα διῃροῦντο εἰς δύο ἀνίσους τὸ μῆκος στοάς, ὧν ἑκατέρα εἶχε κατὰ τὴν πρόσοψιν ἀνὰ δύο κίονας δωρικοῦ ρυθμοῦ· ἐν τῷ μέσῳ δὲ περίπου ἔκειτο ὁ κυρίως πυλὼν διῃρημένος καὶ οὗτος εἰς τρεῖς εἰσόδους, ὧν ἡ μεσαία, πλάτους 2,20, ἐφωδιασμένη δι᾽ ἐπικλινοῦς λιθίνου οὐδοῦ ἐχρησίμευε κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις, ἐν ᾧ αἱ δύο ἑκατέρωθεν μικρότεραι πύλαι, πλ. 1,12 ἐχρησίμευον διὰ τὴν καθημερινὴν χρῆσιν. Λεπτομέρεια ἀξία προσοχῆς εἶνε ὅτι αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν τούτων ἦσαν πώριναι, ἐπενδυμέναι ὅμως διὰ πλακῶν μαρμαρίνων (πάχους 0,055). Ἐπὶ μιᾶς τῶν πωρίνων παραστάδων τούτων διεσώθη τεμάχιον χρίσματος μετὰ βαφῆς ἐρυθρᾶς ὁμοίας τῇ ἐν τῇ παρακειμένῃ στοᾷ, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως. Καὶ τοῦτο δὲ εἶνε μία τῶν ἐνδείξεων, ὡς λέγομεν κατωτέρω, ὅτι τὰ μαρμάρινα προπύλαια κατεσκευάσθησαν ἐποικοδομητικῶς, προϋπαρχόντων πωρίνων τοιούτων. Ἐπὶ τοῦ σχεδίου ἡμῶν, ἔνθα εὑρίσκει τις πάσας τὰς σχετικὰς διαστάσεις τοῦ οἰκοδομήματος καὶ περὶ ὧν δὲν ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ κάμωμεν ἐν τῷ κειμένῳ ἰδιαίτερον λόγον, βλέπει τις διὰ μέλανος χρώματος εἰκονισμένα τὰ ὑπάρχοντα κατὰ χώραν εἰσέτι λείψανα τοῦ οἰκοδομήματος, ὡς καὶ τὸν ἕτερον τῶν κιόνων τῆς μεσημβρινῆς στοᾶς, ὃν ἐτοποθετήσαμεν ἐπὶ τῶν φανερῶν ἰχνῶν τοῦ σωζομένου στυλοβάτου αὐτοῦ. Τὰ δι᾽ ἐρυθροῦ χρώματος δεδηλωμένα μέρη τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε πιθαναὶ συμπληρώσεις διὰ τῶν ὁποίων εὐχερῶς δύναταί τις ν᾽ ἀναπαραστήσῃ τὸ κτίριον. Ἴσως δὲ καὶ κατὰ μῆκος τῆς μείζονος στοᾶς ὑπῆρχον ἀνὰ δύο κίονες ἑκατέρωθεν.

Παραπλεύρως τῶν προπυλαίων καὶ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ὑπῆρχε μικρὸν σχετικῶς, ἀποκεχωρισμένον δωμάτιον, μήκους ἓξ περίπου μέτρων, ἔχον τὴν εἴσοδον πιθανῶς μεσημβρινῶς. Ἐντεῦθεν δὲ πρὸς δυσμὰς ἐκτείνεται μακρὰ στοὰ μήκους 25 καὶ πλάτους ἐννέα μέτρων. Ἐκ τῆς μεσημβρινῆς προσόψεως αὐτῆς ἐλάχιστον μέρος τοῦ τοίχου σώζεται, κατὰ τὴν ἀνατ. γωνίαν, τοῦ φράσσοντος δηλ. τὴν στοὰν κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῆς· κατὰ τὸ μέσον δὲ ἀπεκαλύφθη ὁ ἐσωτερικὸς στοῖχος τῶν κιόνων ὁ ὑποβαστάζων τὴν στέγην τοῦ οἰκοδομήματος, ὅστις ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓξ κίονας (τοῦ τελευταίου πρὸς δυσμὰς ἐλλείποντος παντάπασιν) εἰς ἀποστάσεις ἀσημάντως ποικιλούσας (5,21 - 5,26) ἀπ᾽ ἀλλήλων τοποθετημένους. Οἱ κίονες οὗτοι, ὧν ὁ τρίτος ἀπ᾽ ἀνατολῶν σώζεται ἔτι (εἰς ὕψος $^1/_2$ μ.) ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου, ἦσαν ἐκ πώρου λίθου κατεσκευασμένοι, ἄνευ ραβδώσεων, ἐπικεχρισμένοι δὲ διὰ κονιάματος[1]. Κατὰ τὰ ἄκρα ἑκατέρωθεν ἡ στοὰ ἐφράσσετο, ὅπως καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πλευρά, διὰ πωρίνου τοίχου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο διὰ κονιάματος ἐπικεχρισμένον καὶ διὰ χρώματος ἐρυθροῦ, ὡς ἐφάνη πολλαχοῦ, κεκοσμημένον. Ἡ πρόσοψις τῆς στοᾶς ταύτης πιθανῶς ἀναπαριστᾶται, ἐὰν συμπληρώσωμεν ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἑτέρους ἓξ κίονας ἐξωτερικούς, ὑποβαστάζοντας τὴν στέγην· ἡ πρόσοψις ἔφερε μόνον ἀρχιτεκτονικὸν κό-

πώρινον τοιοῦτον, διὰ πολυγωνικῶν ὅμως λίθων ἐκτισμένον, ὅτι δὲ μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ ἐπεσκευάσθη τοῦτο καὶ ἐξωραΐσθη διὰ τῆς προσθήκης ἔξωθεν ἰσοδομικοῦ τείχους· αὐτὸ τοῦτο παρετηρήσαμεν καὶ εἰς τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπεσκευάσθη οὕτω ὁλόκληρον μέχρι τοῦ λιμένος.

[1] Τὴν ἐπίχωσιν ταύτην ἀνηρευνήσαμεν διὰ σκαφῆς πολλαχοῦ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι εὑρέσεως λειψάνων τοῦ πωρίνου ναοῦ ἢ ἄλλων ἀντικειμένων, ὡς συνέβη ἐν Ἀκροπόλει. Ἀλλ᾽ ἐδείχθη ὅτι ἡ ἐπίχωσις ἐγένετο ἤδη, ὅπως καὶ τὸ πολυγωνικὸν τεῖχος τοῦ περιβόλου, κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πωρίνου ναοῦ καὶ ἑπομένως οὐδὲν ἄλλο εὑρέθη ἢ τεμάχια μικρῶν ἀγγείων σφαιρικῶν, τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος.

[2] Ἴδ. Frazer: Paus. II. σελ. 4, καὶ ἄλλοι.

[1] Αἱ διαστάσεις ἑνὸς σωζομένου σπονδύλου ἔχουσιν οὕτω: ὕψ. 1,20 διάμ. 0,60.

σμον ἁπλοῦν τρίγλυφον, οὗ ἐλάχιστα ἴχνη εὑρέθησαν. Πιθανὴ ὅμως εἶνε καὶ ἑτέρα τοῦ οἰκοδομήματος ἀναπαράστασις· νὰ ὑποθέσωμεν δῆλα δὴ ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐξωτερικῶς κίονες, ἀλλὰ θύραι χωριζόμεναι ἀπ᾽ ἀλλήλων δι᾽ ἡμικιόνων στηριζομένων ἐπὶ θωρακίου. Μεταγενεστέρως, συμπληρωματικῶς, προσετέθη καὶ ἑτέρα στοὰ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου, ἀλλ᾽ ἄνευ ἐσωτερικῶν κιόνων αὕτη, συνεπῶς δὲ καὶ στενωτέρα κατὰ τὸ ἥμισυ. Μῆκος ἔχει αὕτη μέτρων 20,80, δὲν σώζονται δ᾽ ἐξ αὐτῆς ἢ τὰ θεμέλια.

Περὶ τῆς χρήσεως τῶν δύο τούτων στοῶν οὐδεμίαν ἔχομεν εἴδησιν· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς αὐτῶν ἐπορίσθημεν θετικόν τι, καθόσον δὲν εὑρέθη καὶ ἐνταῦθα ἄλλο τι — κυρίως ἐν τῇ μείζονι — ἢ ἀριθμός τις λιθίνων σφαιρῶν, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν. Τὸ προχειρότερον εἶνε νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ἀνηγέρθησαν αὗται χάριν τῶν τελουμένων πανηγύρεων, ὅπως εὑρίσκωσι δηλαδὴ ἐν αὐταῖς οἱ προσερχόμενοι ἄσυλον κατὰ τοῦ καύσωνος ἢ τῶν ὑετῶν. Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῶν οἰκοδομημάτων τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀκριβές τι. Δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος ἀντικείμενος εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι αἱ στοαὶ αὗται ἀνῳκοδομήθησαν εὐθὺς μετὰ τὸν ναὸν καὶ καθ᾽ ὃν χρόνον ἀνεκαινίσθη τὸ τεῖχος τοῦ περιβόλου. Θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ ὑποστηριχθῇ δι᾽ ἱκανῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ στοὰ αὕτη εἶνε ἀρχαιοτέρα καὶ τῶν σωζομένων προπυλαίων, τῶν *μαρμαρίνων* δηλ. προπυλαίων, διότι πιθανώτατα ὡς εἴπομεν ἤδη, προϋπῆρχον ἐνταῦθα *πώρινα* προπύλαια. Τοῦτο δὲ ὑποδείκνυται οὐ μόνον ἐκ τῆς *ἐπεξεργασίας* τοῦ πωρίνου τοίχου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, τοῦ κρυπτομένου ὄπισθεν τῆς νεωτέρας μαρμαρίνης ἐπιστρώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν ἐνδείξεων, ὧν μίαν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

Ἵνα περάνωμεν τὸν ἐπὶ τῶν ἀποκαλυφθέντων οἰκοδομημάτων τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ λόγον, μνημονεύομεν πλινθοκτίστου ἐν μέρει πυργίσκου, σωζομένου ἔτι κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου (πρβλ. σχ. 6) καὶ ἐκτισμένου ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, οὗτινος προέκτασις ἐξικνοῦτο μέχρι τοῦ ναοῦ. Τοιοῦτοι πυργίσκοι, λιθόκτιστοι μέχρις ἱκανοῦ ὕψους ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, (τοῦ ὁποίου καὶ τούτου τὸ ἄνω μέρος ἦτο πλινθόκτιστον) ὑπάρχουσιν ἔτι πολλοὶ κατὰ μῆκος τοῦ τείχους μέχρι τοῦ λιμένος· ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ τοῦ φρουρίου ἐν γένει, ἐν συμπληρωματικῇ ἡμῶν πραγματείᾳ.

Β′

Ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐπιχειροῦντες τὸ πρῶτον τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐν Σουνίῳ περιφανοῦς ναοῦ, τοῦ καλουμένου παρὰ πάντων «τοῦ τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς» φυσικῶς δὲν ὑπωπτευόμεθα κἂν ὅτι ὁ ναὸς ἐκεῖνος δὲν ἀνήκεν εἰς τὴν θεὰν ταύτην, ἀφ᾽ οὗ ρητῶς καὶ ἀπεριφράστως ὁ Παυσανίας, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, μνημονεύει τούτου διὰ τῶν ἑξῆς γραμμῶν:[1] «τῆς ἠπείρου τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ νήσους τὰς Κυκλάδας καὶ πέλαγος τὸ Αἰγαῖον ἄκρα Σούνιον πρόκειται γῆς τῆς Ἀττικῆς καὶ λιμήν τε παραπλεύσαντι τὴν ἄκραν ἐστὶ καὶ ναὸς Ἀθηνᾶς Σουνιάδος ἐπὶ κορυφῇ τῆς ἄκρας». Ἐφ᾽ ὅσον δὲ οὐδὲ ἴχνος κἂν ἄλλου ναοῦ ἐφαίνετό που ἐπὶ τῆς Σουνιάδος ἄκρας οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἡ μνεία αὕτη ναοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Σουνίου δὲν ἀφεώρα εἰς τὸν ὑπάρχοντα καὶ σωζόμενον ἐκεῖ περικαλλῆ ναόν, ἀλλ᾽ εἰς ἄλλον τινὰ ἐξαφανισθέντα τέλεον. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔλλειψις πάσης ἄλλης μαρτυρίας δοκίμου συγγραφέως τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ ναοῦ τούτου, καθίστα τὴν πλάνην ἐπικρατεστέραν. Καὶ ὅμως διεσώθησαν σχετικὰ χωρία μεταγενεστέρων συγγραφέων· εἰς τὰ ὁποῖα ἐὰν ἐδίδετο μείζων προσοχή, ἴσως ἡ πλάνη ἤθελε πολὺ πρότερον τεθῆ ὑπὸ ἔλεγχον. Οὕτω παρὰ Βιτρουβίῳ (De archit. IV, 4) ἀπαντᾷ τὸ ἑξῆς σκοτεινὸν μὲν καὶ ἀσαφὲς χωρίον, τὸ ὁποῖον, ἐὰν μὴ ἄλλο τι, μαρτυρεῖ τοὐλάχιστον σαφῶς τόδε, ὅτι, ἢ ὁ Βιτρούβιος ἀνέγραψεν ἀνακριβείας προκειμένου περὶ τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἢ ὅτι ὁ σωζόμενος ναὸς ἐκεῖ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε ὁ τῆς Ἀθηνᾶς. Καὶ ὅμως οὐδεὶς τῶν νεωτέρων συγγραφέων τῶν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Σουνίῳ γραψάντων, ἐξέφρασε, καθόσον γνωρίζω, τὴν ἐλαχίστην κἂν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Τοσοῦτον ἡ πλάνη εἶχε κυριαρχήσει! Ὁ Βιτρούβιος λοιπὸν περιγράφων τὴν διάταξιν διαφόρων ναῶν

[1] Παυσ. 1. 1.

προσθέτει· Item generibus aliis constituuntur aedes ex isdem symmetriis ordinatae et alio genere dispositiones habentes, uti est Castoris in circo Flaminio, et inter duos lucos Veiovis, item argutius Nemori Dianae columnis adiectis dextra ac sinistra ad umeros pronai. Hoc autem genere primo factae sunt (uti est Castoris in Circo) Athenis in arce et in Attica Sunio Palladis Minervae· earum non aliae sed eaedem sunt proportiones. *Cellae enim longitudinibus duplices sunt ad latitudines uti reliquae, sed is omnia quae solent esse in frontibus, ad latera sunt translata.* Ἐὰν ὁ Βιτρούβιος εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸν ἐν Σουνίῳ γνωστὸν ναόν, βεβαίως δὲν θὰ παρέβαλλε τοῦτον πρὸς τὸν ἐν Ἀκροπόλει τῆς Ἀθηνᾶς — προφανῶς τὸ καλούμενον Ἐρέχθειον — οὐδὲ θὰ ἀνέγραφεν ὅτι ἔχει μὲν καὶ ὁ ναὸς οὗτος τὸν σηκὸν διπλασίως μακρότερον τοῦ πλάτους αὐτοῦ, ὅπως οἱ λοιποὶ ναοί, ἀλλ' ὅτι ἔχει, ἰδιορρύθμως, τὰ κατὰ τὰς προσόψεις (in frontibus) συνήθως τιθέμενα εἰς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ μετατεθειμένα.

Βεβαίως ἡ περιγραφὴ αὕτη τοῦ Βιτρουβίου εἶνε ἥκιστα σαφής, ἐλάχιστα δὲ καὶ ἀκριβής, προκειμένου περὶ τοῦ πραγματικοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Σουνίῳ, ὡς ἀκολούθως θὰ ἴδωμεν. Εἶνε ὅμως ἐπαρκὴς νὰ καταδείξῃ, ὡς εἴπομεν, ὅτι τὰ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου γραφέντα δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὸν θεωρούμενον τέως ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Σουνίῳ, ὅστις πᾶν ἄλλο ἢ ἰδιορρυθμίαν τινὰ ἐν τῇ κατασκευῇ αὐτοῦ παρουσιάζει.

Πρὸς τούτοις καὶ ἑτέρου μεταγενεστέρου συγγραφέως ἡ μαρτυρία, τοῦ Σκύλακος (Περίπλους· Geogr. graeci minores, ed C. Müller I σ. 46) ὤφειλε νὰ ἐπισύρῃ πλειότερον τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων· λέγει οὗτος: Μετὰ δὲ Μεγαρεῖς εἰσὶν Ἀθηναίων πόλεις. Καὶ πρῶτον τῆς Ἀττικῆς Ἐλευσίς, οὗ ἱερὸν Δήμητρός ἐστι, καὶ τεῖχος. Κατὰ τοῦτό ἐστι Σαλαμὶς νῆσος καὶ πόλις καὶ λιμήν. Ἔπειτα ὁ Πειραιεὺς καὶ τὰ σκέλη καὶ Ἀθῆναι. Ὁ δὲ Πειραιεὺς λιμένας ἔχει γ'. Ἀνάφλυστος τεῖχος καὶ λιμήν. *Σούνιον ἀκρωτήριον καὶ τεῖχος· ἱερὸν Ποσειδῶνος.* Θορικὸς τεῖχος καὶ λιμένες δύο. κτλ. Ὁ Σκύλαξ δὲν ἀναφέρει ποσῶς ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Σουνίῳ, εἴτε διὰ τὸ εὐτελὲς αὐτοῦ, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, εἴτε καὶ διότι, πιθανῶς, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ χρονογράφου τούτου ὁ ναὸς οὗτος εἶχεν ἤδη καταστραφῆ. Ὅτι ἐξ ἄλλου ὑπῆρχέ που τοῦ Σουνίου καὶ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἦτο γνωστὸν ἐκ διαφόρων ἐμμέσων πηγῶν, διότι παραδόξως οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πλὴν τοῦ μεταγενεστέρου Σκύλακος ὡς εἴπομεν, ἀναφέρει τοῦτο ρητῶς. Προέκυπτεν ὅμως σαφῶς πρῶτον, ἐκ στίχου τινὸς τοῦ Ἀριστοφάνους (ὀρν. 559) ἐν ᾧ ὁ Ποσειδῶν καλεῖται «*Σουνιάρατος*». (Πβλ. καὶ ἀρχαῖον Σχολιαστήν: ᾧ ἐν τῷ Σουνίῳ ἀρῶνται καὶ εὔχονται, κτλ.) δεύτερον, ἐκ χωρίου τοῦ Εὐριπ. (ἐν Κυκλ. στ. 293 καὶ ἑξ.) ἐν ᾧ μνημονεύονται οἱ διάφοροι τόποι τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνος, ἐν οἷς καὶ τὸ Σούνιον. Τρίτον, ἐξ ἐπιγραφῶν (C. I. A. I 196, 207, 273) ἐν αἷς ἀπαντᾷ καὶ ἡ φράσις «Ποσειδῶνος ἐπὶ Σουνίῳ»[1] καὶ τέταρτον ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ Λυσίου (Ἀπολογία Δωροδοκίας 21,5) ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἐτελεῖτο ἐν Σουνίῳ ἅμιλλα νηῶν, ἀγὼν πάντως εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος ὀργανωθείς[2]. Τὰ τεκμήρια ταῦτα περὶ ὑπάρξεως καὶ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Σουνίῳ προέτρεψαν, ὡς ὤφειλε, πάντας σχεδὸν τοὺς περὶ τὴν τοπογραφίαν τοῦ Σουνίου ἀσχοληθέντας νεωτέρους συγγραφεῖς εἰς ἀναζήτησιν καὶ τοποθέτησιν τοῦ ναοῦ τούτου· ἀλλὰ καὶ πάντες σχεδόν, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν κατὰ τὰ πλεῖστα εὐστοχησάντων ἐκπονητῶν τοῦ Γερμανικοῦ χάρτου[3], ἐτοποθέτησαν τοῦτον εἰκαστικῶς εἰς μέρη ἥκιστα κατάλληλα δι' ἀνέγερσιν ναοῦ εἰς μέρη πολλάκις οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος σώζοντα ἀρχαίου οἰκοδομήματος[4]. Καὶ εἶνε τοῦτο κατὰ τοσοῦτον ἄξιον ἀπορίας, καθόσον ὑπῆρχεν, εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ γνωστοῦ ναοῦ ἀπόστασιν (τετρακοσίων περίπου βημάτων), ἐγγύτατα δὲ τοῦ λιμένος τοποθεσία ἀρίστη, ὕψωμα καταλληλότατον δι' ἀνέγερσιν ναοῦ καὶ τὸ ὁποῖον, σὺν τοῖς ἄλλοις, διέσωζε λείψανα μεγίστου οἰκοδομήματος, περιεβάλλετο δὲ καὶ ὑπὸ τείχους πολυγωνικοῦ, καλῶς σωζομένου καὶ λίαν ὁρατοῦ. Μόνος ὁ Milchhöfer, καθόσον γνωρίζομεν, ἐν τῷ κειμένῳ τῷ ἑρμηνευτικῷ τοῦ Γερ. χάρτου (Text z. C. v.

[1] Πρβλ. καὶ Arch. Anz. 1854 65, 66. σ. 465.

[2] Παρβλ Frazer, Paus. II. σελ. 3.

[3] Bl. XV.

[4] Πρβλ. Bursian G. v. Gr. I. σελ. 351. E. Ardaillon: Les min. d. Laurion σελ. 215. καὶ χάρτην. Οὕτω ὁ Leake, καὶ ἄλλοι.

Att. ἔνθα ἀνωτ.) μνημονεύει τοῦ μέρους τούτου καὶ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ. Λέγει δὲ ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκεῖ λείψανα ἐπισήμου οἰκοδομήματος, οὐδὲν ὅμως ἀναφέρει περὶ ναοῦ. Ἡμεῖς ἐν ἀγνοίᾳ διατελοῦντες τῆς εἰδήσεως ταύτης τοῦ Milchhöfer, προέβημεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου ἐρειπίων παρακινηθέντες ἰδίᾳ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ περὶ τὰ ἐρείπια τείχους, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ὀλίγον, διότι ὀλίγη μόνον ὑπῆρχεν ἐπίχωσις ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν δὲ τῶν ἐρειπίων, εἰς βάθος μόλις ἡμίσεος μέτρου, ἀπεκαλύπτετο οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον, καίτοι παρουσιάζον πολλὰς ἰδιορρυθμίας, οὐδεμίαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατέλειπεν ἡμῖν ἀμφιβολίαν ὅτι ἦτο ἄλλο τι ἢ *ναὸς* καὶ δὴ ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος! Διότι ὁμολογῶ εἰλικρινέστατα ὅτι καὶ ἐγὼ οὐδαμῶς ὑπώπτευσα εὐθὺς τὴν ἀλήθειαν ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν τοῦ γνωστοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ. Πρῶτος ὁ κ. Dörpfeld, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ δευτέρου τούτου ναοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ παράξενον σχῆμα τόσην ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν διαπρεπῆ ἀρχιτέκτονα, ἐπισκεφθέντα τῇ παρακλήσει μου τὰς ἀνασκαφάς, συνέλαβε τὴν ὑπόνοιαν, ἣν καὶ ἀνεκοίνωσε τῷ κ. Βόλτερς, μή, ὡς ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Βιτρουβίου, ὁ νεωστὶ ἀποκαλυφθεὶς ναὸς ἦτο ὁ τῆς Ἀθηνᾶς! Ἐν τούτοις οὐδεὶς θὰ ἐτόλμα νὰ βεβαιώσῃ τὸ πρᾶγμα στηριζόμενος μόνον εἰς τὴν ἀσαφῆ μαρτυρίαν τοῦ Βιτρουβίου, καὶ τὸ ἰσχνὸν χωρίον τοῦ Σκύλακος, ἐὰν μὴ ἐπιγραφικὸν μαρτύριον, τυχαίως ὅλως διασωθέν, ἐπήρχετο ἐπικαίρως εἰς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ πράγματος. Ἡ κατωτέρω (ἀριθ. 1) δημοσιευομένη ἐπιγραφή, ἡ προερχομένη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος, καὶ ἀναγραφεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ στρατηγοῦ Κηφισοδότου τοῦ Ἀχαρνέως, στηθεῖσα δὲ *ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος*, καθ' ἃ δηλοῦται ἐν αὐτῇ, ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μόνη ἐβεβαίωσε τὸ πρᾶγμα κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον. Διότι, ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἔνθα εὑρέθη αὕτη, ὑπὸ τὰς δεξαμενὰς τοῦ ναοῦ, πλησιέστατα τοῦ μέρους ἔνθα ἵδρυντο, παρὰ τῷ ναῷ, τὰ τιμητικὰ ψηφίσματα ταῦτα καὶ τῶν ὁποίων εἰσέτι πλεῖστα βάθρα κατὰ χώραν ὑπάρχουσι[1], δὲν ἐπιτρέπεται οὐδ' ἴχνος ἀμφιβολίας ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ἱεροῦ *ἐν ᾧ εὑρέθη* καὶ δὲν μετεκομίσθη τυχὸν κάτωθεν! Οὐδ' ὑπῆρχεν ἀνάγκη τόση λίθων ἐν Σουνίῳ, ὥστε νὰ μετακομισθῇ οὗτος ἄλλοθεν, εἰς τὸ ὑψηλὰ κείμενον ἱερόν, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς ὑπόστρωσιν δεξαμενῆς! Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἱδρύθη ἀρχικῶς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ, καὶ ὅτι, συνεπῶς, διὰ τῆς ἀναγραφῆς ἐπ' αὐτῆς τῆς ὀνομασίας τοῦ ἱεροῦ ἐν ᾧ ἱδρύθη αὕτη, γνωρίζεται ἡμῖν τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ ναοῦ. Τὰ νῦν δὲ μάλιστα ὁπότε εὑρέθη ἐν Σουνίῳ καὶ ὁ ἕτερος ναός, ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου ὡς διόρρυθμος χαρακτηριζόμενος, ὁ καὶ πράγματι τοιοῦτος ὤν, δὲν δύναταί τις τὸ παράπαν νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ πράγματος.

Ὑπολείπεται ἐν τούτοις νὰ ἐξετάσωμεν, διατί ὁ Παυσανίας, ὁ προφανῶς τὴν πλάνην περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ σωζομένου ναοῦ δημιουργήσας, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος; Ἐνταῦθα ἀναφύονται δύο ζητήματα· ὁ Παυσανίας μνημονεύων τοῦ ναοῦ τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὸν πραγματικὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν παρὰ τὸν λιμένα, ὃν καὶ ἡμεῖς τὰ νῦν γινώσκομεν; ἀλλὰ τότε διατί οὐδὲν εἶπε περὶ τοῦ ἀσυγκρίτως πολυτελεστέρου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ περιφανεστέρου, τοῦ ἀπὸ τοῦ πελάγους ὁρατοῦ καὶ δεσπόζοντος, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ; Τὸ δεύτερον ζήτημα εἶνε μὴ ὁ Παυσανίας, ἐν τῇ συγχύσει τῶν πληροφοριῶν ἢ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ, ἐμνημόνευσε τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ὡς ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς — διότι δὲν εἶνε ὅλως ἀπίθανον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς περιηγήσεως τοῦ Παυσανίου ὁ πραγματικὸς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ τὸν σηκὸν αὐτοῦ ἔχων, ὡς θὰ ἴδωμεν, πλινθόκτιστον, νὰ εἶχεν ἤδη καταρρεύσῃ. Ἐξετάζων τις ὅμως ἐπισταμένως τὸ σχετικὸν τοῦ Παυσανίου κείμενον θὰ παραδεχθῇ μᾶλλον τὴν πρώτην ἐκδοχήν· ὅτι δῆλα δὴ ὁ Παυσανίας ἀνέφερε τὸν πραγματικὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Πρῶτον, διότι μνημονεύει τούτου εὐθὺς μετὰ τὴν μνείαν τοῦ λιμένος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, εἰρήσθω καὶ τοῦτο, *μόνον* ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ὁρατὸς ἦν· δεύτερον, διότι ἐν τῇ φράσει του «*ἐπὶ κορυφῇ τῆς ἄκρας*» ἐνέχεται ἀοριστία τις ὡς πρὸς τὴν τοποθεσίαν, ἥτις δὲν θὰ ἦτο νοητὴ προκειμένου περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ κειμένου ἐπὶ *τῆς κατ' ἐξοχὴν κορυφῆς*

[1] Ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ ναοῦ τῷ ὑπὸ τοῦ Dörpfeld (Milth. ἔνθ. ἀν. Πιν. 16ος) σημειοῦνται ταῦτα κατὰ τὸν πρόναον δι' ἀριθμῶν.

τῆς Σουνιάδος ἄκρας· ἐχούσης δὲ ταύτης καὶ ἄλλα ταπεινότερα ὑψώματα ἡ ἀόριστος ἔκφρασις τοῦ Παυσανίου, προκειμένου περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ ναοῦ τούτου, ἦτο πράγματι εὔστοχος. Ἀλλὰ διατί τότε δὲν ἀνέφερε καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος; Ὡς πρὸς τὴν ἀπορίαν ταύτην πολλὰ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἰκοτολογήσῃ. Ἀλλ' εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Παυσανίας πλείστων ἀρχαίων ναῶν καὶ μνημείων παρέλειψε τὴν μνείαν — ὡς προχειρότερον δὲ παράδειγμα ἀναφέρομεν τὸν ἐν Αἰγίνῃ περικαλλῆ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, περὶ οὗ οὐδὲ λέξιν κἂν ἀνέγραψεν — ἐπιλαμβανόμενος τῆς περιγραφῆς μᾶλλον καὶ ἐξιστορήσεως πραγμάτων ἥττονος, πρὸς ἡμᾶς τοὐλάχιστον τοὺς νεωτέρους, σημασίας. Ἡμεῖς ἐν τούτοις δὲν εἴμεθα διατεθειμένοι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ν' ἀποδώσωμεν εἰς ὀλιγωρίαν ἢ ἄγνοιαν τὴν παράλειψιν τῆς μνείας τοῦ ναοῦ τούτου, ἀφ' οὗ μάλιστα πρόκειται περὶ πληροφορίας, ἥτις θὰ ἐτίθετο ἐν ἀρχῇ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ καὶ θ' ἀπετέλει τὴν πρώτην σχεδὸν τοπογραφικὴν εἴδησιν αὐτῆς, κλίνομεν δὲ μᾶλλον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἴτε παρέπεσεν ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ, εἴτε καὶ ἐξέπεσε τοῦ κειμένου τοῦ Παυσανίου ἡ σχετικὴ περὶ τοῦ ναοῦ τούτου εἴδησις· ἀποδίδομεν δηλ. μᾶλλον εἰς σύμπτωσιν τὴν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου σιγὴν τοῦ Παυσανίου ἢ εἰς ἄλλον τινὰ λόγον χρῄζοντα ἐπιλύσεως.

Ὁ ἀποκαλυφθεὶς ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς εἶνε, ὡς εἴπομεν, ἰδιόρρυθμος· ὡς βλέπει τις ἐν τῷ σχεδιαγράμματι αὐτοῦ (πιν. 8) ἀποτελεῖται ἀπὸ σηκὸν ἐστεγασμένον τῇ βοηθείᾳ τεσσάρων κιόνων τοποθετημένων ἐν τῷ μέσῳ τούτου καὶ ὑπὸ μερικῆς περιστάσεως κοσμούσης τὰς δύο μόνον πλευ- αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν μεσημβρινήν. Τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἶχε κανονικῶς ἐξ ἀνατολῶν, ἀντὶ ὀπισθοδόμου δὲ εἶχε πρὸς τὰ ὄπισθεν τοῦ σηκοῦ διαμέρισμα κεχωρισμένον διὰ κιγκλίδων — ὧν τὰ ἴχνη σῴζονται ἔτι ὡς βλέπει τις ἐν τῷ πιν. 9 — ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἵδρυτο τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ἐφυλάσσοντο δὲ πιθανῶς καὶ τὰ πολύτιμα ἀναθήματα. Ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ σῴζεται ἐπίστρωσις ἐκ πλακῶν ἀσυμμέτρων, ἥτις ἐπεξετείνετο προφανῶς μόνον κύκλῳ τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος, διότι τὸ λοιπὸν τοῦ ναοῦ δάπεδον δὲν ἦτο, ὡς φαίνεται, ἐπεστρωμένον ἀλλ' ἐκαλύπτετο διὰ ταράτσας, ἐκ πηλοῦ ὑπολεύκου κατεσκευασμένης, ἱκανῶς ὅμως στερεᾶς. Τοῦ ναοῦ τούτου δὲν διεσώθησαν, ὡς βλέπει τις ἐν τῷ σχεδίῳ, ἢ τὰ θεμέλια, ἐκ τῆς κατασκευῆς δὲ αὐτῶν κρίνων τις ὀφείλει νὰ συμπεράνῃ ὅτι δὲν ἦτο ὁ ναὸς οὗτος οὔτε εὔμορφος οὔτε καὶ στερεὸς πολύ. Οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ, ὧν τὰ θεμέλια εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ λίθων πολυγωνικῶν μικρῶν σχετικῶς καὶ συνδεδεμένων διὰ χώματος ἁπλῶς, δὲν ἔχουσι πανταχοῦ τὸ αὐτὸ πάχος. Ἕνεκα δὲ τῆς εὐτελοῦς ταύτης τῶν θεμελίων κατασκευῆς, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἦσαν βεβαίως ἐκτισμένα οὕτω ἐὰν ὁ σηκὸς ἦτο, ὡς ὁ τοῦ Ποσειδῶνος, διὰ τετραγώνων λίθων ἰσοδομικῶς ᾠκοδομημένος, συμπεραίνομεν ὅτι οἱ τοῖχοι τούτου ἦσαν, ὑπεράνω τῶν ἐπὶ τῶν σῳζομένων θεμελίων τεθειμένων ὀρθοστατῶν, πλινθόκτιστοι. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ ἐξαφάνισις παντὸς τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἐκ τῶν τοίχων τούτων, τὸ ὁποῖον πάντως θὰ παρέκειτο εἰς σωρούς, ἐὰν τυχὸν οἱ τοῖχοι αὐτοῦ ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων ἔστω καὶ πολυγωνικῶν, ὡς ἦτο ἐκτισμένος λ. χ. ὁ ἐν Ῥουμνοῦντι ναὸς τῆς Θέμιδος, ὁ παρακείμενος τῷ τῆς Νεμέσεως.

Τὴν μερικὴν δὲ αὐτοῦ περίστασιν ἀπετέλουν κίονες ἐκ πώρου ἐπιχωρίου λίθου. Τῶν κιόνων τούτων τοῦ ναοῦ δὲν διεσώθησαν σπόνδυλοι, ἀλλὰ μόνον τέσσαρα κιονόκρανα, καὶ ταῦτα ὅμως σχεδὸν ἐντελῶς κατεστραμμένα. Πρὸς τούτοις διεσώθη καὶ ἓν μικρότερον φέρον ἐπὶ τοῦ ἐχίνου ἴχνη κιγκλίδων, ὅπερ προέρχεται προφανῶς ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν τεσσάρων κιόνων τῶν ὑποβασταζόντων τὴν στέγην (Πίν. 9). Ἐκ τῶν ἐπιστυλίων ὑπάρχουσι δύο τεμάχια (μήκ. 1,75, πλ. 0,58) ἐκ λίθου λευκοῦ, ὡς εἰκός, κατεσκευασμένα. Ἐπίσης τεμάχια τινὰ πλακῶν, κεκοσμημένων διὰ γραπτῶν ἀνθεμίων (Πιν. 9) αἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς κόσμος τῶν φατνωμάτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς περιστάσεως (Παρβλ. ὁμοίας: Ant. of. Attica c. 2. pl. 10).

Αἱ διαστάσεις τοῦ ναοῦ τούτου ἔχουσιν οὕτω: μῆκος 19 μέτρων καὶ πλάτος 15, τοῦ δὲ σηκοῦ μῆκος 16 καὶ πλ. 11 $^1/_2$ μ. Ὡς βλέπει τις ὁ ναὸς οὗτος δὲν ἔχει τὰς συνήθεις ἀναλογίας, δὲν ἔχει δῆλα δή, καθὰ ἀνακριβῶς μαρτυρεῖ ὁ Βιτρούβιος, τὸ μῆκος αὐτοῦ διπλάσιον τοῦ πλάτους, ὡς συνήθως. Ὁ ναὸς εἶνε πλατύτερος τοῦ συνήθους οὐ μόνον ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ μῆκος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως·

εἰς τὴν ἀσυμμετρίαν δὲ ταύτην τοῦ σχεδίου αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ ἐνίδρυσις τῶν τεσσάρων ἐσωτερικῶν αὐτοῦ κιόνων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων κατωρθώθη ἡ ἑδραία στέγασις τοῦ οἰκοδομήματος, ἔχοντος ὅλον μὲν πλάτος μ. 15, πλάτος δὲ σηκοῦ μ. 11 $^1/_2$!

Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ ναοῦ ἀνακριβῶς ἔχει ἡ μαρτυρία τοῦ Βιτρουβίου, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς διατάξεως αὐτοῦ καὶ διακοσμήσεως· ὁ Βιτρούβιος ἀναφέρων ὡς τεχνικώτερον κατεσκευασμένον, τῶν δύο προμνημονευθέντων ὑπ' αὐτοῦ ναῶν, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Νέμει (Nemori Dianae) ὅστις ἔφερε κίονας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ προνάου (ad umeros pronai) ἐπιλέγει ὅτι τοιουτοτρόπως ἦσαν κατεσκευασμένοι οἱ ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀκροπόλει καὶ ἐν Σουνίῳ! Ἀλλ' ὡς βλέπει τις ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τούτου δὲν ἔχει ἀκριβῶς οὕτω τὸ πρᾶγμα· ὁ ναὸς δὲν ἔφερε κίονας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ προνάου ἀλλὰ κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ ἀνισομήκεις πλευράς. Κατὰ δὲ τὸν πρόναον, δηλ. κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευράν, ὑπῆρχον δύο ἴσως μόνον κίονες (ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς) ἵνα ὁ ναὸς φαίνεται μακρόθεν περίπτερος. Οὐδὲ ἀληθεύει, προκειμένου τοὐλάχιστον περὶ τοῦ ναοῦ τούτου, ἡ τόσον ἀσαφὴς ὅσον καὶ ἀντιφατικὴ πρὸς τὰ προηγούμενα τελευταία τοῦ Βιτρουβίου περὶ τῶν ναῶν τούτων εἴδησις, καθ' ἣν δηλ. οὗτοι ἔχουσι τὰ ἐν ταῖς προσόψεσι συνήθως τιθέμενα εἰς τὰ πλάγια αὐτῶν μετατεθειμένα. Διότι, ἂν ἐνόει διὰ τῆς ἀσαφοῦς ταύτης ἐκφράσεως νὰ δηλώσῃ ὅτι οἱ ναοὶ οὗτοι δὲν εἶχον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τὴν συνήθη στοάν, ἀλλὰ κατὰ τὰ πλάγια, ἡ μαρτυρία του αὕτη ἐλέγχεται κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκριβής, διότι καὶ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ναοῦ στερεῖται στοᾶς, ἔχει δὲ ἐξ ἄλλου τοιαύτην μόνον ἡ μεσημβρινή. Ὡς εἴπομεν δὲ καὶ ἀνωτέρω τὸ μόνον ἀκριβὲς συμπέρασμα τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατό τις ἀσφαλῶς νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης τοῦ Βιτρουβίου εἶνε τὸ ὅτι ὁ ἐν Σουνίῳ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς εἶχεν ἰδιορρυθμίας τινάς, αἵτινες δὲν ὑπῆρχον ἐν τῷ θεωρουμένῳ τέως ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς.

Τὸ παράξενον δὲ τοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ τούτου ὡς πρὸς τὴν μερικὴν στοὰν αὐτοῦ, δύναται, πιθανῶς, νὰ ἐξηγηθῇ οὕτω: οἱ ἀνεγείραντες αὐτὸν δὲν εἶχον ἐπαρκῆ τὰ μέσα ὅπως ἀνοικοδομήσωσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ναὸν περίπτερον καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ἐπεθύμουν νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸν τοιαύτην τὴν ὄψιν, τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης. Κατεσκεύασαν λοιπὸν τὸ κτίριον οὕτως, ὥστε νὰ φαίνηται ὑπὸ τῶν περιπλεόντων τὴν Σουνιάδα ἄκραν περικαλλὲς καὶ μὴ ὑπολειπόμενον τῶν ἄλλων ἀλλαχοῦ τῆς θεᾶς ναῶν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐπιβολήν. Καὶ ἀληθῶς ἐν ᾗ κεῖται θέσει αἱ δύο αὐτοῦ γυμναὶ πλευραὶ καὶ κυρίως ἡ ἀρκτικὴ δὲν ἦσαν ὁραταὶ ἢ ἐκ τοῦ μέρους τῆς ξηρᾶς, ὁπόθεν βεβαίως ὀλίγοι ἦσαν οἱ προσερχόμενοι, ὀλίγιστοι δὲ οἱ ὁρῶντες αὐτὸν ἐξ ἀποστάσεως. Δὲν ἀποκλείει ἐν τούτοις ἡ ἐξήγησις αὕτη τὴν πρόθεσιν τῶν ἀνεγειράντων αὐτὸν τοῦ νὰ συμπληρώσωσι τὸν ναὸν μεταγενεστέρως, ἐὰν ὑπῆρχον τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, τοῦθ' ὅπερ ὅμως καὶ δὲν κατωρθώθη, ὡς φαίνεται. Ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τοῦ ναοῦ καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰς διαφόρους διαστάσεις αὐτοῦ βλέπε σχ. πιν. 8-9.

Τὸν ναὸν περιέβαλλε τέμενος διὰ τείχους πεφραγμένον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς φαίνεται ἐν τῷ σχεδίῳ (Πιν. 8), ἀνεκαλύφθη μικρὸν οἴκημα ὀρθογωνίου σχήματος, χρήσιμον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἱεροῦ. Ἔμπροσθεν δὲ τοῦ ναοῦ εὑρέθησαν λείψανα μικροῦ κτιρίου, βωμοῦ τινὸς ἢ πιθανώτερον ἐξέδρας. Τὸ τεῖχος τοῦ περιβόλου, σωζόμενον εἰς μῆκος 60 μ. καὶ πλ. περίπου 40, εἶνε ἐκτισμένον δι' ἐπιχωρίων ὀγκολίθων, ὁ τρόπος δὲ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ δεικνύει ὅτι εἶνε ἀρχαιότερον τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, συνεπῶς δὲ τὸ ἱερὸν[1] καὶ αὐτὸς ἴσως ὁ ναός, ὅστις ἄλλως τε ὑπέστη πολλὰς ἐπισκευάς, δέον νὰ αναχθῇ εἰς τὴν αὐτὴν μεμακρυσμένην ἐποχήν. Ἀκριβές τι ὅμως περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐν τούτοις χρονολογίαν συμφωνοῦσι τὰ γενόμενα ἐντὸς τοῦ ναοῦ μικρὰ εὑρήματα, ἤτοι τεμάχιον εἰδωλίου πηλίνου ἀρχαϊκοῦ καὶ πληθὺς μικρῶν βοιωτικῶν ἀγγείων, τῶν καλουμένων βομβυλίων, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν περισωθέντων κιονοκράνων.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ παρά τινα τῶν ἐσωτερικῶν στύλων (ἰδ. σχ. Πιν. 8) ἀπεκαλύφθη βάσις κιονί-

[1] Γνωστὸν ἄλλως τε εἶνε ὅτι τὸ Σούνιον ἐκαλεῖτο, ἕνεκα τῆς τῆς λατρείας τῶν ἐν αὐτῷ θεῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἱερόν. Πρβλ. Ὀδυσ. Γ. 278.

σκου[1], ἐφ' οὗ ἵδρυτο ἀνάθημά τι, ἴσως ἄγαλμα τῆς θεᾶς.

Γ'

Ἐπιγραφικὰ μνημεῖα.

Ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Σουνίου τὴν σπάνιν τῶν κινητῶν εὑρημάτων, ἰδίως εἰς γλυπτά, ἀνεπλήρωσεν ὁπωσδήποτε ἡ εὕρεσις ἐπιγραφικῶν μνημνείων, ὧν τινα πολλοῦ ἄξια.

Ἐν τούτοις τὴν πρώτην θέσιν καταλαμβάνει ἡ κατωτέρω (ἀριθ. 1) δημοσιευομένη ἐπιγραφή, περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω ἐποιησάμεθα λόγον, διότι δι' αὐτῆς κυρίως ἐγνώσθη τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ θεοῦ εἰς ὃν ἀνῆκεν ὁ ἐν Σουνίῳ γνωστὸς ναός. Εἶνε πλὰξ ὀρθογώνιος περίπου μετ' ἐπικράνου μ. 0,97 πλ. 0,44-0,46, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πεντελικοῦ. Ἵδρυτο δὲ εἰς βάθρον ἐστημένον κατὰ τὸν πρόναον ἐν ᾗ θέσει καὶ ἄλλα τοιαῦτα βάθρα φαίνονται ἔτι. Ἡ ἐπιγραφή, στοιχηδὸν κεχαραγμένη, σώζεται ἐν καλῇ καταστάσει καὶ ἀναγινώσκεται εὐκόλως. Ἡ συμπλήρωσις δὲ αὐτῆς, ἐξαιρέσει τῶν ὀνομάτων τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ προτείναντος τὸ τιμητικὸν ψήφισμα, εἶνε εὐχερής, καθόσον πρόκειται περὶ συμπληρώσεως λέξεων εὐεικάστων καὶ ἐν τοῖς ἀττικοῖς ψηφίσμασι συνήθων. Ἕκαστος στίχος ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα γραμμάτων ἐπιμελῶς καὶ ἰσομήκως κεχαραγμένων, τὸ σχῆμα δὲ τούτων εἶνε τὸ ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ^ου^ π.Χ. αἰῶνος ἐν Ἀττικῇ σύνηθες.

Ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς ἐλλείπει τὸ πρῶτον συνθετικόν, ὑπάρχει μικρά τις δυσχέρεια· ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχόντων, τῷ ὑπὸ Schoeffer συνταχθέντι (Paoly-Wissowa R. E. I. 589), ἀπαντῶσι τρεῖς ἄρχοντες τῆς σχετικῆς χρονικῆς περιόδου, τοῦ ὀνόματος τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον συνθετικὸν λέγει εἰς *δημος* ὅπως καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν καὶ τῶν τριῶν τούτων τὸ πρῶτον συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος μετὰ τῆς προθέσεως *ἐπὶ* θὰ ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὸ ἐπὶ τῆς πλακὸς ὑπάρχον κενὸν ἐξ 8 γραμμάτων! ἤτοι:

ἐπ' Ἀριστο]δήμου
ἐπὶ Μνησι]δήμου
ἐπὶ Πειθι]δήμου

Τούτων ὁ πρῶτος (Διοδ. Σικ. III. 37)[1] ἦρξε κατὰ τὴν 107 Ὀλυμπιάδα, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 352/51. Ὁ δεύτερος κατὰ τὴν 120(3) Ὀλ. ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 298-297 (Δ. Ἁλ. π. Δειν. 9). Καὶ ὁ τρίτος κατὰ μὲν τὸν Schoeffer κατὰ τὸ ἔτος 268/67 ἢ 267/6 (Ὀλ. 128), κατὰ δὲ τὸν G. de Sanctis (Rivista di Filologia ed istruzione classica XXVIII. Fas. I σ. 15 καὶ ἑξ.)[2] κατὰ τὸ ἔτος 270/69.

Τῶν τριῶν τούτων γνωστῶν ἀρχόντων ὁ πρῶτος ἀποκλείεται, πρῶτον διὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς καὶ δεύτερον διότι ἐν στίχ. 12-13 ἀπαντᾷ ἡ φράσις «καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ κατὰ τὸν νόμον», εἶνε δὲ ἀποδεδειγμένον ἤδη[3] ὅτι τῆς φράσεως «κατὰ τὸν νόμον» δὲν ἐποιήσαντο χρῆσιν ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ψηφίσμασιν ἢ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ^ου^ π. Χ. αἰῶνος· τὸ πρῶτον δ' ἀπαντᾷ αὕτη ἐν ἐπιγραφῇ (C. I. A. 203) ἐπὶ Λεωστράτου ἄρχοντος (303-2 π.Χ.). Ὑπολείπονται ὁ Μνησίδημος καὶ ὁ Πειθόδημος ἢ Πειθίδημος (κατὰ τὴν ἐν C. I. A. 333 ἐπιγραφήν). Τούτων ὁ πρῶτος, ὑπὸ Διον. τοῦ Ἁλικαρν. (Περὶ Δειν. 9) μόνον μνημονευόμενος ἦρξεν ἀσφαλῶς κατὰ τὸ ἔτος 298/97. Ὁ Πειθίδημος ἀναγράφεται ὡς ἄρχων ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευομένῃ ἐπιγραφῇ (C. I. A. II. 333) καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἦρξε κατὰ τὸ 270/69. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ὀνομάτων εἶνε δύσκολος ἡ ἐκλογή. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονεύεται ὡς ἐξεταστὴς ὁ Κηφισόδοτος Εὐαρχίδου ὁ Ἀχαρνεύς, ὅστις ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ (C. I. A. IV² 179^b^ 51) ἀναγομένῃ εἰς τὸ ἔτος 330/29 π. Χ. καὶ δεχθῶμεν, τοῦθ' ὅπερ οὐχὶ ἀδύνατον, ὅτι περὶ τοῦ αὐτοῦ πρόκειται προσώπου, τότε, φυσικῶς, θὰ παραδεχθῶμεν τὸν Μνησίδημον μᾶλλον ὡς τὸν ἀναγραφόμενον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἄρχοντα.

[1] Εἰς ταύτην πιθανῶς καὶ εἰς ἑτέραν ὁμοίαν ἀνήκουσι τὰ δύο ἐν τῷ σχεδίῳ (Πιν. 9) εἰκονιζόμενα τεμάχια ἰωνικῶν κιονοκράνων.

[1] Καὶ Διον. Ἁλ. π. Δειν. 9. 13. C.I.A. II 758, 1238. Ἀρχ. Ἐφ. 1888 σ. 31—31. Bull. d. cor. Hell. XIII. σ. 434.

[2] Τὴν εἴδησιν περὶ τῆς ἐξόχου ταύτης πραγματείας, τῆς ἄρτι ἐκδοθείσης, (Studi sugli arconti Ateniesi del sec. III av. cr.) ὀφείλω εἰς τὸν παρ' ἡμῖν διακεκριμένον ἐπιγραφικὸν κ. Wilchelm, τῶν τοῦ Αὐστ. Ἰνστιτούτου διευθυντῶν.

[3] Πρβλ. Schmitthenner. De cor. ab. Ath. honoribus. 1891.

Τὸ ὄνομα τοῦ προτείναντος τὸ ψήφισμα εἶνε ἐπίσης δύσκολον νὰ συμπληρωθῇ. Ἐὰν ὅμως τὸ δημοτικὸν τούτου ἦτο, ὡς πιθανῶς, Ῥαμν]ούσιος, τότε τὸ ὑπολειπόμενον κενὸν ἐκ 4 γραμμάτων θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ διὰ τοῦ βραχυτέρου τῶν συνθετικῶν εἰς «Τιμοθέου». Καὶ οὕτω θὰ εἴχομεν τὸ ὄνομα «Λύσις Τιμοθέου Ῥαμνούσιος».

Περὶ τοῦ ἀποσταλέντος ὡς ἐξεταστοῦ[1] Κηφισοδότου Εὐαρχίδου τοῦ Ἀχαρνέως. Πρβλ. C. I. A. IV² 179ᵇ51. Mitth. 1883 σ. 211 καὶ ἑξ. Κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ ψήφισμα ἔχει ὁμαλῶς.

Ἀριθ. 1

..........ΔΗΜΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣΛΥΣΙΣΤΙΜΟ
.........ΟΥΣΙΟΣΕ.ΠΕΝΕΠΕΙΑΝΚΗΦΙΣ
.........ΙΡΟΤΟΝΗΘΕΙΣΕΞΕΤΑΣΤΗΣΥΠ
........ΟΥΤΟΥΑΘΗΝΑΙΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΠΕ
....ΤΟΝΔΗΜΟΝΤΩΝΑΘΗΝΑΙΩΝΚΑΙΤΟΥΣ
...ΑΤΕΥΟΜΕΝΟΥΣΕΠΙΣΟΥΝΙΩΙΤΩΝΠΟΛ
...ΝΚΑΙΤΟΥΣΞΕΝΟΥΣΛΕΓΩΝΚΑΙΠΡΑΤΤ
..ΤΑΑΡΙΣΤΑΚΑΙΚΟΙΝΕΙΚΑΙΙΔΙΑΤΑΓΑ
.ΟΝΥΠΕΡΕΚΑΣΤΟΥΟΤΙΑΝΔΥΝΗΤΑΙΑΓΑΘ
ΕΙΤΥΧΕΙΔΕΔΟΧΘΑΙΤΟΙ.ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙΣ
ΕΠΑΙΝΕΣΑΙΚΗΦΙΣΟΔΟΤΟΝΕΥΑΡΧΙΔΟΥΑ
ΧΑΡΝΕΑΚΑΙΣΤΕΦΑΝΩΣΑΙΧΡΥΣΩΙΣΤΕΦΑ
ΝΩΙΚΑΤΑΤΟΝΝΟΜΟΝΥΠΕΡΩΝΤΑΣΕΥΘΥΝΑ
..ΕΔΩΚΕΝΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΑΚΑΙΔΙΚΑΙΟΣΥ
..ΣΗΝΕΧΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΠΕΡΙΤΕΤΟΝΔΗΜΟ
..ΟΝΑΘΗΝΑΙΩΝΚΑΙΤΟΥΣΣΤΡΑΤΙΩΤΑΣΑ
...ΡΑΨΑΙΔΕΤΟΔΕΤΟΨΗΦΙΣΜΑΕΝΣΤΗΛΕ
....ΙΝΕΙΚΑΙΣΤΗΣΑΙΕΝΤΩΙΙΕΡΩΙΤΟΥ
ΠΟ..ΙΔΩΝΟΣΟΠΩΣΑΝΕΙΔΩΣΙΠΑΝΤΕΣΟΙ
ΦΙ..ΤΙΜΕΙΣΘΑΙΒΟΥΛΟΜΕΝΟΙΟΤΙΧΑΡΙ
...ΑΞΙΑΣΑΠΟΛΗΨΟΝΤΑΙΤΩΝΕΥΕΡΓΕΤΗ
ΜΑΤΩΝ

Ἐπὶ.....]δήμου ἄρχοντος· Λύσις ΤΙΜΟ
........ούσιος ε[ἶ]πεν· ἐπειδὴ Κηφισ-
όδοτος χε]ιροτονηθεὶς ἐξεταστὴς ὑπ-
ὸ τοῦ Δή[μ]ου τοῦ Ἀθηναίων διατελεῖ πε]
ρὶ] τε τὸν Δῆμον τὸν Ἀθηναίων καὶ τοὺς
στρα]τευομένους ἐπὶ Σουνίωι τῶν πολ-
ιτῶ]ν καὶ τοὺς ξένους, λέγων καὶ πράττ-
ων] τὰ ἄριστα καὶ κοινεῖ καὶ ἰδία τἀγα-
θ]ὸν ὑπὲρ ἑκάστου ὅ,τι ἂν δύνηται· Ἀγαθ-
ἔι τύχει· δεδόχθαι τοῖ[ς] στρατιώταις
ἐπαινέσαι Κηφισόδοτον Εὐαρχίδου Ἀ-
χαρνέα καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφά-
νῳ κατὰ τὸν νόμον ὑπὲρ ὧν τὰς εὐθύνα-
ς δ]έδωκεν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ δικαιοσύ-
νη]ς ἣν ἔχων διατελεῖ περί τε τὸν δῆμο-
ν τ]ὸν Ἀθηναίων καὶ τοὺς στρατιώτας, ἀ-
ναγ]ράψαι δὲ τότε τὸ ψήφισμα ἐν στήλε-
ι λι]θίνει καὶ στῆσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ
Πο[σε]ιδῶνος, ὅπως ἂν εἰδῶσι πάντες οἱ
φι(λο)τιμεῖσθαι βουλόμενοι ὅτι χάρι-
τας] ἀξίας ἀπολήψονται τῶν εὐεργετη-
μάτων.

[1] Περὶ ἐξεταστῶν καὶ ζητητῶν πρβλ. Gilbert. Περὶ δημ. βίου τῶν ἀρχ. Ἑλλ. I σ. 329 (Ἑλλ. μετάφρασις ὑπὸ Πολίτου).

Ἀριθ. 2. Πλὰξ λευκοῦ λίθου μετ' ἐπικράνου μήκους 0,28 πλ. 0,33. Ἡ χάραξις ἀμελής, τὰ γράμματα δὲ πολλαχοῦ ἀνισομήκη καὶ οὐχὶ στοιχηδὸν διατεταγμένα. Ἡ σαμπλήρωσις καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, μέχρι τοῦ σωζομένου μέρους αὐτῆς, δὲν παρέχει δυσχερείας ἀνυπερβλήτους, ἐξαιρέσει δὲ τῶν ὀνομάτων, ἀποκατεστήσαμεν τὸ κείμενον κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ, πιστεύομεν, ἀκριβῶς.

Ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ ἐντελῶς, ἕνεκα τῆς ἐξαφανίσεως τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐν αὐτῇ μνείας γεγονότος τινὸς ὡρισμένου καὶ γνωστοῦ ἄλλοθεν· ἡ ἀναφερομένη «ἐπισκευὴ τῶν σιτοβολείων» (στ.4) δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς ἐγένετο, ἀλλ' οὔτε καὶ περὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ φρουρίου ὑπάρχει τι ἄλλοθεν γνωστόν. Ἐκ τοῦ σχήματος δὲ τῶν γραμμάτων κρίνοντες, πρέπει νὰ τάξωμεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἰς τὸ τέλος τοῦ Α´ ἡμίσεος τοῦ Γ^ου^ π. Χ. αἰῶνος.

Ὡς πρὸς τὰ μνημονευόμενα «σιτοβολεῖα» δέον νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνεσκάψαμεν μερικῶς[1] οἰκοδόμημα ἰδιόρρυθμον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἀποχρῶντας λόγους νὰ ἐκλαμβάνωμεν ὡς σιτοβολεῖον. Κεῖται τοῦτο ἀριστερὰ τῶν προπυλαίων, ἐφαπτόμενον τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἐξωτερικῶς, ἡμικυκλικὸν περίπου, βαθὺ ἱκανῶς καὶ ἐκτισμένον διὰ διπλοῦ τοίχου, μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἐξικνουμένου, διότι ἄνωθεν τούτου ὑπῆρχε τοῖχος πλινθόκτιστος. Ἡ βάσις τοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ ὄψιν ἔχοντος φρουριακοῦ παραρτήματος, εἶνε ἐκτισμένη διὰ λίθων ὀρθογωνίων, ἰσοδομικῶς ἐπιτεθειμένων ἀλλήλοις καὶ εἰργασμένων ἐπιμελῶς, τὸ ὑπεράνω ὅμως ταύτης κτίριον εἶνε ἀμελέστερον κατεσκευασμένον καὶ φέρει προφανῆ καὶ πολλὰ τὰ ἴχνη ἐπισκευῆς, διότι διακρίνονται ἐν τοῖς λίθοις τοῦ τοίχου καὶ βάθρα τινὰ καὶ πλάκες ἐξ ἄλλων οἰκοδομημάτων εἰλημμέναι.

Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει μῆκος 14 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 12· βάθος δὲ μέχρι τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἀπὸ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους (τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο καὶ τὸ δάπεδον τοῦ οἰκοδομήματος) 5 μέτρων· ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς σιτοβολεῖον εἰκάζομεν ὡς ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων· πρῶτον, ἕνεκα τῆς στερεᾶς αὐτοῦ, τῆς φρουριακῆς κατασκευῆς, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἢ ἔσωθεν καὶ διὰ κλίμακος κινητῆς (μέχρι τοῦδε οὐδὲν ἐφάνη ἴχνος κτιστῆς τοιαύτης ἢ λελαξευμένης) νὰ κατέλθῃ τις εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ· τοιοῦτο δὲ κτίριον, ἐφαπτόμενον τοῦ φρουρίου καὶ πλησιέστατα κείμενον εἰς δύο πύργους τούτου, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἄλλον προορισμὸν ἢ τὸν τῆς διαφυλάξεως ἐν αὐτῷ τοῦ σίτου καὶ τῶν βελῶν, τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων, ὧν πρωτίστως εἶχον ἀνάγκην οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ. Γνωρίζομεν δὲ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου (8. 4) ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 413-412 π.Χ. ὠχύρωσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐν Σουνίῳ φρούριον ἐπὶ τῷ λόγῳ κυρίως τῆς προστασίας τῶν σιτηρῶν, ὁπότε πιθανῶς κατεσκευάσθησαν καὶ τὰ σιτοβολεῖα ταῦτα, περὶ ὧν ἡ ἐπιγραφή. Ἡ ἐπισκευὴ δὲ αὐτῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δυστυχῶς δὲν διεσώθη.

Ἕτερος λόγος συντελῶν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ κτίριον ἦτο σιτοβολεῖον, εἶνε ὅτι ἐν αὐτῷ καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ εὑρέθη χαλκοῦν ὀδοντωτὸν μηχάνημα (ἰδ. τὸ κάτωθι τσιγκογράφημα) εἶδος τροχαλίας, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε πάντως εἰς τὴν ἀνέλκυσιν τῆς ποσότητος τοῦ σίτου, τῆς ὁποίας

οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον ἀνάγκην ἐπὶ ὡρισμένον τινὰ χρόνον. Εὑρέθησαν δ' ἐν αὐτῷ καὶ πολλαὶ ἔνσημοι λίθιναι σφαῖραι, περὶ ὧν ἀνεφέραμεν ἀνω-

[1] Ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως δὲν ἀνεσκάφη ἐντελῶς — ἐλπίζομεν ὅμως κατὰ τὸ παρὸν θέρος νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ὁλικὴν ἀνασκαφὴν καὶ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου.

τέρω, αἵτινες πιθανώτατα ἐχρησίμευον ὡς σταθμὰ διὰ τὴν ζύγισιν τοῦ σίτου.

Στιχ. 5. Συνεπληρώσαμεν: λίθῳ ἐπ]χωρίῳ· πρῶτον, διότι τὸ Ρ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ἐπὶ τῆς πλακὸς καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἄλλη φράσις εἶνε ἀδύνατος· δεύτερον, διότι πρὸς τὸν κενὸν χῶρον ἡ συμπληρουμένη οὕτω φράσις ἁρμόζει εὐθέτως. Πρὸς τούτοις δέ, ἂς σημειωθῇ καὶ τοῦτο, ἡ ἐπισκευή, ἐὰν περὶ τοῦ ἀνωτέρω οἰκοδομήματος πρόκειται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ὄντως ἐγένετο διὰ λίθου ἐπιχωρίου, ὡς φαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ οἰκοδομήματος. Πρβλ. καὶ ἐπιγραφὴν ἐκ Πειραιῶς, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Δραγάτση ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τοῦ παρόντος συγγράμματος, ἔνθα γίνεται λόγος σχετικὸς περὶ προελεύσεως λίθων κ.τ.λ.

Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ συνεπληρώσαμεν «καὶ βελῶν» λαμβάνοντες τὴν φράσιν ἐκ τῆς κατωτέρω ὁμοίας «καὶ τὰ βέλη καὶ σῖτον» — ἡ συμπλήρωσις δὲ αὕτη ἁρμόζει καλῶς εἰς τὸν ὑπάρχοντα κενὸν ἑκατέρωθεν χῶρον. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως ταύτης συντελεῖ καὶ τὸ ὅτι διακρίνεται ἀμυδρῶς ἔνθεν μὲν τὸ Κ, κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ κενοῦ τὸ Ν. Ἴσως θὰ ἀνέμενέ τις συμπλήρωσιν «καὶ τῶν βελῶν» ὁπότε βεβαίως δὲν θὰ ὑπῆρχε χῶρος διὰ τὸ ἄρθρον· ἐπειδὴ ὅμως εὐθὺς κατωτέρω ἔχομεν «καὶ τὰ βέλη καὶ σῖτον» δικαιούμεθα καὶ ἐνταῦθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς παραλειφθὲν τὸ ἄρθρον. «Παράθεσις σίτου» ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς. Παρβλ. Dittemb. Syllog.^{2} 177 Z. 73 καὶ ^{2}226 Z. 26. Πολυβ. I, 15, 3. III, 17, 11. Ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐχαράχθη πρὸ ἐπικειμένου τινὸς πολέμου εἶνε φανερόν, ἄλλως τε εἶνε γνωστὸν ὅτι συνήθως εἰς ἀνωμάλους περιστάσεις ἐξεδίδοντο τοιαῦτα ψηφίσματα. Ἐκ τῆς φράσεως δὲ «τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν» προκύπτει τοῦτο σαφῶς (Πρβλ. καὶ C.I.A. IV 2. 309^b. Ditt. Syl. 1^2 193). Ἀλλὰ περὶ τίνος πρόκειται πολέμου; Τοῦτο δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς· πιθανῶς ὅμως πρόκειται περὶ τῶν Μακεδονικῶν πολέμων, καθ' οὓς (ἐπὶ Ἀντιγόνου) ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Παυσανίας (II. 8. 6. καὶ III. 6. 6.) τό τε Σούνιον καὶ ἡ Σαλαμίς, μετὰ τῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Μουνυχίας, κατελήφθησαν μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ὁ Ἄρατος δὲ πολὺ ὕστερον κατώρθωσε, μὴ δυνάμενος «πρὸς βίαν αὐτὰ ἐξελεῖν» νὰ πείσῃ τὸν ἐν τοῖς φρουρίοις ἄρχοντα Διογένην νὰ ἀφήσῃ ταῦτα ἀντὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ταλάντων, ἐξ ὧν κατέβαλεν αὐτὸς τοῖς Ἀθηναίοις τὸ ἕκτον μέρος. Ἐὰν δὲ ταῦτα σχετικῶς ἔχωσιν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐχαράχθη μικρὸν πρὸ τοῦ 263 π. Χ.

Αριθ. 2

. . . . ΜΑΧΟΥΠΑΛΛΗΝΕΥΣΕΙΠΕ.
. . . . ΠΡΟΤΕΡΟΝΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣΣΤ. . . .
. . . . ΟΠΛΙΤΑΣΤΗΝΠΑΣΑΝΕΠΙΜΕ . . .
. . . . ΤΟΥΤΑΤΕΣΙΤΟΒΟΛΕΙΑΕΠΙΣΚΕΥΑ. . . .
. . . ΠΙΧΩΡΙΩΙΟΜΟΙΩΣΔΕΚΑΙΤΗΣΤΟΥΣΙΤΟΥ⁝. . . . .
. ΝΠΑΡΑΘΕΣΕΩΣΕΦΡΟΝΤΙΣΕΝΚΑΙΝΥΝΔΕΠΑΛΙΝΧΕ. . . . . .
ΗΘΕΙΣΣΤΡΑΤΗΓΟΣΩΣΑΥΤΩΣΠΕΦΡΟΝΤΙΚΕΝΤΟΥ. . . .
. . ΟΥΡΙΟΝΕΠΙΣΚΕΥΑΣΘΗΝΑΙΚΑΙΤΑΒΕΛΗΚΑΙΣΙΤΟΝΚ. .
. ΑΛΛΑΤΑΠΡΟΣΤΗΝΣΩΤΗΡΙΑΝΠΑΡΑΚΕΙΣΘΑΙΤΟΙΣΣ. . .
. ΥΟΜΕΝΟΙΣΕΠΙΣΟΥΝΙΟΥΔΙΑΤΕΛΕΙΔΕΚΑΙΚΑΘΙΔΙΑΝΕ
. . . . ΧΡΗΣΤΟΝΕΑΥΤΟΝΚΑΙΙΣΟΝΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΩΝΟ
. . . . ΝΕ. . ΜΙΛΛΟΝΕΙΤΟΙΣΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΙΣΕΠΙΤΗΝΧ. .
. . . . . . ΤΗΝΦΙΛΟΤΙΜΕΙΣΘΑΙΠΡΟΣΤΟΥΣΙΔΙΟΥΣΠΟΛΙΤΑΣ
. . . . ΑΞΙΑΣΚΟΜΙΟΥΝΤΑΙΑΓΑΘΗΙΤΥΧ.
. . . . ΤΟΙΣΣΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣΕΠΙΣΟΥΝ. . .
. . . .

Ὁ δεῖνα . . . .]μάχου Παλληνεὺς εἶπε[ν Ἐπειδὴ ὁ δεῖνα καὶ] πρότερον κατασταθεὶς στ[ρατηγὸς ἐπὶ τοὺς] ὁπλίτας τὴν πᾶσαν ἐπιμέ[λειαν ἐποιήσατ]ο τοῦ τά τε σιτοβολεῖα ἐπισκευα[σθῆναι λίθῳ ἐπ]ιχωρίῳ, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς τοῦ σίτου [καὶ βελῶν] παραθέσεως ἐφρόντισεν, καὶ νῦν δὲ πάλιν χε]ιροτονηθεὶς στρατηγὸς ὡσαύτως πεφρόντικεν τοῦ [τό τε φρ]ούριον ἐπισκευασθῆναι καὶ τὰ βέλη καὶ σῖτον κ[αὶ τ] ἄλλα τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν παρακεῖσθαι τοῖς σ[τρατε]υομένοις ἐπὶ Σουνίου, διατελεῖ δὲ καὶ καθ' ἰδίαν ἑκάστῳ εὔ]χρηστον ἑαυτὸν καὶ ἴσον παρασκευάζων· ὅπως ἂν οὖ]ν ἐφάμιλλον εἶ τοῖς καθισταμένοις ἐπὶ τὴν χ[ώραν ταύ]την φιλοτιμεῖσθαι πρὸς τοὺς ἰδίους πολίτας εἰδόσιν ὅτι χάριτας] ἀξίας κομιοῦνται: Ἀγαθῇ τύχῃ: δεδόχθαι Ἀθηναίων] τοῖς στρατευομένοις ἐπὶ Σουν[ίου ἐπαινέσαι]. . . .κτλ.

Ἀριθ. 3. Πλὰξ ὑμηττείου φαιοῦ λίθου μηκ. 0,34 πλ. 0.41 φέρουσα ἄνω ἀέτωμα, τεθραυσμένη δὲ πρὸς τὰ κάτω. Ἡ χάραξις τῶν γραμμάτων ἐγένετο ἐπιμελῶς καὶ συμμέτρως, ἀλλ' οὐχὶ στοιχηδόν. Ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς, μέχρι τοῦ σωζομένου αὐτῆς μέρους, εἶνε λίαν εὐχερὴς μὴ ἐλλειπόντων ἢ γραμμάτων τινῶν εὐεικάστων.

Εὐτυχῶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ διεσώθη τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, ὅστις, γνωστὸς τυγχάνων, γνωρίζει ἡμῖν ἐπακριβῶς καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Κατὰ τὸν ὑπὸ Schoeffer (Paol.—Wiss. R. En. I 589) συνταχθέντα κατάλογον τῶν ἀρχόντων ὁ Μενεκράτης ἦρξε κατὰ τὸ ἔτος 226/5 π.Χ. Ἄλλοι θέλουσιν αὐτὸν ἄρξαντα κατὰ τὸ 229/8. Ὁ de Sanctis ὅμως ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ ἀποδεικνύει, στηριζόμενος ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐν Μαγνησίᾳ εὑρεθείσης, ἥτις τὸν διάδοχον τοῦ Μενεκράτους Θρασυ]φῶντα τάσσει εἰς τὸ ἔτος 221/0, ὅτι οὗτος ἦρξε τὸ ἔτος 222/1 π. Χ. Λαμβανομένης δὲ τῆς ἀποδείξεως ταύτης ὡς ἀσφαλοῦς, ὀφείλομεν νὰ ὁρίσωμεν τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν εἰς τὸ ἔτος 221 π. Χ.

Ὁ στρατηγὸς Θεόμνηστος δὲν εἶνε ἡμῖν ἄλλοθεν γνωστός. «Θεόμνηστος» εἶνε κοινὸν ὄνομα καὶ ἀπαντᾷ συχνὰ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Ἀττικῆς, ἀλλ' ὡς στρατηγὸν οὐδαμοῦ εὕρομεν αὐτόν.

Στιχ. 1. Μουνιχιῶνος· τὸ πρῶτον τῆς λέξεως Ι εἶνε ἐσφαλμένως ὡς Τ γεγραμμένον. Ἐκ τῆς χρονολογίας δὲ ταύτης φαίνεται ὅτι τὸ ψήφισμα ἐγένετο εὐθὺς μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς στρατηγίας, διότι ὡς εἶνε γνωστόν, κατὰ τὸν Γον τοὐλάχιστον αἰῶνα, κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐγένοντο αἱ ἀρχαιρεσίαι. (Πρβλ. Gilbert ἐνθ. ἀν. σελ. 268 ἑλλ. μεταφρ.).

Τὸ σπουδαῖον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἶνε ὅτι μανθάνομεν παρ' αὐτῆς ὅτι ἐν Σουνίῳ ὑπῆρχε καὶ ναὸς Ἀσκληπιοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἄλλοθεν γνωστόν, ὅσον γνωρίζομεν. Πρὸς τούτοις δὲ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης προστίθεται μία ἔτι μαρτυρία, ὅτι ἐν Σουνίῳ ὑπῆρχον πλείονα τοῦ ἑνὸς ἱερὰ καὶ τεμένη, προκύπτουσα ἐκ τῆς φράσεως «πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν ἱεροῖς προσκατεσκεύασε ναὸν καὶ τέμενος Ἀσκληπιοῦ». Ἡ ἐπιγραφὴ δὲ αὕτη δὲν εὑρέθη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλ' ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ παρὰ τὸν ὅρμον τὸν δυτικῶς τῆς Σουνιάδος ἄκρας, ὅστις πάντως ἐχρησίμευσεν ὡς λιμὴν τοῦ φρουρίου καὶ ὅστις σώζει εἰσέτι ἑκατέρωθεν λείψανα τοῦ προασπίζοντος αὐτὸν τείχους μετὰ πυργίσκων ἀμυντικῶν. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἔκειτο πιθανώτατα ὑπεράνω τοῦ ὅρμου τούτου· αἱ γενόμεναι ὅμως κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ναοῦ τούτου ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι δὲν ἀπέληξαν εἰς εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα, πρῶτον ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἐκ τοῦ λόγου τούτου μεγάλης πρὸς τὰ ταπεινότερα μέρη ἐπιχώσεως.

Δεύτερον δὲ καὶ ἕνεκα τῆς εὐτελοῦς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ τούτου (οἰκοδομηθέντος δαπάναις ἑνὸς προσώπου) ὅστις, ὡς φαίνεται, κατεστράφη μέχρι τῶν θεμελίων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἦσαν ὁρατὰ λείψανα αὐτοῦ. Σκοποῦμεν οὐχ ἧττον κατὰ τὴν προσεχῆ ἐπανάληψιν τῶν ἀνασκαφῶν νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν ἔρευναν πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἐὰν μόνον τὰ θεμέλια διασώζονται.

Στ. 4. «Στρατηγὸς ἐπὶ τὴν παραλίαν» Πρβλ. καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1895 σ. 84. Περὶ δὲ τῆς χειροτονίας τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τεταγμένα ἔργα κατὰ τὸν Δ^{ον} καὶ Γ^{ον} αἰῶνα. Πρβλ. Gilbert σ. 288 σημ. 2. ἑλλ. μεταφρ.).

Στ. 5. Ἡ ἀνωμαλία ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὸ συνδετικὸν ἐξηγεῖται ὅταν λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν τοὺς χρόνους καθ᾽ οὓς ἐγράφη τὸ ψήφισμα.

Στ. 11. Συνεπληρώσαμεν ἐ]π[ιμέλεια]ν· θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἐ[π]στασία[ν] τοῦ ἱεροῦ. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀνταπόδοσις τῆς εὐεργεσίας δὲν ἦτο ἀσυνήθης. Ἡ ἑπομένη λέξις ἴσως εἶνε ἡ πρόθεσις «κατὰ», ἄγνωστον ὅμως τί ἐπηκολούθει. Τοῦ ἑπομένου στίχου δὲν σώζονται ἢ ὀλίγιστα ψηφία, ἐξ ὧν συνεπληρώσαμεν τὴν λ. «λαμβάνοντες»· δύσκολος ὅμως εἶνε ἡ συμπλήρωσις τῶν λοιπῶν τοῦ στίχου λέξεων.

Ἀριθ. 3

Θ Ε Ο Ι
ΕΠΙΜΕΝΕΚΡΑΤΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣΜΟΥΝΤΧΙΩΝΟΣΕΔΟΞΕΝ
ΑΘΗΝΑΙΩΝΤ..ΣΣΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣΕΠΙΣΟΥΝΙΟΥ
ΕΠΕΙΔΗΘΕΟΜΝΗΣΤΟΣΣΤΡΑΤΗΓΟΣΧΕΙΡΟΤΟΝΗ
ΘΕΙΣΕΠΙΤΗΝΠΑΡ..ΙΑΝΕΝΤΕΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣΑΝΕΓ
ΚΛΗΤΟΣΕΓΕΝΕΤΟΤΕΠΡΟΣΤΟΙΣΥΠΑΡΧΟΥΣΙΝΙΕΡΟΙΣ
ΠΡΟΣΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕΝΑΟΝΚΑΙΤΕΜΕΝΟΣΑΣΚΛΗΠΙ
ΟΥΟΠΩΣΑΝΟΥΝΚΑΙΟΙΣΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙΕΠΙΣΟΥΝΙ
ΟΥΦΑΙΝΩΝΤΑΙΤΑΚΟΛΟΥΘΑΠΡΑΤΤΟΝΤΕΣΤΗΙΘΕ.
ΜΝΗΣΤΟΥΠΡΟΑΙΡΕΣΕΙΑΓ......ΧΗΙΔΕΔΟΧΘ.....
ΚΟΙΝΩΙΤ...ΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝ..............
Π.......ΝΤΟΥΙΕΡΟ.ΚΑΤ................
Μ........ΑΜΒ....Τ;..

Θεοί
Ἐπὶ Μενεκράτου ἄρχοντος· Μουν(ι)χιῶνος· ἔδοξεν
Ἀθηναίων τ[οῖ]ς στρατευομένοις ἐπὶ Σουνίου·
Ἐπειδὴ Θεόμνηστος στρατηγὸς χειροτονη-
θεὶς ἐπὶ τὴν παρ[αλ]ίαν ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἀνέγ-
κλητος ἐγένετό τε πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν ἱεροῖς
προσκατεσκεύασε ναὸν καὶ τέμενος Ἀσκληπι-
οῦ· ὅπως ἂν οὖν καὶ οἱ στρατευόμενοι ἐπὶ Σουνί-
ου φαίνωνται τἀκόλουθα πράττοντες τῇ Θε[ο-
μνήστου προαιρέσει: Ἀγ[αθῇ τύ]χῃ: δεδόχθ[αι τῷ
κοινῷ τ[ῶν σ]τρατευομέν[ων ἐπὶ Σουνίου τὴν ἐ-
π]ιμέλεια[ν] τοῦ ἱερο[ῦ] κατ.......
μ........λ]αμβ[άνον]τ[ες;

Ἀριθ. 4. Πλὰξ λευκοῦ λίθου, τεθραυσμένη λοξῶς κατὰ τὸ ἀριστερόν, μηκ. 0.40 πλ. 0,29. Τὰ γράμματα εἶνε λίαν ἐφθαρμένα καὶ δυσανάγνωστα, κυρίως ἕνεκα τοῦ τρόπου τῆς χαράξεως αὐτῶν, διότι ἀποτελοῦνται ἐκ κοκκίδων ἑνουμένων διὰ γραμμῆς ἢ κύκλου, ἀναλόγως τοῦ γράμματος. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε στοιχηδὸν κεχαραγμένη, ὡς ἐκ τούτου δὲ δυσχερεστέρα καθίσταται ἡ συμπλήρωσις αὐτῆς. Δι᾽ ὃ καὶ δὲν προέβημεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν ἢ ἐκείνων ὅσα ἐνομίσαμεν, ὡς ἐκ τῆς ἐννοίας, λίαν πιθανά. Ἄλλος τις δὲ ἐμπειρότερος ἡμῶν ἂς συμπληρώσῃ τὰ τυχὸν δυνάμενα νὰ συμπληρωθῶσιν ἔτι. Ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης, καθὼς φαίνεται ἐκ τῆς εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἀναγραφῆς (στιχ. 11 καὶ 14) τῶν στεφάνων καὶ «τῶν ψηφισμάτων» (διότι ἡ συμπλήρωσις αὕτη φαίνεται βεβαία) ἀνεγράφοντο τὰ ὀνόματα δύο ὡς εὐεργετῶν τοῦ δήμου κτλ. ἐτιμῶντο δὲ συνεπῶς διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου δύο τῶν ἐν τέλει, ὧν ὁ ἕτερος, καθὰ μαρτυρεῖται, ἦτο «στρατηγός», ὁ δ᾽ ἄλλος, πιθανῶς, ἡγεμὼν συμμορίας. Ὁ Εὐρυκλείδης Μικίωνος ὁ Κηφισιεὺς εἶνε καὶ ἄλλοθεν γνωστὸς ὡς στρατηγὸς (C.I.A. II 858) καὶ ὡς ταμίας

τῶν στρατιωτικῶν (C.I.A. II¹ 334) ἐπὶ Διομέδοντος ἄρχοντος, ὅστις ἦρξε κατὰ τὸ ἔτος 223/22. Ὡς ἐκ τούτου δὲ δυνάμεθα καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης κατὰ προσέγγισιν νὰ ὁρίσωμεν εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Γ^ου π.Χ. αἰῶνος.

Στιχ. 4. Ἄδηλον ἐνταῦθα εἶνε ἐὰν πρόκειται περὶ ἡγεμόνος συμμορίας τινὸς ἢ περὶ ἄλλου τινὸς ὑπουργήματος. Πρβλ. καὶ C.I.A. II. 371 c, 385 f. καὶ ἀλλ.

Στιχ. 6. Συνεπληρώσαμεν «οἱ τεταγμένοι» ἐκ τῆς κατωτέρω φράσεως «Ἀθηναίων οἱ τεταγμένοι».

Στιχ. 8. Ἐκ τῆς κατωτέρω, συμπεπληρωμένης μὲν ἀλλὰ βεβαίας φράσεως «τῆς ἀναγραφῆς τῶν ψηφισμάτων» συνεπληρώσαμεν καὶ ἐνταῦθα τάδε τὰ ψηφίσματα» εἰς πληθυντικόν.

Στιχ. 9. Ἐνταῦθα ἡ συμπλήρωσις ἡμῶν εἶνε προφανής· καὶ ὅμως εἶνε ἄγνωστον ὅτι ὁ Ποσειδῶν ἐκαλεῖτο καὶ σωτήρ. Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν «ἐπιθέτων τῶν θεῶν» τῷ ἐκδοθέντι ἐν τῷ μυθολογικῷ λεξικῷ τοῦ Rocher, δὲν ἀπαντᾷ ὅμοιον κοσμητικὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Θὰ ἐπερίμενέ τις τὸν Δία ἢ τὸν Ἀσκληπιόν. Ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως εὑρέθη ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι περὶ τοῦ θεοῦ τούτου πρόκειται. Εἶνε ἄλλως τε καὶ λίαν φυσικὸν οἱ περὶ τὸ Σούνιον πλέοντες νὰ ἐπεκαλοῦντο τοῦ Ποσειδῶνος ὡς σωτῆρος[1].

Στιχ. 11. Ἐνταῦθα ἡ συμπλήρωσις εἶνε εὐχερής· κατ' ἔννοιαν θὰ ἥρμοζεν ἐπίσης «καὶ τὴν ποίησιν τῶν στ]εφάνων».

Στιχ. 15. Ἐνταῦθα ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχου δὲν συμπληροῦται εὐχερῶς· διότι ἐν ᾧ πρόκειται, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐννοίας, περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐψηφισμένων καὶ ἑπομένως περὶ τῆς ποιήσεως ἢ ἀγορᾶς τῶν στεφάνων, ἡ πιθανὴ κατάληξις *θεν* ἢ *εθεν* ἀνατρέπει πᾶσαν σχετικὴν εἰκασίαν.

Στιχ. 17-23. Ἐπειδὴ ἐν τῇ περιλήψει ταύτῃ, τῇ συνήθως ἐντὸς στεφάνου τεθειμένῃ, ἀναγράφεται ὁ ἕτερος τῶν τιμωμένων, δέον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ ἀπολεσθέντος μέρους τῆς πλακὸς ἡ ἀντίστοιχος περίληψις διὰ τὸν συντιμηθέντα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν περιεσώθη.

Ἀριθ. 4

. . . . Τ Ω Ι
. . . . Ε Υ Ρ Υ Κ Λ Ε Ι
. . . . Λ Λ Ε Ι Ν Δ Ε Α Υ
. . . . Ο Υ Η Γ Ε Μ Ο Ν Ο Σ
. . . . Α Ι Φ Α Ν Ε Ρ Ο Ν Ε Ι
. . . . Ο Ι Τ Ω Ν Π Ο Λ Ι Τ Ω Ν
. . . . Ε Τ Α Σ Τ Ο Υ Δ Η Μ Ο Υ
. . . . Λ Ε Ι Λ Ι Θ Ι Ν Ε Ι Κ Α Ι Σ Τ Η
. . . . Σ Ω Τ Η Ρ Ο Σ Ε Π Ι Σ Ο Υ Ν Ι Ο Υ
. . . . Α Ν Α Θ Ε Σ Ι Ν Τ Η Σ Σ Τ Η Λ Η Σ
. . . . Ε Φ Α Ν Ω Ν Μ Ε Ρ Ι Σ Α Ι Τ Ο Γ Ι Ν Ο Μ Ε
. . . . Χ Ο Ν Ε Κ Τ Ο Υ Κ Ο Ι Ν Ο Υ Ε Λ Ε Σ Θ Α Ι Δ Ε
. . . . Π Ι Μ Ε Λ Η Σ Ο Ν Τ Α Ι Τ Η Σ Α Ν Α Γ Ρ Α Φ Η Σ
. . . . Ω Ν Κ Α Ι Τ Η Σ Α Ν Α Θ Ε Σ Ε Ω Σ Τ Η Σ Σ Τ Η Λ Η Σ
. . . . Ε Θ Ε Ν Ο Ι Δ Ε Ε Ι Ρ Ε Θ Η Σ Α Ν . . . Σ Τ Ρ Α Τ Ο Σ
. . . . Ο Δ Ο Τ Ο Σ Χ Ο Λ Λ Ε Ι Δ Η Σ

Α Θ Η Ν Α Ι Ω Ν Ο Ι Τ Ε Τ Α
Γ Μ Ε Ν Ο Ι Ε Π Ι Σ Ο Υ
Ν Ι Ο Υ Τ Ο Ν Σ Τ Ρ Α Τ Η
Γ Ο Ν Τ Ο Ν Ε Π Ι Τ Ο Υ Σ
Ο Π Λ Ι Τ Α Σ Ε Υ Ρ Ι Κ Λ Ε Ι
Δ Η Ν Μ Ι Κ Ι Ω Ν Ο Σ
Κ Η Φ Ι Σ Ι Ε Α

[1] Ἐν Τήνῳ δὲ εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Ποσειδῶν ἐλατρεύετο καὶ ὡς ἰατρός (=σωτήρ)! Πρβλ. Preller - Robert Gr. Myth. σελ. 519. Σ. 1.

. . . . τῷ
. . . . Εὐρυκλεί-
δην Μικίωνος Κηφισιέα] . . . . λλειν δὲ αὐ-
. . . . οῦ ἡγεμόνος
. . . . κ]αὶ φανερὸν εἶ-
ναι . . . . οἱ τεταγμέν]οι τῶν πολιτῶν
. . . . τιμᾶν τοὺς εὐεργ]έτας τοῦ δήμου
ἀναγράψαι δὲ τὰ ψηφίσματα ἐν στή]λει λιθίνει καὶ στῆ-
σαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος;] Σωτῆρος ἐπὶ Σουνίου.
Εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν καὶ τὴν] ἀνάθεσιν τῆς στήλης
καὶ τὴν ἀγορὰν τῶν στ]εφάνων μερίσαι τὸ γινόμε-
νον ἀνάλωμα τὸν δήμαρ;]χον ἐκ τοῦ κοινοῦ· ἑλέσθαι δὲ
δύο ἄνδρας οἵτινες ἐ]πιμελήσονται τῆς ἀναγραφῆς
τῶν ψηφισμάτ]ων καὶ τῆς ἀναθέσεως τῆς στήλης
. . . . εθεν· οἵδε εἱρέθησαν: [Ἐχέ]στρατος
. . . . Κηφι]σόδοτος Χολλείδης.

Ἀθηναίων οἱ τετα-
γμένοι ἐπὶ Σου-
νίου τὸν στρατη-
γὸν τὸν ἐπὶ τοὺς
ὁπλίτας Εὐρυκλεί-
δην Μικίωνος
Κηφισιέα.

Ἀριθ. 5. Πλὰξ λευκοῦ λίθου ὑμηττείου, τεθραυσμένη κατὰ τὸ ἀριστ. καὶ πρὸς τὰ κάτω· μηκ. 0,30 πλ. 0,20 (μέγιστον). Τὰ γράμματα εἶνε ἐπιμελῶς κεχαραγμένα καὶ εὐδιάκριτα, κατατεταγμένα δὲ στοιχηδόν. Ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς δὲν εἶνε εὐχερής, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς, καίτοι ἡ στοιχηδὸν χάραξις αὐτῆς διευκολύνει μεγάλως τὴν πρὸς τοῦτο προσπάθειαν. Ἡμεῖς ἀπεπειράθημεν νὰ συμπληρώσωμεν μόνον ὅ,τι πιθανὸν καὶ φανερόν, καθ' ἡμᾶς, πρόκειται.

Ἐξ ὀλίγων τῆς ἐπιγραφῆς στίχων, ἀσφαλῶς συμπληρουμένων, προκύπτει ὅτι ἕκαστος τῆς ἐπιγραφῆς στίχος περιελάμβανε γράμματα 36. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου προέβημεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν ἐλλιπῶν τινων στίχων. Ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς, ἐλλείψει ὀνομάτων, εἶνε δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ· ἐκ τοῦ σχήματος ὅμως τῶν γραμμάτων καὶ κυρίως τοῦ φ ἐν στιχ. 4. θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναχθῇ αὕτη καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Γου π. Χ. αἰῶνος. Ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ «οἱ σύμμαχοι», ἔχομεν δὲ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου (Πρβλ. C.I.A. II. 331. 332. 333 κ. ἄλ.) τὸν αὐτὸν ὅρον συχνὰ ἀπαντῶντα, εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἀνωτέρω χρονολογία εἶνε ἡ ἀκριβής.

Στιχ. 3. Πιθανῶς συμπληρωτέον ἐνταῦθα *τοῦ πλοῦ* ἢ ἔκπλου. Ἡ τελευταία λέξις θὰ συνεπληροῦτο «τῶν ξυμμάχων» ἐὰν μὴ εὐθὺς ἐν τοῖς ἑπομένοις δὲν εἴχομεν οἱ *σύμμαχοι* καὶ *συμμάχους* διὰ τοῦ σ.

Στιχ. 4. Τὸ Φ ἐν τῇ λέξει ταύτῃ γέγραπται +, ὅπερ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, ὡς εἴπομεν, καὶ ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Γου αἰῶνος. (Πρβλ. C.I.A. II. 254. 270. 272. 297 κτλ.).

Στιχ. 5. Ὁ στίχος θὰ ἠδύνατο πιθανῶς νὰ συμπληρωθῇ: τοῖς τε Ἀθηναίοις καὶ τοῖς] συμμάχοις καὶ . . . .

Στιχ. 7. Εἶνε ὁ πρῶτος στίχος ὁ ἀσφαλῶς συμπληρούμενος. Ἐκ τούτου δὲ ἐξάγομεν, ὅτι οἱ στίχοι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀπετελοῦντο ἐκ 36 γραμμάτων.

Στιχ. 9. *περιπόλαρχος*· περὶ τῆς λέξεως ταύτης καὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν περιπολάρχων βλ. Foucart, ἐν Bull. d. cor. Hell. 13 σ. 265 καὶ ἑξ. (decrets ephèbiques). Πρβλ. καὶ Hermann's, Lehr. d. gr. Rechtsalt. II. 2. σελ. 56. σημ. 4. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ δημοσιευθείσῃ ὑπὸ Φιλίου ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1888 σ. 31. C.I.A. IV, 2, 104a. Ἐπίσης Ἀρχ. Ἐφημ. 1891 σ. 61 C.I.A. II. 1219. IV, 2, 1219b. Καὶ ἐνταῦθα ἴσως πρόκειται περὶ ἐξασκήσεως τῶν ἐφήβων, οὓς, *περιπόλαρχος* ὁ τιμώμενος διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου *χειροτονηθεὶς* ὑπὸ τοῦ δήμου, ἐξήγαγε πρὸς ἄσκησιν εἰς τὰ φρούρια πιθανῶς.

Στιχ. 11. Ἐνταῦθα θὰ συνεπληροῦμεν ὡς ἐκ τῆς ἐννοίας, «εἰς [τὰ φρούρια» ἀλλὰ σώζεται, ἂν δὲν ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ ἀντίληψις, ἀμυδρῶς ὁρώμενον εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου στίχου τὸ γράμμα Π. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ἥρμοζεν ἡ συμπλήρωσις «εἰς περιπολίαν τῶν περιπόλ]ων τοὺς κτλ.» ἤ, ὅπως μὴ ἠχῇ κακῶς ἡ ἐπανάληψις, «εἰς περιοδείαν τῶν περιπόλων τοὺς κτλ.». Περὶ τῶν ἀσκήσεων τούτων τῶν ἐφήβων, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Δου αἰῶνος πρβλ. Gilbert ἔνθ. ἀνωτ. 392.

Στιχ. 15. Συνεπληρώσαμεν ἄνευ τοῦ ἄρθρου «ἐπὶ Σαλαμῖνα» ὡς καὶ «ἐπὶ Λῆμνον» (Bull. d.

C. Hell. 4. 343) «ἐπὶ Ραμνοῦντα» C.I.A.II. 1206[b] καὶ ἕτερα. Ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμπον στρατηγὸν καὶ εἰς Σαλαμῖνα εἶνε γνωστόν. Πρβλ. καὶ C.I.A. II. 649. 595.

Στιχ. 16. Δυνατὸν νὰ συμπληρωθῇ και «τοῖς δημότ]αις».

Στιχ. 17. Συνεπληρώσαμεν «τοῦ φρουρίου ἐπεμελήθη» κτλ. χωρὶς νὰ δοξάζωμεν ὅτι ἡ συμπλήρωσις ἡμῶν εἶνε ἡ ἀπολύτως ὀρθή. Πιθανὸν δὲ νὰ ἦτο καὶ εἰς πληθυντικὸν ἡ λέξις φρουρίου, ἐὰν δηλ. πάντως ὑπῆρχεν ἡ λ. αὕτη ἐνταῦθα.

Στιχ. 18. Ἐὰν ἡ συμπλήρωσις ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ «τειχῶν» ἔχῃ καλῶς, ὅπερ σχεδὸν βέβαιον, διότι ἀμυδρῶς διακρίνονται ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ ι καὶ τὸ χ, ἐὰν δὲν ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ ἀντίληψις, τότε ὁ στίχος οὗτος θὰ συνεπληροῦτο καταλλήλως «καὶ τῶν λιμένων», διότι οὕτω πληροῦται τὸ ὑπολειπόμενον κενὸν ἐκ γραμμάτων 13 — δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλη λέξις, ὡς λ.χ. «καὶ τῶν νεωρίων», τοῦθ᾽ ὅπερ, προκειμένου περὶ Σαλαμῖνος, οὐχὶ ἀπίθανον.

Στίχ. 19. Ἡ γενομένη συμπλήρωσις εἶνε, ὡς ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ ἑπομένου στίχου, πιθανή, δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλη λέξις.

Στιχ. 21. Ὁποία ἡ ἐλλείπουσα λέξις ἢ φράσις ἐνταῦθα εἶνε δύσκολον νὰ εἰκασθῇ. Τὸ κενὸν τῶν ἓξ γραμμάτων δὲν δύναται νὰ πληρωθῇ εὐχερῶς ὑπὸ εὐθέτου τῇ ἐννοίᾳ λέξεως. Θὰ ἐπερίμενέ τις τὴν φράσιν «πάλιν δὲ» ἀλλὰ περιττεύει ἓν γράμμα. Πιθανῶς ἐφέρετο «εἶτα δέ».

Στιχ. 23. Ἐκ τῆς ἐννοίας θὰ περιέμενέ τις ἐνταῦθα τὴν φράσιν «καὶ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς παραλίας πάσης». Ἀλλὰ τὸ κενὸν δὲν πληροῦται οὕτω, ἡμεῖς δὲ ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐξεύρωμεν ἄλλην συμπλήρωσιν.

Στιχ. 24-26. Ἡ συμπλήρωσις τῶν τεσσάρων τούτων στίχων εἶνε εἰς ἄκρον δυσχερής, δι᾽ ὃ καὶ ἀπέχομεν πάσης ἀποπείρας πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῶν.

Ἀριθ. 5

. . . . N . . . .
. . . . ΕΛΛΗΝΙ . . . . .
. . . . ΠΛΟΥΤΩΝΞΥ . . . .
. . . . . . ΝΤΑΣΥΜ+ΕΡΟΝΤ . . .
. . . ΣΥΜΜΑΧΟΙΣΚΑΙ . . . . .
. . . ΟΙΣΥΜΜΑΧΟΙΑΡΕ . . . .
. . . ΑΙΕΠΙΤΟΥΠΕΙΡΑ . . . .
. . . ΠΙΣΟΥΝΙΟΝΔΙΕΡ . . . .
. . . ΩΙΚΑΙΠΕΡΙΠΟΛΑΡΧ . .
. . . ΔΗΜΟΥΕΞΗΓΑΓΕΝΕΙΣΠ
. . . ΩΝΤΟΥΣΒ . . Λ . ΜΕΝΟΥΣ
. . . ΝΤΩΝΕΝΤΗΙΧΩΡΑΙΚΑΙ
. . . ΙΜΩΣΕΠΕΜΕΛΗΘΗΤΗΣΧ
. . . ΡΑΤΗΓΟΣΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘ
. . . ΛΑΜΙΝ . ΧΡΗΜΑΤΑΤΕΠΡ
. . ΑΙΣΕΙΣΤΗΝΕΠΙΣΚΕΥΗΝ
. . ΠΕΜΕΛΗΘΗΤΩΝΤΕΤΕ! . .
. ΑΙΩΣΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΩΣΚΑ .
. ΑΝΑΥΤΟΝΣΑΛΑΜΙΝ . . ΙΑΡ
. ΟΣΥΝΗΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥΤΟΥ .
. Ι . . ΠΟΤΟΥΔΗΜΟΥΣΤΡΑΤΗ
. ΜΕΜΕΛΗΤΑΙΣΟΥΝΙΟΥ . Α .
. . ΤΗΣΠΑΡΑΛΙΑΣΠΑ . ΗΣ . .
. . . . . ΑΤΙΩΤΩΝΚΑΛΟ;Σ;Κ; . . .
. . . . ΟΥΝΤΩΝΚΑΚΟ; . . . .
. . . . ΚΑΙΔΙΑΣΕΣΩ . . .
. . . . ΑΚ . . . Κ . . . .

. . . . ν . . . .
. . . . ελλην . . . . . .
. . . . πλου τῶν ξυ . . . .
. . . . τὰ συμφέροντ[α . .
. . . . συμμάχοις καὶ . . . . .
. . . . οἱ σύμμαχοι ἀρε[τῆς ἕ-
νεκα καὶ δικαιοσύνης, κ]αὶ ἐπὶ τοῦ Πειρα[ιῶς.
. . . . ἐπὶ Σούνιον διέρ . . . .
. . . . ω καὶ περιπόλαρχ[ος
χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ] δήμου ἐξήγαγεν εἰς.
. . . . ων τοὺς β[ου]λ[ο]μένους
. . . . ν τῶν ἐν τῇ χώρα καὶ
. . . . φιλο]τίμως ἐπεμελήθη τῆς χ
ώρας . . . . στ]ρατηγὸς χειροτονηθ-
εὶς ὑπὸ τοῦ δήμου ἐπὶ Σα]λαμῖ[να] χρήματά τε πρ-
οσήνεγκεν τοῖς πολίτ]αις εἰς τὴν ἐπισκευὴν
τοῦ φρουρίου· ὁμοίως ἐ]πεμελήθη τῶν τε τε[ιχῶ-
ν· . . . . δικ]αίως καὶ φιλοτίμως κα[ὶ
διὰ ταῦτα ἐστεφάνωσα]ν αὐτὸν Σαλαμίν[ιο]ι ἀ[ρ-
ετῆς ἕνεκα καὶ δικαι]οσύνης τῆς εἰς ἑαυτοὺ[ς
. . . . χειροτονηθεὶς ὑπ]ὸ τοῦ δήμου στρατη-
γὸς ἐπὶ τὴν χώραν ἐπι]μεμέληται Σουνίου [κ]α[ὶ
. . . . τῆς παραλίας πά[σ]ης . .
. . . . στρ]ατιωτῶν καλ . . . .
. . . . ουντων κακο ; . . . .
. . . . καὶ διασέσω[κεν . . . .
. . . .

Ἀριθ. 6. Τεμάχιον πλακὸς λευκοῦ λίθου εἰς δύο τεθραυσμένον· τῆς πλακὸς ἐλλείπει πλέον τοῦ ἡμίσεος ἐκ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν μέρους αὐτῆς. Τὰ γράμματα εἶνε χαραγμένα ἀνισομήκως καὶ ἀμελῶς, ἡ κατάταξις δὲ αὐτῶν οὐχὶ στοιχηδόν. Εὑρέθη καὶ αὕτη ὑπὸ τὰς δεξαμενὰς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος· τὰ δύο ὅμως ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τεμάχια, εὑρέθησαν οὐχὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, οὐδὲ συγχρόνως. Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δημοσιεύομεν τὸ κείμενον μόνον δι᾽ ἐπιγραφικῶν ψηφίων, μὴ ἐπιχειροῦντες οὐδὲ κἂν τὴν μεταγραφὴν αὐτῆς. Τὰ γράμματα ὅμως ἐν τῇ δημοσιεύσει ἡμῶν, δὲν εἶνε ἐντελῶς ὅμοια τοῖς ἐπὶ τῆς πλακός, ἰδία δὲ τὸ Α, Δ καὶ Λ εἶνε πολὺ διάφορα, διότι ἔχουσι ταῦτα μικρὰν προεξοχὴν τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν κατὰ τὴν κορυφήν, ἣν δὲν εἴχομεν προσόμοια τυπογραφικὰ στοιχεῖα ὅπως ἀποδώσωμεν. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ δύναται ν᾽ ἀναχθῇ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ[ου] αἰῶνος, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ εἶνε καὶ μεταγενεστέρα τῶν χρόνων τούτων. Ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς ἐπιγραφῆς παρατηροῦμεν μόνον τὴν σπανίαν χρῆσιν τοῦ τύπου (στιχ. 15) παρασ[κευ]ὰν, ἀντὶ τοῦ «παρασκευάζειν». Πρβλ. κατασκευ[ἀν (C. I. A. II. 383 στ. 10. Βλ. καὶ Gött. gel. anz. 1898 σ. 234.

Ἀριθ. 6

. . . . ἐ]ΠΕΝΕΠΕΙΔΗ
. . . . τῶι δήμ]ΩΙΤΩΙΑΘΗ
ναίων] . . . . Α;ΑΠΟΔΕΙΚΝΥ
. . . . ΩΣΑΥΤΩΣ
. . . . ΝΑΥΤΗΝ
. . . . ΣΑΥΤΟΥ
. . . . ΙΩΚΩΝ
. . . . ΔΙΕΤΕΛΕ
. . . . ΙΩΙΜΕ
. . . . ΛΛΟΙΕΝΑ[Υ]ΤΩΙΑΠ
. . . . καὶ κοιν]ΕΙΚΑΙΙΔΙΑΕΚΑΣΤΩΙ
. . . . ΤΟΥΚΡΙΝΑΣΑΡ[ΙΣ]ΤΟΝΕΙ
. . . . ΕΥΕΡΓΕΤΕΙΝΕΠΑΓΓΕΛΛΕ
. . . . ΠΑΡΑΚΑΛΩΣΙΝΑΥ[ΤΟΝ]ΕΥ
. . . . ΚΑΙΧΟΡΗΓΟΝΠΑΡΑΣ[ΚΕΥ]ΑΝ
. . . . τῶν Ἀθηνα]ΙΩΝΟΙΤΕΤΑΓΜΕΝΟΙ[ΕΠΙΣ]ΟΥ
νίου] . . . . ΝΕΥΠΑΘΩΣΙΝΚΑΙΑΠ[ΟΔΙ]ΔΟΝ
. . . . ΣΑΣΙΝΤΥ . . . .
. . . . ΠΙΣ . . . .

Ἰούνιος 1900.

Β. ΣΤΑΗΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΘΟΥΡΙΑΣ

Ἐπισκεφθεὶς πρὸ ὀλίγων μηνῶν τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Θουρίας ηὗρον ἐν θέσει «Ἑλληνικὰ» ἐν τέταρτον τῆς ὥρας περίπου ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Βεΐσαγα τῆς Μεσσηνίας ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἢ τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου κειμένην στήλην ἐνεπίγραφον, τετράγωνον τὰ ἄνω μετ᾽ ἀναγεγλυμμένου ἀετώματος, τὰ κάτω κολοβήν, ἔχουσαν πλάτος 0·625 μ., πάχος 0·115 μ., ὕψος νῦν 0·75 μ., φέρουσαν τὸν ὑπὸ τοῦ P. Foucart ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Le Bas ὑπ᾽ ἀρ. 363 καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ R. Meister ἐν Griechische Dialektinschriften 4679 ἐκδοθέντα κατάλογον. Ὁ Foucart ὑπ᾽ ὄψει εἶχεν ἀντίγραφον τοῦ Le Bas καὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ἔκτυπον· σημειώνει δέ: la première colonne est très-distincte, mais la seconde est presque illisible', καὶ οὕτως ἐν τῷ ἀντιτύπῳ αὐτοῦ ἐλλείπουσιν οὐ μόνον πολλαχοῦ τὰ τέλη τῶν πατρωνυμικῶν τῆς πρώτης σελίδος ἀλλὰ καὶ τὰ πλεῖστα κύρια ὀνόματα τῆς δευτέρας· ταῦτα δὲ νῦν τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ λίθου καθαρῶς ἀναγιγνώσκονται. Ἔχει δὲ ὁ κατάλογος κατὰ τὸ ἀντίγραφόν μου, ὅπερ ὅμως ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἐν σπουδῇ ἔλαβον, ὡς ἑξῆς·

Ἐπικράτης Δαμοκλέος	Αὐτολαΐδας Ξενοστράτου
Ἐπίνικος Φιλαίθο[υ]	Δέξων Ὄρθωνος
Φιλόκλειτος Φιλίππου	Διόδωρος Ἀριστέα
Κλεανδρίδας Εὐδάμου	Πολυκράτης Τιμογένεος
Λεόντιχος Δεινίππου	Νικίας Ἀριστοδάμου
Τελίσκος Ταυρίων[ος]	Δάμων Οἰνέος
Κλεόνικος Κλεοσθέν⟨ε⟩ος	Σώταιρος Ἀσάνδρου
Σωσικλῆς Ἐπιτέλεος	Θεοκλῆς Λυσικλέος
Ὀνάτας Ἐπιτέλεος	Στέφανος Στράτωνος
Νίκιππος Χαιρήμονος	Ἀπολλωνίδας Ἀπολλωνίου
Νίκιππος Τίμωνος	Νικοκλῆς Ξενοδάμου
Λεοντεὺς Τίμωνος	Δαμοκλείδας Χαρίνου
Νικίας Δάμωνος	Καλλι[ππ]ίδας Χαίριος
Νέων Σωσιδάμου	Φίλων Φιλοκλείδα
Κανδόλας Ξενοδάμου	Ἀρ[ισ]τοκλῆς Ἀριστοκλείδα
Κράτων Κάλλωνο[ς]	Ὀ[νασ]ικλῆς Νικία
Νικομήδης Ἀριστείδα	Λο;. . . . . ς Δαμοτίμου
Ἀ]γαθοκλῆς Χηρικράτεο[ς	. . . . ς Δαματρίου
. . ασις Δαμοθέρσ[εος	Εὐ- ; ἢ Ἐχ- ;

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ πιθανῶς ἀνήκει εἰς τὸν δεύτερον πρὸ Χ. αἰῶνα· τὰ ἄλφα ἔχουσι κυρτὴν γραμμήν, τὰ δὲ θῆτα στιγμὴν ἐν μέσῳ, τὰ δὲ μῦ οὔπω παραλλήλους τὰς ἔξω γραμμάς, τὰ δὲ νῦ τὴν πρώτην γραμμὴν ἐνίοτε περιέργως κεκλιμένην, τὰ δὲ πεῖ σχεδὸν ἴσας τὰς δύο καθέτους γραμμάς, τὰ δὲ σίγμα βραχέα καὶ ἀνοικτὰ τὰ σκέλη, τὰ δὲ ὦ εἶνε ἴσα τὸ μέγεθος τοῖς ἄλλοις γράμμασι καὶ εὐρέως ἀνοικτά. Μεταξὺ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν πατρωνυμικῶν ὑπάρχει μικρότερον ἢ μεγαλύτερον κενόν. Ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι στ. 7 κατὰ λάθος παρέλιπεν ὁ γλύπτης ἐν τῷ Κλεοσθένεος τὸ τελευταῖον ει. Κάτωθεν τῶν σῳζομένων ἄλλοι στίχοι ἐπὶ τοῦ λίθου ὡς φαίνεται δὲν ὑπῆρχον.

ADOLF WILHELM.

ΤΡΙΑ ΝΕΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

ΤΟΥ

ΥΠΕΡΤΕΛΕΑΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

Αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς ἐπιγραφαὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κυρίου Κ. Καραπάνου καὶ δημοσιεύονται ἐνταῦθα τῇ ἀδείᾳ αὐτοῦ λίαν φιλοφρόνως παραχωρηθείσῃ.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἠγοράσθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1884 σελ. 197 κ.ἑ. ὑπὸ τοῦ κυρίου Καραπάνου δημοσιευθεισῶν ἐνεπιγράφων χαλκῶν ταινιῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν Collitz-Bechtel Dial. Inschr. III. 4543-4544 (=Μυλωνᾶ Ἐφ. Ἀρχ. 1884 σ. 85 καὶ Bull. II, 241, 1,) καὶ προέρχονται ἐξ οὗ καὶ ἐκεῖναι χωρίου[1].

Εἶνε καὶ αἱ τρεῖς ψηφίσματα προξενικὰ τῆς πόλεως τῶν Κοτυρτατῶν, ἥτις ἦτο πιθανώτατα μία τῶν ἀποτελουσῶν τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων ἢ Ἐλευθερολακώνων πόλεων[2].

Ἀριθ. 1

ΕΠΕΙΔΗΑΡΙΣΤΑΓΟΡΟΣΑΓΗΞΕΝΟΥ
ΔΑΙΜΟΝΙΟΣΕΥΝΟΥΣΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΤΑΙΠΟ
ΛΕΙΑΜΩΝΕΝΠΑΝΤΙΚΑΙΡΩΙΣΠΟΥΔΑΣ
ΟΥΘΕΝΕΛΛΕΙΠΩΝΕΔΟΞΕΤΩΙΔΑΜΩΙ
ΤΩΝΚΟΤΥΡΤΑΤΑΝΑΡΙΣΤΑΓΟΡΟΝΑΓΗ
ΞΕΝΟΥΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΝΠΡΟΞΕΝΟΝΕΙ
ΜΕΝΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΝΤΑΣΠΟΛΕΟΣ
ΤΩΝΚΟΤΥΡΤΑΤΑΝΑΥΤΟΝΚΑΙΕΚΓΟΝΟΥΣ
ΥΠΑΡΧΕΙΝΔΕΑΥΤΩΙΓΑΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΝ
ΚΤΗΣΙΝΚΑΙΕΠΙΝΟΜΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙ
ΠΟΛΕΜΟΥΚΑΙΕΙΡΑΝΑΣΚΑΙΤΑΛΟΙΠΑ
ΤΙΜΙΑΟΣΑΚΑΙΤΟΙΣΛΟΙΠΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙ
ΤΑΣΠΟΛΕΟΣΥΠΑΡΧΕΙΚΑΛΕΣΑΙΔΕΑΥ
ΤΟΝΚΑΙΕΠΙΤΑΝΚΟΙΝΑΝΕΣΤΙΑΝΚΑΙΔΟ
ΜΕΝΑΥΤΟΙΤΟΥΣΕΦΟΡΟΥΣΞΕΝΙΑΤΑΜΕ
ΓΙΣΤΑΕΚΤΩΝΝΟΜΩΝΤΑΝΔΕΠΡΟΞΕΝΙ
ΑΝΤΑΥΤΑΝΑΝΑΓΡΑΨΑΝΤΩΟΙΕΦΟΡΟΙ
ΟΙΕΝΤΩΙΜΕΤΑΒΙΑΔΑΝΕΝΙΑΥΤΩΙΕΙΣΣΤΑ
ΛΑΝΛΙΘΙΝΑΝΚΑΙΑΝΑΘΕΝΤΩΕΙΣΤΟΙΕΡΟΝ
ΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΤΟΥΥΠΕΡΤΕΛΕΑΤΑ

[1] Ἀρχ. Ἐφ. 1884 σελ. 197 «ἐν τῇ Λακωνικῇ παρὰ τὸ χωρίον Φοινίκι τοῦ δήμου Ἀσωποῦ τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς».

[2] Περὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων πρβλ. Le Bas-Foucart II, σελ. 110-112, Frazer, Pausanias III, 376. Περὶ Κοτύρτας ἴδ. Μυλωνᾶν ἐν Bull., IX, 243. Collitz-Bechtel ἔ. ἀ. III. σ. 54.

Ἐπειδὴ Ἀριστάγορος Ἀγηξένου (Λακε)
δαιμόνιος εὔνους ὢν διατελεῖ τᾷ πό-
λει ἁμῶν ἐν παντὶ καιρῷ σπουδᾶς
οὐθὲν ἐλλείπων, ἔδοξε τῷ δάμῳ
τῶν Κοτυρτατᾶν Ἀρισταγορον Ἀγη-
ξένου Λακεδαιμόνιον πρόξενον εἶ-
μεν καὶ εὐεργέταν τᾶς πόλεος
τῶν Κοτυρτατᾶν αὐτὸν καὶ ἐκγόνους,
ὑπάρχειν δὲ αὐτῷ γᾶς καὶ οἰκίας ἔν-
κτησιν καὶ ἐπινομίαν καὶ ἀσυλίαν καὶ
πολέμου καὶ εἰράνας καὶ τὰ λοιπὰ
τίμια, ὅσα καὶ τοῖς λοιποῖς προξένοι(ς)
τᾶς πόλεος ὑπάρχει, καλέσαι δὲ αὐ-
τὸν καὶ ἐπὶ τὰν κοινὰν ἑστίαν καὶ δό-
μεν αὐτοῖ (sic) τοὺς ἐφόρους ξένια τὰ μέ-
γιστα ἐκ τῶν νόμων· τὰν δὲ προξενί-
αν ταύταν ἀναγραψάντω οἱ ἔφοροι
οἱ ἐν τῷ μετὰ Βιάδαν ἐνιαυτῷ εἰς στά-
λαν λιθίναν καὶ ἀναθέντω εἰς τὸ ἱερὸν
τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ὑπερτελεάτα.

Ἐπὶ στήλης ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ λίθου τῶν Κροκεῶν (rosso antico, πβλ. Lolling Ἀρχ. Ἐφ. 1890 σελ. 66) μετὰ μικροῦ ἀετωματίου, ὕψ. 0,64 καὶ πλ. 0,28.

Στ. 15 *αὐτοῖ* ἐκ σφάλματος τοῦ χαράκτου (;).

Στ. 18 *ἐν τῷ μετὰ Βιάδαν ἐνιαυτῷ*· ὁ στρατηγὸς Βιάδας ἀπαντᾷ καὶ ἐν Collitz-Bechtel, III, 4556, 4566, 4568, τὸ ἔτος τῆς στρατηγίας αὐτοῦ πρέπει νὰ τεθῇ κατὰ τὸν Meister (Collitz-Bechtel Dial. III σημείωσις εἰς ἀρ. 4556) εἰς τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ α΄ π. Χ. αἰῶνος.

Στ. 20. Ἄλλας ἐπιγραφὰς ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὑπερτελεάτου Ἀπόλλωνος ἴδε ἐν Collitz-Bechtel ἔ. ἀ. III σελ. 52 κέ. καὶ τὰς σχετικὰς παραπομπάς.

Περὶ τοῦ Ὑπερτελεάτου Ἀπόλλωνος ἐπραγματεύθη ἐν ἐκτάσει ὁ Καραπάνος ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1884 σελ. 197-202, ὀλίγα περὶ τοῦ ἱεροῦ λέγει καὶ ὁ Κουμανούδης καὶ Μυλωνᾶς ἐν τῇ αὐτῇ Ἐφ. σελ. 82 καὶ 88 (ἴδ. καὶ Bull. IX σελ. 244). Κοινὴν αὐτοῦ λατρείαν μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ δέχεται καὶ ὁ S. Wide, Lakonische Culte σελ. 96. Περὶ ματαίας ἀνασκαφῆς πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἱεροῦ ἴδε Lolling Ἀρχ. Ἐφημ. 1890, 65 καὶ Πρακτικὰ 1885 σελ. 31.

Ὁ Meister ἔ. ἀ. σελ. 54 συμπεραίνει, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦ Ὑπερτελεάτου Ἀπόλλωνος ἦτο κοινὸν τοῖς Ἐλευθερολάκωσιν, διότι ἐν αὐτῷ κατετίθεντο ψηφίσματα διαφόρων πόλεων τῶν Ἐλευθερολακώνων.

Ἀριθ. 2

Ε Π Ε Ι Δ Η Π Ε Ι Ι Τ Α Σ Κ Ρ Α Τ Η Σ Ι Ν Ι Κ
Α Σ Ω Π Ι Τ Α Σ Ε Υ Ν Ο Υ Σ Ω Ν Υ Π
Τ Α Ι Π Ο Λ Ε Ι Τ Ω Ν Κ Ο Τ Υ Ρ Τ Α Τ . . .
Π Ρ Ο Γ Ο Ν . Ω Ν Ν Υ Ν Τ Ε Τ Α Σ . . . .
Ξ Ι Α Ν Ε Χ Ο Υ Σ Α Σ Δ Ι Α
Γ Ε Ν Ο Μ Ε Ν Ω Ν Π Ο ‾ Α

ΣΩΠΟΝΤΩΝΚΑΤΑΞ
ΜΕΤΑΤΩΝΕΦΟΡΩΝΕΚΤ
ΚΑΙΟΙΟΜΕΝΩΝΔΕΙΝΔΑ
ΠΟΛΕΙΑΡΓΥΡΙΟΝΕΠΑΓΓΕ
ΚΑΙΕΔΩΚΕΟΣΟΥΧΡΕΙΑ
ΙΣΑΤΟΚΟΝΑΠΡΟΦΑΣΙ
ΕΑΥΤΟΝΠΟΙΩΝΕΔΟΞΕ
ΛΕΙΤΩΝΚΟΤΥΡΤΑΤΑΝ
ΚΡΑΤΗΣΙΝΙΚΟΥΑΣΩΠΙΤΑΝΠΡΟ
ΞΕΝΟΝΗΜΕΝΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤ
ΤΑΣΠΟΛΙΟΣΑΥΤΟΝΚΑΙ
ΥΠΑΡΧΕΙΝΔΕΑΥΤΩΙΚΑΙ
ΕΚΓΟΝΟΙΣΚΑΙΧΡΗΜΑ
ΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙ
ΚΑΙΕΙΡΑΝΑΣΚΑΙΙΣΟΠΟ
ΑΝΚΑΙΕΠΙΝΟΜΙΑΝΚΑΙ
ΑΝΠΑΝΤΩΝΚΑΛΕΙΝ
ΚΑΙΕΙΣΠΡΟΕΔΡΙΑΝΕΝΤΟΙΣ
ΜΝΙΚΟΙΣΑΓΩΣΙΝΟΙΣΑ
ΤΙΘΗΤΙΟΚΚΑΚΑΙΤΟΥΣΑΛΛΟΥΣ
ΠΡΟΞΕΝΟΥΣΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΣ
ΚΑΛΗΙΚΑΙΤΑΛΟΙΠΑΤΙΜΙΑΟΣΑ
ΚΑΙΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣΚΑΙ
ΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣΤΑΣΠΟΛΙΟΣΤΩΝ
ΚΟΤΥΡΤΑΤΑΝΑΝΑΓΡΑΨΑΙΔΕ
ΤΑΝΠΡΟΞΕΝΙΑΝΤΑΥΤΑΝ
ΤΟΥΣΕΦΟΡΟΥΣΤΟΥΣΠΕΡΙ
ΚΡΑΤΙΔΑΝΕΙΣΣΤΑΛΑΝΛΙΘΙ
ΝΑΝΚΑΙΑΝΑΘΕΜΕΝΕΙΣΤΟ
ΙΕΡΟΝΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΤΟΥ
ΥΠΕΡΤΕΛΕΑΤΑΟΠΩΣΠΑΣΙΝ
ΦΑΝΕΡΟΝΗΙΔΙΟΤΙΑΠΟΛΙΣ
ΤΟΥΣΙΔΙΟΥΣΕΥΕΡΓΕΤΑΣ
ΕΙΤΑΙΣΚΑΤΑΞΙΟΙΣΤΙΜΑΙΣ

Ἐπειδὴ Πειί τας (;) Κρατησινί(κου)
Ἀσωπίτας εὔνους ὢν...
(τᾶ)ι πόλει τῶν Κοτυρτατ(ᾶν διά τε)
προγόνων νῦν τε τας
ξιαν ἐχούσας δια(τελεῖ· καὶ πα)
(ρα)γενομένων ποτ' (αὐτὸν εἰς)
(Ἀ)σωπὸν τῶν καταξ...
μετὰ τῶν ἐφόρων ἐκ...
καὶ οἰομένων δεῖν δ(ανείζειν τᾷ)
πόλει ἀργύριον, ἐπαγγ(είλατο)
καὶ ἔδωκε ὅσου χρεία (ἦν αὐ)
(τ)οῖς ἄτοκον ἀπροφάσι(στον)
ἑαυτὸν ποιῶν, ἔδοξε (τᾷ πό)
λει τῶν Κοτυρτατᾶν (Πειίταν)
Κρατησινίκου Ἀσωπίταν πρό-
ξενον ἦμεν καὶ εὐεργέταν
τᾶς πόλιος αὐτὸν καὶ (ἐκγόνους),
ὑπάρχειν δὲ αὐτῷ καὶ (τοῖς)
ἐκγόνοις καὶ χρημά(των ἀσφά)
λειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ (πολέ)

μου καὶ εἰράνας καὶ ἰσοπο(λιτεί)
αν καὶ ἐπινομίαν καὶ (ἀτέλει)
αν πάντων, καλεῖν (δὲ αὐτὸν)
καὶ εἰς προεδρίαν ἐν τοῖς (γυ)
μνικοῖς ἀγῶσιν, οἷς ἁ (πόλις)
τίθητι, ὄκκα καὶ τοὺς ἄλλους
προξένους καὶ εὐεργέτας
καλῆ, καὶ τὰ λοιπὰ τίμια, ὅσα
καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ
εὐεργέταις τᾶς πόλιος τῶν
Κοτυρτατᾶν, ἀναγράψαι δὲ
τὰν προξενίαν ταύταν
τοὺς ἐφόρους τοὺς περὶ
Κρατίδαν εἰς στάλαν λιθί-
ναν καὶ ἀναθέμεν εἰς το
ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος του
Ὑπερτελεάτα ὅπως πᾶσιν
φανερὸν ἦ, διότι ἁ πόλις
τοὺς ἰδίους εὐεργέτας (ἀμεί
β)ει ταῖς καταξίοις τιμαῖς)

Ἐπὶ στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὕψ. 0,49, πλ. 0,25 καὶ πάχ. 0,08. Μικρὰ ἐξέχουσα ταινία ἄνω. Ἐφθαρμένη εἶνε ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐπιγραφῆς κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος πρὸ πάντων ἐν ἀρχῇ.

Στ. 1 *Πειίτας* ἀναγινώσκεται καθαρῶς· ἄγνωστον, ἂν πρέπῃ νὰ ὑποθέσῃ τις ἐν τῇ γραφῇ αὐτοῦ σφάλμα τοῦ χαράκτου.

Στ. 2 Μετὰ τὸ ὢν διακρίνονται ἴχνη γραμμάτων ὡς ΥΠ.

Στ. 33-34 *Τοὺς ἐφόρους τοὺς περὶ Κρατίδαν*· ὁ στρατηγὸς (;) Κρατίδας εἶνε ἄγνωστος.

Ἀριθ. 3

ΕΠΕΙΔΗΑΡΧΑΓΟΡΑΣΑΡΧΑΓΟΡΑΚΥΘΗΡΙ
ΟΣΕΥΝΟΥΣΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΤΑΙΠΟΛΕΙΑΜΩΝ
ΚΑΙΤΟΙΣΠΟΛΙΤΑΙΣΤΟΙΣΧΡΕΙΑΝΕΧΟΥΣΙΝΕΝΠΑΝ
ΤΙΚΑΙΡΩΙΣΠΟΥΔΑΣΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ
ΠΩΝΠΕΡΙ·ΝΑΝΤΙΣΧΡΕΙΑΝΕΧΩΝΤΥΝΧΑΝΕΙΗΚΑΤΑ
ΚΟΙΝΟΝΗΚΑΘ·ΙΔΙΑΝΕΔΟΞΕΤΩΙΔΑΜΩΙΤΩΝΚΟΤΥΡ
ΤΑΤΑΝΑΡΧΑΓΟΡΑΝΑΡΧΑΓΟΡΑΚΥΘΗΡΙΟΝΠΡΟΞΕΝΟΝ
ΕΙΜΕΝΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΝΤΑΣΠΟΛΕΟΣΤΩΝΚΟΤΥΡ
ΤΑΤΑΝΑΥΤΟΝΚΑΙΕΚΓΟΝΟΥΣΥΠΑΡΧΕΙΝΔΕ

Ἐπειδὴ Ἀρχαγόρας Ἀρχαγόρα Κυθήρι-
ος εὔνους ὢν διατελεῖ τᾷ πόλει ἁμῶν
καὶ τοῖς πολίταις τοῖς χρείαν ἔχουσιν ἐν παν-
τὶ καιρῷ σπουδᾶς καὶ φιλοτιμίας (οὐθὲν ἐλλεί)
πων, περὶ ὧν ἄν τις χρείαν ἔχων τυγχάνει ἢ κατὰ
κοινὸν ἢ καθ' ἰδίαν, ἔδοξε τῷ δάμῳ τῶν Κοτυρ-
τατᾶν Ἀρχαγόραν Ἀρχαγόρα Κυθήριον προξενον
εἶμεν καὶ εὐεργέταν τᾶς πόλεος τῶν Κοτυρ-
τατᾶν αὐτὸν καὶ ἐκγόνους· ὑπάρχειν δὲ

Στήλη ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ λίθου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 1, μετ' ἀετωματίου· ὕψ. 0,30 πλ. 0,24 καὶ πάχ. 0,05. Σῴζεται μόνον τὸ ἄνω ἥμισυ. Τὰ γράμματα εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ τῶν δύο προηγουμένων.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Collitz-Bechtel III 4544 (Bull. IX, 241 № 1) ἐν στ. 7 ἐν τῷ λίθῳ ὑπάρχει ὀρθῶς «*χρείαν, ἂν ἄν τις*».

Κ. Κουρουνιώτης.

Ἐξεδόθη τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1900.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ. ΤΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΕΡΜΩι

(Πίν. 10 καὶ 11)

Ἡ θέσις τοῦ Θέρμου. Τὰ σωζόμενα ἐρείπια. Ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ὀχθῶν τῆς Τριχωνίτιδος λίμνης ὑψοῦνται ἀποτόμως καὶ καθέτως σχεδὸν αἱ παρειαὶ τοῦ ὄρους, ὅπερ ὡς ὑψηλὸν διάφραγμα χωρίζει τὴν εὐρεῖαν, μεταξὺ τῶν ὀρέων Ζυγοῦ (Ἀρακύνθου τῶν ἀρχαίων, ὡς κοινῶς ὑποτίθεται) καὶ Παναιτωλικοῦ (σήμερον γνωστοῦ μόνον ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ὑψίστης αὐτοῦ κορυφῆς, τῆς *Κυρὰ-Βγένας*) ἐκτεινομένην πεδιάδα ἀπὸ τῆς λοιπῆς παντάπασιν ὀρεινῆς καὶ τραχείας αἰτωλικῆς χώρας.

Ἐπὶ τῶν κρασπέδων τοῦ ὄρους τούτου, ὅπερ σήμερον καλεῖται *Ἀγριελιὰ* διὰ τὰς μεταξὺ τῶν πυκνῶν θάμνων τῶν σχοίνων καὶ πρίνων φυομένας ἀγρίας ἐλαίας, ὑψοῦται ὡς σκοπιὰ πανταχόθεν τῆς πεδιάδος σύνοπτος ὁ βραχώδης κῶνος, παρὰ τὸν ὁποῖον κεῖται τὸ χωρίον *Πετροχῶρι*. Πέραν αὐτοῦ ἐκτείνεται εὐρύ, ὁμαλόν, καλῶς καλλιεργούμενον καὶ κατάρρυτον ὑπὸ ὑδάτων πηγαίων ὀροπέδιον, εἰς οὗ τὸ βορειότατον ἄκρον, ἔνθα ἡ ἀφθονωτάτη πηγή, κεῖται ἡ ἀνθηρὰ ἐκ ταύτης ὀνομασθεῖσα κώμη *Κεφαλόβρυσον*. Ἀπ᾽ αὐτοῦ διὰ στενοῦ αὐλῶνος καὶ τραχέων ὑψωμάτων ἀτραποὶ φέρουσι πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐήνου καὶ πρὸς τὴν χιονόβλητον καὶ τραχυτάτην Εὐρυτανίαν. Τὸ ὀροπέδιον περιβάλλεται ὑπὸ χαμηλῶν ὑψωμάτων πρὸς μεσημβρίαν καὶ πρὸς δυσμάς, ὁπόθεν ἡ ὁδὸς μεταξὺ μακρᾶς σειρᾶς βραχωδῶν λόφων κατέρχεται εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς Τριχωνίτιδος λίμνης. Πρὸς ἀνατολὰς ὑψοῦται τὸ βραχῶδες παντάπασι βουνὸν *Μέγα-Λάκκος*. Ὑπὸ τὴν ῥίζαν δὲ ἀκριβῶς αὐτοῦ κεῖνται τὰ σπουδαῖα ἐρείπια μεγάλου περιβόλου, 200 μέτρων τὸ πλάτος καὶ 340 τὸ μῆκος, σχήματος τετραγωνικοῦ ἀκανονίστου, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ ἀνατολικὴ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ βράχου τῆς ῥίζης τοῦ βουνοῦ πλευρὰ ἐξέλιπε, πλὴν ἐλαχίστων, βεβαίων ὅμως ἰχνῶν, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ τρεῖς ἐν αὐτῇ τῇ πεδιάδι ἐκτισμέναι σώζονται ἱκανῶς.

Τὸ ὀροπέδιον τοῦτο εἶνε «ὁ ἐν τοῖς Θέρμοις τόπος» ἢ «ὁ προσαγορευόμενος Θέρμος» ἢ «ὁ Θέρ-

μος» ἁπλῶς, καθὰ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Πολυδίου[1]· καὶ ὁ περίβολος εἶνε βεβαίως τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, περὶ οὗ λεπτομερεῖς καὶ λίαν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις ἔχομεν ὡσαύτως παρὰ τοῦ Πολυδίου καὶ παρ᾽ αὐτοῦ καὶ μόνου[2].

[1] Δὶς ὁ Πολύδιος ἐν Ε΄ κεφ. 6 ἐν τέλει καὶ κεφ. 7 ἐν ἀρχῇ ὀνομάζει τὴν θέσιν *τὸν ἐν τοῖς θέρμοις τόπον*. Κατόπιν αὐτόθι ἐν κεφ. 7,8 ἀναφέρει αὐτὴν διὰ τῶν λέξεων *τοῦ προσαγορευομένου θέρμου* καὶ ἐν τῷ 8ῳ κεφ. κατωτέρω *ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ — εἰς τοῦτον τὸν τόπον — εἰς τούτους τοὺς τόπους*. Ἐπανειλημμένως δὲ ἐν τῇ αὐτῇ συνεχείᾳ τοῦ λόγου ἐξαίρει τὴν φυσικὴν «τοῦ τόπου» ὀχυρότητα· αὐτόθι κεφ. 7,2 διὰ τὰς ὀχυρότητας τῶν τόπων, κεφ. 8,6: «χωρὶς δὲ τῆς χρείας καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἤλπιζον (οἱ Αἰτωλοὶ) ἐνταυθοῖ βεβαιοτάτην αὐτοῖς ὑπάρχειν διὰ τὸ μήτε πολέμιον τετολμηκέναι μηδένα πώποτε εἰς τοὺς τόπους τούτους ἐμβαλεῖν, εἶναί τε τῇ *φύσει* τοιούτους ὥστε τῆς συμπάσης Αἰτωλίας οἷον ἀκροπόλεως ἔχειν τάξιν». Καὶ ἁπλῶς Θέρμος, ἀρσενικῶς ὡς ἔγινεν ἀποδεκτὸν ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ Πολυδίου ἐκδόσει ὑπὸ Büttner-Wobst, ὀνομάζεται πολλάκις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ συνεχείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅτι δὲ ὁ τόπος ἦτο πεδιὰς δηλοῦται ἐν κεφ. 8,3: «ἧκε πολλῆς ὥρας ἐπὶ τὸν Θέρμον (ὁ Φίλιππος) καὶ καταστρατοπεδεύσας ἀφῆκε τὴν δύναμιν τάς τε περιοικίδας κώμας πορθεῖν καὶ τὸ τῶν Θερμίων πεδίον ἐπιτρέχειν».—Ὁ Στράδων ὀνομάζει τὸν τόπον κατὰ πληθυντικὸν (I § 2 p. 463): «ἐν Θέρμοις τῆς Αἰτωλίας ὅπου τὰς ἀρχαιρεσίας ποιεῖσθαι πάτριον αὐτοῖς ἐστιν». Παρὰ δὲ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ, ἐξ ἐπιπολαίας βεβαίως ἀναγνώσεως τοῦ Πολυδίου, ἀναγινώσκεται ἐν λέξει: «Θέρμος, *πολίχνιον* Αἰτωλίας, ὡς Πολύδιος. Τὸ ἐθνικὸν Θέρμιος καὶ τὸ κτητικὸν Θερμικός». Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ παρατήρησις νεωτάτου τινὸς σχολιαστοῦ τοῦ Πολυδίου συμειοῦντος ὅτι «τὸ Θέρμον ἐστὶν ὁ Λόγγος ὁ νῦν λεγόμενος» (πρβ. Brandstätter, ἐν κατωτέρω παρατιθεμένῳ βιβλίῳ σελ. 133)· πραγματικῶς ἡ νοτιανατολικὴ τοῦ ὀροπεδίου ῥάχη ὀνομάζεται καὶ νῦν Λόγγος· καὶ τοῦ τεμένους δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἦτο μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως λόγγος ἤτοι δρυμός. Καὶ χωρίον ᾠκεῖτο ἕως τότε ἓν μόνον, τὸ Πετροχῶρι, κείμενον ὄχι ὅπου νῦν εὑρίσκεται, ἀλλ᾽ εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ Λόγγου. Τὸ Κεφαλόβρυσον συνῳκίσθη τὸ 1847. Σήμερον ἐξαπλοῦνται αἱ γεωργικαὶ κατοικίαι καὶ εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς μικροὺς αὐλῶνας τοῦ ὀροπεδίου. Αἱ γαῖαι μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἀνῆκον εἰς τὰ διαλελυμένα νῦν πέριξ μοναστήρια καὶ εἰς σπαχῆν. Ἐντὸς τοῦ τεμένους ὑπῆρχεν ἠρειπωμένον παρεκκλήσιον ἡ ἁγία Τριὰς καὶ παρ᾽ αὐτὸ χριστιανικὸν κοιμητήριον.

[2] Ὁ Πολύδιος ἀφηγεῖται ταῦτα ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταπτοησάσης τοὺς Αἰτωλοὺς αἰφνιδίας καὶ παρατόλμου ἐκστρατείας τοῦ Φιλίππου Ε΄ ἐν ἔτει 218 εἰς τὴν καρδίαν τῆς αἰτωλικῆς χώρας (Πρβ. Πολυβ. Ε΄ κεφ. 5 κἑ). Τὰ περὶ τοῦ πλούτου τοῦ Θέρμου, τῶν ἐν αὐτῷ μνημείων καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν ἐκθέτει ὁ ἱστορικὸς αὐτόθι ἐν κεφ. 8,4 ἑ. Αἱ ἐν Θέρμῳ οἰκίαι ἦσαν «πλήρεις οὐ μόνον σίτου καὶ τῆς τοιαύτης χορηγίας, ἀλλὰ καὶ κατασκευῆς διαφερούσης τῶν παρ᾽ Αἰτωλῶν. Καθ᾽ ἕκαστον γὰρ ἔτος ἀγοράς τε καὶ πανηγύρεις ἐπιφανεστάτας, ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν ἀρχαιρεσίων καταστάσεις ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ συντελούντων, ἕκαστοι πρὸς τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς εἰς ταῦτα παρασκευὰς τὰ πολυτελέστατα τῶν ἐν τοῖς βίοις ὑπαρχόντων εἰς τοῦτον ἀπετίθεντο τὸν τόπον . . . Διόπερ εἰρηνευομένης ἐκ παλαιοῦ τῆς χώρας πλήρεις ἦσαν ἀγαθῶν πολλῶν αἵ τε περὶ τὸ ἱερὸν οἰκίαι καὶ πάντες οἱ πέριξ τόποι. Ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα παντοδαπῆς γέμοντες ὠφελείας αὐτοῦ κατηυλίσθησαν· τῇ δὲ ἐπαύριον τῆς μὲν κατασκευῆς τὰ πολυτελέστατα καὶ τὰ δυνατὰ κομίζεσθαι διέλεγον, τὰ δὲ λοιπὰ σωρεύοντες πρὸ τῶν σκηνῶν ἐνεπίμπρασαν. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ὅπλων τῶν ἐν ταῖς στοαῖς ἀνακειμένων τὰ μὲν πολυτελῆ καθαιροῦντες ἀπεκόμιζον, τινὰ δ᾽ ὑπήλλαττον, τὰ δὲ λοιπὰ συναθροίσαντες πῦρ ἐνέβαλον. Ἦν δὲ ταῦτα πλείω τῶν μυρίων καὶ πεντακισχιλίων. . . Λαβόντες γὰρ ἔννοιαν τῶν ἐν Δίῳ καὶ Δωδώνῃ πεπραγμένων τοῖς Αἰτωλοῖς τάς τε στοὰς ἐνεπίμπρασαν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρον, ὄντα πολυτελῆ ταῖς κατασκευαῖς καὶ πολλῆς ἐπιμελείας ἔνια τετευχότα καὶ δαπάνης. Οὐ μόνον δὲ τῷ πυρὶ κατελυμήναντο τὰς ὀροφάς, ἀλλὰ καὶ κατέσκαψαν εἰς ἔδαφος. Ἀνέτρεψαν δὲ καὶ τοὺς ἀνδριάντας, ὄντας οὐκ ἐλάττους δισχιλίων· πολλοὺς δὲ καὶ διέφθειραν, πλὴν ὅσοι θεῶν ἐπιγραφὰς ἢ τύπους εἶχον· τῶν δὲ τοιούτων ἀπέσχοντο».—Ὅτι αἱ κοιναὶ τῆς συμπολιτείας σύνοδοι συνεκροτοῦντο περί τι ἱερόν, ἤθελεν ὑποθέσῃ τις εὐκόλως· ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ καὶ ἀναφέρει αὐτὸ ῥητῶς ὁ Πολύδιος· ἐν δὲ ΙΑ΄ 7 καὶ ἀκριβέστερον ὁρίζει: «εἰς τὸν Θέρμον, ἔνθ᾽ ἦν *ἱερὸν Ἀπόλλωνος*».

Ἡ οὕτως ὁρισθεῖσα θέσις τοῦ Θέρμου εἶχε διαμφισβητηθῇ ἄλλοτε ὑπὸ δύο τοπογράφων, τοῦ Leake[1] πρῶτον καὶ τοῦ Bazin[2] κατόπιν, ὅστις πρῶτος τὰ ἐρείπια αὐτοῦ ἐξήτασε καὶ περιέγραψε. Τοὐναντίον ὁ Brandstätter[3] καὶ ὁ Bursian[4] ὀρθότερον κρίνοντες τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυδίου, τὸν Θέρμον ἀνεζήτησαν πρὸς τὸ μέρος, εἰς ὃ πραγματικῶς κεῖται. Τελευταῖος τὰ κατὰ τὸ ζήτημα διεσάφησεν ὁ Lolling[5], ὅστις καὶ ἐπιγραφήν τινα ἐκ τοῦ τόπου ἀνεκοίνωσεν[6]. Ἀσχέτως πρὸς τὰς παρατηρήσεις ταύτας καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν τὸ κατ᾽ ἀρχάς, ἐξ ἄλλων ἀφορμῶν τὴν χώραν περιηγούμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1897, ἀνεγνώρισα καὶ ἐγὼ εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Κεφαλοβρύσου ἐρείπια, τὸ *Παλαιοπάζαρο* ἢ *Παζαράκι* ἢ ἁπλῶς τὰ *Ἑλληνικά*, καθὼς καλοῦσιν αὐτὰ οἱ ἐγχώριοι, τὸν Θέρμον τοῦ Πολυδίου, ὅπερ καὶ ἀμέσως κατόπιν διὰ τῆς σκαφῆς ἐβεβαιώθη[7]. Εἶχον δὲ ἤδη ἐνερ-

[1] Leake, Travels in Northern Greece, 1835, I, 144 ἑ.

[2] Archives des missions scientifiques et litteraires Tome 1, 2me série, ἐν Παρισίοις 1864. Mémoire sur l'Étolie par M. Bazin σελ. 249 ἑ.

[3] Die Geschichten des ätolischen Landes, Volkes und Bundes κτλ. ἐν Βερολίνῳ 1844 σελ. 132.

[4] Geographie von Griechenland, 1862, τόμ. 1 σελ. 136.

[5] Hellenische Landeskunde und Topographie III τόμ. τοῦ Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft ὑπὸ Ivan Müller, 1889, σ. 140.

[6] Ἐν Mittheilungen τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμαν. ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου 4 (1879) σελ. 221.

[7] Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῶν ἀνασκαφῶν, τὰς ὁποίας ἐσχεδίαζον μὲν νὰ ἐπιχειρήσω κατὰ τὰ μέσα ἀκριδῶς Φεβρουαρίου τοῦ 1897, ἀλλ᾽ ἕνεκα τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠναγκάσθην ν᾽ ἀναβάλω εἰς τὰ τέλη Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀπήντησα σειρὰν ὅλην βάθρων ἀνδριάντων πυκνότατα διατεθειμένων πρὸ τοῦ μετώπου μακρᾶς στοᾶς· ἤδη τοῦτο ἀνέμνησέ με τὰς περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀνατραπέντων ἀνδριάντων εἰδήσεις τοῦ ἱστορικοῦ (ἴδε ἐν στήλῃ 163 σημ. 2). Ἀλλ᾽ ὀλίγον κατόπιν ἀνεῦρον ἐπιγραφὴν τελείως σωζομένην ἐπὶ τοῦ προσθίου λίθου βάθρου, ἥτις ἐτελείωνεν εἰς τὰς λέξεις: «τὸ δὲ ψάφισμα τόδε ἀναγράψαι καὶ ἀναθέμεν *ἐν θέρμον καὶ ἐν Δελφούς*». Ἐπειδὴ ἦσαν γνωσταὶ ἐπιγραφαὶ ἐκ Δελφῶν ἀνατεθειμέναι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν, αἵτινες ὥριζον τὴν ἐπὶ στηλῶν ἀναγραφὴν ψηφισμάτων ἐν Δελφοῖς καὶ ἐν Θέρμῳ (πρβλ. ἐν Bulletin de correspondance hellénique 1881 σελ. 372 ἑ: «ἀναγράψαι δὲ καὶ τὸ ψάφισμα τόδε ἐν στάλαις λιθίναις καὶ ἀναθέμεν τὴν μίαν ἐν Θέρμον, τὰν δὲ ἐν Δελφούς»· ὁμοίως

γήσῃ ταύτην, ὅτε ἐξεδόθη τοῦ βιβλίον τοῦ Woodhouse[1], ὅπερ διὰ λεπτομεροῦς ἐξετάσεως ἐπηνώρθωσε τὴν σφαλερὰν περὶ τοῦ Θέρμου ἐν μέρει ἰσχύσασαν ἰδέαν[2]. Σήμερον μετὰ τὰ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἐπιτευχθέντα καὶ ἐγκαίρως γνωστὰ γενόμενα ἀποτελέσματα, τὸ ζήτημα εἶνε πλέον λελυμένον δι' ἄλλου τρόπου· ἀλλ' ἤδη ὁ Πολύβιος τόσον ἀκριβῶς καὶ σαφῶς τὰ πράγματα ἐξέθηκεν, ὥστε ἀπροσεξία μόνον εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λίαν εὐκρινῶς λεγόμενα ἠδύνατο νὰ γεννήσῃ ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀληθοῦς τοῦ Θέρμου θέσεως, πρὸς ὃν ἄλλως παντάπασιν ἀτόπως ἐταυτίσθησαν τὰ ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς πυραμίδος τοῦ *Βλοχοῦ* παρὰ τὸ νῦν Ἀγρίνιον σωζόμενα μεγάλης πόλεως ἐρείπια. Ἡ μὲν πορεία τοῦ Φιλίππου ὁρίζεται ἀσφαλῶς διὰ τῆς μνείας τῶν «στενῶν», τὰ ὁποῖα εἶνε ἡ παρὰ τὸν σήμερον λεγόμενον *Δαφνιᾶν* κατὰ τὴν νοτίαν τῆς λίμνης ὄχθην δυσδίοδος ὄντως πάροδος μεταξὺ τοῦ χωρίου *Μπουρλέσα* καὶ τοῦ χανίου *Καψόραχη*, περὶ ἃς θέσεις πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὴν πόλιν Μέταπαν καὶ τὴν κώμην Παμφίαν· ἡ δὲ κατόπιν προσάντης καὶ τραχεῖα διαφερόντως ὁδὸς εἶνε βεβαίως ἡ διὰ τῆς Ἀγριελῆς ἐπισφαλὴς ἀνάβασις ἀπὸ τοῦ Μωροσκλάβου, ἥτις πιθανώτατα ἔφερεν οὐχὶ ὡς ἡ σήμερον ἁμαξιτὴ διὰ τῶν πλαγίων τοῦ βουνοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς παλαιᾶς ὄπισθεν ἐν χρήσει ἀτραποῦ, ἐκβάλλουσα ἀμέσως εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Θέρμου δυτικῶς τοῦ Πετροχωρίου ἀμπελόφυτον αὐλῶνα[3]. Αὐτὸς δὲ ὁ Θέρμος ὡς τόπος μόνον καὶ οὐχὶ ὡς πόλις χαρακτηρίζεται ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τὸ ὁμαλὸν μεταξὺ τῶν τραχέων βουνῶν ἐξαπλούμενον ἐνταῦθα ὀροπέδιον εἶνε τὸ τῶν Θερμίων πεδίον ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον.

Τὴν θέσιν ταύτην προσφυῶς ὁ Πολύβιος ὀνομάζει οἷον ἀκρόπολιν συμπάσης τῆς Αἰτωλίας. Ἡ φυσικὴ αὐτῆς ὀχυρότης, ἣν ἐπανειλημμένως, ὡς ἐσημειώθη, ὁ ἱστορικὸς ἐξαίρει[1], εἶνε προφανής. Ἐκ τῆς πεδιάδος, εἴτε παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ Ζυγοῦ εἴτε παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Παναιτωλικοῦ, πᾶσα προέλασις ἐχθροῦ δικαίως ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἀδύνατος[2]· ἐκ τῆς Ναυπακτίας εἶχε δοκιμασθῇ ἄλλοτε μάτην ἡ ἐπὶ τὴν χώραν ἔφοδος[3]· ἐκ δὲ τῶν ὀρέων τῆς Εὐρυτανίας καὶ τῆς ἀπὸ τῶν Ἄλπεων τῆς Αἰτωλίας, τοῦ Κόρακος, ἀρχομένης κοιλάδος τοῦ Εὐήνου οὐδεὶς φόβος εἰσβολῆς ὑπῆρχε. Τὸ κυριώτατον ὅμως τοῦ τόπου χαρακτηριστικὸν ἦτο, ὅτι ἔκειτο ἐν τῷ κέντρῳ ἀκριβῶς τῆς χώρας, ἐν τῷ ὁροθεσίῳ οὕτως εἰπεῖν μεταξὺ τῶν τριῶν ὀρεινῶν τῆς Αἰτωλίας φυλῶν, τῶν Ἀποδωτῶν, τῶν Ὀφιονέων καὶ τῶν Εὐρυτάνων καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῶν μεγάλων ὁδῶν αὐτῆς[4]. Ὅτε αἱ φυλαὶ

παρὰ Cauer, Delectus inscript. Graec., Inscript. Aetolicae p. 125,6 «ἀναγραφήτω δὲ ταῦτα ἔν τε Μελιτείᾳ καὶ ἐν Δελφοῖς καὶ ἐν Καλυδῶνι καὶ ἐν Θέρμῳ»), πρόδηλον πλέον καθίστατο νῦν, ὅτι ὄντως ἐν Θέρμῳ εὑρισκόμεθα. Αὐτὸν δὲ τὸν Ἀπόλλωνα ἐμαρτύρησε συγχρόνως τότε ἐπιγραφὴ ἠκρωτηριασμένη ...ΟΝ Ἀπόλλωνι Θε[ρμίῳ, καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ τέλος ὠνόμαζον δύο ἄλλαι ἐπὶ χαλκῆς στήλης ἐγκεκολαμμέναι ἐπιγραφαί, ἀνευρεθεῖσαι κατὰ Μάϊον τοῦ 1898 κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ, ὁρίζουσαι τὴν ἀναγραφὴν τῶν ψηφισμάτων καὶ τὴν ἀνάθεσιν τῶν στηλῶν *«ἐν Θέρμῳ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος»*.

[1] Aetolia. Its Geography, Topography and Antiquities, ἐν Oxford 1897, σελ. 252 ἑ. Πρβ. καὶ *Ferdinand Noack* ἐν Berliner philologische Wochenschrift τῆς 29 Μαΐου 1897 Nº 22 στήλῃ 699.

[2] Κατὰ τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶν δήμων τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἐν ἔτεσι 1833 ἑ ὁ Βλοχὸς ἐξελήφθη ὡς ὁ Θέρμος καὶ διὰ τοῦτο ἡ περιοχὴ αὐτοῦ ὠνομάσθη δῆμος Θέρμου· ἡ δὲ περὶ τὸ ὀροπέδιον τοῦ Θέρμου περιοχὴ μέχρι τῆς παρόδου τοῦ Δαφνιᾶ, ὁπόθεν περίπου ἄρχεται ὁ δῆμος Μακρυνείας, ὠνομάσθη δῆμος Παμφίας, οὗ πρωτεύουσα σήμερον εἶνε τὸ Κεφαλόβρυσον.

[3] Ἐν τῷ τοπογραφικῷ σχεδιογραφήματι δὲν σημειοῦνται αἱ σημεριναὶ ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἐξ Ἀγρινίου ἄγουσαι εἰς Κεφαλόβρυσον ἁμαξιτοί, ἀλλὰ μόνον αἱ παλαιαὶ ἀτραποί, αἵτινες, ὅπως συνήθως, περισσότερον ἀντιστοιχοῦσιν ἢ καὶ συμπίπτουσι πρὸς τὰς ἀρχαίας ὁδούς.

[1] Ἴδε ἀνωτέρω ἐν στήλῃ 163 σημ. 1.

[2] Οἱ κρημνοὶ τῆς Ἀγριελῆς παρέχουσιν ἐπισφαλεστάτην ἀνάβασιν, ἀλλ' εἶνε ἤδη ἀπροσπέλαστοι ἐκ τῆς μόνης προσιτῆς πλευρᾶς κατὰ τὴν μικρὰν ὑπὸ τὸ Μωρόσκλαβον πεδιάδα ἕνεκα τῆς δυσδιαβάτου παρόδου τοῦ Δαφνιᾶ, ἧς ἡ εἴσοδος καὶ ἔξοδος ἐξησφαλίζετο ὑπὸ φρουρίων· διὰ τοῦτο ταῦτα πρῶτον ὁ Φίλιππος κατέλαβεν αἰφνιδίως διὰ καταπληκτικῆς ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς καὶ ὀλίγων πρωϊνῶν ὡρῶν πορείας ὁδεύσας ἀπὸ τοῦ Καρβασαρᾶ (Λιμναίας), ὅπου ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του, μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Ἐκ δὲ τῆς βορείας ὄχθης τῆς λίμνης τὴν μὲν εἴσοδον τῆς στενωτέρας ὁπωσδήποτε πεδιάδος ἐξησφάλιζε τὸ ἀπὸ τοῦ ὄρους μέχρι τῆς λίμνης καθῆκον ἰσχυρὸν φρούριον τῆς σημερινῆς Παραβόλας· ἀπωτέρω δὲ δεύτερον φρούριον (σήμερον ἐρείπιον μονῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὑπεράνω τῆς Βαρειᾶς) ἀπετέλει ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν σταθμόν· ἀπὸ δὲ τῶν μέχρι τῆς λίμνης κατερχομένων κρημνῶν τῆς Γορίτσας, ἔνθα σχηματίζεται καὶ μικρὰ πεδιὰς (εἷς τῶν ὡραιοτάτων τῆς Ἑλλάδος κήπων λεμονεῶν καὶ κιτρεῶν), ἡ ὁδὸς φέρει διὰ δυσχωριῶν ὅλως ἀδιαβάτων μεταξὺ βραχωδῶν λόφων.

[3] Τοῦτο ἀπεπειράθη ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης ἐν ἔτει 426 πρὸ Χριστοῦ· πρβ. Θουκυδίδην ἐν βιβλ. Γ' κεφ. 94-99. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐδοκίμασαν τὴν ἀνδρείαν τῶν Αἰτωλῶν, εἰς ἣν πιθανῶς ὑπαινίσσεται ὁ Εὐριπίδης ἐν Φοινίσσαις στ. 139 ἑ:

σακεσφόροι γὰρ πάντες Αἰτωλοί, τέκνον,
λόγχαις δ' ἀκοντιστῆρες εὐστοχώτατοι.

[4] Τὴν κεντρικὴν ταύτην καὶ ἐκτάκτου σπουδαιότητος θέσιν τοῦ Θέρμου ἀντιλαμβάνεταί τις κάλλιστα, ὅταν ἐκ τῶν χωρίων Μπροσθοβᾶς καὶ Κρυονερίου (εἰς τὰ πλάγια τοῦ Παναιτωλικοῦ, ὑπὸ τὴν ὑψίστην αὐτοῦ κορυφὴν Κυρὰ-Βγένα τ. ἔ. Κυρὰ Εὐγενία) ἔχῃ ὑπὸ τὰς ὄψεις

αὗται, χωριστὰ βασιλευόμεναι ἄλλοτε, συνηνώθησαν εἰς μίαν πολιτείαν, ἦτο φυσικώτατον τὸν τόπον τοῦτον νὰ ἐκλέξωσιν ὡς τὸ κοινὸν αὐτῶν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν κέντρον. Τοιοῦτον ὅμως ὑπῆρξε τοῦτο ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων, καθ' οὓς τὸ πρῶτον οἱ ἐπήλυδες Αἰτωλοὶ ἐγκαθιδρύθησαν ἐνταῦθα. Ἡ λατρεία τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος[1] ἀνάγει ἡμᾶς μέχρι τῶν πηγῶν αὐτῶν τῆς αἰτωλικῆς ἱστορίας καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ αὐτόθι ἱδρυμένον ἱερὸν εἶνε ἓν ἐκ τῶν παναρχαίων τῆς Ἑλλάδος. Ἄγνωστος κοιτὶς πολιτισμοῦ τοῦ τραχέος αἰτωλικοῦ ἔθνους καθ' ἅπαντας τοὺς ἱστορικοὺς αἰῶνας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔλαμψεν ἐπὶ βραχὺ κατὰ τοὺς δυστυχεστέρους χρόνους αὐτῆς, καταλιποῦσα εἰς ἡμᾶς πρωτοφανῆ μνημεῖα τῆς πρώτης ἀκμῆς τῆς ἀρχαιοτέρας ἑλληνικῆς τέχνης.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἀνασκαφαί. Ὁ περίβολος τοῦ ἱεροῦ καὶ τὰ ἐντὸς μνημεῖα. Τὸν κύριον τῶν ἀνασκαφῶν χῶρον ὑπεδείκνυεν ὁ ἐπιβλητικὸς περίβολος τοῦ ἱεροῦ.

Τὰ τείχη τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ περιβόλου τούτου, εἰς ὕψος ἀνδρὸς ἢ ἐνιαχοῦ ὀλίγον τι πλέον

του τὸ εὐρύτατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον πανόραμα ἐξ ἑνὸς μὲν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος καὶ τῆς παραχελωΐτιδος μέχρι τῶν ἀκαρνανικῶν ὀρέων, ἐξ ἑτέρου δὲ τῆς αἰτωλικῆς ὀρεινῆς χώρας· τὸ ὀροπέδιον τοῦ Θέρμου φαίνεται ἐντεῦθεν ὡς βαθεῖα λεκάνη, περὶ τὴν ὁποίαν ἀλλεπαλλήλως συσσωρεύονται αἱ ἐκτεταμέναι ὀροσειραὶ μετὰ τῶν κοιλάδων καὶ αὐλώνων αὐτῶν.—Τὰς ἕδρας τῶν τριῶν αἰτωλικῶν φυλῶν μανθάνομεν ἐκ τοῦ Θουκυδίδου ἐν Γ' κεφ. 94 καὶ 96. Τῆς Λοκρίδος (τῆς χώρας τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν) γείτονες ἦσαν οἱ Ἀποδωτοί, ἔπειτα ἤρχοντο οἱ Ὀφιονεῖς, μετὰ τούτους οἱ Εὐρυτᾶνες, «ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσίν, ὡς λέγονται», λέγει ὁ Θουκυδίδης· ἔσχατοι δὲ τῶν Ὀφιονέων ἦσαν οἱ πρὸς τὸν Μαλιακὸν κόλπον καθήκοντες Βωμιεῖς καὶ Καλλιεῖς.

[1] Ὁ Παυσανίας V 15, 7 ἀναφέρων τὸν ἐν Ἤλιδι λατρευόμενον Ἀπόλλωνα Θέρμιον λέγει: τὸν μὲν δὴ παρὰ Ἠλείοις Θέρμιον καὶ αὐτῷ μοι παρίστατο εἰκάζειν ὡς κατὰ Ἀτθίδα γλῶσσαν εἴη θέσμιος.

Ἂν ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶνε ὀρθή, τότε ὁ Ἀπόλλων Θέρμιος ἢ Θέσμιος ἦτο ὁ προστάτης τῆς κατὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἐκεχειρίας. Ἐπειδὴ δὲ κατά τινα παράδοσιν (κατὰ τὸν Ἔφορον παρὰ Στράβωνι p. 463) οἱ Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ἐπειῶν ἤτοι Ἠλείων ἐξ Ἤλιδος ὁρμώμενοι κατέσχον τὴν ὑπὸ τῶν Κουρήτων οἰκουμένην χώραν, ἥτις ἔκτοτε ὠνομάσθη Αἰτωλία, κτίσαντες τὰς ἀρχαιοτάτας ἐν αὐτῇ πόλεις, ἐνῷ οἱ Κουρῆτες ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, καὶ ἡ λατρεία τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος ἐκεῖθεν μετεφέρθη εἰς τὴν νέαν τῶν ἀποίκων πατρίδα. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀπεδέχοντο οἵ τε Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἠλεῖοι· καὶ ἐκεῖνοι μὲν διὰ τοῦτο ἔστησαν ἐν Θέρμῳ ἀνδριάντα τοῦ οἰκιστοῦ τῆς χώρας των Αἰτωλοῦ, οὗτοι δὲ ἐν Ἄλτει τοῦ Ὀξύλου, ὅστις δέκα γενεὰς μετὰ τὸν Αἰτωλὸν ἔφερεν ἀποικίαν ἐξ Αἰτωλίας πάλιν εἰς τὴν Ἤλιδα. Τοῦ Ὀξύλου τούτου ὁ ἀδελφὸς ὠνομάζετο ὁμοίως Θέρμιος (Παυσαν. V 3, 7).

σωζόμενα ἀκέραια, πλάτος ἔχουσι μέτρων 2,50 ἕως 2,70, σύγκεινται δὲ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐξ ὀγκολίθων καλῶς ἐξειργασμένων κατὰ τὰς ἁρμογάς, ἀνωμάλων δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν ἐπιφάνειαν, ἐχόντων τομὰς ὁριζοντίας κατὰ τὰς στρώσεις, λοξὰς δὲ κατὰ τὰ πλάγια· τοιοῦτον εἶνε τὸ οἰκοδομικὸν σύστημα πάντων τῶν ἐν Αἰτωλίᾳ τειχισμάτων ἤτοι τὸ ἀκανόνιστον ἰσοδομικόν· τὸ μεταξὺ τῶν δύο παρειῶν τῶν τειχῶν ἀποτελεῖται ἐκ μικροτέρων λίθων ἄνευ συνδετικῆς ὕλης. Τὸ ὑλικὸν τῶν λίθων παρέσχον τὰ ἐπὶ τοῦ Μέγα-Λάκκου καὶ σήμερον ἔτι εὐδιάκριτα ἀρχαῖα λατομεῖα. Εἶνε δὲ ὁ λίθος ἀσβεστόλιθος, διπλῆς ποιότητος, ὁ μὲν στερεώτερος, ὁ δὲ εὐκόλως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας ἀποσαθρούμενος καὶ εἰς λεπτὰ στρώματα, ὡς εἶδος φλοιῶν, διασχιζόμενος· αἱ ἐπὶ τοιούτων λίθων ἐπιγραφαὶ ὑπέστησαν διὰ τοῦτο βλάβην ἀνεπανόρθωτον. Μαρμάρου οὐδαμοῦ, ὡς φαίνεται, ἔγινε χρῆσις ἐν Θέρμῳ, πώρου δὲ μόνον, ὅστις ἐξάγεται ἐκ δύο παρὰ τὴν Γορίτσαν καὶ τὸν Σομπονίκον λατομείων, εἰς κτίρια τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Πύργοι τετραγωνικοί, ἀπέχοντες ἀλλήλων 42 μέτρα, μέτωπον ἔχοντες 7 μέτρων διαδέχονται ἀλλήλους καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς.

Ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ περιβόλου ἦτο κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, τοῦ τείχους σχηματίζοντος ἐνταῦθα ὀρθὴν γωνίαν ὀλίγον πρὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ ἄκρου αὐτοῦ· τὴν εἴσοδον ταύτην ὑπερασπίζει ἐξ ὑπερδεξίων στρογγύλος ἰσχυρότατος πύργος. Δευτέρα εἴσοδος πιθανῶς ὑπῆρχε κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν καὶ ἐγγὺς τοῦ βορειανατολικοῦ ἄκρου αὐτῆς, ὅπου ὁμοία μικροτέρα γωνία σχηματίζεται μεταξὺ δύο τετραγωνικῶν πύργων (ἴδε σχῆμα 1)[1].

Ἅπας ὁ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου χῶρος εἶνε ἐπίπεδος καὶ ὁμαλός, μόνον δὲ στενή τις ζώνη κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἀμέσως ὑπὸ τὸν βράχον τοῦ Μέγα-Λάκκου εἶνε ὀλίγον τι ὑψηλοτέρα.

Καὶ ἀρχῆθεν ὡς φαίνεται τὰ τείχη δὲν εἶχον ὕψος πολὺ μεγαλείτερον τοῦ σωζομένου, διότι οὐδαμοῦ ὑπάρχουσι καταπεσόντες ἐξ αὐτῶν ὀγκόλιθοι. Ὅτι ἐπὶ τοῦ σωζομένου τείχους, οἱονεὶ κρηπιδώματος, ἠδύνατο νὰ ἐγείρεται ἄλλο αὐτοῦ τμῆμα

[1] Τὴν εἰκόνα ταύτην ὡς καὶ τὰς ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 ὀφείλω εἰς φωτογραφίας τοῦ κ. Ἀλφρέδου Schiff.

ἐκ πλίνθων ὠμῶν, ἀποκλείεται παντάπασιν· ἴχνη τοιαῦτα οὐδαμοῦ παρατηροῦνται.

Ἡ θέσις τοῦ περιβόλου τούτου ἐν τῇ ὁμαλῇ πεδιάδι καὶ ὑπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ βουνοῦ, ἐξ οὗ ἡ κατὰ τῶν τειχῶν προσβολὴ ἦτο εὐκολωτάτη, ἔτι δὲ ἡ μικρὰ αὐτοῦ περιοχή, καθιστῶσι σαφές, ὅτι πόλις δὲν ἔκειτο βεβαίως ἐνταῦθα. Ἀναμφιβόλως ὁ τρόπος οὗτος τῆς ὀχυρώσεως φαίνεται σπουδαιότερος ἢ ὅσον ἀπῄτει ἡ προφύλαξις κατ᾽ αἰφνιδίων ληστρικῶν ἐπιθέσεων ἁπλοῦ τεμένους ἱεροῦ· ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ πολὺ σπουδαιότερος. Οἱ Αἰτωλοί, οἵτινες κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ᾤκουν ἔτι κώμας ἀτειχίστους[1], κατὰ δὲ τὸ 323 ἠναγκάσθησαν βιασθέντες ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν των Ἀντιπάτρου καὶ Κρατεροῦ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς εὐχειρώτους πόλεις, ἵνα ἐκ τόπων φύσει ὀχυρῶν καὶ τραχέων ἀντιταχθῶσι πρὸς τὸν ἐχθρόν[1], κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν πιθανῶς τῶν Γαλατῶν, ἀνήγαγον εἰς τέλειον σύστημα τὴν ὀχύρωσιν τῆς χώρας, οἰκοδομήσαντες εἰς πάντα τὰ στενὰ καὶ ἐπὶ πάσης σχεδὸν κορυφῆς τῶν βουνῶν των ἰσχυρὰ φρούρια καὶ πύργους, ὧν τὰ ἐρείπια καταπλήττουσι καὶ σήμερον ἔτι. Τότε ὠχύρωσαν καὶ τὰς περὶ τὸ πεδίον τοῦ Θέρμου βραχώδεις σκοπιάς, παρὰ τὸ

Σχ. 1. Γωνία τοῦ βορείου τείχους.

Πετροχῶρι, Κεφαλόβρυσον καὶ ἴσως ἐπὶ τῆς ἰσοπεδωμένης κορυφῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἐπὶ τοῦ Μέγα-Λάκκου, τότε δὲ ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ περιβάλωσι καὶ τὸ ἐθνικὸν ἱερὸν δι᾽ ἀνταξίου τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ περιβόλου. Διότι ἐνταῦθα ὑπῆρχον τὰ ἀρχεῖα τῆς συμπολιτείας καὶ ἐνταῦθα ἦτο ἐξησφαλισμένη πᾶσα πολυτελὴς κατασκευὴ καὶ πᾶσα πρὸς πόλεμον χορηγία τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα ἦρξε τοῦ μεγίστου μέρους τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Ὅπως ὁ κύριος τῶν ἀνασκαφῶν χῶρος ὑπεδεικνύετο ὑπὸ τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ, τοιουτοτρόπως καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μνημεῖα ἀπαριθμοῦνται σχεδὸν ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, οἱ ναοί, αἱ στοαί, οἱ ἀνδριάντες οἱ ἀνατραπέντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πλείους ἢ δισχίλιοι. Ἐπιγραφαὶ ἦτο ἑπόμενον νὰ θεωρηθῶσιν ἀναπόφευκτος εἰς ταῦτα προσθήκη. Καὶ ἡ σκαφή, ἥτις κατὰ περιόδους ἐνηργήθη κατὰ τὰ ἔτη 1897, 1898 καὶ 1899 πανταχοῦ ἀπεκάλυψε τὰ βέβαια αὐτῶν ἴχνη ἢ καὶ σπουδαῖα λείψανα. Καὶ αἱ μὲν ἐπιγραφαὶ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ψηφίσματα προξενίας, ἐπὶ λίθων ἐγκεκολαμμέναι, τοῦ τρίτου

[1] Θουκυδίδης ἐν Γ´ 94, 3: τὸ γὰρ ἔθνος μέγα μὲν εἶναι τὸ τῶν Αἰτωλῶν καὶ μάχιμον, οἰκοῦν δὲ κατὰ κώμας ἀτειχίστους καὶ ταύτας διὰ πολλοῦ.

[1] Διόδωρος ἐν ΙΗ´ 25.

καὶ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, πᾶσαι σχεδὸν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ καὶ παρὰ τὰς βάσεις αὐτῶν εὑρεθεῖσαι· δύο εἶνε ἐπὶ χαλκῆς στήλης κεχαραγμέναι· αὗται, ὡς καὶ δύο ἄλλαι ἐπὶ λίθου, ἀναφέρονται εἰς ἄλλας ὑποθέσεις τῆς συμπολιτείας. Τῶν ἀνδριάντων δέ, οἵτινες ἦσαν ὡς φαίνεται πάντες χαλκοῖ, εὑρέθησαν ἐλάχιστα χαλκᾶ τεμάχια — μαρμάρου οὐδὲν ἴχνος —, πάμπολλαι ὅμως βάσεις μεμονωμέναι ἢ ἐν ἐξέδραις· τινὲς ἐνεπίγραφοι. Στοὰ δὲ μία μακρὰ 173 μέτρα ἀπεκαλύφθη καὶ δύο ναοί, πλὴν ἄλλων οἰκοδομῶν, ἴσως σκευοθηκῶν, καὶ μιᾶς κρήνης. Πάντα τὰ κτίρια ταῦτα κατέχουσι τὴν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου ὑπ᾽ αὐτὸν τὸν βράχον τοῦ Μέγα-Λάκκου λωρίδα, ἥτις καὶ μόνη μέχρι τοῦδε ἠρευνήθη. Τοῦτο δὲ τὸ μέρος καὶ μόνον ἐπεχώσθη ἱκανῶς, ἐνῷ πᾶσα ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια τοῦ τεμένους ἐλαχίστην ἐπίχωσιν δεικνύει. Πᾶσα σχεδὸν ἡ ῥίζα τοῦ Μέγα-Λάκκου εἶνε συνεχὴς πηγὴ ἀναβλύζοντος ὕδατος, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ μέρος τῆς κρήνης. Πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ὀλίγοι μόνον ἀρχαῖοι λαξευτοὶ μεγάλοι λίθοι παρὰ τὸ ἠρειπωμένον παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Τριάδος ἐφαίνοντο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ὡς καὶ δύο ἄλλοι ἐνεπίγραφοι, ἐξ ὧν ὁ ἕτερος ἐσώθη. Ἅπαν τὸ τέμενος κατείχετο ὑπὸ ἀγρῶν.

Τὴν περὶ τῶν ἀποκαλυφθέντων μέχρι τοῦδε μνημείων πραγματείαν ἀρχίζομεν ἀπὸ τῆς περιγραφῆς τοῦ μεγαλειτέρου τῶν δύο ναῶν, ὅστις, ὅπως κατωτέρω θέλει φανῇ, εὐλόγως δύναται νὰ ὀνομασθῇ ναὸς τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος. Μόνον περὶ τῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ τούτου θὰ διαλάβωμεν ἐν ἀκολουθοῦντι τεύχει.

Α΄. Ὁ ναὸς τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος.

Ὁ στυλοβάτης καὶ οἱ κίονες τοῦ πτεροῦ. Κατὰ τὸ βορειανατολικὸν ἄκρον τοῦ τεμένους καὶ εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπό τε τῆς βορείας καὶ τῆς ἀνατολικῆς τοῦ περιβόλου πλευρᾶς ἀπεκαλύφθησαν εἰς ἐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους βάθος (ἐνιαχοῦ 0,20 μ. μόνον) κατὰ Μάϊον τοῦ 1898 τὰ ἴχνη τοῦ ναοῦ τούτου. Ἡ σκαπάνη προσέκρουσε τὸ πρῶτον εἰς τὴν νοτίαν αὐτοῦ στενὴν πλευράν, ἥτις πρώτη ἀπεκαλύφθη, μετὰ ταύτην δὲ ἡ ἀνατολική, ἡ βορεία καὶ ἡ δυτική. Ὁ ναὸς ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν. Ἐξαιρέσει τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας ὁ στυλοβάτης ἅπας εὑρέθη ἀνέπαφος· ἐκ δὲ τῶν κιόνων εὑρέθησαν οἱ κατώτατοι μόνον σπόνδυλοι κατὰ χώραν ἐπὶ ὀκτὼ ἐν συνόλῳ βάσεων τῆς ἀνατολικῆς, βορείας καὶ δυτικῆς πλευρᾶς.

Ὁ στυλοβάτης οὗτος ἀπεδείχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατασκεύασμα οὐχὶ παλαιότερον τοῦ τέλους τοῦ τρίτου αἰῶνος. Διότι τινὲς τῶν πλακῶν αὐτοῦ προδήλως προέρχονται ἐκ μνημείων ἄλλων τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὁποῖα πρὸς σύγκρισιν παρέχονται πολλὰ ἐν Θέρμῳ· ἀποδεικνύει τοῦτο τὸ σχῆμα τῶν ἐξειργασμένων κορωνίδων τῶν λίθων. Πολλοὶ αὐτῶν εἶνε συντρίμματα μεγαλειτέρων· ἓν τοιοῦτο θραῦσμα φέρει ἐπιγραφὴν τῶν μέσων περίπου τοῦ τρίτου αἰῶνος. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὰς ἐν ἔτει 168 πρὸ Χριστοῦ εἰς τὴν Αἰτωλίαν ἐνσκηψάσας συμφορὰς[1] καὶ τὴν παντελῆ αὐτῆς ὑποδούλωσιν, δύσκολον εἶνε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἔθνος ἀνῳκοδόμει ἢ ἀνήγειρε ναοὺς ἐν τῷ παλαιῷ κέντρῳ τῆς ὁμοσπονδίας, ἐπειδὴ πρὸς τούτοις γνωρίζομεν καλῶς ἐκ τοῦ Πολυβίου, ὅτι ὁ Φίλιππος Ε΄ βαρβάρως ἐπόρθησε τὸν Θέρμον ἐν ἔτεσι 218 καὶ 206 πρὸ Χριστοῦ, εὐθὺς ἐκ πρώτης ἀρχῆς ὑπέθεσα ὅτι πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχον κτίριον ἀνοικοδομηθὲν ἢ ἀνεγερθὲν μετὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος καὶ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ δευτέρου μακεδονικοῦ πολέμου, ὁπότε συμμαχοῦσα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐφάνη πρὸς στιγμὴν τὴν παλαιὰν αὖθις ἀναλαβοῦσα ῥώμην ἡ συμπολιτεία.

Ὁ στυλοβάτης εἶνε καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἰδιόρρυθμος. Θεμέλιον κυρίως εἰπεῖν δὲν ἔχει, ἀλλὰ σύγκειται ἁπλῶς ἐκ δύο στρώσεων πλακῶν, ἐξ ὧν ἡ

[1] Τὸ τέλος τῆς αἰτωλικῆς συμπολιτείας κατὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Περσέως περιγράφει διὰ ζοφερωτάτων χρωμάτων ὁ Πολύβιος (Λ΄ 14): «Αἰτωλοί, Ῥωμαίων ἐπιστάντων τοῖς πράγμασι, κωλυθέντες τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας (δηλονότι τῆς ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ληστρικῶν αὐτῶν πολέμων) εἰς ἑαυτοὺς κατήντησαν. Καὶ πρότερον μὲν κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον οὐκ ἔστιν ὃ τῶν δεινῶν οὐκ ἔπραξαν· βραχὺ δ᾽ ἀνώτερον χρόνῳ γεγευμένοι τοῦ φόνου τοῦ κατ᾽ ἀλλήλων ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀρσινοΐαν σφαγαῖς ἕτοιμοι πρὸς πᾶν ἦσαν, ἀποτεθηριωμένοι τὰς ψυχάς, ὥστε μηδὲ βουλὴν διδόναι τοῖς προεστῶσιν. Διόπερ ἦν ἀκρισίας καὶ παρανομίας καὶ φόνου πλήρη τὰ κατὰ τὴν Αἰτωλίαν καὶ τῶν πραττομένων παρ᾽ αὐτοῖς ἐκ λογισμοῦ μὲν καὶ προθέσεως οὐδὲν ἐπετελεῖτο, πάντα δ᾽ εἰκῇ καὶ φύρδην ἐπράττετο καθαπερεὶ λαίλαπός τινος ἐκπεπτωκυίας εἰς αὐτούς». Κατὰ δὲ τὸ 167 ἡ τὰ Ῥωμαίων φρονοῦσα μερίς, ἀρχηγοὺς ἔχουσα τὸν Λυκίσκον καὶ Τίσιππον, ἀπέσφαξε διὰ Ῥωμαίων στρατιωτῶν πεντακοσίους πεντήκοντα τῶν ἐγκρίτων Αἰτωλῶν. Ἡ κατ᾽ ὄνομα καὶ κατόπιν ὕπαρξις τοῦ «κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν» δὲν προσέθετέ τι εἰς τὴν πρὸ πολλοῦ ἐκλιποῦσαν ἰσχύν. Μετὰ τὴν ἐπ᾽ Ἀκτίῳ νίκην καὶ τῶν Αἰτωλῶν πολλοὶ ἐξεπατρίσθησαν ἀναγκασθέντες, ἵνα αὐξήσωσι τὸν πληθυσμὸν τῆς Νικοπόλεως.

μία μόλις κρύπτεται εἰς τὸ ἔδαφος, ἡ δὲ ἄλλη ἀποτελεῖ τὸν στυλοβάτην. Αἱ βάσεις δὲ τῶν κιόνων εἶνε ἁπλαῖ πλάκες, τραχύτερον αἱ πολλαὶ εἰργασμέναι καὶ αὗται ἄνευ ὑποστρώσεως. Βαθμῖδας δὲν ἔχει ὁ στυλοβάτης εἰμὴ μίαν καὶ μόνην κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν καὶ τὰς συνεχομένας γωνίας τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας.

Δὲν εἶνε δὲ καὶ ὁμοιόμορφος πανταχοῦ ὁ στυλοβάτης. Ἐνῷ κατὰ τὴν νοτίαν, ἀνατολικὴν καὶ βορείαν πλευρὰν αἱ πλάκες αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὐλάχιστον φαίνονται προερχόμεναι ἐκ μνημείων ἄλλων, κατὰ τὴν δυτικὴν δὲν ἀποδεικνύονται ὡς τοιαῦται· εἶνε μικροὶ ἀκανόνιστοι λίθοι, μὲ τυχαίαν ἁρμογὴν καὶ ἀμελῶς εἰργασμένην τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν. Τὸ σπουδαιότερον δὲ εἶνε, ὅτι κατ' αὐτὴν τέσσαρες βάσεις κιόνων ἀποτελοῦνται ἐκ δακτυλιοειδῶν προεξοχῶν, ὁποῖαι παρατηροῦνται εἰς τοὺς κίονας τοῦ ἐν Τίρυνθι ὁμηρικοῦ ἀνακτόρου καὶ τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο ξύλινοι στῦλοι. Εἰς μίαν τῶν βάσεων τούτων, ἐπειδὴ ὁ σπόνδυλος τοῦ λιθίνου κίονος δὲν ἐφηρμόζετο καλῶς, εὑρέθη κεχυμένος μόλυβδος πρὸς πλήρωσιν τοῦ κενοῦ καὶ ἐξασφάλισιν ἑπομένως τοῦ κίονος.

Ἐκ τούτου ὑπέθεσα ἢ ὅτι οἱ λίθοι τοῦ στυλοβάτου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἐλήφθησαν ἐκ μνημείων ἐχόντων τοιαύτας βάσεις ἢ ὅτι ἀρχῆθεν ὑπῆρχον αὗται ἐν τῷ πτερῷ τοῦ ναοῦ, ὅπου καὶ νῦν κεῖνται, ἐξ ἐποχῆς πολὺ ἀρχαιοτέρας τῆς ἀνοικοδομήσεως, ἐξ ἐποχῆς δηλονότι καθ' ἣν οἱ ναοὶ ἦσαν ξύλινοι καὶ ὅτι καὶ ὁ ναὸς οὗτος ἑπομένως ἀρχῆθεν ἦτο ξύλινος. Ἡ δευτέρα δὲ αὕτη ὑπόθεσις διὰ τοῦτο κυρίως μοὶ ἐφάνη πιθανωτέρα, διότι πάντες οἱ λίθοι τῆς πλευρᾶς ταύτης καὶ τῶν δύο ἑκατέρωθεν γωνιῶν φαίνονται μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνταῦθα συνηρμοσμένοι ἐξ ὑπαρχῆς.

Πρὸς τούτοις ἐνῷ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ τῶν ἀντιστοιχούντων μερῶν τῆς νοτίας καὶ βορείας αἱ πλάκες φέρουσιν ἀγκῶνας, οὗτοι οἱ τῆς δυτικῆς δὲν ἔχουσι τοιούτους. Καὶ εὐθυντηρίαν δὲ ἔχει ἡ δυτικὴ πλευρὰ μετὰ τῶν ὁμοίων μερῶν τῆς βορείας καὶ νοτίας, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ μετὰ τῶν ὁμοίων μερῶν τῶν εἰρημένων στερεῖται αὐτῆς.

Ἐπειδὴ αἱ βάσεις πᾶσαι σώζονται, ὁ ἀριθμὸς τῶν κιόνων τοῦ πτεροῦ εἶνε βέβαιος. Αἱ μακραὶ πλευραὶ ἠρίθμουν δεκαπέντε, αἱ δὲ στεναὶ πέντε κίονας. Τὸ μῆκος τῶν μακρῶν πλευρῶν εἶνε μέτρων 38,23, τῶν δὲ στενῶν 12,132. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀξόνων τῶν κιόνων ἀπόστασις εἶνε κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς ἐν γένει μέτρων 2,70 μετὰ μικρῶν παραλλαγῶν (δὶς μόνον 2,55), ἀλλ' ἐν ταῖς στεναῖς πλευραῖς ποικίλλει μεταξὺ 2,91 καὶ 2,74. Οἱ σωζόμενοι κατώτατοι σπόνδυλοι, διαμέτρου 0,70-0,75 μ. (οἱ κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς εἶνε κατά τι παχύτεροι τῶν κατὰ τὰς μακράς), ἔχουσιν ἀβαθεῖς ῥαβδώσεις ἀλλ' ὄχι πάντες, οὐδὲ καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν· ἐπειδὴ δὲ φέρουσι καὶ ἀγκῶνας οἱ μὴ ἔχοντες ῥαβδώσεις, φαίνεται ὅτι οὐδὲ ἀρχῆθεν εἶχον τοιαύτας οὗτοι· διότι ἄλλως τὸ ἀβαθὲς τῶν ῥαβδώσεων καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἐκ τῆς διαβρώσεως τοῦ λίθου.

Ὁ σηκός. Ὁλόκληρον τὸ σχῆμα τοῦ σηκοῦ σώζεται εὐκρινές. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ κυρίως σηκοῦ ὁ ὀπισθόδομος, ἀνοικτὸς πρὸς τὸ βόρειον, διὰ τοίχου δὲ χωριζόμενος ἐκείνου. Κατὰ τὴν ἀνοικτὴν πλευρὰν σώζονται ἑκατέρωθεν αἱ δύο βάσεις τῶν παραστάδων, εἰς δὲ τὸ μέσον ὑπάρχει βάσις ξυλίνου πάντως στύλου, διότι λίθινος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικάθηται ἐπ' αὐτῆς λεπτῆς οὔσης καὶ μικρᾶς· (ἐν τῷ σχεδιογραφήματι οὐχὶ ὀρθῶς φαίνεται τοῖχος μεταξὺ τοῦ κίονος καὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὀπισθοδόμου· ἀλλ' ὁ τοῖχος οὗτος εἶνε χρόνων βαρβαρικῶν εὐτελὲς κτίσμα). Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὀπισθοδόμου ὑπάρχει μεγάλη πλάξ, βάσις στύλου ἀναμφιβόλως. Ἡ ἀνοικτὴ πρόσοψις ἀπέχει τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ πτεροῦ μέτρα 3,31. Αὐτὸς δὲ ὁ ὀπισθόδομος ἔχει σχῆμα σχεδὸν τετραγωνικὸν πλάτους μέτρων 4,43 $\times$4,70. Οἱ τοῖχοι αὐτοῦ καὶ τοῦ σηκοῦ ὅλου, ὁμοιόμορφοι παντελῶς καὶ ἐκ μικρῶν λίθων συνιστάμενοι, πάχος ἔχουσι 0,78, εἶνε δὲ ὡς καὶ ὁ στυλοβάτης ἄνευ βαθυτέρου θεμελίου. Ὁ κυρίως οὗτος σηκὸς πλάτος ἔχει μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν παρειῶν τῶν τοίχων μ. 4,70, μῆκος δὲ μ. 25,40. Ἡ εἴσοδος εἶνε ἀπὸ τοῦ νότου· εἶχε δὲ δύο θύρας ἐνταῦθα ἑκατέρωθεν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς προσόψεως ταύτης στύλου, οὗ σώζεται ἡ βάσις· σώζεται καὶ τὸ κατώφλιον τῆς δυτικωτέρας θύρας μετὰ τοῦ τόρμου, εἰς ὃν ἐφηρμόζετο ἡ στρόφιγξ, καὶ τοῦ λαξευτοῦ πλαισίου, εἰς ὃ προσέκρουεν αὕτη κλειομένη. Πρόναος δὲν φαίνεται. Ἡ ἀπόστασις τῆς εἰσό-

δου ἀπὸ τοῦ πτεροῦ εἶνε μ. 3,70. Ἡ δὲ τῶν μακρῶν πλευρῶν ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου ἑκατέρωθεν μ. 2,94.

Τὸ ἰδιάζον τοῦ στενοῦ τούτου σηκοῦ εἶνε τοῦτο, ὅτι καθ᾿ ὅλον τὸ μῆκος ἔχει μέσην σειρὰν δέκα κιόνων ἢ στύλων ξυλίνων, ὧν σώζονται αἱ βάσεις. Αὗται εἶνε πλάκες οὐχὶ κανονικοῦ σχήματος καί τινες τόσον λεπταὶ καὶ μικραί, ἀμέσως ἐπὶ τοῦ χώματος κείμεναι, ὥστε ἀπίθανον εἶνε ὅτι κίονες λίθινοι ἐπ᾿ αὐτῶν ἔβαινον, ἀλλὰ μόνον ξύλινοι στῦλοι. Ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπ᾿ ἀλλήλων εἶνε μέτρων 2,60, πλὴν τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ τοίχου, ἐξ οὗ ἀπέχει μόνον μ. 2,29.

Τὸ δάπεδον τοῦ τε σηκοῦ καὶ τοῦ πτεροῦ βεβαίως δὲν ἦτο πλακόστρωτον· τοὐλάχιστον οὐδὲν ἴχνος τοιαύτης στρώσεως παρατηρεῖται. Διότι αἱ κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ πτεροῦ φαινόμεναι ἐν τῷ σχεδιογραφήματι πλάκες εἶνε ἀτάκτως διεσκορπισμέναι, ἀνήκουσαι πιθανῶς εἰς ἐποχὴν καθ᾿ ἣν ἐπὶ τοῦ ἐρειπίου τοῦ ναοῦ ἐκτίσθη χωρική τις κατοικία. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἀναμφιβόλως προέρχονται καὶ αἱ κεραμίδες, αἵτινες εὑρέθησαν τοποθετημέναι παρὰ τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ. Αἱ κεραμίδες αὗται εἶνε θραύσματα τῶν στρωτήρων τῆς στέγης. Τὸ δάπεδον λοιπὸν πιθανῶς ἀπετελεῖτο ἐκ πεπατημένου πηλοῦ, οἷον ἦτο π.χ. καὶ τὸ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας.

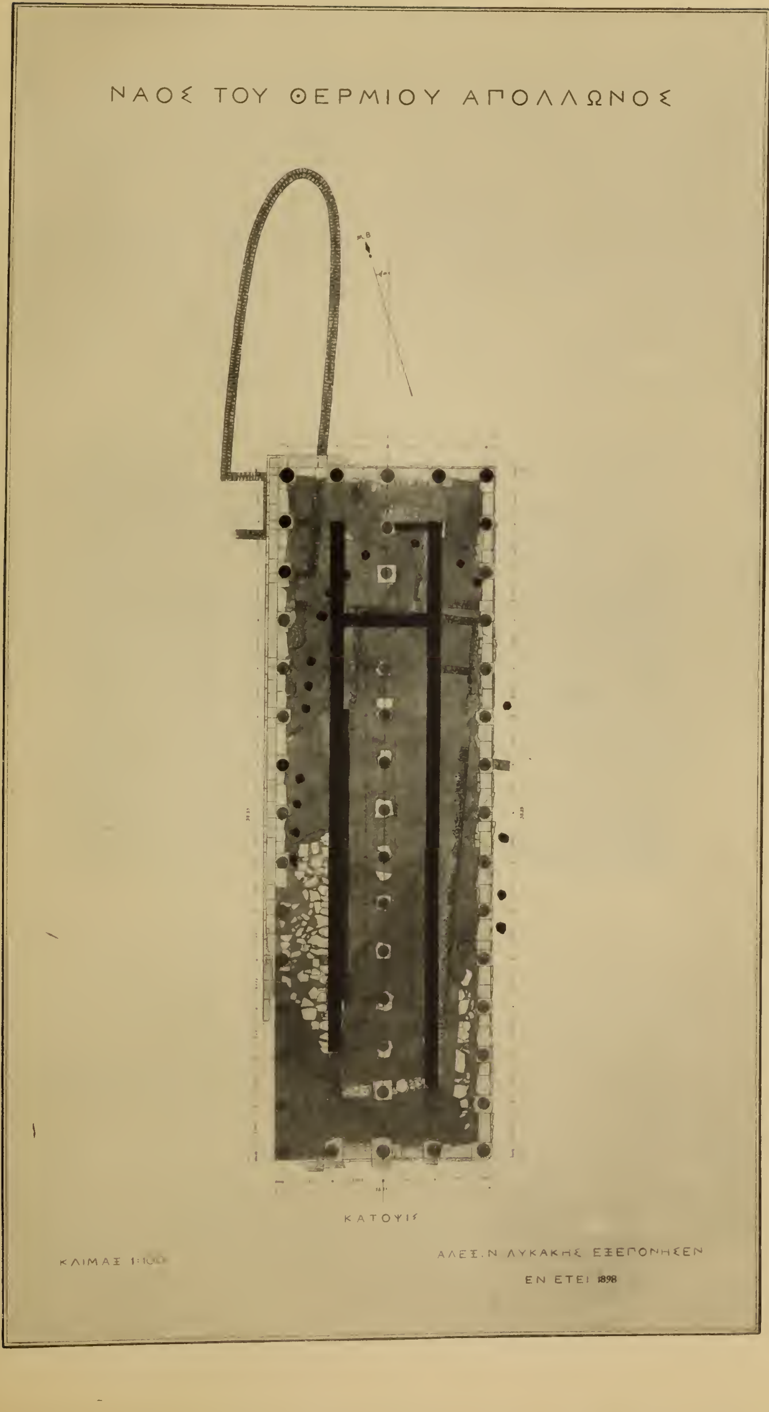
Σχ. 2. Πίθος παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ στυλοβάτου.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ καὶ τοῦ ὀπισθοδρόμου πανταχοῦ μέχρι τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς ὕψους ἐσώθησαν, ὡς ἐὰν ἀπετέλουν τὸ λίθινον κρηπίδωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦντο πλίνθινοι τοῖχοι, διαλυθέντες ὡς ἦτο ἑπόμενον ἐντελῶς σὺν τῷ χρόνῳ. Ἀλλ᾿ ἐκ πλίνθων ὠμῶν κτίσματα εἰς τὸν βρίθοντα λίθου τοῦτον τόπον εἶνε παντάπασιν ἀπίθανα, καθὼς εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστα καὶ εἰς τὴν σημερινὴν οἰκοδομικὴν αὐτόθι. Ἦ μήπως ἦσαν καὶ τὰ τοιχώματα ταῦτα τοῦ σηκοῦ ἁπλοῦν πῆγμα ξύλινον;

Τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ στρῶμα. Βωμὸς μέγας. Μόλις ἀπεκαλύφθησαν ὁ στυλοβάτης καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ καὶ ἀμέσως κατέστη προφανές, ὅτι τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ ἔδαφος ἐσχηματίσθη ἐκ χυτῶν ἤτοι φερτῶν χωμάτων πάχους δύο περίπου μέτρων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα εὑρίσκεται ἡ φυσικὴ στερεὰ γῆ.

Τοῦτο παρετήρησα τὸ πρῶτον ἔξωθεν τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τοῦ στυλοβάτου, ὁπόθεν τὸ πρῶτον ἡ σκαφὴ ἐπλησίασε πρὸς τὸν ναόν. Τὸ χῶμα ἦτο μέλαν, ὁποῖον παρετηρήθη καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὰ ἐμποτισθέντα αἱμάτων τῶν σφαγίων[1] χώματα

[1] Τοῦτ᾿ αὐτὸ παρετηρήθη ἐν Ἐπιδαύρῳ (ἴδε Δελτίον ἀρχαιολογι-

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΡΜΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
ΚΑΤΟΨΙΣ
ΚΛΙΜΑΞ 1:100
ΑΛΕΞ. Ν ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΞΕΠΟΝΗΣΕΝ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1898

βωμοῦ καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἀναμεμιγμένα ἦσαν μετ' αὐτοῦ ἀνθράκων τεμάχια καὶ ἀναρίθμητος πληθὺς τεμαχίων μικρῶν κεκαυμένων ὀστῶν, ἀποτελούντων στρῶμα συνεχὲς σπιθαμιαῖον. Ὀλίγον τι βαθύτερον ἀπεκαλύφθη μέγας πίθος πλήρης χώματος ἀναμίκτου μετ' ἀνθράκων καὶ ὁμοίων ὀστῶν (ἴδε σχ. 2).

Τὸ στρῶμα δ' ἐκεῖνο εὗρον ἔπειτα ἐκτεινόμενον καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν ναὸν καὶ ἔξω αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς ἰδίως. Παχύτατον δὲ εὗρον αὐτὸ (ἓν μέτρον καὶ πλέον), συνιστάμενον ἐκ καθαρᾶς σχεδὸν τέφρας, ἀναμίκτου πάντοτε μετ' ἀπείρου πληθύος κεκαυμένων ὀστῶν, καὶ ἐκ πεπυρακτωμένης γῆς (πᾶσα ἡ γῆ ἐνταῦθα εἶναι ἐρυθρὰ κεραμῖτις) κατὰ τὸ μέσον που τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ καὶ εὐθὺς ἀμέσως ὑπ' αὐτόν [1]. Ἐντὸς ταύτης τῆς τέφρας εὑρέθησαν καὶ χαλκᾶ τινα ἀρχαϊκὰ ἀγαλμάτια, ἱππάρια χαλκᾶ ἄτεχνα, τροχοὶ μικροὶ χαλκοῖ ἁρμάτων, ἐξ ἀναθημάτων βεβαίως προερχόμενα πάντα. Τὰ ὀστᾶ ἀπεδείχθησαν ἀνήκοντα εἰς ζῷα ἥμερα καὶ ἄγρια ἢ πτηνά. Ἐν ἄλλῃ θέσει ἐν τῷ στρώματι τῆς τέφρας καὶ τῶν κεκαυμένων ὀστῶν εὗρον μακρὰ ξίφη χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ καὶ ὀλίγιστα θραύσματα ἀγγείων τοῦ γεωμετρικοῦ τρόπου. Καὶ τῶν πίθων δὲ εὑρέθη καθ' ἅπαν τὸ στρῶμα τοῦτο πολὺς ἀριθμός, πεπληρωμένων ὁμοίως χωμάτων

Σχ. 3. Πίθοι παρὰ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην.

μετ' ἀναμίκτων ἀνθράκων καὶ πληθύος κεκαυμένων ὀστῶν. Ὁλόκληρος μάλιστα συστὰς αὐτῶν, ἑπτὰ ἐν συνόλῳ, εὑρέθη ἔξωθεν τοῦ δυτικοῦ στυλοβάτου τοῦ πτεροῦ ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ μνημονευθὲν στρῶμα τοῦ σπιθαμιαίου τὸ πάχος μίγματος τῆς τέφρας καὶ τῶν ὀστῶν (ἴδε σχ. 3). Εἷς μόνος εὑρέθη παντάπασι κενός, κεκαλυμμένος ἐπιμελῶς διὰ πλακός.

Εἶνε λοιπὸν βέβαιον, ὅτι ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἐπὶ χώρου, ἐν τῷ ὁποίῳ πρότερον ἠγείρετο βωμὸς μέγας [2]. Ἐκ τοῦ κέντρου αὐτοῦ καταρρέουσα ἡ τέφρα ἐσχημάτισε κατὰ μικρὸν πέριξ τὸ νῦν παρατηρούμενον στρῶμα. Ἰσοπεδωθέντος δὲ κατόπιν ὁπωσ-

κὸν 1891 σελ. 65)· ὁμοίως ἐν τῷ Ἀμυκλαίῳ (ἴδε Ἐφημερίδα ἀρχαιολογικὴν 1892 σελ. 11: «τὸ μέρος ἦν πλῆρες χωμάτων μελανῶν, ὡσεὶ ἐκ καύσεως καὶ αἵματος ζώων χρωματισθέντων»)· ἔτι δὲ ἐν Ἐλευσῖνι (ἴδε Ἐφημερ. ἀρχαιολ. 1888 σελ. 173: «στρῶμα χώματος, ὅπερ ἔφερε ζωηρὰ ἴχνη καύσεως»). Πρβλ. Jahrbuch des Kais. deutschen archäolog. Instituts, Band. XI, 1896, σ. 72 σημ. 36.

[1] Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ ὀλίγον τι ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ εὑρέθη ἡ χαλκῆ στήλη, ἥτις, καθὰ ὁρίζεται ἐν ταῖς ἑκατέρωθεν ἐπιγραφαῖς, ὤφειλε νὰ στηθῇ «ἐν Θέρμῳ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος». Ἐπειδὴ εὑρέθη ἐν ναῷ, ὁ ναὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλος ἢ ὁ τοῦ θεοῦ τούτου.

[2] Καὶ ἐν τῷ τέως μόνῳ γνωστῷ ἀρχαιοτάτῳ τῆς Ἑλλάδος ναῷ, τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας, παρετηρήθη εἰς βαθύτερον στρῶμα βωμός, ὅστις προηγήθη τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ· ἴδε Olympia, Textband II σελ. 28 (ὑπὸ W. Dörpfeld).

δήποτε τοῦ ἐδάφους, ἀνηγέρθη ὁ ναός. Μόνον πῶς οἱ μνημονευθέντες πίθοι εὑρέθησαν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ εἶνε δυσεξήγητον. Διότι πρὸς τὸν βωμὸν τοῦ ἱεροῦ ἴσως δὲν σχετίζονται. Ἐν ἀρχῇ μάλιστα, ὅτε δὲν εἶχον ἔτι τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὰ τεμάχια τῶν ἐν αὐτοῖς μετὰ τοῦ χώματος ἀναμιχθέντων ὀστῶν ἦσαν ζώων καὶ οὐχὶ ἀνθρώπων, ἐπίστευσα ὅτι ἐνώπιόν μου εἶχον μέγαν τύμβον καὶ ὅτι οἱ πίθοι ἦσαν ὀστεοδόχοι κάλπεις[1]. Ἀλλὰ τὰ ὀστᾶ ταῦτα, ὅπως πάντα τὰ ἐν τῷ στρώματι τῆς τέφρας τοῦ βωμοῦ, ἀπεδείχθησαν ἀνήκοντα εἰς ζῷα, ἀνάγκη ἑπομένως νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οἱ πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενοι πίθοι, ἄχρηστοί ποτε μείναντες, ἐπληρώθησαν τῶν ἐκ τοῦ βωμοῦ καταρρευσάντων χωμάτων κατά τινα οἱονδήποτε τρόπον.

Παλαιότερα κτίρια ὑπὸ τὸν ναόν. Πρῶτος ὅμως ἐν τῷ μεταβαλόντι προορισμὸν χώρῳ τοῦ πρῴην βωμοῦ δὲν ἀνηγέρθη ὁ ναὸς οὗτος. Ἐν τῷ αὐτῷ ὑπὸ τὸ δάπεδον στρώματι ἀπεκαλύφθη τὸ κτίριον, ὅπερ παρατηρεῖται ἐν τῷ σχεδιογραφήματι μικρόν τι παραλλάσσον τῆς διευθύνσεως τοῦ ναοῦ, καὶ ὅπερ προϋπῆρξε πάντως αὐτοῦ. Οἱ τοῖχοι τοῦ κτιρίου τούτου δὲν ἀνυψοῦνται καθέτως ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια συγκλίνει βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἔσω, καθ' ὅσον ἀνέρχονται τὰ τοιχώματα, ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς ἀναλήμματα μᾶλλον· σύγκεινται δὲ ἐκ χύδην λίθων διαλεκτῶν, οὐχὶ κατειργασμένων. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σηκοῦ καὶ προνάου ἢ σηκοῦ καὶ ὀπισθοδόμου, βεβαία ὅμως περὶ τούτου εἰκασία εἶνε ἀδύνατος.

Τὸ κτίριον περιθέει σειρὰ βάσεων στύλων, σχηματιζουσῶν ἐλλειψοειδὲς περιστύλιον. Αἱ βάσεις εἶνε μικραί, λεπταὶ πλάκες, αἵτινες μόνον ξυλίνους στύλους ἠδύναντο νὰ φέρωσι. Οὐδόλως ὅμως εἶνε σαφές, ἂν τὸ περιστύλιον τοῦτο πρέπει νὰ συνδυασθῇ πρὸς τὸ εἰρημένον κτίριον ἢ πρὸς τὸν βωμόν, ἂν καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν βάσεων πιθανὸν εἶνε μόνον τὸ πρῶτον[2].

Πλὴν αὐτῶν κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ παρατηροῦνται ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι τοῖχοι, οἵτινες ἐκτεινόμενοι πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ἀποτελοῦσι τὸ ἐλλειψοειδὲς κτίριον, ὅπερ φαίνεται ἐν τῷ σχεδιογραφήματι. Οἱ τοῖχοι οὗτοι σύγκεινται ἐκ λίθων μικρῶν κανονικῶν συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ. Πόσον ὁ οἰκοδομικὸς τρόπος στενῶς σχετίζεται πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὑλικοῦ, μαρτυροῦσιν οἱ τοῖχοι οὗτοι· διότι μέχρι σήμερον ἀπαραλλάκτως κτίζουσιν ἐν τῷ Θέρμῳ, ἂν καὶ ὄχι μετὰ τῆς αὐτῆς φροντίδος καὶ φιλοκαλίας· οἱ λίθοι προσφέρονται σχεδὸν φύσει τοιοῦτοι ἐκ τῶν λατομείων. Καὶ εἰς ἄλλους ἐν Θέρμῳ τοίχους, οἵτινες ἀποδεδειγμένως εἶνε νεώτεροι τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, παρατηρεῖται ὁ αὐτὸς οἰκοδομικὸς τρόπος.

Τοῦ εἰρημένου ἐλλειψοειδοῦς κτιρίου οἱ τοῖχοι, πάχους 0,55 καὶ ὕψους ἑνὸς μέτρου, ἔχουσι μέτωπον ἑκατέρωθεν, ὥστε πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἔσωθεν αὐτῶν ὁ χῶρος ἦτο κενός· ἔχει δὲ καὶ καθόλου τὸ κτίριον τοῦτο ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ βουλευτήριον. Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ πρώτη αὐτοῦ χρῆσις, κατόπιν, πάντως ὅμως εἰς χρόνους προγενεστέρους τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, ἔλαβεν ἄλλον προορισμόν. Διότι ἀνασκάψας εἰς τὸ βορειότερον αὐτοῦ μέρος τὸ χῶμα ἐκ τῆς ἐντὸς τοῦ τοίχου πλευρᾶς εὗρον τρεῖς τάφους, ἐν οἷς νεκροὶ ἐκάησαν. Ὁ εἷς ἐκ τῶν τάφων τούτων ἦτο βεβαίως μικροῦ παιδίου. Τὰ ἴχνη τῆς πυρᾶς ἦσαν ὀφθαλμοφανῆ: στρῶμα ἀνθράκων μετὰ τέφρας, ἐλάχιστά τινα τεμάχια ὀστῶν καὶ πεπυρακτωμένη

[1] Ἐν Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι τοῦ ἔτους 1885 σ. 36 σημ. 2 ἀναφέρονται ἐκ προϊστορικῶν χρόνων «ἄπειροι τύμβοι βωμὸν ἔχοντες ἐν τῷ κέντρῳ», ὅπως κατὰ Schliemann βωμὸς ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως καὶ βωμὸς ἐπὶ τοῦ τετάρτου τάφου τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν.

[2] Αἱ βάσεις αὗται κεῖνται ἐπὶ φερτῶν χωμάτων, ἄρα ὑπεράνω τοῦ φυσικοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀμέσως ἄρχεται ἡ πεπυρακτωμένη γῆ καὶ ἡ τέφρα ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ βωμοῦ.— Οὐχὶ ἴσως ἀνάξιον σημειώσεως θὰ θεωρηθῇ, ὅτι αἱ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐήνου παρὰ τὴν ἀρχαίαν Καλυδῶνα διεσπαρμέναι σήμερον καλύβαι τῶν ποιμένων καὶ χωρικῶν ἔχουσιν ἐπίμηκες ἐλλειψοειδὲς σχῆμα μετὰ καταχύτου τῆς στέγης ἱκανῶς προέχοντος. Ἂν ὁ πρωτογενὴς ναὸς τῶν παναρχαίων κατοίκων τῆς χώρας ἦτο καθὼς ὁ Semper λέγει (Der Styl, Band 1, 1878) «ἁπλῆ σκηνή, στέγη βασταζομένη ὑπὸ στύλων ὡς οὐρανία σκεπάζουσα τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν *ἀργότερα μόλις* ἐκτίσθη ὁ περιτείχιστος σηκός», τότε δὲν εἶνε ἴσως παράλογος εἰκασία, ὅτι τὸ ξύλινον ἐλλειψοειδὲς τοῦ Θέρμου περιστύλιον ἐκπροσωπεῖ πανάρχαιον θεοῦ κατοικητήριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο διάφορον ἁπλῆς ἀρχαίας κατοικίας τοῦ ἀρχεγόνου ἔτι λαοῦ καὶ τῆς καλύβης ἑπομένως τοῦ σημερινοῦ, γνωστοῦ ὄντος πόσον καὶ διὰ χιλιετηρίδων ἀμετάβλητα μένουσιν ὄχι ὀλίγα στοιχεῖα εἰς τὰς συνηθείας καὶ χρήσεις τοῦ ποιμενικοῦ ἰδίως καὶ γεωργικοῦ λαοῦ τῆς αὐτῆς χώρας, ὅπως καὶ εἰς τοὺς μύθους καὶ τοὺς θρύλους αὐτοῦ. Καὶ σήμερον ἔτι εἰς ἓν τῶν παραμυθίων τοῦ αἰτωλικοῦ λαοῦ δύο βασιλεῖς ἄρχουσιν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐήνου καὶ τοῦ Ἀχελῴου καὶ εἰς ὄλεθρον περιπίπτουσιν ὁ βασιλόπαις καὶ ἡ βασιλοκόρη τῶν δύο ἀντιζήλων δυναστειῶν, εἰς τὰς τύχας τῶν ὁποίων ἀπὸ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος ἀπηχεῖ ἴσως ἡ μυθικὴ ἱστορία τοῦ γέροντος Οἰνέως καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ζεύγους τοῦ Μελεάγρου καὶ τῆς Ἀταλάντης.

γῆ. Ἐν τῇ τέφρᾳ ὑπῆρχον θραύσματά τινα εὐτελῶν ἀγγείων χρώματος μελανοφαίου, ὡς τὰ ἐν Ἰλίῳ ἐπικληθέντα «λυδικά»[1]. Ὅτι ὁ εἷς τάφος ἦτο γυναικός, ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ χρυσοῦ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντος ἑλικτοῦ τέττιγος τῆς κόμης. Ὁ ἐπίλοιπος ἐσωτερικὸς χῶρος δὲν ἠρευνήθη ἀκόμη, ἵνα γνωρίσωμεν ἂν καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι τάφοι ὑπάρχουσιν αὐτοῦ. Τὸ χῶμα ὅμως δὲν εἶνε φερτόν, ἀλλὰ τὸ φυσικὸν τοῦ ἐδάφους τοῦ Θέρμου, ὅπερ ὡς προείπομεν εἶνε ἅπαν κεραμῖτις γῆ καὶ διὰ τοῦτο ὅπου ἐπυρακτώθη, ὡς ἐν τῷ βωμῷ καὶ ἐν τοῖς τάφοις τούτοις, μετεβλήθη σχεδὸν εἰς πλίνθον ὀπτήν. Ἐπειδὴ τὸ χῶμα εἶνε τὸ φυσικὸν τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, κατ' ἀρχὰς ὑπέθεσα ὅτι ὁ ἐλλειψοειδὴς τοῖχος περιέκλειεν ἴσως τύμβον· ἀλλὰ ποῖον σκοπὸν θὰ εἶχον τότε τὰ κατὰ τὸ νότιον μέρος τοῦ κτιρίου τούτου διαχωρίσματα, ὅπου μάλιστα κατόπιν παρετήρησα καὶ σημεῖα εἰσόδου; Καὶ πρὸς τί θὰ εἶχε καὶ ἔσωθεν μέτωπον ὁ περίβολος οὗτος, ἂν ἦτο ἁπλοῦν ἀνάλημμα; Ὁπωσδήποτε τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ κτίριον καὶ ἄλλο παντάπασιν ὅμοιον αὐτοῦ ὀλίγον πρὸς νότον τοῦ ναοῦ καὶ τὸ μνημονευθὲν περιστύλιον ἔχουσιν ἐλλειψοειδὲς σχῆμα[2]. Τὸ πρὸς νότον τοῦ ναοῦ δὲν ἐξήτασα ἀκόμη, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐκτίσθη κατὰ τὸν τρίτον πάντως πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἄλλο κτίριον, ὅπερ ἀνάγκη ἐν μέρει νὰ καθαιρεθῇ ἵνα ἐξετασθῇ τί ὑπ' αὐτὸ κρύπτεται.

Καὶ δύο ἄλλα τειχία τῆς αὐτῆς ἐντελῶς κατασκευῆς ἀπεκαλύφθησαν ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι κατὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ μεταξὺ τοῦ σηκοῦ καὶ τοῦ στυλοβάτου· ἴσως εἶνε λείψανα ὁμοίων διαχωρισμάτων, ὁποῖα εἶνε καὶ τὰ τοῦ ἀπέναντι αὐτῶν ἐλλειψοειδοῦς κτιρίου.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφὴ καὶ ὁ διάκοσμος τοῦ ναοῦ. Πλὴν τοῦ στυλοβάτου, τῶν λειψάνων τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ καὶ τῶν κατὰ χώραν ἐπὶ τῶν βάσεων αὐτῶν σωθέντων κατωτάτων σπονδύλων τῶν κιόνων τοῦ πτεροῦ οὐδὲν ἀπολύτως λίθινον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος τοῦ ναοῦ ἀνευρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σύντριμμα. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι παραλλήλως πρὸς τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην καὶ εἰς ἑνὸς περίπου μέτρου ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν εὑρέθη χαμηλὸν ἀνάλημμα συνιστάμενον ἀποκλειστικῶς ἐκ σπονδύλων πωρίνων κιόνων ἢ συντριμμάτων αὐτῶν καὶ ἐκ τριγλύφων καὶ συντριμμάτων ἐπιστυλίων ἐκ τοῦ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου. Τὸ ἀνάλημμα τοῦτο ἐκτίσθη βεβαίως μετὰ τὴν ἐπὶ Φιλίππου καταστροφήν· διότι ἓν τῶν συντετριμμένων ἐπιστυλίων φέρει ἐπιγραφὴν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος· τὰ τεμάχια ἑπομένως πάντα προέρχονται ἐκ μνημείων καταστραφέντων κατὰ τὸ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ. Εἶνε δὲ καὶ τόσον ἐπιμελῶς συνηρμοσμένοι ἄνευ συνδετικῆς ὕλης οἱ λίθοι, ὥστε βεβαίως δὲν ἐκτίσθησαν, ὡς ἔχουσι νῦν, μετὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους. Ἀλλ' εἰς τὸν καταστραφέντα ναὸν ἀναμφιβόλως δὲν ἀνῆκον· διότι πωρίνων κιόνων ἴχνη εἰς τὸν ναὸν δὲν εὑρέθησαν, ἀλλὰ μόνον οἱ κατὰ χώραν σπόνδυλοι κοινοῦ λίθου· ἡ δὲ ἐπιγραφὴ τοῦ ἐπιστυλίου μαρτυρεῖ ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ «παστάδος» ἤτοι στοᾶς, ἐξ ἧς βεβαίως καὶ τὰ λοιπὰ συντρίμματα ἐλήφθησαν. Σημειωτέον πρὸς τούτοις, ὅτι οἱ ἐν τῷ ἀναλήμματι τούτῳ σπόνδυλοι δεικνύουσι καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς διὰ πυρὸς καταστροφῆς τῶν μνημείων.

Ἀλλ' ἐκ τῆς ὀροφῆς ἐν γένει καὶ τοῦ θριγκοῦ εὑρέθησαν καθ' ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ, παρὰ τὸν στυλοβάτην ἀκριβῶς, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα λείψανα, ὥστε καὶ περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ διακόσμου νὰ ἔχωμεν ἱκανῶς σαφῆ ἰδέαν.

Ἐν πρώτοις ἀμέσως ὑπὸ τὸ σπιθαμιαῖον περίπου φυτικὸν ἔδαφος, ὅπερ ἐκάλυπτε τὸν ναὸν καὶ ἐκαλλιεργεῖτο πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν, εὑρέθη καλύπτον αὐτὸν ἱκανῶς παχὺ στρῶμα ἀνθράκων καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων μετὰ μεγάλου πλήθους κεράμων τῆς ὀροφῆς καλυπτήρων καὶ στρωτήρων καὶ πολλῶν ἥλων. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν εὑρέθησαν καὶ τεμάχιά τινα πηλίνων χρωματιστῶν σιμῶν καὶ ἀνθεμίων τῆς κορυφαίας. Τοὐναντίον ἐξειργασμένου λίθου ἐξ οἱουδήποτε ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, ἐπι-

[1] Ἐν γένει τοιούτων ἀγγείων πλεῖστα θραύσματα εὑρέθησαν εἰς ἅπαν τὸ ἀντιστοιχοῦν στρῶμα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ. Εἰς τοὺς τάφους τούτους εὑρέθη καὶ εἷς κύαθος τοῦ γεωμετρικοῦ τρόπου. Μεταξὺ τῶν χαλκῶν τοῦ αὐτοῦ στρώματος πλεονάζουσιν οἱ δακτύλιοι· καὶ πόρπαι χαλκαῖ καὶ χαλκῆ στλεγγὶς ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν.

[2] Ὁμοίου σχήματος κτίριον παρετήρησα ἐν Πάρῳ, ἐν τῷ προϊστορικῷ στρώματι παρὰ τὴν ἀκρόπολιν κατὰ τὰς αὐτόθι ἐν ἔτει 1899 ἀνασκαφὰς τοῦ κ. Rubensohn. Ἀλλ' ὁ χῶρος δὲν ἠρευνήθη περισσότερον.

στυλίου ἢ τριγλύφου, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον θραῦσμα εὑρέθη· ἡ ὑπόθεσις λοιπὸν καὶ αὖθις καθίστατο πιθανωτάτη, ὅτι ὁ ναὸς ἦτο ξύλινον οἰκοδόμημα. Ἠδύνατο μόνον νὰ φανῇ ἀμφίβολον, ἂν ἦτο τοῦτο ἁπλούστατον τοιοῦτο ἢ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκείνων ναῶν, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ξυλίνου πήγματος πανταχοῦ ἔφερον ἐπένδυσιν ἐξ ὀπτῶν χρωματιστῶν πλίνθων, αἵτινες κατόπιν ἐφηρμόσθησαν ἐπὶ τῶν ἐκ πωρίνων λίθων ναῶν τῆς Σικελίας καὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ θησαυρῶν[1]. Ἀλλ' αἱ χρωματισταὶ σῖμαι, τὰ ἀνθέμια τῆς κορυφαίας καί τινες κορωνίδες ἐκ πλινθίνων προδήλως περιβλημάτων τῶν ξύλων, ζωηρὰ φέρουσαι τὰ χρώματα τοῦ διακόσμου, αἵτινες εὑρέθησαν ὑπὸ τὸ μνημονευθὲν ἀνάλημμα, καὶ πρὸ παντὸς μέγα τεμάχιον γείσου πηλίνου φέροντος χρωματιστὸν κυμάτιον, ὅπερ εὑρέθη παρὰ τὸν νότιον στυλοβάτην ἀμέσως ἔξωθεν αὐτοῦ, ὡσαύτως ὀπὴ εἰς ἀνθέμιον, πρὸς καθήλωσιν βεβαίως εἰς τὴν κεφαλὴν προεχούσης δοκοῦ, καθίστων ἀναμφισβήτητον τὴν δευτέραν ὑπόθεσιν.

Τὰ εὑρήματα ταῦτα διεφώτιζον τελείως τὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μορφῆς τοῦ ναοῦ. Ἡ συγγένεια αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους ναοὺς τῆς Σικελίας, πρὸς τὸν παλαιότερον ναὸν τῶν Λοκρῶν, πρὸς τὸν ἐνεάστυλον τῆς Ποσειδωνίας, ὅστις συνήθως εἶνε γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς βασιλικῆς τοῦ Paestum[2], καὶ πρὸς τὸν ναὸν τῆς ἐν Τρῳάδι Νεανδρείας[3] ἦτο προφανής. Ἡ στενότης καὶ τὸ μέγα μῆκος τοῦ σηκοῦ εἶνε χαρακτηριστικὸν τῶν ναῶν τῆς Σικελίας[1]· ἡ τὸν σηκὸν κατὰ μῆκος εἰς δύο διαχωρίζουσα σειρὰ κιόνων παρετηρήθη καὶ εἰς τὸν παλαιότερον ναὸν τῶν Λοκρῶν, εἰς τὸν τῆς Ποσειδωνίας καὶ τῆς Νεανδρείας· ἀλλὰ καὶ ὁ χρωματισμὸς πηλίνων τινῶν λειψάνων, ἀνθεμίων τῆς κορυφαίας, ἀπεδείχθη τελείαν ἔχων ὁμοιότητα τεχνικῆς ἐκτελέσεως πρὸς τὰς ἐξ ὀπτῆς γῆς ἐπενδύσεις τῶν σικελικῶν ναῶν καὶ τῶν συγχρόνων θησαυρῶν τῆς Ὀλυμπίας. Καὶ ἐλλειπόντων ἄρα πλειοτέρων στοιχείων, ταῦτα εἶνε ἱκανὰ πρὸς ἀναπαράστασιν τῆς μορφῆς τοῦ ναοῦ. Βεβαίως ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων παραδειγμάτων ξυλίνων ναῶν μετ' ἐπενδύσεως ἐξ ὀπτῶν πολυχρώμων πλίνθων.

Ἐκ τῶν λειψάνων τούτων ἔλειπε μόνον βέβαιόν τι ἴχνος τοῦ θριγκοῦ, ὅστις, ἂν ὁ ναὸς ἦτο ξύλινος, θὰ εἶχεν ὁμοίως ἐπένδυσιν τῶν ἐπιστυλίων ἐκ πλίνθου χρωματιστῆς καὶ πήλινα τρίγλυφα· διότι ἡ γενικὴ τοῦ ναοῦ ὁμοιότης πρὸς τοὺς δωρικοὺς ναοὺς τοιοῦτον ῥυθμὸν καὶ ἐνταῦθα προϋπέθετε. Ζήτημα δὲ θὰ ἐγεννᾶτο τότε, ὁποῖαι θὰ ἦσαν καὶ αἱ μετόπαι. Ἀλλ' ἡ σκαφὴ καὶ τοῦτο τὸ ζήτημα ἔλυσεν ἐπαρκῶς.

Καθ' ἅπασαν τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν τοῦ ἀνατολικοῦ στυλοβάτου καὶ δὴ κατὰ τὴν στενὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀναλήμματος δίοδον, ὁμοίως καθ' ὅλην τὴν βορείαν, ἔξωθεν πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν ὡσαύτως μέχρι σημείου τινός, εἰς τὸ βάθος τῆς κατωτέρας στρώσεως τοῦ στυλοβάτου εὑρέθησαν μετὰ κεράμων τῆς ὀροφῆς ὀρθοκέραμοι ἢ ἡγεμόνες κεραμίδες περὶ τὰς τριάκοντα, κοσμούμεναι ἔμπροσθεν διὰ προσώπου ἢ ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς ἢ Σειληνοῦ, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ πολλὰ τεμάχια πηλίνων πλακῶν φερουσῶν παραστάσεις, ἐξ ὧν πέντε καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν ἢ κατὰ μέγα μέρος συναπηρτίσθησαν, καὶ τέλος σφὶγξ πηλίνη καὶ διάφορα τεμάχια πηλίνων ἀναγλύφων. Αἱ πλάκες αὗται ἦσαν αἱ μετόπαι τοῦ ναοῦ, ὡς ἀκολούθως θέλει καταδειχθῇ, ἡ δὲ σφὶγξ ἦτο βεβαίως ἀκρωτήριον γωνιαῖον. Πῶς ἦσαν διατεθειμέναι αἱ μετόπαι αὗται, ἂν δηλονότι ἐναλλὰξ αὐτὰς διεδέχοντο τρίγλυφα, πήλινα πάντως, καὶ ὁποῖαι ἦσαν τῶν ἐπιστυλίων αἱ πήλιναι βεβαίως ἐπενδύσεις εἶνε ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντελῶς ἀβέβαιον· διότι οὐδὲν αὐτῶν

[1] Πρβλ. τὴν θεμελιώδη περὶ τούτου πραγματείαν: Ueber die Verwendung von Terrakotten am Geison und Dache griechischer Bauwerke, von W. Dörpfeld, F. Graeber, R. Bormann, K. Siebold, 41tes Winckelmanns Programm, ἐν Βερολίνῳ 1881. — Ἔτι δὲ Rayet et Colignon, Ceramique grecque, ἐν Παρισίοις 1888, σελ. 379 ἑ. — Handbuch der Architektur. 4er Band. Die Keramik in der Baukunst, von Richard Bormann, ἐν Stuttgart 1897 σελ. 29 ἑ. — Handbuch der Architektur. Die Baustile, 1er Band Die Baukunst der Griechen ὑπὸ Durm, ἐν Stuttgart, σελ. 129 ἑ. — Wilisch, Die Altkorinthische Thonindustrie ἐν Λειψίᾳ, 1892 σελ. 103 ἑ. — Jules Martha, L'art étrusque, ἐν Παρισίοις, 1889 σελ. 327 ἑ.—Architekture antique de la Sicile. Recueil des monuments de Ségeste et de Sélinonte, par Hittorf et Zanth, ἐν Παρισίοις 1876 (κείμενον καὶ ἄτλας).

[2] Πρβ. περὶ ἀμφοτέρων τούτων: Die griechischen Tempel in Unteritalien und Sicilien, von *Koldewey* und *Puchstein,* erster Band. Text, zweiter Band Tafeln, ἐν Βερολίνῳ 1899, σελ. 3, 13, 201.

[3] Neandria. 51tes Winckelmanns Programm, ἐν Βερολίνῳ 1891, ὑπὸ *Koldwey.*

[1] Καὶ ὁ ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιότατος ναός, τὸ Ἡραῖον τῆς Ὀλυμπίας, ἔχει στενὸν σηκόν.

(Παρενθετος Πιναξ, Σελ. 183).

ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

ἴχνος ἐσώθη. Ἄπορον πρὸ πάντων πῶς οὐδὲν λείψανον τῶν ὀγκωδῶν τριγλύφων ἐκρύβη εἰς τὴν γῆν, ὅπου τοσαῦτα τεμάχια τῶν μετοπῶν διεσώθησαν καὶ τοσοῦτον πλῆθος τῶν ὀρθοκεράμων ἢ ἡγεμόνων κεραμίδων. Ἀλλὰ τῶν γείσων τὴν ὕπαρξιν μαρτυρεῖ ἓν τεμάχιον, καὶ ἐκ τῶν κομψῶν πλαισίων τῶν ἐπενδύσεων ἀνευρέθησαν ἐπίσης μικρὰ τεμάχια. Ὥστε ἐκ τῶν ἐλλειπόντων στοιχείων δὲν θὰ κρίνωμεν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῶν διασωθέντων λειψάνων. Ἐπειδὴ αἱ μετόπαι ἔχουσι περιθώριον, τὸ ὁποῖον προδήλως ἐκρύπτετο εἰς τὴν πέριξ ξύλωσιν, ἵνα στηρίζωνται αὗται ἀσφαλῶς ἐν τῷ θριγκῷ, βεβαίως ὑπῆρχον καὶ τρίγλυφα καὶ τὰ ἐπιστύλια ἑπομένως εἶχον τὴν οἰκείαν ἐπένδυσιν. Πήλινον τρίγλυφον μέγα καὶ ὀγκῶδες εὑρέθη ἄλλως παρὰ τὸν ναόν, ἂν καὶ δὲν ἀνῆκεν εἰς τοῦτον, ὡς δεικνύει ἡ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν μετοπῶν σύγκρισις, ἀλλ' εἰς ἄλλο τι κτίριον.

Διὰ τῶν βεβαίων ὅμως τούτων στοιχείων συμπληροῦται ἡ εἰκὼν τῆς ἀρχικῆς τοῦ ναοῦ μορφῆς. Ἦτο βεβαίως δωρικὸς ναός, ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εἶχον ξύλινον πῆγμα ἐπενδεδυμένον διὰ πλίνθων χρώμασι καὶ ποικίλμασι κεκοσμημένων, ἀναγκαίως καὶ οἱ κίονες αὐτοῦ ἦσαν στῦλοι ξύλινοι. Πιθανώτατα δὲ καὶ οὗτοι ἦσαν καταλλήλως μετεσκευασμένοι, ὥστε νὰ ἀποκρύπτεται τὸ ξύλινον ὑλικόν, ὅπερ καὶ καθ' ἅπαντα τὸν θριγκὸν ἦτο ἀφανές.

Ἡλικία τοῦ ναοῦ. Ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἐτρουρίᾳ ναούς. Ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ ναοῦ ἀνάγει ἡμᾶς εἰς χρόνους πολὺ προγενεστέρους τῶν καλῶν ἑλληνικῶν. Ἤδη ἡ διὰ πλίνθων πολυχρώμων ἐπένδυσις λιθίνων ναῶν ἀνέρχεται εἰς χρόνους, καθ' οὓς δὲν εἶχε γίνῃ ἀκόμη μαρμάρου χρῆσις εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ναῶν· ἀλλ' ἡ περικάλυψις τοῦ κατωτέρου καὶ ἀνεπιδέκτου στιλβώσεως λιθίνου ὑλικοῦ διὰ τῶν πολυχρώμων καὶ πεποικιλμένων πηλίνων ἐπενδύσεων δὲν ἐφευρέθη ἐπίτηδες δι' αὐτό, ἀλλὰ παρεδόθη ἐξ ἀρχαιοτέρας συνηθείας, ἥτις τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔλαβεν οὐσιωδῶς ἐκ πρακτικῶν λόγων, πρὸς προφύλαξιν τοῦ ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν εὐπροσβλήτου ξυλίνου ὑλικοῦ [1]. Καὶ δύναται μὲν νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι

[1] Πρβ. Dörpfeld ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 12 ἑ.

τὰ ἐξαγόμενα τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν ταῖς μάλιστα προηγμέναις χώραις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σικελίας καὶ τῆς κάτω Ἰταλίας δὲν ἔχουσιν ἄμεσον ἐφαρμογὴν εἰς τὰς συνηθείας τῶν ἀποκέντρων ἑλληνικῶν τόπων· ἀλλ' ἡ τεχνοτροπία τῶν κεφαλῶν τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων καὶ τῶν μετοπῶν παρέχει τὴν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀρχαιότερος πήλινος διάκοσμος τοῦ ἐν Θέρμῳ ναοῦ δὲν εἶνε νεώτερος τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 6ου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος· αἱ ἀρχαιόταται τῶν κεφαλῶν τούτων ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην, τὴν περὶ τὸ τέλος τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἀκμάσασαν, αἱ δὲ ζωγραφισταὶ ἐπὶ τῶν μετοπῶν παραστάσεις ἀνάγονται ὁμοίως εἰς τὴν ἀνεπτυγμένην ἀρχαϊκήν, ἤτοι εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου [1]. Καὶ ὁ ἐν Θέρμῳ λοιπὸν ναὸς ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν τῆς κοινῆς ἐν Ἑλλάδι ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ ἡ ξυλίνη αὐτοῦ μετὰ τῶν πλινθίνων ἐπενδύσεων κατασκευὴ ἀνάγκη νὰ τεθῇ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, οἵτινες ἂν δὲν εἶνε παλαιότεροι, δὲν εἶνε ὅμως καὶ νεώτεροι τῶν ἐν Σικελίᾳ ναῶν, ὁπόθεν ἔχομεν τὸ ἀρχαιότατον μετὰ τὸ Ἡραῖον τῆς Ὀλυμπίας παράδειγμα ὁμοίων πλινθίνων ἐπενδύσεων. Ἴσως καθ' ὃν χρόνον αἱ ἐν Σικελίᾳ ἑλληνικαὶ πόλεις μετεχειρίζοντο ἤδη ἐκεῖ καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ πρὸς κτίσιν ναῶν καὶ θησαυρῶν τὸ πώρινον ὑλικόν, ἤτοι ἀρχομένου τοῦ ἕκτου αἰῶνος, οἱ Αἰτωλοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη παραιτηθῇ τοῦ εὐτελεστέρου ξυλίνου πήγματος, ὅπερ οἱ δρυμοὶ τῆς ὀρεινῆς χώρας — δρύινον ἰδίως, ὅπως ἐκ τῶν ἀπηνθρακωμένων ξύλων ἀπεδείχθη — ἀφθονώτατον καὶ πρόχειρον παρεῖχον· ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἐπέμειναν εἰς τὸν ἀρχαϊσμὸν τοῦτον, τὰ ἐκ τῆς τεχνοτροπίας τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν γραπτῶν πλακῶν θετικὰ ἐξαγόμενα περιορίζουσιν ἡμᾶς εἰς τὸν ἀνωτέρω δηλωθέντα χρόνον.

Πρὸς τὴν χρονολογίαν ὅμως ταύτην, ἣν ἀπαιτεῖ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφὴ καὶ ὁ διάκοσμος τοῦ ναοῦ, ἀσυμβίβαστος ὅλως διόλου εἶνε ἡ πολὺ μεταγενεστέρα ἡλικία τοῦ στυλοβάτου αὐτοῦ, ὅστις ὡς ἐλέ-

[1] Ὑποθέτω αὐτὰς συγχρόνους πρὸς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν μεγάλων κορινθιακῶν ἀγγείων (κελέβαι), τὰ ὁποῖα ἐγκαταλείποντα πλέον τὰς ζώνας τῶν ζώων καὶ τῶν τρεχόντων ἀνθρώπων, εἰσάγουσιν εἰς τὰς παραστάσεις μάχας καὶ συμπόσια καὶ σκηνὰς ὅλας εἰκόνων μυθολογικῶν, πάντως μιμούμενα μεγάλα ἔργα τῆς τότε ζωγραφικῆς. Ἡ ἐποχὴ αὐτῶν εἶνε περὶ τὸ 600 καὶ κατόπιν μᾶλλον. Πρβ. Catalogue des vases antiques de terre cuite (musée du Louvre) par E. Pottier, ἐν Παρισίοις 1899, deuxième partie, σελ. 445 ἑ.

χθῇ δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ τέλους τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἀνωτέρω ἐδέχθημεν διὰ τοῦτο μεταγενεστέραν τοῦ ναοῦ ἀνοικοδόμησιν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἰχνῶν τοῦ παλαιοῦ, ἂν καὶ ἐκ τοῦ νεωτέρου τούτου κτιρίου οὐδὲν ἀπολύτως ἄλλο λείψανον ἔχομεν πλὴν τοῦ στυλοβάτου, τοὐλάχιστον μέρους αὐτοῦ. Ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποτεθῇ καὶ ἄλλο τι, ὅτι δηλονότι πάντα τὰ πήλινα μνημονευθέντα εὑρήματα ἀνῆκον εἰς τὸν ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ ἀποκαλυφθέντα παλαιότερον, ἐφ' οὗ καταχωσθέντος μετὰ τὴν πυρκαιὰν ἀνηγέρθη ὁ νεώτατος. Ἀλλὰ τοῦτο ἡ μετὰ πάσης τῆς ἀπαιτουμένης φροντίδος καὶ προσοχῆς γενομένη σκαφὴ ἀποκλείει παντελῶς. Διότι πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ κεφαλαὶ τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων καὶ τὰ πολυάριθμα τῶν μετοπῶν τεμάχια καὶ τὸ μόνον ἀκρωτήριον, ἡ σφίγξ, εὑρέθησαν πάντοτε παραλλήλως καὶ ἔξω τοῦ στυλοβάτου εἰς τὸ σπιθαμιαῖον μόλις στρῶμα τῆς γῆς, τὸ ὑπὸ τὴν κατωτέραν τοῦ στυλοβάτου στρῶσιν. Ἐκ τούτου ὅμως ἓν μόνον συμπέρασμα δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ὅτι ὁ ἀρχαῖος πυρποληθεὶς ναὸς εἶχεν ἀκριβῶς τὴν διεύθυνσιν καὶ τὸ μέγεθος, ὅπερ ὁ στυλοβάτης δεικνύει, παντελῶς διάφορον τοῦ ὑπὸ τὸ δάπεδον κρυπτομένου κτιρίου. Ἂν ἄλλως εἶχε τὰ πρᾶγμα, τὰ πήλινα ἐκεῖνα τοῦ θριγκοῦ καὶ καταχύτου τῆς στέγης εὑρήματα θὰ ἦσαν καὶ ἀλλαχοῦ διεσκορπισμένα, οὐχὶ δὲ πάντοτε ἀκριβέστατα ἀμέσως ἔξωθεν τοῦ στυλοβάτου. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ πυρποληθέντος ναοῦ οἱ Αἰτωλοί, ἀπομακρύναντες τὸ πολὺ τὰ ὀγκωδέστερά πως τρίγλυφα, ἐτοποθέτησαν τὰς πλάκας τοῦ στυλοβάτου, λαβόντες ἐκ μνημείων καταστραφέντων, καὶ ἀνῳκοδόμησαν τὸν νέον ναόν. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου δὲ αὐτοῦ ἔμειναν ὁπωσδήποτε κεκρυμμένα πλεῖστα τεμάχια τῶν κεράμων τῆς στέγης καὶ τῶν λοιπῶν πηλίνων, ὅσα μέχρι σήμερον διεσώθησαν. Ὅτε ὅμως ἀργά ποτε καὶ ὁ νεώτερος οὗτος ναὸς κατεστράφη, τὰ λείψανα αὐτοῦ ἔμειναν ὑπεράνω τοῦ παλαιοῦ δαπέδου. Ὅτι ταῦτα ἔπειτα ὁλοσχερῶς ἐξέλιπον, οὐδὲν θαυμαστόν. Πρὸ δεκάδων τινῶν ἐτῶν ἤδη οἱ καλλιεργοῦντες τὸν τόπον γεωργοὶ ἤρχισαν καθαρίζοντες τὸ ἔδαφος καταθρυμματίζοντες διὰ τῆς σφύρας τοὺς προστυγχάνοντας λίθους, ἵνα ἀροτριάσωσιν ἔπειτα τὴν γῆν. Γῆ δὲ φυτική, ἐξ ἐπιχώσεως σχηματισθεῖσα, ὀλίγιστη ὑπῆρχε, διότι τὸ ὑπερκείμενον ὄρος εἶνε καθαρὸς βράχος, οὐδαμῶς γεώλοφον. Εἰς παρελθόντας ὅμως αἰῶνας οἱ καλλιεργηταὶ εἶχον ἤδη βεβαίως πράξῃ πολλάκις τὸ αὐτὸ καί ποτε ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ναοῦ ὑπῆρξεν ἱδρυμένον νεροτριβεῖον, τοῦ ὁποίου ἀναμφισβήτητα εὗρον τὰ λείψανα τῶν τοίχων. Εἰς τοιαύτας ἐποχὰς ἐξηφανίσθη διὰ παντὸς πᾶν τὸ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σωζόμενον ὑλικόν, οἱωνδήποτε ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐσώθη δὲ εὐτυχῶς μόνον ὅ,τι μεταξὺ τῆς τέφρας καὶ τῶν ἀπηνθρακωμένων ξύλων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ δισχίλια ἤδη πρὸ ἡμῶν ἔτη ἀπεκρύβη. Μόνον τοιουτοτρόπως δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν μέχρι σήμερον ἱστορίαν ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑλλάδος ναῶν.

Τὴν ἡλικίαν δὲ ταύτην ἀδιστάκτως πλέον πρέπει ν' ἀπονείμωμεν εἰς αὐτόν. Ὁ ἐν Θέρμῳ ναὸς δὲν ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὸν φαινόμενον τῆς τεχνικῆς συνηθείας ἐν χώρᾳ κειμένῃ ἔξω τῆς περιφερείας τοῦ γενικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιοτέρας Ἑλλάδος, ἀλλ' εἶνε τὸ μόνον διασωθὲν λείψανον σειρᾶς βεβαίως ὅλης μνημείων τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, περὶ ἧς εἰδήσεις μόνον μέχρι τοῦδε εἴχομεν, οὐδὲν δὲ πραγματικὸν δεῖγμα. Ἀνέφερα προηγουμένως τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον αὐτοῦ ἀποκαλυφθὲν κτίριον, ὅπερ καθ' ὑπόθεσιν ὠνόμασα παλαιότατον ναόν. Ἀλλὰ καὶ μέγαρον ἐὰν ἦτο μὲ τὸ πρόπυλον καὶ τὴν αἴθουσαν αὐτοῦ — διότι εὐτελές τι ἐνδιαίτημα βεβαίως δὲν ἦτο —, τὸ πρᾶγμα εἶνε τὸ αὐτό: εἰς το πρῶτον ὑπὲρ τὸ φυσικὸν ἔδαφος στρῶμα εὑρέθη παλαιὰ οἴκησις, ἥτις ἐξάπαντος εἶνε ἱκανῶς παλαιοτέρα τοῦ 600 περίπου πρὸ Χριστοῦ· τοῦτο συμπεραίνω ὄχι μόνον ἐκ τοῦ ἐν ᾧ κεῖται τὸ κτίριον στρώματος, διότι εἶνε προφανὲς ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο διεδέχθη ἀμέσως τὸν βωμόν, τὸ πρωτογενὲς δηλονότι ἐνταῦθα σημεῖον τῆς ἱερότητος τοῦ χώρου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κτίσεως τῶν τοίχων αὐτοῦ, ὅστις ἔτι εἶνε λίαν ἀρχαϊκὸς καὶ ἀρχαϊκώτερος τοῦ ἀρχαιοτέρου τοῦ ναοῦ ἐλλειψοειδοῦς κτιρίου. Εἴτε ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς οἰκήσεως εἴτε ἐκ ταύτης ὁμοῦ καὶ ἄλλης τινὸς συγχρόνου παρακειμένης εὑρέθησαν πήλινα πάλιν ἀντικείμενα ἐμφαίνοντα ὄχι μόνον τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα τῶν ἐν λόγῳ κτισμάτων, ἀλλὰ καὶ παρέχοντα ἀσφαλῆ τεκμήρια τῆς ἀπὸ παλαιοτάτων

χρόνων συνεχοῦς θεραπείας τῆς τέχνης, ἧς τὰ κάλλιστα δείγματα ἔχομεν βραδύτερον εἰς τὸν πήλινον διάκοσμον τοῦ κατόπιν ναοῦ.

Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἶνε εἶς ἀσυνήθους μεγέθους καλυπτήρ, ὀρθοκέραμος καὶ οὗτος, φέρων προσωπεῖον τοῦ τύπου τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι· μία κολοσσιαία ὁμοίως λεοντοκεφαλὴ ὑδρορρόη ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ παχυτάτου γεισοειδῶς προέχοντος, κάτωθεν κυμάτιον ζωγραφιστὸν φέροντος γωνιαίου στρωτῆρος· ὀρθοκέραμοι, ὁμοίως ἐκ τῆς αὐτῆς ὀροφῆς προερχόμενοι, μετ' ἀνθεμίου ἐκτύπου, σχεδὸν παντελῶς ὁμοίου πρὸς τὸ ἐν Τίρυνθι ἄλλοτε ἀνευρεθέν· πολλοὶ καλυπτῆρες, ὄχι ἐκ τῶν ἡγεμόνων, τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἐκτάκτου πάχους καὶ μεγέθους καὶ τελευταῖον πήλινον ὡσαύτως τρίγλυφον ἐκ θριγκοῦ μεγαλειτέρων διαστάσεων τοῦ κατόπιν ναοῦ.

Τὰ προϊόντα ταῦτα τῆς ἀρχαϊκωτάτης ἑλληνικῆς τέχνης ἀνῆκον προδήλως εἰς κτίρια ξύλινα· ἐν αὐτοῖς ἔχομεν ἄρα τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ὑποδείγματα τοῦ πρωτογενοῦς δωρικοῦ ναοῦ, ὅστις ἐκ ξύλου κατεσκευάσθη μετ' ἐπενδύσεως ἐκ πλίνθων χρωματιστῶν. Καὶ ἐπειδὴ αἱ πλίνθοι αὗται ἐν Θέρμῳ, τοὐλάχιστον τὸ τρίγλυφον καὶ τὸ γεισοειδῶς προέχον μέρος τοῦ στρωτῆρος τῆς λεοντοκεφαλῆς, ὡς χρῶμα τοῦ ἐδάφους φέρουσιν ὡρισμένως οὐχὶ ἀκόμη τὸ ὑποκίτρινον τῶν ἐπενδύσεων τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ἐξ οὗ τὰ κοσμήματα αἴρονται ἐξ ὑπαμοιβῆς δύο σκοτεινῶν χρωμάτων, τοῦ μέλανος καὶ τοῦ ἐρυθροῦ, ἀλλὰ τὸ σκοτεινὸν καὶ θαμπὸν τῶν τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας, μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν αὐτὰς εἰς τὴν σύγχρονον τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου ναοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐποχήν, ἀναμφιβόλως οὐχὶ νεωτέραν τοῦ ἑβδόμου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, εἰς ὃν καὶ ὁ τύπος τῶν δύο κεφαλῶν τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων ἀνάγεται.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀκριβῶς κατονομάζει καὶ ἡ παρὰ Πλινίῳ παράδοσις περὶ τῆς ἐν Κορίνθῳ ἐφευρέσεως ὑπὸ τοῦ Βουτάδου τῶν ἐκτύπων κεφαλῶν τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων καὶ τῆς ἐκ Κορίνθου εἰς τὴν Ἐτρουρίαν μεταδόσεως τῆς τέχνης διὰ τοῦ Δημαράτου καὶ τῶν τεχνιτῶν Εὔχειρος καὶ Εὐγράμμου. Κατὰ τὸ 655 πρὸ Χριστοῦ μετέβησαν εἰς τοὺς Ταρκυνίους οἱ Κορίνθιοι οὗτοι φυγάδες καὶ μετέφεραν εἰς τὴν Ἐτρουρίαν τὴν ἐν τῇ πατρίδι των ἀκμάζουσαν τέχνην, ἥτις καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἤδη εἶχε γίνῃ γνωστὴ εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν[1]. Ἐκ τῶν μνημείων δὲ τῆς Ἐτρουρίας καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἦτο μέχρις ἐσχάτων γνωστὴ ἡ παλαιὰ αὕτη ἱστορία της. Τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἡραῖον παρέσχεν ἔπειτα τὴν πρώτην ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς χρόνους προγενεστέρους πιθανῶς καὶ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, τὸ βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος τῆς ὑπὸ τῆς παραδόσεως πιστουμένης πατρίδος αὐτῆς, τῆς Κορίνθου, δὲν εἶχε παράσχῃ οὐδὲν τοιοῦτο τεκμήριον. Σήμερον τὸν ἐλλείποντα τοῦτον κρίκον ἀναπληροῖ ὁ Θέρμος καὶ λύει τὸ τεθὲν ἄλλοτε ζήτημα περὶ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀρχῆς καὶ ἀρχικῆς πηγῆς[2]. Διότι τὰ εὑρήματα τοῦ Θέρμου δὲν εἶνε βεβαίως προϊόντα τέχνης γεννηθείσης ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰς ἀποικίας πρὸς δυσμὰς διαδοθείσης. Ἡ πατρὶς αὐτῶν εἶνε ἡ Κόρινθος, εἴτε Κορίνθιοι τεχνῖται εἰργάσθησαν ἐν Αἰτωλίᾳ εἴτε Κορίνθιοι ἐργοστασιάρχαι ἐπρομήθευσαν αὐτὰ εἰς τὸν Θέρμον εἴτε Αἰτωλοὶ τεχνῖται ἐξέμαθον καὶ παρέλαβον ἐκ Κορίνθου τὴν τέχνην, μεταχειρισθέντες ἕτοιμα ὑποδείγματα καὶ τύπους, ἐκεῖ κατασκευασθέντας, ὁποίους καὶ πραγματικῶς εἰς φῶς ἔφεραν αἱ ἐν Θέρμῳ ἀνασκαφαί. Οἱ Κορίνθιοι ἐδέσποζον διὰ τοῦ ἐμπορίου των κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα πασῶν τῶν πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς ἀγορῶν μέχρι τῆς Ἐτρουρίας. Ἀναμφισβητήτως δὲ αὐτοὶ ἵδρυσαν ἐνωρὶς ἤδη τὰς ἐν τῇ αἰτωλικῇ παραλίᾳ ἀποικίας Μολύκρειον καὶ Χαλκίδα, αἵτινες ἐκράτουν τῆς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κορινθιακὸν κόλπον εἰσόδου. «Καθόλου πᾶσα ἡ περὶ τὸν Ἀχελῷον χώρα εἶχεν ἑνωθῇ τοσοῦτον στενῶς πρὸς τὴν Κόρινθον, ὥστε ὁ ποτάμιος οὗτος θεὸς κατέστη πατὴρ τῆς Πειρήνης, τῆς πηγῆς τῆς πόλεως». Ἡ ἐμπορικὴ δὲ καὶ βιομηχανικὴ αὕτη τῶν Κορινθίων ἐπιρροὴ ὑπῆρξε τόσον βαθεῖα, ὥστε καὶ κατὰ τὸν πέμπτον ἔτι αἰῶνα, ὅπως οἱ Οἰνιάδαι καὶ

[1] Πλησίον τῶν Ταρκυνίων ἔκειτο ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία Ἄγυλλα, ἥτις περὶ τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰῶνος κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἐτρούσκων μετωνομάσθη Caere, Καιρέα (σήμερον Cervetri). Ἡ πόλις αὕτη εἶχεν ἀρχαιόθεν σχέσεις πρὸς τὴν Κόρινθον. Οἱ κάτοικοί της ἀναγνωρισθέντες ὡς Ἕλληνες μετέσχον τῆς λατρείας τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ἔκτισαν δὲ ἐν Δελφοῖς θησαυρόν.

[2] Ἴδ. Dörpfeld ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 12.

ἔτι ἀπωτέρω οἱ Ἠπειρῶται πολιτικῶς δὲν ἠθέτησαν τὴν πρὸς αὐτοὺς πίστιν, οὕτω καὶ αἱ φυλαὶ τῶν Αἰτωλῶν. Ταῦτα ὅμως ἐξηγοῦσιν ἱκανῶς καὶ τὴν ἐν Αἰτωλίᾳ ἐπικράτησιν τῆς κορινθιακῆς τέχνης. Ἐὰν δὲ κατόπιν ἐν αὐτῇ εὕρωμεν καὶ ἴχνη νησιωτικῆς ἐπιρροῆς, ἐκτεινομένης ἴσως μέχρι τινὸς καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλφαβήτου[1], οὐδὲ τοῦτο δύναται νὰ τροποποιήσῃ οὐσιωδῶς τὴν ἀνωτέρω γνώμην. Τῶν Κορινθίων εἶχον προηγηθῇ εἰς τὰς αἰτωλικὰς ἀκτὰς οἱ Χαλκιδεῖς ἄποικοι· αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς αἰτωλικῆς Χαλκίδος καὶ τὸ παρ' αὐτῇ μνημονευόμενον Ληλάντιον πεδίον μαρτυρεῖ πόθεν τὸ πρῶτον ἡ πόλις αὕτη ᾠκίσθη· ἀλλὰ καὶ τότε ἔτι μετέσχε τοῦ χαλκιδικοῦ ἀποικισμοῦ λαὸς ἐκ Κορίνθου, κατόπιν δὲ καὶ παντελῶς ἡ ἐπιρροὴ ταύτης τῆς πόλεως ἐπεκράτησε[1]. Αὐτὴν τέλος τὴν τέχνην ἀμέσως θέλομεν ἴδῃ ὁδηγοῦσαν ἡμᾶς διὰ τοῦ τύπου τῶν προσώπων τῶν ὀρθοκεράμων εἰς τὴν κορινθιακὴν τῶν ἐν Θέρμῳ τεχνιτῶν πατρίδα, ἧς τὰ σπάνια τοιαύτης φύσεως προϊόντα σπουδαίως αὐξάνουσι καὶ διαφωτίζουσιν οἱ χαρακτηριστικοὶ ἀκριβῶς οὗτοι τύποι.

Κεραμίδες τῆς στέγης. Ἡγεμόνες κεραμίδες. Ἐκ δύο διαφόρων κτιρίων καὶ ἡλικίας

Σχ. 4. Ὀρθοκέραμοι.

οὐχὶ τῆς αὐτῆς προέρχονται οἱ ἐν τῷ ναῷ καὶ παρὰ τὸν ναὸν εὑρεθέντες στεγαστῆρες καὶ αἱ ἡγεμόνες κεραμίδες. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν στεγαστήρων εὑρέθη ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ ἐντὸς στρώματος ἀνθράκων ἢ ἀπηνθρακωμένων ξύλων, ὥστε εἶνε ἀναμφίβολον, ὅτι εἰς τὸν ναὸν ἀνήκουσιν· ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ περὶ τὸν στυλοβάτην εὑρεθεῖσαι ἡγεμόνες κεραμίδες αἱ φέρουσαι ἐκτύπους κεφαλὰς ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς μέγεθος καὶ τὴν αὐτὴν μορφὴν καὶ τεχνικὴν ἐκτέλεσιν τῶν καλυπτήρων ἐκείνων, γνωρίζομεν θετικῶς, ὅτι εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ τὸ αὐτὸ κτίριον ἀνήκουσιν. Ἐκ τῶν λοιπῶν καλυπτήρων, οἱ δύο εἰκονιζόμενοι ἐν πίνακι 10, 1 καὶ ἐν σχήματι 4 (ἐν μέσῳ), οἱ φέροντες τὰς «αἰγυπτιαζούσας» ἐκτύπους κεφαλὰς κατὰ πρόσωπον, εὑρέθησαν ἐντετειχισμένοι εἰς τοῖχον μεσαιωνικὸν ἢ νεώτατον παρὰ τὴν βορειανατολικὴν τοῦ ναοῦ

[1] Ἐπιγραφαὶ ἐπὶ πλινθίνων πλακῶν ζωγραφιστῶν εὑρεθεῖσαι ἐν ἄλλῳ κτιρίῳ τοῦ Θέρμου κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1899, αἵτινες ἴσως ὁμοίως εἶνε μετόπαι ἢ καὶ ἐπενδύσεις τοίχων, παρέχουσιν ἐνδόσιμον πρὸς τοῦτο. Ἴδε πρακτικὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἔτους 1899 σελ. 59.

[1] Πρβ. E. Curtius, Studien zur Geschichte von Korinth, ἐν Hermes X (1875) σελ. 217 ἑ.—Busolt, Griechische Geschichte, 1893, I 446.—Holm, Geschichte Griechenlands I 345.

ΕΛΛΕΙΨΟΕΙΔΕΣ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΚΤΙΡΙΟΝ

γωνίαν. Ἀλλ' οἱ λοιποὶ πάντες κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν μορφὴν ὅμοιοι πρὸς αὐτούς, ὡσαύτως δὲ ἡ λεοντοκέφαλος ἡγεμὼν (ἐν σελ. 161/2) καὶ οἱ ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες (σχ. 5 καὶ πίν. 10, 4 καὶ 5) ἔκειντο ἱκανῶς μακρὰν τοῦ ναοῦ παρὰ τὴν κρήνην καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τὸ στρῶμα τῶν κτιρίων τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Προδήλως λοιπὸν ἀνῆκον εἰς κτίρια ἐκλιπόντα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ οἰκοδομητικοῦ ζήλου τῶν Αἰτωλῶν, ἤτοι κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς ἀκμῆς τῆς συμπολιτείας. Ἴσως ὁμοίως ἦτο ἐστεγασμένον καὶ τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ παλαιότερον κτίριον.

1. Οἱ παλαιότεροι οὗτοι καλυπτῆρες — στρωτὴρ οὐδεὶς εὑρέθη, οὐδὲ θραῦσμα αὐτοῦ — ἔχουσι στεγοειδῆ μορφὴν (ἴδε σχ. 6 δεξιόθεν)· αἱ ἐπικλινεῖς πλευραὶ ἔχουσι πλάτος 0,15 μ., αἱ δὲ στεναὶ ἑκατέρωθεν ὀρθαὶ πλευραὶ 0,10 μ., ἡ ὅλη διάμετρος ἐκ τοῦ κοίλου 0,31. Ἵνα ἐπικάθηνται ἐπ' ἀλλήλων οἱ παχεῖς οὗτοι καλυπτῆρες ἔχουσι, βεβαίως πᾶς δεύτερος ἐναλλάξ, ἑκατέρωθεν λεπτοτέραν γλωσσοειδῆ προεκβολήν. Ἡ κεραμῖτις γῆ αὐτῶν εἶνε ἡ ἐν τῷ Θέρμῳ πανταχοῦ εὑρισκομένη ἐρυθρά. Ἡ ἐπιφάνεια εἶνε λεία, σώζει δὲ ἱκανὰ τὰ ἴχνη ἀλοιφῆς λευκῆς, λεπτοτάτης, ἐφ' ἧς διακρίνεται πολ-

Σχ. 5. Καλυπτῆρες ἀνθεμωτοί.

λαχοῦ καὶ ὁ μέλας ἢ καστανὸς ἴσως χρωματισμὸς ὁ καλύπτων πᾶσαν τὴν ἐκτεθειμένην ἐπιφάνειαν τοῦ κεράμου, ἐξωραΐζων ἅμα αὐτὸν καὶ ὑδατοστεγῆ καθιστῶν.

Τῶν δὲ ὁμοιομόρφων τούτοις ἡγεμόνων κεραμίδων αἱ κεφαλαὶ ἐξέχουσιν ὡς ἔκτυποι ἐπὶ πλακὸς ἀποτελούσης τὸ πρόσωπον τῆς κεραμίδος καὶ συμπεπλασμένης εἰς ἓν σῶμα μετ' αὐτῆς, κατερχομένης δὲ καθέτως πρὸς τὰ κάτω ἀμέσως ἐκ τῆς στεγοειδοῦς ἐπιφανείας, 0,18 μ. ἐκ τῶν ἄκρων γωνιῶν· ὥστε καὶ κατὰ τὴν πρόσοψιν ὁ καλυπτὴρ διατηρεῖ τὸ σχῆμά του ὡς καλυπτῆρος. Τὰ ἔκτυπα πρόσωπα ἔχουσι τὸν τύπον τοῦ ἐκ Τεγέας ἀρχαϊκοῦ ἀγάλματος τοῦ ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου [1], ὅπερ ἀπεικονίσθη ἐν Bulletin de correspondance hellénique τόμ. 14 (1890) πίν. XI καὶ περιεγράφη αὐτόθι ἐν σελ. 382 ἑ.[2]. Τὸ σχῆμα εἶνε ᾠοειδὲς ἐπίμηκες. Τὴν κόμην κατὰ τὴν κορυφὴν σχεδὸν τοῦ κρανίου περιβάλλει ταινία. Ἐπειδὴ τὸ μέτω-

[1] Ὑπ' ἀρ. 57 ἐν Καταλόγῳ γλυπτῶν ὑπὸ Π. Καββαδίου.

[2] Πλὴν τοῦ ἀγάλματος τούτου ὑπάρχει νῦν ἐν τῷ ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ ὑπ' ἀρ. εὑρετηρίου 3992 καὶ μαρμαρίνη κεφαλὴ ἐκ τοῦ δωρικοῦ ναοῦ τῶν Μυκηνῶν τοῦ αὐτοῦ ἐντελῶς τύπου. Πρβ. καὶ τὸ ἐν Κρήτῃ εὑρεθέν, ὑπὸ Loewy δημοσιευθὲν ἄγαλμα ἐν Rendiconti della reale accademia dei Lincei τόμ. VII, 1891, σελ. 599—603.

που εἶνε ἀποκεκρουσμένον, δὲν φαίνεται πῶς ἦτο διατεθειμένη ἐνταῦθα ἡ κόμη· ἀλλ' ἑκατέρωθεν κατέρχονται πλόκαμοι ἀνὰ τρεῖς χανδροειδῶς ἐν εἴδει κομβολογίου διατεθειμένοι, οἵτινες ὡς φαίνεται κατὰ τὸ ἄκρον ἦσαν δεδεμένοι διὰ λεπτῆς ταινίας, καθ' ὃν τρόπον τελευτῶσιν οἱ ἐπὶ τῶν νώτων πλόκαμοι τοῦ ἐκ Τεγέας ἀγάλματος. Τὰ ὦτα κεῖνται ἐντελῶς κατ' ἐνώπιον ὡς πτερύγια καθέτως προσκεκολλημένα εἰς τὸ κρανίον. Τὰ μῆλα τοῦ προσώπου εἶνε ἐξωγκωμένα. Παρὰ πάντα τὸν καθόλου αἰγυπτιάζοντα τοῦτον τύπον, τὸ στόμα μὲ τὰς γωνίας πρὸς τὰ ἄνω τοξοειδῶς τεινούσας δεικνύει βεβιασμένον τι μειδίαμα· διὸ ῥυτιδοῦται παρὰ τὰς γωνίας αὐτοῦ τὸ πρόσωπον. Ὁ ἀνθερεὼν κάμπτει ὀλίγον ὀξέως πρὸς τὰ ἄνω. Τὰ πρόσωπα ἦσαν βεβαίως λευκά· ἴχνη τοῦ λεπτοτάτου λευκοῦ ἐπιχρίσματος σώζονται· ὁμοίως σώζονται ἴχνη τοῦ μέλανος χρωματισμοῦ τῶν ὀφρύων· μέλανα κύκλον εἶχεν ὡς φαίνεται καὶ ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ· τοῦ αὐτοῦ χρώματος ἦτο καὶ ἡ κόμη. Το λεπτότατον τοῦτο λευκὸν ἄλειμμα εἶνε ὅλως διάφορον — καὶ πολὺ ἀτελὲς βεβαίως ἀκόμη, διὸ καὶ ἐξηλείφθη — τοῦ λευκοκιτρίνου στερεοῦ ἐπιστρώματος τῶν κατωτέρω περιγραφομένων νεωτέρων ἡγεμόνων κεραμίδων ἢ ἁπλῶν καλυπτήρων καὶ στρωτήρων.

Ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχαιοτάτων καλυπτήρων εὑρέθησαν τοῦ αὐτοῦ τύπου καλλίτερον τοῦ ἐν πίνακι 10, 1 ἀπεικονιζομένου σωζόμενα πρόσωπα μόνον, ὧν σώζονται οἱ ὀφθαλμοί, ὡς ἐν σχήμ. 4 (ἐν μέσῳ), κείμενοι ἐν τῷ αὐτῷ ἰσοπέδῳ τοῦ μετωπιαίου καὶ προσωπικοῦ ὀστοῦ καὶ προεκβεβλημένοι. Ἐπὶ τοῦ μετώπου ἡ κόμη εἶνε διατεθειμένη εἰς κοχλιοειδεῖς πλοκαμίδας, οἱ δὲ ἑκατέρωθεν κατερχόμενοι πλόκαμοι διαιροῦνται κυλινδροειδῶς ὁριζοντίως, ὅπως οἱ τοῦ «Ἀπόλλωνος» τῆς Τενέας.

Οἱ δὲ ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες, τοῦ αὐτοῦ καὶ οὗτοι σχήματος, πλάτος ἔχουσι κατὰ τὴν πρόσοψιν 0,23 μ. Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀπεικονίσεως ἐν πίν. 10, 3 καὶ 4 καὶ ἐν σχήματι 5 ἡ ὁμοιότης αὐτῶν εἶνε τελεία πρὸς τὸν ἐκ Τίρυνθος ἐν Schliemann, Tiryns σελ. 327 σχ. 123 καὶ Jahreshefte der K. K. österr. archäol. Instituts II σελ. 41 σχ. 43 ἀπεικονισμένον[1]· ἀλλ' οἱ τοῦ Θέρμου δεικνύουσι ποικιλίας τινὰς τοῦ αὐτοῦ τύπου· τὸ ἔκτυπον ὡς καὶ ἐν ἐκείνῳ κόσμημα σχηματίζει καὶ κάτωθεν ἀνθέμιον μεταξὺ τῶν δύο ἡμίσεων οὕτως εἰπεῖν αἰχμῆς δόρατος, εἶνε δὲ καὶ οἱ ἑκατέρωθεν κλάδοι δύο διάφοροι ποικιλίαι τοῦ αὐτοῦ τύπου. Καὶ οἱ ἀνθεμωτοὶ οὗτοι καλυπτῆρες ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, κρίνοντες ἐκ τῶν κοινῶν καλυπτήρων καὶ τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων, ὅτι ἔφερον λεπτὸν ἐπίχρισμα λευκον, χρωματισμένον μέλαν ἢ καστανὸν ὡς ὁ τῆς Τίρυνθος, καὶ οἱ τῆς Ἐλευσῖνος ἔτι.

Ὁ τῆς Τίρυνθος ἀνθεμωτὸς καλυπτὴρ περιγράφεται εὑρεθεὶς μετὰ δωρικοῦ ἐπικράνου, ἀνήκοντος εἰς ἀρχαιότατον κτίριον[1], κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν δὲ θεωρεῖται[2] ἀρχαιότερος τῶν στεγαστήρων τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τὸ πολὺ δύνανται νὰ καταβιβασθῶσιν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, οἱ τοῦ Θέρμου ἄρα, ὡς ὁ τῆς Τίρυνθος, ἀνέρχονται εἰς προγενεστέραν ἐποχήν.

Εἰς ταύτην δὲ τότε κατ' ἀνάγκην θὰ ἀναχθῇ καὶ ὁ τύπος τῶν προσώπων τῶν καλυπτήρων. Καὶ ἡ ἡλικία μὲν αὕτη ἴσως κριθῇ ὑπερβαλλόντως προγενεστέρα τῆς πρώτης περιόδου τῆς πρωτογενοῦς ἐν Ἑλλάδι τέχνης, ἧς προϊόντα εἶνε οἱ περὶ ὧν λαλοῦμεν τύποι. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι οἱ χρόνοι αὐτῶν εἶνε πολὺ ἀρχαῖοι, τοσοῦτον ἀρχαῖοι ὥστε ὁ Παυσανίας, ὅστις ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τεχνίτου τοῦ ἐκ Τεγέας ἀγάλματος[3], δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ πλέον, βεβαίως ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητος, πότε οὗτος ἤκμασεν. Ἕνεκα τοῦ πωρίνου ὑλικοῦ τοῦ ἐκ Τεγέας ἀγάλματος, ἐπειδὴ πῶρος δὲν εὑρίσκεται ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἐξηνέχθη ἡ γνώμη[4] ὅτι τὸ εἰς τοὺς

[1] Καὶ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρέθησαν καλυπτῆρες, ὧν τὸ ἔκτυπον ἀνθέμιον εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἐκ Τίρυνθος· ἀλλ' αἱ ἐλευσιανικαὶ αὗται κεραμίδες (κορινθιακῆς τερρᾶς γῆς) ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ πάχος πρὸς τὰς τοῦ Θέρμου νεωτέρας (τὰς τοῦ 6ου αἰῶνος)· καὶ κατὰ τὸν χρωματιστὸν διάκοσμον εἶνε αἱ μετὰ τῶν καλυπτήρων τούτων ὁμοῦ εὑρεθεῖσαι λοιπαὶ κεραμίδες (γεῖσα, κορωνίδες κττ) ὡς αἱ συνήθεις οὐχὶ παλαιότεραι τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

[1] Ἴδε Schliemann, Tiryns ἔνθ. ἀνωτ.

[2] Ἴδε Benndorf ἐν Jahreshefte des K. K. österr. ärch. Inst. II, 1899, σ. 41.

[3] Παυσαν. VIII 53, 7-8: Ἔστι δὲ καὶ Δήμητρος ἐν Τεγέᾳ καὶ Κόρης ναός, ἃς ἐπονομάζουσι καρποφόρους, πλησίον δὲ Ἀφροδίτης καλουμένης Παφίας... Τούτου δέ ἐστιν οὐ πόρρω Διονύσου τε ἱερὰ δύο καὶ Κόρης βωμὸς καὶ Ἀπόλλωνος ναὸς καὶ ἄγαλμα ἐπίχρυσον. Χειρίσοφος δὲ ἐποίησε, Κρὴς μὲν γένος, ἡλικίαν δὲ αὐτοῦ καὶ τὸν διδάξαντα οὐκ ἴσμεν. Ἡ δὲ δίαιτα ἡ ἐν Κνώσῳ Δαιδάλῳ παρὰ Μίνῳ συμβᾶσα ἐπὶ μακρότερον δόξαν τοῖς Κρησὶ καὶ ἐπὶ ξοάνων ποιήσει παρεσκεύασε. Παρὰ δὲ τῷ Ἀπόλλωνι ὁ Χειρίσοφος ἕστηκε λίθου πεποιημένος.

[4] Ἴδε Loewy ἔνθ' ἀνωτέρω.

Δαιδαλίδας ἀναγόμενον ἔργον ἐποιήθη ἐν Κρήτῃ, διότι πῶρος εἶνε καὶ τὸ αὐτόθι εὑρεθὲν ὁμοιόμορφον καθήμενον ἄγαλμα. Ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε ὁ τύπος ἦτο πλέον γνωστὸς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἡ κρητικὴ τέχνη εἶχεν ἐπιχωριάσῃ αὐτόθι μέχρι τοσούτου, ὥστε αἱ μορφαὶ αὐτῆς νὰ γίνωσι κοιναὶ καὶ εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν κατωτέρων τεχνιτῶν τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου.

Ἐν τούτοις ὡς ἐκ Κορίνθου ἢ Ἀργολίδος ἐξαχθέντες δὲν δύνανται οἱ προσωπειοφόροι τοῦ Θέρμου κέραμοι νὰ θεωρηθῶσι, διότι ὁ πηλὸς αὐτῶν δὲν εἶνε ἐκεῖνος, ὃν εὑρίσκομεν εἰς ἄπειρα δείγματα θραυσμάτων κεραμίδων ἐκ τοῦ Ἡραίου τοῦ Ἄργους, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἄργους καὶ ἐκ Κορίνθου, καὶ εἰς αὐτὸν δὲ τὸν ἀνωτέρω ἐκ Τίρυνθος μνημονευθέντα ἀνθεμωτὸν καλυπτῆρα. Καὶ οὗτος καὶ πάντα ἐκεῖνα κατεσκευάσθησαν ἐκ τῆς τεφρᾶς καὶ πολὺ ἀνοικτῆς γνωστῆς ἐκ Κορίνθου κεραμίτιδος γῆς, ἐνῷ τὰ τοῦ Θέρμου εἶνε τῆς ἐγχωρίας ἐρυθρᾶς. Ἀλλ᾽ εἶνε εὐνόητον ὅτι οὐδαμῶς εἶνε δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι διὰ τῶν μετακομιζομένων καὶ ἀλλαχοῦ, πανταχοῦ ἑπομένως κοινῶν γενομένων μητρῶν, κατεσκευάζοντο ὅμοια προϊόντα ὅπου ἐν γένει ὑπῆρχε κεραμῖτις γῆ.

Σχ. 6. Καλυπτῆρες ἀρχαιότατοι.

Τὸ ἐν σχήματι 6 (ἀριστερόθεν) ἀπεικονιζόμενον τεμάχιον ἀνήκει διὰ τὸ μέγεθος, τὴν μορφὴν καὶ τὴν ὕλην, καὶ διὰ τὸν τόπον ἔτι τῆς εὑρέσεως εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων κεράμων. Ὑποθέτω ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν κορυφαίαν. Εἶνε ἡμικυλινδρικὸν τὸ σχῆμα καὶ τοιαῦται ἦσαν αἱ κεραμίδες αἱ ἐπικαλύψασαι τὴν μακρὰν καὶ παχεῖαν δοκὸν τῆς κορυφῆς τῆς στέγης[1]. Ὑποθέτω ὅτι ἐκάλυπτε δύο συνεχῶν καλυπτήρων τοιούτων τὸ κατὰ τὴν ἁρμογὴν ἀμφοτέρων τμῆμα, τὸ μὲν ἵνα μὴ εἰσδύῃ δι᾽ αὐτῆς ἡ βροχή, τὸ δὲ πρὸς κόσμον· διὸ καὶ αἱ περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ σπεῖραι. Ὅτι δὲν ἦτο μεγαλείτερον, μαρτυροῦσι τὰ μὴ ἀποκεκρουσμένα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἄκρα καὶ ἡ κοιλότης δὲ καὶ ἡ στρογγυλότης ἁρμόζει καλῶς εἰς ὃν εἶπον σκοπόν.

Τὸ ἐν σχήμ. 5 (δεξιόθεν) ἀνθεμωτὸν τεμάχιον, φέρον ἐν τῇ προσόψει τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ οἱ καλυπτῆρες ἀνθέμιον, βεβαίως δὲν ἦτο καλυπτήρ, ἀλλ᾽ ἴσως μᾶλλον γωνιαῖόν τι ἀκρωτήριον ἐξ ἑνὸς μὲν ἓν σῶμα ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ παραπλεύρως στρωτῆρος, ἐξ ἑτέρου δὲ ἐφαπτόμενον τοῦ πλησιάζοντος καλυπτῆρος, ὡς δεικνύει ἡ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τραχεῖα

[1] Ἴδε τὰ σχήματα ἐν Olympia τόμ. II πίν. 99 καὶ παρὰ Benndorf ἐν Jahreshefte des K. K. österr. arch. Inst. II σελ. 37.

στενὴ πλευρά. Ὡς δὲ δηλοῖ ἡ κάτωθεν τραχεῖα ἐπιφάνεια, δὲν προεξεῖχε τοῦ καταχύτου διόλου, ἀλλ' ἐπεκάθητο ὁλόκληρον.

Ἡ λεοντοκεφαλὴ (ἐν σελ. 161/2) ἦτο βεβαίως ὑδρορρόη καὶ δὴ εἰς γωνίαν τινά. Προεξέχουσα ἱκανῶς, ἐδείκνυε τὴν κάτω ἐπιφάνειαν, ἥτις φέρει ζωγραφιστὸν μέλαν κυμάτιον. Ἡ διατύπωσις τῆς χαίτης καὶ μάλιστα τῶν πτυχῶν τοῦ δέρματος τοῦ συνοφρυουμένου μετώπου εἶνε λίαν χαρακτηριστική. Καὶ ἄνευ τοῦ ἐκλιπόντος βεβαίως χρώματος καὶ παρὰ τὴν φθορὰν κατὰ τὴν ῥῖνα καὶ τὸ στόμα ἡ ἔκφρασις εἶνε ἀγρία καὶ ἔμπνους. Ἴχνη ἄλλως τοῦ μέλανος χρώματος τοῦ προσώπου σώζονται ἱκανά· εἰς δὲ τὴν δεξιὰν παρειὰν φαίνεται καὶ τὸ λευκὸν λεπτότατον ἄλειμμα, δι' οὗ ἐχρίετο ἡ τραχεῖα ὁπωσδήποτε ἐπιφάνεια τοῦ χονδροκόκκου κεράμου, ἵνα ἐπιτεθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἔπειτα τὸ χρῶμα. Ἄνωθεν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν διὰ τοῦ στόματος ῥοὴν εἶνε δύο ῥαβδοειδεῖς ἐξογκώσεις, φαίνεται δὲ καὶ τρίτη ἐν μέρει, αἵτινες φέρουσι αὐλακοειδῆ διάτρησιν. Βεβαίως διήρχετο δι' αὐτῶν μετάλλινός τις ἱμάς, ἵνα συγκρατῇ τὴν προεξέχουσαν γεισοειδῶς πλάκα· αἱ ἐξογκώσεις εἶνε ἱκανῶς παχεῖαι ἵνα ἀντέχωσι πρὸς τοσοῦτον βάρος, ἐὰν ἄλλως ἦτο καὶ καθηλωμένη ἡ βαρυτάτη πλάξ.

Ἡ λεοντοκεφαλὴ αὕτη δίδει ἰδέαν καὶ τῶν στρωτήρων τῆς στέγης, οἵτινες δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε λεπτότεροι καὶ πιθανώτατα εἶχον τὸ κοῖλόν πως τοῦτο σχῆμα. Ἐκ τῶν κολοσσιαίων ὅμως τούτων λειψάνων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ περὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς στερεότητος τῶν εἰς ἃ ἀνῆκον κτιρίων. Κολοσσιαία βάσις μετὰ προεξοχῆς δακτυλιοειδοῦς πρὸς ὑποδοχὴν ξυλίνου ὡς φαίνεται στύλου, εὑρεθεῖσα πλησίον τοῦ ναοῦ, ἀνῆκε πιθανῶς εἴς τι τοιοῦτο κτίριον. Ἡ διάμετρος τοῦ ξυλίνου τούτου στύλου δὲν ἦτο μικροτέρα τῶν 0,60 μ.

2. Οἱ νεώτεροι κέραμοι, οἱ τοῦ ναοῦ δηλονότι, καλυπτῆρες, στρωτῆρες καὶ ὀρθοκέραμοι ἢ ἡγεμόνες κεραμίδες εἶνε κατὰ τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα, τὴν κατασκευὴν παντάπασι διάφοροι τῶν ἀνωτέρω.

Οἱ καλυπτῆρες φυλάττουσι τὸ αὐτὸ σχεδὸν στεγοειδὲς σχῆμα, ἀλλ' εἶνε πολὺ στενώτεροι καὶ ἐπιμηκέστεροι καὶ λεπτότεροι. Μῆκος ἔχουσι 0,58 μ., πλάτος δὲ 0,20. Προεξοχὰς γλωσσοειδεῖς δὲν ἔχουσι, διότι ἐπικαθήμενοι ἀλλήλων στηρίζονται ἐπαρκῶς ἐπὶ τοῦ στρωτῆρος, καθ' ὃν τρόπον δεικνύει τὸ ἐν σχήματι 7 τεμάχιον· ἡ τριγωνοειδὴς ἐγκοπὴ ἐφηρμόζετο εἰς τὰς ἀκμὰς τῶν στρωτήρων καὶ συνεκράτει ἀσφαλῶς τὸν καλυπτῆρα. Τὸ ἐκ τῆς ἐπιτοπίας κεραμίτιδος γῆς κατεσκευασμένον σῶμα τῆς κεραμίδος φέρει στρῶμα ἄλλου καθαρωτέρου λευκοκιτρίνου πηλοῦ, ὅπερ εἶνε ἀχωρίστως συγκεκολλημένον ἐπ' ἐκείνου καὶ φέρει μέλανα ἢ καστανὸν ἀνεξίτηλον χρωματισμόν.

Οἱ στρωτῆρες (σχ. 8), τοῦ αὐτοῦ ἐννοεῖται μήκους, πλάτους δὲ 0, 51 μ., εἶνε ἐπίπεδοι, ὁμαλοὶ μὲ ὀλίγον κυρτουμένας πρὸς τὰ ἄνω τὰς πλαγίας ἀκμάς, ἐφ' ὧν ἔβαινον οἱ καλυπτῆρες. Ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἔχουσι γλωσσίδας, ἴσας τὸ πλάτος, ἵνα ἐφαρμόζωνται εἰς ἀλλήλους καὶ ἐμποδίζωσι τὴν διαρροὴν τοῦ ὕδατος. Ἡ ἐπίχρισις καὶ ὁ χρωματισμὸς εἶνε ὁ αὐτός.

Πάντες οἱ ἄκροι καλυπτῆρες καὶ στρωτῆρες τοῦ καταχύτου ἐκοσμοῦντο διὰ προσώπων γυναικῶν, ἀνδρῶν, Σειληνῶν.

Τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶνε ἔκτυπα ἐπὶ τῆς ὀρθῆς πλακός, ἥτις ἀποτελεῖ τοῦ καλυπτῆρος ἢ στρωτῆρος τὴν πρόσοψιν, εἶνε τετραγωνικὴ τὸ σχῆμα καὶ ὑπερέχει κατά τι τὴν κεραμίδα, ἀποκρύπτουσα αὐτήν· ἐνῷ τῶν ἀνωτέρω ἀρχαιοτέρων κεραμίδων ἡ κατὰ τὴν πρόσοψιν πλὰξ φυλάττει, ὡς εἴδομεν, ἄνωθεν τὸ αὐτὸ στεγοειδὲς τοῦ καλυπτῆρος σχῆμα.

Ὁ καλυπτὴρ ἢ ὁ στρωτὴρ μετὰ τῆς πλακὸς καὶ ἀμόρφου τινὸς πυρῆνος τῆς κεφαλῆς εἶνε εἰς ἓν σῶμα συμπεπλασμένος ἐκ τῆς αὐτῆς ἐρυθρᾶς κεραμίτιδος γῆς. Κατόπιν δὲ εἶνε ἐπιτεθειμένον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παχὺ στρῶμα καθαροῦ λευκοκιτρίνου πηλοῦ κεραμικοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διὰ πιέσεως τῆς μήτρας ἐσχηματίσθη ἡ μορφὴ τελείως. Ἀκολούθως ὁ τεχνίτης διὰ τοῦ οἰκείου ὀργάνου διέπλαττε καὶ διέκρινε διὰ λεπτοτέρας ἐπεξεργασίας τὰς μορφάς.

Οἱ καλυπτῆρες ἀνεξαιρέτως φέρουσι γυναικείας μορφάς, οἱ δὲ στρωτῆρες ἀνδρῶν ἢ Σειληνῶν. Τῶν μὲν Σειληνῶν ὑδρορρόην ἀποτελεῖ τὸ χαῖνον στόμα, τῶν δὲ ἀνδρῶν ὀπὴ ὄπισθεν τοῦ πώγωνος κατὰ τὸν λαιμόν. Λεοντοκεφαλὴ ὑδρορρόη μία μόνη εὑρέθη, ἴσως τυχαίως· ἀλλ' ὡς φαίνεται, λεοντοκεφαλαὶ ὑδρορρόαι, ἐὰν ὅλως ὑπῆρχον, ἦσαν τοποθετημέναι μόνον εἰς τὰς γωνίας. Διότι δύ-

σκολον εἶνε νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἀνεμιγνύοντο καὶ αὗται μεταξὺ τῶν κεφαλῶν τῶν Σειληνῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ἀλλὰ καὶ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν ἡ ποικιλία δὲν πιστεύω ὅτι ἦτο αὐθαίρετος. Θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι γυναικεῖαι καὶ ἀνδρῶν κεφαλαὶ ἐναλλὰξ διεδέχοντο ἀλλήλας ὡς προσόψεις στρωτήρων καὶ καλυπτήρων· ἀλλὰ πῶς ἦσαν τοποθετημένοι τότε οἱ Σειληνοί; Ἴσως ἡ ὅλη παράστασις τῶν ποικίλων τούτων προσώπων ἀπετέλει θίασον ἢ ὅμιλον νυμφῶν καὶ θεῶν. Δύο τῶν ἀνδρικῶν κεφαλῶν (σχ. 4) εἶνε πωγωνοφόροι καί, ἂν περὶ τῆς μιᾶς ὑπόνοιαν μόνον δύναμαι νὰ ἐκφράσω ὅτι παριστάνει ἴσως τὸν Δία [1], ἂν καί, ὅσον γνωρίζω, οὐχὶ γνωστοῦ τινος τύπου, ἡ ἄλλη ὅμως γεννᾷ ἀμέσως τὴν ἰδέαν ὅτι εἶνε ὁ Διόνυσος. Ἔχει τι τὸ ἡδονικὸν ἐν τῷ μειδιάματι ἡ κεφαλὴ αὕτη, ἥτις πλαγίως φαίνεται προσβλέπουσα μετά τινος εὐαρεσκείας — τὰ μελανῶς χρωματισμένα τοῦ προσώπου μέρη καθιστῶσιν εὐκρινεστέραν τῆς κεφαλῆς ταύτης τὴν ἔκφρασιν, διότι σώζουσι καλῶς τὸν χρωματισμόν —, ἐνῷ ἡ ἑτέρα διὰ τοῦ πρὸς τὰ κάτω νεύοντος βλέμματος καὶ τῶν ῥυτίδων τοῦ μετώπου προσλαμβάνει πολὺ σοβαρὸν χαρακτῆρα. Ἂν ἡ εἰκασία αὕτη ἔχει τινὰ ὑπόστασιν, τότε ἐννοοῦμεν καὶ τὴν παρουσίαν τῶν Σειληνῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν συνήθων λεοντοκεφαλῶν.

Σχ. 7. Καλυπτὴρ τοῦ ναοῦ.

Ἐν τούτοις ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι καὶ ἡ εἰκασία αὕτη δὲν ἐξηγεῖ καλλίτερον τὴν σημασίαν τῶν λοιπῶν ἀνδρικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα οὐδὲν χαρακτηριστικὸν ἰδιαίτερον διακρίνει ἀτομικῶς ἀπ' ἀλλήλων. Ἐμφαίνουσιν ἆρά γε θεοὺς ἢ ἀνθρώπους καὶ πρόσωπα ὡρισμενα ἢ ἀόριστα — τύπους καλλιτεχνικοὺς ἰσχύσαντας κατα τὴν ἐποχήν των, οὓς ὁ τεχνίτηςπαρέλαβεν ἁπλῶς ὡς κοσμητικὰς μορφάς;

Τόσον μόνον ἐν τῷ παρόντι εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ποικιλία αὕτη καὶ ἡ κατά τινα λόγον μᾶλλον, ὅπως κλίνω νὰ ὑποθέσω, διάταξις τῶν παραστάσεων, ἀποτελεῖ λίαν οὐσιώδη διαφορὰν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἀναλόγων κοσμημάτων τοῦ καταχύτου τῶν ναῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἐτρουρίας. Τὸ κυριώτατον, μυριάκις ἐπαναλαμβανόμενον πρόσωπον ἐν τούτοις εἶνε τὸ Γοργόνειον ἐν τῷ κέντρῳ κογχοειδοῦς πλαισίου συγκυρτου-

[1] Κεφαλὴ Διὸς πιθανώτατα, ἀποτελοῦσα τὸ προσωπεῖον ὀρθοκεράμου, σημειοῦται καὶ μεταξὺ τῶν πηλίνων τῆς Πομπηΐας ἴδε Die Terrakotten von Pompeji, von Herm. v. Rohden, ἐν Στουττγάρτῃ 1880 πίν. XI, 2.

μένου καὶ δι' ἀνθεμίων ἢ τῶν τοιούτων διακεκοσμημένου[1]· ὑπάρχουσι καὶ γυναικεῖαι κεφαλαὶ ὡς κοσμήματα προφανῶς ἁπλᾶ ἀντὶ τοῦ Γοργονείου ἢ ἄλλαι ὀρθαὶ μορφαί, ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς Conca[2] παρατηρεῖται καὶ πολὺ πλουσιωτέρα κοσμητικὴ ἀρχή, ἡ διὰ μεγάλων συμπλεγμάτων Σειληνῶν καὶ Νυμφῶν.

Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ποικιλίαι τῶν προσώπων ἐκείνων φαίνονται ὡς καθαρῶς κοσμητικοὶ τύποι, ἄνευ συγκεκριμένης ἐννοίας, οἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπετέλουν σειρὰν ὁλόκληρον ὁμοιόμορφον, ἐνῷ αἱ τοῦ Θέρμου κεφαλαὶ φαίνονται ὡς χαρακτηριστικαὶ παραστάσεις προσώπων ὡρισμένων, παριστανόντων τρόπον τινὰ ζωοφόρον ὁλόκληρον. Πραγματικῶς δὲ σειρὰν συνεχῆ, ἐντελῶς ἀδιάκοπον ἀπετέλουν οἱ πρὸς ἀλλήλους δι' ἁρμογῶν καλῶς συναπτόμενοι οὗτοι ἄκροι καλυπτῆρες καὶ στρωτῆρες, μεγαλοπρεπῶς ἅμα καὶ σοβαρῶς προβάλλοντες ἐπὶ τοῦ μετώπου τὰς μορφάς των καὶ ὡς ἄλλη ζωοφόρος περιστέφοντες τὸν ναὸν ὁλόκληρον.

Τὸ μέγεθος τῶν μὲν γυναικείων κεφαλῶν εἶνε ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ μετώπου μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ ἀνθερεῶνος περίπου 0,9 μ., τῶν δὲ ἀνδρῶν περίπου 0,13.

Ὅτι πᾶσαι ἦσαν χρωματισμέναι, εἶνε ἀναμφίβολον, ὡς δηλοῦσι πάμπολλα τῶν χρωμάτων ἴχνη. Καὶ αἱ μὲν γυναικεῖαι τὸ πρόσωπον ἔχουσιν ἐπαληλιμμένον λευκόν, ἐνῷ αἱ ὀφρύες, ἡ κόμη, ἡ ἶρις καὶ ὁ κύκλος τῆς κόρης τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε καστανόχροα· αἱ δὲ ἀνδρικαὶ καὶ αἱ τῶν Σειληνῶν κατὰ τοῦτο μὲν εἶνε ὅμοιαι, τὸ δὲ πρόσωπον ἔχουσιν ἐρυθρόν. Τῆς ἐν πίνακι 11, 5 γυναικείας κεφαλῆς τὰ χείλη σώζουσι χρωματισμὸν ἐρυθρόν, βεβαίως δὲ καὶ ἄλλα μέρη τοῦ προσώπου ἐδηλοῦντο καλλίτερον διὰ χρώματος ἰδιαιτέρου.

Κατὰ ταύτην τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν οὐσιώδης εἶνε ἡ διαφορὰ τῶν κεφαλῶν τοῦ Θέρμου πρὸς τὴν ἐκ Βοιωτίας προερχομένην, κορινθιακῆς ὡς ὑπετέθη τέχνης, ἣν περιγράφει ὁ E. Pottier ἐν Monuments Piot ἐν τόμῳ VI 1899 σελ. 133-142 πίνακι XII. Ἡ κεφαλὴ αὕτη εἶνε Σφιγγός, ἐπιτυμβίου πιθανῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ Σφίγξ, τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Θέρμου εἶνε ὁμοία πρὸς αὐτήν, ὥστε κατὰ τοῦτο ἀμφότεραι ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς διαφόρου ἑκατέρων τεχνοτροπίας, ἡ βοιωτικὴ κεφαλή, ἥτις ἐνθυμίζει ἄριστα ἔργα τῆς ἀρχῆς τοῦ ε' αἰῶνος, ἀντὶ τῆς λευκῆς χροιᾶς τῶν θερμιακῶν φέρει κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὠχρᾶς κορινθιακῆς κεραμίτιδος γῆς, ἥτις ἀποτελεῖ ἀμφοτέρων τὸ κατ' ἐπιφάνειαν στρῶμα, ἐπίχρωσίν τινα διαφανῆ καὶ στιλπνήν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν γάνωσιν τῶν γυμνῶν μερῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, ἥτις ἔδιδε ζωὴν εἰς τὰς σάρκας διὰ λάμψεως ἡσύχου καὶ γλυκείας, ἀναπολούσης τοῦ δέρματος τὴν στιλπνότητα. Ἂν ἦτο τοῦτο συνήθεια τῆς τέχνης, ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τῆς ὁποίας ἐξῆλθον αἱ ἐν Θέρμῳ κεφαλαί, βεβαίως θὰ ἐφηρμόζετο καὶ εἰς αὐτάς· διότι καὶ πρὸς ἀντοχὴν κατὰ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων ἦτο ἁρμοδιώτατον τοῦτο τὸ μέσον τῆς γανώσεως τῶν κεράμων. Ἀλλ' ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις εἰς ἑκάτερον τῶν τρόπων τούτων ἦτο, ὡς φαίνεται, κατ' ἀρχὴν πάντῃ διάφορος. Αἱ λευκαὶ γυναικεῖαι τοῦ Θέρμου μορφαὶ καὶ αἱ ἐρυθραὶ τῶν ἀνδρῶν ἀντιστοιχοῦσιν ἔτι πρὸς τοὺς τρόπους ἐκείνους, οὓς βλέπομεν ἐφηρμοσμένους κατὰ τὴν περίοδον τῆς παραγωγῆς τῶν μεγάλων κορινθιακῶν ἀγγείων[1], ἐνῷ ἡ βοιωτικὴ δεικνύει συνηθείας ἄλλας, νεωτέρας. Ἴσως καὶ ἡ ἐκ Κορίνθου προέλευσις αὐτῆς δύναται ἕνεκα τούτου νὰ διαμφισβητηθῇ, καθόσον μάλιστα καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ διαδήματος δεικνύει ἰωνικὸν τρόπον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Pottier. Τοὐναντίον αἱ θερμιακαὶ κεφαλαί, διαφέρουσαι ἤδη κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, εἶνε βεβαίως καὶ κατὰ τὸν τύπον ξέναι ὅλως διόλου πρὸς τὴν ἰωνικὴν τέχνην, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Πᾶσαι αἱ γυναικεῖαι κεφαλαὶ φέρουσι πόλον,

[1] Τοιαύτην πολύχρωμον διακόσμησιν μετὰ προσωπείου γυναικὸς ἐν μέσῳ δεικνύει π. χ. ὁ ὀρθοκέραμος, ὃν ἐδημοσίευσεν ὁ Adler ἐν Archäologische Zeitung 1871 σελ. 1 ἑ. πίν. 41. Πλουσιωτάτη τοιούτων κεράμων συλλογὴ εἶνε ἡ ἐν Καπύῃ ἐν τῷ museo Campano, ἧς τὸν κατάλογον ἐκδίδει ὅσον οὔπω ὁ ἐν Νεαπόλει καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας G. Patroni. Καὶ ἐν museo Gregoriano ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ ἐν museo industriale ἐν Ρώμῃ, ὡς καὶ ἐν Παρισίοις ἐν τῇ ἀγγειοθήκῃ τοῦ Λούβρου ὑπάρχουσιν οὐχὶ ὀλίγα δείγματα ὀρθοκεράμων ἢ ἀκρωτηρίων ὁμοίων. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων παραδηλητέον: Campana, Antiche opere in plastica, ἐν Ρώμῃ 1851.— Minervini, Le terrecotte del museo Campano, ἐν Νεαπόλει 1880 (ἀσυμπλήρωτον). Πρβλ. Furtwängler, Meisterwerke σελ. 250 ἑ.

[2] Ἴδε Notizie degli scavi anno 1896 σελ. 23 ἑ. Di un antico tempio scoperto presso le Ferriere nella tenuta di Conca κτλ. Πρβλ. αὐτόθι σελ. 28 fig. 12 πρὸς Furtwängler, Meisterwerke σελ. 251 fig. 32. — (Τὰ εὑρήματα ἐν Ρώμῃ ἐν museo del Papa Giulio)

[1] Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 186 σημ. 1. Pottier, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 446.

ὃν διακρίνει ὀδοντωτὸν κόσμημα, εἶδος ἐπάλξεων τείχους, ἐναλλὰξ ἐρυθρὸν καὶ καστανόν. Δύο χρωματισταὶ ζῶναι, ἐρυθρὰ καὶ μέλαινα, δηλοῦσι καὶ τὸν χιτῶνα ὑπὸ τὸν λαιμόν. Ἐρυθρὰ εἶνε καὶ ἡ περὶ τὴν κόμην ταινία. Αἱ ἀνδρικαὶ κεφαλαὶ εἶνε πᾶσαι γυμναί, ἡ δὲ κόμη εἶνε περιδεδεμένη διὰ ταινίας. Καὶ εἰς πάσας μὲν ταύτας ἀπολήγει ἡ κόμη ἔμπροσθεν ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ κατὰ τοὺς κροτάφους εἰς σπειροειδεῖς ἤτοι κοχλιοειδεῖς πλοκαμίσκους· ἀλλ' ὄπισθεν τῆς ταινίας κατὰ τὸ κρανίον εἰς ἄλλας μὲν διακρίνονται βραχεῖς παχεῖς βόστρυχοι, εἰς ἄλλας δὲ ἡ κόμη φαίνεται ὡς ἐπιμελῶς κτενισμένη, κατὰ τρίχας δὲ διακρίνονται οἱ λεπτοὶ βόστρυχοι.

Κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν πᾶσαι εἶνε ἢ ἀρχαϊκαὶ ἢ τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν γυναικείων εἶνε σχεδὸν ὁμοιόμορφον ἀρχαϊκόν· ἡ κόμη αὐτῶν ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου εἶνε ὀδοντωτῶς διατεταγμένη, ἑκατέρωθεν δὲ κατέρχεται εἰς τρεῖς χονδρὰς πλεξίδας κυματοειδεῖς, αἵτινες περὶ τὸ ἄκρον εἶνε δεδεμέναι διὰ ταινίας λεπτῆς, τρόπον τινὰ μικρὸν θύσανον ἐνταῦθα σχηματίζουσαι. Ἄλλαι τινές, ὧν τρεῖς καὶ κάλλιστα διατηροῦνται, δεικνύουσι τὸν τύπον τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Σχ. 8. Στρωτὴρ τοῦ ναοῦ.

Ἡ κόμη διαχωρίζεται κατὰ βοστρύχους κυματοειδεῖς ὑπὲρ τὸ μέτωπον ἑκατέρωθεν τῆς χωρίστρας καὶ ὁμοίως κατὰ βοστρύχους ἑκατέρωθεν παρὰ τὸν λαιμὸν κατέρχεται. Ἡ ἐν πίνακι 11, 3 ἀνακαλεῖ ἀσθενῶς τὸν τύπον τῆς ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπ' ἀρ. 686 ἔξω πλέον τοῦ κύκλου τῶν ἀρχαϊκῶν Ἀθηναίας, εἰ καὶ μόνον κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ στόματος καὶ τοὺς ὀφθαλμούς[1]. Αἱ δύο ἄλλαι ὑπ' ἀριθμὸν 1-2 ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ὡραῖοι τύποι τοῦ πέμπτου αἰῶνος, δεικνύουσι περίεργον ἀνδρῶδες καὶ θρασύ πως ἦθος· ἡ προαναφερθεῖσα τρίτη δεικνύει αὐστηρὸν καὶ σκυθρωπὸν χαρακτῆρα. Πόσον τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἔκφρασιν ἐζωογόνει ὁ χρωματισμός, εἶνε εὔκολον νὰ φαντασθῶμεν. Αἱ δύο ἐν πίνακι 11, 5-6 ἀπεικονιζόμεναι ἀνδρῶν κεφαλαὶ ἀνακαλοῦσί πως τὸν αἰγινητικὸν λεγόμενον τύπον. Ὁ πώγων, ὅστις πλαστικῶς δηλοῦται κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον διὰ πλατείας ζώνης ὡς παραγναθίδος, ἐχαρακτηρίζετο βεβαίως σαφέστερον διὰ τοῦ χρώματος. Αἱ δύο ἄλλαι ἀνδρικαὶ κεφαλαί, αἵτινες ἀπεικονίζονται ἐν σχήματι 4, εἶνε νεώτεραι τούτων· ὁ καθειμένος

[1] Ἴδε ἀπεικόνισιν τοῦ ἀττικοῦ τούτου ἔργου ἐν Ρωμαΐδου, Μουσεῖα τῶν Ἀθηνῶν πίν. XIV.

πώγων δηλοῦται πλαστικῶς κατὰ φυσικὸν τρόπον καὶ φέρει μέλανα ἢ καστανὸν χρωματισμόν.

Ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ γενικοῦ τούτου χαρακτηρισμοῦ εἶνε δυνατόν, νομίζομεν, νὰ προβῶμεν εἰς ἀκριβέστερον ὁρισμὸν τῶν πλείστων ἐκ τῶν γυναικείων καὶ ἀνδρικῶν τούτων τύπων.

Ἐν πρώτοις οὐδαμῶς ἀμφίβολον εἶνε, ὅτι οἱ γυναικεῖοι ἀρχαϊκοὶ τύποι οὐδὲν κοινὸν γνώρισμα ἔχουσι πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ κρατήσαντας ἐν ταῖς πηλίναις ὀρθοκεράμων κεφαλαῖς. Παρὰ τὸν κοινὸν ἀρχαϊσμόν, εἰς τὰς τοῦ Θέρμου καὶ τῆς Conca γυναικείας μορφὰς ἡ μεγάλη τῶν δύο τύπων διαφορὰ καθίσταται προφανής, ἐὰν μίαν οἱανδήποτε τῶν θερμιακῶν παραβάλωμεν π. χ. πρὸς τὴν ἐν σελίδι 37 fig. 10 τῆς μνημονευθείσης πραγματείας ἐν Notizie ἀπεικονιζομένην. (Αἱ ἀνδρικαὶ τοῦ Θέρμου δὲν ἀνήκουσιν ἐν γένει εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν ἀρχαϊκῶν). Ὁ ἰωνικὸς γυναικεῖος τύπος τῆς Conca μὲ τοὺς λοξοὺς ὀφθαλμούς, τὸ πρὸς μειδίαμα τὰς γωνίας ἀνυψοῦν στόμα, τὸ ὀξὺ πρόσωπον, τὸν στενὸν ἀνθερεῶνα εἶνε ἀκριβῶς ὁ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὸν θερμιακὸν μὲ τοὺς κανονικωτέρους ὀφθαλμούς, τὸ παχύχειλον εὐθὺ μᾶλλον στόμα, τὸ στρογγύλον πρόσωπον, τὸν ἰσχυρὸν ἀνθερεῶνα. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀττικοῦ ἀφίσταται οὗτος ὁμοίως παντελῶς καὶ ἐνῷ ἡ μνημονευθεῖσα τῆς Conca κεφαλὴ ἀνακαλεῖ πιστὸν τὸν τύπον τῆς μαρμαρίνης γιγαντομάχου Ἀθηνᾶς τοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τοῦ Πεισιστράτου, αἱ θερμιακαί, ἐν ἀντιθέσει ἀκριβῶς πρὸς ταύτην ὡς καὶ πρὸς πάντα τὰ προϊόντα τῆς ἰωνικῆς ἐν Ἀθήναις τέχνης, ἀνάγουσιν ἡμᾶς εἰς πρότυπα οὐχὶ βεβαίως ἄλλα ἢ πελοποννησιακά.

Καὶ ἡ ὡραιοτέρου τύπου ἐν πίνακι 11, 3 κεφαλὴ κατὰ τοῦτο μόνον ἀνακαλεῖ τὸν τύπον τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει κεφαλῆς ὑπ' ἀρ. 686, καθ' ὅ,τι καὶ αὕτη ἀνάγει ἡμᾶς εἰς καθαρῶς πελοποννησιακὰς ἐπιδράσεις. Ἀλλὸ κυρίως εἰπεῖν οὐδεμίαν πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰν δεικνύει κατὰ τὸ σκυθρωπὸν καὶ βαρὺ πρόσωπον, τὸν στρογγύλον αὐτοῦ σχηματισμόν, τὸν ἰσχυρὸν ἀνθερεῶνα. Ἂν ζητήσωμεν νὰ παραβάλωμεν αὐτὴν πρὸς γνωστόν τινα τύπον, τότε κατὰ τὸν τεχνικὸν τρόπον θὰ καταφύγωμεν πρὸς ἔργον αὖθις καθαρῶς πελοποννησιακόν. Πελοποννησιακοῦ χαλκοῦ τοῦ ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου[1] ἡ κεφαλὴ ἔχει τὸν τύπον ἀκριβῶς τῆς ἐν λόγῳ τοῦ Θέρμου.

Ἡ ἀνδρικὴ δὲ ἐν πίνακι 11, 6, ἥτις γενικῶς μόνον παρέχει τι τὸ ἀντίστοιχον πρὸς τὸν αἰγινητικὸν λεγόμενον τύπον, φέρει ὁμοίως πολὺ προδηλότερον τὸν πελοποννησιακὸν χαρακτῆρα. Τὸ ἀνδρικὸν πρόσωπον τοῦ ἐκ Σπάρτης ἀναγλύφου τοῦ ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου[2] εἶνε κατὰ μίαν μόνον βαθμῖδα προγενέστερον τῆς τοῦ Θέρμου κεφαλῆς, ἀλλὰ τὰ γνωρίσματα πάντα τῆς μορφῆς συγχωνεύονται εἰς τὸν αὐτὸν τύπον.

Τῆς κορινθιακῆς τέχνης ἡ ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Θέρμου ἄμεσος ἐπίδρασις δὲν χρήζει ἄλλων τεκμηρίων. Καὶ εἶνε ὄχι ἀμφίβολα τῆς τέχνης ταύτης, νομίζομεν, δείγματα ὅσα ὁ Θέρμος παρέχει.

Οὐδεὶς τύπος προσώπου νεώτερος τῶν εἰρημένων εὑρέθη. Ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἀνευρεθέντων ἄκρων καλυπτήρων καὶ στρωτήρων δὲν πιστεύω ὅτι τοῦτο εἶνε σύμπτωσις, ὑποθέτω ὅτι ὁ ναὸς κατὰ τὴν καταστροφήν του διετήρει οὐσιωδῶς τὸν αὐτὸν ἀπαραλλάκτως χαρακτῆρα, ὃν εἶχε κατὰ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Καὶ αὐτοὶ οἱ τύποι τῶν προσώπων, οἵτινες εἶνε νεώτεροι τῶν περὶ τὸ 500 πρὸ Χριστοῦ ἀρχαϊκῶν, ἀνεπλήρωσαν ὡς φαίνεται παλαιοτέρους φθαρέντας ἢ διά τινα λόγον ἀντικατασταθέντας κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατόπιν τὰ εὑρήματα τοὐλάχιστον δὲν βοηθοῦσιν ἡμᾶς ἵνα βεβαιώσωμεν γενομένας ἀντικαταστάσεις κεραμίδων. Ὅτι δὲ καὶ ἐν Θέρμῳ κατὰ τὸν τρίτον τοὐλάχιστον αἰῶνα ἡ κεραμουργία ἦτο ὅλως διάφορος τῆς ἀρχαιοτέρας ταύτης κατά τε τὸ σχῆμα τῶν στεγαστήρων κεράμων καὶ κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν, ἐβεβαιώθην ἐκ τῶν εὑρημάτων τῆς στοᾶς καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐποχῆς ταύτης κτιρίων. Οἱ καλυπτῆρες αὐτῶν εἶνε σχήματος ἡμικυλινδρικοῦ καὶ ἐκ κοινοῦ πηλοῦ ἄνευ ἐπιχρίσματος καὶ χρωματισμοῦ, ἐντελῶς σχεδὸν ὅμοιοι πρὸς τοὺς σημερινοὺς κοινοτάτους. Ὑποψία ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ, ὅτι ὁ ναὸς ἤδη κατὰ

[1] Ἀπεικονίζεται ἐν Mittheilungen τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου III, 1878, σελ. 14 ἑ. πίν. 1 ἡ ἐν μέσῳ μορφή.

[2] Die antiken Kunstwerke in Sparta und Umgebung beschrieben von A. Dressel und A. Milchhoefer ἐν Mittheilungen τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμαν. ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου II, 1877, σελ. 293 ἑ, ἰδίως σελ. 303 ἑ, 446 ἑ, πίν. XXI κατ' ἐνώπιον ἀπεικόνισις.

τὸν πέμπτον αἰῶνα ἐξέλιπε, μόνον ἐπειδὴ τοῦ πηλίνου αὐτοῦ διακόσμου δὲν ὑπάρχει ἴχνος νεώτερον τοῦ χρόνου τούτου. Ὅτι ὑφίστατο κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, τεκμηριοῖ ἡ μνημονευθεῖσα ἐν τῷ ναῷ ἀνακειμένη χαλκῆ στήλη, ἧς ἡ ὀπισθόγραφος ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε προγενεστέρα τῶν μέσων τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Ἀκρωτήρια. Ἓν μόνον ἀκρωτήριον, ἐξάπαντος γωνιαῖον, εὑρέθη. Τοῦτο εἶνε σφίγξ, ἧς ἡ κεφαλὴ μόνον δὲν ἐσώθη, ἀλλ᾽ ἥτις ἦτο βεβαίως ὡς μία τις τῶν λοιπῶν ἀρχαϊκῶν, ὡς δηλοῦσι τὰ σωθέντα μέρη τῆς ἑκατέρωθεν καταπιπτούσης κόμης. Εὑρέθη ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν βορειανατολικὴν τοῦ ναοῦ γωνίαν. Ὁ πυρὴν καὶ ταύτης σύγκειται ἐκ τῆς ἐπιχωρίας κεραμίτιδος γῆς, παχὺ δὲ ὁμοίως στρῶμα τοῦ λευκοκιτρίνου καθαροῦ πηλοῦ ἐπικάθηται αὐτοῦ. Τὸ γυναικεῖον αὐτῆς στῆθος μεταξὺ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν μαστῶν δεικνύει ποικίλον χρωματισμόν. Ποικίλος εἶνε καὶ ὁ χρωματισμὸς τῶν πτερύγων, μέλανος καὶ βαθέος ἰώδους.

Λείψανα ἐπενδύσεων. Ἀνθέμια. Γεῖσα. Σῖμαι. Ἐλάχιστα μόνον τεμάχια κορωνίδων τῶν πηλίνων ἐπενδύσεων τοῦ ναοῦ εὑρέθησαν. Τὰ χρωματιστὰ αὐτῶν κοσμήματα εἶνε μαίανδροι καὶ ἀνθέμια. Ἐκ τῆς κορυφαίας προέρχονται ἀνθέμιά

Σχ. 9. Γοργόνειον, σίμη.

τινα, ὁποῖα τὰ ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν Γελώων[1]. Τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖ ὁ λευκοκίτρινος καθαρὸς πηλός, διὰ κανόνος δὲ καὶ διαβήτου εἶνε περιχάρακτα ἑκατέρωθεν τὰ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου, τῶν ὁποίων τὸ χρῶμα εἶνε ἐναλλὰξ ἐρυθρὸν καὶ μέλαν. Ἄλλο ἀνθέμιον φέρει ὀπὴν εἰς τὸ μέσον, ἄρα ἦτο καθηλωμένον εἰς κεφαλὴν δοκοῦ. Τὸ εὑρεθὲν μέγα τεμάχιον γείσου φέρει κυμάτιον μέλαν ἢ καστανόχρουν. Ἡ σίμη φέρει ἀντικρυστὰ ἀνθέμιον καὶ λωτοῦ κάλυκα χρωματιστόν. Ἡ δὲ ἐν σχήματι 9 σίμη καὶ ὁ παρακείμενος τῆς ὑδρορρόης σωλὴν εὑρέθη μετὰ πολλῶν ὁμοίων ἐν τῷ μνημονευθέντι ὕπερθεν τοῦ ναοῦ κτιρίῳ. Ἡ προσθία αὐτῆς ἐπιφάνεια φέρει δικτυωτὸν πλέγμα. Καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι τεμάχιον τοῦ Γοργονείου εὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ· εἶνε ἐρυθρῶς χρωματισμένον. Ἐκ τοῦ κτιρίου τούτου προέρχεται καὶ ἀκρωτήριον, ἀνῆκον πάντως εἰς τὸ ἄκρον τῆς κορυφαίας, φέρον δὲ ζωγραφιστόν, οὐχὶ ἔκτυπον ἀνθέμιον.

Ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα πήλινα. Μεταξὺ τῶν κεραμίδων τῆς στέγης τοῦ ναοῦ εὑρέθησαν καὶ τεμάχια ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων πη-

[1] Ἀπεικονίζονται ἐν Olympia, Tafelband II, 2te Hälfte πίν. 116 ἀρ. 2. Πρβ. Jahreshefte öst. arch. Inst. II σ. 37 fig. 40.

λίνων. Μία κεφαλὴ γυναικεία εἶνε ἐξ ἀναγλύφου ἐξέχοντος, σχεδὸν στρογγύλου. Ἄλλο τεμάχιον εἶνε πτέρυξ πτερυγοφόρου μορφῆς. Τρίτον δεικνύει χεῖρα ἀνάγλυφον τεταμένην. Ἄλλα τεμάχια εἶνε ἐκ τοῦ ἱματίου μορφῆς τινος. Τελευταῖον σημειώσεως ἄξιον εἶνε ποῦς ἵππου καὶ τεμάχιον τῆς κνήμης αὐτοῦ. Ἂν ταῦτα ἀνῆκον εἰς τὰ ἀετώματα τοῦ ναοῦ ἢ εἰς ἀγάλματα καὶ ἀναθήματα ἀνακείμενα ἐν αὐτῷ, εἶνε ἄδηλον.

Μῆτραι. Καὶ μῆτραί τινες εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν λοιπῶν τοῦ ναοῦ λειψάνων τινὲς μὲν τῶν μορφῶν τῶν ἐκτύπων Σειληνῶν τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων, μία δὲ ἀναγλύφου κεφαλῆς καλλίστου τύπου καὶ ἄλλη ἀνθεμίου, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἂν πήλινα τῆς τέχνης ἀντικείμενα ἀλλαχόθεν εἰσήγοντο, τὰ πολλὰ ὅμως ἐπλάσσοντο ἐπὶ τόπου διὰ τῶν κοινῶν, ὡς φαίνεται, καταστάντων τύπων, οἱαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αὐτῶν πατρίς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ.

Περίχωρος Θέρμου.

Ἐξεδόθη τῇ 1 Νοεμβρίου 1900.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

1

3

2

1. ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΡΕΤΡΙΑΣ. — 2-3. ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΛΑΡΙΣΗΣ

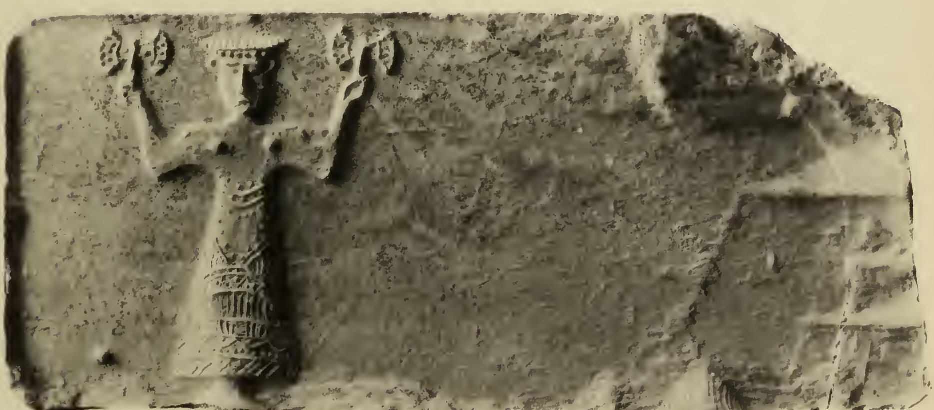
(Πινακις Α′)

ΜΗΤΡΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΕΚ ΣΙΤΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

(Πινακις Β′)

ΜΗΤΡΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΕΚ ΣΙΤΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

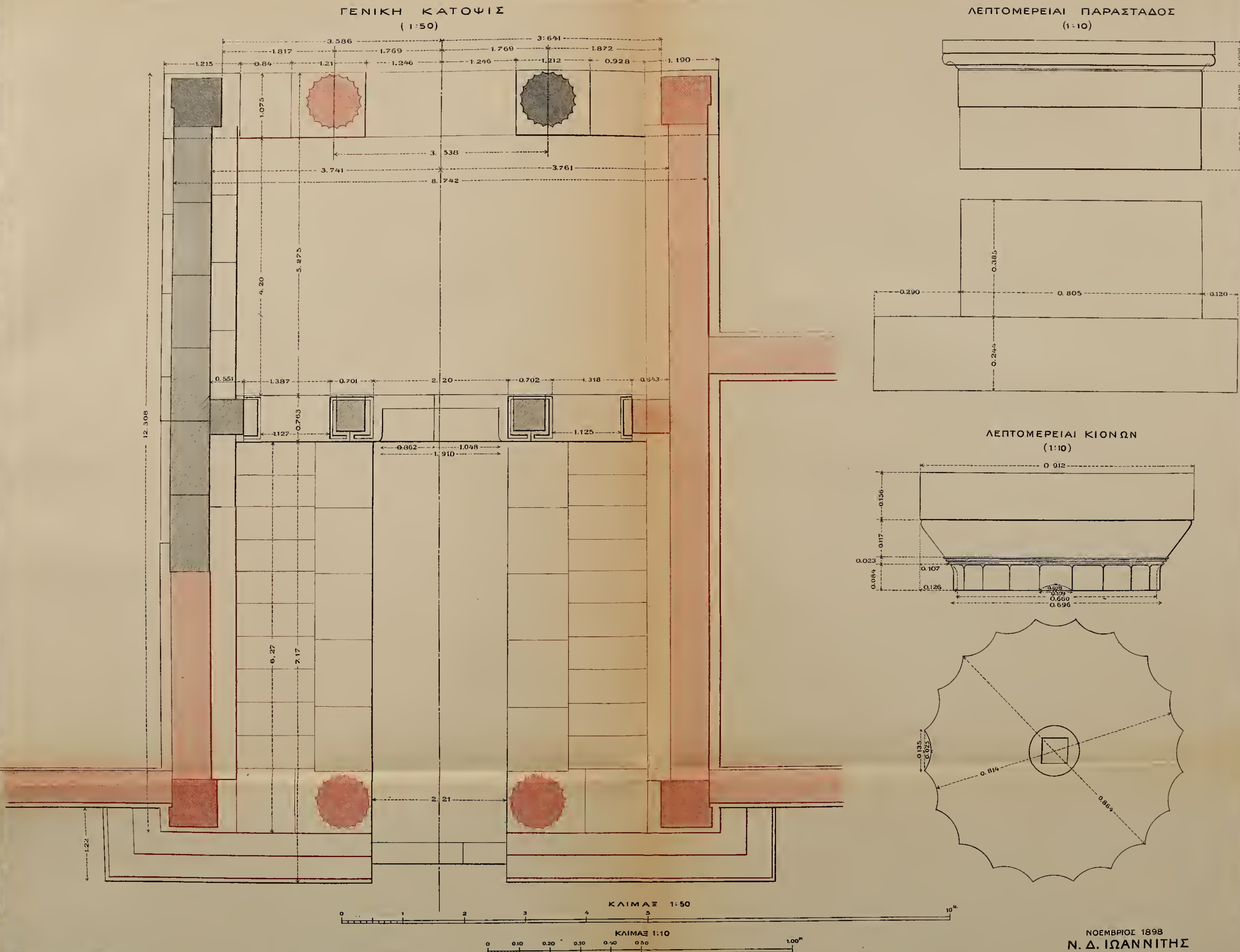
ΚΕΦΑΛΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

ΝΑΟΣ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩΙ

ΙΕΡΟΝ
ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩ

ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

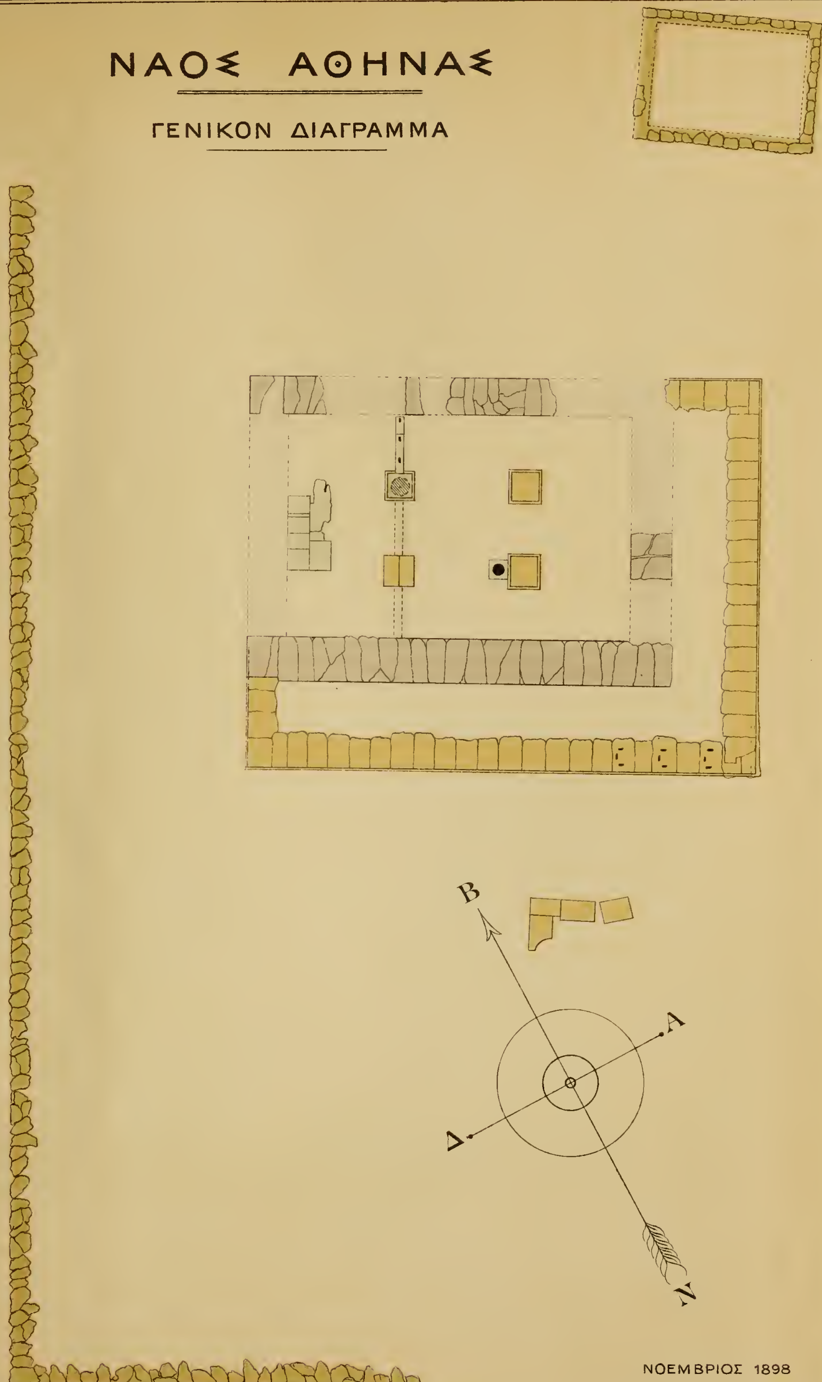

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1898
Ν. Δ. ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΛΙΘΟΓΡ. Γ. ΚΟΛΜΑΝ ΑΘΗΝΑΙ

ΝΑΟΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΓΕΝΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

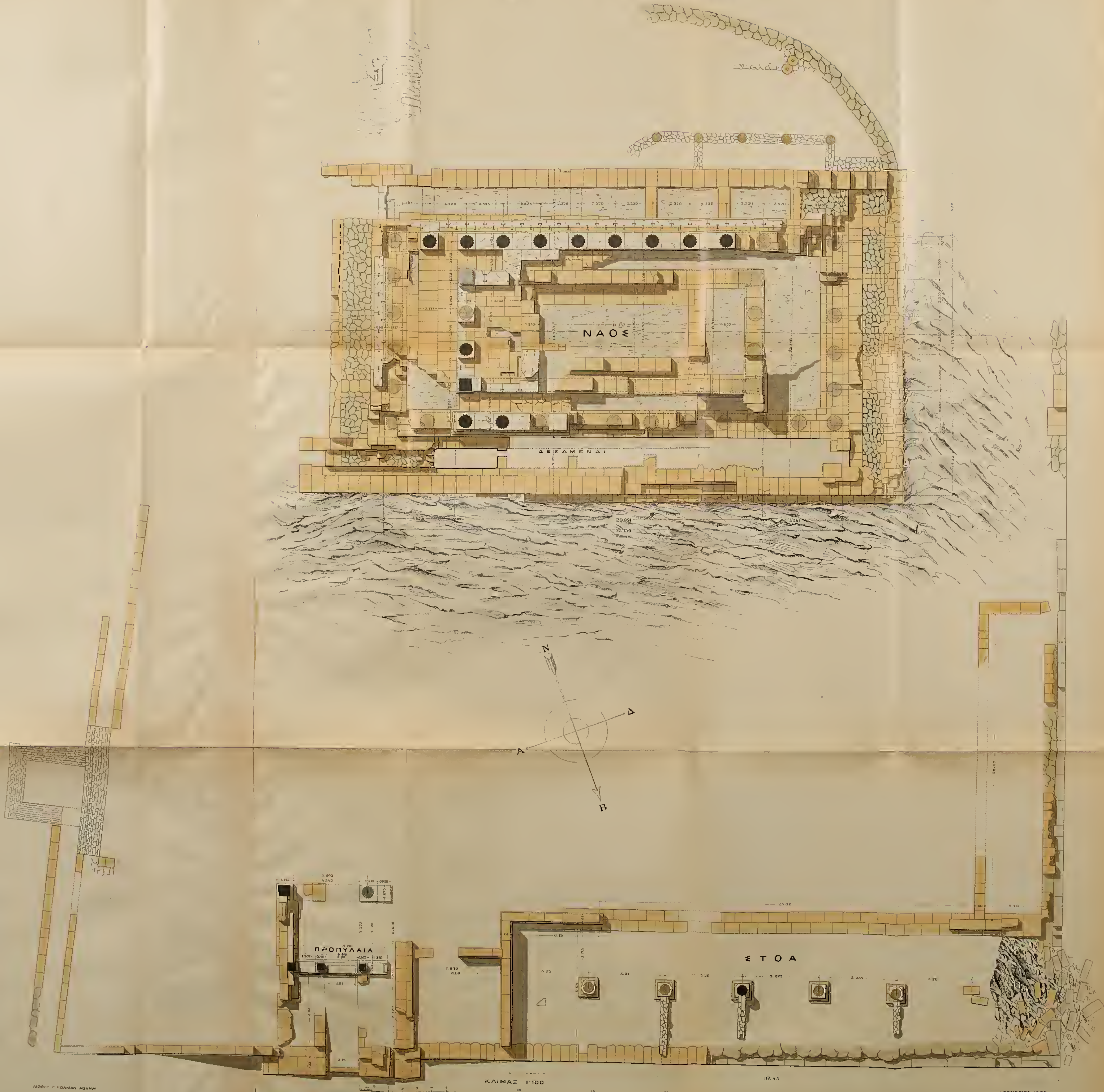

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1898
Ν. Δ. ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΛΙΜΑΞ 1:200

1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 20

ΙΕΡΟΝ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩ

ΛΙΘΟΓΡ. Γ. ΚΟΛΜΑΝ ΑΘΗΝΑΙ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1898
Ν. Δ. ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΝΑΟΣ ΑΘΗΝΑΣ

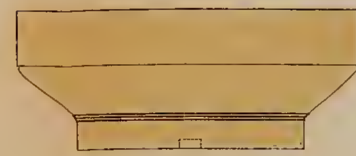
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ

ΚΡΗΠΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΩΣ

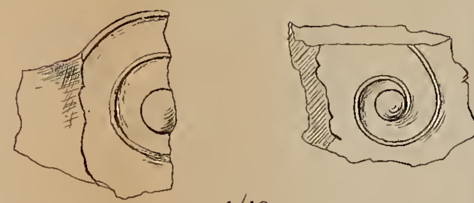

1/10

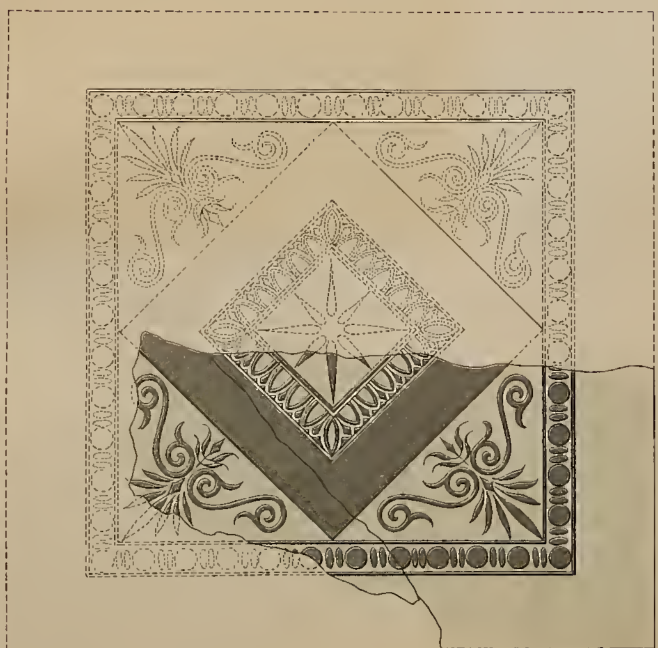
ΕΠΙΚΡΑΝΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΙΟΝΩΝ

ΤΕΜΑΧΙΑ ΕΠΙΚΡΑΝΩΝ

1/10

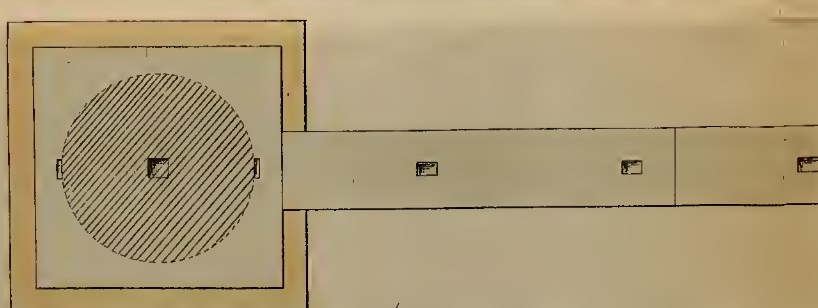
1/5

1/5

ΠΛΑΚΕΣ ΦΑΤΝΩΜΑΤΩΝ

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΚΙΓΚΛΙΔΩΝ

1/10

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1898.
Ν. Δ. ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΛΙΘΟΓΡ. Γ. ΚΟΛΜΑΝ ΑΘΗΝΑΙ

1

2

3

4

5

ΟΡΘΟΚΕΡΑΜΟΙ ΘΕΡΜΟΥ

1

2

3

4

5

6

ΟΡΘΟΚΕΡΑΜΟΙ ΘΕΡΜΟΥ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1901

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1901

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Δραγούμης, Σ. Ν. Ὁ Ἀσκληπιὸς ἐν Ἀθήναις	97
Furtwängler, A. Ἀττικὴ μαρμαρίνη κεφαλή	144
Ζηκίδης, Γ. Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι	123
Καββαδίας, Π. Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἐπιδαύρου	57
Καστριώτης, Π. Φρατρικὴ ἐπιγραφή	158
Laurent, M. Ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς	175
Μυλωνᾶς, Κ. Δ. Ἀττικὰ μολύβδινα σύμβολα	120
Παπαβασιλείου, Γ. Α. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Χαλκίδος	89
Σκιᾶς, Α. Ἐλευσινιακαὶ κεραμογραφίαι	1
— Ἐπεξηγηματικὰ τῶν Ἐλευσινιακῶν κεραμογραφιῶν	163
Τσούντας, Χ. Λίθινα ἐργαλεῖα ἐκ Πελοποννήσου	85
Wide, S. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐξ Αἰγίνης	113
Wilhelm, A. Ψήφισμα Ἀθηναίων	49
— Ἐπιγραφὴ Πειραιῶς	81
— Δύο ψηφίσματα Ἀλαξανδέων	147

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Πίναξ	1-4	Κεραμογραφίαι Ἐλευσινιακαί.
—	5	Λίθινα ἐργαλεῖα.
—	6	Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐξ Αἰγίνης.
—	7	Ἀττικὰ μολύβδινα σύμβολα.
—	8	Ἀττικὴ μαρμαρίνη κεφαλή.
—	9-12	Ἀμφορεῖς Ἐρετρικοί.
Σελ.	3	Χαράγματα Ἐλευσινιακοῦ πίνακος.
—	5	Σχῆμα πίνακος.
—	40	Τεμάχιον πηλίνου πίνακος
—	58	Πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς
—	58	— —
—	64	Δύο παρένθετοι πίνακες ἐπιγραφῆς ἐξ Ἐπιδαύρου.
—	95	Πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς.
—	107	Παρένθετος πίναξ ἐπιγραφῆς ἐξ Ἀθηνῶν (Ἀσκληπιείου).

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑΙ ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑΙ[1]

(Πίν. 1-2)

Οἱ νῦν δημοσιευόμενοι δύο πήλινοι πίνακες εὑρέθησαν συντετριμμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια ἀμφότεροι ταυτοχρόνως τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 1895 κατὰ τὴν ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ ἀνασκαφὴν πλησιέστατα τοῦ τοίχου Γ-Γ', ἤτοι τοῦ θεμελίου τῆς σχεδιασθείσης μὲν ἀλλὰ μὴ ἀνοικοδομηθείσης νοτίας στοᾶς τοῦ Τελεστηρίου, καὶ παρὰ τὰ αὐτόθι σωζόμενα θεμέλια μεταγενεστέρου βάθρου, περίπου δὲ ὑπεράνω τοῦ βαθύτερον ὑπάρχοντος προϊστορικοῦ τοιχαρίου α4 (Ἴδε Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1895 πίν. 1 καὶ σελ. 171). Ἀμφότεροι οἱ πίνακες ἔκειντο αὐτόθι εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος τῆς νοτίας αὐλῆς ὁμοῦ μετὰ πλήθους συντριμμάτων παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, ἐξ ὧν ἔπειτα κατωρθώθη νὰ συγκολληθῶσι καί τινες ὁπωσοῦν πλήρεις ἀμφορεῖς[2]. Νῦν ὁ μὲν πρῶτος ἀπόκειται ἐν τῷ Ἀθήνησιν Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 11,036, ὁ δ' ἕτερος ἐν τῷ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείῳ. Τὴν εὕρεσιν τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν ἀνήγγειλαν τότε αἱ πολιτικαὶ ἐφημερίδες, μία δ' ἐξ αὐτῶν, τὸ Ἄστυ τῆς 13 Μαΐου 1895 (ἀριθ. 1607) ἐδημοσίευσε καὶ αὐτοσχέδιον ἀπεικόνισιν αὐτοῦ, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι ὁ Kern καὶ ὁ Winter ὡμίλησαν περὶ αὐτοῦ ἐν συνεδρίᾳ τῆς ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας[1]. Πρβλ. προσέτι καὶ Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1896 σελ. 448. Τὰ συντρίμματα ταῦτα τῶν δύο πινάκων καὶ τῶν παναθηναϊκῶν ἀμφορέων ἦσαν, ὥς μοι φαίνεται, κατακεχωσμένα ἐν χρόνοις ῥωμαϊκοῖς, ὅτε ἐξωρύχθησαν οἱ κατακεχωσμένοι δόμοι τῶν λίθων τοῦ ἤδη ἀχρήστου καταστάντος μέρους τοῦ τείχους τῶν κατὰ τὸν Περικλέα χρόνων, τὸ δ' ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν λίθων σχηματισθὲν κενὸν ἐπληρώθη δι' ἄμμου καὶ χωμάτων ἄλλοθεν μετακομισθέντων[2]. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ πίνακι μεταγενέστερα χαράγματα, περὶ ὧν κατωτέρω, δὲν φαίνονται πολὺ παλαιά, πιθανὸν φαίνεται ὅτι οἱ πίνακες καὶ οἱ παναθηναϊκοὶ ἀμφορεῖς συνετρίβησαν καὶ κατεχώσθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἐπελθούσῃ εἰς τὸ ἱερὸν καταστροφῇ, μεθ' ἣν ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ οἰκοδομήματα ἀνεκαινίσθησαν τῇ χορηγίᾳ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων.

[1] Χάριν τῶν περὶ τὰ μνημεῖα τοῦ *Ἐλευσινιακοῦ κύκλου* ἀσχολουμένων νομίζω ὅτι δύναται νὰ ἀνακοινωθῇ ἐνταῦθα ἡ ὕπαρξις ἀξιολογωτάτης ἐρυθρομόρφου ὑδρίας ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὑρεθείσης ἐν Ῥόδῳ, γνωσθείσης δ' ἐμοὶ ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Μυλωνᾶ, ἧς ὅμως δὲν ἠδυνήθην νὰ πορισθῶ ἀπεικόνισίν τινα. Ἐν αὐτῇ, ὡς νομίζεται, παρίσταται ἡ *γέννησις τοῦ Πλούτου*, ὃν ἐν κέρατι Ἀμαλθείας ἐναποτεθειμένον προσφέρει τῇ Δήμητρι ἡ Γῆ ἐνώπιον ἑπτὰ ἄλλων προσώπων, ἐξ ὧν εὐδιάγνωστα εἶνε ὁ Τριπτόλεμος (ὑπὸ τὸ σύνηθες σχῆμα παριστάμενος) καὶ ἡ Κόρη δᾳδουχοῦσα. Ἐκ τῶν λοιπῶν προσώπων γυνή τις ἑρμηνεύεται ὡς Ἀφροδίτη, ἑτέρα μορφὴ ὡς Ἑρμῆς καὶ ἄλλη ὡς *Ἴακχος*, ὅμοιος ὢν τῷ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἡμετέρων πινάκων παρισταμένῳ δᾳδοφοροῦντι νεανίσκῳ. Ἕτεραι δύο γυναικεῖαι μορφαὶ εἶνε ἄδηλοι.

Ἕτερα δύο μνημεῖα ὄχι πρὸ πολλοῦ ὡς *ἐλευσινιακὰ* ἀναγγελθέντα δὲν εἶνε τοιαῦτα· ἤτοι τὸ ὑπὸ Scaffidi ἐν Rivista Calabro-Sicula di storia e letteratura I, 1 ἐκδεδομένον ὄστρακον (una rappresentazione relativa al culto e ai misteri di Demetra su un frammento di vaso arcaicissimo), ὅπερ προφανῶς παριστᾷ τὴν γνωστὴν σκηνὴν τοῦ φόνου τοῦ *Τρωΐλου*, καὶ τὸ ἐν Revue des études Grecques 1895 σελ. 444 ἀναγραφόμενον ἀργυροῦν ἔλασμα τῆς συλλογῆς Tyskiewicz, ὅπερ ἐξετάσας κατ' ἐμὴν παράκλησιν ὁ P. Hartwig ἀποφαίνεται ὅτι εἶνε κίβδηλον.

[2] Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1897 σελ. 91.

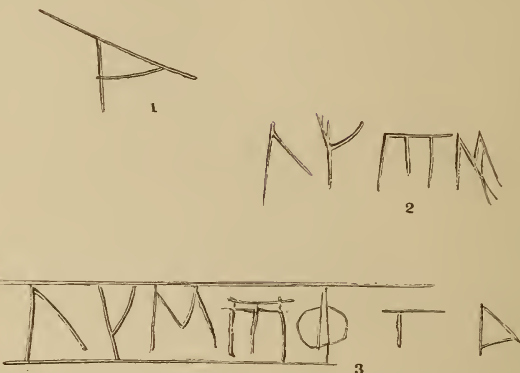
Πίναξ πρῶτος.

Ὁ πρῶτος τῶν δύο πινάκων (πίν. 1) ἔχει ὕψος μέχρι μὲν τοῦ γείσου 0,27, μέχρι δὲ τοῦ ἄκρου τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ἀετώματος ἀνθεμίου 0,44, πλάτος δὲ 0,32. Τὸ γεῖσον τοῦ ἀετώματος καὶ αἱ ἑκατέρωθεν παραστάδες προέχουσι τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ πίνακος κατὰ 0,015-0,02. Εἶνε τεθραυσμένος εἰς ἐννέα τεμάχια συναρμόζοντα

[1] Berliner philol. Wochenschr. 1895 σελ. 1216.

[2] Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1895 σελ. 169.

πάντα πρὸς ἄλληλα, ἐλλείπει δὲ μόνον ἡ ἄνω γωνία τῆς πρὸς δεξιὰν πλευρᾶς καὶ μικρὰ τεμάχια ἐκ τοῦ κατωτέρου μέρους αὐτῆς, προσέτι δὲ καὶ τὰ δύο κατὰ τὰς γωνίας τοῦ ἀετώματος ἀκρωτήρια. Κατὰ τὰς τέσσαρας ἄκρας τοῦ τετραγώνου μέρους τοῦ πίνακος ὑπάρχουσιν ὀπαί, δι' ὧν ἦτο προσηλωμένος πρός τινα τοῖχον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ (πιθανῶς ὅτε συνετρίβη) ἔμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐκτεθειμένος εἰς ἐπηρείας ματαιοσχόλων ἀνθρώπων, ὑφ' ὧν ἐχαράχθησαν ἐπ' αὐτοῦ γράμματά τινα ἀπεικονισμένα ἐν εἰκ. 1 (1-3). Ἐκ τούτων τὸ μὲν γράμμα Ѧ ὑπάρχει κεχαραγμένον ἐν τῷ σώματι τοῦ ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῶν μορφῶν νεανίσκου τοῦ φέροντος τὰς δᾷδας, τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 χάραγμα ἐν τῇ πρὸς ἀριστερὰν παραστάδι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 3 ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ἐπιφανείᾳ τοῦ πίνακος μεταξὺ δύο σχεδὸν παραλλήλων ὁριζοντίων γραμμῶν ἐγκεχαραγμένων ἐπὶ νωποῦ ἔτι τοῦ πηλοῦ· ἀλλ' αἱ γραμμαὶ αὗται ἀναμφιβόλως προῆλθον κατὰ τὴν πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ πίνακος ἐργασίαν μετὰ τὴν ἀποτομὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πλίνθου· ὥστε οὐδαμῶς ἦσαν ἐξ ἀρχῆς χάριν τοῦ ἔπειτα προστεθέντος μεταξὺ αὐτῶν ἐπιχαράγματος πεποιημέναι. Τοιαῦται ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας παρηγμέναι γραμμαὶ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ἐπιφανείᾳ. Τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 χαράγματος τὰ γράμματα εἶνε ἀνεστραμμένα. Πῶς

Εἰκ. 1.

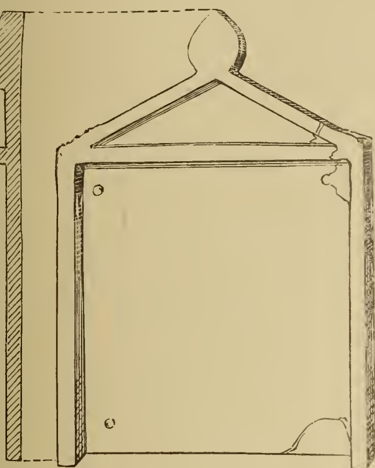
πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ παράδοξοι αὗται αὐτοσχέδιοι ἐπιγραφαί, δὲν δύναμαι νὰ εἴπω. Σαφὲς μόνον εἶνε τοῦτο μόνον ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 χάραγμα εἶνε ἐπανάληψις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3, κατελείφθη δὲ ἡμιτελὲς ἴσως διότι πλημμελῶς ἀνεστράφη ἡ τάξις τῶν δύο γραμμάτων ΜΠ [1]. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἄλλα τινὰ χαράγματα, ἤτοι ἐν μὲν τῷ ἀετώματι τρεῖς γραμμαὶ διερχόμεναι διαγωνίως τὸ σῶμα τῆς ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ γυναικείας μορφῆς, ἕτεραι γραμμαὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος τῆς δεξιόθεν αὐτῆς ἀνδρικῆς μορφῆς, ὧν μία διήκει μέχρι τοῦ προσώπου τῆς ἐν τῇ πρὸς δεξιὰν γωνίᾳ τοῦ ἀετώματος κεφαλῆς, ἔτι δὲ καὶ ξέσματα πολλὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερόθεν γυναικείας μορφῆς, ἐξ ὧν ἠφανίσθη σχεδὸν τελείως τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἐβλάβη δὲ ἱκανῶς καὶ ὁ θώραξ· κάτωθι δὲ τοῦ ἀετώματος ὑπάρχουσι προσέτι χαράγματα ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς δαδουχούσης γυναικείας μορφῆς. Πάντα ταῦτα τὰ χαράγματα δὲν ἐδηλώθησαν ἐν τῇ ἀπεικονίσει πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως. Ὡσαύτως δι' ὀξέος ὀργάνου ἐπὶ ἀπεσκληρυμμένου τοῦ πηλοῦ κεχαραγμένα εἶνε καὶ τὰ γράμματα τῆς κάτωθι ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς

ΝΙΙΝΝΙΟΝΤΟΙΝΘΕϹ .ΝΑ--

[1] Τὸ τρίτον σκέλος τοῦ Π δὲν φαίνεται δηλοῦν ὅτι τοῦτο εἶνε ἀριθμητικὸν σημεῖον, ἤτοι ▯, ἀφοῦ τὰ ἄλλα σημεῖα δὲν φαίνονται δυνάμενα νὰ ἀναγνωσθῶσιν ὡς ἀριθμητικά.

ἤτοι *Νι⟨ι⟩ννίον τοῖν θε[οῖ]ν ἀ[νέθηκεν*. Ἡ χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δὲν εἶνε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας πεποιημένη, ὅθεν καὶ ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ κεράμου ὑπέστη βλάβην τινὰ κατὰ τὴν χάραξιν καὶ τὸ γράμμα Ι τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ ὀνόματος τῆς ἀναθείσης ἐπανελήφθη δὶς κατὰ παραδρομήν.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευὴ τοῦ ἡμετέρου πίνακος, ἣν σαφέστερον παριστᾷ ἡ ἐν εἰκ. 2 κατακόρυφος τομὴ αὐτοῦ, εἶνε ὁμοιοτάτη πρὸς τὸν πίνακα (μᾶλλον τεμάχιον πίνακος) τοῦ Brönstedt (Wiener Vorlegebl. III, 2, 3, Jahreshefte des oesterr. arch. Inst. I σελ. 80 fig. 38). Ἡ φέρουσα τὴν κυρίαν παράστασιν τετράγωνος πρόσοψις τοῦ πίνακος περιβάλλεται πανταχόθεν κατὰ τὰ ἄκρα ὑπὸ αὐλάκων ἐγκεχαραγμένων εἰς ἱκανὸν βάθος ἐν εἰσέτι νωπῷ τῷ πηλῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος· ὁμοία δὲ αὖλαξ διατέμνει καθέτως καὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ἀετώματος μετὰ τοῦ ἄνωθεν ἀνθεμίου.

Εἰκ. 2.

Πλὴν τῶν ἁπάσαις ταῖς ἐρυθρομόρφοις λεγομέναις ἀρχαίαις κεραμογραφίαις κοινῶν χρωμάτων, ἤτοι τοῦ κατὰ φύσιν ἐρυθροῦ χρώματος τοῦ κεράμου καὶ τοῦ μέλανος γανώματος, ὑπάρχει ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ τὸ παχὺ λευκὸν χρῶμα, ἐφ᾽ οὗ εἶνε ἐπιτεθειμέναι διάφοροι γραμμαὶ διὰ χρώματος μέλανος ὄντος πιθανῶς τὸ κατ᾽ ἀρχάς, ἀλλὰ νῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑποξανθίζοντος. Μόνον αἱ φλόγες τῶν δᾴδων φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ πρόσθετον ἐρυθρὸν χρῶμα, ὡς δηλοῦσι τὰ σῳζόμενα ἴχνη [1]. Τὸ παχὺ λευκὸν χρῶμα, ὅπως συνήθως ἐν ταῖς ἀρχαίαις κεραμογραφίαις εἶνε πολλαχοῦ ἀποτετριμμένον, ὅθεν καὶ πλεῖσται τῶν ἐπιτεθειμένων ἐπ᾽ αὐτοῦ μελανῶν γραμμῶν κατέστησαν λίαν ἀμυδραὶ καὶ ἐνίοτε εἰς ἄκρον δυσδιάκριτοι, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ὁλοσχερῶς ἔχουσιν ἀφανισθῆ ὄχι ὀλίγαι, ὥστε τὰ φέροντα τὸ λευκὸν χρῶμα μέρη τῆς παραστάσεως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μεταγεγραμμένα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὑπὸ Gilliéron ἐκπεπονημένῃ ἀπεικονίσει ἀκριβῶς ὡς ἦσαν τὸ πάλαι. Ἐπιχρυσώσεως ἴχνος οὐδὲν ὑπάρχει, οὐδὲ δύνανται νὰ ἦσαν ἐπικεχρυσωμένα μέρη τῆς παραστάσεως εἰμὴ ἴσως ὀλίγιστά τινα καὶ λίαν μικρά, οἷον τὸ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τῆς ἄνω καθημένης γυναικείας μορφῆς ψέλλιον καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον.

Ὑπὸ ζωγραφικὴν ἔποψιν ὁ ἡμέτερος πίναξ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τῆς ἀρίστης τέχνης, διότι ὄχι μόνον τὴν προοπτικὴν ἀγνοεῖ τελείως ὁ ἀγγειογράφος, ἀλλὰ καὶ ἰχνογραφικὰ σφάλματα ἀπαντῶσιν ὄχι σπανίως (πρβλ. ἰδίως τὸ στῆθος καὶ τὴν κόμην τῆς δᾳδουχούσης, τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ τὴν οἰνοχόην φέροντος παιδὸς καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τῆς κάτωθι αὐτοῦ γυναικείας μορφῆς, τὴν χεῖρα καὶ τὸν ὅλως παρὰ φύσιν προτεταμένον μηρὸν τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετώματος γυναικείας μορφῆς καὶ ἄλλα τοιαῦτα), πολὺ συχνότερον δὲ δεινὰ πλημμελήματα ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας μεθ᾽ ἧς ἐπετέθη τὸ μέλαν χρῶμα τοῦ ἐδάφους τοῦ πίνακος πέριξ τῶν μορφῶν (πρβλ. ἰδίως τὰς ἐν τῷ ἀετώματι μορφὰς τὰ σκέλη τῶν πρὸς ἀριστερὰν πωγωνοφόρων ἀνδρῶν, τοὺς πόδας τῆς καθημένης γυναικείας μορφῆς τῆς ἄνω σειρᾶς κ. ἄλ. τ.). Κατὰ τὴν αὐτὴν περὶ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ μέλανος χρώματος ἐργασίαν προσετέθησαν κάκιστα καὶ αἱ πλατεῖαι μελαναὶ παρυφαὶ τῶν ἱματίων πασῶν τῶν γυναικείων μορφῶν καὶ τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου, αἵτινες ὡς ἐπὶ

[1] Καὶ ἐν τοῖς σανδαλίοις τῆς ἐν τῇ πρὸς δεξιὰν κάτω γωνίᾳ γυναικείας μορφῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν σφαιρίων τῶν ἄνωθεν κρεμαμένων στεφανωμάτων φαίνονται ἐρυθρὰ ἴχνη, ἀλλ᾽ ὁ χρωματισμὸς δὲν εἶνε βέβαιος.

τὸ πλεῖστον δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰς πτυχὰς τῶν ἱματίων. Ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας ταύτης ἐπῆλθον ἐνιαχοῦ καὶ ἀσάφειαί τινες, ὧν δὲν εἶνε εὐχερὴς ἡ ἐξήγησις· οὕτω τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου τῆς καθημένης γυναικείας μορφῆς τῆς ἄνω σειρᾶς ὑπὸ τὸ ἕδρανον αὐτῆς εὑρισκόμενον δύναται εὐκόλως νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἄλλο τι, ὁ πρὸς ἀριστερὰν τῆς κάτω σειρᾶς ἀνὴρ φαίνεται ὡς ἐξηρτημένον τι ἔχων ἀπὸ τοῦ ὤμου, οἷον ἀσκὸν ἢ πήραν, ἐνῷ οὐδὲν ἄλλο φέρει εἰμὴ λαγωβόλον· ὡσαύτως καὶ τὸ ἄκρον τοῦ πέπλου τῆς παρ' αὐτὸν γυναικείας μορφῆς ἀναμιξόμενον ὄπισθεν αὐτῆς φαίνεται ὡς ὅμοιόν τι ἐξάρτημα, τῆς δ' ἑτέρας γυναικείας μορφῆς ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ τῆς παρὰ τὴν δᾳδουχοῦσαν ἡ ἀριστερὰ χεὶρ παρίσταται ὡς ἄμορφος ὄγκος, ἐνῷ ὁ τεχνίτης προφανῶς ἤθελε νὰ παραστήσῃ αὐτὴν φέρουσάν τι, οἷον φιάλην ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. Τὸ δὲ ὑπὸ τῆς χειρὸς ταύτης κρατούμενον κρύπτεται ὄπισθεν τοῦ σώματος τῆς δᾳδουχούσης, ὡς καὶ ἡ ἄκρα χεὶρ τῆς καθημένης γυναικός, διότι ὡς φαίνεται ὁ κεραμογράφος ἀντιγράψας τὴν παράστασιν ἐξ ἐκτενεστέρας εἰκόνος δὲν κατώρθωσεν ἐξ ἀδεξιότητος νὰ ἐξοικονομήσῃ ἐν τῷ πίνακι τὸν πρὸς πλήρη ἀπεικόνισιν τῶν μορφῶν ἀπαιτούμενον χῶρον. Εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀναμφιβόλως ὀφείλεται καὶ ἡ ὑπὲρ τὸ προσῆκον διαστολὴ τῶν σκελῶν τῆς παρὰ τὸν κίονα ἀνδρικῆς μορφῆς. Καὶ τὰ πρόσωπα δὲ τῶν μορφῶν καίπερ ἐνίοτε μὴ στερούμενα ζωῆς φαίνονται λίαν μονότονα καὶ ἐκ προχείρου τινὸς προτύπου ἀντιγεγραμμένα, πολλάκις δὲ (ἰδίως τὰ ἀνδρικὰ) καὶ παραμορφώσεις τινὰς ὑπέστησαν ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας περὶ τὴν προσθήκην τοῦ μέλανος χρώματος.

Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν ὅτι αἱ ἀρχαῖαι κεραμογραφίαι ἐφήμερα κοινῶν καλλιτεχνῶν οὖσαι ἔργα σπανίως εἶνε ἀπηλλαγμέναι τοιούτων ἁμαρτημάτων, καὶ τὰ κάλλιστα δὲ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν τοιούτων μνημείων τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου ὑπὲρ τὸ προσῆκον μέτρον ἐξετιμήθησαν ἄλλοτε [1]. Τὸ χάσμα λοιπὸν τὸ χωρίζον τὸν ἡμέτερον πίνακα ἀπὸ τῶν τελειοτέρων κεραμογραφιῶν δὲν εἶνε πολὺ μέγα.

Τὴν ἔλλειψιν τῆς προοπτικῆς ὁ κεραμογράφος προσεπάθησε νὰ ἀναπληρώσῃ κατὰ τὸν συνήθη τοῖς παλαιοῖς κεραμογράφοις καὶ γλύπταις [1] τρόπον διὰ τῆς ὑπὲρ ἀλλήλας θέσεως τῶν μορφῶν, ἀλλ' ἵνα μὴ αὗται φαίνωνται μετέωροι ἢ ἐπὶ διαφόρων ἐπιπέδων εὑρισκόμεναι, παριστᾷ συμβολικῶς τὸ ἔδαφος διὰ λεπτῶν ἀκανονίστως καμπτομένων γραμμῶν λευκοῦ χρώματος, αἵτινες δι' ἄλλων ὁμοίων γραμμῶν εἰς ὕψος διευθυνομένων ἑνοῦνται πρὸς ἀλλήλας αἱ ὑπερκείμεναι πρὸς τὰς ὑποκειμένας, ὥστε ἅπαν τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας πασῶν τῶν μορφῶν ἔδαφος ὑποδηλοῦται ὥς τι συνεχὲς καὶ ἐπίπεδον. Πρβλ. ἰδίως τὴν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς ὄπισθεν τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου γυναικείας μορφῆς γραμμήν, ἥτις κατέρχεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν μέχρι τῶν ποδῶν τῶν παρακειμένων ἀνδρικῶν μορφῶν. Ἀρχαῖαι κεραμογραφίαι ὑποδηλοῦσαι τὸ ἔδαφος καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ λεπτῶν γραμμῶν ἢ στιγμῶν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν μορφῶν ἐκτεινομένων ὑπάρχουσι πολλαί, ὧν ὁμοιότεραι πρὸς τὸν ἡμέτερον πίνακα εἶνε ἡ τοῦ παρὰ Brunn, Supplement zu den Studien über den Bilderkreis von Eleusis πίν. II ἐκδεδομένου ἰταλιωτικοῦ κρατῆρος, εἶτα δὲ ἡ τῆς ἐν Monumenti dell' Inst. IX πίν. XXXVIII ἐπίσης ἰταλιωτικῆς ὑδρίας μετὰ παραστάσεως Περσέως καὶ Ἀνδρομέδας καὶ ἄλλαι [2]· ἀλλ' ἐν ταύταις αἱ ὑπερκείμεναι γραμμαὶ δὲν ἑνοῦνται πρὸς πρὸς τὰς ὑποκειμένας, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι. Στιγμὰς ἀντὶ γραμμῶν πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐδάφους οὐδέποτε μετεχειρίσθη ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, ὡς οἱ τῶν ἄρτι μνημονευθέντων ἰταλιωτικῶν ἀγγείων, ἀλλ' ὑποκάτω τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου ὑπάρχοντος ὀμφαλοῦ καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ ἑδράνου τῆς ἄνω καθημένης γυναικείας μορφῆς πρὸς τὸ ἕδρανον τῆς ἑτέρας καθημένης μορφῆς κατερχομένῃ γραμμῇ προσέθηκε καὶ στιγμὰς ὑποκάτω τῶν γραμμῶν. Παραδόξως ἡ ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῶν μορφῶν καθημένη σκηπτοῦχος γυνὴ δὲν παρίσταται καθημένη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὑποκάτω αὐτῆς ὑπάρχοντος ἑδράνου, ἀλλ' ὑπεράνω αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δηλούσης τὸ ἔδαφος κατωφεροῦς καμπύλης γραμμῆς τῆς κατερχομένης πρὸς τὴν ἑτέραν ὁμοίαν γραμμὴν τὴν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς μορφῆς ταύτης εὑρισκο-

[1] Πρβλ. Strube, Studien über den Bilderkreis von Eleusis σελ. 99. Brunn, Supplement zu den Studien über den Bilderkr. σελ. 9 ἑξ.

[1] Πρβλ. Brückner ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XIV σελ. 404.

[2] Πρβλ. π. χ. Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. I. II. XIII.

μένην. Τὸ παράδοξον τοῦτο, ὥς μοι φαίνεται τοὐλάχιστον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ δεῖγμα τῆς καλλιτεχνικῆς ἀδυναμίας τοῦ ἡμετέρου κεραμογράφου, ὅστις τὴν γυναικείαν ταύτην μορφὴν ἀντέγραψεν ἐξ ἄλλης παραστάσεως[1], ἐν ᾗ αὕτη παρίστατο καθημένη ἐπὶ ἀλλοίου ἑδράνου, θελήσας δὲ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἕδρανον ἐκεῖνο δι' ἑτέρου ὁμοίου πρὸς τὸ τῆς ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ μορφῆς δὲν κατώρθωσε νὰ προσαρμόσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ σῶμα τῆς μορφῆς, καὶ ἵνα μὴ αὕτη φαίνηται μετέωρος προσέθηκεν ὑποκάτω τὴν δηλοῦσαν τὸ ἔδαφος κατωφερῆ γραμμήν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ γνωστὴ ἐλευσινιακὴ παράστασις τοῦ ἀγγείου τοῦ Pourtalés (Overbeck, Kunstmythol. Atlas Taf. XVIII, 19, Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. LXXI, 1), ἐν ᾧ ἡ Δημήτηρ παρίσταται καθημένη μετέωρος ὑπεράνω τοῦ ὑπ' αὐτὴν μεμονωμένου ὑπάρχοντος ἑδράνου, ὅπερ ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσιν (ἴδε Overbeck, Kunstmythol. II σελ. 673).

Τὸ ἔδαφος ὡσαύτως δηλοῖ καὶ ἡ καμπύλη γραμμὴ ἡ παρὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα τῆς ἐν τῇ κάτω σειρᾷ καθημένης γυναικείας μορφῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου κατωφερὴς καμπύλη καὶ ἡ ἑτέρα καμπύλη ἡ παρὰ τὴν ἀριστερὰν κνήμην τοῦ αὐτοῦ νεανίσκου, ἥτις οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ποδίσκος τοῦ αὐτόθι μικροῦ ἄνθους[2]. Τὸ ἔδαφος δηλοῦται διὰ γραμμῆς καὶ ὑποκάτω τοῦ κατὰ τὴν πρὸς ἀριστερὰν ἄνω γωνίαν παρισταμένου κίονος, ἑτέρα δὲ καμπύλη γραμμὴ ἄγει παρὰ τὸν κίονα ἀποτόμως πρὸς τὰ ἄνω. Αὕτη μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ ἢ ὡς δηλοῦσα ὅτι καὶ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου πρὸς τὰς λοιπάς. Τοῦτο ὅμως δὲν δηλοῖ ὅτι καὶ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ μετέχουσι τῆς αὐτῆς πράξεως ὁμοίως πρὸς τὰς ἄλλας, ὡς θὰ ἐκτεθῇ κατωτέρω.

Ἡ χρῆσις τοῦ λευκοῦ χρώματος ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἀκολουθεῖ καθόλου εἰπεῖν τὰς παραδόσεις

[1] Ἴσως ἐκ πηλίνου εἰδωλίου Πρβλ. Strube, Studien über den Bilderkreis von Eleusis σελ. 99.

[2] Τοῦτο καταφαίνεται ἰδίως ἐκ τῆς ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου γραμμῆς, ἐν ᾗ ὡσαύτως ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ἄνθος κατὰ τὸ κάτω ἄκρον τῆς γραμμῆς, ὥστε αὕτη κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἀνήκουσα εἰς αὐτό.

τῆς ἀρχαϊκῆς κεραμογραφίας[1] ἐφαρμοζομένη κυρίως εἰς τὰ γυμνὰ μέλη τῶν γυναικείων μορφῶν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀνδρικάς, εἶτα δὲ καὶ εἰς τοὺς χιτῶνας τινῶν ἐκ τῶν γυναικείων μορφῶν, ἐπεκτεινομένη κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐρυθρομόρφου κεραμογραφίας καὶ εἰς τὰ ἐπικοσμήματα πασῶν τῶν μορφῶν, οἷον στεφάνους, ὅρμους, ψέλλια καὶ τὰ τοιαῦτα. Λευκὰ ὡσαύτως παρίστανται ὁ ὀμφαλὸς καὶ ἡ φιάλη τῆς παρ' αὐτὸν καθημένης γυναικείας μορφῆς, αἱ φλόγες τῶν δᾴδων, αἱ δηλοῦσαι τὸ ἔδαφος καμπύλαι γραμμαὶ καὶ τὰ μικρὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἄνθη, ὡς καὶ τὰ ἄνωθεν κρεμάμενα στεφανώματα. Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐπιτεθειμένων ἄλλων χρωμάτων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω (σελ. 6). Ἐκ πασῶν ὅμως τῶν γυναικείων μορφῶν μόνης τῆς ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ καθημένης γυναικός, ἤτοι τῆς Δήμητρος, οὔτε τὸ πρόσωπον οὔτε τὰ ἄλλα γυμνὰ μέλη εἶνε λευκά, δὲν δύναται δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι κατὰ παραδρομὴν δὲν ἐπέθηκε τὸ λευκὸν χρῶμα ὁ τεχνίτης, ἀφοῦ διὰ λευκοῦ χρώματος παρέστησε τὸ ἐνώτιον αὐτῆς, τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ψέλλιον καὶ τὸν ἐν τῷ λαιμῷ ὅρμον. Ἀδύνατον βεβαίως δὲν εἶνε νὰ παρεξέκλινεν ὁ τεχνίτης ἅπαξ αὐθαιρέτως ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς ἄλλοις τηρουμένου ὑπ' αὐτοῦ κανόνος, ὥστε ἡ τοιαύτη διαφορὰ μηδεμίαν νὰ ἔχῃ σημασίαν· ἀλλ' ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὅλως ἀπίθανος καὶ ἡ ὑποψία, μήτοι ὁ τεχνίτης ἠθέλησε διὰ τούτου νὰ δηλώσῃ τὴν *Μέλαιναν Δήμητρα* (ὑφ' ὃ ἐπίθετον ἐλατρεύετο ἐν Φιγαλίᾳ)[2] τὴν βάψασαν μέλαν καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός[3].

Ταῦτα περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν παράστασιν τοσοῦτον εἶνε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς φανερὸν ὅτι ὁ πίναξ οὗτος ἀνήκει εἰς τὰ μνημεῖα τοῦ *Ἐλευσινιακοῦ κύκλου*, διότι καὶ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρέθη καὶ ἀνάθημα *τοῖν θεοῖν* εἶνε, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπιγραφή, καὶ τὰ σύμβολα τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας ἀφθονοῦσιν ἐν αὐτῷ. Ἐκ τῶν τοιούτων συμβόλων τὸ μάλιστα ἀξιοπαρατήρητον εἶνε

[1] Ἴδε P. J. Meier, Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen X σελ. 328 ἑξ. Pottier, Revue des ét. Gr. XI (1898) σελ. 381 ἑξ.

[2] Παυσαν. VIII 5, 8. 42, 1 ἑξ. Πρβλ. Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Δήμ. 42: *κυάνεον δὲ κάλυμμα κατ' ἀμφοτέρων βάλετ' ὤμων*. Roscher, Mythol. Lex. II σελ. 1300.

[3] Πτολεμ. Ἡφαιστ. παρὰ Westermann, Μυθογρ. σελ. 186.

τὸ ἰδιόσχημον ἐκεῖνο μικρὸν ἀγγεῖον, ὅπερ φοροῦσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προσδεδεμένον διὰ μηρίνθων τινῶν ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετώματος γυναικεία μορφὴ καὶ ἕτεραι δύο γυναικεῖαι μορφαὶ ἐν τῇ ὑποκάτω παραστάσει, τοιαῦτα δ᾿ ἀγγεῖα εὑρέθησαν ἐν Ἐλευσῖνι πολυαριθμότατα καὶ ἐκ διαφόρου ὕλης, ἐξηγοῦνται δὲ διαφόρως ὑπὸ τῶν περὶ αὐτῶν πραγματευσαμένων, ἤτοι Φιλίου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 171 ἑξ. πίν. 9, 5-9), H. von Fritze (Ἐφημ. Ἀρχ. 1897 σελ. 163 ἑξ.), Κουρουνιώτου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 σελ. 21 ἑξ.) καὶ Rubensohn (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. XXIII σελ. 271-306), ὧν οἱ τρεῖς τελευταῖοι εἶχον ὑπ᾿ ὄψιν καὶ τὸν ἡμέτερον πίνακα. Ὅτι δὲ τὸ τοιοῦτον ἀγγεῖον ἦτο σκεῦος κατ᾿ ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐν Ἐλευσῖνι λατρείας μαρτυροῦσιν ὄχι μόνον ἡ ἀνεύρεσις τοσούτου πλήθους ἐξ αὐτῶν ἐν Ἐλευσῖνι, ἐνῷ ἀλλαχοῦ εὑρίσκεται σπανιώτατα ἢ μᾶλλον (καθ᾿ ὅσον ἐμοὶ γνωστὸν) μόνον ἐν ταῖς τελευταίαις μεταξὺ Ἀρείου Πάγου καὶ Πνυκὸς ἀνασκαφαῖς τοῦ Dörpfeld, ἔνθα οὗτος ἀνεζήτει τὸ ἐν ἄστει *Ἐλευσίνιον*[1], ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἐπὶ ἀθηναϊκῶν καὶ ἐλευσινιακῶν νομισμάτων καὶ νομισματοειδῶν συμβόλων, ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τῶν Μικρῶν Προπυλαίων τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ καὶ ἐπὶ ἑτέρου ἐπιστυλίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Γοργοπήκου ἐνῳκοδομημένου, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κίστης, ἣν φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αἱ δύο κολοσιαῖαι μαρμάριναι γυναικεῖαι μορφαί, ἐφ᾿ ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς τῶν Μικρῶν Προπυλαίων[2], κατὰ δὲ τὸν Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 291 καὶ 301) προσέτι καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως τῆς περιφήμου ἐκ Κύμης ὑδρίας τοῦ ἐν Πετρουπόλει μουσείου[3]. Τί ὄνομα ἔφερε τὸ ἀγγεῖον τοῦτο καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἐγίνετο χρῆσις αὐτοῦ ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ εἶνε ζήτημα δευτερεῦον καὶ ὄχι καίριον διὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἡμετέρου πίνακος, ἀλλ᾿ οὐδὲν ἧττον δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ διαλάβωμεν καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ συμπληροῦντες μόνον καὶ διορθοῦντες τὰ ὑπὸ ἄλλων εἰρημένα, παραπέμποντες δὲ τοὺς βουλομένους νὰ γνωρίζωσι πλείονα εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναγραφείσας τέσσαρας πραγματείας, ἐν αἷς καὶ ἀπεικονίσεις ἱκαναὶ τῶν τοιούτου εἴδους ἀγγείων ὑπάρχουσιν. Ὁ Φίλιος (σελ. 173 ἑξ.) καὶ ὁ v. Fritze (σελ. 164 ἑξ.) νομίζουσιν ὅτι ταῦτα εἶνε *θυμιατήρια*, καὶ δὴ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ δευτέρου (σελ. 167) αἱ φέρουσαι αὐτὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς γυναῖκες ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι τελοῦσιν ὄρχησιν θρησκευτικήν, οἵαν παρίσταται τελοῦσα γυναικεία τις μορφὴ ἐν τῇ ὑπ᾿ αὐτοῦ παρατιθεμένῃ ἐτρουσκικῇ τοιχογραφίᾳ. Ἀλλ᾿ ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε θυμιατήρια ἀποδεικνύουσι νομίζω τὰ ἑξῆς γεγονότα·

α΄) ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτῶν, καίπερ πολυαριθμοτάτων εὑρεθέντων ἐν τῇ ἀνασκαφῇ φέρει ἴχνη πυρὸς ἢ καπνοῦ, ὡς ἀπεδείχθη κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας παρατηρήσεις μου μετὰ τῶν κκ. Κουρουνιώτου καὶ Rubensohn[1].

β΄) ὅτι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε θυμιατήρια, μένουσιν ὅλως ἀνεξήγητα τὰ ἐπὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὑπάρχοντα κοτυληδονώδη προσφύματα.

γ΄) ὅτι ἐν Ἐλευσῖνι εὑρέθησαν θυμιατήρια ἀσφαλῶς ὄντα τοιαῦτα καὶ ἐκ διαφόρων χρόνων προερχόμενα, ἅτινα ἔχουσιν ὅλως διάφορον σχῆμα τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι παρισταμένων, ὁμοιότατα δὲ τοῖς ἄλλοθεν γνωστοῖς ἀρχαίοις θυμιατηρίοις, ἤτοι ἓν χαλκοῦν μετ᾿ ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς[2], ἓν παριστάμενον ἐπὶ ἀναγλύφου νεκροδείπνου καὶ τρίτον ἐν πηλίνῳ ὀστράκῳ ἐκδοθέντι ἐσχάτως ὑπὸ Rubensohn[3], ἀλλ᾿ ὅμως μόνον τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι παρισταμένων ἀγγείων τὸ σχῆμα ἐπαναλαμβάνεται ἁπανταχοῦ ἐν τοῖς νομίσμασι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις, ὁπόταν πρόκειται νὰ παρασταθῇ ὡς σύμβολον τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας, οὐδέποτε ἄλλο σχῆμα.

Ὅτι δὲ οὐδὲ ὄρχησις παρίσταται τελουμένη ἐν τῷ

[1] Πρβλ. Rubensohn, ἔ. ἀν. σελ. 280.

[2] Ἴδε τὰς παραπομπὰς παρὰ Κουρουνιώτῃ (ἔ. ἀν. σελ. 22 ἑξ.) καὶ Rubensohn (ἔν. ἀν. σελ. 290).

[3] Stephani, Compte-Rendu de la Commission imper. 1862 πίν. III. Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. LXXVIII, Overbeck, Kuntstmythol. Atlas πίν. XVIII, 20. Τὸ ἐπ᾿ ἐμοὶ ἡ γνώμη τοῦ Rubensohn δὲν εἶνε ὀρθή, διότι ἡ φαινομένη φλὸξ δὲν εἶνε οἷα λύχνου, οὔτε θὰ εἶχε λόγον τινὰ ἡ θέσις λύχνου ἐν τοιούτῳ ἀγγείῳ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὀρθῶς ἡρμήνευσε τοῦτο ὁ Stephani (ἔν. ἀν. σελ. 37 καὶ 41) ὡς φορητὸν βωμὸν ἢ ἐσχάραν, ἐπικαλούμενος ἀνάγλυφόν τι παρὰ Visconti, Mus. Pio-Clem. IV, πίν. XXI καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος (Κυρ. Παιδ. VIII, 3, 12) καὶ τοῦ Ἀθηναίου (V, 202 B), ὑφ᾿ ὧν μνημονεύονται φορητοὶ βωμοὶ καὶ ἐσχάραι, καὶ δὴ καὶ *ἐπίχρυσοι*, ὡς ἐν τῇ ὑδρίᾳ τῆς Κύμης. Πρβλ. καὶ Pauly-Wissowa, Realencyclop. ἐν λ. Altar σελ. 1685.

[1] Πρβλ. Κουρουνιώτην σελ. 25, Rubensohn, ἔ. ἀν. σελ. 286 ἑξ.

[2] Αὕτη ἐξεδόθη ὑπ᾿ ἐμοῦ ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 103 ἀριθ. 16. Ἔπειτα καθαρισθεῖσα ἀναγινώσκεται νῦν πληρέστερον

[3] Mittheil. d. d. arch. Inst. XXIV (1899) πίν. VIII, 3.

ἡμετέρῳ πίνακι, ὡς νομίζει ὁ v. Fritze, θὰ πεισθῇ πᾶς τις ἀποβλέπων εἰς τὴν ἠρεμωτάτην στάσιν τῆς δᾳδουχούσης, τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου καὶ τοῦ παρ᾽ αὐτὸν πωγωνοφόρου ἀνδρός, ἐνῷ οὐδεμία ἄλλη μορφὴ (οὐδ᾽ αὐταὶ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι) παρίσταται λίαν ζωηρῶς κινουμένη. Καὶ ὁ τρόπος δὲ καθ᾽ ὃν φέρουσι τὸ ἱμάτιον ἡ δᾳδουχοῦσα καὶ πᾶσαι αἱ ὄπισθεν αὐτῆς μορφαὶ καὶ αἱ δύο ἀνδρικαὶ μορφαὶ τῆς κάτω σειρᾶς, εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς ὄρχησιν[1].

Ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ Κουρουνιώτης (σελ. 26 ἑξ.) καὶ ὁ Rubensohn (σελ. 280 ἑξ.) ὑποστηρίζουσιν ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἔφερον τὸ ἐκ διαφόρων συγγραφέων ἐγνωσμένον ὄνομα *κέρνος* (*ὁ κέρνος*, *τὸ κέρνος* καὶ *τὸ κέρνον*), ὅπερ ἑρμηνεύεται παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ (XI 478 C. πρβλ. XI 476 E) ὡς «*ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους· ἔνεισι δ᾽ ἐν αὐτοῖς ὅρμινοι, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάθυροι, ὦχροι, φακοί, κύαμοι, ζειαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, ὄιον ἔριον ἄπλυτον, ὁ δὲ τοῦτο βαστάσας οἷον λικνοφορήσας τούτων γεύεται*». Τὸ *κερνοφορεῖν* ἀνῆκεν εἰς τὰς μυστηριώδεις τελετὰς τῆς λατρείας τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν Ῥέας, ἀλλ᾽ ὁ Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 273-278) ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας δὲν ἦτο ἀλλότριον, στηριζόμενος (πλὴν ἄλλων τινῶν τεκμηρίων) κυρίως εἰς τοῦτο ὅτι ἐν τῇ ἀξιολογωτάτῃ ταμιακῇ ἐπιγραφῇ τῶν Ἐλευσινόθεν ἐπιστατῶν τῇ ἐκδεδομένῃ τὸ τελευταῖον ὑπὸ Φιλίου ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1894 σελ. 192 ἑξ. καὶ ὑπὸ Δραγούμη ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 61 ἑξ. ἀναγράφονται (Α στ. 16. Β στ. 22) *χρυσοῖ κέρχνοι* Γ, παρετήρησε δ᾽ ὀρθῶς ὅτι καίτοι κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων τὸ ὄνομα *κέρχνος* σημαίνει τραχύ τι ἀνώμαλον[2] δὲν ἀναφέρεται δὲ ὡς ὄνομα ἀγγείου, ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε διάφορον τοῦ *κέρνος*, διότι καὶ περὶ τραχυτήτων τινῶν ὁ Πολυδεύκης τὴν λέξιν *κέρνος* μεταχειρίζεται. Ἡ ἀνωτέρω παρατεθεῖσα περιγραφὴ τοῦ κέρνου παρ᾽ Ἀθηναίῳ ἀνταποκρίνεται ἀληθῶς κάλλιστα πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα ὅσα φέρουσι κοτυληδόνας, αἵτινες ὡς εἶνε ἤδη ἀποδεδειγμένον[1], ὑποδηλοῦσι πραγματικοὺς κοτυλίσκους, οἵτινες καὶ ὑπάρχουσιν ἀληθῶς ἐν πολλοῖς ἀγγείοις ἀντὶ τῶν κοτυληδόνων.

Ἡ τοιαύτη συμφωνία τοῦ σχήματος τῶν ἡμετέρων ἀγγείων πρὸς τὴν παρ᾽ Ἀθηναίῳ περιγραφὴν καὶ ἡ μεγάλη χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ ἀνάλογος οὖσα πρὸς τὰ περὶ *κέρνου* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδιδόμενα πείθουσι καὶ ἐμὲ ὅτι ἀληθῶς *κέρνοι* εἶνε τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, καίτοι οὔτε τὰς συγκεχυμένας καὶ ἀντιφατικὰς περὶ κέρνων μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων κατώρθωσαν νὰ διευκρινήσωσιν οἱ περὶ τούτων γράψαντες, οὔτε τὸ σχῆμα ὑφ᾽ ὃ παρίστανται τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἔν τε τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις καὶ τοῖς νομίσμασι, δύναται νὰ παρήχθη ἐκ τῶν πραγματικοὺς κοτυλίσκους φερόντων ἀγγείων, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 283-285). Τοὐναντίον ὁ πολὺ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἄνευ κοτυλίσκων οὐδὲ κοτυληδόνων εὑρεθέντων ἀγγείων καὶ ἡ ἀποκλειστικὴ παράστασις τούτων μόνων ἔν τε τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις καὶ τοῖς νομίσμασι νομίζω ὅτι ἀποδεικνύει τρανῶς ὅτι τὸ ἀρχικὸν καὶ κύριον σχῆμα αὐτῶν ἦτο τοῦτο τὸ οὔτε κοτυλίσκους οὔτε κοτυληδόνας ἔχον. Ἡ εἰς τοῦτο προσθήκη τῶν κοτυλίσκων καὶ ἔπειτα τῶν τῶν ὑποδηλουσῶν τοὺς κοτυλίσκους κοτυληδόνων ἐξηγεῖται εὐκολώτατα, ἀφοῦ εἶνε γνωστὰ ἀρχαῖα ἀγγεῖα συνιστάμενα μόνον ἐκ πολλῶν κοτυλίσκων ἐπικεκολλημένων ἐπὶ ἁπλῆς στεφάνης, καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐλευσῖνος τεμάχια ἀπεικονισθέντα παρὰ Rubensohn (σελ. 304)[2]. Τοιοῦτον σχῆμα ὑπο-

[1] Πρβλ. προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Κουρουνιώτου παρατηρούμενα (σελ. 24). Ἐν τούτοις καὶ νῦν ἔτι ὁ v. Fritze ἐμμένει εἰς τὴν πρώτην γνώμην αὐτοῦ (ἴδε Wochenschr. für kl. Philol. 1899 σελ. 448).

[2] Πρβλ. Στεφάνου Θησαυρὸν ἐν λ. *κέρχω* καὶ Ἡσύχιον ἐν λ. *κερχάνεα* καὶ ἑξῆς.

[1] Πρβλ. Rubensohn ἔ. ἀν. σελ. 282 ἑξ. πίν. XIII.

[2] Τὰ τεμάχια ταῦτα δὲν γνωρίζω ποῦ καὶ πῶς εὑρέθησαν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν κρίνων νομίζω ὅτι εἶνε προμυκηναϊκῶν χρόνων. Ἡ μεγάλη παλαιότης αὐτῶν δὲν καθιστᾷ ἀμφίβολον τὴν ὑποτιθεμένην χρῆσιν αὐτῶν, διότι οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἀναχθῇ εἰς νεωτέρους χρόνους ἡ εἰσαγωγὴ τῆς χρήσεως αὐτῶν. Πρβλ. Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 305 ἑξ.). Καὶ οἱ ἐκ τῶν Κυκλάδων γνωστοὶ κέρνοι ἀνήκουσιν ἐπίσης εἰς προϊστορικοὺς χρόνους. Στεφανοειδῆ κοτυλισκοφόρα ἀγγεῖα μετὰ μικροῦ κυπέλλου ἐν τῷ κέντρῳ εὑρέθησαν καὶ πρὸ μικροῦ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀγγλικῆς σχολῆς ἐν Μήλῳ, ἅτινα εἶδον ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ. Περὶ τῶν πρότερον γνωστῶν τοιούτων ἀγγείων διέλαβεν ὁ Löschke (ἴδε Berliner philol. Woch. 1898 σελ. 222). Τοιοῦτον παρέστησε τὸ σχῆμα τοῦ κέρνου ἐξ εἰκασίας ὁ Panofka (Recherches sur les vrais noms des vases grecs, Pl. V, 53).

δηλοῖ βεβαίως καὶ τὸ ὄνομα *στεφανίς*, ὅπερ ὡς συνώνυμον τοῦ κέρνου ἀναγράφει ὁ Ἡσύχιος[1]. Ταῦτα λοιπὸν τὰ στεφανοειδῆ κοτυλισκοφόρα ἀγγεῖα συνενωθέντα μετὰ ἄλλου ἀγγείου ἔχοντος σχῆμα κυπελλοειδὲς ἢ μᾶλλον κρατηροειδὲς ἀπετέλεσαν τὸ σχῆμα τῶν ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθέντων κοτυλισκοφόρων ἢ κοτυληδονοφόρων κέρνων, ὡς ὀρθῶς ποιῶν ἀποδέχεται καὶ αὐτὸς ὁ Rubensohn (σελ. 305)[2]. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συνένωσις δύο ὅλως διαφόρου σχήματος ἀγγείων ἀποδεικνύει ὅτι ἀμφότερα ἐχρησίμευον εἰς τὴν αὐτὴν χρῆσιν. Τίς δ' ἦτο ἡ χρῆσις αὕτη εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅταν ἀναγινώσκων τις τὸ ἀνωτέρω (σελ. 13) παρατεθὲν περὶ τοῦ κέρνου καὶ τῶν κοτυλίσκων χωρίον τοῦ Ἀθηναίου ἐνθυμηθῇ ὅτι κατὰ τὸν μῦθον ἡ Δημήτηρ ἔπιε τὸν κυκεῶνα[3], ἐπεβάλλετο δὲ ἀπαραιτήτως νὰ πίνωσιν αὐτὸν καὶ οἱ μύσται, ὡς ἀποδεικνύει τὸ γνωστὸν σύνθημα τῶν Ἐλευσινίων: *ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐγγευσάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην*[4]. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ ἀναφερόμενα ὑλικὰ δύνανται κάλλιστα νὰ ἀποτελέσωσι ποτόν, οἷον ὁ κυκεών, ὡς θὰ δειχθῇ καὶ περαιτέρω, τὰ δὲ περὶ ὧν πρόκειται ἀγγεῖα εἶνε κρατηροειδῆ, δυνάμεθα εὐλόγως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐκ τῶν ὑλικῶν τούτων παρεσκευάζετο ὁ μυστικὸς κυκεὼν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγγείοις. Τοῦτο συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Νικάνδρου (Ἀλεξιφ. στ. 217): *κέρνους γάρ φασι τοὺς μυστικοὺς κρατῆρας*[5], ἐν οἷς βεβαίως παρεσκευάζετο σπονδή τις ἰδιάζουσα τῇ μυστικῇ λατρείᾳ τῆς Ῥέας.

Δυσκολίαν τινὰ παρέχει ὁ *οἶνος* ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ὡς ἐμπεριεχόμενος ἔν τινι

[1] Ἡσύχ. ἐν λ. *κέρνος· στεφανίς·* *ἀγγεῖα κεραμεᾶ*.

[2] Τὸ αὐτὸ ὑπέθεσε καὶ περὶ τῶν ἐκ τῶν Κυκλάδων γνωστῶν κέρνων ὁ Bosanquet ἐν Annual of the British school at Athens III σελ. 58.

[3] Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Δημ. στ. 208 ἑξ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ κυκεὼν προσεφέρετο καὶ ὡς σπονδὴ εἰς τοὺς θεούς, ὥστε τό ὑπό Rubensohn σελ. 279 παρατιθέμενον ἀπόσπασμα τοῦ Σοφοκλέους περὶ τῆς *θεοφιλοῦς θυσίας* οὐδαμῶς ἀντίκειται πρός τὴν ἡμετέραν γνώμην. Ὡσαύτως καὶ εἰς τούς νεκρούς (ἥρωας) ἠδύνατο κάλλιστα νά προσενεχθῇ ἡ αὐτὴ θυσία, ὡς ὑποθέτει ὁ Bosanquet ἔ. ἀν. σελ. 59.

[4] Κλήμ. Ἀλεξ. Προτρ. II § 21.

[5] Τό κατόπιν ὑπό τοῦ Σχολιαστοῦ ἐπιφερόμενον «*ἐφ' ὧν λύχνους τιθέασι*» ἀναμφιβόλως δὲν ἀφορᾷ τοὺς ἐλευσινιακοὺς κέρνους, ἀλλα μόνον τοὺς ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ῥέας συνήθεις, περὶ ὧν καὶ ὁμιλεῖ ὁ Σχολιαστὴς οὗτος. Περὶ τούτου πλείονα ἀκολούθως.

τῶν κοτυλίσκων, ἐνῷ κατὰ τὸν εἰς Δήμητρα ὕμνον (στ. 206 ἑξ.) ὁ κυκεών, ὃν ἔπιεν ἡ θεά, δὲν ἐμπεριεῖχεν οἶνον, «*οὐ γὰρ θεμιτὸν οἱ ἔφασκε πίνειν*». Ἀλλ' ὅμως τό τε σχῆμα τοῦ ἐλευσινιακοῦ ἀγγείου καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Νικάνδρου βεβαιοῦσιν ὅτι κρατὴρ ἦτο ὁ κέρνος χρησιμεύων εἰς παρασκευὴν συμμίκτου τινὸς πόματος, τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἢ ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἀθηναίου ἀφορᾷ ἄλλους κέρνους καὶ ὄχι ἐλευσινιακούς[1], ἢ ὅτι ἐν χρόνοις νεωτέροις τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου τοὐλάχιστον ὁ οἶνος δὲν ἦτό τι ὅλως ἀσυμβίβαστον τῇ τῆς Δήμητρος λατρείᾳ, ἀλλ' ὅτι εἰς μικρὰν ἴσως ποσότητα λαμβανόμενος καὶ διὰ τῆς μίξεως ὁλοσχερῶς ἀλλοιούμενος[2] ἀπετέλει συστατικὸν τῶν ἐλευσινιακῶν σπονδῶν καὶ τοῦ κυκεῶνος. Τὸ δὲ *οἶον ἔριον ἄπλυτον*, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου, δὲν ἀπετέλει συστατικὸν τοῦ κυκεῶνος (ἢ τῆς σπονδῆς), οὐδ' ἀνεμιγνύετο μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐχρησίμευε μόνον πρὸς ἐπίστεψιν τοῦ κρατῆρος, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ (στ. 472 ἑξ.) χωρίου τοῦ Σοφοκλέους, ἔνθα ὁ Οἰδίπους προσφέρων σπονδὴν εἰς τὰς Εὐμενίδας στέφει *κρᾶτα καὶ λαβὰς ἀμφιστόμους* τῶν κρατήρων «*οἰὸς νεαλοῦς νεοπόκῳ μαλλῷ λαβὼν*» (ἢ *βαλών*).

Ἐκ τῶν δύο ἀγγείων, ἅτινα συνενωθέντα ἀπετέλεσαν τὸν κέρνον, τὸ κυριώτερον καὶ ἀπαραίτητον πρὸς τὴν τοῦ κυκεῶνος παρασκευὴν ἦτο ὁ κρατήρ, ὁ δὲ κοτυλισκοφόρος στέφανος ἠδύνατο καὶ νὰ ἐλλείπῃ προσκομιζομένων τῶν συστατικῶν ὑλικῶν τοῦ κυκεῶνος ἐν κοτυλίσκοις μὴ συνηνωμένοις. Τούτου ἕνεκα μόνος ὁ κρατὴρ ἐθεωρήθη ὡς σύμβολον τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπεικονίζεται ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης, ὄχι δὲ ὁ κοτυλισκοφόρος στέφανος, οὐδ' αὐτοὶ οἱ κοτυλισκοφόροι ἢ κοτυληδονοφόροι κέρνοι. Ἐπειδὴ δὲ στεφανοειδῆ κοτυλισκοφόρα ἀγγεῖα δὲν εὑρέθησαν ἐν Ἐλευσῖνι ἄλλα πλὴν τῶν ἀνωτέρω (σελ. 14) εἰρημένων προϊστορικῶν τεμαχίων, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν κέρνων ἐπικεκολλημένοι κοτυλίσκοι εἶνε μικρότατοι

[1] Ὁ Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 275-280) εὐλόγως ὑποστηρίζει τὸ ἐναντίον.

[2] Ἂν εἶνε ἀληθὴς ἡ κατωτέρω ἐκτιθεμένη ὑπόθεσις ὅτι ὁ κυκεὼν ὑφίστατο ζύμωσίν τινα, ὁ οἶνος ἐχρησίμευε μόνον ὡς ζύμη, ἡ δὲ γεῦσις αὐτοῦ ἠλλοιοῦτο τελείως.

καὶ συχνάκις μεταπίπτουσιν εἰς ἁπλᾶς κοτυληδόνας, ὥστε οὐδέποτε δύνανται νὰ περιλάβωσιν ἢ ὅλως οὐτιδανὴν ποσότητα ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου καταλεγομένων ὑλικῶν, πιστεύω ὅτι ὁ κυκεὼν παρεσκευάζετο ἐν τῷ ἱερῷ ἐντὸς ὀλίγων μεγάλων κρατήρων ἢ καὶ ἑνὸς μόνου, ἐκεῖθεν δὲ ἠρύοντο τὸ πόμα οἱ μύσται εἰς τὰ μικρὰ ἀγγεῖα, ἅτινα ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὡς δεικνύει ὁ ἡμέτερος πίναξ· τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ πλεῖστα καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἅπαντα τὰ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς εὑρεθέντα.

Δυσκολώτερον εἶνε νὰ συμβιβασθῶσιν αἱ λοιπαὶ περὶ τοῦ κέρνου μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, ἃς οὐδεὶς τῶν πρότερον περὶ τούτου γραψάντων ἠδυνήθη νὰ διευκρινήσῃ πάσας καὶ συμβιβάσῃ πρός τε τὴν ἀνωτέρω παρατεθειμένην περιγραφὴν τοῦ Ἀθηναίου καὶ πρὸς τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα[1]. Οὕτως ὁ μὲν Σχολιαστὴς τοῦ Νικάνδρου (Ἀλεξιφ. στ. 217 ἴδε καὶ ἀνωτ. σελ. 15 ὑποσ. 5) μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τῶν κέρνων ἤτοι τῶν μυστικῶν κρατήρων «*λύχνους τιθέασι*», ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος (Γοργ. 497 C) λέγει «*κέρνος δὲ τὸ λίκνον ἤγουν τὸ πτύον ἐστίν*» ὁ δὲ Πολυδεύκης IV, 103 ἐξηγῶν τὸ *κερνοφόρον* *ὄρχημα* βεβαιοῖ ὅτι οἱ τοῦτο ὀρχούμενοι ἔφερον «*λίκνα ἢ ἐσχαρίδας, κέρνα δὲ ταῦτα ἐκαλεῖτο*». Λύχνοι ἐπὶ τῶν ἐλευσινιακῶν κέρνων εἶνε ἀδύνατον νὰ τεθῶσιν, ὁ δὲ Rubensohn (σελ. 288 ἑξ.) ἰσχυριζόμενος τὸ ἐναντίον περιπίπτει εἰς δύο φανερὰς ἀντιφάσεις πρὸς τὴν παράδοσιν, διότι δέχεται ὅτι οἱ λύχνοι ἐτίθεντο ἐντὸς τῶν κέρνων, ἐνῷ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Νικάνδρου λέγει *ἐφ᾽ ὧν*, καὶ ὅτι ἀντὶ τῶν λύχνων ἐτίθεντο καὶ κηρία· ἀλλ᾽ ὅμως καὶ πάλιν δὲν κατορθοῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης παραδόξου τῶν λύχνων ἢ κηρίων θέσεως. Ἔπειτα δὲ ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἔμελλον νὰ καταλειφθῶσιν ἐπί τινος τῶν κέρνων ἢ τῶν πωμάτων αὐτῶν ἴχνη φλογὸς ἢ καπνοῦ, ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει, ὡς ἐλέχθη ἤδη. Ἀφ᾽ ἑτέρου τοῦ μυστικοῦ *λίκνου* τὸ σχῆμα εἶνε γνωστὸν ἐκ τοῦ μύησίν τινα ἀπεικονίζοντος ἀναγλύφου ἰταλιωτικῆς ὀστεοδόχου κάλπης[2], τοῦτο δὲ οὐδεμίαν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τοὺς ἐλευσινιακοὺς κέρνους, ὁμοιάζον πρὸς τὴν σήμερον παρ᾽ ἡμῖν ἐν χρήσει *σέσουλαν*. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοιοῦτον λίκνον δὲν παρέχει θέσιν πρὸς τοποθέτησιν λύχνων, ὅλως δὲ ἀδικαιολόγητον θὰ ἦτο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐτίθεντο λύχνοι ἐπ᾽ αὐτοῦ ὁπωσδήποτε. Καὶ ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν μόνον τοῦ Ἀθηναίου τὴν μαρτυρίαν, ἀπορρίπτοντες ὡς ἐσφαλμένας τὰς ἄλλας μαρτυρίας ἢ τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὡς πράττει ὁ Rubensohn, διότι τὸ *οἷον λικνοφορήσας* τοῦ Ἀθηναίου καὶ τὰ περὶ *κερνοφόρου ὀρχήματος* ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους μαρτυρούμενα δηλοῦσι σαφῶς ὁμοιότητα ἢ ταυτότητα κέρνου καὶ λίκνου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων νομίζω ὅτι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ συμβιβάσωμεν τὰς περὶ τοῦ κέρνου μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων, ὅταν δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις *κέρνος* δὲν ἐσήμαινε μόνον τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα, ἀλλ᾽ εἶχε καὶ γενικωτέραν σημασίαν δηλοῦσα διαφόρου εἴδους ἀγγεῖα καὶ σκεύη χρησιμεύοντα πάντα εἰς τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν τελετήν, ἤτοι τὴν *περιφορὰν τοῦ κέρνου* (πρβλ. *τὸ κέρνος περιενηνοχότες*) ἢ τὴν *κερνοφορίαν*. Ἑπομένως ἄλλο σχῆμα εἶχεν ὁ κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Νικάνδρου ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς Ῥέας χρησιμεύων κέρνος, συνιστάμενος ἐκ κρατῆρος καὶ λύχνου ἢ θυμιατηρίου προσηρτημένου εἰς τὸν κρατῆρα, ἄλλο σχῆμα ὁ γνωστὸς ἡμῖν ἐλευσινιακὸς κέρνος, ἄλλο τὸ λίκνον περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ Πολυδεύκης καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἄλλο ἡ κοτυλισκοφόρος στεφανίς. Τὸ χωρίον τοῦ Ἀθηναίου δὲν εἶνε δῆλον ἂν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐλευσινιακὸν κοτυλισκοφόρον κέρνον ἢ εἰς τὸν κοτυλισκοφόρον στέφανον, ὅπερ πιθανώτερον. Ὁ δὲ Πολυδεύκης λέγων ὅτι οἱ ὀρχούμενοι τὸ κερνοφόρον ὄρχημα ἔφερον *λίκνα ἢ ἐσχαρίδας* δὲν ἐννοεῖ ὅτι τὸ λίκνον ἐλέγετο καὶ ἐσχαρίς, ἀλλ᾽ ὅτι οἱ ὀρχούμενοι ἔφερον εἴτε λίκνα εἴτε ἐσχαρίδας, ἤτοι κρατῆρας μετὰ λύχνου ἢ θυμιατηρίου ἐκ τῶν εἰς τὰς τελετὰς τῆς Ῥέας χρησιμευόντων, ἀμφότερα δὲ τὰ ἱερὰ ταῦτα σκεύη ἔφερον κοινὸν ὄνομα προσεπιλεγόμενα *κέρνα*. Τὴν περιληπτικὴν ταύτην σημασίαν τῆς λέξεως ἀποδεικνύει καὶ ἡ παρ᾽ Ἡσυχίῳ λέξις *κέρνεα*, ἐξηγουμένη: *τὰ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν ἐπιθυόμενα*. Καὶ τοῦ Ἀθηναίου δὲ τὸ *οἷον λικνοφορήσας* παραβαλλόμενον πρὸς τὸ *κέρ-*

[1] Πρβλ. ἰδίως v. Fritze ἔ. ἀν. σελ. 172 ἑξ. Rubensohn ἔ. ἀν. σελ. 274 ὑποσημ. 3. Daremberg-Saglio Diction. λ. Kernos.

[2] Bullettino della commissione archeol. comunale VII πίν. I-III. Πρβλ. καὶ Lovatelli αὐτόθι σελ. 9 ἑξ. Jahn, Sitzungsber. der kön. Sächs. Ges. der. Wiss. 1861 σελ. 324.

νος δὲ τὸ *λίκνον* ἤτοι τὸ *πτύον* ἐστὶ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Πλάτωνος ἐξηγεῖται κάλλιστα, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ λίκνον μὲν ἐλέγετο κέρνος, ἀλλ' ὁ ἐλευσινιακὸς κέρνος ἦτο διάφορος τοῦ λίκνου καίτοι ἀμφότερα εἰς τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν τελετὴν ἐχρησίμευον· ἑπομένως ἦσαν ἰσοδύναμα μέν, ἀλλ' ἀνόμοια τὸ σχῆμα. Ὁ Ἀθήναιος λοιπὸν ἐπιμαρτυρεῖ τὴν ταυτότητα τῆς χρήσεως τοῦ τε κέρνου καὶ τοῦ λίκνου, οὐδαμῶς δὲ ταυτότητα οὐδ' ὁμοιότητα τοῦ σχήματος. Καὶ ἡ γένεσις τῶν διαφόρων γλωσσικῶν τύπων *κέρχνος*, *ὁ κέρνος*, *τὸ κέρνος*, *τὸ κέρνον*, ὑφ' οὓς δηλοῦνται τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἀγγεῖα, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ κάλλιστα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα[1]. Ἐν πρώτοις τὰ οὐδέτερα *τὸ κέρνον καὶ τὸ κέρνος* ἐναλλασσσόμενα πρὸς τὸ ἀρσενικὸν *ὁ κέρνος* δηλοῦσι, νομίζω, καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ὅτι ἡ λέξις ὁτὲ μὲν παριστᾷ ὡρισμένον εἶδος ἀγγείου, ὁτὲ δὲ ἔχει σημασίαν γενικωτέραν περιλαμβάνουσα καὶ ἄλλα ἰσοδύναμα (πρβλ. *ὁ λύχνος* — *οἱ λύχνοι* καὶ *τὸ λύχνον* — *τὰ λύχνα* = Leuchtmittel κατὰ Passow)[2]. Τὰ δὲ *κέρχνος* καὶ *κέρνος* δὲν δύνανται (τὸ ἐπ' ἐμοὶ τοὐλάχιστον) νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς διὰ φθογγολογικῆς ἀλλοιώσεως παραχθέντα τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου, ἀλλ' ἀναμφιβόλως τὸ δεύτερον εἶνε προϊὸν συνεκδρομῆς πρὸς τὸ *κεράννυμι* — *κρατήρ*. Ὁ κοτυλισκοφόρος στέφανος βεβαίως ὠνομάζετο *κέρχνος* ὡς τραχύ τι καὶ ἀνώμαλον σκεῦος, ἀλλ' ὅτε οἱ κοτυλίσκοι προσετέθησαν εἰς τὸν κρατῆρα, τὸ ὄνομα κέρχνος μετεδόθη καὶ εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν ἔπαυσεν ὢν καὶ πάλιν κρατήρ, μετεβλήθη τὸ νέον ὄνομα κέρχνος εἰς κέρνος κατὰ συνεκδρομὴν πρὸς τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τοῦ ἀγγείου.

Ὑπολείπεται νὰ ἐξηγηθῶσι τὰ διάτρητα ἐπιπώματα τῶν ἐλευσινιακῶν κέρνων, ἅτινα δικαίως φρονεῖ ὁ Rubensohn (σελ. 288) ὅτι διὰ λόγον τινὰ ἦσαν οὕτω κατεσκευασμένα. Τὸν λόγον τοῦτον ἐξηγεῖ αὐτὴ ἡ σύνθεσις τοῦ κυκεῶνος ἐκ τῶν ὑλικῶν, ὅσα καταλέγονται ἐν τῷ ἀνωτέρω παρατεθέντι χωρίῳ τοῦ Ἀθηναίου. Τὸ οὕτως ἐκ παντοίων ξηρῶν καρπῶν παρασκευαζόμενον σύμφυρμα ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀποτελέσῃ εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναμίξει πόσιμόν τι καὶ εἰς σπονδὴν χρήσιμον μίγμα, ὡς ὁ παρ' Ὁμήρῳ κυκεὼν (Ἰλ. Λ 624 ἑξ. Ὀδ. Κ 234), ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἔπρεπε νὰ ἀφεθῇ ἤρεμον ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον μέχρις ὅτου τὰ ἐν τῷ κρατῆρι ὑγρὰ ἐμποτίσωσι τοὺς ξηροὺς καρποὺς καὶ ἀναμιχθέντα μετ' αὐτῶν ἀποτελέσωσι μίγμα τι ὁμοειδές. Ἐπειδὴ δὲ τά τε στερεὰ καὶ τὰ ὑγρά, ὅσα ἐνεβάλλοντο εἰς τὸν κρατῆρα εἶνε οὐσίαι ἀμυλοῦχοι καὶ σακχαροῦχοι, ὁ δὲ οἶνος (ἂν μὴ εἶνε πολὺ παλαιός, ὅπερ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποτεθῇ) ἐμπεριέχει πάντοτε ἱκανὴν ζύμην ἀρκοῦσαν νὰ παραγάγῃ ἐν ταῖς οὐσίαις ταύταις νέαν οἰνοπνευματώδη ζύμωσιν[1], οἱ κρατῆρες οἱ ἐμπεριέχοντες τὸ τοιοῦτον ὑγρὸν ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἔχωσι πώματα διάτρητα, ἵνα μὴ ὁ ἐκ τῆς ζυμώσεως παραγόμενος βρασμὸς ἐκχέῃ τὸ ὑγρὸν ἔξω. Ἐὰν λοιπὸν ἡ παρασκευὴ τοῦ κυκεῶνος ὀρθῶς ὑπετέθη ὅτι ἦτο τοιαύτη, ἡ ἐξήγησις τοῦ διατρήτου τῶν πωμάτων τῶν κέρνων οὐδεμίαν παρέχει δυσκολίαν. Πρὸς βεβαίωσιν τούτων ἐδοκιμάσθησαν κατ' ἐμὴν παράκλησιν ὑπὸ τῶν φίλων μου Ν. Κανελλοπούλου χημικοῦ καὶ Ἐπαμ. Χαριλάου ἐργοστασιάρχου οἰνοπνευματοποιοῦ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδιδόμενα ὑλικὰ καὶ πειραματικῶς, τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμασίας ταύτης μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Χαρίλαος ὡς ἑξῆς· *Ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἑπομένης ἡμέρας τῆς ἀναμίξεως ἤρξατο ζωηρὰ ζύμωσις, ἧς παρετήρησα πάντα τὰ φαινόμενα, ἤτοι διαρκῆ ἐκπομπὴν φυσαλίδων, παραγωγὴν ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ὕψωσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑγροῦ. Ἡ ζύμωσις διήρκεσεν ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἐπιταθεῖσα τὴν τρίτην, τὴν δὲ ἕκτην ἡμέραν πᾶν ἴχνος ζυμώσεως ἔπαυσε καὶ τὸ ὑγρὸν ἐπανέκτησε τὴν προτέραν θερμοκρασίαν. Ἡ γεῦσις αὐτοῦ καίπερ*

[1] Ἡ γνώμη ὅτι μόνον τὸ ἐπιγραφικῶς μεμαρτυρημένον *κέρχνος* εἶνε τὸ ἀληθές, τὰ δ' ἄλλα εἶνε σφάλματα τῶν χειρογράφων, ὡς φαίνεται, ὅτι ὑποπτεύει ὁ Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 274), εἶνε ἀδικαιολόγητος.

[2] Κάλλιστα καταφαίνεται ἡ γενικωτέρα σημασία τοῦ οὐδετέρου *τὰ λύχνα* ἐκ τοῦ Ἡροδότου II, 62, ὅπου τὰ ἐπιφερόμενα *τὰ δὲ λύχνα ἐστὶ ἐμβάφια ἔμπλεα ἁλὸς καὶ ἐλαίου, ἐπιπολῆς δ' ἔπεστι αὐτὸ τὸ ἐλλύχνιον* δηλοῦσιν ὅτι εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται λυχνοκαΐαν ἐχρησιμοποιοῦντο ὄχι οἱ καθ' αὑτὸ λεγόμενοι λύχνοι, ἀλλ' ἄλλα ἀγγεῖα (*ἐμβάφια*) πρὸς ἄλλον σκοπὸν προωρισμένα, ὅπως καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν χρησιμεύουσιν εἰς τὰς λυχνοκαΐας κοινὰ ποτήρια. Περὶ τοῦ ἑνικοῦ *τὸ λύχνον* ἴδε Kühner-Blass Ausf. Gramm. II σελ. 583.

[1] Πλὴν τοῦ οἴνου ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ τοιαύτην ζύμωσιν καὶ ἡ κριθή, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἐτίθετο ἀρτίβλαστος καὶ πεφρυγμένη, ὡς ἐν τῇ ζυθοποιΐᾳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μαρτυρεῖται. Συντελεστικὰ εἰς τὴν ζύμωσιν εἶνε ὡσαύτως τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι, ἐξ ὧν ὡς γνωστὸν παράγονται οἰνοπνευματώδη ποτά, ὡς τὸ kumiss τῶν Ταρτάρων καὶ τὸ met τῶν Πολωνῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν μηνὶ Βοηδρομιῶνι, ὅτε ἐτελοῦντο τὰ μεγάλα Ἐλευσίνια, ὁ οἶνος δὲν εἶνε παλαιός.

ἐλαφρῶς γλυκύζουσα ἦτο ὄξυνος, ἡ φασκομηλέα (οἱ ὅρμινοι) δὲ καὶ οἱ σπόροι τοῦ μήκωνος εἶχον μεταδώσει αὐτῷ τὸ ἄρωμά των, τὸ δὲ ἔλαιον ἐπέδρασεν εἰς τὴν γεῦσιν. Πιστεύω δ' ὅτι διά τινων πειραμάτων (ὡς πρὸς τὰς ἀναλογίας τῶν διαφόρων ὑλικῶν) θὰ κατωρθοῦτο νὰ ἐγίνετο λίαν εὐάρεστον καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς τελείως μὴ ἐξοικειωμένους πρὸς τὸ ποτὸν τοῦτο. Ἡ ζύμωσις δὲ γίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ὁ ὀρὸς τοῦ γάλακτος μεταβάλλει τὸ σάκχαρον τῶν τε καρπῶν καὶ τῶν ὀσπρίων εἰς ζυμώσιμον (καίτοι αἱ ἀμυλώδεις οὐσίαι συντελοῦσι μᾶλλον εἰς τὴν γεῦσιν ἢ εἰς τὴν ζύμωσιν), ὁ δὲ ἐν τῷ οἴνῳ περιεχόμενος μύκης τῆς ζυμώσεως, ὅστις ἐν νέοις οἴνοις ὑπάρχει ἐν ἀρκετῇ ποσότητι, προξενεῖ τὴν ζύμωσιν. Τοσαῦτα ὁ κ. Χαρίλαος περὶ τοῦ ἐκτελεσθέντος πειράματος. Ἀκολούθως ἐγνώσθη μοι καὶ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους (Προβλ. III, 12), ἐν ᾧ οὗτος ζητεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ *διὰ τί ὁ γλυκὺς καὶ ὁ ἄκρατος καὶ ὁ κυκεὼν μεταξὺ διαπινόμενοι ἐν τοῖς πότοις νήφειν ποιοῦσιν*, ἐξ οὗ πρόδηλον ὅτι καὶ ὁ κυκεὼν ἦτο μεθυστικός.

Ἕτερον πλὴν τῶν κέρνων σύμβολον, μόνῃ τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ προσῆκον, εἶνε τὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι κάτωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ ὑπάρχοντα διεσταυρωμένα ἀντικείμενα, ἅτινα ὡς γνωστὸν ἐπίσης διεσταυρωμένα ἀπεικονίζονται ἐν τῇ παραστάσει τῆς ἀνωτέρω (σελ. 11) μνημονευθείσης περιφήμου Κυμαίας ὑδρίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ αὐτόθι ἐπίσης μνημονευθέντι ἀναγλύφῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Γοργοπήκου. Ταῦτα παρίστανται φέροντες ὡς μεμυημένοι οἱ Διόσκουροι καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐν ἑτέραις δύο ἐπιφανεστάταις κεραμογραφίαις τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου, ἤτοι ἐν τῷ λεγομένῳ ἀγγείῳ τοῦ Pourtalès[1] καὶ ἐν τῇ πελίκῃ τοῦ Παντικαπαίου[2], προσέτι δὲ καὶ νεανίσκος τις ἄλλος ὑπ' ἄλλων νομιζόμενος ἐν τῇ αὐτῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ[3], ὡσαύτως δὲ καὶ ἀγαλμάτιον νεανικῆς μορφῆς ὑπὸ Furtwängler[1] ἐκδεδομένον, ὃν οὗτος νομίζει ὡς Εὐβουλέα. Παρετηρήθη δὲ ἤδη ὑπὸ τοῦ Rubensohn (σελ. 298-300 καὶ πίν. XIV) ὅτι τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων ἡ εἰκὼν εἰς ἁπλοῦν κόσμημα μεταβεβλημένη εὑρίσκεται ἐπὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ μουσείῳ Ἐλευσῖνος ὑπαρχόντων κέρνων καὶ ὅτι καὶ τὸ ὅλως ἰδιόρρυθμον κόσμημα ἐπὶ τῶν προεχουσῶν στενῶν παραστάδων, εἰς ἃς ἀπολήγει ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὁ ἡμέτερος πίναξ, τὸ αὐτὸ τοῦτο πρᾶγμα παριστᾷ. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι εἶνε τοιοῦτον, ὥστε ἀδύνατον νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς δεμάτια σταχύων ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ὡς ἐνόμισαν πολλοί[2], φαίνεται δ' ὅτι δίκαιον εἶχεν ὁ Stephani ἀναγνωρίζων ἐν αὐτοῖς τοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὕτω δὴ καλουμένους *βάκχους*, ἤτοι τὰ κατὰ τὰς μυστηριώδεις τελετὰς τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου χρησιμεύοντα ἐκ κλάδων μύρτου δεμάτια[3].

Πλὴν τούτων δ' ὅμως ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἕτερα σύμβολα ἱερᾶς τελετῆς δηλωτικά, καίπερ ὄχι κατ' ἐξοχὴν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ ἀνήκοντα. Τοιαῦτα δ' εἶνε οἱ τὰς κεφαλὰς πασῶν τῶν ἐν τῷ πίνακι μορφῶν πλὴν τῶν δύο πρὸς δεξιὰν καθημένων θεαινῶν κοσμοῦντες στέφανοι ἐκ κλάδων μύρτου, ὡς φαίνεται, πεποιημένοι, οἱ ἄλλοι κλάδοι (μύρτου ἀναμφιβόλως καὶ αὐτοί), οὓς κρατοῦσιν ἐν ταῖς χερσὶ δύο ἀνδρικαὶ καὶ δύο γυναικεῖαι μορφαί, ὡς λατρείαν ταῖς καθημέναις θεαῖς προσφέρουσαι, καὶ δι' ὧν εἶνε ἐπεστεμμένοι οἱ κέρνοι, προσέτι αἱ ὑπὸ δύο μορφῶν φερόμεναι δᾶδες καὶ οἱ ἐν τοῖς ἐλευσινιακοῖς ὀργίοις συνήθεις αὐλοί, οὓς ἔχει ἡ κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ἀετώματος γυνή[4].

Σύμβολόν τι ἀναμφιβόλως παριστᾷ καὶ ἡ ὅλως ἰδιότροπος διακόσμησις τῆς ἑνούσης ἄνωθεν τὰς παραστάδας προεχούσης ταινίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν

[1] Overbeck, Kunstmythol. Atlas XVIII, 19. Gerhard. Ges. akad. Abh. πίν. LXXI, 1.

[2] Stephani ἐν Compte-Rendu de la comm. Imp. 1856 πίν. I-II, Overbeck, Kunstmythol. Atlas XVIII, 18. Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. LXXVII.

[3] Τὸν νεανίαν τοῦτον ὁ μὲν Stephani καὶ ὁ Heydemann (Marmorkopf Riccardi σελ. 15) νομίζουσιν Εὐβουλέα, ὁ Strube (Studien über den Bilderkreis von El. σελ. 40), ὡς τὸν *ἐπὶ βωμῷ* ἱερέα. Τελευταῖον διέλαβε περὶ αὐτοῦ ὁ Rubensohn (Mittheil. Athen XXIV σελ. 57 ἑξ.) θὰ γείνῃ δὲ καὶ ὑφ' ἡμῶν λόγος περαιτέρω

[1] Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XX σελ. 357 ἑξ. Πρβλ. Rubensohn Mittheil. d. d. arch. Inst. XXIV σελ. 57 ὑποσημ. Τεμάχια ὁμοίων ἀγαλματίων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐν τῷ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείῳ, ἐν οἷς καὶ κορμὸς μεγέθους ἡμίσεως περίπου τοῦ φυσικοῦ πρὸ μικροῦ μόλις προσκτηθείς.

[2] Λ. χ. ὁ Strube ἔ. ἀν. σελ. 39.

[3] Ἴδε Overbeck, Kunstmythol. II σελ. 671 ἑξ. Rubensohn ἔ. ἀν. σελ. 291 ὑποσημ.

[4] Ἀριστοφ. Βάτρ. 313. Ἐν ἄλλαις ἐλευσινιακαῖς παραστάσεσιν ἀπαντῶσι κύμβαλα, ὡς ἐν τῷ κατωτέρω μνημονευομένῳ ἀγγείῳ τῆς συλλογῆς Castellani.

βάσιν τοῦ ἀετώματος. Αὕτη εἶνε διῃρημένη κατὰ τὸν τρόπον τοῦ θριγκοῦ τῶν δωρίου ρυθμοῦ οἰκοδομημάτων εἰς τριγλύφους τινὰς (μᾶλλον διγλύφους) καὶ μετόπας, ἐν ἑκάστῃ δὲ τῶν μετοπῶν ὑπάρχει κυκλικόν τι σχῆμα διῃρημένον διὰ τοξοειδοῦς μελαίνης γραμμῆς εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν ἔχει σχῆμα μηνίσκου καὶ πληροῦται ὑπὸ σκιερῶν λεπτῶν γραμμῶν τοξοειδῶν συγκεντρικῶν τῇ πρώτῃ, τὸ δ' ἕτερον εἶνε ἐλλειψοειδὲς καὶ οὐδεμίαν γραμμὴν οὐδὲ σκιὰν ἐμπεριέχει. Ἑκάστου μηνίσκου τὰ κέρατα ἀντικρύζουσι πρὸς τὰ τοῦ ἐν τῇ παρακειμένῃ μετόπῃ μηνίσκου, οὕτως ὥστε πάντα τὰ ἐν ταῖς μετόπαις κυκλικὰ σχήματα ἀποτελοῦσιν ἀντίστοιχα ζεύγη, ἐξαιρουμένων μόνον δύο[1], μακρὰ δὲ σκιερὰ γραμμὴ διὰ πασῶν τῶν μετοπῶν διήκουσα συνδέει ἅπαντα τὰ κυκλικὰ σχήματα διὰ τοῦ μέσου πάντων διερχομένη. Τὰ παράδοξα κοσμήματα ταῦτα μοὶ φαίνονται ὅτι εἶνε ὁμοιώματα τῆς σελήνης περὶ τὴν φάσιν τῆς πανσελήνου εὑρισκομένης, διότι *περὶ τὴν πανσέληνον* ἀκριβῶς ἐτελοῦντο τὰ μεγάλα Ἐλευσίνια, καὶ ἄλλως δὲ πολλὴ εἶνε ἡ σχέσις τῆς σελήνης πρὸς τὰς Ἐλευσινίας θεάς[2]. Γνωστὸν δ' ὅτι ἐν ἐλευσινιακαῖς ἀγγειογραφίαις συχνάκις ἀπαντῶσιν ἀστέρες (Förster, Raub und Rückkehr der Persephone σελ. 245. Overbeck Kunstmythol. Atlas XVII 26 καὶ 26α). Ἡ διὰ πασῶν τῶν μετοπῶν διήκουσα σκιερὰ γραμμὴ φαίνεται ὅτι δηλοῖ τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τὸ συμβολικώτερον.

Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παριστάμενα ἄνθη, τά τε δύο μεγάλα παρὰ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὰ ἀλλαχοῦ ἐγκατεσπαρμένα μικρὰ τὰ διὰ κυκλοειδῶς διατεταγμένων λευκῶν στιγμῶν δεδηλωμένα, καίπερ πάντα κατὰ τυπικὸν τρόπον καὶ ὄχι πιστῶς κατὰ φύσιν ἀπεικονισμένα, νομίζω ὅτι δὲν δηλοῦσιν ἁπλῶς ἄνθη οἱαδήποτε, ἀλλά τινα τῶν ἐν τοῖς ἐλευσινιακοῖς μύθοις παραδεδομένων ἢ τῶν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ χρησίμων ἀνθέων, οἷα λ. χ. εἶνε τὰ ἐν τῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ ἀναφερόμενα (στ. 5 ἑξ. καὶ 426 ἑξ: *ῥόδα, κρόκος, ἴα, ἀγαλλίδες, ὑάκινθος, νάρκισσος, λείρια*) καὶ προσέτι ὁ μήκων, ὁ μῖλαξ, ὁ ἀσφόδελος καὶ ἄλλα[1]. Τοὐλάχιστον δέν μοι φαίνεται ὅλως ἀπίθανος τοιαύτη τις εἰκασία ἕνεκα τῆς ὅλως ἀσυμμέτρου καὶ οὐδαμῶς εἰς διακόσμησιν συντεινούσης θέσεως τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἀνθέων καὶ ἐπειδὴ ἄνθος ὁμοιάζον πρὸς τὰ μικρὰ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἀπαντᾷ ἔν τε τῇ κατὰ τὴν κοιλίαν ζώνῃ τῆς ἀνωτέρω (σελ. 11) μνημονευθείσης περιφήμου Κυμαίας ὑδρίας[2], καὶ ἐν τῷ ὑπὸ Brunn ἐκδεδομένῳ μετὰ παραστάσεως *ἀνόδου τῆς Κόρης* ἰταλιωτικῷ κρατῆρι[3], ἐν τῷ αὐτῷ κρατῆρι δὲ ἀπαντᾷ καὶ ἄνθος ὁμοιάζον πρὸς τὸ μέγα ἄνθος τοῦ ἡμετέρου πίνακος τὸ παρὰ τὸν ὀμφαλόν[4]. Ὡσαύτως καὶ ἐν παραστάσει ἁρπαγῆς τῆς Κόρης (Monum. dell' Inst. VI πίν. XLII, A) παρίστανται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πολλὰ ἄνθη ὁμοιάζοντα λίαν πρὸς τὰ μικρὰ τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ μεμεστωμένων φαίνεται ὅτι συνίστανται καὶ οἱ ἄνωθεν ἀντὶ στεφανωμάτων κρεμάμενοι ὅρμοι. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ σκήπτρου τῆς Κόρης ἀνθέμιον ἔχει σχῆμα *λειρίου*, ὥς μοι εἶπεν ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν βοτανικὸς κ. Heldreich, ὥστε ἴσως οὐδὲ τοῦτο εἶνε ἄνευ συμβολικῆς τινος ἐννοίας οὕτω πεποιημένον, καίτοι ἀληθῶς ὄχι τῶν Ἐλευσινίων οὐδὲ τῶν χθονίων θεῶν μόνον τὰ σκῆπτρα φέρουσι τοιοῦτον ἀνθέμιον, ἀλλὰ καὶ ἄλλων μυθικῶν προσώπων[5].

[1] Ἄνωθι τῆς παιδικῆς μορφῆς. Τοῦτο ἀναμφιβόλως ὀφείλεται εἰς ἁπλῆν παραδρομὴν τοῦ κεραμογράφου.

[2] Μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου τῆς τελέσεως τῶν Ἐλευσινίων ἴδε παρὰ Mommsen, Feste der Stadt Athen, σελ. 205. Περὶ τῆς σχέσεως τῆς σελήνης πρὸς τὰς Ἐλευσινίας θεὰς Roscher, Selene und Verwandtes σελ. 124. Kern ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 131 ἑξ.

[1] Περὶ τοῦ ναρκίσσου πρβλ. καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 682. *ὁ καλλίβοτρυς - - νάρκισσος μεγάλαιν θεαῖν ἀρχαῖον στεφάνωμα*. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Hehn (Kulturpflanzen und Hausthiere[6] σελ. 243 ἑξ.) ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη τὰ λείρια οὐδὲ τὸν νάρκισσον οὐδὲ τὰ ῥόδα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐξ αὐτῶν παρεσκευασμένα ἀρώματα, ἐμεγαλοποίησε δὲ ἐπὶ τὸ μυθωδέστερον τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐωδίαν τῶν ἀγνώστων αὐτῷ ἀνθέων τούτων, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἡμετέρου πίνακος καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῇ ἀληθής, διότι καθ' ὃν χρόνον ἐποιήθη ὁ ἡμέτερος πίναξ ταῦτα πάντα βεβαίως ἦσαν γνωστά.— Περὶ τοῦ ἀσφοδέλου ὡς ἱεροῦ φυτοῦ τῆς Περσεφόνης ἴδε Σουΐδαν ἐν λ. *ἀσφόδελος*, περὶ τοῦ μίλακος Διον. Ἁλ. Opuscula ed. Usener et Radermacher τόμ. I σελ. 314. Πρβλ. προσέτι Ovid. Fast. IV, 435 ἑξ,

[2] Ἴδε Compte-Rendu de la comm. Imp. arch. 1862 πίν. III 1 καὶ 3-4.

[3] Supplement zu den Studien über den Bilderkreis von Eleusis πίν. III.= Overbeck, Kunstmythol. Atlas XVIII, 15.

[4] Ὑποκάτω τοῦ Τριπτολέμου. Ὁ κ. Heldreich ἰδὼν τήν τε ἀπεικόνισιν τοῦ ἡμετέρου πίνακος καὶ τὴν τοῦ ὑπὸ Brunn ἐκδεδομένου κρατῆρος εἶπεν ὅτι *μετὰ ἱκανῆς πιθανότητος* δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ ἀπ' ἀμφοτέρων τὸν *νάρκισσον*.

[5] Πρβλ. λ. χ. Overbeck, Kunstmythol. Atlas XV καὶ XVI. Τὸ λείριον ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιτυμβίοις μνημείοις, π. χ. Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen IV πίν. VIII.

Ὅ,τε τόπος τῆς εὑρέσεως λοιπὸν καὶ ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ καὶ ἡ παρουσία τῶν τοιούτων συμβόλων ἀποδεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι ἡ παράστασις τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἀνήκει εἰς τὰς τοῦ ἐλευσινιακοῦ λεγομένου κύκλου, τουτέστιν ὅτι ἀναφέρεται εἴς τινα τῶν περὶ τὴν Ἐλευσῖνα καὶ τὰς ἐλευσινιακὰς θεότητας μύθων ἢ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτόθι τελουμένην λατρείαν. Οὐδεμία λοιπὸν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις ὅτι αἱ κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν μέρος τοῦ ἡμετέρου πίνακος ὑπάρχουσαι δύο καθήμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ εἶνε αἱ Ἐλευσίνιαι θεαί, καίτοι παρίστανται μετὰ σκήπτρου μόνον καὶ διαδήματος, οὐδὲν δὲ ἄλλο ἐκ τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὰς συμβόλων φέρουσι ἤτοι σταχύων, δᾴδων, κίστης, μοδίου καὶ τῶν τοιούτων[1]. Μόνον τὰ ἕδρανα, ἐφ᾽ ὧν κάθηνται, δύνανται ἴσως νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς μυστικαὶ κίσται, ἀλλὰ τὸ σχῆμα αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο ὄχι μόνον ὡς βέβαιον, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὡς πολὺ πιθανόν. Καὶ ἡ ἐνδυμασία δ᾽ αὐτῶν εἶνε κοινή, ἀπηλλαγμένη τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος, ὑφ᾽ ὃ παρίστανται ἐν τῷ γνωστῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ, ὁμοία δὲ ὡς ἐν τῷ ἐκ Νεαπόλεως ἀμφορεῖ τῷ παρὰ Overbeck Kunstmythol. Atlas XVI, 16 ἐκδεδομένῳ. Ἡ Κόρη χαρακτηρίζεται κατὰ τὸ σύνηθες νεανικωτέρα τῆς Δήμητρος ἔξωμον φοροῦσα χιτῶνα καὶ ἱμάτιον ἐλαφρότερον καί πως λιτοτέραν φέρουσα κόμμωσιν[2].

Πρὸς τὰς θεὰς ταύτας προσέρχονται σεβίζουσαι αὐτὰς δι᾽ ὧν φέρουσιν ὀργάνων λατρείας (κέρνων, δᾴδων, θαλλῶν, οἰνοχόης) πᾶσαι αἱ ἄλλαι μορφαὶ πλὴν τῶν ἐν τῷ ἀετώματι, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἴδιον σύμπλεγμα καθ᾽ ἑαυτὰς οὐδαμῶς πρὸς τὰς σεβιζομένας θεὰς ἀποβλέπουσαι μία δὲ καὶ κατακεκλιμένη. Ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι λοιπὸν παρισταμένη πρᾶξις εἶνε *πρόσοδος*, ὡς ἔλεγον τὴν τοιαύτην τῆς λατρείας προσφορὰν οἱ ἀρχαῖοι, αἱ δὲ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ καίπερ ὡς ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ βαίνουσαι θεωρούμεναι ὑπὸ τοῦ τεχνίτου[3], καὶ ἄλλως ἐμπεφορημέναι τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας, ὡς ἀποδεικνύει ὁ κέρνος, ὃν φορεῖ ἡ ἐν τῷ μέσῳ γυναικεία μορφή, ὅμως προφανῶς δὲν μετέχουσιν αὐτῆς ταύτης τῆς προσόδου, ἀλλὰ μόνον παρίστανται εἰς αὐτὴν ἀναλόγως πρὸς τὰς κατὰ ἄκρα τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι τῶν ναῶν συμπλεγμάτων μορφάς. Ὁ πρὸς ἀριστερὰν τοῦ πίνακος ἀπεικονισμένος κίων μεμονωμένος ὡς εἶνε καὶ ὑπὲρ τὸ προσῆκον μικρὸς ἔχει προφανῶς συμβολικὴν ἔννοιαν καὶ ὄχι διακοσμητικήν, δηλοῖ δέ, ὡς εἶνε γνωστὸν ἐκ πολυαρίθμων ἀναλόγων παραδειγμάτων κεραμογραφιῶν τε καὶ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων[1], ὅτι ἡ παρισταμένη πρᾶξις τελεῖται ἔμπροσθεν οἰκοδομήματός τινος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὸ τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν τῶν σεβιζομένων θεῶν. Τὰ ἄνωθεν κρεμάμενα στεφανώματα παριστῶσι τὸν τόπον τοῦτον ἑορτασίμως διακεκοσμημένον. Ἐπίσης ἐστεμμένος διὰ διπλοῦ στεφανώματος εἶνε καὶ ὁ ὀμφαλός, ὄχι ὅμως ἐκ δάφνης ἢ μύρτου κατὰ τὸ σύνηθες, ἀλλὰ δι᾽ ἄλλου ἀδήλου φυτοῦ.

Καιρὸς ἤδη νὰ ἐξετασθῇ τίνα εἶνε τὰ τὴν πρόσοδον ποιούμενα πρόσωπα καὶ ἐπὶ τίνι αἰτίᾳ τελοῦσιν αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν προσώπων τούτων οὐδὲν φέρουσι χαρακτηριστικὸν σύμβολον, μόνος δὲ ὁ δᾳδουχῶν νεανίσκος ὁ τὴν ποικίλην στολὴν φορῶν καὶ τὰς ἐνδρομίδας ὑποδεδεμένος παρίσταται ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου, οὗτος πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ ἐξετασθῇ τίς εἶνε. Τὰ κυριώτατα τῶν μνημείων, ἐφ᾽ ὧν παρίσταται ὁ εἰρημένος νεανίσκος εἶνε ἡ ἐκ Παντικαπαίου πελίκη, τὸ ἀγγεῖον Pourtalés καὶ ἡ ἐκ Κύμης ὑδρία, ἔπειτα τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἀνάγλυφον τοῦ Λακρατείδου (Festschrift für Otto Benndorf σελ. 111 ἑξ. πίν. IV)· τὰ λοιπὰ ἀπαριθμεῖ ὁ Furtwängler, Meisterw. σελ. 565, ὑποσημ. 2 καὶ ἐκτενέστερον ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἐκδόσει τοῦ αὐτοῦ πονήματος σελ. 332. Πρβλ. καὶ Rubensohn ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXIV σελ. 57 ἑξ. Διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λακρατείδου ἐβεβαιώθη ὅτι ἐν ἐκείνῳ τοὐλάχιστον ἡ μορφὴ αὕτη εἶνε ὁ *Εὐβουλεύς*, ὡς δέχεται ὅ τε ἐκδοὺς τὸ ἀνάγλυφον Heberdey (σελ. 115) καὶ ὁ Rubensohn (σελ. 58), εἴκασε δὲ καὶ πρότερον ὁ Furtwängler (ἔνθ. ἀν. καὶ Mittheil. 1895 σελ. 357 ἑξ.). Ἀλλ᾽ ἀφ᾽

[1] Ἀμφότεραι αἱ θεαὶ μετὰ σκήπτρων παρίστανται καὶ ἐν παραστάσει ἀποστολῆς τοῦ Τριπτολέμου (Overbeck, Kustmythol. Atlas XV, 7. 19).

[2] Περὶ τοῦ μὴ διὰ λευκοῦ χρώματος ἀπεικασμένου προσώπου τῆς Δήμητρος ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω σελ. 10.

[3] Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 9.

[1] Πρβλ. λ.χ. τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἀγγεῖον τοῦ Pourtalés.

ἑτέρου ὁ Εὐβουλεὺς ῥητῶς εἶνε παραδεδομένος ὡς *συβώτης*[1], ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ παρίσταται ἀληθῶς νεανίσκος χοῖρον ἀπὸ τοῦ ποδὸς κρατῶν καὶ συβώτῃ ἁρμόζουσαν στολὴν φέρων, ὅστις ἐπίσης δικαιότατα δύναται νὰ ὀνομασθῇ Εὐβουλεύς, ἐνῷ ἐν τῇ αὐτῇ ὑδρίᾳ ὑπάρχει καὶ ὁ τὴν αὐτὴν στολὴν πρὸς τὸν δᾳδοῦχον τοῦ ἡμετέρου πίνακος φορῶν νεανίσκος[2]. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ ὑδρίᾳ τοὐλάχιστον δὲν δύνανται ἀμφότεροι νὰ εἶνε *Εὐβουλεῖς*, καίτοι ἑκάτερος δύναται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο δικαιότατα κατὰ τὰ προειρημένα. Ὁ χοῖρος ὅμως, ὃν φέρει ὁ πρῶτος τῶν προειρημένων νεανίσκων εἶνε σύμβολον τοσοῦτον χαρακτηριστικόν, ὥστε κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τοὐλάχιστον οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι οὗτος ἀληθῶς εἶνε ὁ Εὐβουλεύς, ὁ δὲ τὰς δᾷδας φέρων εἶνε ἄλλο πρόσωπον[3]. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὁ Εὐβουλεὺς δὲν ἦτο πρόσωπον κατέχον θέσιν μόνιμον καὶ πάντοτε τὴν αὐτὴν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, ἀλλ᾽ ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ χρονικῇ περιόδῳ παρίστατο ἄλλοτε ὑπὸ ἄλλο σχῆμα, καὶ ὅτι καὶ ἄλλο πρόσωπον ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἀπεικονίζετο ἐνίοτε. Ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς μαρτυρίαις τῶν ἀρχαίων ὁ Εὐβουλεὺς ὁτὲ μὲν εἶνε ἁπλοῦς συβώτης, ὁτὲ δὲ θεὸς ὁμοιάζων πρὸς τὸν Πλούτωνα (καὶ τὸν Ἅδην) ἢ τὸν Διόνυσον, ἢ καὶ συγχεόμενος πρός τινα τούτων (ἴδε τὸ ἄρθρον *Εὐβουλεὺς* ἐν τοῖς λεξικοῖς τοῦ Roscher καὶ τοῦ Daremberg et Saglio). Ὑπό τινων μὲν λοιπὸν τῶν μετεχόντων τῆς λατρείας ταύτης ἐπιστεύετο ὡς πρόσωπον αὐθυπόστατον ἰδίαν ἔχον ἀτομικότητα, ὑπ᾽ ἄλλων δὲ ὡς ἁπλοῦν ἐπίθετον ἄλλης θεότητος, ἢ ὡς δαίμων παραπλησίαν σημαντικωτέρῳ τινὶ θεῷ ἔχων ὑπόστασιν, ἐστερημένος μόνον τῆς ἀτομικότητος ἐκείνου[1]· ὥστε ἡ διαφορὰ τοῦ σχήματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον παρίσταται ὁ Εὐβουλεὺς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου καὶ ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ, εἶνε φυσικὴ συνέπεια τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ὄχι αὐθαίρετος ἀστάθεια περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ σχήματος ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετασθῇ τίνα τῶν παραδόσεων ἠκολούθησεν ὁ τὸν ἡμέτερον πίνακα γράψας, ἤτοι ἂν ὁ δᾳδουχῶν νεανίσκος εἶνε Εὐβουλεύς, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου, ἢ ἄλλος τις θεὸς πλὴν τοῦ Εὐβουλέως, ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ. Τὸ ζήτημα τοῦτο νομίζω ὅτι λύει ἀσφαλῶς τὸ προσκείμενον τῷ νεανίσκῳ σύμβολον, ἤτοι ὁ *ὀμφαλός*, ὅστις ἐκ πασῶν τῶν ἐλευσινιακῶν θεοτήτων κατ᾽ ἐξοχὴν προσήκει τῷ *Ἰάκχῳ* τῷ ἐν λέβητι ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἑψηθέντι καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ Παρνασσῷ ταφέντι· ὥστε Ἴακχος εἶνε βεβαίως ὁ τοῦ ἡμετέρου πίνακος δᾳδουχῶν νεανίσκος. Τοῦτο ἐπικυροῦσι προσέτι αἱ ἐλευσινιακαὶ παραστάσεις δύο ἀγγείων κατωτέρω μνημονευθησομένων, ἤτοι τῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 1443 ὑδρίας τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ ἀγγείου τῆς συλλογῆς Castellani, ἐν οἷς παρίσταται ὁ Διόνυσος καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ, ὁ δὲ Διόνυσος πρὸς τὸν Ἴακχον μάλιστα ταυτίζεται ἐκ πάντων τῶν ἐλευσινιακῶν θεῶν[2]. Τῷ Ἰάκχῳ ἀνήκουσιν αἱ παρακείμεναι ὑπὸ τὸν ὀμφαλὸν δέσμαι τῆς ἱερᾶς αὐτῷ μύρτου[3], αἵτινες καὶ *ἰάκχαι* ἐπεκαλοῦντο[4].

Ἀλλὰ τότε πῶς πρέπει νὰ κληθῇ ὁ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἔχων νεανίσκος ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ, ἀφοῦ

[1] Σχολ. Λουκιαν. ἐν Rhein. Museum XXV σελ. 549. *Ὅτε ἀνθολογοῦσα ἡρπάζετο ἡ Κόρη ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, τότε κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν τόπον Εὐβουλεύς τις συβώτης ἔνεμεν ὗς*. Κλήμης Ἀλεξ. Προτρ. II 20 σελ. 17: βουκόλος ὁ Τριπτόλεμος ἦν, ποιμὴν δὲ ὁ Εὔμολπος, συβώτης δὲ ὁ Εὐβουλεύς.

[2] Οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι σήμερον αἱ παλαιότεραι γνῶμαι περὶ τῆς μορφῆς ταύτης, ὡς τοῦ Stephani (Compte-Rendu de la comiss. imp. arch. 1862 σελ. 33) ὅτι εἶνε Ἄρτεμις, καὶ τοῦ Strube (Studien über den Bilderkreis von Eleusis σελ. 44), Overbeck (Kunstmyth. III σελ. 678) καὶ Heydemann (Marmorkopf Riccardi Winkelmannsprogramm σελ. 15) ὅτι εἶνε θνητὸς (ἀνὴρ ἢ γυνὴ) ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ δᾳδούχου. Ἴδε καὶ ὅσα περὶ τούτου παρατηρεῖ ὁ Furtwängler ἔνθ. ἀνωτ. περὶ τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 2382 σκύφου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπάρχοντος νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ᾽ ἀριθ. 1341 καὶ τὰ κατωτέρω σελ. 29 ὑποσημ. 3 ῥηθησόμενα.

[3] Τὸ ὑπὸ Rubensohn ἐν Mittheil. Athen XXIV πίν. VIII, 2, 3 ἐκδεδομένον τεμάχιον ἀγγείου μετ᾽ ἀναγλύφου παραστάσεως δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν ἀποδίδει αὐτῷ ὁ ἐκδότης (σελ. 58), διότι ἀληθῶς μὲν δὲν φέρει χοῖρον ὁ ἐν αὐτῷ παριστάμενος νεανίσκος, ἀλλ᾽ εἶνε ὅλως ἄδηλον ἂν εἶνε τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ. Ταῦτα γράφω ἐξετάσας ἐπὶ τούτῳ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον· ἄλλο δὲ ἐλευσινιακὸν μνημεῖον παριστῶν τὸν περὶ οὗ πρόκειται νεανίσκον μετὰ ἄλλου ζῴου πλὴν τοῦ χοίρου δὲν ὑπάρχει.

[1] Φορεῖς τῶν ἀσυμφώνων τούτων δοξασιῶν ἴσως ἦσαν τὰ διάφορα γένη, ὅσα μετεῖχον τῆς ἐν Ἐλευσῖνι λατρείας.

[2] Τὸ ἐν τῷ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείῳ ὑπάρχον ἄγαλμα τοῦ *Ἀντινόου* (πρβλ. Conze καὶ Michaelis, Bullettino dell'Inst. 1860 σελ. 179) ὅπερ ἔχει καὶ τὸν ὀμφαλὸν παρακείμενον, μοὶ φαίνεται ὅτι παριστᾷ αὐτὸν ὑπὸ μορφὴν Ἰάκχου, πλανᾶται δὲ ὁ Wernicke (Pauly-Wissowa Realencyclopädie I σελ. 2441).

[3] Ἀριστοφ. Βάτρ. 325 *Ἴακχ᾽, ὦ Ἴακχε, ἐλθὲ - - - πολύκαρπον μὲν τινάσσων περὶ κρατὶ σῷ βρύοντα στέφανον μύρτων*.

[4] Roscher, Mythol. Lex. τόμ. II¹ σελ. 10.

ἐν αὐτῇ ὁ τρίπους πρόσκειται ἑτέρᾳ νεανικῇ μορφῇ ποδήρη χιτῶνα ἐνδεδυμένῃ καὶ μακρὸν φερούσῃ θύρσον, οἱ δὲ βάκχοι ἐπίσης ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ πρώτου παράκεινται πλησίον τῷ δευτέρῳ διεσταυρωμένοι ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Δήμητρος καὶ Κόρης μικροῦ βωμοῦ; Καὶ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν ὁ Ἴακχος ὁτὲ μὲν ταυτίζεται τῷ Διονύσῳ, ὁτὲ δὲ διαστέλλεται ἀπ' αὐτοῦ, γνωστὴ δὲ ἡ τοῦ Διονύσου πρὸς τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸν τρίποδα σχέσις[3]. Ὁ μὲν ἡμέτερος πίναξ λοιπὸν ἀπονέμων τῷ Ἰάκχῳ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τοὺς βάκχους οὐδεμίαν καταλείπει τῷ Διονύσῳ θέσιν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, ἐνῷ τοὐναντίον ἐν τῷ ἀγγείῳ τῷ ἄλλοτε τῇ συλλογῇ Castellani ἀνήκοντι καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτῆς (pl. II) ἀπεικονισμένῳ ἐλλείπει μὲν ὁ Ἴακχος, παρίσταται δὲ μόνος ὁ Διόνυσος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθήμενος ἀναπληρῶν τὸν Ἴακχον[2], ὡς ἀναπληροῖ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ὁ Ἴακχος τὸν Διόνυσον. Ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ συμβιβάζονται ἀμφότεραι αἱ ἀντίθετοι αὗται παραδόσεις, ἀλλὰ μόνος ὁ Διόνυσος παρίσταται ὡς ὁμότιμος καὶ *πάρεδρος* τῇ Δήμητρι καὶ τῇ Κόρῃ θεός, ὁ δὲ Ἴακχος ὡς ἁπλοῦς δαίμων δευτερεύουσαν θέσιν κατέχων, ὡς καὶ ὁ Εὐβουλεύς[3].

[1] Middleton, Journal of Hell. Studies IX σελ. 302. Harrisson αὐτόθι XIX σελ. 225 ἑξ. Hiller v. Gaertringen ἐν Pauly-Wissowa Realencycl. ἐν ἄρθρῳ Delphi, Geschichte σελ. 6.

[2] Πρὸς δεξιὰν τοῦ Διονύσου ἵσταται γυναικεία μορφή, ἣν νομίζω Ἀφροδίτην, αὕτη ὅμως δὲν παρίσταται ἐγκαλυπτομένη, ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ, ἀλλ' ὡς ἄρτι ἀναβεβλημένη τὸ ἱμάτιον καὶ ὑψοῦσα τὸν ἀριστερὸν ὦμον, ἵνα ὠθήσῃ τὸ ἄκρον αὐτοῦ προς τὰ ὀπίσω καὶ στερεώσῃ τὴν ἀναβολήν. Ἡ ἑτέρα γυνὴ ἡ πρὸς ἀριστερὰν ἱσταμένη παρὰ τὴν Δήμητρα εἶνε ἀναμφιβόλως Ἀθηνᾶ.

[3] Τὸ Διόνυσον ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ ἀνεγνώρισεν ἤδη ἐξ ἀρχῆς ὁ Stephani καὶ ἔπειτα ὁ Heydemann, Marmorkopf Riccardi (XIII Winkelmannsprogramm) σελ. 15. Ὁ Strube (ἔ. ἀν. σελ. 41) καὶ τοῦτον νομίζει ἱερέα, ὡς καὶ τοὺς δύο προειρημένους νεανίσκους καὶ τὸν ἕτερον δᾳδουχοῦντα νεανίσκον τὸν παρὰ τὸν Τριπτόλεμον, συμφωνοῦσι δ' αὐτῷ καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ πλὴν ἄλλων δυσχερειῶν ἃς γεννᾷ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, μοὶ φαίνεται ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς αὐτὴν ἥ τε νεανικὴ ἡλικία κοινὴ οὖσα πᾶσι τούτοις, καὶ ἡ οἰκειότης, μεθ' ἧς συμπεριφέρονται πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ ὅλως ἀνάρμοστον ἱερεῖ σχῆμα τοῦ φέροντος τὸν χοῖρον. Ἀλλ' οὐδὲ θεράπων ὑπηρετῶν κατὰ τὴν θυσίαν δύναται νὰ εἶνε οὗτος ὁ τὸν χοῖρον φέρων (ὡς νομίζει ὁ Kern ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 17 καὶ ἄλλοι), ἀφοῦ ὑπάρχουσιν αὐθυπόστατα μόνον αὐτὸν ἀπεικονίζοντα ἀγάλματα, οἷον τὸ ὑπὸ Furtwängler (Mittheil. Athen XX σελ. 357) ἐκδοθὲν καὶ ἄλλα ἱκανά.

Ἀνάλογος πρὸς τὸν ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ διχασμὸν τῆς αὐτῆς θεότητος εἰς Διόνυσον καὶ Ἴακχον νομίζω ὅτι ἀπαντᾷ ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀμφορέως τῆς συλλογῆς Fittipaldi (Monum. dell' Inst. VI σελ. XLII A), ἐν ᾗ ὁ Πλούτων ἁρπάσας τὴν Κόρην κατάγει αὐτὴν ἐπὶ τεθρίππου εἰς τὸν Ἅδην, ἐν τῷ Ἅδῃ δὲ ὁ ἰσοδύναμος τῷ Πλού-

Ἴακχος λοιπὸν εἶνε καὶ ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ ὁ δᾳδουχῶν νεανίσκος, ἀλλ' ὑποδεέστερος τὴν ὑπόστασιν ἢ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι[1].

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ παρίστανται ὁμοῦ ὁ Διόνυσος καὶ ὁ ἡμέτερος μετὰ τῆς ποικίλης στολῆς νεανίσκος ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1443 ἐκ Κρήτης προερχομένῃ ὑδρίᾳ τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ μουσείου, ἧς τὴν παράστασιν περιέγραψα διὰ βραχέων ἐν τῷ ἔτι ὑπὸ τὰ πιεστήρια εὑρισκομένῳ τεύχει τῶν Monuments Piot (πρβλ. καὶ Furtwängler, Meisterwerke σελ. 565 ὑποσημ. 2, 3). Ὁ μὲν Διόνυσος κάθηται πρὸς δεξιὰν τῶν ἐλευσινίων θεαινῶν ἰσοτίμως παρεδρεύων αὐταῖς καὶ ὑποκάτω αὐτοῦ ὑπάρχει ὁ ὀμφαλός, ὁ δὲ ἡμέτερος νεανίσκος τὴν αὐτὴν φέρων ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ στολήν, ἀλλ' ἀντὶ δᾳδῶν κρατῶν σκῆπτρον ἵσταται ὄπισθεν τῆς Δήμητρος συνεσταλμένος ὡς πρόσωπον ὅλως δευτερεῦον[2]. Ἡ τὸ ἱμάτιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀναβαλλομένη γυναικεία μορφὴ ἥτις ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ παρίσταται καθημένη παρὰ τὸν Ἴακχον, ὀρθῶς δέ, ὥς μοι φαίνεται, νομίζεται ὡς Ἀφροδίτη[3], κάθηται ὄπισθεν τοῦ Διονύσου. Τὸ

τωνι Εὐβουλεὺς καθήμενος καὶ κρατῶν φιάλην καὶ κλάδον μύρτου καὶ μύρτινον ὡσαύτως φορῶν στέφανον ἀναμένει τοὺς ἐρχομένους, ἵνα ὑποδεχθῇ αὐτοὺς καὶ ξενίσῃ ἐν τοῖς ὑποχθονίοις αὐτοῦ δώμασι (Πρβλ. Ὀρφ. Ὕμν. XVIII, 12). Σημειωτέον δ' ὅτι ἑορταζομένης τῆς *καθόδου* τῆς Κόρης ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἐλατρεύετο καὶ ὁ Εὐβουλεύς. Ὁ Stephani (Annali dell' Inst. 1860 σελ 311) ὁ Gerhard (Ges Akad. Abh. 2 σελ. 423 Anm. 276) καὶ ἄλλοι νομίζουσι τοῦτον ὡς Ἀπόλλωνα, ὁ δὲ Förster (Raub und Rückkehr der Perseph. σελ. 245) Ἑρμῆν. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀπόλλων δὲν ἔχει θέσιν ἐν τῇ παρισταμένῃ σκηνῇ, εἰς δὲ τὸν Ἑρμῆν εἶνε ἀνάρμοστον τὸ σχῆμα. Ὁ ἐν ἑτέρῳ ὅμως ἀμφορεῖ (Overbeck Kunstmyth. Atlas XVII, 26) νεανίας ὁ ἐπὶ τοῦ πρέμνου στηριζόμενος καὶ τὸν πέτασον φορῶν, φαίνεται ὅτι πράγματι εἶνε ὁ Ἑρμῆς, ὡς νομίζουσιν αὐτὸν ὁ Förster (σελ. 242) καὶ ὁ Overbeck (III σελ. 604). Ὅμοιος διχασμὸς Ἰάκχου καὶ Διονύσου ὑπάρχει ἐν ἀγγειογραφίᾳ, ἐν ᾗ ὁ Furtwängler (Jahrbuch d. d. arch. Inst. VI σελ. 120 ἑξ.) ὀρθῶς φαίνεται ὅτι εὑρίσκει γέννησιν Ἰάκχου, ὁ Διόνυσος παρίσταται κατ' αὐτὴν μετὰ Σιληνοῦ καὶ Νύμφης. Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰάκχου ἴδε καὶ Robert, Arch. Märchen σελ. 181 ἑξ.

[1] Περὶ τοῦ ἑτέρου δᾳδουχοῦντος νεανίσκου τῆς Κυμαίας ὑδρίας τοῦ μετὰ τὸν Τριπτόλεμον ὡς καὶ περὶ τῆς μετ' αὐτὸν γυναικείας μορφῆς δὲν δύναμαι νὰ εἴπω τι θετικόν. Πιθανόν πως μοὶ φαίνεται ὅτι εἶνε ***Εὔμολπος*** κρατῶν δᾷδα ὡς ἱεροφάντης καὶ φορῶν ἐνδρομίδας ὡς Θρᾷξ, ἡ δὲ παρ' αὐτὸν γυνὴ ***Ἐλευσίς***, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Heydemann (ἔν. ἀνωτ. σελ. 15).

[2] Σημειωτέον ὅτι οὗτος ἔχει βραχεῖαν κόμην, ὥστε ἐπλανήθη ὁ Rubensohn (Mittheil. d. d. arch Inst. Athen XXIV σελ 58) ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ μακρὰ κόμη εἶνε ἀπαραίτητος τῷ Εὐβουλεῖ, ὑπὸ τοῦτο το σχῆμα μόνον παρισταμένῳ.

[3] Strube σελ. 36. Overbeck, Kunstmyth. III σελ. 677. Ὁμοιό-

σκῆπτρον δὲ, ὅπερ φέρει ἐν τῇ ὑδρίᾳ ταύτῃ ὁ νεανίσκος ἀντὶ τῶν δᾴδων, δὲν ἁρμόζει τῷ Ἰάκχῳ, ἀλλὰ τῷ Εὐβουλεῖ, ὅστις πρὸς τὸν Δία σχετίζεται κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν ἀρχαίων. Τούτων ἕνεκα πιστεύω ὅτι ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ ὁ Ἴακχος ἐλλείπει, ὡς ἐν τῷ ἀγγείῳ Castellani, ὁ δὲ τὰς ἐνδρομίδας φορῶν καὶ τὸ σκῆπτρον ἔχων νεανίας εἶνε Εὐβουλεύς, ὅστις οὕτω μετὰ τοῦ σκήπτρου παρίσταται συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἢ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου· ἔτι δὲ συμφωνότερος πρὸς αὐτὰς θὰ ἦτο ἂν παρίστατο πρεσβυτικός, ὅπως ὑπέδειξεν ὁ Kern (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XVI σελ. 20 ἑξ.).

Ἤδη ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις φαίνεται ὅτι διτταὶ περὶ τῆς γενέσεως τῶν ὄντων θεωρίαι, ἡ μὲν ἀποβλέπουσα εἰς τὴν λεληθότως ἐνεργοῦσαν γενετήσιον δύναμιν τῆς φύσεως, ἡ δὲ εἰς τὴν μετὰ σοφίας δημιουργίαν τῶν ὄντων ἐπήνεγκον τὸν διχασμὸν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ, ὅστις καὶ ἔπειτα ἐξηκολούθησεν ὑπάρχων ἀφανὴς ὢν ἐν Ἐλευσῖνι καὶ ἀνώνυμος, ἁπλῶς *θεὸς* μόνον ἀποκαλούμενος. Ἡ μὲν τῶν ἐξ αὐτοῦ παραχθεισῶν θεοτήτων εἶνε μυστηριώδης, πλήρης ἐμφύτου σφρίγους καὶ μετ' ἀκατασχέτου δυνάμεως ἐμφανιζομένη, ὅθεν καὶ νεαρὰ τὴν μορφὴν (ὁ Χθόνιος Διόνυσος), ἡ δὲ προνοητικὴ μετὰ σοφίας ἅμα καὶ ἀμετατρέπτου κανονικότητος τοὺς νόμους τῆς ζώσης φύσεως ἐπιβάλλλουσα καὶ κατὰ ταῦτα πρεσβυτικὴ (Χθόνιος Ζεύς). Βραδύτερον οἱ δύο οὗτοι θεοὶ εἰς κύκλους ἄλλων μυθολογικῶν παραδόσεων περιληφθέντες (ὁ μὲν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ δὲ τοῦ Θηβαίου Διονύσου) ἀπηλλλοτριώθησαν πρὸς τὰς περὶ τῶν χθονίων θεῶν δοξασίας, προῆλθον δὲ νέοι θεοὶ ὑποκαθιστῶντες ἐκείνους ἐν ταῖς περὶ τῶν χθονίων θεῶν παραδόσεσιν, ἤτοι ἐκ μὲν τοῦ χθονίου Διονύσου ὁ *Ἴακχος*, ἐκ δὲ τοῦ χθονίου Διὸς ὁ Εὐβουλεὺς[1] καὶ ὁ Πλούτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρχικὴ θεωρία ἡ προξενήσασα τὸν διχασμὸν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ εὐκόλως ἐλησμονεῖτο ἢ παρεβλέπετο, φυσικὸν ἦτο νὰ προκύψῃ σύγχυσις τῶν ἐκ τοῦ διχασμοῦ παραχθεισῶν νέων θεοτήτων πρὸς τὸν ἀρχικὸν γεννήτορα, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας. Διὰ ταῦτα ἐν ταῖς παραδόσεσιν ὅ,τε Ἴακχος καὶ ὁ Εὐβουλεὺς συγχέονται ἀμφότεροι καὶ πρὸς τὸν Δία (Ἅδην) καὶ πρὸς τὸν Διόνυσον καὶ θεωροῦνται ἐπίσης ἀμφότεροι ὁτὲ μὲν σύζυγοι τῆς θηλείας χθονίας θεότητος καὶ γεννήτορες, ὁτὲ δὲ τέκνα τοῦ Διὸς ἢ τοῦ Διονύσου. Τὸ αὐτὸ πιστεύω ὅτι συνέβη καὶ ἐν ταῖς παραστάσεσι τῶν μνημείων τῆς τέχνης· ὁ μὲν Εὐβουλεὺς πρεσβυτικὸς παριστάμενος τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ὁμοιάζων τῷ Διὶ καὶ τῷ Πλούτωνι προσέλαβε κατὰ πρῶτον μὲν τὸ νεανικὸν τῆς μορφῆς καὶ τὴν θρακικὴν στολὴν τοῦ Διονύσου[2], διετήρησεν ὅμως τὸ σκῆπτρον τοῦ Διὸς (ὑδρία τοῦ Ἐθν. Μουσείου), εἶτα δὲ παραλαβὼν καὶ τὰς δᾷδας ἐξωμοιώθη τελείως πρὸς τὸν Ἴακχον (ἀνάγλυφον Λακρατείδου)· ὁ Ἴακχος δ' ἀφ' ἑτέρου προσέλαβε τὴν μακρὰν κόμην καὶ τὴν σκυθρωπότητα τοῦ Εὐβουλέως (Κυμαία ὑδρία)[3]. Ἐξ ἄλλου ἐπειδὴ ὁ Ἴακχος κατέλαβεν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης τὴν κυρίαρχον θέσιν, ἣν τὸ πρῶτον κατεῖχεν ὁ πανάρχαιος χθόνιος θεός, ὁ

τατα παρίσταται ἡ Ἀφροδίτη ἐν ἀναγλύφῳ ἐκδεδομένῳ ὑπὸ Collignon ἐν Monuments Grecs publiés par l'association pour l'encouragement des ét. Gr. Nº 10 (1881) pl I. Ἡ στάσις αὕτη εἶνε χαρακτηριστικὴ τῶν χθονίων θεαινῶν, ὁ δὲ Collignon (σελ. 6) ἀντιλέγων δὲν παρετήρησεν ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρατιθέμενα παραδείγματα εἶνε προσωποποιήσεις πόλεων, αἵτινες παρίστανται ὑπὸ τὸν τύπον χθονίων θεαινῶν. Ὁ Ἴακχος παρὰ τὴν Ἀφροδίτην ἱστάμενος ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ νομίζω ὅτι ἀναπληροῖ τὸν κατὰ τοὺς ὀρφικοὺς *Ἔρωτα, τὸν ἱεροφάντην μυστηρίων καὶ λαμπρῷ φωτὶ τὴν ἀμαυρὰν νύκτα πετάσαντα* (Λουκιαν. Ἔρωτ. 32. Roscher Mythol. Lex. ἐν λ. Eros σελ. 1344). Γνωστὸν δὲ ὅτι ὑπὸ τὴν συνήθη μορφὴν συχνάκις παρίσταται ὁ Ἔρως μετὰ τῆς Ἀφροδίτης ἐν τοῖς ἐλευσινιακοῖς μνημείοις (Πρβλ. Overbeck, Kunstmyth. III σελ. 561). Περὶ τῆς καταχθονίας Ἀφροδίτης πρβλ. καὶ τὰ ὑπὸ H. von Prott ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXIV σελ. 258-261 γεγραμμένα.

[1] Τὸ ὄνομα παρηρμηνεύθη ἔν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νομισθὲν ὅτι σημαίνει τὸν ἀγαθὰ συμβουλεύοντα (bonconsilii praestitem, Macrob. Sat. I, 18, 17), ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν ἀρχαιότερον τύπον *Βουλεύς*. Εἰς ἐμὲ φαίνεται πιθανώτερον ὅτι τὸ ὄνομα δηλοῖ τὸν θεὸν τὸν προνοοῦντα περὶ τῶν μελλόντων καὶ ἀμετατρέπτως προαποφασίζοντα τὴν ἔκβασιν αὐτῶν, τὸν διοικοῦντα τὴν *εἱμαρμένην*. Ὁ τύπος *Εὐβουλεὺς* ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ *Βουλεὺς* ὕστερον κατ' εὐφημισμόν. Ἐκ τούτων οὐδαμῶς εἶνε ἀναγκαῖον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἦτο θεὸς μαντικός, ὡς νομίζει ὁ Rohde (Psyche² I σελ. 207, 2), καίτοι ἡ μαντικὴ οὐδαμῶς εἶνε ἀνάρμοστος τοιούτῳ θεῷ.

[2] Περὶ τῆς στολῆς ταύτης ἴδε Hartwig, Bendis σελ. 7 ἑξ. Μετὰ τοῦ δερματίνου ἐπιβλήματος τῆς θρᾳκικῆς στολῆς παρίσταται ὁ Ἴακχος μόνον ἐν τεμαχίῳ ἀναγλύφου ἐκδεδομένῳ ὑπὸ Kern (Mittheil. Athen. XVII σελ. 127 fig. 2). Ἡ ὁμοιότης τῆς στολῆς τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου πρὸς τὴν τῶν δραματικῶν ὑποκριτῶν, ἣν ἐξαίρει ὁ Strube (σελ. 45) παρελήφθη πιθανώτατα καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν Διονυσιακῶν πομπῶν. Ὡσαύτως καὶ τὰ ἐπίθετα *μιτρηφόρος* καὶ *θυρσοτινάκτης* (Ὀρφ. Ὕμν. V, 4) μετεδόθησαν ἀπὸ τοῦ Διονύσου εἰς τὸν Εὐβουλέα.

[3] Ἴσως καὶ τοῦ Θηβαίου Διονύσου ἡ πωγωνοφόρος μορφὴ ἐντεῦθεν ἔχει τὴν προέλευσιν.

Εὐβουλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης λατρείᾳ ἐν τῇ αὐτῇ περιωπῇ[1]· ὅθεν ὑποβιβασθεὶς εἰς ἁπλοῦν ἥρωα μάρτυν τῆς ἁρπαγῆς τῆς Κόρης μετέπεσεν εἰς συβώτην ἕνεκα τῆς παραδεδομένης λατρείας τοῦ χθονίου Διός, καθ' ἣν ἐθύοντο αὐτῷ χοῖροι[2]. Καίπερ ὅμως εἰς τοιαύτην ὑποδεεστέραν ὑποβιβασθεὶς τάξιν ὁ Εὐβουλεὺς κατέχει ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ τὴν προσήκουσαν θέσιν παρὰ τῇ Ἀθηνᾷ, ἥτις μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν παρίσταται ἁπλῶς ὡς ἀττικὴ θεότης, ὅπως κοινῶς νομίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀντίστοιχος τῷ χθονίῳ Διὶ (Εὐβουλεῖ) θήλεια θεότης, ὅπως καὶ ἐλατρεύετο ἐν Κορωνείᾳ τῆς Βοιωτίας (Στράβ. IX, 29· πρβλ. Παυσαν. IX, 34, 2). Μόνον ἐν τῷ ὑπὸ Lovatelli ἐν Bullettino della comm. arch. comunale VII πίν. I-III ἐκδεδομένῳ ἀναγλύφῳ ὁ τοιοῦτος Εὐβουλεὺς παρίσταται ὡς ἁπλοῦς θεράπων ἐν τῇ ἱεροτελεστίᾳ. Κατά τινα ὀρφικὴν παράδοσιν ὅμως ἄρχων τοῦ Ἅδου καὶ ἑπομένως ἰσότιμος ταῖς μεγάλαις Ἐλευσινίαις θεαῖς εἶνε ὄχι ὁ Ἴακχος, ἀλλ' ὁ Εὐβουλεὺς (Ὀρφ. Ὕμν. XVIII, 12), ὥστε ἐν τῇ παραδόσει ταύτῃ δὲν ὑπῆρχε θέσις θεοῦ διὰ τὸν Ἴακχον, ὡς δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἑτέρᾳ διὰ τὸν Εὐβουλέα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα. Διὰ τοῦτο ὁ Ἴακχος κατὰ τὴν ὀρφικὴν παράδοσιν ταύτην (Κλήμ. Ἀλ. Προτρ. 21, Roscher Mythol. Lex. II, 1 σελ. 2) δὲν εἶνε θεὸς ἐπίσημος, ἀλλὰ παιδικὸς δαίμων μάρτυς τῆς ἀσχημοσύνης τῆς Βαυβοῦς. Ὁ οὕτως ὑποβιβασθεὶς Ἴακχος εἶνε ἀντίστοιχος πρὸς τὸν συβώτην Εὐβουλέα. Ὅσοι λοιπὸν ἐδέχοντο ὡς θεὸν ἰσότιμον τῇ Δήμητρι καὶ τῇ Κόρῃ τὸν Εὐβουλέα, ἐνόμιζον τὸν Ἴακχον ἁπλοῦν παιδικὸν δαίμονα, καὶ τἀνάπαλιν ὅσοι ἀπένεμον τὴν θεότητα τῷ Ἰάκχῳ, ἐνόμιζον τὸν Εὐβουλέα συβώτην. Μόνος ὁ ποιήσας τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Λακρατείδου φαίνεται ὅτι συνεδύασεν ἀμφοτέρας τὰς παραδόσεις καὶ παρέστησεν ἰσοτίμους τόν τε Εὐβουλέα καὶ τὸν Ἴακχον, ἀλλ' ἔταξεν ἑκάτερον ἐν ἰδίῳ ὁμίλῳ θεοτήτων, ἤτοι τὸν μὲν Εὐβουλέα μετὰ τοῦ *θεοῦ* καὶ τῆς *θεᾶς*, τὸν δὲ Ἴακχον μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης, κατάδηλον οὕτω ποιῶν τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς ἰσοτιμίας αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ θεολογικῷ συστήματι. Ἴακχον δὲ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου νομίζω τὸν ὄπισθεν τῆς Δήμητρος ἱστάμενον παῖδα, ὅστις κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ θαλλοὺς μύρτου (ὄχι στάχυς, ὡς ἐνόμισεν ὁ Heberdey σελ. 112). Εἰκάζω δὲ τοῦτο διά τε τὸ προστεθειμένον χαρακτηριστικώτατον ἐκεῖνο σύμβολον, ἤτοι τὴν μύρτον, καὶ διότι τὰ σωζόμενα λείψανα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῆς ὄπισθεν τοῦ παιδὸς τούτου γυναικείας μορφῆς δηλοῦσι σαφῶς ὅτι αὕτη ἐνεκαλύπτετο διὰ τοῦ ἱματίου, ὅπως ἡ ἀκροτάτη πρὸς δεξιὰν μορφὴ τῆς Κυμαίας ὑδρίας, καὶ ἡ παρὰ τὸν Διόνυσον γυναικεία μορφὴ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1443 ὑδρίας τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Καὶ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου λοιπὸν ὁ Ἴακχος παρίσταται ὁμοῦ μετὰ τῆς χθονίας Ἀφροδίτης, ὅπως ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ. Ἐκ τούτου πάλιν νομίζω ὅτι ἀντιστρόφως ἀποδεικνύεται ὅτι ὀρθῶς ἐνομίσθη ὡς Ἴακχος ὁ τὰς δύο δᾷδας κρατῶν νεανίσκος τῆς Κυμαίας ὑδρίας, διότι ὑποτιθεμένου ὅτι τὰ εἰρημένα δύο ἀκρότατα πρόσωπα τοῦ Λακρατιδείου ἀναγλύφου εἶνε τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ δύο πρὸς δεξιὰν ἀκρότατα πρόσωπα τῆς Κυμαίας ὑδρίας, ἐπειδὴ ὁ παῖς τοῦ ἀναγλύφου δὲν δύναται νὰ εἶνε Εὐβουλεὺς ἐξ ἅπαντος δὲ εἶνε Ἴακχος κατὰ τὰ εἰρημένα, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ ἀντίστοιχος μορφὴ τῆς Κυμαίας ὑδρίας Εὐβουλεὺς τοὐλάχιστον δὲν δύναται νὰ εἶνε, ἀλλὰ βεβαίως Ἴακχος, ὡς ἡ ὁμοία αὐτῷ μορφὴ τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Προσεπιμαρτυρεῖ δὲ ταῦτα καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 1341 σκύφος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (πρβλ. Furtwängler ἔν. ἀν.), ἐν ᾧ ὁ Ἴακχος παριστάμενος μετὰ δύο δᾴδων καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ, φέρει προσέτι ἐν τῇ ζώνῃ θαλλοὺς μύρτου, τὸ δ' ἀπρόσφορον τῆς θέσεως, ἐν ᾧ οἱ θαλλοὶ εἶνε προστεθειμένοι, ἀποδεικνύει νομίζω ὅτι ὁ ἀγγειογράφος ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς προσθήκης αὐτῶν ὡς συμβόλου διαστέλλοντος τὸν Ἴακχον ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἐνίοτε παρισταμένου Εὐβουλέως.

Αἱ λοιπαὶ μορφαὶ τοῦ πίνακος στεροῦνται ἰδίων διακριτικῶν χαρακτηριστικῶν, ὥστε ἀδύνατον φαίνεται νὰ ὁρισθῇ μετά τινος βεβαιότητος τίνα πρό-

[1] Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου ὁ Εὐβουλεὺς παρίσταται μὲν ὡς θεός, ἀλλ' εἶνε ἀπομεμακρυσμένος τῶν περὶ τὴν Δήμητρα θεοτήτων.

[2] Kern ἐν Mitth. Athen XVI σελ. 16.

σωπα παριστῶσιν. Οἱ ὑπὸ τριῶν γυναικείων μορφῶν φερόμενοι μυστικοὶ κρατῆρες δηλοῦσιν ἁπλῶς μύησιν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, δὲν δύνανται δὲ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς χαρακτηρίζοντες ὡρισμένα πρόσωπα. Ἐπειδὴ δὲ μόνον γυναῖκες καὶ δὴ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κομίζουσι τοὺς κρατῆρας, ἡ δὲ προεξάρχουσα αὐτῶν ἢ καὶ σεμνοτέραν περιβολὴν φοροῦσα[1] ἤτοι ἡ κρατοῦσα τὰς δᾷδας δὲν φέρει κρατῆρα, νομίζω ὅτι ἡ τοιαύτη κρατηροφορία τὸ κατ' ἀρχὰς ἦτο λειτουργία ὑπηρετικὴ εἰς γυναῖκας καὶ δὴ τὰς κατωτέρας τὴν τάξιν προσήκουσα, ἀλλοτρία δὲ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν δεσποινῶν. Δηλαδὴ οἱ τὸν μυστικὸν κυκεῶνα ἐμπεριέχοντες κρατῆρες μετεκομίζοντο εἰς τὴν τελετὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑπὸ γυναικῶν ὅπως τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῶν κρηνῶν ἐν ταῖς ὑδρίαις, βραδύτερον δὲ μόνον ἡ τοιαύτη λειτουργία μετέπεσεν εἰς ἁπλῆν τελετουργικὴν πρᾶξιν, οἵαν παριστᾷ αὐτὴν καὶ ὁ ἡμέτερος πίναξ, ὡς δηλοῖ ἡ μικρότης τῶν κρατήρων καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐπιβεβλημένη πρόσδεσις αὐτῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δι' ἱμάντων ἢ μηρίνθων. Ἐὰν ταῦτα ἔχωσιν ὀρθῶς, αἱ κερνοφοροῦσαι γυναῖκες πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὑποδεέστεραι τῆς μὴ κερνοφορούσης γυναικείας μορφῆς τῆς κρατούσης τὰς δᾷδας, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνδρικαὶ μορφαὶ ὡς κατέχουσαι ὅλως δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῇ παραστάσει. Τούτων ἕνεκα φρονῶ ὅτι ἡ μὲν τὰς δᾷδας φέρουσα γυνὴ εἶνε θεὰ καὶ δὴ ἡ Ἑκάτη ὡς *πρόσπολος καὶ ὀπάων* τῶν Ἐλευσινίων θεαινῶν κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν εἰς Δήμητρα ὕμνον (στίχ. 440) παρισταμένη[2]· πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι μορφαὶ παριστῶσι θνητούς, ἀλλ' ἀναμφιβόλως εἰς τὸν μυθικὸν κόσμον ἀνήκοντας, ὄχι κοινοὺς μύστας. Αἱ ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ ἀετώματος δύο νεανικαὶ μορφαὶ δύνανται ἴσως μᾶλλον νὰ παριστῶσι τοπικούς τινας δαίμονας, οἷον τοὺς ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ ῥέοντας δύο ποταμούς, κατὰ τὴν γνωστὴν συνήθειαν τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι συνταγμάτων. Μετά τινος πιθανότητος μόνον δύναταὶ νὰ ῥηθῇ ὅτι αἱ τρεῖς ἀριστερόθεν τῆς Ἑκάτης μορφαὶ εἶνε ὁ *Κελεός*, ὁ *Δημοφῶν* καὶ ἡ *Μετάνειρα*. Εἰκάζω δὲ τοῦτο ἐπειδὴ εἶνε φανερὸν ὅτι ἡ ἀριστερόθεν τῆς Ἑκάτης γυνὴ σπεύδει νὰ προσφέρῃ τι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῇ Δήμητρι, αὕτη δὲ τείνει τὴν δεξιάν, ἵνα λάβῃ τὸ προσφερόμενον. Ὁ ἡμέτερος πινακογράφος συμπτύξας ἐν στενῷ χώρῳ τὴν παράστασιν ἐκτενεστέρας εἰκόνος ὑπέπεσε κατὰ τὰ ἀνωτέρω (σελ. 7) εἰρημένα ἕνεκα ἀδεξιότητος εἰς τὸ σφάλμα νὰ ἀποκρύψῃ ὄπισθεν τοῦ σώματος τῆς Ἑκάτης τὸ ἄκρον τῆς χειρὸς καὶ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς ἀριστερόθεν τῆς Ἑκάτης γυναικός, ὥστε δὲν εἶνε σαφὲς τί αὕτη κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρί. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ παῖς ὄπισθεν προτείνει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς οἰνοχόην, πιστεύω ὅτι ἡ πρὸ αὐτοῦ γυνὴ ἐκράτει φιάλην, ἵνα προσφέρῃ τὸ πόμα τῇ Δήμητρι δεξιουμένη αὐτὴν[1], ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Κόρη κρατοῦσα καὶ αὐτὴ φιάλην ἀναμένει νὰ δεχθῇ τὸ πόμα κατόπιν. Ἡ τοιαύτη δεξίωσις ἁρμόζει μάλιστα τῇ συζύγῳ τοῦ τῆς Ἐλευσῖνος ἄνακτος· ἐὰν δ' αὕτη ἡ γυνὴ ὑποτεθῇ ὡς ἡ Μετάνειρα, βεβαίως οἱ κατόπιν αὐτῆς εἶνε ὁ Δημοφῶν καὶ ὁ Κελεός, ἐκτὸς ἂν προτιμᾷ τις νὰ δεχθῇ ὡς υἱὸν τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας τὸν *Τριπτόλεμον* ἀντὶ τοῦ Δημοφῶντος[2]. Ἄνευ τινὸς βεβαιότητος, ἀλλ' ὅμως συμφώνως πρός τε τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα περὶ τῶν ἄλλων προσώπων καὶ πρὸς ἄλλας ἐλευσινιακὰς παραστάσεις δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῶν ὑπολειπομένων προσώπων ὁρίζοντες τὸν ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῶν μορφῶν πωγωνοφόρον ὡς Εὔμολπον, τὴν παρ' αὐτὸν γυναῖκα ὡς θυγατέρα τοῦ Κελεοῦ, τὸν ἐν τῷ ἀετώματι πωγωνοφόρον ὡς Ἱπποθόωντα, καὶ τὰς ἐν τῷ ἀετώματι γυναῖκας εἴτε καὶ αὐτὰς ὡς θυγατέρας τοῦ Κελεοῦ εἴτε ὡς ἐπιχωρίους νύμφας, ὅπερ καὶ πιθανώτερον. Ὁ Εὔμολπος ἱδρυτὴς τῶν μυστηρίων νομιζόμενος[3] καὶ γενάρχης ὢν τῶν Εὐμολπιδῶν

[1] Παρατηρητέον ὡσαύτως ὅτι μόνη αὕτη φέρει ἐν τῇ κεφαλῇ στεφάνην ὡς αἱ μεγάλαι θεαί.

[2] Μετὰ μόνων τῶν δᾴδων ἄνευ ἄλλου τινὸς διακριτικοῦ παρίσταται ἡ Ἑκάτη δι' ἐπιγραφῆς ἀσφαλῶς δεδηλωμένη ὡσαύτως ἐν τῷ ἰταλιωτικῷ κρατῆρι τῷ ὑπὸ Brunn, Supplement zu den Studien über den Bilderkreis von Eleusis πίν. III ἐκδεδομένῳ.

[1] Ἀληθῶς αἱ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ χρώματος τῆς χειρὸς τῆς Μετανείρας γραμμαὶ δὲν φαίνονται ἁρμόζουσαι εἰς σχῆμα φιάλης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν προκειμένου περὶ εἰκόνος ὄχι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐξειργασμένης. Τὸ πρῶτον ὑπώπτευσα μὴ ἡ γυνὴ παραλαμβάνει παρὰ τῆς Δήμητρος στάχυς, ὧν τὸ σχῆμα φαίνεται μᾶλλον ἁρμόζον πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος γραμμάς, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δὲν συμβιβάζεται οὔτε ἡ οἰνοχόη τοῦ παιδός, οὔτε ἡ λίαν ταπεινὴ θέσις τῆς προτεταμένης χειρὸς τῆς Δήμητρος. Καὶ ἂν ὅμως ἤθελεν ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε ὀρθὴ ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις, πάλιν ἡ γυνὴ θὰ ἦτο ἡ Μετάνειρα.

[2] Ὁμοίως δεξιοῦται τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Κόρην ὁ Εὐβουλεὺς ἐν τῷ ἀμφορεῖ Fittipaldi κατὰ τὰ ἀνωτέρω (σελ. 29 ὑποσημ. 3) εἰρημένα, ὡς οἰκοδεσπότης τῶν καταχθονίων δωμάτων.

[3] Μαρτυρίας ἴδε παρὰ Roscher, Mythol. Lex. ἐν λ. Eumolpos σελ. 1403.

δὲν εἶνε σπάνιος ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου (Élite cer. III 62· πρβλ. Brunn, Supplement zu den Studien κτλ. σελ. 8), ἁρμόζει δὲ κάλλιστα καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι. Ἡ ἁπλουστάτη αὐτοῦ περιβολὴ καὶ τὸ λαγωβόλον, ὅπερ κρατεῖ, χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὡς ποιμένα κατὰ τὴν παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ (Προτρ. II 20) παράδοσιν [1]. Ὁμοίως ἁρμόζει νὰ ἔχῃ θέσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ὁ Ἱπποθόων, ὁ ἐπώνυμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ἡ Ἐλευσίς, νομίζω δ' ὅτι παρίσταται ἐν τῷ ἀετώματι ὡς ἐπιχώριος ἥρως κρατῶν τὴν οἰνοχόην, ἵνα δεξιωθῇ καὶ αὐτὸς τὰς νεωστὶ ἐγκαθιδρυθείσας ἐν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ θεάς, ὡς δεξιοῦται αὐτὰς καὶ ἡ Μετάνειρα. Θυγατέρες τοῦ Κελεοῦ ἀναφέρονται ἢ μία μόνον (Ovid. Fast. IV 510 καὶ 543) ἢ τέσσαρες (Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Δημ. 107 ἑξ. πρβλ. Roscher, Mythol. Lex. II, 1 σελ. 1027), ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι αἱ ὑπολειπόμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ εἶνε τρεῖς, ἡ δὲ ἐν τῷ ἀετώματι θέσις ἁρμόζει μᾶλλον τοῖς ἐπιχωρίοις δαίμοσι, πιθανώτερον μοὶ φαίνεται ὅτι θυγάτηρ τοῦ Κελεοῦ εἶνε μόνον ἡ παρὰ τὸν Εὔμολπον, αἱ δ' ἐν τῷ ἀετώματι ὅτι εἶνε ἐπιχώριοι νύμφαι.

Ἐξεταστέον ἤδη ἐπὶ τίνι αἰτίᾳ τὰ προειρημένα μυθικὰ πρόσωπα ποιοῦνται τὴν πρόσοδον ταῖς μεγάλαις Ἐλευσινίαις θεαῖς. Πρόδηλον φαίνεται ὅτι αἱ μεγάλαι θεαὶ παρίστανται ἤδη μονίμως ἐγκαθιδρυμέναι ἐν Ἐλευσῖνι, ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ ἕδρα τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ, ᾧ κυρίως ἀνήκει ὁ ὀμφαλός [2]. Ὁ ὑποκαθιστῶν τὸν θεὸν ἐκεῖνον Ἴακχος ὡς θεράπων τῶν μεγάλων θεῶν παριστάμενος καὶ λατρείαν προσφέρων παραχωρεῖ αὐταῖς τὴν κυρίαρχον ἐν τῷ παναρχαίῳ ἱερῷ θέσιν. Ἡ Περσεφόνη δὲν παρίσταται ὅπως ἐν ἄλλοις ἐλευσινιακοῖς μνημείοις ὡς θυγάτηρ ὑποδεεστέραν θέσιν κατέχουσα τῆς μητρός, ἀλλ' ὡς δέσποινα καὶ αὐτὴ ἰσοτίμως παρεδρεύουσα τῇ Δήμητρι καὶ ἐξ ἴσου κυριαρχοῦσα τῆς ἱερᾶς ἐλευσινιακῆς ἕδρας· ὅθεν κρατεῖ καὶ αὐτὴ σκῆπτρον ὡς ἡ Δημήτηρ [1]. Ἡ προσφορὰ ὅμως τοῦ πόματος εἰς αὐτὰς ὑπὸ τῆς Μετανείρας δηλοῖ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι αὗται μὲν μόλις πρὸ μικροῦ ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἐλευσῖνι, ἡ δὲ τὸ πόμα προσφέρουσα ὑπῆρχεν ἤδη πρότερον αὐτόθι ἐγκατῳκημένη. Οἱ δὲ κέρνοι, οἱ αὐλοί, τὰ στεφανώματα καὶ τὰ ἐν τῷ θριγκῷ τοῦ πίνακος ὁμοιώματα τῆς σελήνης περὶ τὴν φάσιν τῆς πανσελήνου εὑρισκομένης δηλοῦσι τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων (σελ. 23). Ἐκ τούτων πάντων εὔκολον εἶνε νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ἡμέτερος πίναξ παριστᾷ τὴν ἐν τῷ Ὁμηρικῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ στίχ. 384 ἕως 482 περιγραφομένην σκηνήν, ἤτοι τὴν μετὰ τῆς Δήμητρος συνάντησιν τῆς ἐκ τοῦ Ἅδου ἀνελθούσης Κόρης *νηοῖο προπάροιθε θυώδεος* καὶ τὴν κατόπιν ἵδρυσιν τῶν μεγάλων μυστηρίων, καίτοι δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ εἶχεν ὁ κεραμογράφος ὑπ' ὄψιν αὐτὸ τὸ κείμενον τοῦ ὕμνου, γιγνώσκων ἄλλοθεν τὴν αὐτὴν παράδοσιν. Ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, ἢ μᾶλλον ὁ γράψας τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ, συνέπτυξε τὴν διεξοδικὴν περιγραφὴν τοῦ ποιητοῦ εἰς ἑνιαίαν σκηνὴν παριστῶσαν ταυτοχρόνως ἀμφότερα τὰ γεγονότα, τὴν συνάντησιν τῆς Κόρης μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τὴν ἵδρυσιν τῶν μυστηρίων, δὲν ἠκολούθησε δὲ τῷ ποιητῇ κατὰ πάντα, διότι παρέλιπε τὴν κάθοδον τῆς Ῥέας, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὴν Δήμητρα εἰς τὸν Ὄλυμπον [2], καὶ ὡς δευτερεύοντα πρόσωπα ἐξέλεξεν ἐν μέρει ἄλλα ἢ τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναφερόμενα, προτιμήσας ἄλλας μικρὸν παραλλασσούσας μυθολογικὰς παραδόσεις. Ἀνάλογοι παραστάσεις εἶνε ἡ τοῦ κρατῆρος τοῦ Pourtalès ἡ εἰκονίζουσα τὴν ἵδρυσιν τῶν *μικρῶν* λεγομένων *ἐν Ἄγραις* μυστηρίων, ἔνθα ἐμυήθησαν οἱ Διόσκουροι καὶ ὁ Ἡρακλῆς [3], καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῆς ἐν τῷ Bulletino della commiss. arch. comunale τῆς Νεαπόλεως VII πίν. II-III ἐκδεδομένης ὀστεοδόχου κάλπης, ὅπερ νομίζω ὅτι παριστᾷ τὴν πρώτην ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπι-

[1] Ὅτι τὸ λαγωβόλον ἔφερον οἱ ποιμένες φαίνεται ἐκ τοῦ Θεοκρίτου IV 49. VII 128.

[2] Ἐν τῇ παρὰ Lenormant et De Witte, Élite de mon. cer. III πίν. LVII ἀγγειογραφίᾳ τὴν θέσιν τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ δηλοῖ ὁ ἰσοδύναμος τῷ ὀμφαλῷ τρίπους. Ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρω σελ. 17 μνημονευθέντι ἀναγλύφῳ τῆς ἐν Νεαπόλει ὀστεοδόχου κάλπης ὁ βωμός, ἐφ' οὗ θύεται ὁ χοῖρος, ἔχει σχῆμα ὀμφαλοῦ τὴν ἐν Ἐλευσῖνι ἕδραν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ δηλῶν προφανῶς καὶ αὐτός.

[1] Σκῆπτρον κρατεῖ ἡ Περσεφόνη καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις (ἴδε Φίλιον ἐν Mittheil. Athen XX σελ. 253 ὑποσημ.), Furtwängler, Meisterwerke σελ. 562 ἑξ. Preller - Robert, Griech. Mythol. I σελ. 802 σημ. 1).

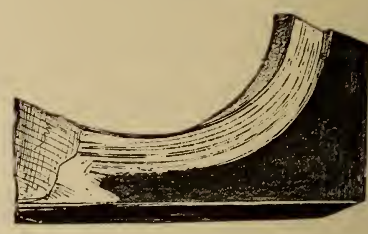
[2] Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετώματος γυναικεία μορφὴ σπεύδουσα πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πίνακος, ἔνθα κάθηται ἡ Δημήτηρ, καὶ κρατοῦσα ῥάβδον ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἄγγελος, ἀλλ' οὔτε ἡ μορφὴ αὐτῆς εἶνε οἵα τῆς Ῥέας, οὔτε ὁ κέρνος ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἀποστολὴν ἀγγέλου παρὰ τοῦ Διὸς ἐρχομένης.

[3] Strube ἔν.ἀν. σελ.54, Overbeck Kunstmyth. III σελ. 669 ἑξ.

στασίαν τῶν μεγάλων Ἐλευσινίων θεαινῶν τελουμένην μύησιν[1]. Ἀμφοτέρων ὅμως τούτων ὡς καὶ πάντων τῶν ἐκτενεῖς παραστάσεις φερόντων μνημείων τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου ὑπερέχει ὁ ἡμέτερος πίναξ κατὰ τὴν ἑνότητα καὶ τὴν ἐνάργειαν τῆς συνθέσεως, διότι σχεδὸν εἰπεῖν ἅπαντα τὰ πρόσωπα αὐτοῦ εἶνε ἀμεσώτερον συνημμένα πρὸς τὴν παριστανομένην πρᾶξιν, ἐνῷ ἐν ἐκείνοις οὐκ ὀλίγα πρόσωπα καὶ ἐκ τῶν πρωτευόντων μάλιστα εἶνε μόνον ἁπλῶς συμπαρατεταγμένα μετὰ τῶν λοιπῶν Τὸ πρότυπον λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου κεραμογράφου ἦτο καλλιτέχνημα ὑπέροχον, ὅθεν καὶ ὁ ἡμέτερος πίναξ καίπερ κατὰ τὴν τέχνην τῆς ἐκτελέσεως ὑστερῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἄριστον ἁπάντων τῶν ὑπαρχόντων μνημείων τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου.

Πίναξ δεύτερος.

Ὁ δεύτερος πίναξ εἶνε ἐλλιπής, καὶ τὰ εὑρεθέντα τεμάχια αὐτοῦ δὲν συναρμόζονται πάντα πρὸς ἄλληλα, περί τινων δὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἀμφιβολία, ἂν ὄντως ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν, ἢ εἶνε τεμάχια ἄλλου πίνακος[2]. Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα αὐτοῦ εἶνε συγκεκολλημένον ἐκ δέκα τεμαχίων, σῴζεται δὲ μέχρι τοῦ ἄκρου μόνον κάτωθεν καὶ ἐν τῷ κατωτάτῳ μέρει τῆς πρὸς δεξιὰν πλευρᾶς. Τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἥμισυ μέρος τῆς ἄνω πλευρᾶς εἶνε ὁμαλὸν καὶ δὲν ἀπολήγει εἰς ῥῆγμα, φανερὸν δὲ ὡς ἐλλεῖπον αὐτόθι εἶνε μόνον λεπτὸν περιθώριον ἐπικεκολλημένον κατὰ τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ τεμάχιον Δ τῆς δεξιᾶς γωνίας ἀετώματος ὄχι μόνον κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὸ πάχος συμφωνεῖ πρὸς τὸν πίνακα, ἀλλὰ καὶ προφανῶς ἦτο ἐπικεκολλημένον που, μοὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι ἄνωθεν ὁ πίναξ ἀπέληγεν εἰς ἀέτωμα ἰδιαιτέρως κατεσκευασμένον καὶ ἐπικεκολλημένον εἰς αὐτόν, οὗ σώζεται ἡ πρὸς δεξιὰν γωνία. Ἐν τῷ τεμαχίῳ Δ ὑποκάτω τοῦ ἀετώματος ὑπάρχει ζώνη ὅλως ἀνεπεξέργαστος, ἥτις βεβαίως ἐκαλύπτετο ἔμπροσθεν ὑπὸ ἰδίας ἐπικεκολλημένης ταινίας, τὰ δὲ ἐν τῷ ἄνω μέρει τοῦ πίνακος σωζόμενα ἴχνη ἐπικολλήσεως (περὶ ὧν ἀνωτέρω) πρὸς στερέωσιν ταύτης τῆς ταινίας ἐχρησίμευον· ὥστε μεταξὺ ἀετώματος καὶ πίνακος παρενέπιπτε ζώνη τις ὡς διάζωμα τρόπον τινὰ τοῦ πίνακος. Τὸ διάζωμα τοῦτο ἔφερε πιθανῶς καὶ διάκοσμόν τινα ἀνάγλυφον ἢ γραπτόν. Τὸ μέγιστον πλάτος τοῦ μεγάλου τεμαχίου εἶνε 0,27, τὸ ἐλάχιστον 0,15, τὸ ὕψος 0,30, τὸ δὲ πάχος περίπου 0,024. Τὸ αὐτὸ πάχος ἔχουσι πλὴν τοῦ ἀετώματος καὶ τὰ τεμάχια Β καὶ Γ προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐν εἰκ. 3 εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ μέγεθος

Εἰκ. 3.

ἀπεικονιζόμενον μικρὸν τεμάχιον ἐκ τοῦ περιθωρίου κυκλικῆς τινος ὀπῆς ἀρκετὰ μεγάλης. Καὶ ταῦτα λοιπὸν τὰ τεμάχια ἐξ ἅπαντος εἰς τὸν αὐτὸν πίνακα ἀνήκουσιν, ὄντα ἄλλως καὶ κατὰ τὴν τέχνην ὁμοιότατα.

Ἐν τῷ ἀκροτάτῳ πρὸς δεξιὰν μέρει τοῦ τεμαχίου Δ ὑπάρχει ἐν τῇ ὑποκάτω τοῦ ἀετώματος ζώνῃ τμῆμά τι ἀποκεχωρισμένον, ἐν ᾧ ἀναμφιβόλως ὑπῆρχε προσκεκολλημένη ἔκτυπός τις κεφαλή, οἵα ἡ ἐν τῷ τεμαχίῳ Γ σωζομένη. Ἐν τῷ τεμαχίῳ Γ τὸ ὑπεράνω τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς ὑπάρχον σωζόμενον μέρος τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος ἔχει τοιοῦτον ὕψος, ὥστε ἀδύνατον εἶνε νὰ ἀνήκῃ εἰς γωνίαν ἀετώματος τὸ τεμάχιον τοῦτο, κατ᾽ ἀνάγκην δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ τὴν κεφαλὴν ταύτην φέρον τεμάχιον ὑπῆρχεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πίνακος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ πίναξ ἦτο μέγας καὶ διῃρημένος εἰς δύο τμήματα καὶ δύο παραστάσεις[1] χωριζομένας ἴσως ἀπ᾽ ἀλλήλων διὰ προεχούσης

[1] Ὁ ἐκδοὺς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο Lovatelli καὶ ἄλλοι μετ᾽ αὐτὸν νομίζουσιν ὅτι πρόκειται περὶ συνήθους μυήσεως, ἑπομένως πολλὰ τῶν παρισταμένων προσώπων νομίζουσιν ὡς θνητούς, ἀλλ᾽ ἡ παρουσία τῆς Δήμητρος, τῆς Κόρης καὶ τοῦ Εὐβουλέως πείθει ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα εἶνε μυθικά, οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπάρχει νὰ ὑποτεθῇ τὸ ἐναντίον.

[2] Ἐκ τρίτου τινὸς ἐρυθρομόρφου πίνακος εὑρέθη ταυτοχρόνως μικρὸν καὶ ὅλως ἀσήμαντον τεμάχιον, ἔχον πάχος 0,01, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο οὐδὲν τῶν ἄλλων τεμαχίων ὁμοιάζει.

[1] Ἀνάλογος εἶνε ἡ διάταξις τῆς παραστάσεως τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λακρατείδου καὶ τοῦ τοῦ Λυσιμαχίδου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1886 πίν. 3,1)

παραστάδος εἴτε ἁπλῆς εἴτε ἀνθρωπομόρφου μετὰ τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς ἄνωθεν· τὸ ἀέτωμα ὅμως αὐτοῦ ἦτο ἑνιαῖον καθ᾽ ἅπαν τὸ πλάτος. Σημειωτέον δ᾽ ὅτι ἐν τῷ φέροντι τὴν ὑπάρχουσαν ἔκτυπον κεφαλὴν τεμαχίῳ Γ ὄχι μόνον τὸ σωζόμενον τεμάχιον τοῦ γείσου τοῦ ἀετώματος ἔχει ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πάχος πρὸς τὸ τεμάχιον Δ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑποκάτω διάζωμα μετὰ τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς ἔχει τὸ αὐτὸ ὕψος (0,035). Τὸ μέγιστον πλάτος τοῦ τεμαχίου Δ εἶνε 0,215 τοῦ δὲ τεμαχίου Γ 0,05.

Ὁ πίναξ ἔχει προσέτι κάτωθεν καὶ δεξιόθεν περιθώριον προέχον 0,01-0,015 τῆς ἐπιφανείας τῆς προσόψεως αὐτοῦ, τὸ περιθώριον δὲ τοῦτο (τὸ κάτωθεν τοὐλάχιστον) εἶνε φανερὸν ὅτι ἐπεκολλήθη, ἐνῷ ὁ πίναξ ἦτο ἤδη ἕτοιμος καὶ βεβαμμένος, διότι μέρος τῆς βαφῆς διακρίνεται ὑποκάτω τεθραυσμένου μέρους τοῦ ἐπικεκολλημένου κάτω περιθωρίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μὲν πρὸς δεξιὰν περιθώριον εἶνε ἔμπροσθεν βεβαμμένον, τὸ δὲ πρὸς τὰ κάτω ἄβαφον, καὶ ἡ κάτωθεν στενὴ πλευρὰ εἶνε ἀνώμαλος, εἰκάζω ὅτι ὁ πίναξ εἶχε καὶ βάσιν τινὰ ἐξ ἐπικεκολλημένων τεμαχίων ἀπαρτιζομένην, καὶ ὅτι ταύτης μέρη εἶνε τὸ ἔχον τὴν κυκλικὴν ὀπὴν (διαμέτρου 0,05 περίπου) τεμάχιον (εἰκ. 3) καὶ δύο ἄλλα ἀσήμαντα τεμάχια προσέτι, ἀλλὰ τὸ σχῆμα τῆς βάσεως ταύτης δέν μοι εἶνε σαφές, εἰμὴ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶχε προεξέχοντά τινα ἄκρα μετὰ ὀπῶν, δι᾽ ὧν ὁ πίναξ προσηλοῦτο πρός τινα τοῖχον. Τὸ φέρον τὴν ἡμικυκλικὴν ὀπὴν τεμάχιον ἔχει ἐπὶ τῆς προσθίας μελανοβαφοῦς ἐπιφανείας[1] ἴχνη δηλοῦντα ὅτι πέριξ τῆς κυκλικῆς ὀπῆς ἦτό τι ἐπικεκολλημένον, ἴσως χεῖλός τι κυματιοειδές. Ἐν τῇ πρὸς δεξιὰν παραστάσει, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ τὸ σωζόμενον μεγαλύτερον τμῆμα Α, εἶνε βέβαιον ἔκ τε τῆς συμμετρίας καὶ ἐκ τοῦ παρὰ τὸν λαιμὸν τῆς ἱσταμένης ὀρθίας γυναικείας μορφῆς μικροῦ τμήματος κέρατος Ἀμαλθείας ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη μορφή, ὥστε αἱ δύο σωζόμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ εὑρίσκοντο ἐν τῷ μέσῳ. Κατὰ ταῦτα τὸ ὅλον πλάτος τῆς πρὸς δεξιὰν παραστάσεως δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 0,50 περίπου, τὸ δὲ ὅλον πλάτος τοῦ πίνακος εἰς 1 μ. περίπου. Τὸ ὁλικὸν ὕψος δ᾽ αὐτοῦ (πλὴν τῆς προσθέτου βάσεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ) κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὴν σωζομένην γωνίαν τοῦ ἀετώματος θὰ ἦτο σχεδὸν 0,60, ἐξ ὧν 0,25 περίπου θὰ εἶχε τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος, ὅπερ ἀναμφιβόλως θὰ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ ἰδίας πολυπροσώπου παραστάσεως.

Τὸ τεμάχιον Β δὲν εἶνε ἀμέσως φανερὸν ἐκ τίνος μέρους τοῦ πίνακος εἶνε ἀποκεκομμένον, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ ἀσφαλῆ τεκμήρια, ἀρκοῦντα νὰ δηλώσωσι τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀναμφισβητήτως. Ἐν πρώτοις τὸ τεμάχιον τοῦτο ἄνωθεν τῆς πρὸς ἀριστερὰν ὑπαρχούσης κεφαλῆς ἀπολήγει εἰς εὐθύγραμμον τομήν, ὑπεράνω τῆς ὁποίας ἦτο ἐπικεκολλημένον ἴδιον περιθώριον, ἐξ οὗ ὑπελείφθη ἴχνος τι ἐκ τῆς ἐπικολλήσεως κατὰ τὴν προσθίαν πρόσοψιν. Ἡ εὐθεῖα αὕτη γραμμὴ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς τὸ ἄνω πέρας τοῦ πίνακος, ἑπομένως νὰ θεωρηθῇ τὸ τεμάχιον τοῦτο ὡς ἀνῆκον πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ μεγάλου τεμαχίου Α, ἀλλ᾽ ἂν τοῦτο νομισθῇ ὡς ἀληθές, ἡ ἐν αὐτῷ πρὸς δεξιὰν καθημένη μορφή, ἧς ἐλλείπει ἡ κεφαλή, ἀνατρέπεται, τὸ δὲ ἑδώλιον ἐφ᾽ οὗ αὕτη κάθηται, παρίσταται ὡς ἀπολῆγον ἄνω εἰς ὀξύ, καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἀποκλίνει τοσοῦτον πρὸς τὰ ὀπίσω, ὥστε τὸ ἐπ᾽ αὐτῆς κάθισμα νὰ εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἀδύνατον· πλὴν τούτου δὲ καὶ αἱ πτυχαὶ τοῦ ἱματισμοῦ τῆς καθημένης μορφῆς ἰδίως πρὸς δεξιὰν φαίνονται ὅλως ἀσυμβίβαστοι πρὸς τοιαύτην στάσιν. Ἐὰν ὅμως ἡ καθημένη αὕτη μορφὴ τεθῇ εἰς τὴν ὀρθὴν στάσιν, ἡ γραμμή, εἰς ἣν ἀπολήγει τὸ τεμάχιον ὑπεράνω τῆς πρὸς ἀριστερὰν κεφαλῆς, ἀποκλίνει πολὺ ἀπὸ τῆς ὁριζοντίας διευθύνσεως, ὥστε καταφαίνεται ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ὑπεράνω τοῦ πίνακος ἀετώματος, πιθανῶς πρὸς ἀριστερὰν τοῦ τεμαχίου Γ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐν αὐτῷ δύο μορφῶν εἶνε μικρότερον τῶν ἐν τῷ τεμαχίῳ Α.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τέχνης ὁ δεύτερος οὗτος πίναξ εἶνε λεπτότερον καὶ ἐπιμελέστερον εἰργασμένος ἢ ὁ πρῶτος, ἀλλ᾽ ὄχι καὶ μετὰ πολλῆς καλλιτεχνικῆς δεξιότητος, ὡς ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ἁπλουστάτη σύγκρισις τῆς βαρείας καὶ ἀκόμψου περιβολῆς τῆς Κόρης πρὸς τὴν χαριεστάτην μορφὴν αὐτῆς ἐν τῷ γνωστῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ. Δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως καὶ ὅλως ἀμελῶς ἐξειργασμένα

[1] Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε τὸ πλεῖστον ἄβαφος. Μῆκος τοῦ τεμαχίου τούτου 0,072, πλάτος 0,05, πάχος 0,024 (ὡς καὶ τοῦ πίνακος, ἴδε ἀνωτέρω).

μέρη, οἷον ἡ πτερωτὴ μορφὴ τοῦ ἀετώματος καὶ οἱ πόδες τοῦ κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον καθημένου Τριπτολέμου. Τὸ λευκὸν χρῶμα μεταχειρίζεται ὁ κεραμογράφος τοῦ δευτέρου πίνακος μόνον ἐν τοῖς μικροῖς ἐπικοσμήμασι τῶν μορφῶν, οἷον ψελλίοις, ἐνωτίοις, ὅρμοις καὶ τοῖς τοιούτοις, ἔνθα ἴσως ὑπῆρχε καὶ ἐπιχρύσωσις, προσέτι δὲ ἐν τῷ ὀμφαλῷ καὶ τῷ κέρατι τῆς Ἀμαλθείας. Μόνον ἐν τῷ τεμαχίῳ Β ἡ πρὸς δεξιὰν μορφὴ ἔχει διὰ λευκοῦ χρώματος δεδηλωμένα τὴν χεῖρα καὶ τὰ κατὰ τὸ στῆθος μέρη, ἤτοι τὸν περιβάλλοντα τὸν κορμὸν χιτῶνα, ὄχι βεβαίως αὐτὸ τὸ στῆθος γυμνόν. Ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τούτου μέρους ὅμως οὐδεμία ἐπιτεθειμένη δι' ἄλλου χρώματος γραμμὴ διεσώθη. Τὸ κάτωθι τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τῆς Δήμητρος μικρὸν λευκὸν στίγμα μοὶ φαίνεται ὅτι δηλοῖ πλατυτέραν τινὰ βάσιν, οἱονεὶ κρηπίδωμα τοῦ ὀμφαλοῦ. Ὁ διὰ λευκοῦ χρώματος δεδηλωμένος ὀμφαλὸς φέρει τι ἐν τῇ κορυφῇ οἷον ἐπικάλυμμα διὰ ὑποξάνθου χρώματος, δι' οὗ εἶνε πεποιημένος καὶ ὁ περιβάλλων τὸν ὀμφαλὸν στέφανος ἐκ θαλλῶν πιθανῶς μύρτου καὶ ἄλλαι τινὲς γραμμαὶ διακοσμητικαὶ κατὰ τὴν βάσιν· ταῦτα πάντα ἐδηλώθησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀπεικονίσει διὰ μέλανος χρώματος. Ἀξία παρατηρήσεως τεχνικὴ λεπτομέρεια εἶνε ὅτι αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς εἶνε δεδηλωμέναι πλαστικῶς.

Ἡ παράστασις τοῦ δευτέρου πίνακος εἶνε πολὺ μᾶλλον τοῦ πρώτου εὐδιαγνωστοτέρα ὡς ἀνήκουσα τῷ ἐλευσινιακῷ κύκλῳ, διότι παραστάσεις Δήμητρος καθημένης καὶ Κόρης ἱσταμένης καὶ κρατούσης δᾷδας εἶνε συχναί [1], ἐπίσης δ' εὐδιάγνωστος καίπερ τὸ πλεῖστον ἐλλιπὴς εἶνε ἡ μορφὴ τοῦ Τριπτολέμου κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τοῦ πίνακος. Τοιούτου πίνακος εὐαρμοστότατον κόσμημα εἶνε ὁ πολύκαρπος θαλλὸς μύρτου ἐν τῇ ὑποκάτω ταινίᾳ. Τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως ἀποτελοῦσι τρεῖς μορφαί, ἡ ἐν τῷ μέσῳ καθημένη Δημήτηρ, ἡ δεξιόθεν αὐτῆς ἱσταμένη Κόρη κρατοῦσα δύο δᾷδας, ὧν μόνον τὰ κάτω ἄκρα διεσώθησαν, καὶ ἡ ἀριστερόθεν τῆς Δήμητρος ἀνδρικὴ μορφή, ἧς διεσώθησαν μόνον οἱ πόδες ὑψηλὰ ὑποδήματα (ἐνδρομίδας) φέροντες, ἐξ ὧν εὐκόλως ἀναγνωρίζεται ἡ μορφὴ τοῦ *Ἰάκχου*, περὶ ἧς διὰ μακρῶν διελάβομεν ἐν τοῖς περὶ τοῦ πρώτου πίνακος. Αἱ τρεῖς αὗται μορφαὶ κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον παρίστανται ἐν τεμαχίῳ ἀναγλύφου ἐκδεδομένῳ ὑπὸ Kern ἐν Mittheil. Athen XVII σελ. 127 fig. 2, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος καὶ ἀνωτέρω (σελ. 32 ὑποσημ. 2). Ὁ ὀμφαλὸς δηλοῖ τὴν ἐν Ἐλευσῖνι ἕδραν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ, ὃν ὑποκατέστησεν ὁ Ἴακχος κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα (σελ. 28 ἑξ.), ἀλλ' ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι αἱ μεγάλαι θεαὶ κατέχουσιν ἐγγυτέραν θέσιν πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ἢ ὁ Ἴακχος, διότι αὐταῖς κατ' ἐξοχὴν ἀνήκει ἡ Ἐλευσίς.

Ἡ Κόρη, ὡς ἐλέχθη ἤδη καὶ ἀνωτέρω, ἔχει τὴν αὐτὴν περιβολήν, ὡς ἐν τῷ περιφήμῳ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει περισσότερον πάντων τῶν ἐμοὶ γνωστῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐν οἷς ἡ Κόρη παρίσταται μετὰ τῆς αὐτῆς περιβολῆς [1]. Ἡ ὁμοιότης τῆς περιβολῆς, ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς καὶ ἰδίως οἱ ἀτεχνότατα ὡς πλαδαροὶ ὄγκοι ἀπεικονιζόμενοι μαστοί, δι' ὧν ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος ἐπειράθη νὰ παραστήσῃ τὸ ὑπερόχου πλαστικοῦ κάλλους σφριγῶν νεανικὸν στῆθος τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ μορφῆς αὐτῆς ἀποδεικνύουσιν ἀναμφισβητήτως, ὡς νομίζω, ὅτι ἡ μορφὴ τῆς Κόρης τοῦ ἡμετέρου πίνακος εἶνε ἀντιγεγραμμένη εἴτε ἐξ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου, εἴτε ἐξ ἄλλου, ὅπερ ἀπεμιμήθη ὁ ποιήσας τὸ ἀνάγλυφον ἐκεῖνο. Ὁ ὄγκος τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἱματίου καὶ αἱ ἄνευ αἰτίας ὑπερμέτρως καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτῆς πλευρὸν κεκλιμέναι δᾷδες νομίζω ὅτι κάλλιστα ἐξηγοῦνται, ὅταν δεχθῶμεν ὅτι τὸ πρότυπον, ὅπερ ἀντέγραψεν ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, δὲν εἶχε τὴν κατ' ἐνώπιον στάσιν, ἀλλὰ τὴν κατὰ πλευρόν, αἱ δὲ εἰρημέναι ἀτέλειαι τοῦ ἡμετέρου πίνακος προῆλθον, διότι ὁ κεραμογράφος ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὴν πλευρικὴν στάσιν εἰς τὴν κατ' ἐνώπιον. Ὡσαύτως καὶ ὁ

[1] Πρβλ. ἰδίως τὸ ἀνάγλυφον τοῦ εἰς Σμικυθίωνα ψηφίσματος ἐν Mittheil. Athen XVII, σελ. 131, ἕτερον ἀνάγλυφον ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ XX πίν. V, Roscher, Mythol. Lex. I σελ. 1356.

[1] Overbeck, Kunstmyth. Atlas XIV, 6. XV, 23. Mittheil. Athen XVII σελ. 130 fig. 6. Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1893 πίν. 8 (=Schöne, Griech. Rel. XI, 57). Πρβλ. Kekule von Stradonitz, Siebenundfünfzigstes Winkelmannsprogramm σελ. 26. R. von Schneider, Antike Bronzen (Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des allerch. Kaiserhauses XII σελ. 72 καὶ 137. Pallat, Jahrbuch d. d. arch. Inst. 1894 σελ. 3 σημ. 4. Furtwängler, Meisterwerke σελ. 39. Φίλιον, Mittheil. Athen XX σελ. 251 ἑξ. Roscher, Myth. Lex. II, I σελ. 1351 ἑξ.

ὅρμος καὶ τὰ ἐνώτια, ὧν ὑπολείπονται αἱ ὀπαὶ ἐν τῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ, φαίνονται ὅτι πιστῶς ἀντεγράφησαν. Μόνον ἐν τῇ κομμώσει τῆς Κόρης ἐκαινοτόμησεν ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, διότι ἂν ἀπεμιμεῖτο πιστῶς τὸ πρότυπον αὐτοῦ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἐν τῇ ἁπλότητι θαυμασίαν χάριν αὐτοῦ, ἡ δὲ κόμμωσις τῆς ἐν τῷ πίνακι μορφῆς θὰ ἐφαίνετο ὡς ἄμορφος ἡμισφαιρικὸς ὄγκος· διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸν ἐν τῇ κορυφῇ κόσσυμβον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ μορφὴ τῆς Κόρης τοῦ μεγάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τοῦ ἡμετέρου κεραμογράφου, ὅστις σαφῶς παρέστησεν αὐτὴν ὡς τὴν Κόρην, δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ τίς ἐκ τῶν δύο γυναικείων μορφῶν τοῦ μεγάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου εἶνε Δημήτηρ καὶ τίς Κόρη, περὶ οὗ καὶ μέχρις ἐσχάτων ὑπῆρχεν ἀμφιβολία [1].

Ὡσαύτως καὶ τῆς Δήμητρος ἡ μορφὴ μοὶ φαίνεται ὅτι ἀντεγράφη ἐκ προτύπου, ἐν ᾧ αὕτη εἶχε στάσιν πλευρικήν, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ ἐπίσης ὡς τῆς Κόρης ἄτεχνοι μαστοὶ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ παρὰ φύσιν θέσις τοῦ δεξιοῦ σκέλους αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Δημήτηρ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἔχει μορφὴν εὐαρμοστοτέραν τῇ τῆς Κόρης, ἐνῷ ἡ τοῦ μεγάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου Δημήτηρ παρίσταται ὑπὸ μορφὴν ἀρχαϊκωτέραν καὶ ἱερατικωτέραν, πιστεύω ὅτι ἀμφότεραι αἱ θεαὶ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἀντεγράφησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προτύπου, ὅπερ ὁ ποιήσας τὸ μέγα ἀνάγλυφον ἀπεμιμήθη μόνον ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τῆς Κόρης, ὄχι δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς Δήμητρος, ἐν ᾗ ἐξέλεξεν ἄλλο πρότυπον ἀρχαϊκώτερον παριστῶν αὐτὴν ἱσταμένην. Συμφώνως πρὸς τὰ εἰρημένα τὸ πρότυπον, ἐξ οὗ ἀντεγράφησαν αἱ μορφαὶ τῶν δύο θεαινῶν τοῦ ἡμετέρου πίνακος καὶ ἡ τῆς Κόρης τοῦ μεγάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι παρίστα αὐτὰς ἀμφοτέρας ἐν πλευρικῇ στάσει, τὴν δὲ Κόρην κρατοῦσαν δύο δᾷδας. Ἴσως ὁμοῦ μετ' αὐτῶν παρίστατο καὶ ὁ Ἴακχος, ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι (σελ. 44) τεμαχίῳ ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου, καίτοι ἐκεῖνο διαφέρει κατὰ τοῦτο ὅτι παριστᾷ τὰ πρόσωπα ταῦτα βλέποντα πρὸς δεξιάν, ἐνῷ τὸ πρότυπον τοῦ ἡμετέρου

[1] Πρβλ. Pallat ἔν. ἀν. Φίλιον ἔν. ἀν.

πίνακος βεβαίως παρίστα αὐτὰ ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Ἡ μορφὴ καὶ ἡ στολὴ τῆς Δήμητρος τοῦ ἡμετέρου πίνακος διαστέλλεται πρὸς τὴν τῆς Κόρης ὡς μᾶλλον ὡρίμῳ τὴν ἡλικίαν δεσποσύνῃ προσήκουσα, ἡ δὲ κόμη αὐτῆς κατέρχεται λυτὴ ἐπὶ τῶν ὤμων συμφώνως πρὸς τὰς μυθολογικὰς παραδόσεις, καθ' ἃς *εὐπλόκαμος* (Ὀδύσ. Ε. 125) καὶ *ἠΰκομος* (Ὁμηρ. ὕμν. εἰς Δήμ. 297. 315) ἐνομίζετο. Πρβλ. καὶ Ὁμηρ. ὕμν. εἰς Δήμ. 279: *ξανθαὶ δὲ κόμαι κατενήνοθεν ὤμους*. Τῇ ἡλικίᾳ αὐτῆς προσήκει καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων εἰς τὰ πλευρὰ καθειμένος καὶ ἔμπροσθεν τοῦ στήθους διεσταυρωμένος τελαμών, ὅστις συνημμένος ὢν μετὰ τῆς χαλαρῶς μόνον ἐσφιγμένης ζώνης ἐχρησίμευε νὰ παρακωλύῃ αὐτήν τε καὶ τὸν χιτῶνα νὰ διολισθήσωσι πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἱμάτιον αὐτῆς περιβάλλει μόνον τὰ σκέλη ἀφειμένον ἐκ τοῦ κορμοῦ. Τὸ ἕτερον ἱμάτιον τὸ δι' ἰδίων ποικιλμάτων διακρινόμενον καὶ ἐπικαλύπτον τὸ ἑδώλιον, ἐφ' οὗ κάθηται ἡ Δημήτηρ, νομίζω ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὴν στολὴν αὐτῆς, ἀλλ' εἶνε ἐξάρτημα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἑδωλίου, ὅπερ ἀναμφιβόλως εἶνε ἡ ἐκ πλείστων ἐλευσινιακῶν μνημείων γνωστὴ *μυστικὴ κίστη* [1]. Ὁμοίως δι' ὁριζοντίων στεφανῶν διῃρημένη παρίσταται ἡ μυστικὴ κίστη καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λυσιμαχίδου (ἴδε Φίλιον ἐν Mittheil. Athen XX σελ. 250), καὶ ἐν τῷ ἐπιστυλίῳ καὶ παρὰ ταῖς *κιστοφόροις* τῶν Μικρῶν Προπυλαίων τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ, τοῦτο δὲ ὄχι διότι ὑποδιῃρεῖτο εἰς χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων τμήματα, ὡς φρονεῖ ὁ Furtwängler (Sammlung Sabouroff εἰς πίν. XXXII), ἀλλὰ διότι ἦτο πλεκτή, τοιοῦτον δὲ εἶνε ἐνίοτε τὸ εἶδος τοῦ πλέγματος [2]. Ἀληθῶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι τὸ πλέγμα δὲν εἶνε σαφῶς δεδηλωμένον, διότι δὲν διασταυροῦνται οἱ

[1] Πρβλ. Jahn, Hermes III σελ. 317, Kern, Mittheil. Athen XVII σελ. 136 ἑξ. Furtwängler, Sammlung Sabouroff εἰς πίν. XXXII. Θησαυρὸν Στεφάνου ἐν λ. *κίστη*, Pauly-Wissowa, Real-encycl. III σελ. 2591 ἑξ. Περὶ τοῦ σχήματος τῆς κίστης δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ νῦν οὐδεμία ἀμφιβολία, ἀφοῦ εὑρέθη ἡ κρατοῦσα τὴν κίστην χεὶρ τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ ἀγάλματος τῆς Δεσποίνης τοῦ γνωστοῦ ἐκ τοῦ Παυσανίου (VIII, 37, 4). Πρβλ. Cavvadias, Fouilles de Lycosoura σελ. 9.

[2] Πλεκτή, ἀλλὰ κατὰ τὸν συνηθέστερον τρόπον παρίσταται σαφῶς ἡ κίστη ἐν τῷ ἰταλιωτικῷ πηλίνῳ ἀναγλύφῳ τῷ παρὰ Overbeck Kunstmyth. Atlas XVI, 10 ἐκδεδομένῳ· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ ἀγάλματος, καίτοι αὕτη εἶνε λίαν ἐφθαρμένη.

ῥαβδίσκοι[1], ἀλλὰ παρ' ἀνθρώπου ἐμπείρου τῆς τέχνης ἔμαθον ὅτι ὑπάρχει καὶ τοιοῦτον πλέγμα, ἐν ᾧ ἐν ἑκάστῃ ὁριζοντίᾳ ζώνῃ οἱ μὲν τὴν μίαν διεύθυνσιν ἔχοντες ῥαβδίσκοι φαίνονται ἅπαντες, κρύπτονται δὲ ὄπισθεν αὐτῶν ἐπίσης ἅπαντες οἱ πρὸς αὐτοὺς διασταυρούμενοι ῥαβδίσκοι, οὗτοι δὲ πάλιν ἀναφαίνονται ὡς πρόσθιοι ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ζώνῃ, ἐνῷ κρύπτονται οἱ ἐν τῇ κατωτέρᾳ ὄντες πρόσθιοι. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πλέγματος ἀπαιτεῖ πάντοτε τετραγώνου σχήματος κάλαθον, οἷαν δηλοῖ καὶ τὴν τοῦ ἡμετέρου πίνακος κίστιν ἡ γωνιαία παχεῖα ῥάβδος. Ἡ μυστικὴ κίστη λοιπὸν ἐν ἄλλοις μνημείοις παρίσταται φέρουσα ἴδιον ἐπικάλυμμα εἴτε δερμάτινον, ὡς παρὰ Overbeck, Kunstmyth. Atlas XVI, 10 καὶ ἐν Bulletino della commiss. arch. comunale VII, πίν. II-III, εἴτε ὑφαντόν, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ εἰς Σμικυθίωνα ψηφίσματος (Mittheil. Athen XVII σελ. 131 fig. 7). Τοιοῦτον ἴδιον ἐπίβλημα τῆς μυστικῆς κίστης νομίζω ὅτι εἶνε τὸ πεποικιλμένον ἱμάτιον, ἐφ' οὗ κάθηται ἡ Δημήτηρ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι[2].

Πῶς παρίστατο ὁ Ἴακχος ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι δὲν εἶνε σαφές, διότι ἠφανίσθη τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ. Τοσοῦτον μόνον εἶνε φανερόν, ὅτι ἐφόρει καὶ ἱμάτιον ὡς ἐν τῷ πρώτῳ πίνακι, οὗ διεσώθησαν αἱ ἄκραι πτυχαί.

Κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄκρον τοῦ πίνακος παρ' αὐτὸν τὸν τράχηλον τῆς Κόρης διεσώθη μικρὸν τμῆμα κέρατος τῆς Ἀμαλθείας, ὅπερ ἐκράτει ἄλλη μορφὴ ἀφανισθεῖσα. Ἡ μορφὴ αὕτη ἐξ ἅπαντος θὰ ἦτο ὁ πωγωνοφόρος ἀνὴρ ὁ μετὰ τοῦ κέρατος τῆς Ἀμαλθείας ἀπεικονισμένος ἐν παραστάσει ἀποστολῆς τοῦ Τριπτολέμου ἐν Monum. dell 'Inst. I, 4, ὃν ὁ μὲν Stephani (Compte-Rendu de la comm. imp. arch. 1859 σελ. 110) νομίζει ὡς τὸν *Ἐνιαυτόν*, ὁ δὲ Strube (Studien σελ. 18) πολὺ πιθανώτερον ὡς τὸν *Πλοῦτον*[3].

Κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τοῦ πίνακος ἐσώθη τὸ κατώτατον μέρος τῆς μορφῆς τοῦ Τριπτολέμου, εὐδιάγνωστον ἐκ τοῦ τροχοῦ τοῦ ἅρματος καὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ δράκοντος. Τὸ μικρὸν διασωθὲν μέρος τοῦτο δεικνύει σαφῶς ὅτι ὁ Τριπτόλεμος παρίστατο βλέπων πρὸς δεξιὰν καὶ εἰς οὐδεμίαν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν εὑρισκόμενος πρὸς τὰς μεγάλας θεάς. Ταῦτα ἀρκοῦσι νὰ καταδείξωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς παραστάσεως τοῦ ἡμετέρου πίνακος, διότι φανερὸν εἶνε ὅτι παρίστανται ἐν αὐτῷ πολλαὶ θεότητες, πᾶσαι ἐλευσινιακαί, ὑπὸ τὸν καθιερωμένον αὐτῶν τύπον, οὐδεμίαν πρᾶξιν τελοῦσαι οὐδ' εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν πρὸς ἀλλήλας εὑρισκόμεναι. Δὲν παρίσταται λοιπὸν οὐδεμία ὡρισμένη μυθολογικὴ σκηνὴ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι, ἀλλὰ μόνον ὅμιλος ἐλευσινιακῶν θεοτήτων, οἷος ὁ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λυσιμαχίδου[1], ὁ μόνον τὰς πρωτίστας τῶν θεοτήτων περιλαμβάνων, καὶ ὁ πολὺ ἐκτενέστερος τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λακρατείδου[2], καίτοι ἐν αὐτῷ ἡ ὁμὰς Δήμητρος, Κόρης καὶ Τριπτολέμου παρίσταται ὑπὸ τὸν συνήθη ὡρισμένῃ μυθολογικῇ σκηνῇ τύπον. Ὁμοία εἶνε καὶ ἡ παράστασις τῆς Κυμαίας ὑδρίας, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἡ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῆς πελίκης τοῦ Παντικαπαίου[3]. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ εἰκαζομένου μεγέθους καὶ τοῦ σχήματος (πρβλ. σελ. 41) τοῦ ἡμετέρου πίνακος, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οὗτος ἦτο πλῆρες *ἐλευσινιακὸν πάνθεον* διῃρημένον εἰς δύο ὁμίλους θεοτήτων, ὡς τὸ τοῦ Λακρατείδου. Ὁ ἡμέτερος πίναξ λοιπὸν δὲν εἶνε πρωτοφανὲς μνημεῖον τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἐξ αὐτοῦ συναγόμενα συμπεράσματα περὶ τοῦ περιφήμου μεγάλου ἐλευ-

[1] Σημειωτέον ὅτι τοῦτο δύναται ὄχι ἀπιθάνως νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς ἁπλῆν ἀμέλειαν τοῦ κεραμογράφου.

[2] Ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ κίστη ἐμπεριεῖχε *πόπανα* (Ἀριστοφ. Θεσμ. στ. 284 ἐξ. Πρβλ. Κλήμ. Ἀλεξ. Προτρ. II, 21), δυνάμεθα ἴσως ὄχι ὅλως ἀπιθάνως νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ ἐπίβλημα αὐτῆς ἦτο ἀρχῆθεν ὄργανον τῆς ἀρτοποιίας, ἐπικάλυμμα δηλαδὴ τοῦ ἄρτου βοηθητικὸν τῆς ζυμώσεως αὐτοῦ. Τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους ἀποδεικνύει πλημμελῆ τὴν γνώμην τινῶν, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐδώλιον τῆς Δήμητρος εἶνε μέτρον τῶν σιτηρῶν (Kornmaass).

[3] Σημειωτέον ὅτι ὁ Πλοῦτος ὡς παῖς παρίσταται ἐν ἄλλοις ἐλευσινιακοῖς μνημείοις ὁμοίως κέρας Ἀμαλθείας φέρων (Strube ἔν. ἀν. σελ. 47). Ἀρτιγέννητον προσφέρει αὐτὸν τῇ Δήμητρι ἡ Γῆ ἐν τῷ ἀνωτέρω σελ. 1 ὑποσημ. 1 μνημονευομένῳ ἐκ Ῥόδου ἀμφορεῖ, ὅστις ἐνῷ ἤδη ἦτο τετυπωμένη ἡ ἀρχὴ τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶδον ὅτι ἐδημοσιεύθη ἤδη ὑπὸ Sal. Reinach, ἐν Revue arch. τόμ. XXXVI σελ. 87 ἐξ.

[1] Ἐφημ. Ἀρχ. 1886 πίν. 3 ἀριθ. 1.

[2] Festschrift für O. Benndorf πίν. IV.

[3] Περὶ τῆς παραστάσεως τῆς Κυμαίας ὑδρίας ὀρθότατα ἔκρινεν ὁ Heydemann (Marmorkopf Riccardi σελ. 15 ἐξ.): Meinem Dafürhalten nach haben wir eine Versammlung von Göttern und Heroen vor uns, welche zu Demeter und Kore, den grossen Göttinen, sei es im heiligen Cultus sei es in der geschäftigen Sage eine engere Beziehung haben, eine Versammlung, welche etwa den «*sante conversationi*» der Renaissancekunst zu vergleichen ist. Ἴδε καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένα ἐν τῷ ἔτι ὑπὸ τὰ πιεστήρια εὑρισκομένῳ τεύχει τῶν Monuments Piot.

σινιακοῦ ἀναγλύφου καθιστῶσιν αὐτὸν οὐδὲν ἧττον πολυτιμότατον.

Περὶ τῆς ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ δευτέρου πίνακος παραστάσεως οὐδὲν δύναται νὰ ῥηθῇ ἀσφαλές, διότι τὸ διασωθὲν μέρους αὐτοῦ εἶνε ἐλάχιστον πρὸς τὸ ὅλον. Ἐκ τοῦ τεμαχίου Δ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐν ἑκατέρᾳ γωνίᾳ αὐτοῦ ὑπῆρχον πτερωταὶ μορφαί, ἀλλ' ἄδηλον τίνες (Ἔρωτες;;). Ἡ ἐν τῷ τεμαχίῳ Γ μορφὴ φαίνεται ὡς τρέχουσα ἢ πίπτουσα. Ἐν δὲ τῷ τεμαχίῳ Β ἡ μὲν πρὸς δεξιὰν μορφὴ κάθηται ἐπί τινος καλαθοειδοῦς ἑδωλίου, ἡ δὲ πρὸς ἀριστερὰν φαίνεται ἐκ τοῦ μικροτάτου σωζομένου ὑπὸ τὸν λαιμὸν μέρους αὐτῆς ὅτι παρίστατο ἀναβαλλομένη τὸ ἱμάτιον. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀναβολῆς τοῦ ἱματίου ἁρμόζει εἰς γυναῖκας, γυναικεία δ' ὡσαύτως φαίνεται καὶ ἡ πρὸς δεξιὰν μορφὴ ἕνεκα τοῦ λευκοῦ χιτῶνος. Πλείονα δὲν δύνανται νὰ ῥηθῶσι.

Μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1900.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Τὸ ἐν τῷ CIA. IV 2 ὑπ' ἀρ. 407 e καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς Sylloge τοῦ W. Dittenberger ὑπ' ἀρ. 481 ψήφισμα τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων ἔχει ὧδε·

εν
δ]ῆμος κ[α-
τὴ]ν ἐλευθερί[αν
-]μένων χρημά[των
ἐδά]νεισεν μετὰ τὰ[ς
ἐπέδωκ]ε δὲ καὶ εἰς τὴν χῶσιν [τῶν λιμένων
-]ν τὸ γεινόμενον ἀνάλωμ[α[1] · ἀπο-
σταλεὶς] δὲ καὶ παρὰ τῆς πόλεως τῆς Σ[ελευκέων[2] πρὸς
τὸν δῆμ]ον τά τε ἐξ ἀρχῆς οἰκεῖα ὑπάρ[χοντα Σελευκ-
εῦσι]ν ἐκ προγόνων ἀνενεώσατο καὶ σ[υνεπηύξη-
σε μ]ετὰ τῶν συμπρεσβευτῶν τὰ φιλ[άνθρωπα τὰ πρὸ-
ς ἀ]λλήλας ταῖς πόλεσιν· ἐφ' οἷς πάλι[ν ἐστεφάνωσεν
αὐ]τὸν ὁ δῆμος· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δ[ὲ πᾶσιν[3] διετέλει
φροντίζων τῆς πόλεως ὡσανεὶ ὑπὲ[ρ τῆς πατρίδος.
ὅπως ἂν οὖν κτλ.
21 [ἐπαινέσαι μὲν
Ἀριστοκρέοντα Ναυσικρά[τους Σελευκέα κτλ.
(ἕπονται 15 στίχοι)

Ἐκδοὺς καὶ συμπληρώσας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κατ' ἀντίγραφον τοῦ κειμένου δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου H. G. Lolling, ἐξέφρασα καὶ ἐδικαιολόγησα καθ' ὑποβολὴν τοῦ U. von Wilamowitz-Moellendorff ἐν τῷ Hermes 1889 σ. 331 τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὁ Ἀριστοκρέων οὗτος Ναυσικράτους Σε-, ὃν ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων κατὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα ἐτίμησεν ἐπαίνῳ, θαλλοῦ στεφάνῳ, προξενίᾳ καὶ εὐεργεσίᾳ, οἰκίας καὶ γῆς ἐγκτήσει, εἶνε ὁ γνωστὸς ἡμῖν ἀνεψιὸς Χρυσίππου τοῦ φιλοσόφου. Ὁ Χρύσιππος οὗτος, γεννηθεὶς κατὰ Στράβωνα σ. 671 ἐν Σόλοις τῆς Κιλικίας, *πατρὸς ὢν Ταρσέως ἐκεῖθεν μετοικήσαντος*, ἐν Ἀθήναις ἦν μαθητὴς τοῦ Κλεάνθους, μετὰ δὲ τὸν τούτου θάνατον 233/2 πρὸ Χρ. ἡρέθη διάδοχος αὐτοῦ, πολιτείας ὑπ' Ἀθηναίων ἀξιωθεὶς καὶ ἀνδριάντι ἐν Κεραμεικῷ τιμηθείς, ἔζησε δὲ *λιτὸς χρήματα ἔχων πολλά*[1].

[1] Ἐπειδὴ ἡ ἀσφαλὴς συμπλήρωσις τῶν πρώτων στίχων τούτων εἶνε ἀδύνατος, δὲν τολμῶ νὰ διορθώσω συμφώνως μὲ τὴν γνώμην τοῦ Koehler καὶ τοῦ Dittenberger *γε⟨ι⟩νόμενον*, ἂν καὶ συνηθεστάτη εἶνε ἡ φράσις ἐν τοῖς ψηφίσμασι *τὸ γενόμενον ἀνάλωμα*. Περὶ δὲ τῆς γραφῆς τοῦ ι διὰ τοῦ ει ἐκτενεστέρως θὰ πραγματευθῶ προσεχῶς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐν Λουσοῖς τῆς Ἀρκαδίας εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν.

[2] Τὸ μετὰ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ἐθνικοῦ ἴχνος ὁριζοντίας γραμμῆς, ὅπερ ἀντέγραψεν ὁ Lolling, δὲν ὑπάρχει πλέον ἐπὶ τοῦ λίθου.

[3] καιροῖς Koehler καὶ Dittenberger.

[1] Ἰδὲ τὰς μαρτυρίας παρὰ G. Susemihl, Geschichte der griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit I σ. 75.

Μεταπεμψάμενος δὲ εἰς Ἀθήνας κατὰ Διογένην Λαέρτιον VII 185 Ἀριστοκρέοντα καὶ Φιλοκράτην, τοὺς τῆς ἀδελφῆς υἱούς, *συνεκρότησεν*· ἀνέθηκε δὲ τῷ Ἀριστοκρέοντι καὶ ἄλλα πλεῖστα ὅσα συγγράμματα ἀναφερόμενα ἐν τῷ παρὰ Διογένει τῶν βιβλίων τοῦ Χρυσίππου καταλόγῳ καὶ δὴ τὰς δέκα περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς βίβλους. Ὁ δὲ Ἀριστοκρέων κατὰ Πλούταρχον[1] *μαθητὴς καὶ οἰκεῖος* τοῦ θείου *εἰκόνα χαλκῆν ἀναστηλώσας ἐπέγραψε τόδε τὸ ἐλεγεῖον*·

Τόνδε νέον Χρύσιππον Ἀριστοκρέων ἀνέθηκε
τῶν Ἀκαδημιακκῶν στραγγαλίδων κοπίδα·

ἔγραψε δὲ κατὰ Φιλόδημον[2] εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τὰς Χρυσίππου ταφάς· ἀμφίβολον ὅμως εἰ δικαίως ὑπό τινων ταυτίζεται ὁ Στωικὸς οὗτος φιλόσοφος Ἀριστοκρέοντι τῷ γεωγράφῳ[3]. Ὅτι δὲ Ἀριστοκρέων ὁ ἐν τῷ ψηφίσματι μνημονευόμενος Σελευκεὺς ἦν, ὁ δὲ Χρύσιππος Σολεύς, οὐδαμῶς ἐναντιοῦται κατὰ τὴν ὀρθὴν τοῦ U. Koehler παρατήρησιν τῇ εἰκασίᾳ ὅτι περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ φιλοσόφου πρόκειται, διότι ὁ ἀνεψιὸς δὲν εἶνε ἀναγκαίως πολίτης τῆς αὐτῆς καὶ ὁ θεῖος πόλεως. Εὐτυχῶς ἑτέρου ψηφίσματος ἀπόσπασμα κατὰ τὰς τελευταίας κατὰ τὴν βόρειον κλιτὺν τῆς ἀκροπόλεως ἀνασκαφὰς εὑρεθέν, ὅπερ τῇ εὐμενεῖ ἀδείᾳ τοῦ κ. Π. Καββαδία ἐμελέτησα καὶ ἀνακοινῶ νῦν τοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἀναγνώσταις, ἀποδεικνύει κατὰ τὴν γνώμην μου ὅτι τῷ ὄντι ἐκεῖνος ὁ ἐκ Σελευκείας Ἀριστοκρέων εἶνε ὁ γνωστὸς ἡμῖν ἀνεψιὸς τοῦ Χρυσίππου, οὗ ἡ ἀδελφή, κόρη πλουσίου τῶν Σόλων οἴκου, ἐγένετο σύζυγος Ναυσικράτους τινὸς πολίτου τῆς γείτονος πόλεως Σελευκείας.

Τοῦ δευτέρου τούτου ψηφίσματος σῴζεται μέρος μόνον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου στήλης Ὑμηττίου μαρμάρου μετ' ἀετώματος, πλ. 0,225, ὕψ. 0,40, πάχ. 0,105· γραφὴ ὄχι ἡ στοιχηδὸν καλουμένη· ὕψος γραμμάτων 0,006, ἀπόστασις στίχων 0,011.

Ἐπὶ Χαρικλέους ἄρχοντος ἐ[πὶ τῆς Ἐρεχθεῖδος ἕκτης πρυτανεία[ς εἶ . . . . . Εὐαινέτου Ῥαμνούσιος ἐγρ[αμμάτευεν· Ποσιδεῶνος ἐμβολίμου ἐν[δεκάτηι, ἐνάτει καὶ εἰκοστεῖ τῆς πρυτα[νείας· ἐκκλησία ἐμ Πειραιεῖ· τῶν προέδρ[ων ἐπεψήφιζεν Ταυρίδας Δίωνος Ἀραφή[νιος καὶ συμπρόεδροι· ἔδοξεν τεῖ βου[λεῖ καὶ τῶι δήμωι· Λαμπρίας Λαμπρίο[υ Θοραιεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ Ἀριστοκρέω[ν εὔνους ὢν διατελεῖ τῶι δήμωι καὶ χρεία[ς παρεχόμενος τοῖς ἀφικνουμένοις τῶν [πολιτῶν εἰς Ἀντιόχειαν, παραγεγονὼς δὲ [καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ σχολὴν τὴν ἀναστ[ροφὴν εὐσχημόνως πεπόηται, ἐπαγγέλλετα[ι δὲ καὶ εἰς τὸ λοιπὸν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμ[ιν ἀεί τινος ἀγαθοῦ παραίτιος ἔσεσθαι καὶ ἰδ[ίαι τοῖς ἀφικνουμένοις καὶ κοινεῖ τῶι δήμ[ωι· περὶ ὧν καὶ ἀπομεμαρτυρήκασιν αὐτῶι πλε[ίους τῶν θεωρῶν καὶ τῶν σπονδοφόρων· ὅπως[ἂν οὖν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος φαίνηται τιμῶ[ν τοὺς εὐεργέτας καὶ χάριτας ἀξίας ἀποδ[ιδούς· ἀγαθεῖ τύχ]ει δεδόχθαι τεῖ βουλεῖ το[ὺς λαχόντας προέδρ]ους εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐ[κκλησίαν χρηματίσαι περὶ] τούτω[ν, γ]νώμη[ν δὲ ξυμβάλλεσθαι κτλ.

Ὅτι ὁ Ἀριστοκρέων οὗτος τῷ ὄντι εἶνε ὁ τοῦ Χρυσίππου ἀνεψιός, δηλοῦται ἐκ τούτου ὅτι *ἐπὶ σχολὴν* τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ μελέτας εἰς Ἀθήνας παραγενέσθαι λέγεται. Μὴ ἀναφερομένης δὲ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐν τῷ σῳζομένῳ μέρει τοῦ ψηφίσματος, εἰκάζει τις δικαίως πως κατὰ πρῶτον ἐκ τῆς ἐν στ. 12 φράσεως *τοῖς ἀφικνουμένοις εἰς Ἀντιόχειαν*, ὅτι ἐξ Ἀντιοχείας κατάγεται ὁ τιμώμενος. Ἀδιστάκτως ὅμως παραδέχομαι τὴν ταυτότητα τοῦ Ἀριστοκρέοντος τούτου καὶ τοῦ ἐν τῷ ἑτέρῳ ψηφίσματι Σελευκέως λεγομένου, ἐννοῶν Σελευκέα Πιερίας[1]. Ἡ γὰρ ἐν Πιερίᾳ Σελεύκεια, πόλις ἐν

[1] Περὶ Στωικῶν ἐναντιωμάτων σ. 1033 e.

[2] Πάπυρος ἐκδοθεὶς ὑπὸ D. Comparetti, Rivista di filologia III 1875 σ. 449, σ. XLIV, πρβ. Susemihl I σ. 48 [131].

[3] Susemihl σ. 81. U. v. Wilamowitz, Coniectanea (Ind. lect. Gotting. 1884) p. 15. Οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ v. Wilamowitz: «Aristocreontem — cum fratre Philocrate per avunculum commendatum esse Ptolemaio III. in cuius aula ad studia geographica incubuit susceptaque usque in intima Aethiopiae itinera descripit» προέρχονται ἐξ ἐσφαλμένης ἑρμηνείας τοῦ παρὰ Διογένει χωρίου.

[1] Πρβ. Σελευκεὺς Πιερίας IGSI. 739. Μάγνης Σιπύλου IGSI. 934. Ἐπιφανεὺς Κιλικίας Viestnik VI σ. 15. Ἀντιοχεὺς Κράγου Sterrett, Epigraphical Journey 86 (κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐκδότου· Ἀντιόχου Σκράγου, ἣν διώρθωσα ἐν Arch. epigr. Mitth. XX σ. 73). Ἀρεθούσιος τῆς Συρίας Ath. Mitth. 1899 σ. 177, ὅπου παρετήρησα ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐκ Δελφῶν ἐπιγραφῇ BCH. 1897 σ. 106 συμφώνως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων γραπτέον Ἀρεθουσίω[ι Χαλκι]δικῆς, καὶ οὐχὶ ἐκ Χαλκι]δικῆς.

λίαν ἐπικαίρῳ θέσει ἐπὶ θαλάσσῃ κειμένη γείτων εἶνε καὶ ἐπίνειον τῆς ἐπ' Ὀρόντῃ ποταμῷ Ἀντιοχείας τῆς πρὸς Δάφνῃ προσαγορευομένης. Ἴσως οὖν πολίτης ὢν Σελευκείας ὁ Ἀριστοκρέων διέτριβε καὶ ἐν τῇ πλησίον μεγάλῃ πόλει, νέος ἤδη προεχούσης θέσεως ἀπολαύων καὶ φιλοτιμούμενος περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων· ὕστερον δὲ ἐξακολουθῶν τὰς σπουδὰς Ἀθήνησι τῇ ὑφηγήσει τοῦ θείου αὐτοῦ Χρυσίππου ἐπωφελεῖτο τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, ὅπως ἐπαγγελλόμενος ἅμα καὶ εἰς τὸ λοιπὸν εὔχρηστος ἔσεσθαι τῇ πόλει ἀπομαρτυρηθῇ [1] ὑπὸ τῶν εὐεργετημένων ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἀθηναίων καὶ τιμηθῇ ὑπὸ τοῦ δήμου. Ὅτι δὲ θεωροὶ καὶ σπονδοφόροι, οἱ κατ' Αἰσχίνην τὸν ῥήτορα II 133 *τὰς μυστηριώτιδας σπονδὰς ἐπαγγέλλοντες*, εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ὑπὲρ Ἀριστοκρέοντος τοῦ Σελευκέως, ὡς πρὸς τοῦτο παρατηρῶ, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δι' ὁμοίας εὐεργεσίας ἐτίμησαν ἐπανειλημμένως κατὰ τὸ ψήφισμα II 605 ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων καὶ *τὰ γένη ἐξ ὧν οἱ σπονδοφόροι ἐκπέμπονται*, οἱ Κήρυκες δηλαδὴ καὶ οἱ Εὐμολπίδαι [2], Φιλωνίδαν τὸν Λαοδικέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐπίσης ἐκ Συρίας καταγομένους [3].

Ἀναμφιβόλως τὸ νῦν πρῶτον δημοσιευθὲν ψήφισμα εἶνε κατά τι ἀρχαιότερον τοῦ CIA IV 2, 407 e· διότι τὸ μὲν πρῶτον ἀναφέρει ἐν συντόμῳ δικαιολογίᾳ γενικάς τινας μόνον ὑπηρεσίας καὶ ἐπαγγελίας νέου ἀνδρὸς ἐπὶ σχολὴν εἰς Ἀθήνας παραγενομένου, τὸ δὲ δεύτερον ἐν ἐκτενεῖ ἀφηγήσει μνημονεύει πραγματικὰς ἐκδουλεύσεις καθ' ὡρισμένας περιστάσεις, τουτέστιν ἐπιδόσεις πλείονας καὶ πρεσβείαν, καὶ τὰς διὰ ταύτας τὰς αἰτίας δὶς τοὐλάχιστον γενομένας στεφανώσεις ὑπὸ τοῦ δήμου, τιμᾷ δὲ τὸν Ἀριστοκρέοντα τῇ τε προξενίᾳ καὶ ἄλλοις προνομίοις. Τὸ δεύτερον τοῦτο ψήφισμα χρονολογεῖται ἐκ τῆς μνείας τῆς ἐλευθερίας τῆς ὑπὸ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων ἐν ἔαρι τοῦ ἔτους 229 πρὸ Χρ. ἀποκτηθείσης καὶ τῶν μετὰ ταύτην γενομένων ὀχυρωτικῶν ἔργων, ἅτινα καὶ ἐν τῷ ὑπὲρ Εὐρυκλείδου τοῦ Κηφισιέως καὶ ἄλλῳ τινὶ συγχρόνῳ ψηφίσματι ἀναφέρονται CIA II 379. 380. Ὅθεν ὁ ἐν τῷ ἑτέρῳ ψηφίσματι μνημονευόμενος μέχρι τοῦδε ἄγνωστος ἄρχων Χαρικλῆς ἐξ ἅπαντος εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ ἔτους 229 πρὸ Χρ. Εὐτυχῶς σῴζεται καίπερ ἐλλείποντος τοῦ ὀνόματος τὸ δημοτικὸν τοῦ τότε γραμματέως· Ῥαμνούσιος ὢν τὸν δῆμον ἀνῆκεν οὗτος εἰς τὴν Αἰαντίδα τουτέστιν εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐπίσημον σειρὰν ἐνάτην φυλήν. Ὅτι δὲ οἱ ἐνιαύσιοι γραμματεῖς οἱ κατὰ πρυτανείαν ὀνομαζόμενοι διεδέχοντο ἀλλήλους καὶ ἐν τῷ τρίτῳ πρὸ Χρ. αἰῶνι ἐν γένει κατὰ τὴν ἐπίσημον τῶν φυλῶν σειράν, ἀπέδειξεν ὁ W. Scott Ferguson ἐν δύο ἀξιολόγοις διατριβαῖς: The Athenian Secretaries καὶ The Athenian Archons (Cornell Studies VII. X). Εὔκολον λοιπὸν φαίνεται συμφώνως πρὸς τὴν τοῦ Ferguson ἀνακάλυψιν νὰ ὁρίσωμεν ἐκ τῆς γνωστῆς χρονολογίας ἄλλου ἄρχοντος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς φυλῆς τοῦ τότε γραμματέως καὶ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Χαρικλέους. Δυστυχῶς καίπερ ἀναμφισβητήτου ὄντος, ὅτι ἐν γένει ἐπεκράτει ἡ ἐν λόγῳ συνήθεια ὅμως ἡ κατὰ φυλὰς ἐκλογὴ τῶν γραμματέων ὑπέστη ποτὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τρίτου πρὸ Χρ. αἰῶνος ἐξ ἀγνώστων λόγων μεταβολάς τινας, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ferguson καθ' ὑπόθεσιν ἀσαλεύτου τάξεως προτεινόμενος κατάλογος τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ τρίτῳ τοῦ τρίτου αἰῶνος ἀρξάντων οὐκ ἀληθεύει, ὅπερ ἀποδεικνύει ὁ διά τινος ἐκ Μαγνησίας ἐπιγραφῆς ἄρτι ὑπὸ O. Kern (Inschriften von Magnesia 16) καὶ W. Dittenberger δημοσιευθείσης (Sylloge² 256) ὁρισμὸς τοῦ ἐν ἔτει 221/20 πρὸ Χρ. ἄρξαντος Θρασυφῶντος, ὅστις δὲν συνᾴδει δι' ὅλου τοῖς τοῦ Ferguson καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀπαραδέκτοις ὑπολογισμοῖς. Στηριζόμενοι λοιπὸν ἐπὶ τοῦ νέου δεδομέ-

[1] Τοιαύτης μαρτυρίας γίνεται μνεία συχνάκις ἐν τοῖς Ἀττικοῖς τοῦ τρίτου καὶ δευτέρου πρὸ Χρ. αἰῶνος ψηφίσμασιν. Πρβ. II 389. IV 2, 417 b. 418 b. 432 b. 432 c· συμπληρωτέον δὲ καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 377 τοῦ CIA II ψηφίσματι ἐν στ. 9

καὶ περὶ τούτων ἀπομεμ[αρτύρηται αὐτῶι ὑπὸ πλειόνων πολι-
τ]ῶν

καὶ ἐν II 437, εἰς τὸ ὁποῖον προσαρμοστέον κάτωθεν τὸ II 428, ἐν στ. 15

ὑπὲρ
ὧν καὶ ἀπομεμαρ]τύρηται αὐτοῖς ὑπὸ
πλειόνων· παραγε]νόμενοι δὲ κτλ.

[2] Ἐν ἑτέρῳ ψηφίσματι CIA IV 2, 597 c (Dittenberger, Sylloge² 605) οἱ Κήρυκες καὶ Εὐμολπίδαι ἐπαινοῦσι καὶ στεφανοῦσι τὸν ἱεροφάντην Χαιρήτιον ἐπειδὴ *τοῖς ἀποδημοῦσιν ἐπὶ τὰς σπονδοφορίας διατελεῖ μετ' εὐνοίας ἀπογράφων τὴν ἐπαγγελίαν*.

[3] Βιογραφίαν τοῦ Φιλωνίδου τούτου, Ἐπικουρείου φιλοσόφου καὶ φίλου τῶν τῆς Συρίας βασιλέων, περιέχει ὁ νεωστὶ ὑπὸ W. Crönert ἐν Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1900 σ. 942 ἐκδοθεὶς ἐξ Ἡρακλείου τῆς Καμπανίας πάπυρος, πρβ. U. Koehler, Sitzungsberichte 1900 σ. 999, H. Usener, Rhein. Mus. 1901 σ. 145.

νου τούτου ἐξέθηκαν ἄλλην χρονολογίαν τῶν ἀπὸ τοῦ 229/8 πρὸ Χρ. ἀρξάντων ὁ μὲν G. de Sanctis ἐν Rivista di filologia XXVIII σ. 6, ὁ δὲ J.E. Kirchner ἐν Göttingische gelehrte Anzeigen 1900 σ. 446. Κατὰ δὲ ταύτην, ἀνήκοντος τοῦ ἐπὶ Θρασυφῶντος ἄρχοντος ἐν ἔτει 221/20 γραμματέως εἰς τὴν Πανδιονίδα, τοῦτ' ἔστιν τὴν πέμπτην τῶν τότε Ἀθήνησι δώδεκα φυλῶν, καὶ τοῦ ἐφ' Ἡλιοδώρου ἄρχοντος ἐν ἔτει 229/8 εἰς τὴν Κεκροπίδα, τοῦτ' ἔστι τὴν ἐνάτην φυλήν, ἐκ τῆς Αἰαντίδος ἑνδεκάτης φυλῆς ἐξελέγη ὁ κατὰ πρυτανείαν γραμματεύς, εἴπερ μηδεμία ἐν τῷ μεταξὺ ἐμεσολάβησε μεταβολή, ἐν ἔτει 239/8 πρὸ Χρ. Οὗτος λοιπὸν ὁ ἐνιαυτὸς ἴσως ἀποδοτέος τῷ Χαρικλεῖ ἄρχοντι. Πρὸς δὲ ἀσφαλῆ ὁρισμὸν ἀνάγκη νὰ γείνῃ ἰδιαιτέρα χρονολογικὴ μελέτη, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐλλείπει, τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐμβολίμων ἐτῶν (ὡς συνήθως ταῦτα λέγονται, ἂν καὶ οὐχὶ ὀρθῶς), τῶν δηλαδὴ δέκα τρεῖς μῆνας ἐχόντων. Ὅτι δὲ ὁ ἐπὶ Χαρικλέους ἄρχοντος ἐνιαυτὸς δέκα τριῶν μηνῶν ἦτο, ἀποδεικνύει ἡ μνεία τοῦ Ποσιδεῶνος ἐμβολίμου· ἡ δὲ πιθανωτάτη συμπλήρωσις τῆς ἡμερομηνίας· ἐν[δεκάτει, ἑνά]τει καὶ εἰκοστεῖ τῆς (ἕκτης) πρυτανείας, τότε μόνον ὀρθῶς ἔχει, εἰ μία ἡμέρα πρὸ ταύτης προσετέθη [1].

Συμφωνεῖ δὲ τὸ ἄνω συμπέρασμα πληρέστατα πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοὺς ἐκ τοῦ βίου τοῦ τε Χρυσίππου καὶ τοῦ Ἀριστοκρέοντος προκύπτοντας. Ὁ Χρύσιππος ἅτε ἀποθανὼν ἐν ἡλικίᾳ 73 ἐτῶν κατὰ τὴν 143 ὀλυμπιάδα (208 ἕως 204 πρὸ Χρ.) φαίνεται γεννηθεὶς ἔν τινι τῶν μεταξὺ 281 καὶ 277 ἐτῶν. Ὁ Ἀριστοκρέων βεβαίως κατά τι νεώτερος ἦν τοῦ Χρυσίππου τοῦ κατὰ Διογένην μεταπεμψαμένου καὶ «συγκροτήσαντος» αὐτόν. Ἂς ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι ἐγεννήθη τῷ 265 περίπου· τῷ ὄντι ὅτε πρῶτον ἐπῃνέθη καὶ ἐστεφανώθη ὑπ' Ἀθηναίων, περίπου τῷ 239/8, νέος μὲν ἦτο, ἀλλ' οὐχὶ παντελῶς, ἅτε προδιατρίψας ἐνῆλιξ χρόνον τινὰ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὶν ἔλθῃ *ἐπὶ σχολὴν* εἰς Ἀθήνας· ὅτε δὲ ἐτιμήθη μετὰ τὸ 229/8 καὶ τῇ προξενίᾳ, ἦτο ἀνὴρ μέσης ἡλικίας ἅτε καὶ πρέσβεως ἀξίωμα ἤδη ἀναλαβών.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων πῶς δύναται ὁ Ἀριστοκρέων ἐν τῷ ἄνω ἀναφερομένῳ ἐπιγράμματι

[1] Διότι 3. 30 + 3. 29 + 11 = 188 καὶ 5. 32 + 9 = 189.

κατὰ τὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Πλουτάρχου ἀνάγνωσιν·

Τόνδε νέον Χρύσιππον Ἀριστοκρέων ἀνέθηκε

νὰ ὀνομάζῃ *νέον* τὸν Χρύσιππον; ὅστις κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας πρώτην ἄφιξιν τοῦ Ἀριστοκρέοντος ἦτο ἀνὴρ ὡς τεσσαράκοντα ἐτῶν, πιθανῶς δὲ ἐπὶ πλέον ἡλικιωμένος ὅτε ἡ εἰκὼν ἀνετέθη, διότι τίς ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἀριστοκρέων τὴν εἰκόνα ταύτην ἀνέθηκε μόλις ἀφικόμενος καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα πολυχρόνιον ὡς φαίνεται ἐν Ἀθήναις διατριβὴν αὐτοῦ; Καὶ τίνα ἐξ ἅπαντος ἔχει λόγον ὁ ἀνεψιὸς νὰ ὀνομάζῃ τὸν θεῖον νέον; Οὔτε νέον κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ δύναται νὰ ἐννοήσῃ, οὔτε νέον τοῦτ' ἔστιν ἄλλον Χρύσιππον, διότι τῶν Χρυσίππων πρῶτος ἔνδοξος ἐγένετο ὁ φιλόσοφος, οὔτε καινουργῆ εἰκόνα Χρυσίππου. Διορθωτέα οὖν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπιγράμματος, καθὼς πρὸ ὀλίγου ἐν τῷ Hermes 1900 σ. 669 ἀπέδειξα, καὶ ἀντὶ τοῦ ΤΟΝΔΕΝΕΟΝ γραπτέον ΤΟΝΝΕΝΝΟΝ:

Τὸν νέννον Χρύσιππον Ἀριστοκρέων ἀνέθηκε.

Νέννος γὰρ κατὰ Πολυδεύκην ὁ *τῆς μητρὸς ἀδελφός*· εὑρίσκεται δὲ ἡ λέξις αὕτη καὶ ἐν ἀνεκδότῳ ἔτι ἐπιγραφῇ, ἥντινα ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ δημοσιεύω· τὸ δὲ θηλυκὸν *νίννη* (ἀντὶ νέννη) κεῖται ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιτυμβίῳ ἐπιγραφῇ Θεσσαλονίκης CIG 1994 g:

Λούκιος Στρατονείκῃ τῇ μητρὶ καὶ Κλεοπάτρᾳ
τῇ νίννῃ ō ἔτους.

ἐσφαλμένως ὅμως ἡρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ Boeckh μάμμη ἢ πενθερά· σημαίνει γὰρ ἀναμφιβόλως θεῖαν [1].

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἀριστοκρέοντος καὶ τοῦ νέννου Χρυσίππου· ἐπιστρέφων δὲ τέλος εἰς τὸ τῶν Ἀθηναίων ψήφισμα περὶ τῆς πρώτης τοῦ Ἀριστοκρέοντος στεφανώσεως, παρατηρῶ ὅτι οἱ

[1] Πρβ. περὶ τοιούτων «Lallnamen» καὶ τῶν ὁμοίων κυρίων ὀνομάτων P. Kretschmer, Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache σ. 334. 354. Τὸ νίννη δὲν ἀναγράφεται ἐν τῇ τοῦ ἀειμνήστου Στ. Κουμανούδη Συναγωγῇ λέξεων ἀθησαυρίστων.

μὲν ἄλλοι ἄνδρες οἱ ἐν τῷ ψηφίσματι ἀναφερόμενοι δὲν εἶνε ἀλλαχόθεν γνωστοί· ὁ δὲ ῥήτωρ τοῦ ψηφίσματος Λαμπρίας Λαμπρίου Θοραιεὺς ἀπαντᾷ ὡς συμπρόεδρος ἐν τῷ ἐφ' Ἡλιοδώρου ἄρχοντος ψηφίσματι IV 2, 385 b (229/8 πρὸ Χρ.), ὡς δὲ θεσμοθέτης ἐπ' Ἐργοχάρους ἄρχοντος (226/5) ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχόντων II 859 στ. 39· πιθανῶς δὲ υἱός τις αὐτοῦ ἐστιν ὁ κατὰ 983 I 86 ἐφ' Ἑρμογένους ἄρχοντος (183/2 II) δέκα δραχμὰς ἐπιδούς[1].

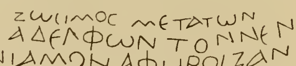
ADOLF WILHELM.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ ἀπόκειται ἀγορασθεῖσά ποτε ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας παρὰ Ζάννη Θεοχαροπούλου μία πλὰξ μαρμάρου φαιοῦ μετ' ἐρυθρῶν φλεβῶν, μόλις ἐξειργασμένη τὰ ἄκρα καὶ τὴν πρόσοψιν 0,305 πλ., 0,385 ὕψ., 0,11 πάχ., παριστάνουσα ἐν τῷ συνήθει σχήματι ἀλλὰ μετὰ ἀγροικοτάτης τέχνης ἄνδρα πωγωνοφόρον ἐπὶ κλίνης κείμενον καὶ τῇ δεξιᾷ φιάλην δεχόμενον ἐκ

[1] J. E. Kirchner σ. 453. 458.

χειρὸς μικρᾶς θεραπαίνης ἀριστερόθεν ἑστηκυίας· πρὸ δὲ τῆς κλίνης ἀπεικονίζεται τὸ γνωστὸν τρίπουν τραπέζιον μετ' ἐδωδίμων. Ὑπὸ τὸ ἀνάγλυφον ἐπὶ ὅλως ἀνεξεργάστου ἐπιφανείας εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς δυσανάγνωστος ἐπιγραφή·

Μετὰ *τὸν νέννον* ἀναμένεται κύριον ὄνομα πιθανῶς Ἴαμον καὶ οὐχὶ Γάμον[1], διότι τοῦ πρώτου γράμματος μία μόνη γραμμή, κάθετος, ὑπάρχει.

Ἡ προέλευσις τοῦ ἀναγλύφου εἶνε ἄγνωστος· ἡ δὲ ὁμοιότης αὐτοῦ πρὸς τὰ γνωστὰ Θηραϊκὰ νεκρικὰ ἀνάγλυφα, ἅ τινα τελευταίως ὁ F. Hiller von Gärtringen, Thera I σ. 178 ἀπεικόνισε καὶ περιέγραψεν, εἶνε τοιαύτη καὶ τοσαύτη, ὥστε ἄνευ δισταγμοῦ καὶ τοῦτο ἀποδίδω εἰς τὴν Θήραν· προσθέτω δὲ τέλος ὅτι πραγματικῶς, κατὰ τὴν τοῦ v. Hiller γνωμοδότησιν, καὶ τὸ μάρμαρον εἶνε Θηραϊκόν.

Ἐν Παρισίοις.

ADOLF WILHELM.

[1] Τὸ ὄνομα τοῦτο εὑρίσκεται π. χ. IG Ins. I 652, III 339 στ. 17, CIA III 1119. 1184 καὶ τρὶς ἀλλαχοῦ.

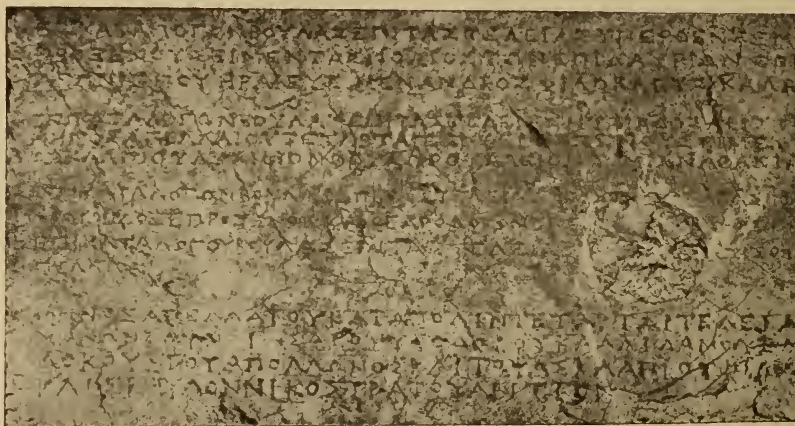
ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

(Μετὰ δύο παρενθέτων πινάκων 1, 2, μετὰ τὴν σελ. 64).

Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη ἐπιγραφή, (ἐν ἐπιγραφικῷ μὲν κειμένῳ ἐν τοῖς μετὰ τὴν σελ. 64 1 καὶ 2 παρενθέτοις πίναξι, ἐν μεταγραφῇ δὲ ἐν σελ. 60 κέ.) εὑρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐντὸς τῆς κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τούτου μέρος οἰκίας ῥωμαϊκῶν χρόνων[1]. Εἶνε δὲ κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης ἐκ τιτανολίθου ἐχούσης ὕψος 1,52 (ὕψος μετὰ τῆς κάτω προεξοχῆς τοῦ λίθου, μετὰ τοῦ ἐμβόλου, πρὸς ἐνσφήνωσιν τῆς στήλης ἐν τῷ βάθρῳ, 1,61), κάτω πλάτος 0,79, ἄνω πλάτος 0,76, πάχος 0,20. Διατηρεῖται δὲ ἐν κακίστῃ καταστάσει, διότι οἱ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς ὀκτὼ στῖχοι εἶνε ὅλως σχεδὸν κατεστραμμένοι, οἱ δὲ λοιποὶ 67 στῖχοι εἶνε τὸ πλεῖστον ἐφθαρμένοι, ὅπερ λίαν δυσχερῆ καθίστησι τὴν ἀνάγνωσιν. Τὰ κάλλιον διατηρούμενα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ

[1] Π. Καββαδίας. Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, 1900, τοπογραφικὸς πίναξ, P.

γράμματα εἶνε τὰ ἐνταῦθα κατὰ φωτογραφικὸν ἀπεικόνισμα δημοσιευόμενα ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν στίχων 41 ἕως 54, ὅπως ὁ ἀναγνώστης τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀπεικονίσματος τούτου συλλάβῃ ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς:

Σχῆμα τῶν γραμμάτων.

Τὰ γράμματα εἶνε στοιχηδὸν διατεταγμένα μέχρι τοῦ στ. 43 (ἐξαιρουμένου τοῦ στ. 39) καὶ ἀπὸ τοῦ στ. 51 μέχρι τοῦ στ. 58. Ἀπὸ τοῦ στ. 59 τὰ γράμματα συμπυκνοῦνται ἐπὶ πλέον καὶ παύει ἐντελῶς ἡ στοιχηδὸν διάταξις. Ἀλλὰ καὶ ἡ στοιχηδὸν διάταξις δὲν ἔχει πανταχοῦ κανονικῶς, διότι ποῦ μὲν οἱ στῖχοι ἔχουσι περισσότερα ποῦ δὲ ὀλιγώτερα γράμματα. Οὕτω μέχρι τοῦ στ. 27 ἕκαστος στῖχος ἀποτελεῖται ἐκ γραμμάτων 66 περίπου, ἀπὸ τοῦ στ. 28 ἕως 32 ἐκ γραμμάτων 80 περίπου, ἀπὸ τοῦ στ. 33 ἕως 43 ἐκ γραμμάτων 75 (ἐξαιρουμένου τοῦ στ. 39, ὅστις ἀποτελεῖται ἐξ ὀλιγωτέρων γραμμάτων) καὶ ἀπὸ τοῦ στ. 51 μέχρι 58 ἐκ γραμμάτων 71, ὡς φαίνεται.

Μεταγραφὴ

Μ[η]ν[ὸς] Ἀ[πελ]λαί[ου τετάρ]ται [τελείαι ἐπὶ καταλόγων βουλ]ᾶς - - - - - - - - - - - -
- -
- καὶ αὐ]
τ[ὸ]ν καὶ γ[έ]ν[ο]ς, [τοῦ] Ἀπόλλ[ωνος κ]αὶ τοῦ Ἀσκ[λαπ]ιοῦ - - - - - - - - - - - - - - - -
- -
- -
- -
- -

Μηνὸς Ἀπελλαίου τετάρται τελείαι ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς, Σε[λεγ]είς, [Ἀνδ]ρ[ομένευς]
[. . .]ος Ἐπικράτευς, ἔδοξε β[ου]λᾶι καὶ δάμωι τ[ῶν Ἐπιδαυ]ρί[ω]ν προξέ[νους εἶμεν καὶ εὐ]
εργέτας τᾶς πόλιος τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδό[κου]ς τοῦ Ἀπόλλων[ος] κα[ὶ τοῦ Ἀσκλα]

πιοῦ Ἀγήσαρχον Ἀριστομένευ[ς Κ]υμαῖον ....
γένευς Φαλασάρνιον [........ Δ]αμονίκου ....
νιον, πρόξενον Δαμάτριον Μεγα[κ]λείδα Ἀρ[γεῖ]ον.

Μηνὸς Ἀπελλαίου τετάρται τελείαι ἐπὶ καταλό[γων β]ουλᾶς, Σελεγείς, Ἀνδρομέ[νευς],
[...]ος, ἔδοξε βουλᾶι καὶ δάμωι τῶν Ἐπιδαυρίων προξένους εἶμεν καὶ εὐεργέτα[ς τᾶς]
πόλιος τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδόκους τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκλαπιοῦ Ἀγ[άσιπ]-
πον Ἐρασίππου Αἰγιῆ, Ἀλκίμαχον Ἀλκιμάχου Αἰ[γ]ιῆ.

Μηνὸς Ἀπελλαίου τετάρται τελείαι ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς Κολωναία[ς ....]
.ευς, ἔδοξε βουλᾶι καὶ δάμωι τῶν Ἐπιδαυρίων προξέ[νους εἶ]μεν καὶ ε[ὐεργέτας τᾶς πό]
λιος τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδόκους [τοῦ] Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκλαπι[ο]ῦ Α.......
Ξεν[οφ]ῶντος Βερωαῖον, Θέωνα Πολία Τεγεάταν, Ἀγ[άσιπ]πον Ἐρα[σί]ππου Αἰγιῆ
[Ἑρ]μόδημον Ἀθηναίου Ἀλεξανδ[ρ]ῆ [..............ε]υς Ταυχόριον.
Πρόξενοι· Ἀριστεὺς Ἀριστεῦ[ς Ἀργ]εῖος, Νίκιππος Ἀριστωνύ[μο]υ Ἀργεῖος, Ἀ[ρ]ιστ[εύς?]
[Λυ]σανορίδα Αἰγιεύς, Ἐξακέ[σ]τας Ἴσ[ο]υ [Κ]νώσιος, Ξεναγόρας Ἴσου [Κ]νώσιος, εἶμ[εν δὲ]
αὐτοῖς καὶ ἐνγόνοις ἀτέλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ κατὰ γᾶν καὶ κατὰ θάλασσαν [κ]αὶ [ἐν]
πολέμωι καὶ ἐν εἰράναι καὶ αὐτοῖς καὶ χρήμασι.

Ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς μηνὸς Ἀ[π]ελλαίου ἐπὶ [τᾶς τ]ε[λείας Ἐρι]λαΐδος Κλ[..........]φάνεος [- - -
.....]ονος, ἔδοξε βουλᾶι καὶ δάμωι τ[ῶν Ἐπιδα]υρ[ίω]ν [προ]ξένους εἶμεν κ[αὶ θεα]ροδό[κ]ο[υς τ]ο[ῦ Ἀ]πόλλ[ωνος]
τοῦ [Μαλ]εάτα καὶ τοῦ Ἀσκλαπιοῦ [Δ]αίμαχον Σωκλείδα Λακεδαιμόνιον [.........................]
εἶμεν [δὲ] αὐτοῖς καὶ ἐνγόνοις ἀτέλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ κατὰ γ[ᾶ]ν καὶ κα[τὰ] θάλασσαν καὶ [ἐν] πο[λέμωι]
καὶ ἐν εἰράναι καὶ αὐτοῖς καὶ χρήμα[σι].

Μηνὸς Ἀπελλαίου ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς τᾶς τελείας Νυφαΐδος Θιοφάνευς, Ἱαροκλεῦς, θεα[ροδό]-
κοι τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκλαπιοῦ καὶ πρόξενοι τᾶς πόλιος Ἀναξίδαμος Εὐ[στ]ράτου Μεγα[λο]-
πολίτας, Θεόκτας Ἀρισταίνου Ἡραεύς, πρόξενος Σωτάδας Κρής.

Μηνὸς Ἀπελλαίου ἐπὶ καταλόγων β[ο]υλᾶς τᾶς [τ]ελείας Ἰσαρνίας Θιοτέλευς, Ἀξιόχου, τετάρτα[ι]
τελείαι, ἔδοξε πρ[ό]ξενον εἶμεν τᾶς πόλιος τῶν Ἐπιδαυρίων Εὔβουλον Εὐάνδρου Κνώσ[ιο]ν.

Μηνὸς Ἀπελλαίου ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς τᾶς τελείας Ἰσαρνίας Θιοτέλευς, Ἀξιόχου, [τε]τά[ρται]
τελείαι, ἔδοξε πρόξενον εἶμεν τᾶς πόλιος τῶν Ἐπιδαυρίων Νικάσιππον Εὐδάμου [Μεγαλο]-
πολίταν.

Ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας ὕπερθεν Ξενοκλεῦς, Φιλιστίδα, μηνὸς Ἀπελλαίου, [ἔ]δο[ξε]
προξένους εἶμεν τᾶς πόλιος τῶν Ἐπιδαυρίων Θορσύας Λαγορίδα Ὀρχομένιος, Ἀριστοκράτ[ης]
Ἀγωνίππου Ἡραιεύς, Μένανδρος Φιλοκλεῦς Καλαυρεάτας.

Ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας Μυσιάδος Ἀριστόλα ⟨καὶ⟩ (τοῦ) Δαμοκλεῦς καὶ Ἀριστόλα τοῦ Ἀριστο-
[κ]ρά[τευς],
μηνὸς Ἀπελλαίου τετάρται, ἔδο[ξ]ε [προ]ξένους εἶμεν τᾶς πόλιος καὶ θεαροδόκους τοῦ Ἀπόλλωνος [καὶ τοῦ]
Ἀσκλαπιοῦ Λυσίβιον Θευδώρου Ἀλεῖον, Τιμίαν Ἀθανίωνος Κλειτόριον.

'Επὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας 'Αζα[ντίων Π]αγασίνας 'Αριστάρχου Ξενοδόκου Ζευξία 'Αριστομήδευς 'Αρ[ιστάν]δρου, ἔδοξε πρόξενον καὶ θεαροδόκον εἶ[μεν 'Απόλλω]νος Γόργιππον Τυχανίδα Φενεάταν.

'Επὶ καταλόγου βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας [....... Κλε]ισθένευς, [ἔδοξε] πρόξενον εἶμεν Ἵπ[π]αρχον - - - Πελλα[ν]ῆ.

Μηνὸς 'Απελλαίου, κατὰ πόλιν, τετάρται τελείαι ἐπ[ὶ καταλόγων β]ουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας Δ[υ]μάνων Βουνοίας Διο[ν]υ[σ]οδώρου, Καλλιδάμου, ἔδο[ξε προξένους εἶ]μεν τᾶς πόλιος [κ]αὶ θεαροδόκους τοῦ 'Απόλλωνος καὶ τοῦ 'Ασκλαπιοῦ Μ - - - ον - - - - - - - - πον καὶ Σίμυλον Νικοστράτου 'Αργεῖον.

Μηνὸς 'Απελλαίου ἐπὶ καταλόγων βουλ[ᾶς - - - - - - - - - - - ἔδοξε προξένους] εἶμεν καὶ θεαροδόκους τοῦ 'Από[λλωνος καὶ τοῦ 'Ασκλαπιοῦ - - - - - - - - - - α...τ........σ.... αςυλι - - - - - - - - - - - - - - - - - - - .... πρό]ξενον ε[ἶ]με[ν] τ[ᾶς πόλιος - - - - - - - - - - - - -

'Επὶ καταλογων βου[λ]ᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας Πα[γασίνας] 'Αριστοκράτεος τοῦ 'Αρ[ιστ]ονύ[μου] ἔδοξε [προξένους εἶμεν] καὶ θε[αρο]δόκους τοῦ 'Απόλλωνος καὶ τοῦ 'Ασκλαπιοῦ [- - - - - - - - - - - - - - - - - Περγα]μηνὸν Φίλ[ωνα] Σωτηρίχου Μεσσάνιον, Φάντ[α]ν 'Α[..........................] 'Αρχίδαν 'Αλεξίλα [Δ]ερ[ιῆ].

[Μ]ηνὸς 'Απελλαίου τετάρται τελείαι ἐπὶ καταλό[γων βουλ]ᾶς ἐπὶ [τᾶς τ]ε[λείας ....]ατιος 'Αρι[στοκλε]ῦς, ἔδο[ξε προξέ]νους [εἶμεν] κα[ὶ θε]αροδόκο[υ]ς τοῦ 'Απόλλωνος καὶ τοῦ 'Ασκλαπιοῦ[................................... Λακεδαι]μόνιον, Φίλ[ω]να [Σω]τηρίχου [Με]σσάν[ι]ον, Παυσανίαν ['Αν]δρίωνος Πελλαν[ῆ ....] 'Αρχίδαν 'Αλεξίλα [Δ]εριῆ, ἀγγράψαι δὲ τοὺς ἀτ[έ]ρο[υ]ς ἐπὶ στάλαν ἐν τῶι ἱαρῶι τοῦ 'Απόλλων[ος καὶ τοῦ 'Ασκλαπι]οῦ.

Μηνὸς 'Απελλαίου τετάρ[ται τελ]εία[ι ἐπὶ καταλόγων βουλ]ᾶς ἐπὶ τ[ᾶς τελείας ....] Λυσιστράτου, ἔδοξε προξενί[αν] δοθῆμεν Κασσάνδρωι Αρ [- Μ]εγαλοπολίται, [Διο]νυσοδώρωι Φιλοδάμου, 'Αριστονίκωι Σό[φ]ωνος, Κυπαρισσιεῦσιν, καὶ αὐτοῖς καὶ ἐ[γγόνο]ις, καθὼς καὶ τοῖς λοιποῖς προξένοις.

Μηνὸς 'Απελλαίου τετάρτ[αι τελείαι] ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ [τ]ᾶς [τε]λείας ....άτιος 'Αριστοκράτεος Λυσέα, ἔδοξε προξένους εἶμεν τᾶς πόλιος τῶν 'Επιδαυρίων 'Αρίστων[α] 'Αριστοκράτεος Λακεδαιμόνιον, 'Αριστῆ Φιλίππου Τεγεάταν, Κλεα[ἰ;]ον 'Αριστο[μή]δεος Φενεάταν.

Μηνὸς 'Απελλαίου ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελ[εί]ας 'Αζαντίων Μιλτιάδ[ο]ς Τιμάρχου Τιμοκράτεος 'Αριστοκράτευς, [ἔδοξε] τᾶι βουλᾶι τῶν 'Επιδαυρίων Εὐκλείδαν Τ… ΝΠΟΤΑΝ πρόξενον εἶμεν καὶ εὐεργέταν τᾶς πόλιος τῶν 'Επιδαυρί[ων], καὶ αὐτὸν καὶ ἐνγόνους, εἶμεν δὲ αὐτ[ῶ]ι ἀσφάλειαν καὶ κατὰ [γ]ᾶν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα καὶ τοῖς [ἄλλ]οις προξένοις.

(Τὸ ἐπιγραφικὸν κείμενον ἴδε ἐν τοῖς ᾧδε προσαρτωμένοις πίναξιν 1 καὶ 2)

Προηγοῦνται ὀκτὼ στίχοι, ὧν ἐλάχιστα ἴχνη σώζονται, ἃ ἴδε ἐν τῇ ἐν σελ. 59 μεταγραφῇ.

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡΤΑΙΤΕΛΕΙΑΙΕΠΙΚ
...ΟΣΕΠΙΚΡΑΤΕΥΣΕΔΟΞΕΒ..ΛΑΙΚΑΙΔΑΜ
ΕΡΓΕΤΑΣΤΑΣΠΟΛΙΟΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝΚΑΙ
ΠΙΟΥΑΓΗΣΑΡΧΟΝΑΡΙΣΤΟΜΕΝΕΥ..ΥΜΑΙΟΝ
ΓΕΝΕΥΣΦΑΛΑΣΑΡΝΙΟΝ.........ΑΜΟΝΙΚΟ
ΝΙΟΝΠΡΟΞΕΝΟΝΔΑΜΑΤΡΙΟΝΜΕΓΑ.ΛΕΙΔΑΑ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡΤΑΙΤΕΛΕΙΑΙΕΠΙ
...ΟΣΕΔΟΞΕΒΟΥΛΑΙΚΑΙΔΑΜΩΙΤΩΝΕΠΙΔΑ
ΠΟΛΙΟΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝΚΑΙΘΕΑΡΟΔΟΚΟΥ
ΠΟΝΕΡΑΣΙΠΠΟΥΑΙΓΙΗΑΛΚΙΜΑΧΟΝΑΛΚΙΜΑ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡΤΑΙΤΕΛΕΙΑΙΕΠΙ
.ΕΥΣΕΔΟΞΕΒΟΥΛΑΙΚΑΙΔΑΜΩΙΤΩΝΕΠΙΔΑΥ
ΛΙΟΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝΚΑΙΘΕΑΡΟΔΟΚΟΥΣ.
......ΩΝΤΟΣΒΕΡΩΑΙΟΝΘΕΩΝΑΠΟΛΙΑΤΕΓΕ
...ΟΔΗΜΟΝΑΘΗΝΑΙΟΥΑΛΕΞΑΝΔ.Η......
ΠΡΟΞΕΝΟΙΑΡΙΣΤΕΥΣΑΡΙΣΤΕΥ....ΕΙΟΣΝ
......ΟΡΙΔΑΑΙΓΙΕΥΣΕΞΑΚΕ.ΤΑΣΙΣ.ΥΡΝ
ΑΥΤΟΙΣΚΑΙΕΝΓΟΝΟΙΣΑΤΕΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛ
ΠΟΛΕΜΩΙΚΑΙΕΝΕΙΡΑΝΑΙΚΑΙΑΥΤΟΙΣΚΑΙΧ

ΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΜΗΝΟΣΑ.ΕΛΛΑΙΟΥΕΠΙ....Ε
......ΟΝΟΣΕΔΟΞΕΒΟΥΛΑΙΚΑΙΔΑΜΩΙΤ........ΥΡ.
ΤΟΥ...ΕΑΤΑΚΑΙΤΟΥΑΣΚΛΑΠΙΟΥ.ΑΙΜΑΧΟΝΣΩΚΛΕΙ
ΕΙΜΕΝ..ΑΥΤΟΙΣΚΑΙΕΝΓΟΝΟΙΣΑΤΕΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛ
ΚΑΙΕΝΕΙΡΑΝΑΙΚΑΙΑΥΤΟΙΣΚΑΙΧΡΗΜΑ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΤΑΣΤΕ
ΚΟΙΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΚΑΙΤΟΥΑΣΚΛΑΠΙΟΥΚΑΙΠΡΟΞ
ΠΟΛΙΤΑΣΘΕΟΚΤΑΣΑΡΙΣΤΑΙΝΟΥΗΡΑΕΥΣΠΡΟΞΕΝ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒ.ΥΛΑΣΤΑΣ.Ε
ΤΕΛΕΙΑΙΕΔΟΞΕΠΡ.ΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣΤΩΝ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΤΑΣΤΕ
ΤΕΛΕΙΑΙΕΔΟΞΕΠΡΟΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣ
ΠΟΛΙΤΑΝ

ΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛΕΙΑΣΥΠΕΡΘΕ

Α Τ Α Λ Ο Γ Ω Ν Β Ο Υ Λ Α Σ Σ Ε . . . Ε Ι Σ . . . Ρ . . . .
Ι Τ . . . . Ρ Ι . Ν Π Ρ Ο Ξ Ε . . . .
Ε Α Ρ Ο Δ Ο . . . Σ Τ Ο Υ Α Π Ο Λ Λ Ω Ν . . Κ Α . . . .
. . . .
. . . .
. . . Ο Ν

Α Τ Α Λ Ο . . . . Ο Υ Λ Α Σ Σ Ε Λ Ε Γ Ε Ι Σ Α Ν Δ Ρ Ο Μ Ε . . . .
Ρ Ι Ω Ν Π Ρ Ο Ξ Ε Ν Ο Υ Σ Ε Ι Μ Ε Ν Κ Α Ι Ε Υ Ε Ρ Γ Ε Τ Α . . . .
Τ Ο Υ Α Π Ο Λ Λ Ω Ν Ο Σ Κ Α Ι Τ Ο Υ Α Σ Κ Λ Α Π Ι Ο Υ Α . . . . .
Ο Υ Α Ι . Ι Η

Α Τ Α Λ Ο Γ Ω Ν Β Ο Υ Λ Α Σ Κ Ο Λ Ω Ν Α Ι Α . . . .
Ι Ω Ν Π Ρ Ο Ξ Ε . . . . . . Μ Ε Ν Κ Α Ι Ε . . . .
. Α Π Ο Λ Λ Ω Ν Ο Σ Κ Α Ι Τ Ο Υ Α Σ Κ Λ Α Π Ι . Υ Α . . . .
Τ Α Ν Α . . . . . . Ο Ν . . . . . . Π Π Ο Υ Α Ι Γ Ι . . . . -
. . . . Υ Σ Τ Α Υ Χ Ο Ρ Ι Ο Ν
Κ Ι Π Π Ο Σ Α Ρ Ι Σ Τ Ω Ν Υ . . Υ Α Ρ Γ Ε Ι Ο Σ Α . Ι Σ . . . .
Σ Ι Ο Σ Ξ Ε Ν Α Γ Ο Ρ Α Σ Ι Σ Ο Υ Ρ Ν Ω Σ Ι Ο Σ Ε Ι Μ . . . .
Α Ν Κ Α Ι Κ Α Τ Α Γ Α Ν Κ Α Ι Κ Α Τ Α Θ Α Λ Α Σ Σ Α Ν . Α Ι . .
Η Μ Α Σ Ι

. . . . Λ Α Ι Δ Ο Σ Κ Λ . . . . Φ Α Ν Ε Ο Σ . . . .
. . . Ξ Ε Ν Ο Υ Σ Ε Ι Μ Ε Ν Κ . . . . Ρ Ο Δ Ο . Ο . . . Ο . . Π Ο Λ Λ . . . .
Λ Α Κ Ε Δ Α Ι Μ Ο Ν Ι Ο Ν . . . .
. Ν Κ Α Ι Κ Α Τ Α Γ . Ν Κ Α Ι Κ Α . . Θ Α Λ Α Σ Σ Α Ν Κ Α Ι . . Π Ο . . . . .

Ε Ι Α Σ Ν Υ Φ Α Ι Δ Ο Σ Θ Ι Ο Φ Α Ν Ε Υ Σ Ι Α Ρ Ο Κ Λ Ε Υ Σ Θ Ε Α . . . .
Ν Ο Ι Τ Α Σ Π Ο Λ Ι Ο Σ Α Ν Α Ξ Ι Δ Α Μ Ο Σ Ε Υ . . Ρ Α Τ Ο Υ Μ Ε Γ Α . .
Σ Ω Τ Α Δ Α Σ Κ Ρ Η Σ

Ε Ι Α Σ Ι Σ Α Ρ Ν Ι Α Σ Θ Ι Ο Τ Ε Λ Ε Υ Σ Α Ξ Ι Ο Χ Ο Υ Τ Ε Τ Α Ρ Τ Α .
Π Ι Δ Α Υ Ρ Ι Ω Ν Ε Υ Β Ο Υ Λ Ο Ν Ε Υ Α Ν Δ Ρ Ο Υ Κ Ν Ω Σ . . Ν

Ε Ι Α Σ Ι Σ Α Ρ Ν Ι Α Σ Θ Ι Ο Τ Ε Λ Ε Υ Σ Α Ξ Ι Ο Χ Ο Υ . . Τ Α . . . .
Ω Ν Ε Π Ι Δ Α Υ Ρ Ι Ω Ν Ν Ι Κ Α Σ Ι Π Π Ο Ν Ε Υ Δ Α Μ Ο Υ . . . . . .

Ξ Ε Ν Ο Κ Λ Ε Υ Σ Φ Ι Λ Ι Σ Τ Ι Δ Α Μ Η Ν Ο Σ Α Π Ε Λ Λ Α Ι Ο Υ . Δ Ο . .

ΠΡΟΞΕΝΟΥΣΕΙΜΕΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩ
ΑΓΩΝΙΠΠΟΥΗΡΑΙΕΥΣΜΕΝΑΝΔΡΟΣΦΙΛΟΚΛΕΥΣΚΑΛ

ΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛΕΙΑΣΜΥΣΙΑΔΟΣΑΡΙ
ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡΤΑΙΕΔΟ.Ε...ΞΕΝΟΥΣΕΙΜΕ
ΑΣΚΛΑΠΙΟΥΛΥΣΙΒΙΟΝΘΕΥΔΩΡΟΥΑΛΕΙΟΝΤΙΜΙΑΝΑΘΑΝΙ

ΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛΕΙΑΣΑΙΑ......ΑΓΑΣ
ΔΡΟΥΕΔΟΞΕΠΡΟΞΕΝΟΝΚΑΙΘΕΑΡΟΔΟΚΟΝΕΙ..........Ν
ΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΟΥΒΟΥΛΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛΕΙΑΣ..........
ΠΕΛΛΑ.Η

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΚΑΤΑΠΟΛΙΝΤΕΤΑΡΤΑΙΤΕΛΕ
ΜΑΝΩΝΒΟΥΝΟΙΑΣΔΙΟ.Υ.ΟΔΩΡΟΥΚΑΛΛΙΔΑΜΟΥ
ΔΟΚΟΥΣΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΚΑΙΤΟΥΑΣΚΛΑΠΙΟΥΜ.
ΚΑΙΣΙΜΥΛΟΝΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥΑΡΓΕΙΟΝ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛ —— ——
ΕΙΜΕΝΚΑΙΘΕΑΡΟΔΟΚΟΥΣΤΟΥΑΠΟ —— ——
Α...Τ.........Σ....ΑΣΥΛΙ..Α —— ——
..................ΞΕΝΟΝΕ.ΜΕ.Τ —— . ——
ΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥ.ΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛΕΙΑΣΠΑ.......ΑΡΙΣΤΟ
ΔΟΚΟΥΣΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΚΑΙΤΟΥΑΣΚΛΑΠΙΟΥ. —— ——
ΣΩΤΗΡΙΧΟΥΜΕΣΣΑΝΙΟΝΦΑΝΤ.ΝΑΝ.................

.ΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡΤΑΙΤΕΛΕΙΑΙΕΠΙΚΑΤΑΛΟ.......ΑΣΕ
ΝΟΥΣ.....ΚΑ...ΑΡΟΔΟΚΟ.ΣΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΚΑΙΤΟΥΑΣΚΛΑΠ
ΜΟΝΙΟΝΑ...ΝΑ..ΤΗΡΙΧΟΥ..ΣΣΑΝ.ΟΝΠΑΥΣΑΝΙΑΝ..ΔΡΙΩΝΟΣ
.ΕΡΙΗΑΓΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΥΣΑ...Ο.ΣΕΠΙΣΤΑΛΑΝΕΝΤΩΙΙΑΡΩΙΤΟ
ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡ......ΕΙΑ...................ΑΣΕΠΙΤ ——
ΔΟΘΗΜΕΝΚΑΣΣΑΝΔΡΩΙΑΡ —— —— —— —— —— ——
ΔΩΡΩΙΦΙΛΟΔΑΜΟΥΑΡΙΣΤΟΝΙΚΩΙΣΟΘΩΝΟΣΚΥΠΑΡΙΣΣΙΕΥΣΙΝΚΑΙΑΥΤΟΙ
ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΤΕΤΑΡΤ........ΑΙΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΕΠΙ
ΝΟΥΣΕΙΜΕΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝΑΡΙΣΤΩΝ.ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΕ
ΔΕΟΣΦΕΝΕΑΤΑΝ

ΜΗΝΟΣΑΠΕΛΛΑΙΟΥΕΠΙΚΑΤΑΛΟΓΩΝΒΟΥΛΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛ..ΑΣ
.....ΤΑΙΒΟΥΛΑΙΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝΕΥΚΛΕΙΔΑΝΤΟΝΠΟΤΑΝΠ
.....ΤΟΝΚΑΙΕΝΓΟΝΟΥΣΕΙΜΕΝΔΕΑΥΤ.ΙΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚ
...ΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣ

ΘΟΡΣΥΑΣΛΑΓΟΡΙΔΑΟΡΧΟΜΕΝΙΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤ..
ΥΡΕΑΤΑΣ

ΤΟΛΑΚΑΙΔΑΜΟΚΛΕΥΣΚΑΙΑΡΙΣΤΟΛΑΤΟΥΑΡΙΣΤΟ.ΡΑ...
ΤΑΣΠΟΛΙΟΣΚΑΙΘΕΑΡΟΔΟΚΟΥΣΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣ......
ΝΟΣΚΛΕΙΤΟΡΙΟΝ

ΑΣΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥΞΕΝΟΔΟΚΟΥΙΕΥΞΙΑΑΡΙΣΤΟΜΗΔΕΥΣΑΡ---
ΣΓΟΡΓΙΠΠΟΝΤΥΧΑΝΙΔΑΦΕΝΕΑΤΑΝ
ΙΣΘΕΝΕΥΣ.....ΠΡΟΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝΙΠ.ΑΡΧΟΝ.........

ΑΙΕΠ.............ΟΥΛΑΣΕΠΙΤΑΣΤΕΛΕΙΑΣΔ.
ΔΟ...............ΜΕΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣ.ΑΙΘΕΑΡΟ
................ΟΝ.............ΠΟΝ...

——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ———
——— ——— ——— ——— ——— ——— ———
——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ———
——— ——— ——— ——— ——— ——— ———
ΡΑΤΕΟΣ............ΕΔΟΞΕ.............ΚΑΙΘΕ...
——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ———
...ΑΡΧΙΔΑΝΑΛΕΞΙΛΑ.ΕΡ ////

Ι....Ε.................ΑΤΙΟΣΑΡΙ......ΥΣΕΔΟ.......
Υ ——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ——— ———
ΕΛΛΑΝΗ ——— ——— ——— ——— ——— ΑΡΧΙΔΑΝΑΛΕΞΙΛΑ
ΠΟΛΛΩΝ...............ΟΥ
——— ——— ——— ——— ——— ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΟΥΕΔΟΞΕΠΡΟΞΕΝΙ..
——— ——— ——— ——— ——— ——— ΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΑΙ...ΝΥΣΟ
ΑΙΕ.....ΙΣΚΑΘΩΣΚΑΙΤΟΙΣΛΟΙΠΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣ
ΙΣ..ΛΕΙΑΣ.........ΑΤΙΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΕΟΣΛΥΣΕΑΕΔΟΞΕΠΡΟΞΕ
ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΝΑΡΙΣΤΗΦΙΛΙΠΠΟΥΤΕΓΕΑΤΑΝΚΛΕΑΟΝΑΡΙΣΤΟ..

ΑΝΤΙΩΝΜΙΑΤΙΑΔ.ΣΤΙΜΑΡΧΟΥΤΙΜΟΚΡΑΤΕΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΕΥΣ
ΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΝΤΑΣΠΟΛΙΟΣΤΩΝΕΠΙΔΑΥΡΙ..
ΚΑΤΑ.ΑΝΚΑΙΚΑΤΑΘΑΛΑΣΣΑΝΚΑΙΤΑΛΟΙΠΑΟΣΑΚΑΙΤΟΙΣ

Τὸν ἀριθμὸν τῶν τῇδε κἀκεῖσε ἐλλειπόντων γραμμάτων ἐπροσπάθησα νὰ ἐξακριβώσω ὅπου καὶ ὅσον ἦτο δυνατὸν ἀσφαλῶς, δηλόνω δὲ τοῦτον ἐνιαχοῦ, ἔν τε τῇ δι᾽ ἐπιγραφικῶν γραμμάτων δημοσιεύσει τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐν τῇ μεταγραφῇ· ἀλλ᾽ ἐννοεῖται ὅτι τὴν δήλωσιν ταύτην δέον νὰ ἐκλαμβάνῃ τις ὡς κατὰ προσέγγισιν ἀκριβῆ, διότι καὶ ὅπου στοιχηδὸν εἶνε γεγραμμένα τὰ γράμματα, κατὰ τὸ τέλος τῶν στίχων ἰδίως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξευρίσκηται πάντοτε ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων, ἀφ᾽ οὗ ἄλλοι μὲν στίχοι ἐδύναντο νὰ ἔχωσιν ἓν ἢ δύο γράμματα περισσότερα, ἄλλοι δὲ ὀλιγώτερα, ἕνεκα τοῦ κανόνος ὃν τηρεῖ ὁ χαράκτης τοῦ νὰ μὴ ἀποχωρίζῃ τὰ γράμματα τῆς αὐτῆς συλλαβῆς μεταξὺ τοῦ τέλους ἑνὸς στίχου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑπομένου στίχου. Αὐτὴ δὲ ἡ χάραξις τῶν γραμμάτων εἶνε ἀνώμαλος· ποῦ μὲν τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶνε κανονικὸν καὶ εὔρυθμον, ποῦ δὲ ἀκανόνιστον καὶ ἐπιπόλαιον· ἔπειτα καὶ τὰ γράμματα, ποῦ μὲν εἶνε ἀραιότερα, ποῦ δὲ πυκνότερα.

Πρὸς ταῖς ἀνωμαλίαις ταύταις παρατηρητέον ὅτι πολλαχοῦ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει καὶ κενὸς χῶρος ἑνὸς στίχου. Ταῦτα πάντα ἐξηγοῦνται ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις διὰ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ἐχαράχθη ὑπὸ ἑνὸς ἀλλ᾽ ὑπὸ πολλῶν λιθοξόων καὶ οὐχὶ συγχρόνως ἀλλὰ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων. Ὅτι δὲ δὲν δύναται νὰ εἶνε προγενεστέρα τῶν χρόνων τούτων πιστοῦται ἐκ τῶν ἐν στ. 23, ἔνθα ἀναγράφεται πρόξενος καὶ θεαροδόκος Ἀλεξανδρεύς τις.

Ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἀναγράφονται πρόξενοι τῆς πόλεως τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδόκοι τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (ὅ ἐστι τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ λατρευομένων θεῶν) ἐκλεγέντες ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἐπιδαυρίων[1]. Δὲν συνίσταται δὲ ἡ ἀναγραφὴ εἰς τὴν δήλωσιν μόνον τῶν ὀνομάτων τῶν ἐκλεγέντων, ὅπως λ. χ. ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἣν ἐδημοσίευσα ἐν Fouilles d'Épidaure I, σ. 105 ἀρ. 243 (ἀναγραφὴ θεαροδόκων τοῦ Ἀσκληπιοῦ), οὐδ᾽ εἰς τὴν ἀναγραφὴν ὁλοκλήρων τῶν ψηφισμάτων, οἷα εἶνε τὰ ἐν Fouilles d'Épidaure I, σ. 111 ἀρ. 273, 274, 275. Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ ἵσταται μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν, εἶνε δηλ. περίληψις τῶν ψηφισμάτων· κατὰ ταῦτα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς οὖσα οἱονεὶ *περίληψις τῶν πρακτικῶν τῆς Βουλῆς*, τῶν περὶ ὀνομασίας προξένων τῆς πόλεως καὶ θεαροδόκων τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Πάντες δὲ οἱ ἀναγραφόμενοι δὲν εἶνε πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι, ἀλλὰ τινὲς εἶνε μόνον πρόξενοι, οἷον ἐν στ. 14, 24, 37 κ.ἀ. Κατὰ ταῦτα ἄλλοι μὲν ὠνομάζοντο πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι, ἄλλοι δὲ μόνον πρόξενοι, οὐδεὶς δὲ μόνον θεαροδόκος, διότι πᾶς ὀνομαζόμενος θεαροδόκος ὠνομάζετο συγχρόνως καὶ πρόξενος[1].

Πάντα δὲ τὰ ψηφίσματα ἐξεδόθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, ἤτοι κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον· δὲν πρέπει ὅμως ἐκ τούτου νὰ νομίσῃ τις ὅτι ταῦτα ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Συνάγεται τοὐναντίον ὅτι ταῦτα ἐξεδόθησαν κατὰ διάφορα ἔτη, διότι οἱ πρὸς δήλωσιν τῆς χρονολογίας ἀναγραφόμενοι ἑκάστοτε *κατάλογοι τῆς Βουλῆς* ἀλλάσσουσιν ἐν τοῖς διαφόροις ψηφίσμασιν, ἐν ᾧ, ἂν τὰ ψηφίσματα εἶχον ἐκδοθῇ κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, οἱ κατάλογοι τῆς Βουλῆς θὰ ἦσαν πανταχοῦ οἱ αὐτοί, διότι ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς περὶ τῶν δαπανῶν τῆς Θόλου τοῦ Πολυκλείτου ἐμάθομεν ὅτι οἱ κατάλογοι τῆς Βουλῆς ἦσαν οἱ αὐτοὶ διαρκοῦντος ἑνὸς μηνὸς καὶ μόνον μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μηνὸς ἤλλασσον (ἴδε Fouilles d'Épidaure I σ. 101 κ.ἑ.). Μόνον ἐν τοῖς ψηφίσμασι τοῖς ἐν στ. 36-37 καὶ 38-40 ἀπαντῶσιν οἱ αὐτοὶ κατάλογοι, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι τὰ ψηφίσματα ταῦτα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθησαν· ὡσαύτως οἱ αὐτοί, ὡς φαίνεται, κατάλογοι

[1] Προξένους καὶ θεαροδόκους ὠνόμαζον καὶ οἱ ἐν Δελφοῖς. Ἴδε τὴν ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Dittenberger, 319, (ἔκδ. Α΄) ἐπιγραφήν: «Δελφοὶ ἀνενεώσαντο τὴν πάτριον προξενίαν καὶ θεαροδοχίαν Τελε«σίαι Στράτωνος Οἰσυμαίωι καὶ ἔδωκαν αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις προξενίαν, «θεαροδοκίαν» κτλ. Ἀναγραφὰς θεαροδόκων ἴδε ἐν ἐπιγραφῇ ἐξ Ὀλυμπίας (Inschriften von Olympia, ἀρ. 36) καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐξ Ἑρμιόνης (Bulletin de corr. hellén., 1889 σ. 194 ἀρ. 19-20). Θεαροδόκοι καὶ πρόξενοι ἀναγράφονται καὶ ἐν ψηφίσμασιν εὑρεθεῖσιν ἐν Λουσοῖς τῆς Ἀρκαδίας, ἐν ἀνασκαφαῖς τοῦ Αὐστριακοῦ Ἰνστιτούτου.

[1] Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὡς πρὸς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἐν Fouilles d'Épidaure I, σ. 105 ἀρ. 243, ἐπιγραφήν, ὅτι οἱ ἐν ταύτῃ *θεαροδόκοι* ἦσαν καὶ πρόξενοι, ἀνεγράφησαν δὲ ἐν τῷ λίθῳ ὡς θεαροδόκοι μόνον, διότι τοῦτο ἦτο τὸ σπουδαιότερον καὶ τοῦτο ἐνδιέφερε κυρίως τοὺς ἐν τῷ Ἱερῷ, νὰ γνωρίζωσι δηλ. τίνες οἱ θεαροδόκοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

ἦσαν ἀναγεγραμμένοι ἐν τοῖς ψηφίσμασι τοῖς ἀπὸ στ. 9 μέχρι στ. 18. Τὰ λοιπὰ ἐν τῷ λίθῳ ἀναγεγραμμένα ψηφίσματα ἐξεδόθησαν κατὰ διάφορα ἔτη.

Κατὰ ταῦτα συνάγομεν ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἀναγράφονται πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι, καὶ ἐνίοτε μόνον πρόξενοι, ἐκλεγέντες κατ' ἔτος, ἐν χρονικῷ διαστήματι δέκα ἑπτὰ ἐτῶν [1]. Ἀναλύοντες οὕτω τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς ἐξάγομεν τὸν ἑξῆς κατάλογον τῶν ἀνὰ ἕκαστον ἔτος ἐκλεγέντων προξένων καὶ θεαροδόκων.

Α' ἔτος (στ. 1-8) - - -

Β' ἔτος (στ. 9-18).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι . . . . 1 Κυμαῖος, 2 Φαλασάρνιοι, 2 Αἰγιεῖς, 1 πρόξενος Ἀργεῖος.

Γ' ἔτος (στ. 19-27).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι 5 (Βερωαῖος, Τεγεάτας, Αἰγιεύς, Ἀλεξανδρεύς, Ταυχόριος).

Πρόξενοι 5 (2 Ἀργεῖοι, 2 Κνώσιοι, 1 Αἰγιεύς).

Δ' ἔτος (στ. 28-32).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι 2 (1 Λακεδαιμόνιος - - - -).

Ε' ἔτος (στ. 33-35).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι 2 (Μεγαλοπολίτας, Ἡραεύς).

Πρόξενος 1 (Κρής).

Ϛ' ἔτος (στ. 36-40).

Πρόξενοι 2 (Κνώσιος, Μεγαλοπολίτας).

Ζ' ἔτος (στ. 41-43).

Πρόξενοι 3 (Ὀρχομένιος, Ἡραιεύς, Καλαυρεάτας).

Η' ἔτος (στ. 44-46).

Πρόξενοι 2 (Ἠλεῖος, Κλειτόριος).

Θ' ἔτος (στ. 47-48).

Πρόξενος καὶ θεαροδόκος 1 (Φενεάτας).

[1] Ἐννοεῖται ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἂν τοῦτο τὸ δεκαεπταετὲς χρονικὸν διάστημα ἦτο *συνεχές*, ἂν δηλ. καθ' ἕκαστον ἔτος οἱ Ἐπιδαύριοι ὠνόμαζον προξένους καὶ θεαροδόκους, διότι δυνατὸν νὰ παρήρχοντο καὶ ἔτη χωρὶς νὰ προβῶσιν οὗτοι εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν. Οὕτως, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει λ.χ. ὅτι τὸ πρῶτον ἐν τῷ λίθῳ ἀναγεγραμμένον ψήφισμα ἐξεδόθη ἐν ἔτει 300 π. Χ., δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει ψηφίσματα ἐκδοθέντα ἀπὸ τοῦ 300 μέχρι τοῦ 283 π. Χ. διότι δυνατὸν τὰ ψηφίσματα ταῦτα νὰ ἐξεδόθησαν μέχρι χρονικῆς περιόδου πολὺ κατωτέρας τοῦ 283 π.Χ.

Ι' ἔτος (στ. 49-50).

Πρόξενος 1 (Πελλανεύς).

ΙΑ' ἔτος (στ. 51-54).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι 3 (- - - - - - Ἀργεῖος).

ΙΒ' ἔτος (στ. 55-58).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι - - - - - -

ΙΓ' ἔτος (στ. 59-61).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι 5 (- - - Περγαμηνός, Μεσσάνιος, [Δ;]εριεύς - - -).

ΙΔ' ἔτος (στ. 62-65).

Πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι 6 (- - - Λακεδαιμόνιος, Μεσσάνιος, Πελλανεύς, [Δ;]εριεύς).

ΙΕ' ἔτος (στ. 66-68).

Πρόξενοι 5 (- - - - - - 1 Μεγαλοπολίτας, 2 Κυπαρισσιεῖς).

ΙϚ' ἔτος (στ. 69-71).

Πρόξενοι 3 (Λακεδαιμόνιος, Τεγεάτας, Φενεάτας).

ΙΖ' ἔτος (στ. 72-75).

Πρόξενος 1. Εὐκλείδας - - -

Τοιούτου ὄντος τοῦ περιεχομένου τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς, εὐεξήγητος εἶνε ἡ ἐν αὐτῇ παρατηρουμένη ἀνωμαλία ὡς πρὸς τὴν στοιχηδὸν διάταξιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων τῶν στίχων, καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διατυπώσεως, διότι καὶ ἐν τούτῳ ὑπάρχουσι διαφοραί: Τὰ τῶν πρώτων τεσσάρων ἐτῶν ψηφίσματα ἄρχονται δηλ. διὰ τῶν: *Μηνὸς Ἀπελλαίου τετάρται τελείαι ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς*, ἀκολούθως μεταβάλλεται ἡ φράσις οὕτως: *ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς μηνὸς Ἀπελλαίου ἐπὶ τᾶς τελείας* (ἔτος Δ' στ. 27), εἶτα *Μηνὸς Ἀπελλαίου ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς τᾶς τελείας κτλ.* (ἔτος Ε', Ϛ', 33, 36, 38), *ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας μηνὸς Ἀπελλαίου* (ἔτος Ζ' καὶ Η', στ. 41, 44), *μηνὸς Ἀπελλαίου κατὰ πόλιν τετάρται τελείαι ἐπὶ καταλόγων βουλᾶς ἐπὶ τᾶς τελείας* (ἔτος ΙΑ', στ. 51) κτλ. Τούτοις προσθετέον ὅτι τὰ ψηφίσματα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀποχωρίζονται ἀπὸ τῶν τοῦ προηγουμένου καὶ ἑπομένου ἔτους, καταλειπομένου συνήθως ἐν τῷ λίθῳ, μεταξὺ τούτων, κενοῦ χώρου ἑνὸς

στίχου[1]. Πᾶσαι αἱ ἀνωμαλίαι καὶ διαφοραὶ αὗται ἐξηγοῦνται διὰ τοῦ ὅτι δὲν ἐχαράχθησαν συγχρόνως ἐπὶ τοῦ λίθου πάντα τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς (καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν ὑπὸ διαφόρων λιθοξόων), καθ᾽ ἕκαστον ἔτος, κατὰ τὴν ἐν μηνὶ Ἀπελλαίῳ ἔκδοσιν τῶν ψηφισμάτων. Ἡ ἀναγραφὴ ἄρα τῶν προξένων ἐγίνετο ἐν Ἐπιδαύρῳ ἅμα τῇ ἑκάστοτε ἐκλογῇ αὐτῶν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, οἷον ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ ἐκεῖ εὑρεθέντος ψηφίσματος (Bulletin de corr. hellénique 1892 σ. 138) «. . . τοὺς προξένους ἀναγραφέτω καὶ εἰς τὸν τοῖχον κατὰ τὰ αὐτὰ προγράφων «καὶ τὸν δαμιεργόν, ἐφ᾽ οὗ ἕκαστος καθίσταται, «Εἰ δέ κα μὴ ἀναγράφῃ κατὰ τὰ προγεγραμμένα «ὁ γραμματεὺς ἀεὶ ὁ ἐν ἀρχαῖς ὧν τοὺς καθισταμένους μετὰ δαμιεργὸν πρύτανιν, ἀποτεισάτω «καθ᾽ ἕκαστον πρόξενον, εἴ κα μὴ ἀναγράφῃ, δραχ«μὰς ἑκατόν»[2].

Σημειώσεις ἐπὶ τῶν καθέκαστα

Στ. 2-3. Τὸ ἐν τοῖς στίχοις 2 καὶ 3 κενὸν θὰ εἶχεν οὕτω περίπου: [– – – ἔδοξε *βουλᾶι* καὶ δάμωι τῶν Ἐπιδαυρίων *τὸν δεῖνα* πρόξενον εἶμεν καὶ εὐεργέταν τᾶς πόλιος τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδόκον, καὶ αὐ]τὸν καὶ γένος κτλ.

Στ. 5-8. Ἐν τοῖς ἐφθαρμένοις τούτοις στίχοις θὰ ἦσαν, ὡς φαίνεται, ἀναγεγραμμένα ὀνόματα προξένων, ὡς λ. χ. ἐν τοῖς στίχοις 24 κ. ἑ.

Στ. 9. *τελεῖαι*: Πράγματα παρέχει ἡ ἑρμηνεία τῆς λέξεως ταύτης ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ, διότι δὲν ἀπαντᾷ μόνον ἅπαξ ἐν ἑκάστῳ ψηφίσματι ἀλλὰ πολλάκις δίς, δὲν ἀπαντᾷ δηλ. μόνον *τετάρται τελεῖαι* ἀλλὰ καί, εὐθὺς μετ᾽ ὀλίγον *βουλᾶς τᾶς τελείας* ἢ *ἐπὶ τᾶς τελείας* (πρβ. στ. 36, 38, 51, 62, 66, 69).

Ἐν πρώτοις βεβαίως σκέπτεταί τις νὰ δεχθῇ ὅτι *τελεία* σημαίνει ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ὅ,τι

[1] Δὲν ἀποχωρίζονται διὰ τοιούτου κενοῦ χώρου τὰ ψηφίσματα τῶν ἐτῶν Ζ′ (στ. 41), ΙΑ′ (στ. 51), ΙΓ′ (στ. 58), ΙΔ′ (στ. 62). Τουναντίον ψηφίσματα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὡς φαίνεται, τοῦ ἔτους Δ′ (στ. 28 ἕως 32), ἀποχωρίζονται. Ἐνίοτε τὰ διαφόρων ἐτῶν ψηφίσματα ἀποχωρίζονται καὶ διὰ μιᾶς γραμμῆς.

[2] Τὴν ἐπὶ στήλης λιθίνης ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων τῶν προξένων, τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός αὐτῶν καὶ τοῦ τῆς ἑαυτῶν πόλεως, ἐπέβαλλε καὶ νόμος ἐν Χαλκηδόνι. Ἴδε Arch.—Epigr. Mitth. aus Oesterreich. XVII (1894) σ. 63.

φαίνεται ὅτι σημαίνει «*ἁλιαία τελεία*» ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Μυκηνῶν (Ἀρχ. Ἐφημερὶς 1887 σ. 156), ἐξ Ἄργους[1], ἐκ Νεμέας[2], καὶ ὅ,τι προφανῶς σημαίνει καὶ «*ἀγορὰ τελεία σὺν ψάφοις ταῖς ἐννόμοις*» ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Δελφῶν, δηλ. συνέλευσις πλήρης ἐν νομίμῳ ἀπαρτίᾳ ἢ μᾶλλον ἐν ὁλομελείᾳ συνεδριάζουσα. Τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία προσκρούει εἰς δυσχερείας, διότι ἡ λέξις ἐπαναλαμβάνεται, ὡς εἴπομεν, ἐν τῷ αὐτῷ ψηφίσματι, κατ᾽ ἀκολουθίαν ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ἔννοια, καὶ διότι παραλείπεται τὸ οὐσιαστικόν, ἡ λέξις δηλ. *ἁλιαία* ἢ ἄλλη τις ἀνάλογος, οἷον *σύνοδος* ἢ *ἐκκλησία*. Δὲν πρέπει ἄρα νὰ ἀρκεσθῇ τις εἰς τοιαύτην ἑρμηνείαν[3].

[1] Wilhelm ἐν Arch.—epigr. Mitth. aus Oesterreich XX σ. 89.

[2] Prellwitz-Collitz: Gr. Dial. Inschr. ἀρ. 3320.

[3] Εἰς ἄλλην τινὰ ἑρμηνείαν τῆς προκειμένης λέξεως, μὴ προσκρούουσαν εἰς ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς ἐννοίας οὐδ᾽ εἰς τὴν παράλειψιν τοῦ οὐσιαστικοῦ, δυνάμεθα νὰ προβῶμεν συνδέοντες τὸ *τελεῖαι* μετὰ τοῦ *τετάρται* (ἡμέρᾳ δηλ.) καὶ σκεπτόμενοι ὡς ἑξῆς:

Τέλειον σημαίνει τι εἰς τέλος ἄγον, δι᾽ οὗ γίνεταί τι πλῆρες. Ἀλλ᾽ ὅταν ὅλον τι θεωρηθῇ ὡς συγκείμενον ἐκ μερῶν, τὸ τελευταῖον μέρος, οὗτινος προστιθεμένου συμπληροῦται τὸ ὅλον εἰς τέλειόν τι, δύναται νὰ καλεῖται τέλειον. Τέλειον ἄρα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην δύναται νὰ καλεῖται καὶ τὸ *τελευταῖον* μέρος. Τοιαύτην σημασίαν δύναται να ἔχῃ ἡ λέξις ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ.

Ὁ μὴν διῃρεῖτο κατὰ Πολυδεύκην εἰς τρεῖς δεκάδας, εἰς μῆνα *ἱστάμενον*, *μεσοῦντα* καὶ *λήγοντα*. Κατὰ ταῦτα ἡ τελευταία δεκάς, δι᾽ ἧς συμπληροῦται ὁ ὅλος μὴν δύναται νὰ καλεῖται τελεία καὶ αἱ ἡμέραι αὐτῆς τέλειαι, κατ᾽ ἀντίθεσιν τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἢ μέσης δεκάδος. Οὕτως ἡ τοῦ Ἀπελλαίου τετάρτη τελεία δύναται νὰ εἶνε ἡ τετάρτη ἡμέρα τῆς τρίτης δεκάδος, ἡ κατὰ ἀττικὰς ἐπιγραφὰς τετάρτη φθίνοντος ἢ μετ᾽ εἰκάδα.

Διὰ δὲ τῶν *ἐπὶ τὰς τελειας*, βουλᾶς δηλ., δυνάμεθα κατὰ ταῦτα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι δηλοῦται ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους τελευταία βουλή, ἡ βουλὴ δηλ. σὺν τῇ ὁποίᾳ λήγει τὸ ὅλον ἔτος, ἐξαγομένου ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ βουλὴ πολλάκις τοῦ ἔτους ἐξελέγετο (ὅτι δηλ. ἡ βουλευτικὴ περίοδος διήρκει μῆνάς τινας) ἢ μᾶλλον ὅτι διῃρεῖτο κατ᾽ ἔτος εἰς τμήματα ἢ μερικὰς βουλάς, ὧν ἑκάστη ἐβουλεύετο ἐπὶ ἀνάλογον χρονικὴν περίοδον τοῦ ἔτους. Ἡ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους βουλὴ ἠδύνατο οὕτω νὰ καλῆται βουλὴ τελεία κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὰς προηγουμένας βουλάς, αἵτινες θὰ ἐκαλοῦντο πρώτη, δευτέρα κτλ. Γνωστὸν ἄλλως εἶνε ὅτι καὶ ἐν Ἄργει ὑπῆρχε μία βουλὴ καθ᾽ ἕκαστον ἑξάμηνον, πρώτη καὶ δευτέρα βουλὴ (Dittenberger Sylloge, 428. Heberdey-Wilhelm: Denkschriften der K. Akad. der Wissensch. in Wien, XLIV, 1896 σ. 112), ἐν ἐπιγραφῇ δὲ ἐκ Γέλας τῆς Σικελίας ἀπαντᾷ «*βουλᾶς ἁλίασμα τᾶς δευτέρας ἀρξαμένου*» (I. G. S. I. ἀρ. 256) καὶ ἐν ἐπιγραφῇ ἐξ Ἀκράγαντος «*ἁλίασμα* «*ἕκτας διμήνου*» (I. G. S. I. ἀρ. 952). Ἀφ᾽ οὗ ἄρα ὑπῆρχον βουλὴ πρώτη, δευτέρα, τρίτη κτλ. ἡ τελευταία τοῦ ἔτους βουλή, οἷον ἡ μνημονευθεῖσα βουλὴ *ἕκτα δίμηνος*, ἐδύνατο ἴσως νὰ καλῆται καὶ βουλὴ τελεία δίμηνος.

Ἀλλ᾽ ἵνα ἡ προεκτεθεῖσα ἑρμηνεία εἶνε πιθανή, ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ἀπελλαῖος, καθ᾽ ὃν συμπίπτει ἡ τελευταία βουλή, δέον νὰ εἶνε τῶν τελευταίων μηνῶν τοῦ ἔτους. Ἀληθῶς δὲ ὁ μὴν οὗτος εἶνε ὁ τελευταῖος μὴν τοῦ Ἐπιδαυρίου ἔτους ὡς κατωτέρω ἀποδεικνύομεν.

Σημειωτέον ὅτι καὶ ἂν ἐν τῇ λ. *τελεῖαι* θελήσωμεν νὰ ὑποννοήσωμεν ὡς οὐσιαστικὸν τὴν λ. *ἁλιαία*, δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν

Στ. 12. *Κ]υμαῖον:* Ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἐδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ καὶ Σ]υμαῖον· τὸ πρῶτον ὅμως γράμμα τῆς λέξεως δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο Σ, κατὰ ἀμυδρῶς διακρινόμενα ἐπὶ τοῦ λίθου ἴχνη, ἀλλὰ μᾶλλον Κ.

Στ. 14. *πρόξενον:* ἀναγράφεται ἡ λέξις ἐνταῦθα, διότι μόνον πρόξενος ὠνομάσθη ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐχὶ πρόξενος καὶ θεαροδόκος Πρβ. καὶ στ. 24 ἔνθα πάλιν γέγραπται *πρόξενοι κατ'* ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐν τοῖς προηγουμένοις στίχοις, οἵτινες ὠνομάσθησαν πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι. Ταὐτὸ ρητέον καὶ διὰ τὰ ἐν στίχῳ 35.

Στ. 16. [. . .]*ος:* Θὰ ἐδυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ἐνταῦθα (καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 10) ὄνομά τι Ἄρις, ιος λ. χ. Κατὰ τὰ σωζόμενα ἐπὶ τοῦ λίθου ἴχνη τὰ δύο τελευταῖα γράμματα ἐδύναντο ἀληθῶς νὰ εἶνε ΡΙ, τὸ πρῶτον ὅμως δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο Α.

Στ. 22. *Βερωαῖον:* ἀνάγνωσις τοῦ Ω βεβαία, ἀντὶ Βεροιαῖος, ὁ τῆς Μακεδονικῆς πόλεως Βεροίας καὶ Βερόης πολίτης.

Στ. 22. Ἐν τέλει τοῦ στίχου τούτου ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἀγάσιππος Ἐρασίππου Αἰγιεύς, ὃ καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ ψηφίσματι, ἐν στ. 17-18. Ὁμοία ἐπανάληψις παρατηρεῖται καὶ ἐν τοῖς στίχοις 61-62 64 καὶ 65. Μετὰ βεβαιότητος δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἐπαναλήψεως, ἀλλὰ περὶ ταὐτοσήμων ὀνομάτων δύο συγγενῶν. Ἐξ ἄλλου ὅμως τοιαῦται ἐπαναλήψεις εἶνε ἀκατανόητοι. Ὑπῆρχεν ἆρά γε λόγος τις, δι' ὃν γενομένη τις ἐκλογὴ προξένου ἔδει μετὰ χρονικόν τι διάστημα νὰ ἀναθεωρηθῇ ἢ ἐκ νέου κυρωθῇ;

Στ. 23. *Ταυχόριον:* ἀντὶ Ταυχείριον καὶ Ταυχέριον, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς πόλεως «Ταύχειρα».

Στ. 25. *Ἴσου [Κ]νώσιος:* Τὸ ἐλλεῖπον γράμμα δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς Ρ κατὰ τὰ ἐν τῷ λίθῳ ἴχνη, δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ Κ.

Στ. 28. - - - *φάνεος:* Πρὸ τοῦ Φ διακρίνονται ἐν τῷ λίθῳ ἴχνη γραμμάτων, οἱονεὶ ΣΙ. Δυνάμεθα ἄρα νὰ συμπληρώσωμεν μετά τινος πιθανότητος Πασι]φάνεος.

τὴν λ. *τελεία* διὰ τοῦ τελευταία, τελευταία συνεδρία, δεχόμενοι οὕτως ὅτι κατενέμοντο αἱ συνεδρίαι εἰς πρώτην, δευτέραν, τρίτην κτλ. ὃ δὲν ἦτο ἀσύνηθες παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Στ. 35. *Ἡραεύς*, ἐν στ. 43 Ἡραιεύς.

Στ. 36. *Ἰσαρνίας*, Γενικὴ πτῶσις, ἡ ὀνομαστικὴ ἄρα *Ἰσαρνία*. Πρβ. τὸν ἐν σελ. 80 πίνακα.

Στ. 41. *ὕπερθεν:* παρελείφθη τὸ τῆς φρατρίας ὄνομα. Κατὰ τὰ ἐν τῇ περὶ τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν (Οἰσείας) ἔνερθεν. Οὕτως ἐννοοῦμεν ὅτι τὸ λάθος τοῦ χαράκτου, παραλείψαντος τὴν λέξιν, ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ὁμοιοκαταληξίας, *τελείας, Οἰσείας*.

Στ. 41. *Ἀπελλαίου*, ἄνευ τοῦ *τετάρται* ἐνταῦθα.

Στ. 42. *Θορσύας* - - Ἀριστοκράτης - - Μένανδρος. Ἅπαντα τὰ ὀνόματα ταῦτα κατ' ὀνομαστικὴν (!) ὡσεὶ μὴ προηγεῖτο *ἔδοξε προξένους εἶμεν* ἀλλὰ *πρόξενοι* κτλ. ὡς ἐν στ. 24, 34 κ.ἑ.

Στ. 44. Νομίζω ὅτι κατὰ λάθος ὁ χαράκτης ἔγραψεν *Ἀριστόλα καὶ Δαμοκλεῦς* ἀντὶ Ἀριστόλα τοῦ Δαμοκλεῦς, κατὰ πρόληψιν ἐκ τοῦ ἑπομένου *καὶ* Ἀριστόλα.

Στ. 45. Ἐνταῦθα τῆς ἐπιγραφῆς μόνον ἀπαντᾷ *τετάρται* ἄνευ τοῦ *τελείαι*.

Στ. 46. *Τιμίαν:* Βεβαία ἡ ἀνάγνωσις.

Στ. 47-50. Ἐν τούτοις τοῖς ψηφίσμασι δὲν ἀναγράφεται ὁ μήν.

Στ. 47. *Ἀζα[ντίων*, οὕτως ἀναγνωστέον κατὰ τὰ ἐν στ. 72. Πρβ. σημείωσιν ἐν στ. 51-52, ἐν λ. *Δυμάνων*.

Στ. 49. Παρατηρητέον ὅτι ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν στ. 59, εἷς μόνον κατάλογος ἀναγράφεται.

Στ. 51. *κατὰ πόλιν:* Μόνον ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι ἀπαντᾷ ἡ φράσις αὕτη, ἥτις δηλοῖ, ὡς φαίνεται, ὅτι τὸ προκείμενον ψήφισμα θὰ ἐξεδόθη ἐν τῇ πόλει τῆς Ἐπιδαύρου, ἐν ᾧ τὰ λοιπά, ἐν οἷς δὲν ἀπαντᾷ τοιαύτη φράσις, θὰ ἐξεδόθησαν ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ γνωστῷ. Τοιοῦτος τόπος εὐλόγως ἐδύνατο νὰ εἶνε τὸ Ἱερὸν (ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις, σελ. 81) καὶ εἰς τοῦτο θὰ ἀντιτίθεται ἡ φράσις «κατὰ πόλιν».

Στ. 51-52. *Δ[υ]μάνων:* Τοῦ Δ ἐλάχιστα ἴχνη διακρίνονται ἐν τῷ λίθῳ, ἡ ἀνάγνωσις ὅμως τῆς λέξεως εἶνε βεβαία. Πρόκειται ἄρα περὶ Δυμάνων, γνωστοῦ ὀνόματος παλαιᾶς δωρικῆς φυλῆς. Ἀλλὰ φυλὴ τῶν Ἐπιδαυρίων εἶνε καὶ οἱ Ἀζάντιοι (στ. 47, 72), ὡς τοῦτο δηλοῦται καὶ ἐξ ἄλλης ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ἐπιγραφῆς, ἀνεκδότου, ἐν ᾗ ἀναγινώσκονται τάδε:

«Ἐπιστάταις τοῦ ἀναλάμματος τοῦ παρ' Ἀπόλλωνι Ὑσμιναίων Σωκλεῖ, Ὑλλέων Σωτηρίωνι, Δυμάνων Νικάνδρῳ, Ἀζαντίων Δαμοπείθει - - -» (ὄνομα *Παμφίλων* δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο γεγραμμένον ἐν ταύτῃ τῇ ἐφθαρμένῃ ἐπιγραφῇ). Κατὰ ταῦτα οἱ Ἐπιδαύριοι ἦσαν διῃρημένοι εἰς τέσσαρας, ὡς φαίνεται, φυλάς, εἰς τοὺς Ὑσμιναίους, Ὑλλεῖς, Δυμᾶνας καὶ Ἀζαντίους.

Μὴ οὔσης ἐξηκριβωμένης ἀσφαλῶς τῆς σημασίας τῆς λ. *τελεία*, ἄπορον εἶνε ἂν πρέπει τις νὰ συντάξῃ *ἐπὶ τᾶς τελείας Ἀζαντίων*, Παγασίνας (στ. 47), *ἐπὶ τᾶς τελείας Δυμάνων*, Βουνοίας (στ. 51), *ἐπὶ τὰς τελείας Ἀζαντίων*, Μιλτιάδος (στ. 72), ἢ ἂν πρέπει νὰ συντάξῃ ἐπὶ τὰς τελείας, *Ἀζαντίων Παγασίνας, Δυμάνων Βουνοίας, Ἀζαντίων Μιλτιάδος*. Ἡ πρώτη σύνταξις φαίνεταί μοι προτιμητέα. Ἄπορον ὅμως εἶνε διατί καὶ ἐν τοῖς στ. 28, 33, 36, 44 καὶ 59 μετὰ τὸ *τελείας* δὲν ἀπαντᾷ ὄνομα φυλῆς.

Στ. 57. Δὲν πρέπει νὰ ἀναγνώσωμεν ἐν τῷ στ. τούτῳ: *ἀσυλί[αν*, ἀφ' οὗ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ ἀπαντᾷ: *πρόξενον εἶμεν* κτλ.

Στ. 59. *Ἀριστοκράτεος*, ἐν στ. 72 *Ἀριστοκράτευς*.

Στ. 59. *Ἀρ[ιστ]ονύμου*, διὰ τοῦ Ο, οὗ ἡ ἀνάγνωσις βεβαία· ἐν στ. 24 διὰ τοῦ Ω.

Στ. 61-63. Μετὰ τὸ ΑΛΕΞΙΛΑ διακρίνονται ἴχνη γράμματος, εἶτα ΕΡ. Ἀλλὰ τοιαῦτά τινα γράμματα ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 63, ὥστε δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν [Δ]εριῇ. Κυρίως εἰπεῖν, κατὰ τὰ σωζόμενα ἐπὶ τοῦ λίθου ἴχνη, πιθανώτερον Β φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ πρῶτον γράμμα, ἀλλὰ πόθεν ἐθνικὸν [Β]εριεύς; Ἐπαναλαμβάνεται ἄρα ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ψηφίσμασι τὸ αὐτό, ὡς φαίνεται, ὄνομα «Ἀρχίδας Ἀλεξίλα Δεριεύς»· καὶ ἄλλο δὲ ὄνομα, Φίλων Σωτηρίχου Μεσσάνιος, ἐπαναλαμβάνεται ἐν στ. 64.

65. *τοὺς ἀτ[έ]ρο[υ]ς:* Βεβαία ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἀσφαλὴς ἡ συμπλήρωσις. Ἡ λ. ἄρα *ἀτέρους* δὲν εἶνε ὑποκείμενον ἀλλὰ ἀντικείμενον τοῦ *ἀγγράψαι*, θὰ σημαίνῃ δὲ ἑκατέρους, ἀνὰ ἕκαστον· ἀπεφασίσθη δηλ. ὅπως αἱ ἁρμόδιαι ἀρχαὶ ἀναγράψωσιν ἐπὶ στήλης, ἀνὰ ἕκαστον χωρίς, τοὺς ἐκλεγέντας προξένους.

Στ. 70. *Κλεα[ἴ]ον*, σχεδὸν βεβαία ἡ ἀνάγνωσις. Μεταξὺ τοῦ Α καὶ Ο ὑπάρχει χῶρο., ἐν ᾧ δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε, κατὰ σωζόμενα ἴχνη, Ι.

Στ. 72. *Ἀζαντίων*, δυσχερὴς καὶ οὐχὶ βεβαία εἶνε ἡ τῆς λέξεως ταύτης ἐνταῦθα ἀνάγνωσις (ἡ ἀβεβαιότης συνίσταται ἰδίως ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν ΤΙ), γίνεται ὅμως βεβαία αὕτη δι' ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὰ ἐν στ. 47, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ἐν τῇ περὶ τῶν στ. 51-52 σημειώσει μνημονευθεῖσαν ἀνέκδοτον ἐπιγραφήν.

Στ. 73. Τ//ΝΠΟΤΑΝ, εἶνε ἆρά γε συγκοπή τις, ἀναγνωστέον δηλ. τὸν Ποταν[αῖον] (!), ἢ μήπως ὑποκρύπτεται ἐνταῦθα παραμορφωθὲν ἕνεκα λάθους τοῦ χαράκτου, ἐθνικόν τι ἐκ τῶν πόλεων αἵτινες καλοῦνται «Γόμφοι», «Τόμοι» ἢ ἄλλο τι; θὰ ἤθελέ τις ἴσως νὰ ἀναγνώσῃ Ὑ[α]νπο(λί)ταν· ἀλλὰ τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε ἀσφαλῶς Τ ἢ ἴσως Γ, τὸ δὲ δεύτερον γράμμα θὰ ἦτο Ο, κατὰ σωζόμενα ἐν τῷ λίθῳ ἴχνη, πάντως δὲ οὐχὶ Α.

Γενικαὶ παρατηρήσεις

Μετὰ τὰς σημειώσεις ταύτας μεταβαίνομεν εἰς γενικάς τινας παρατηρήσεις καὶ πορίσματα σχετιζόμενα πρὸς ζητήματα οἷα τὰ περὶ τῶν Καταλόγων τῆς βουλῆς, περὶ πολιτικῆς διαιρέσεως τῶν Ἐπιδαυρίων κατὰ φυλὰς καὶ φατρίας, περὶ τῆς βουλῆς τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀσκληπιείων. Ἐν πρώτοις δὲ δέον νὰ ἐξετάσωμεν τίς ἡ σημασία καὶ ὁ προορισμὸς τῶν κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν θεαροδόκων τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Περὶ τῶν θεαροδόκων τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Θεαροδόκοι ἐκαλοῦντο *οἱ δεχόμενοι θεωρούς*, ἀντιπροσώπους δηλ. ἢ ἀπεσταλμένους πόλεώς τινος πεμπομένους πρὸς ἐκπλήρωσιν θρησκευτικῆς τινος ἐντολῆς, πρὸς ἀντιπροσώπευσιν τῆς πόλεως κατὰ τὴν τέλεσιν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων, πρὸς προσφορὰν θυσίας ἢ ἀναθήματος, πρὸς ἀναγγελίαν μελλόντων νὰ τελεσθῶσιν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων κτλ. Οὕτω λ.χ. ὅτε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀσίνης ἔστειλαν πρεσβευτὰς εἰς Ἑρμιόνην πρὸς ἀνανέωσιν τῆς ὑπαρχούσης ἄλλοτε μεταξὺ τῶν δύο πόλεων φιλίας καὶ πρὸς τέλεσιν θυσίας, οἱ Ἑρμιονεῖς ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν καὶ ἀπεφάσισαν «καταστᾶσαι καὶ θεαροδόκον

«ὅστις ὑποδέξε[ται τού]ς παραγινομένους συνθύτας ἐπὶ τὰν θυσίαν τῶν Χθονείων»[1]. Καὶ οἱ ἐν σελ. 76 σημ. 2 μνημονευόμενοι Πάριοι καὶ Αἰτωλοὶ ἐξέλεξαν ὡσαύτως θεαροδόκους, ὅπως ὑποδέχωνται τοὺς παραγινομένους θεωροὺς πρὸς ἀναγγελίαν τῶν ἀγώνων. Κατὰ ταῦτα οἱ προκείμενοι θεαροδόκοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ θὰ ὑπεδέχοντο βέβαια τοὺς θεωρούς, οὓς τυχὸν ἔπεμπον οἱ Ἐπιδαύριοι καὶ πρὸς ἄλλους σκοποὺς καὶ ἰδίως ὅπως προαγγέλλωσι τὰς μελλούσας νὰ τελῶνται ἐν τῷ Ἱερῷ ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις. Ἀλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν προορισμὸς αὐτῶν θὰ ἦτο ἄλλος τις.

Πρόξενοι ὄντες οὗτοι τῆς πόλεως τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδόκοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, πρόξενοι τῆς πόλεως καὶ τοῦ Ἱεροῦ, ἀκριβῶς ὅπως οἱ τῆς Δήλου πρόξενοι λ. χ. ἦσαν πρόξενοι τοῦ τε Ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως[2]. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν οἱ πρόξενοι τῆς πόλεως, οἱ καὶ θεαροδόκοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἦσαν αὐτὸ τοῦτο ὅ,τι εἶνε σήμερον οἱ Nuntii τοῦ Πάπα, ἦσαν δηλ. οἱ πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐπιδαύρου. Ὅπως ἄρα ἐφρόντιζον περὶ τῶν συμφερόντων τῆς τε πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν, οὕτω θὰ ἐφρόντιζον καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἱεροῦ, ὅ ἐστι θὰ ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἐν τῇ ἑαυτῶν χώρᾳ διαφημίσεως καὶ ἐξάρσεως τῆς ἐν τῷ Ἱερῷ λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ περὶ ἐπαυξήσεως τῆς πελατείας τοῦ Ἱεροῦ ἐξαίροντες τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα καὶ τὰς γινομένας θεραπείας τῶν ἀσθενῶν ἀνακοινοῦντες καὶ διαδίδοντες.

Ἐφ' ὅσον τὸ ἀξίωμα τῶν προξένων καὶ θεαροδόκων τούτων δὲν ἦτο ἁπλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τιμητικόν, εἰς τοιαῦτα τινὰ θὰ περιεστρέφετο ἡ ἐνέργεια αὐτῶν, ἥτις βεβαίως οὐχὶ ὀλίγον θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἀνὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον διάδοσιν καὶ κραταίωσιν τῆς φήμης τοῦ Ἱεροῦ καὶ εἰς τὴν ἐκ τούτου ἐπελθοῦσαν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ἀκμήν.

Ἀλλὰ πόθεν λαμβάνοντες ἀφορμὴν οἱ Ἐπιδαύριοι ὠνόμαζον τοὺς ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ προξένους καὶ θεαροδόκους, πόθεν ἐγνώριζον τοὺς ξένους τούτους πολίτας καὶ πῶς ἐμάνθανον ὅτι οὗτοι ἐζήτουν ἢ ἀπεδέχοντο τὴν τιμὴν καὶ τὸ βάρος τοῦτο; διότι ἡ ἀποδοχὴ προξενίας δὲν ἦτο μόνον τιμὴ ἀλλὰ καὶ βάρος ἅτε συνεπαγομένη ὑποχρεώσεις τινάς[1].

Ἵνα πόλις τις ὀνομάσῃ πρόξενον ἑαυτῆς πολίτην ἄλλης πόλεως ἔπρεπε νὰ γνωρίσῃ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοῦτον. Οὕτω πλεῖστα τῶν περισωθέντων ἡμῖν προξενικῶν ψηφισμάτων διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι ξένοι πολῖται ὠνομάζοντο πρόξενοι ὑπὸ πόλεώς τινος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπισκέψεως τῆς πόλεως ταύτης, εἴτε δι' ἰδιωτικὴν ὑπόθεσιν μετέβαινον οὗτοι ἐκεῖσε, εἴτε ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν πόλεως πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐντολῆς τινος ὡς πρεσβευταὶ ἢ ὡς θεωροί. Οὕτω λ. χ. ἡ πόλις τῆς Σαμοθράκης ὠνόμασε προξένους ἑαυτῆς πολίτας διαφόρων πόλεων οἵτινες εἶχον μεταβῆ εἰς Σαμοθράκην ὡς θεωροί, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ἐννοεῖται, τῶν ἐκεῖ τελουμένων μυστηρίων[2].

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εὐνόητον εἶνε ὅτι καὶ οἱ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν ὀνομαζόμενοι κατ' ἔτος, κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον, ὑπὸ τῶν Ἐπιδαυρίων πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι, ἦσαν ἐκ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Ἱεροῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀσκληπιείων καὶ πιθανῶς, οἱ πλεῖστοι τοὐλάχιστον, θεωροί, ἐπίσημοι δηλ. ἀντιπρόσωποι τῶν ἑαυτῶν πόλεων. Τούτους μεταβαίνοντας εἰς τὸ Ἱερὸν ἐξένιζον καὶ περιεποιοῦντο οἱ Ἐπιδαύριοι, θέλοντες δὲ ἐπὶ πλέον νὰ τιμήσωσιν αὐτούς, ὠνόμαζον αὐτοὺς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ διατριβῆς των προξένους ἑαυτῶν καὶ θεαροδόκους τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν ᾧ οὗτοι τὴν τιμὴν ταύτην εὐγνωμόνως ἀπεδέχοντο, προθύμως δ' ἔφερον τὰ ἐκ ταύτης βάρη,

[1] C. I. G. 1193 Dittenberger, 389.

[2] Ἴδε Bull. de corr. hellénique 1891 σ. 359: ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ εἶναι Βοῦχριν Δίαιτα Αἰτωλὸν ἐκ Ναυπάκτου πρόξενον τοῦ τε Ἱεροῦ καὶ Δηλίων.

[1] Διὰ τοῦτο οἱ Κνίδιοι, προκειμένου νὰ ὀνομάσωσι πρόξενον ἑαυτῶν πολίτην τινὰ τῆς Ἀβύδου, ἠρώτησαν αὐτὸν ἂν δέχηται τὴν προξενίαν, - - - «Ἀβυδηνὸν πρόξενον ἦμεν Κνιδίων, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὑποδέκεται τὰμ προξενίαν, μετὰ τοῦ ὑπάρχοντος προξένο τᾶι πόλι ἐν Ἀβύδῳ, καὶ ὑπάρχειν αὐτῶι καὶ ἐκγόνοις» κτλ. (Dittenberger, II ἀρ. 475).

[2] Κατάλογοι προξένων εὑρεθέντες ἐν Σαμοθράκῃ ἄρχονται διὰ τῶν ἑξῆς: «Οἵδε πρόξενοι ἐγένοντο τῆς πόλεως θεωροὶ παραγενόμενοι». Ἴδε Michel, Recueil d'Inscriptions ἀρ. 867, 868. Ὡσαύτως οἱ Πάριοι θεωροὺς ἐκ Μαγνησίας, πεμφθέντας εἰς Πάρον ὅπως ἀναγγείλωσι τοὺς ἐν Μαγνησίᾳ ἱδρυθέντας ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος Λευκοφρυηνῆς, ὠνόμασαν προξένους. Ἴδε O. Kern: Inschriften von Magnesia σ. 39 ἀρ. 50.

Ἐπίσης οἱ Αἰτωλοὶ θεωροὺς ἐκ Περγάμου, μεταβάντας εἰς Αἰτωλίαν πρὸς ἀναγγελίαν τῶν ἐν Περγάμῳ ἱδρυθέντων Νικηφορίων ἀγώνων, ἐξέλεξαν προξένους. Ἴδε Bull. d. corr. hellénique 1881 σελ. 372. Dittenberger, ἀρ. 295 (ἐκδ. Β'), Michel: Recueil d'Inscr. ἀρ. 291.

τὸ νὰ ἐργασθῶσι δηλ. ἐν τῇ ἑαυτῶν πατρίδι ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως καὶ τοῦ Ἱεροῦ, ἀνταποδίδοντες οὕτω τὰ ἴσα, ἀνθ' ἧς ἔτυχον φιλοξενίας καὶ τιμῆς. Οὕτως, ὡς ἁπλοῖ ἐπισκέπται ἢ ὡς θεωροὶ μεταβαίνοντες οὗτοι εἰς τὸ Ἱερόν, ἀπήρχοντο ἐκεῖθεν ὄντες πρόξενοι τῆς πόλεως τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ θεαροδόκοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καθ' ὃν τρόπον σήμερον ἄρχοντες καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες ἐπισκεπτόμενοι ξένας χώρας ἀπέρχονται ἐκεῖθεν ἀποκομίζοντες τιμητικὰς θέσεις καὶ παράσημα.

Κατάλογοι τῆς Βουλῆς. Ἐν ψηφίσμασι τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, ἃ ἐδημοσίευσα ἐν Fouilles d'Épidaure I σ. 111 ἀρ. 273, 274, 275, ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ Καταλόγου τῆς βουλῆς πρὸς δήλωσιν τῆς χρονολογίας ἀντιστοιχοῦν οὕτω πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως τῆς βουλῆς ἐν τοῖς ἀθηναϊκοῖς ψηφίσμασι. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ κατὰ μῆνα ἀλλάσσοντος καταλόγου ἀναγράφεται καὶ ἐν τῇ περὶ τῶν δαπανῶν τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ οὐχὶ πλέον πρὸς δήλωσιν τῆς χρονολογίας ἀλλ' ὡς ὄνομα ἀντιπροσώπου τῆς βουλῆς ἐπιβλέποντος εἰς τὴν ἐν τῷ Ἱερῷ χρηματικὴν διαχείρισιν. Ἐκ τούτων ὁρμώμενος συνήγαγον (Fouilles d'Épidaure, σ. 101) ὅτι οἱ κατάλογοι ἦσαν οἱονεὶ γραμματεῖς τῆς Βουλῆς καὶ λογισταὶ ἢ ἐλεγκταί. Ὥσπερ δὲ ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι ψηφίσμασιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ καταλόγου πρὸς δήλωσιν τῆς χρονολογίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ψηφίσμασιν ἐκείνοις καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται ἑκάστοτε τὸ ὄνομα ἑνὸς καταλόγου, ἐν τῇ προκειμένῃ ὅμως ἐπιγραφῇ ἀναγράφονται δύο καὶ πλείονες κατὰ μῆνα κατάλογοι. Ἐκ τούτου προκύπτει τὸ ἐρώτημα μήπως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνωτέρω ψηφισμάτων καὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Θόλου, κατὰ τὴν Δ' δηλ. ἑκατονταετηρίδα, ὑπῆρχον πλειότεροι τοῦ ἑνὸς κατάλογοι, ἢ μήπως εἷς ἀληθῶς κατάλογος ὑπῆρχε τότε, οἱ λοιποὶ δὲ κατάλογοι προσετέθησαν ὑστερώτερον (κατὰ τοὺς χρόνους δηλ. ἐξ ὧν προέρχεται ἡ προκειμένη ἐπιγραφή); Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θέλω πραγματευθῆ ἄλλοτε ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δημοσιεύσεως καὶ ἄλλης ἢ μᾶλλον καὶ ἄλλων ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς ἀναγράφονται κατάλογοι τῆς βουλῆς, διότι, ὅταν τις πάσας τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας ἔχῃ ὑπ' ὄψει, δύναται ὡρισμένως πλέον νὰ ἀποφανθῇ περὶ τοῦ ζητήματος. Ἀπὸ τοῦδε σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι καθ' ἣν ἔχω σχηματίσει γνώμην οἱ κατάλογοι ἦσαν ὅ,τι σχεδὸν οἱ ἐν Ἀθήναις πρυτάνεις καὶ οἱ ἐν Δελφοῖς *βουλεύοντες*.

Τοῦ ὀνόματος δὲ τῶν καταλόγων ἀπαντῶντος ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ κατὰ γενικὴν πτῶσιν, δύσκολον εἶνε νὰ ἀποφανθῇ τις ἂν ἡ ἑπομένη γενικὴ εἶνε ὄνομα ἑτέρου καταλόγου ἢ τοῦ πατρὸς τοῦ προηγουμένου καταλόγου. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιγραφῇ περὶ τῆς Θόλου ἀναγράφονται ἁπλῶς οἱ κατάλογοι διὰ μόνου τοῦ ὀνόματός των, ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός των, ἐν τῇ προκειμένῃ δὲ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καταλόγων ἐν στ. 44 καὶ 59, ἀναγράφεται μετὰ τοῦ ἄρθρου. Δυνάμεθα ἄρα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ οἱ κατάλογοι ἀνεγράφοντο ἁπλῶς, ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός των, ἐξαιρουμένων εἰδικῶν περιπτώσεων, οἷαι αἱ ἐν στ. 44 καὶ 59, ὅτε, πρὸς ἀποφυγὴν συνωνυμίας, ὡς φαίνεται, ἀνεγράφετο καὶ τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα, διότι ἂν ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς ἦτό τι σύνηθες, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ γράφῃ τις λ. χ. Ἀριστοκράτεος τοῦ Ἀριστονύμου, ἀλλὰ θὰ παρέλειπε τὸ ἄρθρον. Τούτου τεθέντος, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ κατὰ γενικὴν πτῶσιν, ἄνευ τοῦ ἄρθρου, ἀπαντῶντα ὀνόματα ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ εἶνε ἅπαντα ὀνόματα καταλόγων. Κατὰ ταῦτα ὁτὲ μὲν ὑπῆρχον, κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, εἷς κατάλογος (οἷον ἐν στ. 19, 49, 59) ὁτὲ δύο (οἷον ἐν στ. 15, 33, 36, 41, 44, 52) ὁτὲ δὲ πλειότεροι (οἷον ἐν στ. 28, 72 κ.ἑ.) καὶ δὴ πέντε, οἷον ἐν στ. 47.

Περὶ φυλῶν καὶ φρατριῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἐξ ὧν ἐσημείωσα ἐν σελ. 72 στ. 51 δηλοῦται ὅτι οἱ Ἐπιδαύριοι διῃροῦντο εἰς τέσσαρας φυλάς, εἰς Δυμᾶνας καὶ Ὑλλεῖς καὶ εἰς Ἀζαντίους καὶ Ὑσμιναίους. Τῶν τριῶν παλαιῶν δωρικῶν φυλῶν δὲν ὑπῆρχεν ἡ τῶν Παμφίλων, ὡς φαίνεται· ὅτι δὲ καὶ ἄλλαι φυλαί, πλὴν τῶν παλαιῶν τούτων ὑπῆρχον, δὲν ἔχει τι τὸ παράδοξον, διότι καὶ ἐν Ἄργει ὑπῆρχε φυλὴ Ὑρναθιῶν, ἐν Μυκήναις φυλὴ Δαϊφοντίς, ἐν Τροιζῆνι Σχελιὰς κτλ.

Αὗται δὲ αἱ τέσσαρες ἐν Ἐπιδαύρῳ φυλαὶ θὰ διῃροῦντο εἰς τὰς πολλὰς ἐκείνας ὑποδιαιρέσεις

τὰς δηλουμένας διὰ θηλυκῶν ὀνομάτων ληγόντων συνήθως εἰς *ις* καὶ *ας*, ὡς ἐν τῆς ἐπιγραφῆς περὶ τῆς Θόλου καὶ ἐκ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς μανθάνομεν.

Ἐν τῇ περὶ τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ ἐν ᾗ ἀναγράφονται οἱ κατὰ μῆνα κατάλογοι τῆς Βουλῆς, τοῦ ὀνόματος ἑκάστου καταλόγου ἕπεται πάντοτε θηλυκὸν οὐσιαστικὸν δηλοῦν προφανῶς τμῆμά τι, πολιτικὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν Ἐπιδαυρίων, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ κατάλογος, *φατρίας*, ὡς ὠνόμασεν αὐτὰς ὁ Bruno Keil[1].

Τοιαῦτα οὐσιαστικὰ συνοδεύουσι τὰ ὀνόματα τῶν καταλόγων καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ, δὲν ἕπονται ὅμως τῶν ὀνομάτων τῶν καταλόγων, ἀλλὰ προηγοῦνται αὐτῶν καὶ ἀπαντῶσι κατὰ γενικὴν πτῶσιν[2], ἀφ᾿ οὗ ἄλλως καὶ τὸ ὄνομα τῶν καταλόγων κατὰ γενικὴν πτῶσιν ἀπαντᾷ[3].

Τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἀπαντώντων τοιούτων ὀνομάτων, μόνον τὸ ὄνομα *Κολωραία* ἀπαντᾷ πρώτην φοράν· τὰ λοιπὰ ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ, ἀνεκδότοις, ἀπαντῶσι νέα ὀνόματα φρατριῶν τὰ ἑξῆς: Ναυπλιάς, Ταντάλις, Τεγιάς (;), Ὑσμιναία[4].

Πάσας τὰς μνημονευθείσας ἐπιγραφὰς λαμβάνοντες ὑπ᾿ ὄψιν συνάγομεν τὸν ἑξῆς κατάλογον τριάκοντα καὶ δύο φρατριῶν·

1 Ἀλαμαΐς
2 Ἀφυλωνία
3 Βουνῴα, Βουνοία
4 Βρυάντινα
5 Δωριμαχὶς
6 Δεξελιὰς
7 Ἐριλαῒς
8 Ἰσαρνία
9 Κολωναία
10 Κωλεῒς
11 Λασιηῒς
12 Μεσογαῒς
13 Μελκιδῶν, Μιλκιδῶν
14 Μιλτιὰς
15 Μυσιὰς
16 Ναυπλιὰς
17 Ναυφεῖς, Ναυφηῖς, Νυμφαΐς, Νυφαῒς
18 Οἰσεία ἔνερθεν Οἰσείας
19 ὕπερθεν Οἰσείας
20 Παγάσινα, Παγασὶς
21 Πιεριὰς
22 Πιεριὰς Ὑσμιναία
23 Πολιτὰς
24 Ρωπιταῒς
25 Σελεγεῖς, Σελεγηῒς
26 Στρατῖτις
27 Ταντάλὶς
28 Τεγιὰς (;)
29 Τειχιὰς
30 Ὑσιδριὰς
31 Ὑσμιναία (πρβ. Πιεριὰς Ὑσμιναία)
32 Φραγιὰς

Εἰς τὰς φρατρίας ταύτας ἀνῆκον οἱ κατὰ μῆνα κατάλογοι τῆς Βουλῆς οἱ διεξάγοντες τὰς κοινὰς ὑποθέσεις.

Περὶ τῆς βουλῆς τῶν Ἐπιδαυρίων. Δεκτῆς γενομένης τῆς ἐν σημειώσει ἐν σελ. 72 στ. 51-52 προτεινομένης ἑρμηνείας τῆς λέξεως *τελεία*, συνάγεται ὅτι ἡ τῶν Ἐπιδαυρίων Βουλὴ δὲν ἐβουλεύετο ἐν ὁλομελείᾳ, ἀλλὰ διηρεῖτο κατὰ τμήματα, κατὰ φυλάς. Τεσσάρων δὲ οὐσῶν τῶν φυλῶν, ὡς φαίνεται, θὰ διηρεῖτο εἰς τέσσαρα τμήματα, ὧν ἕκαστον ἐβουλεύετο ἐπὶ τρίμηνον. Ὑπῆρχον ἄρα ἐν Ἐπιδαύρῳ τέσσαρες *φυλαὶ πρυτανεύουσαι*, οὕτως εἰπεῖν.

Χρονολογία τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀσκληπιείων. Ἐκ τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν καὶ ἄλλο τι σπουδαῖον πόρισμα ἀναγόμενον εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἐν τῷ Ἱερῷ τελουμένης ἑορτῆς τῶν Ἀσκληπιείων.

Πάντα τὰ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ψηφίσματα δεκαεπτὰ ἐτῶν ἐξεδίδοντο κατ᾿ ἔτος κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε μῆνα, κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον, καὶ δὴ

[1] Ath. Mittheilungen XX (1895) σ. 28 κ.ἑ.

[2] Μόνον ἐν στ. 9 καὶ 15 ἀπαντᾷ παραδόξως *Σελεγεῖς*.

[3] Ἐν τῇ περὶ τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ τὰ ὀνόματα τῶν καταλόγων ἀπαντῶσι πάντοτε κατ᾿ ὀνομαστικήν, τὰ δὲ τῶν φρατριῶν ὁτὲ μὲν κατ᾿ ὀνομαστικήν, ὁτὲ δὲ κατὰ γενικήν.

[4] Ἁπλῶς δηλ. Ὑσμιναία, ἐν ᾧ ἐν τῇ περὶ τῆς Θόλου ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ Πιεριὰς Ὑσμιναία. Σημειωτέον ὅτι καὶ φυλὴ Ὑσμιναία ὑπῆρχεν ἐν Ἐπιδαύρῳ.

κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν τετάρτην Ἀπελλαίου ἢ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς τελευταίας δεκάδος τοῦ Ἀπελλαίου ἢ κατὰ τὴν ἐν μηνὶ Ἀπελλαίῳ γινομένην τετάρτην συνεδρίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε τυχαῖόν τι. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον σπουδαῖόν τι καὶ ἐπίσημον ἐτελεῖτο ἐν Ἐπιδαύρῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεδίδοντο τότε τοιαῦτα τιμητικὰ ψηφίσματα, δι' ὃν λόγον καὶ σήμερον κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς ἀπονέμονται τιμητικοὶ τίτλοι καὶ παράσημα. Τὸ παράσημον τῆς Légion d'honneur λ.χ. ἀπονέμεται τῇ 1ῃ τοῦ νέου ἔτους καὶ τῇ 14ῃ Ἰουλίου. Ὁ μὴν Ἀπελλαῖος, ἐν ἄλλαις λέξεσι, θὰ ἦτο ἐπίσημός τις μὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ, διότι θὰ συνέπιπτεν οὗτος πρὸς τὴν τέλεσιν μεγάλης τινὸς ἑορτῆς. Ἀλλὰ τίς ἄλλη ἑορτὴ θὰ ἦτο αὕτη ἢ ἡ μεγίστη καὶ ἐπισημοτάτη τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ἑορτῶν, τὰ Ἀσκληπιεῖα; Σημειωτέον δὲ ὅτι εὐλόγως κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον θὰ ἐτελοῦντο τὰ Ἀσκληπιεῖα, διότι ταῦτα ἦσαν ἑορτὴ ὄχι μόνον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἦσαν Ἀπολλωνιεῖα καὶ Ἀσκληπιεῖα[1]· καὶ ἐν Δελφοῖς δὲ ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτὴ κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον ἐτελεῖτο.

Ὅτι δὲ καθ' ὃν χρόνον ἐξεδίδοντο τὰ προκείμενα ψηφίσματα, κατὰ τὸν μῆνα Ἀπελλαῖον, θὰ ἐτελοῦντο ἐν τῷ Ἱερῷ τὰ Ἀσκληπιεῖα, προκύπτει καὶ ἐξ ὅσων ἀνωτέρω ἐξέθηκα ὅτι οἱ ὀνομαζόμενοι πρόξενοι καὶ θεαροδόκοι θὰ διέτριβον οἱ πλεῖστοι τοὐλάχιστον ἐν τῷ Ἱερῷ καθ' ὃν χρόνον ἐξεδίδοντο τὰ περὶ ὀνομασίας αὐτῶν ψηφίσματα, θὰ ἦσαν δηλ. προσκυνηταὶ καὶ ἰδίως θεωροὶ πεμφθέντες ὑπὸ τῶν ἑαυτῶν πόλεων εἰς Ἐπίδαυρον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν τελουμένων ἐκεῖ τότε Ἀσκληπιείων.

Τὸ ἐκ τῶν εἰρημένων συμπέρασμα συντελεῖ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐτελοῦντο ἐν Ἐπιδαύρῳ τὰ Ἀσκληπιεῖα, διότι ναὶ μὲν γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Πινδάρου (Νέμ. Γ', 145) ὅτι ταῦτα ἐτελοῦντο ἐννέα ἡμέρας μετὰ τὰ Ἴσθμια, πότε ὅμως ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Ὁ Unger (Philologus. XXXVII σ. 1 κ. ἑ.) ἰσχυρίζεται ὅτι ταῦτα ἐτελοῦντο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος (κατὰ μῆνα Μάρτιον), ἐν ᾧ ὁ Bruno Keil ἀποκρούει τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον καὶ ἀνάγει τὴν τέλεσιν τῶν Ἰσθμίων καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν Ἀσκληπιείων κατὰ τὸ θέρος (Athen. Mittheilungen, 1895 σ. 77).

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ περὶ τῆς Θόλου ἐξάγεται ὅτι Ἀπελλαῖος τῶν Ἐπιδαυρίων ἦτο ὁ τελευταῖος μὴν τοῦ ἔτους. Ἀλλὰ τὸ ἔτος ἐν Ἐπιδαύρῳ ταυτίζεται τῷ ἀττικῷ ἔτει, ἄρχεται δηλ. μετὰ τὰς θερινὰς τροπάς, ὥσπερ καὶ ἐν Ἀττικῇ[1]. Κατ' ἀκολουθίαν ὁ Ἀπελλαῖος τῶν Ἐπιδαυρίων ἀντιστοιχεῖ τῷ Σκιροφοριῶνι τῶν Ἀθηναίων, ἤτοι τῷ Ἰουνίῳ-Ἰουλίῳ. Τότε ἄρα ἐτελοῦντο τὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιεῖα[2].

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

[1] Ἴδε Β. Keil ἐν Ath. Mittheilungen, 1895 σ. 77 σημ. 2 καὶ Bischoff ἐν Griech. Studien für H. Lipsius σ. 1 κ.ἑ.

[2] Ταῦτα συμφωνοῦσι καὶ πρὸς ὅσα περὶ τοῦ ζητήματος τῆς χρονολογίας τῶν Ἀσκληπιείων συνεπέρανεν ὁ Β. Keil (ἴδε προηγουμένην σημείωσιν) ἄλλοθεν ὁρμηθείς, λαβὼν δηλ. ἀφορμὴν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ *Ἴωνος* τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν μουσικῶν ἀγώνων τῶν τελουμένων ἐν Ἐπιδαύρῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀσκληπιείων.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ἐν Πειραιεῖ παρὰ τὸν νῦν κοινῶς τοῦ Κουμουνδούρου καλούμενον λιμενίσκον, ὅστις δικαίως ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν συγχρόνων ἀρχαιολόγων ταυτίζεται τῷ τῆς Μουνιχίας λιμένι, κατὰ τὸ δυσμικὸν μέρος εὑρέθη πέρυσι τεμάχιον ἐνεπιγράφου στήλης λευκοῦ μαρμάρου, ἀριστερόθεν μόνον ἀκέραιον, καὶ ὄπισθεν τραχέως κατεξεσμένον, 0.325 ὑψηλόν, 0.075 πλατύ, 0.095 παχύ· τοῦτο σταλὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ἡλία Ἀγγελοπούλου εἰς Ἀθήνας νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ μουσείῳ. Ἐπ' αὐτοῦ διασῴζονται τὰ ἑξῆς γράμματα (ὕψος 0.01, ἀπόστασις τῶν στίχων 0.021), ἀνήκοντα εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου πρὸ Χρ αἰῶνος.

Λ Ο
Γ Α Ι
Δ Ο Κ Ι Λ
Δ Α Ν Α
Δ Ο Κ Ι Μ
Π Α Λ Κ
Δ Ο Κ Ι Μ
Π Α Ρ Α
Δ Ο Κ Ι Ν
Θ Ε Α Λ
Δ Ο Κ Ι Λ
Κ Α Ι
Δ Ο Κ
Α Λ
Δ Ϲ
Π

᾿Ασφαλῆ ἐξήγησιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρέχει ἡμῖν ὁμοίου καταλόγου ἀπόσπασμα ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶδον ἐν Παρισίοις ἐν τῇ ἐπιγραφικῇ συλλογῇ τοῦ ἐξόχου ἀρχαιολόγου κ. W. Froehner. Ὁ κατάλογος οὗτος γέγραπται ἀττικοῖς ἐπίσης γράμμασιν ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς στήλης λευκοῦ μαρμάρου καὶ ἀναγράφει ἐν παντὶ μὲν δευτέρῳ στίχῳ τὸ ὄνομα νεώς τινος, ἐν δὲ τῷ ἑκάστοτε ἑπομένῳ στίχῳ τὰς λέξεις *δόκιμος καὶ ἐντελής*· ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς ἀναγράφονται ὀνόματα πλοίων. Ὥστε τὰ ἐπὶ τοῦ ἐνταῦθα δημοσιευομένου τεμαχίου σῳζόμενα γράμματα ἀναγνωστέα καὶ συμπληρωτέα ὡς ἑξῆς:

δό[κιμος καὶ ἐντελὴς
Τα[υροπολη
δόκιμ[ος καὶ ἐντελής
Δανά[η
δοκιμ[ος καὶ ἐντελής
Παγκ[ράτεια
δόκιμ[ος καὶ ἐντελής
Παρα[-
δοκιμ[ος καὶ ἐντελής
Θεαμ[α
δόκιμ[ος καὶ ἐντελής
Καλ[λ-
δόκ[ιμος καὶ ἐντελής
᾿Αν[-
δό[κιμος καὶ ἐντελής
Π-

Τέσσαρα μόνον τριήρων ὀνόματα ἐπιδέχονται ἀσφαλῆ συμπλήρωσιν, Δανάη, Θέαμα, Παγκράτεια, Ταυροπόλη. Τούτων τὸ δεύτερον, γραφικώτατον πλοίου ὄνομα, καὶ τὸ Δανάη νῦν πρῶτον ἀπαντῶσιν· τριήρεις δὲ ἔχουσαι τὰ ὀνόματα Παγκράτεια καὶ Ταυροπόλη, ἀναφέρονται ἐν τοῖς τοῦ τετάρτου αἰῶνος ναυτικοῖς καταλόγοις τοῖς ὑπὸ τοῦ A. Boeckh ἐν Urkunden über das Seewesen des attischen Staates 1840 καὶ ὑπὸ τοῦ U. Koehler ἐν CIA II 789-872, add. p. 513; IV 2 p. 194 ἐκδεδομένοις. ᾿Αμφίβολον δὲ ἂν πρέπῃ νὰ συμπληρωθῇ ἐν στ. 8 Παρα[λία ἢ Παρά[ταξις, καὶ ἐν στ. 12 Καλ[λιστὼ ἢ Καλ[λινίκη ἢ Καλ[λιξένη ἢ ἄλλο τι ὄνομα ἐκτὸς τῶν γνωστῶν τούτων. Μὴ ἔχων δὲ ὑπ᾿ ὄψει ἀντίγραφον τῆς παρὰ τῷ κ. Froehner ἐπιγραφῆς ἀγνοῶ ἂν αὕτη συντελεῖ εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ ᾿Αθήνησι καταλόγῳ ὀνομάτων εἴτε μή· τοῦτο μόνον εἶνε βέβαιον ὅτι τὸ ἐν Παρισίοις τεμάχιον ὀπισθόγραφον ὂν καὶ διαφέρον τῇ τε γραφῇ καὶ τῷ πάχει εἰς ἄλλην ἀνήκει στήλην ἢ τὸ κομισθὲν ὑπὸ τοῦ κ. ᾿Ηλία ᾿Αγγελοπούλου. Τοῦτο ὅμως, καίπερ οἰκτρῶς κεκολοβωμένον, εἶνε ἀξιοπερίεργον ὡς τὸ πρῶτον δημοσιευόμενον λείψανον καταλόγου περιέχοντος ἀπογραφὴν τῶν τριήρων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν τοῖς νεωσοίκοις τοῦ Πειραιῶς κειμένων καὶ δή, εἴπερ μὴ μετεφέρθη ἄλλοθεν ὁ λίθος, τῶν ἐν Μουνιχίᾳ κατατεταγμένων.

Ἐν ᾿Αθήναις.

Adolf Wilhelm.

ΛΙΘΙΝΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΚ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

(Πίναξ 5).

Ἐν Ἑλλάδι πολλάκις ἀνεκαλύφθησαν ἐργαλεῖα τῆς λιθίνης λεγομένης ἐποχῆς, πρὸ πάντων πελέκεις, ὀλιγίστων ὅμως εἶναι γνωστὸς ὁ ἀκριβὴς τόπος τῆς εὑρέσεως· περὶ τῶν πλείστων γνωρίζομεν μόνον ὅτι προέρχονται ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἄλλοι δ' ἔχουσιν εὑρεθῇ ἐν ἀνασκαφαῖς ἀρχαίων, μυκηναϊκῶν ἰδίως, ἀκροπόλεων ὡς μεμονωμένα λείψανα παλαιοτέρων χρόνων. Συνοικισμοὶ ὁπωσοῦν ἄξιοι λόγου ἀνήκοντες πιθανώτατα εἰς τὴν νεολιθίνην ἐποχὴν μόλις πρὸ ὀλίγου ἀνεκαλύφθησαν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Μαρμάριανῃ τὸ πρῶτον καὶ ὅλως ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Στάη παρὰ τὸ Διμίνι. Τάφοι ὅμως σύγχρονοι τῶν συνοικισμῶν τούτων ἀκόμη δὲν εἶναι γνωστοί.

Ἕνεκα τούτου, ὅταν πέρυσιν εὑρισκόμενος ἐν Μεγαλοπόλει ἤκουσα ὅτι εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας περίπου ὥρας μεσημβρινοανατολικῶς, παρὰ τὸ χωρίον Ἀνεμοδούρι, ποιμήν τις εὗρε τέσσαρας λιθίνους πελέκεις ὁμοῦ, ἔσπευσα νὰ μεταβῶ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐλπίζων ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὐτῶν ἐνεῖχεν ἰδίαν τινὰ σπουδαιότητα. Καὶ νομίζω ὅτι ἡ ἐλπίς μου δὲν διεψεύσθη. Τοὺς πελέκεις δὲν κατώρθωσα νὰ ἴδω τότε, ἐξήτασα ὅμως τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως καὶ συνέλεξα ὅσας ἠδυνήθην πληροφορίας. Κατ' αὐτὰς εὑρέθησαν ἐπὶ ἐρήμου κλιτύος, εἰς τὰ ῥιζώματα τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν πεδιάδα τῆς Μεγαλοπόλεως κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῆς πλευράν, μεταξὺ τῶν θέσεων Παλιοπύργου καὶ Κεφαλοβρύσου· ἐπὶ τῆς κλιτύος ταύτης ὑπάρχουσι διεσπαρμένοι πολλοὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ λίθοι κατακυλισθέντες ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν τοῦ ὄρους, ἐκεῖ δὲ σκάπτων ὁ ποιμὴν ὅπως ἰσοπεδώσῃ χῶρόν τινα καὶ κατασκευάσῃ μάνδραν διὰ τὰ πρόβατά του, εὗρεν εἰς βάθος ὀλιγώτερον, ὥς μοι εἶπε, τοῦ ἑνὸς μέτρου, μεταξὺ λίθων πολλῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τοῦ ὄρους καὶ ἀναμεμιγμένων μετ' ἐρυθροῦ χώματος, ἐν ἀγγεῖον πήλινον, ἐν ᾧ ἔκειντο ἄνθρακες καὶ οἱ τέσσαρες πελέκεις (πίν. 5 ἀρ. 1-4). Τὸ ἀγγεῖον μετὰ τῶν ἀνθράκων ἀπέρριψεν ὁ ποιμὴν ὡς ἄχρηστον καὶ ἐγὼ οὐδὲ τεμάχιον εἶδον ἐξ αὐτοῦ, φαίνεται ὅμως κατὰ τὴν περιγραφήν του ὅτι εἶχε σχῆμα φιάλης. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δὲ τοῦ ἐδάφους εὗρον μικρὰ θραύσματα ἄλλων παλαιοτάτων πηλίνων ἀγγείων, καθὼς καὶ τεμάχια λεπίδων ὀψιανοῦ. Κατόπιν ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἐφρόντισα ὅπως ἀποσταλῶσιν οἱ πελέκεις εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἡ ὡραιότης δ' αὐτῶν, ἡ διατήρησίς των καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς εὑρέσεώς των μ' ἔπεισαν ὅτι εἶναι ἄξιοι δημοσιεύσεως.

Ὁ ὑπ' ἀρ. 1, 1α εἶναι ἐκ λίθου, ὃν οἱ ὀρυκτολόγοι καλοῦσι *διάβασιν*, καὶ ἔχει μῆκος 0,278 μ.[1], εἶναι δηλαδή, ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, τὸ μέγιστον πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι ἀνακαλυφθέντων λιθίνων ἐργαλείων τοῦ σχήματος τούτου· ἡ τομή του εἶναι ὅλως στρογγύλη, ἔχει δὲ τὸ μεγαλείτερον πάχος κατὰ τὸ μέσον καὶ μειοῦται πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον πρὸς τὸν *τράχηλον*, ὅστις εἶναι κωνικός, πρὸς τὸ ἄλλο ἄκρον λεπτύνεται βαθμηδὸν καὶ σχηματίζει τὴν *κόψιν*. Ἡ λείανσίς του εἶναι τελεία καὶ ἡ διατήρησις ἀρίστη· οὐδὲν λείψανον τῆς φυσικῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου φαίνεται, οὐδὲν θραῦσμα, οὐδὲν ἴχνος τῆς χρήσεως αὐτοῦ.

Ὁ ὑπ' ἀρ. 2, 2α εἶναι λίθου ἰαδεΐτου καὶ ἔχει μῆκος 0,07 μ. Τὸ χρῶμά του εἶναι καθαρώτατον καὶ ὡραιότατον πράσινον, ἡ δ' ἐπιφάνεια λαμπρῶς

[1] Ἐπὶ τοῦ πίνακος αἱ εἰκόνες δὲν εἶναι ἐντελῶς σύμφωνοι πρὸς τὴν σημειουμένην κλίμακα, διὰ τοῦτο παραθέτω ἐν τῷ κειμένῳ παρ' ἑκάστῳ τὰ ἀκριβῆ μέτρα.

λελειασμένη καὶ ἐστιλβωμένη· μόνον εἰς τὸν τράχηλον ἔμειναν μικρὰ λείψανα τοῦ φυσικοῦ φλοιοῦ τοῦ λίθου. Σχῆμα ἔχει πλακωτόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξειργασμέναι· ἡ μία εἶναι κυρτὴ καὶ σχεδὸν εὐθεῖα, ἡ ἄλλη ἐπίπεδος, ἀλλὰ καμπυλουμένη πρὸς τὴν κόψιν. Ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν δύο πλευρῶν δυνάμεθα ἴσως νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ὁ πέλεκυς οὗτος ἐχρησίμευε μᾶλλον ὡς σκέπαρνον· παρατηρῶ δ' ὅτι τὸ σχῆμα αὐτὸ εἶναι, ὡς φαίνεται, ἱκανῶς σπάνιον ἐν Ἑλλάδι.

Ἀρ. 3, 3α ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ προηγουμένου καὶ εἶναι ἐξ ὁμοίου, ἀλλ' οὐχὶ τόσον καθαροῦ, λίθου εἰργασμένος· ἀρχικῶς εἶχε καὶ τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὁ τράχηλος καὶ σήμερον εἶναι μόνον 0,065 μ. μακρός. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ οὐδὲν ἴχνος χρήσεως διακρίνω, ἕνεκα τούτου δὲ ὑποθέτω, ὅτι δὲν ἦτο ἀρχαιόθεν κολοβός, ἀλλ' ὅτι ἐθραύσθη κατὰ τὴν εὕρεσίν του ὑπὸ τοῦ σκάπτοντος ποιμένος.

Ἀρ. 4, 4α εἶναι ἐκ λίθου πρασίνου μετὰ μελαινῶν κηλίδων (πιθανῶς ἐπίπεδος) και ἔχει μῆκος 0,059 μ. Αἱ δύο πλευραὶ αὐτῶν εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰργασμέναι, ἔχει δηλαδὴ ὁ πέλεκυς οὗτος τὸ μᾶλλον σύνηθες σχῆμα τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνακαλυπτομένων λιθίνων σφηνοειδῶν πελέκεων. Ἡ διατήρησίς του εἶναι, ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν, λαμπρά, ἄνευ ἴχνους χρήσεως, καὶ ἡ κόψις ὀξυτάτη, ἡ δ' ἐπιφάνεια στιλπνοτάτη.

Τὰ τέσσαρα ταῦτα λίθινα ἐργαλεῖα εἶναι ἀναμφιβόλως τὰ ὡραιότατα τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι ἀνακαλυφθέντων. Ἀλλὰ πῶς εὑρέθησαν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο κεχωσμένα μεταξὺ τῶν λίθων; Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι κατὰ τύχην ἀπωλέσθησαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ πηλίνου ἀγγείου, εἴκασα κατ' ἀρχὰς ὅτι ἴσως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀφεθέντα ποτὲ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ αἰφνιδίως κατακυλισθέντων λίθων ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν τοῦ ὄρους· ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκασία αὕτη δὲν εἶναι πιθανή, διότι τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους τεμάχια ἀγγείων καὶ ὀψιανοῦ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἐκείνης ἐποχῆς μέχρι σήμερον τὸ πέριξ ἔδαφος δὲν ἀνυψώθη σημαντικῶς. Ἀφοῦ δὲ ἡ τυχαία κατάχωσις εἶναι, ὅπως καὶ ἡ τυχαία ἀπώλεια, ἀπίθανος, δὲν ὑπολείπεται ἢ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐπίτηδες ἔσκαψαν βόθρον καὶ ἔκρυψαν τοὺς πελέκεις ἐν αὐτῷ· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ πρώτη ἰδέα, ἥτις ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν, εἶναι ὅτι τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα ἦσαν κτερίσματα νεκροῦ. Ἀλλ' ἐξ ὅσων πληροφοριῶν ἔλαβον, οὐδεμία ἔνδειξις προκύπτει, ὅτι ἔκειντο ἐντὸς τάφου· οὔτε πλάκες εὑρέθησαν ἀποτελοῦσαι τὰς πλευρὰς καὶ τὸ κάλυμμα τοῦ τάφου, οὔτε ὀστᾶ, ἐν γένει δὲ οὐδὲν σημεῖον παρετηρήθη δηλοῦν τὴν ὕπαρξιν τάφου· λίθοι, ὡς εἶπον, ἦσαν πολλοί, ἀλλ' ἐν σωρῷ κείμενοι.

Ἀποκλειομένης οὕτω καὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ τάφου, πιθανώτατόν μοι φαίνεται, ὅτι οἱ πελέκεις κατετέθησαν εἰς τὸν βόθρον πρὸς ἱερόν τινα σκοπόν, δηλαδὴ ὡς ἀναθήματα. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύουσιν οἱ ἄνθρακες, οἵτινες προήρχοντο ἴσως ἐκ θυσίας τινὸς συνοδευούσης τὴν ἀφιέρωσιν[1]· ἔπειτα τὸ μέγεθος τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 πελέκεως, τὸ ἐκλεκτὸν εἶδος τῶν λίθων, ἐξ ὧν εἶναι κατεσκευασμένοι οἱ λοιποὶ τρεῖς, ἡ τελεία ἐργασια πάντων καὶ ἡ ἐξαίρετος αὐτῶν διατήρησις, ἥτις ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον. Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔχομεν ἄλλα παραδείγματα τοιαύτης ἀφιερώσεως· ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι ἐλάχιστα ἢ σχεδὸν οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῶν κατὰ τὴν λιθίνην ἐποχὴν ἐθίμων

[1] Ἴσως τις σκεπτόμενος ὅτι αἱ πληροφορίαι περὶ τοῦ εὑρήματος προέρχονται ἐξ ἀνθρώπου, ὅστις βεβαίως δὲν ἔδωκε μεγάλην προσοχὴν εἰς τας λεπτομερείας τῆς ἀνακαλύψεώς του, ὑποθέσῃ ὅτι τὸ πήλινον ἀγγεῖον μετὰ τῶν ἀνθράκων ἦτο κάλπη περιέχουσα κεκαυμένα ὀστᾶ νεκροῦ. Τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Helbig, ὅστις φρονεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρχικῶς ἔκαιον τοὺς νεκρούς των καὶ ὅτι «συγχρόνως μετὰ τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔθιμον τῆς κατορύξεως τῶν νεκρῶν» (Zu den hom. Bestattungsgebräucten, Sitzungsber. der bayer. Akad., philos.-philol. Cl., 1900 Heft II σ. 200)· θὰ ἦτο ὅμως ἀναμφιβόλως ἐσφαλμένη, διότι τὸ ἀγγεῖον εἶχεν, ὡς εἶπον ἤδη, πιθανώτατα σχῆμα φιάλης ἢ πινακίου καὶ ὀστᾶ δὲν εὑρέθησαν, ὡς ῥητῶς μ' ἐβεβαίωσαν. Ἔπειτα καὶ ἡ γνώμη τοῦ Helbig ἀντίκειται, νομίζω, πρὸς τὰ πράγματα· διότι ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου (Ἀμοργῷ, Μήλῳ. Πάρῳ, Σίφνῳ, Σύρῳ), ἐν Χαλκίδι, ἐν Βόλῳ τῆς Θεσσαλίας, ἐν Ἀφίδναις, ἐν Κορίνθῳ καὶ καθόλου πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἀνεσκάφησαν τάφοι προμυκηναϊκοί, ἐβεβαιώθη ἡ ἁπλῆ κατόρυξις, ἥτις καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ ἐξακολουθεῖ μόνη ἐν χρήσει οὖσα· μόνη ἐξαίρεσις εἶναι ἡ ὑπὸ Σκιᾶ ἀνασκαφεῖσα ἐλευσινιακὴ νεκρόπολις· ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης φρονῶ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ στηριχθῶσι γενικαὶ θεωρίαι· διότι, καὶ πραγματικὴ ἂν εἶναι ἡ ἐξαίρεσις, δὲν δυνάμεθα στηριζόμενοι ἐπ' αὐτῆς καὶ μόνης νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρχικῶς ἔκαιον τοὺς νεκρούς των καὶ ὅτι μόλις κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν ἤρχισαν νὰ κατορύττωσιν αὐτούς.

καὶ ἰδεῶν. Ἐν ἄλλαις χώραις ὅμως εὑρήματα τοῦ εἴδους τούτου δὲν εἶναι σπάνια, ἐν Δανίᾳ δὲ ἀπαντῶσι συχνότατα ὄχι μόνον ἐν τῇ λιθίνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χαλκῇ ἐποχῇ, καὶ παρουσιάζουσι περιέργους ὁμοιότητας πρὸς τὸ ἡμέτερον εὕρημα· τὰ συνηθέστερα τῶν ἀναθημάτων εἶναι δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ περισσότεροι πελέκεις, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι *νέοι* καὶ *ἀμεταχείριστοι* καὶ *ἐκ τῶν μεγαλειτέρων* καὶ *ὡραιοτέρων* τοῦ εἴδους των[1]. Ὁ μέγιστος ἐν Δανίᾳ ἀνακαλυφθεὶς λίθινος πέλεκυς ἐκ τοιούτου εὑρήματος προέρχεται, ὅπως ὁ ἐν πίν. 5, 1 ἤτοι ὁ μέγιστος τῶν ἐν Ἑλλάδι εὑρεθέντων.

Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ὀρθή, τὸ εὕρημα τῆς Μεγαλοπόλεως ἔχει ἀληθῶς σημασίαν πολὺ μεγαλειτέραν τῆς ἁπλῆς ἀνακαλύψεως ἑνὸς ἢ πλειόνων λιθίνων ἐργαλείων· ἀκτὶς φωτὸς ἐκπεμπομένη ἐξ αὐτοῦ διασχίζει τὸ ἀχανὲς σκότος, τὸ ὁποῖον περιβάλλει εἰσέτι τὴν λιθίνην ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀποκαλύπτει ἡμῖν μίαν θρησκευτικὴν δοξασίαν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἐν τέλει σημειῶ, ὅτι ὁ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ὑπ' ἀρ. 3 εἰκονιζόμενος πέλεκυς ἀνεκαλύφθη ἐν θέσει καλουμένῃ «Ἀνάληψις» παρὰ τὰς ἀρχαίας Καρύας τῆς Λακωνίας, εἶναι δὲ ἐκ λίθου πρασίνου, *διαβάσεως* ἴσως ἢ *πρασινολίθου* ἢ ἄλλου τινὸς ὁμοίου, ἔχει μῆκος 0,175 μ. καὶ φέρει πολλὰ σημεῖα ἀποδεικνύοντα, ὅτι ἔγεινε χρῆσις αὐτοῦ ἱκανή· διότι ἡ κόψις του εἶναι ὄχι μόνον ἀμβλεῖα, ἀλλὰ καὶ ἀποκεκρουσμένη, ἓν τεμάχιον δ' ἀπεκρούσθη καὶ ἐκ τοῦ τραχήλου. Τὸ σχῆμά του εἶναι ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 καὶ ἕνεκα τούτου ἐθεώρησα τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ ὄχι ἄσκοπον.

Χρ. Τσουντας

[1] Sophus Müller, Nordische AlterthumsKunde, I σ. 435 ἑξ. καὶ Mémoires des antiquaires du Nord 1884-1889 σ. 225 ἑξ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

1

. . . ΟΝ . . . .
ΣΜΙΟΝΙ . . ΣΩΦΙΟΙΝΑΙΙΟ . . . .
ΝΟΝΑΥΤΟΥΣΠΕΡΙΠΑΝΤΩΝ . . . .
ΝΟΜΩΝΠΡΟΝΟΙΑΣΨΗΦΙΣΑΣΘΑΙ . . . .
ΤΕΤΕΙΜΗΣΘΑΙΤΟΥΣΠΡΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΥΣΑΙ . . . . [ΧΡΥ
ΣΟΙΣΣΤΕΦΑΝΟΙΣΥΠΑΡΧΕΙΝΔΕΑΥΤΟΙΣΤΕΚΑΙ[. . . . .
ΚΑΙΟΜΟΙΑΠΑΣΙΝΑΛΑΒΑΝΔΕΥΣΙΝΕΞΕΙΝΑΙΔΕΑΥΤΟΙΣ . . . . [ΕΝ
ΕΠΙΣΗΜΩΤΗΣΠΟΛΕΩΣΤΟΠΩΚΑΙΕΠΙΓΡΑΨΑΙΑΥΤΟΥΣ . . . .
ΤΕΑΥΤΟΥΣΥΠΟΤΗΣΒΟΥΛΗΣΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΟΠ . . . .
ΥΠΟΤΗΣΒΟΥΛΗΣΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΙΣΑΝΔΡΑΣΙΤΕΙ . . . .
ΜΑΤΟΣΣΗΜΑΝΘΕΝΤΗΔΗΜΟΣΙΑΣΦΡΑΓΙΔΙΕΠΛΗΡ . . . .

. . . ον . . . .
σμιονι . . σωφιοιναι . ο . . . .
νον αὐτοὺς περὶ πάντων . . . .
νόμων προνοίας ψηφίσασθαι . . . .
τετειμῆσθαι τοὺς προγεγραμμένους αι . . . . χρυ-
σοῖς στεφάνοις, ὑπάρχειν δὲ αὐτοῖς τε καὶ [τοῖς ἐκγόνοις . . . . . ἐπὶ τῇ ἴσῃ
καὶ ὁμοίᾳ πᾶσιν Ἀλαβανδεῦσιν, ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς . . . . [ἐν
ἐπισήμῳ τῆς πόλεως τοπῳ καὶ ἐπιγράψαι αὐτοὺς . . . .
τε αὐτοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ὀπ . . . .
ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοῖς ἀνδράσι τει . . . .
ματος σημανθὲν τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι ἐπληρ . . . .

Τὸ ψήφισμα τοῦτο κεχαραγμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,60 τοῦ μέτρου, πλάτους δὲ 0,70 εὕρηται νῦν ἐν τῷ ἀστυνομικῷ οἰκήματι τῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου Μεσσαπίων *Ψαχνῶν*. Ὡς παρὰ τοῦ δημάρχου κ. Ν. Γκανᾶ ἐμάθομεν, εὑρέθη ἔν τινι κατηρειπωμένῳ ναῷ παρὰ τὴν *Σαραζώτικην καμάραν* κειμένῳ. Ἡ πλὰξ ἐν δεξιᾷ εἶνε ἀποκεκρουμένη, τῶν τεσσάρων δὲ πρώτων σειρῶν καὶ μάλιστα τῆς πρώτης τὰ γράμματα ἔχουσιν ἐξαλειφθῇ.

Ἐκ τοῦ ἑβδόμου στίχου μανθάνομεν ὅτι οἱ ὑπὲρ ὧν το ψήφισμα τοῦτο ἐγένετο ἦσαν Ἀλαβανδεῖς (Ἀλάβανδα δὲ πόλις ἦν τῆς Καρίας), οἷς παρείχοντο ἴσα καὶ ὅμοια τοῖς ἄλλοις αὐτῶν συμπολίταις δικαιώματα. Πῶς ὠνομάζοντο οἱ τιμηθέντες καὶ τίς ἦν ἡ τιμήσασα αὐτοὺς πόλις, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δὲν γίνεται δῆλον ἕνεκα τῆς φθορᾶς αὐτῆς.

2

ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ	Μητρόδωρος

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης ἐπιτυμβίου ἐχούσης μῆκος μὲν 0,70, πλάτος δὲ 0,29 καὶ ἀποκεκρουμένης ἄνωθέν τε καὶ κάτωθεν ἐν ἀριστερᾷ. Ἡ στήλη ἔχει ἀετωμάτιον, ἐν ᾧ ἀνθέμιον, κάτωθεν δὲ δύο ῥόδακας, μεθ' ἃς εἰκονίζεται γυνὴ καθημένη ἐπὶ σκίμποδος καὶ ἀποχαιρετίζουσά τινα.

3

ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΣ	Ἀφροδείσι[ος]
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ	Ἀπολλωνί[ου]

Αὕτη γεγραμμένη ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον εἶνε ἀποκεκρουμένη κάτωθεν. Τὸ μῆκος τῆς στήλης εἶνε 0,23 τοῦ μέτρου, τὸ δὲ πλάτος 0,24.

4

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	Οἰκονομία
ΑΔΡΟCΘΕΝΟΥ	Ἁδροσθένου

Εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἐχούσης ἄνωθεν μὲν ἀετωμάτιον ἀπολῆγον ἐν τοῖς ἄκροις καὶ τῷ μέσῳ εἰς ἀκροκεράμους, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ῥόδακα. Τὸ μὲν μῆκος τῆς στήλης εἶνε 0,45, τὸ δὲ πλάτος 0.17 τοῦ μέτρου. Τὸ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἀπαντῶν ὄνομα *Ἁδροσθένης* μὴ κακῶς ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ τεχνίτου ἀντὶ τοῦ συνηθεστάτου *Ἀνδροσθένης*;

5

ΑΘΗΝΟΚΛΗΣ	Ἀθηνοκλῆς
ΙΠΠΙΟΥ	Ἱππίου

Καὶ αὕτη εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης ἐχούσης ἀετωμάτιον ὅμοιον τῷ τῆς προηγουμένης. Τὸ μῆκος τῆς στήλης εἶνε 0,72, τὸ δὲ πλάτος 0,34 τοῦ μέτρου.

6

ΣΩΣΙΑΣ	Σωσίας
ΣΩΣΙΓΕΝΟΥ	Σωσιγένου

Εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης μαρμάρου ἐχούσης μῆκος μὲν 0,67, πλάτος δὲ 0,38, ἄνωθεν δὲ ἀετωμάτιον.

7

ΑΡΕΣΤΟΝ	Ἀρεστὸν
ΝΙΚΩΝΟΣ	Νίκωνος

Ἐπὶ στήλης μαρμάρου ἐχούσης ἀετωμάτιον ὅμοιον τῷ τῆς 4ης ἐπιγραφῆς. Ἡ στήλη εἶνε ἀποκεκρουμένη κάτωθεν καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ ἀετωματίου, ἔχει δὲ μῆκος μὲν 0,32, πλάτος δὲ 0,27 τοῦ μέτρου, κάτωθεν δὲ φέρει δύο ῥόδακας. Τὸ ὄνομα *Ἀρεστὸν* νῦν τὸ πρῶτον μανθάνομεν.

Αἱ ὑπ' ἀριθμὸν 2, 3, 3, 4, 5, 6, 7 ἐνεπίγραφοι στῆλαι εὑρέθησαν ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν ἀγρῷ τοῦ κ. Νικολάου Δρόσου.

8

ΤΑΛΩΝ	Τάλων
ΔΙΟΥ	Δίου

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης λίθου ἀποκεκρουμένης ἐν ἀριστερᾷ καὶ ἐχούσης μῆκος μὲν 0,60, πλάτος δὲ 0,36.

9

ΙΦΙΚΡΑΤΗΣ	Ἰφικράτης
ΠΟΣΙΠΠΟΥ	Ποσίππου
ΕΡΥΘΡΑΙΟΣ	Ἐρυθραῖος

Αὕτη εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον. Τὸ ὄνομα *Πόσιππος* δὲν περιέχεται ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων.

10

ΕΠΙ	Ἐπὶ
ΣΕΛΕΥΚΩ	Σελεύκῳ
ΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥ	Σωσιπάτρου

Ἐπὶ στήλης στρογγύλης, ἧς τὸ μὲν μῆκος 1,20 τοῦ μέτρου, ἡ δὲ περίμετρος 0,96.

11

ΝΕΩΝΑΡΧΙΠΠοΥ
ΧΡΥϹΙΛΑΟϹΝΕΩΝΟΣ
ΜΟΥϹΑΥΧΡΥϹΙΛΑΟΥ
ΚΕϹΩΚΡΑΤΗϹϹΩΤΗΡΑ
ΩΚΑΙΕΜΕΛΗΣΕΖΩΝΤΙ
ΠΕΡΙΑΙΑΥΤΟΥ

Νέων Ἀρχίππου
Χρυσίλαος Νέωνος
Μοῦσα Χρυσιλάου
Καὶ Σωκράτης Σωτηρᾶ
ᾧ καὶ ἐμέλησε ζῶντι
περὶ ἑαυτοῦ

Ἐπὶ στήλης στρογγύλης τεθραυσμένης ἄνωθεν, ἧς τὸ μὲν μῆκος 0,75 μ. ἡ δὲ περίμετρος 0,86. Τὸ ὄνομα *Χρυσίλαος*, δὲν περιέχεται ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Παρατηρητέα τὰ τοῦ χαράκτου ἁμαρτήματα ἐν τῷ πέμπτῳ (*κε* ἀντὶ τοῦ *καὶ*) καὶ τῷ ἕκτῳ στίχῳ καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς ὑπογραφῆς ἐν τῇ δοτικῇ ᾧ.

12

ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣ	Ἀριστόδημος
ΠΑΡΑΜΟΝοΥ	Παραμόνου

Ἡ στήλη, ἐφ' ἧς εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἔχει μῆκος μὲν μέτρου, πλάτος δὲ 0,27, φέρει δὲ ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων εἰς τὴν κορυφὴν καὶ τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ.

Αἱ ἐπιγραφαὶ 8, 9, 10, 11 εὑρέθησαν ἐν τῷ παρὰ τὴν Βρωμοῦσαν περιβολίῳ τοῦ Δημητρίου Τρακανιάρη.

13

ΜΟΣΧΟΣ	Μοσχος
ΑΜΦΙΛΟΧΟΥ	Ἀμφιλόχου

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ πλακὸς μαρμάρου, ἥτις εἶνε ἐντετειχισμένη ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τοῦ παρὰ τὴν Σουβάλαν ἐν Δοκῷ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος.

14

ΔΩΡΙΩΝ	Δωρίων
ΜΕΛΑΝΘΙΟΥ	Μελανθίου

Ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης μήκ. 0,55, πλ. 0,40 ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους καὶ εἰκονιζούσης ἐν ἀναγλύφῳ νέον κρατοῦντα τῇ μὲν ἀριστερᾷ τόξον, τῇ δὲ δεξιᾷ ἀποχαιρετίζοντα γυναῖκα ἐπὶ ἕδρας καθημένην καὶ πατοῦσαν ἐπὶ θρήνυος.

15

ΑΡΙΣΤΙΩΝ	Ἀριστίων
ΠΑΜΦΙΛΟΥ	Παμφίλου

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης μήκ. 0,90 τοῦ μέτρου, πλάτους δὲ 0,39, ἐχούσης σχῆμα ναΐσκου καὶ ἄνωθεν ἀετωμάτιον. Ἔνδον τοῦ ναΐσκου εἰκονίζεται ἐν δεξιᾷ μὲν τῷ ὁρῶντι ἔφηβος ἀγένειος κρατῶν τῇ δεξιᾷ χελιδόνα, ἣν προσβλέπει, ἔχων δὲ τὸ ἱμάτιον, οὗ ἄκρα πίπτει ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν ὦμον, περιειλημμένον περὶ τὴν ἀριστεράν, ἥτις κρατεῖ τι, ἐν ἀριστερᾷ δὲ εἰκονίζεται ἕτερος ὅλως γυμνός, πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν, περιπαθῶς προσβλέπων τὸν κρατοῦντα τὴν χελιδόνα ἔφηβον, παρὰ δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ κάτωθεν τῶν διεσταυρωμένων χειρῶν, ὧν ἡ εὐώνυμος κρατεῖ στλεγγίδα, κεῖται ἀμφορεύς. Ἡ τέχνη πολὺ καλή. Τὸ κάτω μέρος τῆς στήλης εἶνε ἀποκεκρουμένον.

Ἡ 14 καὶ 15 ἐπιγραφὴ εὑρέθησαν ἐν τῷ παρὰ τὴν Βρωμοῦσαν κτήματι τοῦ κ. Ι. Κιαπέκου, μετεκομίσθησαν δὲ εἰς τὴν ἐν Χαλκίδι οἰκίαν αὐτοῦ, ἔνθα καὶ εἴδομεν αὐτάς.

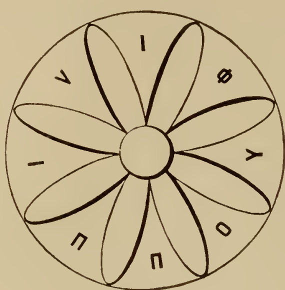
16

ΠΑΝΤΑΚΛΗΣ	Παντακλῆς
ΔΙΟΤΙΜΟΥ	Διοτίμου

Αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης ἐχούσης ἀέτωμα, ἧς τὸ μὲν μῆκος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος μέχρι τῆς βάσεως 0,86 τοῦ μέτρου, τὸ δὲ πλάτος ἐπὶ μὲν τῆς βάσεως 0,38, ὅθεν δὲ ἄρχεται τὸ ἀέτωμα 0,34. Εὑρέθη ἐν ἀγρῷ τοῦ κ. Ν. Δρόσου παρὰ τὴν *Μάνικαν*.

Ἐπὶ ἐπιταφίων κεράμων εἴδομεν τετυπωμένα τάδε τὰ σήματα καὶ γράμματα

1

Φιλίππου

2

ΧΑ ἢ ΛΑΧ
ἢ
ΝΩΞΔΙΚΛΑΧ } Χαλκιδέων

Ἐπὶ μιᾶς δὲ

ΑΘ Ἀθηναίων

Αὗται αἱ κέραμοι εὑρέθησαν αἱ μὲν ἐν τῷ παρὰ τὴν Βρωμοῦσαν ἀγρῷ τῆς χήρας Τουλούμη, αἱ δὲ ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν ἀγρῷ τοῦ κ. Ν. Δρόσου. Τινὰς αὐτῶν παραλαβόντες ἐκομίσαμεν εἰς τὸ ἐν Χαλκίδι μουσεῖον.

Ἐπὶ ὤτων ἀμφορέων ἀνέγνωμεν τάσδε τὰς ἐπιγραφάς·

1

Ακ

2

Λευκράτης=Λεωκράτης
Πολυχρ(ονίου ἢ ύσου;)

Ὁ τύπος *Λευκράτης* ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Παπίου δὲν περιέχεται.

3

ΠΑΝΤΑΧΟΣ

Πάνταχος

4

ΕΠΙΕΥΚΡΑ
ΤΟΥΣΝΙΚΑ
ΣΙΒΟΥΛΟΥ

Ἐπὶ Εὐκρά-
τους Νικα-
σιβούλου

5

ΕΥΚΝΑΜΟΥΜ
ΕΝΕΣΘΕΩΣ

Εὐκνάμου Μ-
ε[νεσθέ]ως

Ὁ Νικασίβουλος εὑρέθη καὶ ἐπὶ ἑτέρου ὠτὸς Κνιδίου ἀμφορέως, ὅπερ ὁ ἀοίδιμος Κουμανούδης ἐδημοσίευσεν.

6

ΕΠΙΘΑΛΙΝΒΟ
ΤΙΔΑΧΑΡΜΟ
ΚΡΑΤοΥϹ

Ἐπὶ Θαλινβοτίδα
Χαρμοκράτους

7

ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ
ΚΝΙΔΙΟΣ

Ἀγαθοκλῆς
Κνίδιος

8

ΣΑΚΤ
ΚΑΡΙΝΘΙΟΥ

σακτ
Καρινθίου = Κηρινθίου

Τὸ ὄνομα *Θαλινβοτίδας* τετυπωμένον *Θαλινβροτίδας* εὑρέθη ἐπὶ ὠτὸς ἀμφορέως κατακειμένου ἐν τῷ ἐνταῦθα Μουσείῳ, ἐδημοσιεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κουμανούδη. Τὸ Καρίνθιος, ὅπερ τὸ πρῶτον νῦν γινώσκεται, εἶνε ἐθνικὸν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως Κηρίνθου πιθανῶς.

9

ΕΠΕΤΕΑΡΧΟΥΑΡ
ΧΟΝΤΟϹ=ΛΕΥ
ΟϹ
ΠΡΑΤΟϹΚΝΙΔΙ

Ἐπ' Ἐτεάρχου [ἄρ]χοντος
Λεύπρατος (=Λεώπρατος)
Κνίδιος

10

ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΣ
ΥΑΚΙΝΘΙοΥ

Ἀγορανόμος
Ὑακινθίου

Τὸ ὄνομα *Λεύπρατος* νῦν τὸ πρῶτον γινωσκεται, τὸ δὲ *Ὑάκινθος*, ὅπερ ὁ Πάπιος ἀμφιβάλλων ἀναφέρει ὡς κύριον ὄνομα, νῦν αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν.

Πάντα τὰ ἐνεπίγραφα ταῦτα ὦτα εὑρέθησαν ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν ἀγρῷ τοῦ κ. Ν. Δρόσου κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἃς ἐποιησάμεθα κατὰ τὸ παρελθὸν τοῦτο θέρος. Τὰ διὰ στιγμῶν γράμματα δηλοῦσιν ὅτι συνεπληρώσαμεν ἡμεῖς ἅτε ἐξίτηλα ὑπὸ τοῦ χρόνου γενόμενα ἢ οὐχὶ καλῶς τὸ πρῶτον τυπωθέντα. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐνεπίγραφοι στῆλαι, οἱ κέραμοι καὶ τὰ τῶν ἀμφορέων ὦτα εὕρηνται νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος, ἔνθα κατετέθησαν ὑφ' ἡμῶν μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς τάφοις εὑρεθέντων κτερισμάτων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 15 Δεκεμβρίου 1900

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ο ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

("Ιδε τὸν παρένθετον πίνακα).

Ὅσα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς, τῆς χρονολογικῶς ἀνιστορούσης τὰ τῆς πρώτης ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ἐνιδρύσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ (CIA. II, 1649) ἐν περισπουδάστῳ πραγματείᾳ τελευταῖον ὁ κ. P. Foucart ἔγραψε[1], κατέστησαν ἐπίκαιρον τὴν ἀνακοίνωσιν ἐπεξεργασίας γενομένης ὑφ' ἡμῶν ἐν ἔτει 1896, τῇ βοηθείᾳ χαρτίνου ἐκτυπώματος, ἐπὶ τοῦ μερικῶς ὑπὸ A. Körte ἐπηνωρθωμένου ἐν Mittheilungen des D. Arch. Inst. (XXI, σελ. 314 ἑπ.) ἐπιγραφικοῦ κειμένου.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπαναλήψει τὸ ἀρχικὸν ἔργον ἀπεδείχθη δεόμενον δευτέρας ἐπιστασίας, διότι, ὡς ὑπεδείχθη προφρόνως ὑπὸ τοῦ Β' Γραμματέως τῆς ἐνταῦθα Γερμ. Ἀρχαιολ. Σχολῆς κ. H. von Prott, ἕνεκεν ἀνεπαρκείας τοῦ χαρτίνου ἀποτυπώματος

[1] Les Grands Mystères d'Eleusis. Paris, 1900.

εἰς ἐξακρίβωσιν τῶν πραγμάτων, ἀναγκαία καθίστατο ἡ εἰς αὐτὸ τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ κατακείμενον λίθινον πρωτότυπον προσφυγή. Κατὰ δὲ τὴν πρὸς μελέτην παράδοσιν τῶν τριῶν αὐτοῦ τμημάτων, τῶν συναποτελούντων τὸ σωζόμενον τῆς ἀρχαίας στήλης μέρος, ὁ ἐπὶ τῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Β. Λεονάρδος ἔπειθεν ἡμᾶς, κατὰ τρόπον ἀναμφήριστον, περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς προσαρμογῆς τῶν τμημάτων β' καὶ γ' εἰς ὃ μέρος τὸ ἐν CIA. μεγαλογράμματον δημοσίευμα δεικνύει· τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, ἐγεννᾶτο ζήτημα περὶ τῆς ἐν τῇ στήλῃ θέσεως τοῦ γ' τμήματος καί, κατ' ἀκολουθίαν, περὶ αὐτῆς τῆς συνεχείας καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου.

Καὶ τῷ ὄντι, ὁ ἐπιχειρῶν νὰ συνάψῃ τὰ δύο θραύσματα ὅπου ὁ πρῶτος τῆς ἐπιγραφῆς ἐκδότης ἔδειξεν, οὐ μόνον οὐδὲν σημεῖον προσαρμογῆς εὑρίσκει, ἀλλὰ καί, ἐπιμόνως δοκιμάζων, λαμβάνει ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τοῦ λίθου ἐγκεχαραγμένων γραμμάτων τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι, καίτοι, κατὰ σύμπτωσιν ὅλως ἔκτακτον, ἐπί τε τοῦ β' καὶ ἐπὶ τοῦ γ' θραύσματος, κατὰ τὸ ὑποδειχθὲν σημεῖον, ἐν δυσὶ στίχοις εὑρίσκονται ἀντίστοιχα ἴχνη τῶν αὐτῶν γραμμάτων Τ καὶ Ν, — 11ου καὶ 12ου στίχου τοῦ β' τὸ τελευταῖον στοιχεῖον, 5ου καὶ 6ου τοῦ γ' τὸ πρῶτον, — τὰ ἀντίστοιχα ταῦτα ἴχνη εἰσὶν ἀληθῶς λείψανα δύο ὅλως ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένων καὶ ἐν ἰδίᾳ ἑκάστου θέσει ἀρχικῶς τεθειμένων στοιχείων Τ καὶ Ν.

Ἐπισταμένως δ' ἐξετάσαντες τὰ τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς στήλης, εὕρομεν ὅτι ἡ θέσις τῆς συναρμογῆς κεῖται ἀλλαχοῦ, καταφανῆ ἐπ' ἀμφοτέρων φέρουσα τὰ σημεῖα τῆς ἀντιστοιχίας, κατά τε τὸ σχῆμα τῶν ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῆς διαρρήξεως παραχθέντων χειλέων καὶ κατὰ τοὺς στίχους καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς γράμματα.

Καὶ τῷ ὄντι, ὁ μετὰ προσοχῆς περιεργαζόμενος τὸ περίγραμμα τῶν δύο θραυσμάτων ἀνακαλύπτει ἀντίστοιχον μορφὴν κατάγματος κατὰ τὸ δεξιὸν κάτω ἄκρον τοῦ τμήματος β' καὶ τὸ ἀριστερὸν ἄνω τοῦ γ', μετ' ἀντιθέσεως εἰσοχῶν καὶ ἐξοχῶν, αἵτινες, ἂν μὴ κατὰ τὴν διάρρηξιν ὁ λίθος ἀπεκρούετο καὶ μὴ ἐξελεπίζετο ἐκεῖ στενὴ φολὶς τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου, παραχθέντος τοιουτοτρόπως ἐπιμήκους ῥήγματος, ἤθελον ἐπιτρέψει ἀκριβεστάτην τὴν συναρμογὴν τῶν δύο θραυσμάτων. Ἀλλά, καὶ ὡς ἔχουσι νῦν κατὰ τὸ διπλοῦν ἄκρον ταῦτα, οὐ μόνον ἐκ τῶν χειλέων καταφανὴς ἡ ἀντιστοιχία, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων. Καὶ πρῶτον· ἅμα τοποθετουμένων, κατὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἔνδειξιν, τῶν δύο τμημάτων ὁριζοντίως, ἀποκαλύπτεται παράλληλος μὲν ἀνάπτυξις τῶν ἐν ἀμφοτέροις στίχων ἐν τῇ αὐτῇ ἀπ' ἀλλήλων, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἄνω καὶ κάτω στίχοι, ἀποστάσει (3-4 χιλιοστῶν), τελεία δ' ἀντιστοιχία τῶν ἐν ἀμφοτέροις γραμμάτων, τῶν τοῦ γ' θραύσματος στοιχηδὸν ὑποκειμένων εἰς τὰ τοῦ β'. Ἔπειτα, — τὸ ἐνδεικτικώτατον τοῦτο, — κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ γ' θραύσματος, ἀκριβῶς πρὸ τῶν ἄνω μνημονευθέντων ἰχνῶν Τ καὶ Ν τοῦ 5ου καὶ 6ου στίχου, ὅ τε ὀφθαλμὸς καὶ ἡ ἀφὴ διακρίνουσιν ἀνέπαφον τὴν προσεχεστάτην εἰς τὰ γράμματα ταῦτα ἀκμὴν ἢ κόψιν τοῦ γωνιασμοῦ τῶν δύο τῆς στήλης πλευρῶν (προσθίας καὶ πλαγίας, ἀριστερᾷ τῷ ἀναγινώσκοντι), ἣν κανών, εὐθυνόμενος πρὸς τὰ ἄνω καὶ προσψαύων τὴν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἀκέραιον πλαγίαν πλευρὰν τοῦ β' τμήματος, ζυγοῖ κατ' ἀκρίβειαν καθέτως, ὡς ἐν πλαισίῳ. Ἐπὶ δὲ τούτοις πᾶσιν, οὕτω γιγνομένης τῆς συναρμογῆς, ἡ, ὡς μετὰ μικρὸν δειχθήσεται, ἐπιτυγχανομένη συμπλήρωσις τῶν κενῶν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων ἀποφαίνει τοὺς στίχους ἀμφοτέρων ἀπολήγοντας εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ κάθετον ἄκρον καὶ πρὸς τἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ δεξιά, μετὰ γραμμάτων ἅπαντας δεκαοκτώ, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν ἐν CIA. προταθεῖσαν ἕνωσιν, ἐν ἑπτὰ στίχοις τῶν οὕτως ἀναρμόστως προσκολληθέντων τμημάτων, τὰ γράμματα ηὐξάνοντο μέχρι καὶ εἰκοσιτριῶν, ὑπερβαίνοντα οὕτω παραδόξως τὰ ὅρια τοῦ ἐκ τῆς συμπληρώσεως τῶν τελευταίων στίχων τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς (τμῆμα α') καλῶς ὡρισμένου πλάτους τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς στήλης.

Ἐν τοιαύτῃ θέσει πλησιαζομένων πρὸς ἄλληλα τῶν δύο θραυσμάτων, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ καταφανὲς γίνεται ὅτι, κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν, σωθέντος ἐκ μὲν τοῦ γ' θραύσματος τοῦ μέσου, ἐκ δὲ τοῦ β' τοῦ ἀριστεροῦ, καθ' ἑτέραν δ' ἀπροσδόκητον τύχην, συμπεσούσης ἐνταῦθα, ἐξ ἀβλεψίας τοῦ χαράκτου, ἐπαναλήψεως ἐξ ὅλων στίχων, — ἐπαναλήψεως ἐκ τῶν παρὰ τοῖς γραφεῦσι σήμερον συνη-

θεστάτων, — τὰ ἐν ἑκάστῳ τμήματι περισωθέντα χρησιμεύουσιν εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ ἑτέρῳ ἐλλειπόντων, οὕτω δ' ἔχομεν τὸ ἑπόμενον ἀποτέλεσμα.

Τμῆμα β´ 1 . Γ . . . .
⅃ Ε Κ Τ . . . .
. Ε Σ Κ . . . .
Τ Ο Υ Τ Ο Ι ◡ . . . .
5 Π Ο Τ Ο Ξ Υ Λ Ο Γ ` [λ ί ο Τ ε ί σ α
⅃ Δ Ρ Ο Σ Ε Π Ι Τ Ο [ύ τ ο ἐ π ε σ κ
Ε Υ Α Σ Θ Η Τ Α Ξ ` [λ ο π ύ λ ι α κ
Α Ι Τ Α Λ Ο Ι Π Α [τ ῶ ν ἱ ε ρ ῶ ν π
Ρ Ο Σ Ι Δ Ρ Υ Σ Α ¯ [ο Κ λ ε ο κ ρ ι
10 Τ Ο Σ Ε Π Ι Τ Ο Υ [τ ο ἐ φ υ τ ε ύ θ
Η Κ Α Ι Κ Α Τ Ε Σ ¯ [η σ ε κ ο σ μ ή
Σ Α Σ Τ Ο Τ Ε Μ Ε Ν [ο ς ἅ π α ν τ έ
13 \ Ε Ι Τ Ω Ι Ε Λ \ [τ ο . . . . [τ]
Τμῆμα γ´ 1 ἀ ξ υ λ ο π ύ] \ Ι Α Κ Α Ι Τ [α λ ο ι
π α τ ῶ ν ἱ] Ε Ρ Ω Ν Π Ρ Ο ∠ [ι δ ρ ύ
θ η Κ λ ε] Ͻ Κ Ρ Ι Τ Ο Σ Ε ' [ἱ τ ο ύ
τ ο] Ε Φ Υ Τ Ε Υ Σ Ε Κ Α Ι κ [α τ ε σ
5 Ι Η Σ Ε Κ Ο Σ Μ Η Σ Α Σ ¯ [ο τ έ μ ε
⅃ Ο Σ Α Π Α Ν Τ Ε Λ Ε [ι τ ῶ ι έ α υ
τ] Ͻ Κ Α Λ Λ Ι Α Σ Σ [ι α μ β ω ν ι δ
η ς] Γ Π Ι Τ Ο Υ Τ [ο . . . .
9 . . . . Ρ /

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἀνωτέρω συμπεπληρωμένην μεταγραφήν, πᾶσαι μὲν αἱ ἀπὸ τοῦ 7ου στίχου μέχρι τοῦ 13ου τοῦ β´ τμήματος συμπληρώσεις ἐλήφθησαν ἐκ τῶν στίχων 1ου μέχρις 6ου τοῦ γ´ τμήματος, πᾶσαι δ' αἱ τούτων συμπληρώσεις ἐκ τῶν ἄνω μνησθέντων στίχων τοῦ β´, ἡ δ' ἐπανάληψις παραδόξως ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ β´ τμήματι τελευταίου στίχου, μετὰ τὴν λέξιν «ἑαυτῶ», ὅπου διὰ στιγμῶν διακρίνομεν τὰ ἐλλείποντα ἑπτὰ γράμματα· τούτων τὸ τελευταῖον ἦν ἀναγκαίως Τ πρὸς ἀπάρτισιν τοῦ *τά*, οὗ τὸ *α* εὕρηται ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ, ἐν δὲ τῇ κενῇ θέσει τῶν λοιπῶν ἓξ γραμμάτων χωρεῖ μόνον τὸ δεύτερον μέρος τῆς λέξεως *ἐπεσκευάσθη*, ληφθὲν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ 7ου στίχου τοῦ β´ τμήματος ΕΥΑΣΘΗ. Κατὰ τίνα τρόπον πλανηθεὶς περιέπεσεν εἰς τοιοῦτον πταῖσμα ὁ χαράκτης ἢ ὁ γράψας τὸ πρὸς χάραξιν ὑπόδειγμα δύσκολον νὰ εἴπῃ τις. Ἀλλ' ὅπως δήποτε τὸ ἀντιγραφικὸν πταῖσμα ὑπάρχει. Ἐκ δὲ τῶν προεκτεθέντων συνάγεται ὅτι, ἀφ' οὗ ἐχρησίμευσαν εἰς συμπλήρωσιν τῶν κολοβῶν στίχων τοῦ β´ τμήματος, οἱ στίχοι 1ος μέχρις 6ου τοῦ γ´ τμήματος, εἰσὶν ἐφεξῆς ὅλως ἡμῖν ἄχρηστοι, τηρουμένης πρὸς ἐξέτασιν μόνης τῆς τῶν τριῶν τελευταίων (7-9) στίχων συνεχείας. Ἀλλὰ πρὶν ἢ παρέλθωμεν ὁριστικῶς αὐτούς, παρατηρητέον τὴν ἐν στίχοις 2-3 παραλλαγὴν *προσιδρύθη*, ἀντὶ τοῦ ἐν στ. 8-9 τοῦ β´ τμήματος *προσιδρύσατο*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐν στ 10-11 τοῦ β´ *ἐφυτεύθη*, ἀντὶ τοῦ ἐν στ. 4 τοῦ γ´ *ἐφύτευσε*.

Εἰς τὸν ἐγκύπτοντα ἐπὶ τῆς στήλης εὐκολίαν παρέχουσι τό τε στοιχηδὸν τῆς χαράξεως [1] καὶ τὸ

[1] Ἐν μόνοις τοῖς στίχοις 4 καὶ 9 τοῦ α´ τὰ γράμματα φαίνονται παρεκτετραμμένα τῆς κατ' ἀκρίβειαν τάξεως, τῶν ἐπακολούθων στίχων ὑποταχθέντων εἰς τὴν νέαν τάξιν. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων ἁπανταχοῦ ὁ αὐτός, δεκαοκτώ.

ἀρκούντως ἐπιμελὲς αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον μέτριον τῆς τριβῆς, ὧν πάντων ἕνεκα καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν πταισμάτων καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν κενῶν, βοηθείᾳ τοῦ νοήματος, εὐχερής.

Ἐπὶ τοῦ α΄ τμήματος.

Ἐν στίχῳ 2ῳ, ἀντὶ τοῦ ἀναγνωσθέντος *ἐλθών*, τὸ πρὸ τοῦ ε φανερὸν ν ὑπαγορεύει τὴν μετοχὴν *ἀνελθών*, περισσότερον ἁρμόζουσαν εἰς τὸ νόημα. Τῶν δὲ δύο ἑπομένων γραμμάτων τὸ δεύτερον εἶναι σαφὲς Ε. Ἀλλὰ τὸ πρὸ αὐτοῦ χάραγμα κακῶς ἐξελήφθη ὡς τὸ κάτω μέρος Δ. Ἁπανταχοῦ τῆς ἐπιγραφῆς τὰ σωζόμενα Δ ἔχουσι τὴν βάσιν εὐρυτέραν (15 περίπου χιλιοστά), ἐν ᾧ ἡ ἐνταῦθα φαινομένη κάτω ὁριζόντιος γραμμὴ μόλις ἐκτείνεται ἐπὶ 12-13 χιλιοστά· ἡ δὲ σημειωθεῖσα ἐν CIA. γωνία, λόγον ἔχουσα γραμμὴν τοῦ λίθου, οὐχὶ ἐκ χαράγματος, ἔχει τὸ ἄνοιγμα τόσον στενὸν ὥστε προεκτεινομένη ἀδύνατον νὰ σχηματίσῃ Δ κανονικόν. Εἰς ἡμᾶς μετ᾽ ἐπανειλημμένην ἐξέτασιν ἐγεννήθη ὑπόνοια ζῆτα, διότι διεκρίναμεν ἄνω ἀμυδρὰν ὁριζόντιον κεραίαν παράλληλον τῇ κάτω· ἐκ τούτου δ᾽ ἐπιστήσαντες ἐπιμονωτέραν τὴν προσοχὴν διέγνωμεν ἀμυδρὰν καὶ τὴν κάθετον τὴν ζευγνύουσαν τὰς δύο ὁριζοντίους (οὕτω I), ὡς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ φωτοτυπήματι διακρίνεται, ἀλλὰ πολὺ ἀμυδρότερον. Τούτων δ᾽ οὕτως ἐχόντων, τῶν δ᾽ ἑπομένων δύο γραμμάτων σαφῶς ὄντων ΕΟ καὶ τοῦ ἀμέσως ἐπακολούθου ἴχνους ἀνήκοντος εἰς στρογγύλον γράμμα, Θ, διὰ προσθήκης ἑνὸς Ε εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐκλιπόντος τελευταίου ἐν τῷ στίχῳ γράμματος ἔχομεν τὸ πρωτοφανὲς τοπικὸν ἐπίρρημα *Ζεόθε* ἤτοι Ζεόθεν, ἐκ Ζέας, ἑνὸς τῶν Πειραϊκῶν λιμένων [1]. Ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἦλθεν ἀπὸ θαλάσσης.

Ἐν στ. 4ῳ, ὁ λίθος δείκνυσι καθαρῶς ΗΓΕΤΟ, οὐχὶ ὡς ἐν CIA. ἐσημειώθη ΙΓΕΤΟ, πλανηθέντος τοῦ πρώτου ἀντιγράψαντος ὑπὸ γραμμῆς τυχαίας ἐν τῷ λίθῳ,— ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ φωτοτυπήματος διακρίνεται ἐκ τοῦ ἑπομένου στίχου ἀναβαίνουσα μέχρι τῆς ἄκρας τῆς κεραίας τοῦ Γ,— μὴ διακρίναντος δὲ καὶ τὴν μέσην γραμμὴν τοῦ πρώτου γράμματος, ἥτις καὶ ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι ἀτυχῶς δὲν διακρίνεται, ὑπάρχει ὅμως ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἔχομεν ἄρα *κατ*]*ήγετο*, οὕτω συμπληρουμένων τῶν ἐν τῷ στίχῳ δεκαοκτὼ γραμμάτων.

Ἐπὶ τοῦ 5ου στίχου, τὰ τρία πρὸ τοῦ τελευταίου γράμματα σαφῶς φαίνονται ΔΙΑ, οὐχὶ ΔΡΑ, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Foucart, εὐλόγως ἀμφιβάλλων διὰ τοῦτο περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς ἀναγνώσεως *δράκοντα*. Τὰ ὄντως ἐπὶ τοῦ λίθου κείμενα γράμματα ἄθικτα τηρήσαντες, ἀνέγνωμεν *διά*[*κονον*. Ἔχει δὲ ἡ λέξις ἄριστα πρὸς τὸ νόημα, ὅσον καὶ ἡ ἄλλη (*δράκοντα*), ἥτις ὅμως προσκρούει εἰς τὰς γραμματικὰς τοῦ κειμένου ἐνδείξεις, ἐπὶ μεταβολῇ ἑνὸς γράμματος παρεισαχθεῖσα. Διότι ὅσον χρήσιμος καὶ ἁρμόζουσα τῷ ἐξ Ἐπιδαύρου θεῷ πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις ἱεροῦ ἡ μετάκλησις δράκοντος, τόσον προσήκουσα καὶ ἀπαραίτητος ἡ πρόσκλησις *νεωκόρου*, ὑπηρέτου καὶ φύλακος οὐ μόνον τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρ᾽ αὐτῷ δράκοντος, οὗ τινος πιθανώτατα μνεία ἐγίνετο ἀνωτέρω, ἐν τῷ ἀπολεσθέντι τμήματι τῆς ἐπιγραφῆς. Νεωκόρος δὲ ὁ διάκονος [1]. Ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως συνηγορεῖ καὶ κείμενον σπουδαιότατον ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τῶν Mittheilungen (σελ. 84 ἑπ.) ὑπὸ J. Zingerle κατακεχωρισμένον, τὸ λεβηναῖον ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ ἐπὶ παραπλησίας ἐμφανίσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ λέγονται τάδε·

. . . . . πένψας δ᾽ ὕπαρ αὐτὸς ὁδαγὸς
θεῖον ὄφιν, πᾶσιν θαῦμα βροτοῖσι μέγα,
τῷ Ἀριστωνύμῳ υἱῷ, ἐπεὶ κατὰ πάντα θεουδὴς
νακόρος εἰς ναὸν σαῖς μόλ᾽ ἐφημοσύναις,
Νῦν δὲ Σοάρχῳ αὖθι φανεὶς κατὰ πᾶν κλυτῷ υἱῷ
ὡσαύτως ὅσιον νακόρον ἀγάγαο.

Ἐν στίχοις 15ῳ-16ῳ ἀντὶ τοῦ ὑπὸ Körte παρὰ τὴν ἀρχικὴν γνώμην,— γνώμην καὶ τοῦ Wilamowitz,— τεθέντος *ἠμφεσβ*[*ήτουν τοῦ*] *χωρίου*, ὅπερ ἐπὶ τοῦ λίθου χωρεῖ μόνον ἂν δεχθῇ τις τὸν ἀπίθανον καταληκτικὸν τύπον *ἠμφεσβήτουν*, διότι ἄλλως πλεονάζει ἓν γράμμα, ἔγραψα *ἠμφεσβ*[*ήτησαν*] *χωρίο*. *Ἠμφεσβήτησαν χωρίου*· οὕτως ἀορίστως, ἄνευ ἄρθρου, ἡ φράσις ἐκφερομένη, δείκνυσιν ἀμ-

[1] Πρβ. Ἰκαρία, Ἰκαριόθεν, Δεκέλεια, Δεκελειόθεν, Κίκυννα, Κικυννόθεν. Ἡ πρὸ τοῦ ἑπομένου μ ἐξάλειψις τοῦ ν εὐνόητος· γνωστὸς δὲ ὁ ἄνευ τοῦ ν τύπος, *τηλόθε* κλπ.

[1] *Πολυδ.* Α΄ 14. *Ἡσύχ.* ἐν λ. *ἀγκόνους, τόμουροι, ζάκορος, ὑποζάκορος*. *Σουΐδας* ἐν λ. *διάκονος* καὶ *κόρη* c.

φισβήτησιν *μέρους τινὸς τοῦ χώρου*, ἐν ᾧ ἐγκαθιδρύθη ὁ Ἀσκληπιός. Οἱ δεξιούμενοι αὐτὸν πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀμφισβητῶσιν ἐκεῖνο ὅπερ παρεχώρουν;

Τοῦ δὲ ἀμφισβητουμένου μέρους ἡ ἐν τῷ ὅλῳ χώρῳ θέσις ὡρίζετο πιθανῶς ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἅτινα (στίχοι 15-17), καὶ πρὶν ἢ ἐπὶ τοῦ λίθου διακρίνωμεν ἀμυδρὰ ἴχνη τοῦ Υ, συνεπληρώσαμεν οὕτω· *καὶ ἔνια*[*ἐπεκώλυ*]*σαν ποῆσαι ἄν*|[ω].

Τὸ *ἐπεκώλυσαν* ἴσον τῷ ἁπλῷ *ἐκώλυσαν*. Οὕτω καὶ Σοφοκλῆς ἐν *Φιλοκτήτῃ* (στ. 1240-1):

ΟΔ. Ἔστιν τις ὅς σε κωλύσει τὸ δρᾶν.
ΝΕ. Τί φής; τίς ἔσται μ' οὑπικωλύσων τάδε;

Οὕτω καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ (VI, 17): «καὶ τὰ ἐνθάδε οὐκ *ἐπικωλύει*».

Κατὰ τὴν ἡμετέραν συμπλήρωσιν, οἱ Κήρυκες ἠμφεσβήτησαν τῷ οὕτως ἐν χώρῳ συνεχεῖ τῷ Ἐλευσινίῳ ἐνιδρυθέντι Ἀσκληπιῷ μέρος τι, θέσιν τινὰ καὶ ἐπεκώλυσαν μόνην τὴν κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο, πρὸς τὰ ἄνω, ἐκτέλεσιν ἔργων τινῶν (*ἔνια ἐπεκώλυσαν ποιῆσαι ἄνω*).

Τοιαύτη ἀμφισβήτησις καὶ ἐπικώλυσις εὐνόητος, εὐλόγως δὲ καὶ ἀναμένει τις ν' ἀναγνώσῃ ἐν τοῖς ἑπομένοις στίχοις τῆς στήλης τὴν περὶ λύσεως τῆς διαφορᾶς χρονολογικὴν εἴδησιν, ἣν καὶ τῷ ὄντι παρέχει ἡ περαιτέρω συμπλήρωσις τῶν στίχων 17-18: *Ἀντιφῶν*· *ἐπὶ*]*τούτο εὐ*[*θέτησις*].

Εὐθέτησις· κατάστασις, καλὴ διάθεσις, ἀγαθὴ λύσις, συμβίβασις, τακτοποίησις, ὡς λέγομεν σήμερον, καὶ *διευθέτησις* τῶν πραγμάτων ἢ τῆς διαφορᾶς, ἐκ τοῦ γνωστοῦ ῥήματος *εὐθετέω*. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀττικώτατα ἐσχηματισμένου ῥήματος χρῆσιν ἐπὶ τοιαύτης μάλιστα ἐννοίας ἐποιήσατο ὁ Ἀριστοφάνης[1], ἐπιτραπήτω νὰ μὴ συμφωνήσωμεν πρὸς τὴν γνώμην τῶν λεξικογράφων τῶν χαρακτηριζόντων τὴν λέξιν μεταγενεστέραν, διότι δὲν εὗρον παράδειγμα ἄλλο τῆς χρήσεως αὐτῆς ἢ παρ' Εὐσταθίῳ[2].

Εἰς τὸ μετὰ τὴν λέξιν *εὐθέτησις* ὑπολειπόμενον ἐν τῷ 18ῳ στίχῳ κενὸν ἑπτὰ γραμμάτων καλῶς εἰσάγεται *Εὔφημος*, τὸ ὄνομα τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ἀντιφῶντα ἄρχοντος, ὡς ἐπιμαρτυροῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου ἐπακόλουθα γράμματα ΕΠΙΤ, λείψανα τῆς τυπικῆς φράσεως *ἐπὶ τούτου*, μεθ' ἃ ἡ θραῦσις τῆς στήλης παρήγαγε διακοπὴν τῆς συνεχείας.

Ἐπὶ τῶν ἡνωμένων τμημάτων β' καὶ γ'.

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ θραύσματος β' παρέχει ἡμῖν λείψανα χαράγματος τοιαῦτα, Γ, ἐν τῇ θέσει τοῦ δευτέρου ἐν τῷ στίχῳ γράμματος, μὴ σημειωθέντα ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοτῶν τῆς ἐπιγραφῆς. Ἔχομεν δ' οὕτω νῦν στ. 1ον τὸν περιέχοντα τὸ γράμμα τοῦτο, 2ον δὲ τὸν τέως σημειούμενον πρῶτον. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἐσημειοῦντο ὡς σωζόμενα τρία μόνον γράμματα, — 2ον, 3ον καὶ 4ον — *εκτ*. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ λίθου διακρίνεται καὶ μέρος τοῦ πρώτου γράμματος ⋖, ἀπαράλλακτον ὡς τὸ πρῶτον ἐν στίχῳ 6ῳ καὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ 6ῳ τοῦ γ'. Τὸν μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἴχνους δευτέρου γράμματος καὶ τῶν ἐν τῷ δευτέρῳ τεσσάρων χῶρον συμπληροῦμεν δοκιμαστικῶς οὕτως· [*ἐ*](*π*)[*ὶ τούτο τὸν θριγκὸ*](*ν*) *ἔκτ*[*ισε*. Τὸν δὲ μεταξὺ τῆς λέξεως *ἔκτ*[*ισε* καὶ τῶν ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ 3ῳ σωζομένων ὑπὸ τὸ ΕΚΤ τριῶν ὡσαύτως γραμμάτων ΕΣΚ, ὧν φαίνεται προτεταγμένον ἴχνος Τ, συμπληροῦμεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον [*καὶ τὸ ἔδος κα*]*τεσκ*[*εύασε*]. Μεθ' ὃ τὸ μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑπομένου 4ου στίχου *τούτο* κενὸν ἀσφαλῶς πληροῦμεν οὕτως· [*Χαρίας ἐπὶ*]*τούτο*.

Ἀλλ' ὅπως δυνηθῶμεν νὰ δώσωμεν ἐξήγησιν τῶν λόγων, οἵτινες ἔπεισαν ἡμᾶς περὶ τοῦ πιθανοῦ τῶν προτεινομένων ἐν β' καὶ γ' συμπληρώσεων, ἀνάγκη πᾶσα διὰ τὴν σαφήνειαν νὰ παρατεθῇ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀναγνωστῶν ἐν ἀκολουθίᾳ τινὶ

[1] *Σουΐδας*· *εὐθετῆσαι*· κοσμῆσαι, *συνθεῖναι*· οὕτως ὁ Ἀριστοφάνης.

[2] Πολλὰ τὰ ξενίζοντα τοὺς περὶ τὰς σχολαστικὰς μελέτας διατρίβοντας ἀποκαλύπτουσιν ἀπό τινος συχνὰ οἱ ἀναγινωσκόμενοι λίθοι, ἀνατρέποντες παραδεδεγμένους γραμματικοὺς κανόνας καὶ τοὺς περὶ τῆς γενέσεως τῶν λέξειων αὐθαιρέτους ἐνίοτε χρονικοὺς προσδιορισμούς, ἰδίως δὲ ἐπιμόνους τινὰς περὶ ἀττικισμοῦ γνώμας στήριγμα ἐχούσας τὰ τέως ἡμῖν ἐν τοῖς συγγράμμασι παραδεδομένα. Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ αὐτὴ ἡ Ἀττική, δὲν ἔζη μόνον παρὰ τοῖς λογοποιοῖς, τοῖς ῥήτορσι καὶ τοῖς ἄλλοις πεζοῖς συγγραφεῦσι· τὸ δ' ὑπὸ τούτων μαρτυρηθέν, καὶ ἂν ἔτι πάντες ἐσώζοντο, δὲν ἦτο καὶ τὸ μόνον λεχθὲν καὶ λεγόμενον. Ἂν μὴ κατὰ τύχην ἐμαρτυρεῖτο ὅτι τὸν ε' π. Χ. αἰῶνα ὁ Ἀντιφῶν ἔγραψεν *ἀπειθαρχία*, τίς ἤθελε τολμήσει νὰ δεχθῇ τὴν λέξιν ὡς δυνατὴν καὶ ἐν τοῖς μετ' αὐτὸν ἔτι καθαροῖς χρόνοις; Προκειμένων δ' ἰδίως *ἰδιωτικῶν ἐπιγραφῶν*, οἷα ἡ ἐνταῦθα ἐξεταζομένη, τὰ εἰς τὴν λέξιν χαραττόμενα ὅρια πάντως διαγραπτέα εὐρύτερα

κατατεταγμένον τὸ κείμενον ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ τε α΄ τμήματος καὶ τῶν εἰς ἓν ἤδη ἡνωμένων β΄ καὶ γ΄.

Ἔχοντες ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου 1ου τοῦ β΄ τμήματος τὰς λέξεις *ἐπὶ τούτου*, ἐκ τοῦ ἑπομένου ἐν στίχῳ 3ῳ ὀνόματος ἄρχοντος ὁδηγούμεθα εἰς ὁρισμὸν τοῦ Ἐπωνύμου, οὗ τὸ ὄνομα προετέτακτο τῶν λέξεων ἐκείνων. Εἶναι δ' οὗτος ὁ τοῦ προτέρου ἔτους *Ἀρίμνηστος*, δηλονότι αὐτὸς ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ *Εὐφήμου*, οὗ τὸ ὄνομα ἀσφαλῶς ἔκειτο ἐν τῷ πρὸ τῶν γραμμάτων ΕΠΙΤ κενῷ τοῦ 18ου στίχου τοῦ α΄ τμήματος τῆς ἐπιγραφῆς.

Ἐκ τούτου δὲ προδήλου καθισταμένου ὅτι τὸ μεταξὺ τοῦ α΄ τμήματος καὶ τοῦ β΄ χάσμα περιεῖχε τὰ ἐπὶ ἑνὸς μόνον ἄρχοντος, τοῦ Εὐφήμου, πραχθέντα, ὁδηγούμενοι ἔκ τε τῶν προηγουμένων καὶ ἐκ τῶν ἑπομένων ἀναγραφῶν καὶ τῆς ἐν αὐταῖς παρατηρουμένης βραχυλογίας, δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ εἰκάσωμεν κενὸν δύο ἕως τεσσάρων τὸ πολὺ στίχων. Διότι τῶν μὲν ἐπὶ Ἀρχέου γενομένων ἡ μνεία κατέχει 3 ½ στίχους, τῶν δὲ ἐπὶ Ἀντιφῶντος σχεδὸν 1 ½, ἡ τῶν ἐπὶ Χαρίου ἧττον τῶν 2 ½, ἡ τῶν ἐπὶ Τεισάνδρου σχεδὸν 4 καὶ ἡ τῶν ἐπὶ Κλεοκρίτου τέσσαρας.

Ἐπὶ τούτοις, ὑποτεθείσης *τυπικῶς* ἐλλείψεως δύο ἥμισυ στίχων μόνον, ὅπως, συνδυάσαντες τὰ δύο μέρη τῆς ἐπιγραφῆς (α΄ και β΄ γ΄), δυνηθῶμεν ν' ἀριθμήσωμεν ἐν συνεχείᾳ τοὺς στίχους, διὰ τὸ σαφέστερον, ἀπελήξαμεν εἰς κατάρτισιν τῆς ἑπομένης μεταγραφῆς[1].

α΄. . . . . Ι Ι ∠ . . . .

. . . . ά] ν ε λ θ ώ ν (Ζ) ε ό (θ) [ε]

[μ υ σ τ η ρ] ί ο ι ς τ ο ῖ ς μ ε γ ά

[λ ο ι ς κ α τ] ή γ ε τ ο έ ς τ ὸ Ἐ (λ)

[ε υ σ ί ν ι] ο ν κ α ὶ ο ἴ κ ο θ ε ν

[μ ε τ α π ε μ] ψ ά μ ε ν ο ς δ ι ά (κ)

[ο ν ο ν ἤ γ] α γ ε ν δ ε ῦ ρ ε έ φ' (ἅ)

[ρ μ α τ] ο ς Τ η λ ε μ ά χ ο [ά π] α (ν)

[τ ή σ α ν τ] ο ς· ἅ μ α ἦ λ θ ε ν Ὑ (γ)

[ί ε ι α κ α] ὶ ο ὕ τ ω ς ἱ δ ρ ύ θ η

[τ ὸ ἱ ε ρ ὸ] ν τ ό δ ε ἅ π α ν έ π ὶ

[Ἀ σ τ υ φ ί] λ ο ἄ ρ χ ο ν τ ο ς Κ υ

[δ α ν τ ί δ] ο. Ἀ ρ χ έ α ς· ἐ π ὶ τ ο

[ύ τ ο ο ἱ Κ] ή ρ υ κ ε ς ἠ μ φ ε σ β

[η τ η σ α ν] χ ω ρ ί ο κ α ὶ ἔ ν ι α

[ἐ π ε κ ώ λ] υ σ α ν π ο ῆ σ α ι ἅ ν

[ω. Ἀ ν τ ι φ ῶ ν· ἐ π ὶ τ ο] ύ τ ο ε ὐ

[θ έ τ η σ ι ς. Ε ὔ φ η μ ο ς] ἐ π ὶ τ

[ο ύ τ ο] . . . .

. . . .

. . . .

. . . . [Ἀ ρ ί μ ν η σ τ ο]

β΄. ς·](ἐ) [π ὶ τ ο ύ τ ο τ ὸ ν θ ρ ι γ κ ὸ]

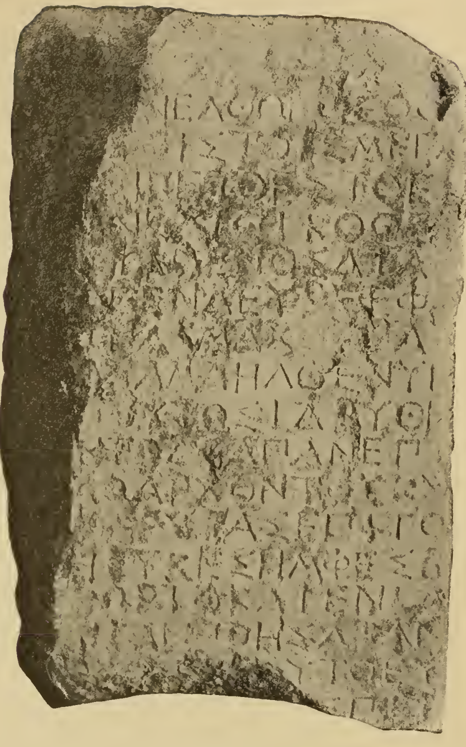
ν ἔ κ τ [ι σ ε κ α ὶ τ ὸ ἕ δ ο ς κ α]

τ ε σ κ [ε ύ α σ ε. Χ α ρ ί α ς· ἐ π ὶ]

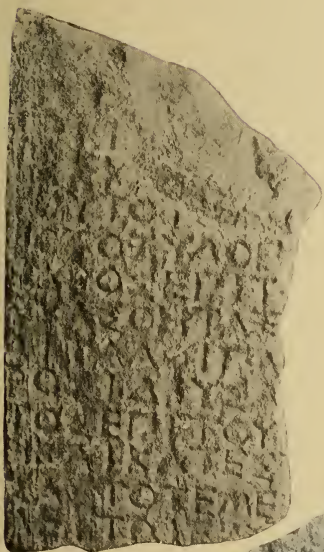
τ ο ύ τ ο (τ ὸ) [ν τ ο ῖ χ ο ν τ ό ν; ά]

[1] Ἐν τῇ μεταγραφῇ, τὰ μὲν συμπληρώματα περιεκλείσθησαν ἐν [ ], αἱ δ' ἐπανορθώσεις εἰς ἀκέραιον τινῶν τῶν τετριμμένων ἢ κολοβῶν γραμμάτων ἐν ( ).

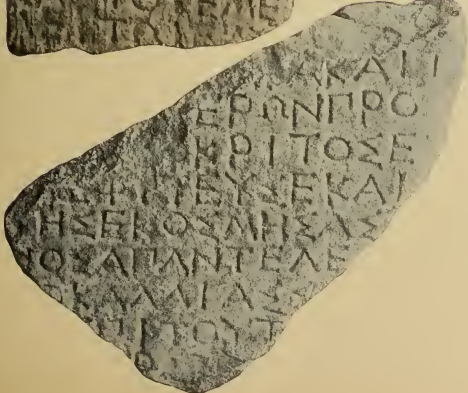
Τμῆμα α'.

Τμῆμα β'.

Τμῆμα γ'.

π ὸ τ ὸ ξ υ λ ο π υ [λ ί ο. Τ ε ί σ α]
ν δ ρ ο ς· ἐ π ὶ τ ο [ύ τ ο ἐ π ε σ κ]
ε υ ά σ θ η τ ὰ ξ υ [λ ο π ύ λ ι α κ]
α ὶ τ α λ ο ι π ὰ [τ ῶ ν ἱ ε ρ ῶ ν π]
ρ ο σ ι δ ρ ύ σ α τ [ο Κ λ ε ό κ ρ ι]
τ ο ς· ἐ π ὶ τ ο ύ [τ ο ἐ φ υ τ ε ύ θ]
η κ α ὶ κ α τ έ σ τ [η σ ε κ ο σ μ ή]
σ α ς τ ὸ τ έ μ ε ν [ο ς ἅ π α ν τ έ]
λ ε ι τ ῶ ι ἐ α υ [τ ὸ . . . . τ]
γ′. [ὰ ξ υ λ ο π ύ] λ ι α κ α ὶ τ [ὰ λ ο ι]
[π ὰ τ ῶ ν ἱ] ε ρ ῶ ν π ρ ο σ [ι δ ρ ύ]
[θ η. Κ λ ε] ό κ ρ ι τ ο ς· ἐ π [ὶ τ ο ύ]
[τ ο] ἐ φ ύ τ ε υ σ ε κ α ὶ [κ α τ έ σ]
τ η σ ε κ ο σ μ ή σ α ς τ [ὸ τ έ μ ε]
ν ο ς ἅ π α ν τ έ λ ε [ι τ ῶ ι ἐ α υ]
[τ] ὸ. Κ α λ λ ί α ς Σ [κ α μ β ω ν ί δ]
[η ς.] Ἐ π ὶ τ ο ύ τ [ο ἐ κ ο μ ί σ θ η];
;[τ ὰ ἱ ε] (ρ ά) . . . .
. . . .

Εἴδομεν ἤδη, ἐξετάζοντες τὰ τοῦ πρώτου τμήματος τῆς στήλης, ὅτι ἐπὶ Ἀντιφῶντος ἐγένετο ἡ λύσις τῆς περὶ μέρους τοῦ γηπέδου διαφορᾶς.

Μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων εὐθέτησιν ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς Κήρυκας ἐδαφικῇ διενέξει, ἧς ἕνεκα ἦσαν διακεκομμένα τινὰ τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου γιγνομένων ἔργων (στίχοι 14-16), λογικὸν συμπέρασμα ἔρχεται ἡ ἐπανάληψις τῆς διακοπείσης ἐργασίας. Καὶ ποῖον μὲν ἔργον ἀνεγράφετο ἐπὶ τῆς στήλης ὡς τελεσθὲν ἐπὶ Εὐφήμου ἄρχοντος ἢ καὶ ἂν ἁπλῶς καὶ βραχυλόγως, ὡς ἡ εὐθέτησις, ἐμνημονεύετο ἄλλο τι ἀγνοοῦμεν, ἕνεκα τῆς ἀπωλείας τοῦ 19ου στίχου ἢ καὶ ἄλλων ὡς εἴπομεν ἤδη. Ἀλλά, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐπὶ Ἀριμνήστου, οὗ τὸ ὄνομα φρονοῦμεν πεποιθότως ὅτι θέσιν εἶχεν ἐκεῖ ὅπου καὶ ἐτέθη, τὰ σωζόμενα λείψανα τῶν στίχων 23ου καὶ 24ου (β′ στ. 1-3) δεικνύουσι κατασκευὴν οἰκοδομημάτων.

Διακοπέντων τῶν ἔργων πρὸς τὰ ἄνω τοῦ χώρου ἕνεκεν ἐδαφικῆς ἀμφισβητήσεως καὶ ἐπελθούσης εὐθετήσεως (ἥτις συνεφέλκει ὁροθέτησιν καὶ ἀποτερματισμόν), τί λογικώτερον παρὰ τὴν εἰκασίαν ὅτι πρῶτον κτίσμα συνετελέσθη ὁ θριγκός, ὁ περίβολος τοῦ ἱεροῦ;

Μετὰ δὲ τὸν περίβολον ἤρχετο ἡ σειρὰ τοῦ ναοῦ. Ἀλλ᾽ ἐν ταῖς τῶν ἑπομένων στίχων ἀναγραφαῖς οὐδαμοῦ βλέπομεν τὴν οἰκοδόμησιν αὐτοῦ εἰδικῶς μνημονευομένην, καίτοι κατωτέρω ἀναφέρονται *ἁπλαῖ ἐπισκευαὶ* καὶ λέγεται ὅτι προσιδρύθησαν *τὰ λοιπὰ τῶν ἱερῶν*, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους ἐφυτεύθη καὶ εὔκοσμον κατεστάθη τὸ τέμενος ἅπαν δαπάνῃ τοῦ Ἀχαρνέως Τηλεμάχου. Ἔχει ἄρα ἐν τῷ κενῷ τούτῳ θέσιν ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἱεροῦ, ὅπερ *ἱδρύθη* μὲν ἐπὶ Ἀστυφίλου ἄρχοντος (α′ στίχοι 10-12), ἀλλ᾽ οὐδαμοῦ ἔπειτα μαρτυρεῖται ὅτι καὶ *ἐκτίσθη*. Ἄλλο *ἵδρυσις* καὶ ἄλλο *κατασκευή*. *Ἵδρυσις* ἡ καθοσίωσις, καθιέρωσις, ἀφιέρωσις, διακρινομένη τῆς *κατασκευῆς*, οἰκοδομήσεως, κτίσεως[1].

Οὕτως ἀρκοῦσα πιθανότης στηρίζει τὴν ἡμετέραν συμπλήρωσιν.

Κατὰ ταύτην ἔχομεν κατὰ σειρὰν μαρτυρου-

[1] Ἴδε περὶ τούτων ὅσα ἐν *Ἀθηνᾶς* τόμῳ Ι′ (σελ. 556-557) ἐπὶ χωρίου τινὸς τοῦ Βακχυλίδου (Ὠδὴ ΙΑ′) ἐδείξαμεν, παραπέμψαντες εἰς Θουκυδίδ. III, 58 («τῶν *ἑσσαμένων* καὶ *κτισάντων*») καὶ Πλουτάρχου βίον Θεμιστοκλέους XII («τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν *εἰσάμενος* . . *κατεσκεύασεν* ἐν Μελίτῃ τὸ ἱερόν»). — Τὸ ἐν CIA. II. ἀρ. 1442 ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοῦ, περὶ οὗ καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη, Τηλεμάχου κείσθω κάλλιστον δεῖγμα τῆς ἐννοίας τῆς *ἱδρύσεως*. «Τηλέμαχός σε *ἱέρωσε* Ἀσκληπιῷ ἠδὲ ὁμοβώμοις, πρῶτος *ἱδρυσάμενος* θυσίαις, θείαις ὑποθήκαις». Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ *αὐτόθι* ὑπ᾽ ἀρ. 1650 ἐπιγραφὴ τοῦ αὐτοῦ, ἣν καὶ συμπληροῦμεν ὧδε· «Τηλέμαχος *ἱδρύσατο τὸ ἱερὸν καὶ τὸν βωμὸν* τῷ Ἀσκληπιῷ πρῶτος καὶ [τέκν]οις τοῖς Ἀσκληπιοῦ, [ἐφημοσύναι]ς Ἀσκληπιοῦ κλπ.».

μενα· Ἐν ἔτει 420/19, ἐπὶ Ἀστυφίλου ἄρχοντος, ἵδρυσιν, καθιέρωσιν τοῦ ἱεροῦ (ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ). — Ἐν ἔτει 419/8, ἐπὶ Ἀρχέου, ἀμφισβήτησιν μέρους τοῦ χώρου τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐπικώλυσιν ἔργων τινῶν ἐν αὐτῷ ἄνω. — Ἐν ἔτει 418/7, ἐπὶ Ἀντιφῶντος εὐθέτησιν τῶν πραγμάτων. — Ἐν ἔτει 417/6, ἐπὶ Εὐφήμου, ἄδηλον ὁποῖόν τι ἔργον. — Ἐν ἔτει 416/5, ἐπὶ Ἀριμνήστου, ἀνέγερσιν τοῦ θριγκοῦ, ἤτοι τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, καὶ κατασκευὴν τοῦ ἕδους, ἤτοι τοῦ ναοῦ. — Ἐν ἔτει 415/4, ἐπὶ Χαρίου (ἄλλως Χαβρίου), ἔργα τινὰ ἄδηλα (*τὸν τοῖχον τόν*;;) ἀπὸ τοῦ *ξυλοπυλίου*.— Ἐν ἔτει 414/3, ἐπὶ Τεισάνδρου, ἐπισκευὴν τῶν ξυλοπυλίων, πρὸς ᾗ καὶ προσιδρύθησαν *τὰ λοιπὰ τῶν ἱερῶν*. — Ἐν ἔτει 413/2, ἐπὶ Κλεοκρίτου, φύτευσιν καὶ κατάστασιν εὔκοσμον τοῦ τεμένους ἅπαντος, οὕτω κατασταθέντος κατὰ πάντα ἑτοίμου πρὸς τοὺς σκοπούς, δι' οὓς ὁ Ἀσκληπιὸς ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος 412/1, ἐπὶ τοῦ Σκαμβωνίδου Καλλίου, τί;

Ἐνταῦθα, εἰς ἀπόκρισιν ἐμφανίζονται μόνα δύο λείψανα γραμμάτων (ΡΑ) ἐν τῷ 9ῳ στίχῳ τοῦ γ' τμήματος (44ῳ κατὰ τὴν γενικὴν ἀρίθμησιν), κατὰ τὸ ἐλάχιστον τοῦτο μέρος μόνον περισωθέντι.

Τοῦ περιβόλου καὶ τοῦ ναοῦ κατασκευασθέντων καὶ τοῦ ὅλου τεμένους διακοσμηθέντος καὶ τελειωθέντος, ἔχει τινὰ πιθανότητα ἡ σκέψις ὅτι τότε, μετὰ τὴν τοιαύτην τελείαν κατάστασιν τοῦ ἱεροῦ, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἤρξαντο αἱ *ἐπίσημοι τελεταί*.

Ἐκ δὲ τῆς περὶ τῆς *Ἀθηναίων Πολιτείας* συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ἔχομεν τὴν εἴδησιν (κεφάλ. 56) ὅτι ὁ ἐπώνυμος ἄρχων ἐπεμελεῖτο τῆς πομπῆς «*τῆς τῷ Ἀσκληπιῷ γιγνομένης ὅταν οἰκουρῶσι μύσται*», πομπῆς ἐπιθέτου, ἐπὶ τῇ εἰς Ἀθήνας εἰσόδῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου καὶ διὰ τοῦτο *Ἐπιδαύρια* ὀνομασθείσης. «Ὅτι κατὰ τὰ *Ἐπιδαύρια* τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐφέρετο εἰς τὸ Ἐλευσίνιον εἰς μνημόσυνον τῆς δεξιώσεως, ἧς ὁ θεὸς ἀνελθὼν εἰς Ἀθήνας ἔτυχεν ἐν αὐτῷ, οὐ μόνον δυνατόν, ἀλλὰ καὶ πιθανώτατον μάλιστα φαίνεται. Ἀλλ' ἡ φράσις «τῆς πομπῆς τῷ Ἀσκληπιῷ γιγνομένης» δείκνυσιν ὅτι ἡ πομπὴ ἐγίγνετο εἰς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ· εἰς τούτου ἄρα τὸν ναὸν ἐπορεύετο, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἄρχοντος, πρός τε ἐπίκλησιν τῆς θείας προστασίας καὶ πρὸς θυσίαν . . . Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰ ἀγάλματα τῆς ἐλευσινιακῆς δυάδος ἐφέροντο εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον». Ταῦτα λέγει ὁ Foucart (ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 119-120), μνημονεύων δὲ κείμενόν τι ἐπιγραφικὸν καὶ ἐξετάζων γλυπτήν τινα εἰκόνα, ἀμφότερα ἀνακαλυφθέντα ἐν ταῖς περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνασκαφαῖς, ἐπάγεται ἐν συμπεράσματι. «Ὁ Ἀσκληπιὸς ὑπεδέχετο τὰς δύο θεὰς ἐν τῷ ἰδίῳ ἱερῷ, ποιούμενος αὐτὰς κοινωνοὺς τῶν εἰς αὐτὸν ἀπονεμομένων τιμῶν».

Κατ' ἀναφορὰν πρὸς ταῦτα, ἐπιστήσαντες τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν δύο μόνων ὑπολοίπων στοιχείων ΡΑ τοῦ τελευταίου στίχου, ἐθέσαμεν τὸ ἐρώτημα· μήπως οἱ πομπεύοντες τῷ Ἀσκληπιῷ συνεισῆγον εἰς τὸ τέμενος αὐτοῦ καὶ «*τὰ ἱερά;*»— Καὶ ἐδοκιμάσαμεν τὴν κατὰ γράμμα ἀκριβῶς πληρώσασαν το κενὸν ἀνάγνωσιν· [*ἐκομίσθη τὰ ἱε*]*ρά*.

Ἐπὶ ἄρχοντος Καλλίου Σκαμβωνίδου, ἐν ἔτει 412/1, *ἐκομίσθη τὰ ἱερά* (;;)

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Ἰουλίου 1901.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Ἐξεδόθη τῇ 1 Αὐγούστου 1901.

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΞ ΑΙΓΙΝΗΣ

(Πίν. 6).

Τὸ ἐν τῷ πίνακι 6 ἀπεικονισμένον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εὑρέθη τῇ 19 Ἰουλίου ἐ. ἔ. ὑπὸ τοῦ Παναγ. Γ. Πρωτονοταρίου ἐν τῷ ἀγρῷ του κειμένῳ ἐν τῇ Παλαιᾷ Χώρᾳ τῆς Αἰγίνης καὶ μετεφέρθη ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Δὲν διατηρεῖται ἀκέραιον τὸ ἀνάγλυφον, καθόσον εἶνε ἀριστερὰ ἀποκεκρουμένον καὶ τεθραυσμένον εἰς δύο προσαρμόττοντα τεμάχια· καὶ ἡ ἐπιφάνεια εἶνε ὀλίγον ἀποτετριμμένη, ἰδίως τὰ πρόσωπα τῶν μορφῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε πιθανόν, ἕνεκα λόγων οὓς μέλλω νὰ ἀναπτύξω κατωτέρω, ὅτι τὸ πρὸς ἀριστερὰ ἐλλεῖπον μέρος ἦτο μέγα. Τὸ ἀνάγλυφον, ἐκ πεντελησίου μαρμάρου πεποιημένον, ἔχει μῆκος σωζόμενον 64, ὕψος 46 καὶ πάχος 6 ἑκατοστόμετρα. Λήγει ἄνω εἰς γεῖσον.

Παρίσταται ἐν τῷ ἀναγλύφῳ πομπὴ πρὸς θυσίαν, βαίνουσα πρὸς τὸν ἀριστερὰ ἀπεικονισμένον βωμόν. Ὁ βωμὸς κείμενος ἐπὶ τεσσάρων βαθμίδων ἔχει σχῆμα ἀρκετὰ περίεργον, καθόσον τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ εἶνε κοῖλον, τῶν πλευρῶν ἀνερχομένων ἑκατέρωθεν δίκην κεράτων. Ἀπέναντι αὐτοῦ, δεξιόθεν, ἵστανται δύο ἄνδρες ἐνδεδυμένοι βραχὺν χιτῶνα, ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφύν. Ὁ μὲν εἷς ἐξ αὐτῶν, μικρόν τι κύπτων, κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ὄρνιθα, πιθανῶς χῆνα, ὁ δὲ ἕτερος ἵσταται ὀρθός, κρατῶν τῇ δεξιᾷ φιάλην, ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ ὀμφαλόν, ἐξ ἧς φαίνεται σπένδων ἐπὶ τῆς σφαγιασθησομένης ὄρνιθος.

Τούτοις ἕπονται τέσσαρες μορφαί, πᾶσαι, ὡς φαίνεται, γυναικεῖαι, διαφόρου μεγέθους. Φοροῦσι δὲ ἱμάτιον καταλίπον γυμνὰς τὰς δεξιὰς χεῖρας ἀνατεινομένας κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῶν δεομένων. Ἡ μὲν πρώτη ἄγει τῇ ἀριστερᾷ πρὸς τὸν βωμὸν ὡς θῦμα ἔλαφον, ἡ δὲ τρίτη, ἡ μείζων πασῶν, κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπωρικόν τι, ἴσως καρπὸν ῥοιᾶς.

Ὄπισθεν τοῦ πρώτου ἀνδρός, ὅστις κύπτων πρόσω κρατεῖ τὴν χῆνα, ἵσταται, ἐν ταπεινοτάτῃ ἀναγλυφῇ κεχαραγμένη, ὀρθία γυνή, οὖσα καταφανῶς, ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους, θεά, ἥτις φορεῖ χιτῶνα δωρικὸν μετ' ἐπιπτύγματος καὶ κρατεῖ ἐν ἑκατέρᾳ χειρὶ δᾷδα. Ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι αὕτη διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ ξίφος, ἀλλὰ μετὰ μείζονος προσοχῆς ἐξετάζων διακρίνει ὅτι τὸ ἐν τῇ χειρὶ κρατούμενον ἀντικείμενον δηλοῦται καὶ κάτωθεν τοῦ ἀγκῶνος διὰ γραμμῶν ἐγκεχαραγμένων. Πιθανῶς αἱ δύο δᾷδες ἀρχικῶς ἦσαν κεχρωματισμέναι καὶ ἑπομένως διεκρίνοντο σαφέστερον.

Ἄξιον περιεργίας εἶνε, ὅτι ἡ θεὰ ἐξεικονίζεται διὰ τοσοῦτον ταπεινῆς ἀναγλυφῆς, οἱονεὶ ὡς σκιά, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ πρόσωπα. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει σπανίως ἐπὶ τῶν ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων· τὸ δὲ γνωστότερον ἀνάλογον παράδειγμα εἶνε ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀχελῴου ἔν τισιν ἀναγλύφοις τῷ Ἑρμῇ καὶ ταῖς Νύμφαις ἀφιερωμένοις. Ἐξηγεῖται δ' ἱκανῶς, φρονῶ, ἡ τοιαύτη ἐνταῦθα παράστασις, ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ τεχνίτης ἀνέγλυψε πρῶτον τὰς διαφόρους ἀνθρωπίνας μορφάς, εἶτα δ' ἀνευρὼν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἱκανὸς χῶρος πρὸς παράστασιν τῆς θεᾶς, ἠναγκάσθη ν' ἀπεικονίσῃ αὐτὴν τοιουτοτρόπως. Δι' αὐτὸν δ' ἀκριβῶς τὸν λόγον πέποιθα, ὅτι τὸ πρὸς ἀριστερὰν τεμάχιον δὲν ἐξετείνετο κατὰ πολὺ περαιτέρω.

Ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς τέχνης τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, καὶ ἰδίως τῆς θεᾶς, συμπεραίνω, ὅτι τὸ παρὸν ἀνάγλυφον ἀνήκει εἰς τὴν ἀττικὴν σχολὴν τὴν ἐξαρτωμένην ἀπὸ τοῦ Φειδίου, καὶ ἑπο-

μένως θὰ ἐποιήθη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Ε΄ πρὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ ἐπίδρασις τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος (ἤτοι τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος καὶ τῆς ζωοφόρου) ἐμφαίνεται ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ συνθέσει. Ὅπως ἐν ἐκείνοις οὕτω καὶ ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ παρισταμένη σκηνὴ ἐξεικονίζεται ἐν τῇ τελέσει αὐτῆς· οἱ μὲν ἄνδρες φθάσαντες ἤδη εἰς τὸν βωμὸν παρασκευάζουσι τὴν θυσίαν, αἱ δὲ γυναῖκες ἀκολουθοῦσι κατόπιν προσερχόμεναι εἰς τὸν βωμὸν βραδέως. Ἴσως ἐν τῷ συμπλέγματι τῆς θεᾶς μετὰ τῶν δύο ἀνδρῶν, ὧν ὁ εἷς κύπτει πρὸς τὸ θῦμα, δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὸ γνωστὸν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λατερανοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀνάγλυφον τῶν Πελιάδων.

Ἰδιόρρυθμον εἶνε τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν σχῆμα τοῦ βωμοῦ, πρῶτον μὲν ἕνεκα τῶν πολλῶν βαθμίδων, αἵτινες φαίνεται ὅτι περιβάλλουσι τὸν βωμὸν καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτοῦ, ἴσως δὲ δὲν ἀνευρίσκονται ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ γνωστῷ σχήματι βωμοῦ, καίτοι ἀνάλογοι φαίνονται οἱ ἐκ φυσικοῦ βράχου βωμοὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Πνυκὸς καὶ οἱ ἐν Φρυγίᾳ[1]· ἔπειτα δὲ τὸ σχῆμα τοῦ βωμοῦ εἶνε λίαν ἀξιοπαρατήρητον ἕνεκεν τῆς ὑπερβολικῶς κολπουμένης ἐπιφανείας καὶ τῶν δίκην κεράτων προεχουσῶν πλευρῶν[2]. Κολπουμένη κατά τι ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῶν βωμῶν εὑρίσκεται συχνότατα ἐπὶ ἀττικῶν ἀγγειογραφιῶν τοῦ Ϛ΄ καὶ τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ἀλλὰ τόσον μεγάλη κοίλανσις ἴσως δὲν ἔχει οὐδὲν τὸ ἀντίστοιχον ἐν τοῖς σωζομένοις μνημείοις. Τὰ κερατοειδῶς ἀνυψωμένα ταῦτα πλευρὰ ἐσκόπουν πιθανῶς νὰ παρέχωσι σκέπην κατὰ τοῦ ἀνέμου. Ἀνάλογα παραδείγματα εὑρίσκονται ἐπὶ κορινθιάζοντος ἀττικοῦ ἀγγείου (Archäol. Jahrbuch 1890 σελ. 247) καὶ ἐπί τινος ἐν Βυρτσβούργῳ ἀγγείου τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ αἰῶνος μετὰ μιᾶς ἕλικος (Röm. Mitteil. III 108).

Τίς εἶνε ἡ παρισταμένη θεὰ ἀναγνωρίζεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐλάφου, ἥτις προσάγεται ὡς θῦμα. Ἡ σχέσις τῆς Ἀρτέμιδος πρὸς τὴν ἔλαφον εἶνε τόσον γνωστή, ὥστε δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐν τούτῳ ἐπὶ πολύ. Ὡς θῦμα ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ἀρτέμιδος ἐμφανίζεται ἡ ἔλαφος ἐν τῷ μύθῳ τῆς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας, ἐν δὲ τῇ ἑορτῇ τῶν *Ἐλαφηβολίων* ἐν Ἄγραις παρὰ τὰς Ἀθήνας προσεφέροντο τῇ Ἀρτέμιδι καὶ ἔλαφοι καὶ πλακοῦντες ἐν σχήματι ἐλάφου[1]. Ἐν τῇ κατ᾽ ἔτος ἀγομένῃ ἐν Πάτραις ἑορτῇ τῆς *Λαφρίας* Ἀρτέμιδος ἐθύετο μετ᾽ ἄλλων ἱερείων καὶ ἔλαφος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην θυσία σχετίζεται καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παρισταμένην, καλὸν νομίζω νὰ παρατεθῇ τὸ περὶ τῆς θυσίας ἐκείνης χωρίον τοῦ Παυσανίου VII, 18, 12: *Ἐσβάλλουσι γὰρ ζῶντας ἐς τὸν βωμὸν ὄρνιθάς τε τοὺς ἐδωδίμους καὶ ἱερεῖα ὁμοίως ἅπαντα, ἔτι δὲ ὗς ἀγρίους καὶ ἐλάφους τε καὶ δορκάδας, οἱ δὲ καὶ λύκων καὶ ἄρκτων σκύμνους, οἱ δὲ καὶ τὰ τέλεια τῶν θηρίων· κατατιθέασι δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν καὶ δένδρων καρπὸν τῶν ἡμέρων.* Καίτοι ἡ ἐν Πάτραις θυσία ἦτο πλουσιωτέρα καὶ ποικιλωτέρα, ὅμως ἡ παρὰ Παυσανίᾳ περιγραφὴ ἁρμόζει πως καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παρισταμένην ἀγροτικὴν θυσίαν τὴν προσφερομένην τῇ Ἀρτέμιδι. Ὡς ἐκεῖ οὕτω καὶ ἐνταῦθα προσφέρονται πλὴν τῆς ἐλάφου καὶ πτηνὸν καὶ καρπός. Χὴν ὡς ἱερεῖον τῇ Ἀρτέμιδι δὲν ἀναφέρεται ῥητῶς, καθ᾽ ὅσον γνωρίζω, ἀλλ᾽ ἐμμέσως βεβαιοῦται τοῦτο ἐκ τῆς παρατεθειμένης ἀνωτέρω μαρτυρίας τοῦ Παυσανίου. Ὡσαύτως καὶ περὶ τοῦ καρποῦ τῆς ῥοιᾶς προσφερομένου τῇ Ἀρτέμιδι δὲν γνωρίζω οὐδὲν μαρτύριον. Ἀλλ᾽ ὅμως εἶνε γνωστὸν ὅτι προσεφέροντο τῇ Ἀρτέμιδι θυσίαι κατὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, καὶ δὴ ἤδη παρ᾽ Ὁμήρῳ, ἔνθα ἡ θεὰ αὕτη ἀξιοῖ τοιαύτην θυσίαν καὶ ὀργίζεται μὴ τυγχάνουσα αὐτῆς[2]. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ξενοφῶν προσέ-

[1] Πρβ. Perrot-Chipiez, Hist. de l'art. V 148 ἑξ. Παραβληθήτω ὡσαύτως τὸ κλιμακωτὸν κτίσμα τοῦ ὑπὸ Στάη ἐν Βουρβᾶ εὑρεθέντος ἐπιτυμβίου μνημείου (Δελτ. ἀρχ. 1860 πίν. Γ΄ 4, σελ. 111 ἑξ. καὶ τὸ ἐν Λαμπτραῖς εὑρεθὲν ἐπιτύμβιον μνημεῖον, Athen. Mittheil. XII 105 ἑξ.).

[2] Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ σώζεται μόνον μία τοιαύτη κερατοειδὴς προεξοχή, ἀλλ᾽ εἰκάζω ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα. Ἀλλ᾽ ὅμως αἱ ἀνωτέρω εἰρημέναι ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν ἀναλογίαι δὲν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἑτέρου ὁμοίου πλευροῦ.

[1] Bekker, Anecd. I 249 Ἀθην. XIV 646 E. Πρβλ. τὸ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας Παναγίας τῆς Γοργοεπηκόου ἐντετειχισμένον ἀνάγλυφον τοῦ ἀρχαίου ἡμερολογίου, ἐν ᾧ ἐν μηνὶ Ἐλαφηβολιῶνι εἰκονίζεται ἡ Ἄρτεμις μετ᾽ ἐλάφου. *Διεθνὴς Ἐφημ. τῆς νομισμ. ἀρχαιολογίας*, 1899, πίν. Ε΄-Ϛ΄.

[4] Ὁμ. Ἰλ. I 533 ἑξ.:

καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος Ἄρτεμις ὦρσεν,
χωσαμένη ὅ οἱ οὔτι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
Οἰνεὺς ῥέξ᾽· ἄλλοι δὲ θεοὶ δαίνυνθ᾽ ἑκατόμβας,
οἴῃ δ᾽ οὐκ ἔρεξε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο.

φερε τῇ Ἀρτέμιδι ἐν Σκιλλοῦντι δεκάτην ἀπὸ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων [1]. Τὰ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ὅμως παριστάμενα δωρήματα προσφέρονται τῇ Ἀρτέμιδι ὡς θεᾷ τῆς φύσεως καθόλου, ὡς τῇ θεᾷ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου, τῆς καρποφορίας καὶ τῆς παιδοποιΐας, τῇ παντοδυνάμῳ θεότητι τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς εὐφορίας. Τοιοῦτος πιθανῶς ἦτο ὁ ἀρχικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἀρτέμιδος, διατηρηθεὶς διὰ παντὸς ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς λατρείαις καὶ συμβολιζόμενος οὕτω παραστατικῶς διὰ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου.

Ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παρισταμένη ἑορτὴ εἶνε πιθανῶς μᾶλλον φθινοπωρινὴ ἢ ἐαρινή. Γνωρίζομεν ἀληθῶς ὅτι ἡ θεὰ αὕτη εἶχε μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὸ ἔαρ καὶ ὅτι ἐν Ἀθήναις τὰ *Ἐλαφηβόλια* ἤγοντο κατὰ τὸ ἔαρ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παρισταμένη θυσία φαίνεται πολὺ μᾶλλον ὡς ἐπὶ τῇ συγκομιδῇ τῶν καρπῶν ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν προσφερομένη τῇ Ἀρτέμιδι, ὅπως τὰ παρ' Ὁμήρῳ *θαλύσια* (Ἰλ. Ι 533 ἑξ.) καὶ ἡ τοῦ Ξενοφῶντος θυσία (Ἀνάβ. V, 3, 9) ἤγοντο βεβαίως κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Διὰ τοῦ παρόντος ἀναγλύφου καθίσταται ἡμῖν γνωστὸν νέον ἄγαλμα λατρείας ἐκ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐν ᾧ παρίσταται ἡ Ἄρτεμις ὀρθία ἱσταμένη καὶ δᾷδας ἐν ταῖς χερσὶ κρατοῦσα, τοῦτο δὲ ἀναμφιβόλως εἶνε τὸ ἄγαλμα τὸ ὑπάρχον ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν ᾧ ἀνετέθη τὸ ἀνάγλυφον. Βεβαίως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ τεχνίτης, ἀττικὸς ἀνὴρ ἀναμφιβόλως ὤν, ἐξέλεξεν ὡς πρότυπον πρὸς παράστασιν τῆς θεᾶς ἀττικόν τι ἄγαλμα λατρείας, πιθανώτερον ὅμως εἶνε ὅτι οἱ ἀναθέσαντες τὸ ἀνάγλυφον ἠξίωσαν νὰ ἀπεικονισθῇ ἐν αὐτῷ ἡ ἰδία ἑαυτῶν θεά. Δυνατὸν μάλιστα εἶνε ἀκριβῶς τούτου ἕνεκα νὰ ἐπέξεσεν ἔπειτα τὴν θεὰν ὁ τεχνίτης ἐν τῷ ἀναγλύφῳ, ἤτοι ὅτι τὸ μὲν λοιπὸν μέρος ἐξεπόνησεν ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ τὴν μορφὴν τῆς θεᾶς προσέθηκε κατόπιν ἐν Αἰγίνῃ ἀποβλέπων εἰς αὐτὸ τὸ ἄγαλμα ἐκείνης.

[1] Ξενοφ. Ἀναβ. V, 3, 9, «Ἐποίησε δὲ καὶ βωμὸν καὶ ναὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀργυρίου, καὶ τὸ λοιπὸν δὲ ἀεί, δεκατεύων τὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ ὡραῖα, θυσίαν ἐποίει τῇ θεῷ, καὶ πάντες οἱ πολῖται καὶ οἱ πρόσχωροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες μετεῖχον τῆς ἑορτῆς. Παρεῖχε δὲ ἡ θεὸς τοῖς σκηνοῦσιν ἄλφιτα, ἄρτους, οἶνον, τραγήματα, καὶ τῶν θυομένων ἀπὸ τῆς ἱερᾶς νομῆς λάχος, καὶ τῶν θηρευομένων δέ».—Ἑτέρας μαρτυρίας ἴδε παρὰ Wernicke, ἐν ἄρθρῳ Artemis, Pauly-Wissowa Realencyclop. des kl. Alt. II 1343.

Μέχρι τοῦδε δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἀνεύρεσις τοῦ τύπου τούτου τῆς Ἀρτέμιδος ἐν τῇ ἀττικῇ τέχνῃ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ε' αἰῶνος. Ἐπὶ χαλκῶν νομισμάτων τῶν χρόνων τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου παρίσταται θεὰ φέρουσα ποδήρη χιτῶνα καὶ δᾷδα ἐν ἑκατέρᾳ χειρί, ἀλλ' εἶνε δύσκολον νὰ διακριθῇ ἂν εἶνε Δημήτηρ ἢ Ἄρτεμις [1], οὐδ' εἶνε γνωστόν, εἰς τίνας χρόνους ἐποιήθησαν τὰ ἐν αὐτοῖς ἀπεικονιζόμενα ἀγάλματα [2]. Περὶ τοῦ Στρογγυλίωνος λέγεται ὅτι ἐποίησεν ἄγαλμα Ἀρτέμιδος *Σωτείρας* ἐν Μεγάροις (Παυσ. Ι, 40, 3), οὗ ἀντίτυπον ὑπῆρχεν ἐν Παγαῖς (Παυσ. Ι, 44, 4), τοιοῦτος δὲ τύπος θεᾶς εὑρίσκεται ἐπὶ νομισμάτων τῶν Μεγάρων καὶ τῶν Παγῶν [3]. Ἐν τούτοις παρίσταται ἡ Ἄρτεμις ἐν βραχεῖ χιτῶνι σπεύδουσα μετὰ δᾴδων ἐν ταῖς χερσὶ ἐν θέσει λίαν κεκινημένῃ, σφόδρα διαφερούσῃ τῆς ἠρέμου στάσεως τῆς θεᾶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ. Ἄξιον μνείας δὲ εἶνε ὅτι τινὲς τῶν λογίων, ὡς ὁ Flasch καὶ ὁ Wernicke [4], ἀνευρίσκουσιν ἐν τῇ δᾳδουχούσῃ θεᾷ τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος τὴν Ἄρτεμιν, ὅπερ ὄχι ἀδύνατον, ἀλλὰ λίαν δυσαπόδεικτον. Ἴσως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἐν τῷ αἰγινητικῷ ἀναγλύφῳ ἄγαλμα λατρείας ἐνέχει ἐπίδρασίν τινα ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἑκάτης τοῦ Ἀλκαμένους.

Ἐπίτηδες ἀπέφυγον νὰ σχετίσω τὸ ἀνάγλυφον πρὸς τὴν αἰγινητικὴν θεὰν *Ἀφαίαν*, περὶ ἧς ἐπ' ἐσχάτων ἐπραγματεύθη ἐκτενῶς ὁ Furtwängler [5]. Ὁ τόπος ἐν ᾧ, κατὰ τὰς δοθείσας μοι ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ πληροφορίας, εὑρέθη τὸ ἀνάγλυφον, ἤτοι ἡ *Παλαιὰ Χώρα* κεῖται ἀρκετὰ μακρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ αὐτόθι ὑπῆρχεν ἡ μεσαιωνικὴ πόλις τῆς Αἰγίνης, δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ μετεκομίσθη ἐκεῖσε ἐκ τοῦ εἰρημένου ναοῦ τῆς Ἀφαίας. Περὶ τούτου ἴσως θὰ παράσχωσι βεβαίαν ἀπόδειξιν ἔρευναι ἐν τῷ μέλλοντι παρὰ τὴν Πα-

[1] Πρβλ. Imhoof-Blumner-Gardner, Numism. Commentary on Pausanias σελ. 139 ἑξ.

[2] Ἐπίσης δὲν γνωρίζομεν ἂν ἡ *ἀμφίπυρος Ἄρτεμις* τοῦ Σοφοκλέους (Τραχ. 214, πρβλ. Οἰδ. Τύρ. 205 ἑξ.) ἀναφέρεται εἴς τι ἄγαλμα λατρείας.

[3] Imhoof-Blumer-Gardner ἔν. ἀν. πίν. Α, 1.

[4] Flasch, Zum Parthenonfries σελ. 48 ἑξ. Wernicke ἐν ἄρθρῳ Artemis, Pauly-Wissowa, Realencyclop. II 1420.

[5] Furtwängler, Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen auf Aegina (Sitzungs.-Ber. der philos.-philol. und der hist. Classe der Bayr. Ak. der Wissensch. 1901 τεῦχ. III).

λαιὰν Χώραν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὴν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ θεὰν ὡς γνησίαν ἑλληνικὴν Ἄρτεμιν, ὅπως μαρτυρεῖ ὄχι μόνον ἡ ὄψις αὐτῆς ἀλλὰ καὶ ἡ παριστανομένη θυσία.

Παρὰ Παυσανίᾳ (II, 30. 1) φέρεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Αἰγίνῃ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ δὴ πλησιέστατα τῶν ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Διονύσου. Ὁ ναὸς ὅμως οὗτος ἔκειτο, καθὰ φαίνεται, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει τῆς Αἰγίνης, ὥστε μοι φαίνεται πιθανώτερον ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ἐκεῖθεν μετηνέχθη εἰς τὸ μέρος ἔνθα εὑρέθη[1].

Ἕτερον ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Αἰγίνῃ ἀναφέρει ὁ Antoninus Liberalis κεφάλ. 40 ἐν τῷ περὶ Ἀφαίας μύθῳ, ὑποθέτω δ' ὅτι ἡ ἐκεῖ ἀναφερομένη ὀνομασία «ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος» προῆλθεν ἐκ τῆς ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις γενομένης ἀφομοιώσεως τῆς Ἀφαίας πρὸς τὴν Ἄρτεμιν.

SAM WIDE

[1] Εἶχεν ἐκτυπωθῆ ἤδη τὸ παρὸν ἄρθρον, ὅτε ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐπισκέψεώς μου εἰς Αἴγιναν ἐπληροφορήθην, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ἡμῶν δὲν ἀνευρέθη ἐν τῇ ὑψηλὰ κειμένῃ μεσαιωνικῇ πόλει, ἀλλὰ κάτω ἐν ἀγρῷ τινι κειμένῳ οὐχὶ μακρὰν τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἄγει ἀπὸ τῆς νέας πόλεως Αἰγίνης εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφαίας καὶ δὴ ἐντετειχισμένον ἐν κτιρίῳ τινί.

ΑΤΤΙΚΑ ΜΟΛΥΒΔΙΝΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

(Πίν. 7).

Τὰ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον δημοσιευόμενα ἀττικὰ μολύβδινα σύμβολα εὑρέθησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1898[1] σεσωρευμένα ἐν τοῖς χώμασι τοῦ ἐδάφους τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου αὐτῆς δωματίου. Πάντα τὰ σύμβολα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς χρόνους μεταγενεστέρους καὶ δὴ εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς Ῥωμαϊκούς, ὄντα τὰ νεώτατα πάντων τῶν γνωστῶν τῆς μεγάλης ταύτης κατηγορίας, τῆς ἀπὸ τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος ἀρχομένης· εἶναι δὲ πάντα χυτά.

Δημοσιεύομεν νῦν ἁπλῆν μόνον περιγραφὴν αὐτῶν μετ' ἀπεικονίσεως ἀκριβοῦς, φιλοτεχνηθείσης εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτῶν μέγεθος ὑπὸ τοῦ κ. Gilliéron, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ πραγματευθῶμεν κατόπιν τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων καὶ τὴν ἀναγωγὴν αὐτῶν εἰς τὰς οἰκείας κατηγορίας, ἐξ οὗ θέλομεν λάβει ἀφορμὴν κατ' ἀνάγκην νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἄλλα συγγενῆ ζητήματα.

[1] Περὶ τῶν νέων ἀνασκαφῶν τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου βλέπε Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρείας 1898, σελ. 65-68 1899, σελ. 70-75, καὶ 1900 σελ. 31-35..

Ἀριθ. 1. Ἐπὶ γραμμῆς σχηματιζούσης ἔξεργον τρεῖς βωμοί, ἐφ' ὧν τρεῖς θεατρικαὶ προσωπίδες· ἄνω αὐτῶν ΘΕΟΦΟΡΟΥ, ἐν δὲ τῷ ἐξέργῳ ΜΕΝΗ ἤτοι *Θεοφορουμένη*· οὕτως ἀναγνωστέον, διότι τὸ μὲν τελευταῖον γράμμα εἶναι Η, οὐχὶ Α, μετὰ δὲ τὸ Η οὐδὲν λείψανον Ν καὶ Δ ὑπάρχει ὅπως ὑπέλαβεν ὁ Ποστολάκας, ἐκδοὺς παρόμοιον σύμβολον ἐν Annali dell Instituto 1868 σελ. 310 (=Benndorf Beiträge zur Kenntniss des attischen Theaters σελ. 78, ἀριθ. 23), καὶ διὰ τοῦτο ἀνέγνωσε *Θεοφορου*[*μένη*] *Μενάνδ*[*ρου*.

Ὄπ. ἄσημον. Ἓξ ὅμοια.

Ἀριθ. 2. Κράνος μετὰ λόφου καὶ παραγναθίδος πρὸς δ. Πρὸ αὐτοῦ γλαῦξ; Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ σφαιριδίων.

Ὄπ. Ταῦρος ἱστάμενος πρὸς ἀρ. Ἐννέα ὅμοια.

Ἀριθ. 3. Ἀσκληπιὸς ἱστάμενος πρὸς ἀρ. στηρίζεται ἐπὶ τοῦ βάκτρου αὐτοῦ, ἐναντίτου *Ὑγίεια*, ἔχουσα ὄφιν ἐν τῇ δεξιᾷ· ἐν μέσῳ αὐτῶν κάτω μὲν *Τελεσφόρος;*, ἄνω δὲ ἀπροσδιόριστόν τι ἀντικείμενον· ἐν δὲ τῷ ἐξέργῳ *ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάντοτε θέσεως* ὑστερόσημον κυκλικὸν περιέχον ἀλέκτορα.

Ὄπ. ἄσημον. Ὀκτὼ ὅμοια.

Ἀριθ. 4. Θεὰ ἱσταμένη πρὸς ἀρ. κρατοῦσα κέρας Ἀμαλθείας ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ δυσδιάκριτόν τι, ἴσως στάχυν, ἐν τῇ δεξιᾷ.

Ὄπ. ἄσημον ἢ κεφαλὴ κατεστραμμένη. Ἕν.

ΣΗΜ. Παρεμφερὲς τούτῳ τὸ τοῦ Δουκικοῦ νομισματικοῦ Μουσείου τῆς Gotha, ἔνθα παρίσταται ἡ Τύχη μετὰ κέρατος Ἀμαλθείας καὶ πηδαλίου· ὄπισθεν δὲ μόδιος μετὰ τριῶν σταχύων, πρβλ. Benndorf, ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 77 ἀριθ. 4, πρὸς δὲ πρβλ. καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Arthur Engel ἐκδοθὲν ἐν BCH, 1884 σελ. 14 ἀριθ. 117, ἔνθα παρίσταται ἡ Δήμητρα ἱσταμένη πρὸς ἀρ., κρατοῦσα δὲ κέρας Ἀμαλθείας καὶ ὕννιν ἀρότρου.

Ἀριθ. 5. Ὁ Ἥλιος ἱστάμενος κατ᾽ ἐνώπιον ἐπὶ τεθρίππου στρέφει τὴν κεφαλὴν πρὸς δ., κρατεῖ δὲ τῇ μὲν δεξιᾷ μαστίγιον, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὰ ἡνία τῶν ἵππων, ὧν δύο μὲν ὁρμῶσι πρὸς ἀρ., δύο δὲ πρὸς δ. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ σφαιριδίων.

Ὄπ. Ἡ Σελήνη φέρουσα μήνην (;) περὶ τοὺς ὤμους καὶ κρατοῦσα δᾷδα ἐν τῇ ὑψουμένῃ δεξιᾷ ἐφ᾽ ἅρματος, συρομένου ὑπὸ δύο ταύρων καλπαζόντων, ὧν ἔμπροσθεν ἄνω μὲν εἷς, κάτωθεν δὲ δύο ἀστέρες. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ σφαιριδίων.

Εἴκοσιν ὅμοια, ὧν τὸ ἓν ὅλως ἐφθαρμένον.

ΣΗΜ. Παρόμοιον, ἀλλὰ κατωτέρας τεχνοτροπίας, εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Arthur Engel ἐκδοθὲν ἐν BCH, 1884 Πίν. 2 ἀριθ. 53. Τὴν ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ὄψει ὑφ᾽ ἡμῶν ὡς Σελήνην ἐκληφθεῖσαν ἐκλαμβάνει ὁ Engel ὡς Ἄρτεμιν.

Ἀρ. 6 Νίκη; βαδίζουσα ἐπὶ δ. πρὸς Ἀθηνᾶν ἱσταμένην πρὸς ἀρ., ὄπισθεν τῆς Νίκης τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 3 ὑστερόσημον, ἀλέκτωρ.

Ὄπ. ἄσημον. Ἕν.

Ἀρ. 7. Κεφαλὴ Ἡρακλέους ἢ Ποσειδῶνος; πρὸς δ. ἐν κύκλῳ σφαιριδίων. Ὑστερόσημον, τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν τῷ προηγουμένῳ.

Ὄπ. ἄσημον. Δύο ὅμοια.

Ἀρ. 8. Κεφαλὴ Ἄρεως; μετὰ πώγωνος καὶ κράνους πρὸς ἀρ. Πρὸ αὐτοῦ γλαῦξ.

Ὄπ. δύο μορφαὶ ἀπροσδιόριστοι, ἱστάμεναι ἐν πλοίῳ. Ἕν.

Ἀρ. 9. Θεά τις καθημένη ἐπὶ θρόνου πρὸς δ. Δύο ὑστερόσημα ὅμοια τοῖς ἀνωτέρω, ἀλέκτορες.

Ὄπ. ἄσημον. Πέντε ὅμοια.

Ἀρ. 10. Ἔρως ἐφ᾽ ἅρματος τρέχοντος πρὸς ἀρ. ἐν κύκλῳ σφαιριδίων.

Ὄπ. Θεός τις Ζεύς; καθήμενος ἐπὶ θρόνου πρὸς ἀρ. στηριζόμενος ἐπὶ σκήπτρου τῇ ἀριστερᾷ, κρατῶν δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ δυσδιάκριτόν τι, πιθανῶς Νίκην. Κύκλῳ σφαιρίδια. Ὅμοια ἕνδεκα, ὧν τὸ ἓν τεθραυσμένον.

Ἀρ. 11. Ῥόδαξ πέντε πετάλων. Ὑστερόσημον στρογγύλον, ἐν ᾧ ἀλέκτωρ, φέρων ἐν τῷ ῥάμφει μῦν ἐκ τῆς οὐρᾶς. Ἄνευ σφαιριδίων κύκλῳ.

Ὄπ. θεός τις ἱστάμενος πρὸς ἀρ.· κύκλῳ σφαιρίδια. Ὅμοια ἑπτά.

Ἀρ. 12. Ποσειδῶν ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ βράχου καὶ κρατῶν ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ τρίαιναν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ δελφῖνα. Κύκλῳ σφαιρίδια.

Ὄπ. θεός τις (Σέραπις;) φέρων μόδιον ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἱστάμενος πρὸς ἀρ. ἀνέχει τὴν δεξιάν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ σκῆπτρον ἢ θύρσον; Πρὸ αὐτοῦ πρὸς ἀρ. κάτω ἀκροστόλιον μέγα, δεξιὰ δὲ ὄφις συνεσπειραμένος πρὸς δ. Κύκλῳ σφαιρίδια. Ὅμοια δέκα.

Ἀρ. 13. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ, φέρον ὅμως ἐπὶ πλέον ὑστερόσημον καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων, ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ἐν κάτω τῆς παραστάσεως, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας δύο, ὧν τὸ ἐν κάτω τῆς παραστάσεως, τὸ δ᾽ ἕτερον πλαγίως πρὸς δ.

Ὅμοια τεσσαράκοντα τέσσαρα, ἀλλ᾽ ἄνευ ὑστεροσήμων, ὧν τέσσαρα τεθραυσμένα.

Ἀρ. 14. Κεφαλὴ ἀμυδρῶς σῳζομένη πρὸς δ. ἐν κύκλῳ σφαιριδίων. Ὅμοια δύο.

Πλὴν τούτων εὑρέθησαν περὶ τὰ εἴκοσι πέντε ἕτερα διαφόρων τύπων τῶν ἀνωτέρω, ἀλλ᾽ ἐντελῶς κατεστραμμένα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1901

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

............................ΧΟ.
.........................ΑΡΕΙΣ
...–ΝΛΑΡΙΣΗΙΑ.ΑΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗΝ
...ΩΙΙΕΡΩΙΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΤΟΥΚΕ.
ΝΟΥΚΑΙΛΑΔΙΚΟΣΟΑΣΚΥΡΙΕΥΣΕΜΑΓ
.ΥΡΗΣΕΝΜΑΡΤΥΡΙ.ΝΤΗΝΔΕΜΑΡΤ.
ↃΕΙΛΑΔΙΚΟΣΑΡΜ..ΙΟΥΑΣΚΥΡΙΕΥΣ
.ΟΝΔΑΙΕΥΣΙΝΕΠ..ΤΑΜΑ.ΤΗΝΧΩΡΑ.
ΙΝΚΑΙΠΑΡΩΝΕΝLΦΑΝΙΙΟΝΤΟΙΣΚΡ.
ΤΑΙΣΑΠΟΤΗΣΚΟΡΥΦΗΣΤΟΥΝ.ΣΣΙΟ.
.ΑΤΑΒΑΙΝΩΝΤΟΝΡ..ΟΝΠΡΟΣΗΜΑ.
.ΟΠΟΝΑΧΡΙΤΗ.ΦΑΡΑΓΓΟΣΗΣΚΑΙΚΟΝ...
.ΙΣΕΠΕ.ΕΙΚ.ΥΟΝΤΟΙΣΚΡΙΤΑΙΣΚ..
ΤΩΝΠΡΕ.ΒΥΤΕΡ.ΝΗΚΟΥΟΝΠΡΟΣΧΟ...
.ΟΝΔΑΙΕΥΣΙΚΑΤΑΤΟ.ΤΟΝΤΟΝΤΟΠΟΝΚ...
.ΤΟΣΕΠΙΣΤΑΜΑΙΝΟ.ΕΥΩΝΕΝΤΗΙΧΩΡΑ.
ΠΛΕΙΩΧΡΟΝΟΝΚΑΙ.ΟΝ.ΑΕΙΣΤΗΡΟΥΝΤΑ.
ΤΟΠΑΡΑΓΩΓΙΟΝΕΝΤΟΥΤΩΙΤΩΙΤΟΠΩ.
ΠΑΡΕΙΧΟΝΤΟΔΕΚΑΙΜΟΨΕΙΑΤΩΝΜΑ.
ΤΥΡΙΑΣΕΙ.ΤΗΝΚΑΤΩΧΩΡΑΝΗΝΕΜ..
ΤΥΡΗΣΕΝΑΝΤ/ΙΟΣΚΛΕ.ΡΟΥΛΟ...
ΨΕΙΑΤΗ.......................
/ΙΟΧΟΡΙϽΙΙ.Ι...Ο.....Σ.ΟΝ...
.ΥΣΙΝΔΙΑΤΟΥΠΟΤΑΜΟΥΑΡΞΑΜΕΝΟ..
.ΟΤΩΝΣΥΝΒΟΛΩΝΤΟΥΠΗΝΕΙΟΥΚΑΙΤΟ.
ΞΥΡΩΠΟΥΑΧΡΙΤΗΣΚΕΛΕΤΡΑΣΚΑΙΤΗ.
ΦΑΡΑΝΓΟΣΤΗΣΑΠΟΡΧΕΙΟΥΑΓΟΥΣΗΣΚΑ.
.ΙΔΑΓΕΩΡΓΟΥΝΤΑΣΚΟΝΔΑΕΙΣΚΑΙΝΕΜΟ
ΜΕΝΟΥΣΤΑΠΕΡΙΤΟΝΠΥΡΓΟΝΤΟΝΥΠΟΚ.
ΤΩΤΗΙΣΜΙΝΥΗΣΕΜΑΡΤΥΡΗΣΕΝΔΕΚ..
ΘΕΟΔΩΡΟΣΒΡΑΧΥΛΛΟΥΣΩΚΡΑΤΗΣΣΙΙ
.ΑΑΙΧΜΩΝΦΙΛΟΞΕΝΙΔΟΥΜΟΨΕΙΣΚΟΝΔ..
..ΣΙΝΟΙΤΗΝΚΕΛΕΤΡΑΝΚΕΚΤΗΜΕΝΟΙΤΗΝ.
.ΟΚΑΤΩΤΗΣΚΡΟΝΕΙΑΔΟΣΠΛΗΣ.ΟΧΟΡ..
...'ΤΗΝΚΕΛΕΤΡΑΝΤΗΝΑΥΤΩΝΤΗΙΚΕ..
.....ΤΩΝΚΟΝΔΑΙΕΩΝΤΗΙΥΠΟΚΑΤΩ.
........ΟΣΠΑΡ..ΝΤΟΛΕΚΟ.....
...............Τ.F.Δ.ΚΟ.....

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων, ἀποκεκρουμένος δὲ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἔχει μῆκος μὲν 0,46, πλάτος δὲ 0,33 καὶ πάχος 0,11. Εὑρέθη πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐν τῷ γηπέδῳ τοῦ ποδηλατικοῦ γυμναστηρίου ἰσοπεδουμένῳ καὶ ἀνήκοντι τῷ ἰατρῷ Ἀστεριάδῃ, κεῖται δὲ τοῦτο ἐγγὺς τοῦ ξενοδοχείου τῆς Γαλλίας. Ἔχει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μαρτυρία οὖσα ὧδε·

. . . . .χο
. . . . αρεισ
. . . [ἐ]ν Λαρίσῃ ἀ[να]γεγραμμενην
[ἐν τ]ῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ κε[ρ-]
[δῷ]ιου καὶ Λάδικος ὁ Ἀσκυριεὺς ἐμαρ-
[τ]ύρησεν μαρτυρί[α]ν τήνδε· μαρτ[υ-]
[ρ]εῖ Λάδικος Ἁρμ[ον]ίου Ἀσκυριεὺς
[Κ]ονδαιεῦσιν· ἐπ[ίσ]ταμ[αι] τὴν χώρα[ν], .
[ἣ]ν καὶ παρὼν ἐν[ε]φάνιζον τοῖς κρ[ι-]
ταῖς ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ν[υ]σσίο[υ]
[κ]αταβαίνων τὸν [βατ]ὸν πρὸς ἡμ[ᾶς]
[τ]όπον ἄχρι τῆ[ς] φάραγγος, ἧς καὶ Κον[δαι-]
[ε]ῖς ἐπε[δ]εί[κν]υον τοῖς κριταῖς, κ[αὶ]
τῶν πρε[σ]βυτέρ[ω]ν ἤκουον πρόσχο[ρον]
[Κ]ονδαιεῦσι κατὰ το[ῦ]τον τὸν τόπον κ[αὶ α-
ὐτ]ὸς ἐπίσταμαι νο[μ]εύων ἐν τῇ χώρᾳ
πλείω χρόνον καὶ [Κ]ον[δ]αεῖς τηροῦντα[ς]
[τ]ὸ παραγώγιον ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ,
παρείχοντο δὲ καὶ Μοψειατῶν μα[ρ-]
[τ]υρίας εἰ[ς] τὴν κάτω χώραν, ἣν ἐ[μαρ-]
τύρησεν Ἀντ[α]ῖος Κλε[οβ]ούλο[υ Μο-]
[ψ]ειάτη[ς]. . . . .[πλη-]
[σ]ιοχοριο . . . . . .ο. . . . ς Κ]ον[δαι-]
[εῦ]σιν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀρξάμενο[ς ἀ-]
π]ὸ τῶν συνβολῶν τοῦ Πηνειοῦ καὶ το[ῦ]
[Ε]ὐρωποῦ ἄχρι τῆς κελέτρας καὶ τῆ[ς]
[φ]άραγγος τῆς ἀπ' Ὀ[ρ]χείου ἀγούσης κα[ὶ]
[ο]ἶδα γεωργοῦντας [Κ]ονδαεῖς καὶ νεμο-
[μ]ένους τὰ περὶ τὸν πύργον τὸν ὑποκ[ά-]
τω τῆ⟨ι⟩ς Μινύης· ἐμαρτύρησεν δὲ [καὶ]
[Θ]εόδωρος Βραχύλλου, Σωκράτης Σι. .
.α, Αἴχμων Φιλοξενίδου Μοψ(ει)εῖς Κονδ[αι-]
[εῦ]σιν οἱ τὴν κελέτραν κεκτημένοι τὴ[ν ὑ-]
[π]οκάτω τῆς Κρο[ν]ειάδος πλησ[ι]οχόρ[ου]
. . . τὴν κελέτραν τὴν αὐτῶν τῇ κε[λέ-]
[τρᾳ] τῶν Κονδαιέων τῇ ὑποκάτω . . . .
. . . .

Εἶνε δὲ παρατηρητέα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τὰ ἑξῆς: 1) Πόλις *Ἀσκύριον* ἢ *Ἀσκυρία*, ἐξ ἧς γίνεται τὸ ἐθνικὸν *Ἀσκυριεὺς* (στίχ. 5 καὶ 7), εἶνε ἄγνωστος. Γνωστὴ μόνον εἶνε ἡ λίμνη τοῦ Νεζεροῦ ἡ λεγομένη *Ἀσκουρίς*, οὐδόλως δὲ ἀπίθανον ὅτι ὑπάρχει τι κοινὸν μεταξὺ τῶν λέξεων τούτων. 2) Τὸ *Νύσσιον* ὄρος (στίχ. 17) εἶνε ἄγνωστον. Παρ' Ἡσυχίῳ μόνον ἀναφέρεται τὸ *Νυσήιον* καὶ ὡς ὄρος τῆς Θεσσαλίας. Πιθανῶς δὲ *Νύσσιον* ὄρος εἶνε τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Τυρνάβου, ἐξ οὗ τις καταβαίνων φθάνει μέχρι τῆς φάραγγος (στίχ. 11), ἥτις πιθανῶς εἶνε τὸ λεγόμενον *μπουγάζι τοῦ Τυρνάβου*· 3) τὸ *Κονδαιεὺς* (στίχ. 8. 15. 36) καὶ *Κονδαεὺς* (στίχ. 17 καὶ 28) ἄδηλον εἶνε, τίνα πόλιν ἄγνωστον προϋποτίθησι, *Κόνδαια* (ἡ); 4) τὸ *Μόψειον* (οὕτω δὲ γραπτέον καὶ οὐχὶ *Μόψιον*) εἶνε γνωστὸν (νῦν *Καρατσαῒρ*) καὶ ἔχει ἐθνικὸν *Μοψειάτης* (στίχ. 19 καὶ 22) καὶ *Μοψειεύς*, ὁ ἐν τῷ πληθ. ἴσως κακῶς ἐχάραξεν ὁ χαράκτης *Μοψεῖς* (στίχ. 32) ἀντὶ τοῦ *Μοψειεῖς* ἀπατηθεὶς ἐκ τοῦ διπλοῦ ΕΙ. 5) *Εὐρωπὸς* (στίχ. 26) εἶνε ὁ *Τιταρήσιος* (νῦν *Ξηριᾶς*), αἱ δὲ συμβολαὶ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Τιταρησίου νῦν γίνονται μεταξὺ τοῦ Σατόμπασι καὶ Βερνέζι· 6) Ἄγνωστον τί εἶνε ἡ *κελέτρα*, ἥτις φαίνεται διττή, μία μέν, ἣν ἐκέκτηντο οἱ Μοψειᾶται Θεόδωρος ὁ Βραχύλλου, Σωκράτης ὁ Σι[μί;]α καὶ Αἴχμων ὁ Φιλοξενίδου, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν Κονδαιέων· παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται μόνον «*κέλετρον*: ᾧ τοὺς ἰχθύας θηρῶσιν ἐν τοῖς ποταμοῖς» (ἐν λ.), ἀνθ' οὗ ὁ Σμιδίτιος θέλει νὰ γραφῇ «*δέλετρον*»· 7) Ἄγνωστον εἶνε καὶ τὸ *Ὄρχειον* (στίχ. 27), ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶνε εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς φάραγγος· 8) ἡ *Μινύη* εἶνε γνωστὴ ὡς πόλις Θεσσαλίας, πρότερον καλουμένη *Ἁλμωνία* κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, νῦν δὲ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὁρίζεται ἀκριβέστερον ὁ τόπος, ἐν ᾧ τις ὀφείλει ν' ἀναζητήσῃ ταύτην. Διότι πᾶσαι αἱ εἰρημέναι θέσεις ἀναγκαίως ἔχει ν' ἀναζητηθῶσιν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Τιταρησίου τόπῳ καὶ τῆς φάραγγος τοῦ Τυρνάβου· 9) Πλημμελῶς ὁ χαράκτης ἐν στίχ. 30 ἐχάραξε *τηῖς* ἀντὶ τοῦ *τῆς*· 10) Ἄγνωστος εἶνε καὶ ἡ *Κρονειὰς* (στίχ. 34), ἧς εἶνε περίεργος καὶ ἡ διὰ τοῦ ΕΙ γραφή· 11) ἐν στίχ. 14 φέρεται διὰ τοῦ Ο *πρόσχορον* καὶ στίχ. 34 *πλησιοχόρ[ου]* (πρβλ. καὶ στίχ. 23) ἀντὶ τῆς ἐκφορᾶς αὐτῶν διὰ τοῦ Ω, φέρεται δὲ καὶ παρ' Ὁμήρῳ «*εὐρύχορος Μυκα-*

λησσός» (Ἰλ. Β, 498), «*εὐρύχορος Ἑλλὰς*» (Ἰλ. Ι, 478), *Ἦλις* (Ὀδ. Δ, 635), *Ὑπερείη* (Ὀδ. Ζ, 4), *Ἰαωλκὸς* (Ὀδ. Λ, 256) καὶ «*Πανοπεὺς καλλίχορος*» (Ὀδ. Λ, 581) καὶ «*Θῆβαι καλλίχοροι*» (Ὁμηρ. Ὕμν. 14, 2) καὶ κύριον *Καλλίχορον* (φρέαρ τι παρὰ τὴν Ἐλευσῖνα ἐν Ὕμν. Δήμητρ. 273, πρβλ. καὶ Παυσανίαν Α' λη' 6). Ἴσως δὲ καὶ ἐνταῦθα τὸ ἐν στίχῳ 34 εἶνε κύριον, ὡς δύναται νὰ εἰκάσῃ τις ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ 23 ἐθνικοῦ *Πλησιοχόριος*. Ἡ δὲ λέξις *χορὸς* πάλαι ἐσήμαινε καὶ τόπον πρὸς χορόν, οὗ ἕνεκα ἰσοῦται τῷ *χῶρος*, πρβλ. «λείηναν δὲ *χορόν*, καλὸν δ' εὔρυναν ἀγῶνα» (Ὀδυσ. Θ, 260, πρβλ. καὶ Ὀδυσ. Δ, 318 καὶ Ἰλ. Σ, 590). 12) Τὸ ἐν στίχ. 4-5 ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος εἶνε *κερδῷος*, ὅπερ ἀποδίδοται τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ὑπὸ τοῦ Λυκόφρονος (στίχ. 208). Φαίνεται δ' ἐλάχιστον μέρος τοῦ Ω, ὅπερ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ γράφεται ὑψηλότερον τῆς γραμμῆς τῶν ἄλλων γραμμάτων.

2

Λ Ι Ν Ι Ս Υ Υ	λ[ίσκο]υ υ[ἱὸς]
Α Ρ Ι Σ Τ Ο Φ	Ἀριστοφ...
Η Ρ Ω Σ	ἥρως
ᐟ Α Τ Α Τ Ο Ν Τ Ω	[κ]ατὰ τὸν τῶν
Υ Ν Ε Δ Ρ Ω Ν	[σ]υνέδρω[ν ὑπο-]
Ι Ν Η Μ Α Τ Ι Σ	[μ]νηματισ[μὸν]
^ Τ Α Τ Ο	[καὶ κ]ατὰ τὸ

Ὁ λίθος λευκός, εὑρεθεὶς δὲ ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ τῇ κληθείσῃ Βικτωρίᾳ μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἔχει μῆκος 0,36 καὶ πλάτος 0,35 καὶ πάχος 0,08. Εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος ὁ λίθος ἄνωθεν, δεξιόθεν καὶ κάτωθεν.

3

Π
ΣΚΑΙΥ
ΡΑΤΟΥΣΦΑ
ΩΟΝΤΟΣΘΕ
ΑΣΕΙΣΟΔΟΥΣΑ
ՍΝΚΕΧΟΡΤΟΠΗΓΗΝ.
ΗΓΙΑΤ.ΔΑΜΟΘ.Ν...
ΣΧΕΣ.ΟΙΣΧΟΡΤΟΙΣΚΑΙΤ.
ϽΜΕΝΩΝΠΡΟΣΤΟΘΕΑΤΡΟ.
ΜΕΣΟΥΧΟΡΤΟΥΕΞΑΙΡΕΘΕΝΤϹ
ΩΝΕΙΣΤΟΜΕΡΟΣΤΟΠΡΟΣΤΟΘΕΑ..
ΤΟΙΕΡΟΝΤΟΥΔΙΟΝΥΣΟΥΕΠΙΤΑV.
ΦΘΙΩΤΗΣΝΑΥΣΙΜΑΧΟΥΑΛΛΑΤΙ..
ΕΓΩΠΑΡΑΣΩΣΤΡΑΤΟΥΚΑΙΑΡΓΕΙΟ
ΤΩΝΠΛΙΝΘΩΝΤΩΝΠΡΟΣΤΗΝΠΑΡΩΙΚΟ
ΛΤΗΝΑΝΔΡΕΙΑΝΕΙΣΟΔΟΝΚΑΙΚΑΤΕΛΙΠΟΜΕ
ΕΙΣΤΟΝΧΟΡΤΟΝΤΟΝΝΥΝΟΝΤΑΚΑΤΑΤΟΠΡΟΣΚΗ
ΙΑΠΟΣΚΑΦΙΑΗΓΕΝΟΜΕΝΗΥΦΗΜΩΝΕΣΩΤΕΡΟΝΤ.
ΤΩΝΑΡΙΣΤΕΡΑΝΧΕΙΡΟΣΕΙΣΠΟΡΕΥΟΜΕΝΩΝΕΙΣΤΟΘΕΑ.
ΤΑΝΕΙΣΟΔΟΝΠΡΟΣΗΝΕΝΚΑΤΟΔΕΚΑΙΥΠΟΓΡΑΦΗΝΕ
..'_ΡΑΤΕΚΑΙΤΑΔΕΕΥΙΠΠΟΣΑΙΣΧΙΝΟΥΣΩΣΤΡΑΤΟΝΕΥΣΤΡΑ
..ΙΤΩΙΘΥΩΙΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧ.ΥΝΤΟΣΕΥΦΟΡΒΟΥΑΠΟΔΟΜΕ
..ΛΕΩΣΤΟΧΩΡΙΟΝΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΤΩΙΔΗΜΟΚΡΑΤΟΥΣΚΑΙΠ.
..ΑΨΑΜΕΝΟΥΔΙΚΗΝΑΡΙΣΤΟΚΛΕΙΤΩΙΝΙΚΩΝΙΔΟΥΠΕΡΙΓΕ
...ΝΟΧΕΝ.ΙΔΥΤΟΝΕΚΤΟΥΧΩΡΙΟΥΟΥΗΓΟΡΑΣΕΝΠΑΡΑ..
....ΚΑΙΚΑΤΑΚΕΧΡΗΣΘΑΙΕΙΣΤΗΝΧΩΣΙΝΤΟΥΘΕΑΤΡΟΥ.

. . . . Υ Ε Τ Ε Τ Ε Λ Ε Υ Τ Η Κ Ε Ι Δ Ε Κ Τ Η Ν Π Α Ρ Α Γ Ρ Α Ψ Α Μ Ε . . .
. . . . . . Ο Κ Ρ Α Τ Η Σ Ι Π Ο Λ Ε Ω Σ Ε Μ Ε Τ Ο Ν Κ Λ Η Ρ Ο Ν Ο Μ Ο Υ Ν . .
Ι Λ Λ Α Τ Ω Ν Κ Α Ι Α Ρ Ι Σ Τ Ο Κ Λ Ε Ο Υ Σ Α Π Ο Δ Ι Κ Η Σ Α
Μ Ε Ν Ο Υ Τ Ο Υ Σ Ε Γ Δ Ο Ν Τ Α Σ Α Υ Τ Ω Ι Τ Ο Υ
Σ Η Ν Κ Α Ι Α Π Ο Φ Α Σ Ι Σ Γ Ε Γ Ο Ν Ε Τ Α Η Υ
. Ε Π Ι Τ Ο Ν Τ Ο Π Ο Ν Κ Α . . Ε Α

. . . . π
. . . . ς καὶ ὑ-
. . . . ράτους φα-
. . . . ω ὄντος θε-
[άτρου] . . . . [τ]ὰς εἰσόδους α-
. . . . ο]νκε χορτοπηγὴ[ν].
. . . . ηγία τ. δαμόθ[ε;]ν . . .
. . . . σχες [τ]οῖς χόρτοις καὶ τ.
. . . . ο μένων πρὸς τὸ θέατρο[ν]
. . . . μέσου χόρτου ἐξαιρεθέντο[ς]
. . . . ω]ν εἰς τὸ μέρος τὸ πρὸς τὸ θέα[τρον
. . . . τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου ἐπὶ ταυ-
. . . . Φθιώτης Ναυσιμάχου ἀλλατι . .
. . . . ἐγὼ παρὰ Σωστράτου καὶ Ἀργείο-
[υ] . . . . τῶν πλίνθων τῶν πρὸς τὴν παρῳκο-
[δομημένην κονια;]τὴν ἀνδρείαν εἴσοδον καὶ κατελίπομε-
[ν . . . . εἰς τὸν χόρτον τὸν νῦν ὄντα κατὰ τὸ προσκή-
[νιον . . . . ἡ] ἀποσκαφία ἡ γενομένη ὑφ᾽ ἡμῶν ἐσώτερον τ.
. . . . τῶν ἀριστερὰν χειρὸς εἰσπορευομένων εἰς τὸ θέα[τ-
[ρον . . . .]ταν εἴσοδον, προσηνένκατο δὲ καὶ ὑπογραφὴν ε-
. . . . ρα τε καὶ τάδε Εὔιππος Αἰσχίνου Σώστρατον Εὐστρά-
[του] . . . . ι τῷ θύῳ γυμνασιαρχ[ο]ῦντος Εὐφόρβου ἀποδόμε-
[νος] . . . . λεως τὸ χωρίον Ἱπποκράτει τῷ Δημοκράτους καὶ π-
. . . . γρ]αψαμένου δίκην Ἀριστοκλείτῳ Νικωνίδου περιγε-
[γονὼς . . . ἐξενή]νοχεν [Π]ίδυτον ἐκ τοῦ χωρίου, οὗ ἠγόρασεν παρὰ . .
. . . . καὶ κατακεχρῆσθαι εἰς τὴν χῶσιν τοῦ θεάτρου .
. . . . υ ἐτετελευτήκει δ᾽ ἕκτην παραγραψαμε . . .
. . . . ο Κρατησιπόλεως ἐμὲ τὸν κληρονομουν . .
. . . . ιλλατων καὶ Ἀριστοκλέους ἀπὸ δίκης α-
. . . . μένου τοὺς ἐγδόντας αὐτῷ του-
. . . . σην καὶ ἀπόφασις γέγονε τὰ κυ-
. . . . ἐπὶ τὸν τόπον . . . .

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρεθεῖσα ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ « *Βικτωρίᾳ* » μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, εἶνε δὲ λίθος λευκὸς καὶ ἀποκεκρουμένος ἁπανταχόθεν πλὴν τῶν δεξιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα γράμματά τινα εἶνε βεβλαμμένα, ἔχει δὲ μῆκ. 0,33 καὶ πλάτος κατὰ τὸ μεῖζον μέρος τοῦ λίθου 0,33 καὶ πάχος 0,09. Πρόκειται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ περὶ δίκης, ὡς φαίνεται. Δυστυχῶς δὲ ἐλάχιστον μέρος διεσώθη αὐτῆς, ἥτις ἦτο μεγίστη, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ λίθου μικρὰ καὶ εὐδιάκριτα τὰ γράμματα ἔχοντος.

Ἰδίᾳ παρατηροῦμεν (ἐν στίχ. 6) τὴν λέξιν *χορτοπηγὴν* καὶ (ἐν στίχ. 18) *ἀποσκαφία* ἃς δὲν εὑρίσκομεν ἀλλαχοῦ, ἀλλαχοῦ δὲ (ἐν στίχῳ 19) εὑρίσκομεν ἀσυνήθη φράσιν «*τῶν ἀριστερὰν χειρὸς εἰσπορευομένων*».

4

. . . ΞΤΙΠΑΙΣΔΙ . . .
. . ΊΝΟΔΕΥΩΝ . . .
. . ΞΕΤΕΛΕΣΣ . . .
. . ΠΑΤΡΑΣ . . . . .

Λίθος λευκὸς ἁπανταχόθεν ἀποκεκρουμένος, εἶνε δ' ἔμμετρος ἐπιγραφή, ἥτις εὑρέθη ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «*Βικτωρίᾳ*», ἔχει δὲ μῆκος 0,25 καὶ πλάτος 0,31 καὶ πάχος 0,15.

5

. . . ΚΑΙΑΝΤΩ . . .
. . . . ΑΝΓΛΥΚ . . . .
. . . ΑΤΕΡ . .
. . . ΜΝΗ . . . .
. . ϽϹ . . . .

. . . . [κ]αὶ Ἀντω-
. . . . αν γλυκ[ύ]-
[τατόν μου π]ατέρ[α]
. . . . [μ]ν[ήμης]

Λίθος λευκὸς εὑρεθεὶς ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ, ἀποκεκρουμένος δὲ δεξιόθεν, κάτωθεν καὶ ἀριστερόθεν, ἔχει μῆκος 0,44, πλάτος 0,32 καὶ πάχος 0,10. Ἦτο πίναξ, τὰ δὲ γράμματα εἶνε κεχαραγμένα ἐν τῷ βαθύσματι αὐτοῦ. Ἐλλείπει περισσότερον τοῦ ἡμίσεος, ὡς δηλοῖ τὸ σχῆμα τοῦ πίνακος.

6

ΕΙΟΥΛΙϹ Ν

Λίθος λευκὸς εὑρεθεὶς ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ, ἀποκεκρουμένος δὲ κάτωθεν καὶ δεξιόθεν, ἔχει δὲ μῆκος 0,37 καὶ πλάτος 0,31 καὶ πάχος 0,11, ἄνωθεν δὲ ἔχει ἀνθέμιον.

7

ΕΥΤΡΟ	Εὐτρο-
ΠΙΑϹ	πίας
ΟΙΚΧ	οἴκου
ΚΕΦΦ	

Λίθος πωρώδης εὑρεθεὶς παρὰ τὴν νέαν ἀγορὰν καὶ ἔχων μῆκος 0,70 καὶ πλάτος 0,23 καὶ πάχος 0,37. Ὑπεράνω τῶν γραμμάτων ἔχει κόσμημα ἐν σχήματι τοῦ γράμματος Ο. Ὁ λίθος δὲν εἶνε ἀποκεκρουμένος, οὐδὲ ἄλλα γράμματα ἔχει.

8

. . . . . . ΕΙΟΥΙΙΟΛΙΙ . .
. . . ΙΤΟΙΣΚΑΙΕΣΓΟ . .
ΚΑΙΕΝΤΑΣΙΝΚΑΙΑΣ . .
ΞΙΑΝΚΑΙΕΠΙΝΟΜΙΑΝ . . .
ΠΟΛΕΜΟΙΟΚΑΙΙΡΑΝ . . . .
ΟΝΠΑΝΤΑΧΡΟΝΟΝΟ . . . .
ΕΡΚΑΙΤΟΙΣΛΟΙΠΟΙΣΕ . . . .
ΓΕΤΑΙΣΤΑΓΕΥΟΝΤΟΥ . . . .
ΡΟΜΕΝΙΟΣΛΑΜΟΥΝ . . . .
ΜΑΡΣΥΑΟΑΝΑΞΙΠΠΟ . . . . .
ΠΕΙΘΟΛΑΟΙΑΣΟΥΝ . . . .
ΕΝΠΕΤΔΙΟΥΝΟΣΜ . . . .
ΛΧΕΙΟΙΟΜΙΜΝ . . . .
ΑΣΤΟΦΑΝΕΙ . . . .
ΧΕΝΤΟΥΝ . . . .
ΛΑΙΕΙΟΙϹ . . . .
ΛΟΥΝ . . . .
ΟΕΥF . . . .
ΟΥ . . . .
. . . .

αὐ]τοῖς καὶ ἐσγό[νοις]
καὶ ἔντασιν καὶ ἀσ[φάλ-]
ε]ιαν καὶ ἐπινομία[ν καὶ
πολέμοιο καὶ ἰράν[ας τ-
ὸν πάντα χρόνον ὅ[ν π-
ερ καὶ τοῖς λοιποῖς ε[ὐερ-]
γέταις, ταγευόντου[ν . .
ρομένιος Λάμου[νος,
Μαρσύαο Ἀναξίππο[ιο],
Πειθόλαο Ἰάσουν[ος],
Ἐνπετδίουνος Μ . . . .
. . . .

Λίθος λευκὸς ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν, δεξιόθεν καὶ κάτωθεν. Εὑρέθη ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ Βικτωρίᾳ, ἔχει δὲ μῆκος 0,30, πλάτος δὲ 0,22 καὶ πάχος 0,08. Ἐν τῷ στίχῳ 3 φέρεται «*ἔνπασιν*» οὐχὶ δὲ «*ἔγκτασιν*», ἴσως δ' ὁ χαράκτης ἔγραψε κακῶς ἀντὶ τοῦ *ἔνπασιν*, ἐν δὲ τῷ στίχῳ 12 φέρεται '*Ενπεδδίουνος* καθαρώτατα. Γνωστὸν δ' εἶνε τὸ '*Εμπεδίων*, -*ωνος*. Ὁ λίθος οὗτος νῦν κεῖται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

9

ΔΩΡΟΣΛΕΟΝ
ΙΟΛΥΚΟΥΑΣΤΕΙ
ΟΝΤΟΝΥΙΟΝ
ΨΗΦΙΣΑΜΕΝΟΥ
ΤΟΥΔΗΜΟΥ

[Διό;]δωρος Λεον-
[τ]ολύκου Ἀστεῖ-
ον τὸν υἱὸν
ψηφισαμένου
τοῦ [δή]μου.

Λίθος λευκὸς εὑρεθεὶς παρὰ τὴν νέαν ἀγορὰν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Ὀλύμπῳ» τοῦ Ἀθανασίου Συλλοπούλου. Ἔχει μῆκος 0,47, πλάτος δὲ 0,37 καὶ πάχος 0,23, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος μικρὸν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Ὄνομα *Λεοντόλυκος* δὲν φέρεται ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape-Benseler. Τὸ Υ πανταχοῦ γράφεται διῃρημένον εἰς δύο ὧδε: Ү. Ὑπεράνω δὲ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται γεῖσον, δι' οὗ δηλοῦται ὅτι ἄλλα γράμματα δὲν ὑπῆρχον. Ὁ λίθος νῦν εἶνε ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

10

ΝΤΟΜΕΝΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΤΗΝ ΛΕΟΝΤΟΜΕΝΟΥΣ
ΑΥΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

[Λεον]τομένης Ἐπικρά[τ]ους
[Ἐπικρ]άτην Λεοντομένους
[τὸν ἑ]αυτοῦ πατέρα.

Λίθος ἐνῳκοδομημένος ἐν σιδηρουργείῳ Ἀτημπεη κατὰ τὴν ὁδὸν Κούμα καὶ Ἀσκληπιοῦ, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος ἀριστερόθεν. Ἡ ἐπιγραφὴ φέρεται ἐν τῇ πλευρᾷ τῇ δηλούσῃ τὸ πάχος. Ὁ λίθος ἔχει μῆκος 0,71, πλάτος δὲ 0,44 καὶ πάχος 0,14.

11

ΟΣΕΛΛ/
ΞΞΑΠΕΣΤΕ/
ΞΥΤΟΙΑΝΓΡΕΣΙΟΣ
ΞΠΑΙΝΕΙΣΕΙΝΜΑ
.ΕΙΝΘΕΟΓΕΙΝΕΙΟΝ
ΥΘΥΦΡΟΝΟΣΔΙΟΣΣ
ΞΙΣΑΝΔΡΟΝΜΕΝΟΥ
ΔΑΜΙΑΝΠΕΠΟΕΙ.
\ΟΣΚΑΙΠΑΡΕΚΑΛΕ
ΑΥΤΟΣΕΥΝΟΙΑΝΔΡΕ
ΝΔ.ΜΟΝΤΟΝΡΟΔΙ.
ΑΡΧΟΝΤΑΔΕΔΟΣΘΕ
ΙΣΚΑΙΕΣΓΟ ΝΟΙΣ
ΑΥΠΑ

..............ος ελλ
..........[ἐξ]απεστελ
........υτοι ἀνγρέσιος
..... [ἐ]παινείσειν μά
........ειν Θεογείνειον
..... [Ε]ὐθύφρονος Διοσ...
..... [Τε]ίσανδρον Μενού-
[νειον τὰν ἐπι]δαμίαν πεποει
......λος καὶ παρεκάλε
..... αὐτός, εὖνοι ἄνδρε-
[ς περὶ τὸ]ν δ[ῆ]μον τὸν Ῥοδί[ων]
..... ὑπά]ρχοντα δεδόσθε
......[αὐτο]ῖς καὶ ἐσγό[ν]οις...

Ὁ λίθος λευκὸς καὶ ἀποκεκρουμένος ἀπανταχόθεν πλὴν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἀλλὰ κἀνταῦθα εἶνε βεβλαμμένα τινὰ τῶν γραμμάτων. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ψήφισμα οὖσα εὑρέθη ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς ἀρτίως κτισθείσης οἰκίας τοῦ κ. Κ. Παπασταύρου, ἔχει δὲ μῆκος 0,27 καὶ πλάτος 0,17 καὶ πάχος 0,09. Νῦν μετενεχθεῖσα ἡ ἐπιγραφὴ ὑπάρχει ἐν τῷ Διδασκαλείῳ. Σημειωτέα ἡ λέξις κατὰ γενικὴν *ἀνγρέσιος*, ἥτις φαίνεται καλῶς ἐν τῷ λίθῳ.

12

ΟΝΤΟΝ....ΙΠΙΑ
ΚΥΜΑΤΟΕΝΤΙΠΟΡΩ

ΝΕΠΙΤΡΙΧΑΠΟΤΝΙΑΔ
ΟΥ.ΩΤΟΣΑΓΑΛΜΑΕΜΟΛ
ΤΕΚΑΗΣΟΜΟΘΕΝΟΥΛΑΣΕ/
ΙΟΥΘΥΡΣΑΕΤΕΘΗ...ΑΛΑ/

Ὁ λίθος λευκὸς ὀγκώδης καὶ σχεδὸν τετράγωνος, εἶνε δὲ ἀποκεκρουμένος ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν καὶ ἄνωθεν παρὰ τὰ γράμματα. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη φαίνεται ὅτι εἶνε ἔμμετρος, δυστυχῶς δὲ λείπει σχεδὸν τὸ ἥμισυ μέρος ἀριστερόθεν. Ἔχει μῆκος 0,89 καὶ πλάτος 0,87 καὶ πάχος 0,30. Ἡ ἐπιγραφὴ ὑπάρχει ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς ἀποτελούσης τὸ πάχος. Εὑρέθη ἔν τινι νέᾳ ὁδῷ ῥυμοτομηθείσῃ παρὰ τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων τῆς Λαρίσης, ἐξ ἧς μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

13

ϿΙ
..ΞΘΡΑΙΑΣΝΕΜ
..ΤΑΠΕΛΕΘΡΑΙΑΣ
..ΑΙΚΑΤΙΕΝΝΕ/ .
ΞΔΙΚΑΙΟΣΚΡ
ΤΕΜΠΕΣ
..ΤΡΑΣΑ
.......Μ

Λίθος ὑπογλαυκίζων Ἀτραγῖνος καὶ ἀποκεκρουμένος ἁπανταχόθεν, ἔχων δὲ μῆκος 0,20 καὶ πλάτος 0,13 καὶ πάχος 0,05. Εὑρέθη κεχωσμένος ἔν τινι ὁδῷ παρὰ τὸ πολιτικὸν νοσοκομεῖον Λαρίσης, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

14

ΛΠ
ΤΟΥΒ
ΡΑΤΗΓΟ
ΝΟΜΑΤΙCΙ
ѠΚΟΤѠΝC .
CΧΑΝΟΡΙ..
ΞΟCΤΟΥΑΠΙ..
ΝΟΥΥΠΟΙCΑ..
ΟΦΥΛΟΥΤѠ...
ΤΙΗΟΙ

τοῦ Β
..........[στ]ρατηγο-
..........[ὀ]νόματι σι-
........[δεδ]ωκότων σ.
σχανορι..
ξος τοῦ ἀπι..
νου ὑπὸ ἰσα..
[ὁμ]οφύλου τω...
....

Ὁ λίθος γλαυκὸς καὶ ἁπανταχόθεν ἀποκεκρουμένος εἶνε, εὑρέθη δ' ἐν τῇ ἐνταῦθα ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ «Βικτωρίᾳ» παρὰ τὴν ἀκρόπολιν, ἔχει δὲ μῆκος 0,19 καὶ πλάτος 0,17 καὶ πάχος 0,05. Νῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

15

ϿЄΙC

Λίθος ὀγκώδης λευκὸς ἔχων μῆκος 0,77, πλάτος 0,50 καὶ πάχος 0,31, ἀριστερόθεν δὲ τῶν γραμμάτων βεβλαμμένος. Ἔχει τρία γεῖσα τὸ μέτωπον, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω γείσου ἡ ἐπιγραφή, ἧς τὰ γράμματα εἶνε μείζονα τῶν συνήθων (0,10 τοῦ μέτρου). Εὑρέθη ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «Βικτωρίᾳ», νῦν δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

16

ΑΔΙ
ΛΣΥΛΟΧΟΥΑΝΕ.
ΚΑΙΤΑΠΡΟΣΟΝΤ.
ΕΡΙΤΑΣΤΑΦΑΣ/
ΜΗΚΟΝΤΑΤΕΣΣΑ

ΟΝΕΚΤΩΝΔΙ
ΟΧΩΡΙΟΝΚΛ
ΙΝΙΑΙΑΝ

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων καὶ ἔχων μῆκος 0,29 καὶ πλάτος 0,28 καὶ πάχος 0,10. Εἶνε δ' ἀποκεκρουμένος ὁ λίθος ἀριστερόθεν καὶ εὑρέθη ἔν τινι οἰκοπέδῳ παρὰ τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον. Ἐν τῷ λίθῳ σῴζονται ἔτι τοῦ χαράκτου αἱ γραμμαί, ὧν ἐντὸς ἐχάραξε τὰ γράμματα. Εὑρίσκεται νῦν ὁ λίθος ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

17

ΟΔΗΜΟΣΟΛΑΡΙΣΑΙΩΝ
ΜΕΝΕΔΗΜΟΝΚΕΒRΟΥ
ΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΑ

Ὁ δῆμος ὁ Λαρισαίων
Μενέδημον Κέβρου
ἀρετῆς ἕνεκα.

Λίθος ὀγκώδης λευκός. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀποτελούσης τὸ πάχος αὐτοῦ. Ἔχει μῆκος 0,80 καὶ πλάτος 0,57 καὶ πάχος 0,32. Εὑρέθη ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Χαΐμ Ἰσαὰκ Ἀλχανάτ, ἀλλ' εἰς αὐτὸ μετεκομίσθη ἐκ τοῦ τόπου τοῦ ὄντος παρὰ τὰ καλούμενα *ἁμαξάτικα* πρὸ 30 ἐτῶν. Ὁ χαράκτης τὸ τέταρτον γράμμα τοῦ ὀνόματος Κέβρου κακῶς ἐχάραξεν ὡς B, ἔχει δ' εὐθεῖαν τὴν κάτω κυκλικήν, κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν R δὲ τὴν πλαγίαν. Ὁ λίθος νῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

18

Δ Η Ɱ Η	Δήμη-
ΤΡΙΦΥΛΑ	τρι φυλά-
ΚΑΚΑΙΔΙ	κᾳ καὶ Δι-
ΟΝΥϹѠ	ονύσῳ
ΚΑΡΠΙѠ	καρπίῳ
ΟΛΥΜΠΙ	Ὀλυμπί-
ΑⱮЄΝѠ	χ;]α Μένω-
ΝΟϹΚΑΤΑ	νος, κατὰ
ΘΥΓ\ΤΡΟ	θυγ[α]τρο-
ΠΟΙΙΑΝΔ	ποιίαν δ'
ΟΛΥⱮΠΙ	Ὀλυμπί-
ΧΟΥΚΑΙ	χου καὶ
ⱮЄΝΙΠΠΟΥ	Μενίππου,
ϹЄΒΑϹΤΗ	Σεβάστη-
ΑΙЄΡΗΤЄ`	α ἱερητε[ύ]-
ϹΑϹΑ	σασα.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 1,21 καὶ πλάτος 0,30 καὶ πάχος 0,12. Εὑρέθη ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ τῆς Λαρίσης « *Βικτωρίᾳ* », ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Καθ' ὅσον μοι γνωστόν, ἐνταῦθα πρῶτον φέρεται τοιοῦτον ἐπίθετον τῆς Δήμητρος, ὅπερ κατ' ὀνομαστικὴν ἡ *φυλάκα* (φυλάκη) πρβλ. καὶ τὸ κύριον ὄνομα *Φυλάκη* καὶ *Φυλάκα*. Τὸ ὄνομα δὲ *θυγατροποιία* φέρεται ἐν ἐπιγρ. Κῶ (Annu. de l'Associat. etc. IX σ. 319 ὅρα Στεφ. Κουμαν. Συναγ. Ἀθησ. λέξ. σ. 159), καὶ σημαίνει τὴν εἰσποίησιν θυγατρός, τὴν θυγατροθεσίαν (πρβλ. υἱοθεσίαν). Ἐν δὲ τῷ στίχῳ ἑβδόμῳ (7) ὑπὸ τὸ Ο φαίνονται ἐλάχιστα ἴχνη γράμματος καὶ ἴσως ἡ κορυφὴ τοῦ Α, ὅπερ κατὰ λάθος ἐπαναλαβὼν ὁ χαράκτης ἐξήλειψεν ἢ ὁ χρόνος ἠφάνισεν. Ἐὰν δ' ὑποτεθῇ τοῦτο, θὰ εἶνε τότε « *Ὀλυμπία ἁ Μένωνος* », ὅπερ οὐχὶ πιθανόν, τῆς ἐπιγραφῆς οὔσης μεταγενεστέρας. Σημειωτέον δὲ καὶ τὸ *ἱερητεύω* ἀντὶ τοῦ *ἱερατεύω*.

19

ΕΥΞΑΜΕΝΟ
ΜΙΛΙΧΙΩΞΕΝΟΛΑΟΣΘΕΣΣΑΛΟΥ

. . . .] εὐξάμενο[ς]
[Μ]ιλιχίῳ Ξενόλαος Θεσσαλοῦ

Ὁ λίθος εἶνε λευκὸς καὶ ἀναθηματικὸς τῷ *Μιλιχίῳ Διὶ* πίναξ μετὰ βαθύσματος τετραγώνου καὶ ἀετώματος ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ μετὰ παραστατῶν ἑκατέρωθεν ἐχόντων καὶ κιονόκρανα ἐν τῇ κορυφῇ. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ γείσου, ὑπεράνω δ' αὐτῆς δεξιὰ ἐπὶ ἑτέρου γείσου ὑπερκειμένου φαίνεται ἡ λέξις *εὐξάμενος* μικροτέροις γράμμασι καὶ πιθανῶς ἐν νεωτέροις χρόνοις, ὡς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δηλοῖ, κεχαραγμένη. Κάτωθεν ἦν καὶ ἔμβολον πρὸς ἐγγόμφωσιν, ὅπερ εἶνε νῦν κατεστραμμένον καὶ ἐλάχιστον αὐτοῦ μέρος σῴζεται. Ἐν τῷ ἀετώματι ὑπάρχει ἀνάγλυφον ὁμοιάζον πρὸς τὸ γράμμα Ο. Εἶνε ἀποκεκρουμένος ὁ λίθος ἐν τῇ πρὸς τἀριστερὰ γωνίᾳ, δι' ὃ δὲν σῴζεται καὶ πλῆρες τὸ Μ. Εὑρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Ἑλένης Γ. Ἡλία κειμένῃ παρὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον. Πρὸ τοῦ « *εὐξάμενος* » φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἄλλαι λέξεις ἐξαφανισθεῖσαι, ὡς δηλοῦσιν ἐλάχιστα ἴχνη γραμμάτων τῇδε κἀκεῖσε ἀμαυρότατα ὄντα καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ φερόμενα. Ὁ λίθος νῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ ἔχων ὕψος 0,35 καὶ μῆκος 0,41 καὶ πάχος 0,08.

20

ΠFIC⋎Ƨ/ ⋔. \⌒⌒ . . . . ΧΡΗ<ΤΗ

Πίναξ λευκὸς ἀναθηματικὸς ὅμοιος τῷ προτέρῳ καθ' ὅλα τὰ μέρη. Ἔχει δὲ ὕψος 0,60 καὶ μῆκος 0,56 καὶ πάχος 0,09. Ὁ λίθος ἐξ ἀναθηματικοῦ πίνακος μετεποιήθη εἰς ἐπιτύμβιον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ [χρ]η[σ]τή. Εὑρέθη δ' ἔν τινι καταστήματι παρὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Θέμιδος. Νὰ ἦ «*Πείθυσα* Φ...... *χρηστή;*». Ἀλλὰ τοιοῦτον ὄνομα *Πείθυσα* εἶνε ἄγνωστον, ὑπάρχει δὲ μόνον τὸ *Πείθουσα*.

21

ΒΟΥΚΟΛΙΟΥΝ	Βουκολίουν
ΤΟΥΟΙΟΥΕΡΜΙΟΥ	τοῦ οἰοῦ Ἑρμίου
ΚΕΠΟΝΤΙΑΝΗΣ	κὲ Ποντιανῆς
ΤΗΣΙΟΥΔΕΑΣ	τῆς Ἰουδέας.

Λίθος λευκὸς στρογγύλος εὑρεθεὶς ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «*Βικτωρίᾳ*», ὅστις κάτωθεν εἶνε ἀποκεκρουμένος, ἔχει δὲ μῆκος 0,51 καὶ περίμετρον 0,93. Τὸ ὄνομα *Βουκολίων* περιέργως εἶνε Θεσσαλικῶς ἐσχηματισμένον. Ἔχει δὲ δεινὰς ἀνορθογραφίας ἡ ἐπιγραφή, *υἱοῦ* (οἰοῦ), *καὶ* (κὲ), *Ἰουδαίας* (Ἰουδέας). Νῦν δ' ὁ λίθος εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

22

. . . . ΣΠΡΟΣΔΕ.ΤΗΣ
ΕΡΣΙΑΔΑΤΗΝΕΑΥΤΟΥΓΥΝΑΙ ΗΡ
ΚΑ
ΧΡΗΣΤΗΧ
ΩΣ
ΡΕ

...........ς Προσδέ(κ)της
[Ἑρ]σιάδα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖ- ἥρ-
κα
χρηστὴ χ-
ως
(αῖ)ρε

Λίθος Ἀτραγῖνος ἔχων μῆκος 0,71, πλάτος δὲ 0,63 καὶ πάχος 0,11. Τῆς πρώτης γραμμῆς αἱ πρὸς τἀριστερὰ ἐλλείπουσαι λέξεις εἶνε ἐξαληλιμμέναι διὰ τῆς σφύρας. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει στρογγύλον βάθυσμα, εἶνε δ' ὁ λίθος ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Εὑρέθη παρὰ τὴν νέαν ἀγοράν.

23

ΜΟΥΣΑΒΑΡΒΑ	Μοῦσα Βάρβα-
ΡΟΝΤΟΝΕΑΥ	ρον τὸν ἑαυ[τῆς]
ΑΝΔΡΑΜΝΕ	ἄνδρα μνε[ί]-
ΑΣΧΑΡΙΝΗΡΩ	ας χάριν· ἥρω[ς]
ΧΡΗΣΤΕΧΑ	χρηστὲ χα[ῖρε].

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων μετ' ἀνθεμίου ἄνωθεν, κάτωθεν δὲ ἀποκεκρουμένος καὶ δεξιόθεν, εὑρέθη δὲ καὶ οὗτος ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «*Βικτωρίᾳ*», ἔχει δὲ μῆκος 0,68 καὶ πλάτος 0,46 καὶ πάχος 0,10. Τὸ ὄνομα *Βάρβαρος* εἶνε κύριον, κατὰ τοῦτο δ' εἶνε καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄνομα τῆς ἁγίας *Βαρβάρας* ἐσχηματισμένον. Ὁ λίθος νῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

24

ΣΩΤΗΡΙΧΟΣΥΓΙΑΝ
ΤΗΝΙΔΙΑΝΜΗΤΕΡΑΝ
ΕΚΤΩΝΕΑΥΤΗΣΜΝΙΑΣ
ΧΑΡΙΝΗΡΩΣΧΡΗΣΤΕ
ΧΕΡΕ

Σωτήριχος Ὑγίαν
τὴν ἰδίαν μητέραν
ἐκ τῶν ἑαυτῆς μν[ε]ίας
χάριν· ἥρως χρηστὲ
χῖρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 1,27 καὶ πλάτος 0,43 καὶ πάχος 0,20. Εὑρέθη δὲ ὡς κάλυμμα μετὰ τῶν γραμμάτων ἐστραμμένων πρὸς τὰ κάτω τάφου χριστιανικοῦ ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «*Βικτωρίᾳ*». Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει χθόνιος Ἑρμῆς. Ὁ χαράκτης κατὰ συνήθειαν ἐχάραξεν ἀντὶ τοῦ «*χρηστὴ*» τὸ «*χρηστὲ*», καὶ ὀρθότερον τὸ ὅλον θὰ ἦτο «*ἡρωὶ χρηστή*». Νῦν ὁ λίθος ὑπάρχει ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

25

ΙΙΕ.	. . .
ΝΕΙΚΟ	[Πολυν]εἰκο[υς]
ΛΙΓΥΝΗΤΙΤ	[κα]ὶ γυνὴ Τίτ[ου]
ΠΟΥΠΙΟΥΠΡ	[Π]ουπίου Πρ[ω]-
ΤΟΓΕΝΟΥΣ	τογένους· [ἡ-]
ΡΩΙΧΡΗΣΤΗ	ρωὶ χρηστ[ὴ χαῖ-]
ΡΕ	ρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,24 καὶ πλάτος 0,20 καὶ πάχος 0,09 καὶ ὢν ἀποκεκρουμένος ἄνωθεν, δεξιόθεν καὶ κάτω. Εὑρέθη ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «*Βικτωρίᾳ*», νῦν δὲ κεῖται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

26

ΛΕΙΤΗΚΛΕΟΜΑΧΙΔΟ
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ
ΕΡ..Ι..ΝΗΤΕΒΕΡΙΟΥ
ΓΥΝΗΚΑΙΑΠ.ΛΕ.Ο.
ΡΑΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ

Λειτὴ Κλεομαχίδο[υ]
χρηστὴ χαῖρε.
Ἑρ[μιό;]νη Τεβερίου
γυνὴ καὶ ἀπ[ε]λε[υθέ]-
ρα χρηστὴ χαῖρε.

Λίθος ὑπογλαυκίζων καὶ εἰς δύο τεθραυσμένος, ἔνθα καὶ τὰ γράμματα εἶνε βεβλαμμένα, ἔχει δὲ μῆκος 1,10 καὶ πλάτος 0,43 καὶ πάχος 0,07, κάτω δ' ἔχει καὶ ἔμβολον. Εὑρέθη ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ «*Βικτωρίᾳ*».

27

ΜΟΓΕΝΗΕΡΜΟΓΕ — [Ἑρμ]ογένη Ἑρμογέ-
ΙΣΗΡΩΣΧΡΗΣΤΕ — [νου]ς ἥρως χρηστὲ
ΙΡΕ — [χαῖ]ρε.

Ὁ λίθος λευκός, ὅστις ἄνωθεν εἶνε ἀποκεκρουμένος καὶ ἀριστερόθεν καὶ κάτω, ἔχει δὲ μῆκος 0,81 καὶ πλάτος 0,37 καὶ πάχος 0,09. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει χθόνιος Ἑρμῆς. Εὑρέθη δ' ὁ λίθος ἐν τῇ κρημνισθείσῃ οἰκίᾳ τοῦ ὀθωμανοῦ Φεχμῆ ἐφέντη, νῦν δ' ὑπάρχει ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

28

.ΑΥΣΤΑΛΞΝΟΑΙΟ.. — [Φ]αύστα ...
ΧΡΗ.ΤΗΧΑΙΡ. — χρη[σ]τὴ χαῖρ[ε].

Ὁ λίθος ὑπογλαυκίζων καὶ ἔχων μῆκος 0,72 καὶ πλάτος 0,52 καὶ πάχος 0,11. Εἶνε ἀποκεκρουμένος πλαγιόθεν ἐκ δεξιῶν καὶ κάτω, εὑρέθη δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ νεωστὶ κτισθείσῃ Κ. Παπασταύρου, νῦν δ' ὑπάρχει ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

29

ΟΥΕΝΝΙΑΓΑΙΟΥ — Οὐεννία Γαίου
ΧΑΙΡΕ — χαῖρε.

Ὁ λίθος λευκὸς ἔχων μῆκος 0,73 καὶ πλάτος 0,40 καὶ πάχος 0,15. Ὑπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει γεῖσον λῆγον ἄνω εἰς τρίγωνον. Τὸ τρίγωνον ἔχει μῆκος 0,32 καὶ εἶνε βεβαθυσμένον, ἐν ᾧ ἦν κεφαλὴ περιαιρετὴ μὴ ὑπάρχουσα νῦν, ὑπάρχει δὲ μόνον τὸ στῆθος ἐκ λίθου τοῦ αὐτοῦ πεποιημένον. Εὑρέθη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ Δημητρίου Παπαντωνίου, κειμένης ἐν τῇ συνοικίᾳ Μασούρλου Λαρίσης. Ὁ λίθος νῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ Διδασκαλείῳ.

30

ΕΡΜΗΣ — Ἕρμης
ΕΠΙΜΕΛΕ — Ἐπιμέλε-
.ΝΤΗΝ — [α]ν τὴν

Λίθος λευκὸς καὶ στρογγύλος ἔχων μῆκος 0,69 καὶ περίμετρον 0,88. Εἶνε ἀποκεκρουμένος ὑπὸ τὰ γράμματα, εὑρέθη δὲ κεχωσμένος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Δημητριάδου τῇ κειμένῃ παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Ῥήγα τοῦ Φεραίου, ὅθεν μετηνέχθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον.

31

ΖΩΣΙΜΗΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝΑ
ΤΟΝΕΑΥΤΗΣΑΝΔΡΑΜΝΕΙ
ΑΣΧΑ ΡΙΝ

ΗΡΩΣΧΡΗΣΤΕΧΑΙΡΕ

[Ζ]ω[σ]ίμη Ἐλευθερίωνα
τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα.μνεί-
ας χά ριν.

ἥρως χρηστὲ χαῖρε.

Πλὰξ λευκοῦ λίθου ἔχουσα σχῆμα ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, ὑπεράνω δὲ συνέχε-

ται τρίγωνον ἔχον μῆκος 0,40, τὸ δ' ὅλον μῆκος εἶνε 1,20, πλάτος δὲ ἐν μὲν τῇ κάτω βάσει 0,60, ἐν δὲ τῷ μέσῳ καὶ τῇ ἄνω βάσει 0,55 καὶ πάχος 0,12. Ἐκ τοῦ μέσου ἀκριβῶς τῆς ἄνω βάσεως τοῦ παραλληλογράμμου ἀνέρχεται κληματίς, ἥτις ἀφικνουμένη μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ τριγώνου φέρει τρία φύλλα ἐπαλλάσσοντα καὶ σταφυλὰς δύο, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ γωνίᾳ τοῦ τριγώνου ἵσταται πτηνόν τι ἀτενίζον εἰς τὰς σταφυλάς. Μεταξὺ τῆς λέξεως ΧΑΡΙΝ ὑπάρχει ἡ κεφαλὴ ἱππέως, ὅστις ἔχει ὕψος 0,25 καὶ τὴν μὲν δεξιὰν χεῖρα ἔχει ὄπισθεν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ τὰς ἡνίας, ὄπισθεν δ' αὐτοῦ εἶνε ἐξηνεμωμένη ἡ χλαμύς. Ὑπὸ τοὺς πόδας δὲ τοῦ ἵππου εἶνε αἱ λέξεις «*ἥρως χρηστὲ χαῖρε*». Τὸ ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, ἐν ᾧ ὁ ἱππεὺς καὶ αἱ ἐπιγραφαί, πλαισιοῦται εἰς πλαίσιον ὑπερέχον τοῦ ἄλλου λίθου κατὰ 0,025· ἔξωθεν δὲ τοῦ πλαισίου καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν βάσιν ὑπάρχει κεφαλὴ ἴσως γυναικὸς βλέπουσα πρὸς τἀριστερά, ἔνθα εἶνε καὶ ὁ ἱππεύς. Ὁ λίθος εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Γ. Πλατσᾶ κειμένῳ ἐν τῇ Ἀθανάτῃ, χωρίῳ τῆς Ἀγυιᾶς, εἶνε δὲ τεθραυσμένος εἰς δύο. Ὁ λίθος νῦν ὑπάρχει ἐν Ἀθανάτῃ.

Ἐν Λαρίσῃ ἀρχομένου Μαρτίου 1901

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΖΗΚΙΔΗΣ

ΑΤΤΙΚΗ ΜΑΡΜΑΡΙΝΗ ΚΕΦΑΛΗ

(Πίν. 8).

Ὅτε τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1878 εἰδικώτερον κατέγινα εἰς τὸ πρόβλημα τῶν γλυπτῶν τῆς Ὀλυμπίας, τὰ ὁποῖα τότε ἀκριβῶς εἶχον ἐξέλθει εἰς τὸ φῶς ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἄλτεως, ἰδιαιτέραν μοι ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν τὸ ὅτι μεγάλως ταῦτα ἀφίσταντο ἀπὸ πάντων τῶν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς προερχομένων. Ἐνῷ δὲ μετὰ πολλοῦ ζήλου ἀνεζήτουν ἴχνη τυχὸν ὁμοίας ἐν Ἀθήναις τέχνης, πρὸς μεγάλην μου χαρὰν ἀνεκάλυψα ἡμέραν τινὰ ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ τότε ἐν τῷ Βαρβακείῳ μουσείου εὔμορφον μικρὰν κεφαλὴν ἀναγλύφου ἐξέχοντος, σημειουμένην ὡς: λίθ. ἀρ. 2765, ἥτις μοι ἐνθύμιζε πολὺ τὰ γλυπτὰ τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἰδίως τῶν μετοπῶν τὰς κεφαλάς. Καὶ τότε μὲν ἐν διατριβῇ μου δημοσιευθείσῃ ἐν ταῖς Mittheilungen τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἰνστιτούτου τοῦ 1880 σελ. 40 παρέπεμψα εἰς τὴν κεφαλὴν ταύτην, ὡς εἰς ἀττικὸν γλυπτὸν συγγενεῦον πρὸς τὰ τῆς Ὀλυμπίας [1]. Ἀλλ' οὐδείς, ὡς φαίνεται, ἔκτοτε ἐπρόσεξεν εἰς αὐτήν. Ἐπιθεωρῶν δὲ μετὰ πολλὰ κατόπιν ἔτη, τὸ 1894, τὰ γλυπτὰ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ μεγάλου Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἀνεῦρον εὐτυχῶς τὴν ἐν λόγῳ κεφαλήν, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῶ τότε νὰ λάβω φωτογραφίαν αὐτῆς, καὶ τὸ εὕρημά μου ἐξηφανίσθη πάλιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν γλυπτῶν συντριμμάτων τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ τρίτον αὖθις τέλος ἐν ἔτει 1901 τῇ φιλικῇ βοηθείᾳ τοῦ κ. Καστριώτου ἐξήγαγον αὐτὴν ἐκ τῶν ἐν τῷ πλουσίῳ τούτῳ μουσείῳ σεσωρευμένων λειψάνων καὶ νῦν κατ' αἴτησιν τῆς συντάξεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος, ἐφ' ᾧ καὶ χάριτας αὐτῇ ὁμολογῶ, παραδίδω αὐτὴν μετὰ τῆς εἰκόνος εἰς τὴν δημοσιότητα.

Εἶνε ἐκ πεντελησίου μαρμάρου καὶ προέρχεται ἐξ ἀναγλύφου ἐξέχοντος. Ὕψος ἔχει 0,16, τὸ μῆ-

[1] Αὐτόθι ὁμοῦ μετ' αὐτῆς ἀνέφερα καὶ ἄλλην μικρὰν ἐκ Βραυρῶνος κεφαλήν, ἀλλ' ἐξ ἀνακριβοῦς ἀναμνήσεως. Τὴν ἐκ Βραυρῶνος ταύτην κεφαλήν, ἥτις εἶνε πολὺ νεωτέρα, ἠδυνήθην κατόπιν νὰ δημοσιεύσω ἐν Archäologische Studien, H. Brunn dargebracht, 1893, Tafel 3. σελ. 88 ἑ.

κος δὲ τοῦ προσώπου εἶνε 0,093 μ. Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου εἶνε ἐντελῶς ἀποκεκρουμένον. Ἡ ἐργασία εἶνε πολὺ ἐπιμελὴς καὶ ὡραία. Ἡ συγγένεια πρὸς τὰς ἀρίστας τῶν μετοπῶν τῆς Ὀλυμπίας εἶνε προφανής, ἀλλὰ καὶ αἱ διαφοραὶ ὁμοίως· ἡ ἀττικὴ κεφαλὴ δεικνύει ὄχι μόνον ἄλλου εἴδους ἐπιμέλειαν, κομψότητα καὶ λεπτότητα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλ' ἔχει καὶ τὰς μορφὰς πάσας κάπως μᾶλλον συνεσταλμένας. Τοῦτο βλέπει τις πρὸ πάντων εἰς τὸ στόμα· διότι αἱ κεφαλαὶ τῆς Ὀλυμπίας ἔχουσιν οὐσιωδῶς μεστότερον στόμα, ἐντομὴν δὲ κατὰ τὸ μέσον τοῦ κάτω χείλους. Ἡ ἐντομὴ αὕτη λείπει ἐκ τῶν ἀττικῶν ἔργων, τῶν ὁποίων τὰ χείλη ἔχουσιν ἰσχνοτέραν καὶ αὐστηροτέραν τὴν διάπλασιν.

Δὲν σῴζεται δυστυχῶς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς. Ἡ κόμη κατέπιπτε πιθανῶς μακρὰ καὶ εἶνε κυματοειδής πως ἄνω, κατὰ τὸ εἰκὸς δὲ πᾶσαι αἱ τρίχες ἐκφύονται ἐκ τῆς κεφαλῆς περιταινιούμεναι ὑπὸ διπλῆς ταινίας· ὑπὸ ταινίας περιέχονται καὶ οἱ πρὸ τῶν ὤτων κατερχόμενοι βόστρυχοι. Ἐκ τῆς χωρίστρας φέρεται τὸ πρόσθιον τῆς κόμης ἐπὶ θάτερα κατὰ γραμμὰς κυματοειδεῖς. Αὕτη δὲ τῆς κόμης ἡ ἀνάδεσις παρέχει τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ κεφαλὴ εἶνε γυναικεία. Ἄλλο παράδειγμα ὁμοίας διατάξεως τῆς κόμης δέν μοι εἶνε γνωστόν· πάντως ἡ τοιαύτη ἀνάδεσις αὐτῆς εἶνε ἐκ τῶν ἰδιαιτάτων ἅμα καὶ ἐκφραστικωτάτων τῆς αὐστηρᾶς τεχνοτροπίας.

Πολὺ ἐπιμελὴς καὶ συγγενὴς αὖθις πρὸς τὰ γλυπτὰ τῆς Ὀλυμπίας εἶνε ἡ ἐργασία τοῦ πάνυ δυστυχῶς βεβλαμμένου ὠτός. Οἱ ὀφθαλμοὶ μὲ τὰ ἰσχυρὰ προέχοντα βλέφαρα, ὧν τὸ ἄνω δὲν προβάλλει ὑπὲρ τὸ κάτω, ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς πρὸς τοὺς τῶν κεφαλῶν τῆς Ὀλυμπίας.

Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἐποιήθη πάντως περὶ τὰ 470-460 πρὸ Χριστοῦ. Εἶνε λυπηρότατον ὅτι ἐκ τοῦ ἀναγλύφου, εἰς ὃ τὸ λείψανον τοῦτο ἀνῆκεν, οὐδὲν πλέον αὐτοῦ διεσώθη. Βεβαίως ἦτο ἔξοχόν τι καὶ ὡραῖον ἔργον, ἀλλ' οὐχὶ ἀρχιτεκτονικῆς χρήσεως, διότι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἡ ἐργασία εἶνε σχεδὸν ὑπὲρ τὸ δέον λεπτὴ καὶ κομψή· δὲν εἶνε ὅμως καὶ ἀδύνατον νὰ ἦτο καὶ μετόπη. Ἡ μορφὴ εἶχεν ἱκανῶς τὸ ἥμισυ φυσικοῦ μεγέθους. Πιθανώτερον ἄρα εἶνε ὅτι ἀνῆκεν μᾶλλον εἰς ἀναθηματικόν τι ἀνάγλυφον.

Κατὰ τὸ 1878 ἡ κεφαλὴ αὕτη ἦτο τὸ μόνον ἐν Ἀθήναις πρωτότυπον γλυπτόν, ὅπερ ἐφαίνετο ὅτι ἐπλησίαζεν εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τὰ γλυπτὰ τῆς Ὀλυμπίας. Ἀλλὰ σήμερον τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως. Διότι σήμερον ἔχομεν πρὸ πάντων τὴν λαμπρὰν τῆς Ἀκροπόλεως κεφαλήν, ἥτις πολὺ ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, ἂν καὶ εἶνε ἀρχαιοτέρα αὐτοῦ [1], πρὸς δὲ τούτοις ἔχομεν καὶ τὸ ἐξαίρετον τῆς Ἀθηνᾶς ἀνάγλυφον ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως [2]. Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν λεπτότητα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν εἶνε συγγενὲς πρὸς τὸ ἡμέτερον λείψανον.

Τὰ κύρια λοιπὸν γνωρίσματα τῆς τέχνης τῶν γλυπτῶν τῆς Ὀλυμπίας εὑρίσκονται καὶ ἐν Ἀττικῇ· ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν προβάλλωσι, πανταχοῦ ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφὴν μᾶλλον συνεσταλμένην, ἀκριβεστέραν καὶ λεπτοτέραν.

A. Furtwængler.

[1] Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1888 πίν. 2. Πρβ. 50tes Berlin. Winckelmannsprogramm σ. 141. 148. 151. 144. Archäolog. Studien H. Brunn dargebracht, σ. 84 κέ.

[2] Monuments et mémoires Piot III pl. 1. σ. 5 ἑ. (Lechat). Πρβ. ἐν τοῖς ἐμοῖς Meisterwerke σ. 36 ἑ. 40. Ἡ χρονολογία τοῦ Lechat (περὶ τὰ 425-400!) δὲν εἶνε ἀξία ἀνασκευῆς.

ΔΥΟ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ

Ἐσφαλμένως ὑποτίθεται ὅτι τὸ ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος σ. 90 ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Α. Παπαβασιλείου δημοσιευθὲν τεμάχιον ψηφίσματος ἀναφέρεται εἰς Ἀλαβανδεῖς οἷς παρείχοντο ἴσα καὶ ὅμοια τοῖς ἄλλοις αὐτῶν συμπολίταις δικαιώματα. Κατὰ τοὺς κοινοὺς τύπους τῶν περὶ πολιτογραφίας ψηφισμάτων ἡ ἐν στίχῳ 6 φράσις *ὑπάρχειν δὲ αὐτοῖς καὶ* [— *ἐπ' ἴσῃ*] *καὶ ὁμοίᾳ πᾶσιν Ἀλαβανδεῦσιν* δὲν ἔχει τόπον εἰ μὴ ἐν ψηφίσματι διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Ἀλαβανδεῖς ἀπονέμουν ξένοις τὰ πολιτικὰ δικαιώματα· ἀρκεῖ περὶ τούτων νὰ παραπέμψω τοὺς ἐνδιαφερομένους εἰς τὴν τοῦ E. Szanto μελέτην: Das griechische Bürgerrecht σ. 13[1]. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο εὑρέθη ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Χαλκίδος ἐντετειχισμένον εἰς ἐρημοκλήσιον, εὐλόγως εἰκάζεται (εἴπερ μὴ μετηνέχθη ἄλλοθεν, ὅπερ ἐξ ἅπαντος χρήζει ἀποδείξεως), ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο τῶν Ἀλαβανδέων, κατοίκων τῆς Καρίας, ἦτό ποτε ἀναγεγραμμένον ἐν Χαλκίδι. Τοῦτο δὲ δὲν εἶνε διόλου παράδοξον ἐν ᾗ περιπτώσει οἱ δι' αὐτοῦ πεπολιτογραφημένοι ἄνδρες ἦσαν Χαλκιδεῖς ἢ τοὐλάχιστον Εὐβοιεῖς, διότι συνήθως τὰ τιμητικὰ ψηφίσματα καὶ ἐν τῇ πατρίδι τῶν τετιμημένων ἀνεγράφοντο καὶ μάλιστα τὰ γενόμενα εἰς τιμὴν ἀνδρῶν δημοσίᾳ ἀποσταλέντων ὡς π. χ. πρέσβεων ἢ δικαστῶν. Ὅτι δὲ πράγματι καὶ τὸ ψήφισμα τοῦ ὁποίου τεμάχιον ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Παπαβασιλείου ἀνεφέρετο εἰς δικαστὰς ἐκ Χαλκίδος εἰς Ἀλάβανδα ἀποσταλέντας καὶ μετὰ τὴν δικαστείαν ὑπὸ τῶν μεταπεμψαμένων ταῖς μεγίσταις τιμαῖς, δηλαδὴ τῇ πολιτείᾳ, τιμηθέντας, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐν στίχῳ 4 λέξεων *νόμων προνοίας* προκύπτει, ἀλλ' ἀναμφισβητήτως ἀποδεικνύεται ἐξ ἑτέρας ἐπιγραφῆς ἐπίσης ἐν Εὐβοίᾳ εὑρεθείσης, ἥτις ὁμοίας τιμὰς δικασταῖς ἐκ Καρύστου πεμφθεῖσιν ὑπὸ Ἀλαβανδέων δεδομένας περιέχει. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρέθη ὑπὸ von Prokesch ἐν Καρύστῳ ἐν τοῖς κήποις, ἐδημοσιεύθη δὲ κατὰ τὸ ἀντίγραφον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Boeckh ἐν CIG II p. 1018, 2152[b] καὶ ἐν Kleine Schriften IV σ. 519, ὁ δὲ LeBas, Iles 1609 ἀνεδημοσίευσεν ἁπλῶς τὸ ἐν τῷ Corpus κείμενον. Κοινῶς δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται εἰσέτι καὶ ὑπὸ τοῦ V. Bérard (De arbitrio inter liberas Graecorum civitates σ. 42) ὡς ψήφισμα Ἀλεξανδρέων (τῆς Τρῳάδος)· τὰ γὰρ ἐν στ. 4 κατὰ Prokesch ΟΤΕΝΑ.. ΑΝΔΡΩΝΤ.ΙΒΟΥ.ΗΚΛΑ.....ΙΟ οὕτω ἡρμήνευσεν ὁ Boeckh: *Ἔδ*]*ο*[*ξ*]*εν Ἀ*[*λεξ*]*ανδρ*[*έ*]*ων τ*[*ῇ*] *βου*[*λ*]*ῇ κ*[*αὶ τῷ δήμῳ*]. Ὅτι δὲ πιθανῶς ἄλλης πόλεως εἶνε ψήφισμα, ἐπειδὴ μεταξὺ Καρυστίων καὶ Ἀλεξανδρέων τὰ ἐν στ. 9 μνημονευόμενα *συγγενικὰ δίκαια* καθ' ὅσον γνωρίζομεν δὲν ὑπάρχουσιν, ὀξύτατα ἤδη παρετήρησεν ὁ v. Wilamowitz-Moellendorff ἐν τῇ τοῦ E. Sonne διατριβῇ: De arbitris externis quos Graeci adhibuerunt etc. diss. Gotting 1888 p. 23. Πράγματι δὲ δὲν εἶνε Ἀλεξανδρέων, ἀλλ' *Ἀλαβανδέων* τὸ ψήφισμα· τοῦτο ἀποδεικνύει πληρέστερον ἀντίγραφον νῦν ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν ἐν Βερολίνῳ βασιλικῶν Μουσείων, ληφθὲν ὑπὸ τοῦ περιηγηθέντος τὴν Εὔβοιαν τῷ 1847 Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Ed. Schaubert. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο μεταγραφὲν μικροῖς γράμμασι μετά τινων ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε εὐστόχων συμπληρώσεων ἐδημοσίευσεν ὁ F. Koepp ἐν Archäologischer Anzeiger 1890 σ. 141· πρὸ ὀλίγου δὲ ἐξήτασα αὐτὸ ἰδίοις ὄμμασιν ἐν Βερολίνῳ. Στηριζόμενος λοιπὸν ἐπὶ τῶν δύο τούτων τοῦ Prokesch καὶ τοῦ Schaubert ἀντιγράφων ἀναγινώσκω τὸ ψήφισμα ὡς ἑξῆς·

[1] Ἀξιοσημείωτον εἶνε διὰ τοὺς τύπους τὸ πρὸ ὀλίγου ἐν Bull. de corr. hell. 1899 σ. 488 δημοσιευθὲν περὶ πολιτογραφίας ψήφισμα ἐκ Δελφῶν γράφον ὧδε· *Δελφοὶ ἔδωκαν Ἀριστοφυλίδαι κτλ. αὐτῶι καὶ ἐκγόνοις προξενίαν, πολιτείαν ἴσαν καὶ ὁμοίαν κτλ.*

'Carysti in hortis, tabula marmorea valde detrita, ad dextram mutila' Boeckh κατὰ Prokesch; 'Inschrift aus Palaeochora bei Karysto auf grünem Marmor' Schaubert.

Ἀλ]α[β]ανδέων.

Ἔδ]οξεν Ἀ[λαβ]ανδ[έ]ων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ εἰσ[ηγησα]μ[έ]ν[ων τὴν]γνώμην [Δ]ιονυσ[ι]κλέ[ους] τοῦ Β[-, τοῦ δεῖνα τοῦ δεῖνος;
. . . ἐπ]ιψηφισαμένου δὲ Μενίσκου τ[οῦ. . . . . . γνώμη ἀρχόν]των· ἐπεὶ Ἀγαθόπους [τοῦ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνα
καὶ Λαμπρᾶς Ἱλάρου γραμματεὺς Καρύστιοι ἄνδρες ἐνάρετοι καὶ ὑπερβαλλούσῃ συνέσ[ει κεκοσμημένοι μεταπεμφ-
θέ[ντες] δικασταὶ δεδικάκασι παρ' ἡμεῖν καλῶς καὶ ἀκολούθως τοῖς νόμοις πάντα πεποιήκασιν ἀ[ντ]α[ξίω]ς τοῦ [τῆς πατρί-
δ]ος ἀξιώματος καὶ τοῦ τῆς πόλεως ἡμῶν με[γ]έθους· ἀνενεώσαντο δὲ καὶ ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ καὶ ἐδίδα[ξαν τ]ὰ ἀρχῆ[θεν ὑπάρχοντα
ταῖς πόλεσιν πρὸς ἀλλήλας συνγενικὰ δίκαια· ἐποιήσαν[τ]ο δὲ καὶ τὴ[ν ἐν τῇ]πόλ[ει] ἡμῶν ἐπιδημίαν κόσμιον καὶ σώ[φρ]ονα [κ]αὶ π[ρ]έ[πουσαν τῷ τῆς
δικαστείας ἀξιώματι, ὥστε τὸν δῆμον ἡμῶν ἀποδεξάμενον αὐτοὺς [ψη]φ[ί]σασθαι τὰς καθ[ή]κούσας τιμάς· δεδόχθαι τῇ βουλῇ κ[αὶ τῷ δήμῳ
τε[τειμῆ]σ[θαι] πάλιν τήν τε πόλιν καὶ τοὺς προγεγραμμένους ἄνδρας ταῖς ἁρμοζούσαις καὶ προσηκούσαις τειμαῖς [κ]αὶ ἐσ[τεφανῶσθαι
χρυσέοις στεφάνοις· ὑπάρχειν δὲ αὐτοῖς καὶ τέκνοις καὶ [ἐκ]γόνοις αὐ[τῶ]ν καὶ πολιτείαν ἐπ' ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ [πᾶσιν Ἀλαβανδεῦσιν·
ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς ἀναθεῖναι καὶ ἀνδριάντας ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς πόλεως ἡμῶν τοπῳ καὶ ἐπιγρ[άψ]α[ι τ]ὰς προγεγ[ραμμένας τει-
μὰς· ὅπως δὲ καὶ ἡ πατρὶς αὐτῶν ἐπιγνῷ τὰ ἐψηφισμένα ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοῖς ἀνδρά[σι] τείμια ἀποσταλ[ῆ]ν[αι εἰς Κάρυστον ἀντί-
γραφον τοῦδε τοῦ ψηφίσματος σημανθὲν τῇ δημοσίᾳ σφραγεῖδι.

Τῆς ἐν μέσῳ τοῦ στίχου μεγαλητέροις γράμμασιν ὑπεργεγραμμένης ἐπιγραφῆς: *Ἀλ]α[β]ανδέων* καὶ τῶν κάτωθεν αὐτῆς σῴζονται τάδε ἐν τῷ τοῦ Schaubert ἀπογράφῳ:

ΑΔΝΔΕΩΝ
ΜΝ. . . . ΓΝΩΜΗΝ
ΤΩΝ

ὀλιγώτερα δὲ ἐν τῷ ἐν γένει ἀνακριβεστέρῳ ἀπογράφῳ τοῦ von Prokesch κατὰ τὸ ἐν CIG κείμενον·

ΙΔΕΩΝ
ΔΙΟΝΙΣΚΛΕΩ ΤΟΙΒ

Τὸ δὲ ψήφισμα ἐξαιρουμένων τῶν δύο πρώτων στίχων ὅπου κύριά τινα ὀνόματα καθ' ὁλοκληρίαν ἢ ἐν μέρει ἐλλείπουσιν νῦν εὐκόλως ἀποκαθίσταται. Ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ὀλίγα ἀπαιτοῦσι δικαιολογίαν ἢ ἐξήγησιν· τῶν δὲ διαφόρων τοῦ Prokesch καὶ Schaubert ἀναγνώσεων μόνον αἱ κυριώτεραι ἀπαιτοῦσι μνείαν παραλειπομένων τῶν ἐλλιπῶν καὶ ἐσφαλμένων ἀναγνώσεων τοῦ Prokesch ὅπου κατὰ τὸ τοῦ Schaubert ἀπόγραφον ἢ κατ' ἀσφαλῆ διόρθωσιν ἢ συμπλήρωσιν αὐτοῦ ἀμφιβολία περὶ τοῦ κειμένου δὲν ὑπάρχει.

Στ. 2. ΛΟΞΕΝΑΛ ΑΝΑΣΩΝ Sch. ΕΙΣ. . .ΜΝ. . . κενὸν ὡς τριῶν ἢ τὸ πολὺ τεσσάρων γραμμάτων ΓΝΩΜΗΝΔΙΟΝΥΣ.ΛΗ. . .ΑΤΟΥΒ Sch. Ἐν τῇ λέξει *εἰσ[ηγησα]μ[έ]νων* ὁ λίθος ἀντὶ ΜΝ βεβαίως εἶχεν ΜΕΝ, ἴσως δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ ΣΗΓΗ. Διότι πολλάκις κατὰ τὰ τοῦ Schaubert καὶ τοῦ Prokesch ἀπόγραφα ἦσαν ἡνωμένα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ δύο ἢ καὶ τρία γράμματα, ἐνίοτε δὲ κατὰ συγγνωστὸν σφάλμα ὁ Prokesch καὶ ὁ Schaubert τὰς παρενθέτους ἑνωτικὰς γραμμὰς δὲν ἀνεγνώριζον καὶ παρέλειπον αὐτὰς ἐν τοῖς ἀπογράφοις. Οὕτως ἐν στ. 5 εὑρίσκομεν *παΗμεῖν*,

πάΝΤα· ἐν στ. 6 ΗΣ *πόλεως ἡμῶΝΜΕΤέθους* (Sch.), *ἀΝΕΝΕώσαΝΤο*, *ἐΝΗ*, ἐν στ. 7 *συΝΓενικά*· προφανῶς δὲ καὶ ἐν *ἐποιήσαντο* τὰ Ν καὶ Τ ἦσαν ἡνωμένα διότι τὸ τοῦ Sch. ἀπόγραφον ἔχει εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως ταύτης μόνον Ν◡· ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ ΗΜΩΝΠΙΔΗΜΙΑΝΚΟΣΜΙΟΝΚ, ἐν οἷς ὁ Schaubert ἐξ ἅπαντος παρέλιπε τὸ μετὰ τοῦ Ν πρὸ τοῦ *πιδημίαν* ἡνωμένον Ε, ὡς ὅ τε χῶρος δεικνύει καὶ τὸ τοῦ von Prokesch ἀπόγραφον οὕτως ἔχον· ΜΩΙΕΠΙ· λείπει δηλαδὴ ἡ λοξὴ γραμμὴ τοῦ Ν· ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ στίχου συνεπλήρωσα τὰ ὑπὸ τοῦ Sch. ἀναγνωσθέντα: ΚΑΙΠΕ [*κ*]*αὶ π*[*ρ*]*έ*[*πουσαν* εἰκάζων ὅτι ὁ λίθος εἶχεν ΠΕ. Ἐν στ. 8 *δΗΜ* ΟΝΗΜ*ῶν*, Η*Βουλ*ΗΚ· ἐν στ. 9 ΠΑΛΙΝΗΝΕ, ἐν στ. 10 *ἴσ*ΗΚ.

Ἐκ τοῦ μήκους τῶν ἑπομένων στίχων συμπεραίνω ὅτι ἐν στ. 2 ἢ δύο ὠνομάζοντο ἄνδρες οἱ εἰσηγησάμενοι τὸ ψήφισμα ἢ ὅτι ὁ εἷς ὁ εἰσηγησάμενος ἐχαρακτηρίσθη καὶ διὰ καταλλήλου ἐπιθέτου ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως. Δυστυχῶς ἄλλο ψήφισμα Ἀλαβανδέων ὁλόκληρον δὲν σῴζεται· τοῦ γὰρ ἐν Bull. de corr. hell. X p. 299 ὑπὸ Ch. Diehl ἐκδοθέντος, μελετηθέντος δὲ ὑπὸ M. Holleaux ἐν Revue des études grecques XI p. 258 καὶ ὑπὸ H. Willrich ἐν Hermes XXXIV σ. 305 ἡ ἀρχὴ ἐλλείπει· ὥστε ἀγνοοῦμεν καθ' ὃν τρόπον τὰ λεγόμενα praescripta τῶν ψηφισμάτων τῶν Ἀλαβανδέων συνετάσσοντο. Τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἢ καὶ μόνου εἰσηγησαμένου τὸ ψήφισμα δὲν συμπληροῦται μετ' ἀσφαλείας. Τὸ ἀπόγραφον τοῦ von Prokesch ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ πληρέστερον τοῦ ἀπογράφου τοῦ Schaubert ὑπάρχον ἔχει ΛΙΟΝ·ΣΚΛΕΩ...ΤΟΙΒ, τὸ δὲ τούτου ΑΙΟΝΥΣ.ΔΗ...⁻ΑΤΟΥΒ, τουτέστιν κατὰ Koepp *Διονυσ*[*ίου*] *Δη . . . άτου Β*-. Πιθανώτερον ἴσως ὅτι ἦτο *Διονυσ*[*ι*]*κλέ*[*ους*] *τοῦ Β*–, εἰ καὶ τὰ ἐν τέλει ⁻Α τοῦ Schaubert δὲν συμφωνοῦσιν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου 3 ὁ Prokesch ἔχει ΛΑΡΠ.ΑΣΙΜΡΟΥ, ἑρμηνευθὲν ὑπὸ τοῦ Boeckh [*Ἱ*]*λαρ*[*ίδ*]*ας Ἱ*[*λά*]*ρου*· ὁ δὲ Schaubert ΛΑΜΠΡΑΣ· ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε ὡς φαίνεται ἄγνωστον εἰκάζει τις ὅτι μᾶλλον θὰ ἦτο *Λαμπρ*[*ί*]*ας*· ὅμως, ἐπειδὴ καὶ *Λαμπρὶς* (Athen. Mitth. IV σ. 356) καὶ *Λάμπρων* εὑρίσκονται, καὶ ὁ τύπος *Λαμπρᾶς* οὐδόλως εἶνε ἀπίθανος. Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου 5 ἔχουσιν ὧδε κατὰ Prokesch ΘΕΝ..ΚΑΣ ΑΙ, κατὰ δὲ Schaubert ΘΕΠ.ΔΙΚΑΣΤΑΙ· ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἡ ἕνωσις τῶν γραμμάτων ΝΤΕ ἐδυσχέραινε τὴν ἀνάγνωσιν. Τὰ ἐν τέλει τοῦ στ. 5 ὧδε ἔχει ὁ Schaubert: Α.Λ..ΤΟΣΤΟΥ. Ἐξ ἅπαντος ἐσφαλμένη εἶνε ἡ ἀνάγνωσις ἣν ὁ R. Muenzel προέτεινεν τῷ Koepp *ἄ*[*λ*]*λ*[*α πρ*]*ὸς τοῦ* [*τῆς πατρίδ*]*ος ἀξιώματος*· ἐξετάσας αὐτὸς τὸ τοῦ Schaubert ἀντίγραφον νῦν ἀδιστάκτως συμπληρῶ *ἀ*[*νταξίω*]*ς* ἀντὶ *ἀξίως* ὅπερ ἐμάντευσα ἐν Arch. epigr. Mitth. XX σ. 91. Τὰ ἐν τέλει τοῦ στ. 6 κατὰ Schaubert ἔχουσιν ὧδε· ΕΔΙ.Λ·\ ΜΑΑΡΧΗ, τοῦτ' ἔστι, νομίζω, *ἐδίδα*[*ξα*] ΝΤ*ὰ ἀρχῆ*[*θεν ὑπάρχοντα ταῖς πόλεσι πρὸς ἀλλήλας συγγενικὰ δίκαια*: πρβ. τὸ παρὰ Διοδώρῳ XVIII 10,3 ψήφισμα Ἀθηναίων· *ἐκπέμψαι δὲ καὶ πρέσβεις τοὺς ἐπελευσομένους τὰς Ἑλληνίδας πόλεις καὶ διδάξοντας ὅτι* κτλ. Τίνα δὲ τὰ μεταξὺ Χαλκιδέων καὶ Ἀλαβανδέων *συγγενικὰ δίκαια* ἀλλαχόθεν δὲν εἶνε γνωστόν. Ὑποδεικνύω ἐν τούτοις ὅτι Ἄβαντες ἦσαν οἵ ποτε κατὰ Χαλκίδα καὶ Ἐρέτριαν οἰκοῦντες· *Ἄβαντες δὲ ἐξ Εὐβοίας*, κατὰ Ἡρόδοτον I 146, Ἰώνων τῶν ἐν Ἀσίᾳ *εἰσὶ οὐκ ἐλαχίστη μοίρη*, καὶ ὅτι κατὰ Παυσανίαν VII 4, 9 εἰς Χίον τὴν νῆσον *ἀφίκοντο καὶ Κᾶρες καὶ Ἄβαντες ἐξ Εὐβοίας* καὶ ὅτι *Ἕκτωρ ἀπὸ Ἀμφίκλου* (τοῦ ἐξ Ἱστιαίας τῆς ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ μάντευμα εἰς Χίον ἐλθόντος) *τετάρτῃ γενεᾷ* βασιλεύων τῆς νήσου *ἐπολέμησεν Ἀβάντων καὶ Καρῶν τοῖς οἰκοῦσιν ἐν τῇ νήσῳ καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτεινεν ἐν ταῖς μάχαις, τοὺς δὲ ἀπελθεῖν ἠνάγκασεν ὑποσπόνδους*[1]. Δυνατὸν εἶνε ὅτι ἐκ σχέσεων τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἀβάντων καὶ τῶν ἐν Ἀλαβάνδοις Καρῶν προήρχοντο τὰ μεταξὺ Χαλκιδέων καὶ Ἀλαβανδέων συγγενικὰ δίκαια· ἡ ἔλλειψις ὅμως ἄλλων παραδόσεων καθιστάνει πᾶσαν περὶ τούτων εἰκασίαν παρὰ πολὺ δύσκολον καὶ τολμηράν.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι κατὰ τὰ ἐν στ. 8 ὁ δῆμος *ἀποδεξάμενος αὐτοὺς* (πρβ. τὸ ἐν Revue des études grecques X σ. 299 ψήφισμα στ. 24) ἐψηφίσατο ἤδη *τὰς καθηκούσας τιμάς*, καὶ ὅτι ἡ ἐν στ. 9 πρότασις τοῦ ψηφίσματος ἄρχεται ὡς ἑξῆς: *δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τετειμῆσθαι πάλιν τήν τε πόλιν καὶ τοὺς προγεγραμμένους ἄνδρας*

[1] Πρβ. F. Dümmler, Kleine Schriften II σ. 244.

κτλ. Τοῦτο νομίζω οὕτω πως ἐξηγητέον. Ἐν προηγουμένῃ ἐκκλησίᾳ ὁ δῆμος τῶν Ἀλαβανδέων ἐψηφίσατο ψήφισμα περὶ τῶν τιμῶν τῶν τῇ πόλει τῶν Χαλκιδέων καὶ τοῖς δικασταῖς ὀφειλομένων, προσέταξεν δὲ καὶ τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἄρχουσι νὰ ὑποβάλωσιν ἐν ὑστέρᾳ τινὶ ἐκκλησίᾳ τῷ δήμῳ δόγμα περὶ πολιτογραφίας τῶν ἀνδρῶν συμφώνως τοῖς περὶ ταύτης ἰσχύουσι νόμοις. Οὕτω π. χ. γράφει τὸ τῶν Ἰασέων ὑπὲρ δικαστῶν ἐκ Πριήνης ψήφισμα Inscr Brit. Mus. 420 (Michel, *Recueil* 468) στ. 27 μετὰ πρότασιν ἐπαίνων καὶ στεφάνων καὶ προξενίας· *περὶ πολιτείας δὲ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἐκγόνοις αὐτῶν προγράψασθαι τοὺς προστάτας ἐν τοῖς ἐννόμοις χρόνοις*· καὶ τὸ Μυτιληναίων ὑπὲρ δικαστῶν ἐξ Ἐρυθρῶν ψήφισμα Michel, *Recueil* 357 στ. 38 *εἰσηγήσασθαι δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοὺς στρατηγοὺς ὅπως ὑπάρξηι αὐτοῖσι προξενία καὶ πολιτεία*· πρβ. Szanto, Das griechische Bürgerrecht σ. 50. Τὸ δεύτερον λοιπὸν τὸ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχετικῆς εἰσηγήσεως τῶν ἀρχόντων ἐν ὑστέρᾳ τινι ἐκκλησίᾳ γενόμενον ψήφισμα σῴζεται· ἐπαναλαμβάνει δὲ πρῶτον τὰς ὑπὸ τοῦ δήμου ἐψηφισμένας ἤδη τιμάς, ἐξακολουθεῖ δέ· *ὑπάρχειν δὲ αὐτοῖς* κτλ. *καὶ πολιτείαν*. Τὸ δὲ ἐν Bull. de corr. Hell. X σ. 299 ψήφισμα στ. 1-38 φαίνεται ὅτι εἶνε εἰσήγησις ἢ ἐν τῇ βουλῇ ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γενομένη, προταθεῖσα ὕστερον ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐν ἄλλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ ψηφοφορίας νομίμου ἐπικυρωθεῖσα· οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἐν στ. 40 φράσις *οἰόμεθα [δεῖν τὴν βου]λὴν ψηφίσασθαι*[1] *στεφανοῦσθαι* κτλ. καὶ τὰ ἐν τέλει τοῦ σῳζομένου τεμαχίου· *ἔδοξε τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι ε - - - αν ἐψηφοφορήθη κατὰ [τὸν νόμον*.

Ἐν τῷ στίχῳ 9 ἔχει ὁ λίθος κατὰ τὰ τοῦ Prokesch καὶ Schaubert ἀπόγραφα· *καθ*Ι*κούσας*· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ καὶ οἱ δύο καθαρῶς ἀναγινώσκουσιν *προσ*Η*κούσας* καὶ ἡ γραφὴ τοῦ Ι ἀντὶ τοῦ Η ἔτι ἐν τῷ δευτέρῳ μ. Χ. αἰῶνι πολὺ σπανίως ἀπαντᾷ, εἰκάζω ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ λίθος εἶχεν ἡνωμένα γράμματα· *καθ*ΗΚ*ούσας*. Ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἑπομένῃ λέξει *τιμαῖς* εἶχεν ἡνωμένα τὰ γράμματα ΤΕ, καίπερ ἁπλοῦν τὸ Τ ἀναγράφουσιν ὁ Prokesch καὶ ὁ Schaubert, διότι πιθανώτατον εἶνε ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις συνήθης ὀρθογραφία φυλάσσεται. Ἐν τέλει τοῦ στίχου ὁ Sch. ἔχει· ΤΒΟΥΛΗΚΤΕ· ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 10 ὁ μὲν Sch. ΤΕΠ. . ΡΙΣΟΝ, ὁ δὲ Prokesch ΤΑ. . . . . ΣΟΝ ἀντὶ τε]τε[ιμῆ]σ[θαι]. Ἐν τέλει τοῦ στ. 10 ὁ Schaubert ἔχει μόνον ΟΜΟΙΑΙ. Τ· βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ νῦν ὑπὸ τοῦ κ. Παπαβασιλείου δημοσιευθέντος ψηφίσματος ἐκλαμβάνω τὸ Τ ὡς δεύτερον ἥμισυ ἑνὸς Π καὶ συμπληρῶ [*πᾶσιν Ἀλαβανδεῦσιν*], ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ R. Muenzel παρὰ Koepp προταθέντος *ἀ]τ[ελῶς*.

Ἐν στ. 10 ἀντὶ *αὐτοῖς* τὸ τοῦ Schaubert ἀπόγραφον ἔχει ΑΗΤΟΙΣΚΑΙΑΝΑΘΕΙΝΑΚΑΙ ΑΝΔΡΑΝΤΑΣ, ὀρθῶς δὲ ἔχει ἐν πᾶσι τούτοις τὸ τοῦ Prokesch. Ἐν τέλει τοῦ στίχου τούτου ΠΡΟΠΕΡ Prokesch, ΠΡΟΓΕΓΩ Schaubert.

Ἐν τέλει τοῦ στ. 11 ΑΠΟΣΤΑΛΩΝ Schaubert. Μετὰ τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ ψηφίσματος εὑρίσκεται μικρὸν φύλλον.

Καὶ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν καὶ διὰ τὴν πολλαχοῦ χρῆσιν ἡνωμένων γραμμάτων ἡ ἐκ Καρύστου ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων· ἡ πολλὴ χρῆσις ἡνωμένων γραμμάτων θεωρεῖται μάλιστα ὑπὸ τοῦ W. Dittenberger CIGSept. I 2425 (πρβ. καὶ I 2415 τοῦ ἔτους 139 μ. Χ. καὶ τὴν μεγάλην ἐξ Ἐφέσου ἐπιγραφὴν περὶ τῶν δωρεῶν τοῦ C. Vibius Salutaris Inscr. Brit. Mus. 480 τοῦ ἔτους 104 μ. Χ.) ὡς μὴ συνήθης πρὸ τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος. Ὅτι δὲ τὸ ἐκ Χαλκίδος ψήφισμα τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς εἶνε, ἀποδεικνύει καὶ ἡ ὅλη σύνταξις καὶ φρασεολογία αὐτοῦ καὶ ἡ ὀρθογραφία αἵτινες καταπληκτικῶς μετὰ τοῦ ἐκ Καρύστου ψηφίσματος συμφωνοῦσι· μόνον διὰ τὴν μὴ γενομένην χρῆσιν ἡνωμένων γραμμάτων καὶ τὴν γραφὴν *σφραγῖδι* ἀντὶ *σφραγεῖδι* φαίνεται τοῦ ἑτέρου ἀρχαιότερον· ἐν τούτοις ἀσφαλέστερος ὁρισμὸς τῶν χρόνων, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ δύο ἐπιγραφαὶ ἀνήκουσι τῷ μὴ ἰδόντι τοὺς λίθους ἀλλ' ἐκ τετυπωμένων ἀντιγράφων μόνον κρίνοντι δὲν ἐπιτρέπεται.

Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Παπαβασιλείου δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφὴ πρέπει νομίζω νὰ συμπληρωθῇ ὡς ἑξῆς·

[1] Πρβ. LeBas, Iles II 1799 (Ἄνδρου) = 2059 (Μυκόνου) στ. 10 *καὶ οἰόμεθα διαλαβεῖν κτλ. δοκεῖ τῆι βουλῆι*.

. . .ον [ἐποιήσαντο δὲ καὶ; τὴν ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ἐπιδημίαν κό-
σμιον [καὶ] σώφ[ρ]ο⟨ι⟩ναΙΙΟ[ὥστε τὸν δῆμον ἀποδεξάμε-
νον αὐτοὺς περὶ πάντων [τῶν κατὰ τὰς δίκας ἐπιμέλειαν πεποιημένους μετὰ πάσης περὶ τῶν
νόμων προνοίας ψηφίσασθαι [τὰς καθηκούσας τειμάς· δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ
τετειμῆσθαι τοὺς προγεγραμμένους ἄ[νδρας ταῖς προσηκούσαις τειμαῖς καὶ ἐστεφανῶσθαι χρυ-
σοῖς στεφάνοις· ὑπάρχειν δὲ αὐτοῖς τε καὶ [τέκνοις καὶ ἐκγόνοις αὐτῶν καὶ πολιτείαν ἐπ' ἴσῃ
καὶ ὁμοίᾳ πᾶσιν Ἀλαβανδεῦσιν· ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς [ἀναθεῖναι καὶ ἀνδριάντας ἐν εὐκαίρῳ καὶ
ἐπισήμῳ τῆς πόλεως τόπῳ καὶ ἐπιγράψαι αὐτοὺς [τὰς προγεγραμμένας τειμὰς προπεμφθῆναι;
τε αὐτοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου· ὅπ[ως δὲ καὶ ἡ πατρὶς αὐτῶν ἐπιγνῷ τὰ ἐψηφισμένα
ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοῖς ἀνδράσι τεί[μια ἀποσταλῆναι ἀντίγραφον τοῦδε τοῦ ψηφίσ-
ματος σημανθὲν τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι. ἐπληρ[ώθη

Ὁ δεύτερος στίχος θὰ συνεπληροῦτο ἄριστα διὰ τῶν ἐν τῷ ἐκ Καρύστου ψηφίσματι ἐν στ. 7 λέξεων· *ἐποιήσαντο δὲ καὶ τὴν - ἐπιδημίαν κό[σμιον [καὶ] σώφρονα [καὶ πρέπουσαν τῷ τῆς δικαστείας ἀξιώματι*, ἀλλὰ τὰ δύο τελευταῖα τοῦ στίχου γράμματα κατὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ κ. Παπαβασιλείου ΣΜΙΟΝΙ ΣΩΦΡΟΙΝΑΙΙΟ δὲν ἦσαν ΚΑ, ἀλλ' ἴσως ΠΟ (ποιησάμενοι;). Ἐν δὲ τοῖς ἑπομένοις ὡς δεικνύουσιν αἱ λέξεις *περὶ πάντων καὶ νόμων προνοίας*, αἵτινες ἐν τῷ ἐκ Καρύστου ψηφίσματι δὲν ὑπάρχουσιν, ἡ δικαιολογία τοῦ ἐκ Χαλκίδος ψηφίσματος ἦτο ἐκτενέστερον συντεταγμένη· ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἀσφαλὴς συμπλήρωσις τοῦ τρίτου στίχου εἶνε ἀδύνατος καὶ ὅτι τὰ ἄνω μόνον χάριν παραδείγματος προτείνω. Ὡς πρὸς τὸ *περὶ πάντων τῶν κατὰ τὰς δίκας* πρβ. τὸ ἐκ Πριήνης Λαοδικέων ψήφισμα Michel, *Recueil* 543 (*Gött gel. Anzeigen* 1900 σ. 96) στ. 4 *ὑπολαμβάνων μάλιστα προστήσεσθαι τῶν κατὰ τὰς δίκας αὐτῶν* (ἢ *πάντων*;) *τοὺς παρὰ Πριηνέων ἀποσταλησομένους δικαστάς*, καὶ τὸ ἐξ Ἀσσοῦ Στρατονικέων ψήφισμα Michel, *Recueil* 477 στ. 7 *ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ τοῖς κατὰ τὴν δικαστείαν ἅπα[σιν*.

Ἐν στίχῳ 5 λείπει τὸ ἐν τῷ ἑτέρῳ ψηφίσματι *πάλιν*· ἀντὶ δὲ *ταῖς ἁρμοζούσαις καὶ προσηκούσαις τειμαῖς* ὁ χῶρος μόνον ἓν ἐπίθετον π.χ. *ταῖς προσηκούσαις* ἐπιδέχεται. Ἐν στ. 6 γράφεται *χρυ]σοῖς στεφάνοις*, ἐκεῖ δὲ *χρυσέοις*· πρβ. P. Kretschmer, Die Entstehung der Koine, Sitzungsberichte der Wiener Akademie 1900 σελ. 23· ἐν δὲ στ. 8 *ἐν] ἐπισήμῳ τῆς πόλεως τόπῳ* ἀντὶ *ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς πόλεως ἡμῶν τόπῳ*· τὸ δὲ *ἀναθεῖναι καὶ ἀνδριάντας ἐν ἐπισήμῳ* κτλ. δὲν πληροῖ τὸν στίχον· διὰ τοῦτο γράφω *ἐν εὐκαίρῳ καὶ ἐπισήμῳ τῆς πόλεως τόπῳ* (πρβ. τὸ τῶν Θηραίων ψήφισμα IGIns. III 322 *ἀποδεῖξαι τόπον τὸν ἐπιτηδειότατον καὶ ἐπιφανέστατον*)· περιττὸν ὅμως νὰ εἴπω ὅτι καὶ ἄλλαι συμπληρώσεις εἶνε δυναταί. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἐν στίχῳ 9 λέξεις *τε αὐτοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου* ἐλλείπουσιν ἐν τῷ ἐκ Καρύστου ψηφίσματι· μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως εἰκάζω νὰ συμπληρωθῇ ἡ φράσις διὰ *προπεμφθῆναι*.

Ἡ τελευταία φράσις τοῦ ψηφίσματος φαίνεται ὅτι τελειώνει διὰ τῶν λέξεων· *σημανθὲν τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι*. Ἕπεται προσθήκη τῆς ὁποίας δυστυχῶς δὲν σῴζονται ἐπὶ τοῦ λίθου εἰ μὴ πέντε γράμματα, κατὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ κ. Παπαβασιλείου ΕΠΛΗΡ, οὐδεμίαν, ἐκ πρώτης ὄψεως τοὐλάχιστον, πιθανὴν ἐξήγησιν ἐπιτρέποντα. Ἐν τέλει τῶν περὶ πολιτογραφίας ψηφισμάτων ἐνίοτε ἀναγράφεται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ φυλὴν κτλ. ἐπικληρώσεως τοῦ νέου πολίτου, ὡς π.χ. ἐν ψηφίσματι Καλυμνίων Michel. Recueil 478· *ἐπεκλαρώθη ἐπὶ φυλὰν καὶ δᾶμον· ἔλαχε φυλᾶς Κυδρηλείων, δᾶμον Ἀμφιπετρῶν*· τοιαύτη δὲ ἐπικλήρωσις καὶ ἐν ἄλλοις ψηφίσμασι, π.χ. τῶν Σαμίων (Michel, *Recueil* 369 ἑπ.), Ἀμοργίων (*Recueil* 385), Ἐφεσίων (*Recueil* 488 ἑπ.), Μαγνήτων τῶν ἐπὶ Μαιάνδρῳ (O. Kern, *Inschriften von Magnesia* 2 ἑπ.), Τροζηνίων (*Recueil* 176) μνημονεύεται. Πρόχειρος λοιπὸν ἡ εἰκασία ὅτι καὶ τὸ ἐκ Χαλκίδος ψήφισμα ὁμοίαν εἶχε προσθήκην καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ αἰνιγματώδους *ἐπληρ* πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *ἐπ[εκ]ληρ[ώθησαν* κτλ.

Δυσκόλως ὅμως παραδέχεταί τις ἑρμηνείαν στη-

ριζομένην ἐπὶ ὑποτιθεμένου σφάλματος τοῦ χαράκτου. Εὐτυχῶς ἄλλην πιθανοτέραν ἐξήγησιν ὑποδεικνύει ἡ ἐξ Ἄνδρου ἐν CIG II p. 1063, 2349 b καὶ παρὰ Le Bas, Iles 1802 ἐπιγραφή. Ὁ λίθος οὗτος περιέχει τρία ψηφίσματα τῶν Ἀδραμυτηνῶν· ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀναφέρεται γενικῶς εἰς τὰς τιμὰς τὰς ἀπονεμητέας τοῖς τότε *ἀπὸ τῆς ξένης* παραγενομένοις δικασταῖς· τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἰδιαιτέρως εἰς τιμὰς δικαστοῦ καὶ γραμματέως ἐξ Ἄνδρου ἀποσταλέντων. Τὸ πρῶτον λοιπὸν ψήφισμα γράφει ἐν στ. 12 ὧδε· *κληθῆναι δὲ αὐτοὺς καὶ ἐπὶ ξενισμὸν εἰς τὸ πρυτανεῖον ἐπὶ τὴν βουλαίαν ἑστίαν μερίσαντος Ἀρχέου τοῦ ταμίου εἰς τὴν ἐγδοχὴν αὐτῶν ὅσον ἂν τῶι δήμωι δόξηι· πέμψαι δὲ τὸν Ἀρχέαν καὶ ἑκάστωι τῶν δικαστῶν καὶ γραμματέων ξένια τὰ ἐκ τοῦ νόμου*· καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος ἐν στ. 22 *Ἔδοξεν καὶ ἐδόθησαν δραχμαὶ χίλιαι ἑπτακόσιαι*. Περὶ τοιαύτης δόσεως χρημάτων ἴσως γίνεται λόγος καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 3598 ἐν CIG. Ἰλιέων ψηφίσματι. Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι τῷ *ἐδόθησαν* ἰσοδυναμεῖ ἐν τῷ ψηφίσματι τῶν Ἀλαβανδέων τὸ *ἐπληρ-*, ὅτι δηλαδὴ ἐσημειώθη ποσόν τι ὡς μισθὸς καὶ πορεῖα· *ἐπληρ[ώθησαν δραχμαὶ* τόσαι ἢ καὶ *δηνάρια* τόσα. Οὕτως τὸ *πληροῦν* ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ ἔχει τὴν σημερινὴν τῆς λέξεως σημασίαν· ὅτι δὲ αὕτη ἡ σημασία ἦτο συνήθης ἤδη κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἀποδεικνύουσιν, ἐὰν καὶ τὰ λεξικὰ δὲν ἀναφέρουσι παραδείγματα, τὰ ἐξ Αἰγύπτου ἐπὶ παπύρου καὶ ὀστράκων ἔγγραφα. Οὕτως π.χ. πάπυρος ἐν Βερολίνῳ ἀποκείμενος (Griechische Urkunden aus den Kgl. Museen II 595, κατὰ Fr. Krebs τοῦ 70 ἕως 80 μετὰ Χρ.) ἐν στ. 19 ἔχει ὧδε· *πλήρωσιν τῶν* ⊦ρ (δηλαδὴ δραχμῶν ἑκατόν)· ἄλλος πάπυρος Oxyrhynchus Papyri 114 (τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου μ. Χρ. αἰῶνος) στ. 3 *πεπλήρωκα τὸν τόκον*· καὶ ὄστρακόν τι ἐκ Θηβῶν τοῦ ἔτους 86 μ. Χρ. (U. Wilcken, Griechische Ostraka II σ. 131 ἀρ. 464) *λοιπαὶ δραχμαὶ δύο* / ⊦Β *εἰς πλήρωσιν*.

ADOLF WILHELM.

ΦΡΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Στήλη μαρμαρίνη, πεντελησίου μαρμάρου, ἀποκεκρουμένην ἔχουσα τὴν δεξιὰν κάτω ἄκραν, ὕψ. 0,92, πλάτ. 0,39, πάχ. 0,09, ἐφ' ἧς ἀναγράφονται εἴκοσιν Ἀττικοὶ φράτερες. Ἡ ἐπιγραφὴ ἀπόκειται ἐν τῷ ἐπιγραφικῷ μουσείῳ ὑπ' ἀρ. 207.

Ὄπισθεν ἡ στήλη εἶνε ἀνωμάλως λελαξευμένη, ὡς ἐρειδομένη πιθανῶς πρὸς τοῖχόν τινα. Ἡ στήλη αὕτη εὑρέθη τυχαίως ὑπὸ τοῦ χωρικοῦ Χρ. Πέτρου Γκίκα σκάπτοντος τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1899 κατὰ τὴν θέσιν «Καψοσπίτι», κειμένην μεταξὺ τοῦ χωρίου Λιόπεσι (ἀρχαίου δήμου Παιανίας) καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὑμηττοῦ, ἐπὶ λόφου εὐσυνόπτου, ἔνθα φαίνονται καὶ ἐγκατεσπαρμένα ἴχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ. Διά τινος ἀνασκαφῆς δύναται νὰ ἀνακαλυφθῇ εἰς τίνα ἀρχαῖον συνοικισμὸν ἀνήκουσι ταῦτα, ἴσως δὲ καὶ εὑρεθῇ τὸ ἱερὸν ἐν ᾧ ἡ στήλη αὕτη ἦτο ἱδρυμένη.

Τὰ γράμματα εἶνε λίαν ἐπιμελῶς κεχαραγμένα, τεταγμένα δὲ στοιχηδόν, ἀλλ' ἡ τάξις αὕτη δὲν τηρεῖται ἐν τῷ 11ῳ στίχῳ, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον I τοῦ ὀνόματος *Μνησικλείδης* δὲν κεῖται ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ὑπερκειμένου ἀντιστοίχου γράμματος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι *Φιλόδημος* τοῦ 18ου στίχου. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0,008· τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου καὶ τὰ τοῦ καθέτως τῆς στήλης γεγραμμένου στίχου εἶνε μεγαλείτερα τῶν ἄλλων (ὕψ. 0,010). Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ στήλη φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος.

ΔΙΟΣ⁝ΦΡΑΤΡΙΟ⁝ΑΘΗΝΑΣ⁝ΦΡΑΤ
ΟΙΔΕΦΡΑΤΕΡΕΣ
ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΣ⁝ΞΕΝΟΤΙΜΟ
ΜΝΗΣΑΡΧΟΣ⁝ΜΝΗΣΙΚΛΕΙΔΟ
ΣΩΣΙΠΠΟΣ⁝ΣΩΣΙΠΟΛΙΔΟΣ
ΜΝΗΣΙΘΕΟΣ⁝ΜΝΗΣΙΦΙΛΟ
ΕΠΙΧΑΡΗΣ⁝ΜΝΗΣΙΚΛΕΙΔΟ
ΣΩΣΙΠΠΟΣ⁝ΣΩΣΙΣΤΡΑΤΟ
ΜΝΗΣΟΣ⁝ΜΝΗΣΙΦΙΛΟ
ΜΕΝΕΚΛΕΙΔΗΣ⁝ΞΕΝΟΚΛΕΙΔΟ
ΜΝΗΣΙΚΛΕΙΔΗΣ⁝ΜΝΗΣΑΡΧΟ
ΣΩΣΙΠΟΛΙΣ⁝ΣΩΣΙΠΠΟ
ΜΝΗΣΙΓΕΝΗΣ⁝ΜΝΗΣΙΓΕΝΟΣ
ΞΕΝΟΤΙΜΟΣ⁝ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟ
ΣΩΣΙΣΤΡΑΤΟΣ⁝ΣΩΣΙΠΠΟ
ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ⁝ΣΩΣΙΠΠΟ
ΛΥΣΙΑΣ⁝ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟ
ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ⁝ΦΙΛΟΔΗΜΟ
ΜΝΗΣΙΚΛΕΙΔΗΣ⁝ΕΠΙΧΑΡΟΣ
ΦΙΛΩΝ⁝ΣΩΣΙΠΠΟ
ΜΝΗΣΙΘΕΙΔΗΣ⁝ΕΠΙΧΑΡΟΣ
ΜΝΗΣΙΦΙΛΟΣ⁝ΜΝΗΣΙΘΕΟ

ΣΩΣΙΠΠΟΣ⁝ΣΩΣΙΠ..ΙΔΟΣ⁝ΑΝΕΓΡΑ

Διὸς ⁝ Φρατρίο ⁝ Ἀθηνᾶς ⁝ Φρα[τρίας]
Οἵδε φράτερες
Ποσείδιππος ⁝ Ξενοτίμο
Μνήσαρχος ⁝ Μνησικλείδο
Σώσιππος ⁝ Σωσιπόλιδος
Μνησίθεος ⁝ Μνησιφίλο
Ἐπιχάρης ⁝ Μνησικλείδο
Σώσιππος ⁝ Σωσιστράτο
Μνῆσος ⁝ Μνησιφίλο
Μενεκλείδης ⁝ Ξενοκλείδο
Μνησικλείδης ⁝ Μνησάρχο
Σωσίπολις ⁝ Σωσίππο
Μνησιγένης ⁝ Μνησιγένος
Ξενότιμος ⁝ Ποσειδίππο
Σωσίστρατος ⁝ Σωσίππο
Σώστρατος ⁝ Σωσίππο
Λυσίας ⁝ Ποσειδίππο
Φιλόδημος ⁝ Φιλοδήμο
Μνησικλείδης ⁝ Ἐπιχάρος
Φίλων ⁝ Σωσίππο
Μνησιθείδης ⁝ Ἐπιχάρος
Μνησίφιλος ⁝ Μνησιθέο.

Σώσιππος ⋮ Σωσιπ[όλ]ιδος ⋮ ἀνέγρα[ψεν]

Αἱ τρεῖς στιγμαὶ (⁝) αἱ μετὰ τὰ κύρια ὀνόματα, πρὸ τῶν πατρωνυμικῶν, εἶνε χαρακτηριστικὸν τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ε′ αἰῶνος, ἀλλὰ παρατηροῦνται καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ′ [1]. Ἐπίσης καὶ ἡ κατάληξις τῆς γενικῆς εἰς *ο* ἀντὶ *ου* ὡς γνωστὸν ἀπαντᾷ ἐνίοτε καὶ μέχρι τοῦ πρώτου τρίτου τοῦ Γ′ αἰῶνος. Ἡ δὲ νῦν δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ ἐνεχαράχθη πιθανῶς, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ′. αἰῶνος.

Ἡμεῖς μεγίστην σπουδαιότητα ἀποδίδομεν εἰς τὴν νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευομένην τοιαύτην ἐπιγραφήν· διότι ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἐν CIA. I. 433 ἐπιγραφῆς [2]), ἐν ᾗ πολλὰ τῶν ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ κυρίων ἢ πατρωνυμικῶν ἀπαντῶσι, παρέχει μεγίστην συμβολὴν εἰς τὰ κατὰ τὴν φρατρίαν, ἐξ ἧς ἐλαμβάνοντο οἱ τὴν τιμὴν τῆς πατρί-

[1] Meisterhans, Gramm. der att. Inschr.[3] § 7.

[2] Ἡ ἐπιγραφὴ 433 εὑρέθη ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Κεραμεικῷ, ἐν ᾧ, ὡς γνωστόν, ἀνέκειντο οἱ τάφοι καὶ αἱ στῆλαι τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων καὶ καθ' ὅλην τὴν μέχρις Ἀκαδημείας λεωφόρον. Σήμερον ἐναπόκειται ἐν Παρισίοις.

δος ὑπερασπίζοντες, ἐν γένει μὲν Ἀττικοί, ἰδίᾳ δ' Ἀθηναῖοι [1].

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ, ὡς ἐπὶ Κλεισθένους ἐδημιουργήθη αὕτη, ἕκαστος πολίτης ὤφειλε νὰ ἔχῃ τρεῖς πολιτικὰς ἰδιότητας, α´ νὰ ἀνήκῃ εἰς φυλήν, β´ εἰς δῆμον καὶ γ´ εἰς φρατρίαν. Καὶ περὶ μὲν τῶν δύο πρώτων ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη κατέχει ὡρισμένην καὶ συγκεκριμένην τὴν γνῶσιν [2], περὶ δὲ τῆς φρατρίας, μεθ' ὅλα τὰ περὶ αὐτῆς γραφέντα, οὐδὲν ὡρισμένον ἐγίνωσκε μέχρι τοῦ 1883, πάντες δὲ ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἄλλου ἄλλα πρεσβεύοντος καὶ ἐνίοτε συγκεχυμένας ὅλως εἰδήσεις παρέχοντος, ἔγραψαν περὶ *φρατρίας* ἐπὶ εἰκασιῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὰς θεωρίας αὐτῶν ἰδρύοντες. [3]:

Ἡ ἐν ἔτει 1883 ἐν Δεκελείᾳ εὑρεθεῖσα περίφημος φρατρικὴ ἐπιγραφή, δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ Στ. Κουμανούδη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1883 σελ. 69 καὶ ἐφεξῆς) καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Köhler (ἐν τοῖς Addend. τοῦ Β' μέρους τῶν Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν ἀριθ. 841[6]), ἔπειτα δὲ πλήρης, ἤτοι περιλαμβάνουσα καὶ τὸ ὑπὸ Ι. Πανταζίδου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1888 σελ. 1-20) καὶ Lolling ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ τοῦ 1888 σελ. 159 ἑξ. τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν μέρος, ἐκδοθεῖσα ἐν CIA. IV, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ γραφῶσιν ἱκαναὶ περὶ φρατρίας πραγματεῖαι ὑπὸ ἀρχαιολόγων, οἷαι τοῦ Szanto ἐν τῷ Rhein. Mus. 1885

[1] Οὐδὲν ἀσύνηθες ὄνομα ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅμως: ὅτι Σώστρατος Σωσίππου ἐγένετο ἄρχων ἐν Ὀλυμπ. 81, 2 (455/4 π Χρ.) ἐπίσης ὅτι τὰ ὀνόματα *Μνησιγένης* Ξενότιμος Κοπριεύς, Φιλόδημος Παιανιεύς, ἀπαντῶσιν ἀλλαχοῦ καὶ δὴ ὡς ὀνόματα πεσόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μνημονευθεισῶν μαχῶν (ἐν Κύπρῳ Αἰγύπτῳ, Φοινίκῃ, Ἁλιεῦσιν, Αἰγίνῃ, Μεγαροῖ (CIA. II. 944) πρὸς δέ: ὅτι μνημονεύεται καὶ ὁ Μνησικλείδης (CIA I. 432) ὁ Φίλων ἐκ φυλῆς Ἱπποθωντίδος (ἀριθ. 447) Σώσιππος (ἀριθ. 447) καὶ Ποσείδιππος (ἀριθ. 447).

[2] Ἰδὲ G. Gilbert. Handbuch der griechischen Staatsalterthümer, Leipzig 1881 σελ. 290-302 καὶ 305-308.

[3] Gilbert ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 303-304.

σελ. 506-520, τοῦ Busolt ἐν τῷ Handb. d. Kl. Alt. IV σελ. 144 καὶ ἑξ. τοῦ Gilbert ἐν Jahrbücher für Philologie (1887 σελ. 23-28), Sauppe, de phratriis Atticis (Göttingen. 1886-7 Ausgewählte Schriften) καὶ τοῦ F. B. Tarbell ἐν Papers of the American School of Classical Studies at Athens Τόμ. Ε'. 1892 σελ. 170-188).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς ἀφορμὴν λαβόντες, συνοψίζομεν τὰ κατὰ τὴν φρατρίαν ὧδε: Ἡ λέξις *φρατρία* (φατρία) δηλοῖ ἀδελφότητα, ἤτοι κοινωνίαν ἀδελφικῶν, ἢ συγγενικῶν οἰκογενειῶν, πρὸς θεραπείαν τοῦ συγγενικοῦ ἱεροῦ συνερχομένων, ὡς συνειθίζετο ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις ὅτε ἑκάστη οἰκογένεια εἶχεν ἴδιον ἱερόν, οὕτινος, τοῦ πατρὸς ἀποθνήσκοντος, ἐπεμελοῦντο αἱ διάφοροι οἰκογένειαι τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν οὕτω κληθεῖσαν φρατρίαν [1].

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αἱ φρατρίαι ἦσαν ἐλάχισται, ὅσοι δηλαδὴ καὶ οἱ πρῶτοι γενάρχαι, ἀλλὰ βραδύτερον ὁ νομοθέτης ἐκανόνισεν εἰδικώτερον τὸν τρόπον καὶ τοὺς ὅρους τῆς εἰς τὴν φρατρίαν ἐγγραφῆς· καὶ *φράτριον* δὲ ἵδρυμα ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις, ἐν ᾧ συνήρχοντο αἱ φρατρίαι (Πολυδ. Γ' 52), ἑκάστη δὲ φρατρία οὖσα μία τῶν τριῶν διαιρέσεων ἑκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν, εἶχε τὸν ἴδιον ἑαυτῆς *φρατρίαρχον* (Δημοσθ. π. Εὐβουλ. Ε' 7). Πασῶν δὲ τῶν φρατριῶν προστάτης ἦτο ὁ *Φράτριος Ζεὺς* καὶ ἡ *Φρατρία Ἀθηνᾶ* (πρβ. Δημοσθ. π. Μακάρτ. 1054,10) ὡς ἐμφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ φρατρικοῦ ψηφίσματος τῆς Δεκελείας καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς.

Π. Καστριωτης

[1] Ἐντεῦθεν συνάγομεν ὅτι οἱ ταὐτὰ ὀνόματα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ φέροντες τυγχάνουσι συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους καὶ δὴ πατέρες, υἱοὶ κτλ., ὁ δὲ κατὰ μῆκος τῆς ἐπιγραφῆς ἀναφερόμενος Σώσιππος Σωσιπόλιδος εἶνε ὁ γραμματεὺς ὁ ἀναγράψας καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἱδρύσας τὴν ἐπιγραφήν.

Καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθμ. 1071 ἀναγινώσκονται ἐπὶ ἀναγλύφου ἐπιτυμβίου τὰ αὐτὰ ὀνόματα: Σώσιππος καὶ Σώστρατος.

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΑ

ΤΩΝ

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΩΝ ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Ὅτε ἐδημοσίευον ἀνωτέρω σ. 1 ἑξ. τὸ περὶ τῶν Ἐλευσινιακῶν κεραμογραφιῶν ἄρθρον, προέβλεπον μὲν βεβαίως ὅτι ἔμελλον νὰ εὑρεθῶσί τινες διαφωνοῦντες πρὸς ἐμέ, ἐπειδὴ καὶ ἄλλων ἐπισήμων μνημείων τοῦ *Ἐλευσινιακοῦ κύκλου* οἷον τῆς Κυμαίας ὑδρίας, τῆς πελίκης τοῦ Παντικαπαίου καὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Pourtalés, δὲν εὑρέθη εἰσέτι ἑρμηνεία παρὰ πάντων ἀποδεκτή, καίτοι ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν παρῆλθεν ἤδη ἢ πλησιάζει νὰ παρέλθῃ ὁλόκληρος πεντηκονταετία καὶ πλεῖστοι ἐμελέτησαν αὐτά. Ἀντιρρητικὸν ὅμως ἄρθρον οὕτω γεγραμμένον, ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Ν. Σβορώνου δημοσιευθὲν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῃ *Διεθνεῖ Ἐφημερίδι τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας* Δ' (1901) σελ. 169 ἑξῆς, μοὶ ἦτο ἀπροσδόκητον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι ὁ κ. Σβορῶνος πλανηθεὶς ἐβεβαίωσε, καὶ μετά τινος στομφώδους αὐθεντίας μάλιστα, γεγονότα μὴ ἀληθῆ, δυνάμενα νὰ πλανήσωσι καὶ ἄλλους, ἐνόμισα ἐπάναγκες νὰ ἀνασκευάσω διὰ βραχέων τινὰς τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ ἐκείνῳ ἰσχυρισμῶν, ἐλπίζων ὅτι ὁ ἀναγνώστης ὁ μέλλων νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων θὰ ἔχῃ τὴν πρόνοιαν νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν προσήκοντα ἔλεγχον καὶ ἐκεῖνα, ὧν ἐνόμισα περιττὴν τὴν ἀναίρεσιν.

Ὁ κ. Σβορῶνος πιστεύει ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ κεραμογραφίᾳ (πίν. 1) δὲν ὑπάρχει μία μόνον ἑνιαία παράστασις, ἀλλὰ τρεῖς ἀλλεπάλληλοι *αὐτοτελεῖς, τοπικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς πλήρεις* (σελ. 187) καὶ *χρονικῶς διάφοροι* (σελ. 187) ἤτοι μία ἐν τῷ ἀετώματι, ἑτέρα κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ πίνακος καὶ τρίτη ὑποκάτω. Πιστεύει δὲ *ἀδιστάκτως* ὅτι θὰ πείσῃ περὶ τούτου τὸν ἀναγνώστην σελ. 184) προβάλλων τρία κυρίως τεκμήρια.

Α'. Ὁ κ. Σβορῶνος βεβαιοῖ ὅτι «*ὡς εἰ ὁ πινακογράφος ἤθελε νὰ ὁδηγήσῃ τὸν θεώμενον ὅτι περὶ αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου σκηνῆς πρόκειται, ἀπεχώρισε τὰ πέντε ταῦτα πρόσωπα ἀπὸ τῶν κάτω καὶ ἄνω διὰ λευκῆς γραμμῆς*[1], *τὸ ἔδαφος ὡς γνωστὸν δηλούσης, ἀρχομένης κάτωθι τῶν ποδῶν τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν τῇ ἄνω δεξιᾷ γωνίᾳ τοῦ πίνακος καθημένης θεᾶς καὶ βαινούσης συνεχῶς ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν πέντε μορφῶν τῆς ἄνω ὁμάδος μέχρι τοῦ ποδὸς τοῦ κίονος, ἀφ' οὗ πάλιν ἀποτόμως ἀνερχομένη ἐπὶ τὴν βάσιν τοῦ ἀετώματος ἀποχωρίζει οὕτω τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀπὸ τῶν ἑτέρων πέντε*» (σελ. 186). Κατωτέρω δὲ προσθέτει ὁ κ. Σβορῶνος ὅτι «*ἄν τις ἤθελεν ἀποχωρίσει καὶ τὰς τρεῖς σκηνὰς διὰ ψαλίδος ἀκολουθούσης κατὰ τὴν τομὴν τὰς λευκὰς γραμμάς, δι' ὧν ὁ πινακογράφος διεχώρισεν αὐτὰς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον θέλει διασπάσει τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὸ τοπικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς πλῆρες πασῶν τῶν τριῶν σκηνῶν*» (σελ. 187). Ἀλλ' ὅμως ἡ εἰς δύο ἢ τρεῖς ἐπαλλήλους σειράς, κεχωρισμένας διὰ γραμμῆς δηλούσης τὸ ἔδαφος, διάταξις τῶν μορφῶν παραστάσεώς τινος δὲν εἶνέ τι νέον ἐν ταῖς ἐρυθρομόρφοις κεραμογραφίαις οὐδὲ χαρακτηριστικὸν μόνον τοῦ ἡμετέρου πίνακος, διότι ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄλλαι ὅμοιαι κεραμογραφίαι, ἐν αἷς ὁ διὰ ψαλίδος χωρισμὸς τῶν ἐπαλλήλων ὁμάδων εἶνε εὐχερέστατος, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον αἱ παραστάσεις εἶνε ἑνιαῖαι. Ἀρκοῦσι τὰ ἑπόμενα παραδείγματα, καίτοι δύνανται νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλα· Monum. dell' Inst. VI tav. 38 (Κενταυρομαχία). Monum. XII tav. 16 (ἁρπαγὴ

[1] Δηλαδὴ τὰ πέντε πρόσωπα τῆς ἄνω σειρᾶς ἀπὸ τῶν ἐν τῇ κάτω σειρᾷ καὶ τῶν ἐν τῷ ἀετώματι.

τῶν Λευκιππίδων). Monum. IX tav. 50-51 (Δαρεῖος). Monum. XI tav. 38-40 (φόνος τῶν Νιοβιδῶν) Monum. VIII tav. 32-33 (ταφὴ τοῦ Πατρόκλου). Αὐτόθι tav. 38 (Περσεὺς καὶ Ἀνδρομέδα). Furtwängler-Reichhold, Gr. Vasenmalerei Lief. 1 πίν. 8 (ἁρπαγὴ τῶν Λευκιππίδων). Αὐτόθι πίν. 10 (ὁ Ἅιδης). Archäol. Zeitung 1847 πίν. III (Μήδεια). Ὁ Robert, Annali dell' Inst. 1882 σελ. 274 παραθέτει καὶ ἄλλα παραδείγματα. Καὶ ἡμεῖς δὲ παρετηρήσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 7-8) ὅτι ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον οἱ ἀρχαῖοι εἶχον συνήθειαν νὰ ἀναπληρῶσι καὶ ἐν τῇ κεραμογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ γλυπτικῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν προοπτικήν. Καὶ ἂν λοιπὸν ἔτι ἦτο ἀληθὲς ὅτι αἱ ἐπάλληλοι ὁμάδες τοῦ ἡμετέρου πίνακος δύνανται νὰ χωρισθῶσι διὰ ψαλίδος, οὐδαμῶς θὰ ἀπεδεικνύετο ὅτι ἡ παράστασις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἑνιαία, ἀφοῦ ὑπάρχουσι τοσαῦτα παραδείγματα βεβαιοῦντα τὸ ἐναντίον, ἐνῷ ὁ κ. Σβορῶνος οὐδὲν παράδειγμα σύμφωνον πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ παρέθεσεν. Ἂν ἀληθῶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἐχωρίζοντο κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀπ' ἀλλήλων σκηναὶ διάφοροι κατὰ τόπον καὶ χρόνον, τοῦτο θὰ ἀπετέλει *ἐξαίρεσιν* τοῦ κανόνος τῆς συνηθείας τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν, ἀπαιτοῦνται δὲ ἄλλα τεκμήρια, ἵνα βεβαιωθῇ ἡ ἐξαίρεσις αὕτη. Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ εἰς ἐπαλλήλους ὁμάδας χωρισμὸς οὐδαμῶς ἀποτελεῖ τοιοῦτον τεκμήριον.

Ἀλλ' οὐδ' ἀληθὲς εἶνε ὅτι αἱ ἐπάλληλοι ὁμάδες τῶν μορφῶν εἶνε κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων, ὡς βεβαιοῖ ὁ κ. Σβορῶνος, διότι ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν μορφῶν λευκῶν γραμμῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ὅμοιαι γραμμαὶ εἰς ὕψος φερόμεναι, αἵτινες ἑνοῦσι πάσας τὰς ἐπαλλήλους ὁμάδας τῶν μορφῶν ὑποδηλοῦσι δ' αὐτὰς ὡς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους εὑρισκομένας. Τοιαῦται γραμμαὶ εἶνε α') ἡ ὄπισθεν καὶ κάτωθεν τῆς ἐν τῇ κάτω ὁμάδι καθημένης θεᾶς ἑνοῦσα τὸ ὑπὸ τὸ ἕδρανον τῆς ἄνω καθημένης ἔδαφος πρὸς τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς ἑτέρας, β') ἡ παρὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα τῆς αὐτῆς θεᾶς φερομένη ἀπὸ τῶν ποδῶν τῆς ἄνω θεᾶς πρὸς τὰ κάτω, γ') καὶ δ') αἱ δύο κάτωθι τῆς ἐν τῇ κάτω ὁμάδι κερνοφόρου ἑνοῦσαι τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς ἔδαφος πρὸς τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν παρισταμένων ἀνδρικῶν μορφῶν, ε') ἡ ἀπὸ τῶν ποδῶν τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου πρὸς τὸν ὀμφαλὸν φερομένη, ϛ') ἡ μικρὰ καμπύλη παρὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ὀμφαλοῦ πρὸς τοὺς πόδας τῆς κάτω καθημένης θεᾶς φερομένη, ζ') ἡ παρὰ τὰ νῶτα τοῦ δᾳδουχοῦντος νεανίσκου ἑνοῦσα τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ παιδὸς καὶ ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν πόδα τοῦ πωγωνοφόρου τῆς ἄνω ὁμάδος ἔδαφος πρὸς τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς κερνοφόρου τῆς αὐτῆς ὁμάδος καὶ η') ἡ παρὰ τὸν κίονα, ἥτις κατ' ἐμὴν γνώμην οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ ὅτι καὶ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαί, καίπερ διὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατασκευῆς τοῦ πίνακος κεχωρισμέναι, νοοῦνται εὑρισκόμεναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους πρὸς τὰς λοιπάς. Τὰς γραμμὰς ταύτας ἐμνημόνευσα καὶ ἐξήγησα ἀνωτέρω σελ. 8-9, ὁ δὲ κ. Σβορῶνος ἐν μὲν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ἤτοι ἐκεῖ ἔνθα ἐβεβαίου τὸν διὰ ψαλίδος χωρισμόν, οὐδὲν εἶπε περὶ αὐτῶν, μόλις δὲ κατωτέρω, ἔνθα δυσκόλως ἠδύνατό τις νὰ περιμένῃ, ἐμνημόνευσε μόνον δύο ἐξ αὐτῶν, ἤτοι τὴν πρώτην (σελ. 189) καὶ τὴν τελευταίαν (σελ. 184 ὑποσημ. 2 καὶ σελ. 186). Πάσας τὰς λοιπὰς ἑνωτικὰς γραμμὰς παρῆλθεν ἐν σιγῇ, ἐνῷ ὤφειλε, νομίζω, νὰ διαλάβῃ *συγχρόνως περὶ πασῶν καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ*, ἐξηγῶν διὰ τί δὲν δέχεται αὐτὰς ὡς ἑνωτικάς. Παραλειπομένης ὅμως τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως τίθεται ἐκποδὼν σπουδαιότατον τεκμήριον, ὀχληρὸν μὲν ἴσως διὰ τὸν ὑποστηρίζοντα τὴν διαίρεσιν τῆς παραστάσεως τοῦ ἡμετέρου πίνακος, ἀλλ' ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ.

Τὰς δύο εἰρημένας γραμμάς, ἃς μόνας ἠξίωσε μνείας, θεωρεῖ *χωριστικάς*, καὶ δὴ περὶ μὲν τῆς ὄπισθεν καὶ ὑποκάτω τῆς καθημένης θεᾶς τῆς κάτω ὁμάδος ὑπαρχούσης γραμμῆς πιστεύει ὅτι δι' αὐτῆς ὁ πινακογράφος «*ἐφρόντισε νὰ χωρίσῃ ἐντελῶς τὴν Κόρην ἀπὸ τοῦ* (κάτωθι) *ἑδράνου καὶ οὕτω δηλώσῃ ἡμῖν σαφῶς ὅτι ὁ παρακείμενος καὶ οὐχὶ ὑποκείμενος τῇ Κόρῃ θρόνος οὗτος εἶναι κενὸς εἰς ἄλλην θεὰν ἀνήκων καὶ δὴ προφανῶς τὴν Δήμητρα*» (σελ. 189). Παρατηρητέον ὅμως ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς γραμμῆς ταύτης δὲν κεῖται μεταξὺ τῆς θεᾶς καὶ τοῦ ἑδράνου, καὶ δὲν δύναται νὰ δηλώσῃ τοιοῦτον χωρισμόν[1].

[1] Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Strube (σελ. 47), ὅστις ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου αὐτόθι γραφομένων δύναται νὰ νομισθῇ συμφωνῶν πρὸς αὐτόν, ἀποδίδει τὸ ἐν τῷ ἀγγείῳ Pourtalès ἕδρανον εἰς τὴν παρα-

Ἔπειτα ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς χωριστικαὶ καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀνωτέρω καταλεχθεῖσαι γραμμαί, περὶ ὧν ὁ κ. Σδορῶνος ἐσιώπησε, καθ᾽ ἃ καὶ ἀνωτέρω παρετηρήθη. Περὶ δὲ τῆς παρὰ τὸν κίονα γραμμῆς πιστεύει ὅτι «*δηλοῖ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον* (τῆς ἑνώσεως δηλαδή), *ἀποχωρίζουσα τοπικῶς μετὰ τῆς γραμμῆς τοῦ ἀετώματος τὰς μορφὰς τῆς ἄνω ὁμάδος τοῦ πίνακος ἀπ᾽ ἐκείνων τοῦ ἀετώματος*». Εἰς ταῦτα ἀντιπαρατηρῶ ὅτι τοιαύτη διαχωριστικὴ γραμμὴ ἦτο ὅλως περιττή, ἀφοῦ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ εἶνε ἱκανῶς ἀποκεχωρισμέναι διὰ τοῦ θριγκώματος τοῦ πίνακος καὶ προσέτι διὰ τῆς ὑποκάτω τοῦ θριγκώματος ὑπαρχούσης βαθείας ἐγχαράκτου αὔλακος (ἴδε ἀνωτ. σελ. 5). Καὶ ἂν ὅμως ἤθελεν ὑποτεθῆ ὅτι ἐχρειάζετο καὶ τρίτον χώρισμα διὰ λευκῆς γραμμῆς, αὕτη δὲν θὰ ἦτο ἀποτόμως ἀνυψωμένη πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλ᾽ ὁριζοντία. Παραδοξότατον δὲ εἶνε ὅτι ὁ κ. Σδορῶνος καίτοι θεωρεῖ τὴν παρὰ τὸν κίονα γραμμὴν ὡς διαχωριστικήν, ὅμως τὸν δι᾽ αὐτῆς ἀπὸ πασῶν τῶν μορφῶν τῆς ἄνω ὁμάδος ἀποχωριζόμενον κίονα θεωρεῖ ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἄνω ὁμάδος![1] Πῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τοιαύτη ἀντίφασις, ἄδηλον.

Β΄. Ἕτερον τεκμήριον, ἐξ οὗ κατὰ τὸν κ. Σδορῶνον πρέπει νὰ ἀφορμηθῇ ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἡμετέρου πίνακος, εἶνε «**πρᾶγμα ὅπερ παραδόξως διέφυγε τὴν προσοχὴν πάντων τῶν ἑρμηνευτῶν**», ἤτοι αἱ τρεῖς πρὸς ἀριστερὰν μορφαὶ τῆς ἄνω ὁμάδος καὶ τῆς κάτω «*εἰκονίζονται ὑπὸ τοῦ πινακογράφου εἰς μέγεθος* **κατὰ πολὺ** *σμικρότερον τῶν δύο θεαινῶν τῆς ἄνω ὁμάδος καὶ τῆς ἐν τῇ κάτω σκηνῇ*». Τοῦτο ὁ κ. Σδορῶνος νομίζει ὡς ἀποδεικνύον ἀναμφισβητήτως ὅτι αἱ μικρότεραι ἐκεῖναι μορφαὶ παριστῶσι θνητούς, ἐνῷ αἱ ἄλλαι, ἤτοι αἱ δύο καθήμεναι γυναῖκες καὶ ἡ ἐν τῇ ἄνω ὁμάδι δαδουχοῦσα, εἶνε θεαὶ (σελ. 185, πρβλ. καὶ σελ. 186 ἐν τέλει). Τίς ὅμως ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ μετὰ τοσαύτης αὐθεντίας βεβαιούμενον γεγονὸς τοῦτο *δὲν εἶνε ἀληθές;* Τοὐλάχιστον ὁ δαδουχῶν νεανίσκος, ὃν ὁ κ. Σδορῶνος θεωρεῖ θνητὸν καὶ μικρότερον[1], ὄχι μόνον μικρότερος δὲν εἶνε, ἀλλὰ καὶ *μεγαλύτερος* τῆς ἐν τῇ ἄνω ὁμάδι δαδουχούσης θεᾶς! Ὁ βουλόμενος δύναται νὰ καταμετρήσῃ. Καὶ τῶν ἄλλων δὲ προσώπων τὸ μέγεθος ἐλάχιστα διαφέρει, πολὺ ἀφιστάμενον τῆς μεγίστης δυσαναλογίας τοῦ μεγέθους τῶν ἐν τοῖς ἀναθηματικοῖς ἀναγλύφοις ἱκετῶν. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς διενοήθη νὰ συγκρίνῃ τὸν ἡμέτερον πίνακα πρὸς τὰ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, δὲν ἔπρεπε δὲ νὰ ἀπορῇ ὁ κ. Σδορῶνος ὅτι ἄλλοι δὲν παρετήρησαν τὰ ἀνύπαρκτα[2].

Γ΄. Τρίτον τεκμήριον «*σπουδαιότατον διὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ πίνακος καὶ σαφέστατα καταδεικνύον ὅτι περὶ τριῶν καὶ χρονικῶς διαφόρων σκηνῶν πρόκειται, ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ πίνακος, ὑπὸ οὐδενὸς καὶ τοῦτο παραδόξως, τῶν ἑρμηνευτῶν παρατηρηθέν* (πῶς γὰρ οὔ;). *Ἡ* **αὐτὴ** *γυνή, δηλαδὴ ἡ κερνοφόρος, καὶ ὁ* **αὐτὸς** *ἀνήρ, ὁ ἀκολουθῶν αὐτῇ, συμμετέχουσι καὶ τῶν τριῶν σκηνῶν τοῦ πίνακος! Ἁπλῆ ἀλλὰ προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν μορφῶν καὶ τῆς περιβολῆς αὐτῶν δύναται νὰ πείσῃ ἀμέσως, φρονῶ, τὸν ἀπροκατάληπτον ἀναγνώστην περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ πίνακος παρατηρήσεως ταύτης*». Τοιαῦτα βεβαιοῖ ὁ κ. Σδορῶνος (σελ. 187), ἀλλ᾽ ὁ *ἀπροκατάληπτος ἀναγνώστης* εὐκόλως δύναται νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ κερνοφόρος τῆς ἄνω ὁμάδος φορεῖ χιτῶνα ἀχειρίδωτον καὶ στικτόν, ἐνῷ ἡ ἑτέρα

πλεύρως ἱσταμένην Κόρην. Κενὸν δὲ ἕδρανον δηλοῦν ἀποῦσαν θεὰν καὶ τοῦτο ὄχι ὡς ἀντικείμενον λατρείας, ἀλλ᾽ ἐν παραστάσει ἀπεικονιζούσῃ σκηνήν, ἐν ᾗ παρίσταται ἑτέρα θεά, εἶνε πρωτάκουστον, καθ᾽ ὅσον γνωρίζω. Ἐν τούτοις ὁ κ. Σδορῶνος σελ. 187 κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἰσχυρίζεται ὅτι καὶ ὁ *νεανίσκος* τῆς ἄνω ὁμάδος ὑπονοεῖται ὑπάρχων καὶ ἐν τῇ κάτω ὁμάδι, «*δὲν ἀπεικονίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ πινακογράφου ἐν τῇ κάτω σκηνῇ προφανῶς μόνον καὶ μόνον δι᾽ ἔλλειψιν χώρου, ἕνεκα τοῦ πολλοῦ τόπου, ὃν κατέλαβεν ἐν αὐτῷ ὁ ⟨ὀμφαλὸς⟩ καὶ οἱ ⟨βάκχοι⟩, σύμβολα ὧν ἡ παρουσία ἦτο ἐνταῦθα, ὡς θὰ ἴδωμεν, πολὺ μᾶλλον ἀπαραίτητος καὶ οὐσιώδης τῆς παρουσίας τοῦ νεανίσκου,* **ὃν ὁ γνωρίζων τὴν ἔννοιαν τῆς παραστάσεως εὐκόλως ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὡς ἀκολουθοῦντα τῷ ἀνδρὶ** *καὶ ἐν τῇ κατω σκηνῇ, ἐν ᾗ περίπου στασει παρίσταται καὶ ἐν τῇ ἄνω, παραλειφθέντα δὲ μόνον ἕνεκα τῆς φανερᾶς ἐλλείψεως χώρου πρὸς ἀπεικόνισιν αὐτοῦ*». (σελ. 187)». Satis.

[1] Πρβλ. σελ. 186: «*Αὐτὸς ὁ ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ κίων*».

[1] Σελ. 186: «*ὑπὸ ἀνδρὸς δᾳδούχου θνητοῦ, ὡς τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὰ τῶν θεαινῶν τοῦ πίνακος ἀποδεικνύει*».

[2] Σελ. 185 «*Περίεργον δὲ μοὶ φαίνεται ὅτι οἱ ἑρμηνευταὶ τοῦ πίνακος ἡμῶν δὲν παρετήρησαν ὅτι αἱ παραστάσεις τοῦ πίνακος στενῶς συγγενεύουσι πρὸς τὰ ῥηθέντα ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα καὶ οὐχὶ πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκόνας* (;;), *ὅτι ἑπομένως παραλληλισμοὺς ὑγιέστερον ἦτο νὰ ζητήσωσιν ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν ἀγγειογραφιῶν*».

κερνοφόρος φορεῖ χιτῶνα χειριδωτὸν καὶ ἄστικτον, προσέτι δὲ ὅτι ὁ χιτὼν τῆς πρώτης εἶνε βαρύς, ἐνῷ τῆς ἑτέρας εἶνε λεπτός, ὥστε νὰ ὑποφαίνεται τὸ σκέλος, τοῦ δὲ κρασπέδου ἡ διακόσμησις διαφορωτάτη [1]. Ἡ δὲ ἐν τῷ ἀετώματι κερνοφόρος φέρει ἱμάτιον λευκόν, ὄχι ἐρυθρὸν ὡς αἱ ἄλλαι, ἡ δὲ κόμη αὐτῆς εἶνε διατεταγμενη εἰς βοστρύχους κατερχομένους μέχρι τῆς ῥάχεως, ἐνῷ τῶν ἄλλων εἶνε ἀναδεδεμένη εἰς κόσσυμβον. Ἡ περὶ ὁμοιότητος λοιπὸν τῆς *περιβολῆς* τῶν τριῶν τούτων γυναικῶν διαβεβαίωσις τοῦ κ. Σβορώνου οὐδαμῶς ἀποδεικνύεται ἀληθής. Τῶν δὲ τριῶν ἀνδρῶν ἡ περιβολὴ δὲν ἔχει μέν τινα διαφορὰν προφανῆ, ἀλλ' οὐδὲ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, ἀφοῦ πάντες εἶνε ἁπλούστατα δι' ἑνὸς μόνον ἱματίου ἐνδεδυμένοι, πρὸς τοὺς τρεῖς δὲ τούτους ἄνδρας ὁμοιότατα εἶνε ἐνδεδυμένος καὶ ὁ παῖς τῆς ἄνω ὁμάδος.

Περὶ δὲ τῆς ὁμοιότητος τῶν **χαρακτηριστικῶν τῶν μορφῶν**, ἐξ ἧς κατὰ τὸν κ. Σβορῶνον *σαφέστατα* καὶ *ἀμέσως* (ἴδε ἀνωτέρω) καταφαίνεται ὅτι τὸ αὐτὸ ἄτομον ἤτοι τὴν *Νίιριον* (σελ. 190) παριστῶσιν αἱ εἰρημέναι τρεῖς γυναικεῖαι μορφαί, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ τρεῖς πωγωνοφόροι μορφαὶ τὸν αὐτὸν ἄνδρα, τί ἂν εἴποι τις; Ὄχι μόνον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι, οὗ ἡ τέχνη δὲν διακρίνεται ἐπὶ ἀκριβείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ, ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ ἀρχαίᾳ κεραμογραφίᾳ αἱ μορφαὶ φέρουσι σαφῆ ἀτομικὰ χαρακτηριστικά, ὥστε *ἐξ αὐτῶν* νὰ βεβαιωθῇ ταυτότης προσώπων. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μορφῶν ἔτι καὶ τῶν ἀρίστων κεραμογραφιῶν εἶνε γενικὰ καὶ τυπικά, συχνότατα ὁμοιάζοντα πρὸς ἄλληλα, ὡς κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα πεποιημένα. Πρόχειρον παράδειγμα παρέχει ἡ τεχνικῶς πολὺ ὑπερτέρα τοῦ ἡμετέρου πίνακος Κυμαία ὑδρία, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι πλείονα τοῦ ἑνὸς πρόσωπα, ὧν ἀμφισβητεῖται τὸ φῦλον. Καθ' ὅσον δ' ἡμεῖς τοὐλάχιστον γνωρίζομεν, πρώτην ἤδη φορὰν εὑρέθη ἀρχαιολόγος ἰσχυριζόμενος σοβαρῶς ὅτι ἀναγνωρίζει ἐν κεραμογραφίᾳ *ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν* τὴν προσωπογραφίαν (portrait) ὡρισμένου προσώπου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀτελείᾳ ἡ παράστασις τοῦ ἡμετέρου πίνακος *δὲν ἐπιτρέπει* τοιοῦτον ἰσχυρισμόν, διότι τοσοῦτον τοὐλάχιστον εἶνε σαφές, ὅτι τὸ πρόσωπον τῆς ἐν τῷ ἀετώματι κερνοφόρου εἶνε ὀξύ, τῶν δὲ ἄλλων μᾶλλον στρογγύλον, ἡ δὲ ῥὶς ἐκείνης μὲν κάθετος, τῶν δὲ ἄλλων ἱκανῶς ἀνάσιμος. Αἱ δὲ τρεῖς πωγωνοφόροι μορφαὶ τοσοῦτον ἀμελῶς καὶ αὐτοσχεδίως εἶνε γεγραμμέναι, ὥστε μόλις δηλοῦται δι' αὐτῶν τὸ γενικὸν σχῆμα τῆς μορφῆς ἀνδρῶν πωγωνοφόρων, περὶ δὲ ἀτομικῶν χαρακτηριστικῶν οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν τῷ ἀετώματι πωγωνοφόρου εἶνε καὶ λίαν παραμεμορφωμένον ἐκ μεταγενεστέρων χαραγμάτων [1], εἰς ἄκρον δὲ θαυμαστὸν εἶνε πῶς ὁ κ. Σβορῶνος ὁ μελετήσας καὶ ἑρμηνεύσας τὸν ἡμέτερον πίνακα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου πρὶν ἢ ἀπεικονισθῇ καὶ ἐκδοθῇ ὑπ' ἐμοῦ (σελ. 183) [2] δὲν παρετήρησεν ὅτι τούτου τοὐλάχιστον τοῦ πωγωνοφόρου τὸ πρόσωπον δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ τῶν ἄλλων καθὸ σχεδὸν κατεστραμμένον.

Μετὰ τῆς αὐτῆς αὐθεντίας ὁ κ. Σβορῶνος βεβαιοῖ ὅτι «*ὁ ἑπόμενος αὐτοῖς*» [3], ἤτοι τῇ κερνοφόρῳ καὶ τῷ πωγωνοφόρῳ ἀνδρί, *νεανίσκος* τῆς ἄνω ὁμάδος ἀπαντᾷ «*ἀπαραλλάκτως τήν τε μορφὴν καὶ τὴν ἀναβολὴν πρῶτον μὲν ἐν τῷ ἀετώματι (κατακείμενος) δεύτερον δὲ ἐν τῇ ἄνω σκηνῇ τοῦ κυρίου πίνακος (ἀκολουθῶν τῇ κερνοφόρῳ)*» (σελ. 187). Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ *ἀπαραλλάκτως* ὁμοία ἡ ὀξυτάτη δίκην ῥύγχους πτηνοῦ ῥὶς τῆς ἐν τῷ ἀετώματι μορφῆς ἐν ἄκρᾳ ἀντιθέσει εὑρισκομένη πρὸς τὴν σιμὴν ῥῖνα τῆς ἑτέρας; Σχετικῶς ὁμοιοτέρα εἶνε ἡ κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τοῦ ἀετώματος κεφαλή, νομίζω δ' ὅτι ὁ κ. Σβορῶνος ὤφειλε νὰ ἐξηγήσῃ, διὰ τί μόνον ἐν τῇ πρώτῃ μορφῇ ἀνευρίσκει τὴν ὁμοιότητα καὶ ὄχι ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῇ σχετικῶς ὀλιγώτερον ἀνομοίᾳ.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁμοιότητος τῶν *χαρακτηριστικῶν*, οὔσης κατ' αὐτὸν *πάνυ φανερᾶς* (σελ. 188), στηριζόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ δᾳδουχοῦσα γυνὴ τῆς ἄνω ὁμάδος εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν καθημένην

[1] Παραλείπω τὸν ὅρμον, ὃν φέρει μόνον ἡ πρώτη κερνοφόρος, διότι δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τῆς δευτέρας ὁ βραχίων ἀποκρύπτει τὸν λαιμὸν αὐτῆς.

[1] Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 3—4.

[2] Καὶ οἱ ἔπαινοι, οὓς ὁ κ. Σβορῶνος ἀφειδῶς (καίπερ δικαίως ἄλλως) ἀπονέμει εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ κ. Gillieron, (σελ. 170 καὶ 180) προϋποθέτουσι βεβαίως ἀντιπαραβολὴν πρὸς τὸ πρωτότυπον.

[3] Πράγματι δὲν *ἕπεται αὐτοῖς* οὔτε ἐν τῇ ἄνω ὁμάδι οὔτε ἐν τῷ ἀετώματι.

θεὰν τῆς κάτω, ἤτοι ἡ Κόρη. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια νομίζω ὅτι δὲν ἐπέτρεπε νὰ καταλίπῃ ἀμνημόνευτον ὅτι καὶ ἡ ἐνδυμασία τῶν δύο τούτων μορφῶν καὶ ἡ κόμμωσις εἶνε διαφορωτάτη, ὥστε ἡ ταυτότης μόνον ἐκ τῆς δῆθεν πάνυ φανερᾶς οὔσης ὁμοιότητος τῶν χαρακτηριστικῶν ἐξάγεται.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ τεκμήρια, δι' ὧν ὁ κ. Σβορῶνος ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν τριχοτόμησιν τῆς παραστάσεως τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Ὄχι ὀλιγώτερον παράδοξα εἶνε καὶ ἄλλα τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων. Μοῦ καταγινώσκει ἀντίφασιν, διότι ἐνῷ ἑρμηνεύω τὴν παράστασιν ὡς *πρόσοδον*, αἴφνης [1] λέγω ὅτι εἶνε εὔκολον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ πίναξ παριστᾷ τὴν ἐν τῷ Ὁμηρικῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ (στίχ. 384 ἕως 482) περιγραφομένην σκηνὴν ἤτοι τὴν μετὰ τῆς Δήμητρος συνάντησιν τῆς ἐκ τοῦ Ἅδου ἀνελθούσης Κόρης καὶ τὴν κατόπιν ἵδρυσιν τῶν μεγάλων μυστηρίων. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι ταῦτα δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον, ὅστις παριστᾷ τὰς θεὰς μετὰ πόθου *ἀμφαγαπαζομένας* ἀλλήλας μετὰ τὴν συνάντησιν, ἐνῷ ἐν τῷ πίνακι αἱ θεαὶ παρίστανται καθήμεναι ἠρέμα καὶ μακρὰν ἀλλήλων ἐν πλήρει πρὸς ἀλλήλας ἀδιαφορίᾳ (σελ. 174). Ἰσχυρίζεται δὲ προσετι ὅτι ἀτόπως θεωρῶ μὲν τὴν παράστασιν ὡς ἑνιαίαν, «*οὐχ ἧττον ὅμως ἀναγνωρίζω αὐτὴν α) ὡς πρόσοδον λατρείας, β) ὡς συνάντησιν Δήμητρος καὶ Κόρης, γ) ὡς ἵδρυσιν τῶν μεγάλων μυστηρίων, δ) ὡς ἐγκαθίδρυσιν τῶν θεῶν ἐν Ἐλευσῖνι καὶ τέλος ε) ὡς ἑορτὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων, τοῦθ' ὅπερ νομίζει ὅτι ἀποτελεῖ ἀρκετὰ παράδοξον καὶ πρωτοφανῆ κατὰ σύμπτυξιν ἑρμηνείαν σκηνῆς ἑνιαίας*» (σελ. 175). Ταῦτα βεβαίως θὰ ἦσαν ἀτοπώτατα, ἂν ἦσαν ἀληθῆ, ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης, νομίζω, ἀναγινώσκων τὰ ἀνωτέρω (σελ. 37-38) ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένα εὐκόλως δύναται νὰ ἴδῃ ὅτι οὐδεμία ἀντίφασις ὑπάρχει οὔτε πρὸς τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον οὔτε πρὸς τὸ ἑνιαῖον τῆς παραστάσεως. Ἐν τῷ πίνακι παρίστανται αἱ θεαὶ μόλις πρὸ μικροῦ ἐγκαθιδρυμέναι ἐν Ἐλευσῖνι, ἄρα κατόπιν τῆς συναντήσεως καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης αὐτὴν συγκινητικῆς σκηνῆς, ἤδη δὲ ἐγκαθιδρυμέναι δέχονται τὴν λατρείαν τῶν ἐγχωρίων δαιμόνων καὶ ἡρώων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν θεῶν ἐν Ἐλευσῖνι ἐγένετο ἀφετηρία τῆς τελετῆς τῶν μυστηρίων, προσετέθησαν εἰς τὴν παράστασιν πολλὰ σύμβολα δηλοῦντα τὴν τελετὴν ταύτην. Ἡ σκηνὴ λοιπὸν εἶνε ἑνιαία, ἤτοι *πρόσοδος*, ἀλλ' αὕτη ὡς ἐκ τῶν μετεχόντων αὐτῆς προσώπων ἀναμιμνήσκει καὶ τὸ προγενέστερον γεγονὸς τῆς συναντήσεως Δήμητρος καὶ Κόρης καὶ τὸ μεταγενέστερον τῆς τελετῆς τῶν μυστηρίων. Ὁ Ὁμηρικὸς ὕμνος περιγράφει ταῦτα δι' 98 στίχων, εἰς οὓς παραπέμπω, ἀλλ' ὁ πινακογράφος μὴ δυνάμενος νὰ παραστήσῃ πάντα ταῦτα ἐν ἀλληλουχίᾳ ἐξέλεξεν ἐκ τῆς ὅλης διηγήσεως μίαν σκηνήν, τὴν τῆς προσόδου [1], καὶ κατώρθωσε διὰ τῆς συνθέσεως αὐτῆς νὰ ὑποδηλώσῃ ἐν συνόψει ἅπαντα τὸν μῦθον. Ἰδοὺ ἡ σύμπτυξις, ἣν εὑρίσκει παράδοξον καὶ πρωτοφανῆ ὁ κ. Σβορῶνος. Ἔπραξε δηλαδὴ ὁ πινακογράφος ὅ,τι οἱ ζωγράφοι οἱ ἐπιχειροῦντες νὰ ἀπεικονίσωσι δραματικήν τινα ὑπόθεσιν καὶ πρὸς τοῦτο ἐκλέγοντες ἐξ αὐτῆς μίαν μόνον σκηνὴν ὑποδηλοῦντες δὲ διὰ τῆς συνθέσεως τῆς σκηνῆς ταύτης τὴν ὅλην ὑπόθεσιν [2].

Τὴν αὐτὴν μέθοδον ἀκολουθῶν ὁ κ. Σβορῶνος οὐδαμῶς ὀκνεῖ νά μοι ἀποδώσῃ ἄγνοιαν αὐτοῦ τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου λέγων ὅτι δεχόμενος τὸν ἐν τῇ ἄνω ὁμάδι παῖδα ὡς τὸν Δημοφῶντα ἀγνοῶ ὅτι οὗτος κατὰ τὴν εἰς Ἐλευσῖνα ἄφιξιν τῆς Δήμητρος «*καὶ κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς λατρείας αὐτῆς ἐν Ἐλευσῖνι ἦτο νεογνὸν* (στιχ. 141) *ὑπὸ τὸν κόλπον φερόμενον νέον θάλλος* (στίχ. 186),

[1] Ἀλλὰ πῶς *αἴφνης*, ἀφοῦ ἐκτίθενται προηγουμένως οἱ λόγοι, ἐξ ὧν ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα τοῦτο;

[1] Τὴν πρόσοδον ταύτην περιγράφει ὁ Ὁμηρικὸς ὕμνος μόνον διὰ τριῶν στίχων (438—440):

τῇσιν δ' ἐγγύθεν ἦλθ' Ἑκάτη λιπαροκρήδεμνος
πολλὰ δ' ἄρ' ἀμφαγάπησε κόρην Δημήτερος ἁγνήν·
ἐκ τοῦ οἱ πρόπολος καὶ ὀπάων ἔπλετ' ἄνασσα.

Ὁ πινακογράφος προσθέσας πλὴν τῆς Ἑκάτης καὶ ἄλλα πρόσωπα κατέστησε τὴν σκηνὴν παραστατικωτέραν.

[2] Τοιοῦτόν τι ἔπραξε καὶ ὁ καλλιτέχνης τῶν γνωστῶν ἐκ Μαντινείας ἀναγλύφων τῶν ἀποδιδομένων τῷ Πραξιτέλει. Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ δηλαδή, τῷ παριστῶντι τὸν μουσικὸν ἀγῶνα τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν Μαρσύαν, ὁ Μαρσύας εἰκονίζεται εἰσέτι αὐλῶν, ἀλλὰ πλησίον ἵσταται ὁ Σκύθης κρατῶν τὴν μάχαιραν, δι' ἧς ἐξέδαρεν αὐτὸν ἔπειτα. Ὁ τεχνίτης λοιπὸν παρέστησεν οὕτως ὁλόκληρον τὸν περὶ τοῦ Μαρσύου μῦθον, καίτοι ἀπεικόνισε μόνον μίαν σκηνὴν ἐξ αὐτοῦ.

ὅπερ ἡ Δημήτηρ δεχθεῖσα ἐν τῷ θυώδει κόλπῳ αὐτῆς (στίχ. 231) *ἔτρεφεν ὡς νήπιον*», ἐνῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἡ μορφὴ παριστᾷ *ἔφηβον σχεδὸν νεανίσκον* (σελ. 177 ἑξ.). Ἐλησμόνησεν ὅμως ὁ κ. Σβορῶνος ὅτι κατὰ τὸν εἰς Δήμητρα ὕμνον μεταξὺ τῆς εἰς Ἐλευσῖνα ἀφίξεως τῆς Δήμητρος καὶ τῆς ἀνόδου τῆς Κόρης καὶ τῆς ἐν Ἐλευσῖνι ἐγκαταστάσεως αὐτῆς, ἣν παριστᾷ ὁ ἡμέτερος πίναξ, συνετελέσθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ (Ὕμν. εἰς Δήμ. στίχ. 295 ἑξ.), ἀπεστάλη ἡ Ἶρις ὑπὸ τοῦ Διὸς πρὸς τὴν ἐν τῷ ἤδη ἀνῳκοδομημένῳ ναῷ καθημένην Δήμητρα (στίχ. 319) καὶ ἀκολούθως ἀνῆλθεν ἐκ τοῦ Ἅδου ἡ Κόρη. Ὅτι δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα δὲν ὑποτίθεται μικρόν, μαρτυρεῖ πάλιν αὐτὸς ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου λέγων ὅτι ἡ Δημήτηρ ἐποίησεν ἐπὶ τῆς γῆς *αἰνότατον ἐνιαυτὸν* (στίχ. 305), καὶ μόλις μετὰ τὴν ἄνοδον τῆς Κόρης ἐπέτρεψε νὰ ἀναδώσῃ ἡ γῆ νέαν βλάστησιν (στ. 471), ἣν δηλοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πίνακος τὰ ἐγκατεσπαρμένα ἄνθη. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὁ Δημοφῶν ἀνεπτύχθη ὁπωσδήποτε, ὥστε ἠδύνατο ὡς παιδίον νὰ μετάσχῃ τῆς πρὸς τὰς θεὰς λατρείας. Γνωστὸν δ' ἄλλως εἶνε ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις οὔτε οἱ κεραμογράφοι οὔτε οἱ ποιηταὶ εἶνε πολὺ ἀκριβεῖς. Πρόχειρον παράδειγμα εἶνε ἡ ἐν Arch. Zeitung 1847 πίν. III παράστασις τοῦ μύθου τῆς Μηδείας, ἐν ᾗ τὰ τέκνα αὐτῆς, καίτοι βεβαίως δὲν ἦσαν *ἔφηβοι σχεδὸν νεανίσκοι*, ὅμως παρίστανται εἰς τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι.

Ἐν σελ. 178 ἑξ. πάλιν ἀπορῶν πῶς νομίζω τὰς κατὰ τὰς γωνίας τοῦ ἀετώματος νεανικὰς μορφὰς ὡς τοπικούς τινας δαίμονας κατὰ τὴν γνωστὴν συνήθειαν τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι συνταγμάτων, ἐρωτᾷ «*κατὰ τίνα τρόπον δύναται ἡ συνήθεια τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι συνταγμάτων νὰ εἰσαγάγῃ εἰς ὡρισμένην ἑνιαίαν μυθολογικὴν παράστασιν πρόσωπα οὐδόλως πρὸς αὐτὴν σχετιζόμενα*». Ἀλλ' ὅμως οἱ ἐπιχώριοι δαίμονες οὐδαμῶς εἶνε ἄσχετοι πρὸς γεγονὸς τελούμενον ἐν πλησιεστάτῃ πρὸς αὐτοὺς γειτονείᾳ, ἔπειτα δὲ καὶ αἱ ἀνωτέρω καταλεχθεῖσαι ἐκτενεῖς κεραμογραφίαι παρέχουσιν ἱκανὰ παραδείγματα θεῶν καὶ ἄλλων ἰδανικῶν προσώπων παρισταμένων κατὰ τὰ ἄκρα τῆς παραστάσεως, ἀλλὰ μὴ μετεχόντων ἀμέσως τῆς ἀπεικονιζομένης πράξεως. Πρβλ. τὴν εἰρημένην παράστασιν τῆς Μηδείας, τὴν τοῦ Δαρείου, τὴν ἐν Monum. XII ἁρπαγὴν τῶν Λευκιππίδων, τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Ἀνδρομέδας. Τὸ πρᾶγμα εἶνε συνηθέστατον, ὥστε ἄπορον εἶνε πῶς ἠγνοήθη.

Εὔκολον θὰ ἦτο νὰ ἐλεγχθῶσιν ὁμοίως καὶ ἄλλα τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Σβορώνου γεγραμμένων, ἀλλὰ καὶ τὰ παρόντα νομίζω πλέον ἢ ἐπαρκῆ[1].

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

[1] Ἦσαν ἤδη ἕτοιμα πρὸς ἐκτύπωσιν τὰ ἀνωτέρω, ὅτε ἐδημοσιεύθη νέον ὀγκῶδες τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ κ. Σβορώνου, ἐν ᾧ διὰ μακρῶν διαλαμβάνει περί τε τοῦ ἡμετέρου πίνακος καὶ ἄλλων πολλῶν. Περὶ τῶν ἐν τῷ τεύχει τούτῳ γεγραμμένων περιττὸν εἶνε νὰ ῥηθῶσι πολλά, ἀλλὰ βραχεῖαί τινες παρατηρήσεις φαίνονται ἀπαραίτητοι.

Ἀδίκως ὑπώπτευσα ἀνωτέρω (σελ. 170) ὅτι ὁ κ. Σβορῶνος εἶχε λησμονήσει ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν τῷ ἀετώματι πωγωνοφόρου εἶνε λίαν ἐφθαρμένον δι' ὑστέρων χαραγμάτων. Ἐκ τοῦ νέου τεύχους ἀποδεικνύεται ὅτι γινώσκει τοῦτο καλῶς, ἀπεικονίζει δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπον τῆς εἰρημένης μορφῆς μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ χαραγμάτων (σελ. 268 εἰκ. 6). Ἡ ἀπεικόνισις αὕτη θὰ εἶνε ἀληθῶς χρήσιμος διὰ τοὺς ἀναγνώστας. Ὅτε ἐγὼ ἔγραφον τὰ ἀνωτέρω, δὲν προσεδόκων ὅτι ὄχι μόνον τὸ ὅλως αὐτοσχέδιον τῆς τέχνης ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς εἰρημένης μορφῆς δὲν θὰ ἐκώλυον τὸν κ. Σβορῶνον νὰ ἐξαγάγῃ αὐθεντικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς ταυτότητος τῆς μορφῆς ταύτης ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς.

Τὸ ἐν σελ. 256 γεγραμμένον ὅτι *μόνος ἐγὼ παραδόξως δὲν θέλω νὰ δεχθῶ* τὴν γνώμην τοῦ κ. v. Fritze ὅτι ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι παρίσταται ὄρχησις, δὲν εἶνε ἀληθές, διότι καὶ πρὸ ἐμοῦ ὁ Rubensohn (Mitth. XXIII σελ. 294) ἐξέλαβε τὴν παράστασιν ὡς Prozession, ἤτοι πρόσοδον.

Ὡσαύτως δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑταιρ. 1897 σελ. 75 ἔγραψα *Παναγία Πετριτή*, ὡς βεβαιοῖ ὁ κ. Σβορῶνος σελ. 241 ὑποσημ. 4, διότι ὑπ' ἐμοῦ ἐγράφη ὄχι *Πετριτὴ* ἀλλὰ «*τοῦ Πετρίτη*». Ἑπομένως ἡ παρατήρησις: (*γρ. Πετρωτὴ*) κτλ. εἶνε ἄτοπος.

ΕΡΕΤΡΙΚΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

(Πίν. 9-12).

Τὰ δύο (ἀρ. 2 καὶ 3) τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων τριῶν ἀγγείων εὑρέθησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς, ἃς ὁ κ. Κουρουνιώτης ἐπεχείρησε κατὰ τὸ 1898 ἐν τῇ Ἐρετρικῇ νεκροπόλει (Ἐθν. Μουσ. 12075,12076), τὸ τρίτον ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τὸ 1889 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Μουσεῖον ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα (ἀρ. 1004· πρβλ. Δελτίον 1890 σ. 30,1).

Ὁ κύριος Κουρουνιώτης μοι ἐπέτρεψε φιλοφρόνως νὰ δημοσιεύσω τὴν σειρὰν ταύτην τῶν ἀγγείων ἐν τῇ Ἀρχ. Εφημερίδι. Παρακαλῶ τοῦτον νὰ δεχθῇ τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας ἐπὶ τούτῳ.

Ἰδοὺ ἐν πρώτοις ἡ περιγραφὴ τῶν ἀγγείων τούτων κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τεταγμένων.

1.—Ἀρ. 1004. Μέγας ἀμφορεὺς ἔχων κωνικὸν πόδα, ὑψηλὸν λαιμὸν καὶ πῶμα. Ὁ ὦμος τοῦ ἀγγείου εἶνε κεκυρτωμένος, ἡ κοιλία ᾠοειδής, αἱ διπλαῖ λαβαὶ εἶνε τοποθετημέναι ἐπὶ τοῦ κυρτώματος τοῦ ὤμου. Ὑψ. ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ καλύμματος 0,90.

Κάλυμμα. Δύο ζῶναι κοσμημάτων ὧν ἡ μὲν σύγκειται ἐξ ἀκτινοειδῶν ἀκανθῶν ἡ δὲ ἐκ πλέγματος καλύκων καὶ ἀνθῶν λωτοῦ.

Λαιμός. Ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου χείλους ζητοειδὲς κόσμημα. Κατωτέρω σειρὰ πτηνῶν πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος ἐστραμμένων.

Τὴν κυρίαν εἰκόνα τοῦ λαιμοῦ ἀποτελεῖ σκηνὴ ἐκ τῆς «κρίσεως τοῦ Πάριδος». Τῶν τριῶν θεαινῶν, ὧν ἡ πρώτη φέρει ἐν χερσὶ σκῆπτρον καὶ στέφανον, αἱ δὲ δύο μετ᾽ αὐτὴν στεφάνους, ἡγεῖται κηρυκειοφόρος Ἑρμῆς γενειῶν. Ὄρθιος πρὸς ταύτας ἀτενίζων ἵσταται πρὸ αὐτῶν ὁ Πάρις γενειῶν ὡσαύτως καὶ ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸ δόρυ. Ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τοῦ λαιμοῦ δύο ἀντωποὶ λέοντες.

Ὦμος. Ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν διαστήματος ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς σειρὰ φυλλοειδῶν κοσμημάτων καὶ ὀλίγον κατωτέρω πλέγμα ἐκ διπλῶν ἀνθεμίων καὶ σπειρῶν, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας σειρὰ πτηνῶν πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος ἐστραμμένων.

Κοιλία. Ἐπὶ ταύτης παρίσταται ὁ γάμος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας. Ἐπὶ ἅρματος τεθρίππου οἱ δύο σύζυγοι, ὁ Ζεὺς κρατῶν τὰ ἡνία καὶ παρ᾽ αὐτὸν ἡ Ἥρα κεκαλυμμένη διὰ πέπλου. Οἱ ἵπποι εἶνε ἀνὰ δύο ἐζευγμένοι καὶ οἱ μὲν πρὸς τὸ βάθος ὑψοῦσι τὴν κεφαλήν, ἐνῷ οἱ δύο ἄλλοι ἔχουσι ταύτην πρὸς τὰ κάτω κεκλιμένην. Ὄπισθεν τοῦ ὀχήματος ἀκολουθοῦσιν ὁ Διόνυσος κισσῷ ἐστεμμένος καὶ μετ᾽ αὐτὸν γυνὴ ἀναμφιβόλως, ἡ Ἀφροδίτη. Παρὰ τὰ ὀπίσθια τῶν ἵππων αὐλητρίς, καὶ μετ᾽ αὐτὴν τρεῖς γυναῖκες ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, πιθανώτατα αἱ Ὧραι. Πρὸ τῆς κεφαλῆς τῶν ἵππων ἡ Ἄρτεμις φέρουσα τὰς δᾷδας τοῦ Ὑμεναίου. Μικρὰ Σειρὴν ἵπταται εἰς ἔνδειξιν καλοῦ οἰωνοῦ.

Κατωτέρω τῆς κυρίας ταύτης σκηνῆς εὑρίσκεται σειρὰ βοῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Τὸ *ὀπίσθιον* τῆς κοιλίας κοσμεῖ Σειρὴν ἔχουσα τὰς πτέρυγας ἀναπεπταμένας· ἑκατέρωθεν ταύτης πρὸς τὸ κατώτερον ἄκρον τῆς ἐπιφανείας ἵσταται φύλλον κισσοῦ ὄρθιον ἐπὶ τοῦ μίσχου του. Τὸ κατώτατον τῆς κοιλίας κοσμεῖται ὑπὸ ἀκτίνων περιβαλλουσῶν κύκλῳ ταύτην.

Ὁ *πούς* κοσμεῖται μόνον κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος ὑπὸ δύο ζωνῶν ζῴων· α΄) μεταξὺ δύο λεόντων ἐχόντων τὰς κεφαλὰς κατ᾽ ἀντίθετον διεύθυνσιν ἐστραμμένας δύο Σειρῆνες ἀντωποὶ ἑκατέρωθεν φύλλου κισσοῦ· β΄) πλέγμα μεταξὺ δύο ἀντωπῶν κάπρων. Φύλλον κισσοῦ ὄρθιον ὡς ἀνωτέρω.

Ἐρυθρὸν χρῶμα χρησιμεύει πρὸς δήλωσιν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν γυναικῶν, μερῶν τινων τῆς ἐσθῆτος, τοῦ σώματος τῶν ζῴων, καὶ λεπτομερειῶν

τινων ἐν τῇ διακοσμήσει. Τὸ λευκὸν τεθειμένον ἐπὶ τοῦ μέλανος διακρίνει τὰ γυμνὰ τῶν γυναικῶν, πρόσωπα, βραχίονας καὶ πόδας, καὶ ἐνδύματά τινα ὡς π.χ. τὸν χιτῶνα τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Διονύσου. Ἐχρησιμοποιήθη πρὸς τούτοις λευκὸν χρῶμα ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ζῴων, τοῦ λαιμοῦ τῶν βοῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς Σειρῆνος ὡς καὶ τῆς χαίτης τῶν λεόντων ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν καὶ εἰς τὰ φύλλα τῶν ταινιῶν.

2.— Ἀρ. 12075. Μέγας ἀμφορεὺς σχήματος ὁμοίου πρὸς τὸν προηγούμενον. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθη ὁ σκελετὸς μικροῦ παιδίου, δύο μικρὰ μελανόμορφα ληκύθια καὶ δύο κυαθίσκοι. Ὕψ. ἀπὸ τοῦ ποδὸς μέχρι τοῦ πώματος 0,89.

Κάλυμμα. Ἡ αὐτὴ πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 1 διακόσμησις.

Λαιμός. Ἐπὶ τοῦ χείλους αἱ αὐταὶ ὡς ἀνωτέρω τεθλασμέναι γραμμαί, κατωτέρω δὲ τέθριππον κατ' ἐνώπιον, ἐφ' οὗ ἐπιβαίνει μορφὴ ἔχουσα πῖλον κωνικὸν καὶ ἐν τῇ χειρὶ τὸ *κέντρον*. Οἱ ἵπποι εἰκονίζονται συμμετρικῶς, αἱ κεφαλαὶ τῶν μὲν δύο ἐν τῷ μέσῳ εἶνε προσηγγισμέναι ἀλλήλας, τῶν δὲ δύο ἄκρων διευθύνονται ἀντιθέτως. Δεξιόθεν τῶν ἵππων παρίσταται μορφὴ ἔχουσα πρὸ αὐτῆς ὄρθιον τὸ δόρυ, ἀριστερόθεν δὲ ἀνὴρ ἔχων κεκλιμένον τὸ δόρυ καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ ἑτέρα λογχοφόρος μορφή.

Ὄπισθεν τῶν λαβῶν εἰκονίζονται α') πτηνὸν καὶ ῥόδαξ ἐν στιγμαῖς· β') πτηνὸν καὶ ἰδίας ὅλως φύσεως ἀνθεμιοειδὲς ἑλικωτὸν κόσμημα. Ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τοῦ λαιμοῦ ὑπάρχουσι δύο λέοντες ἀντωποὶ χωριζόμενοι διὰ διπλοῦ κάλυκος λωτοῦ ἢ ῥόδου.

Ὦμος. Μεταξὺ τῶν λαβῶν εὑρίσκονται ἔμπροσθεν μὲν δύο κοσμηματικαὶ ζῶναι, ἔχουσαι κόσμημα ἐκ φυλλοειδῶν ἀντικειμένων ἡ δὲ ταινίαν συγκειμένην ἐξ ἀνθεμίων ἐπὶ πλέγματος σπειροειδοῦς, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς δύο κριοὶ ἀντωποὶ καὶ μεταξὺ τούτων ἐπὶ τοῦ κατωτάτου ἄκρου τῆς ζώνης κάλυξ ῥόδου ἐπὶ τοῦ μίσχου του..

Κοιλία. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς παρίστανται ὁ Ἡρακλῆς καὶ Ἰόλαος καταβάλλοντες τὴν Λερναίαν Ὕδραν. Ὁ Ἡρακλῆς ὡπλισμένος διὰ τῆς δορᾶς τοῦ λέοντος ἁρπάζει μίαν τῶν κεφαλῶν τοῦ τέρατος καὶ διευθύνει κατ' αὐτῆς τὸ ξίφος του. Ὄπισθεν τούτου ἵσταται ἡ Ἀθηνᾶ ἀσκεπής, ἔχουσα κλάδον, καὶ μετ' αὐτὴν ὁ Ἑρμῆς κρατῶν τὸ κηρύκειον. Ἄνθος λωτοῦ κρέμαται ὄπισθεν τοῦ Ἑρμοῦ ἐκ τοῦ ἀνωτέρου ἄκρου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς εἰκόνος. Ὁ Ἰόλαος ἔχων κράνος καὶ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ δι' ἀλυσιδωτοῦ τελαμῶνος ἐξηρτημένον τὸν κολεὸν τοῦ ξίφους μάχεται ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς κατὰ τῆς Ὕδρας ἐν τῇ αὐτῇ καὶ ὁ Ἡρακλῆς στάσει· ὄπισθεν τούτου εὑρίσκονται τρεῖς γυναῖκες περιβεβλημέναι διὰ τοῦ μανδύου των.

Τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν (πίν. 11) κοσμοῦσι λέων καὶ βοῦς ἀντωποί, καὶ ἐν τῷ πεδίῳ ῥόδαξ. Ὑπὸ τὰς λαβὰς ἑκατέρωθεν μεγάλη Σειρὴν ἔχουσα ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας. Κάτωθεν τῆς κυρίας εἰκόνος περιβάλλει τὸ ἀγγεῖον ζώνη διαφόρων ζῴων, οἷον βοῶν, λεόντων, κριῶν, ἔχουσα ὡς κόσμημα πλαγίαν γραμμὴν ἐκ στιγμῶν.

Πούς. Ταινία ἐκ πλέγματος λωτῶν ὡς ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ ἀρ. 1 καὶ ζώνη ζῴων, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι σειρῆνες, βόες, λέοντες, καὶ εἷς ὄφις. Μεταξὺ τῶν ζῴων ἵστανται φύλλα λωτοῦ ἐπὶ τῶν μίσχων αὐτῶν ὡς ἀνωτέρω (εἰκ. 1).

Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα διακρίνεται ἀκόμη ἐν τοῖς κοσμήμασι καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ζῴων ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος τῶν μορφῶν καὶ τῶν ὅπλων τῶν δύο ἡρώων. Τὸ λευκὸν χρῶμα ὅπερ ἦτο καθάπερ καὶ τὸ ἐρυθρὸν τεθειμένον ἐπὶ τοῦ μέλανος γανώματος ἐξηλείφθη κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀγγείου, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ ἐπικεκολλημένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ στερεοτάτου κρυσταλλώδους στρώματος ἐγένετο κατ' ἀνάγκην διὰ διαλύσεως ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, μένουσιν ἐν τούτοις ἴχνη εὔοπτα ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν δύο μεγάλων ὑπὸ τὰς λαβὰς τεθειμένων Σειρήνων, καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ ἡνιόχου ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Φαίνονται πρὸς τούτοις ἴχνη τινὰ ἐπὶ τῆς κοσμηματικῆς ζώνης τοῦ ὤμου τοῦ ἀγγείου καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων τοῦ ποδός. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου μέρους δὲν ὑπάρχουσιν ἐγχαράξεις, ὀλίγαι δὲ τοιαῦται μόνον ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τοῦ ἀγγείου.

3.— Ἀμφορεὺς ἔχων λίαν ἐξωγκωμένην κοιλίαν καὶ πολὺ εὐρὺν λαιμόν. Ὕψος μέχρι πώματος 0,80.

Αἱ λαβαί, διπλαῖ ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις δύο ἀγγείοις, εἶνε συνηνωμέναι διὰ μικροῦ τεμα-

χίου πηλοῦ. Ὡς καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 2 ἀμφορεὺς περιεῖχε καὶ αὐτὸς τὸν σκελετὸν μικροῦ παιδίου παρ' ᾧ εὑρέθη ἓν μικρὸν ληκύθιον. Ὑπεράνω δὲ τοῦ ἀμφορέως τούτου εὑρίσκετο μικρὸς πίθος νεωτέρων χρόνων, ἐν ᾧ ἦτο ἐπίσης τεθαμμένον μικρὸν παιδίον.

Τοῦ ποδὸς μικρὸν μόνον μερος σώζεται, φαίνεται δ' ὅτι ἦτο ἤδη οὗτος τεθραυσμένος ὅταν ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ταφὴν τὸ ἀγγεῖον, διότι ὁ κ. Κουρουνιώτης δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνεύρῃ τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ, μολονότι ἐπιμόνως ἠρεύνησε πρὸς τοῦτο.

Κάλυμμα. Δύο ζῶναι· ἀκτῖνες καὶ σειρὰ ζῴων, λέοντες, κριοί, Σειρῆνες μὲ ἀναπεπταμένας πτέρυγας.

Λαιμός. Ἐπὶ τοῦ χείλους τεθλασμέναι γραμμαὶ καὶ κατωτέρω ὀκτὼ ἀνδρικαὶ καὶ γυναικεῖαι μορφαί, αἵτινες κατὰ τέσσαρας ἀντιτίθενται ἀλλήλαις. Ἐν τῷ πεδίῳ τῆς εἰκόνος κρέμανται ταινίαι.

Ὦμος. Κοσμήματα ὅμοια περίπου τῷ ὑπ' ἀρ. 1.

Κοιλία. Γάμος τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος. Ἐπὶ τεθρίππου ἅρματος παρίσταται ὁ Πηλεὺς κρατῶν τὰ ἡνία καὶ τὸ κέντρον καὶ παρ' αὐτὸν ἡ Θέτις πεπλοφοροῦσα. Παρὰ τὰς μορφὰς ταύτας ὑπάρχουσι καὶ ἐπιγραφαὶ κατεστραμμέναι ἐκ θραύσματος τοῦ ἀγγείου ΠΕΝ καὶ κατωτέρω ΘΕ. Παρὰ τὸ νῶτον τῶν ἵππων ἵσταται μορφὴ ἀνδρική, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀπωλέσθη σχεδὸν ὁλόκληρος μετὰ τοῦ ἐλλείποντος τεμαχίου τοῦ ἀγγείου· ταύτης σώζεται μόνον ἡ ἄκρα τοῦ γενείου καὶ μέρος τῆς κόμης. Ἡ μορφὴ αὕτη στρέφεται πρὸς τοὺς συζύγους ὑψοῦσα τὴν δεξιὰν χεῖρα· ἐπιγραφὴ ἐλλιπὴς διέσωσε τὸ τέλος τοῦ ὀνόματος ταύτης ΓΕΝϟ[1]

Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦσι δύο νεάνιδες φέρουσαι ἐπὶ κεφαλῆς τὰ γαμικὰ ἀγγεῖα. Πρὸ τῶν ἵππων ὑπάρχει γυνή, ἥτις ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ χώρου παρεστάθη λίαν μικρὰ καὶ ἄνευ τινὸς χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος. Οἱ ἵπποι εἶνε ἐζευγμένοι ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἀρ. 1 (κοιλία). Πρὸ τούτων ὑπάρχει πτηνὸν ὡς σύμβολον καλοῦ οἰωνοῦ.

Τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας κοσμεῖται ὑπὸ ἀκτίνων.

[1] Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω τὸ πρόσωπον εἰς ὅ ἁρμόζει ἡ θέσις αὕτη ἐν τῇ πομπῇ, καὶ οὗτινος τὸ ὄνομα τελευτᾷ διὰ τῶν διατηρηθέντων γραμμάτων. Ἴσως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε ἡμιτελές: Λ ἀντὶ Ρ καὶ ὅτι ἡ μορφὴ εἶνε ἴσως ὁ πατὴρ τῆς Θέτιδος ὁ Νηρεύς.

Πούς. Φαίνεται ὅτι διακρίνεται ἐπὶ τοῦ λίαν μικροῦ σῳζομένου μέρους τοῦ ἐμπροσθίου αὐτοῦ ἴχνος χρώματος. Θὰ ἦτο λοιπὸν καὶ ὁ ποὺς κεκοσμημένος ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος (εἰκ. 2).

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀγγείῳ τὸ λευκὸν χρῶμα ἐξηφανίσθη κατὰ τὸν καθαρισμόν. Διακρίνεται τοῦτο εἰσέτι ἐπὶ τοῦ σκιαγραφήματος τοῦ προσώπου τῶν γυναικῶν τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου, ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται καὶ το ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα δὲν φέρουσιν ἐγχαράξεις, ἐνῷ τὰ τῶν παρ' αὐταῖς ἀνδρῶν ἔχουσι τοιαύτας.

Πιθανὸν εἶνε ὅτι διὰ λευκοῦ χρώματος διεκρίνοντο καὶ ἐπὶ τῆς κυρίας παραστάσεως τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν, ἅτινα μόνον ἐλαφρῶς εἶνε κεχρωματισμένα· ἦτο ἴσως τὸ λευκὸν χρῶμα ἐπιτεθειμένον καὶ ἐπὶ μερῶν τινων τῆς ἐσθῆτος, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἴχνος αὐτοῦ σῴζεται. Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐξαρτημάτων τῶν ἵππων. Φαίνονται δὲ εἰσέτι ἴχνη τινὰ καὶ ἐπὶ τῶν νώτων τῶν τελευταίων τούτων.

Ἡ ὡραία σειρὰ τῶν ἀμφορέων γεωμετρικοῦ καὶ ἀνατολικοῦ ῥυθμοῦ, οὓς ὁ κ. Κουρουνιώτης ἀνεκάλυψεν ἐν Ἐρετρίᾳ φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύει ὅτι ἐν Ἐρετρίᾳ ὑπῆρχε κατὰ τὸν ἕβδομον καὶ ὄγδοον αἰῶνα ἴδιον ἐργαστήριον ἀγγειογραφικῆς.

Βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως ἑνὸς ἀγγείου δὲν εἶνε πάντοτε καὶ ὁ τόπος τῆς κατασκευῆς του, πρέπει δ' ὡς ἐκ τούτου νὰ εἶνέ τις πολὺ προσεκτικός. Ἐν τούτοις θὰ ἦτο ἐσφαλμένον καὶ τὸ νὰ διστάζῃ τις ὑπερβολικά, καὶ ἐπειδὴ ὁ κ. Κουρουνιώτης προτίθεται νὰ δημοσιεύσῃ ὅσον οὔπω ὁλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων ἀμφορέων, περιορίζομαι μόνον νὰ ἀναφέρω τοὺς δύο κυρίους λόγους, οἵτινες καθιστῶσι λίαν πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου ἐν Ἐρετρίᾳ κατὰ τὸν 7ον καὶ 8ον αἰῶνα.

1ον) Ἀγγεῖα ὅμοια τὸ σχῆμα δὲν εὑρέθησαν εἰμὴ μόνον ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Μήλῳ, ἀλλ' ἡ ὁμοιότης αὕτη δὲν δεικνύει ὅτι τὰ κέντρα ταῦτα παρέλαβον ἢ ἀπεμιμήθησαν παρ' ἀλλήλων τὸ σχῆμα τοῦτο, τοὐναντίον δὲ ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἀπομιμήσεως κοινοῦ προτύπου, ἤτοι ἀγγείων τινῶν τοῦ Διπύλου (ἴδ. κατωτέρω *Μορφή*).

2ον) Ἡ διακόσμησις αὐτῶν, ἥτις, ὡς ἐκ πολυαρίθμων λεπτομερειῶν δεικνύεται, ἀπετελέσθη ἐξ ἀπομιμήσεως διαφόρων προτύπων εὐκόλως καθοριζομένων, μαρτυρεῖ, καὶ δι᾽ αὐτῆς ἔτι τῆς ἀσχημίας αὐτῆς, τὴν ἐγχώριον κατασκευήν. Κοσμήματά τινα μὴ ἀπαντῶντα ἐν τοῖς συγχρόνοις ἐργαστηρίοις ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐκ σχημάτων ὀκτωειδῶν πλέγμα τοῦ ὀπισθίου τῶν ἀγγείων καὶ αἱ κυματοειδεῖς κάθετοι γραμμαὶ τοῦ λαιμοῦ, εἶνε σημεῖα τοῦ ἐγχωρίου τούτου ἐργαστηρίου.

Τὸ σχῆμα τῶν τριῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων ἀγγείων εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν ἀρχαϊκῶν ἀμφορέων, ἆρά γε δὲν πρέπει τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι καὶ ταῦτα ἐπλάσθησαν ἐν ᾧ καὶ οἱ ἀμφορεῖς ἐργαστηρίῳ; Ἀφ᾽ ἑτέρου ὅμως τὸ σύστημα τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν συγγενεύει πρὸς τὸ διαφορων ἄλλων ἀγγείων, οἷα τὰ Ἀττικά, ὧν τὸ κάλλιστον ὑπόδειγμα εἶνε τὸ ἀγγεῖον François, τὰ ἰωνικὰ καὶ κορινθιακὰ μετὰ μυθολογικῶν παραστάσεων, καὶ τὰ ἀγγεῖα τῆς Χαλκίδος.

Ἐν τοῖς ἑξῆς λοιπὸν ἐν συνόλῳ ζητήμασι θὰ περιστραφῇ ἡ ἔρευνα ἡμῶν. Ὑφίσταται ἐν Ἐρετρίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἐργαστήριον γραπτῶν ἀγγείων, ὁποῖον ἀναμφιβόλως ὑπῆρχεν ἕνα αἰῶνα πρότερον; Τὸ ἐργαστήριον τοῦτο ἔχει ἀκόμη ἴδιον ῥυθμόν, καὶ ἂν τοῦτο βεβαιωθῇ, τίνας ἐπιδράσεις ὑπέστη ὁ ῥυθμὸς οὗτος;

Ὅπως ἀπαντήσωμεν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ σειρὰν τὴν μορφὴν τῶν ἀγγείων ἡμῶν, τὴν τεχνικὴν αὐτῶν ἐπεξεργασίαν, τὴν διακόσμησιν αὐτῶν, καὶ τέλος τὴν ἐκλογὴν τῶν εἰκόνων.

Μορφή. Οἱ ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς ἔχουσι λίαν χαρακτηριστικὴν μορφὴν τῆς ὁποίας ὁ Couve ἐν τῇ Ἐφημ. Ἀρχ. 1897 σ. 70 καὶ βραδύτερον ἐν τῷ Bull. de Corr. Hell. XXII σ. 92 περιέγραψεν ἤδη ἐν ὀλίγοις τὴν ἱστορίαν. Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εὑρίσκεται ἤδη ἔν τισι νεκρικοῖς ἀγγείοις τοῦ Διπύλου (Rayet et Collignon πίν. 1. Athen Mitth. 1893, σ. 92)· ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον τὸ ὕψος τοῦ ποδὸς ἐλαττοῦται, ἡ κοιλία καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον στρογγύλη, τὸ ἄνοιγμα τοῦ στομίου στενοῦται ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ Βοιωτικῷ ἀγγείῳ (Couve, Ἐφ. Ἀρ. σ. 92), τέλος προστίθεται ὁ λαιμός, καὶ κατασκευάζεται ἡ μορφὴ ἡ ὑπὸ τῶν κεραμέων τῆς Μήλου καὶ τῆς Ἐρετρίας παραληφθεῖσα (πρβλ. Jahrbuch 1897 σ. 195).

Πάντα ταῦτα τὰ ἀγγεῖα συνίστανται ὁμοίως ἐκ τριῶν μερῶν· ἐκ λαιμοῦ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψηλοῦ καὶ εὐρέος, ἐκ κοιλίας ἐχούσης τὸ ἀνώτατον μέρος ὀλίγον ἐξωγκωμένον καὶ ἐν συνόλῳ σχῆμα ᾠοειδές, καὶ ἐκ ποδὸς κωνικοῦ (πρβ. Couve ἔ.ἀ. σ. 279 εἰκ. 2 καὶ 3). Ἡ μορφὴ αὕτη ἄνευ οὐσιώδους τινὸς μεταβολῆς εὑρίσκεται ἐν τοῖς ἐρετρικοῖς ἀμφορεῦσι τοῦ 6ου αἰῶνος.

Ὁ ἀρχαιότερος τούτων (ἀρ. 1) φαίνεται κομψότερος. Ὁ πούς καὶ ὁ λαιμὸς ἔχουσι σχεδὸν τὸ αὐτὸ ὕψος (0,18. 0,19), ἡ δὲ κοιλία ἧς τὸ ἄνω μέρος μόνον μετρίως εἶνε ἐξωγκωμένον ἔχει διπλάσιον τούτων ὕψος, οὕτως ὥστε δύναται τὸ ἀγγεῖον νὰ διαιρεθῇ ὡς ἑξῆς: λαιμὸς = 1, κοιλία = 2, πούς = 1. Τὸ λίαν ὀξὺ πῶμα μετὰ τῆς ὑψηλῆς λαβῆς του κατὰ τὴν κορυφήν, καὶ αἱ διπλαῖ κάθετοι ἐπὶ τοῦ ὤμου λαβαὶ τοῦ ἀγγείου συντελοῦσιν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ νὰ δώσωσιν εἰς τὸ ἀγγεῖον χαρακτῆρα πραγματικῆς ἐλαφρότητος καὶ κομψότητος.

Ὁ ὑπ᾽ ἀρ. 2 ἀμφορεὺς δὲν ἔχει πλέον τὰς ὡραίας ταύτας ἀναλογίας· ὁ λαιμὸς εἶνε ἀρκετὰ εὐρύτερος καὶ χαμηλότερος, ὁ ὦμος λίαν ἐξωγκωμένος φέρει δύο λαβὰς αἵτινες ἐγγίζουσι σχεδὸν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἀγγείου, ἡ κοιλία στρογγυλοῦται ἐπὶ μᾶλλον, τὸ δὲ πῶμα εἶνε σχεδὸν ἐπίπεδον. Τὸ ἀγγεῖον δὲν ἔχει πλέον τὴν κομψότητα τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ φαίνεται τοὐναντίον βαρύ. Ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀρ. 3 ἀμφορεῖ ἡ κατ᾽ ὄγκον αὔξησις τοῦ ἀγγείου παρατηρεῖται ἔτι μᾶλον· ἰδίως τὸ πλάτος τῆς κοιλίας ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὸ ὕψος αὐτῆς, τοῦθ᾽ ὅπερ καθιστᾷ δύσμορφον ὁλόκληρον τὸ ἀγγεῖον[1].

Ὡς συγγενευούσας τὸ σχῆμα πρὸς τοὺς ἐρετρικοὺς ἀμφορεῖς παρεδέχθησαν ἀττικάς τινας λουτροφόρους ἐχούσας χαμηλὸν λαιμόν, λίαν στρογγυλὴν κοιλίαν καὶ πολὺ ὑψηλὸν πόδα (Couve ἔ.ἀ.)· ἀλλ᾽ ὅμως βεβαίως δὲν πρέπει τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ἐκ τῆς ἐρετρικῆς μορφῆς προῆλθεν ἡ μορφὴ τούτων. Ἐὰν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς παρέλαβον παρ᾽ ἀλλοδαπῶν κεραμέων τὰ στοιχεῖα τῆς λου-

[1] Συμφώνως πρὸς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην τοῦ σχήματος τῶν ἀγγείων καθώρισα τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν τάξιν· ἐν τούτοις καθ᾽ ὅλα τὰ φαινόμενα ἡ ἀπόστασις τοῦ πρώτου τῶν ἀμφορέων ἡμῶν ἀπὸ τοῦ τελευταίου εἶνε λίαν ὀλιγοχρόνιος.

τροφόρου, μετέβαλον ὅμως καὶ ἐκάλλυναν ταῦτα εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ κατασκευάσωσι νέον ὅλως καὶ ἴδιον ἀγγεῖον. Οὕτω οἱ μεθ᾽ ὑψηλοῦ λαιμοῦ καὶ κωνικοῦ ποδὸς ἀμφορεῖς μόνον ἐν Ἐρετρίᾳ διετήρησαν μέχρις ἐσχάτων τὴν μορφὴν τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀκροπόλεως οὐδὲν ἀγγεῖον ἀπεκάλυψαν ἔχον μορφὴν προσεγγίζουσαν ἐπαισθητῶς τὴν τῶν ἐρετρικῶν ἀμφορέων, ὁμοίως δὲ οὐδ᾽ ἡ Κόρινθος ἢ ἡ Χαλκίς, ἡ Ἰταλία ἢ ἡ Μικρὰ Ἀσία. Τοὐναντίον ἡ Ἐρέτρια ἥτις ἰδιοποιήθη τὴν μορφὴν ταύτην ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων παρέσχεν ἡμῖν τὰ τρία ἀγγεῖα τοῦ 6ου αἰῶνος ἔχοντα τὴν μορφὴν ταύτην μόλις μεταποιηθεῖσαν. Τοῦτο ἐπικυροῖ ἐξαιρέτως τὴν ὕπαρξιν κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου ἐν Ἐρετρίᾳ.

Ἐξάγεται τῷ ὄντι ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης, ὅτι πάντες οἱ ἐν Ἐρετρίᾳ εὑρεθέντες ἀμφορεῖς ἀποτελοῦσι σειρὰν ἀγγείων κατασκευασθέντων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ἀλλ᾽ ἐξ ὅσων γνωρίζομεν περὶ τῶν κεραμεικῶν ἐργαστηρίων τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου, καὶ τῆς Βοιωτίας δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἔκ τινος τούτων προῆλθον οἱ ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς. Ὑπολείπεται ἡ Χαλκίς, ἧς τὸν πρὸ τοῦ 6ου αἰῶνος ῥυθμὸν ἀγνοοῦμεν καὶ εἰς ἣν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποδοθῶσιν οὗτοι, ἀλλ᾽ ὅσα ἐν τοῖς ἑξῆς θὰ ἀναφέρωμεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πραγματείᾳ θὰ καταδείξωσιν ὅτι τοῦτο εἶνε λίαν ἀπίθανον.

Τεχνικὴ ἀπεργασία. Ὁ πηλὸς εἶνε ῥοδόχρους καὶ καλύπτεται ὑπὸ ἐρυθροῦ γανώματος ὀλίγον ἀμαυροῦ ἐν τῷ ἀρ. 1 καὶ λίαν στιλπνοῦ ἐν τῷ ἀρ. 2. Ἀξία μελέτης εἶνε πρὸ πάντων ἡ χρῆσις τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἐγχαράξεων. Τὸ λευκὸν χρῶμα ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ μέλανος ἐχρησίμευεν καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ Χαλκίδι (ἴδ. Pottier, Catal. σ. 446) εἰς διάκρισιν τῶν προσώπων τῶν γυναικῶν, ἐτίθετο πρὸς τούτοις ἐπί τινων μερῶν τῶν σωμάτων τῶν ζῴων καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ὡς καὶ ἐπί τινων κοσμημάτων· αἱ διὰ σκοτεινοῦ χρώματος γραμμαὶ ἐπὶ φωτεινοῦ ἐδάφους ἠνοῦντο ἐν τῇ χρήσει πρὸς τὰς ἐπὶ σκοτεινοῦ ἐδάφους ἐγχαραττομένας γραμμάς. Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τιθέμενον ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ μέλανος ἐχρησίμευε πρὸς τελειοτέραν ἐξεικόνισιν ἔν τε ταῖς μυθολογικαῖς παραστάσεσι καὶ ἐν ταῖς ζώναις τῶν ζῴων καὶ τῶν κοσμημάτων. Τοῦτο ἀναβιβάζει ἡμᾶς εἰς ἐποχήν, καθ᾽ ἣν ἡ τέχνη τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, ἂν καὶ ἦτο ἤδη ἐν χρήσει, δὲν εἶχεν ὅμως ἀκόμη εἰσαχθῇ πανταχοῦ.

Οἱ ἐν Ἰταλίᾳ εὑρεθέντες ἀττικο-κορινθιακοὶ ἀμφορεῖς (Pottier, Vases du Louvre II πίν. 59), καὶ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι τὸ ἀγγεῖον François μεταχειρίζονται ἀκόμη τὴν πολυχρωμίαν· ὀλίγον ὅμως μετὰ ταῦτα, οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τοῖς μετὰ περιωρισμένου πεδίου τῆς εἰκόνος ἀμφορεῦσιν αὐτῶν ἐγκατέλιπον τὴν πολυχρωμίαν (Masner, Wien. Museum. p. XV καὶ ἑξ. εἰκ. 14), ἥτις ἀποκαθίσταται πάλιν μόνον ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Νικοσθένους. Ἡ Κόρινθος ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν ἰωνικὴν πολυχρωμίαν καὶ ἀφοῦ παρεδέχθη τὴν διακόσμησιν διὰ περιωρισμένου πεδίου τῆς εἰκόνος. Ἡ Χαλκὶς ἀπώλεσε, φαίνεται, τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῆς ἰδιοφυΐαν πρὶν ἢ συντελεσθῇ ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, ἡ δὲ Ἐρέτρια, ἐνῷ ἀφ᾽ ἑνὸς ποιεῖται ἀφειδῶς χρῆσιν τῆς πολυχρωμίας, ἰδιοποιεῖται ἀφ᾽ ἑτέρου τὸ περιωρισμένον πεδίον τῆς εἰκόνος. Διὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι αὕτη ἀπομακρυνομένη τῶν Ἀθηνῶν παραμένει ὡς καὶ ἡ Κόρινθος πιστὴ εἰς τὴν ἰωνικὴν ἐργασίαν.

Οἱ κεραμεῖς τῆς Ἐρετρίας ἤσκουν ἤδη τὴν ἐγχάραξιν ἐν τοῖς ἀνατολικοῦ ῥυθμοῦ ἀμφορεῦσιν αὐτῶν, θὰ φανῇ λοιπὸν ἴσως περίεργον, ὅτι ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀμφορεῦσιν ἐπανευρίσκεται ἡ σκιαγραφικὴ τεχνοτροπία ἐν ᾗ μέρη τῶν εἰκόνων ἐκτελοῦνται διὰ ἐπιθέσεως ἄλλου χρώματος ἄνευ χαράξεων.

Εἴδομεν τῷ ὄντι, ὅτι αἱ ἐγχαράξεις ἀπαντῶσι μὲν ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ ἐπὶ τῶν κυρίων παραστάσεων τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου, ὑπάρχουσι δ᾽ ὅμως μόλις ἐπὶ τῶν δευτερευόντων μερῶν τοῦ ἀγγείου (ἀρ. 1 μετόπη τοῦ λαιμοῦ, ζῶναι ζῴων καὶ εἰκόνες τοῦ ὀπισθίου), ἢ καὶ ἐξαφανίζονται ἐξ ὁλοκλήρου (ἀρ. 1 πούς καὶ ὀπίσθιον· ἀρ. 2 πούς). Ἆρά γε δέον νὰ δεχθῶμεν ὄψιμόν τινα ἀγῶνα μεταξὺ τῶν δύο διακοσμητικῶν συστημάτων καὶ ὅτι ἡ ἐγχάραξις ὤφειλεν ἀκόμη νὰ ἀγωνίζηται κατὰ τῶν παλαιῶν συνηθειῶν ὅπως ἐπικρατήσῃ παρὰ τοῖς κεραμεῦσιν; Ἢ ὀφείλεται μᾶλλον ἡ διττὴ αὕτη τεχνοτροπία εἰς λόγους οἰκονομίας, αἵτινες παρεκίνουν τὸν κεραμέα νὰ θυσιάζῃ τὰ δευτερεύοντα μέρη τοῦ ἀγγείου;

Τὰ ἄνευ ἐγχαράξεων μέρη τοῦ ἀγγείου, ὁ πούς καὶ τὸ ὀπίσθιον, ἀπῄτουν παρὰ τοῦ ἐργάτου ὀλιγωτέραν ἐπιδεξιότητα καὶ ὀλιγώτερον χρόνον καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπεβίβαζον τὴν τιμὴν τοῦ ἔργου του.

Ἡ τελευταία αὕτη ὑπόθεσις θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ, ἂν τὰ ἀγγεῖα ἡμῶν ἦσαν προωρισμένα νὰ κοσμήσωσιν ἀγγειοθήκην τινὰ ἔν τινι αἰθούσῃ. Ἂν ὅμως ἀναλογισθῇ τις ὅτι ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς σαρκοφάγοι καὶ ἦσαν προωρισμένα νὰ ταφῶσιν ἐν τῇ γῇ, πρέπει ἀδιστάκτως νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ περιωρισμένη χρῆσις τῶν ἐγχαράξεων ἐν Ἐρετρίᾳ μαρτυρεῖ τὴν ἐπίμονον ἐπίδρασιν τῆς ἰωνικῆς τεχνοτροπίας. Ἡ Κορινθιακὴ ἢ Ἀττικὴ ἐργασία δι' ἐγχαράξεων (Pottier, Catal. II, 439) διεδόθη λίαν ἐνωρὶς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῆς κυρίως Ἑλλάδος· ἐν Κορίνθῳ, Ἀθήναις καὶ Χαλκίδι μετεχειρίζοντο ταύτην πανταχοῦ καὶ πάντοτε· καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἐρετρίᾳ τὰ κύρια μέρη τοῦ ἀγγείου εἶνε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐγκεχαραγμένα. Τοῦτο βεβαίως ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, αἱ ἐγχαράξεις συνετέλουν τὴν ὡραιότητα τοῦ ἀγγείου καὶ τῷ ἀπέδιδον μέγα μέρος τῆς ἀξίας του. Ἐξάγεται λοιπὸν ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος μόνον τὸ ἐργαστήριον τῆς Ἐρετρίας ποιεῖται ἀκόμη χρῆσιν τῆς σκιαγραφικῆς τεχνοτροπίας ἄνευ ἐγχαράξεων. Περιορίζουσι βεβαίως ταύτην εἰς τὰ δευτερεύοντα μέρη τοῦ ἀγγείου, ἀλλ' ὅμως δὲν τὴν ἀποφεύγουσιν. Ἡ χρῆσις τῆς πολυχρωμίας καὶ ἡ μετὰ περιορισμοῦ ἐξάσκησις τοῦ συστήματος τῶν ἐγχαράξεων ἐν τοῖς ἐρετρικοῖς ἀμφορεῦσίν μοι φαίνεται ὅτι μαρτυροῦσι τὴν πιστὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν ἰωνικὴν τεχνοτροπίαν.

Διακόσμησις. Ἐν τοῖς ἀμφορεῦσιν ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 3 ὁλόκληρος ἡ διακόσμησις, ἐξαιρέσει τῆς κοσμηματικῆς πρὸς τὴν βάσιν τῆς κοιλίας ζώνης, ἀποτελεῖται ἐκ περιωρισμένων πεδίων. Αἱ σειραὶ τῶν κοσμημάτων, αἱ ζῶναι τῶν ζῴων καὶ αἱ μετ' ἀνθρωπίνων μορφῶν παραστάσεις εἶνε τοποθετημέναι ἐπὶ τετραγώνων περιβαλλομένων ὑπὸ μέλανος γανώματος προσομοιάζουσαι οὕτω πρὸς πίνακας προσκολληθέντας ἐπὶ τοῦ ἀγγείου. Ἡ τοιαύτη ἐργασία δὲν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ὁμοιότροπος ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2 ἀγγείῳ. Ὁ πούς τούτου εἶνε κεκοσμημένος ὑπὸ δύο σειρῶν ζῴων περιθεουσῶν ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ ἡ ζώνη τῶν ζῴων περιβάλλει κύκλῳ τὴν κοιλίαν αὐτοῦ.

Βεβαίως ὑφίσταται ἐνταῦθα ἀνάμνησις τοῦ ἀρχαίου διακοσμητικοῦ συστήματος, ἣν δὲν δύναταί τις νὰ μὴ ὁμολογήσῃ. Ἐν τοσούτῳ ἐπειδὴ αἱ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς κοιλίας καὶ τοῦ λαιμοῦ παραστάσεις χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ σειρήνων ἢ πτηνῶν γεγραμμένων ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ἀγγείου, ὀφείλει τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ κεραμεὺς ἠθέλησε καὶ ἐνταῦθα νὰ μεταχειρισθῇ ὁμοίαν τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 3 ἀγγεῖα ἤτοι τὴν ἐν περιωρισμένοις πεδίοις καὶ ἑπομένως κεχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων παράστασιν καὶ σύνθεσιν τῶν διαφόρων εἰκόνων.

Δύσκολον εἶνε νὰ εἴπῃ τις ποῦ ἤρχισεν ἡ νέα αὕτη τεχνοτροπία νὰ ἀντικαθιστᾷ τὴν παλαιὰν διὰ κυκλικῶν ζωνῶν διακόσμησιν, δὲν γνωρίζομεν δ' ἂν τοῦτο ἐγένετο ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Κορίνθῳ (πρβ. Masner, ἔ.ἀ. σ. XVI). Βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων πόλεων ἐν τοῖς μεγάλοις αὐτῆς ἀγγείοις μετεχειρίσθη πάντοτε τὸ σύστημα τῆς διὰ ζωνῶν κυκλικῶν διακοσμήσεως (πρβ. Pottier, Catal. σ. 451· Vases du Louvre πίν. 4 καὶ ἑξ.), καὶ ὅτι ἡ νέα τεχνοτροπία εἰσαχθεῖσα εἰς Ἀθήνας ὀλίγον μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀγγείου François ἐτελειοποιήθη παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς κεραμεῦσι μέχρι τοῦ τελευταίου αὐτῆς σταδίου.

Οἱ κεραμεῖς τῆς Ἐρετρίας ἰδιοποιούμενοι τὴν νέαν διὰ περιωρισμένων πεδίων τεχνοτροπίαν εἰς τὰ προϊόντα αὐτῶν ἀναμφιβόλως ἠκολούθησαν τὴν ἐπελθοῦσαν γενικὴν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μεταβολήν, ἧς ὅμως ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ κέντρον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι.

Τὴν νέαν ταύτην μεταβολὴν ἀπεδέχθησαν οἱ Ἐρετριεῖς μετὰ τοσούτῳ μεγαλειτέρας εὐκολίας, καθόσον παρόμοιον διακοσμητικὸν σύστημα ὑπῆρχεν ἤδη παλαιόθεν παραδεδομένον ἐν τῇ πόλει αὐτῶν. Διότι πολλοὶ τῶν ἀρχαϊκῶν ἀμφορέων κοσμοῦνται διὰ παραστάσεων ἀνθρωπίνων μορφῶν ἢ καὶ διὰ κοσμηματικῶν ταινιῶν μόνον ἐπὶ τῆς ἑτέρας αὐτῶν πλευρᾶς, ὅταν δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ αἱ δύο πλευραὶ καλύπτονται ὑπὸ παραστάσεων, αὗται εἶνε ὅπως καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2 ἀμφορεῖ ἡμῶν, ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων· ὁ δὲ λαιμὸς τούτων φέρει

μίαν ἢ δύο γραφὰς περικεκλεισμένας πάντοτε ὡσεὶ ἐν μετόπῃ.

Μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων ἀμφορέων καὶ ἐκείνων, περὶ ὧν πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, ὑπάρχει ἀρκετὴ χρονικὴ ἀπόστασις, εἷς αἰὼν περίπου.

Βεβαίως καὶ τὸ Ἐρετρικὸν ἐργαστήριον παρέλαβεν ὅπως καὶ ἡ Χαλκὶς ἡ Κόρινθος καὶ αἱ Ἀθῆναι τὴν εἰς διακοσμητικὰς ζώνας διαίρεσιν τοῦ ἀγγείου, διότι ἴχνη ταύτης καταφανῆ ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν ἀμφορέων ἡμῶν.

Οὕτως ἐν τῇ σειρᾷ τῶν βαινόντων βοῶν ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀρ. 1, τοῦ τελευταίου πρὸς τὰ ἀριστερὰ ζῴου παρίσταται μόνον τὸ πρόσθιον ἥμισυ ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ περιωρισμένου πεδίου τῆς εἰκόνος. Τοῦτο δεικνύει, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅτι τὸ ἀγγεῖον ὅπερ ἐμιμήθησαν οἱ κεραμεῖς τῆς Ἐρετρίας ἔφερεν ἐπὶ τῆς κοιλίας ὁλόκληρον κυκλοτερῆ ζώνην βοῶν. Ἦτο ἆρά γε παλαιότερόν τι ἐρετρικὸν ἀγγεῖον τὸ χρησιμεῦσαν ὡς ὑπόδειγμα, ἢ προήρχετο ἐκ ξένου τινὸς ἐργαστηρίου; Δύσκολον εἶνε νὰ τὸ εἴπῃ τις, ἐν τούτοις ἐγὼ κλίνω νὰ παραδεχθῶ τὴν πρώτην ὑπόθεσιν. Ἡ διακόσμησις τῶν ἐρετρικῶν ἀγγείων κατὰ τούτους τοὺς χρόνους θὰ ὡμοίαζε πρὸς τὴν τῶν Χαλκιδικῶν.

Πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς γνώμης μου ταύτης ἀναφέρω τὰς δύο κοσμηματικὰς σειράς, αἵτινες καλύπτουσι τὸν λαιμὸν τῶν ἀμφορέων καὶ ἀναγκάζουσι τὴν κυρίαν εἰκόνα νὰ κατέλθῃ μέχρι τοῦ μέσου σχεδὸν τῆς κοιλίας, διότι τοιοῦτόν τι παρουσιάζουσι καὶ πάντα σχεδὸν τὰ χαλκιδικὰ ἀγγεῖα, οὕτως, ὥστε χρησιμεύει τοῦτο πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν προϊόντων τοῦ χαλκιδικοῦ ἐργοστασίου. Ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὑπάρχει σειρά τις ἀμφορέων χαλκιδικῶν κεκοσμημένων διὰ τοῦ συστήματος τῶν περιωρισμένων πεδίων, ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῶν ὁποίων μόνον ἁπλῆ σειρὰ φύλλων παρατηρεῖται[1]· ἀλλ' οὗτοι εἶνε ἀγγεῖα ὑστερώτερα ποιηθέντα ἐν οἷς χρόνοις ἡ Χαλκὶς εἶχεν ἤδη ἀπολέσει πᾶν ὅ,τι ἀπετέλει τὴν ἀγγειογραφικὴν αὐτῆς ἰδιοφυΐαν. Ἐλλείπουσιν ἐν τούτοις αἱ σειραὶ τῶν κοσμημάτων τῆς κοιλίας, αἱ ζῶναι τῶν ζῴων ὡς καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἡ Χαλκὶς ὑφίσταται, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἐργαστήρια τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπίδρασιν.

[1] Πρόκειται περὶ τῶν ἐκ Κορνούτου ἀμφορέων τῶν ὁποίων ὁ κ. Karo εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοι ἀνακοινώσῃ τὰς φωτογραφίας, δι' ὃ καὶ τῷ ἐκφράζω ἐνταῦθα τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας. Ἴδ. ἐπίσης καὶ Pottier, Vases du Louvre II, E 799.

Ἐν Ἐρετρίᾳ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο γνώρισμα, ὅπερ δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἤδη ἐπί τινων ἀρχαϊκῶν ἀμφορέων, ἐπανευρίσκεται καὶ ἐν τοῖς ἀμφορεῦσι τοῦ 6ου αἰῶνος, δύναταί τις ἑπομένως ἄνευ δισταγμοῦ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι οἱ ἐρετρικοὶ κεραμεῖς, οἵτινες λίαν εὐκόλως ἀπεμιμοῦντο καὶ ἦσαν συγχρόνως λίαν συντηρητικοί, ἐνωρὶς ἐδανείσθησαν τοῦτο παρὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν Χαλκιδέων καὶ οὐδέποτε ἐγκατέλειψαν τοῦτο. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο γνώρισμα μετὰ τῆς μορφῆς, ἣν ἤδη γνωρίζομεν, εὐκόλως διακρίνει τὰ ἐρετρικὰ ἀγγεῖα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων συγχρόνων ἀγγείων.

Ὡς γνωρίσματα ἴδια εἰς τὸ ἐρετρικὸν ἐργαστήριον δέον προσέτι νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς· οἱ βηματίζοντες βόες ἐστραμμένοι πάντες πρὸς τὸ αὐτό, τὸ ἐπὶ τοῦ μισχιδίου αὐτοῦ ἱστάμενον ὄρθιον μόνον φύλλον κισσοῦ, ὁ κάλυξ τοῦ ῥόδου ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ κάτω ἄκρου ἢ κρεμάμενος ἀπὸ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ περιωρισμένου πεδίου, καὶ ἡ διπλῆ ἕλιξ, ἅτινα πάντα ἐξ ἰωνικῶν προτύπων[1] παραληφθέντα ὑπὸ πάντων τῶν ἐργαστηρίων τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἔλαβον μορφὴν καὶ σχηματισμὸν ὅλως ἴδιον ἐν ἑκάστῳ τούτων.

Οὕτως, τὸ φύλλον τοῦ κισσοῦ μόνον καὶ ὄρθιον ἐπὶ τοῦ μίσχου του ὡς καὶ ἡ ὄπισθεν τῆς λαβῆς τοῦ ἀριθ. 2 εἰκονιζομένη ἕλιξ μόνον ἐν Ἐρετρίᾳ εὑρίσκονται. Ὁ κάλυξ τοῦ λωτοῦ ἢ τοῦ ῥόδου κρεμάμενος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς εἰκόνος εὑρίκεται ἐν Χαλκίδι (Vases du Louvre, II E 799) καὶ Ἀθήναις (αὐτόθ. E 723)· δύναταί τις δ' ἐπίσης νὰ παραβάλῃ πρὸς τοῦτον τὸ κρεμάμενον ἀνθέμιον ἐπί τινων ἀγγείων τῆς Ἀκροπόλεως.

Πάντες οὗτοι οἱ τύποι τῶν κοσμημάτων, εἴτε ἀπαντῶσιν ἀποκλειστικῶς ἐν Ἐρετρίᾳ ἢ καὶ μόνον ἂν ἔχωσιν ἐν τοῖς Ἐρετρικοῖς ἀμφορεῦσιν ἰδιάζοντα σχηματισμόν, ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐρετρικοῦ ῥυθμοῦ.

[1] Πλέγμα ἐκ φύλλων μοναδικῶν κισσοῦ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς φιάλης ἐκ Ῥόδου, *J. of H. St. album* πίν. XLIII. Φύλλον ἀμπέλου μοναδικὸν ὄρθιον ἐν *Ath. Mitth.*, 1900 σ. 55 εἰκ. 14. Κάλυξ λωτοῦ: ἐν ἰωνικαῖς φιάλαις ἐν *Röm. Mitt.* 1888 πίν IV· ἀγγεῖα ἀττικο-ἰωνικὰ *J. of H. St.* IV σ. 5 εἰκ. 5. Gerhard, *Auserl. Vas.* III, 209.

Οἱ ῥόδακες τοῦ ὀπισθίου τῶν ἀγγείων εἶνε λείψανα τοῦ φυτικοῦ ῥυθμοῦ τῶν Κορινθίων. Τὰ λοιπὰ κοσμήματα ἢ εἶνε κοινὰ εἰς ἅπαντα τὰ ἐργαστήρια τῆς κυρίας Ἑλλάδος, ὡς αἱ τεθλασμέναι γραμμαὶ ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ λαιμοῦ, καὶ αἱ ἀκτῖνες ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς κοιλίας, ἢ εἶνε καθαρῶς ἀττικὰ ὡς τὰ πλέγματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν δευτέραν κοσμηματικὴν σειρὰν τοῦ ὤμου, καὶ τὸ πλεγματῶδες κόσμημα ὅπερ καταλήγει εἰς ἕλικας καὶ εὑρίσκεται μεταξὺ δύο ἀντωπῶν ζῴων[2]. Ἐν Χαλκίδι τὸ τελευταῖον τοῦτο κόσμημα καταλήγει εἰς φύλλα κισσοῦ.

Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀναφαίνεται κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ἡ μίμησις ἀττικῶν προτύπων. Θὰ ἀποδειχθῇ δ᾽ ἐπίσης αὐτὴ καταφανῶς ἂν ἐξετάσωμεν τοὺς τύπους τῶν ζῴων καὶ τῶν προσώπων.

Εἶνε τῇ ἀληθείᾳ πολὺ δύσκολον ἐπιθεωρῶν τις τὰς ζώνας τῶν ζῴων νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς ἀγγείου τινός, διότι λίαν ἐνωρὶς οἱ διάφοροι τύποι ἡνοποιήθησαν καὶ ἀφωμοιώθησαν πρὸς ἀλλήλους, ἐν τούτοις ἄν τις ἐξετάσῃ σημαντικόν τινα ἀριθμὸν ἀγγείων, ὧν ἡ προέλευσις εἶνε βεβαία, δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἰδιορρυθμίας ἑκάστου ἐργαστηρίου, ἐν τοῖς τύποις τῶν ζῴων, ἐν τῇ κατατάξει αὐτῶν καὶ ἐν ταῖς διαφόροις τούτων στάσεσιν. Οὐδεὶς δύναται τῷ ὄντι ἐπὶ παραδείγματι νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι τὸ πτηνὸν ἢ ἡ σειρὴν μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας, ὁ κριὸς μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην, ὡσανεὶ ἦτο ἕτοιμος πρὸς μάχην, ὁ λέων ἱστάμενος ὑπερηφάνως μὲ χαῖνον τὸ στόμα, δὲν εἶνε τύποι οὓς συναντᾷ τις ἐν τῇ ἀττικῇ πρὸ πάντων κεραμείᾳ. Ἀπαντῶσι συχνάκις ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μικρῶν ἐν Ἰταλίᾳ εὑρεθέντων ἀμφορέων, οἵτινες κοσμοῦνται διὰ ζωνῶν ζῴων καὶ εἰς οὓς ὁ κ. Pottier λίαν ὀρθῶς ἀπέδωκε τὸ ὄνομα τῶν Ἀττικο-Κορινθιακῶν. Ἂν παραβάλῃ τις πρὸς τὰ ἐκεῖ παριστανόμενα ζῷα τὰ τῶν ἐρετρικῶν ἀμφορέων θὰ καταπλαγῇ ἐκ τῆς ἀπολύτου αὐτῶν ὁμοιότητος, διότι ἂν ἐξαιρέσωμεν τὸν ὄρθιον ὄφιν, ὃν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀνεῦρον, δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς τύπος ζῴου, οὐδεμία στάσις, οὐδεμία κίνησις διάφορος ἐν τῇ ἑτέρᾳ σειρᾷ τῶν ἀγγείων.

Τὰ κατὰ σειρὰν τεταγμένα πτηνὰ ἀναμιμνήσκουσιν ἀκόμη τὰ τῶν ἀγγείων τοῦ Βουρβᾶ. Τὰ τέθριππα ἅρματα κατ᾽ ἐνώπιον ἀνευρίσκονται πανταχοῦ κατ᾽ αὐτοὺς τοὺς χρόνους, ἀλλ᾽ ἐν Κορίνθῳ καὶ Χαλκίδι, εἷς ἢ δύο ἵπποι εἰκονίζονται πάντοτε διὰ λευκοῦ χρώματος· τοὐναντίον ἐν Ἀθήναις, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ὑπ᾽ ἀρ. 2 ἀμφορέως, εἶνε καὶ οἱ τέσσαρες ἵπποι συνήθως διὰ μέλανος χρώματος εἰκονισμένοι. Συγκρίνων τις πρὸς τούτοις τοὺς σύροντας τὸ νυμφικὸν ἅρμα τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος (ἀρ. 3) ἵππους πρὸς τοὺς τοῦ νυμφικοῦ ἅρματος Διὸς καὶ Ἥρας ἐπὶ τοῦ ἀγγείου François, θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ὄχι μόνον εἶνε οὗτοι ἐζευγμένοι καὶ συνδεδεμένοι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ αἱ ἐλάχισται λεπτομερειαι τῆς στολῆς καὶ τοῦ ἐξαρτισμοῦ αὐτῶν εἶνε ἐπ᾽ ἀμφοτέρων ἀπολύτως ὅμοιαι· φθάνει δ᾽ ἡ ὁμοιότης αὐτὴ καὶ μέχρι λεπτομερειῶν, οἷαι εἶνε αἱ διὰ συνδέσεως τῶν τριχῶν τῆς χαίτης σχηματισθεῖσαι ἐπ᾽ ἀμφοτέρων μικραὶ λοφιαὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τῶν ἵππων· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δ᾽ αὐτῶν εἶνε ἀκριβῶς διὰ τῶν αὐτῶν γραμμῶν κεχαραγμένοι.

Αἱ μορφαί, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς κεραμεῦσιν, εἶνε μικραὶ καὶ ἐπιμήκεις, θὰ τὰς ἐπίστευε δέ τις εὐκόλως ἐσχεδιασμένας ἐν Ἀθήναις, ἂν ἀπ᾽ αὐτῶν ἔλειπέ τι τὸ ἀδέξιον καὶ ἡμιτελές, δι᾽ ὧν μαρτυρεῖται ἡ ἐπαρχιακὴ τῶν ἔργων προέλευσις.

Ὑπολείπεταί μοι ἤδη νὰ ἐξετάσω τὰς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς κοιλίας τῶν ἡμετέρων ἀμφορέων παραστάσεις.

Αἱ παραστάσεις. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ ἀντικείμενα τῶν παραστάσεων τῶν ἡμετέρων ἀμφορέων εἶνε Ἀττικά.

Μυθολογικὰς σκηνὰς ὡς τὴν «κρίσιν τοῦ Πάριδος» καὶ «τοὺς γάμους τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας» δύναταί τις βεβαίως νὰ ἀνεύρῃ καὶ ἐν ἄλλαις κεραμογραφίαις, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τῆς Κορίνθου (Vases du Louvre I 637), ἀλλ᾽ οἱ Ἀττικοὶ μετεποίησαν τὴν σύνθεσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐν τοῖς μετὰ περιωρισμένου πεδίου τῆς εἰκόνος ἀμφορεῦσιν αὐτῶν. Ἠλάττωσαν οὗτοι τὸν ἀριθμὸν τῶν παρισταμένων προσώπων, τὰ σώματα αὐτῶν ἐμήκυναν καὶ κατέστησαν συμμετρικωτέραν τὴν εἰκόνα, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἰδιοποιήθησαν τὰς παραστάσεις ταύτας καὶ κατώρθωσαν νὰ τὰς ἐπιβάλωσιν εἰς τὰς ξένας κεραμογραφίας συγ-

[2] Gardner, Fitz William Mus. πίν. VII, X· Masner ἔ. ἀ. σ. 27 εἰκ. 45 καὶ πρὸ πάντων Pottier, *Vases du Louvre* II πίν. 59.

χρόνως μετὰ τῶν τεχνικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων[1].

Ὁ λαιμὸς τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 ἀμφορέως παριστᾷ σκηνὴν ἐκ τῆς «κρίσεως τοῦ Πάριδος». Ἡ Ἥρα, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ Ἀφροδίτη ἀκολουθοῦσιν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης τῷ Ἑρμῇ, ὅστις ἄγει ταύτας πρὸς τὸν Πάριν ἱστάμενον μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς ταύτας, καὶ ἔχοντα ἔμπροσθέν του ὑψωμένην τὴν λόγχην. Ἡ Miss Harrisson, ἥτις ἐξήτασε τὴν ἀρχικὴν ἐν τῇ κεραμογραφίᾳ προέλευσιν τῶν παραστάσεων τούτων (J. of H. St. 1886 σ. 196), διακρίνει ταύτας εἰς τέσσαρας ὁμάδας, ὧν αἱ δύο πρῶται χαρακτηριζόμεναι διὰ τοῦ τύπου τῆς πομπῆς, ὃν ἔχει ἡ εἰκών, ἰδιάζουσιν ἐν τοῖς μελανομόρφοις ἀγγείοις.

Διακρίνονται δὲ καὶ αἱ δύο αὗται ὁμάδες ὡς ἑξῆς ἀπ' ἀλλήλων· ἐν τῇ πρώτῃ παρίστανται αἱ θεαὶ ὁδηγούμεναι ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ ἀλλὰ λείπει ὁ Πάρις, ἐνῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρίσταται καὶ ὁ Πάρις ὄρθιος ἔμπροσθεν τῆς πομπῆς τῶν θεῶν, ἄλλοτε μὲν ἥσυχος, ἄλλοτε δὲ πεφοβισμένος καὶ ζητῶν νὰ ἀποφύγῃ τοὺς θεούς. Αἱ δύο ἄλλαι ὁμάδες, ἅς τις μόνον ἐν ἐρυθρομόρφοις ἀγγείοις ἀπαντᾷ, παρουσιάζουσι πολυπλοκώτερα καὶ ποικιλώτερα συμπλέγματα.

Ἡ σκηνὴ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ἀνήκει φανερῶς εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα τῶν παραστάσεων.

Ἡ Miss Harrisson παραβάλλει πρὸς τὴν ὑπὸ πομπικὴν μορφὴν παράστασιν τῆς «κρίσεως τοῦ Πάριδος» τάξιν τινὰ ἀναγλύφων (ἔ.ἀ. σ. 214) παριστώντων τὸν Ἑρμῆν ὁδηγοῦντα πρὸς τὸν Πᾶνα νύμφας. Τὰ ἀνάγλυφα εἶνε μὲν πολὺ ὑστερωτέρων χρόνων, ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ τύπος αὐτῶν εἶνε παλαιότερος, καὶ ἐκ τούτου προῆλθε κατὰ τὴν Miss Harrisson ἡ παράστασις τῶν θεαινῶν ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὸν Πάριν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἦτο ἴσως ἀνωφελής, διότι, ὡς κατέδειξεν ὁ ὑπὸ τῆς Miss Harrisson ἀναφερόμενος Lückenbach, (Verhältniss der griech. Vasenb. 592), τὸ πᾶν ἐξηγεῖται διὰ τῆς προτιμήσεως, ἣν εἶχον οἱ ἀρχαιότατοι ἀγγειογράφοι πρὸς τὰς παραστάσεις πομπῶν καὶ μακρῶν ἀκολουθιῶν. Ἐπειδὴ οὗτοι ἐδυσκολεύοντο νὰ παριστῶσι πολλὰ πρόσωπα κατὰ βάθος, καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου τὸ πρὸς διακόσμησιν μέρος εἶχε συχνὰ μικρὸν ὕψος, παρέλαβον κατ' ἀρχὰς τὰς σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, αἵτινες κάλλιον ἡρμόζοντο εἰς τὴν κατὰ σειρὰν κατάταξιν τῶν προσώπων. Ἐντεῦθεν αἱ μακραὶ αὗται ἀκολουθίαι καὶ πομπαί, αἵτινες τοσοῦτον συχνὰ παριστῶνται ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, κοσμοῦσι δὲ καὶ τὸν λαιμὸν τῶν ἀρχαϊκῶν ἐξ Ἐρετρίας ἀμφορέων. Βραδύτερον, ὅτε ἤρχισεν ἡ διακόσμησις τῶν ἀγγείων διὰ μυθολογικῶν παραστάσεων, ἐξέλεγον φυσικῷ τῷ λόγῳ τοιαύτας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀπεικονίζωνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Οὕτω δ' ἐξηγεῖται ἡ παράστασις τῆς «κρίσεως τοῦ Πάριδος» ἐν τῇ μελανομόρφῳ ἀγγειογραφίᾳ. Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ὑπ' ἀρ. 1 ἀμφορέως ἀντικατέστησεν αὕτη τὸν χορὸν τῶν γυναικῶν χωρὶς νὰ φέρῃ ἀξιοσημείωτον παραλλαγὴν εἰς τὴν διακόσμησιν. Τῷ ὄντι δὲ ἀντὶ τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων γυναικῶν, ὧν ἡ τελευταία ἀντιμετωπίζει τὰς ἄλλας, ἔχει τις πέντε μορφάς, ὧν ἡ τελευταία εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὰς τέσσαρας ἄλλας βηματιζούσας πρὸς αὐτήν. Ἡ μετόπη ἀφ' ἑαυτῆς προὐκάλεσε τὴν σύνθεσιν ταύτην. Οὐδὲν παρηλλάχθη.

Εἰς χρόνους νεωτέρους ὁ Πάρις ἐνίοτε ἀφανίζεται ἐκ τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ὅμως ἡ παράστασις ἦτο γνωστή. Πάντες ἀνεγνώριζον τὸν Ἑρμῆν καὶ τὰς ἀντιζήλους θεὰς πορευομένας πρὸς συνάντησιν τοῦ Πάριδος.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 3 ἀμφορεῖ ἐπαναβλέπομεν πάλιν συμμετρικὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ληφθεῖσαν ἀναμφιβόλως ἔκ τινος θρησκευτικῆς τελετῆς.

Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι μετεχειρίζοντο κατὰ προτίμησιν πρὸς διακόσμησιν τῆς μετόπης τοῦ λαιμοῦ τὴν μακρὰν ἀκολουθίαν τῶν κατὰ σειρὰν τεταγμένων προσώπων, ἥτις βραδύτερον ἀντικατεστάθη διὰ τῆς μυθολογικῆς παραστάσεως τῆς «κρίσεως τοῦ Πάριδος», ἀποδεικνύει πρὸς τούτοις σὺν τοῖς ἄλλοις ὅτι οἱ Ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς τοῦ 6ου ὅπως καὶ τοῦ 8ου αἰῶνος προέρχονται ἐξ ἑνὸς ἐργαστηρίου συντηρητικοῦ, ἔνθα διετηροῦντο ἀπαραλλάκτως οἱ αὐτοὶ τύποι τῶν ἀγγείων, τὰ αὐτὰ πρὸς διακόσμησιν μέσα.

Οἱ γάμοι τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, τοῦ Πηλέως

[1] Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἀμφορέων ἡμῶν δὲν διδάσκουσί τι περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἀγγείων, διότι τὸ μόνον χαρακτηριστικὸν γράμμα τὸ γ μετὰ τῆς γωνίας πρὸς τὰ κάτω ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἀλφαβήτοις Ἐρετρίας, Χαλκίδος, Ἀθηνῶν καὶ Βοιωτίας· πρβλ. Roehl, *Inscr. gr. antiqu.* 373, 374. Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1897 σ. 151.

καὶ τῆς Θέτιδος δὲν εἶνε τῷ ὄντι ἡ μία καὶ ἡ αὐτὴ παράστασις ὑπὸ διάφορα μόνον ὀνόματα. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἂν ἀφαιρέσωμεν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν θεῶν ἐν τῷ ἀρ. 1 καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἐν τῷ ἀρ. 2, θὰ εἶνε ἀδύνατον νὰ εἴπωμεν ποῦ εἶνε ὁ *ἱερὸς γάμος* καὶ ποῦ ἡ γαμικὴ πομπὴ τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος.

Ἡ αἰτία τούτου εἶνε ἁπλῆ· δῆλα δή, αἱ ἱστορικαὶ καὶ μυθολογικαὶ παραστάσεις ἐξετελέσθησαν, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, συχνὰ κατ᾽ ἀπομίμησιν θεμάτων συνήθων τοῦ καθ᾽ ἡμέραν βίου. Οἱ γάμοι τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος παρεστάθησαν ὡς θὰ παρίσταντο οἱ γάμοι τυράννου τινὸς τῆς Κορίνθου ἢ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Περιάνδρου ἢ τοῦ Πεισιστράτου.

Ἀλλὰ δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἄνδρες πνευματώδεις καὶ διαφόρως πεπροικισμένοι ὑπὸ τῆς φύσεως θὰ ἠδύναντο νὰ παραγάγωσι τοσοῦτον ὁμοιομόρφους παραστάσεις ἀντικειμένου τινος ἐκ τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως τῆς φύσεως; Ἡ ἀντίληψις τῆς φύσεως παράγει τὴν ποικιλίαν καὶ ὄχι τὴν μονοτονίαν τῶν καλλιτεχνικῶν παραστάσεων καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ κεραμεῖς παρέλαβον τὸ ὑπόδειγμα αὐτῶν ἐκ τῆς φύσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἐπανέλαβον τὸ αὐτὸ τοσάκις καὶ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας. Αἱ τεχνικαὶ ἐλλείψεις καὶ ἡ ἀδεξιότης τῶν κεραμέων εἶνε αἴτια οὐκ εὐκαταφρόνητα, ἐν τούτοις δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ἐδέσμευσαν ταῦτα μέχρι τοσοῦτον τὴν χεῖρα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κεραμέων ἐν ταῖς μεγάλαις μυθολογικαῖς παραστάσεσι. Θεωρῶ μᾶλλον βέβαιον, συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ κ. Pottier (Catal. II, σ. 580), ὅτι αἱ τοῦ πραγματικοῦ βίου σκηναὶ μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν τύπων ἀναπαρεστάθησαν τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν ζωγράφων ὡς τοῦ Κλεάνθους ἐκ Κορίνθου ἢ τοῦ Ἀθηναίου Εὐμάρους, οἵτινες τὰς προσήρμοσαν εἰς τοὺς ἥρωας καὶ τοὺς θεούς. Οἱ ἀγγειογράφοι ἐπανέλαβον αὐτὰς μᾶλλον ἢ ἧττον πιστῶς προσαρμόζοντες ταύτας εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς διακοσμήσεως τῶν κεραμευτικῶν ἔργων. Οἱ ἀγγειογράφοι τῆς Ἐρετρίας μετεχειρίσθησαν βεβαίως τὰ ἐξ Ἀθηνῶν ἐρχόμενα ἀγγεῖα, ἀλλ᾽ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἤντλησαν οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν ἦτο ἡ καθ᾽ αὑτὸ γραφική.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον [1] ἠδύνατό τις νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὰς παραστάσεις τῆς μάχης τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὴν Λερναίαν Ὕδραν [2]. Ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶ μόνον εἰς ὀλίγας λεπτομερείας.

Αἱ παραστάσεις τῆς σκηνῆς ταύτης διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ Ἰολάου, ἢ δῆλα δὴ οὗτος εἶνε ὄρθιος ἐπὶ τοῦ ἅρματός του ἢ μάχεται ταὐτοχρόνως μετὰ τοῦ Ἡρακλέους. Ἡ Ἀθηνᾶ εὑρίσκεται ὄπισθεν τοῦ ἥρωος ἀσκεπὴς κρατοῦσα ἐν χειρὶ κλάδον (Archäol. Ztg 1859, πίν. XXVI· Gerhard. Aus. Vas. 94, 95). Ὁ σύμμαχος τῇ Ὕδρᾳ καρκῖνος λείπει. Τὸ τέρας αὐτὸ ἔχει ἀκόμη τὴν πρωτότυπον ὀκταποδοειδῆ μορφήν του (Tümpel, Festschrift für Overbeck σ. 144). Δὲν εἶνε μέγας εἰς ὀξὺ ἀπολήγων κυλινδρικὸς ὄφις, ἀλλὰ στρογγύλον ἐλαστικὸν σῶμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστανται οἱ ὄφεις ἢ μᾶλλον πλόκαμοι ἔχοντες ἀπειλητικὰς κεφαλὰς ὄφεων.

Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἐξάγεται ὅτι τὰ ἐν Ἐρετρίᾳ εὑρεθέντα ἀγγεῖα τοῦ 6ου αἰῶνος κατεσκευάσθησαν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει. Τοῦτο ἀποδεικνύεται διὰ τοῦ σχήματος αὐτῶν, τὸ ὁποῖον διετηρήθη ἐν Ἐρετρίᾳ ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος (γεωμετρικοὶ ἀμφορεῖς) μέχρι τῶν χρόνων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, καὶ ὅπερ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐκτὸς τῆς Ἐρετρίας εὑρίσκει τις μετὰ τὸν 7ον αἰῶνα (ἀγγεῖα τῆς Μήλου)· διὰ τῆς συνεχοῦς παραστάσεως ἀντικειμένων τινῶν ἐπὶ τῶν αὐτῶν μερῶν τοῦ ἀγγείου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Τὸ ἐρετρικὸν ἐργαστήριον λαμβάνει μέρος τι τῶν κοσμηματικῶν αὐτοῦ τύπων ἐξ Ἰωνίας, ἀλλ᾽ εἰς τούτους προσδίδει ἴδιον χαρακτῆρα· ὡς καὶ τὸ Κορινθιακὸν ἐργαστήριον διατηρεῖ τὴν πολυχρωμίαν, καὶ μόνον ἴσως ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐξακολουθεῖ καὶ κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τὴν σκιαγραφικὴν ἄνευ ἐγχαράξεων ἀπεργασίαν.

Ἡ ἐκ Χαλκίδος ἐπίδρασις ἀποδεικνύεται ἐν τοῖς ἀμφορεῦσι τοῦ 6ου αἰῶνος διὰ τῶν κοσμουσῶν τὸν ὦμον κοσμηματικῶν σειρῶν.

[1] Ἔσχον ἄλλοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποδείξω ὅτι καθ᾽ ὅμοιον τρόπον προῆλθεν ἡ παράστασις τοῦ διὰ πέπλου κεκαλυμμένου Ἀχιλλέως ἐν τοῖς ἐρυθρομόρφοις ἀγγείοις *Rev. Archéol.* 1898, II, 168.

[2] Ἡ παράστασις αὐτὴ ἦτο συνήθης ἐν τῇ γραφικῇ. Τὸ πολύχρωμον πώρινον ἀέτωμα τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ἡ εἰς ἀνάγλυφον μεταποίησις ζωγραφικῆς συνθέσεως.

Τοῦτο καθιστᾷ πιθανόν, ὅτι ἡ Χαλκὶς εἶχεν ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος κεραμεικὸν ἐργαστήριον ὡς καὶ ἴδιον τρόπον διακοσμήσεως, ὃν ἐπωφελήθη ἀναμφιβόλως ἡ γείτων Ἐρέτρια. Θὰ ἦτο ἴσως τολμηρὸν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ὁ ἀνατολικὸς ῥυθμὸς τῆς Ἐρετρίας εἶνε κακὴ ἀντιγραφὴ τοῦ τῆς Χαλκίδος. Νέαι ἀνασκαφαὶ θὰ ἐπιβεβαιώσωσιν ἴσως τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Χαλκὶς ἀπώλεσαν μετὰ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν ἰσχύος καὶ τὴν πελατείαν, ἥτις ἐνίσχυε τὰ ἐργαστήρια αὐτῶν. Αἱ Ἀθῆναι ἤρχισαν νὰ κατακλύζωσι ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν προϊόντων αὐτῶν. Αὗται δὲν ἐδανείζοντο πλέον ἐκ τῶν ἀντιζήλων ἐργαστηρίων, ἀλλὰ μετέβαλλον μετὰ πάσης ἀνεξαρτησίας τὰς ἀρχαίας τεχνοτροπίας. Υἱοθέτησαν τὴν ἐν περιωρισμένοις πεδίοις κατανομὴν τῆς κοσμήσεως τοῦ ἀγγείου καὶ ἀπέβαλον τὴν πολυχρωμίαν, καταρτίσασαι οὕτω ἑνιαῖον τύπον διακοσμήσεως, ὅστις μικρὸν κατὰ μικρὸν διεδόθη ὡς εἶδός τι *κοινῆς* εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς κεραμογραφίας παρ᾽ ὅλων εὐνοούμενος· εἶνε δὲ ὁ τύπος οὗτος ὁ τῶν μελανομόρφων ἀγγείων.

Οἱ κεραμεῖς τῆς Ἐρετρίας δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφύγωσι ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἰσχυρὰν ἤδη ἐξ Ἀθηνῶν ἐπίδρασιν. Εἰ καὶ ἐν πολλοῖς ἀντέστησαν κατὰ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, ἐδανείσθησαν ὅμως, ὥς μοι φαίνεται, παρὰ τῶν Ἀθηναίων τοὺς τύπους τῶν ζῴων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν, τὰς μυθολογικὰς παραστάσεις, καὶ πολλὰ ὑποδείγματα κοσμημάτων.

Ἐν ἁπάσαις ταῖς περιόδοις παρελάμβανον, ὅ,τι τοῖς ἐφαίνετο καλόν, ὁπόθεν ἂν εὕρισκον τοῦτο, ἐδείχθησαν δ᾽ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ἡμετέρων ἀμφορέων ἀρκετὰ ἐπιδέξιοι τεχνῖται.

Marcel Laurent.

Ἐξεδόθη τῇ 15 Ἀπριλίου 1902.

ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ

Γ

Δ

ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ

ΛΙΘΙΝΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΞ ΑΙΓΙΝΗΣ

ΑΤΤΙΚΑ ΜΟΛΥΒΔΙΝΑ ΣΥΜΒΟΛΑ.

ΑΤΤΙΚΗ ΜΑΡΜΑΡΙΝΗ ΚΕΦΑΛΗ

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΡΕΤΡΙΚΟΣ Ἀριθ. 1

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΡΕΤΡΙΚΟΣ Ἀριθ. 2

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΡΕΤΡΙΚΟΣ 'Αριθ. 2 (πλευρὰ ὀπισθία)

ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΡΕΤΡΙΚΟΣ Ἀριθ. 3

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1902

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1902

Ἐξεδόθη εὑρετήριον (Register) τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῶν ἐτῶν 1883-1887 καὶ πωλεῖται παρὰ τῷ Ταμίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀντὶ Δραχ. 30.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ἀντικυθήρων εὑρήματα	145
Braley Franklin, Susan. Ἐπιτύμβιος κιονίσκος ἱερείας	143
Καββαδίας, Π. Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα ἐξ Ἀττικῆς	43
Μαλτέζος, Κ. Ἡ κλεψύδρα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις	17
Παπαβασιλείου, Γ. Α. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Χαλκίδος	29
— Εὐβοϊκαὶ ἐπιγραφαὶ	88
Paribeni, R. Ἀθηναϊκὸν τεμάχιον τοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ	11
Σκιᾶς, Α. Ν. Τύμβος προϊστορικὸς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν	123
Στάης, Β. Πυξὶς ἐξ Ἐρετρίας	129
Στρυγοφσκης, Ι. Καισαριανὴ	51
Τσούντας, Χ. Κεφαλὴ ἐκ Μυκηνῶν	1
Wilhelm, A. Ἀττικὴ ἐπιγραφὴ ἐκ Χαλκίδος	135

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Πίνα^{ξ} 1- 2 Κεφαλὴ ἐκ Μυκηνῶν.
— 3- 4 Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα ἐξ Ἀττικῆς.
— 5- 6 Πυξὶς ἐξ Ἐρετρίας.
— 7-12 Χαλκοῦν ἄγαλμα νεανίου ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 13 Χαλκῆ κεφαλὴ ἀνδρὸς βαθυπώγωνος ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 14 καὶ 16 Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐφήβου ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 17 Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον γυμνοῦ ἐφήβου ἐξ Ἀντικυθήρων.
Παρένθετος πίναξ σελ. 93-93 Διάγραμμα τῆς κατανομῆς τῶν εἰκόνων τῆς ἐν Καισαριανῇ ἐκκλησίας.
Παρένθετοι πίνακες Α-Ζ Μαρμάρινα ἀγάλματα ἐξ Ἀντικυθήρων
— — Η Θ Ἀγγεῖα καὶ σκεύη ἐξ Ἀντικυθήρων.
Σελ. 5 Χρυσοῦς δακτύλιος ἐκ Μυκηνῶν.
— 29-30 Ἐπιγραφὴ ἐκ Χαλκίδος.
— 40 Ἐπιγραφὴ ἐκ Χαλκίδος.
— 46 Διάγραμμα ἀρχαίου νεκροταφείου Ἀττικῆς.
— 51-95 Τριάκοντα διάφοροι ἀπόψεις καὶ κοσμήματα τῆς ἐν Καισαριανῇ ἐκκλησίας.
— 113 Πανομοιότυπον Εὐβοϊκῆς ἐπιγραφῆς.
— 123-125 Τύμβος προϊστορικὸς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.
— 128 Αἰχμαὶ βελῶν λίθιναι.
— 130 Λάγυνος πηλίνη.
— 143 Ὁμοίωμα κλειδός.
— 147-155 Τεμάχια χαλκῶν ἀγαλμάτων ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 160 Πλίνθος μαρμαρίνου ἀγάλματος ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 161 Ἐπιγραφαὶ πηλίνων ἀγγείων ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 162 Ἐρωτιδεὺς χρυσοῦς ἐνωτίου ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 163-164 Τεμάχιον χαλκῆς κλίνης ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 165 Χαλκοῦν μηχάνημα ἐνεπίγραφον ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 167-168 Ξύλα ναυαγήσαντος πλοίου ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 169 Σφραγὶς πηλίνης κεραμίδος ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 169 Μολύβδινα ἀντικείμενα ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 171 Ἄγκυρα πλοίου ἐξ Ἀντικυθήρων.

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΜΥΚΗΝΩΝ

(Πίν. 1-2).

Τὸ 1896 ἀνεκαλύφθη ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, ἐν τοῖς ἐρειπίοις οἰκήματος κειμένου ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ ἐκ πολυγωνικῶν λίθων πύργου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ τείχους, ἡ ἐν τρισὶν πίναξιν, ἑνὶ φωτοτυπικῷ καὶ δύο ἐγχρώμοις, εἰκονιζομένη κεφαλή, ἧς ἡ δημοσίευσις ἀνεβλήθη μέχρι σήμερον, διότι ἔμελλε νὰ ἐκδοθῇ ἐν τοῖς πρὸ καιροῦ ἀγγελθεῖσιν «Μνημείοις τῆς Ἑλλάδος». Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἔργον ἐκεῖνο θὰ βραδύνῃ ἴσως νὰ ἴδῃ τὸ φῶς, δὲν ἐκρίθη καλὸν νὰ μένῃ ἐπὶ πολὺ ἔτι ἄγνωστον ἓν τῶν ἀξιολογωτάτων μνημείων τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης.

Ἡ κεφαλὴ ἔχει ὕψος ἀπὸ τοῦ κρανίου ἄνωθι τοῦ διαδήματος μέχρι τοῦ ἄκρου ἀνθερεῶνος 0.168 μ., εἶναι δὲ κατεσκευασμένη ἐξ ἀσβεστοκονιάματος, ἐν ᾧ ἀνεμίχθησαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συνδέσεως καὶ λεπτόταται ἶνες ἀμιάντου, ὅπως εἰς τὰ πήλινα ἀγγεῖα τῆς Σύρου [1]. Ἡ ἐπιφάνεια ὅμως εἶναι κεχρισμένη διὰ λεπτοῦ στρώματος καθαρωτέρας ἀσβέστου χρώματος ὑπώχρου, πολλαχοῦ δὲ εἶναι καταφανῆ τὰ ἴχνη τῆς σπαθίδος, δι' ἧς ἐπέχρισαν τὸ χρῖσμα. Ἐπ' αὐτοῦ εἶναι γεγραμμέναι διὰ τριῶν χρωμάτων, μέλανος, κυανοῦ καὶ ἐρυθροῦ, διάφοροι λεπτομέρειαι τῆς κεφαλῆς ἢ κοσμήματα καὶ ποικίλματα αὐτῆς. Αἱ ὀφρύες, τὰ βλέφαρα καὶ ἡ ἶρις τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι μέλαιναι, τὰ δὲ χείλη ἐρυθρά. Ὡσαύτως ἐρυθρὰ εἶναι τὰ τέσσαρα ποικίλματα τὰ ἐπὶ τῶν παρειῶν, ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθερεῶνος, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐκ κηλῖδος στρογγύλης, πέριξ τῆς ὁποίας κεῖνται ἐννέα στιγμαί [1]. Ἡ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν δὲν εἶναι δεδηλωμένη, οἱ δὲ ρώθωνες τῆς ῥινὸς ἔχουσι σχῆμα δύο μικρῶν στρογγύλων κοιλοτήτων, τέλος οἱ κοχλίαι τῶν ὤτων δηλοῦνται δι' ἑλίκων χρώματος ἐρυθροῦ.

[1] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1899 σ. 122. Ὁ Wolters (Athen. Mitth. 1896 σ. 246) ἀναφέρων τὴν κεφαλὴν ἀμέσως μετὰ τὴν εὕρεσίν της λέγει κατὰ λάθος ὅτι εἶνε πωρίνη. Ὁ καθηγητὴς τῆς χημείας κ. Α. Δαμβέργης ἀναλύσας ἓν τεμάχιον αὐτῆς εὗρεν ὅτι σύγκειται ἐξ

ἀσβέστου	49.465
μαγνησίας	1.346
ὀξειδίου τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλλίου	0.016
ἀνθρακικοῦ ὀξέος	40.360
πυριτικοῦ ὀξέος	6.729
	97.916

Ὡς πληροφοροῦμαι δὲ παρὰ τοῦ κ. Gilliéron, ἐξ ἀσβέστου εἶναι καί τινα τῶν ἐν Κνωσσῷ τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Evans ἀνακαλυφθέντων τεμαχίων ἀναγλύφων. Ἴδε καὶ Evans, The palace of Knossos (Annual of the Br. School 1899-1900) σ. 52.

Περὶ τοὺς κροτάφους φορεῖ ἡ κεφαλὴ ταινίαν ἐρυθράν, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου προκύπτουσι μικροὶ βόστρυχοι, ὧν τὰ κερατοειδῆ ἄκρα εἶναι συμμετρικῶς διατεταγμένα, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπίσω μέρους τοῦ κρανίου δηλοῦται πίπτουσα ἡ κόμη συμπαγής. Τὸ χρῶμα αὐτῆς εἶναι μέλαν. Ἄνωθι τῆς ἐρυθρᾶς ταινίας προέχει στρογγύλη κυανῆ σπεῖρα, ἐφ' ἧς εἶναι γεγραμμέναι διὰ τοῦ χρώματος τῆς κόμης, ἤτοι μέλανος, γραμμαὶ κάθετοι, καὶ δὴ δύο λεπταὶ καὶ μία πολὺ παχεῖα ἐναλλάξ. Ἔμπροσθεν ἡ σπεῖρα εἶναι βεβλαμμένη, ἐπὶ τῆς πλαγίας ὄψεως ὅμως διακρίνονται σαφῶς αἱ παχεῖαι καὶ λεπταὶ γραμμαὶ (ἴδε ἔγχρωμον πίνακα), κάλλιον δ' ἔτι διατηροῦνται ὀπίσω. Ἡ σπεῖρα αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως διάδημα, περὶ δὲ τῶν καθέτων γραμμῶν δύο τινὰ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν· ἢ ὅτι ἦσαν ποικίλματα αὐτοῦ ἢ ὅτι παριστῶσι βοστρύχους τῆς κόμης, παχεῖς καὶ λεπτοὺς ἐναλλάξ, κειμένους ἐπὶ τοῦ διαδήματος, τοὺς αὐτοὺς δηλονότι βοστρύ-

[1] Τόσαι εἶναι αἱ στιγμαὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθερεῶνος καὶ τόσαι ἦσαν αἱ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παρειᾶς· ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ παρειᾶς καὶ τοῦ μετώπου ὁ χῶρος πάλιν ἐννέα στιγμὰς φαίνεται ὅτι ἀπαιτεῖ.

χους, ὧν τὰ κερατοειδῆ ἄκρα ἀναφαίνονται ὑπὸ τὴν ἐρυθρὰν ταινίαν, ἂν καὶ ταῦτα εἶναι πάντα ἰσοπαχῆ. Ἡ πρώτη ὑπόθεσις εἶνε ἡ ἁπλουστέρα καὶ πιθανωτέρα, ὑπὲρ τῆς δευτέρας ὅμως φαίνεται νὰ συνηγορῇ ἡ παρατήρησις, ὅτι τὸ πρὸς τὰ ἄνω περίγραμμα τοῦ διαδήματος δὲν εἶναι ὁρατόν, ἀλλὰ καλύπτεται ἐν μέρει ὑπὸ τῆς κόμης, ὡς νὰ κεῖται οὐχὶ ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν τριχῶν. Ἴσως ὅμως τοῦτο δὲν ἔχει τοιαύτην σημασίαν.

Τὴν ταινίαν καὶ τὸ διάδημα εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ πολυπληθῶν πηλίνων εἰδωλίων τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ὧν τὰ μὲν ἀνεκαλύφθησαν ἐν Μυκήναις, ἄλλα δ' ἐν Τίρυνθι, Ναυπλίῳ καὶ ἀλλαχοῦ· διότι καὶ ταῦτα φοροῦσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἢ στεφάνην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν διακρίνεται σαφῶς ταινία περιβάλλουσα τοὺς κροτάφους· κάτωθι δὲ τῆς ταινίας προκύπτουσι συχνὰ μικραὶ κάθετοι γραμμαὶ [1] δηλοῦσαι ἀναμφιβόλως βοστρύχους, ὅπως εἶναι οἱ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἐξ ἀσβέστου κεφαλῆς, πλὴν ὅτι τὰ ἄκρα αὐτῶν δὲν εἶναι κερατοειδῶς κεκαμμένα. Τὰ διαδήματα τῶν εἰδωλίων τούτων κοσμοῦνται πολλάκις κατὰ τὸ πρὸς τὰ ἄνω ἥμισυ διὰ σειρᾶς συνεχῶν τόξων [2], ἄλλοτε δὲ φέρουσι γραμμὰς καθέτους ἢ λοξὰς ἢ κυματοειδεῖς [3]. Ἐκ τοῦ μέσου δὲ τῆς κεφαλῆς τῶν εἰδωλίων ἐκφύεται μακρὸς πλόκαμος, ὅστις πίπτει ὑπεράνω τοῦ διαδήματος — σπανίως κάτωθεν αὐτοῦ — ὀπίσω ἐπὶ τῶν νώτων [4].

Ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι ὅμως, τοὺς δύο τούτους δεσμοὺς τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς ἀπαντῶμεν καὶ παρ' Ὁμήρῳ, παρ' ᾧ (Ἰλ. Χ 468 ἑξ.) ἡ Ἀνδρομάχη φορεῖ, πλὴν τοῦ κρηδέμνου καὶ τοῦ κεκρυφάλου, *ἄμπυκα* καὶ πλεκτὴν *ἀναδέσμην*·

> τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς βάλε δέσματα σιγαλόεντα
> ἄμπυκα κεκρύφαλόν τε ἰδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην
> κρήδεμνόν θ', ὅ ῥά οἱ δῶκε χρυσέη Ἀφροδίτη..

Τὰ ἀρχαῖα σχόλια ἐξηγοῦσι τὴν ἄμπυκα ὡς *διάδημα πρὸς ἀνάδεσιν τῶν τριχῶν*, τὴν δὲ ἀναδέσμην ὡς *σειρὰν ἣν κύκλῳ περὶ τοὺς κροτάφους ἀναδοῦνται*. Ὁ Helbig ὅμως εὑρίσκει τὴν

[1] Schliemann, Tiryns πίν. XXV f, h, i. Mycènes εἰκ. 104, 105, 108.

[2] Schliemann, ἔ. ἀ.

[3] Schliemann, Tiryns πίν. XXV g. Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1888 πίν. 9,16.

[4] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1888 σ. 168.

ἑρμηνείαν ταύτην τῆς ἀναδέσμης ἀόριστον καὶ εἰκάζει ὁ ἴδιος, κρίνων ἔκ τινων ἀρχαϊκῶν ἐτρουσκικῶν μνημείων, ὅτι ἦτο ταινία περιβάλλουσα οὐχὶ τοὺς κροτάφους, ἀλλὰ τὸ μέσον περίπου ὑψηλοῦ κωνικοῦ κεκρυφάλου, ἐνῷ κατωτέρω αὐτῆς ἔκειτο ἡ ἄμπυξ [1]. Ἐκ τῶν στίχων τῆς Ἰλιάδος ἀληθῶς δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ὁρισθῇ μετ' ἀκριβείας, ποίου εἴδους ἦτο ἡ ὁμηρικὴ ἀναδέσμη καὶ πῶς ἐφόρουν αὐτήν· βεβαίως ὅμως δὲν ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν ὅτι περιέβαλλε τὸν κεκρύφαλον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἑρμηνεία τοῦ σχολιαστοῦ, ἥτις μοι φαίνεται ἱκανῶς σαφής, ἐφαρμόζεται ἄριστα καὶ ἐπὶ τῆς ἐξ ἀσβέστου κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τῶν πηλίνων εἰδωλίων, ἔνθα ἡ ταινία εἶναι ἀναδεδεμένη *περὶ τοὺς κροτάφους*. Καὶ ἐπειδὴ προκειμένου περὶ τῆς ἑρμηνείας πραγμάτων τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς ἀναμφιβόλως ὀρθότερον εἶναι νὰ προσφεύγωμεν μᾶλλον εἰς μυκηναϊκὰ ἢ ἐτρουσκικὰ μνημεῖα, εἰκάζω ὅτι ἡ ἐρυθρὰ ταινία τῆς ἐξ ἀσβέστου κεφαλῆς εἶναι ἡ ὁμηρικὴ ἀναδέσμη, τὸ δὲ διάδημα ἡ ὁμηρικὴ ἄμπυξ, καὶ ὅτι ἡ Ἀνδρομάχη ἐφόρει αὐτὰ ὅπως βλέπομεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἡ ἐτυμολογία τῆς ἀναδέσμης δὲν ἐναντιοῦται πρὸς τὴν εἰκασίαν ταύτην, διότι τῷ ὄντι ἡ ταινία ἀναδέει τοὺς βοστρύχους εἰς τὸ ὕψος τῶν κροτάφων καὶ δὲν ἀφίνει αὐτοὺς νὰ χυθῶσιν ἐπὶ τοῦ προσώπου. Καλεῖ δὲ ὁ Ὅμηρος τὴν ἀναδέσμην πλεκτὴν οὐχὶ διότι ἦτο συνεστραμμένη, ὅπως ἐπὶ τῶν ἐτρουσκικῶν μνημείων, ἀλλὰ διότι δὲν ἦτο ὑφαντή, ἦτο δηλαδὴ πεπλεγμένη, καὶ τοῦτο ἀναμφιβόλως ἐννοεῖ καὶ ὁ σχολιαστὴς ὀνομάζων αὐτὴν σειράν.

Ἡ ἄμπυξ ἦτο, συχνὰ τοὐλάχιστον, χρυσῆ· ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς ἔχει χρῶμα κυανοῦν, δὲν γνωρίζω δὲ ἐὰν διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ τεχνίτης νὰ δηλώσῃ τὴν ὕλην αὐτῆς, π. χ. ὑάλωσιν κυανῆν.

Περὶ τὸν λαιμὸν ἐφόρει ἡ μορφή, εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ κεφαλή, διπλοῦν περιδέραιον ἐκ ψήφων ἀμυγδαλοειδῶν, ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν ἐναλλάξ, συνειρμένων περὶ κλωστὴν ἐρυθράν. Τοῦ σχήματος τούτου αἱ ψῆφοι εἶναι συνήθεις ἐν τοῖς μυκηναϊκοῖς τάφοις, εὑρίσκονται δὲ χρυσαῖ, λίθιναι καί, αἱ πλεῖ-

[1] Helbig, Homerisches Epos^2 σ. 219 ἑξ. Τὴν γνώμην τοῦ Helbig παρεδέχθη, πλὴν ἄλλων, καὶ ὁ Perrot (Hist. de l'art VII σ. 270, 271), ὅστις παρατηρεῖ μόνον, ὅτι τὸν παράδοξον κωνικὸν κεκρύφαλον δὲν ἐφόρουν πᾶσαι αἱ Ἑλληνίδες, ἀλλ' ἴσως εἰς χώρας τινὰς μόνον.

σται, ἐξ ὑαλώδους μάζης· ἐνταῦθα αἱ κυαναῖ προφανῶς ὑποτίθενται οὖσαι ἐξ ὑαλώδους μάζης, αἱ δὲ ἐρυθραὶ εἶναι ἴσως λίθιναι.

Ἐκ τοῦ κορμοῦ τῆς μορφῆς οὐδὲν ἀνεκαλύφθη διότι πιθανώτατα ἡ ἀρχικὴ θέσις αὐτῆς δὲν ἦτο ἐκεῖ ὅπου εὑρέθη ἡ κεφαλή· ἀληθῶς δὲ ὑπῆρχον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τόσα θραύσματα πηλίνων ἀγγείων καὶ τόσα ὀστᾶ ζώων, ὥστε ὑποθέτω ὅτι μετηνέχθησαν ταῦτα ἐκεῖ ἐξ ἄλλου μέρους τῆς ἀκροπόλεως ὡς ἀπορρίμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τυχαίως ἦτο καὶ ἡ κεφαλὴ ἄνευ ἄλλων τεμαχίων τῆς μορφῆς. Ὅτι ὅμως πραγματικῶς αὐτὴ ἔκειτο ἐπὶ κορμοῦ, ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι φέρει εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκ τῆς θραύσεως σχηματισθείσης ἐπιφανείας τοῦ λαιμοῦ τρῆμα κάθετον διαμέτρου 0,015 μ. περίπου, ὅπερ σήμερον ἔχει βάθος μόνον 0,095 μ., πρὶν θραυσθῇ ὅμως ὁ λαιμὸς βεβαίως ἦτο βαθύτερον. Τὸ τρῆμα ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ κεφαλὴ ἦτο χωριστὰ εἰργασμένη καὶ ἐπιτεθειμένη ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, μεθ᾽ οὗ συνεδέετο διὰ γόμφου ξυλίνου πιθανῶς.

Περὶ τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς μόνον εἰκασίας δυνάμεθα νὰ κάμωμεν· ἡ κεφαλὴ πιθανώτατα εἶναι

γυναικεία, δύσκολον ὅμως μοὶ φαίνεται νὰ δεχθῶμεν, ὅτι παριστάνει θνητὴν γυναῖκα. Ἀλλὰ καὶ εἰς θεᾶς ἄγαλμα δὲν ἀνῆκε, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, καὶ ἐφθαρμένη ἐὰν ἦτο καὶ ἀπεσπασμένη τοῦ κορμοῦ, πάλιν δὲν θ᾽ ἀπερρίπτετο, ὑποθέτω, οὕτως ἀμελῶς μετὰ τῶν λοιπῶν ἀπορριμμάτων, ἀλλὰ θὰ ἐκρύπτετο ἴσως που μετὰ πλείονος εὐλαβείας. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ἡ μορφὴ ἦτο κοσμηματική, ἴσως δὲ παρίστανε *σφίγγα*. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύει, νομίζω, καὶ τοῦτο, ὅτι, ὡς διακρίνεται ἀκόμη καλῶς ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου, ὁ ἀνθερεὼν σχεδὸν δὲν προεῖχε τοῦ λαιμοῦ πλέον τῶν 0,015 μ., ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ σφίγξ ἐκάθητο ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ τὸ στῆθος αὐτῆς ἦτο προτεταμένον, ἡ δὲ κεφαλὴ ὀλίγον ἀνακεκλιμένη — ὅπως δηλαδὴ περίπου δεικνύει ἡ παρακειμένη εἰκών, ἥτις εἶναι γεγλυμμένη ἐπὶ χρυσοῦ δακτυλίου ἐπίσης ἐν Μυκήναις ἀνακαλυφθέντος καὶ ἀπεικονισθέντος ἐνταῦθα εἰς μέγεθος μεγαλύτερον τοῦ πραγματικοῦ κατὰ τὸ διπλάσιον καί τι πλέον [1].

Αἱ ἐπὶ τοῦ δακτυλίου σφίγγες φοροῦσι διάδημα παρεμφερὲς πρὸς τὸ τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς, δηλαδὴ στρογγύλον καὶ ποικιλλόμενον διὰ πυκνῶν καθέτων γραμμῶν· καθόλου δ᾽ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ αἱ σφίγγες παριστάνονται σχεδὸν πάντοτε φοροῦσαι διάδημα, καὶ φοροῦσιν αὐτὸ οὕτω, ὥστε τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς των φαίνεται ἐπίπεδον· ἐκ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ κρανίου ἀμέσως ἢ (ὅπως ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ δακτυλίου) ἔκ τινος φυτογενοῦς κοσμήματος, ὅπερ ἐξέρχεται ἐκ τῆς κορυφῆς, ἐκφύεται λόφος μακρὸς κυματίζων μετέωρος πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ λόφος οὗτος τῶν σφιγγῶν εἶναι κατὰ τὸν Furtwängler [2] βασιλικόν τι σημεῖον, ὅπερ αὗται φοροῦσι, ἄλλοι δὲ [3] φρονοῦσιν, ὅτι εἰς τὰς σφίγγας μετηνέχθη ὁ λόφος ἀπὸ τῶν γρυπῶν, οἵτινες συχνὰ εἰκονίζονται ἐπὶ Χεταίων μνημείων φέροντες αὐτόν [4]. Τοῦτο εἶναι πιθανόν, ἀλλ᾽ ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ οἱ γρῦπες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς σφίγγας, δὲν παριστάνονται μετὰ λόφου, ἐνῷ ἐπ᾽ αὐτῶν πρὸ πάντων ἔπρεπε ν᾽ ἀπαντᾷ οὗτος, ἐὰν ἀληθῶς ἕλκῃ τὴν καταγωγήν του ἐκ τῶν γρυπῶν τῶν Χεταίων μνημείων. Ἕνεκα τούτου δὲν μοι φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι ἀρχικῶς οἱ λόφοι οὗτοι οὐδὲν ἄλλο παρίστανον ἢ πλοκάμους τῆς κόμης, ὅπως εἶναι οἱ ἐκ τοῦ μέσου τῆς κεφαλῆς τῶν πηλίνων εἰδωλίων ἐξερχόμενοι καὶ ὑπεράνω τῆς στεφάνης ἐπὶ τῶν νώτων καταπίπτοντες (ἴδ. ἀνωτ. σ. 3), καὶ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ φυτογενῆ κοσμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλάκις ἐκφύονται, εἶναι μετεσχηματισμένοι μικροὶ βόστρυχοι· τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ἀπεικονισθέντος χρυσοῦ δακτυλίου τὸ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν σφιγγῶν κό-

[1] Ὁ δακτύλιος οὗτος ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ A. Evans, Journal of hell. studies 1901 σ. 155 εἰκ. 33, εἰς τὴν εἰκόνα δ᾽ αὐτοῦ παραπέμπομεν ἀποτυχούσης τῆς ἡμετέρας.

[2] Antike Gemmen σ. 43.

[3] Jlberg, Sphinx σ. 3.

[4] Furtwängler, Roscher 's Lex. Myth. I σ. 1751, ὅστις λέγει ὅτι τὸ ὑπόδειγμα παρέσχον πτηνά τινα ἔχοντα τοιοῦτον λόφον.

σμημα ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσι προφανῶς τὰ ἑλικοειδῶς συνεσπειραμένα ἄκρα τῶν συνήθων ἐν τῇ θέσει ταύτῃ βοστρύχων.

Ἐπὶ τῆς ἐξ ἀσβέστου κεφαλῆς, ἐὰν τῷ ὄντι ἀνήκῃ αὕτη εἰς σφίγγα, ὁ τεχνίτης ἴσως παρέλειψε τὸν λόφον, διότι δὲν ἦτο εὔκολον νὰ πλάσῃ αὐτόν, ὅπως ἦτο συνειθισμένος νὰ τὸν βλέπῃ, ἤτοι ἐλευθέρως πρὸς τὰ ὀπίσω κυματίζοντα. Ἐπὶ ἑνὸς ἄλλου ὀλογλύφου μυκηναϊκοῦ ἔργου, τῆς ἐλεφαντίνης σφιγγὸς ἐκ τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν [1], ἡ δυσκολία αὕτη παρεκάμφθη ἐπιδεξίως, τοῦ λόφου ἑνωθέντος μετὰ τοῦ ἄκρου τῶν πτερύγων καὶ σχηματίσαντος οὕτω εἶδος κρίκου. Ἄλλως δὲ ὁ λόφος ἀπαντᾷ μὲν συχνά, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀναγκαῖον γνώρισμα τῶν σφιγγῶν τῆς μυκηναικῆς τέχνης καὶ δύναται νὰ παραλειφθῇ [2].

Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξια εἶναι τὰ ἐπὶ τῶν παρειῶν, τοῦ μετώπου καὶ τοῦ ἀνθερεῶνος γραπτὰ ποικίλματα. Ὅτι ταῦτα τεκμηριοῦσι τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐθίμου τοῦ στίζειν ἢ ζωγραφεῖν τὸ πρόσωπον, εἶναι φανερόν· ἴσως ὅμως ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία, ἂν τὸ ἔθιμον ἐσώζετο καὶ ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ μέχρι τῶν χρόνων, καθ᾽ οὓς ἐποιήθη ἡ κεφαλή· διότι ἀπίθανον δὲν εἶναι, ὅτι ἡ τέχνη διετήρησεν αὐτὸ κατὰ παράδοσιν ἐπὶ μακρότερον χρόνον καὶ τὸ μετεχειρίζετο, μάλιστα ἐπὶ κοσμηματικῶν μορφῶν, ἐνῷ ἐν τῷ βίῳ εἶχεν ἐκλείψει ἐντελῶς ἢ σχεδὸν ἐντελῶς. Ἐν τῇ ὁμηρικῇ ποιήσει οὐδὲν ἴχνος τοῦ ἐθίμου τούτου ἀνευρίσκεται, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο βέβαιον παράδειγμα στίξεως ἢ ζωγραφήσεως τοῦ προσώπου γνωρίζω· ὁ Maximilian Meyer [3] νομίζει ὅτι ἐν εἰδώλιον ἐκ Μυκηνῶν [4] παριστᾷ ἀνδρικὴν μορφὴν ἔχουσαν ἐστιγμένον τὸ πρόσωπον· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπίθανον ἢ τοὐλάχιστον λίαν ἀμφίβολον ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ εἰδωλίου καὶ τοῦ ἀμελοῦς τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, ἀσφαλῶς δὲ δύναται νὰ ῥηθῇ μόνον ὅτι ὁ ἀνὴρ εἰκονίζεται γενειοφορῶν. Περὶ τῆς προμυκηναϊκῆς ἐποχῆς τῶν νήσων ὅμως εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ στίξις ἢ ὁ χρωματισμὸς τοῦ προσώπου ἦτο συνήθης [1]. Μετὰ τὴν μυκηναϊκὴν δὲ καὶ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν ἀπαντῶμεν πάλιν ὅμοιόν τι ἐπὶ ἀρχαϊκῶν βοιωτικῶν πηλίνων εἰδωλίων, ἅτινα φέρουσιν ἐπὶ ἑκατέρας τῶν παρειῶν κηλῖδα μέλαιναν [2]· ἀλλ᾽ ἐνταῦθα δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν αἱ κηλῖδες δηλοῦσι χρωματισμὸν ἀποτελοῦντα αὐτοτελὲς ποίκιλμα τοῦ προσώπου, ἢ ἁπλῶς χρῶμα ἐπιτιθέμενον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φυσικῆς ἐρυθρότητος τῶν μήλων τῶν παρειῶν· διότι ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει τὸ χρῶμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν μετὰ τοῦ ψιμυθίου, ὅπερ αἱ Ἑλληνίδες πάντοτε μετεχειρίζοντο.

Ὡς αὐτοτελὲς ποίκιλμα εὑρίσκεται ἡ ἐρυθρὰ κηλὶς ἐπὶ τῆς παρειᾶς γυναικὸς εἰκονιζομένης ἐπὶ ἰωνικῆς κύλικος [3], ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς μυκηναϊκῆς κεφαλῆς ποικίλματα, διότι ἡ ἐπὶ τῆς κύλικος κηλὶς ἀπομιμεῖται, ὡς φαίνεται, φυσικὸν φακὸν τοῦ προσώπου [4].

Πολὺ μεγαλυτέραν ὁμοιότητα ἔχουσι τὰ ποικίλματα περιέργου πηλίνου εἰδωλίου, περὶ τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι εὑρέθη ἐν Ἑλλάδι [5]· τὸ εἰδώλιον τοῦτο εἶναι γυμνὸν καὶ ἡ ἥβη δηλοῦται διὰ μεγάλου τριγώνου, ἐπὶ δὲ τῶν μαστῶν, τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ὀσφύος φέρει ἐγχάρακτα κοσμήματα ἀποτελοῦντα *κύκλους ἐκ στιγμῶν μετὰ μιᾶς ἄλλης στιγμῆς ἐν τῷ κέντρῳ*. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε ἡ πληροφορία, ὅτι τὸ εἰδώλιον τοῦτο προέρχεται ἐξ Ἑλλάδος, δύναται νὰ θεωρηθῇ βεβαία, οὔτε ἡ ἡλικία αὐτοῦ εἶνε ὡρισμένη.

Ὡς πρὸς τὴν τέχνην, καταφανὲς εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ὁ ποιήσας τὴν κεφαλὴν οὐδεμίαν ἐπίδρασιν γνωστῆς ξένης τέχνης, αἰγυπτιακῆς ἢ ἀσιατικῆς, ὑπέστη· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ νομίζω ὅτι οὐδὲ ἐργαστηρίου τινὸς ἐπίδρασις ἀξία λόγου διαφαίνεται. Ἡ καθόλου ἐντύπωσις ἐκ τῆς

[1] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1887 πίν. 13, Β.

[2] Πρβ. π. χ. Kuppelgrab von Menidi, πίν. V, 45 καὶ VII, 4.

[3] Jahrbuch d. arch. Inst. 1892 σ. 195.

[4] Schliemann Mycènes εἰκ. 113.

[1] Athen. Mitth. 1891 σ. 58 (Wolters). Blinkenberg, Antiquités prémycéniennes, ἐν Mém. des antiquaires du Nord, 1896, σ. 45 ἑξ. Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1898 σ. 195 ἑξ. (Τσούντας). Annual of the Br. School at Athens III σ. 66 (Bosanquet). Ἰδίως ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 48 εἰκ. 13 δημοσιευόμενον μαρμάρινον εἰδώλιον, τὸ ὁποῖον φέρει ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῶν παρειῶν καὶ τοῦ ἀνθερεῶνος στιγμὰς εἰς στοίχους διατεταγμένας.

[2] Collignon, Hist. de la sculpture I σ. 109 εἰκ. 55.

[3] Athen. Mitth. 1900 σ. 50 εἰκ. 10 (Boehlau).

[4] Boehlau ἔ. ἀ. σ. 52.

[5] Revue archéolog. XXXIV (1899) σ. 10 εἰκ. 7 (Pottier).

κεφαλῆς εἶναι, ὅτι ἡ τέχνη εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὰς πρώτας βαθμῖδας τῆς ἀναπτύξεως καὶ τὰς πρώτας ἀποπείρας, καὶ ὅτι δὲν ἐμορφώθησαν ἀκόμη τὰ κατὰ συνθήκην ἐκεῖνα σχήματα, ἅτινα απομακρύνουσι μὲν τὸν τεχνίτην ἀπὸ τῆς φύσεως, προσδίδουσιν ὅμως εἰς τὴν τέχνην αὐτοῦ ἀσφάλειάν τινα καὶ ἀκρίβειαν σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ ἐργαστηρίου, καί περ μὴ σύμφωνον πάντοτε πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἐνταῦθα ἡ τέχνη ψηλαφεῖ ἀναζητοῦσα τὴν καταλληλοτέραν μορφήν, ἣν δὲν εὑρίσκει πάντοτε. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ λοξῶς τεθειμένοι. Τὰ ὦτα κεῖνται πολὺ ὑψηλὰ καὶ ἡ πλαστικὴ αὐτῶν διαμόρφωσις εἶνε ἀτελεστάτη· παριστῶσιν ἐλλειψοειδῆ περίπου πλήρη δισκάρια ἐπικεκολλημένα ἐπὶ τοῦ οἰκείου μέρους τῆς κεφαλῆς, μία δὲ γραπτὴ διπλῆ ἕλιξ συμπληροῖ τὴν εἰκόνα. Ἡ ῥὶς εἶναι δυστυχῶς ἐφθαρμένη, διακρίνεται ὅμως σαφῶς, ὅτι τὸ πρὸς τὸ στόμα ἄκρον αὐτῆς ἐπερατοῦτο εἰς εὐθεῖαν κάθετον ἐπιφάνειαν, ὡσεὶ ἀπετμήθη διὰ πρίονος. Τὸ στόμα εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ παριστᾷ ἐντομήν, ἧς τὸ μὲν ἄνω χεῖλος οὐδόλως προέχει, τὸ δὲ κάτω πολὺ ὀλίγον· αἱ δύο γωνίαι, εἰς ἃς συμπίπτουσι τὰ χείλη, εἶναι ἐλαφρῶς πρὸς τὰ κάτω κεκλιμέναι. Ὅπως δὲ τὸ στόμα εἶναι πολὺ μικρόν, οὕτω καὶ ὁ ἀνθερεών, ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ προσώπου, εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένος· τὸ ἀπὸ τοῦ στόματος μέχρι τοῦ ἄκρου ἀνθερεῶνος διάστημα εἶναι 0,031 μ. μόνον, ἐνῷ τὸ ἀπὸ τῆς ῥινὸς μέχρι τοῦ στόματος εἶναι 0,016 μ. καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ μέχρι τῆς ἄκρας ῥινὸς εἶναι 0,049 μ.

Ἡ ἀπὸ τῶν παρειῶν πρὸς τὸ στόμα μετάβασις δὲν εἶναι βαθμιαία, ἀλλ' ἱκανῶς ἀπότομος, διότι ἡ κυρτὴ ἐπιφάνεια τῶν παρειῶν γίνεται περὶ τὸ στόμα ἐντελῶς ἐπίπεδος ἢ καὶ ὀλίγον κοίλη. Μᾶλλον δὲ κοῖλον εἶναι τὸ πρόσωπον ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἕνεκα τούτου τὰ μῆλα τῶν παρειῶν φαίνονται ἐξέχοντα περισσότερον ἴσως τοῦ δέοντος, ἐνῷ κεῖνται εἰς τὴν αὐτὴν περίπου ἐπιφάνειαν μετὰ τοῦ μετώπου. Καθόλου δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι, ἐξαιρουμένης τῆς ῥινός, τὸ πρόσωπον παρουσιάζει κυρτὴν ἐπιφάνειαν, οἵα ἡ τοῦ κορμοῦ δένδρου περίπου, ἐν ᾗ ἐκοιλάνθησαν μόνον τὰ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στόμα μέρη· ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ τεχνίτης δὲν ἦτο κυρίως εἰπεῖν *πλάστης*, ἀλλὰ *γλύπτης*, καὶ ἴσως εἶχεν ἀσκηθῇ πρότερον εἰς ἄλλας ὕλας. Ἡ κάθετος τομὴ τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἄγει.

Ἡ ἔλλειψις τῶν κατὰ συνθήκην σχημάτων καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἀμέσου κατὰ φύσιν διαπλάσεως τῶν καθ' ἕκαστα μορφῶν προσδίδουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν ἰδίαν τινὰ χάριν. Μόνον ἡ συμμετρικὴ διάταξις τῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου βοστρύχων μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν ὑποδειγμάτων. Ἐκ τῶν πηλίνων δὲ εἰδωλίων, ἐφ' ὧν, ὡς εἴδομεν, ἡ αὐτὴ διάταξις ὑπάρχει, ἐξάγεται ὅτι οὕτω ἐφόρουν συνήθως τὴν κόμην αἱ Μυκηναῖαι γυναῖκες, καὶ ἐπειδὴ εἶναι πιθανώτατον, ὅτι καὶ ἐπὶ ἄλλων μνημείων (ἀναγλύφων, τοιχογραφιῶν) παριστάνετο αὕτη καθ' ὅμοιον τρόπον, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν κόμην εἶχε μορφωθῇ τυπικὸν σχῆμα, ὅπερ καὶ ὁ τεχνίτης τῆς κεφαλῆς ἀπεμιμήθη.

Ὅτι ὁ τεχνίτης οὗτος ἦτο ἐντόπιος καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰργάζετο, μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι περιττὸν καὶ νὰ εἴπω· ἄλλως τὸ πρᾶγμα ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τῶν κρητικῶν ἀναγλύφων τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πεποιημένων. Ἐκ πάντων δὲ τῶν ὁλογλύφων πλαστικῶν ἔργων τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης, ἅτινα δὲν εἶναι πολλά, τὴν μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐξ ἀσβέστου κεφαλήν, κατὰ τὴν κρίσιν μου, ἔχει ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐκ Κάμπου μολυβδίνου ἀγαλματίου· ἐν ἀμφοτέραις τὸ πρόσωπον οὔτε λίαν σαρκῶδες οὔτε λιπόσαρκον εἶναι, ἀλλὰ συνεσφιγμένον πως· αἱ τῶν ὀφθαλμῶν κοιλότητες καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Κάμπου ἀγαλματίου εἶναι μεγάλαι, ὡσαύτως δὲ παραπλησία εἶναι καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν περὶ τὸ στόμα μερῶν. Καθόλου, ἂν καὶ ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ μολυβδίνου ἀγαλματίου ἡ σύγκρισις δὲν εἶναι ἀσφαλής, ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας μοὶ φαίνεται ὁ αὐτός, ἡ τέχνη ὅμως ἐν τῷ μετάλλῳ εἶναι καὶ ἐνταῦθα πολὺ περισσότερον προωδευμένη.

Χρ. Τσουντας

ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΤΕΜΑΧΙΟΝ

ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ

Μεταξὺ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἐν Ἀθήναις ὑπάρχει τὸ ὑπ' ἀριθ. εὑρ. Ἀκροπόλεως 2078 τεμάχιον μεγάλης πλακός. Τὸ τεμάχιον ἔχει ὀρθογώνιον σχῆμα καὶ κατ' οὐδεμίαν τῶν τεσσάρων πλευρῶν εἶνε σῶον. Ἴχνη ἀσβέστου διαμείναντα ἐνιαχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιγεγραμμένης πλευρᾶς, καὶ τὸ σχεδὸν κανονικὸν σχῆμα, τοῦ τεμαχίου παρέχουσι τὸ ἐνδόσιμον, ὅτι ἡ πλὰξ συντριβεῖσα ἐχρησιμοποιήθη εἰς μεταγενεστέραν οἰκοδομήν. Τὸ μέγιστον μῆκος τῆς πλακὸς εἶνε μ. 0,45, τὸ μέγιστον πλάτος 0,30, τὸ πάχος 0,103. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταύτης περιέχονται εἴκοσι ἐννέα στίχοι, ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακρίνονται μόνον τὰ μεσαῖα γράμματα, καθότι τὰ ἄκρα τῆς πλακὸς εἶνε πολὺ ἐφθαρμένα, καὶ πρὸ πάντων τὸ ἄνω μέρος. Τὰ γράμματα εἶνε μικρὰ καὶ πυκνά· τὸ ὕψος ποικίλλει μεταξὺ ἑπτὰ καὶ ἐννέα χιλιοστ., ἡ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἀπόστασις δὲν εἶνε κανονική, πανταχοῦ δ' ὅμως μικροτέρα ἑκατοστομέτρου. Τὸ Ρ εἶνε ὑψηλότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων, ἐνιαχοῦ καὶ τὸ Ι καὶ τὸ Φ. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶνε τὸ ἐν χρήσει κατὰ τὴν τελευταίαν Ρωμαϊκὴν περίοδον Є, Ϻ, Π, Ρ, C, Ѡ,.

Ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει τεμάχιον τοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ de rebus venalibus. Προσθετέον εἰς τὰ τεσσαράκοντα ἤδη γνωστὰ (35 δημοσιευθέντα ἐν τῷ C. I. L. III Supplemeuta 1893, δύο εὑρεθέντα ἐν Μυλάσοις τῆς Καρίας Bull. de Corr. Hell. 1898, 387, τρίτον ἐν Δελφοῖς αὐτ. 1898, 403, καὶ δύο ἄλλα εὑρεθέντα ἐν Αἰγείρᾳ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ κ. Στάη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1899 σελ. 147).

Τὸ περιεχόμενον δὲν εἶνε νέον, ἀπ' ἐναντίας δὲ σῴζεται ὁλόκληρον ἢ ἐν μέρει ἐν πολλοῖς τῶν ἤδη γνωστῶν τεμαχίων, δηλαδὴ ἐν τῇ λατινικῇ ἐκδόσει ἐν τῷ τεμαχίῳ τῆς Στρατονικείας, ἐν μέρει δὲ ἐν τῷ Αἰζανιτικῷ, ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ μεταφράσει μόνον ἐν μέρει ἐν τοῖς τεμαχίοις τῶν Γερονθρῶν Α΄., Μεγάρων Α΄. καὶ Λεβαδείας Γ΄. Οἱ τελευταῖοι πέντε στίχοι τῆς παρούσης πλακὸς εἶνε νέοι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐκδόσει. Κατὰ τὸ παρὰ Blümner-Mommsen (Maximaltarif des Diocletian, Berlin, Reimer 1893) ἀποκατασταθὲν κείμενον τὸ νέον τοῦτο τεμάχιον ἀντιστοιχεῖ εἰς τοὺς στίχους IX-5-X 1.α. Τὸ εὕρημα αὐτοῦ δὲν εἶνε λοιπὸν τόσον σπουδαῖον, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐκληφθῇ, ἐλπίζω, ὡς ἐντελῶς ἄσημον, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ πιθανωτάτη προέλευσις τοῦ τεμαχίου.

Οὐδὲν γινώσκομεν ἀσφαλῶς περὶ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως· ἡ πλὰξ ἀνήκει εἰς τὸ Μουσεῖον ἀπὸ πολλοῦ. Ἔχει δὲ ἀπογραφῇ καὶ ἐναριθμηθῇ, ὡς εἴρηται, ἐν εὑρετηρίῳ τῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἐπιγραφῶν. Πιθανῶς λοιπὸν ἔχομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ τεμάχιον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἀντιτύπου τοῦ διατάγματος. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται ἔτι ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ μαρμάρου, ὅπερ ἀσφαλῶς εἶνε Πεντελεικόν, δηλαδὴ τὸ μᾶλλον χρησιμοποιούμενον ἐν Ἀθήναις ἢ ἀλλαχοῦ. Φυσικῶς ἡ ἀρχικὴ τοποθέτησις τοῦ διατάγματος δὲν θὰ ἐγένετο ἐν τῇ Ἀκροπόλει, πιθανώτερον δὲ φρονοῦμεν, ὅτι εἶχεν ἀρχικῶς τοποθετηθῇ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὅθεν μετενεχθὲν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐχρησιμοποιήθη ἔν τινι τῶν μεσαιωνικῶν ἢ τουρκικῶν οἰκοδομῶν.

Εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως τὸν κ. Βίλχελμ, γραμματέα τοῦ Αὐστριακοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ὅστις προσείλκυσε τὴν προσοχήν μου ἐπὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφήν.

ΙΙ
ΩΝΠΡΩΤ
ΟΙ ΟΥΛΙΩΝΙΚ
ΚΑΛΙΚΩΝCΤΡΑ
ΚΩΝ
ΛΤΙΟΙCΤΡΑΤΗΓΙ
ΤΙΩΝCΥΝΚΛΗΤΙ
ΤΙΩΝΙΠΠΙΚΩΝ
ΚΩΝΓΥΝΑΙΚΙΩΝ
Α ΙΑΓΩΝΩΝCΤΡΑΤΙΩ
ΟΙΩCCΑΝΔΑΛΩΝΚΑΙΤΡΟΧΑΔΩ
Τ ΟΧΑ ΛΩΝΑΝΔΡΕΙΩΝ ΡΟΙ
ΤΡΟΧΑ ΝΑΝΔΡΕΙΩΝ ΟΝ
ΤΡΟΧΑΔΩΝΚΟΥΡCΟΡΩΝ
ΔΑΛΩΝΗΤΟΙ ΡΟΧΑΔ
ΔΙΠΕΛΜΩΝ
ΟΝΟΠΕΛΜΩΝΓΥΝΑΙ
ΩCΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝΒΑΒΥΛ
ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝΦΟΙΝΕΙΚΩΝΙ
ΟΔΗΜΑΤΩΝΛΕΥΚΩΝ
ΩCCΟΚΚΩΝΗΤΟΙ ΟΥΡΛ
ΚΚΩΝΑΝΔΡΕΙΩΝΠΡΩΤΗC
ΩΝΓΥΝΑΙΚΙΩΝΠΡΩΤ
ΚΚΩΝΔΙΑΧΡΥCΩΝ
ΩΝΒΑΒΥΛΩΝΙΚΩΝΛΙΤ
ΩCCΟΛΙΩΝΕΠΙΚΕΧΡΥ
ΙΝΩΝ ΛΛΛΩΤΩΝ
CΛΩΡΑΜΕΝΤΩΝ
ΕΡΤΗCΦΟΡΜΗCΠΡΩ Η

Τῇ συνδρομῇ τῶν λοιπῶν ἀντιτύπων δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ὡς ἑξῆς:

[Περὶ ; τῶν καλ]ί[κων ;
[καλίκ]ων πρώτ[ης φόρμης
[ἀγροίκων ἤτ]οι [μ]ουλιωνικ[ῶν
καλίκων στρα[τιωτικῶν
. . . . κων . . . .
[κά]λτιοι στρατηγι[κοὶ
[καλ]τίων συνκλητι[κῶν
[καλ]τίων ἱππικῶν
[καλί]κων γυναικίων
[κ]α[μπ]αγώνων στρατιω[τικῶν
[ὁμ]οίως σανδάλων καὶ τροχάδω[ν
τ[ρ]οχά[δω]ν ἀνδρείων [ἀγ]ροί[κων
τροχά[δω]ν ἀνδρείων μον[οπέλμων
τροχάδων κουρσόρων
[σαν]δάλων ἤτοι [τ]ροχάδ[ων
[γυναικείων] διπέλμων
[μ]ονοπέλμων γυναι[κ(ε)ίων
[ὁμοί]ως ὑποδημάτων Βαβυλ[ωνικῶν
ὑποδημάτων Φοινει(κι)κῶν | . . . . . .
[ὑπ]οδημάτων λευκῶν
[ὁμοί]ως σόκκων ἤτοι ΦΟΥΡΛ
[σό]κκων ἀνδρείων πρώτ[ης φόρμης
[σόκκ]ων γυναικίων πρώτης [φόρμης
[σό]κκων διαχρύσων
[σόκκ]ων Βαβυλωνικῶν ΛΙΤ
[ὁμοι]ως σολίων ἐπικεχρυ[σωμένων
[ταυρε]ίνων [μ]αλλωτῶν
[ὁμοίω]ς λωραμέντων
[ἀβ]έρτης φόρμης πρώτη[ς

Ἀπαντῶσιν ἐνιαχοῦ διαφοραὶ ἄξιαι λόγου ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ ἄλλα κείμενα. Εἶνε παραδεδεγμένον γενικῶς, ὅτι τὸ διάταγμα ἐδημοσιεύθη λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου, καὶ ὅτι ἑκάστη τῶν διαφόρων πόλεων ἰδιαιτέρως ἐμερίμνησε περὶ τῆς μεταφράσεως. Ἐκ τούτου αἱ παρατηρούμεναι διαφοραί. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἑκάστη γραμμὴ περιέχει ἀνὰ ἕνα στίχον ὁλόκληρον, ὡς παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ τῆς Στρατονικείας τεμαχίῳ· ἐνίοτε ὅμως εἷς στίχος καταλαμβάνει πλείονας τῆς μιᾶς γραμμῆς, ὡς συμβαίνει συνήθως ἐν τῷ τῶν Γερονθρῶν α΄. Θὰ συγκρίνω νῦν τὰς γραμμὰς ἐν αἷς ἀπαντῶσιν αἱ διαφοραὶ μετὰ τῶν ἀντιστοίχων γραμμῶν τῶν ἤδη γνωστῶν ἀντιτύπων, ἐφαρμόζων τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν καταρίθμησιν τὴν ἐν χρήσει παρὰ Blümner-Mommsen.

Στ. 2-3=IX-5α. Λατινιστὶ *caligae primae*

formae mulionicae sibe rusticae ἑλληνιστὶ *καλίκων μουλιωνικῶν πρώτης φόρμης ἤτοι ἰδιωτικῶν*. Φρονῶ ὅτι ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἀναγνώσωμεν [*ἀγροίκων ἤτ*]*οι* [*μ*]*ουλιωνικῶν*, διότι οὕτω μετεφράσθη τὸ *rusticae* ἐν τῷ 12 στίχῳ, καὶ διότι λόγοι χώρου ἐπιβάλλουσι λέξιν βραχυτέραν τοῦ «*ἰδιωτικῶν*».

Στ. 6. *κάλτιοι στρατηγικοὶ* ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν IX 7 γραμμὴν *καλτίων πατρικιάτων*. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ τεμαχίῳ ὅμως ἐν πρώτοις ἡ πτῶσις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς λοιπὰς γραμμὰς δὲν εἶνε ἡ γενική. Τοιαῦται ἀπότομοι μεταβολαὶ τῆς πτώσεως, ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου, ἀπαντῶσιν ἐνιαχοῦ ἐν τῷ διατάγματι, παραδείγματος χάριν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ ἐν τῷ τεμαχίῳ τῶν Γερονθρῶν καὶ τῷ Μεγαρικῷ ἔχομεν ἐν τοῖς στίχοις 11-16 τὴν ὀνομαστικὴν ἐν ᾧ ἐν τοῖς λοιποῖς καὶ πρότερον καὶ ἔπειτα ἀπαντᾷ ἡ γενική. Κατὰ δεύτερον λόγον τὸ λατινικὸν *patriciati* μετεφράσθη *στρατηγικοί*· παράδοξος μετάφρασις, διότι οὐδέποτε παρετήρησα μεταξὺ τῶν διαφόρων σημασιῶν τῆς λέξεως *στρατηγὸς* τὴν σημασίαν τοῦ λατινικοῦ *patricius*.

Στ. 11.=IX-12. Τὰ ἄλλα τεμάχια μεταφράζουσι τὸ ἀρχικὸν *de* τῆς λατινικῆς ἐκδόσεως διὰ τῆς προθέσεως *περί*, ἐνῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ εὑρίσκομεν ὁμοίως, καὶ ἡ γενικὴ πτῶσις *σανδάλων καὶ τροχάδων* προϋποτίθησι τὴν πρόθεσιν *περί*. Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ 12 καὶ 14 στίχῳ ἀσφαλῶς ἀναγινώσκεται *τροχάδων* καὶ οὐχὶ *τροχαδίων*, ὡς ἐν τῷ τῶν Γερονθρῶν καὶ ἐν τῷ Μεγαρικῷ.

Στ. 12. *τ*[*ρ*]*οχά*[*δ*]*ων ἀνδρείων* [*ἀγ*]*ροί*[*κων*] =IX-12.α. Καὶ ἐνταῦθα τὸ λατινικὸν *rusticanae* μετεφράσθη ἐν τοῖς λοιποῖς τεμαχίοις *ἰδιωτικῶν*, ἐν τῷ ἡμετέρῳ δὲ ἀκριβέστερον *ἀγροίκων*.

Στ. 15-16. *σαν*]*δάλων ἤτοι* [*τ*]*ροχάδ*[*ων*] [*γυναικείων*] *διπέλμων* = IX 15 *σανδάλων ἀντὶ ταυρείνων* ὡς ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς τῶν Γερονθρῶν καὶ Μεγάρων τεμαχίοις ἀνταποκρίνεται ὀρθότερον τῆς γραφῆς *σανδάλων καὶ τροχάδων* τοῦ στ. 11 = IX-12.

Στ. 18 = IX-17 α. Ὁ στίχος 17 τοῦ Blümner-Mommsen *περὶ ὑποδημάτων Βαβυλωνικῶν καὶ Φοινικῶν καὶ λευκῶν καὶ πορφυρῶν* λείπει ἐν τῷ ἡμετέρῳ τεμαχίῳ.

Στ. 21. [*ὁμοί*]*ως σόκκων ἤτοι* ΦΟΥΡΝ.... Ὁ ἀνάλογος στίχος παρὰ Blümner-Mommsen ἑλληνιστὶ εἶνε *περιφορίνων οικαι . . . πρώτης φόρμης*, λατινιστὶ δὲ *socci biriles*, ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὸν 22 τοῦ ἡμετέρου τεμαχίου, καὶ φαίνεται ὅτι λείπει ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κειμένῳ τοῦ Blümner-Mommsen.

Στ. 24 = IX-22. Διὰ τούτου τοῦ στίχου περατοῦται τὸ τεμάχιον Γερονθρῶν α΄. καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ μέχρι τοῦδε διατηρούμενον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ κεφαλαίου τούτου τοῦ διατάγματος.

Στ. 26. *ὁμοί*]*ως σολίων ἐπικεχρυ*]*σωμένων* = IX 24 *taurinae inauratae*· σολίων εἶνε πιθανῶς ἡ μετάφρασις τοῦ λατινικοῦ *soleae*.

Ἐν οὐδενὶ τῶν στίχων διατηροῦνται αἱ τιμαί. Περὶ σχολίων παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἔκδοσιν Blümner-Mommsen, ὅπου ἐκτενῶς σχολιάζεται τὸ διάταγμα.

ROBERTO PARIBENI

Η ΚΛΕΨΥΔΡΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ

I. Ἀρχαιολογικά τινα εὑρήματα

Ἐν τῇ Revue Archéologique (1899 I σελ. 7) ὁ Pottier ἐδημοσίευσεν εἰκόνα καὶ περιγραφὴν περιέργου τινὸς ᾠοειδοῦς ἀγγείου, πηλίνου, τοῦ VI αἰῶνος π. Χ. εὑρεθέντος ἐν Βοιωτίᾳ, ἤδη δὲ εὑρισκομένου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου καὶ φέροντος παραστάσεις τοῦ Ἡρακλέους φονεύοντος τὸν λέοντα τῆς Νεμέας. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, ὕψους 22 ὑφμ., εἶνε ἐντελῶς κλειστὸν ἄνωθεν, ἔχει πυθμένα ἐπίπεδον φέροντα πολλὰ τρυπήματα (ἠθμοειδῆ), καὶ κέκτηται λαβὴν κοίλην κυκλικὴν (αὐλὸν καμπύλον) συγκοινωνοῦσαν μετὰ δύο σημείων τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ, τετρυπημένην δὲ κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον αὐτῆς εἰς μίαν μικρὰν ὀπήν. Ὁ Pottier ὑπέθεσεν ὅτι ἦτο ἀγγεῖον χρήσιμον πρὸς καταιονήσεις ἢ πρὸς κατάβρεγμα.

Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ (σελ. 323-328) ὁ Clermont-Ganneau ἔδωκε τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῆς πληρώσεως τοῦ ἀγγείου, (βυθιζομένου ἔν τινι ὑγρῷ καὶ πληρουμένου κάτωθεν, κλειομένης δὲ κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑγροῦ τῆς ἄνωθι ὀπῆς διὰ τοῦ δακτύλου), συμπεραίνει δ᾽ ὡς πιθανωτέραν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς καταιονήσεις.

Ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ Bulle ἐδημοσίευσεν ἐν Mittheilungen des K. D. Arch Instituts (1897 σελ. 387) μελέτην περὶ τεμαχίων ἀγγείου ἀνευρεθέντος ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐλευσῖνος καὶ εὑρισκομένου ἐν τῷ αὐτόθι Μουσείῳ, φέρουσαν τίτλον «Midas und Silen» ἐκ τῆς μιᾶς τῶν παραστάσεων τῶν ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τούτου εἰκονιζομένων. Ὁ δὲ Zahn (Zur Midasvase aus Eleusis), ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ (1899 σελ. 339), ὀρθῶς θεωρεῖ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Pottier περιγραφέν.

Ὅμοιον, μεθ᾽ ὁμοίων παραστάσεων, περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ Kieseritzky (ἐν Arch. Anzeiger 1899, σελ. 57), εὑρέθη ἐν ἀρχαίῳ τάφῳ ἐν τῷ Καυκάσῳ.

Ὁ Zahn οὐδετέραν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Pottier παραδέχεται, ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ δοχείου, ὁδηγούμενος δὲ ὑπὸ τῶν πνευματικῶν τοῦ Ἀλεξανδρέως Ἥρωνος ὀρθῶς συμπεραίνει ὅτι τὰ δοχεῖα ταῦτα ἐχρησίμευον πρὸς ἄντλησιν οἴνου, στηριζόμενα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐφ᾽ ἧς καὶ ἡ σημερινὴ οἰνήρυσις (pipette). Οὐ μόνον δ᾽ ὡς ἀντλία ἐχρησίμευον, ἀλλὰ καὶ ὡς στραγγιστήρια ἀποχωρίζοντα τὸν οἶνον τῆς τρυγός, ἕνεκα τοῦ ἠθμοειδοῦς τοῦ πυθμένος αὐτῶν.

Ὁ Zahn περιγράφει καὶ ἕτερον ἀγγεῖον πήλινον, ἄνευ παραστάσεων, ἐκ Τανάγρας. Ὅμοιον ἀγγεῖον πήλινον, ἐπίσης ἄνευ παραστάσεων, εὑρεθὲν ἐν Βοιωτίᾳ, (πιθανῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ Zahn), εἶδον παρὰ τῷ ἐνταῦθα ἀρχαιοπώλῃ κ. Παπαδήμᾳ. Το ὕψος αὐτοῦ εἶνε 9,4 ὑφμ, μετὰ δὲ τοῦ αὐλοῦ 12,6 ὑφμ, ἡ δὲ χωρητικότης τῆς κωδύας εἶνε 230 κ. ὑφμ.

Τέλος ὁ Zahn περιγράφει καὶ ἕτερον ἀγγεῖον, χαλκοῦν, διάφορόν πως τὸ σχῆμα, εὑρεθὲν ἐν Γαλαξειδίῳ, καὶ εὑρισκόμενον ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, ὅπερ ἐξητάσαμεν καὶ ἡμεῖς, χάρις εἰς τὴν καλωσύνην τοῦ Ἐφόρου κ. Τσούντα, ἔχει σχῆμα ᾠοῦ, μήκους 5,5 ὑφμ, εἰς τὸ ὀξὺ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν αἱ μικραὶ ὀπαί, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἀντίθετον τούτων μέρος ὑπάρχει μεγάλη ὀπή, κλειομένη ἑρμητικῶς διὰ δίσκου φέροντος *εὐθὺν αὐλόν*, ὀκταγώνου τομῆς, μήκους 25 ὑφμ. Περὶ δὲ τὸ ἄκρον τοῦ αὐλοῦ ὑπάρχουσι δύο πτερύγια χρησιμεύοντα ὡς λαβαί, καὶ πρὸς ἀνάρτησιν τοῦ ὀργάνου. Ἡ χωρητικότης τοῦ ᾠοῦ εἶνε 73 κ. ὑφμ, τοῦ δὲ αὐλοῦ 4 κ. ὑφμ. Ἄξιον παρατηρήσεως εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε ὅτι ἀπέδιδεν ὀσμήν τινα τρυγὸς ἢ ἐλαίου ταγκοῦ.

Πάντα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, πάντα δ᾽ ἐχρησίμευον ὡς *οἰνηρύσεις* κατὰ τὸν Zahn. Ὁ Ἥρων, περιγράφων τοιαῦτα ἀγγεῖα, δὲν δίδει ἴδιον ὄνομα αὐτοῖς, ἀλλὰ λέγει κατασκευασμάτιον πρὸς τὸ οἰνοχοεῖν χρήσιμον (ἔκδοσις Schmidt, 1899), ὁ δὲ Φίλων ὁ Βυζάντιος οὐδὲν μὲν ὄνομα δίδει εἰς ὁμοίας κατασκευῆς ἀγγεῖον, ἕτερον δέ, παρεμφερὲς πρὸς τὴν σημερινὴν

οἰνήρυσιν, καλεῖ *γευστήριον* οἴνου, ὅπερ κατὰ Πολυδεύκην εὕρηται καὶ παρ' Ἀριστοφάνει (ἐν Ἥρωσι) ὡς ἀγγεῖον δι' οὗ ἀρύονται τὸν οἶνον.

Ἡ φύσις τῶν τοιούτων ἀγγείων, τῶν λειτουργούντων διὰ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, μὲ παρεκίνησεν ὅπως ζητήσω νὰ παρακολουθήσω κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὴν ἄγνωστον ἱστορίαν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι.

II. Ἡ ἀρχαία κλεψύδρα

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Ἀριστοτέλους δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνῃ ὅτι πάντα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶνε *κλεψύδραι*. Καὶ ὄντως, ἐν τοῖς περὶ *ἀναπνοῆς* τῶν ζῴων, ὁ Ἀριστοτέλης μεταφέρει τὴν ἑξῆς περιγραφὴν τοῦ Ἐμπεδοκλέους:

«Ἔνθεν ἔπειθ' ὁπόταν μὲν ἀπαΐξῃ τέρεν αἷμα,
αἰθὴρ παφλάζων καταβήσεται οἴδματι μάργῳ,
εὖτε δ' ἀναθρώσκει, πάλιν ἐκπνεῖ, ὥσπερ ὅταν παῖς
κλεψύδρην παίζησι δι' εὐπετέος χαλκοῖο.
εὖτε μὲν αὐλοῦ πορθμὸν ἐπ' εὐειδεῖ χερὶ θεῖσα
εἰς ὕδατος βάπτῃσι τέρεν δέμας ἀργυφέοιο,
οὐδ' ὅγ' ἐς ἄγγοσδ' ὄμβρος ἐσέρχεται, ἀλλά μιν εἴργει
ἀέρος ὄγκος ἔσωθε πεσὼν ἐπὶ τρήματα πυκνά.
εἰσόκ' ἀποστεγάσῃ πυκινὸν ῥόον· αὐτὰρ ἔπειτα
πνεύματος ἐλλείποντος ἐσέρχεται αἴσιμον ὕδωρ.
Ὡς δ' αὔτως ὅθ' ὕδωρ μὲν ἔχει κατὰ βένθεα χαλκοῦ,
πορθμοῦ χωσθέντος βροτέῳ χροὶ ἠδὲ πόροιο,
αἰθὴρ δ' ἐκτὸς ἔσω λελιημένος ὄμβρον ἐρύκει
ἀμφὶ πύλας ἰσθμοῖο δυσηχέος, ἄκρα κρατύνων,
εἰσόκε χειρὶ μεθῇ· τότε δ' αὖ πάλιν, ἔμπαλιν ἢ πρίν,
πνεύματος ἐμπίπτοντος ὑπεκθέει αἴσιμον ὕδωρ».

Ἡ περιγραφὴ αὕτη τῆς χαλκῆς κλεψύδρας εἶνε ἡ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ἀγγείων. Ἄξια δὲ παρατηρήσεως προκύπτουσιν 1ον ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀποδίδωσι τὴν ἐπίσχεσιν τοῦ ὕδατος καὶ τὴν ῥοὴν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα καὶ 2ον ὅτι ἡ κλεψύδρα αὕτη ἐχρησίμευε καὶ ὡς *παιδιὰ* ἢ μᾶλλον *παίγνιον* τῶν παιδισκῶν καὶ ἐν γένει ἀναμφιβόλως τῶν μικρῶν παίδων.

Ἐπιστημονικωτέραν καὶ λεπτομερεστέραν ἔρευναν τῆς κλεψύδρας ταύτης εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ τῷ Ἀριστοτέλει, ἐν τοῖς προβλήμασιν αὐτοῦ «ὅσα περὶ τὰ ἄψυχα» ἔχουσαν οὕτως:

«Τῶν περὶ τὴν κλεψύδραν συμβαινόντων τὸ μὲν ὅλον ἔοικεν εἶναι αἴτιον καθάπερ Ἀναξαγόρας λέγει· ὁ γὰρ ἀὴρ ἐστιν αἴτιος ἐναπολαμβανόμενος ἐν αὐτῇ, τοῦ μὴ εἰσιέναι τὸ ὕδωρ ἐπιληφθέντος τοῦ αὐλοῦ[1]. Οὐ μὴν ἁπλῶς γε αἴτιος· κἂν γάρ τις αὐτὴν πλαγίαν ἐνῇ εἰς τὸ ὕδωρ, ἐπιλαβὼν τὸν αὐλόν, εἴσεισι τὸ ὕδωρ· διόπερ οὐ λέγεται ὑπ' αὐτοῦ ἱκανῶς ᾗ αἴτιόν ἐστιν· ἔστι δ' αἴτιον μέν, καθάπερ εἴρηται, ὁ ἀήρ· οὗτος δ' ὠθούμενός τε καὶ καθ' ἑαυτὸν φερόμενος καὶ μὴ βιαζόμενος ἐπ' εὐθείας πέφυκε φέρεσθαι, καθάπερ καὶ ἄλλα στοιχεῖα. Πλαγίας μὲν οὖν βαφείσης τῆς κλεψύδρας, διὰ τῶν ἐναντίων τοῖς ἐν τῷ ὕδατι τρυπημάτων ἐπ' εὐθείας μένων ὑπὸ τοῦ ὕδατος ἐξέρχεται, ὑποχωροῦντος δ' αὐτοῦ τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται· ὀρθῆς δ' εἰς τὸ ὕδωρ βαφείσης τῆς κλεψύδρας, οὐ δυνάμενος πρὸς ὀρθὴν ὑποχωρεῖν διὰ τὸ πεφράχθαι τὰ ἄνω, μένει περὶ τὰ πρῶτα τρυπήματα· ἄττεσθαι γὰρ εἰς αὐτὸν οὐ πέφυκεν. Σημεῖον δ' ἐστὶ τοῦ εἴργειν δύνασθαι τὸ ὕδωρ ἀκινητίζοντα τὸν ἀέρα τὸ ἐπ' αὐτῆς γινόμενον τῆς κλεψύδρας· ἐὰν γάρ τις αὐτῆς αὐτὴν τὴν κωδύαν ἐμπλήσας ὕδατος, ἐπιλαβὼν τὸν αὐλὸν καταστρέψῃ ἐπὶ τὸν αὐλόν, οὐ φέρεται τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ αὐλοῦ ἐπὶ στόμα· ἀνοιχθέντος δὲ τοῦ στόματος οὐκ εὐθὺς ἐκρεῖ κατὰ τὸν αὐλόν, ἀλλὰ μικροτέρῳ ὕστερον, ὡς οὐκ ὂν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ αὐλοῦ, ἀλλ' ὕστερον διὰ τούτου φερόμενον ἀνοιχθέντος. Πλήρους τε καὶ ὀρθῆς οὔσης τῆς κλεψύδρας, ἀνοιχθέντος τοῦ αὐλοῦ εὐθὺς ῥεῖ διὰ τοῦ ἠθμοῦ, διὰ τὸ ἐκείνου μὲν ἅπτεσθαι, τῶν δὲ ἄκρων τοῦ αὐλοῦ μὴ ἅπτεσθαι . . . . .»[2]

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη πρῶτος ὁ Ἀναξαγόρας[3] ἔδωκε προσεγγίζουσαν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τῆς κλεψύδρας, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοτέλης συνεπλήρωσεν αὐτὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις. Ἄγνωστος ὅμως τυγχάνει ὁ

[1] Τὸ κείμενον ἔχει κατὰ παραδρομὴν τοῦ ἄλλου.

[2] Σύμφωνα πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν εἶνε καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 24 τῶν *περὶ τὸν ἱδρῶτα* προβλημάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἑξῆς περικοπὴ τοῦ Θεοφράστου, ἐκ τοῦ περὶ *Ἰλίγγων*. «Καὶ ἡ κάθεξις δὲ τοῦ πνεύματος πληροῖ τὰς φλέβας, ὥστε κωλύει ἐξιέναι, καθάπερ τὸ ὕδωρ τὸ ἐκ τῶν κλεψυδρῶν ὅταν πλήρεις οὔσας τις ἐπιλάβῃ· ὅταν δ' ἀφεθῇ, τότε ἐξέρχεται μηδενὸς ἐμφράττοντος».

[3] Κατὰ τὸν *Θεμίστιον* (Παράφρασις Ἀριστοτέλους), ὁ Ἀναξαγόρας ἐμελέτησε τὴν κλεψύδραν ἵνα ἀποδείξῃ *τὴν μὴ ὕπαρξιν* τοῦ κενοῦ «καὶ τὰς κλεψύδρας οὐκ εἰσδεχομένας τὸ ὕδωρ, εἰ μή τις ἔξοδον τῷ ἀέρι συγχωρήσειεν». Ἐγένετο δὲ καὶ ἡ μελέτη αὕτη πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐναντίας σχολῆς τῶν ἀτόμων τοῦ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου.

ἐφευρέτης τῆς κλεψύδρας. Παρατηρητέον μόνον ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ᾠοῦ αὐτῆς (κωδύας) καὶ τὸ σχῆμα τῆς κωδύας τῶν πηλίνων δηλοῦσιν ὅτι ἐκ τῆς μήκωνος ἐλήφθησαν ταῦτα.

Ἐπιτρέπεται ὅμως ἢ μᾶλλον ἐπιβάλλεται νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τῆς ἐφευρέσεως τῆς κλεψύδρας προηγήθη πολὺ πρὶν ἡ ἐφεύρεσις τῶν σιφώνων εὐθέων καὶ καμπύλων, καὶ ὅτι τροποποίησις τῶν εὐθέων τοιούτων ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαία κλεψύδρα.

Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τοὺς εὐθεῖς σωλῆνας δι' ὧν ἀνερρόφων ὑγρόν τι, καὶ ἰδίως οἶνον, ἐκάλουν σίφωνας. Ἐν Ἥρωνι ἀπαντῶμεν «τρυπήσαντι δεῖ σίφωνα καθεῖναι χαλκοῦν». Παρὰ δὲ Πολυδεύκει εὕρηται ἐκ τοῦ Ἱππώνακτος «σίφωνι λεπτῷ τοὐπίθημα τετρήνας» καὶ κατωτέρω «ᾧ δὲ δεῖ ἀρύεσθαι τὸν οἶνον . . . . ἔστι δ' ἐν τούτοις καὶ ὁ σίφων»[1]. Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ Μνησίλοχος κατηγορῶν τὰς γυναῖκας λέγει· «ἐπεὶ τόδ' οὐκ εἴρηχ', ὁρᾷς, ὡς στλεγγίδας λαβοῦσαι, ἔπειτα *σιφωνίζομεν τὸν οἶνον*», ὅθεν φαίνεται ὅτι ἡ ῥόφησις τοῦ οἴνου διὰ σίφωνος ἦτο ἀρκούντως συνήθης, ὥστε ὁ ποιητὴς ποιεῖται χρῆσιν ταύτης μεταφορικῶς καὶ διὰ τὴν κρυφίαν ῥόφησιν τοῦ οἴνου ὑπὸ τῶν γυναικῶν δι' ὀργάνου εἰς τὴν κόμμωσιν ἢ τὴν περιποίησιν τοῦ σώματος χρησίμου, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὸν σίφωνα.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παραστάσεων ἀρχαίων τινῶν ἀγγείων ἀπαντῶσι οἱ εὐθεῖς σίφωνες. Ὁ Pernice, ἐν ἄρθρῳ ὑπὸ τὸν τίτλον *Σίφων* (ἐν Jahrbuch des K. Arch. Inst. 1893), ἐρευνᾷ τὰς παραστάσεις ἀγγείου τοῦ Museo Tarquinese, ὧν ἡ μία παριστᾷ πώλησιν ἐλαίου, ἡ δ' ἑτέρα πώλησιν οἴνου, εἰς ἀμφοτέρας δὲ ζωγραφοῦνται ὡς ἀρυστῆρες *σίφωνες*. Καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, οἱ σίφωνες οὗτοι ἀπέβαινον, τὸ πλεῖστον, κωνικοὶ κατὰ τὰ ἄκρα, οὕτως ὥστε αἱ ὀπαὶ αὐτῶν ἦσαν μικρότεραι τῆς κυρίας αὐτῶν τομῆς[2].

Ἐν δὲ σελ. 28 ὁ Ἥρων «στοιχείου ἕνεκα» γράφει καὶ περὶ τῶν καμπύλων σιφώνων, «εἰς πολλὰ γὰρ τῶν πνευματικῶν εὔχρηστοι τυγχάνουσιν».

[1] Ὅρα καὶ Ἥρωνα, σελ. 36.

[2] Αἱ σημεριναὶ οἰνηρύσεις προσεγγίζουσι μᾶλλον πρὸς τοὺς σίφωνας, ὡς περιέγραψα αὐτοὺς ἐνταῦθα, καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν χωρητικότητα ἢ πρὸς τὰς κλεψύδρας. Ἐπιτυχῶς ἄρα καλοῦνται αὗται ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν χημικῶν *σιφώνια*.

Οὗτοι ἦσαν γνωστοὶ ἐπίσης ἐν ἀπωτάτῃ ἐποχῇ. Ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ René Ménard «Le travail dans l' antiquité» εὑρίσκομεν πίνακα εὑρεθέντα ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς Θήβαις, τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ, ἐν ᾧ παρίσταται μετάγγισις ὑγροῦ διὰ καμπύλων σιφώνων.

III. Χρήσεις καὶ μορφαὶ τῆς ἀρχαίας κλεψύδρας

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὰ τῆς χρήσεως τῆς κλεψύδρας. Εἴδομεν ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀναφέρει τὴν κλεψύδραν χρησιμεύουσαν ὡς παίγνιον. Εἶνε δὲ βέβαιον, ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας τῶν ἀγγείων τῶν φερόντων παραστάσεις, καὶ εὑρεθέντων μέχρι σήμερον, ὅτι ἔκτοτε κατεσκευάζοντο τοιαῦτα ἀγγεῖα πρὸς διαφόρους ἄλλας χρήσεις, ἰδίως δ' ὡς οἰνηρύσεις.

Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ περιγραφὲν χαλκοῦν, εἶχον σχηματίσῃ τὴν πεποίθησιν, καὶ ἕνεκα τῆς σμικρότητος καὶ ἕνεκα τῶν πτερυγίων αὐτοῦ, ὅτι μᾶλλον ὡς μαγειρικὸν σκεῦος ἐχρησίμευεν. Διὸ ἀπέξεσα τὴν ὀλίγην ἐντὸς τοῦ ᾠοῦ ἐπικειμένην σκωρίαν, ἥτις ἐρευνηθεῖσα χημικῶς, ἐν τῷ χημείῳ τοῦ ἐργαστηρίου τῆς φυσικῆς, ἔδειξεν ὅτι ἡ ὀξείδωσις τοῦ χαλκοῦ προῆλθεν ἐξ ἐλαίου καὶ οὐχὶ ἐξ οἴνου[1]. Ἦτο λοιπὸν *ἐλαιήρυσις* καὶ *οὐχὶ οἰνήρυσις*.

Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε, ὡς φρονῶ, *ἡ ἐλαιηρὰ ἐπίχυσις*. Καὶ ὄντως ἀναγινώσκομεν ἐν Πολυδεύκει (σελ. 424) «καὶ τὴν ἐλαιηρὰν ἐπίχυσιν ἣν Εὔπολις *μακρὸν χαλκίον* ὠνόμασεν. Καὶ Ἀριστοφάνης ἐν Ἀχαρνεῦσιν ἔφη

κατάχει σύ, παῖ, τοὔλαιον ἐκ τοῦ χαλκίου»

καὶ κατωτέρω (σελ. 429) «καὶ μὴν καὶ *ἐπίχυσις χαλκίου* ἐν τῶν μαγείρου σκευῶν».

[1] Ἐντὸς τῆς μικρᾶς ποσότητος τῆς συλλεγείσης κόνεως ὑπῆρχον ἐκτὸς τῶν ἄλλων, (προϊόντων ὀξειδώσεως τοῦ χαλκοῦ, ἀποθεμάτων ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου κλπ.), καὶ τεμαχίδια ῥητινώδη, ἀπεστρογγυλωμένα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Ἡ συλλεγεῖσα ποσότης τούτων ἀπετέλει μόλις $^1/_{10}$ τοῦ γραμμαρίου, ὥστε ἐπισταμένη ἔρευνα τούτων ἦτο λίαν δυσχερής, ἂν μὴ ἀδύνατος.

Μέρος τῆς διαφανοῦς ταύτης οὐσίας, θερμανθὲν καταλλήλως, ἀνέδωκεν ἀτμοὺς ὡς ἀπὸ καιομένου ἐλαίου, ἐν οἷς διακρίνεται ἡ ὀσμὴ τῆς τῆς ἀκρολεΐνης. Ἕτερον δὲ μέρος αὐτῆς θερμανθὲν ἐν κλειστῷ σωληνίσκῳ (χορυνίῳ), παρέσχε διὰ τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως σταγονίδια ἐλαιώδη, ὄζοντα ὡς ἡ ἀκρολεΐνη, ὑπενθυμίζοντα ἐπίσης τὴν ὀσμὴν τὴν παραγομένην κατὰ τὴν ἀτελῆ καῦσιν τοῦ ἐλαίου.

Τὸ ἐλάχιστον ὑπολειφθὲν μέρος τῶν ῥητινοειδῶν σωματίων εὕρηται παρ' ἐμοί.

Ἐν ταῖς διαφόροις μορφαῖς τῆς ἀρχαίας κλεψύδρας δυνάμεθα, ὡς φρονῶ, νὰ καταλέξωμεν καὶ τὴν χώνην, *καθόσον αὕτη ἐχρησίμευεν ὡς ἀρυστήρ*[1]· τοῦτο δὲ διότι ἡ ἁπλῆ χώνη δὲν εἶνε κατάλληλος συσκευὴ πρὸς ἄρυσιν οἴνου, (ἀκόμη δ' ὀλιγώτερον ἐλαίου) κυρίως ὅμως ἕνεκα τοῦ ἑξῆς. Εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Γρηγοριανοῦ Μουσείου, τὸν ἐξηγηθέντα ὑπὸ τοῦ Ritschl (Monumenti del' Instituto, tom. II, πίναξ 44), παρίσταται πωλητὴς ὑγροῦ (πιθανῶς ἐλαίου), ὅστις ἀφ' οὗ ἤντλησεν ἐξ ἀγγείου ὑγρὸν *διὰ χώνης*, ἀφήνει νὰ χυθῇ τοῦτο ἐντὸς μικρᾶς ληκύθου, φαίνεται δὲ τὸ ὑγρὸν ἐκρέον τῆς χώνης. Τὴν χώνην κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, ἧς ὁ ἀντίχειρ εὑρίσκεται τοποθετημένος ἄνωθεν τῆς χώνης καὶ ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὥστε *δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνῃ ὅτι εἶνε ἕτοιμος νὰ κλείσῃ ὀπήν, ἵνα παύσῃ τὴν περαιτέρω ἐν τῇ ληκύθῳ ῥοὴν τοῦ ὑγροῦ.* Ὥστε ἡ χώνη τοῦ Γρηγοριανοῦ ἀμφορέως θὰ ἦτο, κατ' ἐμέ, κλειστὴ ἄνωθεν φέρουσα μόνον ὀπήν τινα πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς ῥοῆς διὰ τοῦ δακτύλου.

Τοσαῦται εἶνε αἱ μορφαὶ τῆς ἀρχαίας κλεψύδρας, καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα βραδύτερον δὲν διετήρησαν τὸ ὄνομα τῆς κλεψύδρας, βεβαίως δὲ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν οὐδ' ἅμα τῇ ἐφευρέσει αὐτῶν ὠνομάσθησαν οὕτως· τοῦτο δὲ προῆλθε τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἕκαστον εἶδος αὐτῶν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἐφαρμογαὶ τῆς κλεψύδρας, ἔλαβον ἴδιον ὄνομα, κατὰ τὸ σχῆμα ἢ τὴν χρῆσιν δι' ἣν προωρίζοντο[2], τὸ δὲ διότι τὸ ὄνομα τῆς κλεψύδρας μετέπεσεν εἰς ἰδίας χρήσεως ἀγγεῖα, περὶ ὧν διαλαμβάνομεν ἀμέσως κατωτέρω.

IV. Ἡ κλεψύδρα ὡς δικαστικὸν σκεῦος

Ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως τῶν τοιούτων ἀγγείων (λ. χ. τοῦ ἄνευ παραστάσεων πηλίνου καὶ τοῦ χαλκοῦ) εἶνε ἐλάχιστος, δύναται ὅμως νὰ ἀποβῇ ἀρκούντως μέγας[1], ἂν ἡ ὀπὴ τοῦ αὐλοῦ γίνῃ ἐλαχίστη, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε εὔκολον νὰ γίνῃ καὶ νὰ διατηρηθῇ. Ὡς ἐκ τούτου, πρὸς μέτρησιν μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος, ἔχομεν ἀνάγκην τοιούτου ἀγγείου μεγάλων σχετικῶς διαστάσεων. Φαίνεται δ' ὅτι, ὅταν καθιέρωσαν χρονικόν τι ὅριον διὰ τοὺς λόγους τῶν διαδίκων ἐν ταῖς πλείσταις τῶν δικῶν, δὲν μετεχειρίσθησαν ἁπλῶς δοχεῖον ἀνοικτὸν ἄνωθεν φέρον ὀπὴν εἰς τὸν πυθμένα, ἀλλὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα, ἄγνωστον πόθεν λαβόντες τὴν τοιαύτην χρῆσιν, καὶ τόσον ἐσυνείθισαν πρὸς ταύτην, ὥστε αὐτὸ τὸ δικαστήριον καὶ κλεψύδρα ἐκαλεῖτο (ἔρα καὶ Ἡσύχιον).

Ὅτι δὲ ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα ἦτο ὁμοίας φύσεως πρὸς τὴν προηγουμένως περιγραφεῖσαν, συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ταυτότητος τοῦ ὀνόματος παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Διότι, ἂν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς προβλήμασιν ἐρευνηθεῖσα κλεψύδρα διέφερεν οὐσιωδῶς τῆς δικαστικῆς, ἀναμφιβόλως οὗτος θὰ ἀντιδιέστελλε ταύτην τῆς ἑτέρας. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει τὴν δικαστικὴν κλεψύδραν ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ, ἐκ τῆς πληρεστέρας ἐκδόσεως τῆς ὁποίας, γενομένης ὑπὸ τῶν Kaibel καὶ de Willamowitz (1898) ἀποσπῶμεν τὸ κάτωθι μέρος,

«Εἰσὶ δὲ κλεψύδ[ραι] αὐλ[ίσκους] ἔχουσαι ἔκρους, ἐς ἃς τὸ ὕδ[ω]ρ ἐγχέ[ουσι πρὸ]ς ὃ δεῖ λέγειν τὰς δίκας. Δίδ[οτ]αι ⟨δὲ⟩ δεκάχους [τ]αῖς ὑπὲρ πεντακισχιλίας δραχμὰς καὶ τρίχ[ο]υς τῷ [ὕστερον] λό[γῳ], ἑπτάχους δὲ ταῖς μέχρι πεν[τακισχιλίων δραχμ]ῶν καὶ δίχους, [π]εντάχους δὲ τα[ῖς] ἐν [μήνοις] καὶ δίχους, ἑξάχους δὲ ταῖς διαδικασί[α]ις ⟨αἷς⟩ [ὕστ]ερον λόγος οὐκ ἔστι. Ὁ δὲ [ἐφ' ὕδωρ ἐν τῷ] πρ[ότ]ερ[ον λόγ]ῳ ἐπιλαμβάνει τὸν α[ὐλίσκον, ὅταν ψήφισμα ἢ] νόμον ἢ μαρ[τυρίαν ἢ σύμβολον ὁ γραμμ]ατεὺς ἀναγι[νώσκῃ. Ὅταν δὲ ὁ ἀγὼν πρὸς] διαμεμετρη[μένην τὴν ἡμέραν γίγνηται], [τότ]ε δὲ οὐκ ἐπιλαμβ[άνει τὸν αὐλίσκον, δίδοται δὲ] τὸ ἴ[σο]ν

[1] Τοιαύτη χρῆσις τῆς χώνης δι' οἶνον ἀναφέρεται λ. χ. ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους, σελ. 419.

[2] Ἐν τούτοις παρ' Ἀθηναίῳ ἀπαντῶμεν γνῶσίν τινα τῶν ἀφορώντων τὴν ἀρχαίαν κλεψύδραν. Καὶ ὄντως ἐν τοῖς Πνευματικοῖς τοῦ Ἥρωνος εὑρίσκεται ἡ περιγραφὴ *τοῦ ὑδραυλικοῦ ὀργάνου* (ὑδραύλεως), ἐφευρεθέντος ὑπὸ τοῦ Κτησιβίου, εἴδους φυσητηρίου μετ' αὐλῶν, τοῦ σήμερον καλουμένου Ὀργάνου (orgue). Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶχεν ἐντὸς ὕδατος βυθισμένον ἡμισφαίριον κοῖλον, καλούμενον *πνιγέα*, καὶ φέρον κάτωθι τρυπήματα, συγκοινωνοῦν δ' ἄνωθεν ἀφ' ἑνὸς μετὰ πυξίδος, ἐν ᾗ τὸ ἔμβολον, ἑτέρωθεν δὲ πρὸς αὐλούς, ὥστε ὁμοιάζει πως πρὸς κλεψύδραν. Παρὰ δὲ Ἀθηναίῳ εὕρηται περιγραφή τις αὐτοῦ λέγει δὲ περὶ τούτου ὁ ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς μουσικὸς Ἀλκείδης ὁ Ἀλεξανδρεὺς «καὶ τὸ ὑδραυλικὸν δὲ ὄργανον δοκεῖ κλεψύδρα εἶναι».

[1] Ἤνοιξα μίαν ὀπὴν εἰς τὸν πυθμένα ὑελίνης φιάλης, 730 κ. ὑφμ. χωρητικότητος, ἐτρύπησα δὲ τὸ ἐπίπωμα αὐτῆς δι' ὑελίνου σωλῆνος ἐσωτερικῆς διαμέτρου ἑνὸς χιλιοστομέτρου, ὅτε ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως ἦτο $6\frac{1}{2}$ λεπτῶν, τῆς θερμοκρασίας οὔσης 12°. Ὅταν δὲ ὁ διατρυπῶν τὸ πῶμα ὑέλινος σωλὴν εἶχε διάμετρον 0,4 τοῦ χιλ. μ, ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως ἦτο 50 ὅλων λεπτῶν.

ὕδωρ τῷ τε κα[τηγοροῦντι καὶ τῷ ἀπο]λο[γου]μένῳ, διαμετ[ρούμενον πρὸς τὰς ἡμέ]ρας [τ]οῦ Ποσιδεῶνος . . . .».

Ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα δὲν ἐβυθίζετο ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἐπληροῦτο *ἐγχυνομένου* ἐν αὐτῇ ὕδατος, ἅπαξ δι' ἕκαστον λόγον[1]. Ἐνταῦθα ὅμως παρουσιάζεται ἡ πρώτη δυσχέρεια περὶ τὴν κατανόησιν τῆς λειτουργίας τῆς δικαστικῆς κλεψύδρας. *Ἡ ἀρχαιοτέρα κλεψύδρα ἀδύνατον νὰ πληρωθῇ δι' ἐγχύσεως ὕδατος διὰ τῆς ἄνωθεν ὀπῆς (τοῦ αὐλοῦ).* Ἀφ' ἑτέρου ἐν τῷ ἀνωτέρω ἀποσπάσματι τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφέρεται ὅτι ἡ κλεψύδρα εἶχεν *αὐλίσκον ἔκρουν*, τουτέστιν ἀνομοιότητά τινα πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν δηλ. πρὸς τὰ εὑρεθέντα ἀγγεῖα.

Ἵνα ἄρωμεν τὴν δυσχέρειαν ταύτην καὶ συμβιβάσωμεν τὰ κείμενα, δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν μίαν τῶν ἑξῆς δύο ὑποθέσεων.

α') Ὅτι ἡ κλεψύδρα ἐν τοῖς Δικαστηρίοις ἦτο *ἀνεστραμμένη*, τουτέστιν εἶχεν εὐρέα τρυπήματα ἄνωθεν καὶ τὸν αὐλὸν κάτωθεν, ὅτε ἡ κλεψύδρα φυσικῶς εἶχε τοῦτο ἔκρουν. Καὶ οὕτως ὅμως θὰ ἐξεχύνετο μέγα μέρος τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν πλήρωσιν, ὅπερ δὲν φαίνεται καθόλου πιθανὸν ὅτι συνέβαινεν. Πρέπει ἄρα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ περὶ τὸν ἠθμὸν βάσις, ἡ εἰς τὰ πήλινα ἀγγεῖα ἀπαντῶσα, ἦτο βαθυτέρα καὶ ἐσχημάτιζεν εἶδός τι ἀνωτέρου ἀγγείου ἢ χώνης. Ὥστε ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἦτο ἀγγεῖον, φέρον κάτωθι αὐλίσκον καὶ κλειόμενον ἄνωθεν δι' ἠθμοειδοῦς ἀγγείου, ἀποτελοῦντος σῶμα μετ' αὐτοῦ, ὁμοίου πρὸς τὸν ἠθμὸν ὃν μετεχειρίζοντο πολλάκις κατὰ τὴν ἐπίχυσιν οἴνου ἐν κύλικι,

ἢ β') Ὅτι ἡ κλεψύδρα εἶχεν ἄνωθεν αὐλόν, ὡς ἡ κοινὴ τοιαύτη, *κάτωθι δὲ αὐλίσκον ἔκρουν ἀντὶ ἠθμοῦ ἔκρου*, ἠδύνατο δὲ νὰ πληρῶται δι' ἰδίας εὐρείας ὀπῆς κλειομένης εἶτα διὰ πώματος. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ μορφῇ, ὁ ἐφ' ὕδωρ *ἐπιλαμβάνει οὐχὶ τὸν ἔκρουν αὐλὸν ἀλλὰ τὸν ἀνώτερον* πρὸς ἐπίσχεσιν τοῦ ὕδατος διὰ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Ἡ δευτέρα αὕτη ὑπόθεσις μοὶ φαίνεται προτιμοτέρα καὶ ὡς μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὸ σῳζόμενον μέρος τοῦ κειμένου τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας καὶ πρὸς τὴν κοινὴν κλεψύδραν, ἅτε τῆς ἐπισχέσεως γινομένης διὰ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως.

[1] Τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἄνω ἀποσπάσματος καὶ ἐξ ὁμοίων ἑτέρων συγγραφέων. Ὅρα λ. χ. Λουκιανοῦ «Ἁλιέα» καὶ «Δὶς κατηγορούμενον».

Βραδύτερον ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα ἔλαβε τὴν ἁπλουστάτην αὐτῆς μορφήν, συγκειμένη ἁπλῶς ἐξ ἀγγείου ἀνοικτοῦ, φέροντος ὀπὴν εἰς τὸν πυθμένα. Καὶ ὄντως ὁ μὲν Ἥρων πλέον τῶν δύο αἰώνων βραδύτερον, ἐν ᾧ προκειμένου περὶ τῶν ἀγγείων τῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς ἀρχαίας κλεψύδρας, δὲν ἀναφέρει, ὡς εἴπομεν, τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἀναφέρει ἅπαξ τὴν κλεψύδραν (ἐν τῷ κεφ. XXVII) ὡς ἀγγεῖον ἀνοικτὸν ἄνωθεν φέρον ὀπὴν ἐν τῷ πυθμένι. Φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Ἥρωνος ἐγένετο ἡ ἁπλοποίησις αὕτη. Καὶ ὄντως παρὰ τῷ Ἡρώνδᾳ, ἀκμάσαντι μίαν ἀκριβῶς ἑκατονταετηρίδα μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀπαντῶμεν, ἐν τῷ μίμῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ *Πορνοβοσκὸς* τὸ ἑξῆς χωρίον· «Καίτοι λαβών μοι, γραμματεῦ, τῆς αἰκείης τὸν νόμον, ἄνειπε, καὶ σὺ τὴν ὀπὴν βῦσον τῆς κλεψύδρας, βέλτιστε, μέχρις οὗ εἴπῃ», ἐν ᾧ ἡ περιγραφὴ εἶνε μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὴν ἁπλουστέραν μορφὴν τῆς κλέψύδρας. Ὁ δὲ Ἡσύχιος ὁρίζει τὴν κλεψύδραν καὶ ὡς «ἀγγεῖον ἔχον μικροτάτην ὀπὴν περὶ τὸν πυθμένα, ὅπερ ἐν τῷ δικαστηρίῳ μεστὸν ὕδατος ἐτίθετο, πρὸς ὃ ἔλεγον οἱ ῥήτορες».

Οἱ ῥήτορες εἶχον δικαίωμα νὰ λέγωσι μέχρι τῆς τελείας ἐκροῆς τῆς ἑκάστοτε παρεχομένης ποσότητος ὕδατος. Αἱ σῳζόμεναι μαρτυρίαι παρέχουσιν ἡμῖν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκροῆς; Φρονῶ ὅτι δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν αὐτὴν κατὰ προσέγγισιν.

Ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Ἀριστοτέλους γίνεται μνεία καὶ περὶ *τῆς διαμεμετρημένης ἡμέρας*, ἥτις θεωρεῖται μέτρον ὕδατος πρὸς μεμετρημένον ἡμέρας διάστημα ῥέον, διαμετρούμενον πρὸς τὰς ἡμέρας τοῦ Ποσιδεῶνος μηνός. Ἀφ' ἑτέρου γνωστὸν τυγχάνει ὅτι αἱ δίκαι *τυπικῶς ἤρχιζον ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, τὸ δὲ ὅριον τῆς λήξεως ἦτο ἡ δύσις τοῦ ἡλίου.* Ὥστε δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ *ὁρικὴ* διάρκεια τῶν μεγάλων τούτων δικῶν ἦτο μία ἡμέρα τοῦ Ποσιδεῶνος μηνός, ἤτοι 12 ὧραι τοῦ Ποσιδεῶνος. Ἀλλ' ὁ Ποσιδεὼν διήρκει ἀπὸ 30 Νοεμβρίου/13 Δεκεμβρίου ἕως 29 Δεκεμβρίου/11 Ἰανουαρίου ἦτο δηλ. ὁ παρ' ἡμῖν Δεκέμβριος μήν. Ἐν Ἀττικῇ ἡ διάρκεια τῶν 12 τού-

των ὡρῶν ἰσοῦται πρὸς 9 ὥρας καὶ 29 λεπτὰ περίπου[1].

Ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ «περὶ Παραπρεσβείας» λόγῳ αὐτοῦ προτείνει τοῖς δικάζουσιν, ἂν κελεύωσι, νὰ βασανισθῶσι πρὸς μαρτυρίαν οἱ οἰκέται, καθόσον «ἐνδέχεται τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἡμέρας ταῦτα πρᾶξαι. Πρὸς ἕνδεκα γὰρ ἀμφορέας, ἐν διαμεμετρημένῃ τῇ ἡμέρᾳ κρίνομαι». Ὁ ἀμφορεὺς ἰσοδυναμεῖ πρὸς 39 λίτρας περίπου, ἐκενοῦντο δὲ 11 τοιοῦτοι διαδοχικῶς. *Ὁ ἀνώτερος ἄρα χρόνος* τῆς πλήρους κενώσεως ἑνὸς ἀμφορέως ἦτο, (λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν τοῦ χρόνου καθ᾽ ὃν ὁ ἥλιος ἐκρύπτετο ὑπὸ τῶν ὀρέων), περὶ τὰ 51 λεπτὰ τῆς ὥρας.

Ὁ Δημοσθένης ἐξ ἄλλου ἐν τῷ πρὸς Μακάρτατον λέγει· «τῷ ἄρχοντι ἀμφορέα ἑκάστῳ ἐγχέαι τῷ ἀμφισβητούντων, καὶ τρεῖς χόας τῷ ὑστέρῳ λόγῳ». Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης γράφει, ὡς εἴδομεν, «Δίδοται ⟨δὲ⟩ δεκάχους [τ]αῖς ὑπὲρ πεντακισχιλίας δραχμὰς καὶ τρίχ[ο]υς τῷ [ὕστερον] λό[γῳ]». Ἡ γραφὴ ⟨*δὲ*⟩ δεικνύει ὅτι οἱ ἐκδόται θεωροῦσι τὸν σύνδεσμον περιττόν. Ἵνα συμβιβάσωμεν τὰ δύο ταῦτα χωρία, νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ προτείνωμεν τὴν γραφὴν *δω*, ὅτε ἀντὶ δέκα χοῶν ἔχομεν δώδεκα χόας, ἤτοι ἕνα ἀμφορέα. Ἔχομεν λοιπὸν οὕτως ὡς ἀνώτερον ὅριον κενώσεως τῆς κλεψύδρας, χωρούσης ἀμφορέα, τουτέστι διαρκείας λόγου τῶν ῥητόρων ἐν ταῖς τοιαύταις δίκαις, τὰ 51 λεπτὰ (μὴ συμπεριλαμβανομένου, ἐννοεῖται, τοῦ χρόνου τῆς ἀναγνώσεως τῶν μαρτυριῶν, νόμων καὶ τῶν τοιούτων).

Τὸ τοιοῦτον ἐπιβεβαιοῦταί πως ἐκ τῶν σωζομένων λόγων, οἵτινες καίτοι μὴ ὄντες αὐτοὶ οὗτοι ἀκριβῶς οἱ ἀπαγγελθέντες, δὲν πρέπει νὰ εἶνε πολὺ διάφοροι τὸ μῆκος τῶν πραγματικῶν. Οὕτω λ. χ. ἐν ταῖς τοιαύταις δίκαις ὁ *κατ᾽ Ἀριστογείτονος* πρότερος λόγος τοῦ Δημοσθένους, ἀπαγγελλόμενος ταχέως, διαρκεῖ 48 λεπτά, ὁ δὲ *ὑπὲρ Φορμίωνος*, ὁμοίως, διαρκεῖ 28 λεπτά, περισσεύει δὲ καὶ ὕδωρ ἐν τῇ κλεψύδρᾳ, διότι ὁ ῥήτωρ διατάσσει ἐν τέλει νὰ ἐξεράσωσιν (ἐκχύσωσι) τὸ ὕδωρ.

Ὁ δὲ κατ᾽ Ἀριστογείτονος σῳζόμενος ὕστερος λόγος, ἀπαγγελθεὶς ὁμοίως, ὡς καὶ ὁ πρότερος, διαρκεῖ 12 λεπτὰ ἤτοι τὸ $1/4$ τοῦ προτέρου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ διδομένου ὕδατος (3 χόες) εἶνε τὸ $1/4$ τοῦ ἀμφορέως, θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐν τῇ κλεψύδρᾳ ἔχυνον τὸ $1/4$ τοῦ ὕδατος διὰ τὸν ὕστερον λόγον, ἡ δὲ ῥοὴ διήρκει ἀκριβῶς τὸ $1/4$ τῆς διαρκείας τοῦ προτέρου. Τὸ τοιοῦτον ὅμως εἶνε ἐσφαλμένον, ὑποτιθεμένης τῆς κλεψύδρας πρισματικῆς ἢ κυλινδρικῆς· διότι ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως αὐτῆς, (μὴ λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν τοῦ τριχοειδοῦς), δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου.

$$T = \frac{E}{K\varepsilon}\sqrt{\frac{2H}{g}}, \quad \text{μετὰ} \quad \Pi = E.H$$

ἔνθα *E* παριστᾷ τὸ ἐμβαδὸν τῆς τομῆς τοῦ ἀγγείου, *ε* τὸ ἐμβαδὸν τῆς ὀπῆς, *H* τὸ ἀρχικὸν ὕψος τοῦ ὕδατος ὑπὲρ τὸν πυθμένα, *g* τὴν ἐπιτάχυνσιν τὴν ὀφειλομένην εἰς τὴν βαρύτητα, Π τὸ ὅλον ποσὸν τοῦ ἐκχεομένου ὕδατος (μέχρι τῆς πλήρους ἐκκενώσεως), καὶ *K* συντελεστήν, ἰσούμενον μὲν πρὸς 0,62, ἂν ἡ ῥοὴ γίνεται δι᾽ ὀπῆς λεπτοπαρείου, πρὸς 0,82 δέ, ἂν γίνεται διὰ βραχέος κυλινδρικοῦ αὐλοῦ. Ἂν δ᾽ ὑποθέσωμεν τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος τὸ $1/4$ τοῦ ἀρχικοῦ, ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως γίνεται *ὁ ἥμισυς τοῦ ἀρχικοῦ* καὶ οὐχὶ τὸ τέταρτον αὐτοῦ.

Ἂν λοιπὸν ὁ ὕστερος λόγος διήρκει μόνον τὸ $1/4$ τοῦ προτέρου, *ὅπερ καθόλου βέβαιον δὲν εἶνε*, ἡ ἄνω δυσκολία θὰ ἤρετο εἴτε ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἡ κλεψύδρα εἶχεν ἑτερόν τι κατάλληλον σχῆμα, ὥστε ἡ ὁρικὴ διάρκεια τοῦ ὑστέρου λόγου νὰ εἶνε τὸ $1/4$ *περίπου* τῆς ὁρικῆς τοῦ προτέρου, εἴτε ἂν δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχον δύο κλεψύδραι, διαφόρου τομῆς ἢ καὶ τομῆς αὐλίσκου ἔκρου, ἡ μὲν διὰ τὸν πρότερον λόγον ἡ δὲ διὰ τὸν ὕστερον, ὅπερ δὲν ἀντιτίθεται ποσῶς πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους γραφόμενα.

V. Ἡ κλεψύδρα ὡς ὡρολόγιον

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β^ου π.Χ. αἰῶνος πιθανῶς, ἀνεκαλύφθη ὁ τρόπος τῆς ἰσοταχοῦς ῥοῆς διὰ τῆς κλεψύδρας, ἢ γενικώτερον ἀγγείου, τηρουμένης τῆς στάθμης τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας σταθερᾶς, δι᾽ ἐπιρρύτου ὕδατος (ὅρα fragm. ἐκ τοῦ Πάππου in Theonis in Ptolem. magn. constr. comment. V) καὶ συλλεγομένου ἐν καταλλήλῳ συσκευῇ τοῦ

[1] Διάρκεια κατὰ τὴν 30 Νοεμβρίου ὥρ. 9 λ. 30 τὴν 8 Δεκεμβρίου ὥρ. 9 λ. 29 τῆς 29 Δεκεμβρίου ὥρ. 9 λ. 40.

οὕτω ῥέοντος ὕδατος. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀνισότητος τῆς διαρκείας τῶν ὡρῶν, συμφώνως τῇ ἀνίσῳ διαρκείᾳ τῆς ἡμέρας, ἐφευρέθησαν τροποποιήσεις, περὶ ὧν, ὡς λίαν γνωστῶν, οὐδένα ποιοῦμαι λόγον ἐν τῇ ἐρεύνῃ ταύτῃ. Τοῦτο μόνον μοι ὑπολείπεται νὰ προσθέσω, ὅτι αἱ τροποποιήσεις αὗται τῆς ἁπλουστέρας κλεψύδρας, ἢ κάλλιον τὸ σύνολον ταύτης καὶ τοῦ ὑποδοχέως, ἐκαλοῦντο ὑπὸ μὲν τοῦ Ἥρωνος, καθόσον δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, *ὑδρία ὡροσκοπεῖα*· καὶ βραδύτερον, παρὰ μὲν τῷ Ἀθηναίῳ εὕρηνται κατὰ συνεκδοχὴν ὡς *γνώμονες*, παρὰ δὲ τῷ Βιτρουβίῳ ὡς *ὡρολόγια δι' ὕδατος* ἢ *ὑδραυλικά*[1].

Κ. ΜΑΛΤΕΖΟΣ

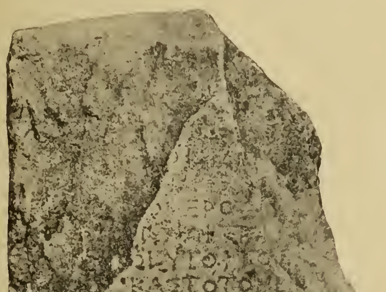
[1] Τὰ περὶ τῶν ὑδραυλικῶν ὡρολογίων ὅρα ἐν Daremberg et Saglio, Dictionnaire des Antiquités, ἄρθρον τοῦ Ardaillon.

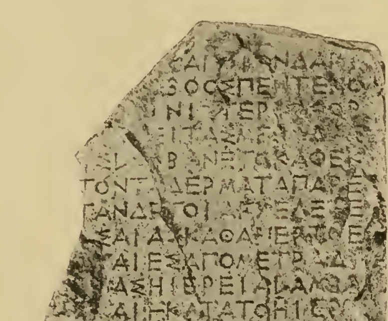
ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

1.
Ἱερὸς Νόμος

Οὗτος γεγραμμένος ἀμφοτέρωθι μαρμαρίνης πλακὸς ἀποκεκρουμένης, ἐχούσης πάχος 0,073, ὕψος 0,30, πλάτος ἄνωθεν μὲν 0,10, κάτωθεν δὲ 0,20 εὑρέθη ἐντετοιχισμένος τῷ τοίχῳ τῷ διαχωρίζοντι τὸν κῆπον τοῦ Δημητρίου Ἀνυφαντῆ ἀπὸ τοῦ κήπου τοῦ Α. Λιμπερίου, ἐν ᾧ τὸ γυμνάσιον, περὶ οὗ ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1900οῦ ἔτους.

Καὶ ἐν μὲν τῇ μιᾷ τῶν πλευρῶν, ἥτις εἶνε μᾶλλον τῆς ἑτέρας πανταχόθεν ἀποκεκρουμένη, ἦν γεγραμμένη ἡ ἐπιγραφὴ ἣν δηλοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος Α. Ἐν ταύτῃ ὁρίζεται ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος καὶ τὰ θύματα τὰ θυόμενα ἑκάστῳ τῶν ἐν Χαλκίδι λατρευομένων θεῶν ἢ ἡρώων. Ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τῶν πλευρῶν, ἧς τὸ ἐν δεξιᾷ μέρος εἶνε σχεδὸν ἀκέραιον εἶνε κεχαραγμένη ἡ διὰ τοῦ γράμματος Β δηλουμένη ἐπιγραφή. Ἐν αὐτῇ ὁρίζονται τὰ ἱερώσυνα, αἱ ἀφ' ἑκάστης δηλονότι θυσίας ἀποφοραὶ ἢ ὡς νῦν λέγομεν τὰ δικαιώματα τῶν ἱερέων. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμέναι, ὡς πᾶς τις καὶ ἐκ τοῦ πανομοιοτύπου, ὅπερ χάριν ἀκριβείας ὧδε παρατίθεμεν, δύναται νὰ ἴδῃ.

Α.

.....Λετ]οῖσῦ[ν.......................
..Ἀρτέμ]ιδιβοῦ[ν......................
..ἔριφ]ονἜροτ[ι.......................
ἐνστορ]νύναιτρά[πεζαν.................
..Hιππ]ολύτοιτõι......................
.....H]εκάστοτõνε.....................
......ατριττύι⁝Ἀπ[όλλονιΔελφινίοισῦν⁝Γ
λαύκ]οιΠοσιδέοιςτ[ράπεζανἐνστορνύναι
Διὶ]τροπαίοιἐνκυνὸ[ςκεφαλε̃ικριὸν⁝Ἀφρο
δίτ]ειἐντõιἐλαιεῖτρ]άγον.............
Χσ]όθοιἀμνὸς
Γ]λαύκοιἀμνὸς Α
Ἀ]πόλλονιΠυθίοιτέ[λεονοῖν..............
.ἐνστορνύναιτρά[πεζανꜰꜰ⁝θεοῖςχθονίοι
ςμὲνἄρνα ἀνασχέσεις[μέλαναἐτέσιονꜰꜰꜰ
ΠοσειδõνιΠτορθί[οιδὲταῦρονκριτὸν𐅄ΔΔ
ι⁝σ⁝//αι

Β.

[Διὸςτροπ-
αίοHιερεὺςε̃νμὲνοἶεςθύον]ταιοἰõνδαρ[τ-
õνδύομοίραςκαὶ⁝ꜰ⁝ε̃νδὲβοῦς,]βοὸςπέντεμο-
ίραςλαμβανέτο,δοκοῦνδέτ]ινι,στερ[νο]φορ-
είτο,σκέλοςδὲτõιἀρχεγέτ]ει·τὰςμερίδας
τὰςαὐτὰςΠυθίοHιερεὺ]ςλαμβανέτο·καθ’ἕκ-
αστονδ’Hιερὸντõνδαρ]τõντὰδέρματαπαρε-
χόντονἄρχοντες,γλõτ]ταν δὲτõιἀρχεγέτε-
ι⁝HιέρειαἈρτέμιδοςΝι]σαίαςκαθάπερότõἔ-
ροτος,Hόταν ἑπόλιςθύε]ται·ἐςἀπόμετρα⁝δ[ί-
κρεαςλαμβανέτο⁝Ἀθεναί]αςH⁝έρειαλαμβα-
νέτοπρὸςτε̃ιτραπέζει κ]αὶ⁝ꜰ⁝κατὰτὸHιερο-
νHέκαστον,εἴπερτ’αῦτ’ἐ]νδέροςθύεται,σαρ-
κõνδ’εἰμὲἐνδέροςπαρέ]χενδὲτε̃ιHιερεία-
ιμερίδαςμὲνπέντ]ετõνἰδίοντõνδαρτõνδ-
εμοσίονδὲτõνδαρ]τõνσκέλος.ἈρτέμιδοςH-
ιερείαιἀπὸμὲνδ]εμοσίοντõνδαρτõνδέρμ-
ατακαὶ⁝ꜰ⁝κατὰτὸHι]ερὸνHέκαστον,ἀπὸδὲτõν
ἰδίοντõνδαρτõνσ]κέλος,τõνδὲμὲδαρτõντ-
ράπεζαν⁝ꜰ⁝τελαμβα]νέτο.Καθ’ἅπερέτε̃ςἈρτέ-
μιδοςχἐΛετοῦςλα]μβανέτοτõνδεμοσίονH-
ιερõνδέρματάτεκαὶ⁝ꜰ⁝]κατὰτοHιερὸν[ἕκ]ασ-
τον.................................

Ἐπειδὴ ἐλλείπει ἡ ἀρχὴ ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν τούτων δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς, πότε ὁ νόμος οὗτος ἐγένετο, δυνάμεθα δ' ὅμως ἀσφαλέστατα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ ὅτι εἶνε γεγραμμένος γράμμασι τοῦ νεωτέρου Ἀττικοῦ ἀλφαβήτου, ὅτι οὔτε πρὸ τοῦ 446 π. Χ. ἐγένετο, διότι ἐλλείπει τὸ τρικελὲς ϟ, οὔτε μετὰ τὸ 401 π. Χ. διότι τότε εἰσήχθη ὁ Ἰωνικὸς ἀλφάβητος.

Τεκμαιρόμενοι ἐκ τῶν στίχων 15ου, 16ου 18ου τῆς τὸ στοιχεῖον Β φερούσης ἐπιγραφῆς, οἵτινες πιθανώτερόν πως δύνανται νὰ συμπληρωθῶσιν, φρονοῦμεν, ὅτι ἕκαστος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς περιεῖχε 34 γράμματα, εἰ καὶ ἐν δυσὶ στίχοις, τῷ 8ῳ, 19, πολὺ πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχον 35, ὡς σαφῶς ἐκ τοῦ 8ου στίχου γίνεται δῆλον, ἐν ᾧ ὁ χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν μετὰ τὸ 31ον γράμμα ἐχάραξε τὸ ἄρθρον ὁ πολὺ μικρὸν μεταξὺ τῶν κεραιῶν τοῦ Ρ καὶ Τ.

Καὶ ἐκ μὲν τῆς Α ἐπιγραφῆς γινώσκομεν, ὅτι ἐν Χαλκίδι ἐλατρεύοντο θεοὶ μὲν ὁ Ζεύς(;), Ἀπόλλων ὁ Πύθιος, ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Γλαῦκος, ἥρωες δὲ ὁ Ἱππόλυτος καὶ ὁ Ξοῦθος (ἢ Κόθος) καὶ ὅτι ἐτελοῦντο καὶ *Ποσείδια*, ἐκ δὲ τῆς Β ὅτι ἐλατρεύετο καὶ ἡ Ἄρτεμις. Καὶ ταῦτα μὲν καθόλου λέγομεν, περὶ δὲ τῶν καθ' ἕκαστον κρίνομεν ἄξια παρατηρήσεως τάδε.

Α.

Στ. 1. Μόλις διὰ τοῦ φακοῦ διακρίνομεν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ τὰ γράμματα *οισυ*, ἅτινα πιθανῶς συμπληρωτέον Λετ]οῖ σῦ[ν, διότι, ἐν αἷς Εὐβοϊκαῖς ἐπιγραφαῖς μνημονεύεται ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, συναναφέρεται καὶ ἡ Λητώ.

Στ. 3. Τῶν μὲν πρώτων σωζομένων γραμμάτων ἴσως προετάσσοντο τὰ γράμματα, δι' ὧν συνεπληρώσαμεν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον τὸ θῦμα νὰ μὴ ἦτο ἔριφος ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι τῶν ζώων οἷον ταῦρος ἢ χοῖρος, τὴν δὲ τελευταίαν λέξιν, ἐπειδὴ τοῦ τελευταίου γράμματος τὸ ἥμισυ φαίνεται καθαρῶς καὶ διὰ τοῦ φακοῦ ὅτι εἶνε τὸ Τ, συνεπληρώσαμεν γράψαντες ἔροτ[ι.

Στ. 4. Ἐκ τοῦ 14ου στίχου ὁρμηθέντες συνεπληρώσαμεν ἐνστορ]νύναι τρά]πεζαν.

Στ. 7. Τὰ τελευταῖα γράμματα συνεπληρώσαμεν Ἀπ[όλλονι ἔχοντι ἐπώνυμον οὐχὶ *Πυθίῳ*, ὡς ἐν στ. 13ῳ, ἀλλὰ *Δελφινίῳ*, διότι γινώσκομεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (Τίτ. 16), ὅτι ἐν Χαλκίδι ὑπῆρχε ναὸς καλούμενος *Δελφίνιον*, ὃν οἱ Χαλκιδεῖς σωθέντες ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Μανίου ταῖς δεήσεσι τοῦ Τίτου καθιέρωσαν τῷ Τίτῳ. Ἀναμφιβόλως δὲ ὁ ναὸς ἐπωνομάζετο οὕτω ἀπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐκαλεῖτο *Δελφίνιος* (πρβ. Ὁμ. Ὕμν. 2, 317. Ἀνθολ. Πλαν. 6, 278, 3. Στρ. 4 σελ. 179). Ὅτι δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ οἱ αὐτοὶ θεοὶ ἔχοντες ἄλλα ἐπώνυμα ἀναφέρονται πολλάκις, ἰδὲ ἐν Μυκονίᾳ ἐπιγραφῇ (Bull. corr. Hell. 12 σελ. 459), ἐν ᾗ ὁ Ποσειδῶν ἐπονομάζεται *Τεμενίτης* καὶ *Φύκιος*, ὁ Ζεὺς *Βουλεὺς* καὶ *χθόνιος*. Πρβ. καὶ Ἀττικὴν ἐπιγραφὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Ῥιχαρδσῶνος ἐν Ἀμερ. Ἀρχ. Ἐφημερίδι (Χ 209). Περὶ δὲ τῆς *τριττύος* σημειούμεθα τάδε παραλαβόντες ἐξ ὧν ὁ Εὐστάθιος λέγει ἐν Ὀδ. λ στίχ. 130-131. «Ἰστέον δὲ ὅτι τρίττυαν ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὴν ἐκ τριῶν ζώων οἷον ἐκ δύο μήλων καὶ βοός, ὡς Ἐπίχαρμος, ἢ βοὸς καὶ αἰγὸς καὶ προβάτου ἢ κάπρου καὶ κριοῦ καὶ ταύρου . . . . . Ἡ δὲ τοιαύτη καὶ *βούπρωρος*, φασίν, ἐλέγετο διὰ τὸ προηγεῖσθαι αὐτῆς οἷον ναὸς πρῷραν τὸν βοῦν». Τίς εἶνε ὁ θεός, ᾧ ἐθύετο ἡ τριττύς, ἕνεκα τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου δὲν γινώσκομεν, ὅτι δ' ὅμως τὸ *τριττὺς* συναπτέον τοῖς ἡγουμένοις καὶ οὐχὶ τοῖς ἑπομένοις δεικνύουσιν αἱ μετὰ τὴν λέξιν ταύτην καὶ γυμνῷ ὀφθαλμῷ διακρινόμεναι τρεῖς στιγμαί. Ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Ἐλευσῖνι καὶ ὑπὸ Πιττάκη δημοσιευθείσης ἐν Ἀρχ. Ἐφημερίδι (3798) γινώσκομεν ὅτι ἡ τριττὺς (τρίττοα βόαρχος καλουμένη) ἐθύετο *τοῖν θεοῖν* ἐν τῇ ἑορτῇ. Ἐκ δὲ ψηφίσματος τῶν Δελφῶν (Dittemb. SIG Ins. Graec. 207) μανθάνομεν ὅτι *ἑκατόμβη βούπρωρος* ἐθύετο τῷ θεῷ, *δωδεκαῒς δὲ βούπρωρος* τῇ Ἀθηνᾷ (πρβ. καὶ Ditt. SIG. 13). Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἀθηνᾶς οὐδαμοῦ φαίνεται, οἱ δὲ Χαλκιδεῖς ὡς ἄποικοι τῶν Ἀθηναίων πάντως ἐτίμων τὴν Ἀθηνᾶν, οὐδόλως ἀπίθανον εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ τριττὺς τῇ Ἀθηνᾷ ἐθύετο. Παρατηρητέον καὶ τόδε· ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς ὁμοειδέσιν ἐπιγραφαῖς τὸ μὲν ὄνομα τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ ἥρωος κεῖται κατὰ δοτικήν, τὸ τοῦ θύματος κατ' ὀνομαστικὴν ἢ αἰτιατικὴν ὡς ἀπαιτεῖ τὸ ῥῆμα εἰς ὃ ἀναφέ-

ρεται, ἐνταῦθα δὲ ἡ τὰ θύματα δηλοῦσα λέξις δὲν κεῖται κατ᾽ αἰτιατικήν, ὡς ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς (θεοῖν τρίττοαν βόαρχον Ἐφ. Ἀρχ. 3798 ἢ δωδε καίδα βούπρωρον SIG. 207 Ditt ἢ τρίττοιαν δὲ βόαρχον χρυσόκερων τοῖς θεοῖν Ditt. SIG. 13) ἀλλὰ κατὰ δοτικήν· τούτου ἕνεκα τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς ἢ τοῦ θεοῦ νοητέον κατ᾽ ὀνομαστικήν, ὁπότε ὡς ῥῆμα πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ *τιμάσθω* ἤ τι τοιοῦτον (πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 12, 310, 9, 38 Πλ. Νόμ. 933 d.).

Στ. 8. Εἰ καὶ ὁ Γλαῦκος μνημονεύεται καὶ ἐν στ. 12ῳ, συνεπληρώσαμεν τὰ σωζόμενα γράμματα ... οι, οὕτω, διότι ὁ Γλαῦκος κατὰ τὰ Ποσείδια, τὴν ἑορτὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀναμφιβόλως συνετιμᾶτο τῷ πατρί. Ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον γίνεται γνωστὴ ἡ τῶν Ποσειδίων ἑορτή, ἥτις ἄγνωστον πότε ἐτελεῖτο. Μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα Τ συνεπληρώσαμεν τ[*ράπεζαν ἐνστορνύναι*, τοῦτο μὲν διότι τὸ κάτω μέρος τῆς κεραίας τοῦ Ρ ὑποφαίνεταί πως, τοῦτο δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες τὸν 14ον στίχον.

Στ. 9. Τὸν στίχον τοῦτον ἐνομίσαμεν κατὰ πρῶτον ὅτι πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν γράφοντες *Διὶ*]*τροπαίοι ἐν κυνὸ*]ς *ἐπιτολαῖς* ἀναμνησθέντες ὅτι καὶ ὁ Ζεὺς ἐπονομάζεται *τροπαῖος* (ἰδ. Εὐρ. Ἡρ. 937. Σοφ. Ἀντ. 143. Τραχ. 303. καὶ CIA 467,27. 462, 17. 471, 28) καὶ ἡ μεγάλη ἑορτὴ αὐτοῦ, τὰ Ὀλύμπια, ἤγετο ἐν κυνὸς ἐπιτολαῖς, τὴν πρώτην δηλονότι πανσέληνον μετὰ τὰς θερινὰς τροπάς. Ἐπειδὴ δ᾽ ὅμως τὸ ἐν τῷ ἐπιόντι στίχῳ *ἐν τῷ ἐλαιεῖ* δὲν δύναται νὰ δηλοῖ χρονολογίαν ἀλλὰ τόπον, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ συμπληρώσωμεν, *Διὶ*]*τροπαίοι ἐν κυνὸ*[ς *κεφαλεῖ*. Κυνὸς δὲ κεφαλὴ πιθανῶς ἐκαλεῖτο ἡ καὶ νῦν *κακοκεφαλὴ* καλουμένη ἄκρα, ἧς πλησίον πρὸ δύο περίπου ἐτῶν εὑρέθη περίβολος οἰκοδομήματος ἐκ μεγάλων λίθων, ὅστις οὐχὶ ὀρθῶς ὑπελήφθη ὑπό τινων ὡς τείχους μέρος. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἄκρα αὕτη ὄντως ὁμοιάζει *κυνὸς κεφαλῇ*. Ὅτι δὲ τῷ Διὶ ἐθύετο κριὸς καὶ ἐκ τοῦ Ὁμήρου γνωστὸν (ἰδ. Ὀδ. ι. στίχ. 552). Μετὰ τὴν λέξιν *κριός*, ὅπως ὁ στίχος ἀποτελεσθῇ ἐκ 34 γραμμάτων καὶ συμπληρωθῶσι τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 10ου στίχου σωζόμενα γράμματα *δ ί τ*]*ε ι* ἐγράψαμεν *Ἀφρο* πρὸ διανοίας λαβόντες, ὅτι ὅπου ὁ ἔρως ἐτιμᾶτο ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ συντιμᾶται καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ φιλομειδὴς Ἀφροδίτη.

Στ. 10. *ἐν τῷ ἐλαιεῖ*, τόπῳ φύοντι ἐλαίας, τῷ ἄλλως δηλονότι *ἐλαιῶνι* καλουμένῳ. Περὶ τῆς σημασίας τῆς καταλήξεως — *εὺς* πρβ. τὸ *δονακεύς, κωπεύς, φελλεύς*. Περὶ δὲ τοῦ τόπου τοῦ καλουμένου *ἐλαιέως* τοῦτο μόνον σημειούμεθα, ὅτι παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Πέϊ καὶ Δοκὸν ὑπάρχει καὶ νῦν ναὸς ἐπ᾽ ὀνόματι παναγίας τῆς *Ἐλαιούσης*. Μὴ ὁ τῶν Χριστιανῶν ναὸς ἀντικατέστησε τὸν *ἐν τῷ ἐλαιεῖ* πάλαι ποτὲ ὑπάρξαντα ἐθνικὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης;

Στ. 11. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ στίχου τούτου, ὡς ὁ χῶρος μαρτυρεῖ, δύο γράμματα ἐλλείπουσιν. Ἐπειδὴ ἡμεῖς τοὐλάχιστον οὐδὲν ἄλλο ὄνομα θεοῦ ἢ ἥρωος ἔχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης γινώσκομεν ἢ τὸ τοῦ *Ξούθου*, τοῦ πατρὸς τοῦ *Αἴκλου* καὶ *Κόθου*, οἵτινες ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (αἴτ. Ἑλλην. 22) *εἰς Εὔβοιαν ἦκον οἰκήσοντες, Αἰολέων τότε τὰ πλεῖστα τῆς νήσου κατεχόντων*, συμπληροῦμεν γράφοντες *Χσ*]*όθοι*. Τὴν νόθον δίφθογγον *ο* ἀντὶ τῆς *ου* ἰδὲ καὶ ἐν στ. 6ῳ ἐν λέξει με]*κάστο*. Δὲν εἶνε δ᾽ ὅμως ἀπίθανον τὸ ἐλλεῖπον πρῶτον γράμμα τοῦ στίχου τούτου νὰ εἶνε τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ προηγουμένου στίχου, ὁπότε πρέπει νὰ συμπληρωθῇ *Κ*]*όθοι*. Τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα μᾶλλον εὐαρμοστεῖ ἐνταῦθα, διότι, ὡς ὁ Στράβων λέγει (447), ὁ Κόθος μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ὁρμηθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ᾤκισε τὴν Χαλκίδα, οἱ δὲ οἰκισταὶ ἐτιμῶντο ὡς ἥρωες.

Στ. 12. Συμπληροῦμεν *Γ*]*λαύκοι*. Ὁ πόντιος Γλαῦκος, ὁ τῆς Ἀνθηδόνος οἰκιστὴς ἐτιμᾶτο ἐν Χαλκίδι ὡς υἱὸς τῆς Εὐβοίας (ἰδ. Ausführl. Lexicon W. H. Roscher ἐν λέξει). Τῷ γράμματι Α, ὅπερ κεῖται ἀντικρὺ τοῦ 11ου καὶ 12ου στίχου, ἴσως εἵποντο ἄλλα γράμματα δηλοῦντα τὴν τιμὴν τῶν θυομένων ἀμνῶν τῷ Ξούθῳ (ἢ Κόθῳ) καὶ Γλαύκῳ. Ἐκ τούτου δὲ εἰκάζομεν ὅτι καὶ τῶν ἄλλων θυμάτων τῶν τοῖς ἄλλοις θεοῖς θυομένων, ὡς καὶ τῆς τραπέζης ἡ τιμὴ θὰ ὡρίζετο, ὡς βλέπομεν, καὶ ἐν τῇ ὑπὸ Ῥιχαρδσῶνος ἐν τῷ Ἀμερικανικῷ περιοδικῷ (X. 209) δημοσιευθείσῃ Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ. Ἀλλὰ τί τὸ γράμμα τοῦτο σημαίνει; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον οὐδαμοῦ ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν ὅμοιόν τι· διὰ τοῦτο ἁπλῆν εἰκασίαν προτείνομεν λέγοντες ὅτι τὸ Α ἴσως σημαίνει, ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἀμνῶν ἔδει νὰ ὑπολογίζηται εἰς δραχμὰς οὐχὶ Εὐ-

βοϊκὰς ἀλλ' Ἀττικάς. Γνωστὸν εἶνε ὅτι ἡ Εὔβοια ὑποταχθεῖσα τοῖς Ἀθηναίοις τῷ 445 π. Χ. ἀπώλεσε τὴν αὐτονομίαν, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἴδιον νόμισμα (ἰδ. ἱστ. Νομ. Σβορώνου σελ. 448). Πιθανὸν λοιπόν, ὅτι ἐν τοῖς δημοσίοις νόμοις, οἷος καὶ οὗτος, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγγράφοις τοῖς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτονομίας συνταχθεῖσιν ἔδει νὰ σημειῶται τὸ ἀττικὸν νόμισμα πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐγχωρίου, ὅπερ βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν πάραυτα νὰ καταργηθῇ ἢ νὰ παύσηται ὂν ἐν χρήσει.

Στ. 13. *Ἀ]πόλλονι Πυθίοι τέ[λεον οἶν*. Ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Πύθιος οὐ μόνον ἐκ τῶν ποιητῶν γινώσκομεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν (Kaibel. ἐπ. 1038 VI. 1037, 2. 1040, 7). Ὅτι δὲ καὶ *οἶς* αὐτῷ ἐθύετο ἰδ. Ἀρχαιολ. Ἐφημερ. Ἀμερικ. X, 209.

Στ. 14. Τὸ πρῶτον ἐλλεῖπον γράμμα τοῦ στίχου τούτου, εἶνε τὸ τελευταῖον τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ προηγουμένου στίχου. Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ προσέθεμεν μετὰ τὰ ἐλλείποντα γράμματα τῆς λέξεως *τρά[πεζαν* τὴν τιμὴν αὐτῆς, ὡς καὶ ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τῇ ὑπὸ Ῥιχαρδσῶνος δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ Ἀμερικ. Ἀρχαιολογικῷ (X. 209) ὑπάρχει σεσημειωμένη. Τοῦτ' αὐτὸ ἐπράξαμεν καὶ ἐν τοῖς δυσὶ κατόπιν στίχοις. Ὡς δὲ συνεπληρώσαμεν τοὺς στίχους 14, 15, 16, πάντες ἀποτελοῦνται ἐκ 34 γραμμάτων.

Στ. 15. Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου τούτου σαφῶς διακρινόμενον Σ ἔχει κάτωθεν γραμμήν. Τί σημαίνει αὕτη ἡ γραμμή, ἀγνοοῦμεν. Ὅτι τοῖς χθονίοις θεοῖς ἐθύοντο ἱερεῖα μέλανα, γνωστὸν πολλαχόθεν.

Στ. 16. *Ποσειδῶνι Πτορθί[οι*. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπερ νῦν τὸ πρῶτον ἐντεῦθεν γίνεται γνωστόν, ἴσως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ (IGIMA. I. 905) *φυτάλμιος*. Παρατηρητέον ὅτι ἐν ᾧ ἐν στ. 8ῳ τὸ *Ποσιδέοις* γράφεται διὰ τοῦ ι, ἐνταῦθα τὸ *Ποσειδῶνι* γράφεται διὰ τῆς διφθόγγου ΕΙ. Ὅτι τῷ Ποσειδῶνι συνήθως ταῦρος ἐθύετο, περιττὸν νὰ εἴπωμεν.

Στ. 17. Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ μόλις διακρίνονται τὰ γράμματα Ι:Σ:////ΑΙ, διότι ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουμένος καὶ κάτωθεν.

B.

Στ. 1. Οὕτω συνεπληρώσαμεν ὁρμηθέντες ἐκ τοῦ ἐνάτου στίχου τῆς Α ἐπιγραφῆς. Περὶ τῆς λέξεως *δαρτόν*, ὅπερ καὶ *δερτὸν* καὶ *ἔνδορον* λέγεται, ἰδὲ ἐπιγ. Bull. corr. Hell. 12 σελ. 459. Paton Oxfordt 1891 ἀριθ. 37-4 καὶ 38. πρβ. καὶ Ἡσύχιον ἐν λέξει *ἔνδρατα*.

Στ. 2. Περὶ τῆς γνησίας διφθόγγου *ου* ἐν τῇ λέξει *βοῦς*, *δοκοῦν* καὶ *Λετοῦς* ἐν στ.20ῳ ἀντὶ τῆς νόθου *ο* ἰδ. Βάσανον Ἑλλ. προφ. Θ. Παπαδημητρακοπούλου.

Στ. 3. Τῆς λέξεως *στερροφορείτο* τὰ ἐν τῷ μέσῳ δύο γράμματα *νο* εἶνε ἐφθαρμένα, μόλις δὲ διακρίνεται μία τῶν κεραιῶν τοῦ Ν καὶ μικρὸν μέρος τοῦ Ο. Τὸ *στερροφορεῖν*, ὡς ἡμεῖς τοὐλάχιστον γινώσκομεν, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὑρέθη, εἶνε δὲ συνώνυμον τοῦ *τὸ στῆθος* ἢ *στέρνον λαμβάνειν* (πρβ. Paton Inscrip. 38 καὶ SIG. 379). Στῆθος δὲ καθ' Ἡσύχιον λέγεται *καὶ τὸ ὑπὸ τοὺς ποδῶν δακτύλους στηθύνιον*.

Στ. 4. *Ἀρχηγέτης* ἐνταῦθα λέγεται καθ' ἡμᾶς ὁ ἄρχων τοῦ τόπου, ὅστις ἐν ἄλλαις Χαλκιδικαῖς ἐπιγραφαῖς νεωτέρων χρόνων λέγεται *ἡγεμών*.

Στ. 5. συνεπληρώσαμεν *Πυθίο* πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες τὸ ἐν στ. 13ῳ τῆς ἐπιγραφῆς Α *Ἀπόλλονι Πυθίοι*.

Στ. 7. *παρεχόντων ἄρχοντες*. Οὕτω συνεπληρώσαμεν πρὸ διανοίας λαβόντες τὸ ἐν τῇ Μυκονίᾳ ἐπιγραφῇ *ἄρχοντες διδόντων* (Bull. corr. Hell. 12 σελ. 459).

Στ. 8. Τὰ σαφῶς ἐν τῷ λίθῳ φαινόμενα γράμματα... *σαίας*, μικρὸν δέ πως καὶ τὴν κεραίαν τοῦ προηγουμένου Ι(ἢ Υ) συνεπληρώσαμεν οὕτω ἀναμνησθέντες τῶν ἐν Ἀντιγόνῃ Σοφοκλέους (σ.1131) Νι(υ)σαίων ὀρέων, ἅτινα ἀπὸ τῆς Εὐβοϊκῆς Νί(υ)σης ὠνομάσθησαν. Ἐντεῦθεν ἴσως καὶ ἡ Ἄρτεμις ἐπωνομάσθη *Νι(υ)σαία*. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ τὸ μετὰ τὸ *καθάπερ* ἄρθρον *ὁ* λησμονήσας ὁ χαράκτης ἐχάραξε κατόπιν πολὺ μικρὸν μεταξὺ τῶν δύο κεραιῶν τοῦ Ρ καὶ Τ. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, ὅτι ἐν ᾧ συνήθως πρὸ τῶν δασυνομένων λέξεων *ἱέρεια*, *ἱερόν*, *ἕκαστον* τὸ σημεῖον τῆς δασείας Η ὑπάρχει, ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν στ. 19ῳ ἐν τῷ ἄρθρῳ *ἑ* καὶ ἐν στ. 21 ἐν τῇ λέξει *ἕκαστον* ἐλλείπει.

Στ. 9. *Τὸ ἕ[ροτος* ἐγράψαμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὸ ἐν στίχῳ 3ῳ τῆς Α ἐπιγραφῆς. ἐς *ἀπόμετρα*. Καὶ ἡ λέξις *ἀπόμετρον* (= ἐν προσθήκης μέρει, ἐπίδομα πρόσθετον, ὡς λέγομεν νῦν) τὸ πρῶτον ἐντεῦθεν γινώσκεται.

Στ. 10. Συνεπληρώσαμεν Ἀθεναί]ας, εἰ καὶ τὸ περισωθὲν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς Α, ἐν ᾗ ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν δὲν περιέχει τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς ταύτης, διότι καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς, ἣν ἔχομεν δημοσιεύσῃ ἐν τῇ Ἀθηνᾷ (τόμ. 3 σ. 612) καὶ ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ γινώσκομεν ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ πολλὰ τεμένη ἐκτήσατο ἐν Χαλκίδι μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἅλωσιν τῆς Εὐβοίας (Αἰλ. Ϛ' 1). Περὶ τῆς λέξεως *δίκρεας* (= μερὶς δίκρεως, διμοιρία Ἡσύχ.) ἰδὲ Κῴαν ἐπιγραφὴν ὑπὸ Paton (Oxford 1891 37-4) δημοσιευθεῖσαν.

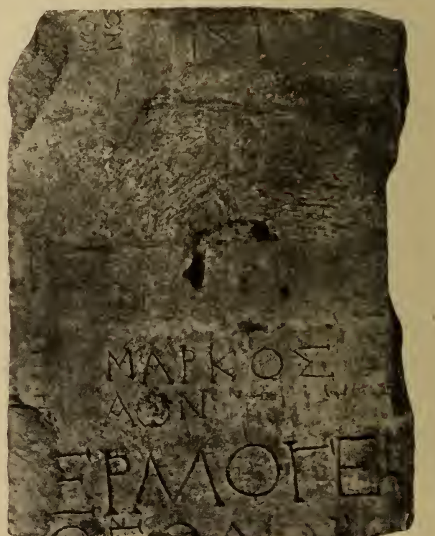
Στ. 12. *Ἐνδέρος*. Ἡ λέξις αὕτη τὸ πρῶτον νῦν ἀπαντᾷ. Ὅτι οὕτω πρέπει ἡ λέξις αὕτη νὰ ἀναγνωσθῇ, ἡμεῖς οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν, εἰ καὶ ἡ κεραία τοῦ Ρ εἶνε ἐφθαρμένη, σαφῶς δὲ μόνον διακρίνεται τὸ καμπύλον τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ τί σημαίνει ἡ λέξις αὕτη; Καθ' ἡμᾶς κρίνοντας ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Κῶ (Paton Oxford 1891 ἀριθ. 37-4 καὶ 40), καθ' ἃς *ἔνδορα ἐνδέρεται καὶ θύεται ἐφ' ἑστίαν τὰ ἔνδορα — γέρη τοῦ βοὸς τῷ ἱερῇ δέρμα καὶ σκέλος* δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι σημαίνει, ὅτι τὸ θυόμενον θῦμα ἐκδαρὲν ἐθύετο ὅλον, διότι βλέπομεν, ὅτι τὸ σκέλος τοῦ θυομένου ὡς καὶ τὸ δέρμα λαμβάνει ὁ ἱερεύς, οὐδὲ ὅτι ἄδαρτον τὸ θῦμα μετὰ τοῦ δέρματος συνεκαίετο, διότι τότε δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ κατωτέρω διάκρισις (στ. 18) τῶν δαρτῶν ἀπὸ τῶν μὴ δαρτῶν. Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι τοῦ θύματος ἡ κεφαλὴ σὺν τοῖς ποσὶν (πρβ. Ἡσύχ. ἐν λέξει *ἔνδρατα*) περιτυλισσομένη ἐντὸς τοῦ δέρματος ἐκαίετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ ὅτι τοῦτο δηλοῖ τὸ *ἐνδέρος*. Διὰ δὲ τοῦ *σαρκὸν*, νομίζομεν, δηλοῦται ὅ,τι ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς διὰ τοῦ *κρέα* (πρβ. Paton Oxford 1891 ἀριθ. 37-4 καὶ 40).

Στ. 14. Τὸ *μερίδας πέντε* συνεπληρώσαμεν κατὰ τὰ ἐν στ. 2 καὶ 5 *πέντε μοίρας — τὰς μερίδας*. *Ἴδια* μὲν *δαρτὰ* (πρβ. *δερτὰ* καὶ *δρατὰ*) λέγονται ἐνταῦθα τὰ θύματα τὰ θυόμενα ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν, *δημόσια* δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ δήμου ἢ τῆς πόλεως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ μὴ δαρτά, *τὰ ὁλοκαυτώματα* δηλονότι ἢ *ὁλόκαυστα*. Ἐκ τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, καταδείκνυται, ὅτι ὀρθῶς ὁ κ. Καββαδίας ἐν ὁμοίᾳ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν εὑρεθείσῃ ἐπιγραφῇ (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1897 σελ. 187) ἀνέγνω *τῶν δημοσίων* καὶ οὐχὶ *τὸν δημόσιον*, ὡς ὁ Βιλαμοβίτσιος προέτεινεν. Παρατηρητέον καὶ τόδε, ὅτι ἡ τῆς Ἀρτέμιδος ἱέρεια ἀπὸ μὲν τῶν δημοσίων θυμάτων ἐλάμβανε δέρματα, ἀπὸ δὲ τῶν ἰδίων σκέλος, ἡ δὲ τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς ἡμεῖς συνεπληρώσαμεν, ἀπὸ μὲν τῶν ἰδίων ἐλάμβανε κρέα, ἀπὸ δὲ τῶν δημοσίων σκέλος.

Στ. 16. Τῇ δοτικῇ *ἱερείᾳ* ἐννοητέον ἐκ τῶν ἡγουμένων τὸ *παρέχεν*.

Στ. 17. Ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθημεν τὸν στίχον τοῦτον νὰ συμπληρώσωμεν οὕτως, ὥστε νὰ ἔχῃ 34 τὸ ὅλον γράμματα, ὑπεθέσαμεν ὅτι τὸ ο τοῦ ἄρθρου τὸ τοῦ πρὸ τοῦ *ἱερὸν* ἦτο γεγραμμένον πολὺ μικρόν, ὡς ἐν στίχ. 8ῳ. Ὁμοίως προτιμῶμεν καὶ ὁ 19 στίχος νὰ ἔχῃ 35 γράμματα καὶ νὰ συμπληρωθῇ *καὶ* ⁝Ͱ⁝, διότι ὁμοίως ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ εὕρηται, παρὰ νὰ συμπληρωθῇ ⁝Ͱ⁝ τε, ὡς συνεπληρώσαμεν κατ' ἀνάγκην, ἵνα μὴ ὑπερβῶμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν 34 γραμμάτων καθ' ἕκαστον στίχον.

Στ. 20. Συνεπληρώσαμεν γράψαντες *χὲ Λετοῦς*, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὰ ἐν τῷ 1ῳ στίχῳ τῆς Α ἐπιγραφῆς.

Θε]οῖς
-υ ε Ἴσι[δι
ο <
< . . . . . .
. . . .
. . . . .
. . . . . .
Τύρας Μᾶρκος
αον . . ιρος
Ἑρμογέ[νης
λι
Θεοδώρο[υ

Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρέθη ἐντετοιχισμένη ἔνθα καὶ ἡ προηγουμένη. Εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἀποκεκρουμένης ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἐχούσης δὲ πάχος 0,11, ὕψος 0,44, πλάτος 0.31 τοῦ μέτρου.

Ὡς εἰκάζομεν ἐκ τοῦ δευτέρου στίχου, ὁ λίθος οὗτος ἦν ἀναθηματικός, χαριστήριον ἴσως τῇ Ἴσιδι, ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο ἐκεῖ πλησίον μεταξὺ τῆς Ἀρεθούσης καὶ τοῦ Ἐνετικοῦ ὑδραγωγείου[1] μετηνέχθη δ' ἐκεῖθεν, παθὼν οὐκ ὀλίγην φθοράν, ὡς δηλοῦσι τὰ ἐν τῷ μέσῳ ξέσματα, τίς οἶδε τίνος ἕνεκα.

3.

ΑΡΤΕΜΙΔΙΕΙΛΕΙΘΥΑΔΙΚΑΙΡΕΤΑΕΥΛΑΕΙΑΕΥΞΑΜΕΝΑ

Ἀρτέμιδι Εἰλειθύα Δικαιρέτα Εὐλαεία εὐξαμένα

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐν ἑνὶ στίχῳ ἐπὶ τοῦ γείσου πλακὸς πάχ. 0,7, ὕψ 0,51, πλάτ. 0,65, ἣν περιθέει πλαίσιον ἐξέχον τοῦ μέσου, ἐν ᾧ ἀκατεργάστῳ ὄντι ἦν ἐντεθειμένη εἰκὼν ἀνάγλυφος παιδίου, ἣν ἡ Δικαιρέτα ἐκπληροῦσα εὐχὴν ἐπὶ τῷ αἰσίῳ τοκετῷ ἀνέθηκε τῇ Εἰλειθυίᾳ Ἀρτέμιδι. Εὑρέθη ἐν τοῖς θεμελίοις τοῦ παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν οἰκοδομηθέντος χημικοῦ ἐργοστασίου τοῦ Β. Σακελλαράκη, ἔνθα καὶ ἄλλοι πολλοὶ μεγάλοι λίθοι θεμέλιοι εὑρέθησαν, οἵτινες ἴσως ἀνήκουσιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Εἰλειθυίας Ἀρτέμιδος, εἰς ὃν καὶ τὸ ἀνάθημα ἐγένετο.

Ἡ ἄνευ ὑπογραφῆς δοτικὴ *Εἰλειθύα* δὲν εἶνε τι ἀσύνηθες ἐν ἐπιγραφαῖς, σπανία εἶνε μόνον ἡ γραφὴ *Εἰλείθυα* ἀντὶ τοῦ *Εἰλείθυια*. Τὰ ὀνόματα *Δικαιρέτα* καὶ *Εὐλαεία* νῦν τὸ πρῶτον γινώσκονται. Ὁ τύπος εἰς -*α* τοῦ ὀνόματος *Δικαιρέτα* καὶ τῆς μετοχῆς *εὐξαμένα* καὶ ἡ μὴ τροπὴ τοῦ *κ* εἰς *χ* μετὰ τὴν σύνθεσιν ἐν τῷ ὀνόματι *Δικαιρέτα*[2] (δίκη-αἱρέομαι), μάλιστα δὲ τὸ πατρωνυμικὸν *Εὐλαεία*[1] ἀντὶ τῆς γενικῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς *Εὐλάου* μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ τὸ *ἀνάθημα* τοῦτο τῇ Ἀρτέμιδι ποιησαμένη ἦν Αἰολίς.

[1] Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἰδ. Ἀθηνᾶς τόμ. 6 σελ. 176.

[2] Πρβ. Ἀπολλώνιον περὶ συντάξεως 38, 27. «Οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες δασύνουσι τὰ ἐν τῇ λέξει φωνήεντα, Αἰολεῖς δὲ μόνον ψιλοῦσιν». Ἰδ. καὶ Ἡρῳδ. 2, 825, 25.

4

ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ
ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ
ΧΑΙΡΕ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη γεγραμμένη ἐπὶ ἀποκεκρουμένης μαρμαρίνης στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους εἶνε ἐντετοιχισμένη ὑπὲρ τὴν κρήνην τὴν ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν βυρσοδεψείῳ τοῦ κ. Ἐμμ. Ἀναστασίου. Τὸ ὕψος τοῦ σῳζομένου μέρους τῆς στήλης εἶνε 0,17, τὸ πλάτος 0,35, τοῦ ἀετωματίου τὸ ὕψος 0,20 τὸ δὲ πάχος 0,08.

Αἱ δύο τελευταῖαι ἐπιγραφαὶ ἀπεστάλησάν μοι ὑπὸ τοῦ Σχολάρχου καὶ ἐπιμελητοῦ τοῦ ἐν Χαλκίδι μουσείου κ. Γεωργίου Δερβένη.

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

[1] Πρβ. ἐπιγρ. ἐν Mitteil. des arch. Inst. XV 316 nº 47, καὶ Bull. de corr. Hell. XIII. 381 nº 3.

ΑΡΧΑΪΚΟΝ ΑΓΑΛΜΑ ΕΞ ΑΤΤΙΚΗΣ

(Ἴδε πίνακας 3, 4)

Εἰς τὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Μουσείῳ κείμενα, μετὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς σωζόμενα, ἓξ ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα γυμνοῦ νεανίου τοῦ τύπου τῶν καλουμένων ἀγαλμάτων Ἀπόλλωνος, ἤτοι εἰς τὰ ἐκ Θήρας[1], ἐκ Νάξου[2], ἐκ Μήλου[3], ἐξ Ὀρχομενοῦ Βοιωτίας[4], ἐκ Πτῴου[5] καὶ ἐκ *Κερατέας* Ἀττικῆς[6], εἰς ταῦτα, λέγω, τὰ ἓξ ἀγάλματα προσετέθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 καὶ ἕβδομον ἄγαλμα, τὸ ἐνταῦθα ἐν τοῖς φωτοτυπικοῖς πίναξι 3, 4 ἀπεικονιζόμενον, ὅπερ φέρει ἀριθμὸν 1906 τοῦ *Εὑρετηρίου τῶν γλυπτῶν*. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εὑρέθη διὰ λαθραίων ἀνασκαφῶν, τεθραυσμένον εἰς τεμάχια, παρὰ τὰ Κουβαρᾶ-Καλύβια Ἀττικῆς, ἐν θέσει *Βολομάνδρα*, ὑποκλαπὲν δὲ καὶ εἰς Ἀθήνας κομιζόμενον κατεσχέθη ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας, ματαιωθείσης οὕτω τῆς φυγαδεύσεως αὐτοῦ. Ἐσώθη δὲ οὕτω τὸ ἄγαλμα ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου, οὗ εἶνε ἀποκλειστικὸν κτῆμα, καὶ ἐπιφανῆ κατέχει ἐν αὐτῷ θέσιν διακρινόμενον καὶ διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας καὶ διὰ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ καλλίστην οὖσαν, ἀφ᾽ οὗ καὶ ἡ ῥὶς αὐτοῦ ὅλως σῶα εἶνε.

Τὸ μάρμαρον ἐξ οὗ τὸ ἄγαλμα εἶνε πεποιημένον φαίνεται ὂν Πάριον. Τὸ ὅλον δὲ ὕψος αὐτοῦ εἶνε 1,79[7].

Ἅμα τῇ κατασχέσει καὶ καταθέσει τοῦ ἀγάλματος ἐν τῷ Μουσείῳ, ἐγένετο ἀνασκαφὴ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν ἐμοῦ, ὕστερον δὲ καὶ τοῦ κ. Τσούντα, ἐν ᾧ τόπῳ ἐλέγετο ὅτι εὑρέθη τὸ ἄγαλμα. Ἐξεβαιώθη δὲ διὰ τῆς σκαφῆς ταύτης, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, ὅτι ἐκεῖ ὄντως εὑρέθη, διότι, ἐμοῦ παρόντος, εὑρέθησαν πέντε μικρὰ τεμάχια, εἰς τὸ αὐτὸ ἄγαλμα ἀνήκοντα, ἅτινα προσαρμοσθέντα συνεπλήρωσαν ἱκανῶς τοῦτο, κατά τε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ἀκριβῶς δὲ πλησίον τῶν τεμαχίων τούτων ἀνεφάνησαν σεσυλημένοι τάφοι καὶ εὑρέθησαν τεμάχια πηλίνων ἀγγείων τοῦ παλαιοῦ ἀττικοῦ ῥυθμοῦ καί τινα τεμάχια μελανομόρφων ἀγγείων. Ἐκταθεῖσα δὲ ἡ ἀνασκαφὴ περαιτέρω, ἔνθεν μὲν βορειοανατολικῶς, ἔνθεν δὲ νοτιοδυτικῶς, ἤνεγκεν εἰς φῶς καὶ ἄλλους τάφους,

[1] Π. Καββαδίας: Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. Μουσείου, ἀρ. 8.

[2] Καββαδίας: Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. Μουσείου, ἀρ. 14.

[3] Bulletin de corr. hellénique 1892 σ. 79 πιν. XVII (Holleaux).

[4] Καββαδίας: Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. Μουσείου, 9.

[5] Καββαδίας: Γλυπτά, ἀρ. 10. Bulletin de corr. hellénique 1886 σ. 66 πίν. IV (Holleaux).

[6] Ἀρχ. Ἐφημερὶς 1885 σ. 76 πίν. 6 (Β. Λεονάρδος).

[7] Αἱ καθ᾽ ἕκαστα διαστάσεις τοῦ ἀγάλματος ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

0.75	ὕψος ἀπὸ κορυφῆς ἕως ὀμφαλοῦ
0.11	» » ὀμφαλοῦ ἕως ῥίζης τοῦ πέους
0.57	» » » ἕως μέσου γόνατος
0.255	ὕψος κεφαλῆς (μέχρι σιαγονίου).
0.07	» ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ἀρχῆς μετώπου
0.05	» μετώπου μέχρι ὀφρύων.
0.075	» ἀπὸ ὀφρύων μέχρι ἄκρου ῥινός.
0.04	» » ὀφρύος μέχρι κάτω βλεφάρου.
0.04	» » ἐσωτερικοῦ κανθοῦ μέχρι ἄκρου ῥινός.
0.055	» » ἄκρου ῥινὸς ἕως σιαγονίου.
0.017	» » » » ἕως μέσου στόματος.
0.065	ὕψος λαιμοῦ.
0.155	πλάτος προσώπου (εὐθὺ) ἀπὸ ὠτὸς εἰς οὖς.
0.03	» ἀπὸ ἐσωτερικοῦ κανθοῦ εἰς ἐσωτερικὸν κανθόν.
0.037	» βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ.
0.017	ὕψος » » »
0.075	πλάτος ἀπὸ ἐξωτερικοῦ κανθοῦ ἕως προσθίου ἄκρου (τράγου) τοῦ δεξιοῦ ὠτός.
0.085	ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ.
0.05	πλάτος στόματος.
0.07	ὕψος ὤτων.
0.10	πλάτος λαιμοῦ ἐν μέσῳ..
0.49	πλάτος ἀπὸ ὤμου εἰς ὦμον (μέγιστον).
0.315	πλάτος θώρακος μεταξὺ μασχαλῶν.
0.245	πλάτος (= διάμετρος ἐκ πλαγίου εἰς πλάγιον) τῆς ὀσφύος.
0.185	πάχος (= διάμετρος ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω) τῆς ὀσφύος.

ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ὁποίων εὑρέθησαν ἀγγεῖα γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ. Ἀπεκαλύφθη ἄρα διὰ τῆς σκαφῆς ταύτης παλαιὸν νεκροταφεῖον, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἦτο ἐν χρήσει, ὡς δύναταί τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τῶν μνημονευθέντων εὑρημάτων.

Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη εἰκὼν παριστᾷ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος νεκροταφεῖον. Ἐν τῷ χώρῳ τῷ δηλουμένῳ διὰ τοῦ ἀρ. 1 ὑπῆρχε μέγας λάκκος καὶ ἐκεῖ εἶχεν εὑρεθῇ τὸ ἄγαλμα, καθ' ἃ εἶχεν ἐξακριβωθῇ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἀνακριτικῆς ἀρχῆς. Προχωρήσασα ἡ σκαφὴ ὀλίγον ἤνεγκεν εἰς φῶς, ἐν τόπῳ μὴ ἐσκαμμένῳ, τῷ δηλουμένῳ διὰ τῶν ἀριθμῶν 2, 3, 4, τεμάχια χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ ἀγάλματος προσαρμοσθέντα αὐτῷ· ἄλλα δύο τεμάχια

εὑρέθησαν περαιτέρω, ἐν τόπῳ ἐσκαμμένῳ, δηλουμένῳ διὰ τοῦ ἀρ. 5. Οὕτως ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ ἄγαλμα ἦτο ἐπιτύμβιον, ὅτι δηλ. ἦτο ἱδρυμένον ἐπί τινος τῶν ἐκεῖ τάφων.

Τὸ πολλαχόθεν ἄρα λεγόμενον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐνδείξεών τινων ὑποστηριζόμενον ὅτι ἀγάλματα τοῦ προκειμένου τύπου ἐχρησίμευον ὡς ἐπιτύμβια ἀγάλματα, ἐβεβαιώθη διὰ τῆς ἡμετέρας σκαφῆς καὶ ἀναμφισβήτητον ἐγένετο. Ἀλλὰ τοιούτου τύπου ἀγάλματα ἐχρησίμευον καὶ ὡς εἰκονικοὶ ἀνδριάντες, ὡς γνωστὸν εἶνε ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (VIII, 40,1) περιγραφῆς τοῦ ἐν Φιγαλίᾳ ἱδρυμένου ἀνδριάντος τοῦ παγκρατιαστοῦ Ἀρραχίωνος. Καὶ εἰς θεοὺς δέ, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἰδίως, προσεφέροντο

τοιαῦτα ἀγάλματα ὡς ἀναθήματα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοιούτων ἀγαλμάτων εὑρεθέντων ἐν ἱεροῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, οἷον ἐν Πτῴῳ τῆς Βοιωτίας, ἐν Δήλῳ κ. ἀ. Δὲν ἕπεται ὅμως ἐκ τούτου, ὅτι τὰ ἀγάλματα ταῦτα παρίστανον τὸν Ἀπόλλωνα, οὐδ᾽ ὅτι ἀπεικόνιζον τεθνεῶτας ἢ ἀθλητάς, διότι οὐδὲν διακριτικὸν προσωπικὸν γνώρισμα εἶχον ἢ σύμβολον ἔφερον. *Αντικειμενικῶς* ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, τὰ ἀγάλματα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο εἶνε, κατ᾽ ἐμὴν γνώμην, ἢ καθολικὸς τύπος τοῦ ἀνδρικοῦ γένους, ὃν οἱ τότε ἄνθρωποι μετεχειρίζοντο κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἑαυτῶν χρείας. Ὅταν τις ἤθελε νὰ ἔχῃ ὑπόμνημα ἀποθανόντος μέλους τῆς οἰκογενείας του, ἵδρυεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοιοῦτον ἄγαλμα, ὅπερ μόνον συμβολικῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ὑποκειμενικῶς, ἐν σχέσει πρὸς τον ἱδρύοντα τὸ ἄγαλμα, ἐδύνατο νὰ εἰκονίζῃ τὸν ἀποθανόντα· ὡσαύτως ὡς εἰκονιστικὸς ἀνδριὰς ἐδύνατο τοιοῦτον ἄγαλμα νὰ ἐκληφθῇ μόνον διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ βάθρου ἐπιγραφῆς Ὅταν δέ τις εἶχεν ἀνάγκην νὰ προσφέρῃ ἀνάθημά τι εἰς τὸ θεῖον, προσέφερεν ὡσαύτως τοιοῦτον ἄγαλμα, ὅπερ, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἐχαρακτηρίζετο τυχὸν ὑπὸ τοῦ ἀναθέτου δι᾽ ἐπιγραφῆς ὡς παριστῶν αὐτὸν τὸν θεόν, ἢ ὁσάκις δὲν ἔφερε σύμβολον ἰδιάζον τῷ θεῷ τούτῳ, δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ κυριολεκτικῶς *ἄγαλμα*, πρᾶγμα δηλ. ἐφ᾽ ᾧ ὁ θεὸς ἠγάλλετο. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὁσάκις ἤθελέ τις νὰ προσφέρῃ ἀνάθημα εἰς θεάν τινα, εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, λ. χ. εἰς τὴν Ἄρτεμιν, εἰς τὴν Δήμητρα κτλ., προσέφερεν ἄγαλμα τοῦ γυναικείου τύπου, οἷα εἶνε τὰ πολλὰ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως γυναικεῖα ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα. Διὰ τοῦτο μάτην ζητεῖ τις νὰ ἐξακριβώσῃ, φρονῶ, τί παριστῶσι πάντα τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀγάλματα, ἂν παριστῶσι δηλ. τὴν Ἀθηνᾶν, ἢ ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ ἄλλο τι. Οὔτε ταῦτα τὰ γυναικεῖα, ὅσα δὲν ἔχουσι σύμβολόν τι ἢ ὅσα δὲν προσελάμβανον ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα δι᾽ ἐπιγραφῆς, οὔτε ἐκεῖνα τὰ ἀνδρικὰ ἀγάλματα, ἀπεικονίζουσιν ὡρισμένον τι, ἀλλ᾽ εἶνε καθολικοὶ τύποι οὐδὲν παριστῶντες, εἶνε δηλ. ἁπλῶς *ἀγάλματα* προσενεχθέντα τοῖς θεοῖς καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ παντοῖα ἄλλα ἀναθήματα αὐτοῖς προσεφέροντο, οἷον διάφορα ζῷα, μικρὰ εἰδώλια, ἱερὰ σκεύη καὶ ἄλλα πράγματα.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τοῦ προκειμένου ἀγάλματος παρατηρητέον ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει τὰ ἀρχαϊκώτατα ἐκεῖνα γνωρίσματα καὶ τὰς ἰδιαζούσας τεχνοτροπίας τῶν ἐκ Θήρας καὶ ἐξ Ὀρχομενοῦ ἀγαλμάτων, πολὺ νεώτερον τούτων ὄν, προερχόμενον πάντως ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὡρίμου ἀρχαϊσμοῦ, ἐκ τῶν χρόνων πιθανῶς τῶν περὶ τὰ μέσα τῆς Ϛ´ ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ὁ ποιήσας αὐτὸ τεχνίτης ὄχι μόνον ἐπίσταται καλῶς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ μαρμάρου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παραστάσει τῆς φύσεως ἱκανῶς φαίνεται προηγμένος. Ἔδωκε μὲν εἰς τὸ ἄγαλμά του τὸ σύνηθες ἐκεῖνο μειδίαμα καὶ παρέστησε τοὺς ὀφθαλμοὺς τριγωνικοὺς καὶ συγκλίνοντας, ἀλλὰ τὰ λίαν ἀρχαϊκὰ ταῦτα γνωρίσματα τηρεῖ μᾶλλον κατὰ συνθήκην· προφανῶς ἐδύνατο οὗτος τὰ μέλη ταῦτα τοῦ προσώπου νὰ διαπλάσῃ φυσικώτερον, ὡς παρέστησε φυσικώτερον τὸ λοιπὸν σῶμα.

Ἰδιάζον γνώρισμα τοῦ ἀγάλματος εἶνε τὸ ἐπίμηκες τοῦ προσώπου καὶ οἱονεὶ ὀρθογώνιον τῆς ὅλης κεφαλῆς. Κύριον δὲ γνώρισμα αὐτοῦ οἱονεὶ ἀποτελοῦν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀγάλματος καὶ προσπίπτον εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὰ ὄμματα τοῦ θεατοῦ εἶνε τὸ ὁριζόντιον καὶ ἱκανῶς εὐρὺ τῶν ὤμων. τὸ ἐπίμηκες τῶν σκελῶν καὶ τὸ σχετικῶς λεπτὸν τῶν μηρῶν, ἐξ οὗ τὸ ἄγαλμα προσλαμβάνει χαρακτῆρα τὸ μὲν ἰσχύος καὶ ἀντοχῆς, τὸ δὲ εὐκινησίας καὶ κομψότητος. Ταῦτα δὲ τὰ γνωρίσματα παρατηροῦμεν ἰδίως ἐν τῷ ἐκ Μήλου ἀγάλματι, ἐξ οὗ προστίθεται μία ἔτι ἀπόδειξις τῆς καταγωγῆς τοῦ τύπου τούτου ἐκ τῶν νήσων καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἤσκησεν ἡ νησιωτικὴ τέχνη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐν Ἀττικῇ τέχνης. Πρὸς τὰ ἐκ τῶν νήσων δὲ τοιαῦτα ἀγάλματα, πρὸς τὸ ἐκ Μήλου καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἐκ Θήρας, σχετίζεται τὸ προκείμενον ἄγαλμα καὶ δι᾽ ἄλλου ἰδιάζοντος γνωρίσματος, τοῦ ἑξῆς:

Ἀμφότερα τὰ μνημονευθέντα ἀγάλματα τοὺς ὑπὲρ τὸ μέτωπον βοστρύχους, τοὺς ὑπὸ τὴν συνέχουσαν τὴν κόμην ταινίαν, ἔχουσι διατεταγμένους ἑλικοειδῶς. Ἐν τῷ προκειμένῳ δὲ ἀγάλματι, ἀντὶ νὰ συστρέφωνται οἱ βόστρυχοι ὅπως ἀποτελῶσιν ἕλικας, ἀναστρέφονται πρὸς τὰ ἄνω καλύπτοντες οὕτω τὴν ταινίαν καὶ ἀποτελοῦντες οἱονεὶ στέμμα ἐξ ἀκτίνων. Τοῦτο εἶνε περίεργον καὶ πρωτοφανὲς ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγάλματι γνώρισμα, δύναται ὅμως

νὰ θεωρηθῇ ὥς τις παραλλαγὴ τῆς ἐν τοῖς προειρημένοις ἀγάλμασιν ἑλικοειδοῦς διαθέσεως τῶν βοστρύχων. Εἶνε δὲ ταῦτα μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱονεὶ κατὰ συνθήκην τηρήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπου ἀγαλμάτων, τῶν τεχνιτῶν περιοριζομένων εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν τελειοποίησιν τῆς παραστάσεως τῆς μορφῆς καὶ εἰς μικρὰς τινὰς παραλλαγὰς ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα.

Ἀλλ' ἐν ᾧ κατὰ τὰ εἰρημένα τὸ προκείμενον ἄγαλμα ὁμοιάζει τοῖς ἐκ τῶν νήσων, εἶνε ὡς πρὸς τὴν διάπλασιν τῶν μορφῶν τοῦ σώματος πολὺ τελειότερον ὄχι μόνον τοῦ ἐκ Θήρας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκ Μήλου· καὶ τοῦ ἐκ Πτώου ἀγάλματος (ἴδε σ. 43 σημ. 5) εἶνε τοῦτο πολὺ ὑπέρτερον καὶ πρὸς τὸ ἕτερον ἐξ Ἀττικῆς ἄγαλμα (ἴδε σ. 43 σημ. 6) παραβαλλόμενον φαίνεται κρεῖττον ὄν, διότι δὲν ἔχει τοῦτο ἃς ἐκεῖνο ἀνωμαλίας ἐν τῇ διαπλάσει τῶν καθέκαστα μορφῶν καὶ ἰδίως τῶν μορφῶν τοῦ προσώπου. Ἀλλ' ὄχι μόνον τῶν μνημονευθέντων ἀγαλμάτων τελειότερον εἶνε, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκ Τενέας, ὅπερ εὐλόγως ἐθεωρεῖτο μέχρι τοῦδε ὡς τὸ τελειότερον τῶν τοιούτου τύπου ἀγαλμάτων.

Πρὸς τὸ ἐκ Τενέας ὁμοιάζει τὸ προκείμενον ἄγαλμα κατὰ τὸ ἐπίμηκες τῶν σκελῶν καὶ τὸ σχετικῶς λεπτὸν τῶν μηρῶν καὶ κατὰ τὴν διὰ τῶν γνωρισμάτων τούτων ἐκφραζομένην ἔννοιαν εὐκινησίας καὶ κομψότητος· ἀλλὰ τὸ ἐκ Τενέας μειονεκτεῖ ἐν τῇ παραστάσει τῆς φυσικῆς ἀληθείας ὡς πρὸς τὴν διάπλασιν τῶν ὤμων, οἵτινες, ἀντιθέτως πρὸς τὸ εὐρὺ καὶ ὁριζόντιον τῶν ὤμων τοῦ προκειμένου ἀγάλματος, καὶ μικροὶ εἶνε καὶ παρὰ φύσιν πρὸς τὰ κάτω κλίνουσι. Ἐν τῷ ἐκ Τενέας δὲ ἀγάλματι ἐξαίρεται ὁ σκελετός, τῆς διαπλάσεως τῆς σαρκὸς τιθεμένης ἐν ἥσσονι μοίρᾳ, ἐν ᾧ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγάλματι ἥτε διάπλασις τοῦ σκελετοῦ καὶ ἡ τῆς σαρκὸς διατελοῦσιν ἐν ἁρμονίᾳ, ὡς δύναταί τις νὰ ἀντιληφθῇ παραβάλλων ἰδίως τὸ ὀστεῶδες τῶν μορφῶν τοῦ προσώπου τοῦ ἐκ Τενέας ἀγάλματος πρὸς τὸ σχετικῶς εὐτραφὲς τῶν μορφῶν τοῦ προσώπου τοῦ προκειμένου ἀγάλματος, ἐν ᾧ, παρὰ τὸ δεδηλωμένον τυπικὸν μειδίαμα τῶν χειλέων, δύναταί τις ἀληθῶς νὰ πεισθῇ ὅτι ὑποδηλοῦται ἔκφρασίς τις καὶ χάρις.

Κατὰ ταῦτα τὸ προκείμενον ἄγαλμα φαίνεται ὂν τὸ τελειότατον τῶν τοιούτου τύπου ἀγαλμάτων. Εὐλόγως δὲ οὕτω σχετικῶς τέλειον τύπον ἀγάλματος εὑρίσκομεν ἐν Ἀττικῇ, διότι ἐν Ἀττικῇ περιέμενέ τις ὅτι θὰ ἐτελειοποιεῖτο ὁ τύπος οὗτος. Ἓν ἔτι βῆμα προχωρεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη ἐν Ἀττικῇ καὶ παράγονται τὰ καλὰ ἐκεῖνα τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχαϊκῶν γυναικείων ἀγαλμάτων.

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ Ἰουνίῳ 1902

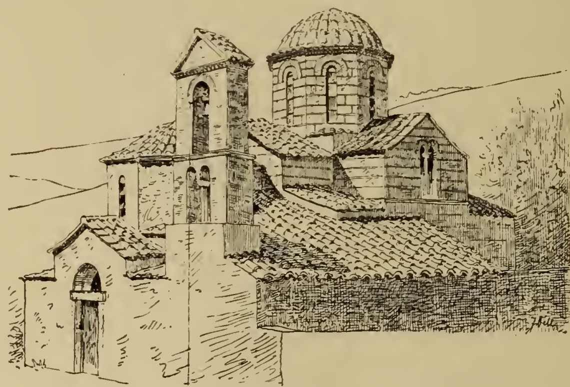
Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὄχι ἀναξία λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἡ κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ παρὰ τὴν *Κύλλου πήραν*, πηγὴν περιώνυμον καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, κειμένη Καισαριανή, ἣν ἐπεσκέφθην τῇ 29 Ἰανουαρίου 1889 κοινῇ μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἰωσὴφ Δὲλλ, ὅτε καὶ ἐσχεδιάσθησαν τὰ διαγράμματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔγειναν παρ' ἐμοῦ αἱ μελέται ἐκεῖναι, ὧν τὰ πορίσματα ἐκθέτω ἐνταῦθα.

Ὁ ὁδοιπόρος, ἀντιπαρελθὼν τὸν ἔρημον ἀνήφορον τὸν ἀναβιβάζοντ' ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, εἰσέρχεται διὰ πύλης εἰς μέσην τινὰ ὁδόν, ἧς ἐγγὺς πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ ὑψώματος ὀρθοῦνται τὰ κτίρια τῆς μονῆς, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἀριστερὰ ἀνοίγεται αὐλή, ἧς

Εἰκὼν 1.

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

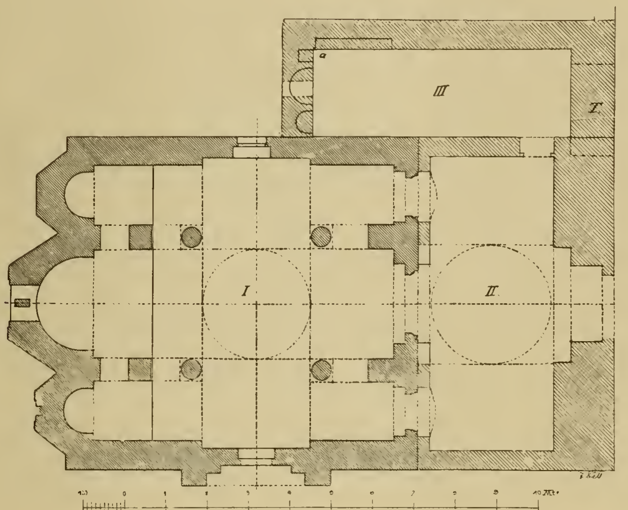
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

τὸ μὲν ἀνατολικὸν κατέχει ἡ μικρὰ ἐκκλησία, αἱ δὲ λοιπαὶ πλευραὶ φέρουσι γύρῳ τοὺς ξενῶνας. Τὸ δὲ ὅλον περιβάλλει ἐν τετραγώνῳ τεῖχος μὴ ἔχων τὴν ὀχυρωματικὴν ἐκείνην ὄψιν τὴν ἄλλως συνήθη εἰς τὰς μονὰς τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἡ ὅλη δὲ διάθεσις τῶν οἰκοδομῶν ἐνθυμίζει διὰ τοῦ ἀνειμένου πως αὐτῆς, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν τοῖς ἀγροτικοῖς περιχώροις μεγάλης πόλεως, ἧς ἡ γειτονία καὶ μόνη ἐφαίνετο παρέχουσα ἱκανὴν ἀσφάλειαν εἰς τοὺς ἡσύχους ἀναχωρητάς.

Ἡ δ' ἐκκλησία ἔχει ἐν τοῖς κυρίοις μέρεσιν ἀρχιτεκτονικὴν οὕτως ὡραίαν καὶ ἐπιμεμελημένην, ὥστε εἶνε ἀξία νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν καὶ αὐτῶν τῶν δυσκόλων μελετητῶν. Ἀλλὰ παρατηρητέον,

ὅτι εἰς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὴν μονὴν παρουσιάζεται δυστυχῶς εὐθὺς τὸ πρῶτον ἄποψις (Εἰκὼν 1), ἥτις ἔχει παραμορφωθῆ δι' ἐπιγενεστέρων ἐπικτίσεων κακῶς κατεσκευασμένων. Ἡ δ' ἐπισκόπησις τῆς κατόψεως (Εἰκὼν 2) καθιστάνει φανερὸν, ὅτι ὁ ἐνταῦθα προεκκείμενος νάρθηξ II καὶ τὸ παρεκκλήσιον III μετὰ τοῦ κωδωνοστασίου T δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα κτίσματα τῆς ἐκκλησίας I.

Εἶνε δὲ ταῦτα ᾠκοδομημένα ἐκ λελατομημένων λίθων φύρδην μίγδην συνειλεγμένων καὶ πάντως πολὺ νεώτερα τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ἧς ἡ τοιχοδομία εἶνε ἀξία αὐτόχρημα θαυμασμοῦ. Δὲν εἶνε εὔκολος ἡ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος εὕρεσις οὕτω κομψῆς συναρμογῆς γωνιαίων λίθων καὶ πλίνθων. Ἕκαστος τῶν ἐπιμελῶς διὰ τὴν ἰδίαν προσήκουσαν θέσιν εἰργασμένων λίθων εἶνε τὸ πλεῖστον καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς προσηρμοσμένος εἰς τὸν πηλὸν μεταξὺ μιᾶς ἑκάστοτε πλίνθου οὕτως, ὥστε περιθέουσι τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἀκριβῶς ἐσταθμημέναι σειραὶ ἐναλλὰξ λίθων καὶ πλίνθων ἐπιτεθειμένων ἐπαλλήλως. Ἡ δὲ τοιαύτη καὶ ὡς πρὸς τὰ χρώματα ἐπιτυχὴς ἐναλλαγὴ τοῦ τραβερτινο-

Εἰκὼν 2.

ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

ειδοῦς καὶ πωρώδους φαιοῦ λίθου πρὸς τὰς ἐρυθρὰς πλίνθους γίνεται ἐν τῷ τρούλλῳ (Εἰκὼν 3) ζωηροτέρα διὰ τῶν ὑπὸ δύο σειρῶν ἀκτινοειδῶς τεθειμένων πλίνθων σχηματιζομένων κορυφωμάτων τῶν παραθύρων καὶ γείσου, συνισταμένου ἐκ μιᾶς σειρᾶς μικροτέρων καὶ μιᾶς σειρᾶς μεγαλειτέρων πλίνθων προβεβλημένων κατὰ γωνίας. Ἰδιόρρυθμον δὲ εἶνε μόνον τὸ προεξέχον μέσον μέρος τοῦ βορείου τοίχου (Εἰκόνες 4 α-β), ὅπερ παρουσιάζει ἄντυγα συγκειμένην ἐκ δύο σειρῶν ἀβαθῶν θολιτῶν, ἧς ἄνωθεν ὑποδηλοῦται τὸ ἀέτωμα, καθ' ἃ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς πλευραῖς.

Ἐν δὲ τῇ κατόψει τῆς ἐκκλησίας (Εἰκὼν 2) καταφαίνεται ἡ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ αὐτῆς ἐπιπλοκὴ δύο συστημάτων. Δύο νῆες ἀποτελοῦσαι κοιτίδα (tonnengewölbte Schiffe) διασταυροῦσιν ἀλλήλας κορυφούμεναι εἰς μεσαῖον τροῦλλον, ὑποβασταζόμενον ὑπὸ τεσσάρων κιόνων, καὶ δὴ οὕτως, ὥστε εἰς τὸν ἕτερον τῶν βραχιόνων τοῦ κεντρικοῦ τούτου συστήματος, ὅστις ἔχει διεύθυνσιν ἐκ δυ-

σμῶν πρὸς ἀνατολάς, συμπαραζεύγνυται ἑκατέρωθεν ἄλλη ναῦς παράπλευρος, ὁμοίως κοιτιδοειδής. Ἡ δὲ βασιλικῆς ῥυθμὸν ἔχουσα κατασκευὴ αὕτη παρουσιάζεται ἐξαιρομένη ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐπιμηκύνσεως τῆς τε μεσαίας κυρίας νηὸς καὶ τῶν παραπλεύρων, αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς τρεῖς ἀψῖδας. Αὗται δέ, ἔχουσαι ἔσωθεν ἀνυψωμένην ἄντυγα, περατοῦνται ἔξωθεν ἑκάστη εἰς τρεῖς πλευρὰς ἑξαγώνου. Ὁ δὲ χῶρος ὁ μεταξὺ τοῦ τρούλλου καὶ τῆς κυρίας ἀψῖδος ἔχει κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς τρεῖς ἄλλους βραχίονας τοῦ σταυροῦ τετράγωνον σχῆμα, καθ᾽ ἃ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως. Καὶ αἱ μὲν πρὸ τῶν πλαγίων ἀψίδων μακραὶ πλευραὶ ἑνοῦνται δι᾽ αὐτοῦ εἰς δύο διαδρόμους. Ὁ δὲ τροῦλλος ἔχει περιφωτίδα (Tambour) ἑξάγωνον μὲν ἔξωθεν, κυλινδρικὴν δ᾽ ἔσωθεν (Εἰκὼν 5), ἐξελισσομένην ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν κιόνων περιβαλλομένου τετραγώνου δι᾽ ἐνωτίων (Pendentifs). Ῥίπτοντες δ᾽ ἐν βλέμμα εἰς τὰς ἐνταῦθα παρατιθεμένας κατόψεις (Εἰκόνες 5 καὶ 6), βλέπομεν ἐν

Εἰκὼν 3.

ΚΑΘ' ΕΚΑΣΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

τῷ ἐσωτερικῷ ὡρισμένην τάσιν πρὸς τὸ ῥαδινόν. Λαμβάνομεν δ᾽ ἔννοιάν τινα τῆς τοιαύτης τάσεως, παρατηροῦντες, ὅτι ἡ ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν κιόνων τῆς τετραγώνου βάσεως τοῦ τρούλλου, ὑπολογιζομένη εἰς ὕψος καὶ λαμβανομένη δίς, ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ζώνης τῆς γενέσεως τοῦ κοιτιδοειδοῦς θόλου, λαμβανομένη δὲ τετράκις ἐξικνεῖται μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ τρούλλου. Ἡ δὲ τάσις αὕτη ἐξωτερικῶς μὲν καταδεικνύεται διὰ τοῦ ὑπερυψήλου τοῦ τρούλλου, καταδεικνύεται δὲ καὶ ἐσωτερικῶς διὰ τῆς ἀνυψώσεως σχεδὸν ἁπάντων τῶν κυλινδρικῶν τόξων.

Ἡ δ᾽ ἐν τῷ τρούλλῳ παρατηρηθεῖσα διὰ πλίνθων διακόσμησις εὑρίσκεται καὶ ἐν τοῖς διπλοῖς παραθύροις τῆς τομῆς τῶν δύο κοιτιδοειδῶν θόλων, πλουσιωτάτη δὲ εἶνε μάλιστα ἐν τῷ παραθύρῳ τῆς κυρίας ἀψῖδος, ἔνθα ἡ μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ κυλινδρικοῦ τόξου καὶ τῶν δύο ἐσωτερικῶν δόμησις σχηματίζεται διὰ τριῶν πλινθίνων τόξων σφηνοειδῶς προσηρμοσμένων πρὸς ἄλληλα περὶ μέσον κυ-

λινδρικὸν ὀφθαλμόν (Εἰκόνες 7 α-6). Ἄλλως δ' ἡ αἴσθησις τῆς ὡραίας δι' ἐντέχνως προσηρμοσμένων πλίνθων δομήσεως παρουσιάζεται εἴπερ που ἀλλαχοῦ ἄριστα κατὰ τὴν πρόοψιν τῆς ἀψῖδος.

Οἱ δὲ τέσσαρες κύριοι κίονες ἐλήφθησαν ἐξ ἀρχαίου κτιρίου. Οἱ παμμέγιστοι σπόνδυλοι καὶ τὰ ἰωνικὰ κιονόκρανα (Εἰκὼν 8) συνανήκουσι, καὶ ἀγόμεθα εἰς τὸ νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἐκόσμησάν ποτε ναὸν ὀρθούμενον κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ Κύλλου πήρᾳ. Προστεθειμένον δὲ φαίνεται χθαμαλὸν ἐπίθημα (Kämpfer), χρησιμεῦον ἀντὶ ὑποβάθρου εἰς τὸ βαρὺ καὶ διὰ ξυλίνων ἀμειβόντων ἐζευγμένον τόξον. Ἄλλως δὲ λείπει πᾶς πλούσιος ἀρχιτεκτονικὸς διάκοσμος· τὸ πολὺ δὲ δύναται νὰ γείνῃ μνεία ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ μόνον ἀπερικόσμου γείσου περιθέοντος τὴν γένεσιν τῶν θόλων, οὗ τὰ ἐν νέοις χρόνοις ἐπιτεθειμένα γραφικὰ κοσμήματα εἶνε ἀπομίμησις ἀρχαίου ἀραβικοῦ προτύπου, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ τῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἰδιαζόντως χαρακτηριστικῶν διακοσμήσεων τῶν τὰ διπλᾶ παράθυρα χωριζόντων λιθίνων κιονίσκων. Ἐν δὲ τῷ κιονο-

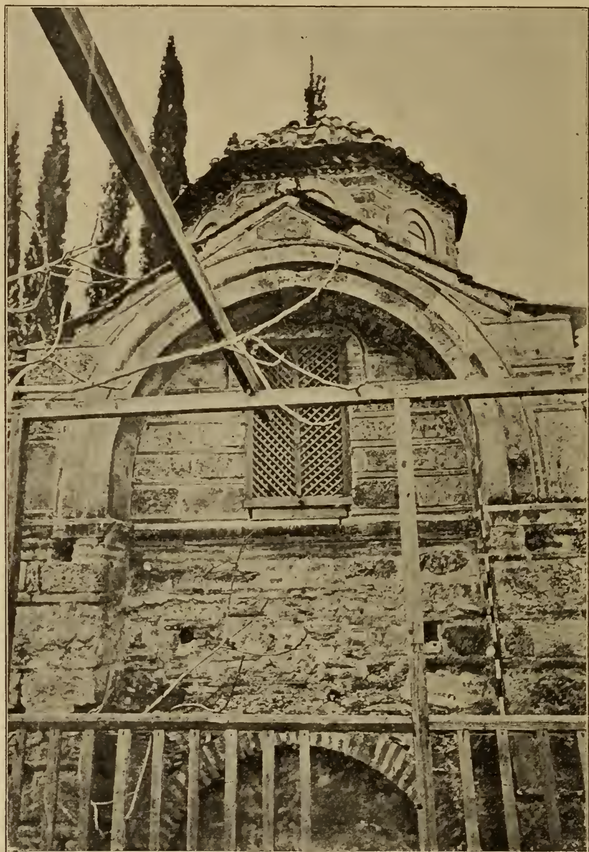

Εἰκὼν 4α.
ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΛΕΥΡΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

κράνῳ τῆς κυρίας ἀψῖδος (Εἰκ. 7 α-6) εὑρίσκομεν ἐνταῦθα, καθ' ἃ καὶ ἀλλαχοῦ, γινομένην χρῆσιν ἀπεικάσματος λύρας ὡς πλαισιώσεως καὶ ἐν αὐτῇ ἐγγεγλυμμένον πτηνόν (Εἰκὼν 9). Συνήθως δ' εὑρίσκομεν ἀλλαχοῦ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ῥόδακα, ὅστις ἐνταῦθα προστίθεται εἰς τὴν πλαγίαν ἄποψιν τοῦ μικροῦ κιονοκράνου. Μνείας δὲ εἶνε ἄξιον καὶ τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιστυλίου ἔχον μῆκος μὲν 1,23 μ., ὕψος δὲ περίπου 0,20 μ. (Εἰκὼν 10), ἐνῳκοδομημένον δ' ὡς κορύφωμα ἄνωθεν τοῦ παραθύρου τῆς πρὸς νότον πλαγίας νηὸς ὄπισθεν τοῦ παρεκκλησίου. Παρουσιάζει δὲ λέσδιον κῦμα καὶ ὑπ' αὐτὸ ἀστραγάλιον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ λείαν ἐπιφάνειαν μετὰ ῥοδάκων. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ τεμάχιον δυνάμεθα πιθανῶς νὰ θεωρήσωμεν ἀρχαῖον μᾶλλον ἢ μεσαιωνικόν, καθ' ἃ καὶ τοὺς κυρίους κίονας.

Σπανίως δύναται νὰ εὑρεθῇ κτίριον δεικνῦον μετὰ σαφηνείας οὕτω τελείας τὸν εὐρύτατα διαδεδομένον τύπον μικρῶν βυζαντιακῶν ἐκκλησιῶν. Δυστυχῶς οὐδὲν γινώσκομεν ἐκ τῆς ἱστορίας περὶ τῆς Καισαριανῆς· βέβαιον δὲ εἶνε μόνον, ὅτι ἡ μονὴ

ὑφίστατο ἤδη ἐπὶ τῆς ἐν Ἀθήναις φραγκοκρατίας. Ἐν τοῖς πρώτοις τῆς περιόδου ταύτης χρόνοις ὁ ἐν Κέῳ διατρίβων μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος [1], ὅςτις ἀπέθανεν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ περὶ τὸ 1222, ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν *Τῷ καθηγουμένῳ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Καισαριανῆς.* Κατὰ ταῦτα ἡ μονὴ εἶνε ἀρχαιοτέρα. Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τοῦ χρόνου καθ' ὃν

Εἰκὼν 46.

ΤΑ ΚΑΘ ΕΚΑΣΤΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΠΟΨΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρογγόφσκη

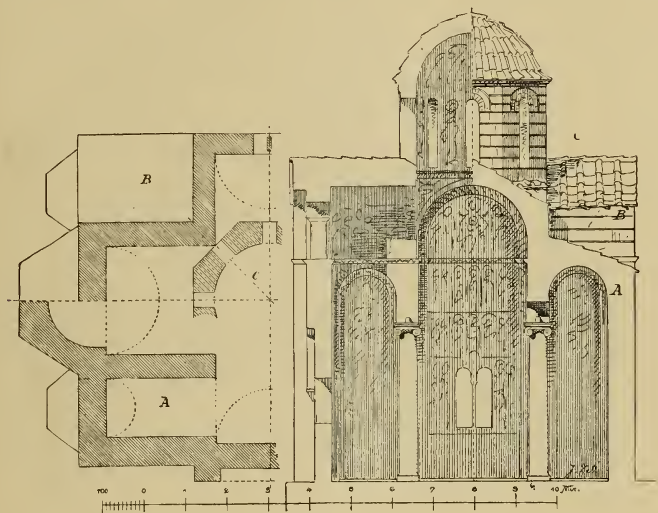
ἐκτίσθη μόνην πηγὴν ἔχομεν αὐτὸ τὸ κτίριον.

Λαμβάνοντες δ' ἐν πρώτοις ὑπ' ὄψιν τὴν τοιχοδομίαν, ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν ῥητῶς τοῦτο, ὅτι ἡ περιστοίχισις τῶν τετραγώνων λίθων ἑκατέρωθεν διὰ μιᾶς πλίνθου εἶνε χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν

[1] Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμενα ἐκδ. Σπυρ. Π. Λάμπρου Τόμ. Β' σελ. 311. Πρβλ. *Gregorovius* Geschichte der Stadt Athen Τόμ. Β' σ. 347.

Ἑλλάδα [1]. Ἡ δ᾽ ἐναλλαγὴ τῶν δόμων καθ᾽ ἑαυτὴν, ἤτοι ἡ ἐπάλληλος διαδοχὴ δόμων ἐκ λίθου καὶ δόμων ἐκ πλίνθων, εὑρίσκεται μὲν ἐν βυζαντιακοῖς κτιρίοις πολλάκις, ἀλλ᾽ ὄχι πάντοτε· ἀπαντῶνται δὲ καὶ κτίρια ἔχοντα μόνον λιθίνους δόμους, ἔτι δὲ συχνότερον μόνον πλινθίνους. Ἀλλ᾽ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τῆς ἐναλλαγῆς ἑνὸς λίθου καὶ μιᾶς πλίνθου κατά τε τοὺς καθέτους καὶ τοὺς ὁριζοντείους δόμους. Τὴν τοιαύτην δὲ τοιχοδομίαν εὑρίσκομεν ἐν ταῖς ἀπειραρίθμοις μικραῖς ἐκκλησίαις ταῖς πάντως ὑπὸ ἰθαγενῶν οἰκοδομηθείσαις, ἃς βλέπομεν διαδεδομένας ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν, οὐδὲ τῶν Ἀθηνῶν ἐξαιρουμένων. Ἐξαίρεσιν δ᾽ ἀποτελοῦσι μόνον τὰ λατινικὰ οἰκοδομήματα, οἷον ἡ μητρόπολις ἐν Ἀθήναις, ἢ κατασκευάσματα κτισθέντα ὑπὸ ειδικοὺς τοπικοὺς ὅρους, οἷα ἡ ἐν Σκριποῦ ἐκκλησία [2], ἐν ᾗ ἔγεινε χρῆσις τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Ὀρχομενοῦ, ἢ ὑποστάντα ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τοῦθ᾽ ὅπερ φαίνεταί μοι συμβαῖνον ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ [3].

Ὑπῆρξαν δ᾽ οἱ θελήσαντες νὰ ὁρίσωσι τύπον τινὰ

Εἰκὼν 5.

ΠΛΑΓΙΑ ΤΟΜΗ ΚΑΤΟΨΕΩΣ ΚΑΙ ΚΑΘ᾽ ΕΚΑΣΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Λέλλ.

σχηματικὸν πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας βυζαντιακῶν ναῶν ἐχόντων τὴν διὰ πλίνθων διάκοσμον τοιχοδομίαν [4]. Καὶ δὴ ἰσχυρίσθησαν, ὅτι αὕτη, οὖσα λίαν ἀρεστὴ ἀπὸ τοῦ ἐνάτου μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, ἐξέλιπε τὸν δωδέκατον καὶ δέκατον τρίτον αἰῶνα, τοὐλάχιστον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐντὸς δὲ τοῦ χρόνου τῆς χρήσεως αὐτῆς προὐτάθη ἡ διάκρισις πρῶτον μὲν σωρεύσεώς τινος ἀμιγοῦς πλινθίνου διακόσμου, οἷον ἐν τῷ Ὁσίῳ Λουκᾷ καὶ ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίᾳ τοῦ Νικοδήμου, ἔπειτα δ᾽ ἐγκρατοῦς τινος περιορισμοῦ, οἷον ἐν Δαφνίῳ, τέλος δὲ προσθήκης νέων στοιχείων, οἷον πλίνθων κεκομμένων κατὰ ταινίας ἢ ἄβακας, φαβεντιανῶν ἢ λιθίνων κοσμημάτων, καθ᾽ ἃ παρατηροῦμεν ἐν ἐκκλησίαις τοῦ Ναυπλίου ἀνερχομέναις εἰς τὸν δωδέκατον αἰῶνα. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην

[1] Τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς τοιχοδομίας εὗρον καὶ ἐν ἀρχαιοτέραις μεγαροειδέσιν οἰκίαις ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀλλ᾽ αὕτη ἦτο πολὺ ὀλιγώτερον ἔντεχνος.

[2] Ἴδε τὴν ἐμὴν περὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης πραγματείαν ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ′ σ. 1 κ. ἑ.

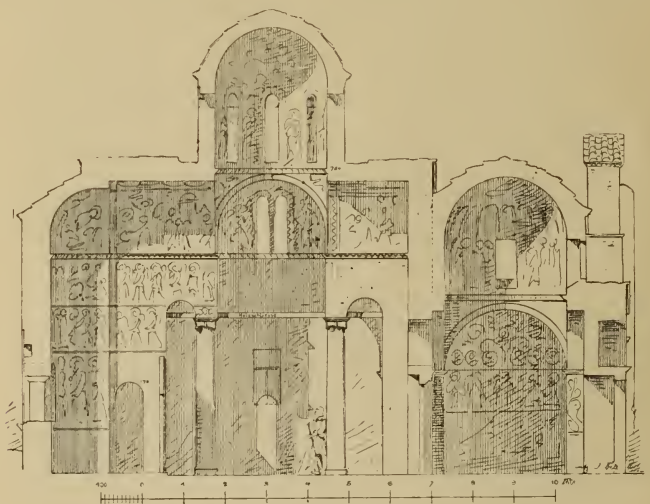
[3] *Schultz* and *Barnsley* The monastery of Saint Luke.

[4] *Millet* Le monastère de Daphni σ 63 κ. ἑ.

διαίρεσιν ἡ Καισαριανὴ ὤφειλε νὰ θεωρηθῇ ἀνερχομένη εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἡ μονὴ τοῦ Δαφνίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔδει νἀποδεχθῶμεν, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν μικρῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ἐκτίσθησαν μεσοῦντος ἢ ὑπερμεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος.

Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶνε ὀρθή. Τὰ προμνημονευθέντα τρία εἴδη διακοσμήσεως δὲν διαδέχονται ἄλληλα χρονολογικῶς, ἀλλ' ἀπαντῶνται παρ' ἄλληλα. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν φερόντων χρονολογίαν κτιρίων. Ἡ δὲ χρῆσις τῆς πλουσιωτέρας ἢ ἁπλουστέρας διὰ πλίνθων διακοσμήσεως ἐξήρτηται ἀπὸ τῶν πόρων καὶ τῆς φιλοκαλίας τῶν οἰκοδομούντων ἢ τοῦ ἀρχιτέκτονος, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ νέος διακοσμητικὸς ῥυθμός, οὗ παράδειγμα ἀναφέρονται αἱ ἐν Ναυπλίῳ ἐκκλησίαι, παρουσιάζεται ἤδη ἐν πολλῷ ἀρχαιοτέρῳ χρόνῳ, συνδέεται δέ, καθ' ἃ θέλω ἀποδείξει ἀλλαχοῦ, πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς μωαμεθανικῆς ἐπιδράσεως.

Ἰδίας δὲ προσοχῆς δεῖται καὶ ἄλλη τις μικροῦ λόγου κόσμησις, εὑρισκομένη ἐν τοῖς παραθύροις, ἰδίως δ' ἐν τῷ τῆς κυρίας ἀψῖδος (Εἰκὼν 9). Τὰ

Εἰκὼν 6.

ΤΟΜΗ ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Λέλλ.

παράθυρα ταῦτα βλέπομεν διαιρούμενα ἐν τῷ πάχει τῶν τοίχων διὰ λιθίνων πλακῶν, ἐχουσῶν βάθος 0.35 μ. καὶ πάχος μὲν 0.122 μ., ὕψος δὲ 1.46 μ., εἰς δύο τμήματα ἀπολήγοντα πρὸς τἄνω εἰς κυλινδρικὰ τόξα. Εἰς δὲ τὴν χωρίζουσαν τὰ δύο ταῦτα τμήματα λιθίνην πλάκα εἶνε ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν ἐμπεπακτωμένοι κατὰ τὸ τέταρτον κιονίσκοι. Καὶ εἶνε μὲν οἱ κιονίσκοι οὗτοι συνήθως ὀκτάγωνοι καὶ συνέχονται μόνον διὰ μιᾶς πλευρᾶς πρὸς τὸ μέσον τεμάχιον. Ἀλλ' ἐν Καισαριανῇ οἱ κιονίσκοι οὗτοι ἔχουσι σχῆμα ἰδιαζόντως χαρακτηριστικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας. Καὶ δὴ ὁ συνήθης καὶ κοινῶς διαδεδομένος τύπος εἶνε ἐκεῖνος, καθ' ὃν τοῦ ὀκταγωνίως ἐσχηματισμένου λίθου ὑπέρκειται ἐπίθημα ὑψηλόν, εὐρυνόμενον κατὰ μικρὸν πρὸς τἄνω καὶ παρέχον τὴν εὐρεῖαν βάσιν τῶν πλινθίνων τόξων, ἐκτελοῦν δὲ κατὰ ταῦτα λειτουργίαν ὁμοίαν πρὸς τὰ κιονοκρανοειδῆ ἐπιθήματα τῆς ἀρχαίας βυζαντιακῆς τέχνης. Εὑρίσκομεν δὲ τὸν τοιοῦτον τρόπον χωρισμοῦ παραθύρων ἐν τῇ προσόψει τῆς Σκριποῦς[1] καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Ὁσίου Λου-

[1] Ἔνθ' ἀν. Πίν. II, 1.

κᾶ[1]. Παρέχω δ' ἐνταῦθα παράδειγμα τοῦ παραθύρου τῆς ἀψῖδος τῆς νεωτέρας ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐν τῷ Ὁσίῳ Λουκᾷ (Εἰκὼν 11). Ἐν δὲ τοῖς μεγάλοις παραθύροις τοῦ Καθολικοῦ, ἅτινα εἶνε σχεδὸν σιφωνοειδῆ (loggienartig), εὑρίσκομεν τὰ τοιαῦτα χωρίσματα τὸ πλεῖστον ἁπλᾶ καὶ λεῖα, κεκοσμημένα διὰ σταυροῦ, ἐναλλάσσοντα πρὸς αὐτόχρημα κιονοκρανοειδῆ ἐπιθήματα ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, οἷα τὰ ἐν ταῖς ὑπερῴαις στοαῖς τῆς πλευρᾶς τῆς ἀψῖδος. Ἀλλὰ δὲν ἐπιμένω πλειότερον εἰς ταῦτα. Καὶ ἐν αὐταῖς δὲ ἀκόμη ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Μιστρᾶ ἐκ τῶν χρόνων τῶν Παλαιολόγων εὑρίσκεται ὁ τρόπος οὗτος τοῦ χωρισμοῦ τῶν παραθύρων, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ἐπισκοπῇ, ἐν Καρυταίνῃ καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις τῆς Πελοποννήσου καὶ Βοιωτίας, οὐχ ἧττον δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰ καὶ σπανιώτερον. Ἀρκοῦμαι δὲ μνημονεύων τῶν παραθύρων τῆς ἀψῖδος τοῦ Φετιχὲ τζαμίου. Ἐν Ἀθήναις δὲ καὶ μόνον, καθ' ἃ μοι φαίνεται, διεμορφώθη ἰδιάζουσά τις διακοσμητικὴ ἐπιτέχνησις, συνισταμένη εἰς τοῦτο, ὅτι αὐτὸς ὁ εἰς τὴν πλάκα ἐμπεπακτωμένος ὀκτάγωνος κιονίσκος ἐπλουτίσθη

Εἰκὼν 7α.

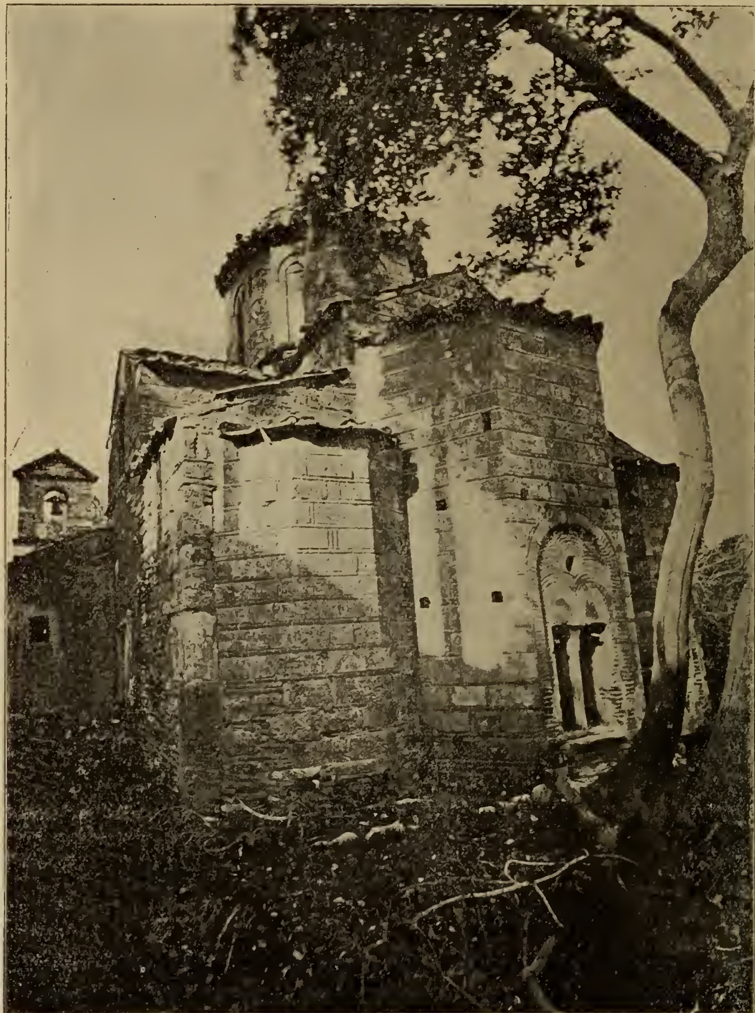
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΑΨΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

δι' ἰδίου μικροῦ κιονοκράνου. Παρέχω δ' ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα καὶ ἄλλου χωρίσματος παραθύρου, ὁμοίως σχεδιασθέντος ἐν Καισαριανῇ, ἔνθα δὲν περισώζεται ἐντετοιχισμένον κατὰ χώραν, ἀλλ' εὕρηται κείμενον χαμαὶ ἐν ὑπαίθρῳ (Εἰκὼν 12). Ὁ ὁπωσδήποτε αἰσθανθεὶς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐρειπίων τῶν χριστιανικῶν χρόνων, πρὸ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν θὰ ἀφῆκε πάντως ἀπαρατήρητα τὰ πολλὰ τεμάχη ὀκταγώνων κιονίσκων ἢ πλακῶν φερουσῶν ἐγγεγλυμμένους ὀκταγώνους κιονίσκους, ἐφ' ὧν πάντοτε παρατηροῦμεν τὸν διάκοσμον μικρῶν ἰδιορρύθμων κιονοκράνων. Εἶνε δὲ ταῦτα λείψανα τῶν τοιούτων χαρακτηριστικῶν διὰ τὰς Ἀθήνας χωρισμάτων τῶν παραθύρων. Μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐρειπίων εὗρον δωδεκάδας ὅλας τοιούτων. Ἡ Εἰκὼν 13 δεικνύει συλλογὴν τοιούτων εἰς κιονόκρανα ἀποληγόντων ὀκταγώνων κιονίσκων, ἣν συνήγαγον ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἐμὴν ἐν ἔτει 1888 ἐπιχειρηθεῖσαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀποκάθαρσιν καὶ ταξινόμησιν τῶν χριστιανικῶν λει-

[1] *Schultz* and *Barnsley* Πίν. 26 κ. ἑ.

φάνων [1]. Ἅπαντα τὰ τεμάχια ταῦτα φέρουσιν ὕπερθεν τοῦ ὀκταγώνου κιονίσκου βραχὺ μέρος τῆς ἀρχικῆς στενῆς πλευρᾶς τοῦ λιθίνου ὀρθοστάτου, ἀπολήγοντος ἄνω εἰς στενὴν ὀφρῦν καὶ ἐναλλάσ-

Εἰκὼν 76.
ΤΑ ΚΑΘ' ΕΚΑΣΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΟΨΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

σοντα κοσμήματα ἐν τῇ κυρίᾳ προσόψει· ἰδίως δ' ἀρεστὸν εἶνε κόσμημα λυροειδές, συνιστάμενον

[1] Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, καθ' ἃ δεικνύει ἡ εἰκών, ἡ ἄνω σειρὰ σύγκειται ἐκ τεμαχίων κιονίσκων, τεθειμένων ἀνάποδα καὶ φερόντων ἑπομένως τὸ κιονόκρανον πρὸς τὰ κάτω.

ἐκ δύο ἢ πλειόνων ταινιῶν τοξοειδῶς περιστρεφομένων καὶ ἀποληγουσῶν ἄνω κατὰ τὰς γωνίας εἰς ἑλικοειδῆ ἐνείλησιν ὁμοίως πρὸς τὸ κόσμημα τῶν ἀρχαίων ἰωνικῶν κιονοκράνων, τὸν ἕλικα. Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ταινιῶν τούτων περιβαλλόμενα τρία τέταρτα κύκλου πληροῦνται συνήθως ὑπὸ ῥόδακος, οὗ τὸ σχῆμα εἶνε ἄλλοτε ἄλλο· λίαν δ' ἀρεστὸν εἶνε ὡς κόσμημα ὁ πυροστρόβιλος, ἀλλὰ πλὴν αὐτοῦ ἀπαντᾶται καὶ ὁ λεγόμενος μελιταῖος σταυρὸς καὶ εὐρύφυλλόν τι ἀνθέμιον[1]. Ἔχομεν δὲ καὶ ἓν παράδειγμα φύλλου, οὗ ὁ καυλὸς διχάζεται κάτω καὶ ἄγει πρὸς τὰς ἄνω γωνίας διῃρημένος κατὰ πολλὰς ταινίας. Εἰς τὴν σειρὰν λοιπὸν ταύτην συνανήκουσι καὶ τὰ χωρίσματα τῶν παραθύρων τῆς Καισαριανῆς. Πτηνὰ δὲ, οἷα τὰ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντώμενα, εὗρον καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρισκομένοις ἀποκρούσμασιν· ἦσαν δ' ἐπ' αὐτῶν τὰ πτηνὰ γεγλυμμένα ἀνὰ δύο, ἔχοντα

Εἰκὼν 8.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΑΨΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα τὰ νῶτα. Σχεδὸν δ' ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀθηναϊκαῖς ἐκκλησίαις κεῖνται ἀκόμη τοιαῦτα μικρὰ κιονόκρανα παραθύρων κατὰ χώραν. Μνημονεύω δ' ἐνταῦθα μόνον τῶν τῆς Καπνικαρέας[2] καὶ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. Εὑρίσκονται δὲ τοιαῦτα καὶ μεταξὺ τῶν λειψάνων τῆς Μεγάλης Παναγίας[3], τῶν παρὰ τὴν Στοὰν τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὰς ἐπισκευὰς τῆς μονῆς Δαφνίου[4]. Τοῦ δὲ σήμερον περισωζομένου μεγαλοπρεποῦς κτιρίου τῆς ἐν Δαφνίῳ ἐκκλησίας τὰ πλεῖστα παράθυρα ἦσαν δυστυχῶς πεφραγμένα διὰ λιθοδομίας ἐν τῷ χρόνῳ τῶν ἐν Ἀθήναις μελετῶν μου. Καὶ συσχετίζεται μὲν ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς ταύτης ἀναποσπάστως πρὸς τὸν Ὅσιον Λου·

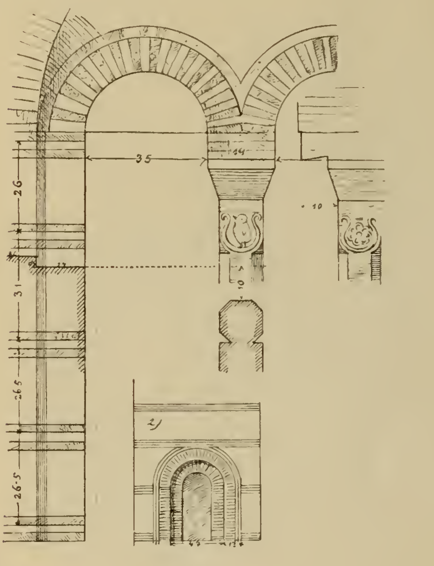
[1] Πρβλ. παρεμφερῆ σχήματα ἐπὶ μυκηναίων χρυσῶν κοσμημάτων παρὰ τῷ *Schliemann* Mykenä σ. 320, εἰκ. 230.

[2] Ἴδε τὰς εἰκόνας παρὰ *Couchaud* Choix d'églises byzantines en Grèce Πίν. XXXIII, 3-5.

[3] *Castellazzi* Πίν. 5 α.

[4] *Millet* Le monastère de Daphni σ. 9.

κᾶν, ἀλλὰ τὰ μικρὰ κιονόκρανα εὗρον οὐχ ἧττον ἀσφαλῶς τοὐλάχιστον ἐν τοῖς χωρίσμασι τῶν τριμερῶν ἀνοιγμάτων ὕπερθεν τῶν θυρῶν τῶν πλαγίων εἰσόδων[1]. Ἀπαντῶμεν δ' ἐν αὐτοῖς καὶ πάλιν ταὐτὰ κοσμήματα ἐπεξειργασμένα ἐν προτύποις ἀναγλύφοις. Κλίνω δὲ νἀποδεχθῶ τοὺς αἰῶνας δέκατον καὶ ἑνδέκατον μέχρι καὶ τοῦ δωδεκάτου ὡς τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ ῥυθμοῦ ἐκείνου τῆς τοιαύτης διακοσμήσεως. Μετ' ἀσφαλείας δὲ θὰ δυνηθῇ νὰ ὁρισθῇ ὁ χρόνος μόνον ἐν συναφείᾳ πρὸς

Εἰκὼν 9.

ΠΑΡΑΘΥΡΑ ΤΗΣ ΑΨΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

1) Κυρία ἁψίς. 2) Πλευρικὴ ἁψίς.

ἀκριβῆ ἐξερεύνησιν τῶν κατὰ τὴν χρονολογίαν τῶν ἀθηναϊκῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς χρήσεως τῆς διακοσμήσεως ἐκείνης ὑπῆρξε πιθανῶς λίαν ἀρχαία. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος περιορίζομαι εἰς τὸ νὰ ὑποδείξω ὡς πιθανὸν τὸν ἐν Ἀθήναις ἐντοπισμὸν τῆς διακοσμήσεως ταύτης.

Συμφώνως πρὸς τἄνω εἰρημένα ἡ μὲν τοιχοδομία τῆς ἐν Καισαριανῇ ἐκκλησίας εἶνε τυπικῶς ἑλληνική, οἱ δὲ κιονίσκοι τῶν παραθύρων προσιδιάζουσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου προαγόμεθά πως περαιτέρω ἐξετάζοντες τὴν κάτοψιν τῆς ἐκκλησίας. Ἤδη ἀνωτέρω περιγράφων τὸ διάγραμμα τῆς ἐκκλησίας ὑπέδειξα τὴν προφανῆ ἀνάκρασιν δύο συστημάτων, τοῦ κατὰ τὰς βασιλικὰς καὶ τοῦ τρουλλωτοῦ. Τῆς δὲ τοιαύτης ἀναμφιλέκτου ἀναμίξεως τῶν δύο συστημάτων δύναμαι νὰ προσαγάγω καὶ δεύτερον, οὐχ ἧττον πρόδηλον, παράδειγμα, τὸ τῆς Σκριποῦς[1]. Τῆς ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις πολὺ ἀξιολογωτέρας ἐκκλησίας ταύτης ὁ τροῦλλος δὲν στηρίζεται ἐπὶ ὀρθοστατῶν, ἀλλ' ἐπὶ τοίχων μεγίστου πάχους. Ἀλλ' ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς εἶνε ἐν τούτοις ὁ αὐτός. Αἱ νῆες τοῦ ναοῦ κοιτιδοειδεῖς καὶ παράλληλοι διευθύνονται ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, διασταυροῦνται δὲ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλὰ περαιτέρω πρὸς δυσμάς, καθ' ἃ καὶ ἐν Καισαριανῇ, ὑπὸ ἀντιστοιχούσης πρὸς τὴν μέσην νῆα ἐγκαρσίας νηός, ἥτις ἐξέρχεται ἔξω τοῦ ὀρθογωνίου τετραγώνου τοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου. Ὁ δὲ ἄνωθεν τῆς διασταυρώσεως τροῦλλος εἶνε μικρὸς καὶ ἔχει περιφωτίδα μετρίου ὕψους, προωρισμένην εἰς τὸ ἐπ' αὐτῆς ἄνοιγμα τῶν παραθύρων. Αἱ δὲ ἀψῖδες εἶνε ἐξωτερικῶς κυλινδρικαί, δι' ἧς ἰδιορρυθμίας ἡ ἐκκλησία τῆς Σκριποῦς διακρίνεται οὐ μόνον ἀπὸ τῆς Καισαριανῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλων ἀρχαιοτέρων ἐκκλησιῶν. Εἶνε δ' ἡ ἐν Σκριποῦ ἐκκλησία ὁμοίως κτίσμα τῶν ἑλληνικῶν χρόνων, ἡ δὲ ἰδιάζουσα αὐτῆς ἀξία ἔγκειται ἐν τῷ ἀκριβεῖ αὐτῆς χρονολογικῷ προσδιορισμῷ, καθ' ὅτι γινώσκομεν ἀσφαλῶς, ὅτι ἐκτίσθη ἐν ἔτει 873–874. Καὶ δὲν πιστεύω μέν, ὅτι ἡ Καισαριανὴ εἶνε ἐπ' ἴσης ἀρχαία· ἀλλὰ τὸ παρεμφερὲς τοῦ διαγράμματος ἄγει ὁπωσδήποτε εἰς τὸν προσδιορισμὸν χρόνου ὄχι μεγάλως ἀπέχοντος.

Ὁ δὲ ἀργότερον κοινὸς τύπος τοῦ ῥυθμοῦ τούτου εἶνε ὁ τῶν πέντε τρούλλων, ἤτοι τοῦ ἐν τῷ μέσῳ μεγάλου καὶ τεσσάρων μικρῶν κατὰ τὰς γωνίας, ἀντικαθιστώντων τὰς προγενεστέρας κοιτίδας[2]. Διὰ δὲ τῆς τοιαύτης διατάξεως ἐκλείπει, ὡς

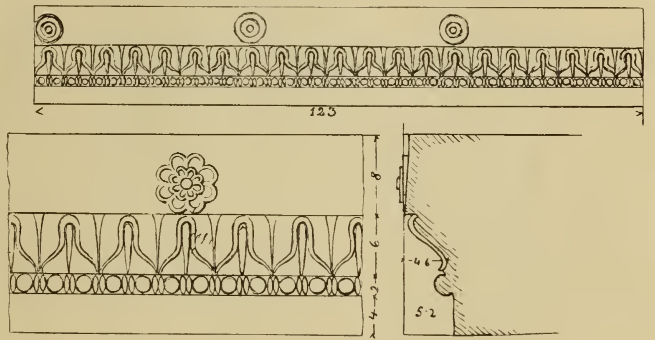
[1] Πρβλ. *Millet* ἔνθ' ἀν. σ. 64.

[1] Πρβλ. τὴν ἐμὴν μονογραφίαν ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift, ἰδίως τὸν Πίνακα I, 3.

[2] Ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων παραδειγμάτων, ὧν τινα ἴδε παρὰ τῷ *Essenwein - Holzinger* (Altchristliche und byzantinische Baukunst σ. 154 κ. ἑ.) ἐξαίρω ἐνταῦθα ἰδίᾳ μόνον τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοφόρου τὴν κακῶς λεγομένην τοῦ Βαρδία, ἐκτι-

εἰκὸς, καθ' ὁλοκληρίαν ὁ κατὰ τὸ σχῆμα βασιλικῆς χαρακτὴρ τῶν τριῶν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διευθυνομένων νηῶν. Ἀλλὰ τύποι, οἷοι ὁ τῆς Σκριποῦς καὶ ὁ τῆς Καισαριανῆς, ἄγουσιν εἰς τὴν πιθανὴν ἐξεύρεσιν τῆς γενέσεως τοῦ σχήματος τούτου ἐκ τῆς προσπαθείας τῆς συνενώσεως τῆς βασιλικῆς καὶ τοῦ τρουλλωτοῦ ῥυθμοῦ [1]. Ἀναλογίαν δὲ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γενέσεως ἐν εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ παρέχει πως καὶ ὁ ἐν Βενετίᾳ Ἅγιος Μάρκος, ἔνθα πράγματι ἐπῆλθεν ἡ ἐκ βασιλικῆς μεταβολὴ εἰς ἐπίκεντρον κτίριον. Ἀλλ' ὅμως ὁ τρόπος τῆς θολώσεως εἶνε διάφορος. Ἡ δὲ σκόπιμος μεταβολὴ τοῦ ῥυθμοῦ γίνεται καταφανὴς καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Καισαριανῆς πρόκειται ἡμῖν τυπικὸν ἑλληνικὸν κτίριον κατά τε τὴν τοιχοδομίαν καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ διακόσμου, ἀνῆκον, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς κατόψεως, ἴσως εἰς τὸν δέκατον αἰῶνα. Ἡ δὲ χρονολογία αὕτη καθίσταται πιθανὴ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐγγύτατα τῆς μονῆς ταύτης, ὁμοίως δὲ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὸ Πεντελικὸν, ἔκειτο ἄλλη μονὴ, ἡ λεγομένη *τοῦ κυνηγοῦ τῶν φιλοσόφων*, εἰς ἧς τὸν ἡγούμενον ἐπ' ἴσης ἔγραψεν ἐπιστολὴν ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲ τῆς μονῆς ταύτης, ἥτις πιθανῶς ἐκτίσθη περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἡ τῆς Καισαριανῆς, ἀφιερώθη ἐν ἔτει 974-975 λίθινον

Εἰκὼν 10.
ΕΠΙΣΤΥΛΙΟΝ ΠΑΡΑΘΥΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΥ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

τέμπλον φέρον πλούσιον γλυπτικὸν διάκοσμον, οὗ τὰ λείψανα εὕρηνται τὴν σήμερον ἐν τῷ Κεντρικῷ μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν [2]. Τὸ κτίριον δὲ τοῦτο συμμένει μέχρι καὶ τοῦδε ὄρθιον, καίπερ παραμεμορφωμένον, καὶ δεικνύει τὴν αὐτὴν εὐτεχνίαν ἐν τῇ λιθοδομίᾳ καὶ πλινθοδομίᾳ, καθ' ἃ ἡ Καισαριανὴ, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκράτειαν περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἐκ πλίνθου διακοσμήσεων.

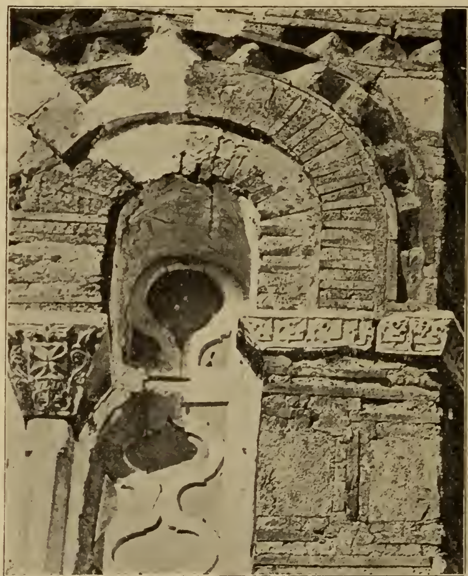
Δὲν εἶνε δ' ἡ Καισαριανὴ ἀξία λόγου μόνον ἕνεκα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Καὶ δὴ ἔν τε τοῖς μεταγενεστέροις προσκτίσμασι, τῷ νάρθηκι καὶ τῷ πρὸς νότον παρεκκλησίῳ, καὶ ἐν τοῖς περικειμένοις κελλίοις καὶ ξενῶσιν εὑρίσκομεν ἐνῳκοδομημένα τεμάχια διακόσμου ἀποτελοῦντα ἰδίαν τινὰ πολλοῦ λόγου ἀξίαν σειρὰν ἐν τοῖς διακοσμητικοῖς τύποις τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος. Εἶνε γνωστὸν, ὅτι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐπῆλθε μεταξὺ τοῦ τρόπου, ὃν καλοῦμεν συλλήβδην ἀρχαῖον,

σμένην τῷ 1029, ὄχι δὲ τῷ 937 ἢ 987, ὡς κοινῶς πιστεύεται. Ἴδε *Texier et P. Pullan* L'architecture byzantine Πίν. L. Ἡ δὲ λεγομένη Θεοτόκος ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέπει τέλος νὰ ἐξαιρεθῇ ὅλως, ἅτε ἔχουσα νέα ξύλινα στηρίγματα ἀντὶ κιόνων.

[1] Παραπέμπω ἐν παρόδῳ εἰς ἄλλην τινὰ ἀπόπειραν ἑρμηνείας τῆς γενέσεως τοῦ τοιούτου ῥυθμοῦ, ἥτις εὑρίσκεται παρὰ τῷ *Dehio* καὶ *Bezold* (Die kirchliche Baukunst des Abendlandes Τόμ. Α' σ. 46), μὴ ἐπιχειρῶν ἐνταῦθα συζήτησιν περὶ αὐτῆς.

[2] Ἴδε τὴν ἐμὴν πραγματείαν Ἡ μονὴ τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων καὶ τὰς εἰκόνας ὑφ' ὧν συνοδεύεται ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας Τόμ. Γ' σ. 117 κ. ἑ.

καὶ τοῦ συλλήβδην καλουμένου βυζαντιακοῦ μεταβολὴ καλλαισθησίας οὕτω μεγάλη ὡς ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ διακόσμῳ. Τὴν μὲν πλαστικὴν διαδέχεται κατ' ἐπικράτησιν ἡ γραφική, τὰ δὲ ἄχρωμα, τοὐλάχιστον ἐν Ῥώμῃ, σχήματα, ἡ κεχρωσμένη ἐπιφάνεια. Ἡ τοιαύτη δὲ μεταβολὴ προπαρασκευάζεται μὲν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐν τοῖς βεβήλοις κτιρίοις, ἀλλὰ καθίσταται δήλη τὸ πρῶτον ἐν ᾧ χρόνῳ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ναὸν διαδέχεται ὡς κτίριον λατρείας ἡ ἐν μέρει πρὸς τὴν ἀρχαίαν βέβηλον ἀρχιτεκτονικὴν συνδεομένη χριστιανικὴ βασιλική. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς σπουδαίας ταύτης καλλαισθητικῆς μεταβολῆς ἐπέρχεται μετατροπή τις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς τὸ πλεῖστον τελεία μεταρρύθμισις καὶ ἀνακαίνισις τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ διακόσμου, ἄγουσα εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐξαφάνισιν τῶν παραδεδομένων στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς

Εἰκὼν 11.

ΤΑ ΚΑΘ' ΕΚΑΣΤΑ ΤΗΣ ΑΨΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΗΙ ΜΟΝΗΙ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη

τέχνης, τοῦ ἀνθεμίου, τῆς ἀκάνθου, τοῦ ἐχίνου κύματος, τῶν σταγόνων καὶ τῶν τοιούτων, καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ διατρήτων ἢ ἐν προστύπῳ ἀναγλύφῳ ἐξειργασμένων κοσμημάτων, ἀποσκοπούντων ὡς τὸ πλεῖστον εἰς πλήρωσιν τοῦ κενοῦ χώρου.

Ἓν δὲ τῶν στοιχείων ἐκείνων, ἅτινα σχεδὸν παντελῶς ἐκλείπουσιν ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν αὐτῶν τύπον, εἶνε τὸ ἀνθέμιον. Ἀντικαθιστῶσι δ' αὐτὸ μεταπλάσεις, περὶ ὧν ὁ λεπτομερὴς λόγος δὲν εἶνε τοῦ παρόντος. Τὸ δ' ἐνταῦθα ἐνδιαφέρον ἡμᾶς εἶνε τὸ ὅλως ἀντίθετον γεγονὸς τῆς ἐν Καισαριανῇ διασώσεως σειρᾶς ἀνθεμίων τῶν χριστιανικῶν χρόνων κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν τρόπον εἰργασμένων. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο μὲ φέρει εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς προκειμένης ἐρεύνης, εἰς τὴν ἐξέτασιν δῆλα δὴ τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν διακόσμησιν τοῦ τετάρτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Τὸ πολυτιμότατον

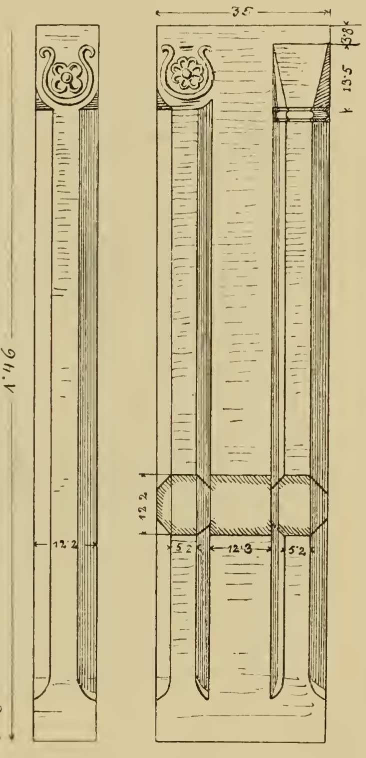
τῶν τεμαχίων τῆς σειρᾶς ταύτης εὑρίσκεται ἐνῳκοδομημένον ὡς ὑπέρθυρον ἐπὶ τῆς εἰσόδου παραπήγματός τινος ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας (Εἰκὼν 14). Βλέπομεν ἐπὶ τῆς μεγάλην ἐκκρέμασιν ἐχούσης κυματιοειδοῦς τομῆς ἐναλλὰξ φοινικοειδῆ ἀνθέμια καὶ ἄνθη λωτοῦ, συνδεόμενα κάτω διὰ σπειροειδῶν γραμμῶν ἐχουσῶν σχῆμα S, κάτωθεν δ' αὐτῶν μεταξὺ δύο ἀστραγαλίων πρόςτυπον ἐχίνου κῦμα, τὸ δὲ σχέδιον τῶν ἀνθεμίων ὑπομιμνήσκει τὰ μέγιστα τὴν περιώνυμον διακόσμησιν κιονοκράνου τινὸς τοῦ Ἐρεχθείου [1]. Ἔνθα δὲ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας αἱ σπειροειδεῖς εἰς σχῆμα S γραμμαί, ἐκχωρίζονται τὸ πρῶτον ἀπ' ἀλλήλων δύο φύλλα ἀκάνθου, ἐξ αὐτῶν δὲ κατόπιν ἐξελίσσεται καὶ προεκβάλλει τὸ ἀνθέμιον, ἔχον πάντοτε μὲν ἐν λογχοειδὲς φύλλον ἐν τῷ μέσῳ, ἀνὰ δύο δὲ ὁτὲ μὲν στρογγύλα, ὁτὲ δ' αἰχμηρὰ φύλλα ἑκατέρωθεν. Καὶ ἐν μὲν τῷ κιονοκράνῳ τοῦ Ἐρεχθείου ἐκ τοῦ εἰς σχῆμα S σπειροειδοῦς κυματίου ἐκβλαστάνει ὄρπηξ ἀπολήγων εἰς ἄνθος. Ἐν δὲ Καισαριανῇ τὸ μεταξὺ τῶν ἀνθεμίων μεταίχμιον εἶνε μεγαλείτερον, ἐν αὐτῷ δ' ἐνεγλύφησαν δύο λωτοειδῆ ἄνθη, ἐπικαθήμεν' ἀμφότερα ἐπὶ ἐνειλημένων ὀρπήκων καὶ ἐκβλαστάνοντα ἐκ τῶν γωνιῶν τῶν μεταξὺ τῆς ἀκάνθου καὶ τοῦ σχῆμα S ἔχοντος σπειροειδοῦς κυματίου, δεικνύοντος ἐνταῦθα συνείλησίν τινα ἐν τῷ μέσῳ. Κατὰ ταῦτα τὸ σχέδιον δὲν ἀνταποκρίνεται μὲν ἀκριβῶς πρὸς τὸ τοῦ Ἐρεχθείου, ἀλλὰ δὲν ἀποσχοινίζεται ὅμως τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῶν στοιχείων ἅτινα δικαιούμεθα νἀναμένωμεν ἐν τῇ ἁγνῶς ἑλληνικῇ τέχνῃ.

Ἄλλως δ' ἔχουσι τὰ κατὰ δεύτερόν τι τεμάχιον (Εἰκὼν 15), ὅπερ εὑρίσκεται ἐνῳκοδομημένον ἄνωθεν τῆς κυρίας πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας εἰσόδου ὁμοίως ὡς ὑπέρθυρον. Ἐν αὐτῷ ἡ διάταξις τῶν ἀρχαίων διακοσμητικῶν στοιχείων εἶνε τοιαύτη, ὥστε οὐ μόνον ἡ ἐκτέλεσις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα παρέχουσί τι τὸ μὴ ἑλληνικόν. Καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει δὲ τούτου τοῦ γλυπτοῦ δυνάμεθα νἀφορμηθῶμεν ἀπό τινος ἐπικράνου τοῦ Ἐρεχθείου, καὶ δὴ ἐπὶ παραστάδος τινός [2]. Σύγκειται δὲ τὸ ἐπίκρανον ἐκεῖνο ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω τὸ μὲν

[1] *Inwood* The Erectheion Πίν. 4 f.

[2] Εὕρηται εἰκὼν αὐτοῦ ἀπὸ φωτογραφίας παρὰ τῷ *Sybel* (Weltgeschichte der Kunst σ. 168).

πρῶτον ἐκ λεσβίου κύματος, εἶτα δ' ἐκ κύματος ἐχίνου, τέλος δ' ἐκ ζώνης ἀνθεμίων. Ἐν δὲ τῷ τεμαχίῳ τῆς Καισαριανῆς βλέπομεν πρῶτον ἄνω τύλην μετὰ τοῦ ἐχίνου, κάτω δ' αὐτῆς προεκβάλλον ἐν ἐκκρεμάσει ἔγκοιλον κυμάτιον, κεκοσμημένον ἐναλλὰξ διὰ φύλλων καὶ ἀνθεμίων κατὰ

1 : 10

Εἰκὼν 12.

ΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΛΙΘΙΝΩΝ ΧΩΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΝ ΠΑΡΑΘΥΡΩΝ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

τρόπον ὅλως ἄγνωστον τοῖς ἀρχαίοις. Ἡ δ' ἐξωτερικὴ ταινία ἐκ μὲν ἀριστερῶν στρέφεται πρὸς τὰ κάτω, ἐκ δὲ δεξιῶν εἶνε ἀποκεκρουσμένη. Κατὰ ταῦτα πρόκειται πιθανῶς ἐνώπιον ἡμῶν τεμάχιον, ὅπερ ἤδη ἐξ ἀρχῆς ἐχρησίμευεν ὡς κράσπεδον θύρας, ἀλλὰ μόνον ἡ θύρα αὕτη φαίνεται ὅτι ἦτο με-

γαλειτέρα. Ἐν δὲ τῇ γωνίᾳ τῆς ἄνω ταινίας εὕρηται ἐν μέσῳ τῷ ἐχίνῳ ἐγγεγλυμμένον ἀνθέμιον ἔχον φύλλα στρογγύλα, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐσωτέρας ταινίας ἔχουσι φύλλα ἀπολήγοντα εἰς ὀξύ. Ἐπικάθηνται δὲ ταῦτα ἐπὶ κάλυκος ἐξεργομένης ἐκ δύο ἀκάνθων.

Τρίτον δὲ τεμάχιον τῆς αὐτῆς σειρᾶς εὕρηται νῦν ἐνῳκοδομημένον ἐν τῷ παρεκκλησίῳ, καὶ δὴ δεξιὰ ἐγγὺς τῆς ἀψῖδος αὐτοῦ. Εἶνε δ' ἐπίκρανον παραστάδος πλουσιώτατα διακεκοσμημένον (Εἰκὼν 16). Ἡ μία τῶν μεγάλην ἐκκρέμασιν ἐχουσῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ ἐπικράνου τούτου παρουσιάζει κατ' ἐναλλαγὴν φύλλα ἀκάνθων καὶ φύλλα λογχοειδῆ. Ἐπὶ δὲ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς εἶνε ἐγγεγλυμμένον ἐν τῷ μέσῳ εὐρὺ φύλλον ἀκάνθου δίκην ῥίζης, ἐξ ἧς πρὸς μὲν τἄνω ἐκβλαστάνουσι βραχεῖαι ἕλικες ὀρπήκων, καθ' ἃ ἐν τῷ κορινθιακῷ κιονοκράνῳ, πρὸς δὲ τὰ πλάγια πολύκλαδοι ὄρπηκες, οἵτινες μετὰ τῶν πρὸς τὰς ἀκάνθους προσφύ-

Εἰκὼν 13.

ΛΕΙΨΑΝΑ ΚΙΟΝΙΣΚΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΝ ΠΑΡΑΘΥΡΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

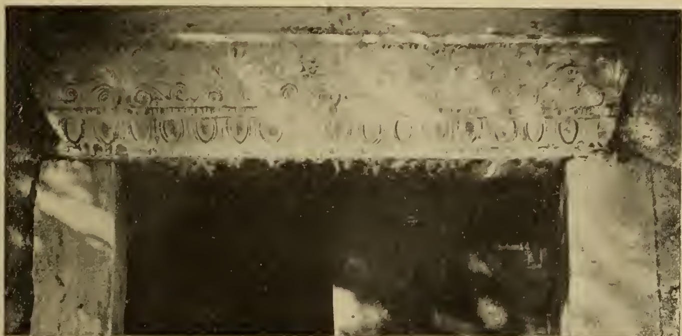
Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

σεων αὐτῶν καὶ τῶν ῥοδάκων κατὰ τὰς συνειλήσεις πληροῦσι τὸν ὅλον χῶρον. Ὁ δὲ τοιοῦτος ῥυθμὸς ἔχει μὲν τὴν ἀρχὴν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Διαδόχων, διετηρήθη δ' ἐν τῇ τέχνῃ τῶν χριστιανικῶν ψηφοθετημάτων. Ἀντὶ δὲ τῆς εἰς γεωμετρικὰ σχήματα φιληδούσης διευρύνσεως τοῦ ὄρπηκος ἐκβλαστάνει κατόπιν συνήθως ἀπὸ τοῦ τόπον ῥίζης ἐπέχοντος φύλλου ἀκάνθου αὐτόχρημα ὄρπηξ ἀκάνθου ἢ κλήματος.

Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα, ἂν τὰ νῦν τῇδε κἀκεῖσε ἐν τοῖς προσκτίσμασι τῆς ἐκκλησίας τῆς Καισαριανῆς ἐνῳκοδομημένα λείψανα γλυπτοῦ διακόσμου ἀνήκουσιν εἰς κτίριον νεώτερον ἢ ἀρχαιότερον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Ἔχουσι δὲ ταῦτα ἴσως σημασίαν σχετιζομένην πρὸς τὴν καθ' ὅλου ἐξέλιξιν τῆς τέχνης;

Τὴν δὲ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο προσήκουσαν ἀπάντησιν ἠδύνατό τις ἄλλοτέ ποτε νὰ ζητήσῃ

καὶ λάβῃ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ δὴ τὸ πρῶτον ἠδύναντο νὰ γεννηθῶσιν ἀμφιβολίαι, ἂν τὰ τεμάχια ταῦτα ἀνῆκον καθ' ὅλου εἰς τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἢ μᾶλλον εἰς κτίριόν τι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος. Τὴν ἀπορίαν δὲ ταύτην λύουσιν αἱ ὑπὸ τὸ ἐπιστύλιον τῆς Καισαριανῆς παραστάδες (Εἰκὼν 14), ἐφ' ὧν εὕρηνται ἐγκεχαραγμένοι δεξιὰ τρεῖς σταυροί. Ἀλλὰ καταφανέστερον λύει τὸ ζήτημα ἄλλος ὅμοιος πυλών, οὗ βλέπομεν γενομένην χρῆσιν, καθ' ἃ ἐνταῦθα ἐν Καισαριανῇ παρὰ τὴν Κύλλου πήραν, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων περιλάλητον πηγὴν, τὴν Κλεψύδραν. Ὁ ἀπὸ τοῦ ἄστεως κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀνερχόμενος ἄνω παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ βράχου αὐτῆς καὶ μικρὸν πρὶν ἢ κάμψῃ πρὸς τὴν κυρίαν κλίμακα διαβαίνει πρὸ σπηλαίου, ὅπερ βαθέως εἰςχωροῦν εἰς τὸν βράχον περιβάλλεται ὑπὸ λιθίνου κρασπεδώματος τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Εἶνε δ' ἄλλως γνωστὸν, ὅτι τῆς Κλεψύδρας ἔγεινε χρῆσις ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις ὡς ἐκκλησιδρίου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Οὐ μόνον δ' ἐπὶ τῶν πλαγίων παραστάδων τοῦ κρασπεδώματος τούτου εὑρίσκομεν τοὺς αὐτοὺς σταυροὺς καὶ ἐν Καισαριανῇ, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπέρθυρον ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐνταῦθα ἐπιστύλιον φέρον ἀνθέμια, οὗ ἡ χριστιανικὴ προέλευσις κεῖται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, διαπιστου-

Εἰκὼν 14.

ΥΠΕΡΘΥΡΟΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

μένη ὑπὸ σταυρῶν συνεγγεγλυμμένων μετὰ τοῦ λοιποῦ διακόσμου καὶ ἀναμφιλέκτως συγχρόνων πρὸς αὐτόν. Ἐφωτογράφησα δὲ τὸ γλυπτὸν τοῦτο κάτωθεν· διὸ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι (Εἰκὼν 17) εἶνε ὁρατὴ ἡ εὐρεῖα ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιστυλίου τούτου, ἐφ' ἧς κάτωθεν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ σταυροῦ παριστάνεται καλυκόσχημον κόσμημα, ἐξ οὗ ἐκβλαστάνει πρὸς τἄνω ὅρπηξ ἑλικοειδής, καὶ τὸ κατὰ τὴν προσθίαν κώχην φέρον γλυφὰς κράσπεδον τῆς ὑδρορρόης. Ἐπ' αὐτῆς δ' εἶν' ἐγγεγλυμμένη

σειρὰ τρεχόντων ἀνθεμίων συνδεομένων πρὸς ἄλληλα διὰ σπειροειδῶν κυματίων ἐχόντων σχῆμα S καὶ παρουσιαζόντων τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν καὶ ἐν Καισαριανῇ. Τὸ δὲ μέσον κατέχει σταυρὸς ἰσοσκελὴς ἐγκεχαραγμένος ἐντὸς κύκλου. Ὁ αὐτὸς δὲ σταυροφόρος θυρεὸς παρουσιάζεται καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῶν ἀνθεμίων, πλησίον δ' αὐτοῦ διαγινώσκεται καὶ ἥμισυ ἀνθέμιον ἀποτερματίζον τὸ ὅλον γλυπτόν. Μετροῦντες δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ μέσου σταυροῦ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ ἀπόστασιν καὶ μετάγοντες αὐτὴν εἰς τὰ δεξιά, βλέπομεν, ὅτι ἐκ δεξιῶν λείπει μέρος τοῦ ἐπιστυλίου. Ἄλλως δὲ ὁ μέσος σταυρὸς δὲν κατέχει ἀκριβῶς τὸ μέσον τῆς θύρας. Εἶνε λοιπὸν ἀναμφίλεκτον, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἀποκεκρουσμένον ἐπιστύλιον δὲν ἦτο ἀρχῆθεν προωρι-

σμένον χάριν τῆς θέσεως, ἐν ᾗ σήμερον εὑρίσκεται. Ταῦτα δὲ πάντα ἕν τι καὶ μόνον ἀποδεικνύουσι μέχρι τοῦδε ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ σειρὰ τῶν γλυπτῶν κοσμημάτων τῶν ἐν Καισαριανῇ ἀνευρεθέντων καὶ τὸ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Κλεψύδρας ἐπιστύλιον ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῶσι χριστιανικά.

Ἀλλὰ τὸ ἐπιστύλιον τῆς Κλεψύδρας δυνάμεθα νὰ χρονολογήσωμεν κατὰ προσέγγισιν, ἀφορμώμενοι ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ σταυρῶν. Καὶ δὴ τὸ ἰσοσκελὲς ἐκεῖνο σχῆμα τοῦ σταυροῦ ἐκλείπει μὲν ἀργότερον σχεδὸν τελείως, παρουσιάζεται δὲ συχνὰ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ τὴν εἰρήνευσιν

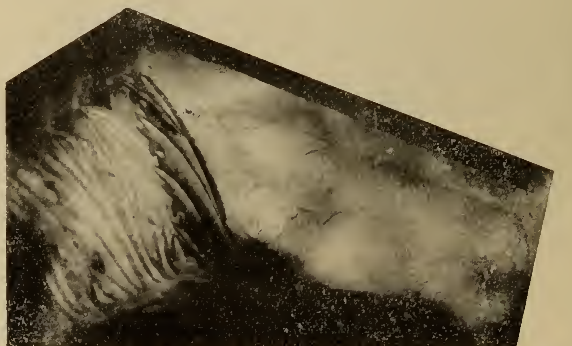
Εἰκὼν 15.

ΥΠΕΡΘΥΡΟΝ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΑΡΘΗΚΑ ΕΙΣΟΔΟΥ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στριγγόφσκη.

τῆς ἐκκλησίας, οἷον μεταξὺ τοῦ 388 καὶ 391 ἐπὶ τῆς Χρυσῆς πύλης Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐν Κωνσταντινουπόλει[1]. Πρὸς δὲ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν ἀνταποκρίνεται καὶ τὸ σχῆμα τῶν σταγόνων, αἵτινες εἶνε ἀκόμη μεγαλείτεραι τῶν μεταξὺ αὐτῶν διαστημάτων, οὐδ' ἔχει ἀκόμη εἰσαχθῆ ἡ λόξευσις τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν. Εἰς δὲ τὸ ζήτημα τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς χρονολογίας θὰ ἐπανέλθω καὶ πάλιν κατωτέρω.

Τὸ δ' ἐπιστύλιον τοῦτο τῆς Κλεψύδρας δὲν εἶνε τὸ μόνον λείψανον τοῦ εἴδους τούτου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν ἔτει 1889, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ

Εἰκὼν 16.

ΕΠΙΚΡΑΝΟΝ ΠΑΡΑΣΤΑΔΟΣ ΕΝ ΤΩΙ ΠΑΡΕΚΚΗΣΙΩΙ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στριγγόφσκη ληφθεῖσαν νύκτωρ διὰ φωτὸς μαγνησίου.

τῆς γενικῆς ἐφορείας τῶν ἀρχαιοτήτων, συνήγαγον ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ ἁπανταχοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως περικείμενα λείψανα γλυπτοῦ διακόσμου, καὶ ἤδη τότ' ἐδημοσίευσα τὸ πόρισμα τῆς περὶ αὐτῶν ἐρεύνης ἐν πραγματείᾳ περὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τοῖς ἀρχαίοις βυζαντιακοῖς χρόνοις[1]. Εἰς δὲ τὰ

[1] Ἴδε τὴν ἐμὴν πραγματείαν ἐν τῷ Jahrbuch des kaiserlichen Deutschen archäologischen Instituts. 1893 σ. 234.

[1] Ἐν ταῖς Mittheilungen des k. Deutschen archäologischen Instituts. Ἐν Ἀθήναις. 1889 Τόμ. XIV σ. 271 κ. ἑ.

τότε γραφέντα προσθέτω τώρα καὶ δεύτερον πόρισμα τῶν ἐμῶν ἐρευνῶν. Καὶ δὴ ἓν τῶν κυριωτάτων τεμαχίων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος σειρᾶς τῶν γλυπτῶν κοσμημάτων ἔκειτο χαμαὶ πρὸ τοῦ Παρθενῶνος (Εἰκὼν 18α). Ἦτο δὲ μέρος καμπύλου ἐπιστυλίου, ἔχοντος πλάτος μὲν 0,46 μ., ὕψος δὲ 0,25 μ. καὶ κεκοσμημένου κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τόξου, ἔχουσαν μῆκος 0,81 μ. Συνίστατο δὲ ἡ διακόσμησις ἄνω μὲν ἐκ τοῦ λεσβίου πρὸς τὰ κάτω πίπτοντος κύματος καὶ ἐξ ἀστραγαλίου, ἀποτελουμένου ἐκ δύο στρογγύλων ἀστραγάλων καὶ ἑνὸς ἐπιμήκους, ἔπειτα δ' ἐκ τῆς τὰνθέμια φερούσης καὶ τὴν εὐρεῖαν ζώνην πληρούσης ταινίας. Τὸ τοιοῦτο δὲ διάγραμμα πρὸς οὐδὲν τῶν ἐκ τῆς Καισαριανῆς παραδειγμάτων ἀντιστοιχεῖ τελείως. Ὡς δὲ αὐτόθι ἐν τῷ ὑπερθύρῳ τοῦ παραπήγματος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὰ τὸ σχῆμα **S** ἔχοντα κυμάτια φέρουσι τρεῖς συνειλήσεις, ὕπερθεν δὲ τῆς μέσης αὐτῶν ἐξετείνετο τρίκλαδον κόσμημ' ἀπολῆγον ἑκάστοτε εἰς τρία φύλλα καὶ ἔχον

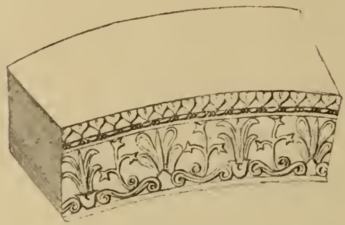
Εἰκὼν 17.

ΥΠΕΡΘΥΡΟΝ ΤΗΣ ΚΛΕΨΥΔΡΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Κατὰ φωτογραφίαν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

περίπου τὸ σχῆμα μελαμφύλλου, ταῦτα δὲ μεταξὺ ἀνθεμίων, ὧν τὸ μὲν ἐπικάθηται πάντοτ' ἐπὶ τῶν ἐφαπτομένων ἀλλήλων κυματίων, τὸ δ' ἑπόμενον παρεμβάλλεται πάντοτε μεταξὺ αὐτῶν μετὰ φύλλου ἀκάνθου ἐπέχοντος τόπον ῥίζης. Καὶ τὸ μὲν ἓν ἀνθέμιον εἶνε κατὰ κανόνα στρογγύλον, τὸ δὲ ἄλλο αἰχμηρόν. Δεύτερον δὲ μικρότερον τεμάχιον τοῦ ἐπιστυλίου τούτου (Εἰκὼν 18β) ἔκειτο παρὰ τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως νέον ἄνδηρον. Δὲν δύναμαι δὲ νὰ φαντασθῶ αὐτὰ ἄλλως ἢ ὡς μέρη διαζώματος περιβάλλοντος ἔσωθεν ἀψῖδα. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον θὰ ἤρκει πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἔγεινε χρῆσις αὐτῶν ἐν χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ. Εἰς τὰ γλυπτὰ δὲ ταῦτα συνανήκουσι καὶ εὐθὺ ἐπιστύλιον κατακείμενον πρὸ τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἔχον μῆκος μὲν 0,90 μ., πλάτος δὲ 0,34 μ. καὶ ὕψος 0,185 μ. (Εἰκὼν 18γ), καὶ ἐπίκρανον παραστάδος ἐκ κιτρινωποῦ μαρμάρου πιθανῶς ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ὁρμώμενον, οὗ δύο ἀντίτυπα εὗρον ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ Κεντρικοῦ μουσείου (Εἰκὼν 18δ). Ἔχει δὲ τοῦτο πλάτος

ἄνω μὲν 0,64μ, κάτω δὲ 0,555μ καὶ ὕψος 0,305μ.

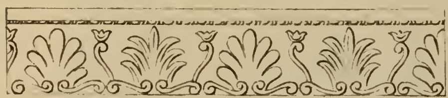
Εἰκὼν 18 α.
ΚΑΜΠΥΛΟΝ ΕΠΙΣΤΥΛΙΟΝ ΑΨΙΔΟΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Στρυγγόφσκη.

Ἐπὶ δὲ τοῦ προσθίου αὐτοῦ μέρους βλέπομεν κάτω

Εἰκὼν 18 β.
ΑΠΟΚΡΟΥΣΜΑ ΕΠΙΣΤΥΛΙΟΥ
ΠΑΡΑ ΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΝ ΑΝΔΗΡΟΝ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Στρυγγόφσκη.

μὲν τὰ κυμάτια τὰ ἔχοντα σχῆμα S, ἐπ' αὐτῶν

Εἰκὼν 18 γ.
ΕΠΙΣΤΥΛΙΟΝ ΠΡΟ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Στρυγγόφσκη.

δὲ ἀνθέμια ἐναλλὰξ στρογγυλόφυλλα καὶ εἰς ὀξὺ

Εἰκὼν 18 δ.
ΕΠΙΚΡΑΝΟΝ ΠΑΡΑΣΤΑΔΟΣ
ΕΝ ΤΗΙ ΑΠΟΘΗΚΗΙ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Στρυγγόφσκη.

ἀπολήγοντα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐπικλινῆ καυλὸν καὶ δύο ἄνθη κρινοειδῆ. Κατὰ δὲ τὸ ἄνω κράσπεδον πρῶτον μὲν εὕρηται τὸ ἀστραγάλιον, ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ δύο σειραὶ φύλλων. Αἱ δὲ γωνίαι ἀποτελοῦνται ἐξ ἑλίκων, αἵτινες κατὰ τὰς πλευρὰς, ἐχούσας πλάτος 0,21μ., συνελίσσονται εἰς σχῆμα 8 καὶ συνοδεύονται ἐκεῖ ὑπὸ ἀκάνθου. Ἄλλα δὲ τεμάχια τῆς σειρᾶς ταύτης εἶδον ἐντὸς μὲν τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος λιθίνην δοκὸν φέρουσαν ἐγγεγλυμμένα ἐναλλὰξ φύλλα λογχοειδῆ καὶ ἀνθέμια, καθ' ἃ τὸ τεμάχιον τῆς Καισαριανῆς (Εἰκὼν 19α), ἔπειτα δ' ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ τὸ ἐπί-

Εἰκὼν 19 α.
ΛΙΘΙΝΗ ΔΟΚΟΣ ΕΝ ΤΩΙ ΝΑΩΙ ΤΗΣ ΒΡΑΥΡΩΝΙΑΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Ξενοπούλου.

κρανον χωρίσματος παραθύρου, οὗ ἡ στενὴ πλευρὰ ἔφερεν ἀνθέμια, τέλος δὲ παρὰ τῷ φυλακείῳ δοκὸν μαρμαρίνην, ἥτις ἴσως ἀνέρχεται εἰς τοὺς ἀρχαίους ἤδη χρόνους (Εἰκὼν 19β). Εἶχε δὲ αὕτη μῆκος 0,61 μ., ὕψος 0,24 μ. καὶ πάχος 0,23 μ. καὶ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ δύο ἡμίσεων ἀνθεμίων, κειμένων ἐν τῷ μέσῳ ἀπέναντι ἀλλήλων, εἰς ἃ ἐκορυφοῦτο ταινία ἑλίκων ἐξελισσομένη ἑκατέρωθεν πρὸς τὰ πλάγια καὶ περιβάλλουσα ὅρπηκα μετὰ ῥοδάκων.

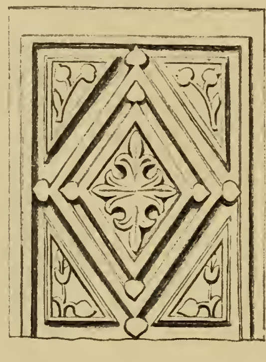

Εἰκὼν 19 β.
ΓΕΓΛΥΜΜΕΝΗ ΔΟΚΟΣ ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΦΥΛΑΚΕΙΩΙ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Στρυγγόφσκη.

Δυστυχῶς δὲ δὲν δυνάμεθα νἀποδεχθῶμεν, ὅτι ἅπαντα τὰ γλυπτὰ τὰ περισωζόμενα σήμερον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἢ εὑρισκόμενα ἄλλοτέ ποτ' αὐτόθι ἀνῆκον πράγματι εἰς κτίρια ἐκτισμένα ἐπ' αὐτῆς. Μᾶλλον δὲ μέρος αὐτῶν ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐκ τοῦ ἄστεως, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ὑλικὸν χάριν τῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων, τῶν Καταλωνίων, τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλ-

λήνων κτισθέντων ὀχυρωμάτων. Κέκτημαι δὲ φωτογραφίας περισωζομένας τοιούτων τειχῶν, ἅτινα καθ' ἃ ὁ Ἅγιος Μάρκος τῆς Βενετίας εἶνε αὐτόχρημα μουσεῖον βυζαντιακῶν κιόνων, ἦσαν ἀληθινὰ μουσεῖα τοῦ γλυπτοῦ ἑλληνικοῦ διακόσμου τῶν μέσων αἰώνων. Διό, καίπερ μὴ δικαιούμενος νὰ ἐξαγάγω ἐκ τῶν ἀποκρουσμάτων τούτων πορίσματα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀκροπόλεως, δύναμαι ὅμως νὰ συναγάγω ἐξ αὐτῶν μαρτυρίας περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι. Ἐν δὲ τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ μου περὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τοῖς ἀρχαίοις βυζαντιακοῖς χρόνοις ἀπέδειξα τὴν ὕπαρξιν καλλιτεχνικῆς περιόδου, ἥτις ἀναμφηρίστως συμπίπτει πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην βυζαντιακὴν τέχνην κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα. Τίς δὲ ἡ χρονικὴ σχέσις τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης σειρᾶς γλυπτῶν φερόντων ἀνθέμια πρὸς τὴν ἀρχαίαν ταύτην ἐπιδρομὴν τῆς βυζαντιακῆς τέχνης εἰς τὴν Ἑλλάδα; Προηγεῖται ἆρα αὐτῆς ἢ ἕπεται εἰς αὐτήν;

Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν νἀποφανθῶμεν μετ' ἀσφαλείας περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἀλλὰ νομίζω ὅμως, ὅτι ἐν τῇ μνημονευθείσῃ σειρᾷ τῶν γλυπτῶν πρόκεινται ἡμῖν μαρτύρια τῆς ἀθηναικῆς τέχνης τοῦ τετάρτου αἰῶνος, λείψανα ἐκκλησιῶν κτισθεισῶν πρὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ Προικοννησίου μαρμάρου παρηγκώνισεν ὡς τὸ πλεῖστον τὰ ἐργαστήρια τῶν ἐπιχωρίων λιθοξόων. Οἱ δὲ σταυροὶ τοῦ ἐπιστυλίου τῆς Κλεψύδρας συνηγοροῦσι μεγάλως ὑπὲρ τοιαύτης εἰς ἀρχαίους χρόνους ἀναβιβάσεως τῶν γλυπτῶν ἐκείνων. Συνδέεται δὲ δι' αὐτῶν ἡ εἰρημένη σειρὰ πρὸς τὰ λείψανα ἐκκλησίας τινὸς ἣν εὗρον κατὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, ἧς ἐδημοσίευσα τἀπεικάσματα[1]. Εὑρίσκομεν δ' ἐν αὐτῇ τὸν αὐτὸν ὑπὸ κύκλου περιβαλλόμενον σταυρὸν ἐπί τινος ὑπερθύρου, ὅπερ σήμερον χρησιμεύει ὡς φλιὰ νέας τινὸς οἰκίας[2]. Ὁ αὐτὸς δὲ σταυρὸς κοσμεῖ καὶ τὸ διάτρητον θωράκιον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῆς Ὀλυμπίας, τοῦ ἀρχαίου ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου[3]. Ἀλλ' αἱ δύο αὗται ἐκκλησίαι ἀνέρχονται εἰς τοὺς προβυζαντιακοὺς χρόνους καὶ ἐκτίσθησαν ἤδη ἀρχομένου τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἴσως δὲ ἤδη κατὰ τὸν τέταρτον. Ἐν δὲ τοῖς λειψάνοις τῆς ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὸν Λυκαβηττὸν ἐκκλησίας εὑρίσκονται καὶ ἀναλογίαι πρὸς τὸ ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς Καισαριανῆς ἐνῳκοδομημένον ἐπίκρανον τῆς παραστάδος. Συνίστανται δὲ αὗται εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φύλλων ἀκάνθου καὶ φύλλων λογχοειδῶν[1] τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ κοσμούντων τὴν στενὴν πλευρὰν τοῦ ἐπικράνου. Διὰ πάντας δὲ τούτους τοὺς λόγους θεωρῶ πιθανόν, ὅτι ἡ ἀπασχολήσασα ἡμᾶς ἐνταῦθα σειρὰ γλυπτῶν ἡ μεγίστας ἔχουσα ὁμοιότητας πρὸς τὸ ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπίκρανον ἀνέρχεται εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου.

Εἰκὼν 20 α.

ΠΛΑΞ ΘΩΡΑΚΙΟΥ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Στρυγόφσκη.

Ἐκ δὲ τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης ταύτης ἐξάγεται περὶ τῆς Καισαριανῆς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐν αὐτῇ ἤδη ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἢ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν κατὰ Θεοδόσιον χρόνων ὑφίστατο κτίριόν τι, ἐκκλησία τις[2]. Εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι αὕτη μετεπλάσθη, καθ' ἃ ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Ὀλυμπίας καὶ μετ' οὐ μακρὸν χρόνον ὁ Παρθενών, ἐξ ἀρχαίου τινὸς κτιρίου. Ἀλλ' ὁ γλυπτὸς αὐτῆς διάκοσμος διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς

[1] Römische Quartalschrift Τόμ. Δ' σ. 1 κ. ἑ.

[2] Αὐτόθι Πίν. I h.

[3] Αὐτόθι Πίν. II 6.

[1] Αὐτόθι Πιν. I g. Πρβλ. καὶ *Millet* Le monastère de Daphni σ. 8 καὶ *Laurent* ἐν Bulletin de Correspondance Hellénique Τόμ. ΚΒ' σ. 215.

[2] Ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ **Συνεσίου Κυρήνης** Ε σελ. 136 τοῦτο καὶ μόνον δύναμαι νὰ ἐξαγάγω, ὅτι ἀρχομένου τοῦ πέμπτου αἰῶνος τὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ ἦτο ἀκόμη περιώνυμον.

πρώτης ἐκείνης ἐκκλησίας, ἔγεινε δὲ καὶ πάλιν χρῆσις αὐτοῦ εὐλαβῆς ἀργότερον τῇδε κἀκεῖσε ἀλλαχοῦ τε καὶ ὕπερθεν τῆς κυρίας εἰσόδου τῆς νέας ἐκκλησίας.

Τῆς δὲ μεταγενεστέρας ἱστορίας τῆς Καισαριανῆς μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐκτίσθη ἡ καὶ τὴν σήμερον περισωζομένη ἐκκλησία, διεσώθησαν ὁμοίως ἴχνη ἐν γλυπτοῖς κοσμήμασιν, ὧν ἔγεινε χρῆσις τῇδε κἀκεῖσε ἐν τῇ μονῇ. Οὕτω δὴ παρατηροῦμεν ἐν τῇ αὐλῇ πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἱκανοὺς κίονας καὶ τράπεζαν σχηματιζομένην ὑπὸ λιθίνης πλακὸς ἐχούσης μέγεθος 0,93×0,73 μ. (Εἰκὼν 20 α). Ἐπ' αὐτῆς εἶνε ἐγγεγλυμμένη λίαν βαθέως ἐν ὀρθογωνίῳ παράστασις ῥομβοειδοῦς κοσμήματος μετὰ καρδιοσχήμων φύλλων ἐν ταῖς γωνίαις. Τὸ δὲ μικρὸν ἐν τῷ μέσῳ ῥομβοειδὲς κόσμημα περιστοιχίζει ῥόδακα συνιστάμενον ἐκ τεσσάρων τριφυλλίων, κατὰ δὲ τὰ τρίγωνα τῶν γωνιῶν εἶνε ἐγγεγλυμμενοι κλάδοι ῥοιᾶς καὶ ἄλλαι παραστάσεις[1]. Προφανὲς δ' εἶνε, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν γλυπτὸν ἔργον εἰσκομισθὲν ἐκ Βυζαντίου. Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοιαῦτα λίθινα θωράκια ἐξήγοντο ἐκ τῆς Προικοννήσου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἁπάσας τὰς διὰ θαλάσσης προσιτὰς χώρας. Παραδείγματα δὲ δυνάμεν' ἀσφαλῶς νὰ χρονολογηθῶσιν, ἀνερχόμενα δ' ἀμφότερα εἰς τοὺς ἰουστινιανείους χρόνους, εἶνε τὰ θωράκια τοῦ γυναικωνίτου τῆς Ἁγίας Σοφίας[2] καὶ τὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐν Ῥαβέννῃ ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ νέου[3]. Ἄλλα δὲ παραδείγματα εὗρον ἐν Τοψιλὰρ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπουλιν, ἐν τῇ Κοιμήσει τῆς Νικαίας, ἐν Σάμῳ, ἐν τῷ Ἁγίῳ Μάρκῳ τῆς Βενετίας, Ἁγίῳ Ὄρει[1] καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ δὲ γλυπτὸν τῆς Καισαριανῆς, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἀποδεικνύει ἀναμφιλέκτως, ὅτι κατὰ τοὺς ἰουστινιανείους χρόνους ὑφίστατο ἐν Καισαριανῇ ἐκκλησία, ἧς χάριν μετεκομίσθη τὸ θωράκιον τοῦτο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἔχομεν κατὰ ταῦτα ὡς πρὸς τοῦτο περίπτωσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἀποδειχθεῖσαν παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς ἐν Χαλκίδι ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἧς οἱ κίονες ὁμοίως μετεκομίσθησαν ἐκ

Εἰκὼν 20 β.
ΠΛΑΞ ΘΩΡΑΚΙΟΥ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Ξενοπούλου.

Κωνσταντινουπόλεως περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ[2].

Ἄλλο δὲ ἄξιον λόγου τεμάχιον γλυπτοῦ κοσμήματος εὑρίσκεται ἐνῳκοδομημένον ὡς ἀνώτατον στεφάνωμα τοῦ γείσου τοῦ κωδωνοστασίου ὕπερθεν τῆς προόψεως τοῦ παρεκκλησίου (Εἰκὼν 21). Ἐπὶ τῆς ἐκκρεμαμένης προσθίας ἐπιφανείας παριστάνεται ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸς μετ' ἀποφυομένων ἑλίκων παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐντὸς ναϊδιοσχήμου θήκης, οἵα ἡ παράστασις ἦν συχνὰ εὑρίσκομεν ἐν ταῖς παρατίτλοις εἰκόσι βυζαντιακῶν χειρογράφων τῶν μέσων χρόνων καὶ ὑπερθύροις, ἰδίως ἐν Ἀθήναις. Ἑκατέρωθεν δὲ τῆς μεσαίας

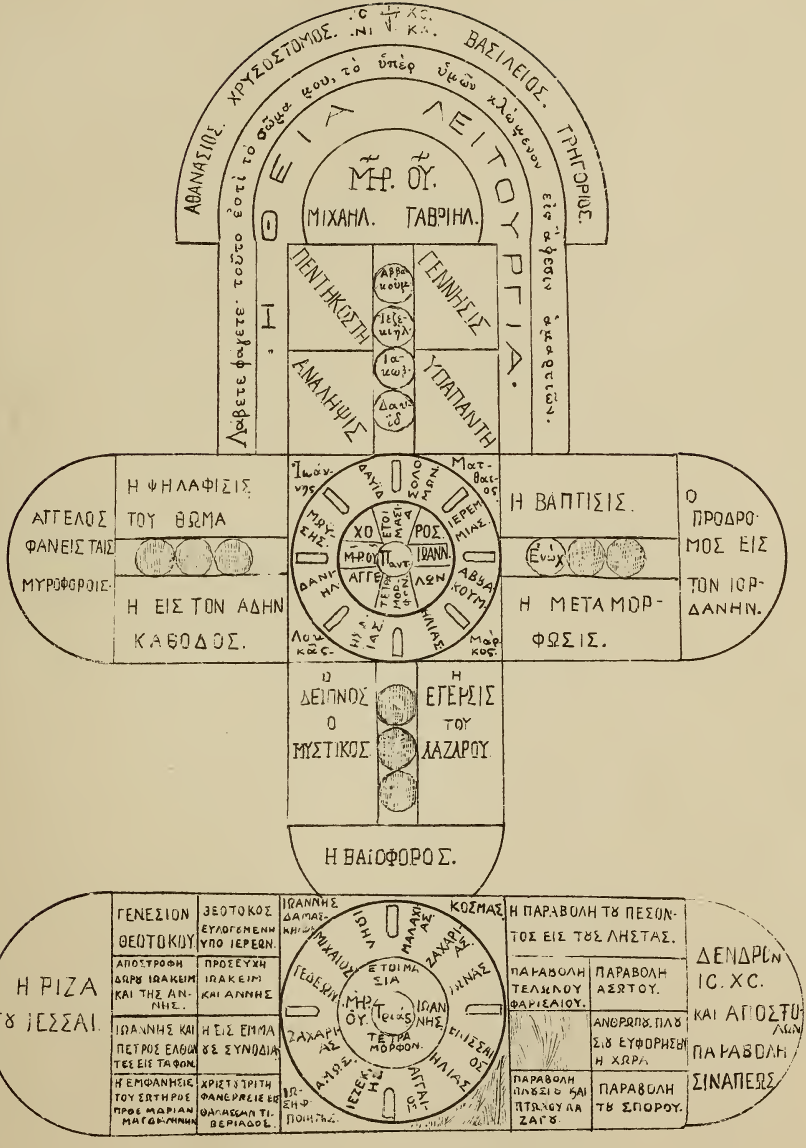
[1] Ὁ μεταφραστὴς τῆς παρούσης πραγματείας, μεταβὰς τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1902 εἰς Καισαριανὴν πρὸς ἐξακρίβωσίν τινων γεγονότων τῶν ἐνταῦθα ἀναφερομένων εὗρε καὶ πάλιν τὴν πλάκα ταύτην. Δὲν ἔκειτο δὲ αὕτη πλέον ἐν τῇ πρὸ τῆς ἐκκλησίας αὐλῇ, καθ' ἃ ἀναφέρει ἀνωτέρω ὁ συγγραφεύς, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς παρὰ τὴν πηγὴν ὑπὸ τὰ μεγάλα δένδρα, ὧν κάτωθεν ἔχει κατασκευασθῇ ἐπιμήκες λίθινον ἑδώλιον. Μέρος τοῦ ἑδωλίου τούτου ἐκάλυπτεν ἡ εἰρημένη πλάξ, ἔχουσα τὴν γεγλυμμένην ὄψιν ἀνεστραμμένην. Ἐξαχθεῖσαν δ' ἐκεῖθεν καὶ καθαρθεῖσαν ὑπεσχέθη παρακληθεὶς ὁ τὴν διατήρησιν τῆς ἐκκλησίας ἐπιτετραμμένος νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας. Ἐγγὺς δὲ τῆς πλακὸς ἐκείνης, ὁμοίως ἀνεστραμμένην καὶ ἐπικαλύπτουσαν τὸ ἑδώλιον εὗρεν ὁ μεταφραστὴς καὶ ἄλλην ὁμοίαν πλάκα ἔχουσαν τὰς αὐτὰς τῆς ἄλλης διαστάσεις· ταύτης δ' ἀπεικόνισμα παρέχομεν ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 20 β. Θέλει δὲ μεταφερθῇ καὶ αὕτη ἡ γλυπτὴ πλὰξ μετὰ τῆς ἄλλης εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐκκλησίας αὐλήν.

[2] *Salzenberg* Die altchristlichen Baudenkmale von Konstantinopel Πίν. XVI, 5. *Lethaby* καὶ *Swainson* The church of Sancta Sophia σ. 261.

[3] Ὄχι τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Classe τῆς Ῥαβέννης, καθ' ἃ λέγει ὁ *Laurent* ἔνθ' ἀν. σ. 266. Ἴδε παρ' αὐτῷ ἐν. σ. 276 εἰκόνα τοῦ ἄμβωνος· τούτου κατά τινα φωτογραφίαν τοῦ Ricci. Πρβλ. καὶ *Dehio* und *Bezold* ἔνθ' ἀν. Πίν. 27.

[1] Ἴδε τὴν εἰκόνα παρὰ *Schlumberger* L'epopée byzantine Τόμ. Β' σελ. 429.

[2] Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας Τόμ. Β' σ. 711 κ. ἑ.

Σημ. Αἱ κατεστραμμέναι ἢ μὴ διαγινωσκόμεναι παραστάσεις σημειοῦνται διὰ γραμμῶν.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ταύτης παραστάσεως ἐκτείνεται κόσμημα τρίγωνον, ἔχον προςπεφυκότα φύλλα συναποτελοῦντα εἰκόνα εἰς σχῆμα καρδίας, ἧς αἱ κοιλότητες συνεχίζονται καὶ πρὸς τὰ ἔξω, συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας. Τὸ γλυπτὸν δὲ τοῦτο, οὗ παράλληλα εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως[1], ὑπολαμβάνω ἀρχαιότερον τῆς σημερινῆς ἐκκλησίας τῆς Καισαριανῆς ἢ ἐπ' ἴσης ἀρχαῖον.

Τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς Καισαριανῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις διαφωτίζουσιν ἐν μέρει αἱ ἐντοίχιοι γραφαί. Τούτων δ' αἱ τοῦ νάρθηκος ἐγράφησαν μόλις τῷ 1682 ὑπὸ Ἰωάννου Ὑπάτου τοῦ ἐκ Πελοποννήσου, καθ' ἃ διδασκόμεθα ἐκ περισωζομένης ἐπιγραφῆς ἐχούσης ὧδε· *Ἱστόρηται ὁ πρόναος οὗτος ἤτοι νάρθηξ διὰ δαπάνης τῶν προςδραμόντων τῇ μονῇ φόβῳ λοιμοῦ τῇ κραταιᾷ χειρὶ τῆς παντμνήτου Τριάδος καὶ σκέπῃ τῆς μακαρίας Παρθένου, οἵτινες εἰσὶν ὁ εὐγενὴς καὶ λογιώτατος Μπενιζέλος υἱὸς Ἰωάννου, ἅμα ταῖς εὐγενίσιν ἀδελφαῖς καὶ τῇ τεκούσῃ καὶ τῇ λοιπῇ αὐτοῦ συνοδείᾳ ἐπὶ ἡγουμένου Ἱεροθέου τοῦ σοφωτάτου ἱερομονάχου, διὰ χειρὸς δὲ Ἰωάννου Ὑπάτου τοῦ ἐκ Πελοποννήσου ἔτει ΑΧΠΒ' Μηνὶ Αὐγούστῳ Κ'*[2]. Καὶ αἱ ἁγιογραφίαι δὲ τῆς ἐκκλησίας μόλις που εἶνε ἀρχαιότεραι. Καὶ τὸ μὲν παρένθετον ἐν τῷ ἰδίᾳ ἐκτετυπωμένῳ λιθογραφικῷ πίνακι διάγραμμα τῆς κατανομῆς τῶν εἰκόνων μὲ ἀπαλλάσσει τοῦ κόπου λεπτομεροῦς περιγραφῆς. Ἡ δὲ ἀνωτέρω παρατεθεῖσα εἰκὼν ὑπ' ἀριθ. 8 παρέχει ἔννοιάν τινα τοῦ γραφικοῦ ῥυθμοῦ. Ὁ ἀναγνώστης θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ὁ κύκλος τῶν κατὰ τὸν ὄροφον ζωγραφιῶν πρὸ τῆς κυρίας ἀψῖδος ἄρχεται δεξιὰ πρὸς νότον ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, κάμνει τὸν γῦρον τῆς ἐκκλησίας καὶ περατοῦται ἀριστερὰ πρὸς βορρᾶν πρὸ τῆς κυρίας ἀψῖδος. Ἄξιος δὲ λόγου εἶνε ὁ κύκλος τῶν ζωγραφιῶν τοῦ νάρθηκος τῶν γραφεισῶν τῷ 1682[3], περιλαμβάνων ἐπὶ μὲν τῆς βορείου πλευρᾶς (Εἰκὼν 22) τὴν ἀρχὴν τῶν περὶ Παναγίας παραδόσεων μετὰ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ καὶ σκηνῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἐπὶ δὲ τῆς νοτίου πλευρᾶς παραβολὰς μετὰ τῆς παραστάσεως τῆς παραβολῆς τοῦ κόκκου σινάπεως ὕπερθεν τοῦ παραθύρου, ἔνθα βλέπομεν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐν τοῖς κλάδοις δένδρου ἐξερχομένου ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Σωτῆρος. Ἡ δ' ἐξηγητικὴ περιγραφὴ εὑρίσκεται ἐν τῇ ἁγιορειτικῇ Ἑρμηνείᾳ τῶν ζωγράφων[1]. Ὕπερθεν δὲ τῆς εἰς τὸν νάρθηκ' ἀγούσης θύρας εὑρίσκεται ἔξωθεν ἡ παράστασις τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Δὲν εἶνε δὲ ἀδύνατον ἡ νῦν περισωζομένη ἐκκλησία νἀνετέθη εἰς ταύτην τὴν ἑορτὴν τῶν Εἰσοδίων, ἥτις περὶ μὲν τὸν ὄγδοον αἰῶνα εἰςήχθη εἰς τὴν Παλαιστίνην, κατὰ δὲ τὸν ἔνατον εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας.

Ἡ μελέτη τῶν μνημείων τῆς Καισαριανῆς παρ-

Εἰκὼν 21.

ΣΤΕΦΑΝΩΜΑ ΤΟΥ ΓΕΙΣΟΥ ΤΟΥ ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Ξενοπούλου.

έσχε πορίσματα ὑπὸ δύο ἐπόψεις ἄξια λόγου ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Καὶ πρῶτον μὲν δι' αὐτῶν διαφωτίζονται οἱ χρόνοι τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην καὶ ἰδίως τὸν τέταρτον αἰῶνα. Συνήθως οἱ ἐρευνηταὶ ῥέπουσιν εἰς τὴν συμπερίληψιν τῆς τέχνης ταύτης εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξέτασιν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Τέχνη τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας»[2]. Ἀλλ' ἐγὼ ἔδειξα, ὅτι τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε ὀρθὸν ἐφ' ὅσον ὑπόκειται ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ Ῥώμη ὑπῆρξε τὸ καλλιτεχνικὸν κέντρον, ἐξ οὗ ἐξηκοντίσθη ἡ πᾶσα τέχνη εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τοῦτο δὲν συνέβη ἐν Αἰγύπτῳ, Συρίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὔτ' ἐν Κωνσταντινουπόλει. Διὰ δὲ τῆς προκειμένης μελέτης ἐπήγαγον τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τοιαύτη τις ἐπίδρασις τῆς Ῥώμης, προκληθεῖσα ὑπὸ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς

[1] Πρβλ. *Castellazzi* Εἰκ. 5.

[2] Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη παρατίθεται ἐνταῦθα μετὰ νέαν ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ ἀντιβολὴν πρὸς τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Καισαριανῆς πρωτότυπον.

[3] Ὀλίγον κατόπιν τῷ 1689 ἐτάφη αὐτόθι ἀνὴρ καλούμενος Παναγιώτης Ἀλεξάνδρου Σωτηριανός, οὗ ὁ ἐπιτύμβιος λίθος νῦν χρησιμεύει πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἀντὶ φλιᾶς. Ἔχει δ' ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ λίθου κατὰ τὸ ἐπὶ τόπου ληφθὲν ἀντίγραφον τοῦ μεταφραστοῦ ἀκριβῶς ὧδε· *ᾳχπθ' Μαΐου κθ' ἐνθάδε κῦται Παναγὴς Σωτριανοῦ Ἀλεξάνδρου.*

[1] Ἐκδ. Ἀθηνῶν τοῦ 1885 σ. 143 § 273.

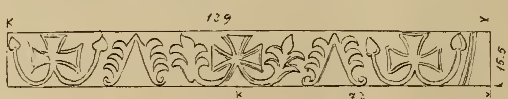
[2] Πρβλ. τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου μου Orient oder Rom, Beiträge zur Geschichte der spätantiken und frühchristlichen Kunst.

ἐπικρατήσεως, οὐδὲ περὶ τῆς Ἑλλάδος εἶνε ὀρθὸν νὰ γείνῃ ἀποδεκτή. Οὐδεὶς θὰ ὑπάρξῃ ὁ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ ὡς ἔργα τέχνης ῥωμαϊκῆς τἀθηναϊκὰ γλυπτὰ κοσμήματα τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐν τῷ διακόσμῳ τούτῳ ἐκδηλοῦται ἀπροκαλύπτως ἐπιεικής τις περαιτέρω ἐξέλιξις τῶν ἰωνικῶν ἐκείνων κοσμημάτων, ὧν τὴν πλουσιωτάτην ἀνάπτυξιν εὑρίσκομεν ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ. Κατὰ ταῦτα τὸν τέταρτον αἰῶνα εὑρισκόμεθα ὡς πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διακόσμησιν ἐν τῷ σταδίῳ τελείας ἐπιχωρίου ἐξασκήσεως τῆς τέχνης, ἥτις ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος παραγκωνίζεται ὑπὸ τῆς ἐκ Βυζαντίου ἐπιδράσεως καὶ εἰσαγωγῆς καλλιτεχνημάτων.

Εἰκὼν 22. **ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΛΕΥΡΑΣ ΤΟΥ ΝΑΡΘΗΚΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**
Κατὰ σχεδιογράφησιν τοῦ κ. Δέλλ.

Δεύτερον δὲ πόρισμα τῆς ἐρεύνης ταύτης εἶνε τὸ μαρτυρούμενον γεγονός, ὅτι ἡ βυζαντιακὴ αὕτη ἐπίδρασις δὲν ἀπεμάρανε πάντα τὰ σπέρματα τῆς αὐτονόμου καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς. Ἡ κάτοψις τῶν ἐκκλησιῶν ἀποδεικνύει, καθ' ἃ ἡ τῆς Σκριποῦς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς συμμετέχει τῆς ἐξελίξεως τοῦ νέου σχήματος τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἀργότερον ἀποβάντος τυπικοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις. Ἡ δὲ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως ἰδιαζούσης ἐν Ἑλλάδι τοιχοδομίας καὶ τυπικοῦ διὰ τὰς Ἀθήνας ῥυθμοῦ διακοσμήσεως τῶν παραστάδων τῶν παραθύρων καθιστάνει φανερὸν τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βυζαντιακῆς τεχνοτροπίας ἀνεπτύχθησαν καὶ διετηρήθησαν ἐν ταῖς χώραις ἑκάσταις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐντὸς αὐτῶν τούτων ἐν ταῖς πόλεσιν ἑκάσταις ἔνιαι τυπικαὶ ἰδιορρυθμίαι.

ΥΠΕΡΘΥΡΟΝ ΕΝΩΙΚΟΔΟΜΗΜΕΝΟΝ ΕΝ ΤΩΙ ΝΑΡΘΗΚΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ
ΕΞΩΘΕΝ ΠΡΟΣ ΤΑΡΙΣΤΕΡΑ

ΙΩΣΗΦ ΣΤΡΥΓΓΟΦΣΚΗΣ
καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Graz.

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ συγγραφέως ὑπὸ
ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ)

Ἐξεδόθη τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1902.

ΕΥΒΟΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

1

Ἱερὸς Νόμος Ἐρετριέων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης μαρμάρου ὕψους 1,10, πλάτους 0,45, πάχους 0,10, ἐχούσης δὲ γεῖσον. Εὑρέθη ἐν Βαρυπομπίῳ τοῦ δήμου Αὐλῶνος ἐντετοιχισμένη ἐλαιοτριβείῳ νῦν ἠρειπωμένῳ. Κατασχεθεῖσα ἐν χερσὶ τοῦ πανδοχέως Κώτσαρη μετεκομίσθη εἰς τὸ ἐν Χαλκίδι Μουσεῖον, ἔνθα ἡμεῖς ἰδόντες αὐτὴν ἀνέγνωμεν. Ἐκ ταύτης γίνεται γνωστόν, ὅτι ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλὴ τῶν Ἐρετριέων ἐψηφίσατο, ὅπως τὰ τελούμενα ἤδη Ἀρτεμίσια ὡς κάλλιστα ἑορτάζωνται, νὰ τελῆται κατ᾽ αὐτὰ ταῦτα, φθίνοντος Ἀνθεστηριῶνος, καὶ ἀγὼν μουσικῆς, καθ᾽ ὃν ἠδύναντο νὰ ἀγωνίζωνται ῥαψῳδοί, αὐλῳδοί, κιθαρισταί, κιθαρῳδοί, παρῳδοί. Πρὸς τοῦτο ὁρίζονται οὐ μόνον τὰ ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τῶν χώρων προσφερόμενα ἱερεῖα καὶ τὰ ἆθλα, ἅτινα οἱ νικῶντες ἐν ἑκάστῳ εἴδει ἔμελλον νὰ λαμβάνωσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν ἔδει νὰ γίνηται ὁ ἀγὼν καὶ νὰ τελῆται *εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον* ἡ πομπὴ καὶ ἡ θυσία, ἐποπτευόντων τῶν δημάρχων. Ὅτι μὲν ἡ Ἄρτεμις τὰ μάλιστα ἐτιμᾶτο ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ ναοὶ περιφανεῖς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μνημονευόμενοι μαρτυροῦσι καὶ ἐπιγραφαί, ὧν τινας καὶ αὐτοὶ ἐδημοσιεύσαμεν, οὐκ ὀλίγαι ἐκύρωσαν, ὅτι δ᾽ ὅμως πλὴν τῶν ἐν Ἀμαρύνθῳ ἀγομένων Ἀμαρυνθίων, καθ᾽ ἅ, ὡς ὁ Στράβων λέγει, (10,448) ἡ πομπὴ ἐγίνετο *τρισχιλίοις ὁπλίταις, ἑξακοσίοις δ᾽ ἱππεῦσιν, ἑξήκοντα δ᾽ ἅρμασιν*, ἐτελεῖτο καὶ ἄλλη ἑορτὴ Ἀρτεμίσια, τοῦτο δὲν ἐγινώσκομεν. Ἴσως δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι τὰ Ἀρτεμίσια εἰσὶν αὐτὰ ταῦτα τὰ Ἀμαρύνθια καὶ οὐχὶ ἄλλη τις ἑορτή. Καὶ ἡμεῖς θὰ ἀπεδεχόμεθα τὴν γνώμην ταύτην, ἂν ἡ στήλη ἡ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἔχουσα ἤθελεν εὑρεθῇ, ὡς ἐν στ. 41ῳ λέγεται, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος τῷ ἐν Ἀμαρύνθῳ ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἐν Ἐρετρίᾳ κειμένῳ καὶ οὐχὶ ἐν Αὐλωναρίῳ, κώμῃ ἀπεχούσῃ οὐκ ὀλίγας ὥρας μακρὰν τῆς Ἐρετρίας καὶ τῆς παρ᾽ αὐτὴν Ἀμαρύνθου. Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις· καὶ τίς δύναται νὰ βεβαιώσηται ἡμᾶς, ὅτι ὁ λίθος δὲν μετηνέχθη ἐξ Ἐρετρίας εἰς Αὐλωνάριον; Ἂν μὴ ἐν τῷ αὐτῷ περίπου τόπῳ εὑρίσκοντο αἱ δύο ἑπόμεναι ἐπιγραφαί, ὧν ἡ μὲν γνωρίζει ἡμῖν τὴν τέλεσιν τοῦ διὰ τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς ἱδρυθέντου ἀγῶνος μουσικῆς δύο περίπου αἰῶνας μετὰ ταῦτα, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ἡ δὲ τὴν τέλεσιν γυμνικῶν ἀγώνων, καὶ ἡμεῖς ἠθέλομεν ἀμφιβάλῃ, ἂν τὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῆσδε Ἀρτεμίσια δὲν εἶνε αὐτὰ ταῦτα τὰ Ἀμαρύνθια.

Θ] Ε Ο [Ι
ΕΞΗΚΕΣΤΟΣΔΙΟΔΩΡΟΥΕΙΠΕΝΟΠΩΡΑΝΤΑΑΡ
ΤΕΜΙΡΙΑΩΣΚΑΛΛΙΣΤΑΑΓΩΜΕΝΚΑΙΘΥΩ[ΡΟΙΩΜΕΝ
ΑΡΙΣΤΟΙΕΔΟΞΕΝΤΕΙΒΟΥΛΕΙΚΑΙΤΟΙΔΗΜΟΙ
ΤΙΘΕΙΝΤΗΜΠΟΛΙΝΑΓΩΝΑΜΟΥΣΙΚΗΣΑΠΟ[ΧΙΛΙΩΝ
ΔΡΑΧ]ΜΩΝΤΕΙΜΕΤΑΞΥΚΑΙΤΕΙΦΥΛΑΚΕΙΚΑΙΠΑΡΕΧΕΙ
ΝΑΡΝΑΣΤΕΙΠΡΟΤΩΝΑΡΤΕΜΙΡΙΩΝΠΕΝΤΕΗΜΕΡΑΙΣΤ
ΟΥΤΩΝΔΕΔΥΟΕΓΚΡΙΤΟΥΣΕΙΝΑΙΑΡΧΕΙΝΔΕΤΗΣΜΟ

ΥΣΙΚΗΣΤΕΤΡΑΔΑΦΘΙΝΟΝΤΟΣΤΟΥΑΝΘΕΣΤΗΡΙ
ΩΝΟΣΜΗΝΟΣΤΗΝΔΕΜΟΥΣΙΚΗΝΤΙΘΕΙΝΡ[ΑΨΩΙΔΟΙΣ
ΑΥΛΩΙΔΟΙΣΚΙΘΑΡΙΣΤΑΙΣΚΙΘΑΡΩΙΔΟΙΣΠΑΡΩΙΔΟΙΣ
ΤΟΥΣΔΕΤΗΜΜΟΥΣΙΚΗΝΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΥΣΠΑΝΤΑ
ΣΑΓΩΝΙΖΕΣΘΑΙΠΡΟΣΟΔΙΟΝΤΕΙΘΥΣΙΕΙΕΝΤΕΙΑΥΛΕΙΕ
ΧΟ]ΝΤΑΣΤΗΝΣΚΕΥΗΝΗΜΠΕΡΕΝΤΟΙΑΓΩΝΙΕΧΟ[ΥΣΙ
ΤΑΔ]ΕΑΘΛΑΔΙΔΟΣΘΑΙΚΑΤΑΤΑΔΕΡΑΨΩΙΔΟΙΕΚΑΤΟΝΕΙ
ΚΟΣΙΔΕΥΤΕΡΟΙΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΤΡΙΤΟΙΕΙΚΟΣΙΑΥΛΩΙΔΟΙΠΑΙΔΙΠΕ
ΝΤΗΚΟΝΤΑΔΕΥΤΕΡΟΙΤΡΙΗΚΟΝΤΑΤΡΙΤΟΙΕΙΚΟΣΙΑΝΔΡΙΚΙΘΑΡΙΣ
ΤΕΙΕΚΑΤΟΝΔΕΚΑΔΕΥΤΕΡΟΙΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑΤΡΙΤΟΙΠΕΝΤΗ
ΚΟΝΤΑΠΕΝΤΕΚΙΘΑΡΩΙΔΟΙΔΙΗΚΟΣΙΑΙΔΕΥΤΕΡΟΙΕΚΑΤΟΝ
ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΤΡΙΤΟΙΕΚΑΤΟΝΠΑΡΩΙΔΟΙΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΔΕΥ
ΤΕΡΟΙΔΕΚΑΣΙΤΗΡΕΣΙΟΝΔΕΔΙΔΟΣΘΑΙΤΟΙΣΑΓΩΝΙΣΤΑΙΣ
ΤΟΙΣΠΑΡΑΓΕΝΟΜΕΝΟΙΣΔΡΑΧΜΗΝΤΗΣΗΜΕΡΗΣΕΚΑΣΤΟΙΑΡ
ΞΑΜΕΝΟΙΣΜΗΠΛΕΟΝΤΡΙΣΙΝΗΜΕΡΑΙΣΠΡΟΤΟΥΠΡΟΑΓΩΝΟΣΜΕ
ΧΡΙΟΥΑΝΟΑΓΩΝΓΕΝΗΤΑΙΤΟΝΔΕΑΓΩΝΑΤΙΘΟΝΤΩΝΟΙΔΗΜ
ΑΡΧΟΙΩΣΑΝΔΥΝΩΝΤΑΙΔΙΚΑΙΟΤΑΤΑΚΑΙΖΗΜΙΟΥΝΤΩΝ
ΤΟΝΑΤΑΚΤΕΟΝΤΑΚΑΤΑΤΟΝΝΟΜΟΝΠΑΡΕΧΕΙΝΔΕΚΑΙΤΟΥΣ
ΧΩΡΟΥΣΙΕΡΕΑΚΡΙΤΑΒΟΥΣΠΑΝΤΑΤΑΕΤΗΣΥΝΤΕΛΕΙΝΔΕ
ΤΟΥΣΧΩΡΟΥΣΕΙΣΤΑΚΡΙΤΑΚΑΘΑΠΕΡΗΡΑΟΙΣΤΑΔΕΔΕ
ΡΜΑΤΑΛΑΜΒΑΝΕΙΝΤΩΝΙΕΡΕΙΩΝΤΟΥΣΤΑΚΡΙΤΑΠΑΡΕΧ
ΟΝΤΑΣΤΟΥΣΔΕΤΩΝΙΕΡΩΝΕΠΙΣΤΑΤΑΣΚΡΙΝΕΙΝΤΑΙΕΡΕΑ
ΚΑΤΑΤΟΝΝΟΜΟΝΚΑΙΕΠΙΜΙΣΘΟΥΝΑΝΤΙΣΜΗΠΑΡΕΧΕΙ
ΤΩΓΧΩΡΩΝΠΩΛΕΙΝ[ΔΕΞΝΤΟ]ΙΙΕΡΟΙΤΟΜΒΟΛΟΜΕΝΟΝΟΤΙ
ΑΜΒΟΛΗΤΑΙΑΤΕΛΕΑΜΗΤΙΘΕΝΤΑΤΕΛΟΣΜΗΔΕΝΜΗΔΕΠΡ
ΑΤΤΕΣΘΑΙΤΟΥΣΙΕΡΟΠΟΙΟΥΣΜΗΔΕΝΤΟΥΣΠΩΛΕΟΝΤ
ΑΣΤΗΝΔΕΠΟΜΠΗΝΚΑΘΙΣΤΑΝΤΟΥΣΔΗΜΑΡΧΟΥΣΕΝΤΕΙ
ΑΓΟΡΕΙΟΠΟΙΤΑΙΕΡΕΙΑΠΩΛΕΙΤΑΙΠΡΩΤΟΜΜΕΝΤΑΔ
ΗΜΟΣΙΑΚΑΙΤΟΚΑΛΛΙΣΤΕΙΟΝΕΠΕΙΤΑΤΑΚΡΙΤΑΕΠΕΙΤΑ
ΤΩΝΙΔΙΩΤΩΝΕΑΝΤΙΣΒΟΛΗΤΑΙΣΥΜΠΟΜΠΕΥΕΙΝΣΥΜΠΟ
ΜΠΕΥΟΝΤΩΝΔΕΚΑΙΟΙΤΗΣΜΟΥΣΙΚΗΣΑΓΩΝΙΣΤΑΙΠΑΝΤ
ΕΣΟΠΩΣΑΝΩΣΚΑΛΛΙΣΤΗΗΠΟΜΠΗΚΑΙΗΘΥΣΙΗΓΕΝΗΤΑΙ
ΑΝΑΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΨΗΦΙΣΜΑΕΣΤΗΛΕΙΛΙΘΙΝΗΙΚΑΙΣΤΗΣ
ΑΙΕΝΤΟΙΙΕΡΟΙΤΗΣΑΡΤΕΜΙΔΟΣΟΠΩΣΑΝΚΑΤΑΤΟΥΤΑΓΙ
ΝΗΤΑΙΗΘΥΣΙΗΚΑΙΗΜΟΥΣΙΚΗΤΕΙΑΡΤΕΜΙΔΙΕΙΣΤΟΝΑΕΙ
ΧΡΟΝ]ΟΝΕΛΕΥΘΕΡΩΝΟΝΤΩΝΕΡΕΤΡΙΕΩΝΚΑΙΕΥΠΡΗΤΤΟΝ
ΤΩΝΚΑΙΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ.

Θ ε ο ί.

Ἐξήκεστος Διοδώρου εἶπεν· ὅπωρ ἂν τὰ Ἀρτεμίρια ὡς κάλλιστα ἄγωμεν καὶ θυω[ροὶ ὦμεν ἄριστοι, ἔδοξεν τε͂ι βουλε͂ι καὶ το͂ι δήμοι τιθεῖν τὴμ πόλιν ἀγῶνα μουσικῆς ἀπὸ [χιλίων δραχ]μῶν τε͂ι Μεταξὺ καὶ τε͂ι Φυλάκει καὶ παρέχειν ἄρνας τε͂ι πρὸ τῶν Ἀρτεμιρίων πέντε ἡμέραις, τούτων δὲ δύο ἐγκρίτους εἶναι· ἄρχειν δὲ τῆς μο-

υσικῆς τετράδα φθίνοντος τοῦ Ἀνθεστηρι-
ῶνος μηνός, τὴν δὲ μουσικὴν τιθεῖν ῥαψῳδοῖς,
αὐλῳδοῖς, κιθαρισταῖς, κιθαρῳδοῖς, παρῳδοῖς,
τοὺς δὲ τὴμ μουσικὴν ἀγωνιζομένους πάντα-
ς ἀγωνίζεσθαι προσόδιον τεῖ θυσίει ἐν τεῖ αὐλεῖ ἔ-
χο]ντας τὴν σκευήν, ἥμπερ ἐν τοῖ ἀγῶνι ἔχο[υσι.
Τὰ δ]ὲ ἆθλα δίδοσθαι κατὰ τάδε· ῥαψῳδοῖ ἑκατὸν εἴ-
κοσι, δευτέροι πεντήκοντα, τρίτοι εἴκοσι, αὐλῳδοῖ παιδὶ πε-
ντήκοντα, δευτέροι τριήκοντα, τρίτοι εἴκοσι, ἀνδρὶ κιθαρισ-
τεῖ ἑκατὸν δέκα, δευτέροι ἑβδομήκοντα, τρίτοι πεντή-
κοντα πέντε, κιθαρῳδοῖ διηκόσιαι, δευτέροι ἑκατὸν
πεντήκοντα, τρίτοι ἑκατόν, παρῳδοῖ πεντήκοντα δευ-
τέροι δέκα. Σιτηρέσιον δὲ δίδοσθαι τοῖς ἀγωνισταῖς
τοῖς παραγενομένοις δραχμὴν τῆς ἡμέρης ἑκάστοι ἀρ-
ξαμένοις μὴ πλέον τρισὶν ἡμέραις πρὸ τοῦ προάγωνος, μέ-
χρι οὗ ἂν ὁ ἀγὼν γένηται· τὸν δὲ ἀγῶνα τιθόντων οἱ δήμ-
αρχοι ὡς ἂν δύνωνται δικαιότατα καὶ ζημιούντων
τὸν ἀτακτέοντα κατὰ τὸν νόμον· παρέχειν δὲ καὶ τοὺς
χώρους ἱερεῖα κριτά, βοῦς, πάντα τὰ ἔτη, συντελεῖν δὲ
τοὺς χώρους εἰς τὰ κριτὰ καθάπερ Ἡράοις. Τὰ δὲ δέ-
ρματα λαμβάνειν τῶν ἱερείων τοὺς τὰ κριτὰ παρέχ-
οντας, τοὺς δὲ τῶν ἱερῶν ἐπιστάτας κρίνειν τὰ ἱερεῖα
κατὰ τὸν νόμον καὶ ἐπιμισθοῦν, ἄν τις μὴ παρέχει
τῶγ χώρων· πωλεῖν [δὲ ἐν τοῖ] ἱεροῖ τὸμ βολόμενον ὅ,τι
ἂμ βοληται ἀτελέα, μὴ τιθέντας τέλος μηδὲν μηδὲ πρ-
άττεσθαι τοὺς ἱεροποιοὺς μηδὲν τοὺς πωλέοντ-
ας. Τὴν δὲ πομπὴν καθιστᾶν τοὺς δημάρχους ἐν τεῖ
ἀγορεῖ, ὅποι τὰ ἱερεῖα πωλεῖται, πρῶτομ μὲν τὰ δ-
ημόσια καὶ τὸ καλλιστεῖον, ἔπειτα τὰ κριτά, ἔπειτα
τῶν ἰδιωτῶν, ἐάν τις βοληται συμπομπεύειν· συμπο-
μπευόντων δὲ καὶ οἱ τῆς μουσικῆς ἀγωνισταὶ πάντ-
ες, ὅπως ἂν ὡς καλλίστη ἡ πομπὴ καὶ ἡ θυσίη γένηται.
Ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα ἐ στήλει λιθίνῃ καὶ στῆσ-
αι ἐν τοῖ ἱεροῖ τῆς Ἀρτέμιδος, ὅπως ἂν κατὰ τοῦτ' ἀγι-
νῆται ἡ θυσίη καὶ ἡ μουσικὴ τεῖ Ἀρτέμιδι εἰς τὸν ἀεὶ
χρόν]ον, ἐλευθέρων ὄντων Ἐρετριέων καὶ εὖ πρηττόν-
των καὶ αὐτοκρατόρων.

Τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ νόμος οὗτος ἐψηφίσθη, ἐκ τῶνδε μόνον τεκμαιρόμενοι δυνάμεθα ὁπωσδήποτε νὰ ὁρίσωμεν· πρῶτον μὲν ἐπειδὴ τὰ μὲν δευτερόκλιτα ὀνόματα πάντα ἐν τῇ καταλήξει τῆς ἑνικῆς δοτικῆς ἐκφέρονται οὐχὶ διὰ τοῦ ω ὑπογεγραμμένου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ο ἔχοντος τὸ ι προσγεγραμμένον, τὰ δὲ πρωτόκλιτα θηλυκὰ πλὴν ἑνὸς τοῦ *λιθίνῃ* (ἐν στίχ. 40) πάντα, ὡς καὶ τὰ ῥήματα ἐν τῷ γ' προσώπῳ τῆς ὑποτακτικῆς, ἐκφέρονται οὐχὶ διὰ τοῦ η ὑπογεγραμμένου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ε ἔχοντος τὸ ι προσγεγραμμένον, εἶτα δέ, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἐπειδὴ ἡ λέξις *ἱερεῖα* δὶς μὲν ἐκφέρεται διὰ τῆς νόθου διφθόγγου ε, ἅπαξ δὲ διὰ τῆς γνησίας ει, εἰκάζομεν ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο

ἐγένετο οὐχὶ πολλὰς δεκαετηρίδας ὕστερον τοῦ 401ου ἔτους, καθ' ὃν χρόνον δηλονότι ὁ Ἰωνικὸς ἀλφάβητος δὲν εἶχεν ἀκόμη παντελῶς ἐπικρατήσῃ τοῦ Ἀττικοῦ. Τοῦτο δὲ προσεπιμαρτυρεῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου, περὶ δὲ τῶν καθ' ἕκαστα ἄξια ὑπομνηματισμοῦ νομίζομεν τάδε·

Στ. 1. Τὸ ὄνομα Ἐξήκεστος πολλοὶ ἐξ ἄλλων πόλεων φαίνονται ἔχοντες, Ἐρετριεὺς δ' οὗτος τὸ πρῶτον νῦν μνημονεύεται οὕτω καλούμενος. *Ὄπωρ* ὁμοίως εὕρηται καὶ ἐν ἐπιγραφῇ Ἐλεατικῇ GD. 1173, 4, 16, 37. Ἐν στίχῳ δ' ὅμως 39ῳ καὶ 41ῳ ὅπως. *Ἀρτεμίρια*=Ἀρτεμίσια. Ὅτι οἱ Ἐρετριεῖς καὶ οἱ Ἠλεῖοι τῷ *ρ* πρὸ τοῦ *ι* καὶ *α* χρῶνται πολλάκις, γνωστόν.

Στ 2. *Θυω[ροὶ ὦμεν*. Μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἠδυνήθημεν νὰ συμπληρώσωμεν τὰ περιγεγραμμένα γράμματα μᾶλλον ἐκ τῶν συμφραζομένων εἰκάσαντες ἢ ἐκ τῶν μόλις διακρινομένων ἰχνῶν τῶν γραμμάτων, ἐπειδὴ ὁ λίθος ἐνταῦθα εἶνε λίαν ἐφθαρμένος. *Θυωρός*, λέγει ὁ Ἡσύχιος, καλεῖται *ἡ τράπεζα ἡ τὰ θύη φυλάσσουσα. Καὶ οἱ ἱερεῖς δὲ καὶ οἱ μυρεψοὶ οὕτω*. Πρβ. καὶ Σουΐδαν. «*Θυωρὸς κυρίως ἡ ἱερὰ τράπεζα*· ἔλεγε Φερεκύδης ὅτι οἱ θεοὶ τὴν *τράπεζαν θυωρὸν καλοῦσιν*». Ἐνταῦθα *θυωροὶ ὦμεν ἄριστοι*=ἐπιμεληταὶ τῶν θυσιῶν, δηλονότι θύται ὦμεν ἄριστοι· πρβ. στίχ. 25—31.

Στ. 4. *τιθεῖν*=τιθέναι. Περὶ τοῦ τύπου ἰδ. Kühner-Blass Grammat. der Griech. Sprache § 210,10. *τὴμ πόλιν*· περὶ τῆς τροπῆς τοῦ *ν* εἰς *μ* πρὸ τῶν χειλοφώνων ἰδὲ πάσας τὰς προευκλειδείους ἐπιγραφὰς καὶ ἐκ τῶν μετ' Εὐκλείδην τὴν 85, 87, 101 κ. ἄ. ἐν CIG. *ἀγῶνα μουσικῆς*· οὗτος, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς φράσεως, *ὄπωρ ἂν τὰ Ἀρτεμίρια ὡς κάλλιστα ἄγωμεν*, ἦτο συμπλήρωμα τῶν γυμνικῶν ἀγώνων· τοῦτο δὲ ἐπιμαρτυρεῖ ἡ ἑπομένη τρίτη ἐπιγραφή. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τὰ Ἀρτεμίσια ἐγίνοντο ἀγῶνες γυμνικοὶ καὶ μουσικοί· ἰδ. Διον. Ἁλικ. 4,25. *ἀπὸ [χιλίων δραχ]μῶν*. Καὶ τὰ περιγεγραμμένα ταῦτα γράμματα, ἅτινά εἰσιν ἐξαληλιμμένα, συνεπληρώσαμεν κατ' εἰκασίαν μᾶλλον. Ὅτι δὲ ἡ συμπλήρωσις εἶνε ὀρθή, πείθει καὶ ἡ ἄθροισις τοῦ ποσοῦ τῶν ὡς ἄθλων διδομένων δραχμῶν, αἵτινες αἱ πᾶσαι εἰσὶ μὲν 1035, (ἰδ. στ. 14—20), ἀλλ' ὡς γνωστὸν οἱ ἀρχαῖοι ἀεὶ μόνον τὸν στρογγύλον ἀριθμὸν ἀναγράφουσι παραλείποντες τὰ τυχὸν ὑπερβαίνοντα αὐτον μικρὰ ποσά.

Στ. 5. *τεῖ Μεταξὺ καὶ τεῖ Φυλάκει*. Ὅτι μὲν ἡ Μεταξὺ καὶ ἡ Φυλάκη δηλοῦσι χώραν, ἐν ᾗ περιέχονται καὶ οἱ ἐν στίχοις 26ῳ καὶ 31ῳ μνημονευόμενοι χῶροι, οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν, τίς δ' ὅμως εἶνε ἡ Μεταξὺ καὶ τίς ἡ Φυλάκη καὶ ποῦ αὗται ἔκειντο, ἀγνοοῦμεν. Μήπως *Μεταξὺ* λέγεται ἡ χώρα ἡ πεδινὴ ἡ μεταξὺ τῶν ὀρέων τῶν Χαλκιδέων καὶ Καρυστίων κειμένη καὶ ἀνήκουσα τοῖς Ἐρετριεῦσι, *Φυλάκη* δὲ ἡ χώρα ἢ πόλις τις ἢ κώμη κειμένη ἐν τοῖς ὁρίοις τοῖς πρὸς τοὺς Καρυστίους; Κατὰ ταῦτα *Μεταξὺ* ταὐτὸν τῷ *Μέσσῃ* καὶ *Μεσσήνῃ* καὶ τῷ Βυζαντιακῷ *Μεσσαρᾶς*, ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Κρήτῃ εὕρηται. Φυλάκη πόλις ἀναφέρεται ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἀρκαδίᾳ καὶ Μολοσσίδι.

Στ. 6. *τεῖ πρὸ τῶν Ἀρτεμιρίων*, δηλονότι ἡμέρᾳ.

Στ. 7. *ἐγκρίτους* δὲν εἶνε ταὐτὸν τῷ *ἱερεῖα κριτά*, ἀλλὰ δηλοῖ τοὺς ἀρίστους τῶν κριτῶν ἄρνας. Συνώνυμον τῷ *ἔγκριτος* εἶνε τὸ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς *τέλεος*.

Στ. 8. *τετράδα φθίνοντος τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός*=ἑβδόμην εἰκάδα=τῇ 27ῃ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος (Φεβρουαρίου). Ἐντεῦθεν γίνεται γνωστόν, ὅτι τὰ Ἀρτεμίσια ἤγοντο μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐτελοῦντο καὶ τὰ ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτεμίσια τὰ καὶ Ἐφέσια καλούμενα.

Στ. 9. *ῥαψῳδοῖς*. Οἱ κατὰ Πίνδαρον *ῥαπτῶν ἐπέων ἀοιδοὶ* καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος *ὑπηρέται ποιητῶν*, διότι περιερχόμενοι τὰς πόλεις ᾖδον καὶ ἄλλων ποιητῶν ποιήματα, μάλιστα δὲ τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου.

Στ. 10. *αὐλῳδοῖς*=τοῖς προσᾴδουσι τοῖς αὐλοῖς· ἰδ. Παυσ. 10, 7, 5. *κιθαρισταῖς, κιθαρῳδοῖς*· ὅρα τὴν διαφοράν. Κιθαριστὴς μὲν λέγεται ὁ μόνον κιθαρίζων, διὸ καὶ παρ' Ἀθηναίῳ *ψιλοὶ κιθαρισταὶ* λέγονται οἱ τοιοῦτοι, κιθαρῳδὸς δὲ ὁ πρὸς κιθάραν ᾄδων. *παρῳδοῖς*. Ἐνταῦθα *παρῳδοὶ* λέγονται οὐχὶ οἱ παρῳδιῶν ποιηταί, ἀλλ' οἱ ᾄδοντες παρ' ἄλλῳ ᾄδοντι ὡς βοηθοί. Τούτου ἕνεκα

καὶ ὡς ἆθλον δίδοται τῷ μὲν πρώτῳ παρῳδῷ πεντήκοντα δραχμαί, τῷ δὲ δευτέρῳ δέκα (στ. 19).

Στ. 12. *προσόδιον* δηλ. *μέλος*, ὅπερ ᾔδετο συνήθως πρὸς αὐλὸν κατὰ τὴν πρόσοδον εἰς τὸν ναὸν ἢ εἰς τὸν βωμόν, ἔνθα ἡ θυσία ἐτελεῖτο, ὡς ἐνταῦθα, ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσιν. πρβ. Σουΐδ. ἐν λέξει καὶ Σχολ. Ἀριστφ. Ὄρν. 853· *ἐν τεῖ αὐλεῖ*, τοῦ ναοῦ δηλονότι.

Στ. 13. *σκευὴ*=στολή.

Στ. 16. *τριήκοντα*. Σημειωτέον τοὺς Ἰωνικοὺς τύπους ἐνταῦθά τε καὶ ἐν στ. 18, 21, 25, 32, 33, 39, 41, 42, 44.

Στ. 19. *παρωδοι*. Σημειωτέον ὅτι, ἐν ᾧ πάντες οἱ ἄλλοι, ῥαψῳδοί, αὐλῳδοί, κιθαρῳδοί, κιθαρισταί, ἔχουσι τρία ἆθλα, οὗτοι μόνον δύο καὶ ταῦτα εὐτελῆ, διότι τὸ ἔργον αὐτῶν ἐπικουρικόν.

Στ. 22. *προάγωνος*. Ἡμέρας τινὰς πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἠγωνίζοντο δοκιμαζόμενοι τρόπον τινὰ οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνισθῶσιν ἐν τῷ κυρίως ἀγῶνι.

Στ. 23. *τιθόντων(=τιθέντων) οἱ δήμαρχοι*, τοῦ δήμου τοῦ Ἐρετριέων βεβαίως· πόσοι ἆρά γε ἦσαν; παρατηρητέος ὁ εἰς-*όντων* κατὰ τὰ βαρύτονα τύπος.

Στ. 26. *χώρους* πρβ. Ἡροδ. 9, 15. «Ἐνθαῦτα δὲ τῶν Θηβαίων καίπερ μηδιζόντων ἔκειρε τοὺς *χώρους*».

Στ. 27. *Ἡράοις*. Ὅτι ἐν Εὐβοίᾳ ἐλατρεύετο ἡ Ἥρα, γνωστόν, ὅτι δ' ὅμως οἱ Ἐρετριεῖς ἐτέλουν *Ἡραῖα* νῦν το πρῶτον μανθάνομεν.

Στ. 29. *τῶν ἱερῶν ἐπιστάτας*. Οὗτοι ἐξελέγοντο κατ' ἔτος, ὅπως ἐπιμελῶνται τῶν ναῶν, κρίνωσι, τίνα ἱερεῖα εἰσὶ πρὸς θυσίαν ἄξια καὶ τίνα μή, μετὰ δὲ τῶν ἱεροποιῶν φροντίζωσι περὶ τῶν θυσιῶν. Πόσοι ἦσαν, ἀγνοοῦμεν· *κρίνειν τὰ ἱερῆα*, διότι ἐν ταῖς δημοσίαις θυσίαις δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ θύωνται ἱερεῖα μὴ δοκιμασθέντα ὑπὸ τῶν ἐπιστατῶν. *κατὰ τὸν νόμον*· τί ὥριζεν ὁ νόμος οὗτος ἀγνοοῦμεν. Κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (ΙΒ'. 34) οἱ Ἐρετριεῖς ἔθυον τῇ ἐν Ἀμαρύνθῳ Ἀρτέμιδι κολοβά.

Στ. 30. *ἐπιμισθοῦν* ταὐτὸν τῷ *ἀπομισθοῦν*=ἐπὶ μισθῷ διδόναι, ἐνοικιάζειν τὸν μὴ παρέχοντα τῶν χώρων ἱερεῖα (πρβ. Ἡσύχιον ἐν λέξει *ἀπὸ μισθωμάτων*· «θυσίας δημοσίας οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον (ἃς) ἐργολαβοῦντες (ἐτέλουν).» Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης γίνεται φανερόν, ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς ἐν τοῖς λεξικοῖς τὸ *ἐπιμισθοῦν* διορθοῦται *ἀπομισθοῦν*.

Στ. 32. *μὴ τιθέντας τέλος*. Σημειωτέον ὅτι ὁ χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν λησμονήσας νὰ χαράξῃ τὸ τελικὸν Σ τῆς λέξεως *τιθέντας*, προσέθηκε κάτωθεν τῆς καθέτου γραμμῆς τοῦ Τ τῆς ἑπομένης λέξεως ΤΕΛΟΣ κεραίαν τινὰ πρὸς δεξιῶν σχηματίζουσαν ὀξεῖαν γωνίαν, ὅπως ἀναπληρώσῃ τὸ λησμονηθὲν γράμμα. Ὅτι δὲ ἀναγκαῖον τὸ Σ ἐν τῇ λέξει *τιθέντας*, δεικνύει ἡ σύνταξις, ἥτις καὶ ἡμᾶς προσπταίσαντας τῇ ἐννοίᾳ ὡδήγησε νὰ ἴδωμεν τὴν πρόσθετον κεραίαν τοῦ Τ, ἥν, εἰ καὶ πολλάκις πρότερον ἀνέγνωμεν τὴν ἐπιγραφήν, ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν εἴχομεν ἴδῃ.

Στ. 33. *τοὺς ἱεροποιούς*. Πόσοι ἦσαν οἱ ἱεροποιοὶ ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ἂν ἦσαν κατ' ἐνιαυτὸν ἱεροποιοὶ ἢ μόνον τῶν Ἀρτεμισίων, ἀγνοοῦμεν. Ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις, ἴσως καὶ οὗτοι ἦσαν δέκα κληρωτοί, καὶ ὡς οἱ τῶν Παναθηναίων ἱεροποιοὶ διῴκουν αὐτά, οὕτω καὶ οἱ τῶν ἐν Ἐρετρίᾳ Ἀρτεμισίων διῴκουν τὰ Ἀρτεμίσια, τὰ πρὸς τὰ Παναθήναια ἐν Ἐρετρίᾳ ἀντιστοιχοῦντα.

Στ. 34. *τὴν δὲ πομπὴν καθιστᾶν*, τὴν τῶν ἱερείων βεβαίως, ὡς τὰ ἑπόμενα δηλοῦσιν. Ὁ τρόπος καὶ ἡ τάξις, καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ πομπὴ δηλοῦται ἐν στ. 35-39. Περὶ τοῦ τύπου *καθιστᾶν* ἀντὶ τοῦ *καθιστάναι* ἰδ. Collitz Griech. Dialectinschrifter Ἀχ. 1614 C 23. Βοιωτ. 802, 9. Wescher et Foucart Δελφ. 407.

Στ. 35. *τὰ δημόσια*=τὰ ὑπὸ τοῦ δήμου θυόμενα. *καὶ τὸ καλλιστεῖον* πιθανῶς οὕτω λέγονται οἱ ἐν στ. 7ῳ *δύο ἔγκριτοι ἄρνες*.

Στ. 36. *τὰ κριτά*, τὰ ὑπὸ τῶν χώρων παρεχόμενα ἱερεῖα.

Στ. 40. *ἐ στήλει*· περὶ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ν πρὸ συμφώνου πρβ. Dittenb. Syl. ἐπιγ. 10, 59. 27, 9. 33, 16. 42, 34. 45, 7 κ. ἄ.

Στ. 41. *ἐν τõι ἱερõι τῆς Ἀρτέμιδος*· ποῦ ἔκειτο καθ' ἡμᾶς τοῦτο, ἰδὲ ἐν ἀρχῇ. *ἀγινῆται*=ἄγηται.

Στ. 44. *αὐτοκρατόρων*=αὐτονόμων, αὐτεξουσίων.

2.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἦτο κεχαραγμένη ἐπὶ τεμαχίου μαρμαρίνης στήλης εὑρεθείσης πρὸ τριάκοντα

ἐτῶν, ὡς ἐμάθομεν, ἐν Αὐλωναρίῳ ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἁγίαν Ἐλεοῦσαν ἀγρῷ τοῦ ἱερέως Εὐστρατίου, ἐξ ἀμαθείας δὲ συντριβείσης, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς λίθος οἰκοδομήσιμος. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ὕψ. 0,18, πλάτους ἄνωθεν 0,43, κάτωθεν 0,36 εὗρεν ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος κ. Κωνσταντῖνος Φραγκούλης ἐπισκευαζομένης τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐν τοίχῳ τινί, ἵνα δὲ διασώσῃ αὐτό, ἐνετοίχισεν αὖθις. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἦτο πεπρωμένον νὰ διασωθῇ. Τὸν λίθον τοῦτον τὸν φέροντα τὴν δευτέραν ταύτην ἐπιγραφήν, ἣν εὐτυχῶς αὐτοὶ ἀνέγνωμεν ἐντετοιχισμένου ἔτι ὄντος αὐτοῦ, κατὰ προτροπὴν ἡμῶν προθύμως ἐδωρήσατο ὁ κ. Φραγκούλης τῷ Μουσείῳ Χαλκίδος. Ὅτε δὲ διὰ τοῦ ἀστυνόμου Αὐλῶνος ἀπεστάλη εἰς Ἀλιβέριον, ἵνα φορτωθῇ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἀπώλετο, ὡς ἐμάθομεν, πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ λεμβούχου μετ' ἄλλου τινὸς λίθου φέροντος τὴν ἑπομένην τρίτην ἐπιγραφήν, ἧς εὐτυχῶς ἀντίγραφον εἶχε προαποστείλῃ ἡμῖν ὁ κ. Κ. Φραγκούλης. Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων εἰκάζοντες φρονοῦμεν, ὅτι ἥ τε δευτέρα καὶ ἡ τρίτη ἐπιγραφὴ εἰσὶ περὶ τοὺς δύο αἰῶνας νεώτεραι τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς, μαρτυροῦσι δὲ ὅτι οἱ ἱδρυθέντες μουσικοὶ ἀγῶνες, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἱδρυμένοι γυμνικοί, ἐξηκολούθουν τελούμενοι καὶ ὅτε οἱ Ἐρετριεῖς οὔτε ἐλεύθεροι πλέον ἦσαν οὔτε αὐτοκράτορες.

. . . .

ΚΗΡΥΚΑΣ
ΦΙ]ΛΟΞΕΝΟΣΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΝΟΣΕΡΕΤΡΙ[ΕΥΣ
ΑΥΛΗΤΑΣ
ΦΙΛ / ΞΕΝ]ΟΚΛΗΣΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣΛΑΜΙ[ΕΥΣ
ΚΙΘΑΡΙΣΤΑΣ
ΔΙΟΚΛΗ]ΣΘΕΟΔΟΤΟΥΘΗΒΑΙΟ[Σ
ΚΙΘΑΡΩΙΔΟΥΣ

. . . .

κήρυκας
Φι]λόξενος Ἀριστογείτονος Ἐρετρι[εὺς
αὐλητὰς
Φιλ / Ξεν]οκλῆς Δημοσθένους Λαμι[εὺς
κιθαριστὰς
Διοκλῆ]ς Θεοδότου Θηβαῖος
κιθαρῳδ]οὺς

. . . .

Τὰ ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ ἕκτῳ στίχῳ ὀνόματα συνεπληρώσαμεν Φιλ]οκλῆς ἢ Ξεν]οκλῆς καὶ Διοκλῆ]ς ἐκ τοῦ χώρου τοῦ λίθου εἰκάσαντες.

3.

Καὶ ἥδε εὑρέθη ἐν Αὐλωναρίῳ ἐπὶ τοῦ λόφου *Ἄντηρες*, ὅστις κεῖται ἀντικρὺ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὑπάρχει καὶ νῦν ἔτι ἀρχαῖον φρούριον *Παλαιὸ καστρὶ* καλούμενον.

. . . .

ΠΑΓΚΡ]ΑΤΙΟΝ
. . . . . ΥΣΕΡΕΤΡΙ[ΕΥΣ
ΔΡΟΜΟΝ
. . . . ΕΡΕΤΡΙΕΥΣ
ΠΕΝΤΑΘ]ΛΟΝ
. . . . . ΕΡΕΤΡΙΕΥΣ
ΠΕΡΙ]ΔΡΟΜΗΝ
. . . . . Ε]ΡΕΤΡΙΕΥ[Σ

. . . .

παγκρ]άτιον
......υς Ἐρετρι[εὺς
δρόμον
. . . . Ἐρετριεὺς
πένταθ]λον
. . . . . Ἐρετριεὺς
περι]δρομὴν
. . . . Ἐ]ρετριεὺ[ς

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἑπομένη, ἀπεστάλη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἐν Αὐλωναρίῳ ἑλληνοδιδασκάλου κ. Κωνστ. Φραγκούλη. Τὰ περιγεγραμμένα γράμματα συνεπλήρωσεν ὁ κ. Φραγκούλης. Σημειωτέα ἡ λέξις *περιδρομή*.

4.

Ἐπὶ ἐπιτυμβίου στήλης ὕψ. 0,90, πλ. 0,43, πάχ. 0,12 εὑρεθείσης ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Ἰωάννου Α. Ζέρβα παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ τὸ ἀρχαῖον φρούριον τὸ νῦν *Παλαιὸ καστρὶ* καλούμενον.

ΝΕΔΑΙΗ	ΦΕΛΗΣ
Νεδαίη	Φέλης

Ὁ κ. Κ. Φραγκούλης σημειοῦται, ὅτι ὅσῳ εὐανάγνωστον εἶνε τὸ ὄνομα *Φέλης*, τοσούτῳ δυσα-

νάγνωστον τὸ ἕτερον. Τὸ ὄνομα *Νεδαίη* τὸ πρῶτον νῦν ἀπαντᾷ.

5.

Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀντωνίου Γκιζελῆ ἀνέγνωμεν ἐπὶ στήλης λίθου ἐκτισμένης ὡς βαθμίδος ἐπὶ τῆς κλίμακος καὶ ἐχούσης ὕψ. 0,86, πλ. 0,35, πάχ. 0,8 τὸ ὄνομα

ΔΗΜΟΣ Δημοσ-
ΤΡΑΤΗ τράτη

Ἐν τῷ μουσείῳ Χαλκίδος ἀνέγνωμεν τάσδε τὰς ἐπιγραφάς.

1.

Ἐπὶ στήλης τετραγώνου ἀποκεκρουμένης τὸ γεῖσον, ἐχούσης δὲ ὕψ. 0,75, πλ. 0,32, πάχ. 0,25 ἀνέγνωμεν τήνδε τὴν ἔμμετρον ἐπιγραφήν, ἥτις πιθανῶς ἀνέκειτο ἐν τῷ παρὰ τὰς *Ὑψηλὰς Καμάρας* ναῷ τῆς Ἴσιδος. Τὰ περιγεγραμμένα συνεπληρώσαμεν ἡμεῖς.

ΧΑΙΡΩΝΟΦΘΑΛΜ]ΟΙΣΙΝΑΝΑΚΛΥΤΑΔΕΡΚΕΟΔΩΡΑ
ΕΥΞΑΜΕΝΟΣΓΕ]ΘΕΩΙΞΕΙΝΕΤΑΔΕΝΤΕΜΕΝΕΙ
ΚΑΛΩΙ]ΕΥΣΕΒΙΑΙΠΑΡΕΧΕΙΓΕΡΑΣΑΞΙΑΤΕΥΧΩΝ
ΔΑΙΜ]ΟΣΙΝΟΥΡΑΝΙΔΑΙΣΚΟΥΡΟΣΟΝΙΚΑΡΕΤΟΥ
ΓΟΡΓΙΑΣΝΙΚΑΡΕΤΟΥ
ΣΑΡΑΠΙΔΙΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΙΑΠΙΔΙ
ΕΥΧΗΝ

Χαίρων ὀφθαλμ]οῖσιν, ἄνα, κλυτὰ δέρκεο δῶρα.
Εὐξάμενός γε] θεῷ, ξεῖνε, τάδ' ἐν τεμένει
καλῷ] εὐσεβίᾳ παρέχει γέρας ἄξια τεύχων
δαίμ]οσιν οὐρανίδαις κοῦρος ὁ Νικαρέτου.
Γοργίας Νικαρέτου
Σαράπιδι, Ἴσιδι,
Ἀνούβιδι, Ἄπιδι
εὐχήν.

2.

Ἐπὶ τετραγώνου μαρμάρου ὕψ. 0,87, πλ. 0,31, πάχ. 0,23 ἔχοντος ἄνωθεν γεῖσον, ἀποκεκρουμένου δ' ἐν ἀριστερᾷ ἀνέγνωμεν

ωΚΑϹΕΠΟΥΡΑΝωΕϹΤΙΔΕϹΕΙΟ
ↄ
ΚΑΡΕϹϹΙΝΑΓΑΛΛΟΜΕΝΑΘΑΝΑϹΙΗ
Η
Τ
ΦΑΛΗΠΟΛΙΗΝΕΙΛΚΥϹΑΟΧΑΙΤΗΝ
ΓΑΡΙϹΤΟΝΕϹΗΛΑΟΤΕΡΙ·ΙΑΤΟϹωΡΗΝ
ΑΙΔΟϹΕϹΕΙΔΕΙΝΛΑΙ·ΙΠΑΔΑΝΥΜΦΗϹ
ΑΝΤΑΓΕΝΕϹΘΑΙ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει ἤδη δημοσιευθῆ ἐν τῷ Bulletin Corresp. Hellènique (ἐν τόμῳ XVI σελ. 115) μεταγεγραμμένη ὧδε·

ωκας ἐπ' οὐρανῷ· ἐστὶ (!) δὲ σεῖο
μακ]άρεσσιν ἀγαλλόμεν' ἀθανασίη
ἤδη γὰρ κε]φαλὴ πολιὴν εἰλκ[ύε]το χαίτην
ἄριστον ἐσήλαο τέρματος ὥρην
λαμ[πά]δα νύμφης
αντα γενέσθαι.

Σημειοῦνται δὲ οἱ ἐκδόται J καὶ W, ὅτι l'ecriture est du IIIme ou du IVme siècle avant(!) J. C; la gravure est mauvaise. Remarquez à la ligne 2me l'emploi de l'apostrophe.

Ὅτι μὲν τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο δὲν εἶνε τοῦ τρίτου ἢ τοῦ τετάρτου αἰῶνος π.Χ., περιττὸν νὰ εἴπωμεν, διότι μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφίησι καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων. Ὅτι δὲ δὲν εἶνε ἀκριβῶς ἀντιγεγραμμένον, ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ, διότι ἡμεῖς ἐν μὲν τῷ β' στίχῳ ἄνωθεν μὲν τοῦ Ν τῆς λέξεως *ἀγάλλομεν* δὲν παρετηρήσαμεν ἀπόστροφον, ἀλλὰ τὸ γράμμα (;) ↄι, κάτωθεν δὲ εἴδομεν, ὅτι αἱ δύο κεραῖαι τοῦ Ν εἶνε προεκτεταμέναι οὕτως, ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν τὸ γράμμα Η, ἐν δὲ τῷ γ' στίχῳ ἀνέγνωμεν οὐχὶ εἰλ[κύ]ετο, ἀλλ' ΕΙΛΚΥϹΑΟ (Τ above). Πρὸς τούτοις κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ δεύτερος στίχος τοῦ ἐμμέτρου τούτου ἐπιγράμματος εἶνε μετρικῶς ἡμαρτημένος, ὅτι τὸ *ἐσιδεῖν* ἐν τῇ

δευτέρᾳ συλλαβῇ γράφεται διὰ τῆς διφθόγγου ει, τῆς δὲ λέξεως *ἀθαρασίη* καὶ *ἄϊδος* τὸ ι λαμβάνεται ὡς μακρόν. Σημειωτέον ἔτι ὅτι τὸ Μ ἐν τῇ λέξει *τέρματος* καὶ τῇ λέξει *λαμπάδι* εἶνε γεγραμμένον ὡς Η.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ συμπληρωθῇ ὧδε·

Γαίῃ σῶμα δέδ]ωκας· ἐπ' οὐρανῷ ἔστι δὲ σεῖο
ψυχὴ ἐν μα]κάρεσσιν ἀγαλλομένη ἀθανασίῃ.
Μήτηρ δ' ἄρ κε]φαλῇ πολιὴν εἱλκύσατο χαίτην,
ὅττι βίου κα]τ' ἄριστον ἐσήλαο τέρματος ὥρην,
ὥστε δόμοις ἐν] ἄϊδος ἐσειδεῖν λαμπάδα νύμφης.
πρὶν καὶ σοὶ αὐτῇ καταθύμια π]άντα γενέσθαι.

3

Ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,58, πλ. 0,39, πάχ. 0,10 ἀνέγνωμεν

ΑΓΑΘΩ	Ἀγαθῶ
ΙΟΥΚΟΥΝΔΑΣ	Ἰουκουνδας

Κάτωθεν τῶν γραμμάτων ἐντὸς ἀψιδωτοῦ ναΐσκου, ἔχοντος ἑκατέρωθεν πρὸς τὰ ἄνω δύο ῥόδακας ἐν τριγώνῳ γεγλυμμένας, εἰκονίζεται κόρη περιβεβλημένη ἱμάτιον ἀνερριμμένον ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν ὦμον. Ἐν δεξιᾷ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κύων ὀκλάζων ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν προσβλέπει αὐτήν. Σημειωτέα ἡ ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπωνυμία.

4

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον, ἧς τὸ μὲν ὕψος εἶνε 0,57, τὸ πλάτος 0,39, τὸ πάχος 0,6 εἶνε γεγραμμένη ἡ ἐπιγραφὴ

ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ	Παράμονος
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ	Ἀπολλοδώρου

5

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους, ἧς τὸ ὕψος εἶνε 0,61, τὸ πλάτος 0,34, τὸ δὲ πάχος 0,10 ἀνέγνωμεν

ΜΙΔΑΣ	Μιδας
ΧΡΗΣΤΟΣ	χρηστός

6.

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους, ὕψους δὲ 0,58, πλ. 0,34, πάχ. 0,7 ἀνέγνωμεν

ΕΠΙΤΥΧΑΡΩ	Ἐπιτυχαρῶ
ΟΝΗΣΙΜΟΥ	Ὀνησίμου
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙ	χρηστὴ χαῖ-
ΡΕ	ρε

Κάτωθεν τῶν γραμμάτων ἐντὸς ναΐσκου ἀψιδωτοῦ εἰκονίζεται ἀτεχνότατα κόρη περιβεβλημένη ἱμάτιον καὶ κρατοῦσα τῇ μὲν δεξιᾷ ἄνωθεν ἀμφορέως σταφυλήν, τῇ δ' ἀριστερᾷ φιάλην. Τὸ ὄνομα *Ἐπιτυχαρῶ* δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων.

7.

Ἐπὶ τεμαχίου πλακὸς μαρμάρου πανταχόθεν ἀποκεκρουμένης, ἧς τὸ ὕψος εἶνε 0,22, τὸ πλάτος 0,25, τὸ δὲ πάχος 0,6 ἀνέγνωμεν

ΩΝΚΑΙΙΙΣΙΝ
ΚΥΕΞΕΝΕΧΘΗΣΚΑΠΡΟΣ
ΙΡΟΥΚΥΛΙΣΑΣΠΡΟΥΤΑΞΑ
ΙΩΝΤΤΑΙΑΦΑΝΕΡΟΝΚΑ
ΤΩΡΕΙΝΠΡΟΑΓΟΡΕΥΩ
ΠΑΝΤΑΠΑΡΑΤΩΝΚΕΚΤΗΜΕ
ΤΑΣΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣΠΟΙΕΙΣ
ΕΙΝΗΕΙΣΠΡΑΤΤ

...ων καί;
...υ εξενεχθῆς κάπρος
...ιρου κυλίσας προύταξα
...ιωνται ἃ φανερὸν κα....
...τωρειν προαγορεύω
...πάντα παρὰ τῶν κεκτημέ[νων
...τὰς ἀπαιτήσεις ποιε...
...εινη εἰσπρατт...

Τὰ γράμματα Ν καὶ Ε ἐν τῷ β' καὶ δ' στίχῳ τὰ Ν, Π, Ρ ἐν τῷ ε', τὰ Α, Ν, Τ, Π-Τ, Ω, Ν, Κ-Τ, Η, Μ, Ε ἐν τῷ ϛ', τὰ Τ, Η Σ ἐν τῷ ζ' καὶ τὰ Ν, Η, Ε ἐν τῷ η' εἶνε συνηνωμένα.

8.

Ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ὕψ. 0,35, πλ. 0,35, πάχ. 0,9, κάτωθεν δὲ ἀποκεκρουμένης, ἀνέγνωμεν τήνδε τὴν ἐπιγραφήν, ἥτις νῦν εὕρηται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος παρὰ τὸ χωρίον *Δουκόν*. Κάτωθεν τῶν γραμμάτων εἰσὶ γεγλυμμέναι δύο ῥόδακες·

ΑΝΤΙΓΕΝΗΣ	Ἀντιγένης
ΣΙΜΙΟΥ	Σιμίου

9.

Ἐπὶ ἐπιτυμβίου στήλης ἐχούσης γεῖσον, ἀποκεκρουμένης δὲ κάτωθεν. Τοῦ σωζομένου μέρους τὸ ὕψος 0,28, πλ. 0,20, πάχ. 0,5. Καὶ ἥδε ἡ ἐπιγραφὴ εὕρηται, ἔνθα καὶ ἡ προειρημένη.

ΤΙ / ΔΗ]ΜΟΣΤΡΑΤ[Η	Τι / Δη]μοστράτ[η

Ὡς εἰκάζομεν ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ λίθου δύο μόνον γράμματα ἐν ἀριστερᾷ ὑπῆρχον, ἅτινα νῦν εἶνε ἐξαληλιμμένα.

10.

Ἐπὶ κανθάρου μικροῦ ἔχοντος διάμετρον ἐπὶ μὲν τῆς βάσεως 0,3, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων 0,6 τοῦ μέτρου, εὑρεθέντος δὲ ἐντὸς τάφου, ὃν κατὰ τὸ

θέρος τοῦτο ἀνεώξαμεν ἐν τῷ παρὰ τὴν Βρωμοῦσαν Χαλκίδος ἀγρῷ τῆς χήρας Τουλούμη, ἀνέγνωμεν ἔξωθεν ἔν τε τῇ βάσει καὶ περὶ αὐτὴν κύκλῳ ἐν δυσὶ στίχοις τάσδε τὰς λέξεις·

Δαίτωνι ἀτέλεστα γίνεσθαι τἀγαθὰ (ἔνδον τῆς βάσεως)
καὶ πάντα τά τε ὄντα καὶ εἴ τι ἐλπίσει. (ἔξωθεν τῆς [βάσεως α' στίχος)
Πάντα τἀγαθὰ ἀμήχανα κἄπορα αὐτῶι. (ἔξωθεν τῆς [βάσεως β' στίχος)

Τὸ ὄνομα *Δαίτων* εὕρηται καὶ ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ἐπιγραφῶν Dittemberger. 404, 21.

11.

ΠΑΡΘΕΝΥΛΛΑ	Παρθένυλλα
. ΝΙΚΑΡΧΟΥ	Νικάρχου

Ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἐχούσης γεῖσον. Τὸ ὕψος αὐτῆς 0,83, τὸ πλάτος 0,35, τὸ πάχος 0,8. Τὸ ὄνομα Παρθένυλλα τὸ πρῶτον νῦν ἐγνώσθη.

12.

ΜΕΓΙΛ;[ΛΑ	Μέγιλ;[λα
. . . ΚΩΝΙΟΥ	. . . κωνίου
ΚΡΗΣΣΑ	Κρῆσσα

Ἐπὶ στήλης ἀποκεκρουμένης ἄνωθεν ἐν ἀριστερᾷ καὶ κάτωθεν ἐν δεξιᾷ καὶ ἐχούσης ὕψ. 0,78, πλ. 0,37, πάχ. 0,7. Μεταξὺ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ τῆς πατρίδος εἶνε γεγλυμμέναι δύο ῥόδακες.

13.

ΕΡΜΙΑΣ	Ἑρμίας
ΑΝΤΙΟΧΟΥ	Ἀντιόχου

Ἐπὶ στήλης μαρμάρου ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων, ἐν ᾧ ῥόδαξ. Ὕψος 0,70, πλ. 0,31, πάχ. 0,5.

14.

ΚΟ]ΡΝΗΛΙΑ	Κορνηλία
ΧΑΙΡΕ	Χαῖρε

Ἐπὶ στήλης ἀποκεκρουμένης καὶ ἐχούσης μέγα ἀνθέμιον στηριζόμενον ἐπὶ γείσου. Ὕψος 0,51, πλ. 0,25, πάχ. 0,10.

15.

ΕΥΚΑΙΡΟΣ	Εὔκαιρος
ΧΑΙΡΕ	Χαῖρε

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον. Τὸ ὕψος αὐτῆς 0,37, τὸ πλ. 0,18, τὸ πάχ. 0,4.

16.

ΑΛΚΙΜΑΧΙΔΗΣ	Ἀλκιμαχίδης
ΑΛΚΙΜΑΧΟΥ	Ἀλκιμάχου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους. Ἔχει ὕψ. 0,60, πλ. 0,45, πάχ. 0,10, κάτωθεν δὲ τῶν γραμμάτων δύο ῥόδακας. Κάτωθεν εἶνε ἀποκεκρουμένη.

17.

ΠΥΘΟΚΡΙΤΟΣ	Πυθόκριτος
ΠΥΘΑΡΧΟΥ	Πυθάρχου

Ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων καὶ ἀποκεκρουμένης ἄνωθεν. Ὕψος 0,90, πλ. 0,40, πάχ. 0,7. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀκρέμονας.

18.

ΙΑΣΩΝ	Ἰάσων
ΘΕΟΔΩΡΟΥ	Θεοδώρου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους. Ὕψος αὐτῆς 0,43, πλ. 0,35, πάχ. 0,8. Μετὰ τὰ γράμματα ὑπάρχουσι δύο ῥόδακες.

19.

ΕΥΡΥΛΕΩΝ	Εὐρυλέων
ΕΥΘΥΜΑΧΟΥ	Εὐθυμάχου

Ἐπὶ στήλης ὁμοίας κατὰ τὰ ἄλλα τῇ προρρηθείσῃ ἀλλ' ἄνευ ῥοδάκων, ἐχούσης δὲ ὕψ. 0,54, πλ. 0,36, πάχ. 0,6.

20.

ΙΔΙΟΝ	Ἴδιον
ΧΡΗΣΤΗ	Χρηστή

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ὕψ. 0,54, πλ. 0,25, πάχ. 0,6, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίας τῇ προηγουμένῃ.

21.

ΕΥΤΥΧΙΟΣ	Εὐτύχιος
ΧΡΗΣΤΟΣ	χρηστός

Ἐπὶ στήλης πώρου ἐχούσης ἀετωμάτιον. Τὸ ὕψος αὐτῆς 0,35, πλ. 0,31 πάχ. 0,5. Τὰ γράμματα δυσανάγνωστα.

22.

ΕΠΙ	Ἐπὶ
ΔΗΜΗΤΡΙΩΙ	Δημητρίῳ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ	Νικηφόρου

Ἐπὶ στήλης κυλινδροειδοῦς μετὰ διαζώματος προεξέχοντος ἄνωθεν. Ὕψ. 0,65.

23.

ΦΙΛΟΚΡΑΤΗΣ	Φιλοκράτης
ΕΠΙΤΕΛΟΥ	Ἐπιτέλου

Ἐπὶ στήλης μετ' ἀετωματίου ἀπολήγοντος εἰς ἀκροκεράμους, ἐχούσης δὲ ὕψ. 0,90, πλ. 0,31, πάχ. 0,7.

24.

ΚΛΕΟΠ	Κλεοπ
ΑΤΡΑΕ (δυσανάγνωστα)	ἀτρα Ἐ...
ΗΤΞΗΡΧ	ἡτσηρχ=χρηστή.

Ἐπὶ πωρίνης στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον καὶ κάτωθεν ἐν δεξιᾷ ἀποκεκρουμένης. Τὸ ὕψος αὐτῆς 0,30, τὸ πλ. 0,37, τὸ πάχ. 0,9.

25.

ΙΑΣΟΝΙΚΗ	Ἰασονίκη
ΧΑΡΙΤΟΥ	Χαρίτου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους. Ἐν τῷ ἀετωματίῳ καὶ κάτωθεν τῶν γραμμάτων δύο ῥόδακες. Ὕψος τῆς στήλης 0,15, πλ. 0,40, πάχ. 0,10. Τὸ ὄνομα Ἰασονίκη τὸ πρῶτον νῦν ἀπαντᾷ.

26.

ΓΛΑ]ΥΚΙΔΑΣΣΑΤΥΡΙΩΝΟΣΧΑΙΡΕ

Γλα]υκίδας Σατυρίωνος χαῖρε.

Ἐπὶ στήλης ναοειδοῦς ὕψ. 0,73, πλ. 0,43, πάχ. 0,10. Τὰ γράμματα εἶνε κεχαραγμένα κάτωθεν τοῦ ἀετωματίου ἐπὶ τοῦ γείσου. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε δεδημοσιευμένη ἐν τῷ Bull. Corr. Hell. τόμ. 16 ἀλλὰ συμπληροῦται *Βο*]*υκίδας* ἢ *Λυ*]*κίδας*, εἰ καὶ τρία γράμματα φαίνονται ἐλλείποντα.

27.

ΝΙΚΑ[ΡΧΟΣ;	Νίκα[ρχος
ΑΡΧΩ[ΝΔΟΥ	Ἀρχώ[νδου

Ἐπὶ στήλης ὁμοίας τῇ προηγουμένῃ ἀλλ' ἀποκεκρουμένης ἄνωθεν ἐν δεξιᾷ καὶ κάτωθεν. Μετὰ τὰ γράμματα ἐν ἀριστερᾷ ῥόδαξ.

28.

ΚΟΙΠΑΛΩ	Κοιπαλὼ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΥ	Παραμόνου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων, ὕψος δὲ 0,56, πλ. 0,22, πάχ. 0,5. Τὸ ὄνομα *Κοιπαλὼ* τὸ πρῶτον, ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, νῦν ἀπαντᾷ.

29.

.....ΗΣΚΛΕΟΝ...	.....ης Κλεονίκου

Ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἐν ἀριστερᾷ διαβεβρωμένης ὕψ. 0,33, πλ. 0,58, πάχ. 0,11.

30.

Φ]ΙΛΑΙΝΙΣ	Φ]ιλαινίς
ΑΜΜΩΝΙΟΥ	Ἀμμωνίου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους καὶ ἀποκεκρουμένης ἐν ἀριστερᾷ καὶ κάτωθεν. Ὕψος 0,26, πλ. 0,28. πάχ. 0,7.

31.

ΠΑΥΣΙΛΛΑ	Παύσιλλα
ΕΡΓΟΦΑΝΟΥ	Ἐργοφάνου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον, ὕψος δὲ 0,72, πλ. 0,30, πάχ. 0,4. Τὸ ὄνομα *Παύσιλλα* τὸ πρῶτον νῦν μανθάνομεν.

32.

ΑΜΜΙΑ	Ἀμμία
ΑΓΑΘΩΝΟΣ	Ἀγάθωνος

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων, ὕψος δὲ 0,47, πλ. 0,27, πάχ. 0,5.

33.

ΕΥΑΡΧΟΣ	Εὔαρχος
ΕΥΑΝΔΡΟΥ	Εὐάνδρου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων. Ὕψος 0,45, πλ. 0,29, πάχ. 0,6.

34.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ	Δημοσθένης
ΛΥΣΙΟΣΧΡΗΣΤΟΣ	Λύσιος χρηστός.
ΤΗΝΣΤΗΛΗΝΕΣΤΗΣΑΝ	Τὴν στήλην ἔστησαν
ΝΟΥΜΗΝΙΑΣΤΑΙ	Νουμηνιασταί.

Ἐπὶ στήλης ὁμοίας τῇ προρρηθείσῃ, ἐχούσης δὲ ὕψ. 0,57, πλ. 0,29, πάχ. 0,5. Νουμηνιασταὶ λέγονται οἱ ἑορτάζοντες τὴν νουμηνίαν καὶ συνευωχούμενοι.

35.

ΧΟΙΡΟΣ	Χοῖρος
ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ	Παυσανίου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον, ἧς τὸ ὕψος 0,46, πλ. 0,24, πάχ. 0,5.

36.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	Οἰκονομία
ΦΙΛΙΠΠΟΥ	Φιλίππου
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ	χρηστὴ χαῖρε

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων, ὕψος δὲ 0,45, πλ. 0,32, πάχ. 0,8.

37.

ΔΩΡΕΑ	Δωρεὰ
ΧΡΗΣΤΗ	χρηστὴ

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον, ὕψος δὲ 0,53, πλ. 0,28, πάχ. 0,5. Τὸ ὄνομα *Δωρεὰ* τὸ πρῶτον νῦν ἡμεῖς τοὐλάχιστον μανθάνομεν.

38.

ΛΥΣΙΜΑΧ[ΟΣ	Λυσίμαχος
ΩΝΗΤΙΜΟ[Υ	Ὠνητίμου

Ἐπὶ τεμαχίου στήλης ἐχούσης γεῖσον, ὕψος δὲ 0,25, πλ. 0,24, πάχ. 0,5.

39.

ΜΕΓΙCΤΟΚΛΗC	Μεγιστοκλῆς
ΦΙΛΟΜΟΥCΟΥ	Φιλομούσου

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον, ἧς τὸ μὲν ὕψος εἶνε 0,63, τὸ πλάτος 0,32, τὸ δὲ πάχος 0,6. Κάτωθεν εἰκονίζεται παῖς γλύφων ἀγγεῖον.

40.

ΕΥΘΥΔΗΜΟΣ	Εὐθύδημος

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους, ὕψος δὲ 0,60, πλ. 0,36, πάχ. 0,6. Ἐν τῷ ἀετωματίῳ ὑπάρχει ἀνθέμιον, κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ἀμφορεύς, οὗ ὑφ' ἑκάτερον οὖς ἀετὸς βλέπων πρὸς τὸν λαιμὸν τοῦ ἀγγείου καὶ ἔχων τὰς πτέρυγας ἀναπεπταμένας. Ὑπὸ τὴν γαστέρα τοῦ ἀμφορέως εἰκονίζονται τρεῖς μορφαί.

41.

ΤΕΛΕΣΑΡΧΗ	Τελεσάρχη
ΕΥΡΥΦΟΝΤΟ	Εὐρυφόντο

Ἐπὶ πωρίνης στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον φέρον κόσμημα γεγραμμένον ἐρυθρῷ χρώματι. Μόλις ὑποφαίνεται ὅτι ἦτο ποτε γεγραμμένη μορφή τις. Ὕψος τῆς στήλης 0,63, πλ. 0,28, πάχ. 0,8.

42.

ΕΥΧΗ	εὐχὴ
ΑΝΝΗ	αν νη
.ΟϹ ΙΓ	ος ιπ;

Ἐπὶ τεμαχίου βάσεως, ἐν ᾗ γεγλυμμένος πούς, ὕψ. 0,6, περίμετρος 0,15.

43.

ΕΛΙΝΥΕΙΝΚΑΙΘΥ	...ἐλινύειν καὶ θυ
ΣΕΠΙΤΟΙΕΓΕ	...ς ἐπὶ τδι εγε...
ΝΥΠΑΤΟΝΡΩΜΑ[ΩΝ	...ν ὕπατον Ῥωμα[ίων
Α]ΡΤΕΜΙΔΟΣ	...Ἀ]ρτέμιδος

Τὸ τεμάχιον τοῦτο ὕψ. 0,11 πλ. 0,16 εὑρέθη, ὡς εἶπεν ἡμῖν ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ μουσείου κ. Δερβένης ἐν παραλίᾳ Βάθειας, ἐδωρήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Κηρύκου.

44.

ΦΙΛΟΝΑΥΤΗΣΑΝΤΙΜΑ+Ο

Φιλοναύτης Ἀντιμάχο

Ἐπὶ στήλης μέλανος λίθου ἐχούσης ἀετωμάτιον μετ' ἀκροκεράμων. Ὕψ. 1,55, πλ. 0,95, πάχ. 5.

1.

Ἐπιγραφαὶ Ἐρετρίας.

Ο Ρ

ΑΙΣΧΥΛΟΣ	Αἰσχύλος

Αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἀποκεκρουμένης κάτωθεν και ὀλίγον ἄνωθεν περὶ τὰ ἄκρα, ὕψ. 0,50, πλ. 0,45, πάχ. 0,06. Ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐχαράχθησαν κατόπιν τὰ γράμματα Ο Ρ, ὧν τὸ μὲν Ο περικλείει τὰ γράμματα ΣΧ ἐν ἑαυτῷ, τὸ δὲ Ρ τὸ Λ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὁ λίθος ὡς ὅρος. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἰατροῦ Κάραλη.

2.

ΠΑΤΡΟΚΛΗΣ	Πατροκλῆς
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΥΣ	Ἁλικαρνασεὺς

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ὕψ. 0,62, πλ. 0,33, πάχ. 0,10. Εὑρέθη ἐν ᾧ ἀγρῷ καὶ ἡ προηγουμένη.

3.

ΦΡΥΝΙΧΟΣ	Φρύνιχος

Ἐπὶ στήλης λίθου κοινοῦ ὕψ. 0,86, πλ. 0,47, πάχ. 0,26. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ τῶν κληρονόμων Κανάρη.

4.

ΟΡ	Ὅρ[ος
ΙΕΡ	Ἱερ[οῦ.

Ἐπὶ στήλης λιθίνης ἀποκεκρουμένης πρὸς τὰ ἄνω ἐν δεξιᾷ. Εὑρέθη ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἰατροῦ Κά-

ραλη, παρ' ὃν ὑπάρχει ἀρχαῖος ναός. Ἴσως ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ὅρος τοῦ ναοῦ τούτου.

5.

ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΗΑΡΙΣΤΟΜΑΧΗϹ

Ἀριστομάχη Ἀριστομάχης

Ἐπὶ στήλης ἐχούσης ἀετωμάτιον ἀπολῆγον εἰς ἀκροκεράμους. Τὸ σωζόμενον μέρος αὐτῆς ἔχει ὕψ. 0,75 καὶ πλ. 0,52. Κάτωθεν τῶν γραμμάτων ἀπεικονίζονται λίαν ἀτέχνως δύο μορφαί, ἡ μὲν παιδὸς κρατοῦντος κίστην, ἡ δὲ ἀνδρός, πρὸς ὃν ὁ παῖς τείνει τὴν ἀριστεράν. Παρατηρητέον ὅτι ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς φέρει τὸ ὄνομα τῆς μητρός, ἴσως διότι ἐξ ἀδαδουχήτου γάμου προῆλθεν. Εὑρέθη ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Μιχαὴλ Κακαρᾶ.

6.

ΕΠΙΚΤΗϹΙϹΑΓΑϹΙΟΥ	Ἐπίκτησις Ἀγασίου
ΕΠΙΚΤΗϹΙϹΑΡΙϹΤΙΩΝΟ	Ἐπίκτησις Ἀριστίωνο
ϹΓΥΝΗΑΡΙϹΤΙΩΝΚΛΕΟ	ς γυνή. Ἀριστίων Κλεο-
ΒΟΥΛΟΥ	βούλου.

Ἐπὶ στήλης ὁμοίας τῇ προηγουμένῃ ὕψους 0,44, πλ. 0,48, πάχ. 0,11. Καὶ αὕτη εὑρέθη ἔνθα καὶ ἡ προρρηθεῖσα.

Ἐπιγραφαὶ εὑρεθεῖσαι ἐν Βάθειᾳ.

1.

ΚΛΕΙΟΝΙΚΗ	Κλειονίκη
ΦΙΛΙΣ[Κ]ΟΥ	Φιλίσ[κ]ου

Ἐπὶ στήλης ἀποκεκρουμένης κάτωθεν ὕψ. 0,25, πλ. 0,37, πάχ. 0,6 καὶ τεθραυσμένης εἰς δύο τεμάχια. Εὑρέθη ἐν Παραλίᾳ Βάθειας ἐπὶ τοῦ τάφου γυναικός, ἐν ᾧ εὑρέθησαν ταινία χρυσῆ διάλιθος, δύο ζεύγη ἐνωτίων ἐχόντων ἐρωτιδεῖς, δύο περιδέραια χρυσᾶ, δύο σκύφοι ἀργυροῖ καὶ πληθὺς φύλλων χρυσῶν μύρτου, ἐλαίας, δρυός.

2.

ΑΛΕΞΙΠΠΟΣ	Ἀλέξιππος
ΑΓΝΩΝΟΣ	Ἅγνωνος

Ἐπὶ στήλης στρογγύλης ἐχούσης ἄνωθεν διάζωμα, ἧς τὸ μὲν ὕψος εἶνε 1, 3, ἡ δὲ περιφέρεια 0,91. Εὑρέθη ἔνθα καὶ ἡ προηγουμένη ἐπὶ τάφου ἀνδρός, ἐν ᾧ εὑρέθησαν φύλλα χρυσᾶ.

3.

ΠΥΘΕΑΣ	Πυθέας
ΑΛΕΞΙΠΠΟΥ	Ἀλεξίππου

Ἐπὶ στήλης στρογγύλης ἐχούσης διάζωμα, ὕψ. δὲ 0,55 καὶ περιφέρειαν 0,62. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀκρέμονας. Εὑρέθη αὕτη ἔνθα καὶ αἱ προηγούμεναι δύο ἐπὶ τάφου σεσυλημένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ἡ σύλησις ἐγένετο δι' ὀπῆς ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ τάφου ἀνοιχθείσης, ἧς τὸ μὲν μῆκος ἦν 0,30, τὸ δὲ πλάτος 0,25.

4.

ΟΝΗϹΙΦΟΡΟΝ	Ὀνησιφόρον
ΠΡΕΙΜΟΥ	Πρείμου

Ἐπὶ τοῦ γείσου στήλης ὕψους 0,50 πλ. 0,42, πάχ. 0,10. Ἐντὸς ναΐσκου ἀψιδωτοῦ, οὗ ἑκατέρωθεν πρὸς τὰ ἄνω ὑπάρχουσι ῥόδακες, εἰκονίζεται νεαρὰ μορφὴ περιβεβλημένη ἱμάτιον, ὑφ' ὃ διειρμένη ἡ δεξιὰ συνέχει αὐτὸ παρὰ τὸν ἀριστερὸν ὦμον. Καὶ ἡ στήλη αὕτη εὑρεθεῖσα ἐν Βάθειᾳ ἐδωρήθη κατὰ προτροπὴν ἡμῶν τῷ Μουσείῳ Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ κ. Ἀριστείδου Καλλιοντζῆ.

5.

ΕΜΗΝΜΗΤΕΡΑ	ΩΡΩΠΙΑΔΗΣΒΙΟΤΤΟΥΤΗΝΓΥ[ΝΑΙΚΑ
ΟΥΤΗΝΤΗΘΗΝ	ΚΑΙΒΙΟΤΤΟΣΩΡΩΠΙΑΔΟΥΤΗΝΜ[ΗΤΕΡΑ
ΒΙΟΤΤΟΥ	ΔΗΜΟΚΡΙΤΗΝΚΑΛΛΙΣΤΡ[ΑΤΟΥ
ΛΛΩΝΙΛΗΤΟΙ	ΑΡΤΕΜΙΔΙΑΠΟΛΛΩΝΙΛΗΤΟΙ

τὴν δεῖνα]εμὴν μητέρα	Ὠρωπιάδης Βιόττου τὴν γυ[ναῖκα
καὶ Βιόττ]ου τὴν τηθὴν	καὶ Βίοττος Ὠρωπιάδου τὴν μ[ητέρα
Ὠρωπιάδης]Βιόττου	Δημοκρίτην Καλλιστράτου
Ἀρτέμιδι Ἀπό]λλωνι Λητοῖ	Ἀρτέμιδι Ἀπόλλωνι Λητοῖ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρέθη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Παραλίᾳ Βάθειας παρὰ τὴν θέσιν *Μάρμαρα*, εἶνε δὲ κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμάρου, ἔχοντος μῆκος 1,25, πλάτ. 0,90 καὶ πάχ. 0,14 καὶ ὄντος ποτὲ βάσεως ἀνδριάντων ἀνατεθειμένων τῇ Ἀρτέμιδι, τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῇ Λητοῖ. Νῦν ὁ λίθος οὗτος χρησιμεύει ὡς ἁγία τράπεζα ἐν τῷ ἐν ἄνω Βάθειᾳ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὡς πᾶς τις ἐκ τοῦ ἐλλιποῦς τῆς ἐπιγραφῆς δύναται νὰ ἴδῃ, καὶ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ὁ λίθος ὁ σῳζόμενος συνείχετο ἄλλοις, οἵτινες δὲν εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε. Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ ναός, πρὸς ὃν τὸ ἀνάθημα τοῦτο ἐγένετο; Εἶνε ἆρά γε ὁ τῆς Ἀμαρυνθίας Ἀρτέμιδος ἢ κοινός τις ναὸς τῇ μητρὶ καὶ τοῖς τέκνοις ἀφιερωμένος; Ἡ ἀνασκαφή, ἣν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐποιησάμεθα ἐπὶ τοῦ μέρους, ἔνθα ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρέθη, πλὴν στηθαίου τινὸς μεγάλου οἰκοδομήματος οὐδὲν ἄλλο ἀπεκάλυψεν. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ πρὸ χρόνων ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ παρὰ τὴν κώμην παραρρέοντος χειμάρρου καὶ ἄλλα δέκα στηθαῖα, ὧν τινα καὶ νῦν σῳζόμενα καὶ αὐτοὶ εἴδομεν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Αὐγούστου 1902

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΤΥΜΒΟΣ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ

Εἰκὼν 1.

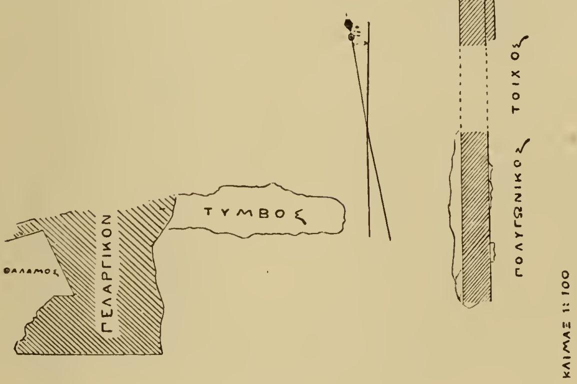
Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1899 ἔτους κατόπιν ραγδαίας τινὸς βροχῆς ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν μεσημβρινὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως μεταξὺ τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ τοῦ Ὠδείου τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ τὸ κατωτέρω ἐν εἰκ. 4 ἀπεικονιζόμενον μικρὸν ἀγγεῖον, ἀφοῦ δὲ τούτου ἕνεκα ἐξητάσθη ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως, ἀπεδείχθη ὅτι ὑπῆρχεν αὐτόθι μικρὸς προϊστορικὸς τύμβος διαλαθὼν τοὺς ἄλλοτε ἀνασκάψαντας τὸ μέρος τοῦτο [1].

Ὁ τύμβος οὗτος ἔκειτο μεταξὺ δύο παλαιῶν τοίχων μὴ σημειουμένων ἐν τοῖς χάρταις καὶ τοῖς σχεδίοις τοῦ τόπου τούτου, παριστᾷ δ' αὐτοὺς τὸ

[1] Αὐτόθι εἶχεν εὑρεθῆ ἄλλοτε νεκροδόχον τι ἀγγεῖον πολὺ παλαιόν (ἴσως μυκηναϊκὸν ἢ τοὐλάχιστον σύγχρονον τοῖς γεωμετρικοῖς), τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Κουμανούδης ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1876-77 σελ. 31. Ἕτερον εἶχεν εὑρεθῆ παλαιότερον ἐν τῷ Ὠδείῳ τοῦ Ἡρώδου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1858 σελ. 1708 ὑποσημ. πρβλ. καὶ Πρακτικὰ 1900 σελ. 92). Σημειωτέον ὅτι καὶ ὁ Myres παρετήρησεν αὐτόθι στρώματα τέφρας (ashes and cinders), ἅτινα ἐνδέχεται νὰ ἀνῆκον εἰς παλαιὰς ταφάς.

ἐνταῦθα δημοσιευόμενον διάγραμμα (Εἰκ. 2). Ἡ ἀνωτέρω φωτοτυπία (Εἰκ. 1) ἀπεικονίζει τὸν τύμβον ὡς ἦτο πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἐκ τῶν τοίχων τούτων ὁ ἀνατολικὸς ἀπεικονίζεται διὰ μικρᾶς φωτοτυπίας ὑπὸ τοῦ Myres ἐν τῷ Man, ἤτοι τῷ παραρτήματι τοῦ Journal of the anthropological Institute XXXI, 1901, N° 70 (Pre-Mykenaean Athens), ἀπέχει δὲ τὸ νότιον ἄκρον αὐτοῦ 27,85 μέτρα πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἀσκληπιείου ἐνῳκοδομημένου *Ὅρου Κρήνης* (Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. 1877-1878 σχέδιον, σημεῖον P. Bulletin de corr. Hell. I, 1877 σελ. 170, Plan A. Paul Girard, L'Asklepieion d'Athénes Pl. I: R, A). Ὁ Myres, ὅστις μόνος, ὡς φαίνεται, ἔχει πραγματευθῇ περὶ τῶν αὐτόθι προϊστορικῶν λειψάνων [1], νομίζει τὸν τοῖχον τοῦτον ὡς μυκηναϊκόν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶνε τεθεμελιωμένος ἐπὶ στρώματος ἐπιχώσεως 1 μέτρου περίπου πάχους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν δυτικὸν τοῖχον, ὅστις εἶνε τεθεμελιωμένος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου, προσέτι δὲ καὶ ἕνεκα τῆς πολυγωνικῆς κατασκευῆς αὐτοῦ νομίζω ὅτι εἶνε πολὺ νεώτερος τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου, κατεσκευασμένος πιθανῶς περὶ τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα. Ἔχει δὲ ὁ τοῖχος οὗτο: ὁμαλὴν πρόσοψιν μόνον πρὸς ἀνατολάς, ἐνῷ ἡ δυτικὴ πλευρὰ αὐτοῦ εἶνε ἀνώμαλος, κρυπτομένη τὸ πάλαι, ὡς φαίνεται, ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Ὁ ἕτερος τοῖχος, ὁ δυτικός, εἶνε κατεσκευασμένος διὰ λίθων ἀργῶν καὶ πολὺ μεγαλυτέρων τῶν τοῦ ἀνατολικοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι ἀποτελεῖ γωνίαν τινὰ τοῦ προϊστορικοῦ ὀχυρωματικοῦ

Εἰκὼν 2.

τείχους τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς νοτίας κλιτύος αὐτῆς, ἤτοι τοῦ *Πελαργικοῦ*. Ἔσωθεν τοῦ λειψάνου τούτου τοῦ τείχους σώζεται σαφῶς διακρινόμενος στενὸς τετράπλευρος θάλαμος ἀδήλου μήκους, σχηματιζόμενος ἐκ τῶν δύο μεγάλων τοίχων τῶν ἀποτελούντων τὴν γωνίαν τοῦ τείχους καὶ ἐκ τρίτου τοιχαρίου παραλλήλου πρὸς τὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, πιθανῶς δὲ ὁ θάλαμος οὗτος εἶνε κτίσμα ὅμοιον πρὸς τὰς γνωστὰς ἐν τῷ πάχει τοῦ τείχους τῆς Τίρυνθος *σύριγγας* (Galeries) [1]. Ὁ ἀνατολικὸς λοιπὸν τοῖχος ἔκειτο ἔξω τοῦ Πελαργικοῦ, ἄδηλον πρὸς τίνα σκοπὸν κατασκευασθείς.

[1] Schliemann, Tirynthe, pl. I-III.

Ὁ τύμβος ἦτο ἐπιμήκης καὶ μικρὸς ἔχων ὕψος 0,60, ἀπεικονίζεται δὲ ἐν τῇ ἀνωτέρω φωτοτυπικῇ εἰκόνι 1. Ἡ ἐπιτεθειμένη ῥάβδος ἔχουσα μῆκος 1 μέτρου καὶ ἡ παρακειμένη σπυρὶς (ζεμπίλι) δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ. Ἐκ τῆς προηγουμένως ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνεργηθείσης αὐ-

[1] Τὸ ἄρθρον τοῦ Myres καίπερ ἐν ἔτει 1901 δημοσιευθὲν φαίνεται ὅτι ἔχει γραφῆ ἔτη τινα πρὸ τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς, διότι τὸ ὑποκάτω τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου στρῶμα χώματος, ἵνα μὴ ἀφανισθῇ ὑπὸ τῶν βροχῶν, περιεβλήθη φροντίδι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἤδη πρὸ τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς διὰ τοιχαρίου ἐκ ξηρολιθίας, ἐνῷ ὁ Myres ἀναφέρει αὐτὸ ὡς γυμνόν. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ὁ Dörpfeld ἐν ἐπιτοπίῳ προφορικῇ διδασκαλίᾳ πολλάκις διέλαβε περὶ τῶν αὐτόθι προϊστορικῶν ἐρειπίων, φρονῶν καὶ αὐτὸς ὅτι τινὰ ἀνήκουσιν εἰς τὸ Πελαργικόν.

τόθι ἀνασκαφῆς ὁ τύμβος φαίνεται ὅτι δὲν ὑπέστη σπουδαίαν βλάβην, καίτοι τοῦτο διὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ἀσφαλῶς. Διέλαθε δὲ τότε τοὺς ἀνασκάψαντας, ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν νεκρῶν δὲν εἶχεν ἐπιτεθῇ ξηρὰ γῆ, ἀλλὰ πηλὸς ἀργιλώδης, ὅστις ἀποσκληρυνθεὶς ἐφαίνετο ὁμοιότατος πρὸς τὸ φυσικὸν σχιστολιθικὸν ἔδαφος τοῦ τόπου.

Τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ τύμβου ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου 2 μ. περίπου· πρὸς δυσμὰς ὅμως ἡ τέφρα καὶ οἱ ἄνθρακες τῶν πυρῶν ἔφθανον μέχρις αὐτοῦ τοῦ τείχους καὶ εἶχον εἰσχωρήσει καὶ μεταξὺ τῶν λίθων αὐτοῦ, ὥστε ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ τέφρα καὶ οἱ ἄνθρακες εἶχον διαταραχθῆ ὅτε ᾠκοδομεῖτο τὸ τεῖχος. Εἰς μικρὰν ὅμως ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ τείχους ὑπῆρχεν αὔλαξ τις πλήρης γῆς μελαίνης μετὰ ὀλίγων ἀνθράκων καὶ τέφρας, ἥτις διέκοπτε τὴν συνέχειαν τοῦ ἐπὶ τῶν νεκρῶν τεθειμένου στρώματος πηλοῦ. Ἕνεκα τῆς αὔλακος λοιπὸν ταύτης, ἥτις διακρίνεται καὶ ἐν τῇ φωτοτυπικῇ εἰκόνι, δὲν ἐφάνη σαφῶς ἂν ἦτο εἷς μόνος τύμβος ἐκτεινόμενος μέχρι τοῦ Πελαργικοῦ ἢ δύο χωριζόμενοι διὰ τῆς αὔλακος. Ἐπειδὴ ὅμως ὑποκάτω τῆς πληρούσης τὴν αὔλακα μελαίνης γῆς ἔκειντο τὰ ὀστᾶ ἑνὸς τῶν τεθαμμένων νεκρῶν, καὶ ἐπειδὴ ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ τῆς αὔλακος (ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῇ εἰκόνι) εἶχον κλίσιν λίαν ἀπότομον, πιστεύω ὅτι εἷς μόνος τύμβος ὑπῆρχεν, ἐκτεινόμενος μέχρι τοῦ τείχους καὶ ἑπομένως ἔχων μῆκος πλέον τῶν 3 μέτρων, ἡ δὲ αὔλαξ ἐσκάφη εἴτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς βόθρος πρὸς ἔγχυσιν χοῶν, εἴτε ἐσχάτως κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τούτων οὕτως ἐχόντων ὁ τύμβος ἀποδεικνύεται παλαιότερος τοῦ Πελαργικοῦ, ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα.

Οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι εἰς δύο στρώματα, ὧν τὸ κατώτερον ἔκειτο ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ παρθένου ἐδάφους. Εὑρέθησαν δὲ ἐν μὲν τῷ κατωτέρῳ στρώματι δύο νεκροί, ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ τοὐλάχιστον τέσσαρες, διότι ἐφάνησαν τέσσαρα κρανία [1]. Τὰ ὀστᾶ ἦσαν ἄκαυστα, εἷς δ᾽ ἐκ τῶν νεκρῶν ἦτο φανερὸν ὅτι εἶχε ταφῆ συνεσταλμένος κατὰ τὸν ἐν ταῖς Κυκλάσι καὶ ἐν Ἐλευσῖνι παρατηρηθέντα τρόπον [1]. Τῶν ἄλλων νεκρῶν ἡ θέσις δὲν ἐφαίνετο σαφῶς ἕνεκα φθορᾶς τῶν ὀστῶν, ἀλλ᾽ ἦτο φανερὸν ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν εἶχον ταφῆ ὕπτιοι. Ὑπεράνω τῶν νεκρῶν τοῦ κατωτέρου στρώματος ἐπέκειτο στρῶμα ἔχον πάχος παλάμης, συνιστάμενον δὲ ἐξ ὀλίγης γῆς ἀναμίκτου μετὰ τέφρας καὶ ἀνθράκων. Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ἔκειντο οἱ νεκροὶ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος, ἐπ᾽ αὐτῶν δὲ πάλιν ὑπῆρχεν ἕτερον ὅμοιον στρῶμα τέφρας καὶ ἀνθράκων. Τὰ δύο ταῦτα στρώματα τῆς τέφρας ἦσαν βεβαίως πυραὶ ἐναγισμάτων, οἷαι παρετηρήθησαν καὶ ἐν Ἐλευσῖνι ἐν τάφοις μετὰ

Εἰκὼν 3.

γεωμετρικῶν ἀγγείων [2]. Οἱ νεκροὶ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος φαίνεται ὅτι ἐτάφησαν ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ μετὰ τὴν ταφὴν τῶν ἐν τῷ κατωτέρῳ στρώματι, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Ἡ ταυτόχρονος δὲ ταφὴ τοσούτων νεκρῶν ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ τύμβῳ δηλοῖ πιθανῶς ὅτι ἀπέθανον ἐν ἐκτάκτῳ τινὶ συμφορᾷ, ἤτοι ἐν μάχῃ ἢ ἐν λοιμῷ. Ὅθεν

[1] Ὁ ἰατρὸς κ. Κλὼν Στέφανος ἐπιμελητὴς τοῦ Ἀνθρωπολογικοῦ Μουσείου, ὅστις παρέστη καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, ἐξετάσας κατόπιν καὶ κατατάξας τὰ ὀστᾶ μοὶ εἶπεν ὅτι πάντα ἀνήκουσιν εἰς τέσσαρας ἐν ὅλῳ νεκρούς. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὰ ὀστᾶ ἦσαν τοσοῦτον ἐφθαρμένα, ὥστε ἀπετρίβοντο ὁλοσχερῶς ἀποσπώμενα ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἀριθμὸν τῶν νεκρῶν ἐξήτασα μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐσημείωσα παρευθύς, ἔχω πεποίθησιν ὅτι ὀρθῶς ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω γεγραμμένα.

[1] Ἴδε Ἐφημ. Ἀρχ. 1899 σελ. 88 (παρένθ. πίν.). 1898 σελ. 96 ἑξ. καὶ σελ. 147.

[2] Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 σελ. 89. Ὁμοίας πυρὰς παρετήρησεν ὁ Körte ἐν Φρυγικοῖς τάφοις (ἴδε Kretschmer, Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache σελ. 174 ἑξ.).

καὶ αἱ εὑρεθεῖσαι αἰχμαὶ βελῶν ἴσως δὲν εἶχον τεθῇ ὡς κτερίσματα, ἀλλ' ἦσαν ἐμπεπηγμέναι ἐντὸς τοῦ σώματος τῶν νεκρῶν. Εὑρέθησαν δὲ ὀκτὼ ἐν ὅλῳ αἰχμαὶ βελῶν ἐξ ὀψιανοῦ λίθου, ὧν αἱ καλύτεραι ἀπεικονίζονται ἐν εἰκ. 3 εἰς τὸ πραγματικὸν μέγεθος αὐτῶν· ἅπασαι δὲ ὑπῆρχον ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀστῶν τῶν δύο μεσαίων νεκρῶν τοῦ ἀνωτέρου στρώματος. Μετ' αὐτῶν εὑρέθησαν καὶ δύο μικρὰ τεμάχια ὀστείνης περόνης καὶ τρεῖς λεπίδες ἐξ ὀψιανοῦ λίθου. Ἀγγεῖον εὑρέθη μόνον ἐν κείμενον κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον τοῦ τύμβου, ἤτοι ἡ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένη μικρὰ ἀγάνωτος χειροποίητος λάγυνος, ὁμοιάζουσα πρὸς τὸ ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 σελ. 71 εἰκ. 12 ἀγγεῖον τῆς Ἐλευσινιακῆς νεκροπόλεως. Τὴν θέσιν τῆς λαγύνου ταύτης ἐν τῷ τύμβῳ δεικνύουσιν τὰ ἐν τῇ φωτοτυπικῇ εἰκόνι παρατεθειμένα βέλη. Ἔκειτο ἐντὸς τοῦ ἐπικειμένου ὑπεράνω τῶν νεκρῶν πηλοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἶχεν ἐντεθῇ ὡς κτέρισμα νεκροῦ τινος, ἀλλ' ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν τελετὴν τῆς ταφῆς. Εὑρέθησαν προσέτι ἐν τῷ τύμβῳ καί τινα ὄστρακα ἄλλων ἀγγείων, ἅτινα πιθανῶς προϋπῆρχον αὐτόθι πρὸ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν. Ἐκ τούτων δύο φέρουσι καστανόχρουν ἐπίχρισμα ἐστιλβωμένον διὰ τριβῆς· ἐννέα εἶνε ἐκ τῶν λεγομένων *λυδικῶν*, τὰ μὲν ἐξ ὁλομέλανος πηλοῦ, τὰ δὲ ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ μέλανος ἐπιχρίσματος· τέσσαρα φέρουσιν ἐρυθρὰν βαφήν, τὰ μὲν ὁλόβαφα τὰ δὲ φέροντα κοσμήματα γραμμικά· τέλος δὲ ἕτερα δύο ὄστρακα εἶνε ἀγάνωτα. Ἅπαντα τὰ ὄστρακα ταῦτα φαίνονται πεποιημένα ἄνευ τροχοῦ. Πλὴν τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ τύμβου καί τινα ὀστᾶ ζώων, ἐν οἷς καὶ ὀδοὺς προβάτου, ἀλλ' εἶνε ἄδηλον ἂν προήρχοντο ἐκ περιδείπνου ἢ παρενέπεσον κατὰ τύχην ἐντὸς τοῦ τύμβου.

Εἰκὼν 4 (1 : 2).

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΠΥΞΙΣ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

(Πίν. 5-6)

Τὸ ἐν τῷ Πίν. 5-6 εἰκονιζόμενον ἀγγεῖον, κατὰ πιστὴν ἀπεικόνισιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ζωγράφου κ. Gilliéron, εὑρέθη ἐν Ἐρετρίᾳ κατὰ τὸ 1892 (Δελτίον ἀρχ. 1892 σ. 87) καὶ ἀνήκει εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἀγγείων τοῦ Ἐθν. ἡμῶν Μουσείου ὑπ' ἀρθ. 1635 (Πρβλ. καὶ Catalogue d. vas. peints du Musée Nat. d'Athénes par Collignon-Couve ἀρθ. 1962). Τὸ ἀγγεῖον ἔχει τὸ κομψὸν σύνηθες σχῆμα «πυξίδος τριποδικῆς» μετὰ καλύμματος, ἐφ' οὗ ἑτέρα, μικροτέρα, πυξίς. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγγείου ἅπασα, πλὴν τῆς τῶν ποδῶν, φέρει γραφὰς ἐρυθρομόρφους ἢ ἀκριβέστερον πολυχρόους, διότι πλείονα τοῦ ἑνὸς χρώματος ἐχρησιμοποιήθησαν ἰδίως ἐν τῇ κυρίᾳ εἰκόνι τοῦ σκεύους. Αἱ ἐπὶ τοῦ καλύμματος καὶ τῆς μικροτέρας πυξίδος γραφαί, ἐπιπολαίως ὅλως εἰργασμέναι οὖσαι καὶ ἀπεικονίζουσαι συνηθεστάτας «καλλωπισμοῦ σκηνὰς» δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ. Λόγος θὰ γίνῃ μόνον περὶ τῆς κυρίας παραστάσεως τῆς περιθεούσης τὸν κυλινδρικὸν κορμὸν τοῦ σκεύους, ἥτις ἀπεικονίζει μυθολογικὴν σκηνὴν τὸ πρῶτον ἤδη ἀπαντῶσαν ἐπὶ ἀρχαίου μνημείου[1]· δὲν εἶνε

[1] Πάντα τὰ δημοσιευθέντα μέχρι τοῦδε καὶ γνωστὰ ἡμῖν μνημεῖα τὰ ἑρμηνευθέντα ὡς εἰκονίζοντα τὴν Λητὼ ὠδίνουσαν, ἢ πρὸ μικροῦ τεκοῦσαν ὡς λχ. τὸ ἐκ Μυκόνου ἄγαλμα (Monumenti d. Instituto I, 44. Πρβ. Welcker, Klein. Schrift. III σ. 188 Πιν. I.). Τὸ ἐκ Ῥώ-

τοὐλάχιστον γνωστὴ εἰς ἡμᾶς ἄλλη παράστασις, εἴτε ἐπὶ ἀγγείου εἴτε ἐπὶ ἀναγλύφου τινος ἀπεικονίζουσα τὴν ἐν τῷ ἐρετρικῷ τούτῳ ἀγγείῳ εἰκονιζομένην. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον κυρίως ἐθεωρήσαμεν ἀξίαν τοῦ κόπου τὴν δημοσίευσιν τῆς εἰκόνος ταύτης, τῆς ὁποίας ἄλλως ἡ τεχνοτροπία οὐδὲν παρουσιάζει τὸ ἐξαιρετικόν. Αἱ γραφαὶ τοῦ ἀγγείου, μηδὲ τῆς κυρίας εἰκόνος ἐξαιρουμένης, εἶνε χειρωνακτικῶς εἰργασμέναι, προδίδουσαι οὐχὶ ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν οὐδὲ φροντίδα πολλὴν περὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν λεπτομερειῶν. Τοὐναντίον δὲ ἡ *σύνθεσις* τῆς κυρίας εἰκόνος εἶνε σχετικῶς καλή, παρέχουσα ἀφορμὴν εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι ὁ ἀγγειογράφος τοῦ ἡμετέρου σκεύους ἀντέγραφε ἴσως πρότυπον καλοῦ τεχνίτου. Ἰδίᾳ τὸ σύμπλεγμα τῶν τριῶν θεαινῶν μετὰ τοῦ φοίνικος, τὸ ἀποτελοῦν τὸ κύριον σημεῖον οὕτως εἰπεῖν τῆς ὅλης εἰκόνος, εἶνε, παρ' ὅλας τὰς τεχνικὰς αὐτοῦ ἀτελείας, λίαν παραστατικόν· νοεῖ δέ τις εὐχερῶς, ἅμα τῇ ὄψει αὐτοῦ, τὴν ἰδέαν τῆς παραστάσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἑρμηνεία τῆς εἰκόνος ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς δὲν παρέχει οὐδεμίαν δυσχέρειαν. Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ μύθου τῆς λοχείας τῆς Λητοῦς ἐν Δήλῳ, περὶ τῆς ὁποίας, ὡς γνωστόν, διαλαμβάνει κυρίως ὁ Ὁμ. ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα Δήλιον (στιχ. 90 καὶ ἑξ.) καὶ ἄλλαι πηγαὶ μεταγενεστέρων ποιητῶν καὶ μυθογράφων διαπραγματευθέντων τὸν μῦθον ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς· διότι καὶ ὁ Καλλίμαχος αὐτὸς μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων, εἰς τὸν περισωθέντα ὕμνον αὐτοῦ εἰς Δῆλον, δὲν παρακολουθεῖ πιστῶς τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον, ἀλλὰ τροποποιεῖ αὐτὸν σύμφωνα πρὸς τὰς ἐπικρατούσας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἰδέας περὶ τοῦ μύθου.

Δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μύθου, οὔτε τὰς διαφόρους αὐτοῦ παραλλαγάς, ἀλλὰ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον, ὅστις ὑπῆρξεν, ἴσως, ἡ ἀπωτέρω πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ζωγράφου τῆς εἰκόνος ἡμῶν. Κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν λοιπὸν ὕμνον τοῦτον, ἡ Λητώ, ἀφοῦ περιεπλανήθη εἰς διαφόρους χώρας καὶ νήσους ζητοῦσα μάτην ἄσυλον διὰ τὴν λοχείαν της, ἔφθασε τέλος εἰς τὴν νῆσον Ῥήνειαν, ἐξ ἧς ἀπέστειλε μήνυμα παρακλητικόν εἰς Δῆλον, ζητοῦσα ἐκεῖ ἄσυλον. Παρεχωρήθη δὲ τοῦτο μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Λητοῦς ὅτι μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ μέλλοντος θεοῦ[1] (τοῦ Ἀπόλλωνος) θὰ ἱδρυθῇ ναὸς καὶ μαντεῖον ἐν Δήλῳ. Ἐννέα ἡμέρας καὶ ἐννέα νύκτας διήρκεσαν αἱ ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ. Ἅπασαι αἱ θεαί, ἐξαιρέσει τῆς Ἥρας, παρίσταντο βοηθητικαί, «Διώνη τε Ῥείη τε Ἰχναίη τε Θέμις καὶ ἀγάστονος Ἀμφιτρίτη, ἄλλαι τε ἀθάνατοι, νόσφιν λευκωλένου Ἥρης». Ἀλλ' ἡ πασῶν εἰς τὴν περίστασιν χρησιμωτέρα, ἡ Εἰλείθυια, παρέμενεν ἐν Ὀλύμπῳ, ἀγνοοῦσα τὰ διατρέχοντα, ἅπερ ἀπέκρυπτεν αὐτῇ ἡ ἀντίζηλος θεά, ἡ Ἥρα. Αἱ ἐν Δήλῳ ὅμως παραμένουσαι θεαὶ ἀπέστειλαν τὴν Ἶριδα εἰς Ὄλυμπον, παρὰ τῇ Εἰλειθυίᾳ, ὑποσχόμεναι αὐτῇ δῶρον πολύτιμον («μέγαν ὅρμον χρύσεον . . . ἐννεάπηχυν») ἐὰν κατήρχετο. Τούτου ἐπιτευχθέντος ἡ Λητὼ ἔτεκε παραχρῆμα, συγκαθημένη εἰς τὰ γόνατα ἐπὶ τοῦ λειμῶνος[2] καὶ κρατοῦσα διὰ τῆς χειρὸς τὸν Φοίνικα[3]. Τὴν σκηνὴν τὴν πρὸ τοῦ τοκετοῦ, τὴν ὀδυνηρὰν περίοδον τῶν ὠδίνων ἀπεικονίζει ἡ Ἐρετρικὴ αὕτη πυξίς, ἀποδίδουσα ἂν οὐχὶ πιστῶς ἐν ταῖς λεπτομερείαις, σαφῶς οὐχ ἧττον ἐν τῷ συνόλῳ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ὁμηρικοῦ ὕμνου, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸν τοκετὸν τῆς Λητοῦς· διότι ἐκτὸς τῆς λεπτομερείας καθ' ἣν ἡ Λητὼ δὲν κάθηται ἐπὶ «μαιωτικοῦ» ἢ λοχείου δίφρου, ὡς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰκόνι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ λειμῶνος ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν γονάτων[4], κατὰ τὰ ἄλλα ἡ εἰκὼν τοῦ ἀγγείου ἡμῶν εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Ὁμ. ὕμνου.

Οὕτω δὲ βλέπομεν ἐν τῇ εἰκόνι τὴν Λητὼ λυσίκομον[5] καὶ περιαλγῆ καθημένην ἐπὶ τοῦ δίφρου καὶ

μης σαρκοφάγου τεμάχιον Πρβ. C. Robert, Die ant. Sarkofrel., T. III Π. VII ἀρθ. 33. Ἡ ὑπὸ Graeven (Mon. Piot Τομ. 6 σ. 157 καὶ ἑξ. Πιν. 15) δημοσιευθεῖσα ὀστεΐνη πυξὶς καὶ ἄλλα, ἢ οὐδόλως εἰκονίζουσι τὴν Λητὼ (Πρβλ. Marx, Atth. Mitth. 1885 σ. 187) ἢ εἰκονίζουσι ὅλως διάφορον τοῦ μύθου περίοδον.

[1] Διότι ὡς γνωστὸν ἐν τῷ Ὁμ. ὕμνῳ μόνον περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ θεοῦ τούτου πρόκειται οὐχὶ καὶ περὶ τῆς Ἀρτέμιδος.

[2] Πρβ. Ὁμ. Ὕμν. στίχ. 115 καὶ ἑξ. «ἀμφὶ δὲ φοίνικι βάλε πήχεα, γοῦνα δ' ἔρεισε λειμῶνι μαλακῷ».

[3] Πρβ. καὶ Θεογν. 5. 929. Καλλιμ. εἰς Δῆλ. 209. Παρ' ἄλλοις ἀναφέρεται Ἐλαία ἀντὶ Φοίνικος. Αἰλ. Π. Ἰ. 5. 4. Ὑγ. Μυθ. 140. Παρ' Εὐριπίδῃ ποῦ μὲν φέρεται δάφνη: Ἑκατ. 458 ποῦ δὲ Φοῖνιξ. Ἰων. 919 καί που Ἐλαία. Ἰφ. ἐν Ταυρ. 1102.

[4] Ὡς πρὸς τὴν παρ' ἀρχαίοις συνήθειαν ταύτην Πρβ. Welcker: Kl. Schirf. III. σ. 187 καὶ Marx ἐνθ. ἀν. σ. 187 καὶ ἑξ. Siebold, Gesch. d. Geburtshülfe I. σ. 30.

[5] Πρβ. καὶ τὸ ἐκ Μυκόνου ἄγαλμα Monum. ἐνθ. ἀν. καὶ Marx. ἐνθ. ἀν.

περιπτυσσομένην τὸν φοίνικα στίλβοντα ἐν χρυσῷ, ὅπως ἴσως, ἐκτὸς τοῦ κοσμηματικοῦ λόγου, συμβολίζῃ καὶ τὴν μέλλουσαν γέννησιν τοῦ θεοῦ τοῦ Φωτός, τοῦ χρυσίζοντος ἐπίσης. Ἡ θεὰ εἶνε ἐνδεδυμένη ποδήρη χιτῶνα ἐρυθροῦ χρώματος (τοῦ πηλοῦ) καὶ φέρει ἐπὶ τοῦ ἄνω τοῦ σώματος λευκὸν ἐπενδύτην· ἐπὶ τῶν γονάτων εἶνε ἐρριμμένον ἱμάτιον πρασίνου χρώματος [1]. Κάθηται δὲ ἐπὶ σκίμποδος τριποδικοῦ, καταλλήλου εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἡ θεὰ εἰκονίζεται εὑρισκομένη. Ὄπισθεν ταύτης εὑρίσκονται δύο μορφαὶ γυναικεῖαι, προφανῶς βοηθητικαὶ τῇ θεᾷ· ἵστανται ὄρθιαι καὶ ἡ ἑτέρα τούτων, ἡ πλησιέστερον τῇ Λητοῖ, ὑποβαστάζει ταύτην διὰ τῶν χειρῶν, ἡ δ' ὄπισθεν ταύτης, κρατοῦσα ἐπίσης διὰ τῶν χειρῶν τὴν παρὰ τῇ Λητοῖ ἱσταμένην, ἀτενίζει μετὰ προσοχῆς εἰς τὴν ὠδίνουσαν θεάν. Τίνες αἱ δύο αὗται γυναικεῖαι μορφαὶ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἑρμηνευθῇ. Ἡ μία τούτων πάντως εἶνε ἡ Εἰλείθυια, ἡ μετακληθεῖσα ἐκ τοῦ Ὀλύμπου θεά, καὶ ἡ ἄλλη ἡ Ἄρτεμις ἡ κατὰ τὴν παράδοσιν [2], παρισταμένη εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθετον «λοχεία» ἢ λυσίζωνος ὅπερ ἀπεδόθη αὐτῇ. Ἀλλὰ τίς τῶν δύο τούτων θεαινῶν ἡ Εἰλείθυια καὶ τίς ἡ Ἄρτεμις; Ὁ ζωγράφος διὰ τῆς ὁμοιοειδοῦς σχεδὸν ἀμφιέσεως τῶν δύο μορφῶν δὲν ἠθέλησε νὰ διακρίνῃ ταύτας ἐμφαντικῶς καὶ περιωρίσθη ἁπλῶς εἰς τὴν διαφορὰν τῆς διατάξεως τῆς κόμης, διαφορὰν ἐν τούτοις οὐσιώδη, διότι δὲν πιστεύομεν ποτὲ ὅτι προκειμένου νὰ ἀπεικονίσῃ ἀρχαῖος τις τεχνίτης τὴν Ἄρτεμιν μετ' ἄλλης οἱασδήποτε θεᾶς ἤθελε ἀπεικονίσει ταύτην μὲν φέρουσαν τὴν κόμην διατεταγμένην εἰς πλοκάμους ἐπὶ τῶν ὤμων πίπτοντας, ἐκείνην δὲ φέρουσαν τὸν νεανικὸν κεκρύφαλον. Πάντως ὁ ζωγράφος ἐφαντάσθη καὶ παρέστησεν ὡς Ἄρτεμιν τὴν πλησιέστερον εὑρισκομένην τῇ ὠδινούσῃ μητρὶ αὐτῆς, τὴν Εἰλείθυιαν δὲ σπεύδουσαν νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας της, ἐὰν παρίστατο πρὸς τοῦτο ἀνάγκη· ἄλλως δέ, ὡς εἴπομεν, κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἐκδοχὴν τοῦ μύθου ἡ Ἄρτεμις εἶδε τὸ φῶς μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἠδύνατο νὰ παραστῇ ἤδη εἰς τὸν τοκετὸν τῆς μητρὸς αὐτῆς (Roschers. Lex. σελ. 578). Ἔναντι τῆς Λητοῦς καὶ παρὰ τὸν Φοίνικα ἵσταται ἡ Ἀθηνᾶ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ἄντυγος τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀσπίδος, εἰς ἣν εἰκονίζεται παραδόξως πρόσωπον ἀνδρικὸν γενειοφόρον. Ἡ θεὰ κρατεῖ τὸ δόρυ διὰ τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἀτενίζει μετὰ προσοχῆς εἰς τὴν ἐν ὠδῖσιν εὑρισκομένην θεάν. Ἡ παρουσία ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν τῆς Ἀθηνᾶς, καίτοι μὴ μνημονευομένης ῥητῶς ἐν τῷ Ὁμ. Ὕμνῳ, ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τῆς παραδόσεως ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ὡδήγησεν ἐξ Ἀττικῆς εἰς Δῆλον τὴν Λητὼ (Ὑπερείδης Δηλιακὸς ἀπόσπ. 70 (Blass) — Ἀριστείδης, 1 σ. 26, 157 καὶ Σχολ.). Ἡ Ἀθηνᾶ ἄλλως τε παρίσταται καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις σχετικοῖς πρὸς τὸν μῦθον (Πρβ. Arch. Zeit. 1869 Πιν. 16, Robert, die Antiken Sarkophagreliefs T. III. Πιν. VI-VII). Ὅτι δὲ παρίσταται οὕτως ἐμφαντικῶς ἡ θεὰ αὕτη ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν εἰκόνι καὶ λαμβάνει, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν τῷ κεντρικῷ συμπλέγματι, μέρος πρωταγωνιστρίας οὕτως εἰπεῖν, δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ τεχνίτης τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ἢ ὁ ζωγράφος ὁ συνθέσας τὸ πρωτότυπον τῆς ἡμετέρας εἰκόνος ἦτο Ἀθηναῖος καὶ ἐκολάκευεν οὕτω τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατριωτισμὸν ἐξαίρων τὴν προστασίαν ἣν ἐπὶ τῆς Δήλου ἐξήσκει ἡ πολιοῦχος θεὰ μετὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων [1].

Τῶν δύο ἄλλων συμπλεγμάτων ἑκατέρωθεν τῆς κυρίας εἰκόνος, τὸ μὲν εἰκονίζει τὴν Ἀφροδίτην, μὴ ῥητῶς μνημονευομένην ἐν τῷ Ὁμ. Ὕμνῳ, ἀλλὰ δεδηλωμένην διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἔρωτος, καθημένην ἐπὶ πολυτελοῦς ἕδρας καὶ κρατοῦσαν ἐπὶ τῶν γονάτων τὸν χρυσοπτέρυγον αὐτῆς παῖδα, τὸ δὲ ἑτέραν θεάν, τὴν Ἀμφιτρίτην πιθανῶς, ἢ ἄλλην τινα τῶν παρευρισκομένων θεαινῶν, καθημένην ἐπὶ ὁμοίας ἕδρας, ἀνέχουσαν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ ἱμάτιον. Ὄπισθεν ἑκατέρας τῶν δύο τούτων καθημένων θεαινῶν ἵστανται δύο γυναικεῖαι μορφαί, τὰς ὁποίας δύσκολον εἶνε νὰ ὀνομάσωμεν, διότι καὶ αὐτὸς ὁ ποιήσας αὐτὰς ζωγράφος ἢ ὁ ἀγγειογράφος τῆς πυξίδος ἡμῶν δὲν προὐτίθετο νὰ ὁρίσῃ ἐπακριβῶς, ἀφ' οὗ δὲν διακρίνει ταύτας οὔτε διαφορὰ ἐνδυμασίας, οὔτε σύμβολόν τι ἰδιαίτερον. Εἶχεν ἀνάγκην

[1] Τὸ ἱμάτιον τοῦτο ὁμοιόχρουν φέρουσι καὶ αἱ τρεῖς καθήμεναι θεαὶ χάριν συμμετρίας. Ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν παρελείφθη τοῦτο, ἐξ ἀβλεψίας, εἰς τὴν τρίτην μορφήν, ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ὅμως ἀμυδρῶς διακρίνεται.

[2] Πρβ. Ἀπολλόδωρος 1. 4. 1.

[1] Πρβ. καὶ Roschers Lex. ἄρθ. Leto σ. 1963.

δύο μορφῶν πρὸς συμμετρικὴν οἰκονομίαν τῆς εἰκόνος καὶ ἔγραψε ταύτας ἀδιαφόρως. Ἐὰν ὅμως θεωρηθῇ ἐπάναγκες νὰ ὁρισθῇ καὶ αὕτη ἡ λεπτομέρεια, δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀναζητηθῶσιν αἱ μορφαὶ αὗται μεταξὺ τῶν θεαινῶν, τῶν μνημονευομένων ἐν τῷ Ὁμ. Ὕμνῳ ἢ μεταξὺ τῶν τοπικῶν θεοτήτων καὶ Νυμφῶν, ὡς ἔπραξεν ὁ *Graeven* κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ προμνημονευθέντος μνημείου (Πρβλ. Mon. Piot ἔνθ. ἀν. σ. 169).

Ἐν τέλει ἂς εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγγείου. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη τὸ ἀγγεῖον εὑρέθη ἐν Ἐρετρίᾳ, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν εἶνε βεβαίως καὶ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι τοῦτο κατεσκευάσθη ἐκεῖ, διότι θεωρεῖται ὡς βέβαιον ὅτι τὰ τοῦ εἴδους τούτου πολυτελῆ ἀγγεῖα δὲν κατεσκευάζοντο ἐν Ἐρετρίᾳ ἀλλ' ἐν Ἀττικῇ, ὁπόθεν καὶ ἀπεστέλλοντο ἐκεῖσε πρὸς πώλησιν[1]. Ἀληθῶς δὲ ἐν Ἐρετρίᾳ δὲν εὑρίσκονται ἢ σπανίως τὰ ἀγγεῖα ταῦτα[2]. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἀπεικονιζόμενον παρ' ἡμῶν ἀγγεῖον τοῦτο, ἔχομεν προσέτι νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ παρουσία τῆς Ἀθηνᾶς, οὕτω ὡς εἴπομεν, ἐπιδεικτικῶς εἰκονιζομένης, παρέχει μείζονα πιθανότητα εἰς τὴν εἰκασίαν, ὅτι τὸ ἀγγεῖον εἶνε Ἀττικῆς προελεύσεως.

Β. ΣΤΑΗΣ

[1] Πρβλ. καὶ τὸ εὑρεθὲν ἐν Ἐρετρίᾳ, ἀλλ' ὡς *Ἀττικὸν* δηλούμενον ὁμοίου σχήματος ἀγγεῖον τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ Deubner, Jahrbuch B. IV, 1900 σ. 144.

[2] Ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ μεταξὺ ἑκατοστύος Ἐρετρικῶν ἀγγείων δὲν εὑρίσκονται ἢ τρεῖς τοιαῦται πυξίδες

ΑΤΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Α. Παπαβασιλείου ἐν τῇ ἐφημερίδι ταύτῃ σ. 29 ἐκδεδομένη ἐπιγραφή, ἂν καὶ εὑρέθη ἐκτισμένη ἐν τοίχῳ κήπου τινὸς ἐν Χαλκίδι, ἀναμφισβητήτως ὅμως προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς. Τοῦτο ἀποδεικνύει πρῶτον μὲν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, δεύτερον δὲ καὶ ἡ γραφή. Περὶ τούτων θὰ σημειώσω τὰ δέοντα χωρὶς νὰ πραγματευθῶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐξηγήσεως καὶ τῆς συμπληρώσεως τοῦ κειμένου.

Ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενοι θεοὶ καὶ ἥρωες ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀριδήλως προκύπτει ἐκ τῶν στίχων 9 καὶ 10 τῆς Α πλευρᾶς τοῦ λίθου. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν στίχων τούτων ὁ ἐκδότης συνεπλήρωσεν *Διὶ*] *Τροπαίοι ἐν Κυνὸ*[*ς κεφαλεῖ*, ὀρθῶς μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Διός, σφαλλόμενος δὲ περὶ τοῦ ἐπιθέτου, ταυτίζων μάλιστα τὸν ἐν ᾧ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τούτου τόπον ἄκρᾳ τινὶ παρὰ τὴν Χαλκίδα τὰ νῦν *κακοκεφαλὴ* λεγομένη. Ἀλλὰ γνωστὴ εἶνε τοῖς τὰ Ἀττικὰ μελετῶσιν ἡ ἐπὶ τῇ *Κυνοσούρᾳ τῆς Σαλαμῖνος* λατρεία τοῦ Διὸς τοῦ Τροπαίου. Εἰς μνήμην τῆς ἐνδόξου μάχης *οἱ Ἀθηναῖοι*, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης II 92, «*τρόπαιον ἔστησαν ὅθεν ἀναγαγόμενοι ἐκράτησαν*»· τὸ δὲ τρόπαιον τοῦτο, ἱδρυμένον ἐπὶ τῷ *Τροπαία ἄκρα* καλουμένῳ ἀκρωτηρίῳ τῆς Κυνοσούρας, ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Σαλαμῖνος I 36,1 καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Τσούντα ἐκδεδομένῃ ἐπιγραφῇ Ἐφημ. ἀρχ. 1884 σ. 165 στ. 33 —]*ν ἐφ' οὗ κεῖται τὸ Θεμιστοκλέους τρόπαιον κατὰ Περσῶν καὶ πολυάνδρειον τῶν* κτλ.[1] καὶ ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐφήβων ψηφίσμασιν CIA. II 467. 471, πρβ. J. Toepffer, Quaestiones Pisistrateae p. 21 (Beiträge zur griechischen Altertumswissenschaft σ. 16); A. Bauer, Œsterr. Jahreshefte IV σ. 67. Συμπληρῶ λοιπὸν ἀδιστάκτως: *Διὶ*] *Τροπαίοι ἐν Κυνοσ*[*ούραι*[2].

[1] Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εὗρον καὶ δύο ἀνέκδοτα τεμάχια· τὸ μὲν περιέχει ὀλίγα μόνον γράμματα καὶ ἀνήκει εἰς τοὺς τελευταίους στίχους, τὸ δὲ ἄλλο πιθανῶς εἰς τὸ ψήφισμα οὗ τὸ τέλος σώζεται ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ λίθου.

[2] Ἄλλη Κυνόσουρα εἶνε ἡ γνωστὴ ἄκρα τοῦ Μαραθῶνος, μνημονευομένη καὶ ἐν τῇ ἐν Κουκουνάρι εὑρεθείσῃ ἐπιγραφῇ (ἰδὲ κατωτέρω σ. 140) Α. στ. 18, κατὰ H. von Prott, Fasti sacri p. 46 *πρὸς τῶι βωμ?*]*ῶι ἐν Κυνοσούραι*.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ ἀναφερομένη θεότης ἀνήκει εἰς τὴν Ἀττικήν. Ὁ ἐκδότης συνεπλήρωσεν· Ἀφροδίτ]ει *ἐν τõι ἐλαιεῖ* καὶ ἐταύτισε τὸν τόπον τῇ παρὰ τὴν Χαλκίδα θέσει ἔνθα νῦν ὑπάρχει ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσης. Ἀλλὰ πάλιν ὁ τόπος γνωστὸς εἶνε ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Ἐν ταῖς παραδόσεσιν τῶν ἱερῶν χρημάτων CIA. I 164 στ. 6, 170 στ. 7, 173 στ. 4 τρὶς ἀναφέρεται *καρχήσιον χρυσοῦν τὸν πυθμένα ὑπάργυρον ἔχον ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους τοῦ ἐν Ἐλαεῖ*. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λοιπὸν καὶ ἐν τῇ ἐκ Χαλκίδος ἐπιγραφῇ οὐχὶ ἡ Ἀφροδίτη ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς ἀναφέρεται, ὥστε συμπληρῶ· *Ηερακλ*]*εῖ ἐν τõι ἐλαιεῖ*. Ὅτι δὲ ὁ τόπος οὗτος εἶνε τῆς Ἀττικῆς, δηλοῖ καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγων τάδε· *Ἐλαιεύς, δῆμος τῆς Ἱπποθωντίδος φυλῆς, ὡς Διονύσιος· Διόδωρος δ' Ἐλαιοῦς, ἀφ' οὗ ὁ δημότης Ἐλαιούσιος, τὰ τοπικὰ Ἐλαιουντόθεν καὶ Ἐλαιουντάδε καὶ Ἐλαιοῦντι· λέγεται καὶ ἐξ Ἐλαιέως*. Οἱ νεώτεροι ὡς φαίνεται ὅλοι τὸν Ἐλαιέα ἁπλῶς ταυτίζουσι τῷ Ἐλαιοῦντι· περὶ δὲ τῆς θέσεως τοῦ δήμου τούτου οἱ τελευταῖοι περὶ τῶν Ἀττικῶν δήμων γράψαντες κ. κ. A. Milchhœfer (Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1892; Athen. Mitt. 1893 σ. 302) καὶ R. Lœper (Athen. Mitt. 1892 σ. 416) διαφωνοῦσι, καίπερ στηριχθέντες καὶ οἱ δύο μάλιστα ἐπὶ τῶν ὑπ' ἀρ. 944 καὶ 1006 b ἐν CIA. II καταλόγων. Τούτων ὁ μὲν πρότερος θεωρεῖ τὸν Ἐλαιοῦντα ὡς δῆμον τῆς μεσογείου τριττύος τῆς Ἱπποθωντίδος φυλῆς, κείμενον πλησίον τῆς Δεκελείας, ὁ δὲ δεύτερος θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν παραλίαν καὶ τοποθετεῖ αὐτὸν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἐλευσῖνος. Ἀλλ' ἐγὼ ἀμφιβάλλω ἐὰν δικαίως ὁ Ἐλαιεὺς καὶ ὁ Ἐλαιοῦς ταυτίζονται. Μήπως μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχει διαφορὰ ὡς καὶ μεταξὺ Μυρρινοῦντος καὶ Μυρρινούττης, Φηγαίας καὶ Φηγοῦντος, Οἴης καὶ Οἴου; Ἐὰν δὲ τοῦτο παραδεξώμεθα, γεννῶνται δύο ζητήματα· ποῦ κεῖται ὁ Ἐλαιεὺς οὗτος ἐν ᾧ τὸ τοῦ Ἡρακλέους ἱερόν; ἀνήκει ἀληθῶς ὁ τόπος ἢ ὁ δῆμος οὗτος εἰς τὴν Ἱπποθωντίδα φυλὴν εἰς ἥνπερ ἀνήκει ὁ Ἐλαιοῦς; Περὶ τοῦ δευτέρου ζητήματος ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος οὐδὲν σαφὲς διδάσκει. Εἰ ἀπονέμει τὸν Ἐλαιέα τῇ Ἱπποθωντίδι φυλῇ, τοῦτο ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ ὅτι ταυτίζει αὐτὸν πρὸς τὸν γνωστότερον Ἐλαιοῦντα. Ὅμοιόν τι συμβαίνει παρὰ τῷ Στεφάνῳ καὶ περὶ ἄλλου δήμου. Τὸν *Μυρρινοῦντα* ἀναφέρει ὁ ἴδιος Στέφανος ὡς δῆμον τῆς Πανδιονίδος φυλῆς, ἀναφέρει δὲ καὶ τὸ δημοτικὸν *Μυρρινούσιος* καὶ τὰ τοπικὰ *Μυρρινουντόθεν* κτλ., προσθέτων: *Διονύσιος δὲ ὁ Τρύφωνος Μυρρινοῦττα φησίν· ὁ δημότης ἐκ Μυρρινούττης, διὰ δύο τ*. Καὶ ἐνταῦθα πρόκειται, χωρὶς νὰ σημειώσῃ τοῦτο ὁ συγγραφεύς, περὶ δύο δήμων διαφερόντων κατὰ τὸ ὄνομα καὶ κατὰ τὴν θέσιν αὐτῶν καὶ ἀνηκόντων τοῦ μὲν Μυρρινοῦντος εἰς τὴν Πανδιονίδα, τῆς δὲ Μυρρινούττης εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν. Οὐδὲν ὅμως κωλύει νὰ μὴ εἶνε ὁ Ἐλαιεὺς ἀληθῶς, ὅπως καὶ ὁ Ἐλαιοῦς, τῆς Ἱπποθωντίδος φυλῆς καὶ νὰ διαφέρῃ κατὰ τὴν θέσιν του ἀνήκων εἰς ἄλλην τριττύν. Ἐν δὲ τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐπιτρέπεται ἡ εἰκασία, μήπως τὸ ἐν τῷ Ἐλαιεῖ ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους εἶνε τὸ λεγόμενον *τετράκωμον Ἡράκλειον*, περὶ οὗ ὁ Στέφανος τάδε λέγει· *Ἐχελίδαι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀπὸ Ἐχέλου ἥρωος, οὕτως δ' ἀπὸ Ἕλους τόπου μεταξὺ ὄντος Πειραιέως καὶ τοῦ τετρακώμου Ἡρακλείου, ἐν ᾧ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἐτίθεσαν τοῖς Παναθηναίοις*· ὁ δὲ Πολυδεύκης IV 111 δηλοῖ ὅτι *οἱ Ἀθήνησιν τετράκωμοι ἦσαν Πειραιεῖς Φαληρεῖς Ξυπεταιόνες Θυμοιτάδαι*. Τὸ Ἡράκλειον τοῦτο ὁ Leake, Demen σ. 28 ἐταύτιζεν τῷ Ἡρακλείῳ, ὕπερθεν τοῦ ὁποίου ἐκάθητο ὁ Ξέρξης κατὰ Διόδωρον XI 18 καὶ Πλούταρχον Θεμ. 13 θεώμενος τὴν πρὸ τῆς Σαλαμῖνος μάχην· συμφωνεῖ δὲ ὡς πρὸς τοῦτο καὶ Ed. Meyer, ὃς ἐξηγούμενος τὸ κάτω ἀναφερόμενον ἀνάγλυφον ἐν Hermes XXX σ. 286 λέγει: Das Herakleion ist vielleicht das nahe der Fähre nach Salamis gelegene. Ἀλλὰ δικαίως ὁ Milchhœfer παρετήρησεν (Erläuternder Text zu den Karten von Attika, Heft VII. VIII σ. 29), ὅτι ἡ τοῦ Leake γνώμη, ἣν ἄλλοτε ἀδιστάκτως συνεμερίσατο (Heft II σ. 6), δὲν δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανὴ καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ μάλιστα, διότι διὰ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ γνωστοῦ ἀναγλύφου τοῦ παριστάνοντος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐχέλου ἀπαγωγὴν τῆς Βασίλης[1] καὶ

[1] Τῆς ἐπὶ τῆς B πλευρᾶς τοῦ ἀναθήματος ἐπιγραφῆς μέχρι τοῦδε μόνον αἱ πρῶται τρεῖς λέξεις ἀνεγνώσθησαν· *Ἑρμῆι καὶ Νύμφαισιν*· ἐκ δὲ τούτων, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἐκδότης, προκύπτει ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο ἔμμετρος· ἐκ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμάτων ὃν ὁ

ὁ τόπος τῶν Ἐχελιδῶν καθωρίσθη πρὸς βορρᾶν τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Ἱπποδρόμου (πρβ. τὰ ὑπὸ Π. Καββαδία Ἐφημ. Ἀρχ. 1893 σ. 129 λεχθέντα). Ἐκ τούτου ὁρμώμενος τολμῶ νὰ ἐκφράσω τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ τετράκωμον Ἡράκλειον ἔκειτο ἴσως ἐκεῖ που ὅπου νῦν ὁ γνωστὸς διὰ τὴν πανήγυριν τῆς 29 Αὐγούστου ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ῥέντη (πρβ. Milchhœfer, Text zu den Karten, Heft II σ. 6). Ὁ τόπος οὗτος φαίνεται πολὺ κατάλληλος διὰ ἱερὸν κοινὸν Πειραιέων Φαληρέων Ξυπεταιόνων καὶ Θυμοιταδῶν, διότι οἱ Φαληρεῖς ᾤκουν πρὸς τοῖς λόφοις τῆς νῦν Καλλιθέας, οἱ δὲ Ξυπεταιόνες κατὰ Loeper μὲν βορειανατολικῶς τῶν Φαληρέων, κατὰ δὲ Milchhœfer ἴσως ἔνθα νῦν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ῥέντης, οἱ δὲ Θυμοιτάδαι κατὰ Milchhœfer καὶ Loeper δυτικῶς τοῦ Πειραιῶς πρὸς τῷ Φωρῶν, νῦν Κλεφτικῷ καλουμένῳ λιμένι. Ὑποθέτω δὲ ἂν καὶ δὲν ἀγνοῶ ὅτι καὶ ἄλλα Ἡράκλεια ἦσαν κατὰ τὴν Ἀττικήν, ὅτι τὸ Ἡράκλειον τοῦτο εἶνε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους τοῦ ἐν τῷ Ἐλαιεῖ, διότι βεβαίως, ἐὰν ἦτο ἐκεῖ, ἔκειτο καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὥσπερ νῦν ἐν τῷ ἐλαιῶνι. Ἐὰν δὲ ἦτο δῆμος ὁ Ἐλαιεὺς ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Στέφανος, ἢ τόπος μόνον, ἀμφίβολον μένει, διότι μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον οὐδαμοῦ ἀλλοῦ εὑρέθη δῆμος Ἐλαιεὺς μνημονευόμενος. Τέλος σημειώνω ὅτι τὸ μέρος ὅλον ἔνθα νῦν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου κατὰ Milchhœfer καὶ Loeper ἀνήκει εἰς τὴν Ἱπποθωντίδα φυλήν.

Τῶν δὲ ἄλλων θεῶν καὶ ἡρώων, ὧν τὰ ὀνόματα ἢ σῴζονται ἐπὶ τοῦ ἐκ Χαλκίδος λίθου ἢ ἀσφαλῶς συμπληροῦνται, ἀναφέρω τοὺς ἑξῆς:

Α. στ. 13. *Ἀ]πόλλονι τοῖ Πυθίοι*. Ἡ λατρεία αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις εἶνε πασίγνωστος.

Α. στ. 11. *Χσ]όθοι* κατὰ τὴν ὀρθὴν τοῦ ἐκδότου συμπλήρωσιν. Κατὰ Ἡρόδοτον VIII 44 ὁ Ξοῦθος εἶνε πατὴρ τοῦ Ἴωνος, κατὰ Στράβωνα σ. 383 *Ξοῦθος τὴν Ἐρεχθέως θυγατέρα γήμας ᾤκισε τὴν τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς, Οἰνόην, Μαραθῶνα, Προβάλινθον καὶ Τρικόρυνθον*. Πρβ. U. v. Wilamowitz-Mœllendorff. Aristoteles und Athen II σ. 137.

Μετὰ τὸν Ξοῦθον ἀναφέρεται ὁ Γλαῦκος, τιμώμενος διὰ τῆς ἰδίας θυσίας, ἀμνοῦ δηλαδή, καὶ πιθανῶς ἰδιαιτέρως σχετιζόμενος μετ᾽ αὐτοῦ. Ἡ λατρεία τοῦ Γλαύκου ἐν Ἀττικῇ ἦτο μέχρι τοῦδε ἄγνωστος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ Πτορθίου (Α. στ. 16) καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ν]ισαίας (Β. στ. 8), εἴπερ ὁ κ. Παπαβασιλείου ὀρθῶς συνεπλήρωσεν τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς, ὅπερ ἀμφίβολον. Ὅτι δὲ πολλοὶ ἥρωες καὶ ἡρωῖναι ἐν Ἀττικῇ ἐλατρεύοντο, περὶ ὧν ἄλλαι μαρτυρίαι δὲν σῴζονται, διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἐν Κουκουνάρι τῆς Ἀττικῆς εὑρεθεῖσα ἐπιγραφή, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ R. B. Richardson, American Journal of Archæology X p. 209 (Papers of the American School of classical studies at Athens VI p. 374) καὶ ὑπὸ H. von Prott, Fasti sacri p. 46.

Α. στ. 5 *Ἱππ]ολύτοι*: μνῆμα τοῦ Ἱππολύτου ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει κεχωσμένον πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Θέμιδος ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, I 22, 1 (πρβ. Arx Athenarum a Pausania descripta edd. Jahn Michaelis p. 40), ἡ δὲ Φαίδρα κατὰ Εὐριπίδην Ἱππολ. 30 (ἰδὲ καὶ τὰ σχόλια) Ἀφροδίτης ναὸν ἱδρύσατο, ἐκάλεσε δὲ *Ἀφροδίτην ἐφ᾽ Ἱππολύτῳ*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Ἀφροδίτη αὕτη καὶ ἐν CIA. I 212, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκ Χαλκίδος ἐπιγραφῇ.

Τοσαῦτα μὲν εἰρήσθω περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερομένων θεῶν καὶ ἡρώων· παραλείπω δὲ τοὺς ἐν τοῖς πρώτοις στίχοις τῆς Α πλευρᾶς καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ Β πλευρᾷ ὀνομαζομένους, μὴ θέλων νὰ

αὐτὸς ὥρισεν εἰς 28 μέχρι 34 ἐξάγεται, ὅτι ἀπετέλει ἑξάμετρον. Μετὰ τὰς λέξεις: *Ἑρμῆι καὶ Νύμφαισιν* διακρίνονται τὰ ἑξῆς·

ΑΑΕΞΟΙΙ Ι Λ

φαίνεται δὲ ὅτι τὰ τελευταῖα γράμματα ἢ ἐν μέρει μόνον ἢ οὐδαμῶς ἐχαράχθησαν ἐπὶ τοῦ λίθου μέλλοντα νὰ συμπληρωθῶσιν ἁπλῶς διὰ χρώματος, ὅπως συμβαίνει καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, π. χ. τῇ ἀναθηματικῇ CIA II 1449, ἔνθα τοῦ ὀνόματος *Μνησίθεος* ἐχαράχθησαν μόνον τὰ ἑξῆς: Μ ΙΙ Ι. Ἐν δὲ ΑΑΕΞΟΙ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρέπει να ἀναγνωρίσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρύσαντος τὸ ἀνάθημα· ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ εἶνε ἀναμφιβόλως ΑΛΕΞ ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα *Ἀλεξομενὸς* δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὰς ἑπομένας γραμμάς, μόνον *Ἀλέξων* ἢ *Ἀλεξῶι* ὑπολείπεται. Ὅτι δὲ ἀντὶ τοῦ Ω ὑπάρχει Ο ἐπὶ τοῦ λίθου, ἐν τῇ ἐποχῇ, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἀνάγλυφον, οὐδ᾽ ὅλως εἶνε παράδοξον. Τὸ τελος τοῦ ἑξαμέτρου ἐξ ἅπαντος ἀπετέλει τὸ ῥῆμα *ἀνέθηκεν*. Ὥστε λείπουσιν ἔτι δύο συλλαβαὶ μετὰ τὸ ὄνομα· ἴσως *τήνδε* δηλ. *στήλην* (ἢ *τόνδε* δηλ. *πίνακα*). Πρβ. CIA IV 2, 1531 b κατὰ τὴν συμπλήρωσιν ἣν πρὸ ἐτῶν μοι ἀνεκοίνωσεν ὁ Chr. Blinkenberg: *Τόνδε σοι ὦ μεγάλη σεμνὴ Πάνδημε Ἀφρ[οδίτη κοσ]μοῦμεν δώροις εἰκόσιν ἡμετέραις*. Hoffmann, Sylloge epigrammatum 341 (Dittenberger, Sylloge² 588 στ. 47): *Ἥραι Θηρὶς τήνδε ἀνέθηκεν παῖς Ἀμιαντου*)· 340 (Sylloge² 588 στ. 41) ὅπου ἀναγινώσκω· *τήνδε· σὺ [δ᾽] ἀμφοτέροις*· 269, 375, 376.

πραγματευθῶ τὰ τῆς συμπληρώσεως ζητήματα, καὶ νὰ ἐξετάσω π.χ. ἂν ἐν Α στ. 3 συμπληρωτέον *Θέμ*]*ιδι* ἢ *᾿Αρτέ*]*μιδι*.

Δεύτερον ἀποφαίνομαι μετὰ πάσης βεβαιότητος ὅτι ἡ γραφὴ εἶνε οὕτως εἰπεῖν ᾿Αττικωτάτη. Τινὲς τῶν ᾿Αττικῶν ἐπιγραφῶν ὡς π. χ. τὸ ψήφισμα CIA. IV 1 p. 27 b (Sylloge 20) καὶ νέον τεμάχιον αὐτοῦ ἐν ᾿Αθήναις εὑρεθέν, ὅπερ δημοσιεύω ἐν Jahreshefte 1903, καὶ CIA I 260 τόσον καταπληκτικῶς ὁμοιάζουν, ὥστε σχεδὸν τολμᾷ τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου προέρχονται. ᾿Αλλὰ καὶ διὰ τὸ περιεχόμενον ἀνάλογοι ᾿Αττικαὶ ἐπιγραφαὶ ὑπάρχουσι περιέχουσαι ἀναγραφὰς τῶν θυσιῶν τῶν τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς ἥρωσιν ὀφειλομένων καὶ τῶν ἱερωσύνων ἃ οἱ ἱερεῖς καὶ ἱέρειαι ἐδικαιοῦντο νὰ λαμβάνωσι· δηλαδὴ αἱ παρὰ H. von Prott, Fasti sacri ὑπ' ἀρ. 1.2.26 ἐπιγραφαί, CIA II 631 (L. Ziehen. Athen. Mitth. 1899 σ. 267), 632, II 844 καὶ IV 1 p. 54, 555 a προσαρμόζουσαι πρὸς ἀλλήλας, Athen. Mitth. 1898 σ. 24 καὶ ἐξ ᾿Ελευσῖνος ᾿Εφ. ᾿Αρχ. 1895 σ. 97 (Dittenberger Sylloge 628). Καὶ ἡ κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς ἐπιγραφῆς πρῶτον γνωριζομένη λέξις *ἀπόμετρα* ἀπαντᾷ ἤδη τρὶς ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις: CIA. IV 1 p. 54, 555 a [1], Athen. Mitth. 1898 σ. 24: *ἱερέαι ᾿Αθηναίας Πολιάδος ἀπόμετρα*· καὶ ᾿Εφημ. ἀρχ. 1895 σ. 97 (Dittenberger Sylloge² 628), ἔνθα ἐν στ. 20 ἐξ ἅπαντος δεῖ νὰ συμπληρωθῇ· *ἀπό*]*μετρα τῆι ἱερείαι*.

Τέλος οὐδόλως παράδοξον πρᾶγμα εἶνε ἡ ἐξ ᾿Αττικῆς εἰς Χαλκίδα μετακόμισις τῆς ἐπιγραφῆς. Τοὐναντίον μάλιστα ἡ πεῖρα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἤδη δι' ἱκανῶν παραδειγμάτων, πόσον εὐκόλως οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ πρὸ πάντων πόσον εὐκόλως διὰ θαλάσσης ἐκτοπίζονται. Οὕτως ἐξ ᾿Αθηνῶν ἐκομίσθησαν πλησίον τοῦ Σπάτα τὰ τεμάχια bcd τῆς ἐπιγραφῆς CIA. I 432 IV 1 p. 107, εἰς Μαρκόπουλον ἐξ ᾿Ακαδημίας πιθανῶς ὁ ῾Ερμῆς (Jahreshefte II σ. 228 πρβ. III σ. 98) εἰς ᾿Ελευσῖνα τεμάχιον τοῦ ποτὲ ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ ψηφίσματος CIA. II 314 IV 2 σ. 85 (Sylloge 197), ἐκ Πειραιῶς εἰς Σαλαμῖνα CIA. II 620 (Jahreshefte V σ. 131), εἰς Τῆνον τὸ ἐν Bull. de corr. hell. 1882 σ. 250 δημοσιευθὲν τεμάχιον αὐτοκρατορικῆς ἐπιστολῆς ἐκδοθείσης ἐν Philologus 1870 σ. 694, ὡς παρετήρησα ἐν Jahreshefte I Beiblatt σ. 47, ἐξ ᾿Αττικῆς εἰς Μῆλον CIA II 623, εἰς Θήραν IGIns. III 1018, εἰς ῾Υπάτην CIA II 1238, εἰς Κόρινθον Athen. Mitth. IV σ. 160, εἰς Θήβας CIA II 1266. Εἰς Βάθειαν τῆς ᾿Ερετρίας μετηνέχθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ ῾Ραμνοῦντος, ὡς θὰ ἀποδείξω προσεχῶς ἐν Beiträge zur griechischen Inschriftenkunde, τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ ᾿Εφημερίδι ταύτῃ 1892 σελ. 147 δημοσιευθὲν ψήφισμα στρατιωτῶν· ἐξ ᾿Ερετρίας εἰς Χαλκίδα ἡ βάσις Antiquités Helléniques II 1232, ἐξ Αἰδηψοῦ εἰς Λοκρίδα CIGSept. III 288. 289. Πολλὰ περὶ τῶν περιπλανήσεων, ἃς ἐπ' ἐσχάτων ὑπέστησαν λίθοι ἐκ διαφόρων τόπων εἰς τὸ ἐν Αἰγίνῃ μουσεῖον εἰσαχθέντες, διδάσκει ἡμᾶς M. Fränkel, Epigraphisches aus Aegina (Abhandlungen der Berliner Akademie 1897). Ἄλλα δὲ παραδείγματα μετακομίσεων, ἅτινα αἱ τῶν ῾Ελληνικῶν νήσων ἐπιγραφαὶ παρέχουσι, σκοπίμως παραλείπω. Τρία μόνον ἐν τέλει τῆς διατριβῆς μου ὡς περιεργότερα ἀναφέρω. ᾿Εκ Κνίδου μετηνέχθη εἰς Χαλκίδα, ὡς ὀρθῶς ἰσχυρίζετο ὁ προώρως ἀποθανὼν καλλίστων ἐλπίδων ἐπιστήμων ᾿Ιωάννης Μάττας, ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐν ᾿Αθηνᾷ 1899 σ. 288 δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή· ἐκ Ταινάρου εἰς Μικρὰν ᾿Ασίαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς Σύμην ὁ λίθος, ὃν ἐν Arch. epigr. Mitt. XX σ. 96 ἐξέδωκα· καὶ πρὸς τὰ γνωστὰ ἤδη τεμάχια ψηφίσματος τῶν Παγαίων τῆς Μεγαρίδος CIGSept I 190 (GDI 3106) προσαρμόζει, ὡς θ' ἀποδείξω ἐν Beiträge, τὸ ἐν μέσαις ᾿Αθήναις εὑρεθὲν τεμάχιον ᾿Εφ. ᾿Αρχ. 1893 σ. 99.

᾿Εν ᾿Αθήναις

ADOLF WILHELM

[1] ᾿Εσφαλμένως ὁ H. von Herwerden, Lexicon Graecum suppletorium et epigraphicum μόνον ἓν χωρίον ἀναφέρει CIA. II 555 a κατὰ Κουμανούδην, Συναγ. λέξ. ἀθησ., ἀντὶ IV 1 p. 54, 555 a.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΚΙΟΝΙΣΚΟΣ ΙΕΡΕΙΑΣ

Ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς αὐλῇ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Μουσείου εὑρίσκεται κιονίσκος ἐπιτύμβιος λευκοῦ μαρμάρου τοῦ γνωστοῦ σχήματος, φέρων τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν ἀρκετὰ δυσανάγνωστον.

Μαλθά[κη τοῦ δεῖνος
Ἁγνου[σίου θυγάτηρ
Θεοξένου[. . . . .[γυ]νή.

Ἡ προέλευσις τοῦ λίθου εἶνε ἄγνωστος.

Τὰ γράμματα (ὕψος 0.028) δὲν ἔχουσιν ἀκρεμόνας καὶ εἶνε προδήλως τῆς Ἑλληνικῆς, οὐχὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Δυσδιακρίτου ὄντος τοῦ τετάρτου ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ γράμματος, ἐδισταζον ἐὰν εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου τῆς Μαλθάκης Θεόξενος ἢ Θεογένης· πιθανώτερον ὅμως φαίνεται Ξ ἢ Γ.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν εἶνε τὸ ἑξῆς συμβολικὸν

ἀνάγλυφον. Γράφων περὶ ἄλλων τινῶν αναγλύφων τὰ ὁποῖα τὸ ἴδιον ἀντικείμενον παριστάνουν ὁ μακαρίτης Στέφ. Κουμανούδης (Ἐπιγρ. ἐπιτυμβ. 550, 1094) ἡρμήνευσε τοῦτο ὡς πιθανῶς ἠλακάτην· ὁ δὲ Conze Arch. Zeitung 1862 σελ. 296) ἀνεγνώρισεν κλεῖδα ὡς σύμβολον οἰκοδεσποίνης· ἔπειτα δὲ ὁ Imhoof-Blumer (Num. Zeitschrift. III σ. 406) προέτεινε τὴν νῦν κοινῶς παραδεδεγμένην ἐξήγησιν, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἶνε κλεὶς ναοῦ χαρακτηρίζουσα ἱερέα ἢ ἱέρειαν. Δύο ἐν Βοιωτίᾳ εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, ἡ μὲν ἀναθηματική, ἡ δὲ ἐπιτυμβία, φέρουσιν κάτωθεν τὴν κλεῖδα ταύτην (C. I. G. S. I. 2021, 2676)· ἡ δὲ δευτέρα λέγει ῥητῶς· *Ἐπὶ Νουμηνίδι ἱερίᾳ Δήμητρος*. Ὡσαύτως δὲ καὶ τρεῖς ἐξ Ἀθηνῶν κιονίσκοι τὸ σύμβολον τοῦτο ἔχουσιν· ὁ τῆς Ἀβρυλλίδος (C.I.A. II 2169) ἥτις ἀναφέρεται ὡς ἱέρεια ἐν C.I.A. II 1388, ὁ τῆς Μνησοῦς (πρβ. A. Wilhelm ἐν Ath. Mitth. 1898 σ. 421), καὶ ὁ τῆς Θεοφίλης (C.I.A. III 1988). Ἀναμφιβόλως λοιπὸν καὶ ἡ Μαλθάκη ἦτο ἱέρεια καὶ δὴ πιθανῶς τῆς Ἀθηνᾶς.

Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα κλειδῶν ἀπεικονισμένων ἐπὶ ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀναγλύφων καὶ ἀγγείων συνέλεξεν ὁ H. Diels ἐν τῇ περὶ κλειδῶν συγγραφῇ αὐτοῦ [1]. Προσθετέον εἶνε πρὸς τούτοις ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον, ὅπερ νῦν ἐν Ἀμερικῇ παρὰ τῷ κ. Joseph Clark Hoppin εὑρίσκεται [2] παριστάνον τὸν φόνον τοῦ Ἄργου, ἀπεικονίζον δὲ ἱέρειαν φέρουσαν τοιαύτην κλεῖδα. Ἐν δὲ τῷ Museo delle Terme ἐν Ῥώμῃ ὑπάρχει τοιχογραφία, εὑρεθεῖσα ἐν Trastevere, ὡσαύτως ἀπεικονίζουσα ἱέρειαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ συμβόλου [3].

Ὅτι ἐπὶ τῶν κιονίσκων καὶ ἄλλων ἐπιτυμβίων μνημείων προστίθενται σύμβολα δηλοῦντα τὰ ἐπαγγέλματα τῶν ἀποθανόντων εἶνε πασίγνωστον. Ἐν Ἀθήναις ἑβδομήκοντα περίπου εὗρον μνημεῖα φέροντα τοιαῦτα σύμβολα, π. χ. τὸ ἄροτρον C.I.A. III 2607 (Ἐπιγρ. ἐπιτ. 2064), ὅπερ ὅμως δὲν μνημονεύουσιν οἱ ἐκδόται, τὸ κλαδευτήριον III 1454, καὶ τὴν σφῦραν III 3095 [4].

Susan Braley Franklin
Bryn Mawr. Pa.
U.S.A.

[1] Parmenides Lehrgedicht. Mit einem Anhang über griechische Thüren und Schlösser. Berlin 1897.
[2] Harvard Studies in Classical Philology XII p. 335 ff.
[3] Mon. dell'Inst. 1885 vol. XII tav. XXXIV.
[4] Amer. Journal of Arch. IV (1900) p. 181.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἂν ἡ ἐν στίχῳ 32ῳ τῆς πρώτης τῶν Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν, ἥτις καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ 14ου τόμου τῆς *Ἀθηνᾶς* ἐδημοσιεύθη λίαν ἡμαρτημένη, φαινομένη κεραία ἐν τῷ γράμματι Τ τῆς λέξεως ΤΕΛΟΣ δὲν εἶνε ὑπὸ τοῦ τεχνίτου κεχαραγμένη, ἀλλ' εἶνε φυσικὴ τοῦ λίθου ῥωγμή, περὶ οὗ ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν, τότε τὸ *τιθέντα τέλος* ταυτὸν ὂν τῷ *τελοῦντα τέλος* διασαφεῖ τὸ *ἀτελέα*.

Γ. Α. Παπαβασιλειου

ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΤΟΥ

ΝΑΥΑΓΙΟΥ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

Τὸ σπουδαῖον ἀρχαιολογικὸν εὕρημα τῆς παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα θαλάσσης προὐκάλεσεν, ὡς εἰκός, τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων καὶ λογίων παντὸς τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐπιθυμοῦσα νὰ καταστήσῃ κοινῶς γνωστὰ τὰ κατ' αὐτὸ καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴν περὶ τούτου ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τὴν δημοσίευσιν πάντων τῶν σπουδαιοτέρων τῶν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀνελκυσθέντων ἀντικειμένων.

Ἡ ἱστορία τοῦ εὑρήματος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1900 Συμαῖοι δύται ἁλιεύοντες διὰ τοῦ σπογγαλιευτικοῦ πλοιαρίου τοῦ Φωτίου Λεντιακοῦ ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Δημ. Ἐλευθ. Κοντὸν ἀνείλκυσαν κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῶν Ἀντικυθήρων, τῆς ἀρχαίας Αἰγίλης[1], πλησίον τῆς θέσεως τῆς καλουμένης σήμερον Πινακάκια μίαν περίπου ὥραν μακρὰν τοῦ ποταμοῦ τοῦ κυριωτέρου ὅρμου τῆς νησῖδος, καλῶς διατηρουμένην χεῖρα χαλκοῦ ἀγάλματος. Ἅμα τῇ εὑρέσει ταύτης ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου καταδύει καὶ αὐτὸς καὶ ἰδὼν ἐκεῖ, ἔνθα εὑρέθη ἡ χείρ, σωρὸν διαφόρων ἀρχαίων ἀγαλμάτων, διέκοψε τὴν ἁλιείαν τῶν σπόγγων καὶ ἀπῆρεν εἰς Σύμην, ὁπόθεν συμβουλευθεὶς καὶ ἄλλους φιλοπάτριδας Συμαίους, προσῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὸ εὕρημα ἐξαιτούμενος συνάμα παρὰ ταύτης τὴν ἄδειαν, ὅπως ἰδίαις δαπάναις προβῇ εἰς τὴν ἀνέλκυσιν τῶν ἀγαλμάτων.

Μολονότι ἡ ἀνακοίνωσις ἐγένετο κατ' ἀρχὰς δεκτὴ μετὰ δυσπιστίας εὐκόλως ἐννοουμένης, ἐν τούτοις ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παρέσχε τὴν αἰτουμένην ἄδειαν εἰς τὸν Δημ. Κοντὸν ὑποσχεθεῖσα, ὅτι ἀμοιβὴν ἀνταξίαν τῶν εὑρημάτων θὰ ἔδιδεν αὐτῷ μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν, καὶ ἀπέστειλε μετ' αὐτοῦ εἰδικὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος ὡς καὶ μικρὸν πολεμικὸν πλοῖον, ὅπως βοηθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἀνελκύσεως τῶν ἀρχαιοτήτων.

Αἱ ἐργασίαι ἤρξαντο περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου τοῦ 1900 καὶ διήρκεσαν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1901 διακοπεῖσαι μόνον ἐπὶ ἕνα περίπου μῆνα περὶ τὸ Πάσχα τοῦ 1901· ἐννοεῖται ὅτι αἱ καθαρῶς ἐργάσιμοι ἡμέραι ὡς ἐκ τοῦ τρικυμιώδους πελάγους, ἐν ᾧ ἐγίνετο ἡ ἐργασία, οὐδ' εἰς τὸ τέταρτον τοῦ μνημονευθέντος χρόνου ὑπολογίζονται.

Ἡ ἔρευνα τοῦ βυθοῦ ἐγίνετο διὰ πεπειραμένων σπογγαλιέων καταδυομένων τῇ βοηθείᾳ τῶν συνήθων διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν σπόγγων χρησιμοποιουμένων σκαφάνδρων, ἡ δ' ἀνέλκυσις τῶν μὲν ἐλαφρῶν ἀντικειμένων ἐγίνετο διὰ τῶν συνήθων ἐν τοῖς σπογγαλιευτικοῖς πλοιαρίοις τροχαλιῶν, τῶν δὲ βαρυτέρων διὰ τοῦ βαρούλκου τοῦ παρισταμένου πάντοτε πολεμικοῦ πλοίου.

Ἡ θέσις ἔνθα ἔκειτο ἐν τῇ θαλάσσῃ τὸ ναυαγῆσαν πλοῖον ἀπέχει περὶ τὰ 25 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ ἔχει βάθος ἀπὸ 25 μέχρι 34 ὀργυιῶν.

Τὸ πλοῖον τοῦ ὁποίου πολλὰ ξύλα ἔβλεπον οἱ δύται καὶ ἔνια ἀνείλκυσαν, κεῖται, ἂν δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἀσαφῶν δηλώσεων τούτων, παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν, μέρος δ' αὐτοῦ καὶ τοῦ φορτίου του φαίνεται ἐκαλύφθη ὑπὸ παρασυρθέντων ἐκ τῆς ἀκτῆς μεγάλων βράχων.

Ἡ ἀνέλκυσις τῶν ἐν τῷ ὕδατι ὁρατῶν μεγά-

[1] Cerigotto· ὑπὸ τῶν κατοίκων σήμερον ὀνομάζεται Σιγγιλιό.

λων ἀντικειμένων δὲν παρουσίαζεν ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, ἀλλ' ὅτε ἤρχισεν ἡ ἔρευνα τῆς ἰλύος, ἥτις εἶχε καλύψει μέγα μέρος τῶν ἀντικειμένων, καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῶν ἐπ' αὐτῶν καταπεσόντων βράχων, ἡ ἐργασία ἐγένετο πολὺ δυσκολωτέρα, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕκαστος τῶν δυτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργάζηται εἰς τόσον μέγα βάθος πλέον τῶν 7 ἢ 8 λεπτῶν συνεχῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἰλὺς

1

εἶχε πολλαχοῦ συμπυκνωθῇ καὶ μεταβληθῇ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ξένων ἀντικειμένων εἰς σκληροτάτην συμπαγῆ μᾶζαν δυσκόλως θραυομένη διὰ τῶν ἐργαλείων, ἅτινα ἠδύναντο νὰ μεταχειρίζωνται οἱ δύται.

Ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν τούτων δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἔρευνα τοῦ βυθοῦ δὲν ἐγένετο τελεία καὶ ὅτι δύνανται εἰσέτι νὰ κρύπτωνται ὑπὸ τὴν ἰλὺν καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ὡς δύναταί τις ἄλλως

τε νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τῆς εὑρέσεως ἱκανῶν τεμαχίων ἐκ χαλκῶν ἀγαλμάτων μὴ ἐξαχθέντων.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνελκυστικῶν ἐργασιῶν ἦτο ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν εὐτυχές.

Ὡς ἀμοιβὴ ἐδόθησαν εἰς τοὺς φιλοτίμους Συμαίους δραχμὰς 150,000 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀνὰ 500 δὲ δραχμὰς ἔδωκεν εἰς ἕκαστον τῶν μετασχόντων τῆς ἐργασίας ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Πάντα τὰ ἀνελκυσθέντα ἀντικείμενα μεταφερθέντα εἰς Ἀθήνας κατετέθησαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ.

Τὸ εὕρημα ἀποτελοῦσι μαρμάρινα καὶ χαλκᾶ ἀγάλματα καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα ἀνήκοντα εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πληρώματος.

Χαλκᾶ.

Πίναξ 7-12.

Ἄγαλμα γυμνοῦ ὀρθίου νεαροῦ ἀνδρός. Πατεῖ στερρῶς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ ἔχει τὸν δεξιὸν κεκαμμένον κατὰ τὸ γόνυ ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀτενίζει πρὸς δεξιὰ ἀκολουθοῦσα τὴν διεύθυνσιν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, ὅστις κεκαμμένος ὑψοῦται μέχρι μικρὸν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεανίου καὶ τείνεται μετ' ἐμφάσεώς τινος πρὸς δεξιά. Ἡ θέσις τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς δεικνύει ἀναμφισβητήτως, ὅτι ὁ ἀνὴρ διὰ ταύτης ἐκράτει τι ἀκριβῶς στρογγύλον. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων κρέμαται ἀδρανὴς παρὰ τὸ πλευρόν, ὁ δὲ σχηματισμὸς τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς δεικνύει, ὅτι καὶ διὰ ταύτης διήρχετο ἀντικείμενόν τι πάντως ἐπίμηκες, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ἄγαλμα κεκλιμένον πρὸς τὰ κάτω. Ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου τοῦ νεανίου εἶνε μᾶλλον ἤρεμος.

Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε, ὅπως συνήθως εἰς τὰ ἀρχαῖα χαλκᾶ ἀγάλματα ἐκ ξένης ὕλης κατεσκευασμένοι, εἶνε δὲ ἡ κόρη καστανὴ καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μέρος λευκόν. Ἔνθετοι ἐξ ἰδιαιτέρων μικρῶν τεμαχίων εἶνε καὶ οἱ μαστοί.

Ἐπί τινων δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἶνε ἐπικεκολλημένα μικρὰ τεμάχια χαλκοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐστηρίζετο τὸ ἐν αὐτοῖς στρογγύλον ἀντικείμενον, μικρὸν δὲ χαλκοῦν ῥαβδίον ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τοῦ μικροῦ δακτύλου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς πρὸς ὅμοιον σκοπὸν χρησιμεῦον, ἡ θέσις μάλιστα τούτου περιορίζοντος τὸ ἄνοιγμα τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος δεικνύει, ὅτι τὸ δι' αὐτῶν κρατούμενον ἀντικείμενον ἦτο λεπτὸν τοὐλάχιστον κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος.

Πρὸ πάντων ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς εἶνε πολλὰ μικρότατα τεμάχια χαλκοῦ στρογγύλα καὶ τετράγωνα ἐμβεβλημένα πρὸς ἐπικάλυψιν μερῶν ἐλαττωματικῶς χυθέντων.

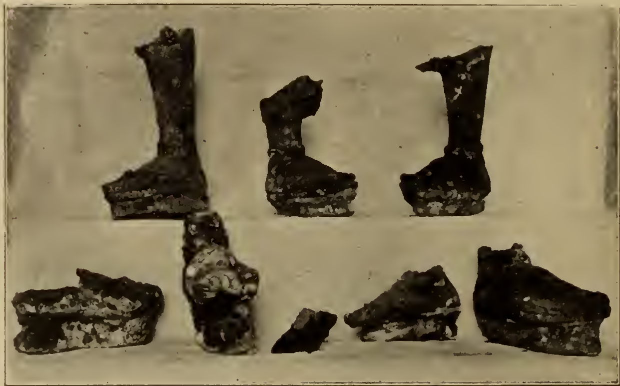
2

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγάλματος διετηρεῖτο ἀρκούντως, ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου τῆς κατιώσεως καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ πρὸ πάντων εἶχε σχηματισθῆ πολλὴ σκωρία, ἥτις ἔπρεπε πάντως νὰ ἀφαιρεθῇ διὰ χημικῶν οὐσιῶν, ὑπεβλήθη τὸ ὅλον ἄγαλμα εἰς χημικὸν καθαρισμὸν ἕνεκα τοῦ ὁποίου μετεβλήθη τὸ ἀρχικὸν χρῶμα τῆς ἐπιφανείας του.

Τὸ ἄγαλμα ἐξήχθη εἰς πολλὰ τεμάχια, συνεκολλήθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις ἐπιδιορθωτοῦ καλλιτεχνημάτων André κληθέντος ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ

τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Συμπεπληρωμένα εἶνε ὀλίγα μέρη τοῦ στέρνου, τῆς κοιλίας καὶ τῶν γλουτῶν. Ἐν τῇ ἀνωτέρω εἰκόνι 1 φαίνονται τὰ κατὰ τὸ πρόσθιον τοῦ σώματος ἐλλείποντα μέρη, ἅτινα συνεπληρώθησαν.

Ὕψ. ἀγάλματος 1.94. Κεφαλὴ μέχρις ἀρχῆς

Εἰκὼν 3.

τριχῶν ὑπὲρ τὸ μέτωπον 0.19. Κεφαλὴ μέχρι κορυφῆς τῶν ὑπὲρ τὸ μέτωπον τριχῶν 0.235.

Πίναξ 13.

Εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἀνδρὸς ἔχοντος βαθὺν πώγωνα καὶ βραχεῖαν ἀτάκτως διεσκευασμένην κόμην. Τοῦ λαιμοῦ σώζεται μόνον τὸ πρόσθιον μέρος, δηλοῦται δ' ἐπ' αὐτοῦ διὰ χονδρῶν ἐγχαράκτων γραμμῶν ἡ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ συνέχεια τοῦ γενείου. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τῆς κεφαλῆς ταύτης εἶνε

Εἰκὼν 4.

ἔνθετοι, ἀλλ' ἐφθαρμένοι. Ἡ κεφαλὴ ἐκαλύπτετο κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν αὐτῆς σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ σκωρίας (ἴδ. καὶ ἀνωτέρω εἰκόνα 2, δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐν Πρακτικοῖς, 1900 σελ. 96), ἡ δ' ἐπιδερμὶς ταύτης εἶνε πολλαχῶς ἐφθαρμένη. Ὕψ. 0.29.

Πίναξ 14 καὶ 16 Α.

Ἀγαλμάτιον γυμνοῦ λίαν νεαροῦ ἐφήβου ἱσταμένου καὶ πατοῦντος σχεδὸν κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν. Τῆς δεξιᾶς χειρὸς οἱ δάκτυλοι ἀπεσπάσθησαν. Περίεργον εἶνε τὸ σχῆμα, ὅπερ ἔχει ἡ ἀριστερὰ χείρ. Εἶνε αὕτη συν-

εσφιγμένη ὡς νὰ ἐκράτει τι ἐπίμηκες διερχόμενον δι' αὐτῆς, ἀλλ' ὁ μέσος δάκτυλος ἐξέχει, κεκαμμένος ἐπίσης, ἐκτὸς τοῦ αὐλοῦ, ὃν σχηματίζουσιν οἱ λοιποί.

Λεπτὸν διάδημα συνεκράτει τὴν κόμην. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ οἱ ὀδόντες μετὰ τῶν χειλέων ἦσαν ἔνθετοι καὶ λείπουσιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ μαστοί. Τῆς ῥινὸς τὸ ἄκρον λείπει, ἐφθαρμένη δ' εἶνε πρὸ πάντων ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ὕψ. 0.53. Ὕψ. κεφαλῆς ἀπὸ σιαγονίου μέχρις ἄκρου μετώπου 0.063.

Εἰκὼν 5.

Πίναξ 15 καὶ 16 Β.

Ἀγαλμάτιον ἀνδρὸς ἀγενείου ἱσταμένου. Ὁ ἀριστερὸς πους πολὺ ὀπίσω. Ἡ ὅλη στάσις ἐνέχει ἔμφασίν τινα. Περὶ τὴν κόμην ἔχει διάδημα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου μικρὰν χλαμύδα. Τῶν ὀφθαλμῶν ἦσαν μόνον αἱ κόραι ἔνθετοι. Οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν εἶνε ἀπεσπασμένοι, καὶ ἡ ἐπιφάνεια δ' αὐτοῦ εἶνε πολὺ ἐφθαρμένη. Ἔνθετα ἦσαν ἐπίσης καὶ τὰ αἰδοῖα, ἅτινα λείπουσι. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ κρανίου ὑπάρχει μικρὰ ὀπή. Ὕψ. 0.44.

Πίναξ 17.

Ἀγαλμάτιον γυμνοῦ ἐφήβου ἐπὶ κυλινδρικῆς βάσεως ἐξ ἐρυθροῦ Λακωνικοῦ λίθου (rosso antico). Οἱ πόδες εἶνε διὰ χαλκῶν ἐμβόλων καὶ μολύβδου προσκεκολλημένοι ἐπὶ τῆς βάσεως. Λείπει ὁ δεξιὸς βραχίων ἀπὸ τῶν ὤμων καὶ οἱ δάκτυλοι τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Οἱ μαστοὶ ἦσαν ἔνθετοι καὶ λείπουσιν. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγαλματίου εἶνε λίαν ἐφθαρμένη. Ὕψ. ἀγαλματίου 0.25, ὕψ. βάσεως 0.098 καὶ διάμ. ταύτης 0.143.

Ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῶν πινάκων 7-16 δημοσιευομένων ἀγαλμάτων, ἀνειλκύσθησαν καὶ τὰ ἑξῆς:

1) Πούς δεξιὸς ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κνήμης ἀγάλματος μεγάλου φυσικοῦ μεγέθους, ἐν σανδαλίῳ περιδεδεμένῳ δι' ἱμάντων. Ὕψ. 0.30.

2) Ἕτερος πούς δεξιὸς ἀπὸ ἄνωθεν τῶν ἀστραγάλων, μεγαλείτερος ἢ ὁ προηγούμενος, φέρων ὁμοίως σανδάλιον. Ὕψ. 0.31.

3) Ἕτερος πούς δεξιὸς ὅμοιος πρὸς τὸν προηγούμενον. Ὕψ. 0.29.

4) Πούς δεξιός, οὗτινος σῴζεται μόνον τὸ κάτω μέρος ἀπὸ τοῦ μεταταρσίου, μετὰ σανδαλίου. Ὕψ. 0.29.

5) Πούς ἀριστερὸς ἐν σανδαλίῳ ἀπὸ κάτωθεν τοῦ γόνατος. Ὕψ. 0.315.

6) Ἕτερος ἀριστερὸς πούς ὁμοίως ἐν σανδαλίῳ. Ὕψ. 0.30.

7) Πούς ὅμοιος ἄνευ σανδαλίου. Ὕψ. 0.27.

Οἱ πόδες οὗτοι ἀπεικονίσθησαν ἐν εἰκόνι 3 ἔχουσι δὲ πάντες εἰσέτι κάτωθεν τὸν μόλυβδον, δι' οὗ ἐνεσφηνοῦντο καὶ προσεκολλῶντο ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀγάλματος.

8) Βραχίων ἀριστερὸς ἀγάλματος ὑπερφυσικοῦ μεγέθους. Μήκ. 0.72.

9) Χεὶρ ἀριστερὰ ἀπὸ τοῦ καρποῦ μετὰ δακτυλίου, ἐξ ἀγάλματος πιθανῶς γυναικείου καὶ ἑτέρα ἀγάλματος ἀνδρικοῦ.

10) Ἕτερος βραχίων ἄνευ χειρός. Μήκ. 0,54.

11) Βραχίων ἀριστερὸς ἐκ μεγάλου ἀγάλματος πύκτου. Μήκ. 0.71.

12) Βραχίων δεξιὸς μεγάλου ἀγάλματος κεκαμμένος. Μήκ. 0.59.

Τὰ ἀνωτέρω 8-12 ἀπεικονίσθησαν ἐν εἰκόνι 4.

13) Δύο τεμάχια ἱματισμοῦ ἐκ μεγάλου ἀγάλματος.

14) Ξίφος χαλκοῦν εἰς τρία τεμάχια, ὅπερ ἐφέρετο ὑπὸ χαλκοῦ ἀγάλματος. Μῆκ. 0.80· ἴδε εἰκ. 5.

15) Ἕτερον ξίφος ὅμοιον.

16) Μικρὸν ἀγαλμάτιον γυναικὸς ἐν ποδήρει χιτῶνι ἐφθαρμένον. Ὕψ. κορμοῦ 0.36. Τῆς κεφαλῆς ἀποσπασθείσης σώζεται μόνον τὸ ὀπίσθιον ἥμισυ· ἰδ. εἰκ. 6 καὶ 7.

Εἰκὼν 6.

Εἰκὼν 7

17) Μικρὰ λύρα ὕψ. 0.25, ἥτις ἐφέρετο ὑπὸ ἀγάλματος. Εἰκ. 8.

Εἰκὼν 8.

Ἡ φθορὰ τῶν χαλκῶν δὲν εἶνε τοσοῦτον μεγάλη οἵα ἡ τῶν μαρμαρίνων, τινὰ μάλιστα τούτων διατηροῦνται θαυμασίως, αἴτιον δὲ τούτου εἶνε βεβαίως ἡ μεγαλειτέρα ἀντίστασις, ἣν ἠδύνατο νὰ ἀντιτάσσῃ κατὰ τῶν ὀλεθρίων ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπιδράσεων ὁ χαλκός. Ὅπως προληφθῇ ὅμως ὁ μετὰ τὴν ἀνέλκυσιν ἀπειλῶν ταῦτα κίνδυνος κατιώσεως, καὶ ἐπειδὴ πολλὰ τούτων ἐκαλύπτοντο ἐν μέρει ὑπὸ σκωρίας παραμορφούσης αὐτά, ὑπεβλήθησαν καὶ ταῦτα εἰς χημικὸν καθαρισμόν, ἕνεκα δὲ τούτου δὲν διατηροῦσι πλέον τὸ ἀρχικὸν χρῶμα.

Μαρμάρινα.

Τὰ μαρμάρινα ἀγάλματα ἐφθάρησαν δυστυχῶς τελείως, διαβρωθέντα ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν διαφόρων θαλασσίων ζωϋφίων, ὅσα κατεσκεύαζον φωλεὰς τρυπῶντα τὸ μάρμαρον τῶν ἀγαλμάτων, ἐλάχιστα δὲ τούτων μόνον διετηρήθησαν ἐν μέρει, διότι καλυφθέντα, ὡς φαίνεται, ἐνωρὶς ὑπὸ ἰλύος δὲν ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς τὰς διαφόρους φθοροποιοὺς ἐπιδράσεις τῆς θαλάσσης.

Ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1900 (σελ. 207) ἐδημοσιεύθη ἤδη τὸ κάλλιστα διατηρούμενον τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, παριστᾷ δὲ τοῦτο νεανίαν γυμνὸν ἔχοντα θέσιν δυναμένην διαφορστρόπως νὰ ἐξηγηθῇ· ἰδ. Πιν. παρενθ. Α 1. Ἔχων οὗτος τὸ δεξιὸν γόνυ κεκαμμένον καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἄκρου δεξιοῦ ποδὸς κλίνει μὲ κυρτὸν τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐνῷ ἔχει τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς ἣν διεύθυνσιν καὶ ἀτενίζει πλήρης προσοχῆς καὶ ποιᾶς τινος ἀορίστου ἐκφράσεως· ὁ δεξιὸς βραχίων εἶνε καθειμένος ἄνευ τινὸς ὡρισμένης ἐνεργείας, ὁ δ' ἀριστερὸς ἦτο ὑψηλὰ προτεταμένος. Τοῦ ἀγάλματος σώζεται ἀλώβητον μόνον τὸ δεξιὸν μέρος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων περιγράφομεν ἐνταῦθα δι' ὀλίγων ὅσα διατηροῦνται τοσοῦτον, ὥστε νὰ διακρίνηται τοὐλάχιστον ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς τὸ σχῆμα αὐτῶν.

1) Κολοσσικὸν ἄγαλμα ἀνδρὸς ἱσταμένου ἄνευ κεφαλῆς, βραχιόνων καὶ ἄκρων ποδῶν. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε τελείως ἐφθαρμένη· οἱ βραχίονες ἦσαν ἔνθετοι. Ὕψ. 2.20. Πιν. παρ. Α 2.

2) Ἄγαλμα ἀνδρὸς ἔχοντος τὸ ἄνω σῶμα τεταμένον, ὡσεὶ ἔμελλε νὰ βάλῃ τι μεθ' ὁρμῆς διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός. Ἄνευ χειρῶν καὶ ποδῶν. Ὕψ. 1.55. Πιν. παρ. Α 4.

3) Ἄγαλμα πιθανώτατα θεοῦ καθημένου, φυσικοῦ περίπου μεγέθους· ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἦτο ὑψωμένος, ὡσεὶ ἐκράτει σκῆπτρον, ὁ δὲ δεξιὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, ἐφ' οὗ σώζεται καὶ τεμάχιον ἐνδύματος. Οἱ πόδες καὶ ὁ ἀριστερὸς βραχίων λείπουσι τελείως, τοῦ δὲ λοιποῦ ἀγάλματος μόνος σχεδὸν ὁ πυρὴν διατηρεῖται. Ὕψ. 1.50. Πιν. παρ. Α 5.

4) Νεανίας γυμνός, ὄρθιος, πατῶν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ ἔχων τὸν δεξιὸν πρὸς τὰ ὀπίσω. Διὰ τοῦ δεξιοῦ ἀγκῶνος ἠρείδετο ἐπὶ στήλης Ἑρμοειδοῦς μετ' ἀνθρωπίνης μορφῆς. Μέγεθος ἔχει περίπου φυσικόν. Καὶ τούτου μόλις διακρίνεται τὸ σχῆμα ἐκ τῆς φθορᾶς. Ὕψ. 1.80. Πιν. παρ. Α 3.

5) Ἄγαλμα ἄνευ χειρῶν καὶ ποδῶν βλέπον πρὸς ἀριστερά. Τὸ ἄνω τοῦ κρανίου ἦτο ἰδιαιτέρως εἰργασμένον καὶ λείπει. 1.34. Πιν. παρ. Δ 2.

6) Τὸ ἄνω μέρος κρανίου ἀγάλματος ἔχον τὴν ὑπὲρ τὸ μέτωπον κόμην συμπεπλεγμένην εἰς τὸ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere πρὸ πάντων γνωστὸν σχῆμα. Εἶνε ἰδιαιτέρως εἰργασμένον καὶ συμφωνεῖ κατὰ τὸ μέγεθος πρὸς τὸ ἄνω ἄγαλμα, δὲν εἶνε ὅμως βέβαιον ἂν ἀνῆκεν εἰς τοῦτο. Διατηρεῖται ὁπωσδήποτε καλῶς. Πιν. παρ. Δ 2, κάτω ἀριστερά.

7) Ἀνὴρ φυσικοῦ μεγέθους κλίνει ὡς προτιθέμενος νὰ πλήξῃ βιαίως πρὸς τὰ ἐμπρὸς κάμπτων τὸν δεξιὸν πόδα· ὁ ἀριστερὸς πούς εἶνε πολὺ ὀπίσω. Ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ καὶ κάτω εἶνε ἰδιαιτέρως εἰργασμένον. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπιφάνεια τελείως ἐφθαρμένη. Ὕψ. 1.55. Πιν. παρ. Β 2.

8) Ἄγαλμα νεανίου λεπτοφυοῦς, ὅσον δύναται νὰ κριθῇ ἐν ᾗ καταστάσει σώζεται. Ἔχει στάσιν ὁμοίαν πρὸς ἕλκοντά τι ἀφ' ὑψηλοῦ. Καὶ οἱ δύο βραχίονες εἶνε πρὸς ἀριστερὰ ὑψωμένοι καὶ κάμπτονται κατὰ τοὺς ἀγκῶνας, τῶν δὲ ποδῶν ὁ μὲν ἀριστερὸς εἶνε ὀρθὸς ὁ δὲ δεξιὸς κεκαμμένος. Ὕψ. 1.20. Πιν. παρ. Γ 3.

9) Ἕτερον νεανικὸν ἄγαλμα. Τὸ ἄνω σῶμα κλίνει ἐλαφρῶς, οἱ δὲ βραχίονες ἔχουσι θέσιν, ὁποίαν συνήθως ἔχει ἀνὴρ τοξεύων. Ὁ ἀριστερὸς μηρὸς εἶνε προτεταμένος ὁ δὲ δεξιὸς πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος σώζεται λείψανον ἐνδύματος. Αἱ ἄκραι χεῖρες καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τῶν γονάτων λείπουσιν. Ὕψ. 1.30. Πιν. παρ. Γ 4.

10) Κορμὸς ἀγάλματος πιθανώτατα Ἀφροδίτης. Σώζονται ὀλίγον καλῶς μόνον οἱ γλουτοί. Πιν. παρ. Γ 1.

10α Τεμάχιον ἐνδύματος μετὰ ἀγγείου ἀνῆκον πιθανώτατα εἰς τὸ αὐτὸ ἄγαλμα. Πιν. παρ. Γ 2.

11) Ἄγαλμα πιθανῶς Ἀπόλλωνος μὲ μακροὺς πλοκάμους καταπίπτοντας ἐπὶ τοῦ νώτου. Διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος ἐστηρίζετο ἐπὶ τρίποδος φέροντος ὑψηλὸν κωνικὸν ἐπίθημα. Καλῶς διατηρεῖται μόνον τὸ ὄπισθεν μέρος ἀπὸ τοῦ τραχήλου μέχρι τῶν γλουτῶν καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ τρίποδος. Ὕψ. 1.20. Πιν. παρ. Δ 1.

12) Ἄγαλμα καθ' ὅλα ὅμοιον πρὸς τὸν Ἡρακλέα Farnese τοῦ Γλύκωνος, ἄνευ κεφαλῆς. Τοῦ λοιποῦ σώματος ἡ ἐπιφάνεια κατεστραμμένη. Ὕψ. 2.50. Πιν. παρ. Β 1.

13) Τὸ ἄνω μέρος πολεμιστοῦ μετὰ κράνους. Ἡ κεφαλὴ μετὰ μέρους τοῦ στέρνου εἶνε ὡς σφὴν ἔνθετος εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα. Ὕψ. 1.45. Πιν. παρ. Ζ 2.

14) Νεανίας ὄρθιος στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Ἡ κεφαλὴ κλίνει ἐλαφρῶς. Ἄνευ βραχιόνων. Ὁ ἀριστερὸς ὦμος μετὰ τῆς κεφαλῆς ἰδιαιτέρως εἰργασμένος. Ὕψ. 1.90. Πιν. παρ. Ζ 4.

15) Ἄγαλμα μορφῆς καθημένης καὶ ἐχούσης τὸν δεξιὸν βραχίονα διαγωνίως πρὸ τοῦ στήθους. Τελείως ἐφθαρμένον, λείπουσι κεφαλή, πόδες καὶ ἀριστερὸς βραχίων. Ὕψ. 1.40.

16) Ἐπὶ σώματος παντελῶς ἐφθαρμένου νεαροῦ ἀνδρὸς ἱσταμένου ὀρθίου σώζεται κάλλιον διατηρουμένη ἡ κεφαλή. Παριστᾷ νεανίαν, τοῦ ὁποίου τὸ γένειον μόλις ἀρχίζει νὰ φύηται. Τὸ ἄγαλμα ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός· ἡ κεφαλὴ κλίνει πρὸς ἀριστερά. Ὕψ. 1.85. Πιν. παρενθ. Ε 1. 2.

17) Κορμὸς ἀγάλματος μὲ διεστηκότας πόδας ἄνευ βραχιόνων. Ὕψ. 1.35. Πιν. παρ. Ζ 3.

18) Ἄγαλμα ἥρωος πωγωνοφόρου μὲ κράνος (;) ἡμισφαιρικόν. Τὸ ἱμάτιον ἀφίνει γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὦμον· ὁ δεξιὸς βραχίων ἐκράτει τι ὑψωμένον πρὸ τοῦ στήθους, ὁ δ' ἀριστερὸς ἦτο περιβεβλημένος διὰ τοῦ ἱματίου. Ὁ ἥρως ὥδευε πρὸς δεξιὰ στρέφων τὸ πρόσωπον πρὸς ἀριστερά. Τὸ ἄνω ἥμισυ εἶνε ἰδιαιτέρως εἰργασμένον, ἐστηρίζετο δ' ὀπίσω τὸ ἄγαλμα ἐπὶ κορμοῦ δένδρου. Λείπουσιν ἡ δεξιὰ

χείρ, ὁ ἀριστερὸς βραχίων καὶ ὁ πούς ἀπὸ τοῦ γόνατος. Ὑψ. 1.93. Πιν. παρ. Ε 4.

19) Ἥρως ἄνευ κράνους καὶ γενείου· ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῶν χειρῶν καὶ τὴν κίνησιν καθ' ὅλα πρὸς τὸ προηγούμενον ἄγαλμα, μεθ' οὗ ἀπετέλει πιθανῶς μιαν κοινὴν παράστασιν. Λείπουσιν οἱ πόδες. 1.40. Πιν. παρ. Ε 3.

20) Τὸ ἄνω μέρος ἀνδρικοῦ ἀγάλματος ἐν ἱματισμῷ. Ὑψ. 1.45. Πιν. παρ. Ζ 1.

21) Κορμὸς ἵππου μήκ. 1.65 ἄνευ ποδῶν καὶ οὐρᾶς. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ τραχήλου ἔχει κοίλωμα μετὰ μεγάλης τετραγωνικῆς ὀπῆς ἐν τῷ μέσῳ πρὸς ἔνθεσιν τῆς ἰδιαιτέρως εἰργασμένης κεφαλῆς. Ὡς χεῖλος τοῦ κοιλώματος τούτου χρησιμεύει ἀνάγλυπτος ἱμάς, ἐφ' οὗ εὑρίσκονται ἀμελῶς εἰργασμένα ἐν τῷ μέσῳ ἀετὸς καὶ ἑκατέρωθεν τούτου κατὰ σειρὰν κράνος, ἀσπὶς γαλατικὴ καὶ πέλεκυς. Ὑπὸ τὴν κοιλίαν εἶχε στήριγμα. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἵππου διατηρεῖται καλῶς. Ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τοῦ τραχήλου εἶνε ἐγγεγραμμένον ἐν Δ. Πιν. παρ. Β 3.

22) Κεφαλὴ ἵππου μετὰ πλουσίου χαλινοῦ ἀνήκουσα εἰς κορμὸν ὅμοιον πρὸς τὸν ἀνωτέρω. Ἡ δεξιὰ πλευρὰ ταύτης διατηρεῖται καλῶς. Ὑψ. 0.72. Πιν. παρ. Δ 4.

23) Κορμὸς ἵππου μετὰ τῆς κεφαλῆς, ἰδιαιτέρως ἐπιτεθείσης, ὅμοιος πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 21 ἀλλ' ἐντελῶς ἐφθαρμένος. Πιν. παρ. Δ 3.

24) Τρίτος κορμὸς ἵππου διατηρούμενος κάλλιον ἢ οἱ δύο ἕτεροι. Ἐπὶ τοῦ ἱμάντος τοῦ τραχήλου εἶνε ἀναγεγλυμμένα ἐπὶ μὲν τοῦ μέσου κεφαλὴ Μεδούσης, ἑκατέρωθεν δὲ ταύτης φολίδες. Πιν. παρ. Β 4.

Τέταρτος κορμὸς ἵππου λίαν ἐφθαρμένος ὅστις, ἀποκοπέντων τῶν κάλων κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν, βυθισθεὶς εἰς βάθος ὅπου δὲν ἠδύναντο νὰ κατέλθωσιν οἱ δύται, δὲν κατωρθώθη νὰ ἀνελκυσθῇ ἐκ νέου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εὑρέθησαν καὶ περὶ τοὺς δέκα εἰσέτι κορμοὶ ἀγαλμάτων εἰς ἀμόρφους ὄγκους μεταβληθέντες, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα μέρη ἀγαλμάτων καὶ πολλαὶ πλίνθοι τοιούτων, ὧν τινες εἶνε ἐντὸς περιέργων λεκανοειδῶν βαθριδίων. Εἰκ. 9.

Τῶν ἵππων εὑρέθησαν αἱ βάσεις, τὰ ὑπὸ τὴν κοιλίαν στηρίγματα καὶ πολλὰ τεμάχια τῶν ποδῶν, ὥστε πιθανὸν εἶνε ὅτι ἐκ τούτων τις θὰ δυνηθῇ νὰ συγκολληθῇ καὶ νὰ ἀποκαταστῇ ἄρτιος.

Αἱ δημοσιευόμεναι φωτογραφίαι τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων ἐλήφθησαν, ἐν ᾗ θέσει εἶνε νῦν

Εἰκὼν 9.

ταῦτα ἐκτεθειμένα ἐν τῇ δεξιᾷ πρὸ τοῦ Μουσείου στοᾷ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλεχθῇ ἑκάστοτε ἡ ἁρμοδία διὰ τὴν φωτογράφησιν ἑκάστου ἀγάλματος ὄψις.

Σκεύη.

Τὰ ἐξαχθέντα ὑπὸ τῶν δυτῶν σκεύη τοῦ πληρώματος ἔχουσι μεγάλην σπουδαιότητα, διότι δύνανται, ἂν ὁρισθῶσι χρονολογικῶς, νὰ ἐξακριβώσωσι καὶ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐγένετο τὸ ναυάγιον τοῦ πλοίου, εἶνε δὲ πήλινα καὶ ὑάλινα καὶ μετάλλινα ἀγγεῖα, ὡς καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα μετάλλινα.

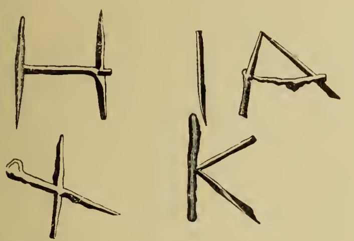
1) Πήλινα ἀγγεῖα. Ἀποτελοῦνται ταῦτα ἐκ μεγάλων ἀμφορέων ἐχόντων ὀξεῖαν βάσιν, οἰνοχοῶν διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, τρυβλίων καὶ ἀγγείων διαφόρων ἄλλων σχημάτων. Ἡ τεχνικὴ ἀπεργασία τούτων ὡς καὶ τὰ σχήματα εἶνε τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀγγείων τῆς Ἑλληνιστικῆς πρὸ πάντων περιόδου, ἅτινα διετηρήθησαν μέχρι τοῦ α' μ. Χ. αἰῶνος.

Ἐπὶ τῶν παρενθέτων πινάκων Η, Θ, εἰκονίζον-

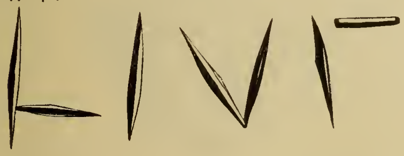
ται τὰ διάφορα σχήματα τῶν εὑρεθέντων πηλίνων καὶ ὑαλίνων ἀγγείων.

Πίναξ Παρ. Η ἀρ. 1-4 εἰκονίζονται αἱ τέσσαρες διάφοροι μορφαί, ἃς ἔχουσιν οἱ μεγάλοι ἀμφορεῖς. Τὰ μεγέθη τούτων εἶνε τῶν μὲν μικρῶν τῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 1 μορφῆς 0.55, τῶν δὲ μεγάλων 0.80 περίπου. Ὁ πηλὸς αὐτῶν εἶνε ἐρυθρὸς λίαν καλῶς κατειργασμένος, εἶνε δὲ τὰ τοιχώματα αὐτῶν πρὸ πάντων τῆς μορφῆς ἀριθ. 4 λίαν χονδρὰ περίπου. 0.025. Τοιοῦτοι ἀμφορεῖς εὑρέθησαν ἐν σωρῷ περὶ τοὺς εἴκοσιν, ἐχρησίμευον δὲ πιθανώτατα ἐν τῷ πλοίῳ, ὅπως περιλαμβάνωσι διάφορα ἐφόδια· ἐν ἑνὶ τούτων εὑρίσκοντο εἰσέτι πυρῆνες ἐλαιῶν.

Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας ἑνὸς ἀμφορέως τῆς μορφῆς 3 εἶνε ἐγκεχαραγμένη δι᾽ ὀξέος ἐργαλείου ἡ παραπλεύρως πανομοιότυπος εἰς τὰ $^{2}/_{3}$ περίπου τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους τῶν γραμμάτων διδομένη ἐπιγραφή.

Ἐπὶ ἑτέρου ἀμφορέως τῆς μορφῆς 1 εὑρίσκεται ἡ ὁμοίως ἐν πανομοιοτύπῳ διδομένη λατινικὴ ἐπιγραφή.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἀρ. 5-9 εἰκονίζονται διάφορα ἀγγεῖα, ἅτινα ἐχρησίμευον βεβαίως ὡς δοχεῖα οἴνου.

Τὸ σχῆμα τῶν ἀρ. 5-8 εἶνε ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου. Πρὸς τὸν ἀρ. 5 ὅμοια εὑρέθησαν ἐν Fayoum μετ᾽ ἀντικειμένων τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων.

Ἀλλ᾽ ἔτι χαρακτηριστικώτερα εἶνε τὰ ὅμοια πρὸς τὸν ἀρ. 8 ἀγγεῖα. Ἔχουσι ταῦτα συνήθως κιτρίνην ἀλοιφὴν καὶ ἐπὶ ταύτης διὰ καστανοῦ γανώματος διάφορα κοσμήματα, πολλὰ δὲ τοιαῦτα ἀγγεῖα κέκτηται τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Τὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος ἡμῶν εἰκονιζόμενον ἀγγεῖον σώζει μόνον ἐλάχιστα ἀλλὰ σαφῆ λείψανα τῆς ἀλοιφῆς.

Εἰκὼν 10.

Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἀπαντῶσι συνήθως ἀπὸ τοῦ γ´ μέχρι τοῦ α´ π. Χ. αἰῶνος ἐν ἀρχαίοις τάφοις.

Πολλὰ λείψανα κιτρίνης ἀλοιφῆς ἔχει καὶ ὁ ἀρ. 5.

Τὸ μέγεθος τῶν ἀνωτέρω ἀγγείων εἶνε ἀπὸ 0.27-0.30, εὑρέθησαν δὲ περὶ τὰ τριάκοντα πέντε τοιαῦτα. Ὁ ἀρ. 7 ἔχει διπλάσιον περίπου μέγεθος.

Ὁ ἀριθμὸς 10 παριστᾷ τεμάχιον σκύφου τῶν λεγομένων *Μεγαρεικῶν*· τὸ γάνωμα αὐτοῦ εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ μέλαν καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐρυθρόν, ἔχει δ᾽ ὡς κόσμημα ζώνην ῥοδάκων καὶ ἀνθεμιοειδῆ σχήματα καλύπτοντα ἐν εἴδει φολίδων τὸ κάτω τῆς κοιλίας. Καὶ τῶν ἀγγείων τοῦ εἴδους τούτου ἡ χρονολογία ὁρίζεται ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 2ου μ. Χ.

Πίν. παρ. Θ ἀρ.11-12 παρίστανται δύο πρόχοι ὕψ. 0.28-0.31 ἐκ πηλοῦ ὠχρερύθρου ὁμοίου περίπου πρὸς τὸν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν οἰνοχοῶν.

Πίν. παρ. Θ ἀρ.13. Ἀγγεῖον ἐκ πηλοῦ τεφροῦ μὲ μέλαν, κακῆς ποιότητος, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξαλειφθέν, γάνωμα. Ὀλίγον κατωτέρω τοῦ χείλους ὑπῆρχε περὶ τὸν λαιμὸν λεπτὴ περιφερικὴ ἐξοχή, ἐσωτερικῶς δὲ φράσσεται ὁ λαιμὸς παρὰ τὴν κοιλίαν διὰ διατρήτου καλυμματίου. Ἐπὶ τῆς κοιλίας παρὰ τὴν λαβὴν ὑπάρχει καὶ μικρὰ προχοὴ μὴ διακρινομένη δυστυχῶς ἐπὶ τῆς φωτογραφίας.

Ἀρ. 14. Ἀλαβαστροειδὲς ἀγγεῖον. Εἶνε ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ κατεσκευασμένον καὶ δὲν διακρίνεται ἂν εἶχε γάνωμα. Ἐπὶ τοῦ χείλους σχεδὸν ὑπῆρχε μικρὰ λαβὴ ἀποσπασθεῖσα.

Χυτρίδια ὅμοια πρὸς ἀρ. 15 εὑρέθησαν πολλά, ἓν δὲ μόνον τοῦ σχήματος ἀρ. 16. Ὁ πηλὸς αὐτῶν εἶνε κιτρινωπὸς μετρίας ποιότητος.

Πίν. παρ. Θ 2 ἀρ. 17 λείπει ἡ λαβὴ καὶ ὁ λαιμός. Ἐκ πηλοῦ ὁμοίου πρὸς ἀρ. 13. Ἔχει αὐλακώσεις κατὰ μῆκος τῆς κοιλίας.

Εἰκὼν 11.

Ἀρ. 18. Λείπει τὸ στόμιον· εὑρέθησαν καὶ τρία ἕτερα ὅμοια ἀλλὰ μᾶλλον ἐλλιπῆ. Ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ οὐχὶ τόσον καλῆς ποιότητος. Καὶ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶνε χαρακτηριστικὰ ἐν τοῖς τάφοις τῶν τριῶν τελευταίων π. Χ. αἰώνων, ἐχρησίμευον δ' ἴσως ὡς μυροδοχεῖα. Παραπλήσια εἶνε καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ σχήματος· ἀρ. 19.

Εἰκὼν 12.

Ἀρ. 20-23. Τρυβλία διαφόρων μεγεθῶν ἐκ πηλοῦ χρώματος ὑπολεύκου κλίνοντος ὀλίγον πρὸς τὸ ῥοδόχρουν, κάλλιστα κατειργασμένου. Τινὰ τούτων εἶνε λεπτότατα. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶνε βεβαμμένη διὰ βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος, ἔχοντος ἐνιαχοῦ καστανόχρους κηλῖδας ἐκ σφάλματος ἴσως κατὰ τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ὄπτησιν τῆς βαφῆς. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας ἔχουσι τινὰ ἐξ αὐτῶν περὶ τὸ κέντρον λεπτούς, πρὸ τῆς ὀπτήσεως χαραχθέντας κύκλους καὶ στιγμάς, τινὰ δὲ καὶ ἀνθεμιοειδῆ σχήματα. Διάμετρ. ἀπὸ 0.16-0.41 καὶ ὕψ. 0.047. Τὰ τρυβλία ταῦτα ἔχουσι

Εἰκὼν 13.

μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὰ λεγόμενα *Σάμια ἀγγεῖα* ἢ τὰ *Ἀρρητινὰ ἀγγεῖα* (terra sigillata), ὅμοια δὲ τούτοις εὑρέθησαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸ πάντων καὶ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς τελευταίους π. Χ. αἰῶνας.

Ὅμοιον τὸν πηλὸν καὶ τὴν τέχνην εἶνε καὶ τὸ

μικρὸν κύπελλον ἀρ. 24, παραπλήσιος δὲ ἀλλ' ἐκ πηλοῦ ἐρυθροτέρου καὶ λεπτοτέρου εἶνε καὶ ὁ δίωτος σκύφος ἀρ. 25. Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν λαβῶν τούτου παρὰ τὸ χεῖλος εἶνε ἐπικεκολλημένα δύο κισσοειδῆ φύλλα.

Ἀρ. 26. Τρυβλίον ἐκ πηλοῦ κοινοῦ καὶ χονδροῦ, χρώματος λίαν ἀκαθάρτου λευκοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶνε ἐστιλβωμένη, ἐχρησίμευον δ' ἴσως τὰ τρυβλία ταῦτα διὰ τὸ κατώτερον προσωπικὸν τοῦ πλοίου.

Ὁμοίως ἐκ κοινοῦ πηλοῦ ἀλλ' ἐρυθροῦ χρώματος εἶνε καὶ τὸ μόνωτον κύπελλον ἀρ. 27.

Ὁ λύχνος Πίν. παρ. Η ἀρ. 28 εἶνε ὅπως καὶ οἱ ἀρ. 13 καὶ 17 ἐκ πηλοῦ τεφροῦ, ἔχει δὲ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας μίαν μεγάλην κεντρικὴν ὀπὴν καὶ τρεῖς ἄλλας μικροτέρας περὶ ταύτην.

Εἰκὼν 14.

2 *Ὑάλινα*. Πολυτιμότερα τῶν πηλίνων εἶνε τὰ εὑρεθέντα ὑάλινα ἀγγεῖα, εἶνε δὲ ταῦτα ποτήρια διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν. Ἐπὶ τοῦ πίνακος Η ἀπεικονίζονται τινὰ τούτων ἀρ. 30-34.

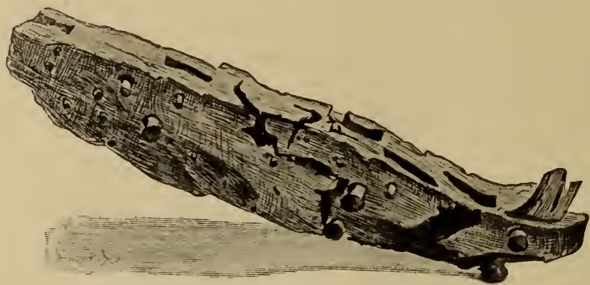
Τὸ χρῶμα τοῦ μαστοειδοῦς σκύφου ἀρ. 33, ὃν κοσμεῖ ἀνάγλυπτος στέφανος ἐκ μεγάλων φύλλων εἶνε ἀνοικτὸν κυανοῦν. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ κοσμήματος καὶ ἡ καλὴ κατασκευὴ τοῦ ἀγγείου τούτου δὲν ἐπιτρέπει νὰ καταβιβάσωμεν αὐτὸ πέραν τῶν πρώτων Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Τὸ μέγα ποτήριον, οὗτινος μόνον ἓν τεμάχιον εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ πίν. Η ἀρ. 32 χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ σχήματος τῆς λαβῆς αὐτοῦ ὡς ἔργον ἀναμφισβητήτως Ἑλληνικῶν χρόνων. Τὸ χρῶμα

τούτου εἶνε βαθὺ πράσινον, εὑρίσκομεν δὲ τὸ σχῆμα αὐτοῦ πρὸ πάντων εἰς ἀργυρᾶ κύπελλα τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων.

Ἀρ. 34 εἰκονίζει τεμάχιον φιάλης, ἥτις εἶχε περὶ τὴν βάσιν ἀνάγλυπτα φύλλα ἐν εἴδει ἀκτίνων καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος κατὰ διαστήματα μικρὰς ἐπιμήκεις ἐξοχάς.

Οἱ μικροὶ πολύχρωμοι κύαθοι ἀρ. 30-31 δὲν εἶνε

Εἰκὼν 15

τοσοῦτον καλῆς κατασκευῆς, ὅπως τὰ λοιπὰ ἀγγεῖα.

Πλὴν τῶν πηλίνων καὶ ὑαλίνων σκευῶν εὑρέθησαν καὶ ὀλίγα ἐφθαρμένα ἀργυρᾶ ποτήρια κωνικοῦ σχήματος καὶ μία ἀργυρᾶ οἰνοχοΐσκη. Ὡς καὶ τὸ ἐν Πίν. Θ μεμονομένως εἰκονισμένον ἀλαβάστρινον ἀμφορίδιον ὕψ. 0,13.

Χαλκῶν ἀγγείων μόνον μικρὰ τεμάχια καὶ ὀλίγαι λαβαὶ εὑρέθησαν.

Εἰς πρόσωπόν τι τοῦ πληρώματος ἀνῆκεν καὶ χρυσοῦν ἐνώτιον ἀποτελούμενον ἐκ μικρᾶς ἐλλειψοειδοῦς πλακὸς ἐχούσης πέριξ ἐνθέτους μαργα-

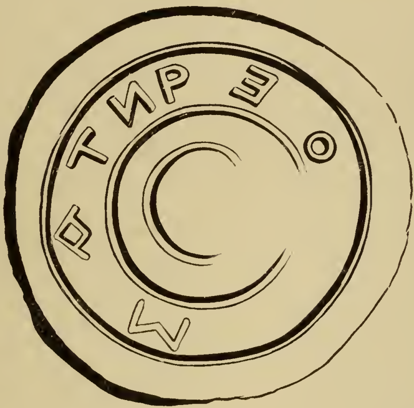
Εἰκὼν 16.

ριτοειδεῖς λίθους, καὶ ἐκ μικροῦ Ἐρωτιδέως (Εἰκ. 10) κρατοῦντος λύραν καὶ ἐξαρτωμένου διὰ κρικίσκου ἀπὸ τῆς πλακός. Ὅμοια ἐνώτια πρὸς τοῦτο εὑρίσκονται συνηθέστατα ἐν τάφοις ἀπὸ τοῦ γ΄ μέχρι τοῦ α΄ π. Χ. αἰῶνος.

Πρὸς τούτοις δ' ἀνῆκεν εἰς τὸ πλήρωμα καὶ μία χαλκῆ κλίνη, ἧς μόνον τὰ ἄκρα εὑρέθησαν ἔχοντα ἀναγλύπτους προτομάς. Ἴδε εἰκ. 11-13.

Περίεργος εἶνε ἡ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ναυαγίου εὕρεσις τῶν ἐπὶ τοῦ Παρ. πίν. Θ εἰκονιζομένων κερα-

μίδων στέγης. Ἡ πρώτη (στρωτὴρ) ἔχει μῆκ. 0.66 πλ. 0.57 καὶ φέρει ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τὴν παραπλεύρως διδομένην ἐν πανομοιοτύπῳ σφραγῖδα τοῦ κατασκευάσαντος ἐργαστηρίου· παρὰ τὰ τέσσαρα ἄκρα ἔχει ἀνὰ μίαν ὀπήν. Ἡ δευτέρα (καλυπτὴρ) ἔχει μῆκ. σωζόμενον 0.50 πλ. 0.15. Ὁμοίων κεραμίδων εὑρέθησαν καὶ μικρότερά τινα τεμάχια.

Εἰς τί ἐχρησίμευον οἱ κωνικοὶ ὄγκοι μολύβδου οἱ ἀπεικονιζόμενοι ἐπὶ τῆς εἰκόνος 17 δὲν εἶνε εὔκολον νὰ λεχθῇ· ἔχουσιν οἱ μεγαλείτεροι ὕψ. 0.21, 0.22, 0.17 φέρουσι μίαν διαμπερῆ ὀπὴν καὶ ζυγίζουσιν ὀκάδας 41 1/2, 43 1/4, 42 1/2, καὶ ὁ μικρότερος, οὗτινος εἶνε ἀποκεκομμένον τὸ κάτω μέρος

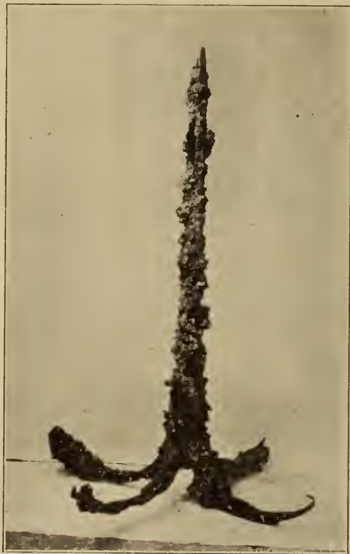
Εἰκὼν 17.

7 1/2. Ὁ ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰκόνος παριστάμενος μολύβδινος σωλὴν θὰ ἐχρησίμευε βεβαίως ἐν τῷ πλοίῳ διὰ τὴν διοχέτευσιν ὑδάτων.

Ἀγνώστου χρήσεως εἶνε ἐπίσης καὶ ἓν λίθινον ἀντικείμενον ἔχον σχῆμα μηνοειδές.

Περίεργον εὕρημα ἀποτελεῖ καὶ χαλκοῦν τι μηχάνημα συγκείμενον ἐκ πολλῶν χαλκῶν τροχῶν, λεπτοτάτων ἐνίων, ὁμοιαζόντων πρὸς τοὺς ἐν σημερινῷ ὡρολογίῳ. Τὸ ὅλον μηχάνημα ἐμπεριείχετο ἐντὸς τετραγωνικῆς πυξίδος, ξυλίνης πιθα-

νῶς, καὶ συνωδεύετο ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων μολυβδίνων σελίδων, ἐφ' ὧν ἐγκεχαραγμένα φαίνονται

Εἰκὼν 18.

εἰσέτι λεπτότατα γράμματα ὡς τὰ τοῦ σημερινοῦ τύπου. Τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ὧν εἰσέτι δὲν ἐδόθη ἡ πλήρης ἑρμηνεία, σκοπὸς πάντως ἦτο ἡ ὁδηγία πρὸς χρῆσιν τοῦ μηχανήματος, ὅπερ πιθανώτατα ἦτο ἀστρονομικόν. Ἐν τῇ εἰκόνι 14 βλέπει τις μέρος τούτου μετὰ τῆς σωζομένης ἐπιγραφῆς, ἧς τὰ γράμματα (δυσδιάκριτα λίαν ἐν τῇ εἰκόνι), κατὰ τὸ σχῆμα αὐτῶν, δύσκολον εἶνε νὰ καταβιβασθῶσι καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος. Τὸ μηχάνημα εἶνε δυστυχῶς ἰσχυρῶς ἐφθαρμένον, δύσκολος δὲ εἶνε καὶ ὁ καθαρισμὸς αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ μένει τοῦτο εἰσέτι ὅπως ἐξήχθη ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης. Διαστάσεις ἔχει 0,15×0,16 περίπου.

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ πλοίου ἐξήχθησαν ὀλίγα τεμάχια ξύλων, πιθανῶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ. Ταῦτα παρουσιάζουσι περίεργον τρόπον ναυπηγικῆς. Εἰκ. 15. 16. Εἶνε κατ' ἀποστήματα μικρὰ ἐγκαρσίως τετρημένα, διέρχονται δὲ διὰ τῶν τρημάτων ἕτεραι λεπτότεραι σανίδες, δι' ὧν συνδέονται τὰ διάφορα ξύλα πρὸς ἄλληλα. Αἱ σανίδες αὗται εἶνε προσηλωμέναι πρὸς μεγαλειτέραν στερέωσιν διὰ μεταλλίνων ἥλων ἐπενδεδυμένων διὰ ξύλου. Τὸ πάχος τῶν ξύλων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ, ἔχουσι ταῦτα νῦν πάχος ἀπὸ 0.07 μέχρι 0.09 καὶ πλ. 0.15.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἀρ. 18 παρίσταται μία σιδηρᾶ ἄγκυρα ὕψ. 1.50 ἐξαχθεῖσα ἐπίσης ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ναυαγίου.

Ἐξεδόθη τῇ 15 Φεβρουαρίου.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιτροπὴ κρίνασα ἀναγκαιοτάτην τὴν ὅσον ἔνεστι ταχεῖαν ἔκδοσιν τεύχους τῆς Ἐφημερίδος περιλαμβάνοντος εἰκόνας καὶ σύντομόν τινα περιγραφὴν τῶν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα ἐξαχθέντων ἀρχαίων, δημοσιεύει ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τεύχει φωτοτυπίας μὲν τῶν κυριωτέρων, εἰκόνας δὲ σχεδὸν ἁπάντων τῶν ἀξίων λόγου ἀντικειμένων, μετὰ συντομωτάτου περιγραφικοῦ κειμένου καὶ τούτου ὅλως ἀντικειμενικῶς συντεταγμένου. Σκοπὸς τῆς Ἐφημερίδος διὰ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης εἶνε ἡ παροχὴ ἀναγκαίων τινῶν πληροφοριῶν μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν ἀνελκυσθέντων ἀρχαίων πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μελέτης τούτων καὶ ἐρεύνης παρὰ πάντων καὶ ἰδία παρὰ τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἴδωσι καὶ μελετήσωσι τὰ ἀρχέτυπα.

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΜΥΚΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΗ ΕΚ ΜΥΚΗΝΩΝ

ΑΡΧΑΙΚΟΝ ΑΓΑΛΜΑ ΕΞ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΑΡΧΑΙΚΟΝ ΑΓΑΛΜΑ ΕΞ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΠΥΞΙΣ ΕΞ ΕΡ

ΡΙΑΣ

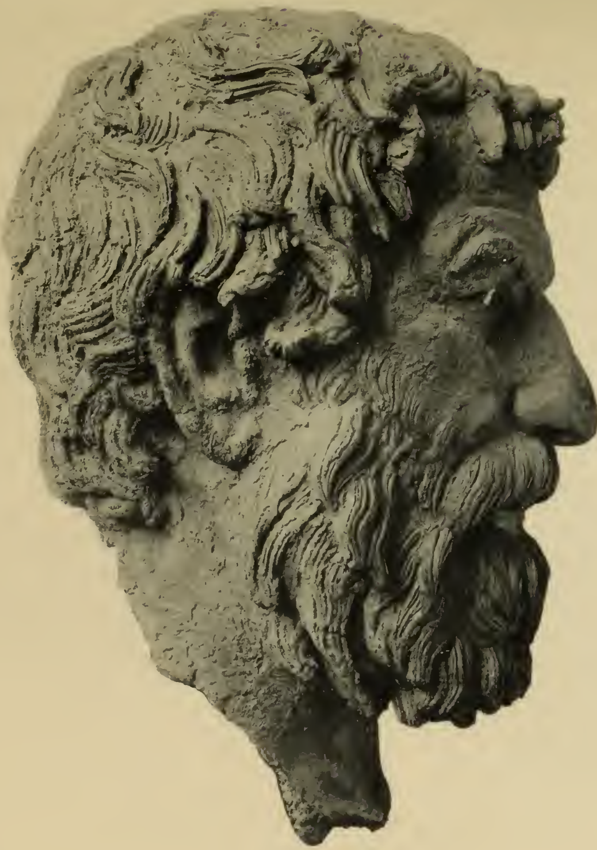

Β′

Α′

1

2

3

4 5

1

2

3

4

1

2

1

2

3

4

1

2

3

4

1

2

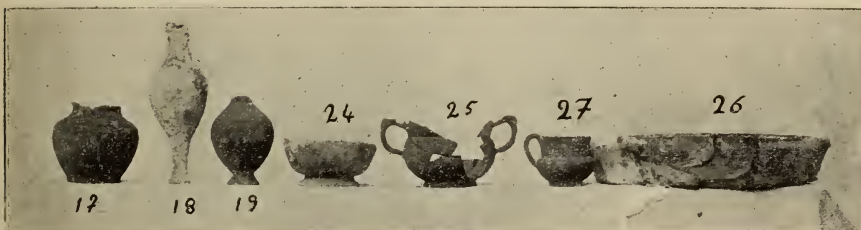
3

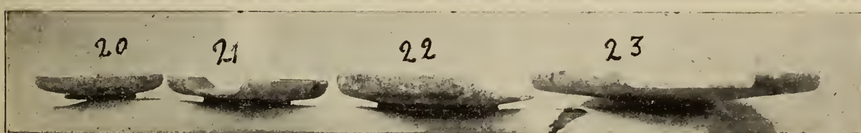

4

1
2
3
4
29
30
10
28
31
32
33
34
5
6
7
8
9
ΚΑΖΑΝΗΣ

11
13
14
15
16
12

17
18
19
24
25
27
26

20
21
22
23

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1903

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1904

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

von Hille, E. Ταμιακὴ ἐπιγραφὴ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως (πίν. 9) 139
Καστριώτης, Π. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον Ἀπόλλωνος, Πανός, Ἑρμοῦ καὶ Νυμφῶν. . 39
— Ποτάμων ὁ αὐλητὴς (πίν. 8) 133
Κεραμόπουλλος, Ἀντ. Δ. Νομισματικὸν εὕρημα ἐξ Ἐπιδαύρου (πίν. 7) . . . 97
— — Προσθήκη 208
Κουρουνιώτης, Κ. Ἀγγεῖα Ἐρετρίας 1
— Ἀνασκαφὴ ἐν Κωτίλῳ (πίν. 11-12) 151
Μυλωνάς, Κ. Δύο Ἀττικὰ ψηφίσματα 61
Νικολαΐδης, Γ. Ἄγαλμα λίθινον ἐξ Ἀντικυθήρων (πίν. 10) 201
Ξανθουδίδης, Στέφανος, Α. Αἱ μῆτραι τοῦ Παλαικάστρου Σητείας 187
Παπαβασιλείου, Γ. Εὐβοϊκὰ 115
Stryd, J. H. W. Ἀττικὰ μετ' ἀρῶν μολύβδινα ἐλάσματα 55
Σωτηριάδης, Γ. Ἀνασκαφαὶ ἐν Θέρμῳ (πίν. 2-6) 71
Φίλιος, Δ. Ἀνάγλυπτος ἐπιτύμβιος ἀρχαϊκὴ στήλη (πίν. 1) 43
— Προσθήκη 207

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Πίναξ 1 Ἀνάγλυπτος ἐπιτύμβιος ἀρχαϊκὴ στήλη.
— 2-6 Μετόπαι ἐκ τῶν ἐν Θέρμῳ ἀνασκαφῶν.
— 7 Νομίσματα ἐξ Ἐπιδαύρου.
— 8 Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον Ποτάμωνος αὐλητοῦ.
— 9 Ταμιακὴ ἐπιγραφὴ ἐξ Ἀκροπόλεως.
— 10 Ἄγαλμα λίθυνον ἐξ Ἀντικυθήρων.
— 11 Τοπογραφικὸς πίναξ τῆς ἐν Κωτίλῳ ἀνασκαφῆς.
— 12 Εὑρήματα τῆς ἐν Κωτίλῳ ἀνασκαφῆς.
Πίναξ παρένθετος σελ. 132 Ἀρχαῖον φρούριον παρὰ τὴν Χαλκίδα.
Σελ. 1, εἰκ. 1-18 Ἀγγεῖα ἐξ Ἐρετρίας.
— 39 Φωτοτυπία ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου.
— 55-57 Πανομοιότυπα ἀττικῶν μολυβδίνων ἐλασμάτων.
— 114 Νόμισμα Ἄργους.
— 151-162, εἰκ 1-3. Ἀπόψεις τῶν ἐν Κωτίλῳ ἀνασκαφῶν.
— 164 Τεμάχιον ἀκροκεράμου.
— 167-170, εἰκ. 5 (ἀριθ. 1-7)-6, Πήλινα εἰδώλια.
— 171 εἰκ. 7 Ἀγγεῖον πήλινον
— 173-176, εἰκ. 8-9, Χαλκοῦν εἰδώλιον, κάτοπτρα καὶ ἔλασμα ἔκτυπον.
— 177 εἰκ. 10, Χαλκοῦν ἔλασμα ἐνεπίγραφον.
— 203 Ἄγαλμα ἐξ Ἀντικυθήρων.

ΑΓΓΕΙΑ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Α΄. Ἀγγεῖα γεωμετρικά.

Τὰ ἀγγεῖα, περὶ ὧν θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις, εὑρέθησαν ἐν ταῖς ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐνεργηθείσαις ἐν Ἐρετρίᾳ ἀνασκαφαῖς ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1900, πρὸ πάντων ἐν τῷ κατὰ τὸ ΝΔ ἄκρον τῆς Ἐρετρικῆς πεδιάδος κειμένῳ ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου.

Ἐν πᾶσι τοῖς Ἐρετρικοῖς νεκροταφείοις, ὅπου ἐπεχείρησα καὶ ἐγὼ ἀνασκαφήν, ἀνεύρισκον ἑνιαχοῦ ἐν τῷ χώματι τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων προερχόμενα πάντως ἐκ τάφων γεωμετρικῶν καταστραφέντων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ μόνον ἐν ἑνὶ τούτων τῷ τοῦ Ὑγειονομείου εὑρέθησαν ἀβλαβεῖς ὁπωσδήποτε γεωμετρικοὶ τάφοι συμπεπυκνωμένοι ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι χρόνων παλαιοτέρων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων. Ἐν τοῖς λοιποῖς νεκροταφείοις μεθ᾽ ὅλας τὰς ἐπιμόνους ἐρεύνας μόνον ἐν δύο σημείοις κατώρθωσα νὰ ἀνακαλύψω ἀνὰ ἕνα τάφον παλαιότερον τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, ἤτοι τὸν κατωτέρω ἐν σελ. 9 περιγραφόμενον γεωμετρικὸν τάφον καὶ ἕνα νεκρικὸν ἀμφορέα ἀνατολικοῦ ῥυθμοῦ, ὅστις περιεῖχε τὸν σκελετὸν παιδίου καὶ εὑρέθη ἐν τῷ κτήματι τοῦ Δ. Λίζου πλησίον τῆς Βάθειας.

Τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων εὑρίσκονται καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Ἐρετρίας πολλαχοῦ εἰς μικρὸν μόνον βάθος ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας, οὐδαμοῦ δ᾽ ὅμως ἐν αὐτῇ εὑρέθησαν ἀγγεῖα ἢ οἱαδήποτε ἄλλα λείψανα χρόνων παλαιοτέρων τῶν γεωμετρικῶν.

Οἱ τάφοι. — Τὸ νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ εὑρέθησαν οἱ μετὰ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ ἐν γένει τῶν ἀγγείων, περὶ ὧν ἡ ἡμετέρα πραγματεία, τάφοι κεῖται ὀλίγον μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως πρὸς τὸ ΝΔ τοῦ σημερινοῦ συνοικισμοῦ. Ὑπάρχει ἐκεῖ ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ γωνίαν τῆς δυσμικῆς Ἐρετρικῆς πεδιάδος· λευκὸς τοῖχος ἱστάμενος εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου σημείου τῆς γωνίας ταύτης εἶνε τὸ μόνον λείψανον νεωτέρας οἰκοδομῆς, ἥτις ἦτο προωρισμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς Λιμεναρχεῖον καὶ Ὑγειονομεῖον εἰς τὴν νέαν πόλιν τῶν Ψαριανῶν. Ἐκ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ἡ τοποθεσία ὠνομάσθη *Ὑγειονομεῖον*· ἀλλ᾽ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ *μαγαζειὰ* ἢ *μαγαζότοποι*, διότι ἐκεῖ εἶχεν ὁρισθῇ ἐν τῷ κατὰ

Εἰκὼν 1.

τὸν νέον συνοικισμὸν καταρτισθέντι σχεδίῳ τῆς πόλεως τῆς Νέας Ἐρετρίας, ὅτι θὰ ᾠκοδομοῦντο τὰ ἰδιωτικὰ καταστήματα τὰ *μαγαζειὰ* τῶν Ψαριανῶν.

Ἤδη κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Ὑγειονομείου διηγοῦντο οἱ χωρικοί, ὅτι εὑρέθησαν ἀρχαιότητες, ἐλέγετο δ᾽ ὅτι εἶχεν εὑρεθῇ καὶ μικρὸν χρυσοῦν πλοῖον μεγάλης ἀξίας. Ἐπίσημοι ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τούτῳ ὀλίγαι μόνον εἶχον γίνῃ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν

τοῦ Κορομάντζου[1], εὑρέθησαν δὲ κατ᾽ αὐτὰς τὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ κατατεθειμένα ἀγγεῖα (πβλ. Δελτίον 1890 σελ. 50 ἀρ. 1-4). Καὶ οἱ νεώτεροι δ᾽ Ἐρετριεῖς τυμβωρύχοι ὀλίγον ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ νεκροταφείου τούτου, διότι καὶ καταφανὲς εἶνε, ὥστε καθίσταται ἐπικίνδυνος ἡ λαθραία ἐν αὐτῷ ἀνασκαφή, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ συνηθέστατα εὑρήματα, μικρὰ μελανόμορφα ληκύθια, ἐλάχιστα μόνον ἱκανοποίουν τούτους, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ νεκροταφείου ἦτο ἔτι ἀνέπαφον, ὅτε ἀνέλαβον ἐγὼ κατὰ τὸ 1897 τὴν κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀνασκαφήν.

Τὸ νεκροταφεῖον κατέχει κυρίως τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς γωνίας καὶ ἔχει, καθ᾽ ὅσον ἠδυνήθην ἐγὼ διὰ προχείρων καταμετρήσεων νὰ ἐξακριβώσω, ἔκτασιν περίπου 4500 τετραγωνικῶν μέτρων, ἤτοι μῆκος 150 περίπου μέτρων καὶ πλάτος περὶ τὰ 30.

Τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἐκ λεπτῆς ἄμμου μεμιγμένης πολλαχοῦ μετὰ σποδοῦ ἐκ τῶν πυρῶν τῶν νεκρῶν καὶ ἔχει εἰς τὸ ὑψηλότατον σημεῖον βάθος δύο μέτρων μέχρι τοῦ στερεοῦ ἀποτελουμένου καὶ τούτου ἐκ χονδροτέρας ἄμμου ἀποκρυσταλλωθείσης εἰς συμπαγῆ λιθώδη μάζαν.

Ἐξωτερικὸν σημεῖον πρὸς διάκρισιν τοῦ νεκροταφείου οὐδὲν ἐσώζετο, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἦτο ἐπίτηδες κατεσκευασμένη μικρὰ ἐπιμήκης ἔξαρσις τοῦ ἐδάφους βαίνουσα καθ᾽ ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τοῦ νεκροταφείου ἀπὸ Δ. πρὸς Α. κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ἐπιφανείας τῶν τάφων.

Ἴχνη κτισμάτων δὲν εὑρέθησαν, μόνον δὲ μέγας σωρὸς ὀγκωδῶν λίθων ἰσχυρῶς κεκαυμένων, ὀλίγα μέτρα μακρὰν τοῦ ἄκρου, πλησίον τοῦ τοίχου τοῦ Ὑγειονομείου ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπὸν ἐκεῖ ὑπάρχων.

Εἰκὼν 2.

Τὸ μέγιστον μέρος τῶν πρὸ τῶν χρόνων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων τάφων ἀπετελεῖτο ἐξ ἀγγείων, πίθων καὶ ἀμφορέων, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς περικαλύμματα ἀκαύστων σκελετῶν παιδίων. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ταφῆς τῶν παιδίων εἶνε σύνηθες κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους, πρὸ πάντων δ᾽ ἐν Ἐλευσῖνι[2] καὶ Ἰταλίᾳ[3] εἶνε πολυάριθμοι οἱ εὑρεθέντες ἀμφορεῖς μετὰ σκελετῶν παιδίων· ἐν Ἐρετρίᾳ δ᾽ ὅμως ἡ τοιαύτη ταφὴ τῶν παιδίων ἦτο σχεδὸν μόνη ἐν χρήσει κατὰ τοὺς πρὸ τῶν μελανομόρφων ἀγγείων χρόνους, διότι ἐνῷ εὑρέθησαν περὶ τὰς τεσσαράκοντα ταφὰς ἐν πίθοις καὶ ἀμφορεῦσιν, μόνον ἅπαξ εὑρέθη μεταξὺ τῶν τάφων τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, οἵτινες εἶχον νεκροὺς κεκαυμένους, καὶ εἷς ὅστις, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεών του ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ, ἦτο προωρισμένος διὰ νεκρὸν μικρᾶς ἡλικίας.

Ἐκ τῶν χρόνων τῶν ἀσιατιζόντων ἀγγείων οὐδεὶς τάφος ἡλικιωμένου προσώπου εὑρέθη, ἐνῷ ἀνευρέθησαν δέκα πέντε περίπου ἀμφορεῖς τῶν χρόνων τούτων μετὰ σκελετοῦ μικροῦ παιδίου. Τὸ τοιοῦτον κατ᾽ ἐμὲ ἐξηγεῖται, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ νεκροταφεῖον ἦτο κυρίως προωρισμένον διὰ νεκροὺς μικρᾶς ἡλικίας, διότι καὶ τὸ πλεῖστον τῶν

[1] Δελτίον 1899, 202, 4.
[2] Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, 173 Φίλιος. 1898, 77 καὶ 89 κἑ Σκιᾶς.
[3] Monum. ant. d. Linc. I 771. Πρβλ. αὐτόθι καὶ σελ. 772 σημ. 2. Notizie 1895, 111.

εὑρεθέντων γεωμετρικῶν τάφων ἀποτελοῦσιν οἱ τάφοι τῶν μικρῶν παιδίων (ὀκτὼ τάφοι ἡλικιωμένων ἐπὶ πεντήκοντα ἀνευρεθέντων τοιούτων). Ὅτι δ' ὑπῆρχον νεκροταφεῖα μικρῶν παιδίων ἢ τοὐλάχιστον ἰδιαίτεραι θέσεις ἐν τοῖς ἀρχαίοις νεκροταφείοις διὰ μικρὰ παιδία ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ Orsi, ὅστις ἐν Μεγάροις Ὑβλαίοις ἀνεῦρεν ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἐν ὡρισμένῃ τινι ἐκτάσει ἀποκλειστικῶς νεκροὺς παιδίων τεθαμμένων ἐν ἀμφορεῦσιν[1].

Τὰ χρησιμεύοντα ὡς τάφοι παιδίων τοιαῦτα ἀγγεῖα εὑρίσκονται ἐφ' ὅλου σχεδὸν τοῦ νεκροταφείου εἰς μικρὸν πάντοτε βάθος, συνήθως μεταξὺ ἢ κατωτέρω τάφων μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων, οἵτινες ἐξαιρετικῶς ἀφθονοῦσιν ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου· ἔκειντο δ' ἁπλῶς ἐν τῷ χώματι ἄνευ τινὸς κτιστοῦ περιβλήματος ἔχοντα πλαγίαν θέσιν καὶ ὑπεστηρίζοντο ὅπως καὶ ἐν Ἐλευσῖνι[2] συνήθως διὰ λίθων.

Τὸ στόμιον αὐτῶν ἦτο ἀνεξαιρέτως ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολάς, ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ εὑρίσκετο παρὰ τὸ στόμιον. Κάλυμμα ἴδιον κωνικοῦ σχήματος μετὰ μικρᾶς κομβιοειδοῦς λαβῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κώνου εἶχον μόνον δύο, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκαλύπτοντο ἢ δι' ἄλλων μικροτέρων ἀγγείων, λεκανῶν συνήθως, ἢ καὶ διὰ λιθίνων πλακῶν. Κτερίσματα συνήθως δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς οὔτε ἔξωθεν αὐτῶν, μόνον δ' ἐν δύο πίθοις εὑρέθησαν ὡς μόνα κτερίσματα ὀλίγα μικρὰ ἀγγεῖα.

Οἱ γεωμετρικοὶ τάφοι ἡλικιωμένων προσώπων περιεῖχον παραδόξως πάντες νεκροὺς κεκαυμένους. Ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν παρὰ τὸ Δίπυλον γεωμετρικῶν τάφων[3] μεγάλη σχετικῶς μειονότης τῶν ἐχόντων κεκαυμένον νεκρόν, καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Φιλίου[4], ὅτι ἐν Ἐλευσῖνι κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους ταφὴ καὶ οὐχὶ καῦσις ἦν τὸ σύνηθες, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ πιστευθῇ, ὅτι μόνον ὅλως ἐξαιρετικῶς ἐγίνετο χρῆσις τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους[5]. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἀνεύρεσις τάφων γεωμετρικῶν χρόνων μετὰ

[1] Monum. ant. d. Linc. I 770.
[2] Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, 173-174.
[3] Mitt. 1893, 148.
[4] Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, 186.
[5] Πρβλ. τελευταῖον Perrot. Chipiez hist. de l'art VII 51.

κεκαυμένων νεκρῶν[1] καὶ ἡ τελευταία ἀνασκαφὴ ἐν Ἐλευσῖνι[2], καθ' ἣν τὸ ἓν τέταρτον σχεδὸν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν γεωμετρικῶν τάφων εἶχε νεκροὺς κεκαυμένους, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν Ἀττικῇ κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους ἦτο μὲν πάντοτε ἡ καῦσις ὀλιγώτερον ἐν χρήσει ἢ ἡ ταφή, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀναλογία τῶν μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν τάφων πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀκαύστους τοιούτους θὰ ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτή, οἵα καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἐν τοῖς ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς γεωμετρικοῖς νεκροταφείοις ἦτο ἐπίσης συνήθης ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐν Κρήτῃ[3] ἐκ τοῦ πλήθους τῶν εὑρεθεισῶν πηλίνων ὀστοθηκῶν καὶ ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Orsi ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἄλλων διαφόρων ἐν μικρασιατικαῖς πόλεσιν[4].

Ἐν Ἐρετρίᾳ πλὴν τῶν ἐν ἀγγείοις ταφῶν τῶν

Εἰκὼν 3.

νηπίων, ὧν τὴν καῦσιν ἐκώλυεν ἴσως ἡ τρυφερότης τῶν ὀστῶν, ἅτινα θὰ ἐξηρανίζοντο παντελῶς ἐν τῇ πυρᾷ, ἢ καὶ ἄλλος ἄγνωστος ἡμῖν λόγος, οὐδεὶς τάφος γεωμετρικῶν χρόνων μετ' ἀκαύστου νεκροῦ εὑρέθη. Ἐκ τούτου θὰ ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἐν χρήσει μόνη ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ὅμως ἐγὼ κλίνω μᾶλλον νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε εὕρεσις μόνον τάφων μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν εἶνε τυχαία, καὶ ὅτι καὶ τάφοι γεωμετρικοὶ μετ' ἀκαύστων νεκρῶν ὑπῆρ-

[1] Berl. Philol. Woch. 1898, 318.
[2] Σκιᾶς ἔ. ἀ. σελ. 77.
[3] Am. J. of. A. 1897, 264 Orsi· πβλ. καὶ 1901, 290 Halbherr καὶ αὐτόθι σελ. 300 Mariani.
[4] J. H. St. 1887, 64 καὶ ἑ. Paton. Mitt. 1887, 224 Winter. Ἴδε καὶ Böhlau Boiotische Vasen (Jahrb. 1888) σελ. 327.

χον ἐν Ἐρετρίᾳ, κατεστράφησαν δ' οὗτοι ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ ἐκ τούτων προέρχονται τὰ ἄκαυστα τεμάχια τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἅτινα ἀνεύρισκον ἐν τοῖς διαφόροις νεκροταφείοις.

Εὑρέθησαν οἱ μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν ἡλικιωμένων προσώπων γεωμετρικοὶ οὗτοι τάφοι συμπεπυκνωμένοι κυρίως κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ νεκροταφείου, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἐν ἄλλοις σημείοις σποραδικῶς τοιοῦτοι μεταξὺ ἢ συνηθέστερον κατωτέρω τῶν μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων τάφων, ὑφ' ὧν καὶ διεσχίζοντο συνήθως.

Καὶ οἱ τάφοι οὗτοι οὐδὲν εἶχον στερεὸν περίβλημα ἐκ λίθων ἢ πλίνθων, μόνον δὲ συμπαγὴς μᾶζα ἀνθράκων μετ' ὀστῶν καὶ πολλῶν θραυσμάτων ἀγγείων ὑπῆρχεν ἐν τῇ θέσει τοῦ τάφου, ὅστις

Εἰκὼν 4.

καὶ ἐμετρεῖτο κατὰ τὰς διαστάσεις τῆς μάζης ταύτης, διότι αἱ πλευραὶ τοῦ λάκκου, ὅστις εἶχε σκαφῇ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς πυρᾶς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σημειωθῶσιν ἐν τῇ μαλακῇ ἄμμῳ. Ἦσαν καὶ οἱ τάφοι οὗτοι συνήθως εἰς μικρὸν βάθος· ὁ βαθύτερος εὑρίσκετο 1,60 ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν, ὁ δὲ ἀβαθέστερος μόλις 0,80. Μῆκος εἶχον συνήθως 1,60 καὶ πλάτος 0,80, δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐκ τῶν εὑρεθέντων εἴκοσιν περίπου, τέσσαρες ἢ πέντε ἴσως μόνον δὲν εἶχον ὑποστῇ βλάβην ὑπὸ μεταγενεστέρων ταφῶν.

Ἡ μεγάλη αὕτη καταστροφὴ τῶν τάφων ἤδη ἐν παλαιοῖς χρόνοις δέον καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐπιτυμβίων σημάτων ἴσως δὲ καὶ παντὸς σημείου ἐξωτερικοῦ δηλοῦντος τὴν ὕπαρξιν τοῦ τάφου, διότι καὶ καταστροφὰς τάφων ὑπὸ συγχρόνων παρετήρησα.

Πάχος εἶχον αἱ πυραὶ ἀπὸ 0,12 μέχρι 0,20. Πέριξ τῶν πυρῶν ἡ ἄμμος εἶχεν ἐρυθρωπὸν χρῶμα, ὅπερ ἐδείκνυεν, ὅτι ἡ καῦσις ἐγίνετο ἐντὸς τῶν τάφων, θὰ ἐπετίθετο δ' ἴσως ὁ νεκρὸς ἐκτάδην ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι ὀστᾶ, εἰ καὶ δύσγνωστα ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς καύσεως καὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ τόπου, ἥτις ἐπέφερε τὴν διάλυσιν αὐτῶν, εὑρίσκοντο ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς ἐπιφανείας τῆς πυρᾶς.

Τὰ ἀγγεῖα ἐρρίπτοντο θραυόμενα ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐκαίοντο δὲ καὶ ταῦτα τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶνε ὅλως παρηλλαγμένη, φαίνεται δ' ὅτι καὶ δὲν ἐρρίπτοντο πάντα τὰ τεμάχια τῶν ἀγγείων ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι μεθ' ὅλας μου τὰς προσπαθείας δὲν κατώρθωσα ἐκ τῶν τεμαχίων οὐδὲν ἄρτιον ὁπωσοῦν ἀγγεῖον νὰ ἀποκαταστήσω.

Ὅπως καὶ ἐν τοῖς γεωμετρικοῖς τάφοις τῆς Ἀττικῆς ἄλλα κτερίσματα ἐκτὸς τῶν ἀγγείων μόνον ὀλίγα εὑρέθησαν, εἶνε δὲ ταῦτα τρία χρυσᾶ διαδήματα ἀποτελούμενα ἐκ ταινίας μετρίου πλάτους καὶ μήκους 0,35 κεκαλυμμένης ὑπὸ γραμμικῶν κοσμημάτων καὶ ἐχούσης ἐν τῷ μέσῳ μικρὰν γλωττίδα, ἐφ' ἧς ὑπάρχει λείψανον γεωμετρικῆς παραστάσεως μετ' ἀνθρωπίνων μορφῶν, μία ἀργυρᾶ πόρπη τοῦ συνήθους τύπου a navicella μετὰ πλατείας τετραγώνου πλακὸς ἐπὶ τοῦ θηλυκωτῆρος, καὶ τεμάχια κοσμηματικῶν ἀργυρῶν περονῶν, ὧν μία ἐκορυφοῦτο ὑπὸ ὑαλίνης χρυσοδέτου σφαίρας· αἱ τελευταῖαι κατεστράφησαν τελείως ὑπὸ τῆς πυρᾶς. Ἐν ἑνὶ τάφῳ εὑρέθη καὶ εἷς χρυσοῦς κρίκος, ὅστις ἐχρησίμευεν ἴσως ὡς δακτύλιος καὶ ἓν μικρὸν σφραγείδιον ἀποτελούμενον ἐκ σκαραβαιοειδοῦς φθαρέντος τελείως, περιδεδεμένου χρυσῷ καὶ ἔχοντος μικρὰν ἀργυρᾶν λαβήν. Αἰχμαὶ δοράτων σιδηρῶν κατεστραμμέναι ὑπῆρχον ἐπίσης ἐν πολλοῖς τάφοις, ἔν τισι δὲ τούτων εὑρέθησαν καὶ ψήγματα ἢ σκωρίαι χαλκοῦ, οὐδὲν ὅμως ὡρισμένου σχήματος χαλκοῦν ἀντικείμενον [1]

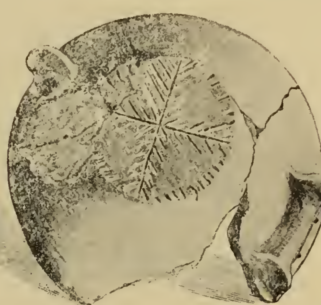
[1] Ἂς μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα ὡς λείψανα τῶν γεωμετρικῶν χρόνων καὶ στρογγύλα τινὰ φρέατα, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν δύο νεκροταφείοις (Χ. Καρλῆ ἀνατολικῶς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ κληρονόμων Κανάρη πρὸ τῆς δυσμικῆς πύλης) εἰς κανονικὰ ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα. Εἶχον ταῦτα συνήθως διάμ. 1,30 καὶ εἰς δύο ἐξ αὐτῶν ἡ σκαφὴ ἔφθασε μέχρι βάθους 4 μ. χωρὶς νὰ εὑρεθῇ τὸ στερεὸν ἔδαφος. Ἐν

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω τάφων, οἵτινες περιεῖχον νεκροὺς καέντας ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ, εὑρέθη ἐν Ἐρετρίᾳ, οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου, ἀλλ' ἐν τῷ παρὰ τὴν δυσμικὴν πύλην, ἐν τῷ κτήματι τοῦ Κανάρη, καὶ μία κάλπη γεωμετρικῶν χρόνων περιέχουσα τὰ ὀστᾶ νεκροῦ καέντος ἀλλαχοῦ. Ἦτο αὕτη χαλκῆ σφαιρικὴ ὕψ. 0,35 καὶ πλ. ἴσου περίπου, καὶ εἶχε τὸ στόμιον κεκαλυμμένον διὰ μολυβδίνης πλακός, περιείχετο δ' ἐντὸς μικροῦ τετραγώνου ἀνοίγματος βάθ. 0,50 καὶ πλ. 0,45, ὅπερ ἦτο πέριξ ἐκτισμένον διὰ μικρῶν λίθων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο καὶ ἡ στρῶσις αὐτοῦ. Ἡ ἀπόστασις τοῦ τάφου τούτου ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας δὲν ὑπερέβαινε τὰ 0,90. Ἐντὸς τῆς κάλπης εὑρέθη ἓν χρυσοῦν διάδημα ἔχον παραστάσεις διαφόρων ζώων καὶ ἀνθρωπίνων μορφῶν λίαν περιέργους, δύο σιδηρᾶς λόγχας καὶ ἓν μικρὸν σιδηροῦν μαχαίριον· ἐκτὸς δὲ τῆς κάλπης, ἐν τῷ ὀρύγματι, ἓν κεκαμμένον σιδηροῦν ξίφος τοῦ συνήθους γεωμετρικοῦ τύπου.

Β'. *Ἔξωθεν εἰσηγμένα ἀγγεῖα*.—Τὰ ἐκ τῶν κεκαυμένων γεωμετρικῶν τάφων τεμάχια ἀγγείων εἶνε ὅλως ἐφθαρμένα καὶ δὲν δύνανται, ὡς εἴπομεν, νὰ ἀνασχηματισθῶσιν εἰς ἄρτια ἀγγεῖα, ἐν τούτοις ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν περὶ τῶν σχημάτων τῶν μᾶλλον συνήθων ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἀγγείων ὡς καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν.

Συνηθεστάτη εἶνε ἡ μετρίου συνήθως μεγέθους στρογγύλη καὶ ὀλίγον ἐξωγκωμένη πυξὶς Ἐφ. 1898 πίν. 4, 6, ἥτις ἔχει ἐσωτερικῶς παρὰ τὸ χεῖλος μικρὰν ἐξοχὴν χρησιμεύουσαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ καλύμματος καὶ ἔχουσαν ὀπὰς ἀντιστοιχούσας πρὸς ἑτέρας εὑρισκομένας ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ καλύμματος. Τοῦ σχήματος τούτου αἱ πυξίδες εἶνε συχνόταται ἐν Ἀττικοῖς τάφοις. Ἡ διακόσμησις αὐτῶν ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ μαιάνδρου διπλοῦ πεπληρωμένου διὰ πλαγίων παραλλήλων γραμμῶν κατέχοντος ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος αὐτῶν, τοῦ δὲ καλύμματος αὐτῶν ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ περιφερικῆς σειρᾶς συνηνωμένων ῥόμβων, ἐχόντων στιγμὴν ἐν τῷ κέντρῳ, μεταξὺ δύο γραμμῶν καὶ ἐκ σειρᾶς ὀδοντωτοῦ γλυπτοῦ κοσμήματος κατὰ τὸ ἄκρον τῶν καλυμμάτων. Ἔνια τῶν καλυμμάτων ἔχουσιν ὡς κόσμημα καὶ μόνον κυκλοτερεῖς γραμμάς. Ὡς λαβαὶ τοιούτων καλυμμάτων ἐχρησίμευον ὀλίγα πήλινα ἱππάρια εὑρεθέντα ἐν οἷς καὶ αἱ πυξίδες τάφοι, τοῦτο δ' εἶνε συνηθέστατον καὶ ἐπὶ τῶν πυξίδων ἐξ Ἀττικῶν γεωμετρικῶν τάφων [1].

Ἐπίσης συνήθεις ὡς καὶ αἱ ἀνωτέρω πυξίδες εἶνε ἐν τοῖς Ἐρετρικοῖς τάφοις καὶ μικροὶ κύαθοι τοῦ σχήματος τῶν ἐν Mitt. 1893 taf. VIII, 1,6 [2]. Τούτων ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ παρατάξεως

Εἰκὼν 5.

κύκλων μετὰ ἢ ἄνευ στιγμῶν ἐν τῷ κέντρῳ συνηνωμένων δι' ἐφαπτομένων, ἐκ κυκλοτερῶν γραμμῶν ἢ ἐξ ἀλλεπαλλήλων περιφερικῶν τεθλασμένων γραμμῶν περὶ τὸ χεῖλος, καὶ ἐκ μαιάνδρου ἢ ἄλλων γραμμικῶν κοσμημάτων ἐφ' ὅλης τῆς κοιλίας ἢ μόνον ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν.

Συχνάκις ἐπίσης ἀπαντῶσι καὶ κύαθοι σχήματος ὁμοίου περίπου πρὸς τοὺς προηγουμένους διαφέροντες μόνον κατὰ τὰς λαβάς, ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐν Mitt. 1893 T. VIII, 2, 3 δημοσιευθέντας.

Καὶ τούτων ἡ διακόσμησις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν

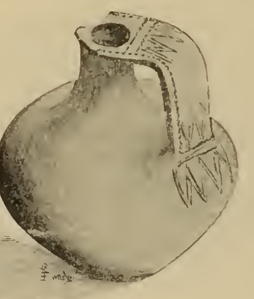
τοῖς κατωτάτοις στρώμασιν εὑρίσκοντο τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ ὀστῶν ζῴων. Ὁ προορισμὸς τῶν φρεάτων τούτων ἴσως ἐξακριβωθῇ, ὅταν ἀνασκαφῶσι ταῦτα μέχρι τοῦ στερεοῦ, ὅπερ δὲν ἐγένετο κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν νεκροταφείων, δι' ἔλλειψιν καταλλήλων ἐργαλείων. Ἂς σημειωθῇ πρὸς τούτοις ἐνταῦθα, ὅτι μεταξὺ τῶν γεωμετρικῶν τάφων εὑρέθη καὶ σκελετὸς ἵππου, ὅστις, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς θέσεώς του, ἀφοῦ ἔκειτο ἐν μέρει κατωτέρω γεωμετρικοῦ τάφου, ἐτάφη ἐκεῖ κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους.

[1] Collignon. Couve Catalogue des Vases d'Athénes σ. 69 ἀρ. 275-276.

[2] Ἴδε καὶ Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 3,4.5 ὡς κάλυμμα ἀμφορέων.

τῶν προηγουμένων. Αἱ λαβαὶ αὐτῶν κοσμοῦνται ὑπὸ τετραφύλλου γεωμετρικοῦ ῥόδακος ἢ ὑπὸ κοσμήματος σχήματος Χ. Ἐν εἰκ. 1 εἰκονίζεται τεμάχιον τοιούτου κυάθου, ἐφ' οὗ ἐκτὸς τῆς περὶ τὸ χεῖλος σειρᾶς κύκλων μετ' ἐφαπτομένων σώζονται καὶ δύο ἀλλεπάλληλα γεωμετρικὰ πτηνά, τὸ πρόσθιον ἵππου καὶ μικρὸς πρὸς πλήρωσιν τοῦ πεδίου χρησιμεύων ἀστήρ.

Ἐκ μεγαλειτέρων ἀγγείων ἀπαντῶσι συχνάκις ἐν πρώτοις πρόχοι τοῦ συνήθους ἀττικοῦ σχήματος Jahrb. 1899 σελ. 210-212 μετ' ἐπιμήκους λαιμοῦ καὶ τριγωνικοῦ ἢ στρογγύλου στομίου. Εὑρέθησαν δὲ καὶ ὀλίγα τεμάχια μιᾶς πρόχου αὐλακωτῆς, οἵα ἡ ἐν Jahrb. 1899 σελ. 208 εἰκ. 77 δημοσιευομένη ἐξ Ἀττικῆς. Ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς τάφοις εὑρίσκοντο καὶ τεμάχια τοὐλάχιστον ἑνὸς

Εἰκὼν 6.

μεγάλου κρατῆρος μεθ' ὑψηλοῦ ὁριζοντίως ηὐλακωμένου ποδός, ὁμοίου καθ' ὅλα πρὸς τὸν ἐν Jahrb. 1886 σελ. 135, 2845 ἐκ Καμείρου δημοσιευθέντα, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐκ Μήλου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ[1] ἀποκείμενον.

Τούτοις ὅμοιος θὰ ἦτο καὶ ὁ κρατήρ, οὗτινος μόνον τὸ ἄνω μέρος εὑρέθη ἐν Ἐλευσῖνι[2]. Ἐν εἰκ. 2 ἀπεικονίζεται τὸ ἄνω μέρος ἑνὸς τοιούτου σωθέντος κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἡ διακόσμησις αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐξ ἀποκλειστικῶς Διπυλικῶν κοσμημάτων εὑρισκομένων, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Καμείρου καὶ τοῦ ἐξ Ἐλευσῖνος, ἐν περιωρισμένῳ πεδίῳ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν καὶ ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν ὁμοίως.

[1] Jahrb. 1899, 34 εἰκ. 11.
[2] Ἐφημ. Ἀρχ. 1898, 3, 3.

Ἐν εἰκ. 3 καὶ 4 ἀπεικονίζεται μεγάλη σητοειδὴς λοπὰς εὑρεθεῖσα ἐν ᾧ καὶ ὁ ἀνωτέρω κρατὴρ τάφῳ. Τὸ σχῆμα αὐτῆς διαφέρει ἀπὸ τῶν συνήθων Ἀττικῶν φιαλῶν καθ' ὅτι τὸ χεῖλος αὐτῆς εἶνε πολὺ χαμηλότερον καὶ ἡ βάσις δ' αὐτῆς εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα ἐκείνων καὶ ἔχει κατὰ τὸ ἄκρον τρεῖς κυκλοτερεῖς αὔλακας. Καὶ αἱ λαβαὶ δ' αὐτῆς διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν λαβῶν τῶν Ἀττικῶν φιαλῶν.

Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶνε ὅλως μέλαινα ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς καύσεως ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ νεκροῦ, τὰ δὲ κοσμήματα μόλις διακρίνονται. Τὸ χεῖλος εἶχε συστήματα γραμμῶν, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας εὑρίσκοντο τμήματα μαιάνδρου καὶ παρὰ ταῖς λαβαῖς δύο γεωμετρικὰ φύλλα· ἐκοσμεῖτο δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν ἀττικῶν καὶ βοιωτικῶν τινων ἀγγείων καὶ ἡ βάσις τῆς λοπάδος (εἰκ. 4) ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ κύκλον μετὰ σταυροῦ καὶ περὶ αὐτὸν ἀκτινοειδῶς ἓξ γεωμετρικὰ φύλλα καὶ μικροὺς ἀστέρας. Ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐν εἰκ. 5 καὶ 6 ἀπεικονιζόμενα δύο μικρὰ ἀγγεῖα, ἅτινα κατά τε τὸν πηλὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς κατασκευῆς φαίνονται ὄντα λείψανα παλαιοτέρου ἀγγειογραφικοῦ ῥυθμοῦ. Εἰκ. 5 εἶνε ἀβαθὲς πινάκιον τριγωνικῆς περίπου τομῆς ἐκ πηλοῦ χονδροειδοῦς ἔχοντος νῦν μέλαν χρῶμα ἐκ τῆς καύσεως, εἶνε δ' ἴσως χειροποίητον καὶ ἔχει ἀντὶ λαβῶν δύο ὁριζοντίας, κυλινδρικάς, διατρήτους ἐξοχὰς ἑκατέρωθεν, ἄνωθεν δὲ τούτων δύο ὀπάς, ἀφ' ὧν ἐξηρτᾶτο. Ἐπὶ τῆς βάσεως εἶνε κατὰ τὴν συνήθειαν κυκλαδικῶν τινων ἀγγείων ἐγκεχαραγμένος σταυρὸς μετ' ἀκανθῶν ἐπὶ τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὸν γραμμῶν. Εἰκ. 6 εἶνε μικρὸν σφαιρικὸν ἀγγεῖον ἐπίσης χειροποίητον ἐκ πηλοῦ λεπτοτάτου ἔχοντος καὶ νῦν ἴσως τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ χρῶμα, τουτέστι τὸ τεφρόν. Ἐπὶ τῆς πλατείας λαβῆς αὐτοῦ, ἥτις ἀναμιμνήσκει τὰς λαβὰς τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἀρυβάλλων, εἶνε κεχαραγμένον κομψὸν γραμμικὸν κόσμημα.

Καὶ ἐν Ἀθήναις[1] ἰδίως δ' ἐν Ἐλευσῖνι[2] εὑρέθησαν ἐν τοῖς γεωμετρικοῖς τάφοις ἀγγεῖα ὅμοια πρὸς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα καὶ ἰδίως τὰ δύο

[1] Mitt. 1893, 138-139.
[2] Ἐφημ. Ἀρχ. 1898, 105 καὶ 115. Πρὸς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ Ἐφημ. σελ. 102 ἀρ. 25 δημοσιευόμενον ἀγγεῖον ἓν ἀκριβῶς ὅμοιον εὑρέθη καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις τάφοις.

τελευταῖα, ἅτινα πολὺ ὀρθῶς χαρακτηρίζονται καὶ ἐκεῖ ὡς λείψανα ἀρχαίων παρακμασάντων κεραμευτικῶν τρόπων[1].

Ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τοῖς τάφοις εὑρεθέντων γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐπικρατοῦσι τὰ γραμμικὰ κοσμήματα· ἀνθρωπίνη μορφὴ οὐδαμοῦ εὑρίσκεται. Πτηνὰ εὑρίσκονται ἐπὶ δύο μικρῶν τεμαχίων, ἐφ' ἑτέρων δὲ δύο ἵπποι.

Μολονότι μόνον ἐκ τῶν κοσμημάτων δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἡ χρονολογία τῶν ἀγγείων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, ἐν τούτοις ἡ παντελὴς ἔλλειψις τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν καὶ

Εἰκὼν 7.

ἡ σπανιότης τῶν μορφῶν τῶν ζώων ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς τάφοις εὑρεθέντων ἀγγείων μαρτυρεῖ κατ' ἐμέ, ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ καὶ ὅτι συνεπῶς καὶ οἱ τάφοι εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνάγονται.

Ὁ πηλὸς τῶν ἀγγείων εἶνε καλῶς καθαρισμένος καὶ λίαν συμπαγής, ἔχει δ' ἐπὶ τῶν σπανίων τεμαχίων, ὧν ἡ ἐπιφάνεια δὲν παρηλλάχθη ἐκ τῆς δευτέρας ἰσχυρᾶς καύσεως, ἣν ὑπέστησαν ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ νεκροῦ, χρῶμα ἐρυθρωπὸν ἢ ὑποκίτρινον· τὰ κοσμήματα φαίνεται, ὅτι ἐγράφησαν ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ διὰ γανώματος μέλανος ἔχοντος νῦν ἐνιαχοῦ καστάνινον χρῶμα.

[1] Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1898, 204 σημ. 1 Τσούντας.

Παρέχει δῆλα δὴ ἡ τεχνικὴ ἀπεργασία τῶν ἐξετασθέντων μέχρι τοῦδε ἀγγείων ἀποκλειστικῶς τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Ἀττικῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου.

Ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου εὑρέθησαν καὶ τὰ τεμάχια, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ ἀμφορεὺς τῆς εἰκόνος 7.

Τὰ τεμάχια εὑρέθησαν ἀπομεμονωμένα ἐν τῷ χώματι, παρ᾽ αὐτοῖς δὲ ἢ ὑπ᾽ αὐτὰ οὐδεὶς σύγχρονος τάφος ὑπῆρχεν, ὥστε οὐδόλως εἶνε δυνατὸν νὰ σκεφθῇ τις, ὅτι οὗτος ἐχρησίμευεν ὡς ἐπιτύμβιον σῆμα. Πολὺ πιθανὸν εἶνε ὅτι καὶ οὗτος, ὅπως πάντες οἱ μεγάλοι Ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς, ἦτο τάφος μικροῦ παιδίου, οὗ ὁ σκελετὸς εὑρίσκετο ἐν τῷ ἑτέρῳ ἀπολεσθέντι ἡμίσει αὐτοῦ, μολονότι οὐ-

Εἰκὼν 8.

δεὶς βάσιμος λόγος πρὸς πίστωσιν τούτου παρουσιάσθη ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνασκαφήν.

Ἐν γένει νομίζω, ὅτι ἀφοῦ ἐν Ἐρετρίᾳ εὑρέθησαν τοσοῦτοι γραπτοὶ ἀμφορεῖς διαφόρων χρόνων, οἵτινες ἦσαν τάφοι παιδίων καὶ ἀφοῦ τὸ ἔθιμον τῆς χρήσεως τοιούτων πρὸς ταφὴν παιδίων ἢ ὡς ὀστεοδόχων καλπῶν ἔχει βεβαιωθῆ ἀσφαλῶς καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλληνικῶν νεκροπόλεων[1], πρέπει πάντες οἱ μεγάλοι ἀμφορεῖς, ἐν οἷς ὑπῆρχον κατ᾽ ἀσφαλεῖς μαρτυρίας ὀστᾶ μόνον ἀνθρώπινα ἢ τοιαῦτα μετὰ τέφρας νὰ θεωρῶνται ὡς τάφοι. Νομίζω δ᾽ ὅτι ἀδίκως ἐθεωρήθη ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1897 σελ. 68 καὶ ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Νέσσου ὡς ἐπιτύμβιον σῆμα, ἀφοῦ

[1] Mon. Linc. I 772 σημ. 1 πβλ. καὶ σημ. 2. Ἐφημ. Ἀρχ. 1889 σελ. 173 καὶ 1899.

ἐν αὐτῷ εὑρέθη τέφρα μετ᾽ ὀστῶν, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς τὸ πρῶτον ποιησαμένους μνείαν αὐτοῦ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ νὰ ὁρίσωσιν ὀρθῶς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ὡς τάφου[1].

Ὁ ἀμφορεὺς ἡμῶν εἶνε ἐλλιπὴς κατὰ τὰ δύο τρίτα περίπου, ἐν τούτοις ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων δύναται καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ καὶ ἡ διακόσμησις νὰ ἀναπαρασταθῇ.

Τὸ σχῆμα αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀπαραλλάκτως ὅμοιον πρὸς οὐδένα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν γεωμετρικῶν ἀμφορέων· προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τοὺς μεγάλους ἀμφορεῖς τοῦ Διπύλου (πβλ. Jahrb. 1899, 193-194 ἀρ. 54-57), ἀφ᾽ ὧν ὅμως διακρίνεται οὐσιωδῶς ἕνεκα τοῦ σχήματος τοῦ λαιμοῦ, ὅστις παρὰ τῷ ἡμετέρῳ εἶνε λίαν βραχὺς καὶ λήγει ἄνω, ὅσον δύναται τοῦτο νὰ φανῇ ἐκ τοῦ μικροῦ διατη-

Εἰκὼν 9.

ρηθέντος μέρους αὐτοῦ, ἀποτόμως, ἄνευ ἰδιάζοντος χείλους. Πῶς ἦσαν ἐσχηματισμέναι αἱ λαβαὶ τοῦ ἀγγείου δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διότι μόνον ἡ ἀρχὴ τοιαύτης σώζεται ἀριστερὰ παρὰ τὸν ὦμον τοῦ ἀγγείου.

Τὸ ὕψ. αὐτοῦ εἶνε 0,80, ἡ περιφέρεια τῆς κοιλίας 2,11, τοῦ λαιμοῦ ὕψ. 0,06.

Ὅ τε λαιμὸς καὶ ἡ κοιλία τοῦ ἀμφορέως ἐκοσμοῦντο διὰ περιφερικῶν ζωνῶν κοσμημάτων, ὧν διακρίνονται κυρίως αἱ τρεῖς μεγάλαι ἄνισοι πλάτους ἐπὶ τῆς κοιλίας.

Ἐν τῇ πρώτῃ ζώνῃ, ἥτις εἶνε πλατυτέρα τῶν

[1] Δελτίον 1890, 5. «Εὑρέθη δὲ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο οὐχὶ ἐντὸς τάφου, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς χώμασιν εἰς τεμάχια τεθραυσμένον, σὺν τοῖς τεμαχίοις δὲ τούτοις ἔκειντο καὶ ὀστᾶ καὶ κόνις, ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι τὸ ἀγγεῖον ἐχρησίμευεν ὡς τάφος ἢ ὡς ὀστεοδόχος κάλπη».

λοιπῶν, παρίστανται κατ' σειρὰν πρὸς δεξιὰν ὁδεύοντα ἅρματα ὑφ' ἑνὸς μόνον συρόμενα ἵππου. Ὁ ἁρματηλάτης εἶνε κατὰ τὸν συνήθη τύπον τοῦ γεωμετρικοῦ ἀνδρὸς ἐσχηματισμένος, καὶ ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριγωνικοῦ σκιαγραφήματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ μικρὸν κενὸν σχήματος τριγωνικοῦ ἢ ἐπιμήκους πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅστις δηλοῦται παρομοίως ἐν τῇ βοιωτικῇ οἰνοχόῃ Jahrb. 1899 σελ. 81 fig. 36, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ἐκ Διπύλου ἀμφορέων δηλοῦται διὰ ἀκανονίστου σχήματος ἢ στρογγύλου κενοῦ ἔχοντος στιγμὴν μέλαιναν ἐν τῷ μέσῳ ἢ μένει παντελῶς ἀδήλωτος.

Ὁ ἁρματηλάτης κρατεῖ τὰ ἡνία ἐν τῇ δεξιᾷ ἱστάμενος κατὰ τὸν συνήθη τρόπον ὄρθιος ἐν τῷ δίφρῳ καὶ ἔχει ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὴν μάστιγα. Οἱ πόδες μέχρι κάτωθεν τῶν γονάτων καλύπτονται ὑπὸ τῶν πλαγίων τοῦ δίφρου πλευρῶν. Ἀπὸ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ λείπουσι τὰ ἀπαντῶντα ἐπὶ τῶν πλείστων ὁμοίων γεωμετρικῶν παραστάσεων ὅπλα, ἐνῷ καὶ ἐνταῦθα μακρὰ πλοκαμοειδὴς ἀπόφυσις ᾐωρημένη πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ κρανίου δηλοῖ τὸν μακρὸν λόφον τοῦ κράνους, ὅπερ ἔφερεν [1].

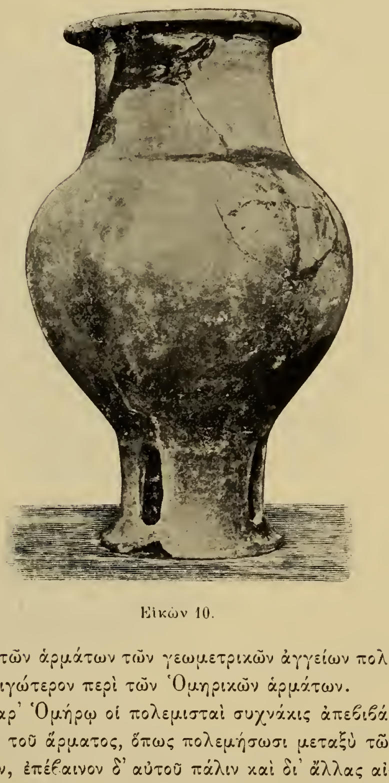
Τῶν ἵππων τὸ σῶμα οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν γεωμετρικῶν ἵππων, μόνον δ' αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν δὲν ἔχουσι τὸν τυπικῶς γεωμετρικὸν ἐκεῖνον τύπον τῶν ἀμφορέων τοῦ Διπύλου, ἀλλ' εἰ καὶ εἰσέτι λίαν ἄτεχνοι, ἔχουσιν ὅμως ἐν τῷ περιγράμματι τοὐλάχιστον μορφὴν προσεγγίζουσαν μᾶλλον πρὸς τὴν φύσιν. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν δὲν δηλοῦνται.

Τὰ ἅρματα παρίστανται ὅλως ἐκ τοῦ πλαγίου, τοὐλάχιστον ἐκ τῶν τροχῶν διακρίνεται μόνον ὁ εἷς ἔχων ὅπως συνήθως τέσσαρας κνήμας. Ὁ δίφρος φαίνεται ὢν κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ στερεᾶς ὕλης καὶ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ πλεκτός, ἔχει δὲ καὶ οὗτος ὡς πάντες σχεδὸν οἱ γεωμετρικοὶ δίφροι τὰ δύο ἡμικυκλικὰ ὑψώματα, τὰς ἄντυγας.

Καὶ ὁ Helbig [2] (τοὐλάχιστον διὰ τὰ ἅρματα, Rennwagen. τοῦ Διπυλικοῦ ἀμφορέως Monumenti tom. VIIII. tav. XXXIX, 1. 2) καὶ ὁ Reichel [3] δέχονται, ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἐξέχοντα κυκλικὰ ἐξαρτήματα τοῦ ἅρματος εὑρίσκοντο τὸ μὲν ἐπὶ τῆς προσθίας τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ ἅρματος, καὶ ὁ μὲν Helbig ὀνομάζει ταῦτα *ἄντυγας*, ὁ δὲ Reichel *ἐπιδιφριάδας*.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Reichel τὸ ἐπὶ τῶν Διπυλικῶν ἀμφορέων μετὰ τῶν τοιούτων ἐπιδιφριάδων ἢ ἀντύγων εἰκονιζόμενον ἅρμα ἦτο περίφρακτον, ἡ δ' ἀπόβασις ἢ τὸ ἅλμα ἀπ' αὐτοῦ ἐγίνετο διὰ τῶν πλαγίων πλευρῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ τροχοῦ.

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ τοῦτο

Εἰκὼν 10.

περὶ τῶν ἁρμάτων τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων πολὺ δ' ὀλιγώτερον περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἁρμάτων.

Παρ' Ὁμήρῳ οἱ πολεμισταὶ συχνάκις ἀπεβιβάζοντο τοῦ ἅρματος, ὅπως πολεμήσωσι μεταξὺ τῶν πεζῶν, ἐπέβαινον δ' αὐτοῦ πάλιν καὶ δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ὅτε στενοχωρούμενοι ἤθελον νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ ὁμίλου τινὸς τῆς μάχης, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐπίβασις ὤφειλε νὰ εἶνε λίαν εὐχερής, τοιαύτη δὲ δὲν εἶνε ἂν παραδεχθῶμεν τὸ περίφρακτον ἅρμα καὶ τὴν ἐκ τῶν πλαγίων ἐπίβασιν.

[1] Πβλ. Reichel Homer. Waffen [2] 124-125 εἰκ. 66, 67.

[2] Das Homerische Epos σ. 139 εἰκ. 32. An der Vorder wie an der Rückseite erhebt sich ein hufeisenförmig gebogenes Geländer, ἄντυξ.

[3] Ἔ. ἀ. σελ. 121 κ. ἑ.

Τὸ Ὁμηρικὸν ἅρμα ἦτο βεβαίως ἀνοικτὸν ὄπισθεν δὲν ἐξάγεται δὲ ἐξ οὐδενὸς χωρίου, ὅτι ὑπῆρχε καὶ διαφόρου τρόπου ἅρμα.

Ἐν Ἰλιάδος Ψ, 377 τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν ἀκολουθούντων ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἅρμα τοῦ Εὐμήλου ἵππων τοῦ Διομήδους, λέγεται

> Τοὶ δὲ μετ' ἐξέφερον Διομήδεος ἄρσενες ἵπποι
> Τρώιοι, οὐδέ τι πολλὸν ἄνευθ' ἔσαν, ἀλλὰ μάλ' ἐγγύς.
> αἰὲν γὰρ *δίφρου ἐπιβησομένοισιν ἐΐκτην*.
> πνοιῇ δ' Εὐμήλοιο μετάφρενον εὐρέε τ' ὤμω
> θέρμετ'· ἐπ' αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταθέντε πετέσθην.

Ταῦτα ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ἅρμα τοῦ Εὐμήλου ἦτο ἀνοικτὸν ὄπισθεν, διότι ἄλλως οἱ ὄπισθεν τρέχοντες ἵπποι δὲν θὰ ἠδύναντο τοσοῦτον εὐκόλως νὰ ἔχωσι τὰς κεφαλάς των ἐν τῷ ἅρματι κατατεθειμένας ἐπὶ τοῦ Εὐμήλου, δεικνύουσιν ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦτο συνηθισμένος εἰς τὴν ἐκ τῶν ὄπισθεν εἰς τὸ ἅρμα ἐπίβασιν, ἀφοῦ παρομοιάζει τοὺς ὄπισθεν ἀμέσως μετὰ τὸ ἅρμα τρέχοντας ἵππους πρὸς πειρωμένους νὰ ἐπιβῶσι τούτου.

Πρὸς τούτοις, ὁσάκις παρ' Ὁμήρῳ πολεμιστής τις ἐπιβαίνων τοῦ ἅρματος φονεύεται, κυλίεται οὗτος ἐκτὸς τοῦ ἅρματος· τοῦτο δὲν θὰ συνέβαιν

Εἰκὼν 11. Εἰκὼν 12.

πάντοτε, ἂν ὑπῆρχεν ἅρμα κλειστὸν ὄπισθεν.

Ἡ ἐπίβασις ἐκ τῶν πλαγίων εἰς τὸ ἅρμα τοῦ ἀμφορέως ἡμῶν καὶ ἄλλων ὁμοειδῶν τούτῳ, ἐφ' ὧν τὰ ἅρματα ἔχουσι τὰς πλαγίας πλευρὰς ἀρκετὰ ὑψηλάς, ἀφοῦ φθάνουσι μέχρι τοῦ γόνατος τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀνδρός, θὰ ἦτο δυσχερεστάτη, ἐπικινδυνοτάτη δὲ εἰς ἐστενοχωρημένον πολεμιστὴν ἐν ὥρᾳ μάχης.

Καὶ τὰ ἐπὶ τῶν Διπυλικῶν ἀμφορέων παριστάμενα ἅρματα ἦσαν ἀνοικτὰ ὄπισθεν, παρίστανται δ' ἐπὶ τούτων συνήθως ἡ μία πλαγία πλευρὰ καὶ ὁλόκληρος ἢ μέρος τῆς προσθίας[1].

Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀμφορέως δεικνύεται ὁλόκληρος ἡ πλαγία πλευρὰ καὶ ἐκ τῆς προσθίας μόνον ἡ ὑψηλὴ ἄντυξ, ἡ δὲ κυκλικὴ ἐξοχή, ἥτις φαί-

[1] Πβλ. Homer. Waffen εἰκ. 65, 66, Jahrb. 1899, 193 εἰκ. 56.

νεται ὄπισθεν, δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς πλαγίας χρησιμεύουσα ὡς λαβὴ διὰ τὸν ἀναβαίνοντα, ὁμοία δὲ θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, ἀλλ' ἐκείνη φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν φαίνεται. Ὁμοίως πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ κυκλικὴ ἐξοχὴ πρὸς τὰ ὄπισθεν τῶν ἁρμάτων τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου μεγάλου Διπυλικοῦ ἀμφορέως.

Διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ Ὁμηρικοῦ ἅρματος καὶ τῶν Διπυλικῶν βοηθεῖ ἡμᾶς θαυμασίως τὸ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1896 πίν. 3 ἀπεικονιζόμενον πήλινον ἐκ Βοιωτίας ἅρμα, ὅπερ δὲν ἀνάγεται μὲν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ὅμως εἶνε ἀρκετὰ παλαιόν [1]. Ἐφ' ἑκάστης τῶν τριῶν πλευρῶν τῆς προσθίας δῆλα δὴ καὶ τῶν δύο πλαγίων ἔχει τοῦτο χωριστὸν ἡμικυκλικὸν περίπου ὑψηλὸν περίφραγμα κατέχον ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν τῆς πλευρᾶς καὶ ἐσχηματισμένον διὰ μιᾶς καμπύλης ῥάβδου, ἥτις ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν ἐξεῖχε καὶ πέρα τούτων πρὸς τὰ ὀπίσω.

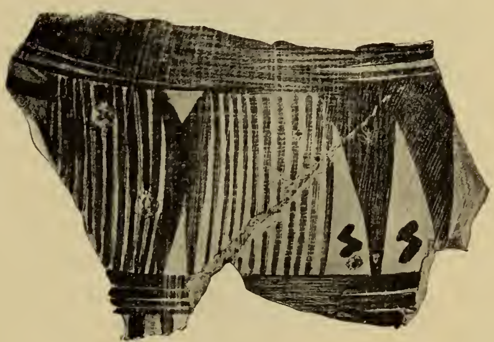
Τὰ περιφράγματα ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς ἐρείσματα εἰς τοὺς ἐν τῷ ἅρματι καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ὑπηρεσίας, ταῦτα δ' ἦσαν αἱ Ὁμηρικαὶ *ἄντυγες*, ὅτε ὁ λόγος ἦτο περὶ τῶν τριῶν πλευρῶν καὶ *ἄντυξ*, ὅτε μόνον περὶ τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν. *Περίδρομοι* ἢ *περὶ δίφρον* ὠνομάζοντο, διότι περιέβαλλον τρόπον τινὰ τοῦτον ἐξ ὁλοκλήρου, ἀφοῦ ἦσαν ἐπὶ τῶν τριῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ πλευρῶν. Αἱ *δοιαὶ ἄντυγες* τοῦ ἅρματος τῆς Ἥρας ἠδύναντο κάλλιστα, ὡς ἐλέχθη ἤδη, νὰ ἦσαν τῷ ὄντι δύο ἄντυγες εἰς διάφορα ὕψη.

Μόνη διαφορὰ τῶν Διπυλικῶν ἁρμάτων ἀπὸ τοῦ ἅρματος τούτου εἶνε, ὅτι αἱ ἄντυγες τῶν πλαγίων πλευρῶν εὑρίσκονται μόνον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄκρου περιοριζομένης τῆς χρήσεως αὐτῶν μόνον εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῆς ἀναβάσεως.

Ὁ ῥυμὸς ἐπὶ τοῦ ἅρματος τοῦ ἡμετέρου ἀμφορέως εἶνε καμπύλος ἐξέχων κατὰ τὸ ἄκρον ὑπεράνω τοῦ νώτου τοῦ ἵππου, εἶνε δὲ προσηλωμένος εἰς τὸν δίφρον καὶ ἐστερεωμένος διὰ δύο πλαγίων δοκῶν. Μακρὸν σχοινίον συνδέει τὸ ὑπὲρ τὸ νῶτον τοῦ ἵππου ἄκρον αὐτοῦ μετὰ τῆς ἄντυγος.

Ἐκ τοῦ ὀπισθίου τοῦ δίφρου εἰς τὸ ὕψος περίπου τῶν τροχῶν προέχει οἱονεὶ μικρὰ δοκὸς φέρουσα ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐγκαρσίως ἕτερον μικρὸν ξύλον. Τὴν σημασίαν τῆς προεξοχῆς ταύτης, ἥτις λείπει ἀπὸ τῶν λοιπῶν παραστάσεων γεωμετρικῶν ἁρμάτων δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν μόνον ἂν δεχθῶμεν, ὅτι αὕτη ἦτο βαθμὶς εὐκολύνουσα τὴν ἀνάβασιν. Ὅμοιόν τι περίπου ἀνεῦρον μόνον ἐπὶ τοῦ δίφρου τοῦ ἐκ Μήλου ἀμφορέως (Ἐφημ. Ἀρχ. 1894 πίν. 13).

Διάφορα κοσμήματα καθαρῶς Διπυλικὰ πληροῦσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁρμάτων καταλειπόμενα κενά. Κάτωθεν ἑκάστου τῶν ἵππων τὸ σύνηθες εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ὁμοίας παραστάσεις κόσμημα ἑνὸς μικροῦ ῥόμβου περικλείοντος σταυρὸν καὶ περιβαλλομένου ὑπὸ ἄλλου ῥόμβου ἔχοντος ἐπὶ τῶν πλευρῶν τρίγωνα. Συστήματα ῥόμβων, ἢ καὶ μοναδικοὶ τοιοῦτοι πλήρεις τεμνουσῶν ἀλλήλας γραμμῶν καὶ κοσμήματα ὅμοια πρὸς Μ ἢ ἀλλεπάλληλα Λ ὡς καὶ δύο πλάγια τρίγωνα ἡνωμένα διὰ τῶν κορυφῶν πληροῦσι τὸν λοιπὸν κενὸν χῶρον.

Εἰκὼν 13.

Διὰ τριπλῆς κυκλοτεροῦς γραμμῆς χωρίζεται ἡ πρώτη αὕτη διακοσμητικὴ ζώνη ἀπὸ τῆς κατωτέρας εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ μέσου σχεδὸν τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου.

Ἐπὶ ταύτης παρίστανται πολεμισταὶ βαδίζοντες πρὸς δεξιά· ἔχουσι δ' οὗτοι διπλοῦν δόρυ καὶ στρογγύλην ἀσπίδα διῃρημένην προφανῶς εἰς διαφοροχρώμους ζώνας καὶ ἔχουσαν ἐπίσημον λευκὸν πτηνὸν καὶ παρά τισι τροχοειδὲς ἐξ ὀκτὼ ἀκτίνων κόσμημα.

Αἱ παραστάσεις πολεμιστῶν μετὰ στρογγύλων ἀσπίδων εἶνε ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων σπά-

[1] Πβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1896, 61.

νιαι· τὰ δὲ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐφ᾽ ὧν παρίστανται αἱ μικραὶ στρογγύλαι ἀσπίδες εἶνε πάντως ἐκ τῶν νεωτέρων [1].

Ἡ τρίτη πρὸς τὰ κάτω ζώνη ἡ καὶ στενοτέρα τῶν λοιπῶν πληροῦται ἐκ κοσμήματος ὁμοίου πρὸς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει εὑρισκόμενον ἐπὶ τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως Jahrb. 1899 σελ. 194 εἰκ. 57, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ δύο συγκεντρικῶν κύκλων ἐχόντων ἐν τῷ μέσῳ ὀφιοειδῆ γραμμὴν περιβαλλομένην ὑπὸ στιγμῶν. Μεταξὺ τῶν σχημάτων τού-

εἰκὼν 14.

των ὑπάρχουσιν ἀντίστοιχα τρίγωνα πλήρη διαγωνίων γραμμῶν συνδεόμενα δι᾽ ὀφιοειδοῦς γραμμῆς. Κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ κατωτέρω τῆς τελευταῖον περιγραφείσης κοσμηματικῆς ζώνης ἐπὶ τῆς κοιλίας ὑπάρχουσι σειραὶ διαφόρων καθαρῶς Διπυλικῶν κοσμημάτων. Τὸ κατώτατον τῆς κοιλίας καλύπτεται ὑπὸ γανώματος.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου ἡμῶν εἶνε ὁ συνήθης

[1] Mitt. 1892 σελ. 214-215 Pernice. Jahrb. 1899, 197 Wide. Reichel ἔ. ἀ. σελ. 48.

ὠχροῦ χρώματος τῶν Διπυλικῶν ἀγγείων, εἶνε δὲ ὅπως καὶ ἐπὶ τούτων γεγραμμένα τὰ κοσμήματα ἀμέσως ἐπὶ τῆς καλῶς λελειασμένης ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ.

Ἀξία σημειώσεως ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ λευκοῦ χρώματος, δι᾽ οὗ εἶνε ἀπεικονισμένα τὰ ἐπίσημα ἐπὶ τοῦ μέλανος χρώματος τῶν ἀσπίδων [1].

Ἥ τε τεχνικὴ ἀπεργασία καὶ ὁ τρόπος τῆς διακοσμήσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων ἀγγείων, πλείστων δ᾽ ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ μορφὴ εἶνε ἐντελῶς ὅμοια πρὸς τὰ ἐν Ἀττικῇ ἀνακαλυφθέντα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Αἱ ἐν ἀρχῇ μνημονευθεῖσαι πυξίδες, αἱ πρόχοι, οἱ κύαθοι εἶνε ἀγγεῖα ἀπαντῶντα κατὰ προτίμησιν ἐν Ἀττικοῖς τάφοις· καὶ τὰ κοσμήματα δὲ οἷον ῥόμβοι, μαίανδροι, τεθλασμέναι γραμμαὶ καὶ ζῶα, ὅπου ταῦτα ἀπαντῶσιν, εἶνε κατὰ τὸν Ἀττικὸν τρόπον διατεταγμένα, ὥστε δυσκόλως δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι τὰ ἀγγεῖα ταῦτα κατεσκευάσθησαν ἀλλαχοῦ ἢ ἐν Ἀττικῇ.

Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι τοῦ ἐν τέλει ἐξετασθέντος ἀμφορέως τὸ σχῆμα δὲν εὑρίσκεται ἀκριβῶς ὅμοιον ἐν Ἀττικῇ, ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ποιότης τοῦ πηλοῦ αὐτοῦ εἶνε ἀναμφισβητήτως ἡ τοῦ Ἀττικοῦ, εὑρίσκομεν καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτοῦ μετ᾽ ἐλαχίστων μόνον παραλλαγῶν ἐπὶ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος Ἀττικοῦ ἐξ Ἐλευσῖνος ἀμφορέως (Jahrb. 1899, 195 εἰκ. 56).

Πρὸ πάντων ἐν Ἐρετρίᾳ, ἥτις ἐγγύτατα κειμένη πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀκτήν, εἶχε συνδεθῇ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων πρὸς ταύτην, εἶνε εὐεξήγητος καὶ δεδικαιολογημένη ἡ εἰσαγωγὴ εἰς πλῆθος Ἀττικῶν ἀγγείων. Ἀλλὰ δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀγγείων ἡ ἐξ Ἀττικῆς ἐν Ἐρετρίᾳ ἐπίδρασις κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους. Αἱ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῶν Ἐρετρικῶν γεωμετρικῶν τάφων παρασχεθεῖσαι ἡμῖν πληροφορίαι περὶ τῶν ἐθίμων τῶν Ἐρετριέων κατὰ τὴν ταφὴν εἶνε λίαν ἀνεπαρκεῖς ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἣν εἶχεν ὑποστῇ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις τὸ νεκροταφεῖον, ἀλλ᾽ ὅσα ἐκ τούτων ἐμάθομεν, ἀρκοῦσιν ἵνα καταδείξωσιν, ὅτι οἱ Ἐρετριεῖς ἠκολούθουν καὶ ἐν ταῖς συνηθείαις κατὰ τὴν ταφὴν τοὺς Ἀθηναίους. Τάφοι κεκαυμένοι ὅμοιοι πρὸς τοὺς Ἐρε-

[1] Πρβλ. Jahrb. ἔ. ἀ.

τρικοὺς εὑρέθησαν καὶ ἐν Ἀθήναις [1], τὸ δὲ περιεχόμενον τῶν τάφων ἐν τῇ γλισχρότητι αὐτοῦ, ἀγγεῖα, σιδηρᾶ ὅπλα, καὶ ὡς μόνα κοσμήματα ἐνίοτε χρυσᾶ διαδήματα καὶ σπανιώτερον ἀργυρᾶ τις πόρπη ἢ ἄλλο πολύτιμον ἀντικείμενον συμφωνεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἀττικοῖς τάφοις ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν [2], διαφέρει δ' ἄντικρυς ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν Βοιωτῶν ἐν τοῖς τάφοις τῶν ὁποίων πλεῖστα εὑρίσκονται χαλκᾶ κοσμήματα [3].

Ἀγγεῖα γεωμετρικὰ εὑρέθησαν πλὴν τῶν ἐν τῷ περιγραφέντι νεκροταφείῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἐρετρίας, ἐν νεκροταφείοις ἢ ἐν τῇ πόλει, καὶ τούτων δὲ τὰ πλεῖστα δεικνύουσι τὸν τύπον τῶν Ἀττικῶν τοῦ Διπύλου, δύο δὲ μικρὰ λίαν χαρακτηριστικὰ ἀγγεῖα εὑρεθέντα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος ἀπεικονίζομεν ἐν εἰκ. 8 καὶ 9 ἐξ ὧν τὸ ἐν εἰκ. 8, τὸ διά τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ κόσμημα τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ, ὅπερ ἀπετέλει σειρὰ κοσμημάτων ἐχόντων σχῆμα S, δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὰ Πρωτοαττικὰ ἀγγεῖα.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων ἀγγείων, ἅτινα ὡς εἴπομεν, εἰσήχθησαν ἐξ Ἀττικῆς, εὑρίσκονται ἐν Ἐρετρίᾳ, οὐχὶ ὅμως ἐν τοῖς τάφοις, καί τινα τεμάχια ἀγγείων, ὧν ἡ διακόσμησις ἔχει μὲν τὸν τύπον τῶν Διπυλικῶν ἀγγείων, ἀλλ' ὅμως ἡ τεχνικὴ αὐτῶν ἀπεργασία δεικνύει ὅτι ταῦτα εἶνε προϊόντα ἐργαστηρίου διαφόρου τῶν Ἀττικῶν.

Ἔχουσι ταῦτα λεπτὸν κίτρινον ἐπίχρισμα καὶ ἐπὶ τούτου διὰ μέλανος χρώματος τὰς γραφάς, ἐφ' ἑνὸς τεμαχίου μάλιστα κάτωθεν τῆς οὕτω ἐζωγραφημένης ζώνης ὑπάρχει ζώνη μέλαινα, ἐφ' ἧς ἦσαν γεγραμμέναι λευκαὶ μορφαὶ ζώων.

Οὔτε ὁ πηλὸς οὔτε καὶ τὸ χρίσμα τῶν τοιούτων τεμαχίων δὲν εἶνε βοιωτικά· τοὐναντίον δὲ τὸ τελευταῖον ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν ἀγγείων τῆς Μήλου καὶ Θήρας καὶ πρὸ πάντων τῆς Ῥόδου, οὐδόλως δ' εἶνε παράδοξον καὶ ἔκ τινος τῶν νήσων τούτων νὰ εἰσήχθησαν ἀγγεῖα γεωμετρικὰ εἰς Ἐρέτριαν, πάντως δ' εἰς Ἀνατολικόν τι ἐργοστάσιον θὰ ὀφείλωνται τὰ ἀγγεῖα, ἐξ ὧν μόνον τὰ ὀλίγα τεμάχια ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν.

Ὁ πίθος τῆς εἰκόνος 10 εὑρέθη ὁμοίως ἐν τῷ

[1] Ἴδ. ἀνωτ. σελ.
[2] Mitt. 1893, 147.
[3] Ἐφημ. Ἀρχ. 1892, 232 κ. ἑ. Wolters.

νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου καὶ περιεῖχε τὸν σκελετὸν μικροῦ παιδίου. Κατὰ τὴν μορφὴν διαφέρει ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ Κεραμεικῷ [1] εὑρεθέντος πίθου ὁμοίας χρήσεως μόνον ὀλίγον κατὰ τὸν πόδα, ὅστις παρὰ τῷ ἡμετέρῳ εἶνε ὑψηλότερος, ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν περίπου καὶ φέρει τρία ἐπιμήκη τρήματα.

Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ κάτωθεν τοῦ ἐξέχοντος χείλους εἶνε ἐγκεχαραγμένη κύκλῳ κυματοειδὴς γραμμή, τρεῖς δὲ διπλαῖ κάθετοι ὀφιοειδεῖς γραμμαὶ πολλάκις ἐπαναλαμβανόμεναι ἀποτελοῦσι τὸν λοιπὸν τοῦ λαιμοῦ κόσμον. Τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς κοιλίας περιβάλλει κυκλοτερῶς γραμμὴ μετὰ πλαγίων

Εἰκὼν 15.

ἀκανθῶν ἑκατέρωθεν, κάτωθεν δὲ ταύτης περιφερικὸν πλέγμα ῥόμβων.

Τὰ κοσμήματα εἶνε ἐπιτηδείως κεχαραγμένα.

Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας ὑπάρχουσιν εἰς συμμετρικὰς ἀποστάσεις τρεῖς μικραὶ μαστοειδεῖς ἀποφύσεις.

Ὅπως καὶ ὁ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ πίθος, εἶνε καὶ ὁ ἡμέτερος κατεσκευασμένος ἐκ χονδροῦ κακῶς καθαρισμένου πηλοῦ, ἔχοντος ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ἐπιφάνεια εἶνε καλῶς λελειασμένη.

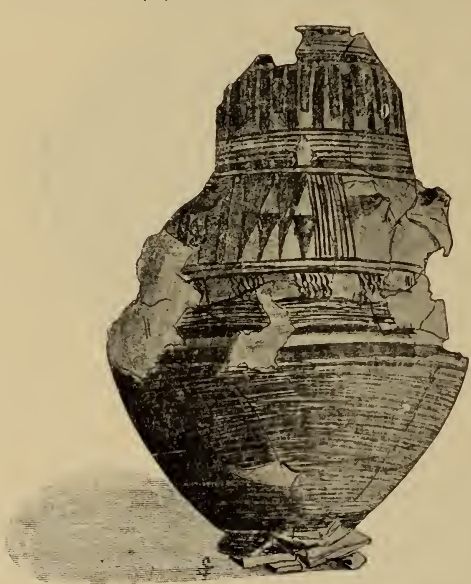
Ἐντὸς τοῦ πίθου τούτου εὑρέθησαν τρία μικρὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ὅμοια περίπου πρὸς Mitt. 1893 πίν. VIII, 2,7 φέροντα παραστάσεις γεωμετρικάς, ἅτινα εἶνε, ὡς ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, τὰ μόνα ἐν

[1] Mitt. 1893, 119 εἰκ. 12.

τοῖς νεκρικοῖς τῆς Ἐρετρίας ἀμφορεῦσιν εὑρεθέντα κτερίσματα.

Πίθοι ὅμοιοι πρὸς τὸν ἄρτι περιγραφέντα εὑρέθησαν περὶ τοὺς εἴκοσι σῷοι καὶ εἰς τεμάχια, ὧν ἡ διακόσμησις εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμοία πρὸς τὸν περιγραφέντα ἢ καὶ ὀλίγον διάφορος πάντως ὅμως καθαρῶς γεωμετρική.

Μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην ὁμοιότητα τῶν πίθων τούτων πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐξ Ἀττικῆς ἔχουσιν εἰσαχθῇ. Τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ παρὰ τοῖς ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ πίθοις δὲν εἶνε τόσον ἐρυ-

Εἰκὼν 16.

θρόν, ὡς ἐν τοῖς Ἐρετρικοῖς, ἡ δ' ἐπιφάνεια τούτων ἔχει ὅλως διάφορον ὄψιν. Τοὐναντίον τό τε χρῶμα τῶν ἡμετέρων πίθων καὶ ἡ πλήρης ῥωγμῶν καὶ ὡσεὶ ἀπολελεπισμένη ἐπιφάνεια αὐτῶν συμφωνεῖ πρὸς τὸν ἐκ Βοιωτίας ἀμφορέα Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 πίν. 8, πρὸς Βοιωτικὰς δὲ γεωμετρικὰς διακοσμήσεις συμφωνοῦσι μᾶλλον καὶ αἱ κοσμοῦσαι τὸν λαιμὸν ὀφιοειδεῖς γραμμαί, ὥστε ἐγὼ πιστεύω, ὅτι οἱ πίθοι οὗτοι εἰσήχθησαν ἐκ Βοιωτίας εἰς Ἐρέτριαν.

Γ'. *Ἐρετρικὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα.*—Οἱ ἐφεξῆς δημοσιευόμενοι ἀμφορεῖς ἀποτελοῦσι τάξιν γεωμετρικῶν ἀγγείων ἰδιάζουσαν ἐν Ἐρετρίᾳ μόνον, ἔνθα καὶ κατεσκευάσθησαν, ὡς θέλω προσπαθήσει νὰ δείξω κατωτέρω.

Τὸ σχῆμα τούτων γνωστὸν ἤδη πρὸ πάντων διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς Μηλίους ἀμφορεῖς θέλομεν ἐπανεύρει καὶ ἐν τοῖς ὑστερωτέροις Ἐρετρικοῖς ἀμφορεῦσιν [1], χαρακτηρίζει δ' αὐτὸ κοιλία σφαιρικὴ ἢ ᾠοειδής, λαιμὸς ὑψηλὸς κυλινδρικὸς λίαν εὐρὺς καὶ πούς κωνικὸς ὀλίγον χαμηλότερος τοῦ λαιμοῦ. Οἱ ἀρχαιότεροι Ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς ἔχουσι συνήθως κάτωθεν τοῦ χείλους ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ βαθεῖαν περιφερικὴν αὔλακα, ὁριζομένην πρὸς τὰ κάτω δι' ἐξωγκωτοῦ δακτυλίου, ἧς ὁμοία ὑπάρχει καὶ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ποδός. Αἱ λαβαὶ εἶνε τοξοειδεῖς κάθετοι ἐπὶ τῆς κοιλίας, εἶνε δὲ παρὰ τοῖς καθαρῶς γεωμετρικοῖς ἀμφορεῦσι συνήθως μοναί, ἀλλ' ὑπάρχουσι τοιοῦτοι καὶ μετὰ διπλῶν λαβῶν. Τῶν νεωτέρων ἀμφορέων αἱ λαβαὶ εἶνε σχεδὸν πάντοτε διπλαῖ.

Τὴν μορφὴν τῶν ἀμφορέων τούτων ὁ Böhlau [2] σχετίζει πρὸς τὴν μορφὴν Σαμιακοῦ τινος ἀμφορέως καὶ ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς ἀνατολικὰ πρότυπα.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ μορφὴ τῶν ἀμφορέων ἡμῶν εἶνε ἤδη ἕτοιμος ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Διπύλου ἐν τοῖς νεκρικοῖς πίθοις, οἷος ὁ Mitt. 1893 σελ. 119 εἰκ. 12 ἀπεικονιζόμενος, κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ἄν, ὡς ἐγὼ πιστεύω, οἱ ἀνωτέρω (σελ. 25-27 εἰκ. 10) μνημονευόμενοι ἐξ Ἐρετρίας πίθοι εἶνε προϊόντα Βοιωτικοῦ ἐργαστηρίου. Τῷ ὄντι δὲν ἔχομεν ἢ νὰ προσθέσωμεν εἰς τοὺς τοιούτους πίθους τὰς λαβάς, ὅπως σχηματίσωμεν τοὺς ὑπ' ὄψει ἡμῶν Ἐρετρικοὺς ἀμφορεῖς.

Ἀπὸ τῶν ἀμφορέων τούτων ἐλάχιστα μόνον διαφέρουσιν οἱ ἐν Jahrb. 1897 σ. 196-197 πίν. 7 (πβλ. καὶ Jahrb. 1899 σελ. 79) δημοσιευόμενοι γεωμετρικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ Βοιωτίας ὡς ἔχοντες τὸν λαιμὸν καὶ τὸν πόδα ὀλίγον βραχύτερα, συμφωνοῦσι δ' οὗτοι πρὸς τοὺς ἡμετέρους καὶ κατὰ τὸν

[1] Ἐφημ. Ἀρχ. 1901, 179 Laurent.

[2] Böhlau. Aus Jonischen und Italischen Nekropolen σελ. 146 κέ.

τρόπον τῆς κατανομῆς τῆς διακοσμήσεως[1], διαφέρουσι δ' ὅμως οὐσιωδῶς ὡς πρὸς τὰ ἐν χρήσει κοσμήματα.

Φαίνεται, ὅτι πάντες οἱ τοῦ σχήματος τούτου ἀμφορεῖς κατεσκευάζοντο ἐπίτηδες, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς τάφοι εἰς νεκροὺς παιδικῆς ἡλικίας, εἰς τὸν προορισμὸν δ' αὐτῶν τοῦτον, δι' ὃν ἦσαν λίαν κατάλληλοι, ὀφείλεται καὶ ἡ διατήρησις αὐτῶν ἀμεταβλήτων σχεδὸν ἐν Ἐρετρίᾳ μέχρι τῶν χρόνων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων[2].

Ὅπως θρησκευτικαί τινες παραδόσεις οὕτω καὶ τὰ περὶ τοὺς νεκροὺς ἔθιμα διατηροῦνται ἐνίοτε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μετ' ἀξιοσημειώτου συντηρητικότητος. Ἐν Ἐρετρίᾳ τὸ ἔθιμον τῆς ἐν γραπτοῖς ἀγγείοις ταφῆς ἀκαύστων νεκρῶν παιδίων εἶνε λίαν διαδεδομένον ἤδη ἐν τοῖς γεωμετρικοῖς χρόνοις, διετηρήθη δ' ὁμοίως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, ἡ δ' ἐν πίθοις καὶ ἐν μὴ γραπτοῖς ἀγγείοις ταφὴ παιδίων ἀπαντᾷ ἐκεῖ καὶ ἐν πολὺ μεταγενεστέροις χρόνοις. Καθ' ὃν δὲ τρό-

Εἰκὼν 17.

πον διετηρήθη τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς, οὕτω παρέμεινε καὶ ἡ πατροπαράδοτος μορφὴ τοῦ ἀγγείου, ἐνῷ ἐγίνετο αὕτη.

Ἀρ. 1 Εἰκ. 11.

Πλὴν τοῦ κάτω μέρους τῆς κοιλίας καλυπτομένου ὑπὸ γανώματος διακοπτομένου ὑπ' ὀλίγων κυκλοτερῶν γραμμῶν ὁλόκληρον τὸ λοιπὸν ἀγγεῖον φέρει γεωμετρικὴν διακόσμησιν.

[1] Ὅμοιος πρὸς τούτοις καθ' ὅλα εἶνε καὶ ὁ ἐκ Θήρας ἀμφορεὺς Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 12709.

[2] Ἴδ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1901 πίν. 9-12.

Σιγμοειδεῖς γραμμαὶ καὶ κάθετοι κυματοειδεῖς κατὰ συστήματα ἐκ τεσσάρων τεταγμέναι, ὅπως ἐπὶ πλείστων Βοιωτικῶν ἀγγείων, ἀποτελοῦσι τὸ κύριον κόσμημα τοῦ λαιμοῦ, σειρὰ δὲ ὀρθογωνίων κηλίδων ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ κατωτάτου τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ χείλους.

Συστήματα τεθλασμένων γραμμῶν καὶ κυματοειδεῖς κάθετοι ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ λαιμοῦ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς κοιλίας.

Τὸ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν διάστημα ἔχει ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν μετοποειδὲς χώ-

ρισμα πληρούμενον ὑπὸ διπλοῦ πλήρους γραμμῶν ῥόμβου περιβάλλοντος ῥομβοειδὲς ζατρίκιον καὶ ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ τρίγωνα πλήρη τεμνουσῶν ἀλλήλας γραμμῶν. Τὴν μετόπην ὁρίζουσιν ἑκατέρωθεν ἕτερα ἐπιμήκη ζατρικιοειδῆ κοσμήματα, καὶ μετ᾽ αὐτὰ γραμμὴ κάθετος φέρουσα πλαγίως ἀκάνθας ἑκατέρωθεν. Σύστημα πολλῶν καθέτων παραλλήλων γραμμῶν περατοῖ παρὰ ταῖς λαβαῖς τὸ κόσμημα.

Ἀπετελέσθη τὸ ἄρτι περιγραφὲν κόσμημα ἐξ ἑνὸς καθαρῶς Ἀττικοῦ κοσμήματος, μεθ᾽ οὗ ἀνεμίχθη καὶ στοιχεῖον Βοιωτικῆς διακοσμήσεως. Ὁ ἐντὸς μετόπης εὑρισκόμενος ῥόμβος περιβάλλων ζατρικιοειδὲς σχῆμα ἀπαντᾷ συχνότατα ἐπὶ Ἀττικῶν μόνον ἀγγείων [1], παρ᾽ ἐκείνοις ὅμως ἀντὶ τῆς Βοιωτικῆς καθέτου ἀκανθωτῆς γραμμῆς [2] ἥτις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἡμῶν, πληροῦσι τὴν δευτέραν μετὰ τὰ ἐπιμήκη ζατρίκια παραστάδα πολλαὶ ὁριζόντιοι παράλληλοι γραμμαί.

Τὸν κάτωθεν τῶν λαβῶν χῶρον κατέχει κόσμημα ἀποτελούμενον ἐκ δύο χονδρῶν τεθλασμένων γραμμῶν συμπεπλεγμένων εἰς ῥόμβους.

Καὶ ὁ πούς τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται ὑπὸ γεωμετρικῶν σχημάτων, φέρει δὲ τέσσαρα ἐπιμήκη ἀντίστοιχα τρήματα, ὅπως καὶ οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες Βοιωτικοὶ ἀμφορεῖς.

Ὁ πηλὸς εἶνε ἐρυθρός, ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ Διπύλου, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπολύτως, ὅπως ἐκεῖνος

Εἰκὼν 18.

συμπαγής. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔχει χρῶμα ὑποκίτρινον ἐξ ἀλοιφῆς τινος, ἥτις ἔχει πολλαχοῦ ἐξαφανισθῇ κατὰ τὴν πλύσιν τοῦ ἀγγείου. Τὰ κοσμήματα εἶνε γεγραμμένα διὰ μέλανος γανώματος ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ Ἀττικόν, εἶνε δὲ αἱ γραμμαὶ ἀλλαχοῦ μὲν παχεῖαι καὶ ἀλλαχοῦ λεπτότεραι.

Ἀρ. 2 εἰκ. 12.

Ὁ λαιμὸς ἔχει μόνον μίαν ζώνην κυματοειδῶν γραμμῶν τεταγμένων κατὰ συμμετρικὰ ἀποστήματα εἰς τριπλᾶ συστήματα, ὅμοιον δὲ κόσμημα καλύπτει ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου ἀμφορέως καὶ τὸ μέσον τῆς κοιλίας.

Τὸ χεῖλος κοσμεῖται ὑπὸ συστήματος τεθλασμένων γραμμῶν.

Τὸ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν διάστημα εἶνε πάλιν ὁμοίως τῷ προηγουμένῳ διῃρημένον, κατέχεται δ᾽ ἐνταῦθα ἡ ἐν τῷ μέσῳ μετόπη ὑπὸ ἓξ μελάνων παραλλήλων κοσμημάτων ὁμοίων πρὸς στήλας ἢ παχείας ῥάβδους, αἵτινες ὁρίζονται ἑκατέρωθεν μέχρι τῶν λαβῶν ὑπὸ παραλλήλων καθέτων γραμμῶν ἐχουσῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἕτερον μικρὸν ἄνοιγμα κοσμούμενον ὑπὸ κυματοειδοῦς γραμμῆς.

Τοῦ ποδὸς τὸ κόσμημα περιορίζεται εἰς ὀλίγας περιφερικὰς γραμμάς, δὲν ἔχει δ᾽ οὗτος ἀνοίγματα. Κάτωθεν τῶν λαβῶν ὑπάρχουσι τεθλασμέναι γραμμαί. Ὁ πηλὸς εἶνε ὅπως καὶ παρὰ τῷ προηγουμένῳ· ἡ ἀλοιφὴ διακρίνεται ἐν τούτῳ σαφέστερον. Τὸ χρῶμα τοῦ γανώματος, δι᾽ οὗ ἐγράφησαν καὶ

[1] Jahrb. 1899, 205-209 fig. 71, 74a, 75, 79.

[2] Bull. Corr. Hell. 1898, 274 εἰκ. 1 καὶ σελ. 275 Couve. Jahrb. 1899, 82 εἰκ. 37 καὶ 37a.

τὰ κοσμήματα εἶνε ἐρυθρὸν καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχῆθεν τοιοῦτον.

Ἀρ. 3 Couve ἐν Bull. 1898 σελ. 279 εἰκ. 2. Catalogue 213. Ἐθν. Μουσ. 1005. Εὑρέθη τῷ 1890 ἐν τῷ Νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου, πρβλ. Δελτίον 1890 σελ. 52 ἀρ. 2.

Ἡ διακόσμησις τοῦ ἀγγείου τούτου εἶνε σχεδὸν ὁμοία τῇ τοῦ προηγουμένου κατὰ τἆλλα, μόνον δ' ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν μετόπης ἔχει ἀντὶ τοῦ κοσμήματος τοῦ προηγουμένου σύστημα κοσμημάτων φακοειδῶν ἢ φυλλοειδῶν, περὶ ὧν ὁ Couve (ἔ. ἀ. σελ. 278) λέγει, ὅτι ἰδιάζουσιν ἐπὶ βοιωτικῶν ἀγγείων, ἅτινα δ' ὅμως οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ παραλλαγὴ τοῦ συνήθους γεωμετρικοῦ κοσμήματος τῆς ζώνης τῶν φύλλων[1], ἅτινα ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς χαρακτηριζούσης τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἀγάπης πρὸς τὰς μελαίνας ἐπιφανείας, ἀντὶ νὰ πληρῶνται ὅπως συνήθως διὰ ὁριζοντίων γραμμῶν, καλύπτονται ἐξ ὁλοκλήρου διὰ γανώματος, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε συχνάκις συμβαίνει καὶ εἰς τὰ γεωμετρικὰ πτηνά, ὧν τὸ περίγραμμα ἄλλοτε μὲν πληροῦται διὰ γραμμῶν καὶ ἄλλοτε εἶνε ὅλον μέλαν.

Ἄνωθεν ἑκάστης τῶν λαβῶν ὑπάρχει μία ὁριζοντία ὀφιοειδὴς γραμμή, κάτωθεν δὲ τούτων ἄτεχνα ὁμοιώματα μικρῶν γεωμετρικῶν πτηνῶν. Ὁ πούς ἔχει τέσσαρα τρήματα. Ὁ πηλὸς εἶνε ὅμοιος τοῖς προηγουμένοις, εἶνε δὲ κεχρισμένον διὰ τῆς ἀλοιφῆς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγγείου καὶ τὸ κάτωθεν τοῦ ποδός. Τὸ γάνωμα εἶνε χρώματος ἐρυθροῦ.

Ἀρ. 4. Τοῦ ἀμφορέως τούτου εὑρέθη μόνον τὸ ἕτερον ἥμισυ μετὰ τοῦ σκελετοῦ τοῦ παιδίου ἀπόκειται δὲ τοῦτο ἐν τῇ συλλογῇ Ἐρετρίας.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν μετόπη κατέχεται ὑπὸ κοσμήματος συχνότατα ἀπαντῶντος ἐπὶ Ἀττικῶν ἀγγείων[2] καὶ ἀποτελουμένου ἐκ σειρᾶς δύο πλαγίων τριγώνων ἡνωμένων κατὰ τὰς κορυφὰς καὶ πολλῶν καθέτων γραμμῶν χωριζουσῶν τὰ τρίγωνα.

[1] Jahrb. 1899 σελ. 205 εἰκ. 70, 207 εἰκ. 75α καὶ ἀλλαχοῦ. Πβλ. Mitt. 1895 πίν. 3, 2 σελ. 122.

[2] Ἐθνικὸν Μουσεῖον 218 (Jahrb. 1899, 198 εἰκ. 62), 219, 225, 818 (Jahrb. 1899, 196 εἰκ. 60). Πβλ. Pallat, Mitt. 1897 σελ. 279-280 εἰκ. 12. Ἐπὶ Ἰταλικοῦ γεωμετρικοῦ ἀγγείου ἴδ. Röm. Mitt. 1898 σελ. 350 fig. 64.

Ἀρ. 5. Καὶ ὁ ἀμφορεὺς οὗτος εἶνε λίαν ἐλλιπὴς καὶ ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ.

Τοῦ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν διαστήματος τὸ κόσμημα (εἰκ. 13) ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν μετοπῶν πληρουμένων ἐναλλὰξ ὑπὸ κοσμήματος ὁμοίου πρὸς τὸ τοῦ προηγουμένου ἀμφορέως, ἢ ὑπὸ δύο ἀκτίνων φερομένων ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὧν μεταξὺ ὑπάρχει ἀνὰ ἓν μικρὸν πτηνοειδὲς σχῆμα.

Ἀρ. 6 εἰκ. 14.

Διαφέρει ὁ ἀμφορεὺς οὗτος ἀπὸ τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ λαιμοῦ, ὅστις ἐνταῦθα καλύπτεται ὑπὸ περιφερικῶν ταινιῶν ἀνίσου πλάτους γεγραμμένων ἢ διὰ τοῦ μέλανος γανώματος ἢ διὰ λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπιτεθειμένου ἐπὶ τοῦ μέλανος γανώματος.

Τὸ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν κόσμημα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ ἀρ. 2, μόνον ὅτι ἐνταῦθα ἐν τοῖς δύο μικροτέροις κενοῖς τῶν ἄκρων ἀντὶ τῆς κυματοειδοῦς γραμμῆς ὑπάρχει ἑτέρα παχεῖα γραμμή. Τὸ καλύπτον τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας γάνωμα διακόπτεται ὑπὸ λευκοῦ χρώματος κυκλικῶν γραμμῶν.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου κατὰ τὸ χρῶμα δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀμφορέων, ἀλλ' εὑρίσκονται ἐν τούτῳ πολλὰ λευκὰ μόρια καθιστῶντα τοῦτον ὅμοιον πρὸς τὸν Βοιωτικόν. Κεχρισμένη φαίνεται, ὅτι ἦτο καὶ τοῦ ἀμφορέως τούτου ἡ ἐπιφάνεια. Τὸ γάνωμα εἶνε μέλαν ἀλλ' ἀμαυρὸν καὶ ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν Βοιωτικῶν ἀγγείων.

Ἀρ. 7.

Τοῦ ἀμφορέως τούτου ἡ διακόσμησις ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου.

Ὁ λαιμὸς εἶνε ὀλίγον βραχύτερος τοῦ συνήθους καὶ ἔχει ἐκτὸς τῶν διαφοροχρώμων ταινιῶν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ζώνην ἔχουσαν κατὰ διαστήματα συστήματα πολλῶν μικρῶν τεθλασμένων γραμμῶν, ὅμοια πρὸς τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἐπὶ Ἀττικῶν καὶ Βοιωτικῶν ἀγγείων[1].

Ἐφ' ἑκάστου τῶν ἀποτελούντων τὸ κόσμημα τῆς κοιλίας σκυταλοειδῶν σχημάτων ὑπάρχει γραμμὴ ἢ κηλὶς γεγραμμένη διὰ λευκοῦ χρώματος. Ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς κοιλίας, ἥτις ἐνταῦθα δὲν καλύπτεται ὁλόκληρος ὑπὸ γανώματος ὑπάρχει παχεῖα μέλαινα ζώνη ἔχουσα κατὰ διαστήματα λευκὰς ὀφιοειδεῖς γραμμάς. Περὶ τὸ τέρμα τῆς βάσεως

[1] Monum. Piot I σελ. 23 εἰκ. 2 καὶ ἀλλ.

ὑπάρχει λευκὴ περιφερικὴ γραμμή, λευκαὶ δὲ κάθετοι γραμμαὶ κοσμοῦσι κύκλῳ καὶ τὸν πόδα.

Πηλὸς καὶ χρῶμα τοῦ γανώματος ὅπως παρὰ τῷ προηγουμένῳ.

Ἀρ. 8 εἰκ. 15.

Σώζεται μόνον τὸ ἥμισυ περίπου.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως τούτου διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν, καθότι δὲν ἔχει οὗτος λαιμόν· ὑπὸ τὸ χαμηλὸν αὐτοῦ χεῖλος ὑπάρχει μικρὰ αὖλαξ. Ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων ὁμοίων πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀμφορεῖς καὶ ἐκ πολλῶν ταινιῶν ἐρυθροῦ χρώματος τεθειμένου ἐπὶ τοῦ μέλανος γανώματος ἢ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ.

Ἀρ. 9 εἰκ. 16.

Μοναδικὸς εἶνε ὁ ἀμφορεὺς οὗτος ἕνεκα τοῦ εἴδους τῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ, ἥτις δυστυχῶς εἶνε ἐλλιπεστάτη (εἰκ. 17 καὶ 18).

Ὁ λαιμὸς διαφέρει ὀλίγον ἀπὸ τῶν λοιπῶν καὶ δὲν ἔχει τὴν ὑπὸ τὸ χεῖλος αὔλακα. Ἀντὶ τῶν συνήθων κυματοειδῶν γραμμῶν καλύπτεται ὁ λαιμὸς ὑπὸ σχημάτων σκυταλοειδῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς κοιλίας τῶν ἀμφορέων 2 καὶ 6, ἅτινα ἄρχονται ἐναλλὰξ ἀπὸ τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ λαιμοῦ ἢ ἀπὸ τοῦ χείλους.

Μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα ἐφ᾽ ἑκατέρας πλευρᾶς μετόπη ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀμφορέων, ἀλλ᾽ ἡ διακόσμησις εἶνε φύσεως διαφόρου.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς (εἰκ. 17) ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ μέγας τρίπους, οὗ οἱ σῳζόμενοι δύο πόδες εἶνε κιγκλιδωτοί· ὁ μέγας αὐτοῦ λέβης εἶνε ἡμισφαιρικὸς καὶ ἔχει ἀνοίγματα (;) περὶ τὸ χεῖλος, τῶν δ᾽ ὤτων σῴζεται μόνον ἓν κυκλικόν. Μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ τρίποδος εἶνε γεγραμμένον γεωμετρικὸν πτηνὸν ἔχον ἐπὶ τοῦ νώτου καμπύλως ὑψωμένην τὴν πτέρυγα ὁμοίως πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν Βοιωτικῶν εἰδωλίων Monum. Piot I, 23 εἰκ. 2.

Δύο μακραὶ ἀκτῖνες ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ μεταξὺ τούτων δύο μικρότεραι, κόσμημα πρὸς ὃ ὅμοιον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει[1], καὶ μετ᾽ αὐτὰς κάθετοι γραμμαὶ φαίνεται ὅτι ἀπέκλειον ἑκατέρωθεν τὴν παράστασιν τοῦ τρίποδος, ὅστις εἶνε ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἐπ᾽ ἐνίων ἄλλων γεωμετρικῶν παραστάσεων αὐτοτελὲς κόσμημα τῆς μετόπης[1]. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς εἰκ. 18 ὑπάρχει ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἵππος ἔχων μεταξὺ τῶν σκελῶν του ἀστέρα καὶ ἄνωθεν ἀκτινωτὰ τρίγωνα μεταξὺ σχημάτων ὁμοίων πρὸς τὰ περιέχοντα τὸν τρίποδα ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου εἶνε ὠχρὸς καὶ ὁμοιάζει λίαν πρὸς τὸν Διπυλικόν, φαίνεται δ᾽ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀμφορέως δὲν εἶχε τὸ σύνηθες χρίσμα. Εἶνε δ᾽ ὁ ἀμφορεὺς οὗτος λεπτότατος ἔχων κατὰ τὴν κοιλίαν πάχος μόλις 0,002.

Μορφὴ καὶ τρόπος διακοσμήσεως συνδέουσι τοὺς μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντας ἀμφορεῖς τοσοῦτον στενῶς, ὥστε λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψει καὶ τοῦ ὅτι ἐν ἑνὶ τόπῳ εὑρέθησαν, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι πάντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πόλει ἐπλάσθησαν ὑπὸ ἑνὸς ἐργαστηρίου ἢ πολλῶν ἐργαστηρίων ἐχόντων τὰς αὐτὰς ἀρχάς.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν δὲν παρέσχε τεκμήρια ὡρισμένα περὶ τῶν χρόνων τῆς κατασκευῆς τῶν ἀμφορέων ἡμῶν. Εὑρίσκοντο οὗτοι μεταξὺ ἢ κατωτέρω τῶν τάφων μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων, ὅπως καὶ οἱ ἐν ἀρχῇ ἐξετασθέντες τάφοι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου, ὥστε ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ συμπέρασμα· κτερίσματα δ᾽ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχεν, ἐξ ὧν θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸς ὁ ἀκριβέστερος ὁρισμὸς τῆς χρονολογίας αὐτῶν.

Μόνον ἐκ τῆς καθαρῶς γεωμετρικῆς διακοσμήσεως αὐτῶν, ἐξ ἧς παντελῶς ἐλλείπουσι τὰ χαρακτηρίζοντα τοὺς μετὰ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα μεταβατικοὺς ῥυθμούς, φυτικὰ κοσμήματα, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τούτους εἰς τοὺς κυρίως γεωμετρικοὺς χρόνους. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τεχνικαί τινες ἰδιότητες, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἄφθονος χρῆσις τοῦ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπί τινων ἐκ τῶν ἀμφορέων ἡμῶν, ἐν οὐδενὶ τῶν καθαρῶν γεωμετρικῶν ῥυθμῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπάρχει, ἀλλ᾽ ἡ ἰδιότης αὕτη ἴσως ὀφείλεται εἰς πρωϊμοτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἡμῶν τῆς ἀβεβαίας μέχρι τοῦδε τὴν καταγωγὴν τέχνης, ἐξ ἧς ἀργότερον παρέλαβον τὰς ἰδιότητας ταύτας καὶ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ κεραμευτικὰ ἐργαστήρια, καὶ δὲν πρέπει χάριν τούτου καὶ μόνον νὰ καταβιβάσωμεν τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς

[1] Πρβλ. τελευταῖον J. H. St. 1899, 163 Appendix II.

[1] Monumenti IX, XXXIX, 2.

τῶν ἀγγείων εἰς τὴν μετὰ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα περίοδον.

Δύνανται οἱ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντες ἀμφορεῖς νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο τάξεις· 1) εἰς ἀμφορεῖς, ἐφ' ὧν δὲν ἀπαντᾷ τὸ λευκὸν χρῶμα καὶ 2) εἰς ἀμφο- μετὰ τοῦ λευκοῦ χρώματος.

Οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἀμφορεῖς ἔχουσι σταθερὸν τοῦ λαιμοῦ κόσμημα τὰς κυματοειδεῖς γραμμὰς ἐπαναλαμβανομένας ἐπὶ πάντων καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς κοιλίας, ἐνῶ οἱ τῆς δευτέρας ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ κυκλοτερεῖς διαφοροχρώμους ταινίας καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας μίαν μόνον παράστασιν, ἥτις εὑρίσκεται ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης τάξεως μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν. Αἱ δύο τάξεις διαφέρουσιν ὀλίγον καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ πηλοῦ, ὅπως, ἂν καὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὡρισμένως, καὶ κατὰ τὸ γάνωμα. Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν ὑπάγεται καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 8 ἀμφορεύς, ἐνῶ ὅλως ἰδιάζουσαν θέσιν ἔχει καὶ διὰ τὴν διακόσμησιν καὶ ἀκόμη καὶ διὰ τὸν πηλὸν ὁ ἀρ. 9.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἀμφορεῖς συνδέονται τὰ μέγιστα πρὸς βοιωτικὰ κεραμευτικὰ προϊόντα. Περὶ τῆς μορφῆς εἴπομεν ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 28). Πρὸς βοιωτικὰς συνηθείας ὁμοιάζει ἡ χρῆσις τῆς ἀλοιφῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ καὶ ὁ πηλὸς δέ, πρὸ πάντων τῶν ἀμφορέων τῆς δευτέρας τάξεως, ἔχει μεγάλην σχέσιν πρὸς Βοιωτικοὺς πηλούς. Αἱ κοσμοῦσαι τὸν λαιμὸν τῶν ἀμφορέων κάθετοι κυματοειδεῖς γραμμαὶ συνεχεῖς ἢ κατὰ συστήματα εἶνε κυρίως γνώρισμα τῶν βοιωτικῶν ἀγγείων, καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς κατανομῆς τῆς διακοσμήσεως εἰς κυκλικὰς ζώνας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ εἰς εἰκόνας ἐν μετόπαις ὑπὸ τὸν λαιμόν τοῦ ἀγγείου ἀπαντᾷ ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων ἤδη (σελ. 25 ἑ.) ἐκ Βοιωτίας ἀμφορέων, ὥστε ἐπὶ τούτων πάντων στηριζόμενός τις θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ δεχθῇ ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ ἐπλάσθησαν οἱ ἀμφορεῖς ἡμῶν.

Ἀλλ' ὅμως, ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ δὲν εὑρέθησαν ἀμφορεῖς σχήματος ἀκριβῶς ὁμοίου πρὸς τοὺς ἡμετέρους (ἴδ. ἀνωτ. σελ. 28), ὅτι δὲ τοὐναντίον οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ ἀμφορεῖς ὁμοιάζοντές πως πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἔχουσιν ὅλως διαφόρου φύσεως διακόσμησιν, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πιθανώτατα οἱ ἀμφορεῖς ἡμῶν δὲν κατεσκευάσθησαν ἐν Βοιωτίᾳ, ἀλλ' ὅτι καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἐν Βοιωτίᾳ εὑρεθέντες ἐπλάσθησαν ἴσως κατὰ κοινὸν πρότυπον, μετασκευασθέντες ἀναλόγως τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν ἑκατέρᾳ πόλει πνεύματος.

Λεπτομέρειαί τινες ἐν τῇ διακοσμήσει ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐν εἴδει στηλῶν ἢ παχειῶν ῥάβδων κόσμημα τῶν ἀμφορέων 2, 6, 7 καὶ 9 ἐπὶ οὐδενὸς γνωστοῦ γεωμετρικοῦ ἀγγείου εὑρίσκεται, ὁμοίως δὲ λείπουσιν ἀπὸ τῶν γνωστῶν γεωμετρικῶν ἔργων καὶ αἱ διπλαῖ ἀκτίνες τοῦ ἀμφορέως 9, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ζατρικιοειδὲς κόσμημα καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ἀμφορέων ἐξ ἀντιστοίχων τριγώνων κόσμημα ἀπαντῶσι τὸ μὲν ἀποκλειστικῶς, τὸ δὲ πρὸ πάντων ἐπὶ ἀττικῶν ἀγγείων.

Δὲν εἶνε λοιπὸν Βοιωτικοὶ οἱ ἀμφορεῖς ἡμῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ πρός τινα τῶν γνωστῶν τοπικῶν γεωμετρικῶν ῥυθμῶν ἔχουσι τοιαύτην ὁμοιότητα, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὡρισμένως ὅτι ἔκ τινος ἄλλου ἐργαστηρίου προέρχονται οὗτοι.

Ἐκ τῆς διακοσμήσεως λείπουσι τὰ χαρακτηρίζοντα τοὺς γεωμετρικοὺς ῥυθμοὺς νήσων τινῶν κοσμήματα μυκηναϊκῆς καταγωγῆς, συνίσταται δ' αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ στοιχείων Βοιωτικῶν καὶ Ἀττικῶν, ὥστε καὶ ἐν πόλει τινὶ ὑποκειμένῃ καὶ εἰς τὰς ἐκ τῶν δύο τούτων τόπων ἐπιδράσεις ὀρθὸν εἶνε νὰ ζητήσωμεν τὴν πατρίδα τῶν ἀμφορέων ἡμῶν, τοιαύτη δ' ἀναμφιβόλως ἦτο ἡ Ἐρέτρια, ἥτις ἀπὸ μὲν τῆς Ἀττικῆς μόνον διὰ τῆς στενῆς πρὸς τὸν Ὠρωπὸν θαλάσσης χωρίζεται, πρὸς δὲ τὴν Βοιωτίαν συνδέεται δι' ἐπίσης στενῆς θαλασσίας ὁδοῦ καὶ πρὸς τούτοις διὰ τῆς σχεδὸν χερσαίας ὁδοῦ τοῦ Εὐρίπου.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, ΠΑΝΟΣ, ΕΡΜΟΥ ΚΑΙ ΝΥΜΦΩΝ

Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ κατετέθη ἐσχάτως τὸ ἐν τῷ ἀνωτέρω τσιγκογραφήματι ἀπεικονιζόμενον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον[1], εὑρεθὲν μεσημβρινῶς τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, ἐν τῷ βουστασίῳ Γιαγκάκη. Παρίστησι τοῦτο τρεῖς Νύμφας ὀρχουμένας πέριξ βωμοῦ. Καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν μὲν ἄκρον ἵσταται ὁ Πὰν αὐλῶν τὴν σύριγγα, παρ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀπόλλων καθήμενος ἐπὶ βράχου στηρίζων τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐπὶ λύρας, τὴν δὲ δεξιὰν φέρων πρὸς τὴν κεφαλήν· ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ὁ Ἑρμῆς. Δεξιόθεν δὲ τῶν Νυμφῶν ἕξ ἱκέται.

Τὸ ἀνάγλυφον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ὂν ἔχει μῆκος μὲν 0,73, πλάτος 0,39 καὶ πάχος 0,07. Διατηρεῖται δὲ ἐν καλῇ καταστάσει πλὴν τῶν προσώπων πολλῶν μορφῶν, ἅτινα πιθανῶς ἐπίτηδες ὑπὸ Χριστιανῶν ἀπεκρούσθησαν.

Τὸ πλαίσιον τοῦ ἀναγλύφου συνίσταται ἐξ ἁπλῆς κρηπῖδος (ὕψος 0,68) καὶ δύο κιόνων ἐπ' αὐτῆς ἀρραβδώτων ὑποβασταζόντων τὸν θριγκόν.

Παρεμφερῆ ἀνάγλυφα ἀττικῆς προελεύσεως εἶνε γνωστὰ ἡμῖν ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν[2] ἐν οἷς τελευταῖον καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1893 σελ. 128-141, πίναξ 10. = Γλυπτὰ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀριθ. 1783), δημοσιευθὲν ὑπὸ Π. Καββαδία.

Τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον διαφέρει τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, ἅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φέρουσι κεφαλὴν Ἀχελῴου, οὗτινος καὶ κόραι ἐθεωροῦντο αἱ Νύμφαι. Τὸ ὑπὸ τοῦ Pottier μάλιστα δημοσιευθὲν (B. C. H. V, πίναξ 7) φέρει ἀναγλύπτους αἶγας καὶ πρόβατα, δὲν παριστᾷ δ' ὅμως καὶ τοὺς ἀφιερώσαντας τὸ ἀνάγλυφον ἱκέτας.

Αἱ Νύμφαι παρίστανται φέρουσαι ποδήρη χιτῶνα ἀχειρίδωτον μετὰ διπλοϊδίου ἐζωμένου ἀμέσως ὑπὸ τοὺς μαστοὺς καταπίπτοντα συμμετρικῶς μετὰ κανονικῆς πτυχώσεως· τὸ δὲ διπλοΐδιον ἐν τῷ μέσῳ εἶνε βραχύτερον, κατὰ δὲ τὰ πλάγια φαίνεται τριγωνικόν. Χορεύουσι δὲ κρατοῦσαι τὰς χεῖρας ἀλλήλων· αἱ ἑκατέρωθεν τῆς μεσαίας ἀνέχουσι μικρὸν τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου καὶ ἔχουσιν ἐστραμμένην τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἐν τῷ μέσῳ ἀτενίζουσαν πρὸς ἀριστερά.

Ὁ Πὰν παρὰ τὸν ἀριστερὸν κίονα ὄρθιος ἱστά-

[1] Φέρει αὔξ. ἀριθμὸν τῆς Συλλογῆς τῶν Γλυπτῶν 1966.

[2] Πρβ. Furtwaengler Sammlung Savouroff A. πίναξ 28, ὁ αὐτὸς ἐν Mittheilungen, 1878 σελ. 200. — Βλέπε ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Μυθολογίας τοῦ Roscher ἄρθρον Νύμφαι σελ. 558, ἔνθα πᾶσα ἡ βιβλιογραφία.

μενος φέρει κέρατα καὶ οὐρὰν καὶ ἐπὶ τῶν νώτων χλαμύδα, αὐλεῖ δὲ τὴν σύριγγα βλέπων πρὸς τὰς Νύμφας.

Ὁ Ἀπόλλων καθήμενος[1] καὶ στηρίζων τὰ νῶτα ἐπὶ βράχου ἐρείδει τὸν ἀριστερὸν πῆχυν ἐπὶ λύρας, τὴν δὲ δεξιὰν φέρει ἐπιχαρίτως ἐπὶ τὴν κεφαλήν, ὡς ἐν ἀναπαύσει[2], καὶ ἔχει τὸ μὲν ἄνω σῶμα γυμνόν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπογαστρίου καὶ κάτω μέρος κεκαλυμμένον δι' ἱματίου ἐρριμμένου ἀφελῶς ἐπὶ τῶν γονάτων· στρεφόμενος δὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιὰ φαίνεται ὡς διαλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἑρμοῦ.

Ὁ Ἑρμῆς κλίνων μικρὸν τὸ σῶμα πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ κηρύκειον, ἐπερείδει τὸν δεξιὸν πόδα ἐν ὀρθῇ γωνίᾳ κεκαμμένον ἐπὶ τοῦ βράχου· ἐπὶ δὲ τοῦ μηροῦ στηρίζει τὸν πῆχυν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος· τὴν ἀριστερὰν χεῖρα περιτετυλιγμένην τῷ ἱματίῳ ἔχων φέρει πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀφίνων οὕτω γυμνὸν τὸ ὅλον σῶμα, πλὴν τοῦ ἄνω ἀριστεροῦ μέρους τοῦ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ὀσφύος, ὁπόθεν ἡ χεὶρ φέρεται πρὸς τὰ ὀπίσω· ὄπισθεν δὲ κατὰ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα αὐτοῦ κρέμαται ὁ πέτασος ὡς ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύπτου κίονος τῆς Ἐφέσου[3]. Κατὰ τοὺς πόδας φέρει πτερύγια.

Κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἀναγλύφου καὶ δὴ μεταξὺ μιᾶς τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ δεξιοῦ κίονος ἵστανται ἓξ ἱκέται πρὸς ἀριστερὰ βλέποντες καὶ φέροντες χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὧν ὁ πρῶτος ὑψοῖ τὴν δεξιάν. Οὗτοι, ὡς φαίνεται, εἶνε οἱ ἀναθέται τοῦ ἀναγλύφου.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς φαίνεται ὅτι ἡ παράστασις ἀνάγεται εἰς τὰ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος Πανὸς καὶ τῶν Νυμφῶν· ἀναμιμνήσκει δὲ ἡμᾶς εὐθὺς τὰ κατὰ τὴν Β. κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως σπήλαια, ἔνθα ἐλατρεύοντο ὁ Ἀπόλλων ὁ Πὰν καὶ αἱ Νύμφαι.

Δὲν εὑρέθη μὲν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῶν τόπων τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπ' αὐ-

[1] Καθήμενος κιθαρῳδὸς Ἀπόλλων εὕρηται παρὰ Clarac (481, 926A) καὶ παρὰ Stephani (Compte-rendu 1867, 49). Ἀγάλματα τοῦ τύπου τούτου ἀπαντῶσι συχνά: Ἀπόλλων ἐν τοιαύτῃ στάσει ἵστατο τὸ πάλαι ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Λυκείῳ Γυμνασίῳ (Λουκιανοῦ Ἀνάχαρσις 7.) Καββαδίας Γλυπτὰ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀριθμ. 183)

[2] Πρβ. Clarac 540B, 921C. Καὶ τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου Beschreibung der Ant. Skulpturen Nº 44. Βλέπε Roscher ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 460.

[3] Ἰδὲ Archaeologische Zeitung 1873 πίν. 66. Προχείρως Roscher' Lex. «Hermes» σελ. 2416 ἐν ᾧ ὁ Ἑρμῆς παρίσταται ὡς ψυχοπομπός, καὶ τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου (Beschreibung der Ant. Skulpturen Nº 709) ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εἰς Νύμφας.

τῶν οὐχὶ πολὺ μεγάλη ἀπόστασις τοῦ μέρους ἔνθα (οὐχὶ κατὰ χώραν) εὑρέθη, καὶ τὸ μικρὸν μέγεθος τοῦ λίθου, ἐπιτρέπουσι τὴν εἰκασίαν ὅτι ἐκ τοῦ εἰρημένου σπηλαίου προέρχεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον.

Τὰ σπήλαια ταῦτα τῶν «*Μακρῶν Πετρῶν*» ἐχρησίμευσαν ὡς τόπος ἀποκρύφων ἐρωτικῶν σκηνῶν (σκότιαι εὐναί). Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόλλων Πύθιος μετὰ τῆς Κρεούσης ἐγέννησε τὸν Ἴωνα[1].

Ὅπως ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παρίσταται καθήμενος ὁ Ἀπόλλων, ὁμοίως παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῶν πλείστων βασιλέων τῆς Συρίας καὶ ἐπὶ τῶν Βοιωτικῶν, Ἀκαρνανικῶν, Δελφικῶν, Κρητικῶν καὶ Χαλκηδονικῶν νομισμάτων[2]. Ἐπί τινος δὲ νομίσματος τῆς Μιλήτου τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ἡμετέρου· δηλ. παρίσταται φέρων τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς ἐν τῷ ἐν Βερολίνῳ Ἀπόλλωνι[3]. Ἀλλ' οὕτω παρίσταται ὁ Ἀπόλλων καὶ ὡς Πύθιος παρὰ Clarac (πιν. 296 καὶ 298.)

Ὡς κιθαρῳδὸς κάθηται ἐν νομίσματι τῆς Δελφικῆς ἀμφικτιονίας ἐρείδων τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς κιθάρας[4].

Ἐνδεδυμένος, κρατῶν κιθάραν καὶ καθήμενος παρίσταται ὁ Ἀπόλλων ἐν νομίσματι τῆς Κυζίκου[5] τοῦ Δ'. αἰῶνος.

Ἡμίγυμνος δὲ ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ ἐπὶ νομίσματος τοῦ Κολοφῶνος[6].

Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ἀγάλμασι (Clarac 485, 937, 488 B 737 A). Μετὰ κιθάρας ἡμίγυμνος παρίσταται ἐν ῥωμαϊκῷ ἀγάλματι (Gazette Archeologique 1876 πίν. 2).

Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας καὶ τῆς τέχνης τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου κρίνοντες, συμπεραίνομεν ὅτι ἐποιήθη τοῦτο κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος.

Π. Καστριωτης

[1] Παυσανίας I, 28, 4. — Εὐριπίδου Ἴων 283. — Curtius Geschichte der Stadt Athen σελ. XIII, 26. 36. 77 καὶ 33. — Ἀριστοφ. Λυσιστράτη 911 καὶ ἐφεξῆς.

[2] Πρβ. Pick, die Antiken Münzen Nordgriechenlands I, πίν. III, 22-25.

[3] Πρβ. Pick. ἔνθ' ἀνωτέρω πιν. XV, 1-3.

[4] Ἰδὲ Σβορῶνον ἐν Bulletin de Corresp. Hellenique XX, (Νομισματικὴ τῶν Δελφῶν) p. 29-39 pl. XXVI, 32-36.) καὶ ἐν τῇ Διεθν. Ἐφημ. τῆς Νομισματ. Ἀρχαιολογίας Τόμ. Β'. πιν. ΙΔ'. 1-4.

[5] Greenwell. The Electrum Coinage of Cyzicus London 1887 πίν. I, ἀριθ. 20.

[6] Mionnet. 6, 108.

ΑΝΑΓΛΥΠΤΟΣ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΑΡΧΑΪΚΗ ΣΤΗΛΗ

(Πίν. 1)

Ἡ ἐν τῷ πίνακι 1 φωτοτυπικῶς εἰκονιζομένη ἀνάγλυπτος ἀρχαϊκὴ στήλη εὑρέθη κατὰ τὸν φθινόπωρον τοῦ 1901ου ἔτους ἐν τῷ οἰκοπέδῳ Ἰ. Καλάμη κειμένῳ κατὰ τὸ μεσημβρινοδυτικὸν (ΔΔΜ) μέρος τῆς πόλεως ἑκατὸν περίπου Γαλ. μέτρα μακρὰν τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοῦ Χαλκούρη [1]. Σῴζεται κατ᾽ἐκεῖνο τὸ μέρος μικρὸν τμῆμα τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας πόλεως [2].

Ἡ στήλη εὑρέθη, καθ᾽ ἃς ἠδυνήθην νὰ συλλέξω πληροφορίας ἐντὸς σωροῦ λίθων ἐρριμμένη ὡς λίθος κοινὸς καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν ἀλλαχόθεν ἐκεῖ μετενεχθεῖσα. Ἂν ὁ σωρὸς ἐκεῖνος τῶν λίθων οὐδέν τι ἄλλο ἦτο ἢ τὸ *παραγέμισμα τοῦ τοίχου* τοῦ δευτέρου περιβόλου, ὅστις (τοῖχος) κατ᾽ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὡς φαίνεται, δὲν ἐσῴζετο ὡς *τοῖχος κατάδηλος*, ὅπως παραπλεύρως σῴζεται (ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη) δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω. Ὁ τῆς γῆς κύριος παριστάμενος ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἄνοιγμα τῶν θεμελίων τῆς νεοδμήτου ἐκεῖ οἰκίας του καὶ τῶν ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐκτισμένων σταύλων (εὑρέθη δὲ ἡ στήλη τῶν θεμελίων τῶν σταύλων ἀνοιγομένων κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν) δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ μοῦ λύσῃ ταύτην μου τὴν ἀπορίαν, μοὶ εἶπεν ὅμως ὅτι τοῖχος ὁλόλιθος (massif) ἐκ πωρίνων πλίνθων ἐκτισμένος καὶ εἰς ὕψος 1-1,50 Γ. Μ. σῳζόμενος καὶ καθέτως ἀπ᾽ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς φερόμενος ὑπῆρχεν ἐκεῖ καὶ συγχρόνως περαιτέρω πρὸς μεσημβρίαν ἐξ ὁμοίων πωρίνων πλίνθων *στρῶσις* ἀποτελοῦσα δάπεδον 3-4 Γ. Μ. Τὰ λεγόμενα, ὡς λεγόμενα παρ᾽ ἀνθρώπου, ἐννοεῖται, μὴ ἔχοντος τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις καὶ μὴ ἐνδιαφερομένου περὶ τοῦ πράγματος, μοὶ ἦσαν ὄχι καὶ πολὺ σαφῆ καὶ καταληπτά. Ὑπέθεσα κατ᾽ ἀρχὰς μήπως ὑπῆρχέ τίς ποτε καὶ ἐκεῖ Πύλη καὶ τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην εἶπον καὶ εἰς τὸν δόντα μοι τὰς πληροφορίας κύριον τῆς γῆς καὶ οὗτος ἐφάνη συμμεριζόμενος τὴν εἰκασίαν μου ταύτην. Καὶ ὅμως νὰ ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ Πύλη δὲν πιστεύω μετὰ ἀκριβεστέραν τῶν ἐκεῖ τόπων ἐξέτασιν. Ὀλίγον κτατωτέρω πρὸς μεσημβρίαν (εἰς ἀπόστασιν 80-100 βημάτων περίπου) ὑπῆρχεν ἡ εὐλόγως ἐκεῖ τοποθετηθεῖσα Πειραϊκὴ Πύλη (Curtius ἔ. ἀ. σελ. 66) [1] ἐδῶ δὲ κατὰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκόπεδον κατὰ τὸ κράσπεδον τοῦ λοφίσκου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου κείμενον Πύλης ἀνάγκη δὲν ὑπῆρχε. Ἴσως τὰ λείψανα ἐκεῖνα, περὶ ὧν ὁ κύριος τῆς γῆς μοὶ ἔκαμε λόγον, ἦσαν Πύργου λείψανα, ὁ δὲ σωρὸς τῶν λίθων, ἐν ᾧ ἡ στήλη εὑρέθη, κλίνω νὰ πιστεύσω ὅτι οὐδέν τι ἄλλο ἦτο ἢ λείψανον τοῦ παραγεμίσματος τοῦ τείχους τοῦ ἐξωτέρου περιβόλου [2].

[1] Οὕτω καλεῖται τὸ ἐκκλησίδιον καὶ ὄχι τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου ὡς κακῶς φέρεται γεγραμμένον ἐν τῷ χάρτῃ τῷ προσηρτημένῳ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κουρτίου Attische Studien. Παράβ. καὶ Wachsmuth, Die Stadt Athen im Alterthum, Τόμ. 1, σελ. 343.

[2] Τὰ σῳζόμενα λείψανα δὲν εἶναι πολλά, ἀλλ᾽ εἶναι κατα τοῦτο περίεργα ὅτι καὶ ἐκεῖ διπλοῦς, ὡς φαίνεται, ὑπῆρχε *περίβολος* ὅπως καὶ κατὰ τὸ Δίπυλον (παράβ. Athen. Mittheil. 1878 σελ. 28 καὶ ἑξῆς) ὁ ἐσώτερος, ἐκ πολυγωνίων πλίνθων ἀσβεστολίθου τεφροῦ χρώματος ἐκτισμένος, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ᾽ αὐτοῦ 1,60-1,80 Γ. Μ. ὁ ἐξώτερος, ἐκτισμένος καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ ὁ παρὰ τὸ Δίπυλον (παράβ. Athen. Mittheil. ἔ. ἀ. σελ. 41). Τὰ νῦν ὁρώμενα ἐκεῖ λείψανα, τὰ μὲν τοῦ ἐσωτέρου τοίχου (τοῦ πολυγωνικῶς ἐκτισμένου) δὲν ἦσαν, ὡς φαίνεται, πρότερον ὁρατὰ ἀποκαλυφθέντα νῦν τὸ πρῶτον διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ κατόχου τῆς γῆς γενομένων χάριν οἰκοδομίας ἀνασκαφικῶν ἔργων, τὰ δὲ τοῦ ἐξωτέρου ἴσως διεκρίνοντο καὶ πρότερον. Τοὐλάχιστον ἂν οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν μὲ ἠπάτησαν (διότι καταμέτρησιν δὲν ἔκαμα) κατ᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος σημειοῦνται (κατὰ τὸ κράσπεδον τοῦ ὑψώματος, ἔνθα τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου) ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ Κουρτίου (Att. Studien) λείψανα τείχους διὰ συνεχοῦς μελαίνης γραμμῆς δηλούμενα.

[1] Ταύτης δὲν σῴζονται σήμερον ἢ ἐλάχιστα ἴχνη καὶ ὅμως ὅτι ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ Πύλη καὶ δὴ ἡ Πειραϊκὴ θεωρῶ καὶ ἐγὼ ἀναντίρρητον.

[2] Γνωστὸν εἶναι τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου (1 ꝁ 93) «. . . πολλαί τε στῆλαι ἀπὸ σημάτων καὶ λίθοι εἰργασμένοι ἐγκατελέγησαν». Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι ἥ τε στήλη τοῦ *δισκοφόρου* καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ

Ἡ στήλη ἔχει νῦν ὕψος μέγιστον 1,01-1,02 Γ. Μ., πλάτος δὲ κατὰ μὲν τὴν ἕλικα 0,72, κατωτέρω δὲ 0,68 καὶ πάχος 0,10-012· ὄπισθεν δὲ κατὰ τὰ πλάγια καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω κυρτῆς ἐπιφανείας τῆς ἕλικος εἶναι ὡμαλισμένη διὰ χονδροῦ ἐργαλείου. Φέρει δὲ ἐπὶ ταύτης (τῆς ἄνω κυρτῆς ἐπιφανείας) κατὰ τὸ μέσον τοῦ πάχους της καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς ἕλικος ἀριστερόθεν μὲν τοῦ θεατοῦ 0,10 δεξιόθεν δὲ 0,07 ἀνὰ ἕνα μικρὸν τόρμον, ἐν οἷς καὶ σιδηρῶν ἔτι γόμφων σώζονται λείψανα. Τὸ μάρμαρον εἶναι νησιωτικὸν (πιθανώτατα πάριον) πάντως ὅμως ὄχι πεντελικόν.

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἡ στήλη δὲν περιεσώθη ἡμῖν ἀκεραία. Ἀποκεκρουμένη εἶναι ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεατοῦ κάτω γωνία μετ᾽ αὐτῆς δὲ συναπωλέσθη καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους. Ἐπίσης καὶ ἡ πρὸς τἀριστερὰ τοῦ θεατοῦ κάτω γωνία ἀποκεκρουμένη εἶναι καὶ μετ᾽ αὐτῆς ἐξέλιπε καὶ ὁ δεξιὸς ποὺς σχεδὸν ὁλόκληρος· ἀποκεκρουμένος δ᾽ εἶναι καὶ ὁ δεξιὸς ἀγκών. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄνω ἡ στηλη δὲν περιῆλθεν ἡμῖν σῶα καὶ ἀλύμαντος· οὐ μόνον ἀπεκρούσθη αὐτῆς μέρος κατὰ τὴν ἀντωπὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τόξου τῆς ἕλικος καὶ μετ᾽ αὐτῆς καὶ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κράνους, ἀλλὰ (καὶ τοῦτο δηλοῦσι κατὰ τὴν γνώμην μου οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες *τόρμοι*)[1] καὶ ὅλως ἐξέλιπεν ἕτερόν τι πρόσθετον ἐπ᾽ αὐτῆς κατὰ τὰ ἄνω *ἐπίθημα*. Ἡ στήλη δηλ. δὲν ἀπέληγεν ἄνω, ὡς ἤθελέ τις ὑποθέσει μόνον τὴν εἰκόνα βλέπων, εἰς τὴν ἕλικα ἐκείνην, οὐδ᾽ εἶχεν ὄψιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ὁρωμένη Ἰωνικοῦ κιονοκράνου, ἀλλ᾽ εἰς ἄλλο τι κόσμημα, ὅπερ ἦν πρόσθετον καὶ ἐξ ἄλλου τεμαχίου λίθου πεποιημένον (ἀνθέμιον;)[1] ὥστε τὸ ὅλον αὐτῆς ὕψος ἦτο πολὺ μεῖζον τοῦ νῦν σῳζομένου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ῥὶς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκεκρουμένη εἶναι, πολλαχοῦ δὲ ἀποτετριμμένη ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ μαρμάρου καὶ ἰδίως κατὰ τὸν ὀφθαλμόν, ὥστε τὰ βλέφαρα νὰ μὴ διακρίνωνται σαφῶς καὶ τούτου ἕνεκα ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ νομίζῃ τις ὅτι κλειστὸς καὶ ὄχι ἀνοικτὸς ὁ ὀφθαλμὸς εἰκονίζεται. Ἂν τὰ χρώματα ἐσῴζοντο (καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη ἔφερε χρωματισμόν, ὅπου καὶ αἱ ὅμοιαι αὐτῇ, κατ᾽ ἀκολουθίαν καὶ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ) τοιαύτη τις ἡμαρτημένη περὶ τῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπεικονίσεως γνώμη δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γεννηθῇ οὐδ᾽ εἰς τὸν ἐπιπολαιότερον παρατηρητήν. Ὅπως νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα ἀναγκαία ὄντως εἶναι προσεκτικωτέρα τις τοῦ πράγματος ἐξέτασις (καὶ δι᾽ αὐτῆς τῆς ἁφῆς ἀκόμη) ὅπως γίνῃ κατάδηλον ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἀνοικτὸς εἰκονίζεται[2]. Ἵδρυτο δὲ πιθανώτατα ἡ στήλη (γομφουμένη κατά τινα τρόπον) ἐπὶ βάθρου, ἐφ᾽ οὗ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐπιγραφή, ἂν ὄντως καὶ ἐπιγραφὴν ἔφερεν, ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον. Τοῦ ὅλου λοιπὸν μνημείου δὲν περιεσώθη ἡμῖν ἢ μέρος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τιμιώτατον, ὥστε χάριτας πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν τῇ ἀγαθῇ τύχῃ, ἥτις μᾶς διέσωσεν αὐτό. Χρωματισμοῦ, ὡς ἤδη ἐρρήθη, ἴχνη δὲν ἐσώθησαν.

Ἡ στήλη, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἰκονίζει νέον (ἀγένειον) γυμνόν, τὸ ἀττικὸν μόνον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέροντα κράνος ἄνευ παραγναθίδων καὶ ἐν

Ξενοφάντου (Ἀρχ. Ἐφημ. Περίοδος Β΄, σελ. 484 καὶ ἑξ.) κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Wolters καὶ Dörpfeld (Παράβ. Attische Grabreliefs Τόμ. 1, σελ. 5, ἀριθ. 5) δὲν εὑρέθησαν ἐνῳκοδομημέναι ἐν τῷ Θεμιστοκλείῳ Περιβόλῳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὴν πληροφορίαν τοῦ Θουκυδίδου, ἀφοῦ ὑπάρχει τις καὶ νῦν ἐκεῖ ἐν τῷ Θεμιστοκλείῳ τείχει *πώρινος σπόνδυλος* ἐνῳκοδομημένος, ὃν καὶ ὁ Dörpfeld ἐπιδεικνύει ἑκάστοτε. Στῆλαι δὲ ἐπιτύμβιοι ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἐνῳκοδομημέναι ἐν τοῖς τοίχοις τῆς πύλης τοῦ Διπύλου, ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ δὲ Περιβόλῳ εὑρέθη αὐτὴ αὕτη ἡ στήλη τοῦ *Ξενοφάντου* (Att. Grab. reliefs ἔ. ἀ.) καὶ ἡ στήλη τοῦ *Ἀντιδότου* (Ἐφημ. Ἀρχ. Περ. Β΄, σελ. 416) καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον ἀφοῦ, ὡς φαίνεται, ὁ δεύτερος Περίβολος (ὁ μεταγενέστερος) ἀντικατέστησε τὸν πρῶτον (τὸν Θεμιστόκλειον) εἰ μὴ πανταχοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως. Ὅτι δὲ καὶ ἡ στήλη τοῦ Ἀντιδότου εἶναι ἀρχαιοτέρα τοῦ 480ου ἔτους π. Χ. μαρτύριον ὁ χαρακτὴρ τῆς γραφῆς κυρίως καὶ ὄχι τὸ τεῖχος τοῦ Περιβόλου, ἐν ᾧ εὑρέθη ἐνῳκοδομημένη, ὅστις ἦτο ὁ μεταγενέστερος καὶ ὄχι ὁ Θεμιστόκλειος περίβολος, ὅπερ ἠγνόει ὁ μακαρίτης Ῥουσόπουλος ὅταν ἔγραφεν ὅσα ἔγραψεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι. Νομίζω δὲ ὅτι οἱ τότε Ἀθηναῖοι ὄχι τόσον εἰς τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους πειθόμενοι καὶ αὐτὰς τὰς στήλας τὰς ἐπιταφίους ἐνῳκοδόμησαν εἰς τὸ τεῖχος ὅσον εἰς τὸ ὅτι καὶ αἱ στῆλαι ἦσαν πλέον ἄχρηστοι ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ αὗται συντριβεῖσαι.

[1] Ἀληθῶς οἱ τόρμοι εἶναι μικροί, ἀλλὰ πρὸς τί ἄλλο ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι δὲν ἐννοῶ. Ὅπως στηρίζωσι τυχὸν τὴν στήλην ἐπί τινα τοῖχον (ὡς ἐρρήθη παρά τινος) δὲν τὸ πιστεύω.

[1] Πιθανώτατα ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τῆς ἕλικος νὰ ἦτο πρῶτον ἐπιτεθειμένος τετράγωνος κανὼν (regula) καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ὕστερον τὸ ἀνθέμιον (παράβ. Att. Grabreliefs τομ. 1 πίν XIII καὶ XIV).

[2] Καὶ ἡ εἰκὼν ἐκ πρώτης ὄψεως δύναται νὰ παραπλανήσῃ τὸν θεατήν· καὶ ὅμως εὐθὺς ὡς μετὰ προσοχῆς εἰς αὐτὴν προσβλέψῃ δύναται νὰ διακρίνῃ σαφῶς (σαφέστερον ἴσως ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ στήλῃ) τοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ περίγραμμα οὐχὶ πολὺ διάφορον ὂν τοῦ τοῦ γνωστοῦ δισκοφόρου τοῦ Διπύλου. Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν βλαβῶν καὶ σχάσμα τι ἀπὸ τῆς ἕλικος ἀρχόμενον καὶ δι᾽ ὅλης της κεφαλῆς καὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς διῆκον ἔχει ὁ λίθος, ὡς καὶ ἡ εἰκὼν σαφῶς δεικνύει.

τῇ στάσει ἐκείνῃ, ἣν εἰς πολλὰ ἀπαντῶμεν μνημεῖα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης καὶ περὶ ἧς πολὺς ἐγένετο λόγος, ὥστε περιττὸν νὰ μακρηγορήσω ἐγὼ ἐνταῦθα περὶ αὐτῆς. Ὁθενδήποτε δὲ καὶ ἂν ἐξεπήγασε τὸ σχῆμα τοῦτο, ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη μετεχειρίσθη ὄντως αὐτὸ θέλουσα νὰ δηλώσῃ[1] ὅτι οἱ οὕτω εἰκονιζόμενοι (θεοί τε καὶ ἄνθρωποι) δρομαίως ἔτρεχον, *δρόμῳ ἐφέροντο*, πρός τι σημεῖον καὶ κατʼ ἀκολουθίαν καὶ αὐτοὶ οἱ *δρομεῖς*, σταδιοδρόμοι καὶ δολιχοδρόμοι ἢ καὶ ὁπλιτοδρόμοι ἀκόμη ἐν ὁμοίᾳ τινὶ στάσει φέρονται ἀπεικονισμένοι ἐν ἀγγειογραφίαις τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης[2]. *Δρομέα* λοιπὸν εἰκονίζει καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη καὶ ἂν ἐκ τῶν βραχιόνων μόνον, ὅπως εἰκονίζονται, ἐμέλλομεν νὰ κρίνωμεν, *δολιχοδρόμον*, διότι, κατὰ τὸν Φιλόστρατον, (Γυμνασ. 32) οὗτοι (οἱ δολιχοδρόμοι δηλ.) *ἐνεῖχον οὕτω τὰς χεῖρας ἐν προβολῇ* δηλ. περὶ τὸν ἀγκῶνα κατʼ ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένους καὶ ἐπὶ τὰς πλευρὰς προσκεκολλημένους καὶ μὲ τοὺς δακτύλους εἰς πυγμὴν συνεσφιγμένους[3], ὅπερ καὶ σήμερον ποιοῦσιν οἱ μακρὸν μέλλοντες νὰ τρέξωσι δρόμον. Τὸ ὅτι δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στήλῃ δὲν εἰκονίζονται οἱ βραχίονες κατʼ ὀρθὴν γωνίαν κατὰ τὸν ἀγκῶνα κεκαμμένοι καὶ ταῖς πλευραῖς προσκεκολλημένοι προῆλθε βεβαίως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ποιήσας τὴν ἡμετέραν στήλην εἰκόνισε μόνον τὰ σκέλη *κατὰ γραφὴν* (en profil) *ἀντωπὸν* δὲ (en face), πλὴν τῆς κεφαλῆς, περὶ ἧς κατωτέρω ὁ λόγος, τὸ λοιπὸν σῶμα (πρᾶγμα συνηθέστατον εἰς ἔργα ἀρχαϊκὰ) συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης του οὐδʼ ἠδύνατο νὰ εἰκονίσῃ τοὺς βραχίονας κατὰ τὸ φυσικὸν *σκηνογραφικῶς* (en perspective)[4]. Πλὴν ἀλλʼ ὅμως ὅπως ἡμεῖς σήμερον ἐννοοῦμεν κάλλιστα τί ἤθελε νὰ σημάνῃ δοὺς εἰς τοὺς βραχίονας, ἣν ἔδωκε, θέσιν, πολὺ κάλλιον ἐνόουν τὸ πρᾶγμα οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ, διʼ οὓς καὶ εἶχε κατασκευάσει τὴν στήλην. Οἱ θεώμενοι αὐτὴν διὰ τῆς φαντασίας των ἔβλεπον αὐτοὺς οὕτω τεθειμένους, ὅπως κατὰ φύσιν ἔπρεπε νὰ ἦσαν καὶ ὅπως συχνότατα ἔβλεπον αὐτοὺς εἰς τὰ ζωντανὰ παραδείγματα, εἰς τοὺς ζωντανοὺς δηλ. δολιχοδρόμους.

Ἐκ τῆς στάσεως λοιπὸν τῶν ποδῶν καὶ τῶν βραχιόνων κρίνοντες θὰ ἠδυνάμεθα κάλλιστα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι *δολιχοδρόμον* τινὰ εἰκονίζει ἡ ἡμετέρα στήλη. Ἀλλὰ καὶ οἱ *δολιχοδρόμοι* ὅπως καὶ οἱ *σταδιοδρόμοι* ἠγωνίζοντο παντάπασι γυμνοὶ ὄντες, ὁ δὲ τῆς ἡμετέρας στήλης δρομεὺς φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κράνος, γνωστὸν δὲ ὅτι κράνος καὶ ἀσπίδα (καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις καὶ κνημῖδας ἐνίοτε) φέροντες ἠγωνίζοντο μόνον οἱ ὁπλιτοδρόμοι[1].

Μὴ λοιπὸν ὁπλιτοδρόμον εἰκονίζει καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη καὶ τοῦτο θέλων νὰ σημάνῃ ὁ ποιήσας αὐτὴν ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ εἰκονιζομένου τὸ *κράνος* εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεσθεὶς τὸ σημεῖον καὶ τὴν ἀσπίδα[2] ἕνεκα λόγων παραλιπὼν καὶ ἕνεκα λόγων ὡσαύτως καὶ τοὺς βραχίονας κατὰ τοὺς τῶν δολιχοδρόμων σχηματίσας;

Ἀλλὰ προτοῦ εἰς τὰ ἐρωτήματά μας ἀποκριθῶμεν, ἂς ἴδωμεν καὶ πῶς ἄλλως ἔπλασε τὴν στήλην του ὁ τεχνίτης. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐῤῥήθη οὐχὶ μόνον τὰ σκέλη, ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν

[1] Παράβ. Curtius. Die Knieenden Figuren der altgriechischen Kunst, Kalkmann, die Statue aus Subiaco (Jahrbuch, 1895, 1896) καὶ ἰδίᾳ Studniczka, Die Siegesgöttin, (Akademische Antrittsrede 1898 σελ. 5), καὶ Myron's Ladas (ἐν τοῖς Berichten τῆς Σαξωνικῆς Ἀκαδημίας 1898) σελ. 349 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

[2] Παράβ. Baumeister's Denkmäler τόμ. 3, σελ. 2109 κ. ἑξ.

[3] Παράβ. καὶ Kalkmann ἐ. ἀ. σελ. 61, σημ. 44 καὶ Studniczka Myron's Ladas σελ. 347.

[4] Διὰ τὸν αὐτὸν νομίζω λόγον καὶ ὁ ἀντίχειρ δὲν εἰκονίζεται κατὰ τὸ ὀρθὸν εἰς πυγμὴν μετὰ τῶν ἄλλων δακτύλων συνεσφιγμένος ὅπως ἐν ἀγγειογραφίαις δολιχοδρόμων φέρεται ἀπεικονισμένος.

[1] Ὁ ὁπλίτης δρόμος εἰσήχθη ὡς ἀγώνισμα εἰς Ὀλυμπίαν κατὰ τὸ ἔτος 520ὸν π.Χ. (Παυσ. 5, 810). Ἐν Ἀττικῇ, ἐν τοῖς Παναθηναίοις, ὡς μαρτυροῦσι τὰ μνημεῖα (ἀμφορεὺς Βρετ. Μουσείου Β΄, 143) ἦτο ἐν χρήσει ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἴσως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπετέλει μέρος τῶν ἀγωνισμάτων (παράβ. καὶ Gött. Gel. Anz. 1899 № 7, σελ. 582). Οἱ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος παναθηναϊκοῦ ἀμφορέως τοῦ Βρετ. Μουσείου ὁπλιτοδρόμοι φοροῦσι καὶ κνημῖδας. Οὐδὲν ἧττον ὑπάρχουσι καὶ μνημεῖα τῶν αὐτῶν χρόνων (τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος) ἐν οἷς οἱ ὁπλιτοδρόμοι εἰκονίζονται ἄνευ κνημίδων, ὅπως ὑπάρχουσι καὶ μνημεῖα, ὧν τὸ κράνος δὲν ἔχει παραγναθίδας. Καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Τυβίγγης, περὶ οὗ κατωτέρω ὁ λόγος, φέρει κράνος ἄνευ παραγναθίδων καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τῶν ἀθηναϊκῶν νομισμάτων ἐπίσης. Ἐν τοῖς κατόπιν χρόνοις, καθʼ ὅλον σχεδὸν τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος καὶ πέρα αὐτοῦ, ἡ χρῆσις τῶν κνημίδων, ἐν τοῖς μνημείοις τοὐλάχιστον, φαίνεται ἐπικρατοῦσα· μετὰ ταῦτα ἐκλείπει ὅλως καὶ οἱ ὁπλιτοδρόμοι εἰκονίζονται *κράνος* καὶ *ἀσπίδα* μόνον φέροντες, βραδύτερον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κράνος κατηργήθη καὶ οἱ ὁπλιτοδρόμοι ἠγωνίζοντο φέροντες τὴν ἀσπίδα μόνον (Παυσ. 6, 10, 4. Παράβ. ἰδίᾳ καὶ Hauser ἐν Jahrbuch 1895 σελ. 199. Ἴδε καὶ Jahreshefte des Österreichischen Institutes τομ. V (1902) σελ. 167 καὶ Bul. d. Corr. Hell. 1897 σελ. 252.

[2] Περὶ τῆς παραλείψεως τῶν κνημίδων ἴδε προηγουμένην σημείωσιν.

ἔπλασε *κατὰ γραφὴν* (en profil) κατ᾽ ἀντίστροφον ὅμως διεύθυνσιν. Ἐκεῖνα εἰκονίζονται *κατὰ γραφὴν* πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεατοῦ, αὕτη τοὐναντίον πρὸς τἀριστερὰ καὶ συγχρόνως πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον οἱονεὶ κεκμηκυῖα προσκλίνουσα. Ἐπικέχυται δὲ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοιαύτη τις ἔκφρασις, ὥστε ὁ βλέπων τὴν στήλην τὸ πρῶτον, νομίζων δὲ ὅτι καὶ ὁ ὀφθαλμὸς κλειστὸς εἰκονίζεται, κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι θνήσκοντα ἠθέλησε νὰ εἰκονίσῃ τὸν εἰκονιζόμενον ὁ τὴν στήλην ποιήσας.

Τὸ πρᾶγμα ἂν ἠλήθευε θὰ ἦτο περίεργον καί, ὅσον ἐγὼ οἶδα, πρωτοφανές, διότι ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ δὲν ἀπαντῶσι στῆλαι ἐπιτύμβιοι (καὶ κατ᾽ ἐμὲ κριτὴν καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη ἐπιτύμβιος εἶναι) μὲ ἀναγλύπτους παραστάσεις νεκρῶν ἢ θνησκόντων προσώπων. Τοὐναντίον οἱ εἰκονιζόμενοι εἰκονίζονται ἔν τινι τῶν τοῦ καθ᾽ ἡμέραν βίου ἀσχολιῶν των (ἰδίᾳ τῇ εἰς αὐτοὺς ἀγαπητῇ ἢ ὅλως ἁρμοζούσῃ) οὐδ᾽ εἶναι νομίζω ἀνάγκη νὰ φέρω εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου παραδείγματα [1].

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη δὲν εἰκονίζει τὸν δρομέα της οὔτε νεκρὸν οὔτε θνήσκοντα· ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ἀνοικτός, ὡς ἤδη ἐρρήθη, ἡ δὲ κεφαλὴ οὕτω κεκλιμένη εἰκονίζεται καὶ ἐν ἄλλοις ἀρχαϊκοῖς ἔργοις, ἐν οἷς οὐδείς, οὐδ᾽ ὁ ἐλάχιστος, δύναται νὰ γίνῃ περὶ θνήσκοντος ἢ νεκροῦ λόγος [2], ὅπως καὶ ἄλλα ὑπάρχουσι παραδείγματα δρομέων πρὸς τὰ ὀπίσω βλεπόντων [3]. Ἀλλὰ καὶ ἡ μελαγχολίας τινὸς μετέχουσα ἔκφρασις τοῦ προσώπου δὲν εἶναι τῆς ἡμετέρας μόνον στήλης γνώρισμα [4].

Ἔγραψα τἀνωτέρω διότι, ὅταν ἡ στήλη εὑρέθη, ἐρρήθη καὶ ὁ λόγος μήπως αὕτη εἶναι ἡ τοῦ ἐκ Μαραθῶνος ἀγγέλου στήλη τοῦ *σὺν τοῖς ὅπλοις* ἐκ τῆς μάχης δραμόντος καὶ ἐκπνεύσαντος εὐθὺς ἀφοῦ ἀνήγγειλε τὴν νίκην διὰ τοῦ περιφήμου ἐκείνου *χαίρετε καὶ χαίρομεν* [1].

Θὰ ἦτο ἔξω τοῦ προκειμένου νὰ ὑποβάλω ἐγὼ ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν βάσανον τῆς κριτικῆς τὴν παράδοσιν ἐκείνην, ἀφοῦ εἴτε ἀληθής, εἴτε ψευδὴς καὶ ἁπλῶς μῦθος εἶνε [2], οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν ἡμετέραν στήλην σχέσιν διά τε τὰ ἀνωτέρω καὶ διότι αὕτη (ἡ στήλη) ἀδύνατον νὰ ἦναι ἔργον τοῦ 490ου ἔτους π. Χ.

Καὶ ἐνταῦθα γενόμενοι τοῦ λόγου ἂς ἴδωμεν ἂν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τοὺς χρόνους, καθ᾽ οὓς ἡ στήλη ἐποιήθη, καὶ ἐπανερχόμεθα κατόπιν εἰς τὸ κύριον ζήτημα, τὸ τίνα δηλ. ἡ στήλη εἰκόνιζε. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀνάγκη νὰ συγκρίνωμεν αὐτὴν πρὸς ἄλλα ὅμοια ἔργα, εἴπου τοιαῦτα ὑπάρχουσι· ὁμολογητέον δὲ ὅτι δὲν εἶναι παρὰ πολλὰ τὰ ἔργα πρὸς ἃ φαίνεται συγγενεύουσα κατὰ τὴν τέχνην ἡ ἡμετέρα στήλη.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν τῆς κόμης διασκευήν, καὶ μάλα *τυπικὴν* ἀκόμη οὖσαν (stylisiert), ὁμοιότητα ἤ, ὀρθότερον εἰπεῖν, συγγένειαν τεχνικὴν δεικνύει ἰδίᾳ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἡμετέρα στήλη πρὸς τὸ τῆς Ἀκροπόλεως ἀριθ. 682 γυναικεῖον ἄγαλμα (Musées d'Athènes pl. 2) [3] κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος διάπλασιν καὶ ἰδίως τῶν κατὰ τὸ στέρνον καὶ περὶ τὴν κοιλίαν μερῶν πρὸς τὸν (κελητίζοντα;) ἱππέα τῆς αὐτῆς Ἀκροπόλεως (ἀριθ. 590 = Ἀρχ. Ἐφημ. 1887, πίν. 2) μὲ μόνην τὴν δια-

[1] Παράβ. Collignon, Hist. d. l. Scul. Gr. τόμ. 1, σελ. 381 καὶ ἑξῆς. Ἐν τῇ κατόπιν τέχνῃ εὕρηνται βεβαίως στῆλαι ἐπιτύμβιοι ἐν αἷς νεκρὰ ἢ θνήσκοντα εἰκονίζονται πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ αὗται διάφοροι τῆς ἡμετέρας στήλης εἶναι. (Παράβ. Brückner, S. B. der Wiener Akademie CXVI, σελ. 514 καὶ ἑξῆς καὶ Att. Grabreliefs τόμ. 1, 155, 308, 309).

[2] Παραβληθήτω ἰδίᾳ ἡ τοῦ Σατύρου *γραφὴ* ἔν τινι κύλικι τοῦ Παμφαίου (Curtius ἔ. ἔ. ἀριθ. 8) ἧς ἡ ὁμοιότης τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω στροφῆς καὶ τῆς πρὸς τὰ κάτω κλίσεως τῆς κεφαλῆς πρὸς τὴν τῆς ἡμετέρας στήλης εἶναι καταπληκτική. Ἐν γένει δὲ πολλὴν ἔχει ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὴν στάσιν ἡ γραφὴ αὕτη πρὸς τὴν ἡμετέραν στήλην.

[3] Παράβ. καὶ Hauser, Jahrbuch 1887 σελ. 105.

[4] Παραβληθήτω ἰδίᾳ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει ἐφήβου (Ἀρχ. Ἐφημ. 1888 πίν. 2 = Collignon, Hist. d. l. Scul. Gr. τόμ. 1, σελ. 362 καὶ σελ. 365. Παραβληθήτω ἀκόμη καὶ τὸ γυναικεῖον ἄγαλμα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ἀριθ. 674 = Bul. d. Cor. Hell. 1890 πίν. VI δὶς καὶ σελ. 127). Ἴδε καὶ Journal of Hell. Stud. 1888 σελ. 122.

[1] Οὕτως ὁ Πλούταρχος (Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον κτλ. § 3) οὕτω δὲ καὶ ὁ λίθος ὁ ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Ἀττάλου εὑρεθεὶς καὶ ὑπὸ Κουμανούδη τὸ πρῶτον ἐκδοθεὶς (Ἐφημ. Ἀρχ. 1890 σελ. 108, 4).

[2] Περίεργον ὅτι τοιαῦται περὶ ὁπλιτῶν δραμόντων σὺν τοῖς ὅπλοις ἐκ τῆς μάχης καὶ ἀναγγειλάντων τοῖς ἑαυτῶν συμπολίταις νίκην κατὰ τῶν πολεμίων *παραδόσεις* ὑπῆρχον καὶ παρ᾽ Ἠλείοις καὶ Ἀργείοις καὶ Δελφοῖς καὶ Κορινθίοις καὶ εἰς τοιαύτην τινὰ αἰτίαν καὶ ἀπέδιδον τὴν *εἰσαγωγὴν* τοῦ ὁπλίτου δρόμου εἰς τἀγωνίσματα, ὡς ὁ Φιλόστρατος ἀναφέρει (Γυμνασ. § 7) καίπερ αὐτὸς μὴ ἀποδεχόμενος τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς ἄλλον ἀποδίδων λόγον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὁπλίτου δρόμου εἰς τὰ ἀγωνίσματα. Ἴσως στῆλαι ὅμοιαι τῇ ἡμετέρᾳ συνετέλεσαν νὰ γεννηθῶσι τοιοῦτοι θρῦλοι.

[3] Ὡς πρὸς τὴν διασκευὴν μόνον τῶν ἐπὶ τὰς παρειὰς καὶ τὸν ὦμον καὶ ὄπισθεν κατὰ τὸν αὐχένα καταπιπτόντων πλοκάμων, ἐνῷ ὡς πρὸς τὰ κοχλιοειδῆ βοστρυχίδια τὰ τὸ μέτωπον στέφοντα ὁμοιάζει σφόδρα πρὸς τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Ἀντήνορος καὶ τὸν Ἁρμόδιον (Παράβ. Jahrbuch 1887 σελ. 135 καὶ ἑξ. πίν. 10) ὅπερ ἀληθῶς εἶναι σφόδρα διδακτικόν.

φορὰν ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στήλῃ ὑγρότερα καὶ μαλακότερα εἶναι τὰ πάντα διαπεπλασμένα, θερμοτέρα δὲ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ μαρμάρου ἀποδεικνύεται ἡ σμίλη τοῦ ἐργασθέντος αὐτήν, ἐνῷ ξηροτέρα πως καὶ ψυχροτέρα φαίνεται οὖσα ἐν συγκρίσει ἡ ἐργασία τοῦ ἱππέως τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὁ ἡμέτερος Σοφούλης εἰς λεπτομερῆ ὑποβαλὼν τεχνικὴν ἐξέτασιν τὸν ἱππέα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἕτερον κορμὸν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου (Ἀρχ. Ἐφημ. ἔν. ἀν. σελ. 40 καὶ ἑξ.) ὄχι ἀδίκως κατ' ἐμὲ συνδέει τὰ ἔργα ἐκεῖνα πρὸς τὸν περίφημον *Μοσχοφόρον* τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (Παρ. καὶ Athen. Mittheil. 1888 σελ. 113 καὶ ἑξῆς) καὶ τοῦτον πάλιν πρὸς τὰ πώρινα ἔργα τοῦ αὐτοῦ Μουσείου, ἔργα κατὰ τὴν γνώμην πάντων, ὅσον ἐγὼ οἶδα, τῶν ἀρχαιολογούντων ἐγχώρια, ἔργα ἀττικά. Ἂν λοιπὸν ὁ αὐτὸς Σοφούλης ἢ ἄλλος τις τῶν ἀρχαιολογούντων θὰ ἤθελε νὰ συνδέσῃ καὶ τὴν ἡμετέραν στήλην πρὸς τὰ ἔργα ἐκεῖνα ἀποδίδων καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό, εἰς ἃ καὶ ἐκεῖνα, *ἀττικὸν ἐργαστήριον*, οὐδεὶς ἐξ ἐμοῦ φθόνος, διότι ἐν τοῖς πλείστοις δὲν διΐσταμαι τὴν γνώμην πρὸς τὸν Σοφούλην διαφωνῶν πρὸς αὐτὸν μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἄρνησιν, ἣν ἀντιτάσσει εἰς τοὺς ἀντιφρονοῦντας αὐτῷ, περὶ ποιᾶς τινος ἐπιδράσεως τῶν ἐκ τῶν νήσων τεχνιτῶν ἐπὶ τῶν ἀττικῶν συναδέλφων των. Ἐν τῇ λεπτῇ καὶ μετ' ἄκρας ἐμπειρίας κατεργασίᾳ τοῦ μαρμάρου, ἔχοντες καὶ ὑλικὸν ἄριστον, προηγήθησαν οἱ νησιῶται τῶν ἀττικῶν, οὐδὲν δὲ τὸ κωλῦον νὰ δεχθῶμεν ὅτι παρ' ἐκείνων (τῶν νησιωτῶν) ἐδιδάχθησάν τινα οἱ ἀττικοί. Αὐτὴ ἡ *περίτεχνος* διάπλασις καὶ διασκευὴ τῆς κόμης τοῦ *δρομέως* τῆς ἡμετέρας στήλης μαρτυρεῖ σαφῶς νομίζω, ὅτι ὅλως ξένος πρὸς τὴν τῶν νησιωτῶν τέχνην δὲν ἦτο ὁ ἐργασθεὶς αὐτήν.

Ἀλλὰ τὰ ἔργα, πρὸς ἅ, ὡς ἐρρήθη, ἡ ἡμετέρα στήλη δεικνύει τεχνικὴν συγγένειαν, ἐποιήθησαν ἀναμφιβόλως πρὸ τοῦ 480ου ἔτους π.Χ., ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, εὑρέθησαν ἐν τῇ λεγομένῃ *Περσικῇ ἐπιχώσει* τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ καὶ πότε ἀκριβῶς ἐποιήθησαν δὲν γινώσκομεν. Ἀλλ' ἂν πρὸ τοῦ 480ου ἔτους π.Χ. ἐποιήθη καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐφήβου τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (παρ. Collignon His. d. l. Sc. Gr. Τόμ. 1 σελ. 362) καὶ ἡ νεωτάτη πασῶν τῶν ἄλλων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεώς της γυναικεία μορφὴ (Collignon ἔ.ἀ. σελ. 356) καὶ ἡ χαλκῆ πρὸς τούτοις κεφαλὴ (Collignon ἔ. ἀ. σελ. 323), (διότι καὶ ταῦτα ἐν τῇ αὐτῇ εὑρέθησαν ἐπιχώσει, ἆρά εἰσι καὶ ταῦτα προγενέστερα τῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν ἁλώσεως καὶ καταστροφῆς τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως,) καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἔργα εἶχον ποιηθῆ τὸ 481ον ἔτος, ἐν δηλ. ἔτος πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστροφῆς, τουτέστι θέσωμεν τὸν χρόνον τῆς ποιήσεως αὐτῶν εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον, εἰς ὃ δυνάμεθα νὰ καταβιβάσωμεν αὐτόν, νομίζω ὅτι ὁ ἱππεὺς καὶ ἡ γυναικεία μορφὴ (ἀριθ. 682) καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀντήνορος περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποτεθῶσι 40-30 ἔτη τοὐλάχιστον ἀρχαιότερα[1]. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη ἐν τῇ Ἀττικῇ μάλιστα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 6ου καὶ τὰς ἀρχὸς τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος προώδευσε δι' ἁλμάτων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀδύνατον νὰ δεχθῶ ὅτι ἡ ἡμετέρα στήλη εἶναι ἔργον νεώτερον τοῦ τέλους τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἡμετέρα στήλη ἐποιήθη τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 6ου αἰῶνος ἀρχομένου, δηλ. περὶ τὸ 520όν ἔτος π. Χ.

Καὶ νῦν καιρὸς νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ κύριον ζήτημα, εἰς τὸ τίνα δηλ. ἡ στήλη εἰκονίζει. Ἂν ἐσῴζετο καὶ τὸ βάθρον εἰς ὅ ποτε ἡ στήλη ἵδρυτο καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιγραφὴ καὶ συνεσῴζετο, θὰ ἐμανθάναμεν οὐ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ δρομέως τῆς ἡμετέρας στήλης, ἀλλὰ καὶ τὸ τί ἦτο πιθανώτατα· ταῦτα θὰ ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ῥηθῶσιν εἰς 4 ἢ τὸ πολὺ 6 στίχους. Ἀλλὰ τὸ βάθρον δὲν ἐσώθη, καθὼς οὐδὲ ἡ στήλη ὁλόκληρος. Ἀνάγκη λοιπὸν νἀνεύρωμεν μόνοι τὸ τίνα ἡ στήλη εἰκόνιζε.

Καὶ ὅτι μὲν κατὰ τὴν γνώμην μου περὶ ὁπλιτοδρόμου πρόκειται δῆλον ἐκ τῶν ἀνωτέρω. Ἀλλὰ ποῦ στηριζόμενος φρονῶ τοῦτο; Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα παραδείγματα ὁπλιτοδρόμων ἄνευ ἀσπίδος εἰκονιζομένων; Τὸ τῆς Τυβίγγης χάλκινον ἀγαλ-

[1] Ὁ ἱππεὺς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ μοσχοφόρου προγενέστερος ὢν (Σοφούλης ἔ. ἀ. σελ. 42), δύναται νὰ ἦναι πολὺ ἀρχαιότερος· ἡ ἡμετέρα ὅμως στήλη δεικνύει ὡς πρὸς τὸν ἱππέα πρόοδον ἱκανήν, ὥστε καὶ ἱκανῶς νεωτέρα αὐτοῦ νὰ κριθῇ δύναται.

μάτιον, ὅπερ, ὡς νῦν πάντες δέχονται, εἰκονίζει *ὁπλιτοδρόμον*[1] δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι, ἂν σήμερον δὲν ἔχει ἀσπίδα, τοῦτο οὐδὲν ἀποδεικνύει, ἀφοῦ πάντες δέχονται ὅτι εἶχε καὶ ὅτι πρέπει διὰ τῆς φαντασίας οὕτω νὰ συμπληρωθῇ (ἔχον δηλ. τὴν ἀσπίδα) τὸ ἀγαλμάτιον. Αἱ δὲ ἀγγειογραφίαι, ἐν αἷς φέρονται εἰκονισμένοι ὁπλιτοδρόμοι ἄνευ τῆς ἀσπίδος, ἐπίσης δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, ὡς μὴ συντελοῦσαι εἰς τὸν σκοπόν μας, ἀφοῦ εὐκόλως κατανοεῖται, διατὶ ἡ ἀσπὶς ἐν ταύταις παρελείφθη, ἂν καὶ περὶ ὁπλιτοδρόμων πρόκειται[2]. Ἀπομένει λοιπὸν μόνον τὸ χαλκοῦν ἀγαλμάτιον τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς Συλλογῆς. Ὁ ἐκδότης τοῦ ἀγαλματίου Hartwig (Jahreshefte des österreichischen Ar. Inst. 1902 σελ. 165 καὶ ἑξ.) ἐπιμένων εἰς τὴν ἐκδοχὴν αὐτοῦ ὡς ὁπλιτοδρόμου προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παράλειψιν τῆς ἀσπίδος ὡς δύναται κάλλιον, ἄπορον μόνον πῶς δὲν ἐπῆλθεν αὐτῷ κατὰ νοῦν ὅ,τι ὁ Reisch ἤδη (Weihgeschenke σελ. 39) ἐσημείωσε ὅτι «ἴσως καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Κλεοίτα (Παυσ. 1, 24, 3) *κράνος ἀνὴρ ἐπικείμενος* ἐκληπτέον ὡς εἰκόνα ὁπλιτοδρόμου, ἀφοῦ τὸ εἰς Πίνδαρον Σχόλιον (Πυθ. IX p. 401, B) ὁμοίως χαρακτηρίζει ὡς *ἀνδριάντα ἔχοντα κράνος* τὸ ἐν Δελφοῖς ἄγαλμα τοῦ ὁπλιτοδρόμου Τηλεσικράτους».

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων νομίζω ὅτι οὐδαμῶς σφάλλομεν δεχόμενοι ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη εἰκονίζει ὁπλιτοδρόμον, ἀφοῦ περὶ ταύτης προκειμένου δυνάμεθα νὰ διισχυρισθῶμεν ὄχι μόνον ὅτι ἤρκει τὸ *κράνος* νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν δρομέα αὐτῆς (καὶ ὅτι εἰκονίζει δρομέα οὐδεὶς ὁ ἀρνούμενος) ὡς *ὁπλιτοδρόμον*, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ τὴν στήλην ἐργασθεὶς ἕνεκα τεχνικῶν λόγων παρέλειψε τὴν ἀσπίδα. Αὕτη προστιθεμένη θὰ κατέστρεφε τὴν ὅλην εἰκόνα.

Ἀλλ' ἂν εἶναι *ὁπλιτοδρόμος* ὁ τῆς ἡμετέρας στήλης δρομεὺς εἶναι συγχρόνως καὶ *δολιχοδρόμος* τοὺς βραχίονας κατὰ τοὺς τῶν δολιχοδρόμων ἐν προβολῇ ἀνέχων. Ἀλλ' ἔχομεν μαρτυρίας περὶ δολιχοδρομίας ἐν ὅπλοις ἢ τοὐλάχιστον μνημεῖα ὑποδηλοῦντα τοῦτο;

Τὰ τοῦ ὁπλίτου δρόμου φαίνεται ὅτι ἀκόμη δὲν διεσαφηνίσθησαν ἐπαρκῶς[1]. Ὁ Hauser (ἔ.ἀ. 1887 σελ. 103 καὶ 1895 σελ. 196) δέχεται ὅτι ὑπῆρχεν ὁπλίτης δρόμος *ἁπλοῦς* (ἑνὸς σταδίου) *δίαυλος* (δύο σταδίων) καὶ προσέτι καὶ *διπλοῦς δίαυλος* (δηλ. τεσσάρων σταδίων δρόμος). Τὸ ὅτι δὲ καὶ *διπλοῦς δίαυλος* ὑπῆρχε συμπεραίνει στηριζόμενος ἰδίως εἰς τὴν ἑρμηνείαν, ἣν αὐτὸς δίδει εἴς τινα μνημεῖα· ὁ de Ridder καὶ τὴν γνώμην ὅτι *ἁπλοῦς* (ἑνὸς δηλ. σταδίου) ὑπῆρχε ὁπλίτης δρόμος ἀρνεῖται (ὀρθῶς ὡς καὶ ἐμοὶ δοκεῖ)[2] καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Hauser τῶν μνημείων ἐκείνων, ἐξ ἧς ὁ διπλοῦς συμπεραίνεται δίαυλος, εὐλόγως, ὡς νομίζω, ἀποκρούει καὶ δέχεται ὅτι μόνον δίαυλον οἱ ὁπλῖται ἠγωνίζοντο. Καὶ ὅμως ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Φιλοστράτου (Γυμναστ. 7) . . . «οὓς ἐνόπλους[3] τε καὶ ἱππίους ὀνομάζουσιν» ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου (6, 16, 4) «δρόμου δέ εἰσι τοῦ ἱππίου μῆκος μὲν δίαυλοι δύο» εὐλόγως, νομίζω, ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα[4] ὅτι ἐν Νεμέᾳ τοὐλάχιστον ὑπῆρχεν ὁπλίτης δρόμος τεσσάρων σταδίων. Τοῦτο δ' ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Hartwig (ἔ. ἀ. σελ. 167), τὸ τῆς Βιέννης ἀγαλμάτιον, ὅπερ ὡσαύτως ἀνέχει τὰς χεῖρας κατὰ τοὺς δολιχοδρόμους καὶ πρὸς τούτοις τὴν *γραφὴν* (ἣν καὶ

[1] Παράβ. Hauser ἐν Jahrbuch d. Ar. In. 1887 σελ. 95 καὶ ἑξ. καὶ 1895 σελ. 182 καὶ ἑξ. Bul. d. C. Hel. 1897 σελ. 211 καὶ ἑξ. (De Ridder). Ἀφοῦ δ' ἐμνημόνευσα αὐτοῦ ἐνταῦθα κρίνω ὄχι ἄσκοπον νὰ παρατηρήσω τα ἑξῆς. Εἰς τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ἀγαλμάτιον εἰκονίζει ὡς λέγει ὁ Hauser, (Jahrbuch 1895 σελ. 200, παράβ. καὶ Jahrbuch 1887 σελ. 102) .... einen Hoplitodromen im Moment vor dem Ablauf ἢ ὡς λέγει ὁ de Ridder (ἔ.ἀ. σελ. 251) un hoplitodrome qui s'éxerce à sauter préludant ainsi aux jeux plus serieux de stade (παράβ. ὅμως καὶ σελ. 221) δὲν ἐπεμβαίνω, διότι τοῦτο κεῖται ἔξω τοῦ θέματός μου. Ἀναγκαῖον ὅμως κρίνω νὰ παρατηρήσω ὅτι οὐδόλως ἐννοῶ τίνα δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὸ πρᾶγμα τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου (de Ridder ἔ. ἀ. σελ. 223) *ὁπλιτοδρομεῖν ἀσκήσαντος*, ἀφοῦ βεβαίως τοῦτο δὲν σημαίνει s'exerçant à l'hoplitodromie ὅπως ὁ de Ridder ὑπέλαβεν. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμαρτημένης ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ περιηγητοῦ στηριζόμενος ὁ de Ridder ἔγραψε (ἔ. ἀ. σελ. 254) περὶ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει ἀγάλματος τοῦ *Ἐπιχαρίνου* εἶναι ἀστήρικτα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀστήρικτα καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀγαλματίου τῆς Τυβίγγης πρὸς τὸ τῆς Ἀκροπόλεως ἄγαλμα καθόσον ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Παυσανίου βασίζονται.

[2] Παράβ. Jahrbuch (1895) σελ. 190 ἀριθ. 15 σελ. 196 ἀριθ. 23 Bul. C. Hel. 1897 σελ. 218, 244, 249. Jahreshefte des österreichischen Arch. Institutes τομ. V (1902) σελ. 167.

[1] Ἀτυχῶς τὸ ἔργον τοῦ Krause Gymnastik und Agonistik der Hellenen δὲν εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν γράφων τὰ ἀνωτέρω.

[2] Ἔ. ἀ. σελ. 243 καὶ ἑξ.

[3] Παράβ. καὶ Rayet, Monuments de l'Art, πίν. 64 σελ. 6.

[4] Παράβ. καὶ Dictionnaire des Antiquités (Daremberg et Saglio) Cursus, σελ. 1645.

ἀναδημοσιεύει) τοῦ ἐν Λούβρῳ ἀμφορέως, ἥτις εἰκονίζουσα φανερῶς ὁπλιτοδρόμον εἰκονίζει αὐτὸν συγχρόνως καὶ ὡς δολιχοδρόμον, δηλ. ἐν προβολῇ τὰς χεῖρας ἀνέχοντα, συμπεραίνει ὅτι ὄντως ὑπῆρχε τις καὶ μεθ' ὅπλων *δολιχοδρομίας* ἀγών. Αὕτη δὲν ἦτο βεβαίως πολὺ μακρὰ περιοριζομένη εἰς τὸν δρόμον τεσσάρων μόνον σταδίων[1], ἀλλ' ἴσως ἱκανὴ ὅπως καταδείξῃ τὴν ἀντοχὴν τῶν *ὁπλιτοδρόμων*. Τοιοῦτος δέ τις *ὁπλιτοδρόμος* ἦτο βεβαίως καὶ ὁ τῆς ἡμετέρας στήλης ἐν δολιχοδρομίᾳ φιλῶν νἀγωνίζηται καὶ νὰ νικᾷ καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τὸν τάφον του κοσμούσης ποτὲ στήλης ἐν τῇ ἀγαπητῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀσχολίᾳ.

[1] Ἀρά γε τοσοῦτον μακρὸς ἦτο καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ὁ ὁπλίτης δρόμος ἢ καὶ μακρότερος ἔτι; Ὁ Φιλόστρατος (ἔ. ἀ. § 32) λέγει . . . . «ἄριστος δὲ ὁ κατὰ Βοιωτίαν καὶ Πλάταιαν ὁπλίτης ἐνομίζετο διά τε τὸ *μῆκος τοῦ δρόμου*» κτλ. Το χωρίον τοῦ Πλάτωνος (Νόμοι, σελ. 833b καὶ ἑξ.) δὲν δύναται βεβαίως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10ῃ Μαΐου 1903.

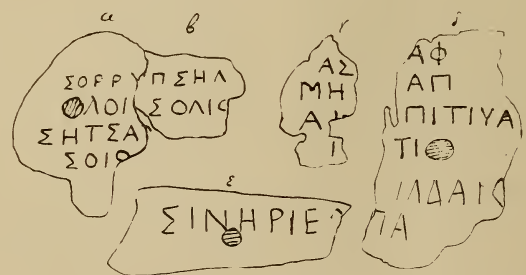
Δ. ΦΙΛΙΟΣ

ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤ' ΑΡΩΝ ΜΟΛΥΒΔΙΝΑ ΕΛΑΣΜΑΤΑ

Κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1900 καὶ ἐν θέσει Σφαγεῖα (μεσημβρ. τῆς Ἀκροπόλεως) ἐνεργηθείσας ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν πρὸς ἄλλοις καί τινα μολύβδινα ἐλάσματα μετ' ἀρῶν τὰ ὁποῖα ἀπόκεινται νῦν ὑπ' ἀρ. 13086 ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ. Ὀφείλω τῷ ἐφόρῳ κ. Στάῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ τελευταίου τούτου εὑρήματος Ἀττικῶν μετ' ἀρῶν ἐλασμάτων· τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ εἶναι ἐκδεδομένα ὑπὸ Wünsch ἐν τῷ Appendix τοῦ C. I. A. καὶ ὑπὸ Ziebarth ἐν ταῖς Nachrichten der königl. Gesellschaft der Wissenschaften. Göttingen 1899, σελ. 105 κ. ἑ.

Δυστυχῶς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐλάσματα, 5 τὸν ἀριθμόν, δὲν εὑρέθησαν πάντα ἐν καλῇ καταστάσει· ἰδίᾳ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 ἐφθάρησαν πολὺ ὑπὸ τοῦ χρόνου.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1, πεποιημένον ἐκ χονδροῦ καὶ κακῆς ποιότητος μολύβδου, ἀποτελεῖται ἐκ 3 τεμα-

Ἀριθ. 2.

χίων, τῶν ὁποίων τὰ δύο μόνον προσαρμόττουσιν ἀλλήλοις. Ὁ μόλυβδος ὅμως εἶναι τόσον ἐφθαρμένος καὶ ἀκάθαρτος, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ διακρίνῃ ἄλλο τι ἐκτὸς χαραγμάτων τινῶν.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2, εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ λεπτοῦ βαθέος φαιόχρου μολύβδου. Ἐν ἀρχῇ ἦτο συνεπτυγμένον καὶ πεπαρμένον δι' ἥλου. Το ἔλασμα τοῦτο εἶχε ἐπιγραφὴν καὶ ἐπὶ τῶν δύο αὐτοῦ πλευρῶν, ἀλλ', ὡς φαίνεται, παρὰ διαφόρων προσώπων κεχαραγμένην. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ ὀλίγα

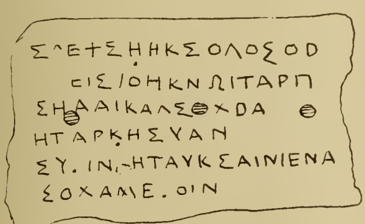
γράμματα τῆς ὀπισθίου πλευρᾶς ἐχαράχθησαν ἀβαθῆ, δι᾽ ἀμβλέος ὀργάνου, ἐνῷ τὰ γράμματα τοῦ ἐμπροσθίου μερους εἶναι διὰ βαθέος καὶ ὀξυτόμου ὀργάνου κεχαραγμένα ἐν τῷ μολύβδῳ· ὅσα δὲ σῴζονται εἶναι σχεδὸν πάντα εὐανάγνωστα.

Τῶν 5 τούτων τεμαχίων δύο μόνον (α καὶ β) προσαρμόττουσιν ἀλλήλοις· ταῦτα ἐκ δεξιῶν ἐπὶ τὰ λαιὰ ἀναγιγνωσκόμενα ἔχουσιν οὕτω:

. . . . ν]ης Πύρρος
. . . . φιλος ιολ . . . .
. . . . . αστης
. . . . ιος

Ὅπως τὸ *Πύρρος*, καὶ αἱ ἄλλαι λέξεις ἦσαν πιθανῶς κύρια ὀνόματα, τῶν ὁποίων σῴζεται μόνον τὸ τέλος. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ε ἀναγινώσκεται ἡ λέξις *Εἰρηνίς*, κύριον ὄνομα (πρβ. Pape Wörterbuch d. gr. Eigennamen).

Τὰ τελευταῖα 3 ἐλάσματα διατηροῦνται ἐν καλῇ καταστάσει τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 4 λείπει μόνον ἓν μικρὸν τεμάχιον τοῦ κάτω μέρους.

Ἀριθ. 3.

Τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 3 εἶναι ἔλασμα ἐκ βαθέος φαιόχρου ἀδροῦ μολύβδου, μήκους 9 ½ ἑκατ. καὶ πλάτους 4 ἑκατ. τοῦ μέτρου· ἐκ τῶν συνθλάσεων αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο συνεπτυγμένον εἰς τρία καὶ πεπαρμένον δι᾽ ἥλου ὡς καὶ τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 2· ἡ ὄπισθεν πλευρὰ (πολὺ ἐφθαρμένη ὅπως καὶ ἡ ἔμπροσθεν) δὲν εἶχεν ἐπιγραφήν. Τὰ γράμματα τῆς ἐμπροσθίου πλευρᾶς, ἅτινα εἶναι ἐλαφρῶς κεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ μετάλλου, εἶναι τεταγμένα οὕτως, ὥστε νὰ μὴ σχηματίζωσι λέξεις. Κατ᾽ ἀκολουθίαν δὲ τὸ ἔλασμα τοῦτο εἶναι ἐξ ἐκείνων ἐφ᾽ ὧν ἐχαράχθησαν ἐπίτηδες τὰ γράμματα διεσπαρμένα· τούτων εὑρίσκομεν παράδειγμα παρὰ Ziebarth ἀνωτ. ἀρ. 12.

Ἀρ. 4.

ΣΗΤΑ.. ΥΕ
ΣΟΓΡ
ΣΗΝΙΧΣ.Α
ΣΟΤΑΡΤΣ
5 ΣΟΤΙΑΚ
ΣΟΛΛΑ
ΟΝΕΚΕΤΕΜΣΟΤ
ΣΟΚΙ. ‾Ν
ΣΑΤ

Τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 4, κατεσκευασμένον ἐξ ἱκανῶς χονδροῦ μολύβδου καὶ λίαν ἀκάθαρτον, ἔχει ἐπιγραφὴν μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Παρουσιάζει ἐν «γράμμασιν ἐπαριστέροις» τὰ τέλη τεσσάρων ὀνομάτων· ἕπονται αἱ λέξεις *καὶ τὸς ἄλλος τὸς μετ᾽ ἐκέρο* [*ἀ*]*ντ*[*ιδ*]*ίκος* [*ἅπαν*]*τας*. Τὸ τρίτον ὄνομα συμπληροῦται εὐκόλως: *Αἰσχίνης* (στ. 3), τὰ δὲ τρία ἄλλα ὀνόματα δυνατὸν νὰ ἦσαν στ. 1: *Εὐρυκράτης* ἢ *Εὐθυκράτης*, στ. 2: *Μνησίεργος*, *Πραξίεργος*, *Εὔεργος*; στ. 4: *Νικόστρατος*, *Φιλόστρατος* ἢ *Πεισίστρατος*. Ἐπειδὴ μεταξὺ τοῦ Ν καὶ ΙΚΟΣ ὑπάρχει θέσις μόνον διὰ 3 γράμματα καὶ ἐπειδὴ φαίνεται σαφῶς ἡ ἄνω γραμμὴ τοῦ Τ φρονῶ ὅτι ἀναντιρρήτως δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ [*ἀ*]*ντ*[*ιδ*]*ίκο(υ)ς* [*ἅπαν*]*τας*. Τὸ ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς δίκαις ὁ ἀντίδικος κατηράσατο πρόσωπα εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς ὑποδεικνύεται λ.χ. ἐν Wünsch D. T. A. ἀρ. 94 καὶ 103[1]).

ΘΕΟΙ ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ ΑΝΤΙΦΑΝΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΚΛΕΟΣ
ΚΑΤΑΔΩ ΚΑΙ ΟΥΚ ΑΝΑΛΥΣΩ ΑΝΤΙΚΛΕΑ ΑΝΤΙΦΑΝΗΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΚΛΕΑ ΚΑΙ ΚΛΕΟΧΑΡΗΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΚΛΕΑ ΚΑΙ ΣΜΙΚΡΩΝΙΔΗΝ ΚΑΙ ΤΙΜΑΝΘΗΝ ΚΑΙ ΤΙΜΑΝΘΗΝ
ΚΑΤΑΔΩ ΤΟΥΤΟΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΡΜΗΝ ΤΟΝ ΤΟΝ ΧΘΟΝΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΟΛΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ
ΚΑΤΟΧΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΡΙΟΥΝΙΟΝ ΚΑΙ ΟΥΚ ΑΝΑΛ

Ἀριθ. 5.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὰ 4 πρῶτα ὀνόματα ἐγράφησαν κατ᾽ ὀνομαστικήν, ἐνῷ ἡ ἀρὰ ἐξακολουθεῖ: *καὶ τοὺς ἄλλους* κτλ. Τὰ ἐλάσματα ἀρῶν τοῦ Wüncsh D. T. A. ἀρ. 7 καὶ 103

[1] Wünsch D. T. A. ἀρ. 103 *σύνδικος* ἀντὶ *ἀντίδικος*, ἀλλὰ ἡ ὑπόθεσις μένει ἡ αὐτή.

καὶ τοῦ Ziebarth Gött. Nachr. ἀρ. 13[1] δεικνύουσιν ὅτι οἱ γράψαντες τοιαύτας ἀρὰς ἐποιοῦντο πολλάκις χρῆσιν τῆς συντακτικῆς ταύτης ἀνωμαλίας.

Το τελευταῖον ἔλασμα ἀριθ. 5 (μήκους 0.185, πλάτους 6 ἑκατ. τοῦ μέτ.) εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἱκανῶς χονδροῦ μολύβδου, ὅστις ἐφθάρη πολὺ ἐκ τῆς ὀξειδιώσεως. Κατὰ τὰ φαινόμενα ἦτο πάλαι συνεπτυγμένον, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ διάτρητον. Τὰ γράμματα εἶναι ἱκανῶς εὔρυθμα καὶ εὐανάγνωστα.

Τὸ ἔλασμα τοῦτο παρουσιάζει τὸ ἀκριβὲς σχέδιον ἀρᾶς· δίδει το ὄνομα (καὶ μάλιστα τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς) τοῦ καταρωμένου, τὰ ὀνόματα τῶν καταρασθέντων ὡς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὁποίου καταδίδονται οἱ κατηραμένοι. Γίγνεται χρῆσις τῆς τεχνικῆς λέξεως *καταδῶ* σὺν τῇ φράσει *καὶ οὐκ ἀναλύσω*, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἵνα φανερωθῇ ὅτι τὸ «καταδεῖν» εἶναι ἀμετάκλητον.

Τῆς ἀρᾶς τοῦ «Ἀντιφάνος» προηγεῖται ἡ φράσις: ΘΕΟΙΑΓΑΘΗΤΥΧΗ, λέξεις τῶν ὁποίων γίνεται χρησις ἐν ἀρχῇ ψηφισμάτων ἢ συνθηκῶν πολεων καὶ πολιτειῶν, ταύτας δὲ πρέπει νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἐνταῦθα ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, δηλαδὴ ὡς ἐπίκλησιν πρὸς τοὺς θεούς.[2]

Πάντα τὰ κύρια ὀνόματα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ ἔλασμα τοῦτο ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ, ἐξαιρέσει τοῦ ὀνόματος *Ἀντίφανος*. (Τὸ ὄνομα *Σμικρωνίδης*, ὀλιγώτερον γνωστόν, ὑπάρχει ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, Ἐφημ. Ἀρχ. 2α περίοδ. ἀρ 168). *Ἀντίφανος* μέχρι τοῦδε οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ. Ὁ τύπος δὲ οὗτος εἶναι πρωτοφανής, διότι τὰ κύρια ὀνόματα τὰ παραγόμενα ἐκ τῆς ῥίζης *φαν* (*φαίνω*) ἔχουσι τὴν λήγουσαν *ης* ἢ *τος* καὶ ἐξαιρετικῶς *ας* (γενικὴ *αντος*). Δι᾽ ὃ συμπεραίνω ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ *Ἀντίφαν*[Τ]*ος*· τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἔγραψε μετὰ τὴν λέξιν *Ἑρμῆν* δὶς τὸ ἄρθρον *τὸν* καὶ μεταξὺ τοῦ *Ἀντικλέα* καὶ *Ἀντιφάνην* τὸν σύνδεσμον *καὶ* κατόπιν προσέθηκε, πιθανὸν νὰ ἐλησμόνησε καὶ τὸ γράμμα Τ τοῦ ἑαυτοῦ ὀνόματος.

Ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπιθέτων τοῦ Ἑρμοῦ ἐν τῷ ἐλάσματι τούτῳ τὰ τρία εἶναι γνωστὰ ἐξ ἄλλων Ἀττικῶν ἐλασμάτων ἀρῶν, δηλαδὴ *δόλιος*[1], *κάτοχος* καὶ *χθόνιος*. Τὸ διὰ τί ὁ θεὸς λαμβάνει τοιαύτας προσωνυμίας ἐπὶ ἐλασμάτων ἀρῶν ἐννοεῖται εὐχερῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ τελευταῖον ἐπίθετον: *Ἐριούνιος* ἢ *Ἐριούνης*, διότι οὕτως ὀνομάζεται συνήθως ὁ Ἑρμῆς ἕνεκα τῆς πανουργίας πρβ. Ἰλιάδ. Υ 34, ἢ ὁ δίδων τὰ ἀγαθὰ (δώτωρ ἐάων). Ἀλλὰ Ἀριστ. Βατρ. 1144, Αντ. Λιβ. 25 καὶ Εὐστάθιος, ἑρμηνεύων *Ἐριούνιος*, ὡς ὁ *λίαν ὠφελῶν παρὰ τὸ ἐρι καὶ τὸ ὀνῶ* ἢ *χθόνιος παρὰ τὴν ἔραν*, ἀποδεικνύουσιν ὅτι *Ἐριούνιος* ὡσαύτως = χθόνιος, καὶ ἡ σημασία αὕτη πρέπει νὰ δοθῇ ἐνταῦθα.

Ἐπίσης δυσχερῶς δύναταί τις νὰ δώσῃ ἀπόκρισιν εἰς τὸ ἑξῆς: εἰς ποίαν δηλ. ἐποχὴν ἀνάγονται τὰ ἐλάσματα ταῦτα; διότι, εἰ καὶ τὰ 5 ταῦτα ἐλάσματα ἐν τῷ αὐτῷ εὑρέθησαν τάφῳ, δὲν ἕπεται ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν βεβαιότητα περὶ τοῦ χρόνου τῆς καταθέσεως αὐτῶν. Ὥστε μόνον οἱ γραμματικοὶ τύποι τῶν ἐπιγραφῶν δύνανται νὰ ὁδηγήσωσιν ἡμᾶς. Τῶν τεσσάρων ἐλασμάτων (τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 1 δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν) ἡ ὀρθογραφία εἶναι ἡ μετὰ τὸ 404 π. Χ. ἀττική. Ὅθεν ἐὰν ἡ γραμματικὴ μόνον εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας κριτικῆς, φανερόν ἐστιν ὅτι ἡ ἐποχὴ τῶν ὑπ᾽ ἀριθ. 2 καὶ 3 δὲν ὁρίζεται ἀσφαλῶς, εἶναι δ᾽ ὅμως ἡ μετὰ τὸ 404 π. Χ.

Τὰ ὑπ᾽ ἀρ. 4 καὶ 5 ὅμως, ἔνθα γράφεται *ο* ἀντὶ *ου* ἐν ταῖς λέξεσι *τὸς*, *ἄλλος*, *ἀντιδίκος*, *ἐκένο* (*ε* ἀντὶ *ει*), *τούτος* καὶ ἀπαντᾷ ἡ γενικὴ καὶ ἡ αἰτιατικὴ τῶν εἰς *ης* οὐσιαστικῶν ὀνομάτων ὡς *έος* καὶ *έα* (*Πατροκλέος*, *Ἀντικλέα*, *Φιλοκλέα*), δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐνεχαράχθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1903

J. H. W. Strÿd

[1] *Καταδῶ Ἑλένην | καὶ Τάχυλλος*· οὐχὶ *Ἕλενον* ὡς γράφει ὁ Ziebarth· τὸ τέλος τοῦ ὀνόματος ΝΗΝ εἶναι ἔτι εὐανάγνωστον.

[2] Wünsch D. T. A. ἀρ. 158 ἀναγινώσκομεν . . ΟΣΤΥΧΗΑΓΑΘΗ τὸ ὁποῖον συμπληροῦται εὐχερῶς: *θε]ὸς τύχη ἀγαθή*.

[1] Wünsch D. T. A. ἀρ. 90 ἀρᾶται Θεοδότη τις· *καταδῶ αὐτὴν . . . καὶ ὅτι ἐργάζεται πρὸς τὸν δόλιον Ἑρμῆν*. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ Wünsch τὸ «καὶ ὅτι ἐργάζεται» μεταφράζει «artibus se dedit magicis». Μοὶ φαίνεται ἁπλούστερον νὰ ἀναγνωσθῇ *καὶ ὅ,τι ἐργάζεται*, δηλαδή: καταδῶ αὐτὴν καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς πρὸς τὸν Ἑρμῆν, ὅστις ἐκτελεῖ δολίως τὰ ἑαυτοῦ σχέδια.

ΔΥΟ ΑΤΤΙΚΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Τὰ ἐνταῦθα ἐκδιδόμενα δύο ἀποσπάσματα ἀττικῶν ψηφισμάτων προέρχονται ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Ἀττάλου δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν [1], εὑρεθέντα ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς τῆς στοᾶς χώρῳ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1 ἐν χώμασι τεχνικῆς ἐπιχώσεως εἰς βάθος 6 περίπου μέτρων, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐντετειχισμένον ἐν μεταγενεστέρῳ ἀσβεστοκτίστῳ τοίχῳ εἰς βάθος 5 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας.

1.

Λίθος πεντελήσιος κολοβὸς καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς πλευρὰς πλὴν τῆς ἀριστερᾶς, ὕψ. 0,19, πλάτους 0,20, γραμμ. ὕψ. 0,005, στίχ. ἀποστ. 0,004. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἐπιμελῶς μὲν κεχαραγμένα, ἀλλ' ἐνιαχοῦ ἀποτετριμμένα.

```
- - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - . . . Ν Τ Ι Δ Ο Σ - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - - . . . ΛΜΜΑΤΕΥΕΝΒΟΗ/ . . . . . . . - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - - - - - . ᴗ/ΛΗΕΝΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΩΙ. . . . . . . . . . . . . . . . .
- - - - - - - - - - - - - - . . . ΩΝΕΥΣΚΑΙΣΥΝΠΡΟΕΔΡΟΙ. . . . . . . . . . . . . .
- - - - - - - - - - - - - ΡΟΥΦΡΕΑΡΡΙΟΣΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔ. . . . . . . . . . . . . . . . . . .
. . . . . . . . . . . ΟΙΕΠΑΙΝΕΣΑΝΤΕΣΚΑΙΣΤΕΦΑΝΩΣΑΝ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
. . . . ΛᴗΝΤΟΟΙΠΡΥΤΑΝΕΙΣΕΞΕΑΥΤΩΝΜΕΝΕΔΗ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΣΙΑΣΤΕΘΥΚΕΝΑΙΠΑΣΑΣΤΑΣΚΑΘΗΚΟΥΣΑΣΕΝ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΑΘΗΝΑΙΩΝΕΠΙΜΕΜΕΛΕΙΣΘΑ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΩΣ        ΑΓΑΘΕΙΤΥΧΕΙΔΕΔΟΧΘΑΙ¯. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΔΗΜΟΝΑΡΧΟΝΤΟΣΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΑΚΑΙΣΤΕΦΑΝΩ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΕΝΕΚΑΤΗΣΠΡΟΣΤΟΥΣΘΕΟΥΣΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΤΟΥΣΕΠΑΙΝΕΣΑΙΔΕΚΑΙΤΟΝΓΡΑΜΜΑΤΕΑΟΡΕ. . . - - - - . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΙΚΑΡΙΕΑΚΑΙΤΟΝΙΕΡΕΑΤΟΥΕΠΩΝΥΜΟΥΙΕΡΩΝΑ - - - - . . . . . . . . . . . . . . . .
ΛΗΣΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΝΙΚΙΑΝΣΙΜΟΥΠΕΙΡΑΙΕΑΚ . . . . . . . . . . . . . . . . . . . - - - . . .
ΞΑΝΔΡΟΥΡΑΜΝΟΥΣΙΟΝΚΑΙΤΟΝΚΗΡΥΚΑΤΗΣΒΟΥΛ. . . . . . . . . . - - - . . . . .
ΝΙΚΙΔΗΝΚΑΙΤΟΝΑΥΛΗΤΗΝΝΕΟΚΛΗΝΒΕΒΕΝΙΚΙΔΗ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΜΑΤΕΑΤΟΝΚΑΤΑΠΡΥΤΑΝΕΙΑΝΕΝΣΤΕΙΛΕΙΛΙΘΙΝ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΤΗΝΑΝΑΓΡΑΦΗΝΤΗΣΣΤΗΛΗΣΚΑΙΤΗΝΑΝΑΘΕΣΙΝΜ. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .
ΑΝΑΛΩΜΑ
ΓΑΡΓΗΤΤΙΟΙ        ΣΩΦΙΛΟΣ        ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΣΔΙΟΝ. . . .
ΚΙΦΙΣΙΠΠΟΣ        ΙΚΑΡΕΙΣ        ΠΕΡΓΑΣΕΙΣ
ΠΥΘΟΚΡΙΤΟΣ        ΑΜΦΙΑΣ
· · ΙΣΑΙΕΙ ·
```

[1] Περὶ τῶν ἀνασκασφῶν τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ὅρα Πρακτικῶν Ἀρχ. Ἑταιρ. 1898, σελ. 65. 1899, σελ. 70. 1900, σελ. 31. 1901, σελ. 31. 1902, σελ. 46.

Δευτέρας πρυτανείας Αἰα]ντίδος (ἢ Ἀκαμα]ντίδος)
- - - - - - - ὁ δεῖνα ἐγρ]αμμάτευεν Βοηδ[ρομιῶνος - - - - - -
- - - - - - - βο]υλὴ ἐν βουλευτηρίωι [τῶν προέδρων ἐπεψήφιζεν
- - - - - - ὁ δεῖνα Αἰξ]ωνεὺς καὶ συνπρόεδροι· [ἔδοξεν τεῖ βουλεῖ
- - - - - - - - ρου Φρεάρριος εἶπεν· ἐπειδ[ὴ οἱ πρυτάνεις τῆς Αἰαντίδος φυλῆς
καὶ οἱ ἀείσιτ]οι ἐπαινέσαντες καὶ στεφανώσαν[τες ἀποφαίνουσιν τεῖ βουλεῖ τὸν ταμίαν,
ὃν εἵ]λοντο οἱ πρυτάνεις ἐξ ἑαυτῶν Μενέδη[μον Ἄρχοντος Κυδαθηναιέα τὰς θυ]-
σίας τεθυκέναι πάσας τὰς καθηκούσας ἐν [τεῖ πρυτανείαι ὑπὲρ τῆς βουλῆς]
καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, ἐπιμεμελῆσθα[ι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων καλῶς]
καὶ φιλοτίμως. Ἀγαθεῖ τύχει δεδοχθαι τ[εῖ βουλεῖ ἐπαινέσαι τὸν ταμίαν Μενέ]-
δημον Ἄρχοντος Κυδαθηναιέα καὶ στεφανῶ[σαι θαλλοῦ στεφάνωι εὐσεβείας]
ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ φιλοτιμίας [τῆς εἰς τὴν βουλὴν καὶ εὐνοίας τῆς εἰς ἑαυ]-
τούς, ἐπαινέσαι δὲ καὶ τὸν γραμματέα Ὀρέ[στην [- - - καὶ τὸν ὑπογραμματέα δεῖνα]
Ἰκαριέα καὶ τὸν ἱερέα τοῦ ἐπωνύμου Ἱέρωνα [- - - καὶ τὸν γραμματέα τῆς βου]-
λῆς καὶ τοῦ δήμου Νικίαν Σίμου Πειραιέα κ[αὶ τὸν ταμίαν τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου δεῖνα Ἀλε]-
ξάνδρου Ῥαμνούσιον καὶ τὸν κήρυκα τῆς βουλ[ῆς καὶ τοῦ δήμου δεῖνα Βερε]-
νικίδην καὶ τὸν αὐλητὴν Νεοκλῆν Βερενικίδη[ν, ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμ]-
ματέα τὸν κατὰ πρυτανείαν ἐν στήλει λιθιν[ει καὶ στῆσαι ἐν τῶι πρυτανικῶι, εἰς δὲ]
τὴν ἀναγραφὴν τῆς στήλης καὶ τὴν ἀνάθεσιν μ[ερίσαι τὸν ἐπὶ τεῖ διοικήσει τὸ γενόμενον]
ἀνάλωμα

Γαργήττιοι	Σώφιλος	Μενέστρατος Διον[υσίου
Κηφίσιππος	Ἰκαριεῖς	Περγασεῖς
Πυθόκριτος	Ἀμφίας	
Βη]σαιεῖ[ς		

Ψήφισμα πρὸς τιμὴν τοῦ ταμίου Μενεδήμου καὶ διαφόρων ἄλλων ὑπαλλήλων, προκληθὲν ἐξ ἐκθέσεως τῶν ἀφυπηρετησάντων πρυτάνεων τῆς φυλῆς Αἰαντίδος ἢ Ἀκαμαντίδος καὶ τῶν ἀεισίτων. Τὰ ἐλλείποντα αὐτοῦ χωρία συνεπληρώθησαν ἐν μέρει ἐξ ἄλλων παρομοίων ψηφισμάτων, τῶν ὁποίων ὁ μὲν Ulrich Koehler ἐπραγματεύθη περὶ τὰ 17, ἐλλιπῆ πάντα, ἐν τῷ 5ῳ τόμῳ τοῦ Hermes, σελ., 331 καὶ ἑ., ἐκδοὺς κατόπιν αὐτὰ καὶ ἐν CIA., ὁ δὲ Adolf Wilhelm ἐδημοσίευσεν ἐν παρόμοιον, ἐλλιπὲς καὶ τοῦτο, ἐν Athen. Mitth., τόμ. 21 (1896), σελ., 435, προελθὸν ἐκ τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφῶν τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς.

Πάντα τὰ ἐν λόγῳ ψηφίσματα ἀνάγονται εἰς τρεῖς κατηγορίας:

1) Εἰς ψηφίσματα τιμητικὰ τῶν πρυτάνεων CIA II 392. 408. 417. 432. 459[1] IV 2 441ᵇ.

2) Εἰς ψηφίσματα τιμητικὰ τῶν πρυτάνεων καὶ τῶν ὑπαλλήλων CIA. II. 390. 391. 431[1].

3) Εἰς ψηφίσματα τιμητικὰ τῶν ὑπαλλήλων CIA II 329 (add σελ. 416). 390. 393. 394. 440. 441. 454. 487. Athen. Mitth. τόμ. 21 (1896), σελ. 435. καὶ τὸ ἐνταῦθα πρῶτον ἐκδιδόμενον ἡμέτερον ψήφισμα.

Στ. 6. *καὶ οἱ ἀείσιτ]οι*. Ὅρα περὶ ἀεισίτων Köhler ἐν Hermes 5, σελ. 336 καὶ ἑ. καὶ R. Schöll ἐν Hermes 6, σελ. 15 καὶ ἑξ.

Στ. 7. Ὅτι ὁ ταμίας *Μενέδημος* ἦτο ὁ αὐτὸς καὶ πρύτανις ἀναφέρεται ῥητῶς ἐν τῷ ψηφίσματι «*ὃν εἵ]λοντο οἱ πρυτάνεις ἐξ ἑαυτῶν*»· καὶ ἐν ἄλλοις δὲ παρομοίοις ψηφίσμασιν ὁ ταμίας ἐκλέγε-

[1] Τοῦτο ἀπετελέσθη ἐκ τῶν τεμαχίων C. καὶ G. τοῦ καταλόγου τοῦ Köhler, καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. δὲ 391 καὶ 393 τοῦ CIA, ἐκδοθέντα ὡς ἴδια καθ' ἑαυτὰ ἕκαστον ψηφίσματα, εἶναι τεμάχια ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος. πρβλ. τὸ ἐκδιδόμενον νῦν σύγγραμμα τοῦ A. Wilhelm «Urkunden der attischen Aufführungen».

[1] Τὸ ἐν CIA II, 221 ψήφισμα, ἀναγόμενον εἰς τὴν 6ʹ κατηγορίαν δὲν συμπεριέλαβον ἐνταῦθα, διότι θεωρεῖται ὕποπτον, πρβλ. Köhler αὐτόθι.

ται ἐκ τῶν πρυτάνεων πρβλ. CIA. II 391, στ. 15, 440 στ. 13. 454, στ., 16. 487, στ., 4. Athen. Mitth. τόμ. 21 (1896), σελ. 434. Ἡ συμπλήρωσις «Μενέδη[μον Ἄρχοντος Κυδαθηναιέα]» ἐκ τοῦ στ. 10-11.

Στ. 10-11 *Μενέδημον Ἄρχοντος Κυδαθηναιέα*. *Ἄρχοντος* εἶναι γενικὴ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Ἄρχων*· ὡς κύριον ὄνομα τὸ *Ἄρχων* εὕρηται καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβλ. CIA. 983, I, στ. 55. 1047, στ. 30. CIA. IV 2, σελ. 122 (= Dittenberger Sylloge[2] 640) CIA. IV, 421. BCH. τόμ. 13 (1889) σελ. 426. τόμ. 15 (1891), σελ. 141, σημ. 3. C.I.G. 3961[1].

Στ. 14 *καὶ τὸν ἱερέα τοῦ ἐπωνύμου Ἱέρωνα*· ψήφισμα παρόμοιον, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τοῦ ἱερέως τοῦ ἐπωνύμου, ἐν CIA II 393 στ. 4, πρβλ. Böckh CIG 128 καὶ Köhler ἐν Hermes τόμ. 5 σελ. 339.

Στ. 17 *Νεοκλῆν Βεδενικίδην*· περὶ μὲν τοῦ τύπου τῆς αἰτιατικῆς εἰς *κλῆν* συνήθους ἀπὸ τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος ὅρα τὰ συνειλεγμένα ἐξ ἐπιγραφῶν παραδείγματα ἐν Meisterhans[3] Grammatik der attischen Inschriften σελ. 133, τὸ δὲ *Βεδενικίδην* ἐκ λάθους τοῦ χαράκτου ἀντὶ *Βερενικίδην*.

Στ. 18 *ἐν στήλει λιθίν[ει καὶ στῆσαι ἐν τῷ Πρυτανικῶι]*. συνεπλήρωσα *Πρυτανικῷ* κατὰ τὰ ἐν CIA. II, 393, στ. 10. 394, στ. 8. 417, στ. 21 παρόμοια ψηφίσματα. Ὁ Koehler ἐν Hermes τομ. 5 σελ., 340 ἐκλαμβάνει τὴν λέξιν *Πρυτανικὸν* ὡς ὄνομα τοποθεσίας, δι' οὗ ἐδηλοῦτο τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἀγορᾶς, ἔνθα ἔκειτο τὸ οἰκοδόμημα τῶν πρυτάνεων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξήσκουν τὰ πρυτανικά των καθήκοντα, ἡ Θόλος δηλαδὴ ἢ Σκιάς, μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πρυτανείου εἶναι ἀκόμη λίαν ἀμφίβολα, πρβλ. τὰς διαφόρους περὶ αὐτοῦ γνώμας τῶν ἀρχαιολόγων ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Hitzig

[1] Εἰς τὸν κ. Δ. Φίλιον (Ἀρχ. Ἐφημ. 1890 σελ. 130, σημ. 2) ἐφάνη περίεργον, ὅτι ἡ γενικὴ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Ἄρχων* φέρεται ἐν τῷ λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape *Ἄρχωνος* καὶ ὄχι *Ἄρχοντος*, ὡς ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι ψηφίσματι, τῷ ὑπὲρ τοῦ δημάρχου τῶν Ἐλευσινίων Παμφίλου, ἀλλὰ τὸ *Ἄρχων Ἄρχωνος*, τὸ ὁποῖον ἄλλως ὁ Pape ἐπικυροῖ δι' ἱκανῶν παραδειγμάτων, εἰλημμένων ἐκ συγγραφέων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν, εἶναι διάφορον τοῦ *Ἄρχων Ἄρχοντος*, τοῦ ἐλλείποντος δυστυχῶς μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐκ τοῦ λεξικοῦ αὐτοῦ.

καὶ Blümner ἐκδόσει τοῦ Παυσανίου βιβ. I, σελ. 211, ἐν αἷς καὶ ἡ γνώμη τοῦ W. Dörpfeld (Athen. Mitth. 20, σελ. 185), παραδεχομένου δύο Πρυτανεῖα, τῶν ὁποίων τὸ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἦτο κτίσμα Ῥωμαϊκόν, καὶ ἔκειτο εἰς τὴν Β. κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐνῷ τὸ παλαιὸν Πρυτανεῖον ἔκειτο παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ὅμως δὲ ὅτι πάντα τὰ εἰρημένα ψηφίσματα πλὴν τριῶν[1] εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς θέσεως, ἔνθα τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία ἀγορά, ἢ ἐν τοῖς γειτνιάζουσιν αὐτῇ τόποις, ἀποδεικνύει πιθανῶς ὅτι τὸ Πρυτανεῖον κατὰ τοὺς χρόνους τοὐλάχιστον τοῦ ψηφίσματός μας (180 π. Χ.) ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀγορᾷ ἢ ἐκεῖ που πλησίον.

Ἡ χρονολογία τοῦ ἐν λόγῳ ψηφίσματος, ἐλλείποντος τοῦ ἄρχοντος, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἐπ' ἀκριβές, ἀλλὰ κατὰ προσέγγισιν μόνον ἐξ ἄλλων τινῶν τεκμηρίων. Τὰ τεκμήρια ταῦτα εἶναι πρῶτον ψηφίσματά τινα τὴν αὐτὴν ἔχοντα περίπου ὑπόθεσιν τῷ ἡμετέρῳ, ἐν οἷς ὑπάρχει ὁ ἄρχων, δεύτερον δὲ κατάλογός τις ἐράνων ὡρισμένης καὶ οὗτος χρονολογίας, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὁ ἐν στ. 7 καὶ 10-11 τοῦ ψηφίσματός μας μνημονευόμενος *Μενέδημος*. Τὰ εἰρημένα ψηφίσματα εἶναι τὰ ἐν CIA. II. 440 ἐπὶ ἄρχοντος Εὐπολέμου Ὀλ. 148, 4 = 185/4 π. Χ., 417 ἐπὶ ἄρχοντος Συμμάχου, Ὀλ. 148, 1 = 188/7 π. Χ., 432 ἐπὶ ἄρχοντος Τιμησιάνακτος Ὀλ. 149, 3 = 182/1, π. Χ. Ath. Mitth. τόμ. 21 (1896) σελ. 435 ἐπὶ ἄρχοντος Ἀριστόλα Ὀλ. 154, 4 = 161/0 π. Χ.[2]. Πρὸς τοὺς χρόνους τῶν ψηφισμάτων τούτων συμφωνεῖ καὶ ἡ χρονολογία τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος καταλόγου ἐράνων (CIA. II, 983) ἐπὶ ἄρχοντος Ἑρμογένους Ὀλ. 149, 2 = 183/2 π. Χ. (πρβλ. Kirchner ἔνθα ἀνωτέρω), ἐν τῷ ὁποίῳ καταλόγῳ ἀπαντᾷ ὁ ῥηθεὶς Μενέδημος μὲ τὸ αὐτὸ δημοτικὸν καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἄρχων, φέρων κατὰ τὸ γνωστὸν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἔθιμον, τὸ καὶ

[1] Τῶν τριῶν τούτων ψηφισμάτων, τῶν μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ ἐν τοῖς γειτνιάζουσιν αὐτῇ τόποις εὑρεθέντων, τὸ ἓν ἀνευρέθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει (CIA. II, 472), τὸ ἕτερον ἐν τῷ Κεραμεικῷ (Archäolog. Anzeiger 1854. σελ. 466), καὶ τὸ τρίτον ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ ἢ ἀνατολικῶς αὐτοῦ (CIA. II. 487), ἀλλὰ πιθανώτατον εἶναι ὅτι καὶ ταῦτα μετετοπίσθησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἢ ἐκ τῶν γειτνιαζόντων πρὸς αὐτὴν τόπων.

[2] Περὶ ὅλων τῶν χρονολογιῶν τούτων πρβλ. Kirchner Prosopographia Attica τόμ. II περὶ τὸ τέλος.

παρ' ἡμῖν διασωθέν, τὸ παππῷον ὄνομα, ὥστε οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀπαντῶν Μενέδημος εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι μνημονευόμενος. Ἐκ πάντων λοιπὸν τῶν δεδομένων τούτων προκύπτει ὅτι ἡ χρονολογία τοῦ ψηφίσματός μας δύναται νὰ ἀναχθῇ κατὰ προσέγγισιν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος[1].

2.

Τεμάχιον ψηφίσματος λίθου πεντελησίου πλάτ. 0,35, ὕψ., 0,25, γραμμ. ὕψ. 0,006, ἀπόστ. στίχ. 0,005, κολοβὸν πάντοθεν πλὴν τοῦ δεξιοῦ μέρους, ὅμως δὲ ἀποκεκρουσμένου καὶ τούτου κατὰ τὴν κάτω γωνίαν καὶ ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ γραφὴ εἶναι ἀκανόνιστος, τὰ δὲ γράμματα κατὰ τὸ μέγεθος ἄλλοτε μὲν στενά, ἄλλοτε δὲ πλατέα.

Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὑρὼν πρῶτος ὁ Πιττάκης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Ἐλεούσης, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Ancienne Athènes. σελ. 515, ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ ἐν κεφαλαίοις μόνον γράμμασι· τὸ ἀντίγραφον τοῦ Πιττάκη ἐξέδωκε κατόπιν ὁ Ῥαγκαβῆς ἐν ταῖς Antiquités Helléniques, 567, προσθεὶς καὶ μεταγραφήν, ἐν ᾗ ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ καὶ συμπληρώσῃ τινά· τελευταῖον δὲ ἐξέδωκεν αὐτὸ ὁ Ulrich Köhler κατὰ τὸ τοῦ Πιττάκη καὶ οὗτος ἀπόγραφον ἐν CIA II 592 μετ' ἄλλου νέου τεμαχίου, ἀποτελοῦντος, ὡς εὐστόχως παρετήρησε, μέρος τοῦ εἰρημένου ψηφίσματος, ἀντιγράψας ἐν τῇ Συλλογῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τῇ ἀποκειμένῃ τότε ἐν τῷ Βαρβακείῳ. Μολονότι δὲ ὁ Köhler δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν λίθον, ἐξαφανισθέντα μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους, καθ' ὃ, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐρρήθη, ἀνευρέθη ἐντετειχισμένος ἐν μεταγενεστέρῳ ἀσβεστοκτίστῳ τοίχῳ, ἀλλὰ τὸ πλημμελὲς τοῦ Πιττάκη ἀπόγραφον, κατώρθωσε βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νέου τεμαχίου νὰ συμπληρώσῃ καὶ διορθώσῃ ἐπιτυχῶς ἐν τοῖς πλείστοις τὸ ψήφισμα.

Ὅμως δὲ δὲν ἔκρινα περιττὸν νὰ ἐκδώσω ἐκ νέου τὸν λίθον ἐνταῦθα κατ' ὀρθὴν καὶ πιστὴν ἀντιγραφὴν μετὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Köhler συνεκδοθέντος τῷ τοῦ Πιττάκη ἀπογράφῳ νέου τεμαχίου, ἀφοῦ παρέβαλον καὶ αὐτὸ πρὸς τὸ πρωτότυπον, καίπερ ὀρθῶς καὶ πιστῶς ὑπὸ τοῦ Köhler ἀντιγεγραμμένον[1], διότι φρονῶ ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἐνῷ ἐξ ἑνὸς ἐπικυροῦνται αἱ πλεῖσται τῶν διορθώσεων καὶ συμπληρώσεων τοῦ Köhler, ἀποδίδεται ἀφ' ἑτέρου τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος *αὐθεντικόν*. Τὸ ὑπὸ τοῦ Köhler ἀναγνωρισθὲν νέον τεμάχιον σημειοῦμεν ἐν τῷ κειμένῳ διὰ τοῦ γράμματος **α**, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθέν, γνωστὸν τέως ἐκ τοῦ ἀπογράφου τοῦ Πιττάκη διὰ τοῦ γράμματος **β**.

α. β.

- . . Ι<ΛΗΝ. . . .ΙΟΥΑΧΑΡΝΕ
.... ΑΤΑΤΟΝΝΟΜΟΝΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΕΝΚΑΙΕΥ
.. .. .ΙΙΜΟΝΤΟΝΑΘΗΝΑΙΩΝΚΑΙΠΡΟΣΤΟΥΣΕΝΗ
.... ΟΥΚΑΙΕΙΚΟΝΑΧΑΛΚΗΝΕΝΑΘΗΝΑΙΣΟΠΟΥΑΝΔΟ
.... ΤΕΦΑΝΟΝΤΟΥΤΟΝΚΑΙΤΗΝΤΗΣΕΙΚΟΝΟΣΑΝΑΘΕ
........\ΟΗΙ.................ΕΤΩΝΜΕΓΑ..ΝΤΡΑΓΩΙΔΩΔΩΝΤΩΙΚΟΙΝΩΙΑΓΩΝΙ
.ΑΙΠΑΝΑΘΗ..............\ΟΙΣΓΥΜΝΙΚΟΙΣΑΓΩΣΙΝΚΑ.ΕΙΣΤΟΥΣΛΟΙΠΟΥΣΕΙΣ
.ΥΣΗΠΟΛ........... ΔΕΗΦΑΙΣΤ..ΙΔΙΟΝΥΣΙΩΝΤΡΑΓΩΙΔΩΝΤΩΙΑΓΩΝΙ
ΚΑΙΕΝΤΟ . . . \.ΟΙΣ...............ΙΣΤΙΘΗΣΙΝΤΗΣΔΕΑΝΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣΕΠΙΜΕΛΕΙΣ
ΘΑΙΕΝΑΣΤΕΙΜΕΝΤ............ΣΚΑΙΤΟΥΣΛΕΙΠΕΜΠΟΜΕΝΟΥΣΘΕΩΡΟΥΣΕ
ΗΦΑΙΣΤΙΑΙΔΕΤΟΝΑ............ΝΟΝΑΓΩΝΟΘΕΤΗΝΚΑΙΤΟΝΚΗΡΥΚΑΤΟΥ/

[1] Ἐν ἄλλῳ τινὶ καταλόγῳ (CIA. II, 1047, στ. 30) ἀγνώστου ὑποθέσεως καὶ μὴ ὡρισμένης χρονολογίας ἀπαντᾷ ὁ Μενέδημος φέρων τὸ αὐτὸ πατρικὸν καὶ δημοτικὸν ὄνομα «*Μενέδημος Ἄρχοντος Κυδαθηναιεύς*», εἶναι δὲ ἀναντίρρητον ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι ἀναφερόμενος Μενέδημος. Ὁ Köhler (CIA. ἔνθα ἀνωτέρω) τίθησι τὴν χρονολογίαν τοῦ καταλόγου τούτου μετὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος.

[1] Τὸ ὑπὸ τοῦ Köhler ἀντιγραφὲν νέον τεμάχιον ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθὲν ἀπόκεινται νῦν ἀμφότερα ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ φέροντα τὸν ἀριθμὸν 592, ὑφ' ὃν καὶ ἐξεδόθησαν ἐν τῷ CIA.

ΜΟΥΕΙΝΑΙΔΕΑΥΤΩ........ . ΕΜΠΡΥΤΑΝΕΙΩΙΚΑΙΠΡΟΕΔΡΙΑΝΕΝΤΟΙΣ...
ΣΙΝΟΙΣΟΔΗΜΟΣΟΕ... ......ΥΝΤΕΛΕΙΚΑΙΠΡΟΣΟΔΟΝΠΡΟΣΤΗΝΒ..
ΛΗΝΚΑΙΤΟΝΔΗΜΟΝι..Τ....... ΑΙΕΡΑΚΑΙΑΛΛΟΑΓΑΘΟΝΕΥΡΕΣΘΑΙΟΤΟΥ....
ΚΕΙΑΞΙΟΣΕΙΝΑΙΙΙ,ΑΔΕΚΑΙΥ.....ΜΑΥΠΑΡΧΕΙΤΗΣ¯ΕΓ¯ΙΚΛΕΟΥΣΚΑΛΟΚΑΓΑ..
Α.ΚΑΙΤΗΣΤΟΥΔΗΜΟΥΕΥΧ′........ΤΟΝΓΡΑΜΜΑΤΕΑΤΟΥΔΗΜΟΥΑΝΑΓΡΑΨΑΙΤΟ..
ΤΟΨΗΦΙΣΜΑΕΙΣΣΤΗΛΗΝΛΙ. ...ΑΙΣΤΗΣΑΙΠΑΡΑΤΗΝΕΙΚΟΝΑΕΙΣΔΕΤΗΝΑΝΑ...
ΦΗΝΚΑΙΤΗΝΑΝΑΘΕΣΙΝΤΗΣ.....ΙΣΜΕΡΙΣΑΙΤΟΝ¯\ΜΙΑΝΤΩΝΣ..ΑΤΙΩΤΙ...
.ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΝΑΛΑΙΕΑΚΑΙΑ.....ΚΕΙΝΕΝΤΩΙΛΟΓΩΙΧΕΙΡΟΤ ΙΣΑΙΔ....
.ΗΜΟΝΗΔΗΠΕΝΤΕΑΝΔΡΑ.....ΗΝΛΙΩΝΑΠΑΝΤΩΝΟΙΤΙΝΕΣ..............
ΜΕΝΟΙΕΙΣΑΘΗΝΑΣΚΑΙΕΠΕΛ......ΕΠΙΤ¯.ΙΙΝΒΟΥΛ.ΙΚΛ..... ....
Α¯ΙΩΣΟΥΣΙΝΕΠΙΧΩΡΗΣΑΙΚΥΡΙ.......................................
ΨΗΦΙΣΜΑΦΙΛΩΝΙΔΗΣΡΑΦΗ . . . . - - - - - - - - - - - - - - - - . . .
ΔΝΑΙΟΣΑΡΧΙΑΣΘΟΡΑΙΕΥΣ

[ἐπαινέσαι - - - - - - - - - - - - - - 'Επ]ικλῆν [Καλλ]ίου 'Αχαρνέ-
[-α καὶ στεφανῶσαι χρυσῶι στεφάνωι κ]ατὰ τὸν νόμον ἀρετῆς ἕνεκε, καὶ εὐ-
[-νοίας, ἧς ἔχων διατελεῖ πρὸς τὸν δ]ῆμον τὸν 'Αθηναίων καὶ πρὸς τοὺς ἐν 'Η-
[-φαιστίαι οἰκοῦντας, στῆσαι δὲ αὐτ]οῦ καὶ εἰκόνα χαλκῆν ἐν 'Αθήναις, ὅπου ἂν δό-
[-ξηι ἐπιτήδειον εἶναι, ἀνειπεῖν δὲ τὸν σ]τέφανον τοῦτον καὶ τὴν τῆς εἰκόνος ἀνάθε-
[-σιν ἐν μὲν]'Αθήν]αις Διονυσίων τ]ε τῶν μεγά[λω]ν τραγωιδῶν τῶι κοινῶι ἀγῶνι
[κ]αὶ Παναθη[ναίων καὶ τοῖς ἄλ]λοις γυμνικοῖς ἀγῶσιν κα[ὶ] εἰς τοὺς λοιποὺς εἰς
[ο]ὓς ἡ πόλ[ις συντελεῖ, ἐν] δὲ 'Ηφαιστ[ία]ι Διονυσίων τραγωιδῶν τῶι ἀγῶν[ι]
καὶ ἐν το[ῖς ἄ]λ[λ]οις [ἀγῶσιν, οἷς ἡ πόλ]ις τίθησιν· τῆς δὲ ἀναγορεύσεως ἐπιμελεῖσ-
-θαι ἐν ἄστει μὲν τ[οὺς στρατηγοὺ]ς καὶ τοὺς ἀεὶ πεμπομένους θεωρούς, ἐ[ν]
'Ηφαιστίαι δὲ τὸν ἀ[είποτε ἠιρημέ]νον ἀγωνοθέτην καὶ τὸν κήρυκα τοῦ δ[ή]-
-μου, εἶναι δὲ αὐτῶ[ι καὶ σίτησιν] ἐμ πρυτανείωι καὶ προεδρίαν ἐν τοῖς [ἀγῶ]-
-σιν, οἷς ὁ δῆμος ὁ ἐ[ν 'Ηφαιστίαι σ]υντελεῖ, καὶ πρόσοδον πρὸς τὴν β[ου]-
-λὴν καὶ τὸν δῆμον [πρώ]τ[ωι μετὰ τ[ὰ ἱερὰ καὶ ἄλλο ἀγαθὸν εὑρέσθαι ὅτου [ἂν δό]-
-κεῖ ἄξιος εἶναι· ἵ[ν]α δὲ καὶ ὑ[πόμνη]μα ὑπάρχει τῆς [τ]ε ['Επ]ικλέους καλοκαγα[θί]-
-α[ς] καὶ τῆς τοῦ δήμου εὐχ[αριστίας], τὸν γραμματέα τοῦ δήμου ἀναγράψαι τό[δε]
τὸ ψήφισμα εἰς στήλην λιθ[ίνην κ]αὶ στῆσαι παρὰ τὴν εἰκόνα, εἰς δὲ τὴν ἀνα[γρα]-
-φὴν καὶ την ἀνάθεσιν τῆς [στήλη]ς μερίσαι τὸν [τ]αμίαν τῶν σ[τρ]ατιωτι[κῶν]
[Κ]αλλίστρατον 'Αλαιέα καὶ ἀ[νενεγ]κεῖν ἐν τῶι λόγωι, χειροτο[νῆ]σαι δ[ὲ τὸν]
[δ]ῆμον ἤδη πέντε ἄνδρα[ς ἐξ 'Αθ]ην[α]ίων ἁπάντων, οἵτινες [τάχιστα παραγενό]-
-μενοι εἰς 'Αθήνας καὶ ἐπελ[θόντες] ἐπί τ[ε τ]ὴν βουλ[ὴ]ν κα[ὶ τὸν δῆμον τῶν 'Αθηναίων]
ἀξιώσουσιν ἐπιχωρῆσαι κύρι[ον εἶναι τόδε τὸ ψήφισμα. Οἵδε κεχειροτόνηνται κατὰ τὸ]
ψήφισμα· Φιλωνίδης 'Αραφή[νιος, - - - - - -, - - - - - -, - - - - - - 'Αφι]-
δναῖος, 'Αρχίας Θοραιεύς

Στ. 1 *'Επι]κλῆν* *[Καλλ]ίου* *'Αχαρνέα*· ἡ συμπλήρωσις *'Επι]κλῆν* ἀσφαλής, πρβλ. στ. 15, περὶ δὲ τῆς αἰτιατικῆς εἰς *κλῆν* ὅρα ὅσα ἐσημείωσα ἀνωτέρω ἐν σελίδι 63. Ὁ 'Επικλῆς οὗτος, ὁ καὶ ἐν στ. 15 μνημονευόμενος, εἶναι ὁ ὑπὲρ οὗ τὸ ψήφισμα. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ συνεπλήρωσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σύμφωνα πρὸς τὸν χῶρον τῶν ἐλλειπόντων τεσσάρων γραμμάτων εἰς *Καλλ]ίου*, ὀνόματος ἄλλως συνηθεστάτου παρ' 'Αθηναίοις.

'Εψηφίσθη δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο, τὸ καὶ ἐν 'Αθήναις κατόπιν σταθὲν ὑπὸ τῶν ἐν 'Ηφαιστίᾳ

τῆς Λήμνου οἰκούντων κληρούχων Ἀθηναίων πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀθηναίου πολίτου Ἐπικλέους Καλλίου Ἀχαρνέως, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις παρομοίαις περιστάσεσιν [1], ἐπιζητεῖται ἡ ἐπικύρωσις τῶν ψηφισθέντων καὶ ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ δὲ χρονολογία αὐτοῦ, καθόσον παλαιογραφικῶς νὰ κρίνωμεν δυνάμεθα, ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος περίπου τοῦ 3ου ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος, κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἀκριβῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου, καταργηθείσης τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἀράτου [1] τῆς Μακεδονικῆς κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν (229 π.Χ.), ἐδυνήθησαν φαίνεται καὶ οἱ ἐν Ἡφαιστίᾳ Ἀθηναῖοι κληροῦχοι νὰ ἐπαναλάβωσι τὰς διακοπείσας βεβαίως ἕνεκα τῆς Μακεδονικῆς κατοχῆς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν μητρόπολίν των.

Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Λήμνῳ κληρούχων Ἀθηναίων παράβαλε τὰ ὑπὸ τοῦ Ulrich Köhler [2] καὶ Adolf Wilhelm [3] δημοσιευθέντα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23ῃ Ἰουνίου 1903.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

[1] Πρβλ. CIG. II, 2270 καὶ τὰ ὑπὸ A. Wilhelm ἐν Hermes τομ. 23 (1888) σελ. 454 καὶ ἑξ ἐκδοθέντα ψηφίσματα.

[1] Πρβλ. Πλούταρχ. Κλεομ. 16, Ἀράτ. 24. 34. Παυσ. Β', 8, 5.

[2] Athen. Mitth I (1876) σελ. 262 καὶ ἑξ., V (1880) σελ. 268 καὶ ἑξ.

[3] Hermes 23 (1888) σελ. 454-63.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΕΡΜΩι [1]

(Πίνακες 2-6)

$^1/_5$ *τοῦ φυσικοῦ μεγέθους.*

Β'. Αἱ μετόπαι τοῦ ναοῦ τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος.

Παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην τοῦ ναοῦ ἔξωθεν καὶ ἐν μέρει κατὰ τὴν βορειανατολικὴν αὐτοῦ γωνίαν εὑρέθησαν, ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀρθοκεράμων τῆς στέγης, πολλὰ θραύσματα πλινθίνων πλακῶν, φερουσῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὔδηλα τὰ ἴχνη τῶν ἐπ' αὐτῶν ζωγραφιστῶν παραστάσεων [2]. Ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων συναπηρτίσθησαν πέντε ἱκανῶς τέλειαι πλάκες, κατατεθειμέναι νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ, αἵτινες ἀπεικονίζονται ἐν πίναξι 2-6 τοῦ τεύχους τούτου. Ἄλλη τις ἕκτη, συναπαρτισθεῖσα ὁμοίως ἐκ θραυσμάτων, ἀλλὰ μὴ ἀπεικονιζομένη ἐνταῦθα, δεικνύει σαφῆ τὰ ἴχνη πτερύγων σφιγγός, ἥτις κατελάμβανεν, ὡς φαίνεται, ὁλόκληρον τὴν πλάκα. Ἐκ τῶν λοιπῶν θραυσμάτων ὀλίγα μόνον διετήρησαν ἴχνη ἐλάχιστα τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων· οὐδὲ εἶνε δυνατόν, ὡς φαίνεται, νὰ συγκροτηθῇ ἐκ τούτων ὅλον τι. Ἓν μόνον θραῦσμα σώζει κάλλιστα τὴν κεφαλὴν λέοντος, ὅστις πιθανῶς ἦτο ἐζευγμένος εἰς ἅρμα. Θραύσματα πλακῶν φερουσῶν ζωγραφιστὰς παραστάσεις εὑρέθησαν καὶ εἰς ἄλλο κτίριον τοῦ τεμένους, ὡς ἐσημείωσα ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1899 σελ. 59. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε θὰ γίνῃ λόγος. Αἱ ἀπεικονίσεις ἐν τοῖς προδηλωθεῖσι πίναξι 2-6 τοῦ τεύχους τούτου ἔγιναν κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Gillièron εὐθὺς μετὰ τὴν εὕρεσιν τῶν θραυσμάτων φιλοπονηθέντα ἀντίγραφα. Τὰ χρώματα ἦσαν κατά τι ζωηρότερα, ὅτε τὰ θραύσματα ἐξήχθησαν ἐκ τῆς γῆς, ἢ ὅσον νῦν φαίνονται ἐπ' αὐτῶν· ἄλλην τινὰ ὅμως ἀλλοίωσιν δὲν ὑπέστησαν ἔκτοτε.

Αἱ πέντε πλάκες, περὶ ὧν πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, φέρουσι τὰς ἑξῆς παραστάσεις:

Πίναξ 2. Παριστάνει *Γοργόνειον*. Λείπει μέγα μέρος τῆς πλακὸς ἀριστερόθεν ἄνω.

Πίναξ 3. Παριστάνει *κυνηγὸν* βαίνοντα πρὸς τὰ δεξιά. Διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ τόξον, διὰ τῆς ἀριστερᾶς ῥάβδον ὁριζοντίως ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φερομένην. Ἐκ ταύτης εἶνε ἀνηρτημένα τὰ

[1] Ἴδε *Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα* 1900 σελ. 161-212.

[2] Αὐτόθι σελ. 184 ἑ.

θηράματα, ἔμπροσθεν μὲν ἔλαφος, ὄπισθεν δὲ κάπρος. Λείπει μέρος τῆς πλακὸς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἄνω καὶ ὁμοίως ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν κάτω.

Πίναξ 4. Παριστάνει τὸν *Περσέα* φεύγοντα πρὸς τὰ δεξιά. Φέρει πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, πτερόεντα πέδιλα, ξίφος καὶ κίβισιν, ἐντὸς δ' αὐτῆς τὴν ἀποτμηθεῖσαν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης. Λείπει μικρὸν μέρος τῆς πλακὸς ἀριστερόθεν ἄνω καὶ ἐλάχιστον ἀριστερόθεν κάτω, μεγαλείτερον δὲ δεξιόθεν ἄνω.

Πίναξ 5. Παριστάνει *δύο γυναῖκας* ἀντιμετώπους, ὀρθάς, προσκλινούσας πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, ὡσεὶ ἐκράτουν διὰ τῶν προτεινομενων χειρῶν ἀπὸ κοινοῦ ἀντικείμενόν τι. Παρὰ τὴν δεξιὰν γωνίαν τῆς παραστάσεως καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἀναγινώσκεται ἡ λέξις ИΟꟻΔΙΛƎΧ. Λείπει μέγα μέρος τῆς πλακὸς κάτω δεξιόθεν, ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀριστερόθεν.

Πίναξ 6. Παριστάνει *τρία ἐνθρονισμένα πρόσωπα* ἐστραμμένα πρὸς τὰ δεξιά, φέροντα παμποίκιλτον περιβολήν· τὸ πρῶτον προς τὰ δεξιὰ ὑψώνει τοὺς βραχίονας· τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον κρατοῦσιν ἑκάτερον διὰ τῆς δεξιᾶς φιάλην. Λείπει μέρος τῆς πλακὸς δεξιόθεν ἄνω· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ἄνω λείπει οὐχὶ θραῦσμα, ἀλλὰ τεμάχιον ὁλόκληρον, ὅπερ ἀρχῆθεν συνηρμόζετο κατά τινα τρόπον μετὰ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς πλακός.

Τὰ θραύσματα πάντα εὑρέθησαν, ὡς εἴπομεν, ἔξω τοῦ ναοῦ καὶ ἀμέσως παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην, ἐν τῷ στενῷ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τειχίου τινὸς μικροῦ διαδρόμῳ[1]. Τὰ θραύσματα τοῦ Γοργονείου ὡς καὶ τὰ τῆς παριστανούσης τὰ τρία ἐνθρονισμένα πρόσωπα πλακὸς εὑρέθησαν παρὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν καὶ μᾶλλον παρὰ τὸν βόρειον στυλοβάτην αὐτόθι. Παρὰ τὰς λοιπὰς πλευρὰς τοῦ ναοῦ δὲν εὑρέθη οὐδὲν ζωγραφιστῆς πλακὸς θραῦσμα, ἀλλ' οὐδὲ κεφαλαὶ ὀρθοκεράμων τῆς στέγης, πλὴν μιᾶς μόνης παρὰ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην. Δύναται ὅμως ὡς βέβαιον νὰ θεωρηθῇ, ὅτι τὰ ἐνταῦθα ὑπάρξαντα ἄλλοτε λείψανα ταῦτα τοῦ καταστραφέντος ναοῦ, ἐξηφανίσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπειδὴ πᾶς ὁ περὶ τὸν ναὸν χῶρος, πλὴν μόνον παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην, ὅπου ὑψοῦται ἀποτόμως τὸ ἔδαφος καὶ σχεδὸν παράκειται ὁ βράχος τοῦ βουνοῦ, ἀνέκαθεν ἐκαλλιεργεῖτο, ἐλαχίστη δὲ ἦτο ἡ ἐπίχωσις, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρέθησαν αἵ τε λοιπαὶ πήλιναι ἐπενδύσεις τοῦ ξυλίνου ναοῦ καὶ οἱ ὀρθοκέραμοι καὶ τὰ θραύσματα τῶν ζωγραφιστῶν πλακῶν.

Κατὰ ταῦτα ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ πλάκες αὗται ἀνῆκον εἰς τὸν ἐξωτερικὸν διάκοσμον τοῦ θριγκοῦ τοῦ ναοῦ, ὅστις ἦτο περίπτερος δωρικός. Ἦσαν ἄρα αἱ μετόπαι αὐτοῦ. Ἐὰν ἀνῆκον εἰς τον τοῖχον τοῦ σηκοῦ ἢ ὅλως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, ἤθελον καταπέσει, πυρποληθέντος αὐτοῦ, πολὺ μᾶλλον ἐγγὺς ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ σηκοῦ, οὐχὶ δὲ παντελῶς ἔξω τοῦ στυλοβάτου. Ἐνταῦθα ἄλλως εὑρέθησαν ὁμοῦ καὶ γεῖσα ἐκ τοῦ θριγκοῦ καὶ πήλιναι αὐτοῦ ἐπενδύσεις. Πρὸς δὲ τούτοις αἱ πλάκες φέρουσιν ἐκ πασῶν τῶν πλευρῶν περιθώριον, τὸ ὁποῖον προδήλως ἐκρύπτετο εἰς τὰ συνέχοντα αὐτὰς ξύλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, αὐταὶ δὲ καθ' ἑαυτὰς αἱ παραστάσεις ἀπομονοῦνται δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν διὰ δευτέρου περιθωρίου κεκοσμημένου διὰ ῥοδάκων. Δὲν ἀπετέλουν ἑπομένως συνεχῆ ζώνην, ἀλλ' ἑκάστη κατελάμβανεν ἴδιον χῶρον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι οὐδὲν ἴχνος τῶν τριγλύφων εὑρέθη, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἦσαν τοποθετημέναι αἱ μετόπαι αὗται· ἀλλὰ τὰ διασωθέντα τοῦ θριγκοῦ λείψανα ἐν γένει εἶνε ἐλάχιστα, πιθανώτατον δὲ εἶνε, ὅτι ἀκριβῶς τὰ ὀγκωδέστερα αὐτοῦ τεμάχια ἀπεμακρύνθησαν, καθὸ ἐξέχοντα μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ κατεσκευάσθη διὰ λίθων ληφθέντων ἐκ παλαιοτέρων μνημείων ὁ νῦν ὑπάρχων στυλοβάτης καὶ ἐν γένει ἀνῳκοδομήθη ὁ ναός[1], παρέμειναν δὲ μόνον τὰ λε-

[1] Τὸ τειχίον συνίσταται ἐκ λιθίνων τριγλύφων καὶ σπονδύλων κιόνων πωρίνων ἀρχαίου τινὸς κτιρίου, βεβαίως ἐκ τῶν ὑπὸ Φιλίππου Ε' καταστραφέντων τὸ 218 καὶ 206 πρὸ Χρ. Ἴδε *Ἀρχαιολ. Ἐφημερ.* τοῦ 1900 σελ. 180.

[1] Ὑπενθυμίζω τὰ περὶ τούτου γραφέντα ἐν *Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι* τοῦ 1900· πρβ. ἰδίως τοὺς αὐτόθι παρενθέτους πίνακας εἰς σελ. 161, σελ. 183 καὶ σελ. 191. Περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων διέλαβον καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ *Records of the Past*, Volumen I, June 1902 Part VI σελ. 173-181. Αἱ κατόπιν ἔρευναί μου καὶ παρατηρήσεις δὲν προσέθηκάν τι νέον, ἐπεκύρωσαν δὲ μόνον ὅ,τι ἐκεῖ ἐξέθηκα. Συνοψίζω τὰς παρατηρήσεις μου ταύτας ὡς ἑξῆς: Ὁ ναὸς εἰς ὃν ἀνήκουσιν αἱ μετόπαι, οἱ κέραμοι τῆς στέγης, τὰ πρόστυπα τῶν ὀρθοκεράμων πρόσωπα, τὰ πήλινα γεῖσα καὶ αἱ πήλιναι ἐπενδύσεις, ἐκτίσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου δὲν σώζεται σχεδὸν οὐδεὶς λίθινος τοῖχος ἢ λίθινος στυλοβάτης ἢ οἱονδήποτε λίθινον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος· τὸ πολὺ βάσεις τινὲς τοῦ νῦν δυτικοῦ στυλοβά-

πτότερα τῶν μετοπῶν τεμάχια κεκρυμμένα ὑπὸ τὸ νέον δάπεδον, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἐπὶ τῶν ἀνθράκων καὶ τῆς τέφρας τοῦ πυρποληθέντος παλαιοτέρου

του δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς αἱ βάσει, τῶν *ξυλίνων κιόνων* τοῦ ναοῦ ἐκείνου· καὶ αἱ βάσεις δὲ τῶν ξυλίνων ἀναμφιβόλως κιόνων τῆς κατα μῆκος τοῦ σηκοῦ μεσαίας κιονοστοιχίας (Mittelsäulenstellung, colonnade médiane) εἶνε πιθανώτατα λείψανα τοῦ ναοῦ τούτου τῶν μέσων περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ *δύνανται* ν' ἀνήκωσιν εἰς αὐτόν, ἐξαιρουμένων φανερῶν τινων ἐπιδιορθώσεων μεταγενεστέρων. Τοὐναντίον ὁ νότιος, ὁ ἀνατολικὸς καὶ ὁ βόρειος στυλοβάτης εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν κατασκεύασμα ἀκολουθῆσαν τὴν καταστροφὴν τοῦ 218 ἢ 206· πολλοὶ μεταξὺ τῶν λίθων τούτων ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ὑπὸ Φιλίππου Ε´ καταστραφέντων μνημείων τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὡς δεικνύουσιν αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαί.

Ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα σήμερον νὰ σχηματίσωμεν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τῶν μέσων περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος, εἶνε ὅτι οὗτος ἦτο ἐπὶ τοσοῦτον καθ' ὁλοκληρίαν ξύλινος, ὥστε λίθου ἐν αὐτῷ οὐδεμία ἄλλη χρῆσις ἔγινεν εἰ μὴ μόνον δια τὰς βάσεις τῶν ξυλίνων κιόνων. Ἀμφιβάλλω καὶ ἂν αὐτοὶ ἀκόμη τοῦ σηκοῦ οἱ τοῖχοι ἦσαν λίθινοι· ἀλλὰ καὶ ἐκ πλινθων ὠμῶν δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ αὐτούς, διότι εἰς τὸν ἐξόχως πετρώδη τοῦτον τόπον τοιοῦτον ὑλικὸν ἦτο περιττὸν καὶ ἴσως ἀσυνείθιστον· τοὐλάχιστον ἴχνος τι αὐτοῦ οὐδαμοῦ ἐνταῦθα ἐνεφανίσθη.

Ἀνάγκη νὰ παρατηρήσω πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ ναὸς τῶν μέσων περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐκτίσθη ἐπι τῶν ἐρειπίων ἄλλου τινὸς προηγηθέντος κτιρίου. Τὸ διάγραμμα τούτου τοῦ κτιρίου φαίνεται ἐν τῷ σχεδιογραφήματι τοῦ εἰς σελ. 175 παρενθέτου πίνακος τῆς *Ἀρχαιολ. ἐφημερ.* τοῦ 1900. Πιθανῶς καὶ τοῦτο ἦτο ναός, ἀλλ' οὐδὲν ἀπολύτως ἀρχιτεκτονικὸν μέλος ἐξ αὐτοῦ εὑρέθη οὐδὲ κέραμος.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ κτίριον δὲν εἶνε τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ κτισθέν. Ἐπὶ τοῦ παρθενικοῦ ἐδάφους εὗρον μόνον τὰ προφανῆ λείψανα μεγάλου βωμοῦ. Δέχομαι λοιπὸν ὅτι *τὸ πρῶτον τοῦ τόπου ἱερὸν καθίδρυμα ἦτο ὁ βωμὸς οὗτος*, τοῦ ὁποίου ἡ τέφρα μετ' ἀπείρων τεμαχίων ὀστῶν κεκαυμένων τῶν θυμάτων διεσκορπίσθη πέριξ ἀποτελέσασα ὑπὸ τὸν νῦν ναὸν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ εὐρύτατον στρῶμα πάχους περίπου 0,30 μ. Παρα τὸν βωμὸν τοῦτον ὑπῆρχεν ἴσως ἱερὸν δένδρον ἤ σύμβολόν τι οἱονδήποτε τοῦ θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευσαν οἱ παλαιότατοι τοῦ Θέρμου κάτοικοι. Ἐπειδὴ καὶ χαλκᾶ τινα εὗρον ἐνταῦθα, ὁποῖα εἶνε τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρεθέντα παλαιότατα ἀναθηματικὰ εἰς θυσίας, καὶ τεμάχιά τινα γεωμετρικῶν ἀγγείων, δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ βωμὸς οὗτος ἀνήκει εἰς τοὺς μεταξὺ τοῦ δεκάτου καὶ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος χρόνους.

Ἀλλα καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν χρόνων τούτων νομίζω ὅτι εὗρον ἴχνη· ἐλλειψοειδές τι μικρὸν κτίριον πρὸς νότον τοῦ ναοῦ ἔχει τὴν μορφὴν τῶν σημερινῶν καλυβῶν τῶν Αἰτωλῶν ἐντὸς αὐτοῦ δὲν εὗρον ἢ ὀλίγην τέφραν. Κατὰ τὸν ὀπισθόδομον τοῦ ναοῦ φαίνεται ὁμοίως μικρόν τι λείψανον ἐλλειψοειδοῦς τοίχου. Καὶ τὸ μέγα δὲ ἐλλειψοειδὲς κτίριον τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ καὶ ἐν μέρει ὑπ' αὐτὸν (ἴδε τοὺς προαναφερθέντας παρενθέτους πίνακας) ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν ἐποχήν.

Συγκεφαλαιῶν λέγω :

Πρῶτον ἱερὸν καθίδρυμα ὑπῆρξεν ὁ βωμός· ὑποθέτω ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐποικήσεως τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς μεταναστάσεως.

Δεύτερον ἱερὸν καθίδρυμα ἠκολούθησεν ἐπὶ τῶν χωμάτων τοῦ ἐγκαταλειφθέντος βωμοῦ ναός τις, ὅστις βεβαίως εἶνε προγενέστερος τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Σύγχρονον πρὸς αὐτόν, ἅτε ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι κείμενον, εἶνε τὸ μέγα ἐλλειψοειδὲς κτίριον πρὸς βορρᾶν τοῦ νῦν ναοῦ καὶ ἐν μέρει ὑπ' αὐτόν, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα τειχία παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην.

Τρίτος ἦλθε κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὁ ναὸς τῶν μέσων περίπου

ναοῦ. Ὅτι τὰ τρίγλυφα ἦσαν πήλινα, εἶνε λίαν πιθανόν· πήλινον τρίγλυφον εὑρέθη ἐν Θέρμῳ ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ ναοῦ· τοῦτο ὅμως ἀνῆκεν εἰς θριγκὸν ἄλλων διαστάσεων καὶ οὐχὶ τῶν τοῦ ναοῦ, ἔτι δὲ ἀνάγεται εἰς χρόνους προηγηθέντας τῆς οἰκοδομήσεως αὐτοῦ, ἤτοι παλαιοτέρους τοῦ ἕκτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Τοῦτο τὸ πήλινον τρίγλυφον δεικνύει τὴν τεχνουργίαν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Θέρμῳ εὑρεθέντων ὀρθοκεράμων, αἵτινες φέρουσι πρόστυπα αἰγυπτιάζοντα πρόσωπα, τὰ ἀπεικονισθέντα ἐν *Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι* τοῦ 1900 πίνακι 10 ἀρ. 1 καὶ σελ. 191 σχῆμ. 4 ἐν μέσῳ. Δὲν εἶνε ἀδύνατον τὰ τρίγλυφα τοῦ ναοῦ νὰ ἦσαν καὶ ξύλινα μετ' ἐπενδύσεων πηλίνων, αἵτινες μετὰ τοῦ πλήθους τῶν λοιπῶν ἐπενδύσεων τοῦ θριγκοῦ ἐξηφανίσθησαν.

Γενικὴ περιγραφὴ τῶν μετοπῶν. Τεχνουργία. Διάκοσμος. Ἐπιγραφαί. — Αἱ πλάκες εἶνε τετράπλευροι, ὄχι ἀκριβῶς ἰσομεγέθεις. Δύο ἔχουσι μῆκος μὲν 0,99 μ., ὕψος δὲ 0,87 μ. Ἄλλαι δύο ἔχουσι μῆκος μόνον 0,84 μ. περίπου, ὕψος δὲ 0,88. Ἀλλ' ἐκ πασῶν τῶν πλευρῶν περιθώριον πλάτους 0,10 - 0,12 μ. ἐκρύπτετο μεταξὺ τῶν συνεχόντων τὰς μετόπας ξυλίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ὥστε ἀπέμενεν ὁρατὴ

του ἕκτου αἰῶνο., ἐξ οὗ ἔχομεν τὰς μετόπας, τὰς πηλίνους ἐπενδύσεις, τοὺς κεράμους τῆς στέγης.

Τέταρτος τέλος καὶ τελευταῖος ἦλθε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ἐξ οὗ σώζεται ὁ νῦν ὑπάρχων στυλοβάτης καὶ τινες κατώτατοι σπόνδυλοι λιθίνων κιόνων, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο.

Εἰς νεωτάτους χρόνους εἰργάζετο παρὰ τὸν ναὸν νεροτριβεῖον. Οἱ παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην βαρβαρικοὶ τοῖχοι ἀνήκουσιν εἰς αὐτό. Τὸ δὲ δάπεδον μόλις ἐκαλύπτετο ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος φυτικῆς γῆς καλλιεργουμένης.

Εἰς τὴν παράστασιν ταύτην τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἀρχαίων στρωμάτων τοῦ ναοῦ μίαν ἀμφιβολίαν ἔχω ἀκόμη. Ποῦ ἀνῆκεν ἡ ἐλλειψοειδὴς τῶν ξυλίνων πάντως κιόνων σειρά, ἐξ οὗ σώζονται αἱ βάσεις ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῷ μνημονευθέντι σχεδιογραφήματι Ἡ μόνη ὅμως πιθανότης εἶνε, ὅτι οὗτοι περιέβαλλον τὸν βωμόν, περὶ ὃν ἐσχηματίζετο ὡς φαίνεται ὑπόστεγόν τι, ἐνῷ αὐτὸς ὁ βωμὸς ἦτο βεβαίως ὕπαιθρος.

Σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι ἡ κατὰ μῆκος τοῦ σηκοῦ κιονοστοιχία, ἥτις ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον ναὸν τῶν Λοκρῶν καὶ εἰς τὸν τῆς Νεανδρείας καὶ εἰς τὸν ἐννεάστυλον τῆς Ποσειδωνίας, παρατηρεῖται καὶ εἴς τι τῶν παναρχαίων κτιρίων τῆς ἐν τῇ Κωπαΐδι μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τοῦ Γουλᾶ. Ὁ de Ridder (πρβ. Bulletin de coresp. hellén. 16, 1894 σελ. 271 ἑ.) ἀνέσκαψε τὸ κτίριον, ἀλλὰ δὲν ἐσχεδιογράφησεν αὐτὸ ὀρθῶς, οὐδὲ ἄλλως ἐσημείωσέ τι περὶ τῆς ἰδιορρυθμίας του ταύτης. Τὸ κτίριον βλέπει πρὸς βορρᾶν· εἶνε αἴθουσα μήκους μ. 26, πλάτους μ. 10· αἱ βάσεις τῶν ξυλίνων πάντως κιόνων εἶνε 5, ἀπέχουσαι ἀλλήλων μ. 5.

τῆς πλακὸς ἐπιφάνεια σχεδὸν τετραγωνική, μήκους καὶ ὕψους 0,50 ἢ 0,60 ἢ 0, 65 μ. περίπου.

Ἡ ὁρατὴ δὲ αὕτη ἐπιφάνεια τῆς πλακὸς ἐπλαισιοῦτο κατὰ πάσας τὰς τέσσαρας πλευρὰς ὑπὸ παχείας μελαίνης γραμμῆς. Ἀλλ' ἑκατέρωθεν, ἤτοι δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τῆς παραστάσεως ἐσχηματίζετο δεύτερον περιθώριον πλάτους 0,10 μ., κοσμούμενον ὑπὸ ἓξ καθέτως διατεταγμένων καὶ συνεφαπτομένων ῥοδάκων. Παχεῖα μέλαινα γραμμὴ διέκρινε πάλιν τὸ κύριον τῆς παραστάσεως ἔδαφος ἀπὸ τοῦ περιθωρίου τούτου τῶν ῥοδάκων.

Αἱ πλάκες ἦσαν μονοκόμματοι. Εἰς δύο σώζεται κατὰ τὸ ἄνω περιθώριον, ἐγγὺς πρὸς τὰ ἄκρα ἑκατέρωθεν, καὶ προεξοχή τις αὐτοῦ, προδήλως πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐνσφήνωσιν εἰς τὴν ξύλωσιν μεταξὺ γείσου καὶ ἐπιστυλίου.

Μόνη ἡ ἐν πίνακι 6 ἀπεικονιζομένη μετόπη ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τοὐλάχιστον τεμαχίων. Ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ βλάβης τινός, ἧς ἕνεκεν ἡ μετόπη κατόπιν, οὐχὶ πρὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος, ἐπιδιωρθώθη, ὡς θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

Τὸ πάχος τῶν πλακῶν εἶνε 0,05 - 0,07 μ.

Ὁ πηλός, ἐξ οὗ ἐπλάσθησαν, εἶνε χονδροειδὴς καὶ ἀκαθάριστος, ἐρυθρός, περιέχων πάμπολλα μικρὰ τεμάχια πυρίτου λίθου. Τοιαύτη εἶνε φύσει ἡ ἐν Θέρμῳ ὀρυσσομένη κεραμῖτις γῆ.

Τὴν ποιότητα ταύτην τοῦ πηλοῦ δυνάμεθα εὐκόλως νὰ διακρίνωμεν κατὰ πᾶσαν τὴν ὀπισθίαν ὄψιν τῶν πλακῶν, κατὰ τὰς στενὰς αὐτῶν πλευράς, κατὰ τὰ ἀποκεκρουμένα, τεθλασμένα καὶ ὁπωσδήποτε βεβλαμμένα μέρη. Ἐπὶ τεμαχίου τοῦ Γοργονείου, μόλις ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους εὑρεθέντος, διῆλθε πολλάκις, ὡς φαίνεται, τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ καὶ διέρρηξε μέρη τινὰ τῆς προσθίας ὄψεως τῆς πλακός.

Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῆς πλακὸς ὁ τεχνίτης δὲν ἐπέθηκεν οὐδὲν ἐπίστρωμα καθαρωτέρου πηλοῦ, ὁποῖον εἰς πάχος 0,02 - 0,03 μ. φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου ὁμοίως καὶ χονδροειδοῦς πηλοῦ αἱ κλαζομένιαι σαρκοφάγοι[1]. Ἁπλῶς μόνον ἐνεπότισεν αὐτὴν ἐλαφρῶς διὰ καθαρωτέρου πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ἐρυθροῦ τόνου καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ἐπιμελῶς ἐστίλβωσεν.

[1] Antike Denkmäler τόμ. I πίν. 44 - 46, τόμ. II πίν. 44. Ἴδε τὸ κείμενον εἰς τοὺς πίνακας τούτους.

Ἐπὶ τοῦ ἐμποτίσματος δὲ τούτου, τὸ ὁποῖον ἔφραττε τοὺς ἀνοικτοὺς πόρους τοῦ ἀκαθαρίστου πηλοῦ καὶ ἀπέκρυπτε τὰς τραχύτητας αὐτοῦ, παρεσκευάσθη τὸ καθαυτὸ ἔδαφος πρὸς ζωγράφησιν τῆς παραστάσεως καὶ τῶν ἑκατέρωθεν ῥοδάκων, ἀφοῦ ἐπεχρίσθη πᾶσα ἡ ἐπιφάνεια διὰ λεπτοτάτης κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς, τὴν ὁποίαν παρεῖχεν ἡ ὀνομαστὴ κεραμῖτις γῆ τῆς Κορίνθου[1]. Ἡ ἀλοιφὴ αὕτη εἰς τὰς ἡμετέρας μετόπας δὲν ἐπεκάθησεν ἱκανῶς στερεὰ ἐπὶ τῆς στιλβωμένης καθαρωτέρας ἐπιφανείας τῆς πλακός· ἀλλ' ὡς ἡ λευκὴ ἀλοιφὴ εἰς τὰ βοιωτικὰ ἀγγεῖα[2], κατέστη πάνυ ἐξίτηλος καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὀλίγα μόνον μέρη τῶν πλακῶν εἶνε εὐδιάγνωστος, εἰς ὀλιγώτερα δὲ διετηρήθη ἱκανῶς. Ἐπὶ τοῦ Γοργονείου διετηρήθη καλῶς καὶ διακρίνεται ὡς λεπτοτάτη ἐπιδερμὶς κατὰ τὴν δεξιὰν κάτω γωνίαν μεταξὺ τῶν παχέων βοστρύχων τοῦ γενείου. Καὶ ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ κυνηγοῦ κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν διακρίνεται καλῶς· ἔτι δὲ εἰς τὴν τῆς Χελιδόνος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐν ἄλλοις θραύσμασιν.

Χρώματα μετεχειρίσθη ὁ τεχνίτης τρία: τὸ *ἐρυθρόν*, τὸ *μέλαν*, τὸ *λευκόν*. Ἀλλὰ τὸ ἐρυθρὸν εἰς τρεῖς ἀποχρώσεις· τουτέστιν *ἐρυθρόφαιον*, *κεραμόχρουν* καὶ *πορφυροῦν*.

Διὰ τοῦ ἐρυθροφαίου ἐπήλειψε τὸ εἰς τὴν ξύλωσιν κρυπτόμενον ἔσχατον περιθώριον τῶν πλακῶν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ χρώματος, ἐπανειλημμένως αὐτὸ ἐναλείψας, ἀνέδειξε μελαντέρας τὰς ὁριζούσας τὸ ὁρατὸν μέρος τῆς πλακὸς ταινιώσεις. Τὸ κεραμόχρουν εἶνε τὸ χρῶμα τῶν σαρκῶν τῶν ἀνδρῶν. Τὸ πορφυροῦν μετεχειρίσθη εἰς τὸ περιθώριον τῶν ῥοδάκων καὶ εἰς τοὺς χιτῶνας, ἐν μέρει δὲ ἐν ἐσωτερικοῖς κοσμήμασιν εἰς λεπτὰς γραμμάς. Τὸ μέλαν πρὸς δήλωσιν τῆς κόμης, τοῦ πώγωνος, τῶν ὀφρύων. Τὸ λευκὸν πρὸς δήλωσιν τῶν γυμνῶν τῶν γυναικείων μορφῶν· ἄλλως ὀλιγίστην, ὡς φαίνεται, ἔκαμεν αὐτοῦ χρῆσιν· διακρίνεται κυρίως μόνον

[1] Τὴν κεραμῖτιν ταύτην γῆν, ἥτις εἶνε ὁ πηλὸς πολυπληθοῦς σειρᾶς κορινθιακῶν ἀγγείων (πρβ. *E. Pottier*, Catalogue des vases antiques de terre cuire, 2me Partie σελ. 423) μετεχειρίσθησαν οἱ ἐν Θέρμῳ τεχνῖται ὡς ἐπίχρισμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παχὺ καὶ εἰς τοὺς κεράμους τῆς στέγης, ὡσαύτως δὲ ὡς ἐπίστρωμα πολὺ παχύτερον διὰ τὰς προστύπους κεφαλὰς τῶν ὀρθοκεράμων αὐτῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ναῷ τῶν μέσων περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

[2] Jahrbuch III 1888 σελ. 325 πίν. 12.

εἰς τὰ πτερόεντα πέδιλα τοῦ Περσέως καὶ ἐν μέρει εἰς τοὺς κοχλιοειδῶς συνεστραμμένους βοστρύχους τῆς Χελιδόνος ἐπὶ τοῦ μετώπου. Μόνη ἡ μετόπη τῶν τριῶν ἐνθρονισμένων θεοτήτων δεικνύει τὸ λευκὸν χρῶμα εἰς τὰ κοσμήματα ἐν πολλῇ χρήσει· ἀλλ' αὕτη ἐξέρχεται τῆς λοιπῆς σειρᾶς, ἅτε προφανῶς μετὰ φθορὰν τῆς ἀρχαίας ἐπιφανείας ὑποστᾶσα διόρθωσιν ἢ ἀνακαίνισιν τελείαν ἐν πολὺ ὑστέροις χρόνοις.

Τὰ χρώματα πάντα ἐπετέθησαν ἐπὶ νωπῆς τῆς πλακὸς καὶ συνωπτήθησαν μετ' αὐτῆς· πλὴν δὲ τοῦ λευκοῦ, ὅπερ μετὰ τῆς κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς ἐξετρίβη, τὰ λοιπὰ παρέμειναν ἀνεξίτηλα, στερεοποιηθέντα μετὰ τοῦ πηλοῦ.

Περὶ δὲ τῆς γραφικῆς τῶν παραστάσεων παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς. Ὁ ζωγράφος διεχάραξεν ἐπὶ τοῦ νωποῦ πηλοῦ γενικόν τι σχῆμα τῆς παραστάσεως, τὸ ὁποῖον ὅμως οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐκρινὲς αὐτῆς διάγραμμα· τὸ ἐγχάρακτον τοῦτο σχῆμα ἦτο ἁπλῶς βοηθητικὸν πρὸς σχεδιογράφησιν τοῦ μερικωτέρου κατόπιν καὶ ἀκριβοῦς περιγράμματος τῆς μορφῆς οὐχὶ δι' ἐγχαράξεως πλέον, ἀλλὰ διὰ τοῦ χρωστῆρος, σημειοῦντος πάντα τὰ ὅρια τοῦ ὑποτυπώματος τῆς μορφῆς διὰ λεπτῆς διακριτικῆς μελαίνης γραμμῆς[1]. Ἀφοῦ δὲ τοιουτοτρόπως κατήρτισε τὸ ἁπλούστατον τοῦτο γραμμικὸν σχεδίασμα καθ' ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ὅρια τῆς μορφῆς καὶ ἐσωτερικῶς ὁμοίως διὰ μελαινῶν γραμμῶν ὑπετύπωσε τὸ σχῆμα τῆς περιβολῆς τῶν προσώπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν φερομένων ἀντικειμένων, ἐνήλειψε κατόπιν τὸ ἔδαφος διὰ τῶν οἰκείων χρωμάτων.

Ἡ τεχνουργία αὕτη εἶνε ἡ μονοχρώματος γραφικὴ τῆς ἀρχαίας πινακογραφίας ἐν γένει. Ὅπως εἶνε φυσικόν, προκειμένου μάλιστα περὶ πηλίνων πινάκων καὶ ἐπιφανειῶν τοίχων, τὸ ἔδαφος παρασκευάζεται πάντοτε καταλλήλως πρὸς ὑποδοχὴν τῶν χρωμάτων καὶ ἀνάδειξιν ἑπομένως εἴτε τῶν κοσμημάτων εἴτε τῶν μορφῶν ἐπὶ χρίσματος καθαροῦ λείου ἀνοικτῆς χροιᾶς. Χωρὶς δὲ νὰ παρακολουθήσωμεν κατὰ γράμμα τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἐν Σικυῶνι ἢ Κορίνθῳ πρώτης ἐφευρέσεως τῆς γραφικῆς, εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν, πῶς οἱ παλαιότατοι ζωγράφοι πραγματικῶς ὑπὸ τύπον σκιᾶς δι' ἁπλῆς ἰχνογραφήσεως ἑνὸς περιγράμματος ἀπεικόνισαν τὰς μορφὰς αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐδάφους ἀνέδειξαν κατόπιν ταύτας διὰ βαθυτέρου τινὸς τόνου[1]. Ὅτι ὡς βαθύτερος τοιοῦτος τόνος δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὁ μέλας, ὅστις ἔν τινι περιόδῳ διὰ λόγους τεχνικοὺς ἐφηρμόσθη εἰς τὰ μελανόμορφα διὰ τοῦτο λεγόμενα ἀγγεῖα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡσαύτως φυσικόν· ἀλλὰ καὶ ἀποκρούεται ὁ τόνος οὗτος, ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη[2], ὑπὸ τῆς καλῶς νῦν ἡμῖν ἐκ πολλοῦ γνωστῆς συνηθείας τῶν ἀρχαίων, παρὰ τοῖς ὁποίοις καθ' ὅλον τὸν ἕβδομον καὶ ἕκτον αἰῶνα ὁ ἐρυθρὸς μὲν τόνος εἶνε ὁ κλασικὸς πρὸς δήλωσιν τῶν γυμνῶν μερῶν τοῦ σώματος, οὗτος δὲ μετὰ τοῦ κυανοῦ ἐν τῇ πολυχρωμίᾳ αὐτῶν δεσπόζει, ἐνῷ πολὺ σπανιώτερον ὁ κίτρινος ὡς τρίτος ἐν ταύτῃ ἐμφανίζεται καὶ ὁ μέλας ὅλως διόλου ἐν ὑστέρᾳ μοίρᾳ ἔρχεται πρὸς δήλωσιν ὀλίγων τινῶν λεπτομερειῶν. Ἤδη εἰς τοὺς μᾶλλον προχωρημένους ἐκ τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου[3] τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν διακρίνονται ἐπὶ τοῦ θαμποῦ λευκοῦ ἐδάφους δι' ἐρυθροῦ τινος τόνου, ἐνῷ τὰ τῶν γυναικῶν ἐπιφυλάσσονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου. Αὕτη δὲ εἶνε καὶ ἡ πρώτη σαφὴς ὑποδήλωσις τῆς διὰ διαφόρου χρωματισμοῦ διακρίσεως τῶν δύο γενῶν, ἥτις ταχέως κατόπιν τελειοποιεῖται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κεραμόχρου μὲν τόνου πρὸς δήλωσιν τῶν σαρκῶν τῶν ἀνδρῶν, διὰ λευκοῦ δὲ τῶν γυναικῶν, πιθανῶς μάλιστα ἄνευ ἀποτόμου ἐπεμβάσεως ὡρισμένων ἐφευρετῶν, ὡς θέλει ἡ παράδοσις, ἀλλὰ κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων ἐξέλιξιν, καὶ ἴσως ὁμοῦ ἢ συγχρόνως μὲ τὰς γενικωτέρας ἐξ Ἀνατολῆς καὶ εἰδικώτερον ἐν ταύτῃ τῇ τέχνῃ ἐξ Αἰγύπτου ἐλθούσας ἐπιδράσεις κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα[4].

Ὅ,τι ὅμως ἰδιαιτέρως τὰς μετόπας τοῦ Θέρμου χαρακτηρίζει κατὰ τὴν τεχνουργίαν ταύτην εἶνε ἡ

[1] Ἐνιαχοῦ αὕτη εἶνε ἐρυθρά· ἴσως διότι ἀδιαφόρως ἐλάμβανεν ὁ τεχνίτης τὸν χρωστῆρά του ἐκ τοῦ χρωματοσανίδου.

[1] Πρβ. *Furtwängler* ἐν Berliner philolog. Wochenschrift 1894 σελ. 112.

[2] Πρβ. *E. Pottier*, Revue des études grecques 1898 σελ. 380.

[3] *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* 1894 πίν. 13 καὶ 14.

[4] Οἱ Αἰγύπτιοι διέκριναν διὰ διαφόρου τόνου τὰ ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα πρόσωπα. Ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας πρέπει νὰ ἐντοπισθῇ διὰ τοῦ ἐπὶ Σόλωνος, ὡς φαίνεται, ἀκμάσαντος Εὐμάρους ἡ ἐφεύρεσις τοῦ λευκοῦ χρωματισμοῦ, εἶνε τοὐλάχιστον οὐχὶ πιθανόν. Πρβ. *Studniczka* ἐν Jahrbuch II 1887 σελ. 151. Καὶ ὁ Κορίνθιος Ἔκφαντος δυσκόλως, νομίζω, εἶχε νὰ ἐφεύρῃ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐρυθροῦ τόνου ὅ,τι ἐν γένει ἦτο γνωστόν.

διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν προϊόντων τῆς ἰωνικῆς τέχνης καὶ ἡ πλήρης ἀναλογία πρὸς τὰ κορινθιακὰ ἔργα. Ἐνῷ αἱ κλαζομένιαι σαρκοφάγοι, αἱ μὲ ζῴνας ζῴων κεκοσμημέναι οἰνοχόαι τῆς Ῥόδου, αἱ κύλικες τῆς Κυρήνης καὶ τῆς Ναυκράτιος φέρουσι λευκὴν ἀλοιφὴν ὡς ἔδαφος πρὸς ζωγράφησιν ἐπ' αὐτοῦ, οἱ δὲ τῆς Μήλου ἀμφορεῖς σκοτεινόν τι λευκόν, τὰ ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ μεγάλα ἀγγεῖα τῆς παλαιοκορινθιακῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα τίθενται εἰς τὰ 600 περίπου καὶ ἐντεῦθεν, ἔχουσι τὸ αὐτὸ καὶ αἱ μετόπαι κιτρινόλευκον ἔδαφος. Τὸν πηλὸν τοῦτον δεικνύουσι καὶ τὰ ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακίδια τῆς Κορίνθου[1], ὅσα δὲν εἶνε κοκκινωπὰ καὶ ἐπομένως νεώτερα τῶν λοιπῶν, τὸ αὐτὸ δὲ ἔδαφος παρουσιάζεται καὶ ἐπὶ τοῦ πολυχρώμου πίνακος τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ ἀπεικονισμένου ἐν *Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος* τοῦ 1887 πίν. 7 (σελ. 115 ἑ. Benndorf). Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν τῶν μορφῶν ἡ αὐτὴ ἀναλογία παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ἡμετέρων μετοπῶν καὶ τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων τῆς μνημονευθείσης σειρᾶς, ἡ αὐτὴ δὲ διαφορὰ πρὸς τὰ ἰωνικά. Εἰς τὰς σαρκοφάγους τῶν Κλαζομενῶν τὸ λευκὸν χρῶμα δὲν ἐμφανίζεται ὡς διακριτικὸν τῶν γυναικείων προσώπων, πολλὴ ὅμως χρῆσις αὐτοῦ γίνεται εἰς δήλωσιν τῶν ἐσωτερικῶν λεπτομερειῶν τῶν μελαινῶν ἄλλως μορφῶν. Εἰς ἄλλα ἰωνικὰ τὸ λευκὸν κεῖται καὶ ὡς χρῶμα τῶν ἀνδρῶν, ἐν γένει δὲ ἡ χρῆσις καὶ ἄλλων χρωμάτων, τοῦ κυανοῦ π. χ. καὶ ἰόχρου πρὸς δήλωσιν μερῶν τινων τῶν μορφῶν ἀνθρώπων καὶ ζῴων, εἶνε ἴδιον τῆς ἰωνικῆς τεχνουργίας. Τοὐναντίον ἡ φαιδρὰ αὕτη πολυχρωμία εἶνε ἄγνωστος εἰς τὰς μετόπας τοῦ Θέρμου, ὧν ὁ χρωματισμὸς συμφωνεῖ, ὡς εἴπομεν, πρὸς τὸν χρωματισμὸν τῶν μορφῶν τῶν μεγάλων κορινθιακῶν ἀγγείων καὶ οὐσιωδῶς πρὸς τὸν τῶν πινακιδίων. Ἡ ἐν Λούβρῳ κελέβη[2], ἡ παριστάνουσα τὸν Ἡρακλέα παρὰ τῷ Εὐρυτίῳ, ἥτις εἶνε τὸ ὡραιότατον παράδειγμα τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων καὶ δίδει ἰδέαν τῆς τότε ἐν Κορίνθῳ ἀσκουμένης μεγάλης τοιχογραφίας, δεικνύει τελείαν τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρωματισμοῦ πρὸς τὰς ἡμετέρας μετόπας, ἐνῷ συγχρόνως καὶ οἱ τύποι τῶν προσώπων αὐτῆς, ὅπως καὶ οἱ τῶν πινακιδίων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀνακαλοῦσι τελείως τοὺς τύπους τῶν μορφῶν τῶν μετοπῶν.

Προκειμένου περὶ τῆς περιωρισμένης ταύτης πολυχρωμίας τῶν ἡμετέρων μετοπῶν, κοινῆς εἰς τὰ μνημονευθέντα κορινθιακὰ ἔργα καὶ ἀντιθέτου ὅλως διόλου πρὸς τὰ πολυχρωμότερα ἰωνικά, πρέπει ἴσως νὰ παρατηρηθῇ καὶ τοῦτο. Τὰ πέταλα τῶν περιστοιχούντων ἑκατέρωθεν τὰς παραστάσεις ῥοδάκων ἐπεφυλάχθησαν ὁμοιομόρφως ἐπὶ τῆς κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς τοῦ ἐδάφους. Δὲν εἶνε κἂν μέλανα καὶ ἐρυθρά, ὅπως συνήθως, ἐναλλάξ. Ἵνα ἀποφύγῃ τὴν σύμπτωσιν τοῦ ἐρυθροῦ τῶν πετάλων πρὸς τὸ ἐρυθρὸν τοῦ ἐδάφους, ἠδύνατο ὁ ζωγράφος, ἀπομιμούμενος πιστότερον τὴν φύσιν τοῦ ἄνθους, ὅπερ καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἀνεκάλει εἰς αὐτὸν ἡ πραγματικότης, νὰ χρωματίσῃ διὰ λευκοῦ μὲν τὰ πέταλα, διὰ κιτρίνου δὲ τὸν κεντρικὸν κύκλον. Ἀλλὰ τὴν προσέγγισιν ἐν γένει πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων γνωρίζει μόνον ἡ ἰωνικὴ τέχνη. Τοιαύτην ὅμως τάσιν τοῦ τεχνίτου, ὅστις βεβαίως διέθετε μέσα πρὸς τοῦτο, κύριος ὢν τῶν στοιχειωδῶν κυρίων χρωμάτων, δὲν βλέπομεν εἰς τὰς μετόπας, ὅπως οὐδὲ ἐν γένει εἰς τὰ ὁπωσδήποτε σκοτεινήν πως ὄψιν παρέχοντα προϊόντα τῆς κορινθιακῆς ἀγγειογραφίας, ὅπου μόνον ὁ ἐρυθρὸς ἀναχρωματισμὸς ὀλίγων τινῶν μερῶν ἀνυψώνει τὴν παράστασιν ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ ὁμοειδοῦς αὐτῆς τόνου καὶ ποικίλλει κάπως αὐτήν. Οἱ τεχνῖται οὗτοι εἶνε φύσει νηφάλιοι καὶ αὐστηροί.

Ἡ ἑκατέρωθεν διὰ ῥοδάκων πλαισίωσις τῶν μετοπῶν, ὡς διακόσμησις τοῦ πίνακος, εἶνε εὐεξήγητος ἔκ τε τῶν παραδόσεων τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης, αἵτινες καὶ ὑστερώτερα διετηρήθησαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐκ τῶν συνηθειῶν τῆς κορινθιακῆς τέχνης. Ὅμοιοι ῥόδακες ἐν σειρᾷ περιζωννύουσι μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον παρὰ *Furtwängler-Löschcke*, Mykenische Vasen πίν. 38 ἀρ. 393. Τὸ ἕτερον περιθώριον παραστάσεως ἀποτελεῖ σειρὰ ὁμοίων ῥοδάκων καὶ ἐπὶ κλαζομενίας σαρκοφάγου (Antike Denkmäler πίν. 26)· πλαίσιον δὲ ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν μετοπῶν ἑκατέρωθεν ἀποτελεῖται ἐν τῷ μεγάλῳ ἀττικῷ ἀγγείῳ τοῦ Νέτου ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ. Κατὰ τὴν μορφὴν ὅμως, ὑπὸ τὴν ὁποίαν οἱ Κορίνθιοι ἀγγειογράφοι, χάριν εὐκολίας μᾶλλον, μετεχειρίσθησαν αὐτὸν ὡς κό-

[1] Ἀπεικονισμένα ἐν Antike Denkmäler I πίν. 7. 8. II πίν. 23. 24. 29. 30. 39. 40.

[2] Ἴδε *E. Pottier*, Vases antiques du Louvre πίν. 49 E 635. Ἀπεικονίζεται μετὰ τῶν χρωμάτων ἐν *Longpérier*, Musée Napoléon III πίν. 22 καὶ ἐν *Rayet-Collignon*, Histoire de la ceramique σελ. 72 πίν. 6.

σμημα διεσκορπισμένον ἐπὶ τῶν παραστάσεων τῶν ἀγγείων τῶν φερόντων ζώνας ζώων, δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὰς μετόπας, ὅπως οὐδὲ ἐπὶ τῶν μεγάλων προμνημονευθέντων ἀγγείων, ἐνῷ συνειθίζεται ἔτι εἰς τὰ ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακίδια. Τοιοῦτον δὲ σχῆμα δεικνύει τὸ πλαίσιον τῶν ῥοδάκων παραστάσεως ἀμφορέως ἀρχαϊκοῦ παρὰ *Gerhard*, Auserlesene griechische Vasen πίν. 241. Εἰς τὰ πλαίσια προστύπων παραστάσεων ἐπὶ χαλκίνων πλακῶν τῆς Ὀλυμπίας (Olympia. Die Bronzen IV. πίν. 39) ἐμφανίζεται τὸ πλέγμα, ἀλλ' οὐχὶ ῥοδάκων σειρά. Ὁ ἐν πίνακι 37 αὐτόθι ἀρ. 712 ῥόδαξ εἶνε μᾶλλον κόσμημα τοῦ ἐδάφους τῆς παραστάσεως.

Καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τέλος, αἵτινες παρέκειντο εἰς τὰς παραστάσεις, εἰ καὶ μία μόνη σώζεται, δεικνύουσι τὰς κορινθιακὰς συνηθείας τῶν τεχνιτῶν. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ Ἴωνες ἢ διόλου δὲν προσέγραφον ὀνόματα δηλωτικὰ τῶν προσώπων ἢ πολὺ σπανίως, ἐνῷ λαλίστατοι ἦσαν κατὰ τοῦτο οἱ Κορίνθιοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ἀττικοί. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶνε, ὅτι τὸ ἐν ταῖς μετόπαις ἐμφανιζόμενον ἀλφάβητον εἶνε τὸ ἀρχαῖον κορινθιακόν, καθὼς ἀκριβέστερον θὰ διαλάβωμεν κατωτέρω.

Αἱ παραστάσεις τῶν μετοπῶν καθ' ἑκάστας. 1. Τὸ Γοργόνειον. Ὁ τύπος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον παρουσιάζεται ἐνταῦθα τὸ Γοργόνειον, εἶνε ὁ καθόλου ἀρχαϊκός, γνωστὸς ἐξ ἀπείρων παραλλαγῶν[1]. Εἰδικώτερον ὅμως δύναται τὸ ἡμέτερον νὰ ταχθῇ μᾶλλον εἰς τὴν σειρὰν ἐκείνην, ἥτις ἢ οὐδεμίαν ἢ πολὺ μικρὰν χρῆσιν κάμνει τῶν ὄφεων, τουτέστι εἰς τὴν κορινθιακήν, ἥτις κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἰωνικήν, χαλκιδικὴν καὶ ἀττικήν. Εἰς τὸ ἡμέτερον ἐμφανίζεται εἷς μόνον ὄφις ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ ἀνερχόμενος, ὅστις βεβαίως εἶχε τὸν ἀντίστοιχόν του ἐκ τῆς ἑτέρας ἐλλειπούσης πλευρᾶς. Ἀλλ' ἡ κόμη δὲν φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζετο ἐξ ὄφεων. Ὁ ἑλικοειδὴς σχηματισμὸς αὐτῆς ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ σπαρτιατικὸν Γοργόνειον, ὅπερ ἀπεικονίζεται ἐν *Archäologische Zeitung* 1881 πίν. 11, 3. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα οὔτε πρὸς τοῦτο ὁμοιάζει τὸ τοῦ Θέρμου οὔτε πρὸς τὸ αὐτόθι ἐν πίνακι 17, 1 ἀπεικονιζόμενον τοῦ ξηροσάρκου καὶ ὅλως διόλου εἰδεχθοῦς τύπου, πρὸς ὃν ἀντιτίθεται ὁ σαρκώδης καὶ πλατὺς κορινθιακὸς καὶ ἀττικός.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἡμετέρου, καὶ μοναδικόν, ὡς φαίνεται, ἀποτελεῖ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κόρη, ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ βολβοῦ, προσκλίνει τοσοῦτον πρὸς τὴν ῥῖνα, ὥστε κάμνει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ κεφαλὴ συνῆγε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσβλέπουσα ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς της ἐν τῷ θριγκῷ θέσεως πρὸς τὰ κάτω. Τὸν καθόλου σχηματισμὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἄνευ ὅμως τοῦ ἀνωτέρω χαρακτηριστικοῦ, δεικνύει ὅμοιον καὶ τὸ παρὰ *Six*, de Gorgone. 1885 ἐν πίν. 1, III f ἀπεικονιζόμενον ἄνευ ὄφεων, πωγωνοφόρον Γοργόνειον. Ὁμοίως καὶ τὸ ἐν κύλικι κορινθιακῇ ἐν Jahrbuch II 1888 πίν. 12.

Τὸ κενὸν τὸ διαχωρίζον τὴν σάρκα τῆς ῥινὸς ἀπὸ τῶν ῥωθώνων φαίνεται ὅτι ἀπέβαλε μόνον τὸ χρῶμα, δι' οὗ ἐδηλοῦτο ἡ πτυχὴ ἡ σχηματιζομένη αὐτόθι διὰ τὸ σιμὸν τῆς ῥινὸς καὶ τὴν ὀγκώδη προβολὴν αὐτῆς μεταξὺ τῶν ῥωθώνων.

Χαρακτηριστικὸν ἰδιάζον εἰς τὸ ἡμέτερον Γοργόνειον εἶνε καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ πώγωνος. Πωγωνοφόρα ἐμφανίζονται πολλάκις τὰ Γοργόνεια· ἀλλ' ὁ πώγων δηλοῦται ἱκανῶς κατὰ φύσιν διὰ γραμμῶν βραχειῶν παραλλήλων, αἵτινες παριστάνουσι τὰς τρίχας. Εἰς τὸ ἡμέτερον ὅμως παχεῖς ἀραιοὶ βόστρυχοι ὡσεὶ κόμης κατέρχονται οὕτως, ὥστε ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν μᾶλλον θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι πρόκειται περὶ κόμης, καθόσον μάλιστα αἱ ἄκραι ἑκατέρωθεν πλεξίδες φαίνονται ὡς νὰ κατέρχωνται ὄπισθεν τῶν ἀφανῶν ὤτων. Ἀλλ' ὁ ἄνω φαινόμενος ἑλικοειδὴς σχηματισμὸς τῆς κόμης ἀποκλείει, νομίζομεν, τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἄλλως ἐὰν διεξέλθωμεν πάσας τὰς γνωστὰς ἀπεικονίσεις Γοργονείων, οὐδαμοῦ θὰ εὕρωμεν ὅμοιον σχηματισμὸν εἴτε τῆς κόμης εἴτε τοῦ πώγωνος, καὶ ὡς μόνον ὅμοιον παράδειγμα γνωρίζω ἐξ αὐτοψίας τὸ ἐν κελέβῃ κορινθιακῇ ἐπὶ τῆς πλατείας ἄνω ἐπιφανείας τῆς μιᾶς λαβῆς παριστανόμενον. Ἡ κελέβη αὕτη εἶνε ἡ ἐν τῷ Βατικανῷ ἐν Museo Gregoriano ὑπ' ἀρ. 19 ἀποκειμένη. Ὁ πώγων παρίσταται καὶ ἐν τούτῳ καθ' ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον, ἐν εἴδει παχέων βοστρύχων κόμης. Ἡ κελέβη, ἄνευ τοῦ Γοργονείου, ὅπερ, ἐννοεῖται, μόνον ἄνωθεν εἶνε ὁρατόν, ἀπεικονίζεται παρὰ *Rayet-Collignon*, Histoire de la céramique. 1888, σελ. 73 fig. 37.

Τὰ χρώματα τῆς πλακὸς ἀπετρίβησαν πολύ·

[1] Roscher's, Lexicon der griech. u. röm. Mythologie ἐν λέξει σελ. 1702 ἑ. (Furtwängler).

ὁπωσδήποτε ἱκανῶς φαίνεται ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ἐπ' αὐτῆς περιωρισμένη πολυχρωμία, ἢ ἀκριβέστερον διχρωμία. Οἱ παχεῖς τοῦ πώγωνος βόστρυχοι ἦσαν βεβαίως ἐναλλὰξ μέλανες καὶ ἐρυθροί. Ὁ μέλας χρωματισμὸς διετηρήθη πανταχοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐρυθρὸς τῆς γλώσσης τοὐλάχιστον καὶ τῶν χειλέων διακρίνεται ἔτι· κατὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι ὡμοίαζε τὸ ἡμέτερον Γοργόνειον πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης ἐν τῷ ἀττικῷ ἀγγείῳ τοῦ Νέτου καὶ πρὸς τὸ ἐν κύλικι κορινθιακῇ ἀπεικονιζόμενον ἐν Jahrbuch 1898 πίν. 12. Πρβ. καὶ τὸ παρὰ *Furtwängler*, Sammlung Somzee σελ. 76 πίν. 42.

Περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν τὸ Γοργόνειον κατεῖχε μεταξὺ τῶν μετοπῶν, ἐπιτρέπεται ἴσως νὰ εἰκάσωμεν ὡς ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τῶν θραυσμάτων αὐτοῦ, ὅτι ἦτο ἡ τελευταία καὶ βορειοτάτη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Διότι ταῦτα εὑρέθησαν μετὰ τοῦ σώματος τῆς σφιγγός[1], ἥτις βεβαίως ἦτο γωνιαῖον ἀκρωτήριον, κατὰ τὴν βορειανατολικὴν τοῦ ναοῦ γωνίαν.

2. Ὁ κυνηγός. Ἡ παράστασις κυνηγοῦ, ἐπανερχομένου μετὰ τῆς λείας του ἐκ τῆς θήρας, δὲν εἶνε ἄγνωστος ἐκ τῆς ἀρχαίας τέχνης. Εἰς ἓν τῶν πινακιδίων τῶν ἐκ Πέντε-Σκούφια τῆς Κορίνθου (Antike Denkmäler I πίν. 8 ἀρ. 13) εἰκονίζεται κυνηγὸς καὶ παρ' αὐτῷ ὁ κύων· ἀλλ' ἐνταῦθα παρεστάθη πορευόμενος ἐπὶ θήραν ὅπλα φέρων ξίφος, δόρυ, φαρέτραν, ἴσως διὰ τοῦτο καὶ τόξον, ὅπερ δὲν φαίνεται. Ὅλως διόλου ἄλλη ἦτο ἡ παράστασις, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Ἡσίοδος ἐν *Ἀσπίδι Ἡρακλέους* στ. 302-304:

Τοὶ δ' ὠκύποδας λαγὸς ᾕρευν
ἄνδρες θηρευταί, καὶ καρχαρόδοντε κύνε πρό,
ἱέμενοι μαρπέειν, οἱ δ' ἱέμενοι ὑπαλύξαι·

καὶ τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἐπὶ κορινθιακῆς ληκύθου, ἀπεικονισμένης ἐν Journal of hellenic Studies XI πίν. II. Πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνάλογος εἶνε ἡ ἐν φιάλῃ τοῦ βρεταννικοῦ μουσείου παράστασις[2]· ὁ κυνηγὸς ἐνταῦθα κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν κύνα ἀπὸ ἱμάντος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φέρει ῥάβδον, ἐξ ἧς ὄπισθεν κρέμανται λαγὸς καὶ ἀλώπηξ. Και ἐπὶ ὄλπης τοῦ βρεταννικοῦ μουσείου[3] ὁ κύων συνοδεύει τὸν θηρευτήν, ἐκ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ῥάβδου ἔμπροσθεν μὲν κρέμαται λαγός, ὄπισθεν δὲ ἀλώπηξ. Διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ καὶ τὸ μόνον αὐτοῦ ὅπλον, τὸ τόξον. Ἡ φαρέτρα διακρίνεται ἐν μέρει ἐπὶ τῶν νώτων ὄπισθεν τοῦ αὐχένος, ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους φαίνεται ὁ ἱμάς, ἐξ οὗ ἐκρέματο ἡ φαρετρα.

Τὸ τρίγωμα τῆς ἐλάφου, ἧς τὸ σῶμα εἶνε ἀκριβῶς περιγεγραμμένον διὰ μελαίνης γραμμῆς, δηλοῦται διὰ μελάνων γραμμιδίων ὡς στιγμάτων ἐπὶ τοῦ κιτρινολεύκου[1] ἐδάφους. Τοῦ δὲ κάπρου τὸ περίγραμμα εἶνε ἐναληλιμμένον διὰ μέλανος χρώματος· ἡ τανύθριξ μῆριγξ δηλοῦται δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν· ἐπιφυλαγμένοι ἐπὶ τοῦ κιτρινολεύκου ἐδάφους εἶνε οἱ χαυλιόδοντες.

Ἡ κόμη τοῦ ἀνδρὸς περιβάλλεται ὑπὸ ταινίας, ἥτις δηλοῦται διὰ δύο γραμμῶν ἐρυθρῶν. Κατέρχεται δὲ τὸ μὲν ἐπὶ τῶν νώτων, τὸ δὲ δεξιόθεν — καὶ ἀριστερόθεν βεβαίως — ἐπὶ τοῦ στήθους, εἰς δύο πλεξίδας ἑκατέρωθεν διῃρημένη. Μύστακα δὲν φέρει, ὁ δὲ πώγων προέχει ὀξέως πρὸς τὰ ἐμπρός, κατὰ τὸν κατὰ συνθήκην τρόπον τῆς μελαίνης ἐναλείψεως τοῦ καθόλου περιγράμματος αὐτοῦ, ἄνευ ἀκριβεστέρας δηλώσεως τοῦ σχήματος. Καὶ ἡ ῥὶς πολὺ προέχει ὀξεῖα. Μολονότι δὲ λείπει ἡ κορυφὴ τοῦ κρανίου, εὔκολον εἶνε νὰ παρατηρήσῃ τις, ποῖον εἶνε τὸ σχῆμα τὸ ἀποτελούμενον διὰ τῆς λοξῆς τῆς ῥινὸς γραμμῆς καὶ τῆς κυρτώσεως τοῦ κρανίου. Ἐνῷ δηλονότι εἰς τὰ πρόσωπα τῆς ἰωνικῆς τέχνης ἡ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς πρὸς τὴν κύρτωσιν ταύτην τοῦ κρανίου γραμμὴ εἶνε συμμετρικῶς καμπύλη[2], ἐνταῦθα τὸ μέτωπον προβαίνει πως, ἀντὶ νὰ εἰσέχῃ ὡς εἰς τὰ ἰωνικά· ἡ ῥὶς ἑπομένως σχηματίζει εἰσοχὴν κατὰ τὴν ῥίζαν ἀντὶ νὰ ἐκτείνεται ἡ γραμμὴ αὐτῆς ἄθλαστος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου, ὅπως εἰς ἐκεῖνα. Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ βλέπομεν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἐκ Πέντε-Σκούφια κορινθιακῶν πινακιδίων.

Καὶ ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε οὐχὶ ὁ ἐπιμήκης τῶν ἰωνικῶν προσώπων, ἀλλ' ὁ στρογγύλος μᾶλλον τῶν κορινθιακῶν παραστάσεων· ἐκτὸς ὅτι εἰς τὰ ἰωνικὰ καὶ ὁ τοῦ ἀνδρὸς ὀφθαλμὸς παριστάνεται κατὰ

[1] Ἴδε *Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ.* 1900 σελ. 209.

[2] Revue archéologique 18, 1891 σελ. 361 ἑ. Scènes de chasse (Fossey)· ἴδε αὐτόθι σελ. 363.

[3] Αὐτόθι σελ. 367 fig. 2. Πρβ. καὶ σελ. 369 fig. 3.

[1] Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πίνακος εἶνε κατά τι ἀτελής. Τὸ σῶμα τῆς ἐλάφου δὲν εἶνε κεραμόχρουν, οἷον φαίνεται ἐπὶ τοῦ πίνακος· καὶ τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ χιτῶνος δὲν εἶνε κίτρινον, ὅπως οὐδὲ ἡ ῥάβδος. Καὶ τοῦ κάπρου τὸ σῶμα δὲν εἶνε πορφυροῦν ἀλλὰ μέλαν, ὅπως τοῦ πώγωνος, τῆς κόμης.

[2] Athen. Mitteilungen 1898 σελ. 59 (Zahn).

τὸ αὐτὸ γυναικεῖον ἐπίμηκες ὅλως διόλου σχῆμα[1]. Εἰς τὰ κορινθιακὰ ἀγγεῖα ἑκατέρωθεν τῆς κυκλικῆς κόρης ὑπάρχει ἁπλῆ μόνον γραμμὴ ἐγχάρακτος, ἐνῷ ἐνταῦθα ἑκατέρωθεν σχηματίζεται τριγωνίδιον· ἀλλ' ἡ διαφορὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἁπλότητος, ἣν συνεπάγεται ἡ ἐγχάραξις, ἐνῷ ἐνταῦθα ὁ ζωγράφος μὲ τὸν χρωστῆρα εὐκολύνετο περισσότερον εἰς τὴν διαγραφὴν πληρεστέρου πως σχήματος. Καὶ εἰς τὰ ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακίδια ἐμφανίζεται πολλαχοῦ τοῦτο τὸ γραφικώτερον σχῆμα.

Εἰς τὰ μεγάλα κορινθιακὰ ἀγγεῖα, τὰς κελέβας, ὅπως καὶ εἰς τὰ πινακίδια ταῦτα, εὑρίσκομεν καὶ τοῦ σώματος ὅλου τὸν τύπον ἀπαράλλακτον πρὸς τὸν ἡμέτερον κυνηγόν. Ἐπὶ τῆς κελέβης, ἐφ' ἧς παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς παρὰ τῷ Εὐρυτίῳ, ὁ τεμαχίζων τὸ κρέας ἀνὴρ εἶνε ὁμοιότατος πρὸς τὸν ἡμέτερον. Ὡσαύτως δὲ ἐπὶ τῶν πινακιδίων· ἐπὶ παραδείγματος ὁ Ποσειδῶν ἐν Antike Denkmäler τόμ. I πίν. 7 ἀρ. 1 καὶ τόμ. II πίν. 24 ἀρ. 11 ἢ πίν. 29 ἀρ. 8, ὁ Ζεὺς ἐν Jahrbuch 1897 σελ. 17 fig. 6 καὶ ἄλλα. Ὁ τύπος οὗτος εἶνε ὁ ἐπιμηκέστερος μὲ στενὴν τὴν ὀσφὺν καὶ ἐξέχοντα διὰ τοῦτο τὰ ἰσχύα, ἐνῷ τὰ ἰωνικὰ σώματα εἶνε βραχύτερα καὶ πληρέστερα, ὅπως βλέπομεν αὐτὰ εἰς τὰς ἐκ Καίρης (Cervetri) τοιχογραφίας τὰς ἐν Λούβρῳ καὶ ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσείῳ ἀποκειμένας[2].

Τὸ ἔνδυμα ἀποτελεῖται ἐκ χιτῶνος ἀχειριδώτου βραχέος, στενῶς ἐζωσμένου. Αἱ παρυφαὶ εἰς τοὺς βραχίονας καὶ εἰς τὸν λαιμὸν ἔχουσιν ἁπλοῦν κόσμημα ὀδόντων ἢ σφηνίσκων ἐναλλὰξ μελάνων καὶ ἐρυθρῶν[3]. Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ὁ χιτὼν κατὰ τὸ στῆθος εἶνε δίχρους, ἤτοι κατὰ τὸ ἥμισυ πορφυροῦς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπιφυλαγμένος εἰς τὸ κιτρινόλευκον ἔδαφος, ὥστε καὶ ἐνταῦθα ἐφηρμόσθη οὐχὶ πολυχρωμία, ἀλλ' ἁπλουστάτη διάκρισις μεταξὺ ἑνὸς χρώματος καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Κοσμηματικόν τινα πλοῦτον, εἰ καὶ αὖθις οὐχὶ πολύχρωμον, δεικνύει ὁ χιτὼν εἰς τὸ κάτωθεν τῆς ζώνης μέρος. Τὸ κράσπεδον ὅλον κοσμεῖται διὰ πλέγματος δικτυωτοῦ ἱκανῶς συνθέτου·[4] λοξῶς καὶ ἄλλη ταινία ὁμοίου πλέγματος φέρεται ἀπὸ τῆς ζώνης ἀριστερόθεν ἐπὶ τὰ δεξιὰ πρὸς τὸ κράσπεδον κάτω, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς ταινίας ταύτης εἰκονίζονται ῥόδακες, εἷς ἀριστερόθεν καὶ δύο δεξιόθεν μὲ ἐναλλὰξ μέλανα καὶ ἐρυθρὰ τὰ πέταλα. Τὸ ἔδαφος δὲ τοῦ μέρους τούτου τοῦ χιτῶνος ἑκατέρωθεν τῆς λοξῆς ταινίας εἶνε δίχρουν ὡσαύτως, πορφυροῦν καὶ μέλαν.

Ἀκριβῶς τοιαύτη τοῦ χιτῶνος διακόσμησις μοὶ εἶνε ἄγνωστος ἀλλαχόθεν. Γενικὴν ἀναλογίαν δεικνύει τὸ ἔνδυμα τοῦ Ἑρμοῦ ἐπὶ ἀμφορέως τῆς Μήλου ἐν *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος* τοῦ 1894 πίν. 14, ὅπερ εἶνε κατάστικτον διὰ μικρῶν ῥοδάκων ὅλως διαφόρου σχήματος. Ῥόδακα καὶ ἀστερίσκους περὶ τὴν ὀσφὺν δεικνύει τοῦ Πάριδος ὁ ἀχειρίδωτος χιτὼν παρὰ *Gerhard*, Auserlesene griech. Vasen πίν. 227. Ἀλλὰ τὴν πλησιεστάτην ἀναλογίαν δεικνύει αὖθις ἐν τῶν ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακιδίων. Ἡ ἀνδρικὴ μορφὴ ἐν Antike Denkmäler II πίν. 24 ἡ ὑπ' ἀρ. 12 ἔχει ἐξηρτημένον ὡς κόσμημα ἐκ τῆς ζώνης ἐπὶ τοῦ μηροῦ δι' ἱμάντος ῥόδακα, ὁμοίως δὲ αὐτόθι I πίν. 8 ἀρ. 16. Ἡ χρῆσις δὲ αὐτοῦ ἡ τοιαύτη ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς κορινθιακῆς τέχνης. Τῷ ὄντι ῥόδακες χρυσοῖ ἐρραμμένοι εἰς τὰ ἐνδύματα εἶνε συνήθεια χαλδαϊκὴ καὶ φοινικική[1]. Διαδήματα κεφαλῶν γυναικῶν τῆς κυπριακῆς τέχνης κοσμοῦνται ὡσαύτως διὰ σειρᾶς ῥοδάκων προστύπων, ἓν μάλιστα διάδημα φέρει τριπλῆν ῥοδάκων σειράν[2]. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος τοῦ χιτῶνος τοῦ κυνηγοῦ, ἐφ' οὗ εἰκονίζονται οἱ ῥόδακες, εἶνε χρωματισμένον, τὰ πέταλα ἐπιφυλάσσονται εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο, διακρινόμενα ἀπ' αὐτοῦ διὰ μικροῦ γύρου ἐπὶ τῆς κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς, ὅστις ἔμεινεν ἀχρωμάτιστος.

Τὸ δικτυωτὸν πλέγμα, πολὺ σύνηθες εἰς τὴν ἰωνικὴν τέχνην[3], δὲν εἶνε ἄγνωστον καὶ εἰς τὴν κορινθιακήν[4]. Ἁπλοῦν ὅλως διόλου εὑρίσκεται ὡς κόσμημα τοῦ περιθωρίου εἰς χαλκᾶ τῆς Ὀλυμπίας[5], ὡς προανεφέραμεν. Ἀλλὰ καὶ πολύπλοκον εὑρίσκομεν αὐτὸ ὡς κόσμημα κορινθιακῆς ληκύθου

[1] Πρβ. Zahn, ἔνθ' ἀνωτ. καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τεσσάρων κεφαλῶν κλαζομενίας σαρκοφάγου ἐν Antike Denkmäler II 25.

[2] Ἡ ἐν Λούβρῳ ἀπεικονίζεται ἐν *Longpérier* Musée Napoléon III πίν. 13· ἡ δὲ ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσείῳ ἐν Journal of hellenic Studies X 1889, σελ. 243 πίν. 7 (Murray).

[3] Ἴδε πίν. 3 σχῆμα Β.

[4] Ἴδε πίν. 3 σχῆμα Α.

[1] Athen. Mittheilungen 1887 σελ. 23 (Studniczka). Jahrbuch 1892 σελ. 189 (Mayer).

[2] Εἶδον αὐτὰ ἐν Λούβρῳ αἰθούσῃ Α προθήκῃ Ι.

[3] Πρβ. Bulletin de coresp. hellén. 1897 σελ. 467 (Pottier). Δὲν εἶνε ὅμως ἄγνωστον καὶ εἰς τὰ γεωμετρικά, εἰς τὰ ὁποῖα διεδιβάσθη ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης· ἴδε Jahrbuch 14, 1899 σελ. 41 fig. 27 (Sam Wide).

[4] Πρβ. *E. Pottier*, Vases antiques du Louvre E 612 ἀρύβαλλος πίν. 43. σελ. 52.

[5] Olympia. Die Bronzen ἐν πίν. 39 διάφοροι πλάκες.

ἀπεικονιζομένης ἐν Archäologische Zeitung 1883 πίν. 10 (πρβ. αὐτόθι σελ. 158· Furtwängler), ἐν χαλκῷ Ὀλυμπίας[1], ἐν χαλκῷ ἀπεικονιζομένῳ ἐν *Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι* 1892 πίν. 10 ἀρ. 3 καὶ ἐπὶ ληκύθου κορινθιακῆς ἀπεικονιζομένης ἐν Journal of hellenic Studies 1890 πίν. I. Μία δὲ τῶν πολλαπλῶν βεβαίως παραλλαγῶν τοῦ πολυσυνθέτου τούτου, γνωστοῦ εἰς πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, εἶνε καὶ τὸ ἡμέτερον.

Τὰ πέδιλα ἔχουσι τὴν μορφὴν τῶν τοῦ Ἡρακλέους παραδείγματος χάριν ἐπὶ τοῦ ἐκ Μήλου ἀμφορέως (*Ἀρχαιολ. Ἐφημ.* 1894 πίν. 13-14).

3. Περσεύς. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας παραστάσεις ὁ Περσεὺς φεύγων πρὸ τῶν Γοργόνων ἐμφανίζεται καὶ ἐνταῦθα φέρων κυνέην, ξίφος, πτερόεντα πέδιλα καὶ τὴν κίβισιν μετὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης. Τὸ κλασικὸν χωρίον, τὸ μαρτυροῦν περὶ τῆς ἐμπνεύσεως ταύτης τῶν καλλιτεχνῶν, εἶνε τὸ τοῦ Ἡσιόδου ἐν *Ἀσπίδι Ἡρακλέους* στίχῳ 216 ἑ, ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν ἡμετέραν παράστασιν. Διότι ἄλλως πολλαὶ εἶνε καὶ ἐνταῦθα αἱ παραλλαγαὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν τριῶν μνημονευθέντων γνωρισμάτων. Ἐπὶ ἀμφορέως μελανομόρφου παρὰ *Gerhard*, Auserlesene griechische Vasen πίν. 216 ἡ κίβισις εἶνε ἐξηρτημένη ἐκ τοῦ βραχίονος ὡς μικρὰ πήρα, ὁ δὲ ἥρως οὐδὲν ὅπλον φέρει οὐδὲ τὰ πτερόεντα πέδιλα φορεῖ. Ἀλλ' ἡ μικρὰ πήρα, ἐκ χειρὸς φερομένη, εἶνε ἐν γένει κατά τι νεωτέρα συνήθεια[2]. Ἐπὶ τεμαχίου μελανομόρφου ἀγγείου τῆς Ἀκροπόλεως (*Ἀρχαιλογ. Ἐφημερ.* 1885 πίν. 5 ἀρ. 4) τὴν κίβισιν κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐν αὐτῇ δὲ φαίνεται ὡς Γοργόνειον ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης, καὶ φορεῖ μὲν τὰ πτερόεντα πέδιλα, ἀλλ' οὐδὲν ὅπλον φέρει. Ὡς πήρα μικρὰ παριστάνεται καὶ ἡ κίβισις ἣν ἡ Χάρις φέρει πρὸς τὸν Περσέα παρὰ *Gerhard*, Auserl. gr. Vasen πίν. 323, 2. Ξίφος, πτερόεντα πέδιλα, κυνέην καὶ κίβισιν ὡς μικρὰν πήραν φέρει ὁ Περσεὺς ἐπὶ αἰγινητικῆς κύλικος ἐν Archäologische Zeitung 1882 σελ. 201 πίν. 9. Οὐδὲν ὅπλον φέρει εἰς τρίποδα ἐκ Τανάγρας, ἀλλὰ κυνέην καὶ κίβισιν ἐν Archäologische Zeitung 1881 σελ. 29 πίν. 3. Ἡ κυνέη δὲ ἀδιαφόρως ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ τέχνῃ ἐμφανίζεται ὡς ἁπλοῦς πῖλος ἢ ὡς πέτασος μὲ στενὸν γῦρον, πάντοτε ἄνευ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς πτερύγων, αἵτινες μετὰ τῆς ἅρπης ἀντὶ τοῦ ξίφους εἶνε γνώρισμα νεωτέρας τέχνης. Μὲ πέτασον καὶ κίβισιν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος ἐξηρτημένην, ἄνευ τῶν πτερόεντων πεδίλων καὶ τοῦ ξίφους, ἐμφανίζεται ἐν κορινθιακῇ ὄλπῃ, ἔνθα ὁ Περσεὺς ῥίπτει πλακούντια εἰς το κῆτος τὸ κατὰ τῆς Ἀνδρομέδας ἐκπεμφθέν[1].

Ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μετόπης γνώρισμα ἰδιαίτερον καὶ μοναδικὸν ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῇ κιβίσει φερομένη κεφαλὴ τῆς Μεδούσης. Ἐντὸς τῆς κιβίσεως κρύπτεται τὸ μέχρι τοῦ στόματος κάτω μέρος τοῦ προσώπου, ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν εἶνε ὁρατόν· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ δὲν ἔχει διόλου τὴν θηριώδη καὶ εἰδεχθῆ Γοργονείου ὄψιν. Εἶνε ἀνθρωπίνη κεφαλὴ γυναικός, ἀπεικονιζομένης κατ' ἐνώπιον, ἧς τὴν ἐκλιποῦσαν ζωὴν δηλοῦσιν οἱ κεκλεισμένοι ὀφθαλμοί. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς ἀρχαιοτάτης τέχνης πρὸς δήλωσιν τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου[2]. Εἶνε δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἐν τῇ τέχνῃ τῶν ἡμετέρων μετοπῶν ἐμφανίζεται μετά τινος κατὰ φύσιν ἀποδόσεως τοῦ σχήματος τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν γένει, ἥτις εἶνε ξένη πρὸς τὸν τρόπον αὐτῆς· διότι καὶ ὁ βολβὸς ἔχει φυσικὸν σχῆμα καὶ αἱ βλεφαρίδες σαφῶς χαρακτηρίζονται καὶ αὐταὶ αἱ ὀφρύες ἔχουσι φυσικώτερον σχῆμα.

Περὶ τοῦ χιτῶνος ἰσχύουσιν ὅσα περὶ τοῦ κυνηγοῦ ἐλέχθησαν. Τὸ πλέγμα εἶνε ἐνταῦθα μονόν[3]. Πρὸς δήλωσιν πτυχῶν εἰς τὸ ἀνασυρόμενον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ μέρος τοῦ χιτῶνος οὐδεμία ἀπόπειρα ἔγινε. Τὸ μέγα ξίφος, κρεμάμενον ἐκ τελαμῶνος πλατέος, ἔχει ὁριζοντίαν διεύθυνσιν παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν ἕνεκα τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω βιαίας φορᾶς τοῦ ἥρωος.

4. Ἡ Χελιδών. Τὸ προσγεγραμμένον εἰς τὴν μίαν μορφὴν ὄνομα καὶ ἡ στάσις τῶν δύο γυναικῶν καθιστᾷ κατὰ πρῶτον λόγον πιθανόν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μύθου τῆς Πρόκνης καὶ Φιλομήλας καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἴτυος. Ἐλάχιστά τινα μόνον ἴχνη ἀδιάγνωστα σώζονται ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, περὶ τὸ ὁποῖον αἱ δύο αὗται γυναῖκες ἠσχολοῦντο. Ἴσως ἦτο ὁ νεκρὸς τοῦ Ἴτυος ἢ ἡ παρασκευὴ τῶν τεμαχίων αὐτοῦ πρὸς τὸ δεῖπνον τοῦ Τηρέως. Ἀλλὰ

[1] Ἔνθ' ἀνωτέρω πίν. 37 ἀρ. 697.

[2] *Archäologische Zeitung* 1881 σελ. 30 (Furtwängler) πίν. 30.

[1] *Rayet-Collignon*, Histoire de la céramique σελ. 75 fig. 38.

[2] Πρβ. Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques Nº 23-25, 1895-97 2me volume σελ. 11 ἑ.

[3] Ἴδε πίν. 4 σχῆμα Α.

δὲν εἶνε ἀδύνατον, ὅτι ἡ παράστασις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν μῦθον τοῦτον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἴσως τὸ ὄνομα τῆς ἑτέρας τῶν γυναικῶν δὲν θὰ ἦτο τὸ τοῦ πτηνοῦ, εἰς ὃ μετὰ τὴν ἐγκληματικὴν πρᾶξιν μετεμορφώθη αὕτη. Ἐλάχιστά τινα ἴχνη δεικνύουσιν, ὅτι μετὰ τὸ ὄνομα Χελιδὼν ἠκολούθει καὶ ἄλλη λέξις, καὶ παρὰ τὰ νῶτα δὲ τῆς ἀπέναντι γυναικὸς ὑπάρχουσιν ἴχνη, γραμμάτων πιθανῶς.

Ὁ ποδήρης δωρικὸς χιτὼν τῶν γυναικῶν ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἐνῷ εἰς τὸ ἄνωθεν τῆς ζώνης μέρος εἶνε μονόχρους πορφυροῦς ἄνευ ποικίλματός τινος, εἰς τὸ κατώτερον μέρος ποικίλλεται διὰ τριγωνιδίων ἐναλλὰξ μελάνων, πορφυρῶν καὶ ἐπιφυλαγμένων εἰς τὸ ἔδαφος, τοὐλάχιστον τὸ τῆς Χελιδόνος, διότι ὁ τῆς ἀπέναντι ἐκοσμεῖτο ἴσως μόνον ὑπὸ τοῦ μαιάνδρου.

Ὁ τύπος τοῦ προσώπου τῶν δύο γυναικῶν μᾶς φέρει αὖθις εἰς τὰς ἐπὶ τῶν κορινθιακῶν κελεβῶν καὶ πινακιδίων γυναικείας μορφάς. Παραβλητέαι π. χ. αἱ ἐν Antike Denkmäler II πίν. 29 ἀρ. 8, πίν. 30 ἀρ. 1, ἡ Κόρη ἐν τῇ κελέβῃ Ε 643 σελ. 59 πίν. 51 τῶν Vases antiques du Louvre ὑπὸ *E. Pottier* καὶ ἄλλαι. Ἡ αὐτὴ δὲ διάκρισις ἀπὸ τοῦ ἰωνικοῦ τύπου παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ κρανίου· ἡ γραμμὴ αὕτη διὰ τῆς εἰσοχῆς τῆς ῥίζης τῆς ῥινὸς καὶ τῆς προεξοχῆς τοῦ μετώπου ἀποβάλλει τὴν ἰωνικὴν συμμετρικὴν καμπυλότητα. Οἱ ὀφθαλμοί, ὀλίγον μόνον διαφέροντες τῶν ἀνδρικῶν, εἶνε ὅλως διάφοροι τῶν ἐπιμήκων ἰωνικῶν καὶ σχεδὸν ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῶν πινακιδίων τῆς Κορίνθου. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑποτύπωσιν καθόλου, ἐξ ἧς ἐννοεῖται λείπει πᾶσα ἔκφρασις καὶ ἀτομικὸς χαρακτηρισμός, αἱ δύο γυναῖκες τῆς μετόπης ἀνακαλοῦσι τὰς γυναῖκας τῶν κορινθιακῶν κελεβῶν καὶ πινακιδίων. Ἤδη ἡ ὑποτύπωσις αὕτη δεικνύει πρόοδόν τινα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς μορφὰς τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου, καὶ τῶν τελειοτέρων· ἀλλ' ὑστερεῖ εἰσέτι τῆς ὑποτυπώσεως τῶν μορφῶν ἐν κορινθιακῇ κύλικι τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἀπεικονιζομένῃ ἐν *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος* πίνακι 7 ὑπ' ἀρ. 1, ὅπου ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σοφούλης ὅτι ὑπάρχει τάσις τοῦ τεχνίτου πρὸς ἀτομικὸν χαρακτηρισμὸν ἑκατέρας τῶν μορφῶν. Αἱ ἡμέτεραι, «σχήματα μόνον γυναικείας μορφῆς», εἶνε παντελῶς ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας, ὅπως ἄλλως πᾶσαι ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν αἱ μορφαὶ τῆς βαθμῖδος ταύτης τῆς τέχνης, ἐν αἷς οὐδεμία λεπτοτέρα καὶ τολμηροτέρα γραμμὴ δὲν δεικνύει ἀφύπνισιν τοῦ ἀληθοῦς καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος.

5. Τὰ τρία ἐνθρονισμένα πρόσωπα. Ἡ μετόπη αὕτη ἐξέρχεται τοσοῦτον ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν λοιπῶν τεσσάρων, ὡς καὶ τῶν ἀσυναρμόστων θραυσμάτων τῶν λοιπῶν, ὥστε πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἢ ὅτι ἐγράφη βραδύτερόν ποτε πρὸς ἀντικατάστασιν ἄλλης παλαιοτέρας ἢ ὅτι φθαρεῖσα ἀνεκαινίσθη ἁπλῶς ἔν τινι ὑστέρῳ χρόνῳ ἐπὶ τῶν σχημάτων τῆς ἀρχαίας.

Πρῶτον ἡ ἑκατέρωθεν πλαισίωσις δεικνύει ῥόδακας ἄλλου σχήματος καὶ ἀραιότερον διατεταγμένους· ἀλλ' οὐδὲ ἀντιστοιχοῦσιν οὗτοι πρὸς ἀλλήλους μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ ἄλλης πλευρᾶς. Δεύτερον λείπει ὁλόκληρον τὸ κάτωθεν περιθώριον, ἀποκοπὲν ὡς φαίνεται μετὰ φθοράν· τὴν προΰπαρξιν αὐτοῦ δεικνύει ὁ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπομείνας ῥόδαξ κάτω δεξιόθεν[1]. Τρίτον τὰ κοσμήματα τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοῦ θρόνου ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὴν οὐχὶ προγενεστέραν τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Πρέπει ὅμως νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν ἀρχαιοτέραν πλάκα, ἀνακαινισθεῖσαν κατόπιν ἐπ' αὐτῶν τῶν γραμμῶν οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀρχαίας, ἢ ὅτι αὕτη ἐπλάσθη καὶ ἐγράφη ἐν ὑστέρῳ ὅλως διόλου χρόνῳ. Διότι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἔλειπε τὸ κάτω περιθώριον οὐδὲ θὰ ἀπετελεῖτο ἡ πλὰξ ἐξ ἑνὸς μεγάλου τεμαχίου, ὅπερ περιέχει ἤδη τὰς μορφάς, καὶ ἐξ ἑνὸς μικροῦ, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου μόλις εἰσέδυον αἱ κορυφαὶ τῶν κεφαλῶν τῶν προσώπων. Εἰς τὴν ἀριστερὰν στήλην τῶν ῥοδάκων φαίνονται ἐγκεχαραγμένοι οἱ κύκλοι παλαιοτέρων ῥοδάκων συνεφαπτομένων, ἤτοι ὁμοίων πρὸς τοὺς τῶν λοιπῶν μετοπῶν. Τέλος ἐπὶ ὅλως διόλου νεωτέρας πλακὸς καὶ οἱ τύποι τῶν προσώπων θὰ ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τοὺς χρόνους, οὐχὶ δὲ τόσον πλησιάζοντες πρὸς τὰς ἀρχαϊκὰς πάλιν μορφάς.

Ὅτι ὁ τύπος οὗτος τοῦ προσώπου εἶνε ὁ ἀρχαϊκός, εἶνε φανερόν. Καὶ ὅμως ὑπάρχει καὶ διαφορά τις εἰς τὸν κατὰ φύσιν μᾶλλον σχηματισμὸν τοῦ ἀνθερεῶνος, τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥωθώνων, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς λοιπὰς κεφαλὰς τῶν μετοπῶν δὲν

[1] Δὲν ἐδηλώθη ἐν τῷ πίνακι, ἀλλὰ διακρίνεται καλῶς ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς μετόπης.

δηλοῦνται. Καὶ ἡ κόμη τῶν ἐνθρονισμένων προσώπων εἰκονίζεται ὄχι κατὰ τὸν σχηματικὸν τρόπον ἐκείνων, ἀλλ᾽ μᾶλλον ἐλευθέρως, περισσότερον κυματοειδής.

Ἡ ἐλευθερία αὕτη τῆς χειρὸς τοῦ τεχνίτου τελείως φαίνεται εἰς τὴν ζωγράφησιν τῶν γρυπῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ἓν τῶν κοσμημάτων τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἐνδύματος τῶν προσώπων. Διὰ τοῦ χρωστῆρος μὲ λευκὸν χρῶμα ἐζωγράφησεν ὡς ἐπιδέξιος χειριστὴς αὐτοῦ καὶ ὄχι ὡς σχηματογράφος.

Ὁ δι᾽ ἀνθεμίων διάκοσμος τῶν δύο στηριγμάτων τοῦ θρόνου καὶ ἄλλαι τινὲς λεπτότητες αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἐνῷ δεικνύουσιν ἐλευθέραν αὖθις χρῆσιν τοῦ χρωστῆρος, ἐνθυμίζουσι συνάμα ὅλως διόλου νεωτέρους τρόπους τέχνης, πομπηιανούς. Ὅμοιον κόσμημα εἶνε καὶ τὸ πλέγμα τῆς κάτω παρυφῆς τῶν ἐνδυμάτων, τὸ ὁποῖον εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον ἐλευθέρα ἀπομίμησις κανονικωτέρου σχεδίου. Τὴν ἑκουσίαν ταύτην ἀμέλειαν πρὸς ἀπομίμησιν ἀρχαϊκῶν τύπων δεικνύει ἰδίως ὁ σχηματισμὸς τῶν ποδῶν. Καὶ ὁ τύπος τοῦ κεραυνοῦ, ὅστις μετὰ γρυπῶν ἐναλλὰξ ἀποτελεῖ μίαν ζώνην διακόσμου τοῦ ἐνδύματος, δὲν ἀνέρχεται πέραν τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Ἐν γένει ὁ τεχνίτης προευρὼν τὴν ἐφθαρμένην εἰκόνα, ἀνεκαίνισεν αὐτήν, ζητήσας νὰ προσεγγίσῃ μέν, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν αὐτῆς σχῆμα, ἀλλ᾽ ἀναμίξας ἢ νέα ὅλως διόλου στοιχεῖα ἢ τὰ παλαιὰ κατὰ τὸν νέον πλέον τρόπον ἀπομιμηθείς. Μίαν ἀνάλογον ἀνάμιξιν νέων στοιχείων ἐπὶ παλαιοῦ τύπου δεικνύουσιν οἱ παναθηναϊκοὶ ἀμφορεῖς, οἱ ἀπεικονιζόμενοι ἐν Monumenti inediti X tav. 48 c καὶ 48 d.

Παρὰ τὸν ὦμον τοῦ πρώτου ἀριστερόθεν προσώπου φαίνεται ἐπὶ τῆς πλακὸς σχῆμά τι ὡς ῥοπάλου. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀπίθανον· ἴσως εἶνε μᾶλλον τὰ ἴχνη τοῦ ἐρεισινώτου τοῦ θρόνου. Ἴχνος ὡς ῥάβδου ὑπάρχει φαίνεται καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ πρώτου δεξιόθεν προσώπου. Ἴσως εἶνε ἴχνος συμβόλου, ὅπερ ἐκράτει διὰ τῆς ἀριστερᾶς.

Ὅτι τὰ τρία πρόσωπα εἶνε θεότητες, εἶνε πιθανώτατον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πλὰξ εὑρέθη σχεδὸν κατὰ τὸ μέσον τοῦ βορείου στυλοβάτου, ἡ κεντρικὴ αὕτη θεότης αὐτῆς ἴσως ἐπιτρέπει τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἡ παράστασις σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν ἐν τῷ ναῷ λατρευόμενον θεόν[1]. Ἂν ἡ εἰκασία εἶνε ὀρθή, τότε τὰ τρία πρόσωπα εἶνε ἡ Λητώ, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, ὡς θεωροὶ τῶν ἐν σχέσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ταῖς παρακειμέναις μετόπαις τελουμένων. Σκηναὶ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου, σκηναὶ μυθολογικαὶ καὶ παραστάσεις σχετιζόμεναι πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεοτητων τούτων ἀπετέλουν, ὡς φαίνεται, τὰ θέματα τῶν πολυπληθῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ εἶδός του ὅλως διόλου μοναδικοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ ὀλίγα ταῦτα σεβαστὰ λείψανα διεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς ὁ μακρὸς χρόνος.

Προέλευσις καὶ χρονολογία τῶν μετοπῶν. Πᾶν ὅ,τι ἐδηλώθη ἀνωτέρω περὶ τῆς τεχνουργίας τῶν μετοπῶν καὶ τοῦ τύπου τῶν παραστάσεων, ὑπέδειξεν ἀρκούντως τὴν ἄμεσον σχέσιν τῶν προϊόντων τούτων τῆς ζωγραφικῆς πρὸς τὴν Κόρινθον. Τοῦτο καὶ ἄλλως δὲν δύναται νὰ ξενίσῃ ἡμᾶς, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι καὶ τῶν προστύπων κεφαλῶν τῶν ὀρθοκεράμων τῶν ἔκ τε τοῦ ναοῦ καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων τοῦ Θέρμου οἱ τύποι εἶνε πελοποννησιακοὶ[1] καὶ ὅτι ὁ κορινθιακὸς πολιτισμὸς ἐν γένει εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἐκ τῶν παραλίων τῆς Αἰτωλίας διὰ τῶν αὐτόθι κορινθιακῶν ἀποικιῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς εἰσδύσας, κατέλιπεν ἐν Θέρμῳ τὰ ἴχνη του[2]. Τοῦ πολιτισμοῦ τούτου τὴν σφραγίδα φέρει καὶ τὸ ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ἐπιγραφαῖς τοῦ Θέρμου καὶ δὴ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ προϊόντων τῆς κεραμεικῆς τέχνης ἐν χρήσει ἀλφάβητον.

Τοιαῦται ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν τέσσαρες μέχρι τοῦδε. Ἡ μία κεχαραγμένη ἐπὶ τῶν χειλέων τεθραυσμένου στομίου πίθου, ἠκρωτηριασμένη ἄλλως, δεικνύει δὶς τὸ γράμμα Ε ὑπὸ τὴν μορφὴν Χ:

····ƎΑΜΧ◻ΔΧ ···

Ἐπειδὴ τὸ γράμμα τοῦτο ἀπαντᾷ ἅπαξ μόνον ἐν τοῖς πινακιδίοις τῆς Κορίνθου[3] δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γνησίως κορινθιακόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν Σικυῶνα, εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς ὁποίας ὄντως συχνάκις εὑρίσκεται. Ἐν ταῖς τῆς Κορίνθου τὸ Ε γράφεται, ὡς γνωστόν, πάντοτε ἢ οὕτως: B ἢ οὕτως: E. Δὲν εἶνε δὲ παράδοξον ὅτι ἐκ τῶν ἀντιπέραν τῆς Αἰτωλίας παραλίων τῆς Πελοποννήσου ἴσχυσαν ἐπιδράσεις οὐχ ἧττον ἀχαϊκαὶ καὶ σικυωνικαὶ ἢ κορινθιακαί. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον

[1] Πρβ. περὶ ὁμοίας σχέσεως πρὸς τὴν λατρευομένην θεότητα (τὸν Ἀπόλλωνα) μετόπης τοῦ ἐν Σελινοῦντι ναοῦ *O. Benndorf*, Die Metopen von Selinunt σελ. 49.

[1] Ἴδε *Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ.* 1900 σελ. 192 ἑ.

[2] Αὐτόθι σελ. 190.

[3] Ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀριθ. 842· πρβ. *Wilisch*, Die altkorinthische Thonindustrie σελ. 170.

καὶ τοῦτο, ὅτι ξένος τις ἐκ Σικυῶνος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντος ἀγγείου ἐπιγραφὴν κατά τι ἐν χρήσει ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι ἀλφάβητον· διότι ἀπιθανώτερον εἶνε ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀγγεῖον,' ὅπερ εἶνε ἱκανῶς ὀγκώδης πίθος, μετηνέχθη ἐκεῖθεν εἰς Θέρμον. Ὁ χονδροειδὴς τοὐλάχιστον πηλὸς καὶ ἡ ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν τῆς κεραμίτιδος γῆς τοῦ Θέρμου φύσις αὐτοῦ δεικνύουσιν, ὅτι πρόκειται περὶ προϊόντος τῆς ἐπιχωρίου τοῦ Θέρμου κεραμείας.

Αἱ δύο ἄλλαι ἐπιγραφαὶ διεσώθησαν ἐπὶ τῶν ζωγραφιστῶν ἐκείνων πλακῶν, τῶν ὁποίων τὰ θραύσματα εὑρέθησαν πλησίον τοῦ ναοῦ ἐν οἰκοδομήματι καταστραφέντι βεβαίως ἐπὶ Φιλίππου Ε΄ τὸ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ. Εἶνε αὗται:

ΨΑΡ≷ΤΕΜ   F⌉Ρ≷Μ

Ἐνταῦθα εὑρίσκεται δὶς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀρχαίου κορινθιακοῦ ἀλφαβήτου γράμμα ≷. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ ἰδικῶς τὸ ἀλφάβητον τοῦτο χαρακτηρίζον γράμμα B δὲν ἀπαντᾷ, τὸ σπουδαιότερον δέ, τὸ γράμμα Ψ = χ εἶνε ὅλως ξένον πρὸς τὴν Κόρινθον, ὅπου τὸ χ γράφεται ἢ Χ ἢ +, ἐνῶ τὸ Ψ ὡς χ εἶνε βεβαίως μόνον ἰωνικόν. Ἀλλ' ἡ μὲν χρῆσις τοῦ Ε οὐδὲν σημαίνει· διότι ἐν τοῖς πινακιδίοις τῆς Κορίνθου, ὅπου ἀπειράκις γίνεται χρῆσις τοῦ B ὡς ε, ἀπαντᾷ καὶ τὸ Ε, ἔν τινι μάλιστα πινακιδίῳ (Antike Denkmäler II πίν. 30 ἀρ. 9) εὑρίσκονται ἀμφότερα ἐν τῇ αὐτῇ λέξει: Ἀσωπόδωρος ΕΜΒ ἀνέθ[ηκε]· τὸ δὲ ἰωνικὸν Ψ ἀντὶ τοῦ κορινθιακοῦ + ἢ Χ μεταξὺ τῶν ἀναμφισβητήτων κορινθιακῶν ἄλλων γραμμάτων τῶν δύο λέξεων, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, νομίζω, ἔκ τινων χαλκιδικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰτωλῶν. Χαλκιδεῖς ἦσαν οἱ ἀποικίσαντες τὴν αἰτωλικὴν Χαλκίδα, οἱ Χαλκιδεῖς δὲ δὲν ἔμειναν ἀμέτοχοι καὶ τῶν καθαρῶς κορινθιακῶν αὐτόθι ἀποικιακῶν ἱδρυμάτων[1], τὰ ὁποῖα ἐν γένει κατόπιν κατίσχυσαν ἐν τῇ αἰτωλικῇ παραλίᾳ.

Ἡ τετάρτη ἐπιγραφὴ εἶνε ἡ ἐπ' αὐτῆς τῆς μετόπης τῆς Χελιδόνος. Ἡ ἀπουσία καὶ ἐκ ταύτης τοῦ B οὐδὲν σημαίνει ἀπέναντι πάντων τῶν ἄλλων κορινθιακοῦ σχήματος γραμμάτων.

Ἐὰν δὲ ἀναμφισβήτητον θεωρηθῇ, ὅτι τὸ ἀλφάβητον τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶνε τὸ ἀρχαῖον κορινθιακόν, ἔστω καὶ μετά τινος ἐπιδράσεως εἴτε τοῦ σικυωνικοῦ εἴτε καὶ τοῦ χαλκιδικοῦ, τότε καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Εἶνε γενικῶς δεκτόν, ὅτι μόνον ἡ διὰ καθέτου κεραίας γραφὴ τοῦ ἰῶτα χαρακτηρίζει νεωτέρους χρόνους τοῦ ἀλφαβήτου τούτου, ἤτοι τοὺς μετὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα[2]. Ἀλλὰ τὸ γράμμα τοῦτο ἀπαντᾷ ἢ διὰ τριῶν ἢ καὶ διὰ περισσοτέρων κεραιῶν γραφόμενον ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Θέρμου. Ἐξ αὐτῶν δὲ βλέπομεν, ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὴ ἡ παρατήρησις ὅτι τὸ ≷ εἶνε πάντοτε νεώτερον τοῦ διὰ τεσσάρων κεραιῶν γραφομένου[3]. Διότι ἐν τῇ λέξει *Ἶρις* γράφεται καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους, ἤτοι πρῶτον διὰ τεσσάρων κεραιῶν καὶ ἑλικοειδῶς μᾶλλον, εὐθὺς δὲ κατόπιν διὰ τριῶν μόνον· ἄλλως τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγγείων τὸ ἀλφάβητον, ὅπου ἀποκλειστικῶς ἐπικρατεῖ ἡ διὰ τεσσάρων κεραιῶν γραφή, δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς γνώμων καὶ περὶ τῶν μνημειακῶν μᾶλλον ἐπιγραφῶν, ὁποῖαι εἶνε αἱ τῶν μετοπῶν τοῦ Θέρμου. Καὶ ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς ἤδη ἰσχύει τὸ παλαιότερον τῶν ἀγγείων τούτων ἀλφάβητον, ἡ σύγχρονος πρὸς αὐτὰ χρονολόγησις τῶν μετοπῶν ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται ἀφ' ἑαυτῆς διδομένη.

Ἡ ἡλικία ὅμως τοῦ ναοῦ καὶ ἐξ ἄλλων δεδομένων — ἐκ τοῦ τύπου τῶν προστύπων κεφαλῶν τῶν ὀρθοκεράμων τῆς στέγης — δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ νεωτέρα τῶν μέσων περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἐὰν ἑπομένως αἱ μετόπαι δὲν εἶνε ἔτι παλαιότεραι, — καθόσον ἡ στέγη καὶ παλαιοτέρου ναοῦ, βλαβεῖσα ὁπωσδήποτε ἢ παλαιωθεῖσα, ἦτο δυνατὸν διὰ νεωτέρου σχετικῶς ὑλικοῦ νὰ ἀνακαινισθῇ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος — τοὐλάχιστον πρέπει νὰ θεωρηθῶσι σύγχρονοι πρὸς τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλησιάζοντας τὴν ἀρχὴν τοῦ ἕκτου αἰῶνος χρόνους. Εἰς τούτους ἀνήκουσι καὶ τὰ κατὰ τοὺς τύπους τῶν μορφῶν καὶ τὴν τεχνουργίαν συγγενέστατα πρὸς τὰς μετόπας μεγάλα κορινθιακὰ ἀγγεῖα τῆς τελευταίας ἀναπτύξεως τῆς ἀρχαίας κορινθιακῆς τέχνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

[1] Ἴδε *Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίδα* 1900 σελ. 191.

[2] Πρβ. *Kirchhoff*, Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets, 1887 σελ. 101 ἑ. *Wilisch*, Die altkorinthische Thonindustrie σελ. 148. Ath. Mittheilungen 22, 1897, σελ. 52 ἑ, πίν. 9 (Δραγούμης).

[3] *Wilisch* ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 148.

Ἐξεδόθη τῇ 15 Αὐγούστου.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΕΥΡΗΜΑ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

(Πίν 7)

Κατὰ τὰς ἐν Ἐπιδαύρῳ γινομένας ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εὑρέθη παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τοῦ σταδίου[1] ἐν τῷ ἔτει 1903 μικρὸς θησαυρὸς ἀποτελούμενος ἐξ ἑξήκοντα καὶ ἑνὸς ἀργυρῶν νομισμάτων, ὧν 3 εἶνε τοῦ Λυσιμάχου, 37 Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, 1 Φιλίππου Γ' τοῦ Ἀρριδαίου, 4 Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, 12 τῶν Ἀθηναίων καὶ 4 τῆς Ἐπιδαύρου.

Τὸ εὕρημα τοῦτο, παραδοθὲν ἤδη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον καὶ κατατεθὲν ἐν αὐτῷ, δημοσιεύομεν ἐν τοῖς ἑξῆς, τάσσοντες ἐκ τῶν μακεδονικῶν νομισμάτων πρῶτα τὰ τετράδραχμα καὶ εἶτα τὰς συγγενεῖς δραχμάς.

ΘΡΑΙΚΗ

Λυσίμαχος (306-281 π. Χ.)

1. Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου πρὸς δ. μετὰ κεράτων κριοῦ (Ἄμμωνος), ἀναδεδεμένη τὴν κόμην διὰ ταινίας, ἧς τὰ ἄκρα συνδεόμενα κατὰ τὸ ἰνίον ἀνεμοῦνται πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ κοκκωτῷ.

Ὀπ. ΛΥΣΙΜΑΧ·[Υ ἀρ., ΒΑΣΙΛΕΩΣ δ. ἐκ τῶν ἄνω ἐπ' εὐθείας. Ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ κορινθιακοῦ λοφοφόρου κράνους, ἀχειριδώτου χιτῶνος καὶ ἱματίου κάθηται πρὸς ἀρ. ἐπὶ ἑδωλίου καμπυλογράμμου γλυπτοῦ (ὑποτιθεμένου ἐκ μαρμάρου)· τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐρείδει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ὁρατῆς ἐκ τῶν ἔξω κατὰ τὸ ἥμισυ (ἡ ἴτυς χωρὶς κατασκευασθεῖσα προσεκολλήθη τῷ γυάλῳ, ὅπερ φέρει πρόσωπον λέοντος ὡς μεσόμφαλον ἐπίσημον), ἐπὶ δὲ τῆς παλάμης τῆς προτεταμένης δεξιᾶς (περὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ψέλιον) ἀνέχει μικρὰν πρὸς ἀρ. ἐστραμμένην μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων καὶ ἀνεμουμένου χιτῶνος Νίκην, ἥτις δι' ἀμφοτέρων τῶν προτεταμένων χειρῶν κρατεῖ στέφανον ἄνω τοῦ ὀνόματος τοῦ Λυσιμάχου. Ὄπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς φαίνεται πλαγίως τεθειμένον τὸ δόρυ. Ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. μεταξὺ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος κεῖται τὸ μονογράφημα .

R 4δραχμον, 29-31 χιλ. 16, 60 γρ. Διατήρ. καλή.

L. Müller, die Münzen des thracischen Königs Lysimachos σελ. 65, ἀριθ. 317 (ἀβέβαια Θράκης).

Πίν. 7 ἀριθ. 19.

2. Ὅμοιον.

Ὀπ. ὅμοιον. Ἡ καμπύλη τοῦ ἑδωλίου τερματίζεται δι' ἕλικος ἀνεχούσης. Ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. ἀνημμένη λαμπὰς μετὰ προκαλυπτῆρος τῆς χειρὸς καὶ ταινίας κοσμητικῶς περιδεδεμένης, προσέτι δὲ τὸ μονογράφημα .

R 4δρ. 28-31 χιλ. 16, 80 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 20.

Ὁ Müller (ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 81-83 ἀριθ. 443 α) ἀνάγει τὰ νομίσματα τοῦ τύπου τούτου εἰς τὴν Χρυσαορίδα (Στρατονίκειαν) τὴν κατὰ τὸν Μαίανδρον, ἀλλὰ τὸ μονογράφημα παρ' αὐτῷ δὲν ἔχει τὴν ἐγκαρσίαν γραμμὴν τοῦ ἀνεστραμμένου Α. Πρβλ. Macdonald, Catalogue of greek coins in the Hunterian Collection I σελ. 432 ἀριθ. 71.

3. Ὅμοιον.

Ὀπ. ὅμοιον, ἀλλὰ μονογράφημα ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. , ἐν δὲ τῷ ἐξέργῳ .

R 4δρ. 28-29 χιλ. 16, 75 γραμ. Διατ. καλή. Müller ἐνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 544 (ἀβέβαια).

[1] Ὅρα τὸν τοπογραφικὸν πίνακα παρὰ Π. Καββαδίᾳ, « Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ.»

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (336-323 π. Χ.)

4. [12][1] Κεφαλὴ Ἡρακλέους πρὸς δ., φοροῦσα συνδεδεμένην κατὰ τὸν λαιμὸν προτομὴν λεοντῆς, ἧς ἡ χαίτη εἶνε διατεταγμένη κατὰ συνθέτους βραχεῖς βοστρύχους ἀκτινοειδῶς.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ δ. ἐκ τῶν ἄνω ἐν καμπύλῃ γραμμῇ. Ζεὺς γυμνὸς τὰ ἄνω, καθήμενος πρὸς ἀρ. εὐθυτενὴς ἐπὶ θρόνου τορευτοῦ ἄνευ ἐρεισινώτου, ἀνέχων πρὸς δ. ἐστραμμένον ἀετὸν ἐπὶ ἀνοικτῆς καὶ ὁρατῆς τῆς παλάμης τῆς προτεταμένης δεξιᾶς χειρὸς καὶ τῇ ἀρ. ἐρείδων καθέτως σκῆπτρον. Ὁ δεξιὸς ποὺς βαίνει πρὸ τοῦ ἀρ. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. δελφὶς ἐστραμμένος πρὸς τὰ κάτω, ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ μονογράφημα ⊓̣.

℞ 4δρ. 18-19 χιλ. 16, 95 γραμ. Διατ. καλή. Πίν. 7 ἀριθ. 1.

L. Müller, Numismatique d'Alexandre le Grand Nº 542 (I Fabrik. Ἀβέβαια Μακεδονίας, Θράκης καὶ Θεσσαλίας). Εἶνε τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἀλεξανδρείων νομισμάτων ἐν τῷ εὑρήματι καὶ σχετικῶς τετριμμένον. Σημειωτέον, ὅτι δύο ἐκ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου τῶν φερόντων τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα παρὰ τῷ Müller (ἔνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 439, 603) δηλοῦσι τὸ ὅ μικρὸν δι' ο, τὰ δὲ λοιπὰ καὶ τὰ τοῦ μουσείου ἡμῶν γράφουσιν αὐτὸ συνήθως διὰ στιγμῆς (·) ὡς καὶ ἐν τῷ βασιλικῷ ὀνόματι. Καίπερ δὲ τῶν σφραγιδογλύφων ἀντιγραφόντων πολλάκις ἐπακριβῶς τὰς παλαιοτέρας νομισματικὰς σφραγῖδας (Imhof Blumer, W. Numismatische Zeitschrift 1895 σ. 6 σημ. 19) προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ μὲν 439 εἶνε V ῥυθμοῦ κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Müller, τὸ δὲ 603 ἀδήλου ῥυθμοῦ. Πάντα τὰ λοιπὰ εἶνε τοῦ I κατὰ τοὺς αὐτοὺς πίνακας ῥυθμοῦ, ἤτοι τοῦ παλαιοτάτου, συμφωνοῦντα ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ καὶ πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου Β', τὰ φέροντα τὸ αὐτὸ μονογράφημα.

Ὁ Müller παρατηρῶν (σελ. 374) τὴν ταυτότητα τῶν μονογραφημάτων ἐπὶ πολλῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἑρμηνεύει αὐτήν, ἅτε ἔχων ὡς δεδομένον, ὅτι ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ Φιλίππου δὲν ἐκόπησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ δεχόμενος, ὅτι ἡ τέχνη τῶν νομισμάτων, περὶ ὧν πρόκειται, δὲν εἶνε ἀσφαλὲς μαρτύριον περὶ τοῦ χρόνου τῆς κοπῆς αὐτῶν. Ὁ Σβορῶνος (Ἐφημερ. Ἀρχαιολογ. 1893, σελ. 148-9) ἐξετάζων τὰ φέροντα τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα νομίσματα τοῦ τε Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὑρίσκει τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν παρ' ἀμφοτέροις καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι εἶνε τοῦ αὐτοῦ νομισματοκοπείου καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως. Προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ σύγκρισις τῶν νομισμάτων ἐκείνων τοῦ Φιλίππου, τῶν φερόντων τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα, πρὸς ἄλλα, περὶ ὧν πειθόμεθα ἀσφαλῶς, ὅτι ἐκόπησαν βασιλεύοντος ἔτι τοῦ Φιλίππου, δεικνύει, ὅτι τὰ πρῶτα εἶνε νεωτέρας τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὁμοιότεχνα τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ φέροντα τὸ εἰρημένον μονογράφημα, ἐκόπησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τούτου, πρέπει ἄρα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ τὰ τοῦ Φιλίππου ἐκόπησαν μετὰ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ὅτι δὲ μόνον χρυσοῖ Φίλιπποι, οὐχὶ δὲ καὶ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου ἐκόπησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ Müller, δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένον. Οὐδ' εἶνε δεδομένον, ὅτι κατηργήθησαν τὰ ἀργυρᾶ φοινικικοῦ κανόνος νομίσματα τοῦ Φιλίππου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀφ' οὗ καὶ τὰ πρῶτα ἀργυρᾶ τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ ἀετοῦ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ κανόνος. Τοὐναντίον μάλιστα τὰ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου ἦτο δυνατὸν νὰ συνυπάρχωσι μετὰ τῶν ἀττικοῦ σταθμοῦ τετραδράχμων τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς συνυπῆρχε μετὰ τοιούτων τετραδράχμων ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ἡ ῥοδιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος δραχμὴ (R. S. Poole, B. M. C. The Ptolemies σελ. XVIII). Τοῦτο δ' ἀποδεικνύεται οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐμπορίου, χάριν τοῦ ὁποίου ἐπὶ αἰῶνας πολλάκις διετηρήθησαν νομισματικοὶ τύποι καὶ κανόνες πόλεων καὶ βασιλέων λίαν διαδεδομένοι, ὡς ἦσαν καὶ τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου (πρβλ. Fr. Lenormant, ἐν Revue numismatique 1868 σ. 237-8. E. Babelon, Traité des monnaies I, σελ. 481), ἀλλὰ καὶ ἐξ εὑρημάτων νομι-

[1] Ὑπὸ τοὺς ἐν ἀγκύλαις τιθεμένους ἀριθμοὺς εἶνε καταγεγραμμένα τὰ ἀντίστοιχα νομίσματα ἐν τῷ Κεφ. ΚΖ' τοῦ περιγραφικοῦ καταλόγου τῶν εἰσαχθέντων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν μουσεῖον κατὰ τὸ ἀκαδημ. ἔτος 1902-1903.

σματικῶν ὡς τὸ ἐξ Ἁγίων Θεοδώρων τοῦ δήμου Πτελεατῶν παρὰ τὴν Λαμίαν, ἀνέκδοτον εἰσέτι, ὅπερ περιῆλθεν εἰς τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ τοῦ ἔτους 1902, περιληφθὲν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν τότε εἰσαχθέντων ὑπὸ τὰ γράμματα ΚΓ(Α).

Τὸ εὕρημα τοῦτο περιλαμβάνει·

δίδραχμα τοῦ Φιλίππου	28
τετράδραχμα Ἀλεξάνδρου	31
δραχμὰς Ἀλεξάνδρου	3
τετράδραχμον Φιλίππου Ἀρριδαίου . . .	1
Δίδραχμα Βοιωτῶν ἐν γένει τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 378-338 ἢ 335 (B. Head, B. M. C. Central Greece σελ. 80 ἑξ.)	7
Διώβολον Θηβαίων τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 446-426 κατὰ τὸν Head (ἔνθ' ἀνωτ. pl. XIII, 10) ἢ καὶ νεώτερον· ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε Ο—ΕΒ	1
Τετράδραχμα Ἀθηνῶν τῶν Μακεδονικῶν χρόνων (—322 π. Χ. Ὅρα B. Head, B. M. C. Attica σελ. XXXI)	34
Δραχμὴν Ὀπουντίων τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 369-338 (B. M. C. Central Greece σελ. XIV)	1
Δραχμὰς Ἱστιαίας τῶν ἐτῶν 369-336 (B. M. C. ἔνθ. ἀνωτ. σελ. LXI)	2
Δραχμὰς Ἱστιαίας τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 313-265 (B. M. C. ἔνθ' ἀνωτ. σελ. LXI καὶ 127) . . . . . . , ...	3
Δίδραχμον Σικυῶνος τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 400-300 (B. M. C. Peloponnesus σελ. 40 ἀρ. 57· βάρος διάφορον)	1
	112

Ἐν τοῖς νομίσμασι τούτοις ἓν τετράδραχμον τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρει τὴν φοινικικὴν χρονολογίαν ΙΙ ΙΙΙ— =, ἥτις ἀντιστοιχεῖ κατὰ τὸν Six (Numismatik Chronicle 1886 σελ. 110) τῷ ἔτει 278]7, κατὰ τὸν Rouvier (Revue des études Greques 1899 σελ. 271) τῷ ἔτει 298, κατὰ δὲ τὸν Σβορῶνον, ὁρίζοντα ἀφετηρίαν τῆς χρονολογίας ταύτης τὸ ἔτος 310 π. Χ., καθ' ὃ εἶχεν ἐκλίπει τὸ βασιλικὸν γένος τῶν Μακεδόνων καὶ ἤρχισεν ἡ ἀνεξάρτητος κατ' οὐσίαν διοίκησις τῶν σατραπῶν, τῷ ἔτει 276 (Revue belge de numismatique 1901, σελ. 405 καὶ «Τὰ νομίσμ. τοῦ κράτους τῶν Πτολεμ.» σελ. ρπε'). Ἔχομεν ἄρα ἐν τῷ εὑρήματι νομίσματα τοῦ Φιλίππου μετὰ νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὧν τινα εἶνε βεβαίως κόμματα ὑστέρων χρόνων.

Ἀλλὰ πάλιν ἐν ᾧ ἐκ τῶν 31 τετραδράχμων καὶ 3 δραχμῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ εὑρήματι τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τὰ 28 τετράδραχμα δεικνύουσι τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ ἀετοφόρου Διὸς βαίνοντα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ, εἶνε δηλονότι τῶν τριῶν ἀρχαιοτέρων τάξεων κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Müller, ἐκ τῶν 16 τετραδράχμων καὶ 21 δραχμῶν τοῦ εὑρήματος τῆς Ἐπιδαύρου μόνον 1 τετράδραχμον καὶ 2 δραχμαὶ δεικνύουσι τὴν αὐτὴν διάταξιν, ὅπερ δεικνύει, ὅτι τὰ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου, ὧν οὐδὲν ἔχομεν ἐν τῷ εὑρήματι τῆς Ἐπιδαύρου, ἐκυκλοφόρουν μᾶλλον παραλλήλως τοῖς παλαιοτέροις νομίσμασι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅτι δὲ καὶ ἐκόπτοντο παραλλήλως τὰ νομίσματα ταῦτα, ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τοῦ ἑξῆς· ἐν τοῖς νομίσμασι δηλ. τοῦ εὑρήματος τῶν Ἁγίων Θεοδώρων πλὴν ἄλλων συμπτώσεων παρατηροῦμεν, ὅτι φέρουσι τὸ μονογράφημα Γ· καὶ ἀκροστόλιον ὡς σύμβολον τρία δίδραχμα τοῦ Φιλίππου (Müller, Philippe II ἀριθ. 155) καὶ ἓξ τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου (Müller Alexandre ἀριθ. 280). Ἕτερα τέσσαρα τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρουσι τὸ αὐτὸ μονογράφημα, ἀλλὰ σύμβολον τὰ μὲν δύο δελφῖνα (Müller ἀριθ. 542) τὰ δ' ἕτερα δύο στέφανον (Müller ἀριθ. 549). Προσέτι ἓν τετράδραχμον τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρει μονογράφημα Γ καὶ σύμβολον στάχυν (Müller ἀριθ. 570, πρβλ. ἀριθ. 571), δύο δὲ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου φέρουσι τὸ μὲν κλάδον καὶ Γ (Müller ἀριθ. 242), τὸ δὲ πῖλον καθέτως καὶ Γ (Müller ἀριθ. 236)

Βεβαίως δὲν εἶνε ἀσφαλῶς ἀποδεικτόν, ὅτι τἀνωτέρω νομίσματα πάντα εἶνε σύγχρονα ἤτοι ὅτι ἐκόπησαν ἐν μὴ μακροῖς ἀπ' ἀλλήλων χρονικοῖς διαστήμασι, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ἁπλῶς μόνον συγγενῆ, τὰ πρῶτα ὅμως τρία δίδραχμα τοῦ Φιλίππου καὶ ἓξ τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἅτινα, εὑρεθέντα ὁμοῦ, φέρουσι κοινὸν τὸ μονογράφημα καὶ κοινὸν τὸ σύμβολον (ἀκροστόλιον), φρονῶ, ὅτι εἶνε καὶ σύγχρονα καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Προσέτι ἐξετάζοντες τὴν διατήρησιν τῶν νομισμάτων τοῦ εὑρήματος τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου διετηρήθησαν ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ τὰ τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁμάς τις μάλιστα τῶν διδράχμων τοῦ Φιλίππου διακρίνεται κατὰ παρατήρησίν τινα τοῦ κ. Σδορώνου εὐμενῶς ἀνακοινωθεῖσάν μοι, ὡς νεωτέρα τῶν ὑπολοίπων φιλιππείων νομισμάτων τοῦ εὑρήματος καὶ ὁμοιότεχνος τοῖς τετραδράχμοις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκόπησαν κατὰ τὸν κ. Σδορῶνον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ οὐχὶ ἐπὶ Φιλίππου. Ἀκριβῶς δὲ ταῦτα τὰ νομίσματα εἶνε ἀρίστης διατηρήσεως, ἢ ἂν ἔπαθον τριβήν τινα, αὕτη δὲν εἶνε μείζων τῆς τριβῆς τῶν συνευρεθέντων νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου· εἰς ταύτην δὲ τὴν ὁμάδα ἀνήκουσι καὶ τὰ φέροντα τὸ εἰρημένον μονογράφημα, κοινὸν γνώρισμα καὶ τῶν τετραδράχμων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Λαμβανομένης λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τῆς ἐν τῷ εὑρήματι τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ὁμοίας διατηρήσεως τῶν νομισμάτων τοῦ τε Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁμοιότητος τῆς τέχνης αὐτῶν, τῆς ταυτότητος τοῦ μονογραφήματος καὶ τοῦ γεγονότος τῆς ὁμοῦ εὑρέσεως, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὡς εἴπομεν, περὶ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἰσχύος αὐτῶν, εὔλογον εἶνε νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι συγχρόνως τοῖς τετραδράχμοις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκόπτοντο ὡς ἐμπορικὸν νόμισμα δίδραχμα τοῦ Φιλίππου καὶ δὴ τὰ ἔχοντα τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα μεθ' ὁμοίων συμβόλων[1]. Ἂν δὲ τοῦτο ἐγίνετο πανταχοῦ, ἔνθα ἐξετείνετο ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία ἢ πολλῷ μᾶλλον ἔν τινι μόνον μέρει αὐτῆς καὶ δὴ τῷ εὐρωπαϊκῷ, ἅτε εἰθισμένῳ μᾶλλον ἐν τοῖς νομίσμασι τοῦ Φιλίππου, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ βεβαιώσωμεν. Ὑπομιμνήσκομεν· μόνον, ὅτι πάντα τὰ φέροντα τὸ μονογράφημα Ρ̄ νομίσματα ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Müller εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας, τὰς παλαιοτάτας δηλονότι κτήσεις τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους.

5[6]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ὅμοιον. Ἀλλ' ὁ ἀριστερὸς πούς τοῦ Διὸς βαίνει πρὸ τοῦ δεξιοῦ. Ὑπὸ τὸν θρόνον Γ, πρὸ τοῦ θεοῦ μήνη.

[1] Τοῦτο οὐχὶ ὡς εἰκασίαν ἀλλ' ὡς βεβαιότητα θέλει ἀναπτύξει προσεχῶς ὁ κ. Σδορῶνος, ὡς εἶπέ μοι.

℞. δραχμή· 17 χιλ. 3,98 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἔνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 262 (ἀβέβαια Μακεδονίας). Πᾶσαι αἱ δραχμαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ εὑρήματι τούτῳ ἔχουσι θρόνον τοῦ Διὸς ἄνευ ἐρεισινώτου πλὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 34 κατωτέρω τασσομένης.

6[8]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ὅμοιον. Ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐπ' εὐθείας, ἡ ἀετοφόρος χεὶρ παριστάνεται προοπτικῶς, ὑπὸ τὸν θρόνον Γ, πρὸ τοῦ θεοῦ δυσδιάκριτον σύμβολον.

℞ Δρχμ. 18 χιλ. 4,8 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 11.

7[17]. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀρ. 4.

Ὀπ. ὅμοιον τῷ αὐτῷ, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται ἐπ' εὐθείας· δὲν ὑπάρχει μονογράφημα, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ δ. ἵσταται ὡς σύμβολον ἀθλητὴς πρὸς ἀρ. ἐστραμμένος προτείνων τὰς χεῖρας.

℞, 4δρ. 25-27 χιλ. 16, 75 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 2.

Müller ἔνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 637 (ἀβέβαια Μακεδονίας, Θράκης καὶ Θεσσαλίας). Τὸν ἀθλητὴν τοῦ συμβόλου ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὁ Imhoof Blumer (Jahrbuch des Kais. deutsch. archäol. Instituts 1888 σελ. 287-8) ὡς παγκρατιαστὴν ὅμοιον πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Ἀγακλέους τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀρχαιολογικοῦ μουσείου (Benndorf ἐν Anzeiger der Wiener Akademie 1886, N° 22=A. Conze die attischen Grabreliefs πίν. 183) καὶ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ παιδός, ὅστις παρίσταται ἐπὶ νομισμάτων τοῦ τε Ἀλεξάνδρου (Müller ἔνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 640) καὶ τοῦ Τάραντος (Διεθν. ἐφημερ. τῆς νομισματικ. Ἀρχαιολογίας τόμ. II, πίν. ΙΕ ἀριθ. 1-5 καὶ πίν. ΙΘ)[1].

[1] Ἡ γνώμη τοῦ A. J. Evans (Numismatik Chronicle Ser. III, Vol. IX σελ. 14 σημ. 26 καὶ σελ. 66-7) καὶ τοῦ Imhoof Blumer (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 288, πρβλ. καὶ Μ. Βλαστὸν ἐν Διεθν. ἐφημερ. τῆς νομισμ. Ἀρχαιολ. ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 307 σημ. 2), ὅτι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ταραντίνων παρίσταται παῖς δεόμενος, ὁ Τάρας, πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ποσειδῶνος, φωτίζεται, νομίζω, κάλλιον, ἂν ἡ παράστασις αὕτη παραβληθῇ πρὸς τὰ ἐπιτύμβια ἀττικὰ ἀνάγλυφα (ὅρα A. Conze, die attischen Grabreliefs πίν. 22, 86, 134), ἐφ' ὧν παρίστανται μικροὶ παῖδες ὡς ὁ Τάρας ἀνατείνοντες τὰς χεῖρας πρὸς τὴν μητέρα ἢ ἄλλον τινὰ οἰκεῖον προσκλίνοντα μετὰ στοργῆς. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων βεβαίως δὲν παριστάνεται δέησις, ἀλλὰ σκηνὴ μεταξὺ οἰκειοτάτων προσώπων· πρὸς τὰς παραστάσεις ὅμως ταύτας δὲν εἶνε ξένος ὁ νοῦς τῶν νομισμάτων τοῦ Τάραντος, ἐπειδὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ὁ Τάρας, λίαν μικρὸς παῖς ὤν, ἀνυψοῦται

8[35]. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀριθ. 7.

Ὀπ. Ὅμοιον. Ἀλλ' ὁ θρόνος ἔχει ἐρεισίνωτον, ὁ δὲ δεξιὸς πούς τοῦ θεοῦ βαίνει ὄπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ ἐπὶ τῶν δακτύλων· πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον.

℞. 4δρ. 24-26 χιλ. 17, 2 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 1589 (ἀβέβαια).

Πίν. 7 ἀριθ. 3.

9[34]. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀριθ. 8.

Ὀπ. ὅμοιον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ θεοῦ μονογράφημα δυσδιάκριτον ὡς ἐν ἀριθ. 8, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον.

℞ 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 92 γραμ.. Διατ. καλή.

Παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου ἀριθ. = Müller ἀριθ. 1589 (ἀβέβαια).

10[31]. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ

Ὀπ. Ὅμοιον, ἀλλ' ὁ θεὸς πατεῖ ἐπὶ ὑποποδίου, πρὸ τοῦ θεοῦ σύμβολον Νίκη ἐστραμμένη πρὸς δ. καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ κρατοῦσα κλάδον φοίνικος ἐπ' ὤμου, τῇ δὲ δεξιᾷ προτείνουσα στέφανον. Ὑπὸ τὸν θρόνον ἐφθαρμένον μονογράφημα.

℞. 4δρ. 24-26 χιλ. 16, 68 γραμ. Διατ. μετρία.

Müller ἀριθ. 1349 (; Λαοδίκεια).

11[30]. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ.

Ὀπ. ἐν τῷ ἐξέργῳ ἐκπεσὸν κατὰ τὴν κοπὴν ἔξω τοῦ κύκλου τοῦ νομίσματος τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιγραφῆς ΒΑΣΙΛΕΩΣ, δ. δ' ἐκ τῶν ἄνω ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ Διὸς ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. Μ, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ὑπεράνω τῆς συνδετικῆς τῶν ποδῶν αὐτοῦ δοκίδος ΛΥ. Ὁ θεὸς φορεῖ πέδιλα.

℞. 4δρ. 27 χιλ. 16, 90 γραμ. Διατ. καλή.

Ὁ Müller (ἔνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 1272) ἀποδίδει τὸν τύπον τοῦτον πόλει τινὶ τῆς Λυκίας, ἀλλ' ὁ Imhoof Blumer (Wiener numismatische Zeitschrift 1895 σελ. 5-7, ὅρα Taf. I, 15) ἀπέδειξεν, ὅτι εἶνε κόμμα τῆς Βαβυλῶνος κοπὲν ἐπὶ σατράπου αὐτῆς τοῦ Ἄρχοντος ἐν τοῖς ἔτεσι 323-321 καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρτιγενοῦς Ἀλεξάνδρου τοῦ Δ' υἱοῦ τῆς Ῥωξάνης.

12[33]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ἀετοφόρος Ζεὺς φορῶν πέδιλα κάθηται ἐπὶ θρόνου μετ' ἐρεισινώτου. Πρὸ τοῦ θρόνου τὸ μονογράφημα, ὑπ' αὐτὸ ἄγκυρα πρὸς τὰ ἄνω, ὑπὸ τὸν θρόνον Π.

℞. 4δρ. 29 χιλ. 16, 78 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 1506-7 (νομίσματα κοπέντα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Σελευκιδῶν).

Κατὰ τὸν Imhoof Blumer (W. num. Zeits. 1895 σελ. 8) τὰ νομίσματα τοῦ τύπου τούτου (ὅρα καὶ ἀριθ. 36) ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ Σελεύκου πιθανῶς μετὰ τὸ ἔτος 312, ὅτε οὗτος ἦτο μᾶλλον ἀνεξάρτητος κύριος ἢ σατράπης ἐπίτροπος. Ὁ Σβορῶνος δὲ («Τὰ νομίσματα τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων» σελ. ρ'.) φρονεῖ, ὅτι ἡ ἄγκυρα ἐμφανίζεται ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Σελεύκου κοπέντων ἢ ἐν τοῖς ἔτεσι 316-312/1, προηγηθείσης δηλονότι τῆς μετὰ τοῦ Πτολεμαίου φιλίας καὶ συμμαχίας καὶ τῆς παρ' αὐτῷ ναυαρχίας τοῦ Σελεύκου, ἢ μᾶλλον μετὰ τὸ 312/1 εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνακτήσεως τῆς Βαβυλῶνος τῇ βοηθείᾳ τοῦ Πτολεμαίου. Αὕτη ἡ δευτέρα χρονολογία συμφωνεῖ καὶ τῇ τοῦ Imhoof.

13[16]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα ἐν στεφάνῳ δάφνης, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ΜΙ.

℞. 4δρ. 26-27 χιλ. 16, 86 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 732.

14[4]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. πρὸ τοῦ θεοῦ ῥόπαλον ἐντὸς κύκλου, ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ μονογράφημα

℞. 4δρ.26-27 χιλ. 16, 85 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 143-4 (Ἡράκλεια Σιντική).

Πίν. 7 ἀριθ. 4.

15[28]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ὅμοιον, ἀλλὰ θρόνος ἄνευ ἐρεισινώτου· ὑποπόδιον. Πρὸ τοῦ θεοῦ λύρα, ὑπὸ τὸν θρόνον Γ

℞. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 81 γραμ.

ἀφελῶς ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν, ὡσεὶ θέλων νὰ δείξῃ τὸν πόθον αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρικὴν ἀγκάλην, ἐν ᾧ οἱ ἱκέται τῶν ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων οἱ μὴ διατελοῦντες ἐν τοιαύτῃ οἰκειότητι πρὸς τοὺς θεούς, οὓς ἱκετεύουσι, οὔτ' ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν ὡς ἀναπηδήσοντες ἵστανται οὔτ' ἐντείνονται καθ' ὅλου τοσοῦτον. Οἱ παῖδες τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων καὶ ὁ Τάρας τῶν νομισμάτων εἶνε τοσοῦτον συγγενεῖς ὡς εἰκόνες, ὥστε πιθανῶς κατάγονται ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου, ὅπερ ἦν γνωστὸν τοῖς τεχνίταις τῶν τε ἀναγλύφων καὶ τῶν νομισμάτων, ζῶσιν ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι π. Χ. Ἐπίσης διάφορον τοῦ Τάραντος φαίνεταί μοι καὶ τὸ θέμα τοῦ νεανίου, ὅστις παριστάνεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου (Müller ἀριθ. 640), ὃν ἑρμηνεύει ὁ Imhoof (Jahrbuch ἔ. ἀ.) ὡς παῖδα δεόμενον.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 967 (Μυτιλήνη).

Πίν. 7 ἀριθ. 5.

Λεπτῆς ἐργασίας καὶ λίαν καλῆς διατηρήσεως κόμμα. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡρακλέους ἰσχνή, μετ' ἐκτύπων λεπτομερειῶν τῶν μυῶν τοῦ προπετοῦς μετώπου, βαθέως κειμένων ὀφθαλμῶν καὶ προεχούσης γνάθου ὑπομιμνήσκει μακρόθεν τὸν χαρακτῆρα τῶν κεφαλῶν Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ νομισμάτων. Καλλίστη δ' εἶνε ἡ πτύχωσις τοῦ λεπτοῦ ἱματίου τοῦ Διός, καὶ λεπτομερὴς ἡ ἐργασία τοῦ ἀετοῦ ὡς καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ἑπομένων τετραδράχμων.

16[25]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ἐρεισίνωτον, ὑποπόδιον, πέδιλα. Πρὸ τοῦ θεοῦ προτομὴ ἵππου πρὸς ἀριστ. ἐστραμμένη, ὑπὸ τὸν θρόνον ΔΕ.

℞. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 63 γραμ. Διατ. καλή.

Müller, ἀριθ. 891. (Σικυών).

Πίν. 7 ἀριθ. 6.

17[23]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ὁ Ζεὺς φορεῖ πέδιλα. Πρὸ αὐτοῦ Ἀθηνᾶ πρόμαχος ἀρχαϊκὴ πρὸς ἀρ., προτείνουσα τῇ ἀριστερᾷ τὴν ἀσπίδα, τῇ δὲ δεξιᾷ πάλλουσα δόρυ· ὑπὸ τὸν θρόνον ΕΥ. Τὰ δύο ἄνω ἄκρα τοῦ διὰ σφαιριδίων (ἥλων;) κατακόσμου ἐρεισινώτου ἀνέχουσιν ἑκάτερον Νίκην μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων οἱονεὶ ἄρτι καταπτομένην καὶ ἀνέχουσαν στέφανον.

℞. 4δρ. 27-29 χιλ. 16, 83 γραμ. Διατ. ἀρίστη.

Müller, ἀριθ 878 (Σικυών).

Πίν. 7 ἀριθ. 7.

18[24]. Πανόμοιον καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς σφραγῖδος, ἐξ ἧς καὶ τὸ προηγούμενον.

℞. 4δρ. 27-28 χιλ, 16, 89. Διατ. καλή.

Ὁ τύπος τῶν δύο τούτων νομισμάτων (17 καὶ 18) ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Σβορώνου (Τὰ νομίσματα τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων, σελ. οζ', π' καὶ 16 πρβλ. πίν. I, ἀριθ. 20, 21) εἰς τὰ ἔτη 309-3 ὡς κόμμα Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος κατέχοντος τότε τὴν Σικυῶνα.

19[22]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Τύπος ὡς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16, ἀλλὰ πρὸ τοῦ θεοῦ κέρας Ἀμαλθείας, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ΝΟ.

℞. 4δρ. 28 χιλ. 16, 99 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 877 (Σικυών).

20[21]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ•Υ Πρὸ τοῦ θεοῦ κέρας, ὑπὸ τὸν θρόνον Ν.

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 20 γραμ. Διατ. καλή.

Παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου ἄγνωστος τῷ Müller.

Πίν. 7 ἀριθ. 12.

21[26]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ἐλλείπει ἐρεισίνωτον καὶ ὑποπόδιον· πρὸ τοῦ θεοῦ δελφὶς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀρ., ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον, ἄνω μὲν τῆς ἐγκαρσίας δοκίδος τῆς συνδεούσης τοὺς πόδας αὐτοῦ A ἢ A (πρβλ. Σβορώνου, Τὰ νομίσματα τοῦ Κράτους τῶν Πτολεμαίων σελ. π'), κάτω δ' αὐτῆς A (;).

℞. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 65 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 899 καὶ 542-6.

Πίν. 7 ἀριθ. 8.

Ὁ ὀπίσθιος τύπος τοῦ νομίσματος τούτου εἶνε ὅλως διαφόρου ἐργασίας ἢ ὁ πρόσθιος. Πλὴν τοῦ περιγράμματος τοῦ προσώπου τοῦ Διός, ὅπερ δὲν εἶνε ἐπιτυχὲς ἕνεκα τῆς μὴ ἰσχυρᾶς μηδ' εὐσταθοῦς ἴσως τύψεως τῆς σφραγῖδος (διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶνε ἀσαφῆ καὶ τὰ λοιπὰ πρόστυπα τῆς ὄψεως ταύτης μέρη, ὡς οἱ πόδες τοῦ θεοῦ, ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀετοῦ, ὁ θρόνος, ἡ ἐπιγραφή, τὰ μονογραφήματα καὶ τὸ σύμβολον), τὰ λοιπὰ γυμνὰ ἔκτυπα μέρη αὐτοῦ δεικνύουσι παράδοξόν τινα τάσιν τοῦ σφραγιδογλύφου πρὸς παράστασιν πασῶν τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν. Οἱ βραχιόνιοι, οἱ θωρακικοὶ καὶ οἱ κοιλιακοὶ μύες, τὸ στέρνον καὶ αἱ πλευραὶ ὑπομιμνήσκουσι τὴν ἐξεργασίαν τῶν ἀγαλμάτων τοῦ κρεμαμένου Μαρσύου καὶ εἶνε ἔργον τεχνίτου προβιβάζοντος μετὰ τόλμης τὰς ἀρχὰς τοῦ Λυσίππου. Ἡ τόλμη αὕτη φαίνεταί μοι τόσον ἀήθης, ὥστε θὰ ἀπέδιδον τὴν σημερινὴν κατάστασιν καὶ ὄψιν τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ νομίσματος εἰς τυχαίαν διάβρωσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἂν μὴ ἡ δήλωσις τῶν λεπτομερειῶν ἐτήρει τὴν ἀνατομικὴν ἀκολουθίαν καὶ ἀκρίβειαν.

22[29]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. πρὸ τοῦ θεοῦ [μονόγρ.], ὑπὸ τὸν ἄνευ ἐρεισινώτου θρόνον ἀμφιπέλεκυς.

℞. 4δρ. 27-28 χιλ. 17, 70 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 1136 (Καρία).

Πίν. 7 ἀριθ. 9.

Ἡ κεφαλὴ τῆς προσθίας ὄψεως ἔχουσα θηλυπρεπεῖς μαλακὰς παρειὰς ἀποστρογγυλούσας τὰς γνάθους, εἶνε ὅλως διάφορος πρὸς τὸν τρόπον τῶν λοιπῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ εὑρήματι τούτῳ.

23[13]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ[Υ. Πρὸ τοῦ θεοῦ [μονόγρ.] ὑπὸ τὸν θρόνον ἀμφιπέλεκυς.

Πίν. 7 ἀριθ. 13.

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 16 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 1140 (Καρία).

24[5]. Ὅμοιον.

Ὀπ. Α]ΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα [μονόγρ.], ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Μ.

℞. Δρχ. 18 χιλ. 4 γραμ. Διατ. μετρία.

Ἄγνωστον τῷ Müller.

25[7]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ•Υ οὐχὶ ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ. Ὁ Ζεὺς μετὰ πεδίλων ἐπὶ θρόνου μετ᾽ ἐρεισινώτου. Πρὸ αὐτοῦ προτομὴ γρυπός, ὑπὸ τὸν θρόνον [μονόγρ.].

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 3 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 293 (Ἄβδηρα).

26[10]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ μέλισσα πετομένη πρὸς δ., ἐν τῷ πεδίῳ δὲ πέραν τῆς ἐπιγραφῆς αἰχμὴ δόρατος πρὸς τὰ ἄνω.

℞. Δρχ. 18 χιλ. 4, 10 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Müller ἀριθ. 322.

27[9]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ[ΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα Μ ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον κεφαλὴ μετὰ φρυγίου πίλου πρὸς δ. ἐστραμμένη.

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 9 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 390 (ἀβέβαια μεσημβρινῶν πόλεων τῆς Θράκης).

Πίν. 7 ἀριθ. 14.

28[11]. Ὅμοιον.

Ὀπ. Α]ΛΕΞΑΝΔΡ•Υ. Πρὸ τοῦ θεοῦ μονογράφημα ἐφθαρμένον [μονόγρ.] ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον [μονόγρ.], μεταξὺ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ σκήπτρου μικρόν τι πιθανῶς τυχαῖον πρᾶγμα ὡς χεὶρ ἀπὸ τοῦ ὤμου κεκομμένη ἢ ποὺς ζῴου (πρβλ. Müller, Philippe III. ἀριθ. 48-9).

℞ Δρχ. 11 χιλ. 4, 14 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 792.

Πίν. 7 ἀριθ. 15.

29[14]. Ὅμοιον (λίαν προέχουσα γνάθος).

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ•Υ. Πρὸ τοῦ Διὸς ὀξυπύθμενος ἀμφορεύς, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον [μονόγρ.].

Πίν. 7 ἀριθ. 16.

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 20 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 600 (ἀβέβαια Μακεδονίας, Θράκης ἢ Θεσσαλίας).

30[17]. Ὅμοιον

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔ[ΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ [μονόγρ.], ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ αὐτὸ καὶ ἀνωτέρω μονογράφημα (ΜΕ).

℞. Δρχ. 17. χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 775 (ἀβέβαια τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας).

31[19]. Ὅμοιον.

Ὀπ. Α]ΛΕΞΑΝΔΡ·Υ· πρὸ τοῦ θεοῦ ΚΙ, ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ἀριθ. 29 μονογράφημα (ΜΕ)

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 3, 93 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 821 (ἀβέβαια τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας).

32[20]. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· ἡ ἐπιγραφὴ κακῶς ἐσχεδιασμένη.

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 15 γραμ. Διατ. καλή.

33[18]. Ὅμοιον.

Ὀπ. Α]ΛΕΞΑΝΔΡ•Υ· πρὸ τοῦ θεοῦ [μονόγρ.], ὑπὸ τὸν θρόνον [μονόγρ.]

℞. Δρχ. 17 χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 808 (ἀβέβαια τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας).

34[27]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ, ἔχοντος τὸν δεξιὸν πόδα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ, ἀποτετριμμένη μορφή, κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ διατηρουμένη, φοροῦσα πέτασον (Ἑρμῆς; πρβλ. Müller σελ. 230 καὶ Svoronos, Numismatique de la Crète ancienne

pl. I, 26), ὑπὸ δὲ τὸν μετ' ἐρεισινώτου θρόνον ||.

℞. Δρχ. 16-17 χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 907 (Ἄπτερα). Ὅρα καὶ ἀνωτ. ἀριθ. 5. Αὕτη μόνη ἡ *δραχμὴ* ἐν τῷ εὑρήματι καὶ ἡ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 36 ἔχουσι τὸν δεξιὸν πόδα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ.

35[32]. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ· πρὸ τοῦ θεοῦ Σ.

℞. Δρχ. 18 χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Müller ἀριθ. 1321 καὶ ἑπ. (Σόλοι).

Πίν. 7 ἀριθ. 17.

36. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ·Υ. Ὁ δεξιὸς ποὺς τοῦ Διὸς βαίνει πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ. Πρὸ τοῦ Διὸς ἐφθαρμένον σύμβολον (ἄγκυρα;), ὑπὸ τὸν θρόνον μονογράφημα .

℞. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 9 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Müller ἀρ. 1508 (ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Σελευκιδῶν κοπέντα νομίσματα). Ὅρα καὶ ἀνωτέρω ἀριθ. 12 καὶ ἀριθ. 34.

Πίν. 7 ἀριθ. 18.

37. Ὅμοιον.

Ὀπ. Α]ΛΕΞΑΝΔΡ[ΟΥ. Πρὸ τοῦ Διὸς Γ (;)

℞ Δρχ. 17 χιλ. 4 γραμ. Διατ. μετρία.

38. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ•[Υ. Πρὸ τοῦ θεοῦ λείψανον συμβόλου ἢ μονογραφήματος, ὑπὸ τὸν θρόνον ἀδιάγνωστόν τι μονογράφημα.

℞. Δρχ. 15 χιλ. 4, 10 γραμ. Διατ. μετρία.

39. Ὅμοιον.

Ὀπ. κατιωμένον καὶ δυσδιάγνωστον.

℞. Δρχ. 16-17 χιλ. 3, 63 γραμ. Διατ. κακή.

40. Ὅμοιον.

Ὀπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ•Υ. Ὑπὸ τὸν θρόνον σύμβολον ἢ μονογράφημα ἐφθαρμένον.

℞. Δρχ. 15-16 χιλ. 3, 89 γραμ.

Φίλιππος Γ' ὁ Ἀρριδαῖος (323-317 π. Χ.).

41. Κεφαλὴ Ἡρακλέους περιβεβλημένη τὴν λεοντῆν πρὸς δ.

Ὀπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΦΙΛΙΠΠ•Υ. Ζεὺς ἀετοφόρος καθήμενος πρὸς ἀρ. ἐπὶ θρόνου τορευτικῶς κεκοσμημένου καὶ μετ' ἐρεισινώτου. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα , ὑφ' ὃ σταφυλή, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Ι.

℞. 4δρ. 28 χιλ. 16, 68 γραμ. Διατ. καλή.

Müller, Philippe III, ἀριθ. 56.

Πίν. 7 ἀριθ. 10.

Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς (306-283 π. Χ.).

42. Κεφαλὴ τοῦ βασιλέως Δημητρίου πρὸς δ. κερασφόρος καὶ ἀναδεδεμένη διὰ ταινίας, ἧς τὰ ἄκρα ἀνεμοῦνται κατὰ τὸν τράχηλον. Πέριξ κύκλος κοκκωτός.

Ὀπ. ἐκ τῶν ἄνω ἀρ. ΔΗΜΗΤΡΙ•Υ, δ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ· ὁ Ποσειδῶν, γυμνὸς τὰ ἄνω, κάθηται πρὸς ἀρ. ἐπὶ βράχου, ἀνέχων τῇ προτεταμένῃ δεξιᾷ ἄφλαστον, τῇ δ' ἀριστερᾷ στηρίζων τὴν τρίαιναν ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους, ἐφ' οὗ πατεῖ αὐτὸς καὶ ἐφ' οὗ ἵδρυται ὁ βράχος. Ἐν τῷ πεδίῳ δεξ. μεταξὺ τριαίνης καὶ ἐπιγραφῆς , ἀρ. . Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ κοκκωτῷ.

℞. 4δρ. 30-31 χιλ. 16, 88 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 21.

43. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ.

Ὀπ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (οὕτω)-ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Ποσειδῶν γυμνὸς ἱστάμενος πρὸς ἀρ. πατεῖ τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ βράχου καὶ προκύπτων ἐρείδει τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, τῇ δ' ἀριστερᾷ χειρὶ στηρίζει τὴν τρίαιναν ἐπὶ τοῦ ἀδήλου ἐδάφους. Ἐν τῷ πεδίῳ δεξ. πέραν τῆς ἐπιγραφῆς μονογράφημα ὡς ἀνωτέρω (ΔΡ), ἀρ. δὲ .

℞. 4δρ. 29-30 χιλ. 16, 95 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Macdonald, Catalogue of greek coins in the Hunterian collection I, σελ. 338 ἀριθ. 9. Ὁ Σβορῶνος («Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν μουσεῖον» σελ. 64) ἑρμηνεύει τὸν βράχον ὡς ἀγέλαστον πέτραν, τὸν δὲ Ποσειδῶνα ὡς Γενέσιον, οἷος ἐλατρεύετο ἐν Λέρνῃ (Παυσαν. 2, 38, 4), οὐχὶ δὲ ὡς Ἴσθμιον, ὡς ἐδέχοντο μέχρι τοῦδε ἄλλοι (πρβλ. Geschichte der griech. Plastik von M. Collignon, II, deutch. übers. von Baumgarten, σελ. 450-2).

Πίν. 7 ἀριθ. 22.

44. Ἐπὶ πρῴρας πλοίου, πρὸς ἀρ. ἐστραμμένης, βαδίζει ἐσπευσμένως πρὸς ἀρ. Νίκη πτερωτὴ φοροῦσα ἐζωσμένον χιτῶνα ἀνεμούμενον καὶ σαλπίζει διὰ σάλπιγγος, ἣν κρατεῖ τῇ δεξιᾷ· τῇ ἀρι-

στερᾷ κρατεῖ πρὸς τὰ ἄνω πλαγίως «στυλίδα» δίχηλον (πρβλ. Babelon, Mélanges numismatiques I, σελ. 211 ἑπ.). Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ κοκκωτῷ.

Ὀπ. δ. ἐκ τῶν ἄνω ΔΗΜΗΤΡΙ-[Υ. Ποσειδῶν διαβεβηκὼς τὰ σκέλη, ὁρώμενος κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἐκ τῶν ὄπισθεν, στρέφεται πρὸς ἀρ. καὶ προτείνων τὴν ἀριστεράν, περιτετυλιγμένην διὰ τοῦ ἱματίου κρεμαμένου ἐν δυο συστήμασι πτυχῶν, πάλλει τῇ δεξιᾷ τὴν τρίαιναν. Ἐν τῷ πεδίῳ δ. τὸ γράμμα Ι καὶ ὑπ' αὐτὸ μονογράφημα ΜΕ (πρβλ. ἀριθ. 29-30). Τὸ ὅλον ἐν κύκλῳ κοκκωτῷ.

R. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 68 γραμ. Διατ. καλή. Πίν. 7 ἀριθ. 23.

45. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ

Ὀπ. ἐπίσης ὅμοιον, ἀλλ' ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. Λ, δεξ. Ⓐ

R. Διώβολον 13-14 χιλ. 2 γραμ. Διατ. μετρία.

Πρβλ. Macdonald ἔνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 13 καὶ 14. Πίν. 7 ἀριθ. 27.

ΑΤΤΙΚΗ

Ἀθῆναι.

46-57. R. Δώδεκα τετράδραχμα τοῦ γνωστοῦ τύπου τῶν μακεδονικῶν χρόνων, κακῶς ἀποτετμημένα τὴν περιφέρειαν καὶ φέροντα ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀθηνᾶς πρὸς δ. μετ' ἐνωτίων καὶ κράνους λοφοφόρου καὶ κατακόσμου ἕλιξι καὶ ἀνθεμίοις,

ὀπ. δὲ ἐν τῷ πεδίῳ δ. ΑΘΕ, ἐν τῷ μέσῳ γλαῦκα πρὸς δ. μετ' ἀντωποῦ κεφαλῆς, καὶ ἀρ. ἐν τῷ πεδίῳ κλάδον ἐλαίας καὶ μήνην.

Πίν. 7 ἀριθ. 28 (=56).

ΑΡΓΟΛΙΣ

Ἐπίδαυρος.

58. Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ πρὸς ἀρ. δαφνοστεφής.

Ὀπ. E ἐν στεφάνῳ δάφνης.

R. Δρχ. 18-19 χιλ. 2, 53 γραμ. Διατ. καλή. Πίν. 7 ἀριθ. 24.

59-60. R. Δρχ. 14 χιλ. 2, 43-2, 37 γραμ. ὅμοια τῷ προηγουμένῳ.

Πίν. 7 ἀριθ. 25 (=59).

61[1]. R. Δρχ. 14-16 χιλ. 2, 44 γραμ. ὅμοιον τοῖς προηγουμένοις.

Ἐκ τῶν νομισμάτων τούτων τὰ τῶν Ἐπιδαυρίων (ἀριθ. 58-61) ἀνάγονται ὑπὸ τοῦ P. Gardner (B. M. C. Peloponnesus σελ. 156) εἰς τὰ ἔτη 370-323 π. Χ., αἱ δὲ ἀθηναϊκαὶ γλαῦκες

[1] Συγχρόνως τοῖς ἀργυροῖς τούτοις νομίσμασιν, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἓν εὕρημα, παρεδόθησαν εἰς τὸ Ἐθν. νομισματικὸν μουσεῖον ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας καὶ χαλκᾶ τινα νομίσματα μὴ ἀνήκοντα μὲν εἰς τὸ ἀνωτέρω εὕρημα, ἀλλ' εὑρεθέντα ἐπίσης ἐν τῇ αὐτῇ ἀνασκαφῇ τῆς Ἐπιδαύρου. Ταῦτα παραθέτομεν ἐνταῦθα παρακαταλέγοντες αὐτὰ ἀριθμητικῶς τοῖς νομίσμασι τοῦ εὑρήματος, ὡς ἐγένετο καὶ ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ μουσείου.

Ἐπίδαυρος.

62. Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ πρὸς δ. δαφνοστεφής.
Ὀπ. E ἐν στεφάνῳ δάφνης. Ἔξω τοῦ στεφάνου Μ.
Æ. 12-14 χιλ. Διατ. καλή.
Πίν. 7 ἀριθ. 26.
63. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ κακῶς διατηρούμενον.
Æ 11-12 χιλ.

Καρακάλλας.

64 ΑV ΚΑΙ Μ-ΑVΡ ΑΝΤΩΝΙΝ. Προτομὴ Καρακάλλα ἀγενείου, πρὸς δ. ἐστραμμένη δαφνοστεφὴς καὶ μετὰ θώρακος καὶ ἐφαπτίδος.
Ὀπ. ΙЄΡΑϹ ЄΠ ΙΔΑΥΡΟΥ. Θεά τις ἱσταμένη κατενώπιον καὶ στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς δ. ἐν χιτῶνι ἐζωσμένῳ καὶ ἱματίῳ ἐρείδει χαμαὶ ὑψηλὸν σκῆπτρον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, τῇ δ' ἀριστερᾷ κρατεῖ ἀγγεῖόν τι.
Æ. 19-21 χιλ. Διατ. μετριωτάτη.
Τύπος ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἐφ' ὅσον γινώσκω· ὅρα τὴν παρατιθεμένην ἐνθάδε εἰκόνα.

Ἄργος.

65-66. Κοινὰ κέρματα φέροντα προτομὴν λύκου, ὀπ. δὲ Α, ὑφ' ὃ κράνος κατενώπιον.
Æ. 12-13 χιλ.

Φλειοῦς.

67. Æ. 11 χιλ. Ταῦρος·-ὀπ. φ.

ΣΑΜΟΘΡΑΙΚΗ

Μύρινα.

68. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους πρὸς δ.
Ὀπ. Γλαὺξ πρὸς ἀρ. Ἐπιγραφῆς λείψανα.
Æ. 16-17 χιλ. Διατ. κακή.
69-90. Æ. Διάφορα ἐφθαρμένα καὶ ἄχρηστα.

(ἀριθ. 46-57) δὲν εἶνε νεώτεραι τοῦ ἔτους 322 π. Χ., διότι μετὰ τὸν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενόμενον Λαμιακὸν πόλεμον ἔπαυσαν νὰ κόπτωνται (Head ἐν B. M. C. Attica σελ. XXXI). Ἐκ τῶν ὑπολοίπων, ὁπωσδήποτε χρονολογητῶν ὄντων, εἶνε δυνατὸν νὰ ὦσι σύγχρονα τὰ τοῦ Λυσιμάχου (306-281 π. Χ.) καὶ τὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (294-288 π. Χ.). Ἐπειδὴ ὅμως ἀγνοοῦμεν κατὰ τίνα ἀκριβῶς ἔτη τοῦ βίου καὶ τῆς βασιλείας αὐτῶν ἔκοψαν τὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ εὑρήματι νομίσματα αὐτῶν ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Δημήτριος, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τόδε μόνον μετ' ἀσφαλείας, ὅτι δηλ. τὸ εὕρημα τῆς Ἐπιδαύρου ἐτάφη μετὰ τὸ ἔτος 294 π. Χ., καθ' ὃ ἄρχεται ἡ βασιλικὴ νομισματοκοπία τοῦ Δημητρίου.

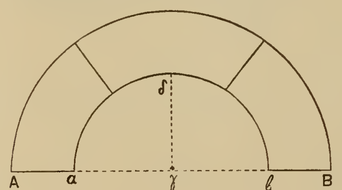
Καὶ ὅτι μὲν ἐλλείπουσιν ἐντελῶς ἐκ τοῦ εὑρήματος νομίσματα τῶν πλησίον τῆς Ἐπιδαύρου πόλεων, εἶνε ἴσως τυχαῖον· ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ, νομίζω, ἡ πληθώρα τῶν μακεδονικῶν καὶ τῶν ἀθηναϊκῶν κομμάτων ἐν συγκρίσει καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ τῶν Ἐπιδαυρίων. Τὰ μακεδονικὰ καὶ τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα κυριαρχοῦσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ὡς δεικνύει τῆς τε Ἐπιδαύρου καὶ τὸ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων εὕρημα.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΕΥΒΟΪΚΑ

α΄. Τέσσαρα Χαλκιδικὰ ψηφίσματα.

Ἐν οἰκοπέδῳ τοῦ Κ. Ἀλιφαρμάκη κειμένῳ παρὰ τὴν κάτω πύλην τοῦ κατεδαφισθέντος ἤδη ἐνετικοῦ φρουρίου, ὀρυσσομένων θεμελίων πρὸς οἰκοδομίαν οἰκίας εὑρέθησαν ἐν τοῖς τοῦ τείχους θεμελίοις δύο λίθοι λευκοῦ μαρμάρου ἔχοντες σχῆμα τόξου, οἵτινες μετ' ἄλλου τινὸς οὔπω εὑρεθέντος ἀπετέλουν ἐξέδραν τοιάνδε τὸ σχῆμα.

Ὡς ἠδυνήθημεν νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν δύο εὑρεθέντων λίθων, τοῦ μεσαίου καὶ τοῦ ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι, ἡ διάμετρος αὐτῆς α β ἦτο μήκους μ. 2,04 ½, ἡ δὲ ἀκτὶς γ δ μ. 0,53. Τὸ πλάτος τῶν λίθων ἐχόντων ἄνωθέν τε καὶ κάτωθεν κυμάτιον εἶνε μ. 0,44, τὸ δὲ ὕψος 0,27. Ἐπὶ τῶν δύο εὑρεθέντων λίθων εἶνε κεχαραγμένα τέσσαρα ψηφίσματα. Τούτων τὸ πρῶτον (ἀριθ. 1) εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ μεσαίου λίθου, τὸ δεύτερον (ἀριθ. 2) ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι, τὸ τρίτον (ἀριθ. 3) ἐν τῷ κυρτῷ τοῦ αὐτοῦ λίθου, τὸ δὲ τέταρτον (ἀριθ. 4) ἐπὶ τῆς πλευρᾶς β Β τοῦ αὐτοῦ. Ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ δευτέρου ψηφίσματος, ἡ ἐξέδρα ἔκειτο ἐν τῷ *ἐπιφανεστάτῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ*, ἡ δὲ ἀγορά, ὡς γινώσκομεν ἐξ ἀποσπάσματος τοῦ Ἡρακλείδου, ὅπερ μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀπεδίδοτο τῷ Δικαιάρχῳ, ἔκειτο παρὰ τὸν Εὔριπον. Οἱ λίθοι οὗτοι, πρὶν ἢ ὡς θεμέλιοι τοῦ τείχους χρησιμεύσωσιν, ὡς φαίνεται, καὶ ἄλλην χρείαν ἐπλήρωσαν· τοῦτο τεκμαιρόμεθα ἐκ τοῦ ὅτι πλὴν τῶν πρὸς σύνδεσιν μετ' ἀλλήλων χρησιμευόντων ἐν τοῖς ἄκροις τετραγώνων τόρμων ἔχουσι καὶ ἄλλους, ὁ μὲν μεσαῖος ὀλίγον ἀπωτέρω καὶ πλαγίως τοῦ συνδετικοῦ τετραγώνου τόρμου καὶ ἕτερον κυκλοτερῆ, ὁ δὲ ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι πρὸς τῷ συνδετικῷ ἔχει ἄνωθεν μὲν δύο κυκλοτερεῖς, ἔνθα δὲ τὸ τέταρτον ψήφισμα ἑτέρους δύο μικροτέρους, ὧν ἕνεκα καὶ τὰ γράμματα ἐνταῦθα ἐλλείπουσιν. Τὰ γράμματα τῶν μὲν τριῶν τελευταίων ψηφισμάτων εἶνε

ὅμοια, ἔχουσι πάντα ἀκρέμονας, τοῦ δὲ πρώτου, ὅπερ πιθανῶς εἶνε ἀρχαιότερον τῶν ἄλλων, οὐχί.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ψηφισμάτων γινώσκομεν ἀσφαλῶς, πότε ἐγένοντο τά τε ψηφίσματα καὶ ἡ ἐξέδρα. Ἐν τούτῳ μνημονεύεται ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ πρεσβύτερος.

Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων δύο βασιλεῖς Πτολεμαῖοι μνημονεύονται μετὰ τῆς προσωνυμίας τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ τρίτος κατὰ διαδοχὴν ὁ καὶ Εὐεργέτης ἐπονομαζόμενος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, οὗ ἀδελφὸς ἦν ὁ Μάγας (ἰδ. Πλουτ. Κλεομ. 33), καὶ ὁ ἕκτος ὁ ἐπικαλούμενος Φιλομήτωρ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ἀποκαλούμενον *Φύσκωνα* (Διοδ. 31, 33, 34, 39 α. Ἰουστίνου 34, 2. Λιβ. 44, 19). Κρίνοντες ἔκ τε τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπικοινωνίας καὶ σχέσεως τοῦ βασιλέως, ἣν μαρτυροῦσιν ἄλλα τε καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεῖσα τοῖς Ῥωμαίοις σιτικὴ δωρεά, μᾶλλον πειθόμεθα ὅτι ὁ ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ μνημονευόμενος Πτολεμαῖος ὁ πρεσβύτερος εἶνε ὁ ἕκτος τῶν Πτολεμαίων, ὁ ἐπικαλούμενος Φιλομήτωρ, ὅστις ἐβασίλευσε τῷ ἔτει 181-146 π. Χ. (ἰδ. Πολ. XXVIII, 1. XXIX, 11. Λιβ. 35, 13).

1

ΕΠΙ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΕΠΑΝΔΡΙΔΟΥ
ΜΙΚΥΘΙΩΝΧΑΡΙΔΑΜΟΥΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔΗΑΡΙΣΤΩΝΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΣΟΛΕΥΣΕΥΝΟΥΣΥΠΑΡΧΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙ
ΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΧΑΛΚΙΔΕΩΝΚΑΙΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝΧΡΗΣΜΟΣΓΙΝΕΤΑΙΕΙΣΑΑΝΤΙΣΑΥΤΟΝ
ΠΑΡΑΚΑΛΗΕΚΠΕΜΦΘΕΙΣΔΕΚΑΙΥΠΟΤΟΥΒΑΣΙΛΕΩΣΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥΤΟΥΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΕΠΙΤΗΣ
ΣΙΤΙΚΗΣΔΩΡΕΑΣΤΗΣΑΠΟΣΤΑΛΕΙΣΗΣΡΩΜΑΙΟΙΣΚΑΙΠΑΡΑΓΕΝΟΜΕΝΟΣΕΙΣΤΗΝΗΜΕΤΕΡΑΝ
ΠΟΛΙΝΤΗΝΤΕΑΝΑΣΤΡΟΦΗΝΕΠΟΙΗΣΑΤΟΕΝΤΗΙΕΠΙΔΗΜΙΑΙΑΞΙΩΣΤΟΥΤΕΠΕΜΨΑΝΤΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΩΣΚΑΙΤΗΣΗΜΕΤΕΡΑΣΠΟΛΕΩΣΔΕΔΟΧΘΑΙΤΗΙΒΟΥΛΗΙΠΡΟΞΕΝΟΝΕΙΝΑΙΚΑΙΕΥΕΡ
ΓΕΤΗΝΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝΑΡΙΣΤΩΝΑΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΣΟΛΗΚΑΙΑΥΤΟΝΚΑΙΕΓΓΟΝΟΥΣ
ΑΥΤΟΥΚΑΙΕΙΝΑΙΑΥΤΟΙΣΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΓΚΤΗΣΙΝΚΑΙΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜΟΥΟΝΤΟΣ
ΚΑΙΕΙΡΗΝΗΣΚΑΙΤΑΛΛΑΥΠΑΡΧΕΙΝΑΥΤΟΙΣΠΑΝΤΑΟΣΑΠΕΡΚΑΙΤΟΙΣΑΛΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ
ΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ

Ἐπὶ ἡγεμόνος Ἐπανδρίδου
Μικυθίων Χαριδάμου εἶπεν· ἐπειδὴ Ἀρίστων Ἡρακλείδου Σολεὺς εὔνους ὑπάρχων διατελεῖ
τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν χρήσ(ι)μος γίνεται εἰς ἅ ἄν τις αὐτὸν
παρακαλῇ, ἐκπεμφθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ πρεσβυτέρου ἐπὶ τῆς
σιτικῆς δωρεᾶς τῆς ἀποσταλείσης Ῥωμαίοις καὶ παραγενόμενος εἰς τὴν ἡμετέραν
πόλιν τήν τε ἀναστροφὴν ἐποιήσατο ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ ἀξίως τοῦ τε πέμψαντος
βασιλέως καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως, δεδόχθαι τῇ βουλῇ πρόξενον εἶναι καὶ εὐερ-
γέτην τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων Ἀρίστωνα Ἡρακλείδου Σολῆ καὶ αὐτὸν καὶ ἐγγόνους
αὐτοῦ καὶ εἶναι αὐτοῖς γῆς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ πολέμου ὄντος
καὶ εἰρήνης καὶ τἆλλα ὑπάρχειν αὐτοῖς πάντα, ὅσαπερ καὶ τοῖς ἄλ(λ)οις προξένοις καὶ εὐεργέταις
τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων. Γέγραπται.

Κατὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα Ἀρίστων ὁ Ἡρακλείδου Σολεὺς ἀναγράφεται ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν Χαλκιδέων πρόξενος τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων καὶ εὐεργέτης, ἀνθ' ὧν εὐηργέτησεν αὐτὸν καὶ διότι πολλοῖς τῶν πολιτῶν χρήσιμος ἐγένετο. Καὶ ταῦτα μὲν καθόλου, ἐπὶ δὲ τῶν καθ' ἕκαστον παρατηρήσεως ἄξια νομίζομεν τάδε·

Στίχ. 1. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡγεμὼν τῶν Χαλκιδέων ἦν ὁ Ἐπανδρίδης γινώσκεται ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐβασίλευεν Πτολεμαῖος ὁ πρεσβύτερος, περὶ οὗ ὀλίγῳ πρότερον εἴπομεν.

Στίχ. 2. Τὸ ὄνομα *Μικυθίων* οὐχὶ πλῆρες εὕρομεν καὶ ἐν ἄλλῳ ἀποσπάσματι ἐπιγραφῆς, ἣν ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιο-

λογικῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1901ου. Σημειωτέον ὅτι ἐνταῦθα μὲν κεῖται ὡς κύριον ὄνομα, ἐκεῖ δὲ ὡς ὄνομα τοῦ πατρός. *Χαριδάμου*. Παρατηρητέος ὁ δωρικὸς τύπος ἐν Ἰωνικῇ πόλει. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἐρετρικῷ νομίσματι. ἰδ. Mionet 5. IV 364. *Ἀρίστων*. Κατὰ Διόδωρον (3, 42) Ἀρίστων τις ἐπέμφθη ὑπὸ Πτολεμαίου πρὸς κατασκοπὴν τῆς ἕως Ὠκεανοῦ παρηκούσης Ἀραβίας. Ὁ ἐν τῷ ψηφίσματι ὅμως τούτῳ Ἀρίστων δὲν εἶνε ὁ ὑπὸ Διοδώρου μνημονευόμενος, διότι ἡ πρὸς κατασκοπὴν ἀποστολὴ ἐγένετο ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου.

Στίχ. 3. Ὁ χαράξας τὸ ψήφισμα τεχνίτης ἔγραψε *χρήσμος* ἀντὶ τοῦ *χρήσιμος*.

Στίχ. 4. *παρακαλῆ* ἄνευ ὑπογραφῆς, ἐν ᾧ ἐν τῷ τρίτῳ ψηφίσματι τὸ η τῆς αὐτῆς λέξεως εἶνε ὑπογεγραμμένον.

Στίχ. 5. *ἐπὶ τῆς σιτικῆς δωρεᾶς*. Οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἶνε γνωστὴ ἡ δωρεὰ αὕτη τοῦ σίτου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Πιθανῶς ἐγένετο μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἕνεκα τῆς ἀπειλητικῆς στάσεως τοῦ πρέσβεως τῶν Ῥωμαίων Ποπιλλίου εὐγνωμοσύνης ἕνεκα. Ὡς γνωστόν, καὶ πρεσβεία ἐπέμφθη εὐχαριστήσουσα τοῖς Ῥωμαίοις διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην. (Πολυβ. XXIX. 11). Τοῖς Ῥωμαίοις αἰτησαμένοις ἕνεκα μεγάλης σιτοδείας ἀπεστάλη σῖτος καὶ πρότερον ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος (Πολυβ. IX 45). Περὶ τῶν σχέσεων καθόλου τῶν Πτολεμαίων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἰδ. de rebus inter Aegyptios et Romanos intercedentibus usque ad bellum Alexandrinum a Caesare gestum Halis Saxonum 1893 scr. Ericus Bandelin

Στίχ. 6. *ἀναστροφὴν ἐποιήσατο* = συμπεριηνέχθη, ἔδειξε συμπεριφοράν.

Στίχ. 7. *δεδόχθαι τῇ βουλῇ*. Κατὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα μόνον ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο, ἐν ᾧ κατὰ τὸ τρίτον ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, κατὰ δὲ τὸ τέταρτον μόνον ὁ δῆμος.

Στίχ. 8. *Σολῇ*· περὶ τοῦ συνῃρημένου τούτου τύπου πρβ. Dittenb. Syl 171, 2, 172, 2. 216, 18. 263, 16. 285, 8 *βασιλῇ*. 741, 3 *Καυαρῇ*. 858, 19 *Μυανῇ*. 988, 75 *Πριηνῇ*. 472, 10 *Σελευκῇ*. 860, 18 *Φωκῇ*.

Στίχ. 10. *τοῖς ἄλλοις*. Καὶ τοῦτο ἡμαρτημένως ἐχαράχθη, παραλειφθέντος τοῦ ἑτέρου λ.

2.

ΕΠΙΗΓΕΜΟΝΟΣΑΡΧΙΟΥΜΗΝΟΣΤΑΡ...ΙΩΝΟΣΤΕΤΡΑΔΙΕΠΙΔΕΚΑ
ΕΠΕΙΔΗΧΡΕΙΑΝΕΧΟΥΣΗΣΤΗΣΠΟΛΕΩΣΔΙΑΦΟΡ ...ΕΚΑΤΑΓΟΡΑΣΜΟΝΣΙΤΟΥΚΛΕΩΝ
.ΥΝΟΣΤΙΔΑΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΣΥΠΑΡΧΩ.ΤΗΣΠΟΛΕΩΣΠΡΟΞΕΝΟΣΠΑΡΑΚΛΗΘΕΙΣΔΑΝΕΙΣΑ.
ΟΣΟΝΑΝΑΥΤΩΙΕΥΚΑΙΡΟΝΗΙΕΠΕΔΩΚΕΝΑΥΤΟΝΑΠΡΟΦΑΣΙΣΤΩΣΔΟΥΣΑΤΟΚΟΥΔΡΑΧΜΑΣΜΥΡΙΑΣΤΡΙΣΧΙΛΙΑΣ
ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑΣΠΡΟΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣΟΣΟΝΕΦΕΑΥΤΩΙΜΗΚΑΘΥΣΤΕΡΕΙΝΤΟΝΔΗΜΟΝΜΗΘΕΝΟΣΤΩΝΚΑΤΕΠΕ.
ΓΟΝΤΩΝΠΕΡΙΔΗΤΟΥΤΩΝΔΕΔΟΧΘΑΙΤΟΙΣΣΥΝΕΔΡΟΙΣΕΠΑΙΝΕΣΑΙΚΛΕΩΝΑΕΥΝΟΣΤΙΔΑΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΝ
ΕΠΙΤΩΙΓΝΗΣΙΑΝΤΗΝΕΞΕΑΥΤΟΥΕΥΝΟΙΑΝΑΠΟΔΕΙΚΝΥΣΘΑΙΕΙΣΤΗΝΗΜΕΤΕΡΑΝΠΟΛΙΝΚΑΛΕΣΑΙΔΕ
ΑΥΤΟΝΚΑΙΕΠΙΘΥΣΙΑΝΕΙΣΤΟΠΡΥΤΑΝΕΙΟΝΕΠΙΤΗΝΚΟΙΝΗΝΕΣΤΙΑΝΤΟΥΣΔΕΣΤΡΑΤΗΓΟΥΣΚΑΙΤΟΝ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΤΟΥΣΥΝΕΔΡΙΟΥΠΡΟΝΟΗΘΗΝΑΙΟΠΩΣΗΔΕΔΟΜΕΝΗΑΥΤΩΙΠΡΟΞΕΝΙΑΥΠΟΤΗΣΠΟΛΕΩΣ
.....ΑΦΗΙΕΝΤΩΙΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩΙΤΗΣΑΓΟΡΑΣΤΟΠΩΙΩΣΑΥΤΩΣΔΕΚΑΙΤΟΔΕΤΟΔΟΓΜΑΤΟΝΔΕ
.......ΟΥΝΑΙΤΟΕΣΟΜΕΝΟΝΕΙΣΤΑΥΤΑΑΝΗΛΩΜΑΤΗΝΔΕΑΠΟΔΟΣΙΝΠΟΙΗΣΑΣΘΑΙΤΩΝΠΡΟΕΙ
.... Τ......ΥΣΣΙΤ...ΣΚΑΘΩΣΕΝΤΩΙΠΕΡΙ.................

Ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀρχίου, μηνὸς Ταρ[γηλ]ιῶνος, τετράδι ἐπὶ δέκα.
Ἐπειδὴ χρείαν ἐχούσης τῆς πόλεως δι' ἀφορ[ίαν γ]ε κατ' ἀγορασμὸν σίτου Κλέων
Ε]ὐνοστίδα Λακεδαιμόνιος, ὑπάρχων τῆς πόλεως πρόξενος, παρακληθεὶς δανεῖσαι
ὅσον ἂν αὐτῷ εὔκαιρον ᾖ, ἐπέδωκεν αὐτὸν ἀπροφασίστως δοὺς ἀτόκου(ς) δραχμὰς μυρίας τρισχιλίας
πεντακοσίας, προαιρούμενος ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ μὴ καθυστερεῖν τὸν δῆμον μηθενὸς τῶν κατεπε[ι
γόντων, περὶ δὴ τούτων δεδόχθαι τοῖς συνέδροις ἐπαινέσαι Κλέωνα Εὐνοστίδα Λακεδαιμόνιον

ἐπὶ τῷ γνησίαν τὴν ἐξ ἑαυτοῦ εὔνοιαν ἀποδείκνυσθαι εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν, καλέσαι δὲ αὐτὸν καὶ ἐπὶ θυσίαν εἰς τὸ πρυτανεῖον ἐπὶ τὴν κοινὴν ἑστίαν, τοὺς δὲ στρατηγοὺς καὶ τὸν γραμματέα τοῦ συνεδρίου προνοηθῆναι. ὅπως ἡ δεδομένη αὐτῷ προξενία ὑπὸ τῆς πόλεως ἀναγρ]αφῇ ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, ὡσαύτως δὲ καὶ τόδε τὸ δόγμα, τὸν δὲ ταμίαν δ]οῦναι τὸ ἐσόμενον εἰς ταῦτα ἀνήλωμα, τὴν δὲ ἀπόδοσιν ποιήσασθαι τῶν προειρημένων δραχμῶν ἀ]τ[όκων το]ὺς σιτ[ῶνα]ς, καθὼς ἐν τῷ περὶ [τούτων νόμῳ εἴρηται.

Κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο Κλέων ὁ Εὐνοστίδου Λακεδαιμόνιος, πρόξενος ὢν τῆς τῶν Χαλκιδέων πόλεως, ἐπειδὴ ἐδάνεισε προθύμως τὸν δῆμον δραχμὰς μυρίας τρισχιλίας πεντακοσίας ἀτόκως, ὑπὸ μὲν τῶν συνέδρων ἐπῃνέθη καὶ ἐκλήθη ἐπὶ θυσίαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ ὁ τοῦ συνεδρίου γραμματεὺς ἐπετάχθησαν νὰ ἀναγράψωσι τήν τε δεδομένην αὐτῷ προξενίαν καὶ τοῦτο τὸ δόγμα ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, ὁ δὲ ταμίας νὰ δώσῃ τὴν γενησομένην δαπάνην, οἱ δὲ σιτῶναι νὰ ἀποδώσωσι, καθ' ἃ ὁ νόμος ὁρίζει, τὰς προειρημένας δραχμὰς ἀτόκους.

Ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ παρατηρητέα τάδε·

Στίχ. 1. *ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀρχίου*. Τὸ πρῶτον ἐντεῦθεν γινώσκεται ὁ ἡγεμὼν οὗτος. *Ταρ[γηλ]ιῶνος*· ἕνεκα τόρμου, τίς οἶδε πρὸς τίνα χρείαν γενομένου ἐπὶ τοῦ λίθου, ἔν τε τῷ στίχῳ τούτῳ ἐλλείπουσι τρία γράμματα καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ τέσσαρα. Ὁ τύπος *Ταργηλιὼν* ἀντὶ τοῦ συνήθους *Θαργηλιὼν* εὕρηται καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Τήνου. Ὅτι καὶ οἱ Χαλκιδεῖς εἶχον τὸν μῆνα Ταργηλιῶνα, ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον μανθάνομεν *τετράδι ἐπὶ δέκα* = τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ.

Στίχ. 2. *δι' ἀφορ[ίαν γ]ε*· πρβ. Dittenb. Syl 226, 179 διά τε τοὺς πολέμους καὶ τὰς *ἀφορίας*. *κατ' ἀγορασμὸν* = πρὸς ἀγορασμόν = πρὸς ἀγοράν. Ἡ λέξις *ἀγορασμὸς* ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Στοβαίῳ (Ἀνθολ. 74, 61) καὶ παρὰ τοῖς λεξικογράφοις. Περὶ τῆς προθέσεως *κατὰ* δηλούσης σκοπὸν πρβ. τὰ Ὁμηρικὰ *κατὰ πρῆξιν*, *κατὰ ληΐδα*, *κατὰ χρέος*, *κατὰ δαῖτα* καὶ τὰ τοῦ πεζοῦ λόγου *κατὰ ζήτησιν*, *κατὰ θέαν*, *καθ' ἁρπαγὴν* κλπ.

Στιχ. 3. *Εὐνοστίδα*· ὁ τύπος δωρικός, ἅτε Λακεδαιμονίου ὄντος τοῦ Κλέωνος. *ὑπάρχων-πρόξενος*. Ὡς δῆλον καὶ ἐκ τούτου τοῦ στίχου καὶ ἐκ τοῦ ἐνάτου, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ὁ Κλέων πρόξενος τῶν Χαλκιδέων, ἡ προξενία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναγραφῇ, ὅπερ δὲν εἶνε ἀσύνηθες· διὸ ἐπιτάσσεται ὁ γραμματεὺς τοῦ συνεδρίου νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ τε ψηφίσματος τῆς προξενίας καὶ τούτου τοῦ δόγματος. Ἴσως τὸ ψήφισμα τῆς προξενίας ἦτο κεχαραγμένον ἐν τῷ τρίτῳ λίθῳ τῆς ἐξέδρας τῷ οὔπω εὑρεθέντι *παρακληθεὶς δανεῖσαι*. Προξενία διδομένη δανείου ἕνεκα πρὸς πόλεις δὲν εἶνέ τι ἀσύνηθες. πρβ. Dittenb Syl. 112, 481, 516 κ. ἀ.

Στίχ. 4. *ὅσον ἂν αὐτῷ εὔκαιρον ᾖ* = ὅσον ἂν αὐτῷ ὁ καιρὸς ἐπιτρέπῃ = ὅσον ἂν ἔχῃ διαθέσιμον *ἐπέδωκεν αὐτόν* = ἐφάνη πρόθυμος. *ἀτόκου[ς*· ὁ χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν παρέλιπε τὸ τελικὸν ς. *μυρίας τρισχιλίας πεντακοσίας*· ὅρα ὅτι προτάσσονται οἱ μείζονες τῶν ἀριθμῶν τῶν μικροτέρων.

Στίχ. 6. *δεδόχθαι*. πρβ. CIG. 1570, 1562, 1563, 1568, 2671, 2161, 3146. *τοῖς συνέδροις*· περὶ τῶν συνέδρων ἰδ. Keil Syl. 4, 6.

Στίχ. 7. *ἐπὶ θυσίαν* πρβ. ἐπιγραφὰς Δήλου. *τοὺς δὲ στρατηγοὺς καὶ τὸν γραμματέα τοῦ συνεδρίου*. συνήθως ὁ τῆς ἀναγραφῆς ἐπιμελούμενος εἶνε ὁ γραμματεύς, ἐνταῦθα καὶ οἱ στρατηγοί. Συνέδριον ὠνομάζετο ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ὁμοῦ συνερχόμενοι. πρβ. Ἀριστοτ. περὶ κόσμου 400 β. 16 ἔκδ. Bekker· «ἐξίασι-βουλευταὶ δὲ καὶ ἐκκλησιασταὶ εἰς συνέδρια τὰ προσήκοντα».

Στίχ. 9. *προνοηθῆναι* μέσον τὴν διάθεσιν· *ἡ δεδομένη προξενία* ἰδ. σημ. ἐν στίχῳ 3ῳ.

Στίχ. 10. ἀναγρ]αφῇ. Τὰ πρῶτα πέντε γράμματα οὐδόλως φαίνονται ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου. Ὡσαύτως καὶ τοῦ ἑπομένου στίχου τὰ ἑπτὰ πρῶτα γράμματα. *τῆς ἀγορᾶς*· κατὰ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἡρακλείδου (I 26-29) ἡ ἀγορὰ ἔκειτο παρὰ τὸν Πορθμόν.

Στίχ. 11. *ἀνήλωμα* ὁμοίως εὕρηται ἐν Dittenb. Syl. ἐπ. 921, 18. *τὴν δὲ ἀπόδοσιν ποιήσασθαι* = ἀποδοῦναι.

Στίχ. 12. Τὸν στίχον τοῦτον οὕτω συνεπληρώσαμεν ἔκ τε τοῦ χώρου καὶ τῶν συμφραζομένων εἰκάσαντες.

3.

ΕΠΙΗΓΕΜΟΝΟΣΔΕΞΙΤΕΛΟΥ
ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣΜΥΡΩΝΟΣΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔΗΣΩΚΡΑΤΗΣΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥΣΙΔΩΝΙΟΣ
ΕΥΝΟΥΣΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΧΑΛΚΙΔΕΩΝΚΑΙΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝ
ΧΡΗΣΙΜΟΣΓΙΝΕΤΑΙΕΙΣΑΑΝΤΙΣΑΥΤΟΝΠΑΡΑΚΑΛΗΙΣΠΟΥΔΗΣΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ
ΟΥΘΕΝΕΛΛΕΙΠΩΝΕΙΣΑΓΗΓΟΧΕΝΔΕΚΑΙΣΙΤΟΝΠΛΕΟΝΑΚΙΣΚΑΙΑΠΕΔΟΤΟΟΣΟΥΠΑΡΕ
ΚΑΛΟΥΣΑΝΑΥΤΟΝΟΙΑΡΧΟΝΤΕΣΔΕΔΟΧΘΑΙΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΠΡΟΞΕΝΟΝ
ΕΙΝΑΙΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΗΝΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝΣΩΚΡΑΤΗΝΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥΣΙΔΩΝΙΟΝ
ΚΑΙΑΥΤΟΝΚΑΙΕΚΓΟΝΟΥΣΑΥΤΟΥΚΑΙΕΙΝΑΙΑΥΤΟΙΣΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΓΚΤΗΣΙΝΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜΟΥΟΝΤΟΣΚΑΙΕΙΡΗΝΗΣΚΑΙΤΑΛΛΑΥΠΑΡΧΕΙΝ
ΑΥΤΟΙΣΠΑΝΤΑΟΣΑΠΕΡΚΑΙΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣΤΟΥ
ΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ

Ἐπὶ ἡγεμόνος Δεξιτέλου
Ἀρτεμίδωρος Μύρωνος εἶπεν· ἐπειδὴ Σωκράτης Σωσιπάτρου Σιδώνιος
εὔνους ὢν διατελεῖ τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν
χρήσιμος γίνεται εἰς ἃ ἄν τις αὐτὸν παρακαλῇ, σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας
οὐθὲν ἐλλείπων, εἰσαγήγοχεν δὲ καὶ σῖτον πλεονάκις καὶ ἀπέδοτο ὅσου παρε-
κάλουσαν αὐτὸν οἱ ἄρχοντες, δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ πρόξενον
εἶναι καὶ εὐεργέτην τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων Σωκράτην Σωσιπάτρου Σιδώνιον
καὶ αὐτὸν καὶ ἐκγόνους αὐτοῦ καὶ εἶναι αὐτοῖς γῆς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν καὶ
ἀσφάλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ πολέμου ὄντος καὶ εἰρήνης καὶ τἆλλα ὑπάρχειν
αὐτοῖς πάντα, ὅσα περ καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ
δήμου τοῦ Χαλκιδέων. Γέγραπται.

Κατὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τῶν Χαλκιδέων ἀναγράφει πρόξενον καὶ εὐεργέτην Σωκράτην τὸν Σωσιπάτρου Σιδώνιον παρέχων αὐτῷ καὶ τοῖς ἐκγόνοις αὐτοῦ πάντα, ὅσαπερ καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ δήμου, διότι τε εὔνους ἐστὶν ἑαυτῷ καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν γίνεται χρήσιμος καὶ διότι εἰσαγαγὼν σῖτον πλεονάκις ἐπώλησεν ὅσον παρεκάλουν αὐτὸν οἱ ἄρχοντες.

Στ. 1. Καὶ ὁ ἄρχων οὗτος, ὥσπερ καὶ οἱ ἐν τοῖς ἄλλοις ψηφίσμασι, τὸ πρῶτον γινώσκεται ἐντεῦθεν.

Στίχ. 5. *εἰσαγήγοχεν*· περὶ τοῦ τύπου τούτου πρβ. Περγάμου ἐπιγ. 177, 186. Αἰγίνης 2219 β. (β´ αἰῶνος π. Χ.) Ἰλίου 3595 (227 π. Χ.)· ἰδ. καὶ Δηλ. 148 Β 10 *συναγάγοχα*. Περὶ δὲ προξενίας δοθείσης ἕνεκα εἰσαγωγῆς σίτου καὶ εὐώνου πωλήσεως ἰδ. Dittenb. Syl. 547, 3.548,2.

Στίχ. 6. *παρεκάλουσαν*· περὶ τοῦ τύπου τούτου ἰδ. Dittenb. Syl. *ἠξίουσαν* 260,4. 928,74, 87.300,40. 930,18. 588, 112, 124, 135, 140. 300, 51. 307, 21.

4.

ΕΠΙΗΓΕΜΟΝΟΣΑΝ. . . . ΟΝΤΟΣΜΗΝΟΣΟΛΥ. . .
ΩΝΟΣΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗ. . . . . ΚΛΕΟΥΣΕΙΠΕΝΕΠ. . . .
ΕΥΒΟΥΛΟΣΑΓΑΘΙΝΟ. . . . . ΣΕΥΝΟΥΣΩΝΔΙΑΤ. . . .
ΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΧΑΛΚΙΔΕΩΝΚΑΙΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝΠΟΛΙ. . .
ΧΡΗΣΙΜΟΣΓΙΝΕΤΑΙΟ. . . . ΑΝΤΙΣΧΡΕΙΑΝΕΧΩΝΑΥΤ. .

ΤΥΓΧΑΝΗΔΕΔΟΧΘΑ......ΜΩΙΕΙΝΑΙΠΡΟΞΕΝΟΝ
ΕΥΒΟΥΛΟΝΑΓΑΘΙΝΟΥΚ.......ΚΑΙΤΟΥΣΕΚΓΟΝΟΥΣΑΥΤΟ.
ΚΑΙΥΠΑΡΧΙΝΑΥΤΩΙΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΝΚΤΗΣΙΝΚΑΙΕΙΝΑΙ
ΑΥΤΩΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜΟΥΟΝ
ΤΟΣΚΑΙΕΙΡΗΝΗΣΚΑΙΤΑΛΛΑΥΠΑΡΧΕΝΑΥΤΩΙΦΙΛ..
ΘΡΩΠΑΠΑΝΤΑΚΑΘΑΠΕΡΚΑΙΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣ
ΠΡΟΞΕΝΟΙΣ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ

Ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀν[τιλέ]οντος. μηνὸς Ὀλυ[νθι-
ῶνος, Ἀσκληπιάδη[ς....κλέους εἶπεν· ἐπ[ειδὴ
Εὔβουλος Ἀγαθίνο[υ.....ς εὔνους ὢν διατ[ελεῖ
τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ πολλοῖς τῶν πολι[τῶν
χρήσιμος γίνεται ὅ[σοις ἂ]ν τις χρείαν ἔχων αὐτ[οῦ
τυγχάνῃ, δεδόχθα[ι τῷ δή]μῳ εἶναι πρόξενον
Εὔβουλον Ἀγαθίνου κ[αὶ αὐτὸν] καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτο[ῦ
καὶ ὑπάρχ(ε)ιν αὐτῷ γῆς καὶ οἰκίας ἔνκτησιν καὶ εἶναι
αὐτῷ ἀσυλίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ πολέμου ὄν-
τος καὶ εἰρήνης καὶ τἆλλα ὑπάρχε(ι)ν αὐτῷ φιλ[άν-
θρωπα πάντα, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις
προξένοις. Γέγραπται.

Κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο Εὔβουλος ὁ Ἀγαθίνου εὔνους ὢν τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ χρήσιμος γενόμενος τοῖς ἔχουσι χρείαν αὐτοῦ πολίταις ἀνεγράφη κατὰ δόγμα τοῦ Χαλκιδέων δήμου πρόξενος. Παρατηρητέον ὅτι ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι ὁ Εὔβουλος ἀναγράφεται μόνον πρόξενος οὐχὶ δὲ καὶ εὐεργέτης, ὡς οἱ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ τρίτῳ ψηφίσματι, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ ἡ προξενία δίδοται καὶ τοῖς ἐκγόνοις αὐτοῦ, ἡ ἔγκτησις γῆς καὶ οἰκίας καὶ ἡ ἀσυλία καὶ ἀσφάλεια καὶ πολέμου ὄντος καὶ εἰρήνης αὐτῷ μόνῳ.

Στ. 1. Τὴν ἐν τοῖς στίχοις 1ῳ, 2ῳ, 3ῳ, 4ῳ, 5ῳ, 6ῳ, 7ῳ φθορὰν τῶν γραμμάτων ἐπήνεγκον οἱ δύο τόρμοι, περὶ ὧν ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Κρίνοντες ἐκ τοῦ χώρου, ὅτι ἐλλείπουσι τέσσαρα μόνον γράμματα, συνεπληρώσαμεν γράψαντες *Ἀν*[*τιλέ*]*οντος*. Τὸ ὄνομα τοῦτο σύνηθες ἐν Χαλκίδι· μάλιστα δὲ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτ. 8, 12. σ. 1316 α), ὅτι Ἀντιλέων τις σύγχρονος τοῦ Κορινθίου Περιάνδρου μετέβαλε τὴν ὀλιγαρχίαν εἰς τυραννίδα. *Ὀλυ*[*νθι*]*ῶνος*. Τρία μόνα γράμματα ἐλλείπουσιν ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου ἐν δεξιᾷ γενομένης. Δύναται νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὸ *Ἀνθεστηριὼν* (ἐκ τοῦ *Ἀνθεστήρια*) καὶ *Βοηδρομιὼν* (ἐκ τοῦ *Βοηδρόμια*), *Ὀλυ*[*μπι*]*ὼν* (ἐκ τοῦ *Ὀλύμπια*). Ἐπειδὴ δ' ὅμως οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐτελοῦντο Ὀλύμπια ἐν Χαλκίδι οὐδὲ ἀναφέρεται ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τῶν ἑλληνίδων πόλεων μὴν ἔχων τὸ ὄνομα τοῦτο, γινώσκομεν δὲ ὅτι ἐν μὲν τῇ Χαλκιδικῇ πόλις ἄποικος τῶν Χαλκιδέων ὠνομάζετο Ὄλυνθος, ἐν δὲ Πάρῳ καὶ νῦν ὁ Ἰούνιος, ὡς εἶπέ μοι ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολίων τοῦ νομοῦ Εὐβοίας κ. Σαγκριώτης, καλεῖται *ῥινιαστὴς* (ἐκ τοῦ ἐρινεός), προετιμήσαμεν νὰ συμπληρώσωμεν *Ὀλυ*[*νθι*]*ῶνος* τουτέστι *ῥινιαστοῦ*, ὡς νῦν οἱ Πάριοι καλοῦσι τὸν μῆνα, καθ' ὃν ἐρινάζουσι τὰς συκᾶς.

Στίχ. 2. Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀσκληπιάδου δὲν συνεπληρώσαμεν, ἐπειδὴ πλεῖστα ὀνόματα κύρια ἔχουσι πρὸ τοῦ *-κλῆς* τὰ ἐλλείποντα τέσσαρα γράμματα, οἷον Ἀντικλῆς, Πυθοκλῆς, Ἑρμοκλῆς, Ἁγνοκλῆς, Περικλῆς κ. ἄ.

Στίχ. 3. Καὶ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ δὲν συνεπληρώσαμεν τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἀγαθίνου, διότι καὶ *Ῥόδιος* καὶ *Πάριος* καὶ *Τήνιος* καὶ ἄλλως δύναται νὰ συμπληρωθῇ.

Στίχ. 5. Συνεπληρώσαμεν *ὅ*[*σοις ἂ*]*ν* ἔχοντες

πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ τρίτῳ ψηφίσματι *εἰς ἃ ἄν*

Στίχ. 7. Συνεπληρώσαμεν *κ[αὶ αὐτὸν]* ἕνεκα τοῦ ἑπομένου *καὶ τοὺς ἐκγόνους*, εἰ καὶ συνήθως ἕπεται τῷ τοῦ πατρὸς ὀνόματι τὸ ἐθνικόν. πρβ. ψήφ. 1 στ. 8. ψήφ. 2, στ. 6. ψήφ. 3, στ. 7.

Στίχ. 8. *ὑπάρχ(ε)ιν*· ἐνταῦθα ὁ χαράξας τὸ ψήφισμα παρέλιπε τὸ *ε*, ἐν δὲ στίχῳ 10ῳ ἐν τῇ αὐτῇ λέξει τὸ *ι*. *ἔνκτησιν*· πρβ. 1ον καὶ 3ον ψήφισμα, ἐν ᾧ γράφεται *ἔγκτησιν*.

Στίχ. 10. *φιλάνθρωπα*· ἡ λέξις αὕτη δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν τῷ πρώτῳ οὔτε ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ψηφισμάτων.

Β΄. Ἔλεγχος τῆς γνώμης τοῦ κ. Wilhelm, ὅτι ὁ ἐν Χαλκίδι εὑρεθεὶς ἱερὸς νόμος προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς.

Ἐν διατριβῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ τεύχει τῆσδε τῆς Ἐφημερίδος (ἔτ. 1902ου) ὁ κ. Wilhelm ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐν σελ. 29ῃ τοῦ αὐτοῦ ἔτους δημοσιευθεῖσα Χαλκιδικὴ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς, ἐπάγεται δὲ ὡς ἀπόδειξιν *πρῶτον μὲν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, δεύτερον δὲ καὶ τὴν γραφήν*.

Ὅτι μὲν ἐπιγραφαὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἦσαν ἱδρυμέναι, μετεκομίσθησαν ἀλλαχοῦ εἴτε ὑπὸ ναυτιλλομένων ὡς ἕρμα τῶν πλοίων ληφθεῖσαι, εἴτε ἵνα χρησιμεύσωσιν ἐν τοῖς Χριστιανικοῖς ναοῖς ὡς λίθοι καλῶς κατειργασμένοι, δὲν ἀμφισβητοῦμεν, διότι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ γινώσκομεν Θεσσαλικὴν ἐπιγραφὴν ὑπὸ ἁλιέως ληφθεῖσαν καὶ νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ Χαλκίδος ὑπάρχουσαν, ὅτι δ' ὅμως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς, οὐδαμῶς πειθόμεθα. Καὶ πρῶτον μὲν ἴδωμεν, ἂν ὄντως τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποδεικνύει τὴν ἐξ Ἀττικῆς προέλευσιν.

Ὁ κ. Wilhelm εἰπὼν ὅτι *οἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενοι θεοὶ καὶ ἥρωες ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Χαλκίδα, ὡς ἀριδήλως προκύπτει ἐκ τῶν στίχων 9ου καὶ 10ου τῆς Α΄ πλευρᾶς τοῦ λίθου* ἐπάγεται τάδε· *Γνωστὴ εἶνε τοῖς τὰ Ἀττικὰ μελετῶσι ἡ ἐπὶ τῇ Κυνοσούρᾳ τῆς Σαλαμῖνος λατρεία τοῦ Διὸς τοῦ Τροπαίου. Εἰς μνήμην τῆς ἐνδόξου μάχης οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης, (2, 92)* **τροπαῖον ἔστησαν, ὅθεν ἀναγαγόμενοι ἐκράτησαν·** *τὸ δὲ τρόπαιον τοῦτο, ἱδρυμένον ἐπὶ τῷ Τροπαίᾳ ἄκρᾳ* (γρ. Τροπαίᾳ ἄκρᾳ) *καλουμένῳ ἀκρωτηρίῳ τῆς Κυνοσούρας ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Σαλαμῖνος (1, 36, 1) καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Τσούντα ἐκδεδομένῃ ἐπιγραφῇ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1884 σ. 165. στ. 33).* Ταῦτα ἀναγινώσκων τις ἀναμφιβόλως θὰ ὑπολάβῃ ὅτι καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Παυσανίας καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Τσούντα δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφὴ ποιοῦνται λόγον περί τε τῆς *Τροπαίας ἄκρας* καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῇ ἱεροῦ *τοῦ Τροπαίου Διός*. Ὁ ἀναγινώσκων δ' ὅμως τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Θουκυδίδου βλέπει, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ τροπαίου, ὅπερ ἱδρύθη ἐπὶ τῇ Κυνοσούρᾳ ἄκρᾳ τῆς Σαλαμῖνος, τῇ κατὰ τὸν κ. Wilhelm καὶ Τροπαίᾳ καλουμένῃ, ἀλλὰ περὶ τοῦ τροπαίου, ὅπερ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν νικήσαντες τοὺς Πελοποννησίους περὶ Ῥίον τὸ Μολυκρικὸν (Θουκ. ΙΙ 86), διότι *ἐντεῦθεν οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγαγόμενοι ἐκράτησαν* (ΙΙ 92). Ὁ δὲ Παυσανίας ἐν τοῖς Ἀττικοῖς (1, 36, 1) λέγει μὲν περὶ τοῦ τροπαίου, ὅπερ ἔστησεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι ἐπὶ τῇ νίκῃ, ἧς αἴτιος ἐγένετο, ἀλλ' οὔτε ὅτι ἱερὸν τοῦ Τροπαίου Διὸς ὑπῆρχεν ἐκεῖ, οὔτε ὅτι Τροπαία ἡ ἄκρα ὀνομάζεται ἀναφέρει, ἐν ᾧ μνημονεύει τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Κυχρέως, ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος (8, 76, 77), καθ' ὃν καὶ ἡ ἄκρα ὀνομάζεται *Κυνόσουρα*. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Τσούντα ἐκδοθείσῃ ἐπιγραφῇ γίνεται μὲν λόγος περὶ τοῦ τόπου, *ἐφ' οὗ κεῖται τὸ Θεμιστοκλέους τρόπαιον κατὰ Περσῶν* καὶ περὶ τεμένους τοῦ Αἴαντος καὶ ἄλλων, ἀλλ' ἂν ἡ ἄκρα ὠνομάζετο Τροπαία ἢ Κυνόσουρα καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτῇ ἱερὸν τοῦ Τροπαίου Διός, ἀτυχῶς δὲν λέγεται. Πόθεν ὁ κ. Wilhelm ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὰ Ἀττικὰ μελετήσας γινώσκει, ὅτι καὶ ἡ ἄκρα ἐκαλεῖτο Τροπαία καὶ ὅτι ὑπῆρχεν ἐπὶ τῇ Κυνοσούρᾳ ἱερὸν τοῦ Τροπαίου Διός, ἡμεῖς τουλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὄντως καὶ ἡ ἄκρα ὠνομάζετο Τροπαία καὶ ἱερὸν τοῦ Διὸς ἐπ' αὐτῇ ὑπῆρχε καὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐπωνομάζετο τοῦ *Τροπαίου Διός*, διατί ἆρά γε δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ Ζεὺς νὰ λα-

τρεύηται καὶ ἐν Χαλκίδι ὡς Τροπαῖος, ἀφ' οὗ ἐν αὐτῇ ταύτῃ ἐλατρεύετο ὡς Ὀλύμπιος; (Dittenb. Syl. 17, 61). Μήπως οἱ Χαλκιδεῖς δὲν ἤραντο τρόπαια πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Ἐρετριεῖς καὶ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους; Τούτου ἕνεκα καὶ ἡμεῖς ἀδιστάκτως μὲν συνεπληρώσαμεν *Διί*] *τροπαίοι*, μετὰ πολλοῦ δὲ δισταγμοῦ ἐν *Κυνὸ*[*ς κεφαλεῖ*, ἅτε μόνον ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἄκρας πρὸς κυνὸς κεφαλὴν καὶ ἐκ τῆς νῦν προσωνυμίας αὐτῆς εἰκάσαντες.

Δευτέρα ἀπόδειξις κατὰ Wilhelm, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε Ἀττικὴ καὶ οὐχὶ Χαλκιδική, εἶνε, ὅτι ἀναφέρεται ἐν Ἀττικῇ πρῶτον μὲν ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου δῆμος *Ἐλαιεύς*, ὅστις ὑπὸ Διοδώρου καλεῖται *Ἐλαιοῦς*, εἶτα δὲ ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ (CIA. I 164) μνημονεύεται ἱερὸν Ἡρακλέους *ἐν ἐλαεῖ*. Καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ κ. Wilhelm, ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ *Ηερακλ*]*ει ἐν τοῖ ἐλαιεῖ* καὶ οὐχὶ ὡς ἡμεῖς συνεπληρώσαμεν *Ἀφροδίτ*]*ει ἐν τοῖ ἐλαιεῖ*, ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε Ἀττική; ἀγνοεῖ ἆρά γε ὁ κ. Wilhelm, ὅτι ἐν Χαλκίδι ὁ Ἡρακλῆς ἐλατρεύετο ὡς ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο Ἡράκλεια καλούμενα, ὡς μαρτυρεῖ ἀγωνιστικὴ ἐπιγραφὴ ἐν Χαλκίδι εὑρεθεῖσα, ἥτις καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀθηνᾷ (τόμ. θ. 1897); Ἢ μὴ ἐν Χαλκίδι ἡ ἐλαία δὲν φύεται καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἦτο δυνατὸν τόπος τις νὰ εἶνε κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν ἢ ἱερὸν νὰ κεῖται ἐν ἐλαιῶνι; Καὶ ὁ δῆμος δὲ ἢ ὁ τόπος τῆς Ἀττικῆς Ἐλαιεὺς ἢ Ἐλαιοῦς δι' οὐδένα ἄλλον λόγον οὕτως ὠνομάσθη ἢ διότι ἔβριθεν ἐλαιῶν.

Περὶ δὲ τῆς λατρείας Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου παρ' Ἀθηναίοις λέγει ὅτι εἶνε πασίγνωστος. Ἀλλὰ μήπως ἐν Εὐβοίᾳ ἡ λατρεία τοῦ τε Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος εἶνε ἄγνωστος, ἀφ' οὗ πλεῖσται ἐπιγραφαὶ πανταχοῦ τῆς Εὐβοίας εὑρεθεῖσαι μαρτυροῦσι τοῦτο;

Ἀποδεχόμενος δὲ ὁ κ. Wilhelm τὴν ἐν στίχῳ 11ῳ ἡμετέραν συμπλήρωσιν *Χσ*]*όθοι*, ὅπερ ὅμως κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην δύναται νὰ εἶνε καὶ Κ]όθοι, τεκμαίρεται, ἐξ ὧν ὁ Στράβων λέγει ἐν σελ. 383η, ὅτι ὁ Ξοῦθος εἶνε Ἀττικὸς ἥρως, διότι γήμας τὴν Ἐρεχθέως θυγατέρα, ᾤκισε τὴν τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς, Οἰνόην, Μαραθῶνα, Προβάλινθον καὶ Τρικόρυνθον. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἡ Χαλκὶς ἐπὶ τῶν Μηδικῶν, ὡς μαρτυροῦσιν ὅ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, νομίζεται Ἰωνικὴ πόλις, διατί νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ξοῦθος ἐλατρεύετο ἐν Χαλκίδι ὡς υἱὸς τοῦ ἀρχηγέτου τῶν Ἰώνων;

Παράδοξον φαίνεται ἡμῖν, ὅπερ λέγει ὁ κ. Wilhelm περὶ τῆς λατρείας τοῦ Γλαύκου καὶ τοῦ Πτορθίου Ποσειδῶνος. Διότι, ἐν ᾧ ὁμολογεῖ, ὅτι *ἡ λατρεία τοῦ Γλαύκου ἐν Ἀττικῇ εἶνε ἄγνωστος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ Πτορθίου*, ἔπειτα παραδέχεται ὅτι ὑπῆρχε μέν, ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ, διότι μαρτυρίαι δὲν σώζονται. Νομίζομεν δ' ὅμως ὅτι, ἂν ἡ κατ' ἀναλογίαν ἀπόδειξις, μηδεμιᾶς ἄλλης οὔσης δυνατῆς, παρέχῃ πιθανότητά τινα, ὅταν ὅμως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μαρτυρῆται, ὅτι ὁ Γλαῦκος ἐνομίζετο *υἱὸς τῆς Εὐβοίας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος*, εἶνε πολὺ τολμηρόν, ἵνα μή τι ἄλλο εἴπωμεν, νὰ ἀποδέχηταί τις, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Γλαύκου εὐαρμοστεῖ μᾶλλον τῇ Ἀττικῇ ἢ τῇ Χαλκίδι, τῇ πρωτευούσῃ τῆς ὁμωνύμου τῇ μητρὶ αὐτοῦ νήσου Εὐβοίας.

Τελευταῖον δὲ κρίνων ὁ κ. Wilhelm τὴν ἐπιγραφὴν ἐκ τῆς γραφῆς ἀποφαίνεται *μετὰ πάσης βεβαιότητος ὅτι εἶνε οὕτως εἰπεῖν Ἀττικωτάτη*. Καὶ ἡμεῖς τὸ Ἀττικὸν τῆς ἐπιγραφῆς παρετηρήσαμεν, ἀλλ' οὐδεμία ὑπόνοια περὶ τοῦ γνησίου τῆς καταγωγῆς αὐτῆς ἐγεννήθη ἡμῖν ἐνθυμηθεῖσι πρῶτον μὲν ὅτι ἡ μέση Εὔβοια, ἔνθα καὶ ἡ Χαλκίς, ἀπὸ μὲν τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἐξιωνιζομένη, ἀρχομένης δὲ τῆς 5ης εἶχεν ἤδη ἐξιωνισθῇ, ὡς μαρτυροῦσιν ὅ τε Ἡρόδοτος (8,46) καὶ ὁ Θουκυδίδης (4,61)· ἔπειτα δὲ ὅτι, ἀφ' ὅτου οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὴν Εὔβοιαν, κληροῦχοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο κύριοι τοῦ εὐφορωτάτου Ληλάντου πεδίου, οὐ μόνον ἡ Χαλκίς, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ νῆσος τήν τε γλῶσσαν καὶ τὰ Ἀττικὰ ἤθη παρέλαβεν (ἰδ. Geyer Topographie und Geschichte der insel Euboia 1903).

Γ'. Ἐπανόρθωσις ἡμαρτημένου.

Ἐν τῇ ἐπὶ μικροῦ κανθάρου γεγραμμένῃ ἐπιγραφῇ, ἥτις καὶ πανομοιοτύπως ἐδημοσιεύθη ἐν σελ. 113η τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου τεύχους τοῦ ἔτους

1902ου, οὐκ οἶδ' ὅπως τό τε πανομοιότυπον καὶ ἡ μεταγραφὴ ἐν τῷ ἔξωθεν τῆς βάσεως δευτέρῳ στίχῳ εἶνε ἡμαρτημένα· ἀντὶ λοιπὸν τοῦ

Πάντα τάγαθὰ ἀμήχανα κἄπορα αὐτοῖ

γραπτέον

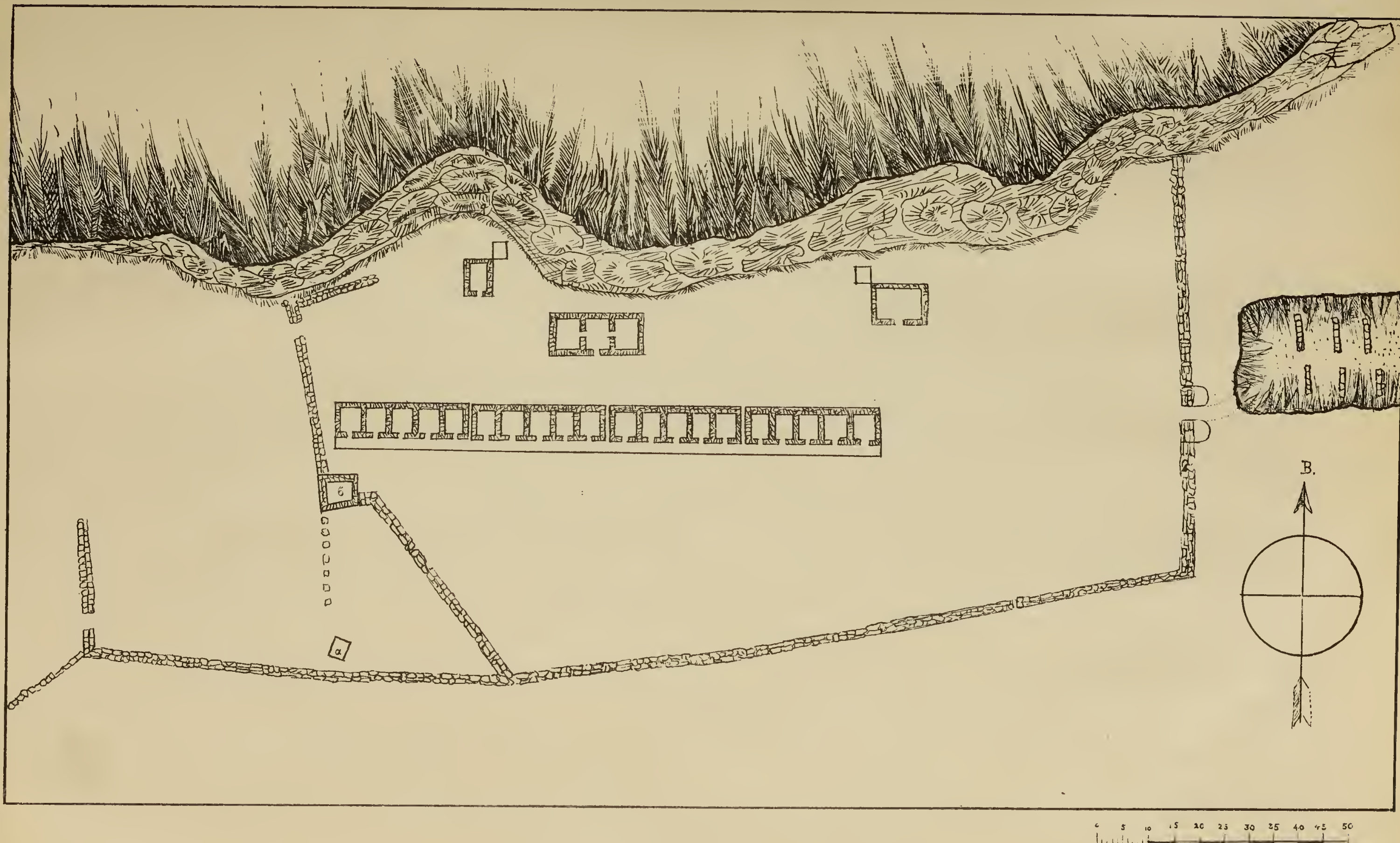
Πάντα τάγαθὰ ἀμήχανα καὶ ἄπορα αὐτοῖ.

Δ΄. Ἀρχαῖον φρούριον παρὰ τὴν Χαλκίδα.

(ἰδ. παρένθ. πίνακα [1])

Πέραν τοῦ Ληλάντου ποταμοῦ ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰς Ἐρέτριαν πορευομένῳ ἀντικρὺ καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ παρὰ τὸ χωρίον Φύλλα ἐνετικοῦ φρουρίου, ὅπερ κοινῶς Καστέλλι νῦν λέγεται, ὑψοῦται λόφος πετρώδης ἐπιμήκης, ἀπότομος μὲν πρὸς τὸ μέρος τὸ βλέπον πρὸς τὸ Ἐνετικὸν φρούριον, ἠρέμα δ' ἀνιὼν ἐκ τοῦ πεδίου, ὁπόθεν καὶ ἄνοδος βατὴ ὑπάρχει παρὰ δύο μικροτέρους βραχώδεις λόφους κειμένους ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἀνιόντι. Ὁ πετρώδης οὗτος λόφος κοινῶς καλεῖται *βράχος*. Ἐπὶ τούτου φαίνονται εὐδιάκριτα τὰ ἴχνη ἀρχαίου φρουρίου. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν τριῶν πλευρῶν αὐτοῦ, τῆς δυτικῆς τῆς μεσημβρινῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς, ἅτε εὐεπιβάτων, διακρίνονται πανταχοῦ σχεδὸν αἱ βάσεις περιβόλου πεποιημένου ἐξ ἀργῶν λίθων, ἔχοντος δὲ πλάτος δύο μέτρων. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἔνθα καὶ ἡ εἴσοδος, ὑπῆρχον δύο περίβολοι, ὁ μὲν ἐξωτερικός, ὁ δὲ ἐσωτερικός. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔχει ἔκτασιν εἴκοσι καὶ πέντε μόνον μέτρων, διότι τὸ ἄλλο μέρος εἶνε φύσει ὀχυρόν, ὁ δ' ἕτερος ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πεντηκοστοῦ μέτρου τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ἔνθα φαίνονται ἴχνη τετραγώνου πύργου (α), ἐκτείνεται μέχρι τοῦ βορείου ἄκρου, ὅπου κάμπτεται ἐπὶ ἑκκαίδεκα μέτρα. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοῦ τετραγώνου πύργου (α) τοῦ ἐπὶ τοῦ πεντηκοστοῦ μέτρου τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς κειμένου μέχρι τοῦ ἑτέρου πύργου τοῦ ἔχοντος σχῆμα τραπεζίου (β) ἐλάχιστα ἴχνη τοῦ τείχους σώζονται· ἴσως τοῦτο τὸ μέρος κατεστράφη, διότι μετὰ πέντε καὶ τριάκοντα μέτρα ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς φαίνεται λοξὴ πλευρὰ περιβόλου, ἥτις σχηματίζουσα ὀξεῖαν γωνίαν προσκολλᾶται τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ τραπεζοειδοῦς πύργου (β) διὰ προεκτάσεως τείχους ἔχοντος μῆκος μέτρων δύο καὶ ἡμίσεως. Τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ταύτης τὸ ὅλον μῆκος εἶνε μέτρων ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτά, ὧν τὰ τεσσαράκοντα ἐν ἀνήκουσι τῇ λοξῇ. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσι δύο πύλαι, ὧν ἡ μὲν ἔχουσα πλάτος ἓξ μέτρων κεῖται πρὸς μεσημβρίαν ἐπὶ τῆς λοξῆς πλευρᾶς, ἡ δ' ἔχουσα πλάτος τριῶν μέτρων ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν μέρους. Τὸ τεῖχος τὸ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς ἔχει ἔκτασιν διακοσίων εἴκοσι καὶ ὀκτὼ μέτρων. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ, ἧς τὸ μῆκος εἶνε μέτρων ὀγδοήκοντα καὶ ἕξ, ὑπάρχει κάθοδος, ἐν ᾗ πύλη, ἧς ἑκατέρωθεν δύο πύργοι ἡμικυκλικοί. Ἐν ἀριστερᾷ τῆς καθόδου ὑπάρχει χάσμα, οὗ ἐν τῷ μυχῷ ἐπὶ τοῦ βράχου ἦν κεχαραγμένη ἐπιγραφή, ἧς, ἐπειδὴ ὁ βράχος ὑπὸ τῶν ὑδάτων καταβρωθεὶς εἶνε λίαν ἐφθαρμένος, οὐδὲν γράμμα διακρίνεται. Ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τοῦ λόφου ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους, ἄνωθεν ὁδοῦ ἐχούσης μῆκος μὲν μέτρων ἑκατὸν ἕνδεκα καὶ τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν, πλάτος δὲ δύο καὶ ἡμίσεως καὶ βλεπούσης πρὸς μεσημβρίαν, κεῖνται εἴκοσι δωμάτια ὑποδιαιρούμενα εἰς τέσσαρας πεντάδας χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ διαδρόμου. Καὶ ἑκάστη μὲν πεντὰς ἔχει μῆκος μέτρων εἴκοσιν ἑπτὰ καὶ δέκα ἑκατοστῶν, ἕκαστον δὲ δωμάτιον ἰδίαν θύραν ἔχον ἔχει πλάτος μὲν ἔσωθεν μέτρων τεσσάρων καὶ τριάκοντα ἑκατοστῶν, μῆκος δὲ πέντε καὶ ἐνενήκοντα ἑκατοστῶν. Καὶ ἑκάστου μὲν διαδρόμου τὸ πλάτος εἶνε ἑνὸς μέτρου, ἑκάστης δὲ θύρας τῶν δωματίων ἑνὸς καὶ δέκα ἑκατοστῶν. Ὑπεράνω τῶν δωματίων τούτων ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχουσιν ἄλλα τρία δωμάτια εὐρύτερα τῶν ἄλλων συνεχόμενα ἀλλήλοις καὶ κοινωνοῦντα ἔξωθεν μὲν διὰ μιᾶς μόνης θύρας κειμένης ἐν τῷ μεσαίῳ δωματίῳ καὶ ἐχούσης πλάτος ἑνὸς μέτρου καὶ ἑβδομήκοντα ἑκατοστῶν, ἔσωθεν δὲ διὰ θυρῶν ἐν τοῖς μεσοτοίχοις ὑπαρχουσῶν. Τῶν τριῶν τούτων δωματίων τὸ μῆκος εἶνε μέτρων δέκα ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἑκατοστῶν, ἑκάστου δὲ τούτων τὸ μὲν μῆκος εἶνε μέτρων ἓξ καὶ εἴκοσιν ἑκατοστῶν, τὸ δὲ πλάτος τεσσάρων καὶ ἐνενήκοντα τριῶν ἑκατοστῶν. Ἑκατέρωθεν δὲ τῶν τριῶν τούτων δωματίων ἐπὶ δύο προβολῶν τοῦ βράχου κειμένων ἐν τῷ ὑψηλοτάτῳ μέρει αὐτοῦ, ὧν ἡ μὲν

[1] Τὸ σχέδιον καὶ ἡ καταμέτρησις τοῦ φρουρίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἀριστείδου Φαρμακίδου.

ΚΛΙΜΑΞ 1/1000.

ΑΡΧΑΙΟΝ ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΧΑΛΚΙΔΑ

εἶνε πρὸς ἀνατολάς, ἡ δὲ πρὸς βορρᾶν, ὑπάρχουσιν ἕτερα δύο δωμάτια. Τούτων τὸ μὲν ἐν τῇ ἀνατολικῇ προβολῇ κείμενον ἔχει ἔσωθεν πλάτος μὲν μέτρων ὀκτὼ καὶ ἑξήκοντα ἑκατοστῶν, μῆκος δὲ ἑπτὰ καὶ δέκα ἑκατοστῶν, ἐπὶ δὲ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας αὐτοῦ ὑπάρχει πύργος μικρός, οὗ τό τε πλάτος καὶ μῆκος ἑκάστης πλευρᾶς εἶνε τριῶν μέτρων, τὸ δὲ ἐν τῇ δυτικῇ προβολῇ δωμάτιον ἔχει πλάτος μὲν μέτρων τριῶν καὶ τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν, μῆκος δὲ πέντε καὶ ἑξήκοντα. Καὶ ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τούτου ὑπάρχει ἕτερος πύργος καθ' ὅλα ὅμοιος τῷ ἐν τῇ ἀνατολικῇ προβολῇ κειμένῳ.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ διέμενε διαρκῶς φρουρὰ ἱκανή, μαρτυροῦσι τὰ δωμάτια, τά τε ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ ὄντα, ἐν οἷς ᾤκουν οἱ στρατιῶται, καὶ τὰ ἄλλα, ἐν οἷς οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατηγοί. Ἀλλὰ τίνι τῶν δύο γειτόνων πόλεων ἀνῆκε τὸ φρούριον τοῦτο; τῇ Χαλκίδι ἢ τῇ Ἐρετρίᾳ; Ἐπειδὴ κεῖται οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Ληλάντου ποταμοῦ, ἐντεῦθεν δὲ τῆς ὀροσειρᾶς, ἥτις διαχωριζομένη ὑπὸ τοῦ νῦν *Κακορρεύματος* λεγομένου μόνη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φυσικὸν ὅριον τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεων, πειθόμεθα μᾶλλον ὅτι ἀνῆκε τῇ Χαλκίδι. Ὡς δὲ παρ' Ἀθηναίοις οἱ ἔφηβοι ἐν τοῖς φρουρίοις ἐξετέλουν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν φρουροῦντες τὰ ὅρια τῆς χώρας (Ξενοφ. Ἀπομ. 3, 6, 10, 11. Λυσ. 12, 40. Πολυδ. Η, 105. Πλάτ. Νόμ. Ϛ' 778. Αἰσχ. Παραπ. 167. Ἀριστοτ. πολιτ. 42, 2.), οὕτω φρονοῦμεν ὅτι καὶ τῶν Χαλκιδέων οἱ ἔφηβοι ἐνταῦθα διαμένοντες ἠσκοῦντο καὶ τὴν χώραν ἐφύλαττον ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς τῶν πολεμίων. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέταξαν τὴν Χαλκίδα καὶ τὴν ἄλλην Εὔβοιαν, πάντως ἐνταῦθα ἐγκατέστησαν κληροῦχοι Ἀθηναῖοι, ἵνα τούς τε κλήρους αὐτῶν φυλάττωσι καὶ τοὺς Χαλκιδεῖς φόβῳ συνέχωσιν.

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1903

ΠΟΤΑΜΩΝ Ο ΑΥΛΗΤΗΣ

(Πίν. 8)

Σπουδαιότατον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐνεπίγραφον, τὸ ἐν πίνακι 8ῳ ἀπεικονιζόμενον, προσεκτήσατο ἐπ' ἐσχάτων τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Εἶναι δὲ τοῦτο μαρμαρίνη στήλη ὕψους μὲν 0,88, πλάτους δὲ 0,32 καὶ πάχους 0,08· ἔχουσα τὸ ἄνωθεν μέρος ἀποκεκρουμένον καὶ φέρουσα κάτωθεν μολυβδίνην σύνδεσιν, δι' ἧς συνεκρατεῖτο μετὰ τοῦ βάθρου αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ, εὑρεθέντι ἐν τῇ θέσει Μοσχάτῳ παρὰ τὸ Νέον Φάληρον πλησίον τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου ἐν ἔτει 1902, ἐν τῷ ἐκεῖ κτήματι τοῦ κηπουροῦ Ι. Μαμάη, εἰκονίζεται γέρων πωγωνοφόρος καθήμενος ἐπὶ ἕδρας καὶ δεξιούμενος τὸν πρὸ αὐτοῦ ἱστάμενον ἄνδρα. Ἑκάτερος τούτων φέρει ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ διπλοῦς αὐλούς.

Ὑπὸ τὸ ἀνάγλυφον ὑπάρχει πεντάστιχος ἐπιγραφή, ἧς οἱ μὲν τέσσαρες ἔμμετροι στίχοι ἐχαράχθησαν κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ νεκρικοῦ μνημείου, ὁ δὲ τελευταῖος ὁ μείζοσι γράμμασι κεχαραγμένος μετὰ ταῦτα, ὅτε ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα Πατρόκλεια σύζυγος τοῦ Ποτάμωνος ἐτελεύτησεν.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς·

ΕΛΛΑΣ ΜΕΝ ΓΡΩΤΕΙΑ ΤΕΧΝΗΣ ΑΥΛΩΝ ΑΓΕΝΕΙΜΕΝ
ΘΗΒΑΙΩΙ ΓΟΥΑΜΩΝΙ ΤΑΦΟΣ ΔΟΔΕ ΔΕΞΑΤΟ ΣΩΜΑ
ΓΑΤΡΟΣ ΔΕ ΜΝΗΜΑΙΣΙΝ ΟΛΥΜΓΙΧΟΥ ΑΥΞΕΤΕΓΑΙΝΟΣ
ΟΙΟΝ ΕΤΕΚΝΩΣΕΜ ΓΑΙΔΑ ΣΟΦΟΙΣ ΒΑΣΑΝΟΝ

ΓΑΤΡΟΚΛΕΙΑ ΓΟΤΑΜΩΝΟΣ ΓΥΝΗ

ἤτοι ἐν μεταγραφῇ·

Ἑλλὰς μὲν πρωτεῖα τέχνης αὐλῶν ἀπένειμεν
Θηβαίῳ Πουάμωνι τάφος δ' ὅδε δέξατο σῶμα
Πατρὸς δὲ μνήμαισιν Ὀλυμπίχου αὔξετ' ἔπαινος
Οἷον ἐτέκνωσεμ παῖδα σοφοῖς[1] βάσανον[2]

Πατρόκλεια Ποτάμωνος γυνή.

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ δύο δακτυλικῶν ἑξαμέτρων καὶ δύο πενταμέτρων, πλὴν τοῦ μεμονωμένου πέμπτου στίχου πεζῇ γεγραμμένου. Ἀνάγεται, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καταφαίνεται, εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Δ΄ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ πλὴν τοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ τῆς δευτέρας λέξεως τοῦ δευτέρου στίχου ἁμαρτήματος τοῦ λιθοξόου Υ ἀντὶ Τ οὐδὲν ἄλλο παρατηρεῖται σφάλμα. Ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος τούτου μανθάνομεν ὅτι ἡ στήλη ἀνήκει τῷ ἀποθανόντι Θηβαίῳ Ποτάμωνι.

Ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μνημονευόμενος πατὴρ τοῦ Ποτάμωνος Ὀλύμπιχος εἶναι ἀναμφιβόλως αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ὀλύμπιχος οὗτινος ποιεῖται μνείαν ὁ Πίνδαρος καὶ περὶ οὗ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου ἐν τῷ Γ΄ Πυθιονίκῃ στίχῳ 159 τῆς ἐκδόσεως W. Christ ἐν Leipzig 1896, λέγει τὰ ἑξῆς·

«Ἀριστόδημός φησιν Ὀλύμπιχον αὐλητήν, διδασκόμενον ὑπὸ Πινδάρου, γενέσθαι κατὰ τὸ ὄρος, ὅπου τὴν μελέτην συνετίθει καὶ ψόφον ἱκανὸν καὶ φλόγα ἰδεῖν καταφερομένην. Τὸν δὲ Πίνδαρον ἐπαισθόμενον συνιδεῖν Μητρὸς Θεῶν (Ῥέας) ἄγαλμα λίθινον [μετεωρόλιθον] τοῖς ποσὶν ἐρχόμενον, ὅθεν αὐτὸν συνιδρύσασθαι πρὸς τῇ οἰκίᾳ Μητρὸς Θεῶν καὶ Πανὸς ἄγαλμα· τοὺς δὲ πολίτας πέμψαντας εἰς Θεοῦ πανθάνεσθαι περὶ τῶν ἐκβησομένων· τὸν δ' ἀνειπεῖν, ἱερὸν Μητρὸς Θεῶν ἱδρύσασθαι· τοὺς δ' ἐκπλαγέντας τὸν Πίνδαρον διὰ τὸ προειληφέναι τὸν χρησμόν, ὁμοίως τῷ Πινδάρῳ ἐκεῖ(σε) τιμᾶν τὸν Θεὸν τελεταῖς.»

Ἐνταῦθα ὁ Christ παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἀριστόδημος παρέλαβε τὴν ἄνω πληροφορίαν ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ ναοῦ τῆς Ῥέας διατηρουμένων χρονικῶν πινάκων.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀναγομένων χρονολογικῶς, ὡς εἴπομεν, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος συνάγεται ὅτι ὁ Ποτάμων οὗτος, ὁ Ὀλυμπίχου, εἶναι υἱὸς αὐτοῦ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πινδάρου Ὀλυμπίχου.

Δὲν γνωρίζομεν μὲν κατὰ τίνα χρόνον ἀκριβῶς ὑπῆρξεν ὁ Ὀλύμπιχος μαθητὴς τοῦ Πινδάρου, ἀφ' οὗ ὅμως ὁ Πίνδαρος ἐγεννήθη κατὰ τὸ 521 πρὸ Χριστοῦ ἔτος, ὁ Ὀλύμπιχος βεβαίως ἐγεννήθη ἱκανὰ ἔτη βραδύτερον, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ποτάμων δύναται νὰ ἔζησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ΄ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, εἰς ἣν ἐποχὴν ἐχαράχθη τὸ ἐπίγραμμα.

[1] Ἡ λέξις σοφὸς καὶ σοφία ἐλέγετο περὶ πάσης ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ περὶ αὐλητικῆς· οὕτω καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Κύρου Ἀναβάσει 1, 2, 8 λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ ἐν Φρυγίᾳ ποταμοῦ Μαρσύου καὶ τῆς Μουσικῆς ἔριδος Ἀπόλλωνος καὶ Μαρσύου διηγεῖται τὰ ἑξῆς· «*ἐνταῦθα (παρὰ τὸν παταμὸν Μαρσύαν) λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν ἐρίζοντα οἱ περὶ σοφίας*».

[2] Βάσανον σοφοῖς = κριτήριον, λυδία λίθος τοῖς ἐπιστήμοσι τῆς αὐλητικῆς.

Οὕτως ἔχομεν εὕρημα σπουδαιότατον, οὐ μόνον διότι ὁ Ποτάμων ὁ αὐλητὴς ἔτυχε τῶν πρωτείων τῆς τέχνης τῶν αὐλῶν, καὶ ἑπομένως τὸ μνημεῖον εἶναι μεγάλου μουσικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀγνώστου μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Ποτάμων οὗτος ἦτο υἱὸς αὐλητοῦ διδαχθέντος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θηβαίου ποιητοῦ.

Ἤδη ἐρχόμενοι εἰς ἐξέτασιν τῆς παραστάσεως τοῦ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου παρατηροῦμεν ὅτι ἀριστερὰ μὲν τῷ ὁρῶντι κάθηται γέρων πωγωνοφόρος κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς διπλοῦς αὐλοὺς καὶ δεξιούμενος ἕτερον ἱστάμενον δεξιὰ τῷ ὁρῶντι καὶ κρατοῦντα ἐπίσης δια τῆς ἀριστερᾶς διπλοῦς αὐλούς. Ἐκ τῶν αὐλῶν οὓς κρατεῖ ἑκάτερος φαίνεται τὸ ἐπάγγελμα ἀμφοτέρων. Ὁ μὲν καθήμενος ἀναντιρρήτως εἶναι ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ προαποθανών, ἑπομένως ὁ πατήρ, Ὀλύμπιχος, ὁ δὲ ἱστάμενος εἶναι ὁ υἱὸς Ποτάμων. Ὑποτιθεμένου δὲ ὅτι ἡ συνάντησις καὶ δεξίωσις τῶν εἰκονιζομένων γίνεται ἐν τῷ Ἅδῃ βεβαίως ὁ πατὴρ ὡς πρεσβύτερος καὶ ὡς προαποθανών, ἔπρεπεν αὐτὸς μὲν νὰ κάθηται, νὰ ἵσταται δὲ ὁ υἱός. Τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ γλύπτης ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὸν καταβάντα εἰς τὸν Ἅδην υἱὸν ὡς ἐρχόμενον πρὸς τὸν ἤδη ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενον πατέρα.

Ἐν τοῖς δυσὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 869 καὶ 871 ἐπιτυμβίοις ἀναγλύφοις[1] εἰκονίζονται καὶ οἱ ἀποθανόντες υἱοὶ καὶ οἱ *ζῶντες* πατέρες ὄρθιοι, ἀλλ' οἱ μὲν υἱοὶ καίπερ ὄρθιοι στηρίζονται ὄπισθεν ἐπὶ τετραγώνου παραστάδος καὶ ἔχουσι χιαστὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα ὡς ἐν ἀναπαύσει, πρὸς δήλωσιν ὅτι εἶναι ἤδη ἐν τοῖς νεκροῖς. Ἴσως διὰ τῆς ὀρθίας στάσεως τῶν ἀποθανόντων υἱῶν ἠθέλησαν οἱ τεχνῖται νὰ δηλώσωσι τὸν σεβασμὸν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

[1] Πρβλ. Π. Καββαδία, «Κατάλογος τῶν Γλυπτῶν» ἀριθ. 866 καὶ 871 — Conze Grabreliefs 1054 καὶ 1055 Taf. CCX. καὶ CCXI.

Τοῦτο καθ' ἡμᾶς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ὁ τεχνίτης εἰκονίσας τὸν Ποτάμωνα ἱστάμενον καὶ ἐντελῶς ὄρθιον. Ὅθεν ἡ μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦσα παρά τισιν γνώμη ὅτι οἱ ἀποθανόντες παρίστανται πάντοτε καθήμενοι εἶναι πεπλανημένη, οὐδ' ὑπῆρχον κανόνες ἀπαράβατοι δι' ὧν ἐδεσμεύοντο οἱ τεχνῖται διὰ τὴν παράστασιν τῶν νεκρικῶν σκηνῶν. Ἄλλως δὲ καὶ οἱ εἰδικῶς περὶ τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων γράψαντες. Κουμανούδης[1], Wolters[2], Furtwängler[3], Brückner[4] παραδέχονται ὅτι ἐν ταῖς ἐπιτυμβίαις παραστάσεσιν οἱ τεθνεῶτες παρίστανται ὁτὲ μὲν ὄρθιοι, ὁτὲ δὲ καθήμενοι. Ἡ διαφορὰ τῆς στάσεως ἔγκειται ἐν τῷ ὀφειλομένῳ σεβασμῷ τῶν ἱσταμένων πρὸς τοὺς καθημένους, ὡς υἱῶν πρὸς γονεῖς, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 869 καὶ 871 ἀναγλύφοις τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Ἐν δὲ τῷ ἡμετέρῳ καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ υἱὸς δεξιοῦται τὸν πατέρα συναντῶν αὐτῷ ἀναπαυομένῳ ἐν τῷ Ἅδῃ[5].

Τὸ ὄνομα Ὀλύμπιχος ἦν σύνηθες ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Οὕτω ἐν C.I.G. Sept. I, ἀναφέρονται περὶ τοὺς εἴκοσιν Ὀλύμπιχοι. Καὶ τὸ ὄνομα Ποτάμων εἶναι ἐπίσης κοινὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις[6].

Διὰ τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἰς τοὺς τόσους ἄλλους ἐν πλείσταις ἐπιγραφαῖς ἀναφερομένους Θηβαίους αὐλητὰς προστίθεται καὶ ἕτερος ἐπίσημος, τέκνον καὶ οὗτος τῆς αὐτῆς πόλεως, ἐν ᾗ μεγάλως φαίνεται ἠσκεῖτο ἡ αὐλητικὴ τέχνη.

Π. Καστριωτης

[1] Σ. Κουμανούδη Ἐπιγραφαὶ Ἐπιτύμβιοι ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σελ. κε'.

[2] Friedrichs-Wolters, Die Gübsabgüsse Ἀριθ. 1004 κ. ἑ. — Wolters in Athen.-Mittheilungen 1891 σελ. 394.

[3] Furtwängler. Collection Sabouroff ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σελ. 48.

[4] Brückner «*Von den Griechischen Grabreliefs*» Wiener Akademie 1888.

[5] Friedrichs-Wolters ἔνθ. ἀν. Nº 1039. — v. Sybel 94 — Π. Καββαδίας, Γλυπτὰ Ἐθν. Μουσείου. Ἀριθ. 903.

[6] Πρβλ. C.I.G. 289, 2.-1957-9. 2183, 3137. Ἀνθολογία Ἑλληνικὴ VI, 21.

ΤΑΜΙΑΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Πίν. 9).

Μέχρι πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἡ φέρουσα τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴν ὀπισθόγραφος στήλη ἦτο ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ μεσημβρινῇ τῶν Βυζαντινῶν παραστάδων τῆς σῳζομένης δυτικῆς πύλης τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ ἑτέρα τῶν ἐνεπιγράφων πλευρῶν τῆς στήλης ἦτο ὁρατὴ πάντοτε ὡς καὶ τὸ ἄνω μέρος τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Ὁ μακαρίτης Εὐστρατιάδης ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1874 σελ. 462 καὶ ἑξ. Παραβ. καὶ C. I. A. II, 2,678 A καὶ B) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένης πλευρᾶς τῆς στήλης, ἀναγραφὴν οὖσαν τῶν ἐν τῇ χαλκοθήκῃ χρημάτων καὶ τὴν τοῦ ὁρατοῦ μέρους τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς, ἀναγραφὴν οὖσαν τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἡ στήλη ἐξήχθη τῆς Βυζαντινῆς παραστάδος κατὰ τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον κατὰ τὰς γενομένας δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν τῷ Παρθενῶνι ἐργασίας καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸ δυτικὸν αὐτοῦ μέρος πρὸς μελέτην τῶν βουλομένων. Ἡ Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀρχαιοτήτων προθύμως μοὶ παρέσχε τὴν ἄδειαν νὰ μελετήσω καὶ ἐκδώσω αὐτήν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκφράζω αὐτῇ καὶ ἐνταῦθα τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μου.

Ἡ στήλη εἶναι ἐκ πεντελικοῦ λίθου μήκους μὲν 1,99 πλάτους δὲ 1,00 καὶ πάχους 0,29 τ. μ., ἑπομένως τὸ μὲν μῆκος ἀναλογεῖ πρὸς 4 τὸ δὲ πλάτος πρὸς 2 περίπου ἑλληνικοὺς πήχεις. Ἡ γενικὴ ἐπικεφαλὶς τῆς στήλης ὡς καὶ ἡ ἰδιαιτέρα τῆς πρώτης σελίδος ἐλλείπουσι, διότι τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης, ὡς καὶ μέγα τριγωνικὸν τεμάχιον τῆς δεξιᾶς γωνίας, εἶναι ἀποκεκομμένα. Ἀλλὰ καὶ αἱ σῳζόμεναι ἐνεπίγραφοι πλευραὶ εἶναι ἐφθαρμέναι (ἂν καὶ ὄχι πολὺ) τὴν ἐπιδερμίδα, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σελίδι εἶναι ἐγκεκομμέναι δύο τετραγωνικαὶ κοιλότητες ἡ μὲν 8×7 ἡ δὲ 7×6 ἑκατοστῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τρεῖς σελίδας διῃρημένη εἶναι ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων στοιχηδὸν γεγραμμένη. Περιέχει δὲ ἑκάστη σελὶς 125 περίπου στίχους. Τὸ μῆκος τῶν στίχων διαφέρει. Τὸ μῆκος τῶν τῆς πρώτης σελίδος εἶναι 0,405 τ. μ. (= ± 1 $^1/_4$ ποδ.) τῶν τῆς δευτέρας 0,330 (= ± 1 π.) καὶ τῶν τῆς τρίτης 0,250 (= $^3/_4$ ποδ.)· ἐνιαχοῦ δὲ ὁ χαράκτης ἔγραψε μικρότερα καὶ πυκνότερα τὰ γράμματα ὅπως οἰκονομήσῃ χῶρον.

Ἐκ τῆς Β′ σελίδος (στίχ. 114 καὶ ἑξ.)

> στέφανοι ἐπέτειοι
> στέφανος χρυσοῦς ὁ παρὰ Ἀνδρίων
> τῇ Βουλῇ τῇ ἐπὶ Ναυσιγένους
> ἄρχοντος . . .

ἐξάγεται ὅτι ἡ παράδοσις τῶν χρημάτων εἶναι ἡ τοῦ ἔτους Ὀλ. 103, 1 (= 368/7 π. Χ.) ἑπομένως ἓν ἔτος ἀρχαιοτέρα τῆς παραδόσεως τῆς ἐπὶ ἄρχοντος Πολυζήλου (C.I.A.II, 2,677).

Αἱ λέξεις *ἐπέτειοι ἐπὶ Λυσιστράτου* (σελ. I, στίχ. 128) εἶναι παρειλημμέναι ἐσφαλμένως ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ ἔτους Ὀλυμπ. 102, 4 (= 369/8 π. Χ.).

Ἐπιφυλασσόμενος νὰ γράψω βραδύτερον ἐκτενέστερον περὶ τῆς ἐπιγραφῆς θὰ περιορισθῶ νῦν εἰς τὸ νὰ δικαιολογήσω μόνον τὰς σπουδαιοτέρας τῶν συμπληρώσεών μου καὶ τὰς ἀπὸ τῶν τοῦ Εὐστρατιάδου διαφερούσας ἀναγνώσεις μου.

Ἔχει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ὡς ἑξῆς.

I

. . . . Γ . . . . Ν Ο
. . . . Ο Λ
. . . .
[σ τ] α θ μ ὸ ν . . . . . .
. . < Τ Ε Ρ Ο . Ν ⌐ Α
. . Ρ . . . .
ἀ ρ [γ υ] ρ ᾶ [σ τ] α θ [μ ὸ ν.
. . . . Ο . . . . Ο Ξ . .
. . . Ο . . . .
. . . . V . . . .
. . . .
. . . . Δ Ι . . . .
. Ρ Α Ν . Γ Α Ρ Α . . Γ . . .
. Ε . . Γ Ο Μ . . . Κ . ¨ Α
ὀ π [ί σ] θ ι ο ν . . Ε . Η Δ . Ο . Ρ
[σ]τ[αθμὸ]ν[Χ𐅄]ΔΔΔΓ·
[κ]ρατὴρ χρ[υσ]ο̃ς ὁ ἐλάττων,
[σ]ταθμὸν [. . . . . .]Γ⊢⊢ΙΙ
[ὑ]δρία [χρ]υσῆ, σταθμὸν [. . .]𐅄ΔΔ[Γ]⊢⊢⊢ΙΙΙΙ
[ὑ]δρία [χρ]υσῆ, σταθ[μ]ὸν [- - - - - - -]
[ο]ἰ[ν]οχόη χρ[υ]σῆ, [σ]ταθμὸν [. . . .] ⊢⊢Ι
[. .] χα [. . . . .] ο
[. . . . .] ω [.] ον [σ]ταθμὸν : 𐅅ΗΗΗ
[φι]άλαι [πτι]λωταὶ ἕξ, σταθμὸν [- - - -]
[φ]ιάλαι Αἰθιοπίδες τέττα[ρες],
[σ]ταθμὸν 𐅅[Η]ΗΗΓΙΙΙ·
[φ]ιάλη χρυ[σ]ῆ, ἣν Στέφανος ἀνέθηκεν
[Θ]άλλο, [σ]ταθμὸν Η𐅄ΔΔΔΔΓ⊢·
στέφανος χρυσο̃ς τῆς θεο̃ ἀριστεῖον
ἐκ Παναθηναίων, τῶν ἐπὶ Ναυ[σι]νίκο
ἄρχοντος, [σ]ταθμὸν : Η𐅄ΔΔΔΔΓ[⊢]⊢⊢ΙΙΙΙ·
[κ]υμβίον χρυσο̃ν, σταθμὸν : ΔΔΓ⊢ΙΙ Ͻ·
χρυσίον ἐν κιβωτίωι ἀπὸ το̃ [κα]νο̃,
[ἵ]να τὰ ἐλεφάντινα ζῷια, σταθμὸν ΔΔΔΔ·

II

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . / . C ////// . . . . Ο
. . . . Ν . . . .
Ͻ. . . . . V////Α Ν Ζ . . . .
θυμιατήρι[ον] ἄρ[γ]υρ ΑΤΑ . . Ρ . . ΑΝΤΡΑ
ἄστατα ἐπι . . . .
κανο̃ν, ἵνα τὰ [ἐ]λεφάντινα ζῷια ἄστατο]ν.

[ὑ]δρίαι ἀργ[υρα]ῖ Ἀθηνᾶ[ς] Πολ[ιά]δος·
πρώτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ[Η𐅄ΔΔΔΔΓ⊢⊢⊢]·
δευτέρα, σταθμὸν [𐅅ΗΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔ⊢]·
τρίτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ[Η𐅄ΔΔΔ⊢⊢]·
τετάρτη, σταθμὸν 𐅅[ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔ⊢]·
πέμπτη, σταθμὸν [Χ⊢⊢⊢⊢ΙΙΙ]·
ἕκτη, σταθμὸν 𐅅Η[Η]Η[Η𐅄Δ]ΔΔΓ⊢⊢ΙΙΙ
ἑβδόμη, σταθμὸν 𐅅[ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔ]⊢⊢⊢·
ὀγδόη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ[Η𐅄ΔΔΔΔΙΙΙΙΙ]·
ἐνάτη, σταθμὸν [ΧΙΙΙ]·
δεκάτη, σ[ταθ]μὸν 𐅅Η[ΗΗΗ𐅄ΔΔΔ⊢]·
ἑνδεκάτη, [στ]αθμὸ[ν 𐅅ΗΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔΓ]·

III

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
τ . . . .
. ι . . . .
. λ . . . .
τη . . . .
δοκ[ιμεῖον] . . . .
τοι . . . .
ἑ . κι . . . .
[. . .]ο[. . .]
[χρυ]σο[. . . .]
δοκιμ[εῖ . . . .]
φιάλα[. . . . .
χρυσίο[ν . . . .]
σταθμὸν
δοκιμ[εῖ]ο[ν . . . .]
κρανίδιον [μικρὸν ἀπὸ το̃ βάθρο]
π(α)ρεὰς χρυ[σᾶς ἔχον καὶ]
λό[φ]ο[ν ἐ]λεφά[ν]τ[ινον]· [. . . . .]
μυρη[ρ]ὸ[ν ἀργυ]ρο̃[ν] [. . . . . . .]

[δ]οκ[ι]μεῖα λεῖαι χρυσαῖ τετταράκοντα
[ἕξ], σταθμὸ[ν] 𐅄ΔΔΔΓͰͰͰͰΙΙΙ·
χρυσίον, ὅ παρὰ Ἀριστάρχωι [η]ὑρέθη,
σταθμὸν Γ[Ͱ]ͰΙ·
[ε]ἱλικτῆρες Ἀρτέμιδος Βραυρωνίας
χρυσοῖ, σταθμὸν : ͰͰͰΙΙΙΙΙ·
[φ]ύλλον [ἀπὸ] τῆς θύρας ἀπὸ τõ ἑκατομπέδο
[χρ]υσõν ἀπὸ τõ ἥλο ἄστατον·
στέφανος χρυσõς, ὃν ἡ Νίκη ἔχει
[ἐπὶ τῆς] κεφαλῆς, ⟨ὁ⟩ ἐπὶ τῆς χειρὸς
τõ ἀγάλματος· τῆς Νίκης
τῆς ἐπὶ [Σωκρα]τίδο ἄρχοντος·
πρῶτος ῥυμός· κεφαλὴ· στεφάνη·
[σ]τέ[φα]νος, [ὁ ἐπ]ὶ τῆι κεφαλῆι·
[σ]τέ[φα]νος, ὃν [ἐν] τῆι χειρὶ ἔχει·
[ἐ]νωιδίω· ὑπο[δ]ερ[ί]ς· ὅρμος· χεῖρες
ἀμφότ[ερ]α[ι· ἀμ]φιδέαι δύο π[..ο.]
[ἥ]λ[ω . . .]
[σ]τα[θμὸν . . . .] Η𐅄ΔΔΓͰͰͰΙ·
[δ]εύτε[ρος ῥυμ]ός· θώραξ, περόναι
[..... .....]ον ὀπίσθιον,
[σ]ταθμ[ὸν........] 𐅄ΔΔͰͰͰΙ
[τ]ρίτο[ς ῥυμός·] σκέλη ἀμφότερα·
[.]α[..]χα[......] δύο· περόναι τέτταρες·
[σ]ταθμ[ὸν...]ΧΗΗ𐅄ΔΔΔͰͰC·
τέταρτος ῥυμός· ἀπόπτυγ[μ]α· πόδες δύο·
[πε]ρονίδες [- - - - - -]
[στ]αθμὸν ΧΧΗ[.]ΔΔΔͰ·
ὑδρία χρυσῆ [στ]αθμὸν :: ΧΗΙΙΙΙΙ·
[στ]έφανος χρ[υσ]õς, ἀριστεῖον τῆς θεõ
[ἐ]κ Παναθηναίων, τῶν ἐπὶ Σωκρατίδο
ἄρχοντος, σταθμὸν Η𐅄ΔΔΔͰͰΙΙΙ.

τάδε χρυσᾶ καὶ ἐπίτη(κ)τα
κ[α]ὶ ὑπόχαλκα ἄστατα·
κρατὴρ ἐπίτηκτος ἐπίχρυσος ὑπάργυρος·

δωδεκάτη, [σ]ταθμὸν [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔ]·
τρίτη καὶ δεκάτ[η 𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔͰͰΙΙΙ]·
τετάρτη καὶ δεκ[ά]τ[η 𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔ]·
πέμ[π]τη καὶ δεκάτη [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔ]ͰͰͰ·
ἕκτη καὶ δεκάτη 𐅅ΗΗ[ΗΗ𐅄ΔΔΔΔ]ΓͰͰͰͰΙΙΙ·
ἑβδόμη καὶ δεκάτη [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔͰͰͰ]·
ὀγδόη καὶ δεκάτη [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔͰͰ]ͰͰ·
ἐνάτη καὶ δεκ[ά]τη [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔͰͰ]ͰͰΙΙΙ·
εἰκοστὴ [𐅅ΗΗΗΗ𐅄]ΔΔΔΔͰͰ]·
μία καὶ εἰκοστὴ ΧͰͰͰͰ[Ι]·
δευτέρα καὶ εἰκο[σ]τὴ [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔ]ΔΔͰͰΙΙΙΙ
τρίτη καὶ εἰκοστὴ [ΧΙ]·
τετάρτη καὶ εἰκοστὴ [𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔ]ΔͰ·
πέμπτη καὶ εἰκοστὴ [Χ]·
ἕκτη καὶ εἰκοστὴ Χ[ΓͰͰͰͰΙΙΙ]·
ἑβδόμη καὶ εἰκοστὴ [ΧΙΙΙ].

ὑδρίαι ἀργυραῖ κα[ιναί]·
πρώτη, σταθμὸν 𐅅[Η]Η[Η𐅄ΔΔΔ]ΔͰͰ[Ͱ]·
δευτέρα, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ[𐅄ΓͰͰ]·
τρίτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗΗΙΙΙΙΙ.

Ἀθηνᾶς Νίκης ὑδρίαι [ἀργυραῖ]·
πρώτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ[- - - - -]·
δευτέρα, στ[αθ]μὸν 𐅅ΗΗ[- - - - - - -]·
τρίτη, στα[θμὸν] ΧͰ·
τετάρτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ𐅄ΔΔΔ[.]ͰͰ.

Ἀρτέμιδος Βραυρων[ίας] ὑδρία[ι]
ἀργυραῖ : πρώτη [𐅅ΗΗΗ]Η[𐅄]ΔΔΓͰͰͰͰ·
δευτέρα, σταθμὸν [𐅅ΗΗΗΗ]𐅄ΔΔΔͰͰ[Ͱ]·
τρίτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΓͰ[Ͱ]·
τετάρτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔͰͰ·
πέμπτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗΗΔΔͰͰ·
ἕκτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗΗͰͰ·
ἑβδόμη, σταθμὸν 𐅅[ΗΗΗ]Η𐅄ΓͰͰͰ.

θηραῖα ΙΙΙΙ· φιάλιο[ν - - - - - -]·

ἐκ τõ Παρθενῶνος·
γοργόνει[ο]ν κάμπη κα[- - - - - -]
ἵππος· γρύψ· γρυπὸς προ[τομή]·
γρὺψ μέ[γας]· λέοντος προ[τομή]·
δράκων ἐπίχρυσος· [κλ]ῖν[αι]
Χ[ι]οργε̃[ς] ΓΙΙ · ξιφομάχαιρ[αι ΓΙΙΙΙ]
ἐγχειρίδιον· ξίφη Γ· θώρακ[ες ΔΓΙ]·
πήληξ χαλκῆ· λύρα καταχρυσ[ος]·
λύραι ἐλεφάντιναι ΙΙΙΙ· λύρ[αι]·
ξύλιναι Γ· κράνη χαλκᾶ ΙΙΙΙ·
ἀσπίδες ὑπόξυλοι ἐπίχ[ρυσοι]·
κράνος Ἰλλυρικόν· ἀσπί[ς ἐγ]
Λέσβο ἐπίσημος· Νίκη· ἀσπ[ὶς]
ἐκ Παναθηναίων ἐπίχαλκο[ς]·
λήιον σταχυ⟨ε⟩ςΔΙΙ περίχρυσο[ν]·
ἀλαβαστοθήκη ἄλυσιν ἀργ[υρᾶν]
ἔχουσα· μάχαιρα χαλκῆ ἐν
ἐλύτρωι ἐλεφαντίνωι· χαλ[κὸς]
κεχρυσωμένος· ἀκινάκης
κεχρυσ⟨ω⟩μένος· κιβωτίω δύο·
ὀπισθοκρηπῖδες· συβήνη μη[- - - - - -
ἀλα[β]ασ[τ]οθήκη ξυλίνη· κο[ί]τ[η]
ὑπόξυλος κατάχρυσος· ἀσπί[δες]
ἐπίσημοι ΔΔΔΙΙΙ, τούτων Γ ο[ὐ]
γεγραμμέναι· ἀσπίδες
ἐπίχαλκοι ΔΓΙΙ· κολεὸν μα[χαίρας]
ἰατρικῆς ἐλ[[ελ]]εφάντινον·
κλῖναι Μιλ[η]σιοργε̃ς ΓΙΙ·
κλινίδες ΙΙ· κνημίδων ζεύ[γη Δ]·
κυναῖ χαλκαῖ λεῖα⟨ι⟩ ΔΓΙΙ· [κράνη]
χαλκᾶ ΙΙΙ· στύρακες ΗΔ· σώρακοι
καιν(ο)ί· σωράκιον τοξευμάτων
σαπρῶν ἀχρήστων· δίφροι [Δ].

ὑπόστατον κρατῆρος ὑπόχαλκον
ἐπίχρυσον· γοργόνειον χρυσõν
ὑπάργυρον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῆς ἀσπίδος
τῆς ἀπὸ τõ νεώ· ἀσπιδίσκαι ἐπίχρυσοι
ὑπάργυροι τέτταρες· ἀκινάκης σιδηρõς,
τὴν λαβὴν χρυσῆν ἔχων, τὸ δὲ κολεὸν
ἐλεφάντινον ἐπίχρυσον, τὸ δὲ [. . . .]ιον
χρυσõν· ἀσπίδες ἐπίχρυσοι λεῖαι δύο·
τρίτη ἀσπὶς ἐπίχρυσος γοργόνεον ἔχοσα·
ἀνθέμιον χαλκõν ἐπιτήκτωι περι-
κεχρυσωμένον· ὑποδερίδιον ξύλινον
ἐπίχρυσογ· κανõν κατάχρυσον
ὑπόχαλκον χαλκᾶ διερείσματ' ἔχον.

τάδε σταθμῶι παρελάβομεν χρυσᾶ
καὶ ἐπίτηκτα καὶ ὑπόχαλκα·
κανõν χρυσõν ὑπόχαλκον, ἵνα ὁ Ἀπόλλων,
σταθμὸν :·:ΧΧΧ𐅅Η𐅄ΔΔΔΔΓΙ-·
ἕτερογ κανõγ χρυσõν ὑπόχαλκον, ἵνα
ὁ Ζεύς, σταθμὸν :·:ΧΧΧ𐅅Η𐅄ΔΔΔΔ·
[φι]άλη χαλ[κο]κρὰς βαρ(β)αρική, ἣγ Κλέων
ἀνέθηκεν, σταθμὸν Η𐅄ΔΓ⊦⊦ΙΙΙΙΙ·
φιάλη ὑπάργυρος ἀκυλωτή, σταθμὸν Η⊦ΙΙΙΙ·
θυμιατήριον ἐπίχρυσον ὑπόχαλκον, ἵνα
τὸ ἄλφα π(α)ρ[α]σεσήμανται, σταθμὸν
σὺν τοῖς ἥλοις τοῖς χαλκοῖς ΧΧΧΗΗΗΗ·
θυμιατήριον ἐπίχρυσον ὑπόχαλκον, ἵνα
τὸ βῆτα παρασεσήμανται, σταθμὸν ΧΧΧΗ𐅄ΔΔ·
χρυσίον ἐπίτηκτον ὑπάργυρον,
σταθμὸν :·:Γ[⊦]⊦⊦ΙΙΙ·
χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῶν ἀκρωτηρίων
τõ νεὼ τῆς Νίκης, σταθμὸν :·:Γ⊦ΙΙΙ·
χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῆς ἀσπίδος,
τῆς πρὸς τῶι νεῶι, σταθμὸν ⊦⊦⊦ΙΙΙΙΙ·
ἕτερον χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῶν
ἀκρωτηρίων, σταθμὸν ::Δ⊦⊦⊦·

Ἀνάκοιν ὑδρίαι ἀργυρ[αῖ]·
πρώτη, σταθμὸν [𐅅]Η[ΗΗ]𐅄ΔΔΔ⊦⊦⊦·
δευτέρα, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗ𐅄ΔΔΔΔΓΙΙ·
τρίτη, σταθμὸν [𐅅ΗΗΗ]ΔΔΔΔ⊦⊦.

Δήμητρος καὶ Κόρη[ς ὑδρί]αι ἀργυραῖ·
πρώτη, σταθμὸν [𐅅ΗΗ]ΗΗ[ΔΔΓ⊦]⊦⊦⊦ΙΙΙ·
δευτέρα, σταθμὸν 𐅅[ΗΗΗ]ΗΔΔΔΓ⊦⊦⊦·
τρίτη, σταθμὸν 𐅅ΗΗΗΗΗΔΔΓ⊦⊦⊦ΙΙΙ·
τετάρτη, σταθμὸν [𐅅ΗΗΗΗ]ΔΔΔΓ⊦[- - -]·
πέμπτη, σταθμὸν [𐅅ΗΗ]ΗΗ[𐅄]Γ⊦⊦⊦⊦.

Ἀφροδίτης ὑ[δρ]ία ἀρ[γυ]ρᾶ μ[. . . . .] Η⊦.

σταθμ[ί]α χαλκᾶ ΔΙΙ·
μάχαιρα σιδ[η]ρᾶ ἐλεφάν[τινον τὸ]
κολεὸν ἔχοσα, ἣν ἡ βολὴ ἀν[έθηκεν, ἡ]
ἐπὶ Ἀντιγένος ἄρχοντος·
βοίδιον ἐλ(ε)φάντινον,
ὃ Σμικύθη ἀνέθηκεν·
παλλάδιον ἐλεφάντινον
ἐπίχρυσον καὶ ἀσπιδ[ίσ]κη ἐπίχρυσος,
ὃ Ἀρχίας ἀνέθηκεν· [χ]ρ[υ]σῖτις λίθος
ἐπὶ κίονος ξυλίνο· κυνῆ χ[αλκ]ῆ
ἐπίχρυσος μία· ἐ[γ]ραμματ[ῖον] παρὰ
τῆς βουλῆς τῆς ἐξ Ἀρείο πάγο
σεση(μ)ασμένον·
θρόνοι μεγάλοι τρε͂ς ὀχ ὑγιε͂ς
ἀνακλίσεις ἔχοντες ἠλεφαντωμ[έ]νας·
ἕτερος θρόνος ἀνάκλισιν ὀκ ἔχων·
ὄνυξ μέγας κατεαγώς·
φιάλη χαλκῆ, ἣγ Καλλίας
Πλωθειεὺς ἀνέθηκεν·
θρ]όνος Θετταλικός·
συβήνη ἐλεφαντίνη,

ἐν τῶι ἀρχαίωι ν⟨ε⟩ῶι ἄστατα·
στέφαν[[αν]]ος χρυσõς, ὃγ Κόν[ων]
ἀνέθηκε, ἄστατος· στέφανο[ς]
χρυσõς, ὃν οἱ ταμ[ί]αι ἀνέθε[σαν],
οἱ ἐπ' Εὐβολίδο ἄρχοντος·
στέφανος χρυσõς, ὃν οἱ πρέ[σβεις]
ἀνέθεσαν οἱ μετὰ Δίωνος Λ[οκρõ]·
στέφανος χρυσõς, ὃν οἱ ταμ[ίαι]
ἀνέθεσαν, οἱ ἐπὶ Δημοστρά[το]
ἄρχον(τ)ος· στέφανος χρυσõ[ς]
ἄστα(τ)ος, [ὅ]ν Τιμ[α]γόρας ἀνέ[θηκεν]·
στεφάνω ὑποξύλω δύο· φιάλ[η]
ἀργυρᾶ ἄστατος ἣγ Κ[. . . . .]
Εὐκολίνη ἀνέθηκε· φιάλη ἀ[ργυρᾶ]
ἄστατος, ἣν Γλαυκὼ Νο[. .]γυ[νὴ]
ἀνέθηκεν· φιάλη ἀργυρᾶ ἄσ τατος],
ἣν Δημὼ Ἀκομένο γυνὴ ἀνέθ[ηκεν]·
ἀσπιδίω δύο ἀργυρὼ καὶ κρ[ανιδίω]
δύο καὶ δοράτιον ἀργυρ[õν]·
φιάλη ὑπόξυλος ἐπίχρυσ[ος]·
χρυσίον ἄπυρον, ὃ ἀνέθηκ[εν- - - - -]
ἄστατον· δακτύλιος χρυ[σõς]
ἄστατος, ὃν Ἀρχεδίκη ἀνέ[θηκεν]
ἀπορρα[ν]τήριον χρυσõν, [ὃ]
ὁ ἀνδριὰς ἔχει· στεφάνη, [ἣν ἡ θεὸς]
ἔχει· π⟨λ⟩άστρα, ἃ ἡ θεὸς ἔχει·
ὄχθοιβος, ὃν ἡ θεὸς ἔχει ἐ[πὶ τῶι]
τραχήλωι· ὅρμοι Γ· γλαὺξ χ[ρυσῆ]
αἰγὶς χρυσῆ· γοργόνειον [ἀργυρõν]·
φιάλη χρυσῆ, ἣν ἐν τῆι χει[ρὶ ἔχει]·
στεφανος χρυσοῦς, ὃν ἡ β[ουλή],
ἡ ἐπὶ Χαρισάνδρο ἄρχον[τος],
ἀνέθηκεν· στέφανος χρ[υσοῦς],
ὃν Τιμόθεος ἀνέθηκεν·
στέφανος χρυσοῦς, ὃν [- - - - -]

σφραγίδιον ἀργυρõν δακτύλιον ἔχον.

τάδε ἀργυρᾶ ὑπόχαλκα· θυμιατήριον
χαλκᾶ ὑπερείσματα ἔχον, ὃ Ἀριστόκριτος
[ἀ]νέθη[κεν], σταθμὸν ::ΧΧΗΗΗΔΔΔ·
[θ]υμια[τήριον] χαλκᾶ διερείσματ' ἔχον,
[σ]ταθμ[ὸν . . . .] ΗΗΔΔΓ͵ΗΗΗ·
[θ]υμια[τήριο]ν χαλκᾶ διερείσματ' ἔχον,
ὁ Κλεο[στράτ]η ἀνέθηκεν, σταθμὸν ΧΗΗΗΔΔ·
ὑδρία [. . . . .] λίνη ἡ ἐπὶ Δυσνικήτο
σταθμ[ὸν . . .] ΔΔΔΔΓΗΗΗ·
στέφαν[ος. . .]ος ὁ παρ' Ἀβδηριτῶν
σταθμ[ὸν. . . .]ΔΔΔ[. .]ΗΗΗΙΙ
ἕτερος στέφανος, ἀριστεῖον ἐκ Παναθηναίων,
[τ]ῶν ἐπὶ Δυσνικήτο, σταθμὸν ΗΗ·
[σ]τέφανος, ὁ παρὰ Καρυστίων, σταθμὸν ΡΔΔ·
[ἕ]τερος παρὰ Καρυστίων, σταθμὸν ΡΔΔΙΙΙΙΙ·
[ἕ]τερο[ς] ὁ παρὰ Σιφνίων στέφανος : ΡΔΓΗΙΙΙΙΙ·
ἕτερος στέφανος παρὰ δήμο συλλογέων,
τῶν ἐπὶ Δυσνικήτο, σταθμὸν :·:ΔΔΔΓΗΗΙΙϽ·
ἐπέτειοι ἐπὶ Λυσιστράτο· στέφανος, ὁ παρὰ
δήμο συλλογέων, τῶν ἐπὶ Λυσιστράτου
ἄρχοντος, σταθμὸν : ΔΔΓΗ·
ἕτ[ε]ρος στέφανος ἐπὶ Λυσιστράτο, ὃν
ὁ δῆμος ἀνέθηκεν, σταθμὸν ·:· ΡΔΔ.

ἡ] παρὰ Μηθυμναίων ἐπίχρυσος·
δί(φ)ρος κατεαγώς, ὑγι[ε͂]ς δύο
θρόνοι τέτταρες, τότων [ε͂ς κ]ατεαγώς·
κλῖναι Μιλησιοργε͂ς Δ ἐπι[σκ]ε[υ]ῆς
δεόμεναι· ὀκλαδίαι Δ·
τράπεζα ἠλεφαντωμένη.

στέφανοι ἐπέτειοι·
στέφανος χρυσοῦς, ὁ παρὰ Ἀνδρίων,
τῆι βουλῆι, τῆι ἐπὶ Ναυσιγένους
ἄρχοντος, σταθμὸν ΗΔΔΓΗΗΗΗΙΙ·
ἕτερος στέφανος ὁ παρὰ [[ἀν]] δήμο
(σ)υλλογέων, τῶν ἐπὶ Ναυσιγένους
ἄρχοντος, σταθμὸν ΔΔΔΓΗΗΗΙΙΙC·
ἕτερος στέφανος, ὁ παρὰ Τροζηνίων,
τῆι βουλῆι, τῆι ἐπὶ Να⟨υ⟩σιγένο⟨υ⟩ς
ἄρχοντος, σταθμὸν ΡΔΔΔΗΗΙΙC·
ἕτερος στέφανος [ὁ] παρὰ Τροζηνίων
τῶι δήμωι, σταθμὸν ΗΗΔΔΙC :

ἀνέθηκεν· στέφανος χ[ρυσοῦς],
ὃν Καλλίκλεια ἀνέθη[κεν]·
στέφανος χρυσοῦς ὅ[ν ἡ βουλὴ],
ἡ ἐπὶ Ἱπποδάμαντος,
ἀνέθηκεν· [φ]ιάλη ⟨ἀ⟩ργυ[ρᾶ],
ἣν Ἀριστοβούλη ἀνέ[θηκεν]·
ξιφομάχαιρα χαλκ[ῆ]
πρὸς τῆι παραστάδ[ι]·
ξίφη δύο πρὸς τηι π[αραστάδι]·
στέφανος χρυσοῦ[ς, ὃν ἡ βουλὴ],
ἡ ἐπὶ Καλλέο ἄρχο[ντος ἀνέθηκεν]·
φιάλη ἀργυρᾶ, ἣν
. . . .
. . . .
. . . .
στέφανος χρυσο[ῦς, ὃν – – – – – –]
ἀνέθηκεν· φιάλη [ἀργυρᾶ, ἣν]
Νικοφῶν Θημακ[εὺς ἀνέθηκεν].

Σελ. I.

1-15. Διέκρινα μόνον γράμματα χωρὶς νὰ δυνηθῶ νἀποτελέσω λέξεις.

21. Διέκρινα

.I.O· OH/ ᐳ·ᐠH

22-23. Διέκρινα

. . X A . . . . O . . O

I K I' . . Ω I' O N . T A O M O N ; ΓΗHHH

27. Εὐστρατιάδης ἐσφαλμένως συνεπλήρωσεν·

['Αθηνᾷ Νί]κῃ στέφανος ἀπὸ λῃίων.

Περὶ Στεφάνου τοῦ Θάλλου ἰδέ· Kirchner, Prosopogr. Att.

32. Μετ' ἀμφιβολίας ἔγραψα τὸν ἀριθμόν· κατ' Εὐστρ. εἶνε· [Δ]Δ[Δ]ΔII

34. 'Εσφαλμένως ὁ ἴδιος· ANTINAIΔIA ἀντὶ τοῦ ANTINAΞΩIA

35. Διέκρινα:

. .OK.MΣ.ΛΛΓIAIXPYΣA.TETTAPAKONTA

Εὐστρ.. . . . . A . . IΛOX. . . . . PAKO . . .

36. Δὲν δύναμαι νὰ συμπληρώσω ἄλλως τὰς δύο κενὰς θέσεις.

37. XPYΣIONOΠAPAAPIΣTAPXΩI.YPEOH

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐστρατιάδου· ὁ [π]αρὰ 'Αριστάρχου [ἀνετέθη] δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου γράμματα, τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνωσθέντα, προϋποθέτει δὲ καὶ ἔκφρασιν ἀσυνήθη.

41-42. Παραβ. C I. A. II. 2,708.9 «αἱ θύραι αἱ ἐν τῷ 'Εκατομπέδῳ τῶνδε [δ]έοντ[αι μὴ ἐ]ντελεῖς [ε]ἶναι· περὶ τὴν τοῦ λέοντος κεφαλὴν ἐλλ[είπει τῶν *φύλ*]*λων* ἑνός, περὶ δὲ τὴν τοῦ κριοῦ προτομὴν *φύλλω*[*ν*] ἐλλ[είπει] τῶν ἐλαττόνων Γ κ.τ.λ.

51-52. Τῆς τελευταίας λέξεως ἀσαφῶς εἶδα ΓIΛ καὶ

52. .Λ. . . . . IOIᏦHΞIKI

55. Ἄλλαι ἐπιγραφαὶ ἔχουν «ἀκρωτήριον ὀπίσθιον». Ὅμως καίπερ ἀσαφῶς φαίνονται·

.ΩNNO. . . . . .ONOΓIΣOION

58. Δὲν ἠδυνήθην νἀποτελέσω λέξεις ὡς καὶ ἐν τῷ στίχῳ 61 ὅσον καὶ ἂν προσεπάθησα.

. .PONIΔEΣ^Γ. .ATAK/ I . . . KΛI

77. Τῶν τελευταίων λέξεων φαίνονται·

TOΔEHY. ᐠION

93. Διέκρινα AKYΛΩTH, ἴσως· ἀπὸ τοῦ ἀκύλου ὥσπερ πτιλωτὸς ἀπὸ τοῦ πτίλου καὶ ῥαβδωτὸς ἀπὸ τοῦ ῥάβδου.

107. Μεταξὺ τοῦ στίχου τούτου καὶ στίχ. 110 διακρίνονται:

Σ T E Ô A Σ

117. ἴσως YΔPIA [. . . . .] AΓNH

Σελ. II.

16-18. Πολὺ ἀσαφῆ καὶ ἀμυδρά.

23 κ.τ.λ. Συνεπλήρωσα τοὺς ἀριθμοὺς κατὰ C. I. A. II. 2, 677, 678, 679.

65. 'Αμφιβάλλω, ἂν ὑπάρχει θέσις διὰ HHHH.

70. Οὕτω σαφέστατα. C. I. A. II. 2, 679· ΓΗHHHHΓΡΔΓΗ⊢⊢.

73-74 C. I. A. II. 2, 679, 11 καὶ 12·

ΓΗHH[HH]ΓΡΔΔΔ⊢⊢⊢

ΓΗHHHΓΡΔ[Δ⊢⊢]III

84 Ἴσως· MIAT. .

118. Διέκρινα· ΓAPAANΔHMO. Τὸ λάθος ἴσως πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῶν λέξεων ΓAPAANΔPIΩN τῶν ἐν στίχῳ 115.

Σελ. III.

23. Κατ' Εὐστρ. Δ[O]KI

31 κτλ. Συνεπλήρωσα κατὰ C. I. A. II. 2, 676, 40 κ.τ.λ.

32. Ὁ λίθος ἔχει ΓMPEAΣ. Εὐστρ. συνεπλήρωσε Π[αλλάδιον].

33. Συμπληρωτέον· *ἀλάβαστρον*, *τεῦχος*, *ἀγγεῖον* ἢ ἄλλο τοιοῦτον.

34. Συμπληρωτέον κατὰ Michaëlis, Parthenon σελ. 298, ἀρ. 56· *ἱμάτια*.

43-44. Συνεπλήρωσα τοὺς ἀριθμοὺς κατὰ C. I. A. II. 1, 172.

52. Διέκρινα· ᐠHϽIΣTAXY⁻ΔII

58. Ἴσως συμπληρωτέον· Μηθυμναίων. Περὶ τῆς συνήθους τῆς παρὰ Μηθυμναίων παραβ. Σελ. II στ. 106.

61. Διέκρινα TOYTΩNΠO:

66. Συνεπλήρωσα τὸν ἀριθμὸν κατὰ C. I. A. II. 2, 716, 9.

67. KYNAIXAΛKAIΛE.AΔΓI: ,'

XAΛKAIIIΣTYPAKEΣHΔΣΩPA

69. KAII^IΣΩPAIKIONTOTEYM

Μὴ βλέπων ἄλλην διέξοδον διώρθωσα ἐν στ. 67 *λεῖαι* καὶ ἐν στ. 69 *καινοί*.

77. Διέκρινα μόνον OIΓPI

Διέκρινα ΔIΩNOΣ/

84. Διέκρινα HΓKΛΛ.Λ/.

86. Διέκρινα· ΓΛAYKΩNOΣ. .Γ\

99. Διέκρινα· ΓΛAYΞXI

100. Διέκρινα. ΓOPΓONEION/

119-121 εἶνε ἐξηλειμμένοι. 'Εν τοῖς στίχοις τούτοις 121 φαίνονται μικρὰ λείψανα μόνον.

'Εν 'Αθήναις, τῇ 15 Αὐγούστου 1903.

E. van Hille

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΚΩΤΙΛΩΙ

Ὁ Παυσανίας μετὰ τὸν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος λόγον του καὶ τὴν περιγραφὴν πηγῆς τινος ἐν τῷ Κωτίλῳ ὄρει, περὶ ἧς ἐλέγετο, ἐσφαλμένως κατὰ τὴν γνώμην του, ὅτι ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ ῥεύματος τοῦ Λύμακος, καθόσον ταύτης τὸ ὕδωρ ἠφανίζετο ὀλίγον μακρὰν τοῦ μέρους, ὅθεν ἀνέβλυζεν, λέγει[1], *Ἔστι δὲ ὑπὲρ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἐπικουρείου Κώτιλον μὲν ἐπίκλησιν, Ἀφροδίτη δέ ἐστιν ἐν Κωτίλῳ καὶ αὐτῇ ναός τε ἦν οὐκ ἔχων ἔτι ὄροφον καὶ ἄγαλμα ἐπεποίητο.*

Ἡ μὲν πηγὴ κατὰ τὴν γνώμην πάντων[2], ὅσοι

Εἰκὼν 1.

ἐκ τῶν νεωτέρων ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μνημονεύσωσι τὸ μέρος τοῦτο τῆς συγγραφῆς τοῦ Παυσανίου, εἶνε ἡ εὑρισκομένη 10 περίπου λεπτὰ χαμηλότερον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς Δυσμὰς κατὰ τὸ τέλος τοῦ κατωφερικοῦ δυσβάτου δρομίσκου, ὅστις διά τινος ἀποκρήμνου χαράδρας φέρει ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς μικρὰν κοιλάδα ὀνομαζομένην σήμερον ὡς ἐκ τοῦ λεκανοειδοῦς

[1] Παυσανίας VIII, XLI, 6.

[2] Frazer, Pausanias IV, 405, 41, 10.

σχήματος αὐτῆς *Κοῦμπλα*. Ἡ ἰδία μικρὰ κοιλάς, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ γειτονεύουσαι πρὸς ταύτην ὁμοίου σχήματος κοιλαδίσκαι καλούμεναι ὡς ἐκ τούτου καὶ αὗται ὁμοίως *Κοῦμπλες*, ὠνομάζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀναμφιβόλως καὶ τότε ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν, *Βᾶσσαι*[1]· ἐκ τούτων δὲ καὶ τὸ ἐκεῖ που κείμενον ἀρχαῖον χωρίον, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποίου ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, εἶχε τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Τῆς ἐν λόγῳ πηγῆς τὸ ὕδωρ, οὐχὶ ἄλλως τε τοσοῦτον ἄφθονον κατὰ τὸ θέρος, ῥέει σήμερον ἐκ δύο πλησίον ἀλλήλων κειμένων θέσεων, ἐπὶ τῆς μιᾶς δ'ἐκ τούτων ὑπάρχει νεωτέρα κρήνη ἴδ. εἰκ. 1. Τὸ ὕδωρ ἐξαφανίζεται καὶ σήμερον, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, βήματά τινα μακρὰν τῆς κρήνης.

Καὶ τὸ Κώτιλον ἔχει πρὸ πολλοῦ ταυτισθῆ πρὸς τὸν ΒΔ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἑκατοντάδα μέτρων ὑψηλότερον[2] τούτου κωνικὸν λόφον, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην κορυφὴν τοῦ Κωτίλου καὶ ὀνομάζεται σήμερον *Παληαβλάκιζα*.

Ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος οὐδεμία ὁδὸς ἐπίτηδες κατεσκευασμένη φέρει ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Κωτίλου, οὔτε δὲ καὶ ἴχνη τοιαύτης ἀρχαίας ὁδοῦ, φερούσης κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ ναοῦ ἐπὶ τὸ Κώτιλον, σώζονται. Ὁ θέλων τὴν σήμερον νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ Κώτιλον, ἂν μὲν εἶνε πεζός, βαδίζει ἐκ τοῦ ναοῦ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν κορυφήν, ὅπου φθάνει μετὰ 10 περίπου λεπτὰ κατόπιν ὀλίγον ἀποτόμου ἀναβάσεως· ἂν δὲ θέλῃ νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ ὑποζυγίου, προχωρεῖ ἐκ τοῦ μικροῦ φυλακείου διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν ἀρκετὰ πρὸς Β ἀκολουθῶν τὴν ῥίζαν τοῦ λόφου καὶ εἶτα ἐκεῖθεν τρέπεται πρὸς τὴν κορυφήν, ὅπου δύναται νὰ φθάσῃ ὁμαλώτερον.

Αἱ περίφημοι γηραιαὶ δρύες, αἵτινες σπανιώτεραι νῦν περιβάλλουσι καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπαντῶνται σποραδικῶς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἡμῶν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Κωτίλου, ἱκαναί, ὥστε νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι ἄλλοτε καὶ τὸν λόφον τοῦτον, ὅπως καὶ ὅλον τὸ Κώτιλον ὄρος ἐκάλυπτον πυκνὰ δάση δρυῶν.

[1] Ἡσύχιος· *ἔλεγον δὲ βήσσας τοὺς κοίλους καὶ δρυμώδεις τόπους.* Παρ' Ὁμήρῳ συνηθέστατα, *οὔρεος ἐν βήσσῃς*. Πβλ. Curtius Peloponnesus I, 344, 32.

[2] Ὕψ. ναοῦ Ἀπόλλωνος 1131 μ. Curtius.

Ἡ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Κωτίλου ῥωμαντικὴ θέα, ὑπερτέρα ἐκείνης, ἥτις τοσάκις μετὰ δικαίου θαυμασμοῦ ἔχει περιγραφῇ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, ὡς ἔχουσα τὴν ὄψιν ἐλευθέραν καὶ πρὸς Βορρᾶν καὶ Δυσμὰς θὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ ἐκεῖνον ἐκ τῶν μὴ ἀρχαιολόγων ἐπισκεπτῶν τοῦ Κωτίλου, ὅστις κεκμηκώς, ἀφοῦ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν, θὰ νομίσῃ ἴσως, ὅτι τὰ πενιχρὰ λείψανα τῶν ἐκεῖ δύο ἀσημάντων ἀρχαίων ναῶν, δὲν ἐδικαιολόγουν τὸν κόπον τῆς ἀναβάσεως.

Ἀπὸ τοῦ Κωτίλου δύναταί τις πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ ἐπισκοπήσῃ πρὸς Δυσμὰς καὶ ὁλόκληρον τὴν Φιγαλικὴν χώραν μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν τειχῶν περιβαλλομένου λόφου τῆς πόλεως Φιγαλείας. Ὄπισθεν τοῦ μέρους τῆς κορυφῆς τοῦ Κωτίλου, ὅπερ φαίνεται ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπάρχει πολὺ μικρὰ καὶ ὀλίγον βαθεῖα ἐλλειψοειδὴς κοιλὰς (ἴδ. τοπογραφικὸν πίν. 11), περιβαλλομένη ὑπὸ βράχων καὶ ἔχουσα μόνον πρὸς Νότον ἄνοιγμα. Ἡ μικρὰ αὕτη κοιλὰς καλλιεργεῖται νῦν καὶ ἀνήκει εἰς τοὺς ἐκ τοῦ χωρίου Σκληροῦ Δημ. Σταθόπουλον καὶ Γ. Τασσόπουλον. Ἐντὸς ταύτης ἐγένετο ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς μικρᾶς ταύτης κοιλάδος ὑπάρχει ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ περίπου μεγέθους κοιλάς, χωριζομένη ἀπὸ ταύτης διὰ σειρᾶς βράχων. Ἐντὸς αὐτῆς οὐδὲν λείψανον ἀρχαιότητος ὑπάρχει.

Ἡ πρὸς Δυσμὰς πλευρὰ τοῦ Κωτίλου εἶνε ἀποτομωτέρα, ὑπάρχει δὲ καὶ ἐκεῖ πηγὴ ὕδατος οὐχὶ τοσοῦτον ἀφθόνου ἑκατοντάδας τινὰς βημάτων χαμηλότερον τῆς κορυφῆς.

Ἀπὸ τοῦ πρὸς Νότον ἀνοίγματος τῆς κοιλάδος τῆς ἀνασκαφῆς ἄρχεται κατωφερικὴ χαράδρα φθάνουσα μέχρι τῆς ἐν ἀρχῇ μνημονευθείσης *Κούμπλας*. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἐντὸς τῆς χαράδρας ταύτης ἀριστερὸ ὑπάρχει ἀρχαῖον λατομεῖον (τοπογρ. πίν. 11).

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς κοιλάδος σώζεται ἀρχαία πλατεῖα ὁδός, διὰ μικρᾶς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ βράχου κατεσκευασμένη, ἧς τὰ ἴχνη δύναταί τις νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν πρὸς Β καὶ Ν ἐπὶ τοῦ Κωτίλου· (τοπογρ. πίν.).

Ἡ ὁδὸς αὕτη παρέρχεται παραλλήλως πρὸς τὴν μικρὰν κοιλάδα, χωρὶς νὰ φαίνηται, ὅτι διεκόπτετό που, ὅπως συγκοινωνήσῃ διὰ διακλαδώ-

σεως πρὸς τοὺς μικροὺς ἐν ταύτῃ ναούς, φαίνεται δ' ὅτι ἦτο συνέχεια τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἀπὸ τοῦ Λυκαίου ὄρους, ἀκολουθοῦντες κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς κορυφογραμμὰς μετέβαινον εἰς Φιγάλειαν.

Ἴχνη τῆς αὐτῆς ὁδοῦ φαίνεται, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τῆς μακρᾶς κορυφοσειρᾶς, ἥτις ὑπέρκειται πρὸς ἀριστερὰ τῆς ἐξ Ἀνδριτσαίνης εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος φερούσης ὁδοῦ, ὀλίγον πρὶν ἀναβῶμεν τὸν ἀπότομον δρομίσκον τοῦ πρὸς Β τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑψώματος.

Πλὴν τῆς μεγάλης ταύτης ὁδοῦ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κωτίλου καὶ ἑτέρα μικροτέρα ἀτραπὸς (ἴδ. ἐν τοπογρ. πίνακι), ἐπίσης ἐκ Β πρὸς Ν βαίνουσα, αὕτη δὲ φαίνεται, ὅτι συνεκοινώνει πρὸς τὴν μικρὰν κοιλάδα ἀντικρὺ τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ νοτιωτέρου ναοῦ.

Ὅτι ὁ ἐν λόγῳ λόφος εἶνε τὸ Κώτιλον τοῦ Παυσανίου, οὐδεὶς ἀμφέβαλλε[1] καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν, ἐβεβαιώθη δὲ τοῦτο καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ εὑρεθείσης ὑφ' ἡμῶν χαλκῆς ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς πραγματευόμεθα κατωτέρω.

Δύο μικρὰ ἐξογκώματα τοῦ ἐδάφους ἐκ χώματος καὶ λίθων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντελῶς ἀκατεργάστων, ἐσχηματισμένα, ἐφαίνοντο πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν κατὰ τὰς θέσεις, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν οἱ ναοί.

Πλησίον τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς κοιλάδος εὑρίσκοντο δύο ἢ τρεῖς τετραγωνικῶς κατειργασμένοι ὁπωσοῦν μεγάλοι λίθοι, καὶ πολλὰ θραύσματα κεραμίδων στέγης ἦσαν διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἐπιφανείας τῆς κοιλάδος.

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἔβλεπον οἱ κατὰ διαφόρους περιόδους ἐπισκεπτόμενοι τὴν θέσιν ταύτην νεώτεροι περιηγηταὶ καὶ λίαν ὀρθῶς ἀπέδιδον εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευόμενον ναὸν τῆς Ἀφροδίτης.

Ὁ Frazer μὴ δυνάμενος νὰ φαντασθῇ ποτε, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης θὰ ἦτο τῷ ὄντι τοσοῦτον ἁπλοῦν οἰκοδόμημα, ὁποῖα τὰ ὑφ' ἡμῶν εὑρεθέντα, ἐξήγησεν, ὡς φαίνεται, τὰ ἐξογκώματα μετὰ τῶν μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων, ὡς λείψανα μικρᾶς χριστιανικῆς ἐκκλησίας κτισθείσης ἐπὶ ἀρχαίου ναοῦ. Τοιαύτη ὅμως οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης τοῦ Κωτίλου, διότι οὔτε

[1] Frazer ἔ. ἀ. καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡμῶν εὑρέθησαν σημεῖα χριστιανικῆς ἐκκλησίας, οὔτε καὶ ἐκ παραδόσεως σώζεται ἡ μνήμη τοιαύτης παρὰ τοῖς χωρικοῖς.

Ὅτε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1902 διέτριβον παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, ἐπιβλέπων ἐντολῇ τοῦ κ. Καββαδίου τὰς ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένας ἐργασίας τῆς ἀναστηλώσεως τούτου, ἀφοῦ εἶχον ἀποπερατώσῃ μικρὰν ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ Λυκαίου, παρὰ τὸ χωρίον Μπέρεκλα, ἀνασκαφὴν ναοῦ τινος τοῦ Πανός, ἐξετέλεσα τῇ συναινέσει τοῦ κ. Καββαδίου μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐντὸς τῆς μνημονευθείσης μικρᾶς κοιλάδος τοῦ Κωτίλου.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη διήρκεσε δέκα περίπου ἡμέρας, εἰργάζοντο δὲ συνήθως πέντε τὸ πολὺ ἐργάται.

Ἐλπίδας δι' εὕρεσιν μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων δὲν εἶχον, διότι ἦτο καταφανές, ὅτι ἡ ἐπίχωσις δὲν ἦτο τόσον βαθεῖα ἐντὸς τῆς κοιλάδος, ἤλπιζον ὅμως πάντοτε, ὅτι θὰ εὕρισκον τὰ θεμέλια[1] τοῦ ὑποτιθεμένου μεγάλου ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ μικρὰ ἀφιερώματα, τὰ ὁποῖα δὲν λείπουσι ποτὲ ἐκ τῶν ἀρχαίων ναῶν.

Τὰς ἐλπίδας μου περὶ τῆς εὑρέσεως τοιούτων μικρῶν ἀφιερωμάτων ἐνίσχυον καὶ αἱ συγκεχυμέναι ἀφηγήσεις τῶν χωρικῶν περὶ εὑρέσεως εἰδωλίων (χαλκῶν;) κατὰ τὴν ἐπιπόλαιον καλλιέργειαν τῆς κοιλάδος.

Τὴν ἀνασκαφὴν ἤρχισα ἐπὶ τοῦ πρὸς νότον ἐξογκώματος κατὰ τὸ σημεῖον, ὅπου εὑρέθη εὐθὺς τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν ἡ νοτιοανατολικὴ γωνία τοῦ νοτιωτέρου οἰκοδομήματος, ἐξηκολούθησα δὲ καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν τὴν ἀνασκαφὴν κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἀκολουθῶν τὴν ἐξωτερικὴν γραμμὴν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ

[1] Ὁ Ross. Reisen σελ. 100 λέγει περὶ τῶν λειψάνων: Mehre grosse Quadern(;), die aus dem Boden hervorblicken, bezeichnen noch die Stelle des Tempels der Aphrodite, und Bruchstücke der Dachziegel sind über den Acker zerstreut. Von späteren Reisenden, welche den Platz nach der Erntezeit besuchten, wo kein Getreide die Trümmer verbarg, habe ich gehört, dass sie noch mehr Reste dort gesehen. Falls der Tempel überhaupt mit Bildwerk geschmückt war, würde eine Ausgrabung hier gewiss belohnend sein; denn beider so gesicherten Lage des Ortes auf einer über tausend Meter hohen Bergspitze ist nicht anzunehmen, dass etwas verschleppt worden sei, und wahrscheinlich ist alles nur wenige Fuss hoch mit aufgeschwemmtem Erdreich überdeckt.

οἰκοδομήματος τούτου, παρὰ τὸν ὁποῖον ἔσκαπτον μικρὰν τάφρον πλάτους περίπου 1,00. Ὁ ἀποκαλυπτόμενος τοῖχος ἦτο ἐκτισμένος διὰ λίθων οὐχὶ τοσοῦτον μεγάλων μετρίως μόνον κατειργασμένων καὶ ἐχόντων ἀνώμαλον τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν, ὁμοίων δηλαδὴ πρὸς τοὺς ἐν σωρῷ εὑρισκομένους ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους· ἀνώμαλοι πρὸς τούτοις ἦσαν καὶ αἱ ὁριζόντιαι γραμμαὶ αἱ χωρίζουσαι τοὺς διαφόρους δόμους.

Εὐθὺς τὴν πρώτην ἡμέραν ἤρχισα νὰ εὑρίσκω μικρὰς πηλίνας προτομὰς γυναικείας καὶ τεμάχια τῶν κεραμίδων τῆς στέγης ἔτι πλείονα τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς κοιλάδος διεσπαρμένων, τὴν δὲ δευτέραν ἡμέραν ἀνεῦρον ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας παρὰ τὸν τοῖχον, τὴν μικρὰν χαλκῆν ἐπιγραφὴν (ἴδ. κατωτέρω).

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἦσαν ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικὰ διὰ τὴν μικρὰν ἀνασκαφήν μου, ἀλλ' ἐγὼ ἀνυπομονῶν νὰ ἀνακαλύψω τὸ κτίριον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον ἀνέμενον πάντως καλλίτερον τοῦ οἰκοδομήματος, ὁποῖον ἐφαίνετο ἐκ τοῦ ἀποκαλυφθέντος ἑνὸς τοίχου, ὅτι θὰ ἦτο τὸ ὑπὸ τοῦ νοτίου ἐξογκώματος καλυπτόμενον, διέκοψα προσωρινῶς τὴν παρὰ τὸν τοῖχον τοῦτον σκαφὴν

Εἰκὼν 2.

καὶ ἀπεφάσισα νὰ δοκιμάσω καὶ ἐν τῷ πρὸς Β ἐξογκώματι, ὑποθέτων, ὅτι ἐκεῖ θὰ ἀνεκαλύπτετο τὸ ἀξιολογώτερον οἰκοδόμημα. Μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπεκαλύφθη καὶ ὑπὸ τὸ δεύτερον ἐξόγκωμα τοῖχος ὅμοιος πρὸς τὸν ὑπὸ τὸ νότιον τοιοῦτο εὑρεθέντα, ὥστε ἐφάνη, ὅτι καὶ τὸ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην οἰκοδόμημα θὰ ἦτο ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ πρὸς νότον εὑρεθεὶς τοῖχος, ἐπειδὴ δ' ὅμως ἐνταῦθα εὑρίσκοντο πλείονες προτομαί, εὑρέθησαν δ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ καὶ δύο ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς καί τινα μικρὰ χαλκᾶ κάτοπτρα, ἀπεφάσισα νὰ ἀποπερατώσω πρῶτον κατὰ τοῦτο τὸ σημεῖον τὴν ἀνασκαφήν. Ὁ εὑρεθεὶς τοῖχος ἀνῆκεν εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν μικροῦ τετραγωνικοῦ οἰκοδομήματος, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπίχωσις ἦτο ἐλαχίστη, ἀπεκαλύφθη τοῦτο τελείως μετ' ὀλίγων ἡμερῶν ἐργασίαν.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνος 2 παρίσταται τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο κατὰ φωτογραφίαν ληφθεῖσαν ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου αὐτοῦ μέρους καὶ ἀφ' ὑψηλοτέρου σημείου ὡς ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, καὶ τῆς μὴ ἐπαρκοῦς σκαφῆς εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν τοῦ περὶ αὐτὸ χώρου. Τὸ διάγραμμα τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος εἰκονίζεται καὶ ἐν τῷ τοπογραφικῷ σχεδίῳ πρὸς βορρᾶν.

Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ σχεδίου, τὸ εὑρεθὲν οἰκοδόμημα ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς τετραγώνου δωματίου (πλ. 4,45 μήκ. 4,80), καὶ ἑνὸς κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου μικροτέρου (μήκ. 2,80) προδόμου συνεχομένου πρὸς τοῦτο. Ὁ πρόδομος συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ δωματίου διὰ θύρας (πλ. 1,20) εὑρισκομένης οὐχὶ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κοινοῦ εἰς ἀμφότερα τοίχου, ἑτέρα δὲ πλατυτέρα θύρα (πλ. 2 μ.) ἀντικρὺ τῆς θύρας ταύτης ἐχρησίμευε πρὸς εἴσοδον εἰς τὸν πρόδομον ἐκ τῶν ἔξω.

Τὸ οἰκοδόμημα διευθύνεται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, εὑρίσκεται δὲ ὁ πρόδομος μετὰ τῆς εἰσόδου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος.

Ἐντὸς τοῦ τετραγώνου δωματίου ἀντικρὺ τοῦ μέσου περίπου τοῦ δυσμικοῦ τοίχου ὑπάρχει βάθρον ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς οὐχὶ τοσοῦτον καλῶς διατηρουμένου τετραγώνου λίθου ἐπιτεθειμένου ἐφ' ἑτέρου ὀρθογωνίου τιτανολίθου (μήκ. 1,25 πλ. 0,65), ὅστις εἶνε τεχνικῶς κατειργασμένος καὶ εἶχε ληφθῆ ἐξ ἄλλου ἀρχαιοτέρου καὶ ἐντεχνοτέρου οἰκοδομήματος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, ὁμοιάζοντος πρὸς πολλοὺς λίθους χρησιμεύοντας ὡς συνδέσμους τῶν μεσαίων τοίχων πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος[7].

Οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε διπλοῖ, ἀποτελοῦνται δηλαδὴ ἐκ μιᾶς ἐξωτερικῆς καὶ μιᾶς ἐσωτερικῆς σειρᾶς λίθων, κατὰ μῆκος ἐκτισμένων.

Αἱ δύο αὗται σειραὶ τῶν λίθων συνδέονται πρὸς ἀλλήλας κατὰ ἀκανόνιστα ἀποστήματα διὰ μεγαλειτέρων λίθων πατούντων καὶ ἐπὶ τῶν δύο σειρῶν. Οἱ λίθοι εἶνε ἐλάχιστα μόνον καὶ λίαν ἐπιπολαίως κατειργασμένοι, συνήθως μικροί, καὶ ἔχουσι σχῆμα ὁμοιάζον πρὸς τετραγωνικὸν ἀλλὰ λίαν ἀκανόνιστον. Οἱ διάφοροι δόμοι δὲν χωρίζονται διὰ κανονικῶν ὁριζοντείων γραμμῶν ἀπ' ἀλλήλων.

Μεγαλείτεροί πως εἶνε οἱ λίθοι κατὰ τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν καὶ τὰς γωνίας. Ὡς συνδετικὸν μέσον ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν οἰκοδομὴν πηλὸς ἐκ κοινοῦ χώματος. Ἐπίχρισμα οἱονδήποτε δὲν ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω ἐπὶ τῶν τοίχων, μολονότι εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε τοιοῦτον.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς οἰκοδομίας ὁμοιάζει τὰ μέγιστα πρὸς τὸν σήμερον ἐν χρήσει ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ Κωτίλου ὄρους χωρίοις, δυσκόλως δὲ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐν τοῖς ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐρειπίοις ἀρχαῖον κτίριον, ἂν ταῦτα ἀνεκαλύπτοντο ἐν ἄλλῃ τινὶ θέσει καὶ ὑπὸ ἀλλοίας περιστάσεις.

Οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος ἄρχονται ἀπὸ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἶνε καὶ τὸ δάπεδον αὐτοῦ· οὐδεμία δὲ ἰδιαιτέρα ἐργασία ἔχει γίνῃ ἐν τῷ βράχῳ πρὸς ἔνθεσιν θεμελίων. Κατὰ πόσον ὁ βράχος ἐξωμαλύνθη διὰ νὰ ἰσοπεδωθῇ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐπετέθη ἐν γένει τὸ οἰκοδόμημα, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ, διότι ὡς ἐκ τῆς λίαν μαλακῆς συστάσεως τοῦ βράχου δὲν διατηροῦνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τὰ ἴχνη τῆς τυχὸν γενομένης ἐργασίας. Ὑψηλότερος ἦτο πάντως ὁ βράχος κατὰ τὸ δυσμικὸν μέρος, ὅπου καὶ σήμερον εὑρίσκεται οὗτος ὀλίγον μόνον βαθύτερον τῆς ἀνωτάτης σωζομένης σειρᾶς λίθων ἔξωθεν τοῦ δυσμικοῦ τοίχου.

Οἱ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 0,60-0,50, ὀλίγον παχύτερος (περίπου 0,70) εἶνε ὁ τοῖχος ὁ χωρίζων τὸν πρόδομον ἀπὸ τοῦ τετραγώνου δωματίου, διατηροῦνται δὲ οἱ τοῖχοι οὗτοι εἰς ὕψος 0,80-1 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Ὅτι οἱ τοῖχοι ἦσαν μέχρι τῆς στέγης ὁμοίως πρὸς τὰ διατηρούμενα τμήματα κατεσκευασμένοι, δεικνύεται ἐκ τῶν πολλῶν, ἀπὸ τούτων βεβαίως καταπεσόντων, λίθων, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐντὸς καὶ πλησίον τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἦσαν ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, δι' ὧν εἶνε ἐκτισμένα τὰ ὑπολειφθέντα μέρη.

Ἡ στέγη θὰ ἦτο ξυλίνη, ἁπλουστάτη δὲ ὅπως καὶ τὸ οἰκοδόμημα. Οὐδὲν μέλος εὑρέθη οἱασδήποτε ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμήσεως.

Τῶν κεραμίδων εὑρέθησαν πολλὰ τεμάχια καὶ ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἦσαν αὗται περίπου τοῦ σχήματος τῶν ἐκ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας κεραμίδων καὶ ἔφερον ἐρυθρωπὸν γάνωμα. Ἴχνη θύρας δὲν παρετήρησα οὔτε κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν εἴσοδον, οὔτε κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μεσαίου τοίχου, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπῆρχον θύραι ξύλιναι, ὧν οὐδὲν ὑπελείφθη ἴχνος.

Τὸ ἔδαφος περὶ τὸ οἰκοδόμημα ἐσκάφη μόνον εἰς ἀπόστασιν 0,80 ἕως 0,90 ἀπὸ τῶν τοίχων, καὶ μόνον κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν ἐσκάφη τοῦτο εἰς

[7] Πβλ. Blouet, Expéd. II πίν. 12 fig. 1.

μεγαλειτέραν ἀπόστασιν. Περιωρίσθη δ' ἐπὶ τοσοῦτον ἡ σκαφή, διότι οἱ ἀγροί, ἐφ' ὧν εὑρέθησαν τὰ οἰκοδομήματα, εἶνε ἰδιόκτητοι καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν αὐτῶν θὰ γίνῃ δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῇ περισσότερον ὅλον τὸ γειτνιάζον πρός τε τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο καὶ πρὸς τὸ ἄλλο, περὶ οὗ θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω, ἔδαφος.

Περισσοτέρας πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διασκευῆς τῶν οἰκοδομημάτων ἀμφιβάλλομεν, ἂν θὰ παράσχῃ ἡ τοιαύτη σκαφή, πιθανώτατον ὅμως εἶνε, ὅτι θὰ διαφωτίσῃ σκοτεινά τινα ζητήματα, ἅτινα ἐγεννήθησαν διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν.

Παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἔξωθεν τοῦ οἰκοδομήματος ὑπάρχει ἀβαθὴς λεκάνη πλ. 0,40, μήκ. 0,65 εἰς τρία τεθραυσμένη, ἴσως ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει, ἐπὶ λίθων σχηματιζόντων ὡσεὶ τοῖχον ὕψ. 0,70 περίπου.

Περὶ τὸ οἰκοδόμημα ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς δύο δωματίοις, εὑρίσκοντο

Εἰκὼν 3.

πλεῖσται γυναικεῖαι πήλιναι προτομαί, χαλκᾶ τινα κάτοπτρα, ὀλίγα νομίσματα, πλεῖστοι ἀστράγαλοι, ὧν τινες κεχρωματισμένοι, καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ ἀντικείμενα.

Τῶν εὑρημάτων τούτων ἐλάχιστα εὑρίσκοντο μακρὰν τῶν τοίχων τοῦ κτιρίου· τὰ πλεῖστα ἦσαν πλησίον τούτων, τοποθετηθέντα ἀρχῆθεν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ καταπεσόντα ἀπὸ τῶν τοίχων, ὅπου ἦσαν ἀνηρτημένα· ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὰς γωνίας ἦσαν σεσωρευμένα τὰ διάφορα ταῦτα ἀντικείμενα, ἀναμὶξ αἱ προτομαὶ μετὰ τῶν χαλκῶν κατόπτρων καὶ τῶν ἀστραγάλων· ἐσωρεύθησαν δ' ἐκεῖ, ὅπως παρασκευασθῇ ἴσως θέσις δι' ἄλλα ἀφιερώματα, ἀφοῦ ὑπερεπληρώθησαν οἱ τοῖχοι τοῦ μικροῦ οἰκοδομήματος.

Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εὑρίσκοντο ἐντὸς στρώματος πάχους 0,10 περίπου, εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ἀποτελουμένου ἐκ χώματος καὶ ὑπολειμμάτων πυρῶν. Τὸ στρῶμα τοῦτο θὰ ἀπετέλει τὸ ἔδαφος τοῦ οἰκοδομήμα-

τος, ἐφαίνοντο δ' ὅτι ἦσαν περισσότερα τὰ ὑπολείμματα τῶν πυρῶν ἐν τῷ προδόμῳ.

Ἐν τῷ στρώματι τούτῳ εὑρίσκοντο πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὀστᾶ μικρῶν ζώων, διεκρίθησαν δ' ἰδίως τοιαῦτα λαγωῶν.

Ὅμοιον πρὸς τὸ ἄρτι περιγραφὲν οἰκοδόμημα εἶνε καὶ τὸ κατὰ τὸ νότιον μέρος τῆς μικρᾶς κοιλάδος ἀποκαλυφθὲν (εἰκ. 3, διάγραμμα ἐν τῷ τοπογραφικῷ πίνακι). Ἀποτελεῖται καὶ τοῦτο ἐξ ἑνὸς προδόμου καὶ ἑνός, ὀρθογωνίου ἐνταῦθα, δωματίου, ἀλλ' ἐνῷ παρὰ τῷ βορειοτέρῳ οἰκοδομήματι ὁ πρόδομος εἶνε μεγαλείτερος τοῦ ἡμίσεος τοῦ τετραγώνου δωματίου, καταλαμβάνει οὗτος ἐν τῷ νοτίῳ οἰκοδομήματι χῶρον ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς τετάρτου τοῦ μεγάλου δωματίου. Εἶνε δὲ καὶ ἐν γένει τὸ δεύτερον τοῦτο οἰκοδόμημα ἐπιμηκέστερον τοῦ πρώτου (15,60×6,85). Διευθύνεται τοῦτο ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ὁ πρόδομος εἶνε κατὰ τὸ νότιον μέρος.

Ἐν τῷ μεγάλῳ δωματίῳ ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα τὸ βάθρον ἀντικρὺ περίπου τῆς θύρας καὶ εἰς ἀπόστασιν 2,75 ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου.

Τὸ βάθρον ἀποτελεῖται ἐνταῦθα ἐξ ἑνὸς μόνον τετραγώνου ἐπιμήκους τιτανολίθου, κατὰ πλάτος τεθειμένου (μήκ. 1,35, πλ. 0,65), ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζονται ἐνταῦθα καὶ δύο ὀπαί, ἐν αἷς ἦσαν ἐντεθειμέναι αἱ πλίνθοι δύο ἱσταμένων ἀγαλμάτων. Ἡ πρὸς δεξιὰ ὀπὴ ἔχει διάμ. 0,35, ἡ δ' ἄλλη πρὸς ἀριστερὰ εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ μικροτέρα.

Ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας τῶν τοίχων καὶ τούτου τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ βορειοτέρου, μόνον δ' αἱ γωνίαι ἐνταῦθα καὶ πρὸ πάντων ἡ νοτιανατολική, εἶνε ἐκτισμέναι διὰ λίθων μεγαλειτέρων καὶ ὀλίγον ἐπιμελέστερον κατειργασμένων· ἐκ τῆς νοτιανατολικῆς δὲ γωνίας τούτου φαίνεται, ὅτι προέρχονται καὶ οἱ ὀλίγοι τεχνικῶς ὁπωσδήποτε κατειργασμένοι λίθοι, οἵτινες ἦσαν καταφανεῖς καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ στόμιον τῆς κοιλάδος.

Ἐπιμελέστερόν πως εἶνε ἐπίσης ἐκτισμένη καὶ ἡ ὅλη ἀνατολικὴ πλευρά, ὡς ἀποτελοῦσα τὴν πρόσοψιν τοῦ οἰκοδομήματος.

Καὶ τούτου οἱ τοῖχοι διατηροῦνται εἰς ὕψος 0,80 περίπου.

Ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ οἰκοδομήματι τούτῳ λεπτὸν στρῶμα γῆς μετὰ ὑπολειμμάτων πυρῶν. Τὰ εὑρήματα καὶ ἐνταῦθα ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ βορειοτέρου οἰκοδομήματος, ἀλλ' ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερα· προτομαὶ ἰδίως ἐλάχισται σχετικῶς εὑρέθησαν.

Τεμάχια κεραμίδων εὑρέθησαν καὶ ἐνταῦθα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ οἰκοδομήματος πολλά, μετὰ τούτων δὲ καὶ τεμάχιον ἀκροκεράμου καλυπτομένης κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς ἄκρον δι' ἡμικυκλικοῦ δίσκου, ἐφ' οὗ σώζεται μέρος ἀναγλύφου σφιγγὸς καὶ ἐν τῷ πεδίῳ ῥόδακες. Ὁ ὅλος δίσκος θὰ εἶχεν ἀναγλύπτους δύο ἀντωποὺς Σφίγγας καὶ ῥόδακας. Ἡ ἀκροκέραμος αὕτη (εἰκ. 4,) ἥτις κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῆς σφιγγὸς ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοὺς πληροῦντας τὸν χῶρον τοῦ πεδίου ῥόδακας φαίνεται, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἕκτον π.

Εἰκὼν 4.

Χ. αἰῶνα, εἶνε τὸ ἀρχαιότατον εὕρημα τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν.

Καὶ ἂν δὲν ἀνεμένομεν συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου τὴν εὕρεσιν ναοῦ ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ κοιλάδι τοῦ Κωτίλου, τὰ ἐν τοῖς δυσὶν οἰκοδομήμασι γενόμενα εὑρήματα θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ταῦτα εἶνε οἶκοι λατρείας θεοῦ, δηλαδὴ ναοί. Οἰκήματα, ἐν οἷς ἐκαίοντο θυσίαι καὶ ἀνηρτῶντο ἀφιερώματα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἦσάν τι ἄλλο ἢ ναοί. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν εὑρημάτων, τὰ διαγράμματα τῶν δύο οἰκοδομημάτων μαρτυροῦσι σαφῶς περὶ τοῦ προορισμοῦ των.

Ὅσον πρωτογενῆ καὶ ἁπλᾶ καὶ ἂν εἶνε ταῦτα, δὲν δύναταί τις νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ἀμέσως τὸν σηκὸν μετὰ τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐν

τῷ μεγαλειτέρῳ δωματίῳ καὶ τὸν πρόναον ἐν τῷ μικροτέρῳ. Ὀπισθόδομον δὲν ἔχουσιν οἱ δύο οὗτοι ναοί.

Ἡ ἔξωθεν τοῦ βορειοτέρου ναοῦ εὑρεθεῖσα λεκάνη (ἴδ. ἀνωτ. σελ. 161) εἶνε τὸ περιρραντήριον, ὁμοία δὲ ἀλλὰ μικροτέρα λεκάνη εὑρέθη οὐχὶ κατὰ χώραν ἐν τῷ προνάῳ τοῦ νοτίου ναοῦ.

Ὅσον δήποτε μικροὶ καὶ ἂν εἶνε οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ Ἑλληνικοὶ ναοί, οὐδέποτε στεροῦνται τῆς ἰδιαζούσης εἰς τοὺς ναοὺς ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμήσεως, καὶ ἀπὸ τῶν ἁπλουστάτων δὲ οὐδέποτε λείπουσιν οἱ ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου κίονες, οἵτινες θεωροῦνται ὡς μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ ναοῦ, διότι καὶ τὸ λεγόμενον πρότυπον[1] τούτων, τὸ Μυκηναϊκὸν μέγαρον, ἔχει ἤδη τοὺς δύο τούτους κίονας ἐν τῇ αὐτῇ θέσει.

Ἂν ἐκ τῶν εὑρημάτων ἡμῶν προὔκυπτεν, ὅτι οἱ ναοὶ τοῦ Κωτίλου ἦσαν ἀρχαιότεροι τῶν γνωστῶν Ἑλληνικῶν ναῶν, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οὗτοι ἀποτελοῦσι μίαν τῶν πρώτων βαθμίδων ἐν τῇ γενέσει τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ, καὶ θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ συντελέσωσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ βαθμιαίας διαμορφώσεως τούτου.

Ἀλλ', ὡς εἴδομεν, τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ἡμῶν γενομένων εὑρημάτων, δὲν εἶνε παλαιότερον τοῦ ἕκτου αἰῶνος, εἶνε ἑπομένως τοῦτο τὸ ἀνώτατον ὅριον, μέχρι τοῦ ὁποίου δικαιούμεθα ἐλλόγως νὰ ἀναγάγωμεν τοὺς ναοὺς ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ τύπος τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ εἶχεν ἤδη τελείως διαπλασθῇ.

Ἁπλοῖ ναοὶ χωρικῶν χάριν τῆς λατρείας μόνον, ἄνευ τάσεως πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ἄνευ ἄλλου τινος πλαγίου σκοποῦ οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τοῦ ἀποκέντρου τούτου μέρους, τὸ ὁποῖον μόνον αἱ ποιμενίδες καὶ οἱ ἄλλοι πιστοὶ τοῦ θείου λάτρεις ἐπεσκέπτοντο συνήθως, περιωρίσθησαν εἰς τὰ ἀναγκαιότατα διὰ τὴν λατρείαν μέρη, τὸν πρόναον καὶ τὸν σηκόν.

Πρὸς ἵδρυσιν καὶ φύλαξιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, πρὸς τέλεσιν τῶν θυσιῶν καὶ ἀπόθεσιν τῶν διαφόρων ἀφιερωμάτων, τὰ δύο ταῦτα μέρη ἦσαν ἀρκετὰ διὰ τοὺς πτωχοὺς κατοίκους τῶν Βασσῶν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀγρότας τῆς πόλεως Φιγαλείας.

[1] Perrot Chipiez, Hist. de l'art VII, 350.

Ὁ ὀπισθόδομος δὲν ἦτο τόσον ἀναγκαῖος, ἐνῷ ὁ πρόναος δὲν ἠδύνατο, ὡς φαίνεται, νὰ λείπῃ ἀπὸ παντὸς ἀρχαίου ναοῦ.

Ὁ μικρότερος τῶν δύο ναῶν ὁ πρὸς βορρᾶν ἔχει τὸν πρόναον πρὸς ἀνατολάς, ὅπως συνήθως οἱ Ἑλληνικοὶ ναοί, ἀλλ' ὁ νοτιώτερος ναὸς ὁ καὶ μεγαλείτερος εἶνε πρὸς νότον ἐστραμμένος. Αἰτία τῆς ἀσυνήθους ταύτης, ἂν καὶ ὄχι πρωτοφανοῦς διευθύνσεως τοῦ ναοῦ εἶνε μόνον τὸ σχῆμα τῆς μικρᾶς καὶ στενῆς κοιλάδος, ἐν ᾗ εὕρηται ὁ ναός. Ἂν ἦτο οὗτος πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένος θὰ κατελάμβανεν ὅλον τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος καὶ ἡ εἴσοδος αὐτοῦ θὰ ἀπεκλείετο ὑπὸ τῶν ὁριζόντων ταύτην προς ἀνατολὰς βράχων.

Ὁ Παυσανίας κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ παρὰ τοῦτον μέρους τοῦ Κωτίλου ὄρους, δὲν ἀνῆλθεν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ Κωτίλου, ἔνθα ἦσαν οἱ δύο ναοί, ἄλλως δὲν θὰ ἐμνημόνευε μόνον τὸν ἕνα τούτων, καὶ θὰ ἔλεγέ τι χαρακτηριστικὸν περὶ τῆς ἁπλότητος αὐτῶν. Ὅτι ὁ εἷς τῶν δύο ναῶν ἦτο τελείως ἐξηφανισμένος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου δὲν εἶνε πιθανόν. Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεδείχθη, ὅτι καὶ οἱ δύο ναοὶ ἐξηφανίσθησαν συγχρόνως καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν, ἤτοι ὑπὸ μόνου τοῦ χρόνου, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως ἀνθρωπίνων χειρῶν.

Διαφορὰ χρονολογίας τῶν εὑρημάτων ὡς πρὸς τὸ κατώτερον αὐτῶν ὅριον δὲν ὑπάρχει ἐν ἀμφοτέροις. Οἱ τοῖχοι καὶ τῶν δύο ναῶν εἶχον καταρρεύσει ἀφ' ἑαυτῶν, οἱ αὐτοὶ δ' ὄγκοι εἶχον σχηματισθῇ ἐκ τούτων καὶ ἐφαίνοντο πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἐπὶ τῶν δύο. Μόνον τὰ ἀγάλματα, τοὐλάχιστον τοῦ ἑνός, εἶχον ἀφαιρεθῇ ἐγκαίρως, πρὸ τῆς καταρρεύσεως τῶν τοίχων, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ σειρὰ δέ, καθ' ἣν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν πηγὴν καὶ τὸ Κώτιλον μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Κωτίλου. Ἂν τοῦτο συνέβαινε, φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ ἐμνημόνευε πρῶτον τὸ Κώτιλον, εἰς ὃ καὶ κατὰ πρῶτον θὰ μετέβαινε πάντως ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ μετὰ ταῦτα τὴν πηγήν.

Ἐκ τῆς πηγῆς ἢ ἔκ τινος παρὰ ταύτην μέρους θὰ εἶδεν τὸ νοτιώτερον τῶν ἐν τῷ Κωτίλῳ οἰκοδο-

μημάτων καὶ ἐρωτήσας ἔλαβε τὴν ἀτελῆ πληροφορίαν περὶ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, οὗ τινος τὴν ἔλλειψιν τῆς ὀροφῆς ἴσως παρετήρησε καὶ ἐκεῖθεν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς πληροφορίας τοῦ Παυσανίου δέον ἐνταῦθα νὰ μνημονευθῇ, ὅτι ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ ἀνευρέθη τεμάχιον ἀπροσδιόριστον ἀγάλματος μαρμαρίνου μεγάλου, ὅπερ ἴσως ἀνῆκεν εἰς τὸ ἄγαλμα, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν ἐν Κωτίλῳ ἐπληροφορήθη ὁ Παυσανίας. Τὸ ἄμορφον τοῦτο τεμάχιον ἀπόκειται ἐν τῷ παρὰ τὸν Ναὸν τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος φυλακείῳ.

Δυτικώτερον τοῦ νοτίου ναοῦ ὀλίγον μακρὰν τούτου σῴζονται τέσσαρες λίθοι κατὰ σειρὰν τεθειμένοι, λείψανα τοίχου ἀγνώστου χρήσεως.

Εἰκὼν 5.

Τὰ εὑρήματα.

Τὰ κυριώτερα, τοὐλάχιστον τὰ πολυπληθέστερα, εὑρήματα τῆς ἐπὶ τοῦ Κωτίλου ἀνασκαφῆς ἡμῶν ἀποτελοῦσιν αἱ πήλιναι γυναικεῖαι προτομαὶ καὶ τὰ χαλκᾶ κάτοπτρα. Πρὸς τούτοις εὑρέθησαν καὶ ὀλίγα κοσμήματα γυναικῶν, νομίσματά τινα καὶ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα. Ἀγγείων ἐλάχιστα ἀσήμαντα τεμάχια εὑρέθησαν· ὁλόκληρον ἦτο μόνον τὸ κατωτέρω ἀπεικονιζόμενον μικρὸν ἀγγεῖον πρὸς παιδιάν, ἐν ἐκ χρωματιστῆς ὑέλου ἀλάβαστρον καί τινες μικροὶ κοτυλίσκοι.

Ἐν ἄλλῃ τινι ἀνασκαφῇ γενομένῃ ἐπίσης ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1902 ἐν θέσει ἀπεχούσῃ περὶ τὰς 2 ½ ὥρας τοῦ Κωτίλου, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μπέρεκλα, καὶ ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πιθανῶς πλευρᾶς τοῦ Λυκαίου ὄρους[1] ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ναοῦ τινος τοῦ Πανὸς καὶ ἐν αὐτῷ πλεῖστα εἰδώλια, μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι, χαλκᾶ, τοῦ τύπου τῶν ὑπὸ τοῦ Furtwängler ἐν Sitzungsber. der Bairischen Akademie Phil. Hist. Cl. 1899 Bd. II. Heft 4 ἐξετασθέντων ἀρκαδικῶν εἰδωλίων[2]. Μετὰ τούτων εὑρέθησαν καὶ πήλινα εἰδώλια τρόπου ἀντιστοιχοῦντος καθ' ὅλα πρὸς τὸν τῶν χαλκῶν. Παριστῶσι ταῦτα[3] κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνδρας χωρικούς, βαρέα συνήθως περιβεβλημένους ἐνδύματα καὶ καλύμματα τῆς κεφαλῆς. Τὰ περιγράμματα τῶν σωμάτων αὐτῶν εἶνε ξηρὰ καὶ γωνιώδη, τὸ δὲ ἄτεχνον σχῆμα τῶν κεφαλῶν αὐτῶν καὶ ἡ ἀδεξιότης περὶ τὴν δήλωσιν τῶν λεπτομερειῶν τούτων φθάνει παρὰ πολλοῖς μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ φαίνονται ταῦτα ὡς γελοιογραφίαι. Διαφέρουσι ταῦτα ἀπο τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν πηλίνων εἰδωλίων, τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, καὶ κατὰ τὴν τεχνικὴν ἀπεργασίαν, διότι εἶνε πλήρη καὶ τα διάφορα αὐτῶν μέλη εἶνε ἰδιαιτέρως κατεσκευασμένα καὶ συγκεκολλημένα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ.

Τοῦ τύπου τῶν πηλίνων τούτων εἰδωλίων οὐδὲν εὑρέθη ἐπὶ τοῦ Κωτίλου, τοὐναντίον καὶ αἱ προτομαὶ καὶ τὰ ὀλίγα ἄλλα ἐν Κωτίλῳ εὑρεθέντα διαφόρων τύπων εἰδώλια οὐδόλως διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι εὑρισκομένων.

Πήλιναι προτομαὶ καὶ τεμάχια τοιούτων εὑρέθησαν περὶ τὰς διακοσίας· δυστυχῶς ὅμως πᾶσαι σχεδὸν ἦσαν ἐφθαρμέναι, διότι ἐν τῷ ὑγρῷ ἐδάφει, ὁ πηλὸς αὐτῶν, ἀτελῶς ὠπτημένος, ὅπως ἐν γένει ὁ πηλὸς τῶν εἰδωλίων, δὲν ἀντέσχεν ἱκανῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ πλεῖσται αὐτῶν εἶχον ἑνωθῇ εἰς ἓν μίγμα μετὰ τοῦ ἐδάφους, διελύοντο δὲ εἰς τεμάχια, εὐθὺς ὡς ἐδοκίμαζέ τις νὰ ἀποχωρίσῃ αὐτὰς ἀπὸ τούτου.

Ἐν εἰκ. 5 ἀπεικονίζονται οἱ κυριώτεροι τύποι τῶν προτομῶν. Παριστῶσι τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ στήθους νέας γυναικός.

Τῶν πλείστων τὸ στῆθος εἶνε γυμνόν, τινῶν δὲ (ὡς εἰκ. 5 ἀρ. 7) καλύπτεται διὰ πολυπτύχου χιτῶνος ἔχοντος βραχείας χειρίδας. Πλὴν τῶν ἀρ. 1, 3 καὶ 5 φέρουσι πᾶσαι στεφάνην, αἱ δὲ ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 7, φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ πέπλον, ὅστις καταπίπτει ὡς συνέχεια τῆς στεφάνης ἐπὶ τῶν ὤμων.

Αἱ προτομαὶ ἔχουσιν ὕψος ἀπὸ 0,07-0,11, εἶνε δὲ κατεσκευασμέναι ἐκ λεπτῆς πλακὸς καὶ εἶνε κοῖλαι ὄπισθεν. Εἰς τὸ κοίλωμα ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς ἦτο ἰδιαιτέρως προσκεκολλημένον, καὶ ὡς ἐκ

Εἰκὼν 6.

τούτου ἀπὸ τῶν πλείστων ἀπεσπασμένον, πρισματικὸν τεμάχιον πηλοῦ, ἔχον ὀπήν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀνηρτῶντο αἱ προτομαί.

Ἀρχαϊκωτέρα πασῶν φαίνεται ὡς ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου αὐτῆς καὶ τῆς λοιπῆς ἐν γένει αὐστηρότητος, ὡς καὶ τῆς ὑπερβολικῶς ὑψηλῆς πολοειδοῦς στεφάνης, ἡ ὑπ' ἀριθ. 2, ὁμοίως δὲ λίαν ἀρχαϊκὴν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 ἄνευ στεφάνης. Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ προτομαὶ ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐν γένει στρογγυλότητος τοῦ προσώπου αὐτῶν καὶ ἰδίως τῆς σιαγόνος, καὶ ἐκ ποιᾶς τινος σοβαρότητος εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν, ὁμοιάζουσι πρὸς ἔργα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.

Ἔργον νεώτερον, τοῦ Δ' ἴσως αἰῶνος, μιμεῖται

[1] Πβλ. Πρακτικὰ 1902, ἔνθα ἐξέφερα τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ θέσις εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν Νομίων ὀρέων, ἥτις νομίζω νῦν, μετὰ νέας ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ἐρεύνας μου, ὅτι εἶνε ἐσφαλμένη.

[2] Ἓν πρὸ πάντων γυναικεῖον εἰδώλιον ὁμοιάζει τὰ μέγιστα πρὸς τὸ ἐκεῖ καὶ ἐν Jahreshefte des Oesterr. Instit. IV, 1901 σελ. 34 ἀπεικονιζόμενον.

[3] Τὰ ἐν Jahresh. ἔ. ἀ. σελ. 38 ἐξεταζόμενα ἐκ Λουσῶν εἰδώλια, ἅτινα ἄλλως τε εἶνε ἀρχαιότερα, δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ εἰδώλια ἡμῶν.

ἡ ὑπ' ἀρ. 1 μετὰ τοῦ ἰδιοτρόπου σχηματισμοῦ τῆς κόμης.

Ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς κλίσεως τῆς κεφαλῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 συμπεραίνω, ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἴσως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ προτομαὶ δὲν ἐφευρέθησαν ὡς τοιαῦται, ἀλλ' ὅτι εἰκονίζουσι τὸ ἄνω μέρος γνωστῶν ἀγαλμάτων· ὅτι δὲ ἀπεικονίζουσι θεὰν αἱ προτομαὶ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς στεφάνης καὶ ἐκ τῆς γυμνότητος τοῦ στήθους. Ἂν εἰκονίζωσι τὴν Ἄρτεμιν ἢ τὴν Ἀφροδίτην, διότι μόνον περὶ τῶν δύο τούτων θεοτήτων δύναται νὰ γίνηται λόγος ἐν ᾗ θέσει εὑρέθησαν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος. Ἡ γυμνότης καὶ ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 μαρτυροῦσι μᾶλλον ὑπὲρ τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλ' ὅμοιαι περίπου προτομαὶ εὑρέθησαν καὶ ἐν Λουσοῖς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐκεῖ δὲ εἶνε πολὺ πιθανώτερον, ὅτι παριστῶσι τὴν Ἄρτεμιν.

Αἱ προτομαὶ εὑρέθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ νοτιωτέρῳ ἀρκεταὶ ἐκ πάντων τῶν τύπων.

Ἐκ τῶν ὀλίγων ἀσημάντων πηλίνων εἰδωλίων διαφόρων ἄλλων γνωστῶν τύπων, ἅτινα εὑρέθησαν, ἀναφέρομεν ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα δύο μικροὺς γυναικείους κορμοὺς εὑρεθέντας ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ, διότι εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι παριστῶσι τὴν Ἀφροδίτην.

Καὶ τῶν δύο εἶνε γυμνὸν τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώ-

Εἰκὼν 7.

ματος καὶ ὁ μὲν εἷς ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὴν στάσιν πρὸς τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, παρὰ δὲ τῷ ἑτέρῳ ὁ δεξιὸς βραχίων ἀνασύρει τὸ ἱμάτιον ἐκ τῶν ὄπισθεν ὑπεράνω τοῦ δεξιοῦ ὤμου κατὰ τρόπον παραπλήσιον πρὸς τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Ἀλκαμένους[1].

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶνε τὸ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενον ἄνω μέρος εἰδωλίου Πανὸς (εἰκ. 6).

Ὁ θεὸς παρίσταται παίζων τοὺς διπλοῦς αὐλούς. Ἔφερε χιτῶνα μάλλινον μετὰ μακρῶν χειρίδων καὶ ἐπὶ τοῦ νώτου ἕτερον ἐπίβλημα, ἴσως δέρμα ζῴου κακῶς διακρινόμενον, δεδεμένον διὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἄκρων ἐπὶ τοῦ στήθους, κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ. Ὁ Πὰν οὗτος εἶνε κοῖλος, ἑπομένως κατὰ τοῦτο δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἐκ Μπέρεκλα εἰδώλια, μολονότι ἡ κατασκευὴ τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ στόμα καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ μᾶλλον πρὸς τὸν τρόπον ἐκείνων ὁμοιάζουσι.

Περίεργον εἶνε τὸ μικρὸν ἀγγεῖον τῆς παρακειμένης εἰκόνος 7.

Ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὑπάρχει ἀνάγλυπτον τὸ παρ' αὐτὸ εἰκονισμένον ἀποτρόπαιον προσωπεῖον. Ὅλον τοῦ ἀγγείου τὸ σῶμα ἔχει γάνωμα τεφρὸν κακῆς ποιότητος. Τοῦ προσωπείου ἡ γενειὰς ἐξέχει τοῦ ἀγγείου καὶ χρησιμεύει πρὸς ἐκροὴν φέρουσα μικρὰν ὀπὴν κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς.

Ἐντὸς τοῦ ἀγγείου εἶνε ἐγκεκλεισμένον μικρὸν

[1] Furtwängler Meisterwerke.

σφαιρίδιον, ἐχρησίμευε δ' ὡς φαίνεται τοῦτο πρὸς παιδιὰν μικρῶν παιδίων ὡς ἑξῆς. Ἀφοῦ ἐπλήρουν τοῦτο ὕδατος, ἐφύσων διὰ τῆς μικρᾶς ὀπῆς τοῦ γενείου τοῦ προσωπείου, καὶ οὕτω ἀναταραττομένου τοῦ ὕδατος μετὰ τοῦ σφαιριδίου παρήγετο θόρυβος εὐάρεστος εἰς τὸν μικρὸν παῖδα.

Χαλκοῦν εἰδώλιον εὑρέθη μόνον τὸ ἐν εἰκ. 8 ἀρ. 1 εἰκονιζόμενον. Παριστᾷ τοῦτο κόρην ἔχουσαν βραχὺν χιτῶνα καὶ εἶνε λίαν ἀμελῶς καὶ ὅλως ἀτέχνως ἐξειργασμένον. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ χείλη εἶνε παρὰ φύσιν ἐσχηματισμένοι καὶ τὸ περίγραμμα δὲ τῆς κεφαλῆς εἶνε ὅλως ἀδέξιον. Οἱ βραχίονες καὶ οἱ πόδες εἶνε ἄνευ ἐνδείξεώς τινος λεπτομερειῶν, αἱ δὲ χεῖρες εἶνε παντελῶς ἄμορφοι. Τοῦ χιτῶνος αἱ πτυχαὶ εἶνε ξηραὶ καὶ δύσκαμπτοι καὶ ὅλως κατὰ συνθήκην ἐσχηματισμέναι. Κατὰ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τάσσεται μετὰ τῶν Ἀρκαδικῶν εἰδωλίων (ἴδ. ἀνωτέρω σελ. 169), ἀλλ' εἶνε πολλῷ κακοτεχνότερον τούτων.

1

2 4 3

Εἰκὼν 8.

Ἵσταται ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων μιᾶς γωνίας κατεσκευασμένης ἐκ δύο τεμαχίων χαλκῶν ῥάβδων (εἰκ. 8.1), καὶ φαίνεται, ὅτι ἀπεσπάσθη ἐκ σκεύους. Ὅτι παρίστα θεάν τινα, δὲν εἶνε πιθανόν.

Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων εὑρημάτων καταλέγεται καὶ τὸ ἐν εἰκ. 9, 6 εἰκονιζόμενον πλακίδιον. Εἶνε τοῦτο λεπτότατον, ὕψ. 0,075 καὶ πλ. 0,045, καὶ ἦτό που προσκεκολλημένον. Αἱ κατὰ τὰ ἄκρα στιγμαὶ εἶνε ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐκτετυμμέναι καὶ φαίνεται, ὅτι προέρχονται ἐκ μικρῶν ἐξογκωμάτων, ἴσως κεφαλῶν ἥλων, οἵτινες ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐφ' οὗ ἦτο προσκεκολλημένον τὸ πλακίδιον.

Ἔχει τοῦτο δι' ὀξέος ἐργαλείου κεχαραγμένην τὴν εἰκόνα τῆς ἐν Φιγαλείᾳ λατρευομένης Ἀρτέ-

μιδος, ὅπως εἰκονίζεται ἐπὶ νομίσματος δημοσιευμένου ἐν J. H. St. VII πίν. V, 9, 10 (σελ. 110)[1]. Ἡ ὁμοιότης εἶνε τοσοῦτον καταφανής, ὥστε δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἑτέρων λόγων πρὸς ἀπόδειξιν ταύτης. Ἐπ' ἀμφοτέρων κρατεῖ ἡ Ἄρτεμις διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ δόρυ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πλακιδίου ἔχει αὕτη ἐν τῇ δεξιᾷ ἀντικείμενόν τι λίαν ἀδεξίως εἰκονισμένον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ δηλοῖ φιάλην, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ νομίσματος κρατεῖ, κατὰ τὴν περιγραφήν, πέλεκυν.

Ἡ ἀδεξιότης περὶ τὴν χάραξιν πρὸ πάντων τῶν λεπτομερειῶν τοῦ προσώπου ταύτης ἀντιστοιχεῖ τελείως πρὸς τὴν τέχνην τοῦ ἄρτι περιγραφέντος εἰδωλίου.

Τό τε χαλκοῦν εἰδώλιον καὶ τὸ πλακίδιον ὡς καὶ ἡ ἀμέσως κατωτέρω περιγραφομένη μαρμαρίνη κεφαλὴ εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ μικροτέρου πρὸς βορρᾶν ναοῦ.

Ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος 12 ὡσαύτως ἀπεικονιζομένη μαρμαρίνη κεφαλὴ (ὕψ. 0,11 μετὰ τοῦ σωζομένου μέρους τοῦ λαιμοῦ) ἐκ μικροῦ ἀγαλματίου, εἶνε λίαν ἀποτετριμμένη· καὶ ἐν ᾗ καταστάσει ὅμως σῴζεται, δεικνύει ὅτι κατεσκευάσθη λίαν ἀτέχνως, ὅπως καὶ τὰ δύο προηγηθέντα ἀντικείμενα. Ἡ εὕρεσις τῆς κεφαλῆς ταύτης μαρτυρούσης περὶ τῆς ἐπιτοπίου κατασκευῆς ὡς ἐκ τῆς κακῆς αὐτῆς τέχνης, εἶνε λίαν παράδοξος ἐν χώρᾳ, ὁπόθεν ἔλειπε τὸ μάρμαρον καὶ ἦτο πολὺ δύσκολος ἡ ἄλλοθεν προμήθεια αὐτοῦ. Πλὴν τῆς κεφαλῆς ταύτης εὑρέθησαν καὶ δύο μικροὶ κορμοὶ μαρμαρίνων γυναικείων εἰδωλίων τέχνης ἀναλόγου πρὸς τὴν τῆς κεφαλῆς.

Εἰκὼν 9.

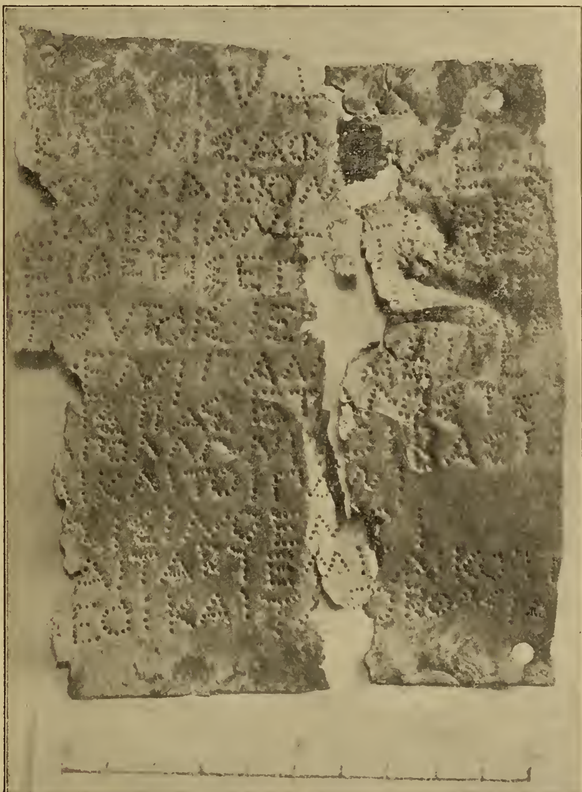
Τῶν εὑρεθέντων κατόπτρων αἱ διάφοροι μορφαὶ ἀπεικονίζονται ἐν ταῖς εἰκ. 8 καὶ 9. Τὰ πλεῖστα τούτων εὑρέθησαν ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ, ἀλλὰ τὰ μεγαλείτερα καὶ μεταξὺ τούτων τὰ δύο ἐν εἰκ.

[1] Ὅμοιον νόμισμα εἰκονίζεται καὶ ἐν Br. Mus. Cat. Pel. πίν. XXXVI, 16 σελ. 197, 2 ἀλλὰ λίαν κατεστραμμένον.

8, 2. 3 (ὕψ. μετὰ λαβῆς 0,27, τῶν μικροτέρων ὕψ. 0,09) παριστώμενα, ἐντὸς τοῦ νοτιωτέρου.

Μόνον τοῦ ἐν εἰκ. 8, 2 ἀριστερὰ κατόπτρου ὁ δίσκος εἶνε κοῖλος καὶ ἡ λαβὴ ἐξ ἰδιαιτέρου τεμαχίου κατεσκευασμένη. Ὀλίγων ἐκ τούτων ὁ χαλκὸς διατηρεῖται θαυμασίως. Τὰ ὀλίγα ἐπὶ τῶν κατόπτρων ὑπάρχοντα κοσμήματα εἶνε κεχαραγμένα δι' ὀξέος ἐργαλείου.

Χαλκᾶ ψέλια, ὅπως τὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος 12 εἰκονιζόμενον εὑρέθησαν καὶ ἄλλα τινα ἐντὸς τοῦ νοτιωτέρου ναοῦ. Ὅπως φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀπεικονίσεως, εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ σύρματος τρι-

Εἰκὼν 10.

γωνικοῦ σχεδόν, μετρίου πάχους, ἀπολήγοντος εἰς ἀτέχνους κεφαλὰς ὄφεων. Γραμμικὰ κοσμήματα εἶνε ἐγκεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ σύρματος.

Ἀντικείμενον πρὸς στολισμὸν γυναικὸς εἶνε καὶ ὁ μικρὸς χαλκοῦς ὄφις, ὅστις ἀπεικονίσθη ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Ὡσαύτως ἐν τῷ νοτιωτέρῳ ναῷ εὑρέθη καὶ ὁ χαλκοῦς δακτύλιος μετὰ τῆς παραστάσεως πολεμιστοῦ, ὅστις εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ πίνακος 12, ὅπως καὶ δύο ἀργυροῖ δακτύλιοι, ὧν μόνον ὁ ἕτερος παρίσταται ἐπὶ τοῦ πίνακος 12. Ἐν τῇ λίαν μικρᾷ σφενδόνῃ τούτου ὑπάρχει κεχαραγμένη, λίαν ἐγκοίλως, μικροτάτη κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου ἔχοντος τὸ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς κεκα-

λυμμένον διὰ πέπλου. Παραπλησία κεφαλὴ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ σφενδόνῃ τοῦ μὴ ἀπεικονισθέντος ἀργυροῦ δακτυλίου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἀπεικονίζεται καὶ ἐν μικρὸν ἀργυροῦν κομβίον εὑρεθὲν ὁμοίως ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ. Εἶνε τοῦτο ἐκ πολὺ λεπτοῦ ἀργυροῦ ἐλάσματος κατεσκευασμένον, κοῖλον, καὶ φέρει μικρὰ κοσμήματα διὰ κοκκίδων.

Ἀστράγαλοι εὑρέθησαν πολλοὶ ἐντὸς τοῦ βορειοτέρου ναοῦ, τινὲς δὲ τούτων ἦσαν βεβαμμένοι διὰ πρασίνου χρώματος[1]. Εὑρέθη πρὸς τούτοις καὶ εἷς ὀστέϊνος κύβος ἔχων ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ διὰ στιγμῶν ἀπὸ τοῦ 1 ἕως τοῦ 6.

Ἐπὶ λεπτῆς χαλκῆς πλακὸς ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ (εἰκ. 10)

Θεὸς τύχα.
Κλἑνις ἀφἑκε
[Κ]όμαιθον ἐλύθρον
Ὀμβρίαν, Χοιροθύωνα.
Εἰ δέ τις ἐπιθιιάνε
τούτοις, ἱερὰ τὰ χρ(έ)μα-
(τα) ἔν⟨α⟩ι πάντα, εἴτε
.ιστίας, ε⟨ἴ⟩τ' ἄλ⟨λ⟩ος τ⟨ι⟩ς,
τ'Ἀπόλλωνι τõι Βασ⟨σ⟩ί-
ται καὶ τõι Πανί
τῶι Σινόεντι
καὶ τ'Ἀρτέμι τᾶι Κοτι-
λέοι καὶ τᾶ Ϝορθασία.

Ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη ὄχι μακρὰν τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ νοτιωτέρου ναοῦ, παρὰ τὸν Ἀν. τοῖχον, τεθραυσμένη εἰς δύο τεμάχια.

Ὅπως καὶ αἱ ἐν Λουσοῖς[2] εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, ἦτο καὶ αὕτη προσηλωμένη που ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν τεσσάρων κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῆς ὀπῶν· τὸ σημεῖον τῆς προσηλώσεως ἐπὶ τοῦ τοίχου δὲν θὰ ἦτο πολὺ ὑψηλά, τοῦτο τοὐλάχιστον δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὰ γράμματα ἀποτελοῦνται ἐκ στιγμῶν ἐντετυμμένων δι' ὀξέος ἐργαλείου ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ἐπιφανείας τῆς πλακός. Εἰς πολλὰ σημεῖα τὸ ἐργαλεῖον, δι' οὗ ἀπετελέσθησαν αἱ στιγμαί, διέτρησε τὴν πλάκα καὶ οὕτως ἔχομεν ἀντὶ στιγμῶν μικρὰς ὀπάς.

Τὰ γράμματα δὲν ἀπετελέσθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, εἶνε δ' ἄλλα μικρότερα καὶ ἄλλα μεγαλείτερα. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου στίχου τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς τελευταίας λέξεως ἐχαράχθη πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω, ἐπειδὴ ὁ χῶρος δὲν ἤρκει διὰ νὰ γραφῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων εὐθείας. Ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει ἀπελευθέρωσιν δούλων, διαφέρει δ' ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν, καθόσον οὐδεμίαν φέρει χρονολογίαν, οὐδὲ γίνεται ἡ ἀπελευθέρωσις ὑπὸ τύπον ἀφιερώσεως εἰς τὸν θεόν, κοινὸν δ' ἔχει μετὰ τούτων τὸν ὁρισμὸν ποινῆς ἐν περιπτώσει προσβολῆς τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης ὑπὸ οἱουδήποτε.

Στ. 1. *Κλἑνις* = *Κλεῖνις* ἴδ. Pape Eigennamen. Πβλ. τὰ ἐπίσης ἀρκαδικὰ *Νῖκις* Collitz-Bechtel Dial Insch. 1181, 31 καὶ *Κρίνις* αὐτόθι 1200,3.

Στ. 2-3. *ἀφἑκε.. ἐλύθρον*· καὶ ἐν τῇ ἠλειακῇ ἐξ Ὀλυμπίας ἐπιγραφῇ Ergebnisse Die Inschr. Nº 12 σελ. 31-32 (Collitz-Bechtel ἔ. α'. 1161), *ἀφἑκεν ἐλευθάρως*. *Ἐλύθρον* ἀντὶ *ἐλεύθερον*· δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ἂν ἡ τροπὴ τῆς διφθόγγου *ευ* εἰς *υ* καὶ ἡ συγκοπὴ τοῦ *ε* πρὸ τοῦ *ρ* ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως εἶνε ἰδιωτισμοὶ τῆς Ἀρκαδικῆς διαλέκτου, ἢ ἂν εἶνε ἐνταῦθα μόνον σφάλματα τοῦ χαράκτου· δι' ὁμοίας συγκοπὰς πβλ. καὶ στίχον 6 *χρματα* καὶ 8 τὴν τελευταίαν λέξιν. Ἴσως ἡ γραφὴ *ἐλύθρον* προϋποθέτει Ἀρκαδικόν τινα τύπον *ἐλούθερον*, ὅστις εὑρίσκεται ἐν τῇ Κρητικῇ διαλέκτῳ (ἴδε van Herwerden Lex. Suppl. et dial.).

Διὰ τὸ ὄνομα *Κόμαιθος* πβλ. Bechtel-Fick Personenn. 172 καὶ σελ. 47.

Στίχ. 4. *Ὀμβρίας* πρῶτον νῦν ἀπαντᾷ· ὑπάρχει ἐν τούτοις τὸ ὄνομα Ὀμβρίων, Pape Eigenn.

Χοιροθύωνα εἶνε ἐσχηματισμένον κατὰ τὸ Βουθύων Bechtel-Fick σελ. 80 καὶ ἀπαντᾷ ἐπίσης κατὰ πρώτην φοράν.

Στίχ. 5. *εἰ δέ τις ἐπιθιιάνε*· οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἐπιθιιάνε (ἴσως *ἐπιθιγάνε*, εἶνε ὁ Ἀρκαδικὸς τύπος ἀντὶ *ἐπιθιγγάνε*. Διὰ τὴν φράσιν πβλ. τὸ ἐν Δελφικαῖς ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς σύνηθες *εἰ δέ κά τις ἐφάπτηται*.

[1] Πβλ. ἀστραγάλους ἐν Ἀσκληπιείῳ C. I. A. II 766. 23 καὶ 32. Mitt. XV, 1890 σελ. 381, 21, 22 ἐν Καβειρίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ.
[2] Jahresh. Oest. Inst. ἔ. ά. σελ. 65 κέ.

Στίχ. 7. Πρὸ τοῦ σωζομένου πρώτου γράμματος τοῦ στίχου ὑπάρχει ἡ στιγμή, δι' ἧς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἐχωρίζοντο, οὐχὶ πάντοτε, αἱ διάφοροι λέξεις ἀπ' ἀλλήλων· πρὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης σῴζονται ὀλίγαι στιγμαὶ μικρότεραι, λείψανα ἀναμφιβόλως τοῦ Α τοῦ χρημα(τα). *ἔνι* ἴσως ἀντὶ *ἔναι* = εἶναι.

Στίχ. 8. Δὲν κατώρθωσα νὰ ἀναγνώσω μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος τὸν στίχον τοῦτον. Τὸ πιθανώτερον εἶνε ὅτι ἐν τῷ *.ιστίας*, πρὸ τοῦ ὁποίου λείπουσι τὸ πολὺ δύο (ἴσως δὲ ἓν μόνον) γράμματα, κρύπτεται κύριόν τι ὄνομα προσώπου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κλεῖνις θὰ εἶχεν ἰδιαιτέρους λόγους νὰ φοβῆται, ὅτι ἠδύνατο νὰ προσβάλῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἕπεται δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ γενικὸς ὁρισμὸς ε⟨ἴ⟩τ(ε) ἄλ⟨λ⟩ος τ⟨ι⟩ς.

Στίχ. 9-10 *Ἀπόλλωνι τοῖ Βασ⟨σ⟩ίται*. Βασσίτας καλεῖται ὁ Ἀπόλλων ἐκ τοῦ χωρίου Βᾶσσαι, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο καὶ ἔκειτο τὸ ἱερὸν αὐτοῦ, ὁμοίως καλεῖται ἐν Σπάρτῃ *Ἀκρίτας* ὁ ἐν Ἄκρᾳ ἢ Ἄκραις λατρευόμενος (Pauly - Wissowa). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἀπόλλων οὗτος εἶνε ὁ κληθεὶς μετὰ ταῦτα Ἐπικούριος, ἐξ ἧς ἀφορμῆς διηγεῖται ὁ Παυσανίας (VIII, 41, 8), ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἡμῶν δὲν ὀνομάζει τοῦτον εἰσέτι Ἐπικούριον, ὑποθέτω, ὅτι εἶνε τοῦτο λόγος ἀρκῶν, ὅπως δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀρχαιοτέρα τοὐλάχιστον τοῦ 420, ὁπότε κατὰ τὴν μᾶλλον ἀσπαστὴν γνώμην ἐκλήθη ὁ Ἀπόλλων Ἐπικούριος καὶ ᾠκοδομήθη ὁ νέος μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ ναός [1].

Στίχ. 10-11 *Τοῖ Πανὶ τῷ Σινόεντι*. Τὸ ἐπίθετον *Σινόεις* (ἐκ τοῦ ῥήματος *σινόω* ἢ *σίνομαι*, οὗτινος ἡ ῥιζικὴ σημασία εἶνε κακοποιῶ, κακουργῶ) εἶνε νέον διὰ τὸν Πᾶνα, συμφωνεῖ ἐν τούτοις πληρέστατα πρὸς τὰς ἰδέας, ἃς εἶχον πρὸ πάντων οἱ ποιμένες, ἐξ ὧν κυρίως θὰ ἀπηρτίζετο καὶ τότε ὁ πληθυσμὸς τῶν Βασσῶν, περὶ τοῦ Πανὸς ὡς δυσκόλου καὶ κακοποιοῦ θεοῦ. Πβλ. πρὸ πάντων Θεοκρ. Εἰδ. 1 στ. 15 κέ. *Τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες... ἔστι δὲ πικρός, καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥῖνα κάθηται.*

[1] Frazer ἔ. ἀ. σελ. 404 Philologus 4, 1849 σελ 235 - 237. Ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἀρχαιότερον ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπεδείχθη, ὥς μοι φαίνεται, ἐπαρκῶς διὰ τῆς ἀνασκαφῆς παρὰ τὸν σῳζόμενον ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, μολονότι δὲν εὑρέθησαν ἴχνη τοῦ ἀρχαίου τούτου κτιρίου, ὅπερ εἶνε ἄλλως τε πολὺ φυσικόν, ἄν, καὶ εἶνε πιθανόν, τοῦτο ὡμοίαζε κατὰ τὴν οἰκοδομίαν πρὸς τοὺς ἐν Κωτίλῳ ναούς.

Στ. 12. *Ἀρτέμι* ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Λουσῶν. πβλ. Jahrb. Oest. Jnst. 4 σελ. 84. 17.

Στ. 12-13 *Τᾶι Κοτιλέοι καὶ τᾶι Ϝορθασίᾳ*. Ἀμφότεροι οἱ προσδιορισμοὶ ἀποδίδονται εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἥτις, ὡς φαίνεται, θὰ εἶχε δύο ἱερὰ ἐν Βάσσαις, ἢ καὶ ἐν γένει ἐν Φιγαλείᾳ. Τὸ ἐπίθετον Ὀρθασία (τὸ αὐτὸ βεβαίως πρὸς τὸ παραδεδομένον ὀρθωσία, ἴδ. Pauly-Wissowa Real Enc.) τῆς Ἀρτέμιδος εἶνε γνωστόν, ἐλατρεύετο δ' ὡς τοιαύτη ἡ Ἄρτεμις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας. Ἐν Φιγαλείᾳ ἀναφέρει ὁ Παυσανίας ὅτι ἐλατρεύετο ἡ Ἄρτεμις Σώτειρα καὶ ἡ Εὐρυνόμη. *Τᾶι Κοτιλέοι* εἶνε δοτικὴ τοπική, σημαίνει δ' ὅ τι παρὰ Παυσανίᾳ ἡ *ἐν* μετὰ δοτικῆς ἐν τῷ *Ἀφροδίτη ἐν Κωτίλῳ*. Ὅλως ἀπροσδοκήτως μνημονεύει ἡ ἐπιγραφὴ τὴν Ἄρτεμιν ἐν Κωτιλέῳ, ἐνῷ πᾶς τις κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Παυσανίου θὰ ἀνέμενεν Ἀφροδίτην ἐν Κωτιλέῳ.

Παρὰ Παυσανίᾳ παραδίδεται *Κωτίλῳ* ἀντὶ *Κωτιλέῳ*, δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ διέσωσε τὸν ἐγχώριον τύπον τοῦ ὀνόματος, ἐνῷ ὁ Παυσανίας ἴσως μετεχειρίσθη τὸν κοινὸν τύπον. Καὶ τὰ δύο παράγονται ἐκ τῆς ἧς καὶ τὸ ῥῆμα *κωτίλλω* καὶ τὸ ἐπίθετον *κωτίλος* ῥίζης. Σημαίνουσι ταῦτα διὰ *λόγου ἐξαπατῶ, παραπείθω* καὶ *ἀπατηλός, γλυκύς*· καὶ ἡ σημασία δ' αὕτη ἁρμόζει μᾶλλον πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ χωρίου εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Ἐσφαλμένη ὅλως εἶνε ἡ γραφὴ *Κωτύλιον* καὶ Κότυλον (ἴδε καὶ Curtius Peloponnesos I, 344, 32).

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πλεονάζουσιν αἱ ἀρχαιότεραι μορφαὶ τῶν γραμμάτων Φ Ρ V F κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Kirchhoff (Studien zur Gesch. d. griech. Alphab. σελ. 158) γενομένην διάκρισιν· ἀπαντᾷ ἐν τούτοις ἡ νεωτέρα μορφὴ τοῦ Θ καὶ τοῦ Ω ἂν καὶ δὲν εἶνε ἀκόμη ἐν γενικῇ καὶ ἀποκλειστικῇ χρήσει, διότι ἀντὶ τούτου συνηθέστερον γράφεται ἀκόμη τὸ Ο. Τὸ σταυροειδὲς + = χ καὶ ὄχι ξ ὡς ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις Ἀρκαδικαῖς ἐπιγραφαῖς, τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν. Ὁ χωρισμὸς τῶν λέξεων διὰ στιγμῆς εὑρίσκεται καὶ ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις καὶ ἐν ταῖς νεωτέραις ἐπιγραφαῖς.

Εἶνε τόσον ὀλίγαι αἱ γνωσταὶ Ἀρκαδικαὶ ἐπιγρα-

φαί, ὥστε δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἀρκαδικοῦ ἀλφαβήτου. Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένα (ἴδ. Kirchhoff ἔ. ἀ. πβλ. καὶ Olympia die Ergebnisse. Inschriften ἀρ. 31 σελ. 68) ἡ ἐπιγραφὴ ἡμῶν ὡς ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων γραμμάτων καὶ πρὸ πάντων ὡς ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ω ἔπρεπε νὰ ἀνῆκεν εἰς τοὺς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δ' αἰῶνος χρόνους, ἐν τούτοις ἐγὼ ἕνεκα τοῦ λόγου, ὃν ἐξέθηκα ἀνωτέρω (σελ. 181) εἶμαι διατεθειμένος μᾶλλον νὰ δεχθῶ, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀρχαιοτέρα καὶ ὅτι πάντως ἐχαράχθη πρὸ τῆς ἐπισήμου ἀντικαταστάσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Βασσίτα, διὰ τοῦ Ἐπικουρίου, ἤτοι τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ 420 π. Χ.

Ἐντὸς τοῦ βορειοτέρου ναοῦ εὑρέθη πρὸς τούτοις ἓν μικρὸν τμῆμα ταινίας ἐφ' ἧς εἶνε ἐντετυπωμένα τὰ γράμματα . . ΘΙΩΝΙΕ . . , καὶ ἕτερον μικρὸν τεμάχιον ἔχον τὰ γράμματα ΑΡ(*τέμιδος;*).

Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις ὀλίγα νομίσματα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ βορειοτέρου ναοῦ, δὲν ἀπεικονίσθησαν ὅμως, διότι ὅμοια τούτοις ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῆ ἀλλαχοῦ.

Τὸ ἀρχαιότερον τούτων εἶνε ὑπόχαλκος δραχμὴ Σικυῶνος, ἔχουσα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως περιστερὰν ἐν πτήσει, καὶ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς οὐρᾶς ταύτης Σ Ε, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὸ αὐτὸ πτηνὸν εἰς ὀλίγον διάφορον θέσιν ἐντὸς στεφάνου ἐλαίας. Ὁ τύπος ὀλίγον μόνον διαφέρει ἀπὸ τὸν ἐν πίνακι VII, 18 (σελ. 38, 26-29) τοῦ British Mus. Cat. of the Coins, Peloponn., εἰκονιζομένῳ, οὗτινος ἡ χρονολογία ὁρίζεται μεταξὺ τοῦ 431 καὶ 400 π. Χ.

Ὁμοίως τῆς Σικυῶνος καὶ ὀλίγον μόνον νεώτερα εἶνε τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα ἔχοντα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως πτηνὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ προηγουμένου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἐντὸς στεφάνου ἐλαίας τὸ μονογράφημα ΕΥ. Πβλ. Brit. Mus. ἔ.ἀ. Πίν. IX, 1 σελ. 48, 149-150. Ὁ R. Weil ἐν Zts. f. Numism. VII, 1880 σελ. 376 ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ γράμματα ΕΥ ἀναφέρονται εἰς τὸν Εὔφρονα, ὅστις περὶ τὸ 366 π. Χ. κατώρθωσε τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀργείων νὰ εἰσαγάγῃ δημοκρατικὸν πολίτευμα εἰς Σικυῶνα, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ νομίσματα ἀνάγονται εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δ' αἰῶνος.

Ἓν νόμισμα χαλκοῦν Μαντινείας ἐφθαρμένον, ἔχον ἀφ' ἑνὸς μὲν κεφαλὴν Παλλάδος πρὸς δεξιὰ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν γνωστὴν μορφήν, ἥτις ἐξηγήθη ὑπὸ τοῦ Σβορώνου (Études archéolog· et numism· 1 fasc. pl. I, 7) ὡς Ὀδυσσεὺς παρὰ τοῖς Ἀρκάσιν [1]. Ὁ Σβορῶνος ὡς χρόνον κοπῆς τῶν νομισμάτων τούτων δέχεται τὸ 370 π. Χ.

Τῆς Ἤλιδος εὑρέθησαν ἐπίσης δύο χαλκᾶ ἔχοντα ἀμφότερα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν τοῦ Διός, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἵππον. Τὸ ἓν ἔχει μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου ΔΙ καὶ πρὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ Ε, καὶ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ Brit. Mus. ἔ. ἀ. XV, 6 πρὸ τοῦ 271 π. Χ. Τὸ δὲ ἕτερον ἔχει ἄνωθεν τοῦ ἵππου FA καὶ μεταξὺ τῶν ποδῶν τούτου ΠΥ, εἶνε δὲ ὅμοιον πρὸς τὸ Brit. Mus. Cat. Pelop σελ. 71, 115-118, πίν. XIV, 16 τοῦ 312-271 π. Χ.

Μία ἀργυρᾶ δραχμὴ Χαλκίδος, ἔχουσα κεφαλὴν γυναικείαν μετ' ἐνωτίου πρὸς δεξ. ὁμοίαν περίπου πρὸς Brit. Mus. Catal. Coins, Cent. Gr. πίν. XX, 12, καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως ἀετὸν κρατοῦντα ὄφιν πρὸς ἀριστερὰ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΧΑΛ ὁμοίως πρὸς Brit. Mus. ἔ. α. πίν. XX ἀρ. 9. Τὸ νόμισμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους μεταξὺ 369 καὶ 336 π. Χ. (πβλ. καὶ Head - Σβορώνου I, 455).

Καὶ τὰ νομίσματα ταῦτα προφανῶς κατελέγοντο μεταξὺ τῶν ἀφιερωθέντων εἰς τὸν ναὸν ἀντικειμένων.

Ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται, οἱ ναοὶ ἡμῶν ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ κατὰ τὸν ε' καὶ δ' αἰῶνα, ἂν δὲ τῷ ὄντι ἡ εὑρεθεῖσα παρὰ τὸν νοτιώτερον ναὸν ἀκροκέραμος εἶνε τοῦ ϛ' αἰῶνος, ὡς ὑποθέτομεν (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 164), τότε καὶ ἡ χρονο-

[1] Τὸ ἡμέτερον νόμισμα εἶνε πολὺ ἐφθαρμένον, ἐν τούτοις, ἐνῷ ἡ μορφὴ τοῦ λεγομένου Ὀδυσσέως κατὰ τὰ ἄλλα φαίνεται, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Σβορώνου ἀπεικονιζόμενον νόμισμα, διαφέρει ὡς πρὸς τὸν πῖλον τούτου. Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Σβορώνου ὁ πῖλος εἶναι κωνικὸς καὶ ἔχει πλατὺν γῦρον, οὕτω δ' ὁμοιάζει καὶ οὐκ ὀλίγον πρὸς τὸ ἄλλοθεν γνωστὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὀδυσσέως, αλλ' ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου νομίσματος ὁ πῖλος εἶνε πάλιν κωνικὸς καὶ ἔχει ἔμπροσθεν μακρὸν προπέτασμα, ἀλλ' ὄπισθεν εἶνε στρογγύλος καὶ ἔχει τὸ προπέτασμα πολὺ ὑψηλότερον κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας, εἶνε δηλαδὴ ὅμοιος πρὸς τὸν πῖλον ὃν συνήθως ἔχει ὁ Ἑρμῆς, οὐδέποτε δὲ αἱ γνωσταὶ εἰκόνες τοῦ Ὀδυσσέως.

λογία τῆς οἰκοδομῆς τῶν ναῶν θὰ ὁρίζηται κατὰ τὸν ς΄ αἰῶνα.

Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν οὐδὲν δύναται δυστυχῶς ὡρισμένον συμπέρασμα νὰ ἐξαχθῇ. Φαίνεται ὅτι ὁ τρόπος οὗτος ἦτο πάντοτε συνήθης ἐν ταῖς κατὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἀρκαδικῆς πόλεσιν, διότι καὶ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος εὑρέθησαν μικρά, καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκτισμένα, ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, τοῦ ς΄ ἴσως αἰῶνος (πάντως παλαιότερα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος), καὶ ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ἀνεκάλυψα ἐγὼ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ λήγοντος ἔτους ἐν ὁμοίως ἐκτισμένον δωμάτιον πλησίον τοῦ ἱπποδρόμου.

Πότε κατεστράφησαν οἱ ναοὶ δὲν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος. Ἐκ τῶν νομισμάτων φαίνεται, ὅτι ὑφίσταντο οὗτοι καὶ κατὰ τὸν δ΄ αἰῶνα, μετὰ τὸν συνοικισμὸν τῆς Μεγαλοπόλεως. Νεώτερα τοῦ γ΄ αἰῶνος ἀντικείμενα δὲν ἀνεκαλύφθησαν.

Ὁ Παυσανίας λέγει ὅτι, ὅτε αὐτὸς περιώδευε τὴν Φιγαλικὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ β΄ αἰῶνος μ. Χ., ὁ ναός, ὃν οὗτος μόνον ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ Κωτίλου, δὲν εἶχε πλέον ὄροφον· ἀπὸ πόσου δ' ὅμως χρόνου εἶχεν ἤδη καταπέσῃ οὗτος καὶ ἑπομένως εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ δι' ἄγνωστον λόγον τὸ ἱερόν, δὲν λέγει ὁ Παυσανίας.

Ἴσως ἡ παρακμὴ καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν ναῶν ἤρχισε μετὰ τὴν ἐπισκιάσασαν τούτους οἰκοδομὴν τοῦ λαμπροῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος καὶ συνετελέσθη κατὰ τὸν δ΄ αἰῶνα καὶ ὡς ἐκ τῆς παρακμῆς τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων προελθούσης ἐκ τῆς κτίσεως τῆς Μεγαλοπόλεως.

Ὅτι οἱ ναοὶ ἀνῆκον εἰς θηλείας θεότητας, θὰ ὑπεθέτομεν καὶ ἐκ μόνης τῆς φύσεως τῶν εὑρεθέντων ἀφιερωμάτων καὶ ἂν δὲν εἴχομεν ἄλλας μαρτυρίας ἐπιβεβαιούσας τοῦτο.

Ὁ Παυσανίας εἶνε ὁ μόνος ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὅστις μνημονεύει τὸ Κώτιλον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, πάντως δὲ οἱ νεώτεροι, ὅσοι ὁμιλοῦσί που περὶ τούτων, ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Παυσανίου λαμβάνουσιν ἀφορμήν.

Πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ, ὅτι θὰ ἐγεννᾶτό ποτε δυσκολία διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς πληροφορίας ταύτης τοῦ Παυσανίου περὶ λατρείας καὶ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κωτίλῳ.

Οὐδὲν τῳόντι ἐκώλυε νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐν Κωτίλῳ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη. Εἰς τὸν ῥωμαντικὸν καὶ μυστηριώδη τοῦτον τόπον, ἀποκεκλεισμένον διὰ πυκνοῦ δάσους δρυῶν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου, ἐσύχναζον, ὅπως καὶ σήμερον, ἔτι μᾶλλον τότε ποιμένες παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας, δὲν θὰ ἦσαν δὲ σπάνιαι ἐν αὐτῷ αἱ τερπναὶ σκηναί, ἃς ἐγνώρισεν ἡ εὔχαρις βουκολικὴ τοῦ Θεοκρίτου μοῦσα.

Λοιπὸν θὰ εἶχε πολὺ δικαίως καὶ φυσικῶς ἕδραν ἐν αὐτῷ ἡ Ἀφροδίτη, ἡ κωτίλη θεὰ τοῦ ἔρωτος, οὐδὲ θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν ἰδιαιτέραν φύσιν διὰ τὴν Ἀφροδίτην ταύτην ὡς ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἰδιαιτέρας ὅλως φύσεως τόπου τῆς λατρείας αὐτῆς.[1]. Καὶ τὰ εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ἀποτελούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ γυναικείων κοσμημάτων εἶνε φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἠδύναντο νὰ ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς ναὸν τῆς Ἀφροδίτης. Ἰδιαιτέρως μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς Ἀφροδίτης τὰ δύο εἰδώλια (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 171) ἅτινα, ὡς εἴπομεν, πιθανώτατα παριστῶσι τὴν Ἀφροδίτην· καὶ τὰ κάτοπτρα δὲ ὡς ἐκ τοῦ ἐρωτικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ἦσαν ἁρμοδιώτατα ὡς ἀφιερώματα ἐν ναῷ Ἀφροδίτης.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἀνωτέρω δημοσιευομένῃ ἐπιγραφῇ, μεταξὺ τῶν θεῶν, εἰς τὴν κυριότητα τῶν ὁποίων περιέρχονται τὰ χρήματα τῶν τυχὸν προσβαλλόντων τὴν ἀπελευθέρωσιν, εἶνε καὶ ἡ Ἄρτεμις ἡ Κωτιλέῳ, δὲν ὀνομάζεται δὲ ἡ Ἀφροδίτη.

Ἂν τὸ Κώτιλον δὲν ἦτο τόπος ἀνάρμοστος πρὸς λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ἥρμοζε τοῦτο ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς θεᾶς τῶν δασῶν, τῆς παρθένου κυνηγοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὰ εὑρήματα· ὅπως ταῦτα ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς τὴν φύσιν τῆς Ἀφροδίτης, ἔτι μᾶλλον συνεφώνουν πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος. Εἶνε γνωστόν, ὅτι αἱ κόραι ἀφιέρουν εἰς τὴν προστάτιν αὐτῶν θεὰν τὰ ἀντικείμενα τοῦ στολισμοῦ των ὡς καὶ τὰ παίγνια αὐτῶν [2]. Οἱ κατάλο-

[1] Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἐλατρεύετο καὶ ἀλλαχοῦ ἡ Ἀφροδίτη ἐν ὁμοίοις τόποις, παραπέμπομεν εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι ἀναφερομένην Ἀφροδίτην ἐμ Βάσσαις Bull· X, 141 στίχ. 14.

[2] Preller.-Robert Griech. Mythol. 319.

γοι τῶν ἀφιερωμάτων τῆς Βραυρωνίας [1] Ἀρτέμιδος μαρτυροῦσι περὶ τούτου. Καὶ τὸ κάτοπτρον δὲν λείπει ἐκ τῶν καταλόγων τούτων. Ὅπως δὲ ἐν τῷ Κωτίλῳ, εὑρέθησαν καὶ παρὰ τὸν ναὸν τῆς ἐν Λουσοῖς Ἀρτέμιδος ὡς ἀφιερώματα πρὸ πάντων προτομαὶ καὶ γυναικεῖα κοσμήματα [2]. Λοιπὸν εἶνε εὐλογώτατον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἡ Κωτιλέῳ τῆς ἐπιγραφῆς ἐλατρεύετο ἐν ἑνὶ τῶν ἀνακαλυφθέντων ναῶν.

Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν εὑρέθησαν ἐν Κωτίλῳ δύο ναοί, καὶ ἔχομεν δύο θεάς, περὶ ὧν παραδίδεται ὑπὸ διαφόρων πηγῶν, ἰδιαιτέρως περὶ ἑκατέρας, ὅτι ἐλατρεύοντο, ἐν ᾧ τόπῳ εὑρέθησαν οἱ ναοί. Λοιπὸν οὐδὲν φυσικώτερον τοῦ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἑκατέρα τῶν θεῶν ἐλατρεύετο ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν ναῶν, τότε δὲ ἐν τῷ μεγαλειτέρῳ τούτων, τῷ πρὸς νότον, θὰ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη. Ἐκ τῶν εἰρημένων δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ τοῦτο, διότι ταῦτα ἦσαν, ὡς εἴπομεν, τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἐν τοῖς δύο ναοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ μεγαλειτέρου σῴζονται αἱ ὀπαὶ πρὸς ἔνθεσιν τῶν πλίνθων δύο ἀγαλμάτων, τοῦ ἑνὸς κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου μικροτέρου τοῦ ἑτέρου, εἶνε δὲ πολὺ εὔκολον νὰ σκεφθῶμεν ὡς φυσικὸν σύνναον τῆς Ἀφροδίτης τὸν μικρὸν Ἔρωτα. Ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ νοτιωτέρῳ ναῷ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη, ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὅτι ὁ Παυσανίας μόνον τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν ναὸν ταύτης ἀναφέρει, διότι μόνον τοῦτον εἶδεν ἐκ τῆς θέσεως πλησίον τῆς πηγῆς τῶν Βασσῶν. Μία μεγάλη δυσκολία ὑπάρχει πάντοτε ὡς πρὸς τὴν παραδοχὴν λατρείας καὶ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κωτίλῳ, εἶνε δὲ αὕτη τὸ ὅτι ἐν τῇ εὑρεθείσῃ ἐπιγραφῇ, ἐνῷ μνημονεύονται ἄλλοι θεοί, δὲν μνημονεύεται ἡ Ἀφροδίτη, ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ὁποίας θὰ ἦτο προσηρτημένη ἡ ἐπιγραφή.

Τὴν δυσκολίαν ταύτην ὁμολογοῦμεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιλύσωμεν, ἴσως δὲ διευκρινηθῇ τὸ ζήτημα τῶν ἐν Κωτίλῳ λατρευομένων θεῶν κάλλιον, ἂν ἐπιτελεσθῇ καὶ ἡ ἀνασκαφὴ ὅλου τοῦ παρὰ τοὺς ναοὺς χώρου.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ.

[1] CIA II. 751 καὶ λοιπάς.
[2] Jahresh. ἔ. ἀ. σελ. 47.

ΑΙ ΜΗΤΡΑΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΚΑΣΤΡΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ

Τέσσαρα σχεδὸν ἔτη ἔχουσι παρέλθει, ἀφ' ὅτου εὑρέθησαν τυχαίως αἱ δύο τοῦ Παλαικάστρου μῆτραι καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1900 Τεῦχος 1 σελ. 26-50 πιν. 3, 4). Κατὰ τὸ χρονικὸν ὅμως αὐτὸ διάστημα ἔγιναν αἱ μεγάλαι ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι ἐν Κρήτῃ καὶ σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις αἱ διαφωτίζουσαι τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς τέχνας τῶν προελληνικῶν χρόνων, αἱ ὁποῖαι τόσας μεταβολὰς ἐπήνεγκον εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἐγνωσμένα περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ τόσα νέα κεφάλαια τῆς προελληνικῆς ἱστορίας ἔμελλον νὰ συμπληρώσωσιν ἢ νὰ δημιουργήσωσιν.

Ἰδίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας τῶν Μυκηναίων λαῶν τόσον πενιχραὶ καὶ ἀσαφεῖς ἦσαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης αἱ κτηθεῖσαι ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνασκαφῶν γνώσεις, ὥστε ὁ μὲν Reichel ἐπελάβετο ἐν τῷ περὶ τῆς προελληνικῆς θρησκείας βιβλίῳ αὐτοῦ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ὑπῆρχον εἴδωλα λατρευτικὰ ἐν τῇ θρησκείᾳ ἐκείνῃ, ὁ δὲ κ. Τσούντας καθορῶν τὸ ἐλλιπὲς τοῦ ὑλικοῦ ὁμολογεῖ ἐν τῷ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ περὶ Μυκηνῶν καὶ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ (σελ. 157), ὅτι εὐχαρίστως θὰ παρήρχετο τὸ κεφάλαιον τῆς θρησκείας, ἂν τῷ ἦτο ἐπιτετραμμένον.

Ἀλλ' ἀκριβῶς εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο αἱ ἐν Κρήτῃ ἀνακαλύψεις ὑπῆρξαν ἐκτάκτως γόνιμοι καὶ διδακτικαί, σήμερον δὲ κατέχομεν τόσα στοιχεῖα θρησκευτικοῦ περιεχομένου ἐκ Κρήτης, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὄχι μόνον ἔχομεν τοὺς θεοὺς καὶ τὰ ἱερὰ ἀλλὰ καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας καὶ δοξασίας καὶ

νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ τοὺς λατρευτικοὺς τύπους τῶν προϊστορικῶν τῆς Κρήτης λαῶν· ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος θὰ γράψη τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας ἐν ἐκείνη τῇ ἐποχῇ θὰ βασισθῇ κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ ἐκ Κρήτης ὑλικοῦ.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μέγα μέρος τοῦ ὑλικοῦ τούτου εὑρεθὲν κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς (π. χ. τὰ ἐκ πορσελάνης λαμπρὰ εἴδωλα τῆς Κνωσοῦ καὶ ἡ γραπτὴ λάρναξ τῆς Ἁγίας Τριάδος) δὲν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη, ὥστε νὰ γίνη κοινὸν κτῆμα, ἀλλ' οἱ ἐπισκεφθέντες τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἔχουσιν ἤδη ὑπ' ὄψει πάντα τὰ στοιχεῖα, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡ δημοσίευσις καὶ τῶν τελευταίων εὑρημάτων πάντως δὲν θὰ βραδύνῃ.

Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν οὕτως πλουσίου καὶ διδακτικοῦ ὑλικοῦ σχετιζομένου πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν Μυκηναίων λαῶν ἐν Κρήτῃ ἐθεώρησα ἐμαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τῶν μητρῶν τοῦ Παλαικάστρου καὶ νὰ προβῶ εἰς νέαν ἑρμηνείαν τῶν ἐπ' αὐτῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων σύμφωνον πρὸς τὰ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντα θρησκευτικὰ μνημεῖα.

Εἰς τὴν λύσιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος τῶν λαῶν τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς, φρονῶ ὅτι προέδραμε πάντων ὁ ὀξύνους Ἄγγλος ἀρχαιολόγος κ. A. Evans. Ὅπως ἐκ τῶν σφραγιδολίθων καὶ ἄλλων τινῶν μικρῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ ἔτη ἐπιμελῶς συνέλεξεν ἰδίως ἐν Κρήτῃ, ἐξήγαγε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀλφαβήτου καὶ ἐσχημάτισε τὴν περὶ γραφῆς θεωρίαν του [1], τὴν ὁποίαν κατόπιν τόσον λαμπρῶς ἀπέδειξε διὰ τῶν ἐν Κνωσῷ ἀνασκαφῶν καὶ τῆς εὑρέσεως τῶν ἐνεπιγράφων πινακίδων τοῦ ἀνακτόρου, ἐπεβεβαίωσαν δὲ καὶ αἱ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κρήτης ἀνασκαφαί, οὕτως καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας ἐξ ὁμοίων μνημείων ὁρμηθεὶς ἐμόρφωσεν ἰδέας καὶ διετύπωσε θεωρίας [2], αἵτινες ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα γενομένων ἀνακαλύψεων ἀπεδείχθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀληθεῖς καὶ πραγματικαί. Μόνον εἰς ἓν πρᾶγμα νομίζω ὅτι ὁ κ. Evans δὲν ἐπέτυχε τοῦ ἀκριβοῦς ἐλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων, δὲν ἐτόνισε δηλ. τὴν σπουδαιότητα τῆς κυρίας Μυκηναίας θηλείας θεότητος, ἐνῷ τοὐναντίον ὑπερέχουσαν ἔδωκε θέσιν εἰς τὸν ἄρρενα θεὸν τὸν φέροντα τὴν δίκυκλον ἀσπίδα καὶ τὸν δίστομον πέλεκυν, ὃν ὑποθέτει ὡς τὸ κύριον ὅπλον τοῦ θεοῦ τούτου, καὶ τοῦτο ἵνα διευκολυνθῇ ἡ ἐκ τοῦ διπλοῦ πελέκεως (λάβρυς) ἐτυμολογία τοῦ Λαβυρίνθου καὶ ἡ ἀφιέρωσις τρόπον τινὰ τοῦ Κνωσίου ἀνακτόρου εἰς τὸν θεὸν τοῦτον τὸν Δία Λαβρανδέα, τὸν θεὸν τοῦ διπλοῦ πελέκεως.

Αἱ παραστάσεις τῶν μητρῶν τοῦ Παλαικάστρου ἀνεγνωρίσθησαν μὲν καὶ τότε, ὅτι ἦσαν θρησκευτικοῦ περιεχομένου, καὶ ὅτι ἐν αὐταῖς ἔχομεν θεότητας καὶ ἱερὰ σύμβολα, ἀλλ' ἐλλείψει ἄλλων ὁμοίων μνημείων προσέπιπτον μεμονωμέναι καὶ ξενότροποι, καὶ διὰ τοῦτο ἐζητήθη ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν ἀλλαχοῦ ἐν τῇ Φοινίκῃ καὶ τῇ Ἀσσυροβαβυλωνιακῇ θρησκείᾳ. Ἤδη ὁμολογῶ ἀδιστάκτως ὅτι μετὰ τὰς νέας ἀνακαλύψεις ἡ ἑρμηνεία ἐκείνη ἐξηλέγχθη πεπλανημένη, καὶ ὅτι αἱ μὲν πινακίδες εἶναι ἀναμφιβόλως προϊόντα Κρητικῆς τέχνης, τὰ δὲ εἰκονιζόμενα εἶναι ἀντικείμενα τῆς λατρείας τοῦ ἐγχωρίου λαοῦ. Αἱ παρατηρηθεῖσαι δὲ τότε ὁμοιότητες πρὸς θεότητας Ἀσιατικὰς δυνατὸν νὰ ἔχωσι τὴν ἀρχὴν καὶ τὰς ῥίζας εἰς σχέσεις καὶ συγγενείας χρόνων ἀπομεμακρυσμένων, αἵτινες τότε μόνον θὰ φωτισθῶσιν, ὅταν διαλευκανθῇ καὶ τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα τῶν προϊστορικῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης.

Πρὸ τῆς ἑρμηνείας τῶν παραστάσεων ὀφείλω νὰ παρατηρήσω καὶ πάλιν ὅτι αἱ πινακίδες αὗται ἦσαν μῆτραι τεχνίτου καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ὁ κ. Milani ὅστις τὸ δεύτερον ἐδημοσίευσε τὰς πινακίδας ταύτας [1] ὑποστηρίζει διὰ μακρῶν ὅτι δὲν ἦσαν μῆτραι, ὡς φαίνονται, ἀλλὰ πίνακες ἰδεογραφικοί, εἰκόνες τινὲς δηλ. θρησκευτικαὶ τῆς προελληνικῆς θρησκείας, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἔχουσι σημασίαν ἑκατοντάκις μείζονα τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἀποδοθείσης εἰς αὐτὰς ὡς μήτρας, κατὰ τοῦτο δὲ λέγει ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς χρυσοῦς δακτυλίους τῶν Μυκηνῶν τοὺς ἔχοντας τὰς ἐντύπους παραστάσεις, οἱ ὁποῖοι, λέ-

[1] A. Evans, Cretan Pictographs, London 1895.

[2] Ἐν τῇ πραγματείᾳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Mycenaean Tree and Pillar Cult 1901.

[1] Studi e Materiali di Archeologia e Numismatica. τόμ. I, σελ. 175-186.

γει, ὅτι δὲν ἐχρησίμευον ὡς σφραγῖδες κατὰ τὸν Furtwängler.

Καὶ ὅτι μὲν οἱ μνημονευόμενοι χρυσοῖ δακτύλιοι μὲ τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις ἦσαν πραγματικαὶ σφραγῖδες ἀποδεικνύουσιν ἀναντιρρήτως αἱ ἑκατοντάδες τῶν ἐκ πηλοῦ ἀποτυπωμάτων τῶν εὑρεθέντων εἰς Κνωσόν, Γουρνιά, Ζάκρον, Ἁγίαν Τριάδα, ὧν πολλὰ σαφέστατα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν σφενδονῶν τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ ἐπομένως ἐκ τοιούτων προέρχονται[1], φέρουσι δέ τινα καὶ ἀναλόγους θρησκευτικὰς παραστάσεις[2]. Οἱ ἄλλοι λόγοι τοὺς ὁποίους προβάλλει ὁ κ. Milani πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του καταρρέουσιν εὐκόλως, διότι καὶ ὁ σχιστόλιθος ἔχει ἀρκετὴν ἀντοχήν, ἵνα χρησιμεύῃ πρὸς χώνευσιν μεταλλικῶν ἀντικειμένων, καὶ ὅτι ἀμφότεραι αἱ ὄψεις τῶν πινακίδων φέρουσι παραστάσεις δὲν ἐμποδίζει εἰς τίποτε, διότι πάλιν ἓν μέγα μέρος τῆς μιᾶς ἐπιφανείας μένει λεῖον, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ πρὸς ἐπικάλυψιν τοῦ τύπου τῆς ἑτέρας μήτρας κατὰ τὴν χώνευσιν καὶ ὅτι προσαρμόζονται ἀκριβῶς ἀλλήλαις αἱ δύο μῆτραι ὡς δύο ἡμίση βιβλίου εἶναι ἐναντίον τῆς ἰδέας του, διότι ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ κ. P. Wolters ἐξετάσας τὰς μήτρας ἐν τῷ Μουσείῳ, εἶναι αὐτάρκεις, ἕκαστος δηλ. τῶν ἐγγεγλυμμένων τύπων δύναται νὰ χωνευθῇ, ἂν κατὰ διαφόρους τρόπους, τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσεν ὁ ἴδιος ἐν τῷ Μουσείῳ, προσαρμοσθῶσιν αἱ δύο πινακίδες, δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον ἓν μέρος τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἑκατέρας μήτρας ἔμεινε κενὸν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ κενὰ ταῦτα μέρη εὕρηται ἡ αὖλαξ καὶ ἡ χοανώδης κοιλότης πρὸς ἔγχυσιν τοῦ μετάλλου. Ἦτο ἐπὶ τέλους ἀνάγκη, ἂν ἐπρόκειτο περὶ εἰκόνων θρησκευτικῶν καὶ οὐχὶ μητρῶν, νὰ ὑπάρχωσι παραστάσεις καὶ εἰς τὰς δύο ἐπιφανείας ἑκάστης πλακὸς καὶ αἱ ἱεραὶ παραστάσεις νὰ εἶναι ἐγγεγλυμμέναι καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀσαφεῖς καὶ δυσδιάκριτοι; ἢ τί θέλουσι τότε αἱ ἐπιμελῶς εἰς ἑκάστην παράστασιν λελαξευμέναι αὔλακες καὶ αἱ χοανώδεις κοιλότητες, εἰς ἃς καταλήγουσι πᾶσαι αἱ αὔλακες; Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον καταφανὲς ὥστε μετὰ πεποιθήσεως βεβαιῶ ὅτι οὐδεὶς ἰδὼν τὰς πινακίδας δύναται νὰ τὰς ἐκλάβῃ ἄλλως ἢ ὡς μήτρας, τὸ δὲ ἁμάρτημα τοῦ κ. Milani ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἔδωκε περισσοτέραν πίστιν εἰς τὴν φαντασίαν ἢ εἰς τὸν αὐτόπτην μάρτυρα κ. Halbherr, ὅστις προσεπάθησε νὰ τὸν μεταπείσῃ ἀλλὰ ματαίως. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σπάσματά τινα καὶ ἀπολεπίσματα τοῦ σχιστολίθου τῶν μητρῶν ἐκλαμβάνει καὶ ἑρμηνεύει ὡς νεφέλας καὶ ὄρη, διότι, ὡς ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος, ταῦτα εἶναι ἀναγκαῖα νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰς ἱερὰς εἰκόνας, μὴ πειθόμενος πάλιν εἰς τὸν αὐτόπτην μάρτυρα, ὅστις τοῦ ἔλεγεν ὅτι ταῦτα εἶναι « intaccature. sfaldature e guasti più o meno profondi ». ἐκφυλλίσματα καὶ βλάβαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον βαθεῖαι[1].

Προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν παραστάσεων παραπέμποντες εἰς τοὺς φωτοτυπικοὺς πίνακας τοὺς γενομένους ἐκ τῶν ἀρνητικῶν ἀποτυπωμάτων κατὰ τὴν πρώτην δημοσίευσιν (Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1900 πιν. 3, 4).

Ἡ κυρία παράστασις τῆς πρώτης ἐπιφανείας τῆς πρώτης μήτρας εἶναι ἡ γυναικεία μορφή, ἣν περιεγράψαμεν τότε, ἐχαρακτηρίσαμεν δὲ ὡς τὴν Ἀστορὲτ ἢ Ἀστάρτην τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς θρησκείας, εὑρισκομένην μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων προσώπων τῆς θείας Τριάδος δηλ. τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης (Σαμᾶς καὶ Σίν). Ἤδη παραβάλλοντες αὐτὴν πρὸς ὁμοίας παραστάσεις πειθόμεθα, ὅτι αὕτη οὐδεμία ἄλλη εἶναι ἢ ἡ κυρία θεότης τῆς Κρητικῆς θρησκείας ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις, τῆς ὁποίας λατρευτικὰ εἴδωλα κατὰ πρῶτον ἀνεκαλύφθησαν ἐν Πρινιᾷ κατὰ τὸ 1900 καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ ἀρχαιολόγου κ. Sam Wide[2] Ἔπειτα εὑρέθησαν εἰς Γουρνιὰ Ἱεραπέτρου ὑπὸ τῆς Ἀμερικανίδος H. Boyd ἄλλα κατὰ τὸ 1901 μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι, ταῦτα μάλιστα ἐντὸς μικροῦ ἱεροῦ, ἐν ᾧ ἐσῴζετο ἀκόμη καὶ ὁ βωμός. Μετὰ ἓν ἔτος (1902) εὑρέθησαν ὅμοια τοῖς

[2] Παραβ. O. Hogarth, The Zacro sealings, Journal of Hel. Studies vol. XXII σ. 76 ἐξ.

[3] Αὐτόθι σ. 76 εἰκ. 1-7.

[1] Milani Studi e Materiali τόμ. I σ. 177 σημ

[2] Athen. Mittheil. 1901 σ. 247 ἐξ. Παρατηρῶ χάριν ἀκριβείας, ὅτι τὰ εἴδωλα ταῦτα καί τινα ἀκόμη τεμάχια μὴ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Wide δὲν εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Halbherr, ὡς ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὁ κ. Wide, ἀλλα τυχαίως ὑπὸ χωρικοῦ, ἐγὼ δὲ πληροφορηθεὶς τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ χωρίου Πρινιᾶ προέβην ἀμέσως εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτῶν διὰ τὸ Μουσεῖον. Ὁ κ Halbherr παρακαλέσας ἔλαβε παρὰ τῆς Ἐφορείας τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως, τὴν ὁποίαν ὕστερον παρεχώρησεν εἰς τὸν κ. Wide.

ἀνωτέρω λατρευτικὰ εἴδωλα τῆς θεᾶς ἐντὸς μικροῦ ἱεροῦ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἀνακαλυφθέντος σχεδὸν ἀθίκτου ὑπὸ τοῦ κ. Evans (Annual of the Brit. School, VIII 1901-1902 σ. 95). Τελευταῖον δὲ πρό τινων μηνῶν εὑρέθησαν τὰ κάλλιστα πάντων καὶ ἀριστουργήματα πλαστικῆς δύο ἐκ πορσελάνης χρωματιστὰ εἴδωλα τῆς θεᾶς ἐντὸς δύο ὑπογείων θησαυρῶν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ[1]. Εἰς πάντα ταῦτα τὰ εἴδωλα πιστεύω ὅτι ἔχομεν τὴν αὐτὴν θεὰν τὴν κατ' ἐξοχὴν θεότητα τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καὶ πῶς μὲν ἐκαλεῖτο ἡ θεότης αὕτη μένει ἄγνωστον, καὶ οὐδὲ εἶναι πιθανὸν νὰ γνωσθῇ τὸ ὄνομά της, ἐφ' ὅσον μάλιστα μένουσιν εἰς ἡμᾶς ἀπρόσιτα τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς, τίνα ὅμως θέσιν εἶχεν ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν λαῶν τούτων ἡ θεότης, ποῖαι ἰδιότητες ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὴν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν διαφόρων αὐτῆς παραστάσεων ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης.

Κατὰ ταῦτα ἡ θεὰ αὕτη, ἂν μὴ ἦτο ἡ μόνη, ἦτο ὅμως ἡ πρωτεύουσα θεότης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Εἰκονίζεται ἄλλοτε μὲν ἐντελῶς ἀνθρωπόμορφος καθὼς ἐν ταῖς παραστάσεσι τῶν μητρῶν καὶ ἐν τοῖς ἐκ πορσελάνης εἰδώλοις τῆς Κνωσοῦ, ἄλλοτε ἐν σχήματι κώνου κολούρου, περὶ ὃν περιελίσσονται ὄφεις, ὅπως ἐν εἰδώλοις τοῦ Πρινιᾶ καὶ τῶν Γουρνιῶν, καὶ ἄλλοτε τέλος μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνθρωπόμορφος ἤτοι τὸ ἄνω μέρος, ἐν ᾧ τὸ κάτω εἶναι κύλινδρος· κατὰ τὸν τελευταῖον τρόπον εἰκονίζετο ἐν εἰδωλίοις τοῦ Πρινιᾶ, ἐν ἑνὶ εἰδώλῳ τῶν Γουρνιῶν καὶ εἰς ἄλλο ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ[2].

Ὡς ἀνθρωπόμορφος θεότης παρίσταται φοροῦσα τὴν πλουσίαν ἐσθῆτα τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς μετὰ πολλῶν στολίδων καὶ ποικιλμάτων, ὑψοῦσα δὲ ἑκατέρωθεν τὰς χεῖρας συμμετρικῶς ἄλλοτε μὲν κρατεῖ ὄφεις (ὡς ἐν τοῖς ἐκ πορσελάνης εἰδώλοις τῆς Κνωσοῦ), ἄλλοτε δὲ ἄνθη καὶ ἄλλοτε τοὺς διστόμους πελέκεις (ὡς ἐν ταῖς ἡμετέραις μήτραις).

Ἦτο θεὰ τῆς φύσεως καὶ τοῦ γυναικείου κάλλους· διὰ τοῦτο εἰκονίζεται ὡς γυνὴ εὔσωμος μὲ μαστοὺς μεγάλους (γυμνοὺς ἐξερχομένους τοῦ περικορμίου ἐν τοῖς ἐκ πορσελάνης εἰδώλοις τῆς Κνωσοῦ). Ταὐτοχρόνως ἦτο θεὰ τῆς θήρας καὶ δαμάτειρα τῶν θηρῶν καὶ τῶν ἑρπετῶν (πότνια θηρῶν), διὰ τοῦτο εἰκονίζεται κρατοῦσα ὄφεις (εἴδωλα Κνωσοῦ καὶ Πρινιᾶ), λέοντας (A. Evans, Tree and Pillar Cult εἰκ. 44), πτηνὰ (Perrot et Chipiez, VI εἰκ. 432, 2), αἰγάγρους (Tsountas-Manatt εἰκ. 154-155). Πρὸς τούτοις ἦτο θεὰ τῆς γῆς καὶ τῆς βλαστήσεως (δότειρα ἐάων), ὡς π. χ. ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσῷ δακτυλίῳ τῶν Μυκηνῶν καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μήτρᾳ. Τέλος ἦτο ἡ θεὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς, δι' ὃ εἰκονίζεται ὁτὲ μὲν τείνουσα τὸ τόξον (Tsountas-Manatt εἰκ. 153), ὁτὲ δὲ πάλλουσα τὸν δίστομον πέλεκυν ἐν ἑκατέρᾳ χειρί, ὅπως ἐν τῇ δευτέρᾳ μήτρᾳ, ἢ φέρουσα αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ὡς φέρεται ἐν ἐγγεγλυμμένῳ φακοειδεῖ λίθῳ ἐκ Κνωσοῦ[1]. Εἶχεν ἄρα ἡ θεὰ αὕτη ἰδιότητας αἱ ὁποῖαι κατόπιν εἰς τὴν Ἑλλ. ἐποχὴν ἀπεδίδοντο εἰς διαφόρους θηλείας θεότητας τὴν Ἀφροδίτην, τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν Γῆν, τὴν Ἄρτεμιν, τὴν Ῥέαν, ὥστε ἂν παραδεχθῶμεν, ὅπερ κατ' ἐμὲ εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θεότητα ἀπέδιδον πάσας ταύτας τὰς ἰδιότητας, ἔχομεν θρησκείαν τινὰ μητριαρχικὴν καὶ εἶδός τι γυναικοκρατικοῦ μονοθεϊσμοῦ. Καὶ ἔχει μὲν παρατηρηθῇ καὶ ἄρρην θεὸς εἰς τὰ Μυκηναϊκὰ μνημεῖα κρατῶν μεγάλην δίκυκλον ἀσπίδα π. χ. ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσῷ δακτυλίῳ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ γραπτῇ πινακίδι (Tsountas Manatt πίν. XX), ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸς ἔχει θέσιν δευτερεύουσαν χρησιμεύων ἴσως ὡς θεότης ὑπηρετικὴ ἢ συμπληρωματικὴ τῆς θηλείας θεότητος. Περὶ τῶν τερατομόρφων ὄντων δὲν προσθέτω τι, διότι ἤδη ἔχουσιν ἀναγνωρισθῇ ὡς δαίμονές τινες καὶ οὐχὶ θεοὶ πρωτεύοντες.

Τῆς κατ' ἐξοχὴν ἄρα θεότητος ταύτης ἔχομεν τὴν εἰκόνα ἐν ταῖς μήτραις, καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὑπὸ τὴν εἰρηνικὴν αὐτῆς μορφὴν ὡς θεᾶς τῆς φύσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθέων, δι' ὃ κρατεῖ ἄνθος ἐν ἑκατέρᾳ χειρί, ἄλλο δὲ ἐκφύεται ἐκ τῆς κεφαλῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ μήτρᾳ ὑπὸ τὴν ἀντίθετον τὴν πολεμικὴν καὶ καταστρεπτικήν, δι' ὃ κρατεῖ ἐν ἑκατέρᾳ χειρὶ τὸ πανώλεθρον αὐτῆς ὄργανον τὸν δίστομον πέλεκυν. Τὰς δύο ἄλλας παρα-

[1] Καὶ ταῦτα δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἀκόμη.

[2] Ἴδε τὰς ἀνωτέρω δημοσιεύσεις τῶν εἰδώλων τοῦ Πρινιᾶ ὑπὸ Wide καὶ τῆς Κνωσοῦ ὑπὸ Evans.

[1] Annual of the Br. Sch. VIII σ. 102 εἰκ. 59.

στάσεις τὰς ἑκατέρωθεν τῆς θεᾶς ἐν τῇ πρώτῃ πινακίδι ἐξηγοῦμεν ὡς Ἥλιον καὶ Σελήνην. Ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἄστρα ἐθεωροῦντο ἱερὰ καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Μυκηναϊκῶν λαῶν καθίσταται μὲν πιθανὸν ἐξ ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως καὶ ἐνδείξεις ἐξ αὐτῶν τῶν Μυκηναϊκῶν μνημείων. Οὕτως ὁ μὲν ἡλιακὸς δίσκος εὕρηται προσκεκολλημένος ἐν ἑνὶ τῶν κωνικῶν εἰδωλίων τῶν Γουρνιῶν ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ ζεύγους τῶν κεράτων (cornes de consecration), ἀμφότερα δὲ ὅτε Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη εὑρίσκονται ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσῷ δακτυλίῳ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, καὶ ἐν κυλίνδρῳ μυκηναϊκῷ ἐξ αἱματίτου εὑρεθέντι ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου [1]. Ἀκτινωτὸς ἥλιος ὡς ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μήτρᾳ εὕρηται ἐν Μυκηναϊκῷ ἐγγεγλυμμένῳ λίθῳ [2]. Σελήνη δὲ μόνον ἐν φακοειδεῖ σφραγιδολίθῳ ἀπὸ Λιγόρτυνον Κρήτης [3].

Περὶ τοῦ μικροτέρου δισκοειδοῦς ἀντικειμένου ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὕρηται ἡ ἡμισέληνος ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐγὼ οὔτε ἔγραψα οὔτε διενοήθην ὅτι εἰκονίζει εἴδωλον ὁπλοφόρον ἢ παλλάδιον, καθὼς λέγει ὁ κ. Milani, ἀγνοῶ δὲ ἂν ἡ παρεξήγησις αὕτη προῆλθεν ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως τῆς γλώσσης ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς συγχύσεως. Εἰς τὴν πρώτην δημοσίευσιν περιέγραψα ἁπλῶς τὴν παράστασιν ταύτην ὡς δίσκον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται δύο κύκλοι ὁμόκεντροι κοκκιδωτοί. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κύκλων εὕρηται ἡ λεπτὴ μήνη, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ ὑπάρχει μικρὸς σταυρός, ὅστις φαίνεται ὅτι εἰς τὴν θρησκείαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἱερὸν σύμβολον, ὄχι μόνον ὑπὸ τὸ σχῆμα τὸ λεγόμενον ἀγκιστρωτὸν (Swastika) ἀλλὰ καὶ ὁ ἁπλοῦς ἰσοσκελής. Τοιοῦτος σταυρὸς ἰσοσκελὴς (Ἑλληνικὸς) ἐκ μαρμάρου εὑρέθη τελευταῖον ἐν ἑνὶ τῶν δύο θησαυρῶν τῆς Κνωσοῦ μετὰ τῶν ἐκ πορσελάνης εἰδώλων καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἀντικειμένων, ἐξ οὗ ὑποτίθεται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ, ἕτερος δὲ ὁμοίου σχήματος ἐκ πορσελάνης μικρὸς εὑρέθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ, καὶ ὅμοιος γραπτὸς εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου ἀναθηματικοῦ βοὸς ἐξ Ἁγίας Τριάδος.

[1] Cesnola Salaminia πίν. XIII 29 καὶ Evans Tree and Pillar Cult σ. 169 εἰκ. 47.

[2] Furtwängler Gem. πίν. III. 22. A. Evans Tree and Pillar σ. 161 εἰκ. 41.

[3] Evans ἔ. ἀ. σ. 185 εἰκ. 59.

Ἡ ἄλλη ὄψις τῆς πρώτης μήτρας φέρει παράστασιν ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον τότε ἐξέλαβον ὡς τὸ διάδημα τῆς Αἰγυπτίας θεᾶς Ἴσιδος τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν κεράτων τῆς δαμάλεως, τῆς ὁποίας πολλάκις καὶ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν φέρει. Σήμερον φρονῶ ὅτι ἔχομεν σύμβολον θρησκευτικὸν οὐχὶ πλέον Αἰγυπτιακὸν ἀλλὰ καθαρῶς Κρητικὸν τὸ λεγόμενον *ζεῦγος τῶν ἱερῶν κεράτων* (cornes de consecration). Τὸ σύμβολον τοῦτο εἶχε παρατηρηθῇ κατὰ πρῶτον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Μυκηνῶν εἰς τὰς ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος προσόψεις τῶν νεῶν [1] τὰς εὑρεθείσας εἰς τὸν τρίτον καὶ τέταρτον τάφον τῆς ἀκροπόλεως, ἔπειτα ὡς ἐπίθημα βωμοῦ εἰς ἐγγεγλυμμένους χρυσοῦς δακτυλίους τῶν Μυκηνῶν [2] καὶ εἰς τὸν ἐκ κρυστάλλου φακοειδῆ λίθον τοῦ Ἰδαίου ἄντρου [3], εἶχον δὲ εὑρεθῇ καὶ δύο τοιαῦτα κερατοειδῆ ἐπιθήματα ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Πατσοῦ τῷ ἀφιερωμένῳ τῷ Κραναίῳ Ἑρμῇ [4] εὑρισκόμενα ἀπὸ ἐτῶν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἡρακλείου ἐκ δωρεᾶς τοῦ κ. Θ. Τριφύλλη, ἀλλὰ δὲν εἶχε δοθῇ πολλὴ σημασία εἰς τὸ σύμβολον αὐτὸ οὐδὲ εἶχε κατανοηθῇ ἡ σπουδαιότης του. Ἀφ' οὗ ὅμως ἤρχισαν αἱ ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφαὶ κατεδείχθη ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ συνηθέστερον θρησκευτικὸν σύμβολον. Τοιαῦτα ἱερὰ κέρατα παρετηρήθησαν γραπτὰ μὲν εἰς τὴν πηλίνην λάρνακα τοῦ Παλαικάστρου τῆς Σητείας [5] καὶ εἰς τοιχογραφίας τῆς Κνωσοῦ εἰκονιζούσας προσόψεις ναῶν [6] εἰς τὴν περίφημον λιθίνην λάρνακα τῆς Ἁγίας Τριάδος (μὴ δημοσιευθεῖσαν εἰσέτι) εἰς μέγα ἀγγεῖον λίθινον ἐκ Γουρνιῶν (ἀδημοσίευτον), αὐτούσια δὲ εὑρέθησαν δύο μὲν κατὰ χώραν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ ἐκ πηλοῦ κεκονιαμένου ἀσβέστῳ [7], ἓν ἐν Παλαικάστρῳ ἐξ ὁμοίου ὑλικοῦ [8], ἄλλο μέγα ἐκ λίθου εἰς Γουρνιᾶ κατὰ τὴν ἐφετεινὴν ἀνασκαφὴν (ἀδημοσίευτον). Ἐπίσης τὸ κερατοειδὲς ἐπίθημα παρατηρεῖται ἐπὶ βωμοῦ ἀναγλύφου εἰς τεμάχια λιθίνου

[1] Schuchardt Schliem. Ausgr. σ. 232 εἰκ. 191.

[2] A. Evans Tree and Pillar Cult σ. 37 ἑξ., εἰκ. 58, 56, 63.

[3] ἔ. ἀ. εἰκ. 59.

[4] ἔ. ἀ. σ. 38 εἰκ. 19.

[5] Annual of the Brit. Sch. VIII σ. 297 ἑξ. πίν. XVIII.

[6] A. Evans Tree etc. σ. 94 ἑξ. εἰκ. 66 πίν. V.

[7] Annual of the Br. Sch. VIII 1901-1902 σ. 96 εἰκ. 55.

[8] ἔ. ἀ. σ. 314 εἰκ. 27.

ἀγγείου ἐκ Κνωσοῦ [1] καὶ ἐπὶ βωμοειδῶν ἐκ πηλοῦ ἀναθημάτων τῆς Κνωσοῦ. Τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὡς ἱεροῦ συμβόλου κατέδειξεν ὁ κ. Evans ἤδη ἀπὸ τοῦ 1901 ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ τοῦ γνωστοῦ βιβλίου Tree and Pillar Cult (§ 15).

Τὸ τριπλοῦν ἀντικείμενον τὸ κάτωθι τοῦ κερατοειδοῦς ἐπιθήματος τῆς μήτρας ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς τὸ ἄνω μέρος πασσάλου ἐφ᾽ οὗ ἦτο προσηλωμένον τὸ ἱερὸν σύμβολον ἵνα φέρηται κατὰ τὰς πομπὰς καὶ λιτανείας, ἀλλ᾽ ἐπιμελὴς ἐξέτασις τοῦ πρωτοτύπου μὲ ἔπεισεν ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τρεῖς αὔλακες, δι᾽ ὧν ἐνεχεῖτο τὸ μέταλλον κατὰ τὴν χώνευσιν τοῦ συμβόλου.

Ὁ κ. Milani [2] τὰς μὲν αὔλακας ἐκλαμβάνει ὡς ἡμισέληνον τὸ δὲ ἐπίθημα ὡς τὸ ἥμισυ βωμοῦ ὁμοίου πρὸς τὸν εὑρισκόμενον πρὸ τοῦ ἀσπιδοφόρου εἰδώλου τοῦ εἰκονιζομένου ἐν τῇ γραπτῇ πινακίδι ἐξ ἀσβέστου τῶν Μυκηνῶν.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ πινακίδι ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἐπιφανείας εὕρηται ἡ Μυκηναϊκὴ θεότης ὑπὸ τὴν πολεμικὴν καὶ καταστρεπτικὴν ἰδιότητα ὡς εἴπομεν προηγουμένως. Ἡ στάσις, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου ἡ τεχνοτροπία ἐν τῇ ἐκτελέσει εἶναι ἐντελῶς τὰ αὐτά, μόνον δὲ ἡ διακόσμησις τῆς πλουσίας ἐσθῆτος παραλλάσσει μικρὸν ἐν ταῖς λεπτομερείαις.

Ἐν τῇ ἄλλῃ ὄψει τῆς πινακίδος ὑπάρχουσιν αἱ παραστάσεις δύο διστόμων πελέκεων ἑνὸς μεγάλου καὶ ἑνὸς μικροτέρου. Τὸ τριπλοῦν ἑκάστου σχῆμα καὶ ἡ πλουσία διακόσμησις εἶναι λίαν ἐπιτυχῆ. Ἦσαν καὶ οὗτοι θρησκευτικὰ σύμβολα ἐκ τῶν ἱερωτέρων, ἔχουσι δὲ εὑρεθῇ τοιοῦτοι ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Κρήτῃ πάμπολλοι, εἴτε αὐτούσιοι ἐκ χαλκοῦ ἢ ἀναθηματικοὶ ἐκ διαφόρων ὑλῶν, ἢ ἀπεικονιζόμενοι εἰς ἄλλα μνημεῖα τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς. Ὁ δίστομος πέλεκυς φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκ τῶν συνηθεστάτων ἐργαλείων καὶ τῶν χρησιμωτάτων ὅπλων τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ σύμβολον οὕτως ἅγιον καὶ ἱερόν, ὥστε ὁ κ. Evans καὶ ἄλλοι ἀρχαιολόγοι νομίζουσιν, ὅτι, ὅπου εὑρίσκεται ἐν τοῖς μυκηναϊκοῖς μνημείοις, ἀντιπροσωπεύει τὸν ἄρρενα πολεμικὸν θεὸν τῶν Μυκηναίων,

[1] Evans Tree σ. 103 εἰκ. 2.

[2] Studi e Materiali τόμ. I σ. 183.

τὸν Δία, ὅστις ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διστόμου πελέκεως (λάβρυς) ὠνομάσθη καὶ Ζεὺς Λαβρανδεύς· ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔχει τὴν ἀρχὴν κατ᾽ αὐτοὺς καὶ ὁ Λαβύρινθος, ὅστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τῆς Κνωσοῦ τὸ ἀνάκτορον, ἐν ᾧ τόσον συχνὰ εὕρηται ἡ παράστασις τοῦ διπλοῦ πελέκεως, καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν Δία τὸν Λαβρανδέα [1] τὸν θεὸν τοῦ διπλοῦ πελέκεως.

Ὀρειχάλκινοι διπλοῖ πελέκεις ἔχουσιν εὑρεθῇ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀπὸ τετραετίας γενομένας ἀνασκαφὰς ἐν Κρήτῃ (πλὴν τῆς Κνωσοῦ ἔνθα εἶχον ἐπιμελῶς ἀφαιρεθῇ τὰ μεταλλικὰ ἐν γένει ἀντικείμενα), ὥστε τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου κατέχει ἤδη παμπόλλους· πρὸς τούτοις ἔχουσιν εὑρεθῇ μικροὶ ἐκ λεπτῶν χαλκῶν ἐλασμάτων ἀρκετοὶ λ.χ. ἐν τῷ Δικταίῳ ἄντρῳ [2], ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Κνωσοῦ εἷς μικρὸς ἐπίχρυσος [3], εἷς ἄλλος ἐκ στεατίτου ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ [4]. Παραστάσεις δὲ διπλῶν πελέκεων ὡς ἱερῶν συμβόλων ἔχομεν ἐν τῇ λάρνακι τοῦ Παλαικάστρου [5], ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσῷ δακτυλίῳ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, καὶ ἐν τῇ λιθίνῃ λάρνακι τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐν ᾗ εἰκονίζονται χρυσοῖ ἐπὶ δύο ὑψηλῶν κιόνων [6].

Τὰ δύο θρησκευτικὰ σύμβολα ὁ διπλοῦς πέλεκυς καὶ τὸ κερατοειδὲς ἐπίθημα συνευρίσκονται πολλάκις ἐν τοῖς μνημείοις. Εἰς τὰ δύο κερατοειδῆ ἐπιθήματα τοῦ Κραναίου Ἑρμοῦ τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν προηγουμένως εὕρηται ἐν τῷ μέσῳ ἀπόφυσις, ἐν ᾗ πιθανώτατα ἐγομφοῦτο ὁ στειλεὸς διστόμου πελέκεως, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Κνωσοῦ εὑρέθη ὁ μικρὸς ἐκ στεατίτου πέλεκυς παρὰ τὰ κερατοειδῆ ἐπιθήματα, ἐν τῇ λάρνακι τοῦ Παλαικάστρου εἰκονίζεται ὁ διπλοῦς πέλεκυς προσπεφυκὼς διὰ τοῦ στειλεοῦ εἰς τὸ μέσον τοῦ κερατοειδοῦς ἐπιθήματος. Πολλάκις ὁ διπλοῦς πέλεκυς εὕρηται ἐμπεπηγμένος ἀπ᾽ εὐθείας εἰς κεφαλὴν βοὸς μεταξὺ τῶν κεράτων καθὼς εἰς τὰς ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος πολυαρίθμους βοοκεφαλὰς τὰς εὑρεθείας ἐν τῷ τετάρτῳ τάφῳ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν [8], καὶ

[1] A. Evans Mycenæan Tree κτλ. § 5.

[2] D. Hogarth The Dictean cave in Annual of the Br. Sch. VI. σ. 109 εἰκ. 40.

[3] Annual of B. S. VIII σ. 101 εἰκ. 58.

[4] Αὐτ. εἰκ. 57.

[5] Αὐτ. σ. 297 πίν. XVIII.

[6] Ἀδημοσίευτος ἀκόμη.

[7] Schuchard Schl. Ausgr. 290.

εἰς πήλινον ἀποτύπωμα μυκηναϊκοῦ σφραγιδολίθου ἐκ Κνωσοῦ[1]. Εἰς μυκηναϊκὸν δὲ ἀγγεῖον εὑρεθὲν ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου εἰκονίζονται κεφαλαὶ βοῶν φέρουσαι ἑκάστη διπλοῦν πέλεκυν, εἰς δὲ τὸν μεταξὺ τῶν κεφαλῶν χῶρον εὕρηται κερατοειδὲς ἐπίθημα φέρον ἐπίσης ἐμπεπηγμένον ἄλλον διπλοῦν πέλεκυν[2]. Ὥστε ὁ διπλοῦς πέλεκυς ὡς ἱερὸν σύμβολον ἄλλοτε μὲν εὑρίσκεται ἐν μέσῳ τῶν κεράτων βοοκεφαλῆς τοῦ συνήθους θύματος ἐν ταῖς θυσίαις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (θυσία βοὸς τελεῖται ἐν μιᾷ τῶν ἐπιφανειῶν τῆς μὴ δημοσιευθείσης εἰσέτι λάρνακος τῆς Ἁγίας Τριάδος), ἄλλοτε δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄλλου ἱεροῦ συμβόλου τοῦ κερατοειδοῦς ἐπιθήματος. Ὑποθέτω ἄρα ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ θυσιασθέντος βοὸς καὶ τὸ ζεῦγος τῶν ἱερῶν κεράτων (ἢ τὸ κερατοειδὲς ἐπίθημα) ἦσαν κατ' ἀρχὰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι τὸ δεύτερον εἶναι ἁπλουστέρα καὶ συντομωτέρα παράστασις τοῦ πρώτου, καὶ ὅτι κεφαλὴ βοὸς καὶ κερατοειδὲς ἐπίθημα εἶχον τὴν αὐτὴν ἱερότητα καὶ σημασίαν. Μικραὶ χρυσαῖ κεφαλαὶ βοὸς ἄριστα ἐξειργασμέναι εὑρέθησαν τελευταῖον τρεῖς εἰς Ἁγίαν Τριάδα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, μία δὲ ἄλλη ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Μουσείου πρὸ ὀλίγου εὑρεθεῖσα ὑπὸ χωρικοῦ παρὰ τὰ Μάλλια τῆς Πεδιάδος. Καὶ αἱ βοοκεφαλαὶ ἄρα ἐθεωροῦντο ὡς ἱερὰ σύμβολα.

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις τολμῶ νὰ διατυπώσω ὡς ἑξῆς τὴν περὶ τῶν ἱερῶν τούτων συμβόλων γνώμην μου. Ὁ διπλοῦς πέλεκυς ἦτο τὸ σύνηθες ὅπλον, δι' οὗ ἐπλήττετο ὁ βοῦς τὸ θῦμα τὸ προσφερόμενον εἰς τὴν κυρίαν θεότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ βουπλὴξ[3], ὡς τοιοῦτον χρήσιμον ἐν ταῖς θυσίαις ὄργανον ὁ δίστομος πέλεκυς εὑρίσκετο πάντοτε ἐν τῷ ἱερῷ· ταυτοχρόνως ἦτο καὶ τὸ ὅπλον τὸ ὁποῖον πολλάκις εἰκονίζετο φέρουσα ἡ θεότης ὡς ὄργανον τοῦ πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἡ κεφαλὴ τοῦ βοὸς μετὰ τὴν θυσίαν, τὸ βούκρανον, ἔμενεν ἐν τῷ ἱερῷ ἢ ἐν τῷ βωμῷ χρόνον τινά, τὰ δὲ κέρατα τοῦ βοὸς ἐκόσμουν ἀνέκαθεν τὸν βωμόν[4]. Ἀμφότερα ὅ τε πέλεκυς καὶ τὸ βούκρανον ἦσαν τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο πρὸ τοῦ εἰδώλου τοῦ θεοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ βλέποντες αὐτὰ πάντοτε ἐν τοιαύτῃ θέσει ἤρχισαν νὰ θεωρῶσιν αὐτὰ ὡς πράγματα ἱερά. Κατὰ μικρὸν τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ ἐγένοντο διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς λατρείας τὰ ἁγιώτερα καὶ ἱερώτερα θρησκευτικὰ σύμβολα, ὥστε καὶ αὐτὰ μόνα ἐδήλουν καὶ ἐσήμαινον τὴν τοῦ θεοῦ παρουσίαν, κατήντησαν δὲ νὰ ἀντιπροσωπεύωσι τὴν θεότητα καὶ νὰ ἀξιῶνται θείας λατρείας καὶ προσκυνήσεως. Τὸ πρᾶγμα δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον μάλιστα δι' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἂς ἀναλογισθῶμεν δὲ σήμερον πόσης ἁγιότητος καὶ εὐλαβείας σύμβολον ἐγένετο διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς θρησκείας ὁ σταυρὸς τὸ μᾶλλον ταπεινὸν καὶ περιφρονούμενον θανατικὸν ὄργανον τῶν ἐθνικῶν. Ἔχομεν ἄρα ἐν ταῖς μήτραις τοῦ Παλαικάστρου τὴν Μυκηναϊκὴν θεότητα δίς, τὸν δίστομον πέλεκυν ἐπίσης δίς, τὸν ἡλιακὸν δίσκον καὶ τὴν ἡμισέληνον μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ ζεῦγος τῶν ἱερῶν κεράτων. Πάντα ταῦτα εἰκονίζουσι τὰ ἁγιώτερα τῆς πρωτοκρητικῆς λατρείας, ἤτοι τὴν θεὸν καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς σύμβολα. Αἱ δύο μῆτραι τοῦ Παλαικάστρου ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ χωνευτοῦ τεχνίτου πρὸς κατασκευὴν μεταλλικῶν εἰδωλίων τῆς θεᾶς καὶ τῶν ἱερῶν συμβόλων, ἵνα ἀγοράζωνται ὑπὸ τῶν πιστῶν τῶν προσερχομένων εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς. Τὸ ἐργαστήριον τοῦ τεχνίτου πιθανῶς θὰ ἔκειτο παρὰ τὸ ἱερὸν ἢ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ.

Οὕτως ἑρμηνεύω νῦν ἐκ τῶν συγγενῶν μνημείων τὰς μήτρας ταύτας. Θεωρῶ αὐτὰς ἔργα Κρητικὰ εἰκονίζοντα πράγματα τῆς ἐγχωρίου θρησκείας, τὰ δὲ κατασκευαζόμενα δι' αὐτῶν ἀντικείμενα ἐχρησίμευον, ἵνα ἀνατίθενται ὡς ἀναθήματα εἰς τὸ ἱερὸν ἢ νὰ φέρωνται ὡς περίαπτα ἀλεξίκακα ὑπὸ τῶν πιστῶν. Καὶ ἐν τῇ συλλήψει αὐτῶν αἱ δύο πινακίδες εἶναι ἀπαύγασμα ἐγχωρίων θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ λατρευτικῶν ἐθίμων καὶ κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν εἶναι προϊόντα Κρητικῆς τέχνης.

Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης Ὀκτωβρίῳ 1903.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ.

[1] Annual of Br. Sch. σ. 102 εἰκ. 60.
[2] A. Evans Tree etc. σ. 9 εἰκ. 3.
[3] Ἰλιάδος 6 135. Ὀδυσ. Γ. 449.
[4] Παραβ. καὶ ἐπίγραμμα Ἀντιπάτρου Σιδωνίου εἰς *βωμὸν κεραοῦχον* Ἀνθολογ. Ἑλλ. V 10.

ΑΓΑΛΜΑ ΛΙΘΙΝΟΝ ΕΞ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ[1]

(Πίν. 10).

Ὁ κ. Καββαδίας, ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀγγέλλων μετὰ προφανοῦς χαρᾶς τοῖς ἐν Γεν. Συνελεύσει Ἑταίροις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν ἀνέλκυσιν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντικυθήρων τῶν νῦν ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ εὑρισκομένων ἀρχαιοτήτων, ἐν τοῖς πρώτοις ὠνόμασεν ὡς σπουδαιότατον εὕρημα ἄγαλμα (Πίν. 10) νεανίου μαρμάρινον διατηρούμενον καλῶς, ἄμεμπτον δὲ τὴν τέχνην καὶ ἐκφράζον αἴσθημα ψυχῆς σπουδαῖον, ὥρισε δὲ συνάμα τὴν Σχολὴν καὶ τὴν χρονολογίαν εἰς ἣν ἀνήκει. (Ὅρα Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. 1900, σελ. 95). Μὴ ἔχων ὅμως ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τὸ πρωτότυπον, ἤτοι τὴν Ὁμηρικὴν εἰκόνα, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἕνεκα τούτου μαντεῦσαι τὸ ψυχικὸν αἴσθημα τοῦ νεανίου, ἀφῆκεν ἀόριστα τὰ αἴτια τῆς διευθύνσεως τῶν τε χειρῶν, τῆς κεφαλῆς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀφῆκε δὲ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν νεανίαν ἀνώνυμον. Ἄλλοι δὲ ἀγνοῶ τίσι τεκμηρίοις ἐπείσθησαν ὅτι ὁ νεανίας οὗτος εἴη ἀθλητὴς ἢ στρατιώτης· ὁ δὲ κ. Σβορῶνος καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Ὀρθριάδην τὸν Λακεδαιμόνιον ἐκεῖνον, δεῖγμα ἔνδοξον σπαρτιατικῆς ἀνδρείας, ἀσκήσεως καὶ σκληραγωγίας, χαρακτηριστικὰ ἐκ διαμέτρου ἀτυχῶς ἐναντία τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἡμετέρου νεανίου ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις γενήσεται δῆλον.

Ἐγὼ δὲ τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν εἶδον ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ τὸ ἄνω ἀναφερόμενον ἐκ Παρίου μαρμάρου ἄγαλμα τοῦ νεανίου φυσικοῦ μεγέθους σχεδὸν ἀκέραιον, μόνου τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καὶ τῆς ἀριστερᾶς κνήμης ἐλλειπόντων[2], ἐννόησα ὅτι τὸ εὕρημα ἦν πολύτιμον, ὡς πιστὴ ἀπομίμησις ἐξόχου ἀνδριαντοποιοῦ, τῆς Ὁμηρικῆς γνωστῆς εἰκόνος, ἤτοι τῆς περιγραφῆς τοῦ φόνου τοῦ Λυκάονος ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (Ὅρα ἐφημερίδα «Ἄστυ» τῆς 24 Φεβρ. 1901).

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπωθήσας τοὺς Τρῶας μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ Σκαμάνδρου, διὰ στρατηγήματος θαυμαζομένου καὶ νῦν ὑπὸ τῶν στρατηγικῶν ἀνδρῶν, διήρεσεν αὐτοὺς εἰς δύο, καὶ τοὺς μὲν ἐδίωκε πρὸς τὸ πεδίον, ἤτοι πρὸς τὸ Ἴλιον, τοὺς δὲ ἑτέρους ἠνάγκασε νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὸν ποταμόν. Εἰσπηδήσας δὲ καὶ αὐτὸς πολλοὺς ἐν τῷ ὕδατι ἐφόνευσεν, εἶτα ἐκλέξας δώδεκα νέους ὡς ποινὴν τοῦ φονευθέντος Πατρόκλου, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ, καὶ δεσμίους ἔστειλεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον· αὐτὸς δὲ ἐπανήρχετο πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ φόνου καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐκ τοῦ ποταμοῦ φευγόντων. Ἰλ. Φ. 1-33.

Ἐντεῦθεν ἄρχεται (Φ. 34) ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ἀτυχοῦς προτελευταίου υἱοῦ τοῦ Πριάμου Λυκάονος, ὃν ὡς ἐννόησεν ὁ Ἀχιλλεὺς φεύγοντα ἐκ τοῦ ποταμοῦ «γυμνόν, ἄτερ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος, οὐδ' ἔχεν ἔγχος», διότι πάντα ταῦτα, ἐνοχλοῦντα αὐτόν, ἕνεκα τοῦ καμάτου, ὃν ᾐσθάνετο φεύγων, καὶ τοῦ ἱδρῶτος, εἶχε ῥίψει κατὰ γῆν, ἐθαύμασεν ἀπορῶν πῶς ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Λήμνου, εἰς ἣν τὸν εἶχε στείλει αἰχμάλωτον. Ἰλ. Φ. στ. 34-53.

Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀχιλλεὺς ἡτοιμάζετο νὰ ῥίψῃ κατ' αὐτοῦ καὶ πάλιν τὸ φονικόν του δόρυ, ὁ Λυκάων τὸν ἐπλησίασε πεφοβισμένος, ἐπιθυμῶν νὰ θίξῃ τῶν γονάτων αὐτοῦ, ἵν' ἀποφύγῃ τὸν κακὸν θάνατον καὶ τὴν μέλαιναν μοῖραν. Καὶ ὁ μὲν δῖος Ἀχιλλεὺς ὕψωσε τὸ μακρὸν δόρυ θέλων νὰ τὸν πληγώσῃ, ὁ δὲ Λυκάων ὑπέδραμε καὶ ἔλαβε τῶν γονάτων τοῦ ἥρωος κύψας, τὸ δὲ δόρυ, διαβὰν ὑπὲρ τῶν νώτων τοῦ Λυκάονος ἐνεπήχθη εἰς τὴν γῆν ἐπιθυμοῦν νὰ θίξῃ ἀνθρωπίνης σαρκός. (Ὅρα εἰκ. ἀριθ. 1).

[1] Τὸ προκείμενον ἄρθρον τοῦ σεβαστοῦ Β' ἀντιπροέδρου τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιτροπεία ἐθεώρησε πρέπον νὰ δημοσιεύσῃ, καίτοι μὴ συμμεριζομένη τινὰς τῶν ἐν αὐτῷ γνωμῶν τοῦ συντάκτου.

[2] Ἐκ τούτων ἡ μὲν κνήμη ἀπὸ τοῦ γόνατος κατερχομένη ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς βάσεως τὸ ἴχνος τοῦ ποδὸς μεθ' οὗ συνείχετο, ὁ δὲ βραχίων ἀνελκύσθη μετὰ τοῦ ἀγάλματος ἀπεσαρκωμένος οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τῶν θαλασσίων ζωϋφίων τῶν διατρυπησάντων τὸ μάρμαρον, ὅπως ἐμφωλεύσωσιν ἐν αὐτῷ. Καίτοι δὲ οὕτω ἄμορφος, διακρίνεται τὸ σχῆμα αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τῆς χειρὸς τῆς κρατούσης ποτὲ τὸ δόρυ.

Ὁ δὲ Λυκάων διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς τῶν χειρῶν, ἐχούσης ἐλαφρῶς τοὺς δακτύλους πρὸς τὴν παλάμην καμπτομένους, ἱκέτευε[1], διὰ δὲ τῆς ἑτέρας ἐκράτει τὸ πεπηγμένον ἐν τῇ γῇ δόρυ οὐδὲ ἄφινεν αὐτό, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἔλεγε:

« Γουνοῦμαι σε κ.τ.λ.
Ἰλ. Φ. στ. 74 ἕως 96.

Πρὸς τοὺς ἱκετευτικοὺς λόγους τοῦ Λυκάονος ὁ Ἀχιλλεὺς δι' ἀμειλίκτου φωνῆς ἀπήντησε.

« Νήπιε, κ τ.λ.
Ἰλ. Φ. στ. 99 ἕως 113.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀχιλλέως τὰ γόνατα καὶ ἡ καρδία τοῦ Λυκάονος παρέλυσαν, ἀφῆκε τὸ δόρυ

Εἰκὼν ἀριθ. 1.

καὶ ἐκαθέσθη ἀναπετάσας ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς σύρας τὸ ὀξὺ ξίφος του ἔτυψεν αὐτὸν κατὰ τὴν κλεῖδα παρὰ τὸν αὐχένα κ.τ.λ. Ἰλ. Φ. στ. 114-135.

Ἐνταῦθα λήγει ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐπεισοδίου. Κυρίως ὅμως ἡ καθ' ἑαυτὸ εἰκών, ἣν πιστῶς ἐμιμήθη ὁ ἄγνωστος ἀνδριαντοποιός, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 64 στίχου.

« Ὡς ὥρμαινε μένων·»

καὶ λήγει εἰς τὸν στίχον 113.

[1] Οὕτω ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ λαὸς ἱκετεύει τοὺς ἄρχοντας. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἀντὶ τοῦ προσαγορεύειν ἀλλήλους ἐν τῇσι ὁδοῖσι προσκυνέουσι κατιέντες μέχρι τοῦ γόνατος τὴν χεῖρα. Βιβλ. II, Κεφ. 80.

Τὴν Ὁμηρικὴν ταύτην περιγραφὴν ἔχων ἐν τῇ μνήμῃ ἀνεγνώρισα, ὡς εἶπον ἀρχόμενος, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγαλμα ἦν πιστὴ ἀντιγραφὴ τῆς Ὁμηρικῆς εἰκόνος ὑπὸ ἀνδριαντοποιοῦ οὐχὶ τοῦ τυχόντος, ἐλέγχοντος δὲ καὶ ἐμὲ ὡς ἀτόπως καὶ ἀδίκως γράψαντα ἐν τῷ ἐμῷ συγγράμματι «Ἰλιάδος Στρατηγικὴ Διασκευὴ καὶ Τοπογραφία», σελ. 18 -τάδε: «Πολλοὶ παλαιοί τε καὶ νέοι ἐμιμήθησαν ἐπὶ μαρμάρου ἢ διὰ γραφῆς τὸν θάνατον Λυκάονος παρὰ τὸν Σκάμανδρον καὶ τὸν μὲν φόβον ἐξήγησαν ἴσως καὶ τὸ φιλόζωον τοῦ Λυκάονος, κρατοῦντος διὰ μιᾶς χειρὸς τὸ ῥιφθὲν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ γῇ ἐμπηχθὲν ἔγχος Ἀχιλλέως, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας τῶν γονάτων αὐτοῦ. Οὐδέποτε ὅμως ζωγράφος ἢ γλύπτης ἐξήγησε τὸ ἀμείλικτον τῶν Ἀχιλλέως λόγων καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀλλοίωσιν τῆς ψυχῆς τοῦ Λυκάονος, τὴν ἀδυσώπητον ὀργὴν τοῦ Ἕλληνος ἥρωος κατὰ τῶν Τρώων, μάλιστα δὲ τὴν πρὸς τὸν βίον ὀλιγωρίαν μετὰ τὸν Πατρόκλου θάνατον».

Ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἔγραφον ταῦτα πρὸ ἐτῶν εἴκοσι μὴ ἑωρακὼς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδὲν μνημεῖον πιστῶς μιμούμενον τὴν θαυμασίαν Ὁμηρικὴν εἰκόνα, νῦν δὲ μετὰ τὴν ἀνέλπιστον ἀληθῶς ἀνακάλυψιν τοιούτου οἷον ἐπόθουν μνημείου, πρὸ τοῦ ἐλεεινοῦ διὰ τὸν φόβον καὶ τὴν φιλοζωΐαν Λυκάονος ἱστάμενος, ὁμολογῶ τὴν ἐμὴν ἐνοχὴν ἀπὸ τοῦδε[1], πεπεισμένος, ὅτι ὁ τόσον ἐπιτυχῶς διὰ τῆς σμίλης ἐγχαράξας ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τὰ ἄνω μνημονευθέντα τῆς ψυχῆς αἰσθήματα τοῦ δυστυχοῦς Πριαμίδου, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀναμφιβόλως ἐπιτυχίας οὐ μόνον τὰ φυσικὰ τοῦ Ἀχιλλέως χαρακτηριστικά, γνωστὰ ἐκ τῆς Ἰλιάδος, ἀντέγραψεν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἰσθήματα, τὴν ζωηρὰν δηλονότι ὀργὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν φονέων τοῦ φιλτάτου αὐτῷ Πατρόκλου, καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ ἀταραξίαν αὐτοῦ πρὸ τῶν ἀναποδράστων ὀδυνηρῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου, καὶ οὐδὲν ἀφαιρέσας ἢ ἀλλοιώσας τῆς τοῦ ποιητοῦ περιγραφῆς, ἀκριβέστερος δὲ κατά γε τοῦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ Φειδίου, μεταβαλόντος τὴν Ὁμηρικὴν εἰκόνα τοῦ Διός, ὅτε ἐξετέλει τὸ ἄγαλμά του ἐν τῷ ναῷ τῆς

[1] Ὡς γνωστὸν τὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἄγαλμα οὐκ ἀνευρέθη εἰσέτι, μένον πιθανῶς μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντικυθήρων.

Ὀλυμπίας, καὶ ποιήσαντος τὸν μέγιστον τῶν θεῶν καθήμενον οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς τοῦ πολυδειράδος Ὀλύμπου, ἔνθα εὗρεν αὐτὸν καθήμενον μόνον ἡ Θέτις (Ἰλ. Α στ. 498-499), ἀλλ' ἐπὶ θρόνου ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, κοσμήματα ἁρμόζοντα μὲν ἴσως τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν ἢ ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας, πάντη ὅμως περιττὰ τῷ νεφεληγερέτῃ θεῷ. Ἄλλως τε δὲ οὐχὶ τὴν περιβάλλουσαν τὸ ἔργον τοῦ κλεινοῦ ἀνδριαντοποιοῦ πολυτέλειαν ἐθαύμαζον οἱ τότε, ἀλλὰ τὸ ἀπέριττον μεγαλεῖον τοῦ πρωτοτύπου, ἤτοι τοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι Διός, τοῦ κατανεύοντος τῇ θείᾳ αὐτοῦ κεφαλῇ πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς δοθείσης τῇ Θέτιδι ὑποσχέσεως τοῦ τιμῆσαι τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἀχιλλέα.

> Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων
> ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
> κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.
> Ἰλ. Α. 528-530.

Ὁ ἀνδριαντοποιὸς οὗτος ὁ καὶ λάτρης τῶν Ὁμηρικῶν εἰκόνων, τὴν μὲν Ἀσιατικὴν ἐθνικότητα τοῦ Λυκάονος παρέστησε διὰ τοῦ στρογγύλου σχήματος τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου του, τὸ δὲ ἐν τῷ Σκαμάνδρῳ πάθημά του, τὸν ἐκ τούτου κάματον, καὶ τὸν ἐνοχλοῦντα αὐτὸν ἱδρῶτα διὰ τῆς ἐλαφρᾶς πιέσεως τῆς κομψῆς καὶ ὁμοίας τῇ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Πραξιτελείου Ἑρμοῦ κόμης, καὶ τῶν διὰ σμίλης λεπτῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου χαραγμάτων, ἐπίνοιαι γλυπτικῆς, παριστῶσαι ἔτι καὶ νῦν ἀπό τινος ἀποστάσεως τὸν νεανίαν ὡς ἄνδρα ἐξελθόντα ἀπὸ τεθολωμένου ὕδατος, (ὡς ἦν τότε τὸ τοῦ Σκαμάνδρου ὕδωρ, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εἰσβολῆς πολλῶν ἁρμάτων καὶ Τρώων ὁπλιτῶν), ἐνοχλούμενον ὑπὸ ἱδρῶτος καὶ ἕνεκα τούτου ἀπογυμνωθέντα τῆς βαρείας πανοπλίας, καὶ οὕτω γυμνὸν συναντηθέντα τῷ Ἀχιλλεῖ ἔντρομον ἐκ τοῦ φόβου καὶ ὀλοφυρόμενον ἀπέναντι τοῦ ὑπερμέτρως κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου ὠργισμένου Πηλείδου. Τὴν δὲ βασιλικὴν αὐτοῦ καταγωγὴν καὶ θηλυπρεπῆ ἀνατροφὴν ἀποδεικνύει τὸ ἁπαλὸν καὶ ἁβροδίαιτον σῶμά του, θαυμασίως διατηρηθέν, σῶμα μηδέποτε ἰδὸν Γυμνάσιον ἢ Παλαίστραν, ὡς μὴ ἔχον οὐδὲν σημεῖον ἀσκήσεως ἢ σκληραγωγίας, ἀλλ' εἰς εὐωχίας μετὰ φίλων ἀναστρεφόμενον, προπάντων δὲ οἱ γυναικὸς βραχίονες αὐτοῦ καὶ αἱ ἐκτάκτως μικραί, λεπτοφυεῖς ἀριστοκρατικαὶ χεῖρές του, προωρισμέναι μόνον εἰς θωπείας καὶ μειλιχίους πρὸς τὴν ξανθὴν Ἀφροδίτην καὶ τὰς Χάριτας ἄθλους.

Τὸν δὲ φόνον τοῦ Λυκάονος καὶ τὴν ἐκσφενδόνισιν τοῦ νεκροῦ του εἰς τὸν Σκάμανδρον τὸν μέλλοντα φέρειν αὐτὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον βορὰν τῶν ἰχθύων Ἰλ. Φ. στ. 114-127, οὐ περιέλαβεν ὁ ἀνδριαντοποιὸς ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, νομίσας ἴσως τὰς κακὰς καὶ ἀεικεῖς ταύτας πράξεις [1] ὡς ἀποτελούσας ἄλλην εἰκόνα, ἢ μᾶλλον μὴ ἐπιτρεπομένας εἰς κοινὴν θέαν, ὡς ἀποτροπαίας. Οὕτω καὶ οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἀπεμάκρυναν παρόμοια θεάματα ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ μόνον δι' ἀγγέλων ἐγνώριζον τοῖς θεαταῖς.

Ἐλπίζω ὅτι ἡ μελετωμένη ἐπανάληψις τῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς τῶν Ἀντικυθήρων θαλάσσης ἐρευνῶν, διὰ τελειοτέρων ἀνελκυστικῶν μηχανημάτων, ἀνευρήσει καὶ ἀνελκύσει τὸ ἐκεῖ πιθανῶς κείμενον τοῦ Ἀχιλλέως ἄγαλμα πρὸς συμπλήρωσιν καὶ πρὸς ἀσφαλέστερον ὁρισμὸν τῆς σχολῆς καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ θαυμασίου τούτου συμπλέγματος, ἀλλὰ καὶ ἄνευ αὐτοῦ τὸ εὕρημα ἐστὶ πολύτιμον ὡς τὸ μόνον βέβαιον καὶ πιστὸν ἀπομίμημα Ὁμηρικῆς εἰκόνος.

Ἡ θέσις ἣν κατεῖχεν ὁ μὴ ἔτι εὑρεθεὶς Ἀχιλλεύς, ἀπέναντι τοῦ Λυκάονος, ἀφ' ἑαυτῆς ὁρίζεται ἔκ τε τῆς ἱκετευτικῆς στάσεως τοῦ σώματος τοῦ Λυκάονος, καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ὀμμάτων, ὁρώντων τὸν ὡραῖον καὶ μέγαν Πηλείδην, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὸς ἑαυτόν [2].

Ἀθῆναι 5 Ἰανουαρίου 1904.

Γ. Νικολαΐδης Κρης

[1] Ὅρα Ἰλιάδ. Χ. στ. 395 καὶ Ψ στ. 175, ἔνθα ὁ Ποιητὴς κατακρίνει παρομοίας πράξεις.

[2] Ἰλ. Φ. στ. 108. Οὐχ ὁράας, οἷος καγὼ καλός τε μέγας τε;

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Εἰς τὴν σημείωσιν 3 τῆς 50 σελίδος πρόσθες καὶ τὰ ἑξῆς (Παράβ. καὶ Athen. Mittheil. 1890 σελ. 2). Δύο δὲ ἔτι ἔργα τοῦ ἐν Ἀκροπόλει Μουσείου καθ' ὅμοιον ἔχουσι τρόπον διεσκευασμένην τὴν κόμην κατὰ τὸ μέτωπον ἡ ὑπ' ἀριθ. 621 ἀνδρικὴ κεφαλὴ (Athen. Mittheil. ἔ. ἀ. σελ. 7, σημ. = Lechat, au Musée de l'Acropole σελ. 344 σημ. 1) καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 660 γυναικεία κεφαλή.

Δ. Φ.

Τὸ πόρισμα, εἰς ὃ καταλήγω ἐν τέλει τοῦ ἀνωτέρω δημοσιευομένου ἄρθρου μου «Νομισματικὸν εὕρημα ἐξ Ἐπιδαύρου» περὶ τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος μεγάλης κυκλοφορίας τῶν ἀθηναϊκῶν ἀργυρῶν νομισμάτων συγχρόνως τοῖς μακεδονικοῖς, ἐξάγεται καὶ ἐκ νομισματικοῦ εὑρήματος γενομένου κατὰ τὰς Πάτρας καὶ δημοσιευθέντος ὑπὸ Newton ἐν Numismatik Chronicl 1853-4 σελ. 31 καὶ ἑξῆς (πρβλ. ἰδίᾳ σελ. 35-37).

Δ. Δ. Κεραμοπουλος

Ἐξεδόθη τῇ 1 Ἀπριλίου 1904.

ΑΝΑΓΛΥΠΤΟΣ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΑΡΧΑΙΚΗ ΣΤΗΛΗ

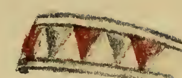

ΜΕΤΟΠΗ. ΓΟΡΓΟΝΕΙΟΝ

A.

B.

ΜΕΤΟΠΗ. ΚΥΝΗΓΟΣ

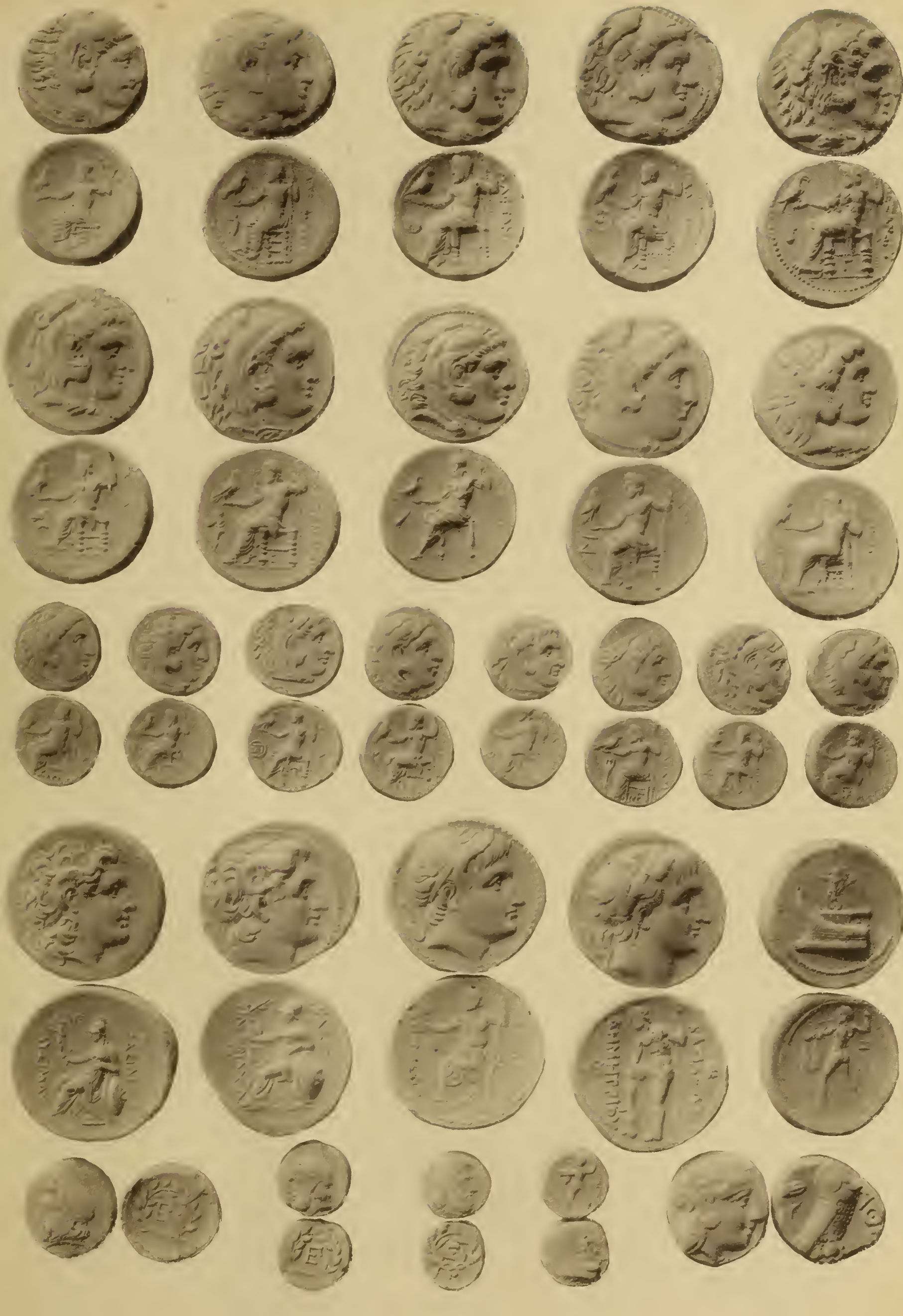
ΜΕΤΟΠΗ. ΠΕΡΣΕΥΣ

ΜΕΤΟΠΗ. ΧΕΛΙΔΩΝ

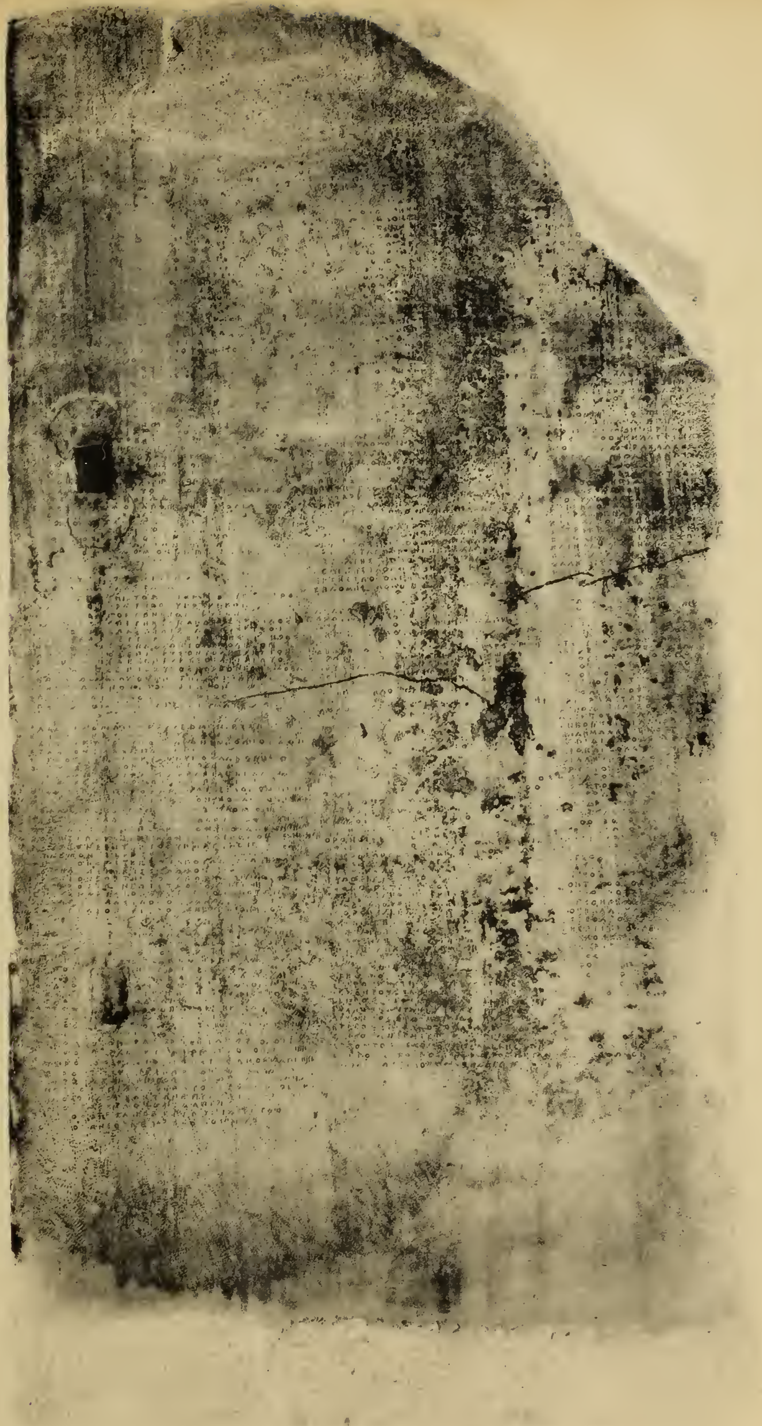
ΜΕΤΟΠΗ. ΤΡΕΙΣ ΕΝΘΡΟΝΙΣΜΕΝΑΙ ΘΕΟΤΗΤΕΣ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΕΥΡΗΜΑ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΠΟΤΑΜΩΝ Ο ΑΥΛΗΤΗΣ

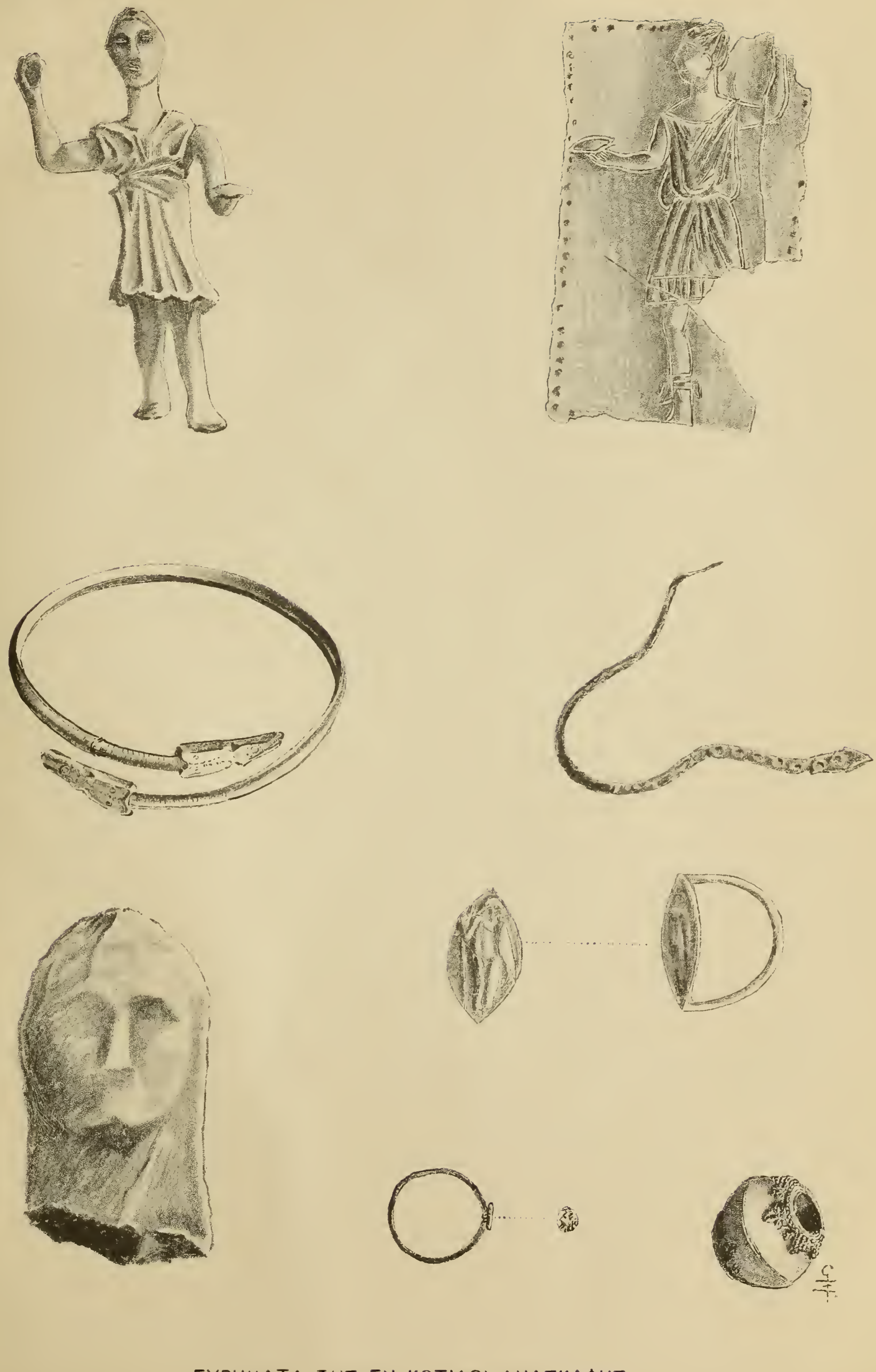

ΤΑΜΙΑΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΑΓΑΛΜΑ ΛΙΘΙΝΟΝ ΕΞ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

ΙΕΡΑ
ΕΝ ΚΩΤΙΛΩ.
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ.
ΛΑΤΟΜΕΙΟΝ.
ΜΙΚΡΑ ΑΤΡΑΠΟΣ
Κ Ω Τ Ι Λ Ο Ν
ΑΡΧΑΙΑ
ΟΔΟΣ
ΚΛΙΜΑΞ 1:500
0 5 10 20 30 40 50
Ν. ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΤΙΛΩΙ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ